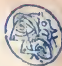
THESAURUS LOCORUM COMMUNIUM JURISPRUDENTIAE,

Ex Axiomatibus
AUGUSTINI BARBOSÆ,

Et Analectis
JOH. OTTONIS TABORIS,
Aliorumque, concinnatus.

ARGENTORATI,
Sumptibus Heredum LAZARI ZETZNERI

Anno M. DC. LII.

Thesauri Jurisprudentiæ,

Ex

AUGUSTINI BARBOSÆ

AXIOMATIBUS,

Et

JOHANNIS-OTTONIS TABORIS

aliorumq; analectis, concinnati,

PARS PRIMA

à litera A. ad L. decurrens:

Studio & opera

JOH. SEBASTIANI GAMBSII U.J.D.
& Prof. Publ. in Academia Argentoratensi.

ARGENTORATI,
Sumptibus Heredum LAZARI ZETZNERI,

Anno M. DC. LII.

VIRIS

Generoso, Nobilissimis, Amplissimis,

Domino

CHRISTOPHORO à DRAX-
DORFF, illustris Argentoratensis Reip.
Prætori, & eiusdem Academiæ Cancel-
lario eminentissimo;

Nec non

Dominis

JOHANNI JACOBO MAIERO

Et

JOHANNI WENCKERO,
In eadem Civitate Consulibus, Tredecim-
viris, Scholarchis,
Patriæ Patribus, Studiorum Patronis,
Dominis suis clementibus, inclytis,
felicibus, piis

S. P. D.

Cliens humilimus

Johannes Sebastianus Gambsius U. J. D. & hist. Prof.

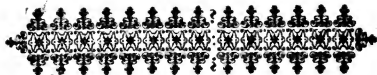
Vod vos, Patroni Maximi, inter patriæ Reip. curas variè districtos adire, nominumq; tantorū celebritati qualiacunque hæc collectanea subjicere sustineam, ut nullo meo merito deberi sponte fateor; ita vel hoc ipso nomine moderationi

bonitatiq; vestræ plurimũ me debere piè agnosco. Scilicet ut solare corpus, quamvis cætera sua claritate longè antecellat, & velut in medio positum cuncta gubernet, minores tamen stellas splendore suo non solùm illustrat, sed & inferiora hæc gratissimo munere impregnat & excoquit; ita quotquot ad Vos velut benefici syderis radios confugimus, nunquam imbecilles nostros conatus fovere & ad pleniorem velut maturitatem perducere desinitis, quin spem votaq; nostra benignitate sæpius antevenitis. Alios ut taceam, tanta vestra in me, Domini clementes, beneficia, ut iis enarrandis non sufficiam, & si sufficerem, ob moderationem non auderem. Ita parcissimi virtutum Vestrarũ æstimatores nullam aliam gratitudinis speciem nobis reliquistis, nisi ut tacito cultu eas veneraremur, Vobisq; ad gubernacula Reipublicæ Scholæq; sedentibus studia nostra vicissim approbaremus. Vix regularum Juris ampliore discussione suasu Domini JOHANNIS OTTONIS TABORIS *JCti consummatissimi Præceptoris optimi suscepta, unum alterumve librum ad finem perduxi, cùm professoria dignitas nihil minus cogitanti ultro fuit oblata. Coëgit statim divisus in plura labor, & quod*

Biblio-

Bibliopolæ desideriis solus non sufficerem, in societatem operarum adscire Virum Consultissimum Dominum Johannem Bechtoldum *V. J. Doctorandum longè meritissimum, cuius ut egregia industria multum adjumenti mihi in hoc opere attulit, ita publicè eam deprædicare juris æquitatisq; regulis, cuius me studiosum profiteor, consentaneum esse duxi. Vos quæso, Viri Eminentissimi, Patriæ Patres, qualescunq; hos nostros labores inclytis Vestris nominib. inscriptos, ceu tesserã devoti animi & magnæ gratitudinis exiguũ monumentum, qua omnia nostra soletis, benignitate suscipite, fovete, meq; Vestræ Academiæ alumnũ, Vestræ bonitatis exemplum, Vestro quoque patrocinio, ut hactenus fecistis, imposterum beare ne desinite. Valete Domini clementes, Mecœnates optimi, diuq; ornamento Germaniæ, patriæ commodis, Academiæ incremento, bonorum omnium solatio, nobis nostrisq; superstites vivite, vivite felices, vivite inclyti, vivite pii, & nos, Academiam, Rempublicam bene regite. Valete. Scribebam Argentorati VIII. Calendar. Septembris Anno reparatæ Salutis M. DC. LI.*

Bene-

Benevolo Lectori

JOHAN. OTTO TABOR D.

Pl. Sal. prec.

Ogatus, ut nonnulla, de Scopo & usu hujus Syllogæ, præfarer: De quæstione: *An loci communes,* (quos vocant) *colligendi* veniant, quoque modo ea collectio instituenda sit? opiniones aliorum summo digito indicare, simulq; consilium meum, iteratis amicorum petitionibus satisfacturus, tribus verbis subjicere decrevi. Enimverò, fuerunt Viri docti, non tantùm inter humanioris literaturæ Antesignanos, sed inter ipsos quoq; JCtos, qui studium istud, omninò damnarent. Duarenus, *in Comment. ad L. 24. §. si quis 2. de Legat. 1,* & Cujacius, multis locis atrum posuêre calculum: *v. recit. ad tit. C. de solut. Epist. Consultat. praf. ad L. 4. de usur. in Papin. & alibi:* Gifanius *in prolegom. ad tit. de R. I.* tria libris brocardicis vitia impingit: nimirum, quòd his confundantur scientiæ inter se, itemque Jurisprudentiæ ipsius Exceptiones cum Regulis; & quod Regulæ temerè, ex una facti specie, sæpiculè conficiantur. Idem in aurea præfatione, *partitionib. Conrad. Rittershusii prafixâ:* exemplis & autoritatibus sententiam istam tuetur & illustrat. Add. Sichard. *ad l. 5. n. 6. C. de donat.* Zas. *in paratit. Quod cujusq. Univers. nom. nu. 22.* (Ubi, doctrinam brocardicam, ait, in utramq; partem esse implexam.) Almaricum Bonehardum

hardum, *in præfat. C. Th. ad Antonium Pratensem, Galliæ Cancellarium:* Vigelium, *1.decis. 67.* Nebelkrac. *decis. 11. pag. 137.* Cavalcan *decis. 15. num. 4.* Wesenbec. *24. consil. num. 13.* Cothman. *1. consil. 2. num. 72.* Andr. Knichen. *in Epist. dedicat. de sublim. & reg. territ. jure.* Dn. Klocken. *1. consil. 20. & 3. consil. 135. num. 1.* Herman. Lather. *de consib. lib. 2. cap. 3. num. 50. & 60.* Ubi ait: plaustra ista brocardicorum, obscurare sacrosanctam Veritatem & cognoscendi religionem. Etiam ex vetustioribus, (seculo, quod his collectionibus maximè erat deditum) scripsere nonnulli: Viam brocardicam, minimè esse securam: *v. Cynus in l. ita demùm 11. C. de procurat. Martin Laudens. lib. 1. Feudor. 7. num. 7.* quâ grossi tantùm Dd. utantur, *uti loquitur cum suis, Antonius de morat. præscript. cap. 63. n. 126.*

Veruntamen, quorsum isthæc Doctorum Virorum opprobria, propriè pertineant, prudenter significat D. Fridericus Hortleder. *in disputat. ad l. non omnium 20. de LL. th. 9.* his verbis: Proposita est à Nevizano, lepido Doctore, Disputatio, (*puto, eum digitum intendere ad lib. 5. sylv. Nuptial. pag. 450. n. 32. ubi sanè perquam eleganter, de problemate isto, differit,*) Rectene, & ex usu jurisprudentiæ, Veteres juris Interpretes, cum, in legibus enarrandis, modum sequuti sint, ut regulis fabrefactis, mox ampliationes, quas vocant, limitationesque, seu fallentias, subjicerent? Et magis est, (inquit Hortlederus,) ut utilem eum morem, inque usum revocandum statuamus; hâc tamen lege, ut circumspectè agatur, & in ampliando, limitandoque aliquis teneatur modus: Nam, & Duarenus, Gifanius, Thomingius, & alii, nihil, præter abusum, habent, quod vituperent. Eodem tendit Votum *Iacobi Bornitii, lib. 1. de confect. instrum. cap. 1.* hac acclamatione, prolatum, consignatumque: Utinam exoriretur, qui regulas juris universi

medullitùs, in unum apotelesma, sive thesaurum, comportaret, quo facto, juris studiosi, & certitudinem regularum atque sententiarum juris, ex ipsis fontibus, ad decisiones causarum, in parato haberent, & ad usum transferrent. Nimirùm, præclaris istis Viris, non satisfecerunt vasta Bertachini, Tusci, Reygeri, & aliorum, Volumina, vel eâ quoque de causa: quòd loca propria, communibus commisceant; cum tamen illorum tractatio, suis sedibus relinquenda fuerit. Cum enim ipsa jurisprudentia, propter infallibiles causas, ex Quinctiliano *lib. 2. cap. 3.* (ibi: omne jus, quod *certum* est, aut scripto, aut moribus constat; *dubium* æquitatis regulâ examinandum est,) alibi elicitas, quadripartita meritò constituatur: *Synthetica*, (quæ præcepta juris & dogmata componit) *Analytica* (quæ textus resolvit & explicat:) *Polemica*, (quæ quæstiones & controversias discutit & pertractat,) denique *Axiomatica* seu Brocardica, (quæ regulas juris & sententias Dd. colligit atque examinat) Ideò, si quod studium in colligendo solicitus juris cultor impendere amplius velit, & memoriæ in futurum consulere: Non debebit omnia in unum librum conferre, sed quæ, ad definitiones, divisiones, causas & reliqua præcepta illustranda, pertinent, ad Wesenbecium, vel alios libros Syntheticos, reducere: Novas textuum explicationes, ad ipsorum Textuum marginem aut librum, illis parallelum adscribere: *Ius controtroversum* autē, ad Treutlerum, aut Bachovium adnotare; vel, (ubi pragmaticorum, consulentiumque, aut decidentium Voluminibus, manum admovere placuerit,) Syllogen Besoldianam, & Speidelianam, commodè poterit imitari: Qua de re alibi fortean sumus uberius D.V. dissertaturi. Nunc, quia brevissimis, paginæ & temporis circumscripti sumus angustiis, de instituto tantùm nostro,

hoc

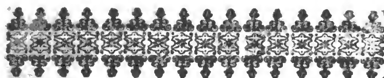
hoc addemus: Cum industrii Themidos cultores, regulas, quas in quotidiana lectione, observãt, memoriæ quomodocunque mandare, non imprudenter meo quidem judicio gestiant desiderentque: (quandoquidem omnes casus LL. decidi aut compræhendi non possunt, *l.10 12. & seq. de LL. 2. Feud. 23.*) mallem, ipsos compendio quodam, etiam hic uti instruique; Eoque fine interim, præ cæteris Collectoribus, præcipuè Barbosam ipsis cõmendare volui, ad quem, ante complures annos, fortuitas observationes, tumultuario adjeci studio, accuratiùs, & ad normam primarum, eas expensurus; nisi studiorum atque occupationum varietas, in alia plurima, animum distraxisset. Interim exoravi alios Viros clarissimos, Juris & æqui peritissimos, qui vices meas libenter subierunt, suasque notas etiam Commilitonibus contribuerunt, quibus adeò, si quid utilitatis, ex hoc opere, in publicum redundaturum est, post Deum Opt. Max. (omnis doni boni verum datorem,) gratiæ à gratis mentibus, meritò imputabuntur. Quod si Consilium nostrum, æquis Lectoribus non improbatum iri, experti fuerimus: Etiam in locis argumentorum, & explicationibus cum terminorum, tùm phrasium & clausularum, latinarum atq; Germanicarum, quæ obscuritate & ambiguitate suâ, in jure & praxi, sæpiùs remoram injiciunt Lectoribus, parilem operam adhibebimus, thesaurosque practicos, ordine, superiùs designato, distributos, publico impertiemur. Ben. Val. & Conatibus nostris, deinceps quoque, favere, perge.

Monen-

* * *

Monendus insuper est Benevolus Lector, Ea, quæ majoribus expressa sunt literis, Barbosæ esse: Ea verò quæ clathris & cancellis inclusa, vel typis minutioribus excusa sunt, ex analectis accessisse. Deniq; sphalmata subinde intercurrentia diversitati correctorum variisq; impedimentis benignè imputabit & condonabit.

***

AUGUST. BARBOSÆ LOCUPLETATI AXIOMATUM

LIBER PRIMUS.

CAP. I.
De Ablativis absolutis.

Axioma sive Brocardicum.

BLATIVI absoluti sapiunt, induuntque conditionem, & in conditionem resolvuntur.

E disputatione Brocard. D.Taboris.

EXEGESIS.

De origine & fundamento regulæ.

1. Est hoc Brocardicum Dd. non tàm ex verbis seu legibus, quàm ex interpretatione earum elicitum. Vid.gloss. Br & Dd.communiter *in l. à testatore 109. de condit. & demonstr. Autores magno numero allegat Cardinalis Tuscus, tom.1. Conclus.32.Br. Socinus reg.1.Dematus. Fina reg.5. Schneidevv. ad §. rursus. Inst. de Action. num.17. & ibi not. Harprecht. ad §.2. I. de locat. & conduct. num.549. ubi dicit hoc indubitatum esse.*

De sensu regulæ.

2. Volunt autem hoc Dd. quando duo casus Ablativi absolutè sint positi, sine regimine alterius vocis, quâ in constructionis ordinatione regantur, & consequentiam denotent, seu aliud sequatur sententiam perficiens; quod tùm illi in dubio suâ vi conditionem inferant, redoleant, adjiciant; conditionalem dispositionem faciant, & in conditionem resolvantur. Harpr. *in comm. Inst. de hered. quæ ab intest. &c. num.* 205. Alii & hoc addunt, ablativos absolutos inducere necessitatem *Bach. ad §. ult. Inst. de Nupt. num.* 7. hoc est requirere, ut id quod disponunt, velut alia quælibet propria conditio præcisè, & in formâ specificâ impleatur, non per æquipollens; *l.* 44. *&* 55. *de condit. & demonst. Decian.* 2. *respons.* 1. *num.* 21. *Hering. de fideiuss. cap.* 10. *n.* 457. *& seqq.*

Exempla.

3. Ac ne res exemplis egeat. *l.* 1. *de præscript. verb.* sit verbi causa *l. acceptis.* 93. *ad l. Falcid. & d. l.* 109. *de condit. & demonst. ubi illa verba, acceptis centum nummis, hoc significant, si fideicommissariis* 100. *dederit; post Br. & veteres Gothofredus in d. l.* 109. *Donellus* 8. *comm.* 31. *l. qui libertatis.* 69. *§. servus.* 4. *Ibi: redditis rationibus liber esto; de Evictionibus. collata l.* 34. *§.* 1. *de stat. lib. l.* 11. *§.* 3. *de leg.* 3. *ubi Br. l.* 11. *§.* 3. *de legat.* 3. *l.* 2. *C. de Usucap. pro herede.*

Ratio regulæ.

4. Rationem hujus explicationis videntur à Grammaticis mutuati, quorum hoc scitum est: Ablativos absolutos per particulas temporis significativas exponi, quales sunt: Si, ubi, postquam, quando &c. quæ eventum & conditionem designant. *Card. Tusch. d. loc. n.* 2. *Scacc. de commerc. §.* 1. *q.* 1. *n.* 138. *Honoldus lib.* 2. *canonum logic.* 4. Unde *Br. in l.* 1. *princip. de condit. & demonst.* Actus, *inquit*, verbi, designatus per Ablativos absolutos importat futurum eventum, adeóque conditionem, Ad eos tantò citius dignoscendos comm. circumflexô insigniuntur: quod nonnulli improbant. *Ioseph. Scaliger.* 3. *epist.* 297. *& lib.* 4. *epist.* 357. *Cl. Dausquius tr.* 4. *ortogr. c.* 7.

Ampliationes.

5. Ampliationis causa hoc addunt Dd. ut regula procedat, tàm in dispositionibus ultimarum voluntatum; *faciunt exempla*

thes. 3.

thes. 3. adducta, quàm in contractibus *l. ab emptione. 58. de pact. ibi integris omnibus, scil. ex istentibus. l. evictis agris. 15.* id est, *si agri evincantur; de usuris. ubi Gothofr.* nec non in legibus & rescriptis *l. precibus. 8. C. de impub. & aliis substit.* Ubi verba: *Te eius successionem obtinente,* exponenda sunt, *si filij tui successionem obtines, quia sis in possessione, per notata ibidem.* & statutis, *Socin. in hac regula ampliat. 2. Tuscus n. 15.*

6. Dissentit à Brocardico isto & ejus deductione Corasius *in comm. ad l. 2. §. 3. de origine juris.* statuens, ablativos istos dispositionem magis inducere, quàm conditioem. *arg. l. mandata. 2. §. tuâ gratiâ. 6. mandat.* Quod si maximè aliquando conditionem facere videantur, id non fieri vi, vel naturâ Ablativorum, sed quia expressè vel tacitè saltem adjiciatur actus aliquis suspendens, aut eventus, in quem fiat suspensio, *adde Giphan. ad l. 2. C. de Iure Emph.* qui regulam hanc de duobus ablativis, ut plurimùm quidem veram esse fatetur, sed non semper.

Limitationes.

7. Missis Socini, aliorumque otiosis ampliationibus & limitationibus (*quas etiam enarrat biblioth. Döring. in voce ablativus, n. 8. & 26. At suggillat Cuiac. 10. observat. 27. pr. ubi dicit Accursianos totos esse, integrum plerunque annum, in gerundiis, supinis, & ablativis absolutis excutiendis*) dicamus; referre, an oratio sit purè enunciativa, & simplicem narrationem contineat, (ut *in l. 11. §* ibi *testamento facto obiit ad l. Falcid. & in eadem l. §. 4. ubi servi, moriente Domino narrantur valetudine affecti,*) quo casu verius est, factum duntaxat intelligi, & nullam conditionem inferri. *Confer l. 2. §. 16. de O. I. Harpr. ad §. 3. Inst. de loc. & conduct. n. 28.* An verò sit dispositiva, quæ fieri aliquid jubeat, & disponat vel prohibeat, quo casu ablativi isti conditionem plerunque inferunt, maximè si jungantur verbis temporis futuri; non item si præsentis aut præteriti. *Valent. Guliel. Forst. 1. observ. 10.* Quam distinctionem jam olim explicationis & limitationis loco proposuisse legitur Bald. *in repetitione. l. 1. de leg. 2.* ubi dicit, quod ablativi absoluti tunc maximè conditionem faciant, quando concepti sunt de eo, quod est incertum, & super futuro: eodem allegatur *Bart. à Tusc. d. loc. n. 22. alleg.* facit. *l. stichum. 6. de legat. 1. l. si ita. 7. de auro & argento. leg. l. 34. §. 1. eod.* Nec procul *abludit*

ludit distinctio Signoroli Homodei, *quam refert Tuscus n. 8.* ubi interesse dicit: An ablativi illi absoluti proferantur in vim narrationis, & sequatur dispositio Juris, ut tùm conditionem importet, si verò præcedat dispositio Juris, & sequatur narratio per ablativos absolutos, quod tùm non importent conditionem, sed narrationem. Atq; ista distinctione profligari possunt exempla, quæ à dissentientibus opponi solent. *2. feud. 45. ibi:* repudiatâ hereditate. *Conf. C.I.A. ad L. Falcid. th. 16. p. 493.*

Usus.

8. Usus hujus regulæ utcumq; à Cuiac. supra §. 7. & amplius à Pio IV. in conciliabulo Tridentino falsè taxatus sit; *vid. Petr. Suav. Polan. lib. 6. histor. Concil. Trident. p. 565. & not. in Racem. Crimin. ad l. 1. C. de furt.* Explendescit tamen vel ex præcedentibus exemplis atque ut hoc addamus, ex illâ quoque controversia, an in contractu emphyteutico præcisè scriptura requiratur, *vide Treut. 1. disp. 29. th. 9. lit. T.* & altera Feudali, *ex cap. 17. feud. lib. 2. de eo qui sibi & heredib. suis masculis*: Nam quando fœminæ vocantur, deficientibus masculis, hæc vocabula, cum sint ablativi absoluti, resolvuntur in conditionem; & perinde est, ac si dictum fuisset, si decesserint *Gozadin. consil. 53. n. 13.* & quod consequens est, jus fœmineum in eum eventum, quo masculi defuncti fuerint, suspendunt, & eveniente conditione illâ, fœminas vocant: inquit Hartm. Pistor. *lib. 2. part. 2. quæst. 36. n. 33.* Similis disputatio est *in c. un. in fin. 1. Feud. 21.* ubi dicitur: Vasallum beneficium suum amittere, si concubuerit cum uxore Domini, Domino vivente. Ex quo nonnulli disputant, Vasallum cum vidua Domini defuncti concumbentem feudum non amittere, quia ibi Feudista utatur duobus ablativis absolutis: *vide Gothfr. Antonij disp. feud. 11. th. 5. lit. B.*

De simili Brocardico: quod ablativi absoluti etiam præteriti temporis verificentur de præsenti; multò verò magis de præterito imperfecto, & ita de actu adhuc durante, *vide* Gædd. *de stip. c. 9. n. 122.*

CAP. II.

De Abrogatione, correctione, desuetudine.

vide inf. sub tit. correctio.

CAP.

Cap. III.

Absentia, Absens, Præsentia, Præsens.

Axioma I.

Justa absentia nemini debet esse damnosa.

Exegesis,

Fundamentum hujus regulæ est in *l. 2. Si ex noxali caussa.* ratio desumta ex generali ista æquitate, quod nemo debeat cum damno alterius locupletari. *l. 14. de Condict. indeb. l. 206. de Reg. Iur. cap. 48. eod. in 6.* nisi scil. sua culpa damnum sentiat, ut in Vsucap. præscript. contingit. tunc enim damnum sentire non videtur. *cap. damnum, de R. I. in 6.* jam vero culpa ei imputari nequit qui justa ex caussa abest.

Sensus autem hujus regulæ pro diversitate subjecti varius. Et quidem quis absens dicatur videri potest *in Bart. in l. duobus. §. ult. in fin. de duob. reis. Alex. de Im. in l. 2. §. Voluntatem. col. 3. Vers. & quis dicatur absens. ff. sol. mat. Spec. in tit. de præscript. Vers. quando aliquis.* Quoad hanc regulam absentia quinque modis recte consideratur. Vel enim absentia est *necessaria & probabilis*, vel *probabilis tantum*, aut *tantum necessaria*, vel *Voluntaria sine contumacia* vel *cum contumacia*. *Vltima* absentiæ species neminem excusat, nisi ut impediat sententiam definitivâ in criminalibus, ceteræ pro diversitate subjectorum varios sortiuntur effectus, prout videre licet apud *Kling. in Inst. tit. de act. rescis. p. 337.* & latius patebit ex sequentibus: quod enim attinet.

Primo absentiam *necessariam & probabilem.* Illa non tantum absenti aut alij non debet esse damnosa. *l. 140. de Reg. Iur. l. fin. C. de rest. mil. l. fin. de dol. l. 1. Quib. ex caussis major.* sed etiam proficua est redeunti ad obtinendam per integrum annum vacationem à publicis muneribus. *l. 10. de Excus. tut.* 2. In restitutionum materia comparatur minori. *l. 6. de integ. restit.* quod etiam 2. *de necessaria* aut 3. *probabili simplicit. absentia* asserit. *l. nec non. 28. Ex quib. caus. majores. l. 26. eod.*

Quod autem 4. loco pertinet ad *absentiam Voluntariam qua sine contumacia est*, illa in judicialibus non nocet, veluti si mercator sui commodi caussa abesset: citari enim absens debet. *l. 53. §. fin. de re jud. cap. 4. 5. 11. 13. caus. 3. q. 9. l. ea qua. 7. C. Quom. & quand. jud.* nec ejus defectus à principe ipso secundum communem Dd. opinionem recte suppletur. *Dec. cons. 63. n. 18. cons. 181. n. 8. Rom. sing. 173. Vant. de null. ex def. Cit. n. 6.*

Limitatur tamen supradicta regula: 1. quod restitutionis remedium locum non obtineat, quoties absens procuratorem reliquit, qui agere & cum quo agi potuit. Si enim aliquis absentiæ caussam defendere sit paratus, præsens nihil habet, quo suam negligentiam queat excusare, *l. 22. Ex quib. caus. major.* Et absens ordinario remedio mandati contra procuratorem negligentem satis tutus merito ab extraordinariis & subsidiariis his auxiliis arcetur. *secundum l. 16. de min.* 2. Quod absentia noceat & necessario & probabiliter absenti si

 absque

absentiam istam præcessit culpa, vide *l. 2. §. 8. Si quis caut.* 3. Fallit in eo qui absentiam affectavit. *l. item hi. 4. ex quib. causs. major.* quod etiam in simplici necessaria absentia procedit *d. l. 2. §. 9. si quis caut.* nihil enim desideratum prodest: prout docet glossa *per plura exempla dict. loc. Add. Dec. ad l. 140. de R. I.*

II.

Absens probabiliter pro præsente habetur.

Elicitum hoc axioma est *ex l. Quæsitum. 78. de legat. 3. l. Seia. 20. §. Pamphyla. 6. de instr. & instr. leg.* & locum quoque habet in eo qui in servitio Episcopi abest: hic enim nihilominus præbendas suas velut præsens accipit. *Barbosa in Iur. Can. tom. 2. p. 33. col. 1. num. 1.* Item in eo qui studiorum caussa abest *d. l. 78. de leg. 3. & l. 20. §. 6. de instr. & instr.* imprimis ob Theologiam *c. 32. ext. de prabend.*

Limitatur hæc regula prima quoad distributiones quotidianas; nam hactenus non habetur pro præsente. *d. cap. 32. de prabendis,*

2. Fallit etiam quando præsentia damnosa absentia est proficua, ne quod in favorem absentium est inventum, in eorum odium retorqueatur *contra l. 6. C. de leg.*

III.

Res absentium defendi publicè & privatim interest. *l. servum quoq. 33. §. 2. de procurat. l. 1. de Neg. gest.*

Cap. IV.

Absolvere. Judicium. Sententia condemnare.

Axioma I.

Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

Exegesis.

Fundamentum Regulæ

1. Est hæc *l. 37.* R. I. juxta lectionem Florent. Quam ibidem rectè asserit Philipp. Math. *in Comm.* Paulò clariùs & per simplicem affirmationem loquitur IC. *in l. 3. de re iud.* ibi, *qui condemnare potest, is absolvendi quoq. potestatem habet*, eaque regula videtur nata ex more judicum dandorum; cùm enim prætor judicem daret cum formula, si paret, Titium debere 100. condemna, hoc ipso potestatem quoque indulsisse arguebatur absolvendi: apparet enim ma-

gistratum, qui voluit reum condemnare, si deberet, utique & absolvi eum voluisse, si non deberet, *arg. l. Arrianus. 47. de obl. & act.* *Donellus 27. comment. 5.*

Ratio Regulæ.

2. Ratio regulæ, non tam ea est, quam post glossam & alios adducit Menochius 1. *de arbitr. Iud. quæst. 43. num. 5. Quos suo more etiam sequitur August. Barbosa in axiomatis juris usu frequentioribus* *om. 1. n. 3.* quod absolvere & condemnare convertibilia sint & ia, ut qui unum possit, possit & alterum. *Biblioth. Döring. in verbo absolvere n. 8. & 19. per cap. verbum 51. de pœnit. dist. 1. cap. cum inferior. de Maior. & Obed.* Nam hoc simpliciter concedendum non esse, vel ex seqq. patebit; neque diligentissimus parium compilator Damhouderius hæc inter paria referre ausus est; sed potius quia maius est condemnare, minus absolvere; itaque concesso eô, quod maius est, hoc est, condemnatione, etiam intelligitur concessum id quod minus est, scilicet absolutio. Sed non vice versâ: quia damnandi potestas revera maior est potestate absolvendi. *Phil. Matth. dicto loco. num. 5.* Nam si judex datus sit, sub hâc formulâ, SI PARET NON DEBERE, vel, Non deliquisse, Absolve: damnandi potestatem non intelligitur accepisse. *l. ult. §. 1. ubi Gothofred. C. ubi Senatores vel clariss. Donellus d. loco.* Quò pertinet etiam exemplum de Legato de latere, qui extra provinciam absolvere quidem potest excommunicatos, non autem excommunicare, *apud Menoch. dicto loco num. 16. & 23.*

3. Intelligenda autem venit regula, habitô semper respectu ad personam eius, qui potestatem exercet, non ad personam patientis; ac præsuppositis ubique terminis habilibus, ut scilicet justè utrumque fiat: Non ergo licet ita sophisticari: Judex potest nocentem damnare, Ergo & absolvere. *Duaren. ad l. 3. de re judic.* Præsupponendum enim est exercitium potestatis legitimum. Quibus observatis Ripæ *ad eandem l. 3.* ampliationes & limitationes, quas Menochius *dicto loco* latè persequitur, pleræque minus aptæ; aliquæ etiam incongruæ apparebunt.

II.

Absolutio esse non potest, nisi præcesserit condemnatio.

Fundatur hæc regula in *cap. Venerabilem 34. & ibid. gloss. de Elect. Ioh. And. in cap.*

in cap. cum dilectus de Ord. cognit. Dd. comm. in l. decem 116. de V.O. ratio est, quia omnis privatio præsupponit habitum, nec sine eo illa dari potest *l. 5. de injust. rupt. & irr. l. 4. §. condemnatum. de re judic. add. Everh. in lo. à privatione ad habitum.*

Vsus autem huius regulæ consistit in eo, ut si quis petat absolutionem simul tacitè confiteatur condemnationem & excommunicationem. *Vid. dict. cap. 34. de Elect.*

Limitatur tamen quotiens petens absolutionem ad abundantem cautelam id facit *Vid. gloss. d. cap. 34.* modò supplicans cautè & cum limitatione id faciat, ut petat quatenus eget, vel alternativè, ita: peto declarari me excommunicatum non esse, aut si sum saltem absolvi. *fac. not. in simil. ad l. 19. de Appell. ubi Wesenb. num. 8.*

Axioma III.

Proniora sunt jura ad absolvendum, quàm ad damnandum.

EXEGESIS.

Fundamentum.

1. *Textus est in capitulo ex literis 2. extra probat.* Ibi: *cum promptiora sint jura.* Pertinet autem regula itidem potissimùm ad officium Judicis, qui monetur, ut in dubio semper benigniorem partem & interpretationem sequatur *cap. pen. de pœnis*, & potiùs reum absolvat, quàm condemnet, *l. Arrian. 47. de O. & A. c. 2. extr. de R.I. l. 168. eod. Cuiac. 12. obs. 16.*

Ratio.

2. Satius est enim impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare. *l. 5. de pœnis.* Unde Modest. Pistor. *p. 4. quæst. 141. num. 6.* justius, inquit, peccatur absolvendo quàm condemnando. Hinc favorabiliores rei, quàm actores habentur. *l. 26. de R. I.* Et quando pares sunt probationes, potior est conditio rei *d. cap. ex literis 2. de probat.* Sic in dubio interpretatio illa facienda est, ut debitores quàm minimè onerentur. *l. 9. de R. I.* idem in pœnis *l. 42. de pœnis. l. 155 §. ult. de R. I.* Privationibus. *Alciat. 3. præsumpt. 1.* Et sententiis obtinet *l. 10. de inoffic. testam. cap. ult. de sent. & re Iudic. Vbi excipiuntur quatuor illæ causæ privilegiatæ: Matrimonium, Dos, Libertas, Testamentum.*

Declara-

Declaratio.

3. Procedit autem regula in obscuris, *cap. in obsc. 30. de R. I. in sexto & Dubiis. cap. 2. de R. I.* Non verò in iis quæ clara, certa & expedita sunt. In his enim Judicem ipsâ lege mitiorem aut faciliorem esse non decet. *l. 11. de pœnis. l. ult. C. de compensat.* Sic etsi eo casu, quo pars judicum pro testamento, altera contra testamentum pronunciaverit, in dubio decidentes pro testamento sequamur: tamen si constet Judices apertè tulisse iniquam sententiam, eam non attendimus, *d. l. 10. infr. de inoff. testam.*

IV.

Omnia judicia sunt absolutoria. *§. ult. I. de Except.*

Sensus hujus regulæ hic est, quod omnia judicia, qualia qualia illa sint, ita tamen comparata esse debeant, ut reus absolvi queat, *vid. Mynsinger. ad d. §. ult. & ibid. cit. Alciat. in tr. de eo quod interest cap. 8.* nec tantum hoc in iis caussis procedit, ubi justa rei est defensio, sed etiam si bonam fidem agnoscens condemnandus ante sententiam, vel invito etiam actori solvit. *Schneid. ad d. §. ult.* Ratio in eo consistit, quod finis sit judiciorum, ut cuique suum tribuatur. *§. 1. Inst. de Just. & Jur. § 1. Inst. de act. l. 31. §. 1. depositi.* Iam verò in eo casu, ubi reus sponte solvit, hic finis est impletus sine judicio: ergo nullo amplius opus est judicio, *Cujac. in Africa. ad l. 23. de Obl. & Act.* Cui addi fortè potest & altera: quia nisi post satisfactionem sequeretur absolutio, judicia & lites essent infinitæ, semper actore iterum iterumque summam debitam repetente contra finem & utilitatem omnium judiciorum, quæ ad præcidendam materiam litium fuerunt inventa.

Limita tamen hanc regulam, quod tantum sit intelligenda de absolutione à petitione, non etiam de absolutione ab instantia, nec ut judex decidat reum non teneri respondere. Quæ tria quomodo discrepent, vid. *apud Carpzov. part 1. const. 3. def. 16.* Aliter hanc regulam explicant, Hot. *ad d. §. ult.* Cujac. *in recit. ad l. ult. F. E. conf. l. 1. §. 10. de O. N. N.*

V.

Absolvere potest, qui potest condemnare, ut per textum *in l. 3. ff. de re judic.* tradunt Innocent. *in c. dilecto. de officio Archid.* Felin. *in cap. auditis. num. 20. in fin. de præscript.* Bald. *in l. imperium, num. 11. vers. circa ultimum, ff. de jurisdict. omnium judic.* Herm. Det. *in rubr. ff. de acquir. possess. num. 18. in fin.* dum ajunt quòd ille, qui præscripsit potestatem absolvendi, dicitur etiam præscripsisse potestatem condemnandi, Carrer. *in tract. de haret. num. 72.* Menoch.

de arbitr. lib. 1. *q.* 43. *n.* 13. *in fin.* Card. Tusch. *pract. conclus. lit. A. conclus.* 40. *n.* 1. Farinac. *fragment, crimin. p.* 1. *lit. A. n.* 6.

ABSOLVERE enim, & condemnare convertibilia sunt, & qui unum potest, potest & aliud, Rip. *in d. l.* 3. *n.* 1. gl. *in Clem. cùm à repulsione, de appellat.* Felin. *in c. cùm inferior, n.* 4. *de maiorit. & obed.* Menoch. *d. q.* 43. *à princip.* Farinac. *d. lit. A. num.* 7. Ludovic. Gomez *in c.* 2. §. *statuto, n.* 48. *cum seqq. de constit. in* 6.

ABSOLVERE igitur non potest, qui condemnare non valet. *l. nemo qui condemnare,* 37. *ff. de regulis juris.* Socin. sen. *in rubr. ff. de acquirend. poss. n.* 8. Menoch. *d. q.* 43. *n.* 2. *vers. altera est negativa, & n.* 26. *cum seqq.* ubi ponit duas declarationes, quæritque, an habenti potestatem absolvendi, & condemnandi, si auferatur potestas condemnandi, censeatur etiam sublata potestas absolvendi; refert Farinac. *d. lit. A. n.* 11. Nam valet in hac materia argumentum negativum, sicut & affirmativum, Non potest condemnare; ergo nec absolvere, ut per Federic. de Senis *cons.* 14. incip. *Monachus Perusinus, num.* 4. *vers. in secunda quæstione,* quem refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 40 *num.* 1.

Eadem est enim potestas ligandi, atque solvendi, *cap. verbum* 51. *de pœnitent. dist.* 1. *cap. cùm inferior* 16. *de maiorit. & obed.* Procedit autem de jure communi regula illa, Quia non potest ligare, ergo nec absolvere: secus si de jure speciali ex privilegio, quia licet Episcopus non possit excommunicare, neque ligare exemptos, tamen potest illos volentes absolvere in casibus, in quibus de jure communi alios subditos absolveret, ut resolvit Federic. de Senis *d. cons.* 14. *n.* 4. *vers. in secunda quæstione, usque ad fin.* prout illum citat Card. Tusch. *d. concl.* 40. *n.* 3. [Fundatur hæc limitatio *in l. quotiens.* 3. *C. Ubi Senat. vel clar.* ubi Bald. hanc addit rationem quia privilegium non debet nocere privilegiato.] Verumtamen non placet hæc distinctio Abb. *in cap. significasti, num.* 11. *vers. his tamen non obstantibus, de foro compet.* & Felin. *in cap. pastoralis, num.* 10. *de officio Ordin.* quos refert, & sequitur Erasm. à Cochier *de jurisdict. Ordin. in exemptos, p.* 2. *q.* 50. *à num.* 3. dnm absolutè resolvunt, exemptos pro absolutione ab excommunicatione non posse se subjicere Ordinario, quia exemptiones non sunt simpliciter concessæ in favorem exemptorum, sed etiam in favorem sanctæ Sedis Apostolicæ, cujus interest habere

multos

multos à Jurisdictione Ordinariorum ereptos, sibique immediatè subditos, *Clem. pastoralis, de re iudic.* Abb. *d. num.* 11. *vers. & per hoc.* Rebuff. *resp.* 142. Erasm. à Cochier *d. tract. lib.* 1. *quaest.* 1. *num.* 17. Rot. *in Vlixbonen. Monasterij* 19. *Novemb.* 1625. *coram Reverendiss. Domino meo Coccino Decano.* [Et econtrario praeses qui condemnavit aliquem injustè restituere tamen non potest *per l.* 5 §. 27. *de Quaest.* praeterea fallit haec regula in materia correctoria nulla enim est consequentia huic ademta est potestas condemnandi ergo & absolvendi. *gl. in Clem.* 1. *verb. contra eos. de hereticis. seq. Imol.* & Abb ibid. ratio quia jura sunt proniora ad absolvendum quam condemnandum. *l.* 147. *de Obl. & Act. l.* 125. *de R. I. add. tom. reg. jur. p.* 6. absolvere denique judex potest absentem, condemnare non potest. *l.* 15. *de poen.*]

VI.

Absolvere vel condemnare qui non potest, nunquid condemnandum, seu absolvendum pronunciare possit? vide latè disputantem Farinac. *d. lit. A. n.* 12. *cum seqq.*

VII.

Absolvere debet potius Judex in dubio, quàm condemnare, *l. Arrianus* 47. *ff. de action. & oblig. l. favorabiliores* 125. *l. semper in obscuris* 9. *ff. de regulis juris, cap.* 3. *de probat.* Covarr. *variar. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 2. *vers. quartò.* Mexi. *in tract. taxae panis, concl.* 1 *num.* 171. Anton. Monach. *Florent. decis.* 36. *n.* 2. Card. Tusch. *d. lit. A. concl.* 41. *n.* 1. ubi *n.* 3. per *l. absentem.* 5. *ff. de poenis*, dicit, quòd sanctius est absolvere nocentem, quàm condemnare innocentem. [Cum enim ipsa lex magis debeat esse ad clementiam aptata. *N.* 33. *c.* 6. certè & judicem ll. imitari oportet. Procedit tamen hoc cum maximè si indicta causa pronunciandum. *vid l.* 1. *de requir. reis. ubi Wes. n.* 1.]

Absolvere tamen non debet Judex in dubio, quando agitur de periculo animae ex absolutione; ideo obligatus restituere usuras, licet doceat de restitutione particularium usurarum diversis personis facta, tamen debet condemnari ad restitutionem confessatam per defunctum, si non apparet quòd sint eaedem usurae, quia majus est periculum animae, si non fiat restitutio, quàm importet damnum, si bis solvantur, & restituantur, ita Federic. de Senis *cons.*

153. *col. fin. verf. præmiffa locum habent*, quem refert Card. Tufch. *d. lit. A. concl.* 42. *n.* 1. ubi *n.* 2. exemplificat favore piæ caufæ, & animæ in alio cafu. [Fallit etiam in cauffâ dotis, libertatis, matrimonij, teftamenti nam in dubio pro his eftpronunciandum & in omnibus ceteris negotiis ita potius debet, interpretari actum judex, ut valeat quam ut irritetur. *vid. inf. verf. actus, & tom. reg. jur. p. 6.*]

Abfolutus exprefsè dicitur, qui non eft condemnatus, ut per Sigifm. Scacc. *de appellationib. quæft.* 17. *limit.* 6. *membr.* 9. *fub n.* 70. *& limit.* 21. *num.* 37. *in fine.*

CAP. V.

De Abfurdo.

Axioma I.

In omni difpofitione vel actu ita fieri debet interpretatio, ut abfurditas evitetur. *D. Tabor difp.* 1. *de Brocard.*

EXEGESIS.

Fundamentum.

1. *Cap. in Genef.* 5. *Ibi ne ex hoc fequeretur abfurditas de Electione.* Alij ita efferunt: fugiendam effe eam interpretationem, per quam in abfurditatem prolaberemur: *Scultetus obferv. for.* 28. *num.* 9. Vel generalius: Abfurditatem intellectus ab omni difpofitione effe rejiciendam. *Wefenb.* 4. *conf.* 199. *n.* 10.

Ratio.

2. Eft, quia abfurdum ἄλογον feu ἄτοπον, pro non dicto habendum, *Donatus Fina in hac reg.* vel ut Lactant. 12. *de orig. errorum, cap.* 6. Indicium eft argumenti ex falfo petiti, ex quo ineptus & abfurdus exitus refultat. Conf. *A. Fab. in Rationalibus ad l.* 5. *de fervis exportandis.*

Exempla.

3. Exempla peti poffunt, *ex* §. 4. *Inft. de Adopt. l.* 6. *in fine. junct. l.* 7. *de bon. libert. l.* 4. *in fin. de off. procunf. l.* 22. *de neg. geft. l.* 5. *in fin. ad Aquil. l.* 3. *fi ufufr. pet.*

4. Hinc

4. Hinc porrò inferunt ad absurdum vitandum, eam interpretationem operari debere, quæ absurdum ostendat atque excludat. *Wesenb. 5. consil. 212. num. 66. & 67.* Si vel maximè verba in latiori & impropriori significatu fuerint accipienda. *Vivius decis. 255. num.* 24.

Declaratio.

5. Pro declaratione tenendum (1.) absurdum ejusmodi intelligi, quod rationi, sensui communi & prudentiorum scitis & opinionibus directò opponatur, non etiam quod aliquibus paradoxum, aut alicubi locorum absurdum sit. *Vid. Gail. 2. obs. 33. num. 2. Eberhardum hic: in loc. ab absurdo. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 2. tit. 13.* (2.) Deinde etiam aliquando id quod absurdum videri poterat, toleratur, ut majus absurdum evitetur, *l. 51. verbo, quod si quis absurdè. ad l. Aquil. ubi vid.* A. Fabr. *in ration. ubi & ad l. 35. §. 1. verbo, eodem enim errore de R. V.*

II.

Dato uno absurdo dantur & consequuntur plura.

Exegesis.

Fundamentum hujus regulæ est in *N. 8. præf. §. 1. ibi. an certè non omnibus manifestum est quoniam qui aurum dat & ita administrationem emit, non dat hoc solum, quantum occasione adinventum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius, occasione commodi administrationē aut dantibus aut spondentibus? & sic uno principio illicito dato plurimas necesse est circumire manus eum qui donationem facit. add. l. 7. C. de resc. vend.* Consentiunt in hac parte & Philosophi. *Arist. 1. Phys. 2. 3.* uno sc. absurdo dato cetera similiter accidere; *Et 2. Prior. Anal.* 20. falsam rationem ex eo oriri ait, quod prius falsum fuit. Absurdum autem hoc in loco nihil aliud denotat, quam quod à ratione & æquitate est alienum *Everh. in loco ab Absurdo. n. 8.* s. quod ineptum & incongruens, quodque ab homine frugi est alienum. *Volum. 3. Consil. Marpurgens. 26. num. 56.*

III.

Absurdum in omnibus dispositionibus semper est vitandum, *vide omninò. l. 51. §. ult. ad l. Aquil. l. fi. ita 39. in fin. ff. de oper. libert. l. nam absurdum 7. ff. de bonis libert. cap in Genesi, de elect.* Ancharanus *cons. 80. incip. Retento ordine num. 7.* Joan. de Imola *consil. 145. n. 2.* Joan. de Anania *cons. 27. incip. Viso casu, num. 6. in fin.* Abb.

conf. 37. *Arbitror in princ. verf. fed ifte intellectus, lib.* 2. Everhard. *in Topicis legalib. loco* 8. Peregr. *de fideicommiff. art.* 11. *n.* 46. Card. Mantic. *de coniectur. ultim. volunt. lib.* 3. *tit.* 7. *à princip. & de tacitis & ambig. convention. lib.* 2. *tit.* 13. *per totum.* Valasc. *confult.* 174. *n.* 11. Cardin. Tufch. *practic. conclus. lit. A. concl.* 66. *à princ.* Leo Valent. *decif.* 4. *n.* 3. *tom.* 1. Everhard. *in Top. in loc. ab abfurdo.*

IV.

ABSURDUM ut evitetur, largiffima interpretatio fieri debet, ut per Corn. *conf.* 188. *lib.* 2. Crot. *in repet. l. omnes populi* 9. *num.* 186. *ff. de juftitia & jure.* Aym. *de antiquit. tempor. p.* 4. *in princ. n.* 137. Villagut *in tract. de extenfione legum, rubr. de extenfione legis correctoria, num.* 16, *& rubr. de extenfione legis correctoriæ, & pœnalis fimul, num.* 78. *& feq.* Cancer. *var. refolut. p.* 2. *c.* 1. *n.* 150. Valenzuela *conf.* 169. *num.* 49. *tom.* 2. Rota *decif.* 248. *n.* 2. *p.* 1. *in pofthum.* Farin. *alias p.* 3. *recentior.*

V.

ABSURDUM ne fequatur, difpofitio quantumvis generalis, eft reftringenda, *l.* 2. *C. de noxalib. actionib.* Nicol. Everhard. *d. loco* 8. *num.* 4. *&* 6. Pedem. 90. *num.* 13. *&* 19. Hippol. Riminald. *in* §. 1. *n.* 50. *Inftit. per quas perfonas jus nobis acquir.* Alex. *conf.* 83. *Vifa facti, num.* 11. *In fine, & num.* 12. *verf. juvantur prædicta, lib.* 2. Card. Tufch. *d. conclus.* 66. *num.* 38. Et generalia, univerfaliaque verba ut abfurdum evitetur, reftringuntur, Pedroch. *conf.* 19. *num.* 10. Card. Mantica *de coniectur. ult. volunt. lib.* 2. *tit.* 13. *n.* 8. *&* 9. Honded. *conf.* 4. *n.* 19. *lib.* 1. Caftill. *controverf. lib.* 5. *p.* 2. *c.* 166. *n.* 9. *&* 10.

VI.

ABSURDUM ut evitetur, verba impropriantur. & intelliguntur eo modo, quo poffunt. Alex. *conf.* 61. *Super eo, num.* 4. *lib.* 1. quem refert Card. Tufch. *d. conclus.* 66. *num.* 17. Stephan. Gratian. *difcept. forenf. tom.* 5. *c.* 834. *num.* 13. Valenzuela *conf.* 133. *tom.* 2. Et ne abfurdum fequatur à regulis juris recedimus, Sim. de Prætis *de interpretat. ult. volunt. lib.* 1. *interpret.* 1. *dub.* 4. *fol.* 4. Surd. *conf.* 236. *num.* 18. Stephan. Gratian. *ubi proximè.* Et ideo duæ negativæ, quæ important unam affirmativam, importabunt negationem duplicatam,

tam,

tam, ut tollatur absurdum, Signorol de Homed. *conf.34.Si quaritur, nunquid, ante med.* Ruin. *conf.37. num. 4. lib. 3.* Cardin. Tusch. *d. conclus. 66. num. 20.*

VII.

ABSURDUM ut evitetur, verba statuti impropriantur, Alex. *conf. 52. Viso themate, num. 2. lib. 1.* Card.Tusch. *d. conclus.66.num.21.* & licitum est recedere à propria significatione verborum statuti, Alex. *conf.80. Viso, & opportunè, num. 8. vers. confirmantur prædicta, lib. 1.* Card.Tusch. *d.conclus. 66. n. 30.* Et locus est interpretationi, etiamsi statutum excludat omnem interpretationem, Alex. *conf 50. num. 11. vers. etiam ex hoc colligitur, lib.1.*Card.Tusch.*d.concl.66.n.39.*

CAP. VI.

De Abundanti, Superfluo, Supervacuo.

Axioma I.

Abundans cautela non nocet. *D.Tabor disp.1.de Brocard.*

EXEGESIS.

Fundamentum.

1. *L.7.C.de Testam.* vel superflua non nocent *d.l.17.* Est etiam in hunc sensum regula Juris 94. ibi. Non solent quæ abundant vitiare scripturas: nec ex iis quæ supervacua sunt, obligatio aliqua nascitur, *l.2.pr.ff.mandati.*

Ratio & exemplum.

2. Rationem & exemplum eadem lex 17. suppeditat. *Confer allegata à Gothofr. ibidem ut & l. quæ extrinsecus 65. de V.O.* Aliud exemplum habetur *in l. 32. §. 6. de auro & argent. legato: item in l.1. §.7. ibi excusantur ædiles κατὰ τῦ ἀυτῦ & tautologicè locuti. de ædilit. edict.* Quos textus Barbosa *axiomate 3. n 8* ineptè in contrarium & pro limitatione regulæ extruendæ adducit.

De quibus intelligenda.

3. Intelligenda autem est regula de actibus, contractibus & gestis, quæ ita confecta sunt, vel comparata, ut per se subsistant, citra adjectio-

adjectionem illam abundantem: itemque ut adjectio illa solâ verborum abundantiâ laboret *l. fin. C. de donat.* non etiam, si actum ipsum impugnet, aut contra ejus naturam adhibeatur. Gothofred. *ad d. leg.* 17.

4. Regulâ & axiomate ita declaratis, apparet, parùm aptè Decianum *3. cons. 32. n. 65.* cùm aliis eam limitare in contractu suspecto, ubi abundans cautela suspicionem augeat, per *l. 7. de condit. Inst.* Nam id non fit solo abundantiæ verborum vitio, sed vitio ipsius contractus, suspicione laborantis, adeoque verba superflua eodem vitio afficientis. Ut si legatum sit contra leges relictum, conditio ex abundanti corruit, non vitio abundantis, sed ipsius principalis.

5. Deinde, quod ajunt cautelam superfluam doli præsumptionem inducere, *Mascard. de probat. conclus. 531. n. 103.* eò quòd insolita fraudem arguant *Menoch. 5. præsumpt. 3. n. 102.* id de nimia *l. 88. §. pen. de legat. 2.* & supra modum rei apposita, forsan, intelligendum fuerit: vitiosum enim ubique quod nimium. *Senec. de tranq. anim. cap. 11.* quod & de diligentiâ nimiâ in negotiis inferunt *ex d. l. 7. de condit. Instit. ubi Gothofred.* Sic quod de Advocato multùm sollicito, *qui est trop fin & caut ou cauteleux*, in causâ, adserit Neviz. *in sylv. nupt. l. 1. num. 67.* eum præsumi omnia mala cogitare: id itidem de sollicitudine captiosâ intelligendum, ut si Advocatus ex instructione Speculat. *de offic. advocat.* §. 7. ambiguis & duplicibus sermonibus utatur; aut ex instinctu Cæpollæ *de cautela, c. 67.* utilia inutilibus misceat, *de quo Polit. de offic. advocat. c. ult. n. 13. & Cl. Cantiunc. in Paræneſi de rat. stud. legal.* ac quod etiamnum fieri amat, fucatis fictisque allegationibus iniquas intentiones suas sic perpoliat, ut primâ fronte justæ videantur: cujus farinæ homines olim concinnatores dicti. *Oldendorp. in Enchirid. Except. tit. de Except. falsi pag. 153. Forcat. in penu. ICt. cap. de vasis penuar. Coras. 1. Miscell. 4.* è quorum censu Sulpitius à Cic. notatur, quod dicendo efficere potuerit, vel ut prudentes errarent, vel ut boni minùs benè sentirent: *A. Robert. lib. 2. rer. jud. 19.* alioquin ἐκ ἐν τῷ ἐπεῖ ζητοῦσι δικαίας μῶμος ἀπλῆτος ἔνι, ut Sophocl. ait.

II.

In rebus quæ abundant non potest allegari grave onus. *l. 12. §. 1. in fin. de usu et hab.*

CAP.

III.

ABUNDANS cautela non nocet, *l. testamentum 17. C. de testam. l. penult. C. de evictión.* Tiraq. *de retractu lig. §. 36. gloss. 2. num. 48. in fine, & num. 51.* Fichard. *2. consil. 48. n. 3.* Roman. *cons. 343. incip. Ex proposito n. 7.* Surd. *decis. 13. n. 14.* Card. Tusch. *practic. conclus. lit. A. conclus. 67.* Paulus Fusc. *in singul. lit. A. n. 6.* Sebast. Nævi. *in l. non solent 95. ff. de regulis iuris.* Farinac. *in praxi crimin. p. 3. q. 89. num. 123.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancellar. gloss. 6. à num. 26.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 141. num. 12.* Rot. *decis. 319. num. 9. apud Farin. p. 1. recent. & decis. 748. n. 6. p. 1. in posthum. Farin.* aliàs *p. 3. recent.* [Nec mutat conditionem juris vel constitutionem. *l. 3. C. de fideicom. l. 56. mand. Cuiac. 4. Resp. Pap. in l. 26. §. 2. de pact. dot.*]

Amplia ut procedat, etiamsi id, quod abundat, non est solemniter factum, sed nullum, quia non vitiat, ex adductis per Federic. de Senis *cons. 211. col. 3. in princ. vers. restat ergo respondere.* ubi ait, quòd quando Judex potest procedere ad executionem sine sententia, si feratur sententia, quæ non sit lecta, vel non lata in scriptis, non est nulla, prout illum refert Card. Tusch. *d. conclus. 67. num. 5.* [nam quæ de necessitate non requiruntur, si inepte interveniant non vitiant actum, Jas. *in l. vinum. n. 33. Si cert. & per l. 1. pr. C. de rei ux. act. Wes. π. de Accus. n. 12. fin. sed vitiantur. l. 77. & ibi. Cagnol. de R. I.*]

Unde si offeratur libellus minus legitimus in causa, in qua non requiritur libellus, non vitiat, Jas. *in l. vinum 22. num. 33. vers. primò habes, col. penult. ff. si certum petatur.* Roman. *cons. 497. Dubitatur. n. 6.* Signorol. *cons. 41. Omissa narratione, in princ.*

Sic etiam depositum nulliter factum in casu, quo sola verbalis oblatio sufficiebat, non vitiat ex quo abundat, Cravet. *cons. 331. n. 15.* Card. Tusch. *d. conclus. 67. n. 21.*

Sic etiam citatio partis ubicunque non est necessaria, si fiat, & nulliter fiat, non propterea actus redditur nullus, Marsil. *in l. de unoquoque 47. n. 42. vers. istud tamen. ff. de re iudic.* Roman. *cons. 497. Diligenter. n. 5. & 6. vers. tertio.* Card. Tusch. *d. conclus. 67. n. 22.*

Hinc etiam sententia non vitiatur, si causæ veræ adjiciatur causa falsa abundans, Roman. *cons. 343. Ex proposito, n. 8.* Card. Tusch. *d. conclus. 67. n. 32.*

Hinc etiam solennitas non necessaria si minus solemniter fuerit adhibita, non vitiat, Pute. *decis.344. n.4.in fin.* aliàs 334. *etiam n. 4. in fin. lib. 2. in correctiu.*

Limita primò, si per abundantem cautelam deveniatur ad actum prohibitum, quia tunc abundans cautela nocet, ut per text. *in l. pediculu 32. §. Labeo. ff. de auro & arg. leg. & in l.1. §. sciendum. ff. de adilit. edict.* resolvunt. Corn. *cons.276. num.1.vol.1.* Paul. Fuscus *ubi sup.*

Limita secundò, nisi id, quod abundat, per errorem loco necessarij, & requisiti sit appositum, quia tunc vitiatur tota dispositio, Petr. de Anchar. *consil. 1. per totum.* Cardin. Tusch. *d. conclus. 67. num. 36.*

Limita tertiò, in contractibus suspectis, in quibus abundantes cautelæ augent suspicionem, Anchar. *cons.257. Ex ordine, in fine.* Tiber. Decian. *cons. 32. n. 65. lib. 3.* Beroi. *cons.59. n.14. lib. 1* Corn. *cons. 217. in fi. lib.3.* Card. Tusch. *d. conclus. 167. n. 43.* Menoch. *cons.102. num. 75.*

Limita quartò, in dilatione, quæ debet esse competens, etiam si assignetur in casu, in quo non debebat assignari, Calderinus *cons.132.* aliàs 2. *de dilat.* Idem dicendum suspicione Judicis allegata, quia licèt non debeat exprimi de necessitate, si tamen exprimatur, & ineptè, vitiatur allegatio, Bald. *cons. 472. Statuto. num.5. in fin. lib.1.* Card. Tusch. *d. conclus. 67. n. 40.*

IV.

ABUNDARE in cautelis necesse est in casibus dubiis, veluti si dubitetur, an actus requirat certam solemnitatem, vel non ex abundanti debet illa solemnitas adhiberi ad tollendum dubium, Guid. Pap. *decis.149. Secunda conclusio, circa fin.* Calderin. *cons. 277.* aliàs 1. *de empt. & vendit.* Card. Tusch. *d. lit. A. concl.68.*

[Non enim omnia quæ videntur abundare tuto aut utiliter omittuntur. *l.15. §.26. de iniur.* maximo his exulceratis temporibus, ubi nulla tautologia noxia *ex Iohan. Andr. Host. & aliu. Schneid. ad §. actionum. tit. act. ex vind. l. de act. n.1.* imò hæc ipsa pro abundantibus habenda non sunt. *Fichard. 2. cons. 48. n.3.*]

CAP.

CAP. VII.

Abusus Verborum, rerum, & usus.

Axioma I.

Abusive loqui solent & testatores & contrahentes & tabelliones. *Cujac. Consult. 48. sub f.* Unde semper magis ad mentem loquentium & intellectum, quam ad sonum verborum est respiciendum. *t. t. C. Plus valere quod agitur, quam quod simulatè concipitur.* Ratio: quoniam mens voce est potentior. *l. 7. §. 1. de suppell. leg.* quod rectè ita in vocibus abusive sumptis procedit, secus si certũ sit aliud denotare, nec id quod intenditur posse significare. *d. l. 7. §. 1.*

II.

Interest Reipub. ne re sua quis malè utatur. *§. ult. Inst. de his qui sui vel al. jur. sunt.* Hinc est quod in benè constitutis Rebuspub. his qui furiosum exitum rerum suarum faciunt, soleat administratio adimi & Curator bonis dari. *l. 1. 10. de Cur. fur.* & apprime in nostra Civitate, **In der Becker Zunfft-buch / daß niemand das seine verschwenden soll.** *Add. Bes. in voce verschwenden.*

Nec pugnat cum hac regula quod suæ quisque rei moderator sit & arbiter. *l. 21. Mand.* imò quod nemo alteri legem dicere possit super rei suæ usu abusuve. *l. 8. Pro Emt. ubi Wes. num. 6. text. eleg. in l. 2. Si quis a par. manum.* Id enim tantum pertinet ad privatos, non ad Legem & Magistratus, qui liberam alienandi facultatem ob publicas utilitates (secus si privatim tantum intersit) rectè restringunt. Horum enim est providere ne quid resp. detrimenti accipiat. Plura exempla videre licet *in C. l. A. de contrah. Emt. th. 32. & seq.*

III.

In omnibus rebus, non ex earum natura, quibus utimur, sed ex caussa utendi & modo seu temperamento, vel probandum vel improbandum quod facimus, *August. in cap. quisquis. 1. dist. 41. Wesenb. in Parat. de Acquir. rerum domin. num. 7.*

IV.

Abusus juris sæpe delictorum est occasio: Sic ex abusu *l. 2. C. Ubi in rem agi oport.* delicta nata videntur, de quibus sermo est *in t. t. C. de his qui potent nomine. C. l. A. de procurat. th.* 20. & præterea elegans hujus rei occurrit exemplum in *l. 13. de injur. ubi in fin. leg.* hæc notabilia sunt verba: *Usurpatum tamen & hoc est tametsi nullo jure, ut quis prohiberi possit ante ædes meas vel prætorium meum piscari, quare si quis prohibeatur adhuc injuriarum agi potest.*

Cap. VIII.
De Accessorio & principali.

Axioma I.

Multum interest an aliquid veniat per se vel tanquam accessorium. Fundamentum hujus rei est. *l. 1. C. de don. ante nupt.* Multa enim accessoriè fieri permittuntur, quæ directo & principaliter fieri prohibentur, *leg. 24. de contrah. empt. l. 1. in fin. de fund. dot. l. quadam. 62. de acquirend. rer. domin. gloss. Molin. in consuet. Parisf. tit. 1. §. 1. gl. 8. num. 18. & seqq. Harp. ad §. 3. I. locati. n. 145.* Ratio: quia in toto jure spectatur id quod principaliter fit non quod fit per consequentias. Exempla in jure passim extant *l. 1. de auct. tut. l. venia 2. & ibi gl. C. de in jus voc. l. 12. §. ult. de inoff. testam. ubi vide C. A. th. 19. Vivianus in rationat. ad cap. debitores. 6. extr. de jurejur. adde inf. tit. de caussa proxima & remota.*

II.

In accessione non debet esse plus quam in principali, arg. *§. 5. I. de fidejuss. vid.* de hac reg. latius tractantem *Nob. D. D. Tab. Praeceptorem nostrum atatem colendissimum in disp. de Altero tante, artic. 2. th. 14.* veniunt autem nomine accessionum non tantum ea quæ pars rei sunt, sed etiam quæ alias rei necessario cohærent. *l. 3. §. 1. de trit. vin. ol.*

III.

Accessoriis quæ post litem contestatam accedunt, si non petantur ante sententiam tacite videtur renunciatum, *arg. l. planè 3. ff. depositi. Zas. in l. 1. C. de jud. n. 19. vers. caterum. vid. l. Aediles 25. ff. de Aedil. Ed. Sixtin. in cons. Marpurg. 7. n. 47. vol. 2.*

IV.

Accessorium sequitur naturam sui principalis, *l. etiam 8. C. de Iure dotium, reg. accessorium 42. de Regulis Iuris lib. 6.* [*l. 26. §. 1. de pact. dot. Carpz. 2. 46. 32. n. 2.*] exornant Socin. *reg. 5.* Pute. *decis. 1. num. 2. lib. 1. in utraque edit.* Menoch. *cons. 58. num. 13. cum seq.* Surd. *de aliment. tit. 9. q. 31. num. 8. cum seqq. & decis. 88. n. 10.* Card. Tusch. *practic. conclus. tom. 1. lit. A. concl. 76.* Joan. Franc. Leo *in Thesauro fori Ecclesiast p. 2. c. 16. n. 70.* Anton. Monach. *Bononiens. decis. 27. n. 4. & decis. 28. n. 56.* Pichard. *ad §. si quis alium. n. 32. Instit. de inutilib stipulationib.* Mari. Antonin. *variar. resolut. lib 1. resol. 72. n. 6.* Mastrill. *Sicil. decis. 115. n. 4.* Magdalen. *de numero testium in testamento requisito, p. 2. c. 7. n. 33.* Cassanate *cons. 55. n. 39.* Cancer. *var. resolut. p. 13. n. 141. & p. 2. c. 5. n. 3.* Narbona *ad l. 20. gloss. 22. n. 38. tit. 1. lib. 4.*

nova

nova Recop. Reinos. *observ. 61. n. 6.* Stephan. Gratian. *discept. forens. c. 282. n. 3. & c. 423. n. 43. & c. 474. num. 33. & c. 498. n. 36. & c. 657. n. 21. & c. 715. n. 17. & c. 839. n. 24. & c. 937. n. 22. & c. 940. n. 28.* Castill. *controvers. lib. 5. p. 2. c. 168. n. 3.*

Hinc primò colligitur, non valere guarentigiam habentem executionem paratam, si non valet principale instrumentum, Socinus *in l. 1. n. 9. vers. quartò limita. ff. soluto matrim.* Roman. *consi. 42. Visis. n. 3. vers. secundò.* Alex. *cons. 32. in princip. lib. 2.* Card. Tusch. *d. lit. A. conclus. 77. n. 24. & n. 30.* ex eo, quia sublato contractu principali, cessat pactum accessorium in eodem contractu appositum, Anchar. *cons. 394. n. 3.* & pleniùs *num. 5.* Nam quando unum trahit consequentiam ab alio, si non valet primum, neq; valet reliquum, Signorol. *cons. 90. n. 16. &* 18. Card. Tusch. *d. concl. 76. n. 2.*

Secundò colligitur, obligationem fideiussoris accessoriam habere eamdem naturam: & conditionem, quam habet obligatio principalis, Abb. *cons.* 48. *Attingam. col. 1. vers. nec obstat iuramentum, iuncta col. 2. in fine, vers. descendo. lib. 1.* Card. Tusch. *d. conclus. 76. n. 21.* ita ut si principalis obligatio sit nulla, aliter quàm Jure speciali, tunc & fidejussio reddatur nulla, Apostill. ad Alex. *cons. 59. Viso instrumento, n. 11. vers. accessoria. lib. 1.*

Tertiò colligitur, dispositionem concedentem aliquid principale, censeri etiam concedere id, quod accessoriè venit ad illud principale, *cap. prudentiam 21. §. si vero, de officio deleg.* ubi notant Doctores, quod delegata causa principali, censentur etiam delegata omnia accessoria ad causam, quem textum ad id notavit Alberic. *in l. cum principalis 178. ff. de Reg. iuris,* & advertit etiam Everard. *in loco à concessione antecedentis ad concessionem consequentis, post num. 2.* Aym. *de antiquit. tempor. p. 4. in princ. n. 67.* ubi propterea subdit, quod consuetudo, seu præscriptio, etiam quod sit stricti juris, & de sui natura non extendenda, extenditur tamen ad accessoria, & præscribens fundum censetur etiam præscribere servitutem fundo competentem.

Hinc etiam concessa sepultura censetur concessa celebratio pro defunctis, Federic. de Senis *cons. 186. in princ.* & delatio mortui processionaliter, Oldrad. *cons. 225. num. 14. in fine, vers. ultimò videtur.* Card. Tusch. *d. lit. A. concl. 77. n. 9. &* 10. Amplia etiam in pœnalibus, cor-

C 3

correctoriis, & exorbitantibus, ut per Aym. *d. p.4. §. videamus modò. n.36.* Nicol. Everard. *in loco à ratione legis larga. n.35.* Villagut *in tract. de extensione legum. rubr. de extensione legis correctoriæ, & pœnalis simul. n.266. & seq.* Limita tamen quando illud, quod dicitur accessorium, est arduum, & non fuit verosimiliter cogitatum à concedente: quia tunc accessoria non censentur concessa, concesso principali. Federic. de Senis *cons.191.n.3. vers. etsi opponatur*, quem refert Card. Tusch. *d.l.A. concl. 79. n.3.*

Quartò colligitur, quòd pendente causa principali, & incidenti accessoria, si principalis est finita, dicitur etiam finita accessoria: putà actor negavit petitionem veram, per quam incidit in pœnam statuti, si obtinuit in causa principali, quæ est finita per sententiam, non poterit molestari pro pœna negatæ positionis, Anchar. *cons.145. Si dicta positio*, quem refert Card. Tusch. *d.concl.76. n.22.*

Quintò colligitur, Axioma procedere, etiamsi accessorium sit dignius, quàm principale, Roman. *cons. 330. Circa primum. n.13. in f.* ubi Apostill. *in verb. dignius.* Card. Tusch. *d. concl. 76. n.26.* D. Barbos. *in l. cum prætor 12. §.fin. n. 211. ff.de iudic.* Castill. *controvers. d. c. 169. n.21. cum seqq. & n.44.* Steph.Gratian. *discept. forens.tom. 4 cap. 657. n.19. & seqq.* Et ideo ea, quæ habent diversam naturam, si annectantur accessoriè alteri rei diversæ, tunc res annexa tanquam accessoria perdit suam naturam, & recipit naturam principalis, cui fit annexio Roman. *d.cons.330. n. 14.* putà si Parochialis Ecclesia uniatur accessoriè beneficio simplici, omnimodam naturam, & conditionem beneficij simplicis assumit, Navar. *cons.10. n.3. de maiorit. & obed. in novis.* Azorius *Instit. moral. p.2. lib.6. c.28.q.20. in fin.* Nicol. Garc. *de benefic. p.11. c.5. n.195.*

Sextò colligitur, quod quando accessorium venit in necessariam consequentiam principalis, concesso principali censetur concessum accessorium, & alia sine quibus stare non potest. [vid. *l. 1. §. 5. depos. & ibid. Fab. in rat. num. 2.*] *l. 2. ff. de iurisdict. omnium iudic.* Federic. de Senis *cons.163. in princ. vers. in contrarium. & cons.186. in princ.* Aymon. *d. p. 4. in princ. n.64. cum seqq.* Villagut *in tract. de extensione legum. rubr. de extens. legis correctoriæ. n.17. in nona fallent.* Card. Tusch. *d.lit. A. conclus. 77. n. 1.* & intellige axioma procedere cùm accessorium est à suo principali inseparabile, Menoch. *remed.6.*

recuper.

recuper. n. 45. & de præsumpt. lib. 3. præs. 97. n. 7. & 8. Steph. Gratian. *discept. forens. tom. 5. cap. 859. n. 24. & 25. & c. 937. n. 23.* [*C. l. A. depos. th. 5. & 6.*]

[Septimò colligitur, juramentum sequi naturam ejus actus cui accedit *l. ult. C. de non num. pec. Wes. in paratit. de iureiur. num. 13. l. 36. de iureiur.*]

Limita primò Axioma nostrum, ubi militat diversa ratio, & in separatis, [vid. *l. 58. de Act. empt. vend. l. 51. de proc.*] Alex. *consil. 4. Circa primum. n. 5. lib. 1.* [*Carpz. 2. Iurispr. for. 2. 9. num. 6.*] Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg* 8. *in declarat.* Brunor à Sole *in locis communib. verb. accessorium.* Card. Tusch. *lit. A. concl. 76. n. 36. & concl. 79. n. 4.* Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 1. *comp.* 12. *n.* 22. Mieres *de maiorat. p.* 1. *q.* 10. *n.* 55. Fachinæ. *cons.* 13. *n.* 23. *lib.* 1. Pacian. *de probat. lib. 2. c. 16. n. 69.* Ovid. de Amicis *de iure emphyteus. q. 42. n.* 11. Castill. *var. resolut. p. 1. c. 13. n. 141.* Castill. *d. c. 168. n. 26. & 27.* [Sichard. *ad l.* 8. *C. de pact. num.* 8.] Ut quia in principali tractatur de damno, & in accessorio de lucro, Cravet. *in quæst. de indemnit. mulier. n. 47.* Menoch. *cons. 58. in fin. vers. ita etiam non refragatur.* Cardin. Tusch. *d. concl. 76. n. 34.* [Mascard. *concl.* 18. *num.* 19. Frid. 1. *de process. c. 21. n. 25.* Gail. 5. *de P. P. c. 5. n. 26.* Gravett. *cons. 506. num. 3. 602. n. 13. 926. n. 1.*]

Limita secundò in actibus denotantibus translationem dominij, quando omninò non cohæret principali sed ab eo est divisibile, Oldrad. *cons.* 121. *n. 9. vers. quartò in actibus.* Card. Tusch. *d. lit A. conclus. 79. n.* 2. ubi *n.* 3. subdit, idem esse in adiacentiis ad ipsum principale, quia non censentur translatæ, nisi de illis sit dictum, & citat *l. si quoniam 2. C. de bonis vacant.* Oldrad. *cons.* 121. *n.* 11. *vers. sextò videtur expressum.* [Deniq; limita in materia exorbitante, & minus favorabili ubi non fit extensio à principali ad accessorium. Everh. *in Top. l. 79.* Bart. *in l. fin. ff. de cond. indeb.* Cravett. *cons. 345. n. 4.*]

V.

Accessorium corruit sublato principali, [textus est expressus *in l. 2. ff. de pec. leg. l. 26. C. de usur.*] *l. qui liberis 8. ff de vulg. & pupil. substit. l. cùm principalis* 178. ubi Dec. *ff. de regulis iuris. §. fideiussores. Instit. de fideiuss. §. si quis ancillæ. Instit. de legat. l. 129. §. 1. de R. I.*

Anchar.

Anchar. *consf.394. Dubium est.n.3.* Card.Tusch. *d. lit.A. concl.77.n.16.* Surd. *consf.318. num.5.* Menoch. *consf.8.n.135. & consf.58.n.14.& de præsumpt. lib.5. præsf. 21.n.26.* Castill. *controversf. lib.5. p.2. c.168. n.12.cum seqq.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.92.* ubi declarat procedere in conjunctis, & ubi militat eadem ratio, additque propterea, Jas. *in addit. ad Port. in d. §.si quis ancillas,* dicere, quod si lego vaccam cum vitulo, si non valet legatum vaccæ, utputa si vacca sit mortua (& sic principali sublato, & destructo) non valet nec legatum vituli, id est, vitulus non debebitur, cùm accessoriè veniat vitulus ad vaccam; nam dictio *cum*, accessoriè conjungit: sed si lego vaccam, & vitulum, cùm duo sint separata legata, quia dictio *&*, principaliter conjungit, si non valet legatum vaccæ, vitulus tamen debebitur, cùm tali casu vitulus ad vaccam accessoriè non veniat.

[In contrarium tamen reg. non procedit, quod sublato accessario tollatur principale, sic v. c. reddito chirgrapho pignoris tacite remissa videtur pignoris obligatio. *l. 7. C.de remiss. pign. cap.4. ut lit. pend.* non etiam principalis, si sors soluta non sit. *l. 1. in fin. de lib. leg.*

Ediverso tamen reddita cautione principali, etiam pignus remissum videtur, nimirum quia accessio est principalis obligationis. *l.5. §.1. Quib. mod.pign. Cuiac. in lib. 3. Paull.ad Ed. l.2.4. & 6. de pact.* ratio differentiæ quod principale stare potest sine accessorio, accessorium sine principali esse non potest. vid. *Cuiac. in paratit. de pec. leg.* hinc sequitur quod hæc reg. de accessionibus valeat quidem in extinguendo non etiam in constituendo legato. *l.1. 2.ff. d.t.ubi Wesenb. in paratit.*]

Unde contractu principali annullato, juramentum, guarentigia, hypotheca, & omnia alia accessoria redduntur nulla. Gozadin. *consil.28.n.27. & seq.* Roman. *consf.42. Visis qua egregiè.n.3.versf.secundò.* Card. Tusch. *d. conclusf.87. num.24.*

Limita quando principale aliquo speciali jure tollitur; tunc enim principali sublato non tollitur accessorium. *l.fin. §. Titius.ff.de condit. & demonstrat.* Pyrrh. Maurus *de fideiuss. p.2.sect 10. §.30.n. 4.*

[Limitatur porrò hæc regula (1) ut accessorium in quo est provisio specialis non corruat destructo licet principali: *Dyn. in cap. accessorium. n. 2. & ibid. Phil. Franc. n.3. P. Peckius n.7. extra de R.I. in 6. vid. Coth. resp. Academ. 15. n.47.* cum qua limitatione Wesenbecii illa

illa in tit de leg. præst. convenire videtur: ut scil. regula procedat ex natura rei intrinseca & per se spectata: nisi à caussa externa fortiore sustineatur. Sic etiamsi pactum cui accessit juramentum invalidum sit, juramentum tamen ipsum desuper datum subsistit *cap.2. de pact. in 6. Wesenb. de iurejur. n.ult. Mynf. 3. obs.2.* ubi hanc regulam latius declarat: & licet principalis actio sit annalis, si tamen juratum actio sit perpetua. *l. 9. §. 3. de iurejurand.* aliud exemplum est *in l. 9. C. de præd. min.*

2. Limitatur hæc reg. ex §.17.*I.de leg.*ut valeat in his accessoriis, quæ veniunt in necessariam consequentiam principalis & per se subsistere non possunt, veluti peculium sine servo non consistit. Secus autem fit in accessoriis per relationem simplicem, quæ tamen proprium esse habent, ut partus ancillæ, vicarius servus. adde *l.4. de pen. leg. Benev. q.10.*

3. Limitatur etiam regula quando non est eadem ratio in accessorio quæ in principali. *l.3. C. de rer. permut. Gail.lib.1. de P.P. c.5. n.24. Sixtin. 2. Cons. Marp.19. num.59.* ubi exemplificat in clausula codicillari: quia ea longe alia intentione adjicitur testamento, quam ipsum testamentum conficitur.

4. Distinguunt inter accessorium quod venit officio Judicis, & quod venit jure actionis. Hoc enim habet naturam principalis, ut apparet in usuris ex stipulatu debitis, *Bach. 1. D. 23. t. 6. lit. B.*

Denique limita in accessoriis quæ talia sunt non sua natura, sed ex dispositione legis, hæc vi alicujus specialis constitutionis possunt stare sine principali. Sic v.c. miles potest pupillo substituere sine testamento proprio. *l. 41. §. ult. de mil. test.* quamvis illud hujus sit sequela. *§.6. §. de pup. subst.*]

D. Tabor hoc Axioma olim sic exposuit.

Accessorium sequitur naturam sui principalis.

Exegesis.

Fundamentum.

1. Est hæc regula 42. *de R.J. in 6.* cui non absimilis est altera, quâ dicitur accessio cedere principali. *l. 19. §. 13. de aur. & argent.*

D *legat.*

legat. & adjunctum subiecto *l.33. §.3. de R.V.* Bachov. *ad §. littora 25. & 21/Instit. de R. D.* itemque Accessorij & principalis idem esse judicium. *Hieron. de monte in tr. de fin. reg. c. 5. n. 13.*

Declaratio.

2. Dicitur autem principale id cujus species major est *l. 19. §. 13. de aur. & arg. leg.* & potentior *l. 12. §. 1. eod.* & cujus rei ornandæ (seu ut veteres legunt ordinandæ) causa, res altera adhibetur. *d. l. 19. §. 13. & ult. C. I. A. de acquir. rer. dom. th. 31. n. 2.* Accessionum verò vocabulum ambiguum est, & generaliter denotat ea omnia, quæ tàm ex re, de qua agitur, orta sunt; veluti fructus, partus, usuræ, *l. 12. C. de usur.* quàm extrinsecus ei accesserunt, veluti id quod per alluvionem accrevit. *t. t. de usur. & fruct. & causâ, & omnibus accessionibus.* Propriè autem accessionum nomine tantùm ea veniunt, quæ extrinsecus accedunt. *Hottom. in Lexico.* Accessorium verò idem est, quod accessio. *Schardius in Lexico*, & denotat id, quod principali accedit seu adjungitur, teste *Spiegel. in Lexico.*

Ampliationes.

3. Per ampliationem intelligunt Dd. regulam, tàm quoad vigorem & conservationem rei, quam quoad destructionem & interitum, h. e. ut datô, concessô & stante principali, datum etiam censeatur accessorium. *§. liberis. 5. Inst. de pupill. substit. c. prudentum. §. si verò. de offic. delegati.* Sic concessâ tabularum inspectione, censetur etiam concessa earum lectio. *l. 2. §. 5. testam. quemadm. aperiantur.* Sic additamentum dotis, eâdem actione petitur, qua dos ipsa. *l. etiamsi. 8. C. de iur. dot. vid. tamen Petr. Gregor. syntagm. l. 9. cap. 24. n. 9.* Hinc dicimus eadem in accessoriis præstanda esse, quæ in principali. *l. 32. ubi Gothofr. & l. 33. de ædilit. edict. ubi exemplum, & cap. 5. de offic. & potest. Iudicis delegati. ubi aliud exemplum.*

4. Iterùm, negatô seu remotô, & sublatô aut non consistente principali, ne ea quidem quæ sequuntur locum habent, *l. nihil dolo. 129. §. 1. de R. I.* Sic fidejussor amplius non tenetur, cum debitor principalis liberatus est. *l. si quis 37. de fideiuss.* Hinc etiam inferunt: clausulas accessorias sumere interpretationem ab eo, quod principaliter gestum est: nec accessorias illas clausulas dispositionem ampliare. *l. ult. §. ult. de condict. indeb. Berlich. decis. 15. n. 3.*

Limita-

Limitationes.

5. Apparet autem regulam loqui de acceſſorio conſiderato ex ſuâ naturâ, per ſe & ſimpliciter; unde ſecus fuerit, ſi ejus natura alteretur vel impediatur factô hominis aut legis, ut principale ſuum ſequi non poſſit: tùm enim proviſio ſpecialis, ſive legis, ſive hominis, tollit iſtam generalem. Sic reſciſsô per querelam inofficioſi teſtamentô & hæredis inſtitutione annihilatâ, legata quoque & libertates inſcriptæ regulariter pereunt, *l.8. §. penult. l. 13. l. 28. de inoffic. teſtam.* niſi aliud novus legislator conſtituerit, & cadentia per ſe legata ſuſtinuerit. *Nov. 115. c.3. fin. & c.4. §.9. Weſenb. in Paratit. de inoffic. teſtam. n.* 11. Quod an etiam in cauſâ præteritionis fiat quæſtionis eſt? negant. Hillig. *l. 6. Donell. Enucl.* 13. *lit. F.* & noviſs. Magnif. Dn. D. Franzkius *Exerc. 6. q. 3. cum allegatis: quibus & nos adſtipulamur.*

6. Deinde cum acceſſorium tripliciter vulgò dicatur, aliud nimirum per modum neceſſitatis; aliud per modum æquitatis; aliud denique per modum inhærentiæ. *Card. Tuſch. lit. A. concluſ. 65.* intelligendum eſt, hanc regulam potiſſimùm de illis acceſſionibus obtinere, quæ veniunt in neceſſariam conſequentiam ipſius principalis. *argum. l. 2. de Iuriſdict. Tuſcus concluſ. 77. num. 1.* Secus atque ſi in acceſſorio ſit diverſa ſeparataque ratio, *idem concluſ. 76. num. 36. & concl 79. n. 4.* Barboſa *in pr. ed.* nullum allegat textum *hic num.* 10. Döring allegat *n. 19. l. 49. §. quæſitum, de fideiuſſor. & l. 31. de contrah. empt. Gail. de pac. publ. c. 5. n. 26.* allegat *l. ex placito. 3. C. de rerum permut. & l. 9. C. de prædiis & aliis rebus minorum,* ubi Gothofred. *l. 38. §. 17. de V. O.* ubi habentur exempla: *adde l. quid tamen. pr. quibus mod. uſuſfr. amitt. Donell. 8. Comment.* 17.

CAP. IX.

De Acceſſu, aditu.

Axioma I.

Inferior accedere debet ſuperiorem, non viceverſa, *text. Eleg. in l. 2. §. 3. ibi nec enim expectare debemus, ut præſes provinciæ veniat ad eum qui bon. poſſ. petiturus eſt. Quis ord. in poſſ. ſerv.*

Cap. X.

De Accidente.

Axioma I.

In omni diſciplina conſiderandum eſt non quod per accidens (ſic enim ipſa virtus & quicquid etiam boni occurrit præter Deum in vitium rapi & damnari poſſet) ſed quod per ſe ex cauſſis ſuis ſequitur.

II.

Accidentia non veniunt in generali diſpoſitione, ut ſunt omnes caſus fortuiti. *gloſſ.1. in c. ad aures 7. de at. & qual. c. un. Comm. c. fin. de homicid. l. 18. commod.* ratio eſt quia prævideri non poſſunt. *Bart. in l. Cæſar. 15 n. 4. de publ. & vect. Dec. conſ. 473. Dec. & Cagn. in l. 23. de R. I. Cephal. conſ. 20. 12. Dec. conſ. 523. num. 3. Alex. l. ſed ſi. § quæſitum. n. 19 ſi quis caut. & in l. Titius. n. 4. de lib. & poſt. Iaſ. l. A divo. § ſi poſt. n. 4. de re jud.*

III.

Accidens non poteſt eſſe ſine ſubjecto, & ſubſtantia, *l. 4. in fin. ff. de actionib. empt.* tradunt Curſ. Conimbricenſ. *in c. 2. de complexis, in præambul. prædicamentorum.* Bald. *in c. ſignificante 69. verſ. nam accidentia, de appellat.* Apoſtill. *ad conſ. Romani 91. Viſis ac percunctatis n. 8. in verſ. qualitas.* Maſcard. *de probationib. concluſ. 21. & concl. 1248. n. 4.* Mandoſ. *de privil. ad inſtar. gloſſ. 11. num. 20.* Surd. *de aliment. tit. 2. in præamb. n. 2. & tit. 9. q. 29. n. 23. & deciſ. 70. n. 6. & conſ. 234. n. 23. & conſ. 335. n. 13* Card. Tuſch. *practic. concluſ. lit. A. concl. 82. n. 13.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloſſ. 5. §. 7. n. 70. & gloſſ. 57. n. 32.* Anton. Monach. *Florent. deciſ. 56. n. 5.* ubi quod ſupponit ſubſtantiam, naturam verò ſui ſubjecti regulariter ſequitur, ex *l. eius artificij 16. C. de operis libert.* [Unde eſt quod accidens cognoſci non poſſit ſine ſubſtantia, *Ruin. conſ. 218. n. 14. vol. 1. Dec. conſ. 508. n. 5. Pautzſchman. 1. quæſt. pract. q. 1. n. 29.*] Et quod accidentia, vel qualitas non poſſunt ſtare ſine ſubjecto, niſi per viam miraculi, tradit Anchar. *conſ. 208. n. 17.* quem refert Card. Tuſch. *d. concl. 82. n. 14. in fin.* ubi *n. 7.* ſubdit, quòd accidentia contractus ſunt ea, quæ per legem non inſunt, & ſine quibus contractus ſtare poteſt, & accidens tollitur ejus ſubjecto ſublato, *l. eius qui in provincia 41. §. quod ſi ſtipulatus. ff. ſi certum petat.* Crot. *conſ. 135. n. 25. lib. 5.* Pyrrh. Maur. *de fideiuſſor. ſect. 1. c. 5. num. 8.* [nec tantùm JCti, ſed & idem docent cum-

cummaxime Philosophi, *Arist.* 1. *post. An.* 18. *text.* 35. *& 5. Metaph.* 4. *text.* 14. quem laudat *Cuiac. in l.* 32. *de S. P. R.* ubi hoc exemplificat in servitutibus, quod scil. servitus prædialis vel personalis servitutis esse non possit. *l.* 1. *de usu & usufr. leg.* v. c. non possum ex rivo concedere servitutem aquæ haustus. Potest tamen accidentis esse accidens, *Arist.* 3. *Metaph.* 4. *t.* 14.]

IV.

ACCIDENTIA possunt mutari non vitiata substantia, secus è contrà. Calderin. *cons.* 314. *ante med. vers. ad cuius declarationem, aliàs* 11. *de feudis.* Card. Tusch. *d. concl.* 82. *n.* 1. Nam accidentia extrinseca possunt abesse, & adesse præter subjecti corruptionem, *l. falsa* 33. *ff. de condit. & demonstr. l. pacta conventa* 72. *ff. de contrab. empt. l. pro voluntariis* 9. *ff. de impens. in rebus dot. factis*, tradunt Corras. *lib.* 3. *miscel. c.* 10. *n* 10. Zaz. *lib.* 1. *singul. respons. c.* 12. Menoch. *cons.* 35. *n.* 19. *& cons.* 37. *n.* 98. *& cons.* 170. *n.* 23. Surd. *cons.* 179. *num.* 7. Glorit. *resp.* 1. *p.* 1. *n.* 166. Porphyr. *in prædicab. lib. c. de accidente.* Sebast. Medic. *de definition. bonorum possess. definit.* 100. *n.* 23. *&* 27. Cardin. Tusch. *d. concl.* 82. *n.* 11. Surd. *consil.* 179. *n.* 7. Non possunt tamen mutare substantium rei. [*Dec. in cap.* 2. *col.* 1. *vers. in alia materia de const.*] Gutier. *pract. lib.* 3. *q.* 16. *n.* 91. & subjecti, quia eveniunt post illius esse perfectum, Signorol. *cons.* 51. *n.* 11. Gom. *in* §. *in personam. n.* 14. *Inst. de action.* Becc. *cons.* 172. *n.* 29. *vol.* 2. Glorit. *resp.* 1. *p.* 1. *n.* 166. nisi miraculosè ut ait Brun. *de augmento, quæst.* 3. *princ. n.* 2. quem refert Card. Tusch. *d. concl.* 82. *n.* 14. *in princ.*

V.

Accidentaliter evenientia non mutant rei substantiam, *l. naturalem* 5. §. *pavonum. ff. de acquir. rerum domin.* Costa *de facti scientia & ignor. inspect.* 7. *num.* 1. Cevall. *commun. contra commun. quæstion.* 682. *num.* 2. Mari. Giurba *ad consuet. Messanens. cap.* 10. *gloss.* 4. *num.* 5. nisi sit accidens qualificatum, quod superveniens enti, illud alterius naturæ & speciei efficit. Nat. *consil.* 139. *num.* 6. Mari. Giurba *consil.* 32. *num.* 8.

Cap. XI.

De Acceptione, sive acceptatione aut receptione.

Axioma I.

Multa honestè accipiuntur, quæ non honeste exiguntur, *l.* 1. *§.* 5. *de extraord. cognit.* ubi exempl. proponitur in juris Professoribus qui honestè nihil exigunt: Ratio, quoniam civilis sapientia tanquam res sanctissima pretio nummario æstimanda non est, quod potissimum de iis Advocatis seu ICtis, est intelligendum, qui gratis respondebant de jure. de quibus elegans videri locus potest apud *Tac.* 11. *Annal. cap.* 6. *ubi Silius veterum referebat exempla qui famam in posteros præmia eloquentia cogitavissent pulcerrima, alioquin & bonarum artium principem sordidis ministerius fœdari ne fidem quidem integram manere ubi magnitudo quæstuum spectetur.*

Non autem de omnibus Advocatis hoc potest accipi, qui pacis hæc emolumenta petunt, & perorando vitam sustinent, quibus omnem de salariis cognitionem denegari esset iniquissimum, quippe cum nec eloquentia gratis contingat, nec quidquam à quoquā soleat experi, nisi ejus fructus antea prævidérit, & sublatis studiorum pretiis etiam studia sint peritura; unde prudentissime modus pecuniis capiendis ponitur apud *Tac. d. loc. c.* 7. & id etiam Iuri civili probatum. *d. l.* 1. *§.* 10. ubi ratio ostenditur æstimandi operas Advocatorum, quod hodie adhuc ad instantiam partium in Cam. Imp. & quibusvis bene Constitutis judiciis solet observari.

Et hæc regula adeò procedit ut multa licet ex turpi caussa peterentur, honestè tamen accipiantur & retineantur. *l.* 4. *§.* 3. *de Cond. ob turp. caussam.* ubi quod meretrici datur, ideò non posse repeti ICtus ait, quia solius dantis turpitudo versetur, illam enim turpiter facere quod sit meretrix, non turpiter accipere cum sit meretrix, unde est quod justè retineat *per d. §.* 3. non justè exigat. *l.* 26. 123. *de V. O.*

II.

Accipere à nemine inhumanum, passim vilissimum. *l. solent.* 6. *§.* 3. *ff. de offic. proconsul.*

Cap. XII.

De Accingendo.

Observandum, posse hunc locum & forte commodius adhuc referri ad argumentum à potentia ad actum. Vide *Wesenbec. in Paratit. de Sponsf. n.* 7.

Axioma

Axioma I.

ACCINGENDUS de proximo, habetur pro accincto, *l. ex eo tempore 42. ff. de testam. milit.* [rationem vid. inf. in voce DESTINATUM & in voce FACTUM] Felin. *in c. eam te 7. n. 17. vers. erat iste electus, de rescript.* Jas. *in auth. si qua mulier, n. 23. & seq. C. de Sacrosanct. Eccles. & in l. admonendi, in 1. lect. num. 53. vers. ista tamen regula. ff. si certum petatur.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 1. lit. A. conclus. 83.* Thom. de Thomass. *in floribus legum, reg. 231.* Alex. *cons. 129. Super primo, n. 7. 8. & 9. lib. 7.* Anchar. *cons. 430. Fuisset expediens, n. 2.* ubi, quod habetur pro dato, quod paratum est ut detur. Joan. de Imola *consil. 31. Ad primum,* ubi ait, hujusmodi Axioma procedere maximè quando agitur de excludenda falsitate, vel delicto. Roman. *in l. admonendi. 31. n. 49. ff. de iureiur.* Ubi quòd de proximo condemnandus habetur pro condamnato, & quod idem est in absolvendo de proximo, quia habetur pro absoluto, late Narbona *lib. 20. gloss. 21. n. 45. cum seq. tit. 1. lib. 4. nova recop.* Magdalen. *de numero testium in testamento requisito. p. 1. c. 26. n. 14. & 16.*

Procedit impropriè & fictè quia verè de proximo accingendus non habetur pro accincto, & destinatio animi non relevat, quia imò destinatum non habetur pro impleto, & res non judicatur ab eo, quod erit, sed ab eo, quod est, & ideo materia est brocardica, ut dicit Felin. *in c. cùm adeò 17. n. 4. 5. & 6. de rescript.* Roman. *in d. l. admonendi, num. 49.* Card. Tusch. *d. concl. 83. n. 29.* & maximè ubi agitur de forma, vel de pœna incurrenda, vel ubi spes proxima est fallibilis; tunc enim de proximo accingendus non habetur pro accincto. neque actus perficiendus habetur pro perfecto, Felin. *in d. cap. eam te 7. num. 16. in fin. vers. tamen diversis modis limitatur.* Cardin. Tusch. *d. concl. 83. n. 31.*

Unde de proximo expellendus non habetur pro expulso, quin interim exigat & consequatur fructus possessionis, quam habet, ut per Anchar. *cons. 285. incip. Tria principaliter, num. 4. & seq.* ubi loquitur in eo, qui solvit Joanni Bentivolo, dum imminebat expulsio à civitate Bononiæ, quia justa fuit exactio, & maximè, quia expulsio erat dubia, licèt proxima ab effectu subsequuto, refert Card. Tusch. *d. concl. 83. n. 33.*

Hinc

Hinc etiam creandus de proximo Clericus non potest habere beneficium, nisi sit actu Clericus, quantumcunque incedat in habitu & tonsura, & promoveatur statim, ut per Felin. *in d. c. cùm adeò. n. 4. & seq.* quia Ordo debet præcedere, Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 42. n. 14.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 2. n. 66.* & in beneficiis attenditur capacitas de tempore præsentationis, Mari. Antonin. *var. resolut. lib. 1. resol. 19. n. 1.* Poterit tamen patronus de proximo clericandum præsentare in hunc modum: Præsento Petrum de proximo clericandum, & peto eum ordinari. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 4. q. 2. n. 5. & 6.* quem sic intelligit Massobr. *in praxi habendi concursum, prælud. 7. dub. 21. num. 86. secundùm Roman. impress.* quod ego recipio, si taliter præsentatus, seu potiùs nominatus, intra tempus ad præsentandum præstitutum Ordines suscipiat, *de officio, & potestate Episcopi, part. 3. allegat. 72. n. 78.*

Hinc pariter de proximo banniendus non habetur pro bannito, ut possit offendi vigore statuti, Jas. *in d. l. si qua mulier, num. 23. C. de sacrosanct. Eccles.* quem refert Card. Tuscl. *d. concl. 183. n. 38.*

Cap. XIII.

De Accuratione, item de Accurata & perfunctoria tractatione.

Axioma I.

Acta judicialia accuratè sunt tractanda & cognoscenda, *Ernest. Coth. 1. Resp. 41. num. 2.*

II.

Quæ quotidiana sunt & frequenter in praxi usurpata ea plenius & accuratius veniunt enotanda. *l. 25. de lib. leg.*

III.

Ea quæ notabiliter fiunt specialiter & diligenter sunt notanda. *leg. 15. §. 26. de injur.*

IV.

Defunctoria tractatio pro nulla habetur. *arg. l. un. C. Qui num. tut.*

Cap.

CAP. XIV.

De Accuſatione.

Axioma I.

Nemo ſine accuſatore poteſt condemnari:

Fundatur hæc regula *in c. manifeſta* 15. *cauſ.* 2. *q.* 1. *& ibi gl. & in text. expreſſo: c. ſi quis partem.* 31. *cauſ.* 23. *q.* 4. *Weſenb. de Accuſat. num.* 3.

Amplia quod idem procedat in actionibus civilibus. *l.* 3. *§. præterea. de ſuſpect. tut. Cujac. lib.* 1. *obſervat.* 33.

Contradicit tamen huic reg. *Duaren.* 1. *Ann. diſp.* 38. ubi vulgum interpretum hanc regulam finxiſſe, nec ullum juris textum, qui hoc dicat, extare ait, imo in contrarium potius jura juſſiſſe, ut malitioſos homines magiſtratus ex officio nobili inquirant. *l.* 13. *de offic. præſid.*

Loco limitationis regulæ diſtinguerem, an vox accuſatoris ſumatur, in ſenſu latiori & materialiter tantum, ita ut nudam delationem, & quæ loco delationis eſt, famam publicam comprehendat, & in hac ſignificatione reg. propoſita ſemper manet vera, prout eſt elegans locus in *cap.* 10. *de purgat. Can. ibi nec illud etiam improbamus, quod licet contra eam nullus accuſator legitimus appareret, ex officio tuo tamen (fama publica deferente) voluiſti plenius inquirere veritatem:* quod ſi ſumatur in ſenſu ſtricto & formali, fallit hæc regula in omnibus criminibus majoribus per *d. l.* 13. *de offic. præſ. c.* 10. *de purgat. canon.*

II.

Invitus nemo cogitur accuſare.

Fundamentum hujus regulæ eſſe *in Rubr. & l. un. C. Ut nemo agere.*

Ampliatur ut hoc non tantum in accuſatione, ſed & in actione civili procedat. *d. leg. unica.*

Limitatur ratione actionis civilis primò, quod hoc procedat tum demum, ſi quis ſuo nomine poteſt experiri, ſecus ſi ex neceſſitate officij alieno nomine litem movere debeat. *l.* 2. *C. Arb. tut.*

Secundò, niſi non ſolius cui actio competit, ſed & tertii alicujus interſit exempla in jure poſſim occurrunt. *l.* 13. *§.* 30. *de Act. Emt. l.* 60. *§.* 5. *loc. cond. l.* 8. *§.* 3. *de opt. leg. l.* 75. *§.* 1. *de leg.* 1. *l.* 2. *pr. ad L. Rhod. de jact. ubi Cujac. in Paullo* 34. *ad Edictum.*

Ratione accuſationis fallit hæc regula, 1. in perſona hæredis, qui necem defuncti vindicare cogitur, alias ſe indignum præſtat hereditate. *l.* 17 *de his quæ ut indig.* de jure tamen hodierno contrarium ſervari docet. *Clar. §. ult. quæſt.* 15. *verſ. item.*

2. Fallit in criminibus majoribus & exceptis, quale eſt crimen læſæ majeſtatis ſeu perduellionis. *l.* 5. *§.* 6. *C. ad L. Jul. Majeſt.* Parricidij *l.* 6. *ad L. Pomp. de Parricid.*

Denique limitationis loco ſciendum, quod illi cui potiſſimum accuſatio competit, à judice non minus quam in cauſſis civilibus per L. diffamari poſſit terminus conſtitui, ut ſub præjudicio perpetui ſilentij accuſare cogatur. *leg. 18. de Accuſat.*

III.

ACCUSATORE non probante reus abſolvitur, etiam quòd pro ſua innocentia nihil deduxerit, aut probaverit, *l. 1. ff. ad Turpill. l. qui accuſare 4. C. de edendo.* ubi Jaſ. *n. 5.* Bolognet *n. 1.* Curt. Jun. *num.* 4. Alciat. *num.* 17. & Purpur. etiam *n. 17. c. accuſator 6. q. 5.* Gig. *de crimine læſæ maieſt. lib. 2. tit. quomodo crimen læſæ maieſt. probatur, quæſt.* 30. *n. 1.* Burſat. *conſ. 246. num.* 1. Joſeph. Ludov. *concl. 14. in 4. ampl.* & Peruſ. *deciſ.* 14. Maſcard. *de probat. concl.* 1224. *n.* 29. Alex. *conſ. 1. Viſo proceſſu, in princ. & conſ. 89. Viſo themate, n. 4. & 5. lib. 3.* Roman. *conſ. 167. n. 3.* Clar. §. *fin. q. 62. in princ.* Card. Tuſch. *lit. A. concl.* 1. 17. *à num.* 63, adde *infr. de probat.* Nam ubi accuſator nihil probavit, reus præſumptivè dicitur docuiſſe de ſua innocentia, ex Maſcard. *d. concluſ.* 1224. *num.* 29.

Amplia primò, ut accuſatore non probante non ſolum abſolvendus ſit reus, ſed etiam accuſator teneatur ipſi accuſato actione injuriarum, ſecundùm Angel. *in l. item apud Labeonem 15. §. ſi quis libellos. ff. de iniur.* quem refert Curt. Senior *in repet. l. admonendi 31. n. 356. ff. de iureiur.* Roland. *d. conſ. 90. n. 3. & ſeq. lib. 3.*

Ampliā ſecundò, ut procedat etiam quòd reus ſit homo nequàm, ex allegatis per Joſeph. Ludov. *d. concluſ. 14. in 4. ampliat.* Et procedit Axioma ſive in cauſa criminali procedatur per denunciationem, ſive per accuſationem, ſive per inquiſitionem, Alex, *conſ. 1. in princ. lib. 3.* Card. Tuſch. *d. concl. 117. n. 67.* ſive in cauſa mixta accuſationis, Alex. *conſ. 66. col. 2. verſ. verùm quia. lib. 1.*

Amplia tertiò in civilibus, in quibus vulgatum eſt Axioma, quòd actore non probante reus abſolvitur, de quo infrà *cap.* 24.

Limita in crimine læſæ majeſtatis, in quo ſi accuſator in probando deficiat, accuſatus tamen ſuam innocentiam probare tenetur, & indicia contra ſe exiſtentia, aut probationibus, aut per torturam purgare, per text. *in l. ſi quis 3. C. ad legem Iul. maieſt.* tradit Gig. *d. q. 30. in fin.* ubi ſubdit idem dicendum in crimine falſi, per text.

in l.

in l. ubi autem 22. *C. ad Legem Cornel. de falsis.* Verùm hæc limitatio non convenit nostro Axiomati, illa enim præsupponit accusatorem, qui licèt non plenè probaverit, probavit tamen tantùm quod accusatum indicaverit; quo casu nulla est specialitas in crimine læsæ majestatis, aut crimine falsi, quia in omni crimine, nisi reus illa indicia contrariis probationibus eliserit, torquendus est: Axioma verò nostrum intelligitur, & procedit, quando accusator nihil prorsus probavit, nec ad condemnationem, nec ad indicia. vid. inf. c. 24.

CAP. XV.

De Actis Judicialibus.

Axioma I.

Vt apud acta quid factum censeatur, requiritur locus publicus & solemnis, tàm in negotiis voluntatiæ, quàm etiam contentiosæ jurisdictionis. vide ad hanc regulam *Vmm. de process. disp.* 8. *n.* 15. *Wes. in parat. de testam.* n.10.

II.

Acta pereunt peremta instantia, vide ad hanc reg. *Bart. Bald. Castr. Ias. in l.* 2. *C. de Ed. Pacian.* 1. *de prob. c.*67. *lit. x.* ubi habebis limitationes.

III.

Acta producta in vno judicio probant etiam in alio.

Sic v. c. Acta primæ instantiæ probant etiam in secunda instantia, *l.* 15. *&* 19. *C. de Appell. Dd. in l.* 2. *C. de Ed. Bart. in l. cum lite, n.* 4. *& seq. ff. jud. solv. Marant. p.* 5. *n.* 5. *ibidem.* Sic etiam ubi plura sunt fora competentia, ut in judicio reali est locus rei sitæ & ubi reus habet domicilium. *l. ult. C. ubi in rem.* acta perfecta in uno loco notorium inducunt in alio.

Amplia: quod hoc locum habeat, licet acta ista destituantur solennitate ejus loci ubi producuntur, modo fuerint munita necessariis requisitis ejus loci, ubi fuerunt scripta: *Gail. lib.* 2. *obs.* 123. ubi latius hæc procedere in omnibus aliis negotiis ostendit, ut ratione solennitatum spectandus sit is tantum locus ubi res geritur.

Limita: Si inter tertios aut de re diversa est judicium.

IV.

Acta judicij non requirunt testes.

Ratio: quoniam semper hominum frequentia præsumitur adesse. *l. in donat.* 31. *C. de donat. Vid. Carpzov. lib.* 6. *Resp. tit.* 3. *resp.* 24. *n.* 9.

Limitatur à nonnullis hæc regula quod non procedat in his quæ de sua natura non debent fieri apud acta, velut testamentum, hi enim actus manent

fub regula, quod actus Notarij debeant habere teftes. vid. *Alex. ad l. omnium.* 19. *C. de Teftament. & Schneid. in Inftit. de folenn. teft. num.* 18. à quibus rectè recedit *Carpzov. lib.* 6. *refp. tit.* 3. *Refp.* 24. *n.* 12.

V.

Res inter alios acta, aliis non præjudicat. Fundamentum eft in *tot. tit. C. Res inter alios.*

Quod procedit licet eadem fit cauffa. *l.* 63. *de re jud. l. cum quæritur* 12. *& feqq. de Except. rei jud.*

Limita nifi aliquis non petat aliquid fibi dari, fed aliquid fieri, hoc enim in cafu lata fententia pro uno fpectat ad omnes: Vnde cum petitur refcindi teftamentum victoria fpectat ad omnes. *l. poftumus.* 6. *§. fi quis ex his.* 1. *de inoffic. teftam. & ibi Caftal.*

Limita 2. nifi quis, cum defenfio primum fibi competat, fecundum agere patiatur *d. l.* 63. veluti fi agere patiatur eum, à quo cauffam habet *cap. pen. extra de fent. & re jud.* e. g. fi creditore vel qui hypothecariam habet, & per confequentiam deberet probare proprietatem. *l.* 23. *de probat.* agere patitur debitorem.

Procedunt tamen hæ limitationes tum demum, fi actor vel defenfor non egerit perlufor io judicio. *l.* 5. *de Appellat. l.* 5. *C. de pignoribus.*

VI.

Omnem folennitatem fuperat id quod apud acta conficitur. *l fancimus.* 27. ibi. *per teftes idoneos non minus tribus, vel inter acta publica. l.* 19. *ubi Dd. in princ. C. de teftam.*

VII.

ACTA faciunt rem notoriam, *l. fin. C. de re iudic. c. ex infinuatione* 50. *de appellat.* ubi Innoc. *in fin. cap. cum olim* 24. *de verb. fignif.* Alex. *conf.* 62. *n.* 24. *vol.* 7. Roland. *confil.* 41. *n.* 30. *vol.* 1. Becc. *conf.* 40. *n.* 3. *vol.* 1. Surd. *conf.* 154. *n.* 25. *& conf.* 118. *n.* 8. *vol.* 2. *& conf.* 188. *num.* 8. Cephal. *conf.* 602. *n.* 21. *lib.* 4. Tiraq. *de retractu lig. §.* 36. *glofs.* 2. *n.* 44. Menoch. *de interdict. remed.* 1. *recup. poffeff. n.* 232. *& de arbitr. iudic. quæft. cafu* 166. *n.* 6. Mafcard. *de probat. conclus.* 1101. *n.* 13. *&* 14. Farin. *in praxi crimin. part.* 1. *quæft.* 21. *n.* 14. Mendez à Caftro *in praxi Lufit. lib.* 3. *c.* 15. *n.* 4. Glorit. *refp.* 3. *n.* 26. *& refp.* 10. *n.* 39. Joan. Bapt. Cofta *de facti fcientia & ignor. infpect.* 4. *n.* 2. Negufant. *refp.* 168. *n.* 7. Pacif. *de Salviano interdicto infpect.* 1. *c.* 4. *n.* 68. Bernard. Græвæ. *ad pract. Cameræ Imp. conclus.* 134. *n.* 7. [Quidquid enim in judicio fit judici notorium dicitur: *c. cum olim* 24. *& ibi Abb. num.* 3. *de V. S. Innocent. in c. ex infinuatione* 15. *de Appellatione. Cravett. conf.* 303. *n.* 5. *p.* 2. *Cephal. concl.* 57. *n.* 31. *lib.* 1. *Conf. Arg. tom.* 1. *conf.* 103. *n.* 28.] publicato fcilicet pro-

processu & post conclusum in causa, gloss. *in c. significaverunt 36. de testib.* Mascard. *d. probat. conclus.* 1102. *n.* 24. Vincent. Corroc. *sing.* 470. Costa *de inspect.* 4. *n.* 2. Pacific. *d. cap.* 4. *n.* 66. 69. 70. & 72. Rota *decis.* 9. *n.* 3. *p.* 3. *lib.* 2. & *decis.* 1117. *lib.* 3. *p.* 3. *divers.* At quoad litigantes etiam ante conclusum in causa, acta faciunt rem notoriam, cùm illa scire præsumantur. Bellamer. *cons.* 40. *n.* 12. Costa *d. inspect. n.* 2. Card. Tusch. *lit. N. concl.* 107. *n.* 5. & 6.

[Ampliatur hæc regula primo ut non tantum hoc procedat affirmativè in iis quæ acta asserunt, sed & negativè: Unde quiquid non reperitur in actis pro omisso habetur, textus elegans *in c. quoniam contra* 11. *de probat. Gail.* 1. *O.* 134. *num.* 15. & *seq.* adeò ut si substantiale illud sit suspendatur sententiæ executio, tanquam, in notoria nullitate commissa. *Gail. lib.* 1. *O.* 113. *num.* 2. & 3.

Exceptio seu limitatio 1. potest esse, quod in iis, quæ ad nuda narrata, velut processus ad supplicationem partis decernuntur, nullæ probationes, & ne quidem acta judicialia attendantur. *Gail. lib.* 1. *observ.* 31. *num.* 9. & 10.

2. Quod hæc regula non procedat quoad alios tertios, *Ioan. Rip. in l. is apud* 2. *C. de Edend. Menoch. de arb. jud. q. lib.* 2. *cas.* 111. *n.* 7.

3. Quod non procedat in alio judicio seu caussa, licet eadem, persona sit. *l. cum quæritur* 12. *de except. rei jud.* nisi 1. caussa posterior pendeat ex priori velut principali. *cap. Albericus* 43. *extra de testibus. Innocent. in cap. caussam* 4. *qui filij sint legitimi* 2. nisi in civili caussa quis sit absolutus & super criminali conveniatur. *vide seq. regul.* nisi primo ac tum plenariè, deinde agatur summariè. *Bart. in l.* 2. *C. de vi bon. rapt.*

4. Nisi acta respiciant inhabilitatem personæ, tunc enim etiam in alio judicio probant. *cap. ex parte* 7. *cap. super eo* 13. *de test. Socin. reg.* 11.]

VIII.

ACTA facta in judicio civili, an & quantam fidem faciant in judicio criminali? vide Bart *in lib.* 2. §. *hoc edicto. n.* 5. & ibi Alex. *in addit. lit.* E. & Angel. *n.* 8. *ff. de vi bonor. rapt.* Boss. *in tit. de pluribus violent. n.* 117. Clar. *in pract.* § *fin. q.* 54. *vers. item producantur.* Mascard. *de probat. concl.* 34. *n.* 4. Cevall. *communium contra communes. q.* 296. Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit.* A. *conclus.* 91. *num.* 11. Sigism.

Scacc. *de judic. causar. civilium & crimin. lib.* 1. *cap.*74. Et è contra, an acta facta in judicio criminali, probent in civili? vide Felin. *in cap. causam quæ* ii. *n.* 23. *de testib.* Caputaquen. *decis.* 57. 105. 106. & 107. *lib.* 1. Mascard. *concl.* 351. *n.* 3. Card. Tusch. *lit. P. concl.* 790. Rot. *decis.* 639. *n.*3. apud Farin. *p.*2. *recent.*

IX.

ACTA facta coram Judice seculari, an & qualem fidem faciant coram Judice Ecclesiastico? vide Capell. Tholos. *decis.* 199. *vers. item fuit quæsitum.* Abb. *n.*10. Aretin. *n.*21. Felin. *n.*4. & Dec. *n.*90. *cum seqq. in c. at si Clerici* 4. *de Iudic.* Card. Tusch. *lit. A. concl.* 91. *num.* 2. Mascard. *conclus.* 33. *n.* 24. & *conclus.* 149. Menoch. *consil.* 367. *à num.* 22.

X.

ACTA facta in judicio summario, an & quando probent in plenario? Vide Capr. *in tract. de notor. memb.*1. *n.*28. & 29. remissivè Paul. Tusch. *in singular. lit. A. num.* 8. Natt. 532. *n.*10. *lib.*3. Gail. *lib.*1. *observ.* 103. Mascard. *conclus.* 348. *num.* 9. & 10. Card. Tusch. *d. lit. A. concl.* 91. *num.* 7. *cum seq.* Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 126. *num.*4. Valenzuel *cons.* 121. *n.*105. *tom.* 2.

XI.

ACTA facta in judicio possessorio, an & quando faciant fidem in petitorio? vide Put. *decis.* 171. *aliàs* 166. *lib.* 1. *in correctis.* Menoch. *cons.* 366. *n.* 14. & *n.* 40. & *cons.* 367. *n.*21. Christoph. de Paz *in tract. de tenuta. cap.* 32. *n.*7. *cum seqq.*

CAP. XVI.

De Actionibus in genere.

Axioma I.

Agens & patiens debent esse discreta, seu nihil agit in seipsum. *l. ille à quo.*13. *§. tempest. sum.* 4. *ff. ad SC. ad Trebell.*

II.

Actio & passio in eodem subjecto non concurrunt. *l.*71. *ff. de fidejuss.*

III. Omne

III.

Omne Agens agit propter finem, & ad eum principalis Intentio dirigitur. *Bald. ad l.14. C. de fideicomm. Scalig. de plantis, lib. 2. pag. 432. & in lib. 6. Theophrast. de caus. plant. c. 9. Electa Scaligerea Nobilissimi D. Taboris sub tit.* de causa, 102.

IV.

ACTIO semel extincta non reviviscit, *l. qui res 98. §. aream. 4. ff. de solutionib. l. si unus 27. §. sed si pactum. ff. de pactis. l. electio 26. cum ibi notatis. C. de noxalib. actionib. l. inter stipulantem 83. §. sacram. vers. nec revocari. ff. de verb oblig. l. Mævius 66. §. duorum. ff. de legat. 2. l. hæredibus 77. ubi gloss. 1. ff. ad Trebell.* tradunt Castrens. *cons. 372. Viso puncto, lib. 2.* Tiraquell. *in l. si unquam 8. verb. susceperit liberos. num. 191. C. de revocand. donat.* Gam. Lusit. *decis. 162. num. 4. in fin.* Joseph. Sesse Aragon. *decis. 133. num. 9.* Card. Tusch. *practic. conclus. tom. 1. lit. A. conclus. 116. per totam. ubi num. 3.* post Signorol. *conclus. 85. num. 1. & seq.* [ratio est, quoniam in vulgari Philosophorum axiomate habetur, à privatione ad habitum non datur regressus, Ant. Fab. *in rational. ad l. 10. §. 9. de in rem vers.*] hinc propterea colligit, quòd si statutum liberet fidejussorem, si principalis debitoris persona potest haberi, eo ipso quòd est captus, fidejussor est liberatus, nec reviviscit obligatio si relaxetur. [Quod semper verum manet modò ipso jure non reviviscere eam dicamus.]

[Ampliatur hæc regula 1. quod nec regulariter restitutioni locus sit, *l. 98. §. 8. de sol.*

Exceptio 1. quod aliquando actio restituatur ipso jure, & restitutoria actio dicitur, de qua re est *l. 1. §. ult. l. 8. §. 3. seqq. ad SC. Vell.*

2. Aliquando officio prætoris, qui ob summam æquitatem dat restitutionem in integrum, vel ob favorem agentis, puta minoris, Ecclesiæ, Reipublicæ, justè absentis; vel ob odium dolosi, absentis, terrentis, vel favorem causæ ob enormissimam læsionem, aut aliam justam causam, qua de re est *lib. 4. Digest. & tit. C. de his quæ vi metusq; caus. cum seqq.*]

V.

ACTIONES suas remittentibus non est dandus ad eas regressus *l. quæritur 14. §. si venditor. ff. de ædilit. edict. l. fin. ff. de remiss. pignor. §. si quis itaq. Instit. de bonor. possess. cap. ex transmissa 3. de renunciat.*

cap. ex.

cap. ex ore 17. *de privileg. cap. quàm periculosum.* 7. *quæst.* 1. tradunt Tiraquell. *de retractu lig.* §.1. *gloss.* 9. *num.* 119. Covar. *var. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 1. Surd. *decis.* 231. *num.* 13. Flamin. Parif. *de resignat. benefic. lib.* 1. *quæst.* 13. *num.* 8. Thom. de Thomasf. *in floribus legum. reg.* 272. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *num.* 14. Joan. Anton. Mangil. *de Imput. quæst.* 91. *num.* 7.

VI.

Sine actione nemo in judicio experitur, nec alium cogere potest. *l. si pupilli* 6. §. *videamus. ff. de negot. gestu. l. quoties.* 9. §. *si temporali. de administr. tutor.* tradunt Roman. *cons.* 22. *Proposita. num.* 4. Anch. *consil.* 119. *Pluribus de causis, in pr.* Jas. *in l. si Titius* 9. *num.* 3. *ff. de verbor. obligat. & in l. ubi pactum* 40. *num* 10. *C. de transact.* Mathesil. *sing.* 7, Castrens. *cons.* 250. *Viso puncto, in princ. lib.* 2. Alex. *cons.* 166. *lib.* 6. Cravet. *cons.* 191. *in princip.* Tiraquel. *in l. si unquam.* 8. *verb. revertatur. num.* 345. *C. de revocand. donat.* Anton. Gomez. *tom.* 2. *var. cap.* 11. *num.* 24. Soar de Pace *in pract. tom.* 3. *in init. num.* 5. Joseph. Sesse Aragon. *decis.* 189. *num.* 2. Anton. Monach. Florent. *decis.* 70. *num.* 20. Card. Tusch. *d. lit. A. conclus.* 109. *num.* 5. Card. Seraphin. *decis.* 649. *num.* 1. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resolut.* 41. *num.* 2. Peregrin. *consil.* 53. *num.* 30. *lib.* 1. Giurba *in consuetud. Messanens. cap.* 7. *Gloss.* 10. *num.* 1. *& seqq. & decis.* 17. *num.* 14. *& decis.* 71. *num.* 2. [Nam reus absolvitur, quando actor intentionem suam non implet, *l. ult. C. de R. V.* per obligationem autem quæritur actio *l. licet.* §. *ea obligatio. de procurat.* Et non præcedente obligatione non datur actio. Rota Genuens. *decis.* 14. *num.* 30. Gail. 2. *obs.* 17. *n.* 3.]

Amplia in tantum, carentem actione non posse agere, ut Judex debeat talem actorem repellere, si sibi constat ex confessione vel ex actis quod caret actione. Jas. *in l. ubi pactum* 40. *C. de transact. num.* 11. *vers. nota ergo.* ubi *num.* 19. subdit, quod si judex non repellat, tenetur in syndicatu, Castrens. *d. cons.* 250. *in princ. lib.* 2. Alex. *d. consil.* 166. *num.* 4. *vers. imò Iudex. lib.* 6. Tiraqu. *d. verb. revertatur. num.* 346. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 109. *num.* 14. Etiam parte non opponente, imò & illa consentiente, adhuc enim pars ipsa non posset audiri, quando omnino deficit actio, quæ nata non sit, Bart. & alii *in d. l. ubi pactum.* Alex. *cons.* 136. *num.* 9. *lib.* 2. Ruin. *cons.* 190. *num.* 9.

num. 9. lib. 1. Cravet. *conf. 91. in princ.* Card. Tusch. *d. conclus.* 109, *num.* 29. Procedit etiam coram arbitro & arbitratore, Castrens. *d. consil.* 150. *in princip. libr.* 2. quem refert Card. Tusch. *dict. conclus.* 109. *num.* 37.

[Amplia secundo, quod idem procedat in exceptionibus. Nam sicut nemo sine interesse agens auditur *l. si patroni* 55. §. *qui fideicommissam. ibi secundum quae & ibidem Alex. ad SC. Treb. add. l.* 3. §. 1. *l.* 38. §. *alteri. de V. O. l. qui fundum* 32. *locati. l.* 8. §. 6. *Mand. Cuiac. ad l.* 7. *de Ann. leg.* & prolixè traditum est à Tiraquell. *de retract.* §. 1. *sup. verb. à vendit. gloss.* 2. *num.* 53. *& infr. le mort. saisit. in* 4. *declarat.* 2. *part. num.* 2. ita & nemo sine interesse excipiens audiri debet. Borch. *de pact. cap.* 5. *num.* 53.

Amplia tertiò de actione inepta: quotiens enim factum actioni non congruit, reus est absolvendus, vid. Gail. *de arrest. cap.* 5. *n.* 10. *& seqq.* ut & si nullum adest concludendi medium *cap.* 6. *de iud. iunct. cap. ult. de libell. oblat. & Geil.* 1. *obs.* 61. vid. hac de re amplius *infr. c.* 25. quod adeò verum, ut licet eriam rei exceptio nullius sit momenti, idem tamen sit dicendum *c.* 15. *de iud.*]

Limita in iis, quibus dictat ratio naturalis, licet deficiat actio, vel sit sublata de facto, quia tunc datur executio Manu Regia, prout dabatur antequam esset actio inventa, Alex. *consil.* 134. *Animadversis, num.* 41. *vers. non obstat. & num.* 43. *lib.* 6. quem refert Card. Tusch. *d. conclus.* 109. *num.* 43. Et in repræsaliis, quæ conceduntur sine actione & sine officio Judicis, sed Manu Regia, prout de Jure gentium omnia Manu Regia exercebantur, Bartol. *in tract. repræsaliarum, in* 3. *quæst. num* 2. *vers. ad primum, in fin. & quæst.* 4. *in princ. vers. ad primum.* ubi Apostil. *in verb. Manu Regia.*

Limita etiam in habente obligationem annuam, quia potest hodie agere, ut cùm venerit dies, debitor solvat, dummodo non ultra quadraginta annos, ut per Cravet. *de antiquit. temp. p.* 4. §. *materia ista. num.* 35. Card. Tusch. *d. conclus.* 109. *num.* 45.

Limita quoque, quia sine actione quis experitur officio Judicis contra eum ad quem res mea devenit ex causa lucrativa sine culpa mea, quia ago contra eum ex æquitate, *l. si me & Titium* 32. *ff. si certum pet.* Anch. *cons.* 23 *num.* 11. *vers. ad secundum*, Ægid. Bullam *cons.* 39. *num.* 2. *vers. nec obstat lex.* Card. Tusch. *d. conclus.* 109. *n.* 46.

F ubi

ubi *num.50.* post Jason. *in §. superest. num. 111. Instit. de actionib.* limitat etiam quando non est sine actione, sed bene exercitium actionis impeditur, ut quia agens non implet, vel non facit quod debet, quia tunc admittitur moræ purgatio; & *num.5.* post Alex. *cons.177. in fin. lib.2.* subdit ad hoc sufficere, si superveniat ipsum exercitium ante conclusum in causa.

Limita deniq; quando subest spes quod ex facto de præterito actio orietur, Boër. *decis.16. num. 30.* Surd. *decis.6. num.1. & decis.44. num. 22.* Costa *de retrotract. cas.2. cap.8. n. 14. & casu 30. cap.8. n. 10.* Giurba *d. decis.17. num.2.*

VII.

ACTIONEM habens rem habere dicitur. *l. rem in bonis 52. ff. de acquir. rerum domin. l. is qui actionem 15. ff. de reg. Iur. l. id apud se 143. ff. de verb. signif.* tradunt Bertazol. *de clausul. instrum. claus. 27. gl. 6. num.3. & in repet. l. si quis maior 41. C. de transact. num. 62. cum seqq.* Menoch. *cons.77. num.17.* Joan. Franc. Leo *in Thesauro fori ecclesiast. p.4. cap.1. num.3.* Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori ecclesiast. decis. 214. num. 291. in 1. edit. alias resolut. 193. num.5. in 2. edit.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.136. num. 5.* [minus tamen revera est habere actionem, quàm rem ipsam. *l. 204. de Reg. Iur.*]

VIII.

ACTIO cui conceditur, multo fortius retentio, *l. si per retentionem 4. C. de usuris.* Rot. Bononiens. *decis.77. num.4.* Facilius enim conceditur retentio, quàm actio. *l. patre furioso 8. ff. de iis, qui sunt sui vel alieni juris. l. pluribus 140. ff. de verbor. obligat.* Surd. *de aliment. tit.3. quæst.7. num.12. & tit.8. privileg.28. num.3.* Cald. Pereira *de renovat. emphyt. quæst. 7. num.28. vers. pro hoc. & de potest. eligendi. c. 10. num. 27.*

[Limita hanc regulam in materia dotis, cuius retentio marito non datur, licet habeat ob impensas actionem, *vid. text. elegantem & rotundum in l. un. §. 5. C. de rei uxor. act.* itèm legatorum. *l. 1. §.2. quod legat.*]

IX.

ACTIO, cui conceditur, multò fortiùs exceptio, *l.1. §. qui superficiem. ff. de superficieb. l. invitum 156. §. cui damus. ff. de Reg. Iur. cap. qui ad agen-*

ad agendum. 71. *eod. tit. lib.* 6. Palat. *in repet. cap. per vestras* 7. *de don. inter virum & uxorem.* §. 8. *num.* 2. ubi limitat. Surd. *conf.* 377. *num.* 45. Vide infra *sub verb. Exceptio. num.* 1. Leo Valentin. *decis.* 47. *num.* 14. *libr.* 1.

X.

ACTIO est inanis, quam excludit inopia debitoris, *l. nam is* 6. *ff. de dolo. gloss. verb. non est, in l.* 1. *ff. si ventris nom. mul. cap. olim* 16. *de rest. spoliator.* Marchesf. *de commiss. p.* 3. *cap.* 1. *num.* 49. *pag.* 315. Bellet. *disquisit. clerical. q.* 1. *tit. de Clerico debitore.* §. 1. *num.* 3. vid. *omnino supplementum in voce inopia.*

XI.

ACTIO personalis non datur contra tertium possessorem, *l. fin.* §. *fin. de contrah. empt. l. eum cui* 13. *C. de action. & oblig.* Surd. *decis.* 52. *num.* 3. *& decis.* 173. *num.* 9. *& decis.* 236. *num.* 8. *& de aliment. tit.* 8. *privileg.* 48. *num.* 34. *& privil.* 51. *num.* 2. Cardin. Seraphin. *decis.* 168. *num.* 1. *& decis.* 529. *num.* 1. Mar. Antonin. *var. resol. lib.* 2. *resolut. fin. casu* 42. *vers. & licet.* Et illa quæ debetur respectu rei, tollitur re perempta, *l. Titia textores* 36. §. *fin. de legat.* 1. *l. in nave* 31. *ff. locati. l.* 1. *in fine, C. de iure emphytheut.* Anton. Gom. *variar. tom.* 2. *cap.* 3. *num.* 18.

CAP. XVII.

De Actionibus seu Judiciis.

Axioma I.

Actio contractus rarò datur ad rescindendum contractum *l. Venditi* 6. *C. de Act. Emti.* sed regulariter ad implementum contractus agitur; At cum ad rescissionem agimus, ordinariè condictione uti solemus, *l.* 1. 2. *& passim de rer. permut.* Wesemb. *in Comm. C. ad l.* 1. *de cond. ex L. num.* 37. ratio, quoniam eæ actiones ad conservandos contractus, non ad eos rescindendos sunt inventæ. *l.* 11. §. 5. *& seq. de A. E.*

Fallentiam sive limitationem hujus observationis vid. *in d. l.* 11. §. *si quis Vina* 6. *de act. Emti.*

II.

Nemo ad agendum cogi debet. *l. un. C. ut nemo invitus agere.* Ratio est: quia judicia sunt quoddam genus contractus, *l.* 3. §. *idem scribit* 11. *de*

 pecul.

pecul. Vt igitur contrahere nemo invitus cogitur, *l. invitum* 11. *C. de contrah. emt.* ita nec agere, Wesenb. *in Comment. Cod. d. t.* quemadmodum nec aliàs quisquam suo jure uti compellitur. *l.* 41. *de Minor. l. un. C. de pact.* Ant. Faber *in rat. decid. ad l.* 2. *de L. commiss.*

Excipe (1) nisi quis expressè vel tacitè ad agendum se adstrinxerit, *ut in l. Iulianus* 13. *§. penult. de act. emt.* Carpzov. *p.* 1. *const.* 7. *def.* 27. *vid. supr. de Accusat.* vel (2) ratione officii (ut tutores & curatores) ad hoc obligatus sit, *l.* 1. *Cod. de his quib. ut indign.* Plur. vid. apud Wesenb. *dict. loc.* Pacium & Perez. *ad d. tit.*

III.

De improbitate sua nemo actionem consequitur textus rotundus *in l.* 12. *§.* 1. *de furt. l.* 76. *§.* 1. *eod. l.* 134. *§.* 1. *de R. I.* Celsus Bergalus *de dolo lib.* 6. *reg.* 48. *num.* 3. Ratio esse videtur, quia jura non favent malitiæ. Hinc generaliter proditum est, indemnitatis promissionem locum non habere in maleficiis, *l.* 20. *§. fin. de fidejuss.* & *ibidem Bart.*, imò ubi actor & reus dolosè agunt, melior semper est, conditio excipientis quàm agentis, textus in terminis, *l.* 4. *§.* 13. *de dol. except.* cum quo concordat Ius Canonicum *c.* 38. *de except.* Klock *de contrib. cap.* 17. *num.* 282. & *seqq.*

Limita tamen hanc regulam quod ea procedat, ubi directò & immediatè agitur ex delicto, ut *in d. l.* 12. *§.* 1. & *l.* 76. *§.* 1. *de furt. l.* 134. *§.* 1. *de R. I.* non etiam ubi per medium contractus actio potest competere: sic furi & prædoni datur actio commodati *l.* 16. *commod.* ubi Fab. *in rational.* item depositi, *l.* 31. *§.* 1. *depositi.* add. omnino Dn. Frantz. *exerc.* 12. *q.* 3.

IV.

Genus actionis diligenter investigandum, Gail. 1. *observ.* 61. & Dd. *in l.* 3. *C. de Ed.* Ratio exponitur *in l. scire debemus* 29. *de V. O. l. plura delicta* 53. *de Obligat.* & *Act.* quoniam ex diversis factis diversæ nascuntur actiones secundum omnes caussarum figuras, unde & singulæ caussæ singularia habent requisita, quæ temerè permisceri non debent, Gail. *de arrest. cap.* 5. *num.* 6. Licet enim actionis nomen hodie exprimi amplius non sit necessarium, *cap.* 6. *extra de judic.* subesse tamen omnino justum concludendi medium debet, *c. ult. extra de libelli oblat.* Vnde tutius, ut, quotiens incertum quo actionis genere uti debeamus, præscriptis verbis judicio experiamur, quod consilium suggerit Vlpianus *in l.* 17. *de præscript. verb.* & Africanus *in l.* 24. *d. t.* sicut si ambigitur certi an incerti agendum sit maximè Triticiaria condictio eligenda, prout docet Vulteius 2. *Iurispr. Rom. c.* 15.

V.

Nemo sine causa rectè agit, sed ea semper est exprimenda.

Declaratur hæc reg. quod in actione personali sufficiat dicere causam remotã, ex qua quid debeatur, velut cõtractus vel delicti, cũ ex hac satis pateat de causa proxima, velut in obligatiõe: at in judicio reali proxima, dominii nempe causã venit

venit exprimenda, remota non item. Nec inutilis hujus rei doctrina, quotiens enim in reali judicio non exprimitur caussa remota omne jus suum actor in judicium deduxisse videtur, & sic quamcunque deinde caussam probaverit obtinet, quod si autem defecerit semper actori obstabit exceptio rei judicatæ. *l. 14. §. 2. de Except. rei jud.* Con tra si caussa quoque remota fuit expressa, victus ex alia caussa petere non prohibetur. *cap. ult. extra de caussa poss. & propriet.*

VI.

Regulariter actiones transitoriæ ad heredes eadem qualitate transeunt, qua fuerunt apud defunctum. Ratio est quoniam ejusdem conditionis est heres cum defuncto. *l. 60. de R. Iur.* nec variatur obligatio ex persona heredum. *l. 2. §. ex his de V. O. Carpz. &c. p. 2. Const. 10. def. 24. n. 5.*

Limitatur tamen hæc regula 1. in heredibus ejus qui magistratum gessit, licet enim ipse magistratus teneatur ex lata & levi culpa: rectè tamen heres non nisi ex lata defuncti negligentia conveniri potest. ut patet ex *l. 2. C. de magistrat. conven. & l. 4. ff. eod. tit.* 2. fallit in heredibus tutoris, qui non obstante, quod defunctus levem præstabat culpam, non nisi ex lata tamen conveniri queunt. *l. 1. C. de hered. tut. unde Salycet. ad l. 17. C. de neg. gest. n. 2.* notat mirabile esse ac peculiare, quod actio quæ contra defunctum pro lata & levi culpa competebat, contra heredem pro levi defuncti culpa intentari non possit.

Ratio hujus singularis limitationis peti posse videtur ex *l. 5. §. 2. & l. 18. Commod.* ubi ea proponitur regula, quod quotiens in contractu utilitas tantum versatur ejus cum quo contrahitur, dolus tantum veniat præstandus & lata culpa: Hujus ergo beneficij & magistratus & tutor merito debebant esse participes, qui præter rationem utilitatis tantum in personam pupilli redundantis etiā ex officij necessitate, quod nemini debet esse damnosum. *l. 7. quemadm. testam. aper*, obligantur. Sed quoniam utilitas publica, & favor pupillorum contra communem juris ratione hoc induxit, merito restringendum, nec ad consequentias fuit producendum secundum doctrinam. *l. 29. de legibus.*

VII.

Actio per alium non acquiritur *l. 38. §. alteri. de Verb. Oblig. l. 126. §. 2. eod. tit. §. pen. inst. per quas pers.* Exceptio nisi persona sit juri tuo subjecta, *§. 4. Inst. de V. O.* plures exceptiones notari possunt ex *l. 10. de pact. dot. l. 15. de Constit. pec. l. pen. C. ad exhib. l. 3. C. de donat. qua sub modo.* & ferè plerunque ex procuratoriis contractibus utilis nobis nascitur actio, directa penes ipsum procuratorem manente, nisi ut nudus nuncius intervenerit, tunc enim & directa transit, *l. ult. quod jussu.*

VIII.

Actionem exercentes caussam nostram non facimus deteriorem, sed meliorem. *l. 29. de Novat.* Hæc regula locum habet in variis juris articulis: sic v. c. litis contestatione actiones anno vel morte rei perituræ perpetuantur. *§. 1.*

Instit. de perpet. & temp. act. l. 9. de Iurejur. l. 2. Cod. Quand. lib. Princi-pi oblatus. l. 3 *§.* 1. *l.* 164. *de R. I.* 2. Actiones quoque 30. tantum annos duraturæ post litis contestationem intra 40. demum annorum lapsum præscribuntur. *l. ult. C. de præscript.* 30. *ann.* denique præscriptio hoc modo interrumpitur, & domino jus suum salvum & integrum servatur. *l.* 1. 2. *Cod. de præscript. long. temp.*

Cap. XVIII.
De Actionum Cumulatione.

Axioma I.

Actionum cumulatio regulariter est permissa. Fundamentum hujus regulæ reperire licet in *l.* 11. *de Iurisdict.* Ratio consistit in favore dirimendarum litium, cum multo citius & molestiis & sumtibus litis defungatur actor, si actiones omnes simul proponat & persequatur, quam si una post aliam experiatur. *Zang. p.* 2. *de except. c.* 19. *n.* 2.

Vnde semper permissa esse actionum cumulatio in dubio creditur, nisi expresse prohibita esse reperiatur. *Francisc. Marc. Delp. Vol.* 2. *decis.* 910 *n.* 8. *Iacob. Menoch.* 6. *præsumt.* 16. *num. ult. Petrus Iacob. in prax. rubr.* 97. *num.* 2. *Zas. in §. fin minus. num.* 12. *Vers. an autem ista cumulatio. Inst de act. Reus.* 2. *cons.* 1. *num.* 18. & 50. Ex quo sequitur quod alleganti ineptam cumulationem incumbat probatio, in casu proposito esse ineptam. *Reus. d. loc. n.* 59. & 60. *Craver. cons.* 845. *n.* 6. *Vers. unde qui prohibitam.*

Limitatur tamen hæc regula, 1. si prohibita seu inepta est cumulatio, quod tribus modis potest contingere, prout hanc doctrinam congessit *Ioh. Pet. de Ferr. in form. act. nat. num.* 9. & *seqq.* eumque secutus *Tiberius Decian. Vol* 5. *Resp.* 26. *num.* 44. (1.) quando plures actiones ex eadem caussa descendentes unius electione tolluntur. *l. quod in herede* 9. *§. eligere* 1. *ff. de tribut. act. l. nemo* 43. *§. quotiens de R. I.* (2) si plures actiones sunt contrariæ *l.* 1. *C. de furt. l. eum qui* 14. & *l. contra majores* 16. *C. de inoff. test.* (3.) si plures actiones ita se habent, quod sententia lata in una pariat exceptionem rei judicatæ in alia. *l. fundi* 18. *l. fundum* 16. *ff. de except.*

Declarantur tamen hæ limitationes, quod tum demum possint procedere, quotiens cumulatio actionum copulativa non disjunctiva seu alternativa intervenit, nam quandocunque dubitat actor quo genere actionis uti debeat, recte etiam incompatibiles actiones, sed alternative, cumulat cum protestatione, se ex una earum jus suum consequi velle. *l.* 1. *§.* 4. *Quod Legat. Gail.* 1. *O.* 63. *n.* 3. *Zang. de except. p.* 2. *tit.* 18. *n.* 15.

Limitatur 2. ratione personarum si diversi rei sint, tunc enim si caussæ obligationum omnino sunt diversæ, nulla datur actionum cumulatio, prout recte docent *Speculator lib.* 4. *p.* 1. *tit. de libell. concept. §. ad hujus* 15. *n.* 13. *ibi eadem etiam quæstio, & seq. Bald. in l. ad officium* 3. *C. Comm. divid. n.* 1. *Ang. Perusin. cons.* 229. *n.* 1. *Vers. quia plures ex divers. caus.* quod si autem caussæ

caussæ adest connexio, recte plures actiones in eodem libello contra diversos intentantur. textus ad hanc rem singularis *in l. 24. §. 4. ff. fam. ercifcunda.* Quod iterum fit ob dirimendas lites, quas ubique præcidere publicè interest: *l. 13. C. de re jud. l. 10. C. de transact.* 2. quia hæc cumulatio actori prodest, reis non nocet; quilibet autem id pati debet, quod agenti prodest, sibi non nocet. *l. 38 sub fin. ff. de evict. Lud. Rom. cons.* 240. *n.* 2. *Menoch. de adipiscend. poss. rem* 4. *num.* 765. Denique quia ipsa connexitas caussarum id suadet, sic multa fiunt per consequentiam quæ per se fieri non potuissent. *arg. l. 1. 7. de auct. tut. l. 29. de lib. leg. Mend. de contin. caussa. lib.* 3. *c.* 23. *num* 2. *Cravett. consil.* 203. *num.* 36. add. late hac de re differens *Dn. Carpzovius lib.* 2. *Resp. tit.* 4. *Resp.* 53. & 54.

Cap. XIX.

De Actione directa & utili.

Axioma I.

Quotiens deficit actio vel exceptio directa, utilis actio vel exceptio est *l. 21. ff. de præscript. verb.* Sensus hujus regulæ, quod quandocunq; in jure specialis & formalis actio in jure expressa non est detur generalis præscriptis verbis, quæ & in factum dicitur. Imò hæc actio sæpe ad exemplum alterius actionis utilis ex ipsa lege directo non competentis dari solet, exempla *in l. 1. §. 7. de eo qui pro tut. l. 1. C. de magistrat. conven. §. ult. I. ad L. Aquil.*

II.

In extraordinariis judiciis (sicut hodie sunt pleraque omnia, *§. ult. Inst. de interdict.*) nihil interest inter actionem directam vel utilem, sed utraque ejusdem potestatis esse solet, eundemque habet effectum. *l. 47. de N. G.* aliud hujus rei exemplum desumi potest ex *l. 8. §. 13. ad SC. Vellej.*

III.

Actio & utilis & directa quando concurrunt, præfertur directa, *l. 1. §. 2. de loco pub. fruendo. l. 3. C. de novat.*

Limita 1. nisi ad eum qui habet actionem utilem principalis caussa pertineat, qui vero directam habet sit minus principalis. *l. 27. §. ult. de procurat. l. 19. C. de usur.*

2. Limita nisi à principali possessionem vel quasi nactus sit, *l. 4. C. qua res pignor. l. 20. ff. de pignoribus.* & textus est clarissimus in *leg. 1. §. 4. de superficiebus.*

IV.

Quandocunque actio utilis competit ex æquitate caussæ, directa non datur, *l. 8. C. de pact. convent.*

CAP. XX.

De Actionibus civilibus & prætoriis.

Axioma I.

Regulariter quando civile est remedium non datur prætorium, *§.9. Inst. de Act. l.*3.*§.*4.*Naut.Caup.stab.* Dixi regulariter, nam utilitatis caussâ prætor etiam suas proponit actiones, utut civilia remedia suppetant. *d. l.*3. *§.* 1. Exempla in jure passim extant, *præter d.l.* 3. *§.* 1. *l.* 15. *§* 26. *de injur. l.* 13. *§.*2. *de usufruct. l.*76. *§.*8. *de leg.*2.

II.

Actio civilis plenior est quam prætoria. *l.* 28 *pr. de leg.*1.

Declarat *Don. lib.* 8. *Comm. cap.* 11. hanc regulam de actione pœnali ex delicto, quæ regulariter annum tantum durat, sicut & jurisdictio prætoria tantum est annua : secus statuendum putat, si loquamur de actione prætoria, quæ rem persequitur, cum & hæc perpetua sit.

CAP, XXI.

De Actionibus bonæ fidei.

Axioma I.

Negotium bonæ fidei requirit exuberantem bonam fidem ex qua substantiam agit.

Vnde est, quod omnia pacta bonæ fidei contraria irritentur, *l.* 11. *§.ult. de Act.Emt.* Imò si dolus caussam contractui dedit,faciat irritum contractum ipso jure, sin vero inciderit in negotium actione ipsius contractus dolus veniat vindicandus, secus quam in stricti juris negotiis. *l.*7. *princ. §.*3. *de dol. l.* 1. *C. de jure dot.*

II.

In bonæ fidei negotiis officium judicis, tantum valet quantum in strictis præstat expressa stipulatio : fundamentum hujus reg. est in *l.*7. *de N. G.*

Praxis hujus regulæ ea, quod dolus incidens veniat in act. bonæ fidei *d.l.*7. *§.*3. *de dol. l.* 1. *C. de iur. dot.* quidquid moris & consuetudinis committatur non secus ac si cautum esset. *l.* 30. *§.* 20. *de adil. ed.* Denique mora committatur extrajud. argum. *l.*3. *§.* 2. *Commod. l.* 17. *§.*3. *l.* 32. *§.* 2. *de usur. l.* 38. *§.*7. *& seqq. l.* 13. *C. eod.*

Cap. XXII.
De Actionibus stricti Juris.

Axioma I.

In stricti juris negotiis quidquid adstringendæ obligationis est, id si non exprimitur, pro omisso habetur. *l. 99. de Verbor. obligat.* Vadè in obscuro semper verba contra stipulatorem sunt explicanda, utputa, qui legem contractus apertius dicere potuisset, *d. l. 99. & l. 38. §. 18. de V. O.*

Limitatur 1. nisi aperta sint verba conventionis, utputa, si quis vestem, quæcunque muliebris est, spondens, hanc vel istam dare nolit. *Vid. dict. l. 99. & 110. §. 1. de V. O.*

2. Nisi per talem interpretationem ipsum negotium corruat, *l. 80. de Verbor. oblig.* ita enim actus omnes interpretandi, uti potius valeant quàm irritentur. *Vid. infr. in c. actus.*

II.

In strictis juris actionibus judex præcisè debet inhærere petitioni. *l. ult. C. de fideicommiss. lib.*

Limita 1. quod ob favorem dirimendarum litium judex possit condemnare in partem confessam, reservando parti jus integrum in parte dubia, *l. 21. de Reb. Cred.*

Limita 2. quod necessitate suadente etiam loco rei, quæ in petitionem venit, judex condemnare partem potest in æstimationem. *l. 22. de R. C.* quo tamen in casu actio stricti juris videtur degenerare in arbitrariam.

Cap. XXIII.
De Actionibus ex delicto.

Axioma I.

Actiones ex delicto non transeunt in heredes, *l. un. C. ex delict. defunct.* Ratio, quia delicta debent tenere suos auctores, *l. 22. C. de pœnis.* quare jus repræsentationis, ubi hæres eadem cum defuncto persona esse censetur, locum non habet in delictis, ob quod jus actiones in heredes alias derivantur.

Ampliatur hæc regula, 1. quod hæc regula locum quoque habeat in quasi delicto *l. 15. cum l. seq. de jud. l. ult. §. hac judicia. Naut. caup. stab.*

Ampliatur 2. quod id verum sit non tantum quoad actiones pœnales *per §. 1. Inst. de perpet. & temporalib. act.* sed etiam procedat quoad rei persecutorias, *d. l. un. C. Ex del. def.*

Limita 1. nisi lis fuerit vivo adhuc delinquente contestata. *l. 26. 58. de O. & A. l. 87. de R. I. §. 1. Inst. de perpet. & temp.* vel pro contestata habita

 l. 33. de

l.33. de O. & A. litis enim contestatione quasi contrahitur *l.3. §. 11. de pecul.* unde post litis contestationem heres quasi ex contractu convenitur, ubi jus repræsentandi locum habet. Declaratur tamen hæc limitatio, quod procedat tantum in civilibus, non in publicis aut criminalibus *l.20. de Accus. l.3. C. si Accus. vel reus.*

2. Nisi aliquid ad hæredem pervenerit *l.15. §.2. l.17. §.1. de dol.*

3. Nisi per delictum res ipsæ fuerint affectæ. *l.3. §.5. Quod quisq. juris. l.22. de Senatusc. Syllan.*

4. Aut denique fuerit inter crimina exceptæ, utputa furti, *l. 9. de condict. furtiva.* & ex publicis, perduellionis, *l.ult. ad L. Iul. majest.* repetundarum *l. 20. de accus.* peculatus & de residuis. *l.ult. ad L. Iul. pec.*

CAP. XXIV.

De Actore.

Axiom. I.

Plures agere non possunt. Fundatur hæc regula *in l. 24. §. 1. de Administr. & per. tut. & curat.*

Declaranda tamen ea est, quod procedat non de simplici & absoluta impossibilitate, quasi salvo juris ordine plures agere non possent, sed explicanda tantum de commoditate, quod scilicet unus facilius agat quàm plures *l.3. §.6. de Administr. & per tut. & curat.*

II.

Pluribus actoribus concurrentibus is præfertur, qui est idoneus, *l. 2. de popul. action.*

Idoniorem autem judex eliget, consideratis omnibus circumstantiis, ætatis & morum, *l.ult. de collus. deteg.* & præcipuè actionem permittet ei, cuius maximè interest, *d.l.ult. §. 1. l.3. de pop. act.* seu ad quem maximè res pertinet. *l.3. §.12. de lib. homine exhib.* puta, quod quis consanguinitatis vel affinitatis causa agere debet, *l.5. de his qui effud.*

III.

Actor paratus veniat ad judicium: textus elegans est *in l. 42. de Reg. Iur.* Ratio, quia actor in sua potestate habet, quando agere velit, *l. 5. §. ult. de dolo mali & metus exceptione.* secus ac in persona rei. *d. §.ult.* & ideò qui agit, debet ipse venire instructus & paratas habere probationes, non ab adversario petere *l.4. C. de Edend.* Concludit quoque ex hoc Donellus 26. *Comm.3.* Actorem victum nunquam justam litigandi habuisse causam: quod tamen vitiosum, & sanè plures litigandi justas causas, quas actor potest prætendere exponit Meierus *in C.I.A. de re jud. th.26. n.9.*

IV. Actor

IV.

Actor potestatem agendi habet, quando vult, non etiam reus exceptionem suam proponendi. Hinc est quod actioni praescribatur, cum exceptio sit aeterna, *l. 5. §. ult. de dolo mali & metus exceptione.*

Sunt tamen quaedam exceptiones, quae & in modum actionis possunt proponi, velut exceptio non numeratae pecuniae, dotis & similes, quae non minus quam actiones ipsae possunt praescribi. *t. t. ff. & C. de non num. pec. & §. un. Instit. de litt. oblig.*

Itidem hic notare licet, quod quando actor dolose cessat agere, dum forte reo exceptionis suae probationes pereant, reus adire Judicem eique suam exceptionem indicare potest, petereq;, ut cogat actorem intra certum tempus, experiri sub poena perpetui silentij, quam cautelam insinuat *C. l. A. de doli mali & met. except. th. 5. in fine.*

V.

Actor antequam agat prius reum amice admonere debet, *cap. 13. de jud. l. 13. de Serv. Praed. Urb.*

VI.

ACTOR debet sequi forum rei. *l. in criminali 5. C. de iurisdict. omnium Iudic. l. Iuris ordinem 2. C. eod. tit. l. fin. C. ubi in rem actio. l. 2. C. ubi & apud quem. cap. experientiae 14. & cap. si quisque 11. q. 1. cap. fa-ne 13. cap. cùm sit generale 8. c. si Clericus 5. de foro compet.* Ordin. Regis Lusitan. *lib. 3. tit. 11. in princ.* & apud Hispanos *l. 32. tit. 2. part. 3. & l. 8. & 9. tit. 3. lib. 4. novae Recopil.* Angel. *consf. 122. Quia debitum. in princ.* Socin. *reg. 10.* Roman. *consf. 412. per totum.* ubi latè Oldrad. *consil. 83. num. 8.* Roland. *consf. 23. num. 8. & 12. lib. 2.* Gutier. *Canon. lib. 1. c. 34. num. 8.* Surd. *consf. 266. n. 8.* Carol. Bartel. *consf. 19. num. 14.* Gasp. Thesaur. *quaest. forensf. lib. 2. c. 15. num. 6.* Petr. Anchar. *consf. 57. Quaedam. in princ.* Brunor à Sole *in locis communib. verb. actor. 2.* Cardosf. *in praxi Iudicum & Advocator. eod. verb. num. 5.* Anton. Oliban. *de jure fisci. c. 11. n. 12. pag. mihi 201.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 9.* Joseph. Sesse *de inhibitionib. c. 8. §. 3. num. 7. & c. 26. num. 3.* Castill. *lib. 3. quotidian. cap. 25. num. 8.* Joan. Franc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. p. 2. c. 14. num. 18.* Franc. Molin. *de brachio seculari. c. 35. n. 2.* Mari. Ant. *var. resol. lib. 1. resol. 15. num. 1.* Seraphin. *decisf. 1018. num. 1.* Card. Tusch. *practic. conclusf. tom. 1. lit. A. Concl. 122.* Aloysf. Ricc. *in collectan. decisf. p. 5. collect. 1930.* D. Barbosf. *in l. heres absens 19. §. proinde,*

inde. num. 8. *cum multis seqq. ff. de Iudic.* Glorit. *resp.* 13. *num.* 1. Hermosil. *l.* 32. *gloss.* 1. *num.* 308. *tit.* 5. *part.* 5. Valenzuel. *conf.* 138. *num.* 36. *tom.* 2. Limita in casu *l. diffamari* 9. *C. de ingen. & manumiss.* Cov. *var. lib.* 1. *cap.* 18. *num.* 3. *& seqq.* Alex. Trentacinq. *var. resolut. lib.* 1. *tit. de diffamat. resolut.* 1. *num.* 6. Marta *in votis novissim. decis. voto* 95. *num.* 4. *&* 5.

[Amplia quod hoc procedat etiamsi actor sit persona privilegiata. *l.* 2. *C. de Primipil. lib.* 12.

Limita 1. nisi actor sit clericus, *c.* 8. 9. *fin. extra de for. compet.*

2. Nisi caussa sit Ecclesiastica, *c.* 21. *extra de Iure patronatus.*

3. Si studiosus litigat. *auth. Habita. C. Ne filius pro patre.*

4. Limita nisi de ratiociniis reddendis agatur. *l.* 2. *C. ubi de ratiociniis.* quæ ibi vult rationes reddi, ubi administratio gesta. adde Carpz. 2. *consil. tit.* 2. *consil.* 33. *num.* 15.]

VII.

Actore non probante reus absolvitur, *l. extat* 25. *ff. de jure fisci. l. ult. C. de rei vindicat. l. qui accusare* 4. *C. de edendo. l. actor* 23. *C. de probat. l.* 1. *C. de alienat. judic. mut. causa facta. §. retinenda. Instit. de interdictis. cap. ult. causs.* 6. *q.* 5. *cap. cùm Ecclesia* 3. *de causa possess. & propriet. cap. ult. §. sanè, de jurejur. cap. unic. post princip. ut Ecclesiast. benefic. cap. inter dilectos* 6. *de fide instr.* [*cap. ult. extr. de jurejur.*] exornant Duen. *reg.* 22. Hippol. *sing.* 169. *& seq. & in l. unius* 18. *§. in ea causa. num.* 3. *&* 4. *ff. de quæstion. & in l. de minore* 10. *§. tormenta ff. eod. tit.* ubi ampliat duobus modis, & limitat quindecim modis, Hieron. de Monte *de finibus regundis, c.* 48. *à num.* 41. Cov. *var. lib.* 1. *c.* 1. *num.* 8. Mathesil. *sing.* 17. Joan. Garc. *reg.* 7. Bald. *conf.* 481. *lib.* 2. *& consil.* 401. *Præmittendum est lib.* 4. Anchar. *conf.* 331. *Visis, & diligenter, in princ. & conf.* 233. *in princ.* Deci. *conf.* 3. *à num.* 8. *in fin.* Clar. *in pract. crimin. lib.* 5. *§. fin. quæst.* 62. *num.* 1. Caputaq. *decis.* 2. *lib.* 1. latè Paris. *conf.* 104. *In præsenti causa. vol.* 1. Corn. *consil.* 219. *& conf.* 315. *vol.* 4. Ruin. *conf.* 114. *num.* 11. *lib.* 3. Roland. *conf.* 60. *num.* 13. *vol.* 1. *& conf.* 67. *num.* 1. *vol.* 2. *& conf.* 90. *n.* 2. *cum seqq. vol.* 3. *& conf.* 28. *n.* 10. *eod. vol.* 3. Alexand. *conf.* 134. *in princ. lib.* 2. *& conf.* 16. *In causa & lite, in princ. & conf.* 131. *Perlectis, num.* 7. *lib.* 5. *& conf.* 127. *Viso processu, in princ. vol.* 7. Joseph. Ludov. *Perus. decis.* 14. Herculan. *in tract. de nega-*

de negativa. num. 70. *cum seqq.* ubi facit regulam cum limitationibus, Alphan. *collect.* 102. Franc. Viv. *lib.* 1. *commun. opin. verb. Actore non probante.* Cravet. *cons.*104. *num.*18. *& cons.* 177. *n.*1. *ad med.* Hieron. Portoles *in schol. ad Molin.* §.*actor. n.* 1. Menoch.*de arbitrar.casu* 98. *num.* 16. *& de præsumpt. lib.* 1. *præs.* 87. *num.* 4. *& præs.* 93. *num.* 3. Mascard. *de probat. concl.* 36. ubi ampliat, & limitat pluribus modis, Thom. de Thomasset *in [illegible]ibus legum. regul.* 11. Paul. Æmil. *decis.* 11. *p.* 1. Surd. *de aliment. titul.* 9. *quæst.* 12. *num.* 7. *cum seqq. & consil.* 328. *num.* 1. Seraphin. *de privileg. juram. privil.* 27. *n.* 1. Flores de Mena *ad Gam. decis.* 36. *num.* 1. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.*11.*quæst.*14. *n.*10. *& de confident. quæst.*63. *num.*23. latè Fulvi. Pacian.*de probat.lib.*1. *c.* 67. ubi facit regulam cum decem & septem ampliationibus, & cum duabus limitationibus, Alex. Trentacinq. *variar. lib.* 2. *tit. de probat. resolut.* 2. *num.* 1. *&* 16. Cened. ad *Decretal. collect.* 125. *num.* 1. Cardos. *in praxi Iudicum & Advoc. verb. Actor. n.*4. Joan. Franc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. p.* 3. *cap.* 7. *num.* 108. Joseph. Sesse *Aragon. decis.*217. *num.* 4. Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archiepisc. Neapol. p.* 1. *decis.* 71. *num.* 8. *& decis.*211. *num.* 6. Anton. Monach. *Lucen. decis.* 33. *n.* 46. Card. Seraphin. *decis.* 1422. *n.* 15. Aldovin. *cons.*60. *num.* 12. *& cons.*61. *n.*6. Donell. *Comment. Iuris Civilis, lib.*19. *c.* 15. *col.* 1. *& lib.*20. *c.* 2. *col. fin.* Farin. *in praxi crimin. p.* 1. *quæst.* 4. *num.* 28. *& fragment crimin. p.*1. *lit. A. num.*30. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.*3. *resol.*1. *n.*5. *& resol.*37. *num.*6. Card. Tusch. *practic. conclus. tom.*1. *lit. A. concl.* 117 *per totam.* Mendez à Castro *in praxi Lusit. lib.* 5. *c.* 1. *num.* 95. Rot. *decis.* 409. *num.*6. *apud Farinac. p.*1. *recent.* Rot. *etiam in Lunen. Sarzanen. beneficij* 5. *Iulij* 1599. *coram Illustrissimo D. meo Card. Millino, impressa per Vivian. post praxim Iurispatron. decis.*40. *num.*4. Torreblanca *de Iure spirituali. lib.*15. *c.*11. *num.* 13. Castill. *de tertiis, c* 7. *n.* 1. *cum seqq.* ubi quòd procedit in civilibus & criminalibus [Dicitur autem hæc defensionis species nuda & ab Aristotele ad Hominem, [illegible], i. e. vici jam satis, quia quod intendisti, probare nequivisti, *Cuiac. ad tit.* 1. *lib.* 1. *feud.*]

Ratio est, quia jus metimur ex persona actoris, non ex persona rei. *l.*1. *in princ. ff. si pars hæred. pet.* gloss. *in l. his consequenter* 18. *in princ. ff. famil. hercisc.* Castrens. *cons.*76. *In facto isto, num.* 2. *in fin. vers. & posito, & cons.* 369. *Viso & examinato*, *in princ. vol.* 2. Roman.

 consil.

consil. 347. *Quoad articulum, num.* 4. *vers. sufficit.* Surd. *consil.* 150. *num.* 89. *& de aliment. tit.* 6. *quæst.* 4. *num.* 9. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 117. *num.* 13.

Amplia primò, procedere etiamsi reus nihil probaverit, Florian. de S. Petro *cons.* 15. *n.* 3. *vers. tertio sibi videtur obstare*, quem refert Card. Tusch. *d. concl.* 117. *n.* 21.

Amplia secundò, in beneficialibus, quia actore non probante, licèt reus non justificet titulum suum beneficialem, vel possessionem, absolvi debet, ut per Rot. *decis.* 419. *quæ est* 7. *de except. & decis.* 70. aliàs 6. *de re iudic.* Gemin. *cons.* 38. *Pro clariori, in princ. & consil.* 91. *Præmitto, in princ. & cons.* 92. *in princ.* Anchar. *cons.* 233. *in princ.* Cardin. Tusch. *d. concl.* 117. *num.* 29. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 11. *num.* 29. *&* 30.

Amplia tertiò, in petitorio, Bald. *cons.* 481. *in princ. vers. aut utraque pars. lib.* 1. Et in possessorio Castrens. *cons.* 81. *lib.* 2. Et in judicio manutentionis, Bald. *cons.* 37. *in princ. lib.* 5. Et in spolio, Angel. *cons.* 367. *in princ.* Et in emptione & venditione, Alex. *consil.* 18. *lib.* 1. Et in fidejussore reo, Joan. de Imola *consil.* 103. *in fine.* Et tam in prima, quàm in secunda instantia, Angel. Aretin. *cons.* 88. *& cons.* 133. *num.* 5. *&* 6. Et in materia feudali, Signorol. de Homed. *cons.* 10. *num.* 5. Et in causa matrimoniali, Castill. *consil.* 38. *num.* 8. Amplia etiam si fiscus agat vel accuset, Clar. §. *fin. quæst.* 62. *num.* 1. Mascard. *concl.* 36. *num.* 1. Bursat. *cons.* 439. *n.* 2. *& seq. & cons.* 445. *num.* 2. *& seq. lib.* 4. Decian. *resp.* 48. *num.* 1. *lib.* 3. Surd. *cons.* 326. *num.* 1. Denique & in judicio publico. vide supra c. 14.

[Rectè tamen declarat hanc regulam *Cuiac.* 1. *f.* 1. *in Comment.* Non posse eam absolutè semper usurpari, cum multum hac in re valeat authoritas prudentiaq; judicis. Unde fit ut reus nonnunquam injuratus absolvatur in totum, aliquando alterutri litigatorum jusjurandum deferatur, *l.* 3. *de Iurejur. l.* 31. *ff. eod. Nov.* 124. Nempe si animus judicis per narrata varia dubius constituatur. Tum enim ut omnino se eximat scrupulo juramentum defert. *Hæc Cuiac. adde Bitsch. lib.* 1. *f.* 4. *& ad l.* 4. *C. de Edend. textus denique ad hoc singularis* 2. *f.* 33. §. 1.

Limita porro si præsumptio militat pro actore, hæc enim onus probandi transmittit in reum. *l.* 5. *ff. de probat. l.* 16. *C. eodem.* Item

Item in crimine falsi *l. ult. C. ad L. Cornel. de fals. ubi Wesenb. num.* 11. *l.* 22. *C. eod.* quamvis diss. videatur Auctor supr. c. 14.]

VIII.

ACTORI non licet, quod reo denegatur. *c.* 2. *caus.* 4. *quæst.* 4. *c. non licet actori* 32. *de Reg. Iuris. lib.* 6. *l. non debet* 41. *ff. eod. tit.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 204. Sigism. Scacc. *de appellat. quæst.* 18. *limit.* 7. *num.* 23. Dyn. *cons.* 24. *Quæstio talis est,* Card. Tusch. *practic. concl. tom.* 1. *lit. A. concl.* 119. Pute. *decis.* 316. aliàs 307. *lib.* 2. *in correctis.* Actor enim & reus sunt correlativa, Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resol.* 9. *n.* 3. & à pari procedunt, *l. ult. C. de fructib. & litium expens. c.* 2. *de mutuis petit.* Gabr. *commun. tom.* 3. *tit. de clausulis, concl.* 1. *à n.* 66. Valasc. *cons.* 25.

Amplia in casu converso, quia quod conceditur actori, censetur etiam concessum reo, ideo si actor obtinuit reum citari, ut personaliter compareat, debet pariter actor comparere personaliter, & è contra, quia sunt correlativi, gloss. *verb. voluerit, in Clem. sæpe, de verb. signif.* Gemin. *in c.* 1. *de dolo, & contum. lib.* 6. Card. Tusch. *d. concl.* 119. *num.* 2. Unde provenit, quòd si actor impetraverit causam conventionis summariè tractari, pariter erit summaria causa reconventionis rei, gloss. *d. verb. voluerit.* Cardin. Tusch. *d. conclus.* 119. *num.* 3. ubi *num.* 4. subdit propterea quòd si actor impetravit jus iniquum, debet pati pariter retorquutionem ejusdem juris iniqui in se ipso. Unde etiam fit, ut si actor examinavit testes ad colorandam possessionem, super petitorio suspenso, debeat reo pariter licere testes in petitorio ad discolorandam possessionem non obstante suspensione prædicta examinare, Oldrad. *cons.* 311. *n.* 2. quem refert Card. Tusch. *tom.* 3. *lit. E. concl.* 306. *n.* 1.

Unde si actor dolo rei, & reus dolo accusatoris impediantur, ne vocati in jus veniant, neuter poterit accusari, *l. fin. §. sed etsi stipulator. ff. ne quis eum, qui.* Farinac. *fragment. crimin. p.* 1. *lit. D. num.* 117.

[Nota quod hæc Judiciorum æqualitas maximè sit servanda immedio litis, ut veritas indagetur, in ipso nempe termino probatorio, alias enim frequenter fallit. nam ab initio ad fundandos processus

semper

ſemper magis favetur actori *arg. l. 8. Qui ſatud. cog. Gail. 1. obſerv. 22. num. 4. & 1. obſ. 31. n. 12. adde Bart. ad d. l. 8. in princ. & Jaſ. n. 2. textus in l. 66. de jud. gloſſ. in cap. cum ad ſedem. in verb. cum pertinentiis de reſtit. ſpol. Bald. in l. 1. num. 17. verſ. hoc promiſſo. cap. de iis qui accuſ. Caſtr. in l. inter ſtipulantem. §. ſi Stychum. num. 5. de verb. oblig.* in fine autem favorabiliores rei partes ſunt. *l. 147. de R. I. & ibid. Dec. idem conſ. 109. n. 1. per textum in §. Commodum. Inſt. de interdict. & c. literis. & ibid. Panorm. n. 1. de prob. Gail. d. obſ. 22. n. 11.*]

Cap. XXV.

De Actu.

Axioma I.

Actuum humanorum duo potiſſimum ſunt principia connexa voluntas & poteſtas. *l. multum intereſt 6. C. ſi quis alteri vel ſibi. Kleck. de contrib. c. 12. n. 55.* Quibus recte tertium poteſt adjungi, honeſta ſcil. & juſta cauſſa ac forma. arg. *cap. cum ſuper 23. de offic. & pot. jud. deleg. Donell. 6. Comm. 26. pr. Reinking. lib. 3. Iur. pub. claſſ. 1. c. 2. n. 21.* quod eleganter in omni voluntate demonſtrat *Pet. Greg. 42. ſyntag. 7. n. 1.*

II.

Actum contrarium faciens primo, ab illo recedere præſumitur, *cap. ſolicitudinem 54. de Appell. Menoch. 6 præſumt. 38. n. 10.* & ex eo *Gilhauſ. de præſumt. cap. 6. part. 7. §. 141. n. 2.*

III.

Omnibus Actibus & diſpoſitionibus ineſt clauſula rebus ſic ſtantibus, *l. cum quis 38. de ſolut. Mant. de Tac. & ambig. convent. libr. 2. tit. 4. num. 91. & ſeqq. Vid. Capzov. 6. conſil. 62. num. 27. & p. 2. Conſtit. 31. def. 23. per tot.* ubi rationem, ampliationes & limitationes hujus regulæ eleganter exponit. Verum cum hæc regula magis ad clauſulas pertineat hic ſubſiſto.

IV.

Actus imperfectus regulariter non tollit perfectum, *l. 20. de teſtam.*

Excipe in materia teſtamentaria. Sic 1. ſi in teſtamento poſteriore coram 5. teſtibus facto heredes inſtituti, qui ab inteſtato venturi eſſent, in priori non erant inſtituti, tum enim primum teſtamentum rumpitur. *l. 2. de injuſt. rupt. & in l. 22. §. 2. C. de teſt.* 2. Si teſtamentum poſterius coram tribus teſtibus factum ſit & teſtator decem adhuc annos vixerit. *l. 27. C. de teſtam.* tum enim ob favorem præſumtæ enixæ voluntatis actus poſterior imperfectus, tollit priorem perfectum.

V. Actus

V.

Actus facti potentior est quam actus verbi: *l. nostram pen. ibi siquidem testator. C. de testam. junct. §. penult. l. quib. mod. test. infirm. c. 2. de pæn. in 6.* Hinc in donatione non requiri expressam acceptationem donatarij, sed sufficere taciturnitatem præsentis, *Cevar. tom. 1. de test. 3. p. rubr. n. 19.* statuit.

VI.

Actus vitiatur quotiens in eum casum incidit, à quo incipere non potuit. Fundatur hæc reg. *in l. 98. in fin. de V. O. l. 71. de fideinss.*

Exempla in jure passim occurrunt *in §. 2. de Inut. stip. l. 3. §. ult. de his quæ pro non script. l. 11. de servitut.*

Non tamen hæc regula omni caret dubio: & sane è diametro contrarium axioma proponit ICtus *in l. 85. §. 1. de R. I.* & *Pontifex in c. factū 73. de R. I. in 6.* Quod nec suis destituitur in jure exemplis, in stip. viæ id docet *l. 2. §. ex his 2. de Verb. Obl. 2.* in servitute acquisita, *l. 8. §. 1. de servit. 3.* in legato nominis *l. 5. ad Leg. Falcid.*

Declarari potest hæc difficultas cum *Bach. in Comment. ad l. 20. de stat. hom.* quod regula proposita fallat. 1. In illis actibus quæ semel obtinuerunt suam perfectionem *l. 8. de his qui sui vel al. jur.* Ita cæcitas non removet aliquem à magistratu, *l. 1. §. 5. vers. sed melius. de postuland. vid. Amayam ad l. 46. C. de decur. n. 61. Revard. ad l. 85. §. 1. de R. I.* & servitus, licet per partes acquiri non possit, per partes tamen retinetur, *d. l. 8. §. 1. de servit.* Ea enim quæ ab initio rite constituta sunt, non ita facilè dissolvuntur, *Ostermann. in rat. ad dict. §. 2.*

2. Limitatur, quod regula procedat tantum in illis supervenientibus, quæ actum in suis substantialibus & essentialibus afficiunt, non quæ circa accidentia versantur. Sic enim furor statum non dicitur mutare aut dignitatem, quia morbus est accidens & plerumque non perpetuum. *add. Gif. ad l. 140. §. 2. de V. O.* & *Ostermann. ad d. §. 2.*

Vbi simul limitationis loco adjungit: quod nimirum regula supra dicta sit accipienda de vitiis, quæ non temporaria sunt, sed universam temporis seriem complectuntur & indefinita sunt, *l. 3. §. 1. usufruct. quemad. caveat.* Nam si vitium sit temporarium tantum, veluti si præteritum tantum afficit, futura non inhibet. *l. 22. §. 5. Mand. l. 27. §. 3. de pact.*

A quibus non multum abhorret distinctio *Harprechti ad §. 2. I. quib. non est permissum fac. testam.* qui distinguit inter vitia Iuris seu à Iuris dispositione venientia & inter vitia facti, non meri velut Cap. deminuto captivitas &c. & deniq; facti meri. Hæc enim actum perfectum non afficiunt. vid. *d. §. 2.* & *seq.*

VII.

Actus tendens ad perimendum jus aliquod non debet ejus contrarium operari, *l. cum tale 72. §. fin. ff. de cond.* & *demonst.* Nec solet eadem dispositio contrarios producere effectus, *l. qui hominem 34. §. fin. ff. de solut.* & *in l. cum ii. §. 1. de condict. indeb. Ferr. in for. resp. rei convent. vers. falsus alius. n. 9.*

VIII.

Actus civiles aliis non prosunt regulariter, ut exemplum est in litis contestatione, secus in naturalibus, *l. 2. Cod. de acquirenda poss. ubi gl. & in l. 5. ff. de usucap.*

IX.

Actus Reciproci communibus Regulis non includuntur, *l. 7. §. 2. de don. int. vir. & uxor. l. 11. C. de transact.*

X.

Actus simulatus nullius est momenti. *l. 16. de R. I. l. simulata 30. de Rit. nupt.*

XI.

Momentaneus actus non consideratur *l. 30. de R. N. l. 48. de R. I.*

XII.

Actus unius in alterius præjudicium nihil operatur. *l. non debet. de R. I.*

Amplia etiamsi actus ille maximè sit favorabilis, *princ. Instit. quib. man. non licet.*

XIII.

Actus si non valet eo modo quo fit, nec valet eo modo quo potest. *l. 1. de Iure Cod.*

Hoc procedit quotiens actus peccat in forma. *l. cum hi 8. §. si prætor 17. de transact.* secus si in materia, tum enim valet omni meliori modo quo potest *l. si unus 27. § si acceptilatio 9. de pact. Bart. in l. 1. in f. pr. de V. & Pup. substit.*

XIV.

Actus necessarius nullum habet meritum, *l. rem legatam 8. ff. de Adim. leg. l. unum ex familia 67. §. 1. de leg. 2.* Et ideo præmium non meretur, *l. ita tamen 27. §. qui suspectam. ff. ad SC. Treb.*

XV.

Actus ad quem quis ex contractu laudo sententiaque obligatus est, si sua natura effectus successivos habet uno momento non impletur, sed temporis continuationem & perseverantiam requirit, text. est *in l. 3. de usufruct. Barth. Bald. Alex. & recentior. in l. inter Castellianum 44. ff. de recept. Arb. Angel. Imol. & Raphael Cuman. in l. si fidejussor 49. de leg. 1.* Idem voluit *Ang. in l. pen. §. fin. ff. de acquirend. poss.* Nisi enim factum duret, & continuetur, fecisse quis non dicitur: Et ideo prius latæ sententiæ executio iterum peti potest. Quod clarissime in possessorio retinendæ apparet, si enim victus victorem momentum non turbando satisfaceret sententiæ certè parum ei foret consultum *Vid. Bart. cons. 232. vers. forte vero. num. 12. lib. 3.* & eleganter hæc tractans *Ioh. Baptist. Asinius in sua practica Iud. tit. de sent. execut. cap. 2. amplias.*

ampliat. 5. Generaliter enim verum est, quod quæ in actu juris successive non durant, acta non esse videantur. *l. si pro parte* 10. §. 6. *Versum autem sic accepimus, ut duret Versum. de in rem Vers.* Vnde & *Salyces. in l.* 5. *C. qui pot. in pig.* concludit, quod debitor qui pecuniam consignatam & depositam recepit, beneficium, quod per depositionem acquisivit, amittat. Idem refert & probat *Boer. decis.* 23. *n.* 33. & *copiose Frid. de process. extrab. lib.* 2. *c.* 16. *n.* 4. & 5. & *lib.* 1. *c.* 36. *n.* 17. *Spec. de arbitru & arbitrat.* §. *fin. Vers. sed pone arbiter debet. Vers. Quod non videatur restituere nisi duret restitutum.*

XVI.

Actus validus tollitur per inutilem & invalidum, exemplum est in *l. planè* 34. *de leg.* 1.

Hæc regula proponitur & septem limitationibus declaratur à *Iasone in d. l. planè. num.* 1. & *seqq.*

XVII.

Actus agentium non potest esse in suspenso. Hoc tamen non omni caret dubio, sed variè inter se pugnant *l. usufruct.* 26. *de V. O. l. si servus* 21. *eod. l.* 3. *de serv. l. ult. Comm. præd.*

Dd. communiter inter actus inter vivos & ultimas voluntates distinguunt, ita ut isti possint esse in suspenso, hi non item per *d. l. ult. Comm. præd.* Sed hæc distinctio rem non absolvit.

Plenioris E. explicationis gratia, primo distinguendum inter actus inter vivos & mortis caussa.

Isti vel sunt extrajudiciales ut contractus, vel judiciales. Quod contractus attinet subdistinguo, an quæratur de validitate contractus, an de acquisitione ex contractu? Quo ad priorem quæstionē nec actus inter vivos possunt esse in pendenti, *d. l.* 21. & 26. *de stip. serv.* Posteriori possunt *l. ult. Comm. præd.* Quod judiciales actus attinet, certum est in pendenti esse non posse, nec judicium de futura obligatione concipi. *l.* 35. *de jud.* Quamvis ipsa executio ex rationabili caussa rectè suspendi queat. *l.* 40. *ad L. Aquil.*

Fallunt tamen dicta quotiens simul debitum præsens & futurum in petitionem deducitur, velut si annuum vel menstruum petatur. *l.* 1. *C. de fideicomm.* ne scil. actor singulis annis cogatur super jure suo protestari si non simul & præsenter totum petere potest. *l.* 1. §. 2. *de usur.* Denique restringenda ea regula, ut procedat tantum quod judicij instantiam, fallat quoad sententiam, nam etiamsi sub conditione sententia dici non debeat, si tamen dicatur, non facit judicium ipso jure nullum. *l.* 1. §. 5. *Quando appelland.* In articulo mortis caussa distinguendum, an dies cesserit vel non: ante diei cessionem rectè suspenduntur. *l.* 3. *de servit. leg. l.* 26. *de usufruct.* non tamen post diei cessionem. *Adde Bart. ad l. ult. Comm. præd.*

XVIII.

Actus & potentia simul in eodem subjecto esse non possunt. §. *sic itaque Inst. de act.* sed excludit potentiam. *l. si ita fuerit* 41. *de man. test.*

XIX.

Actui potentia proxima pro actu habetur *l.43.de test. milit.* quia quod parum abest nihil abesse dicitur *gloss.in d.l.pen. Bart.in l.1.§.sed si. ad SC.Syl. Ias.in l.admonendi. 1. lect. num.56. Tiraq. in tract. de retract. in tit. de contr. conven. §. 1. gl. 4. num.1. Ias.l.lecta.40. ff.si cert.pet. l.1.§.qua onera.ff. quar. rerum act.* Sic & conatus actui proximus pro ipso facto habetur, quod præsertim in delictis procedit. *l.1.§.3.ad L.Corn.de Sicar.* quin & in sceleribus gravioribus quandoq; conatus remotior pro facto habetur. *l.5.C.ad L.Iul.Majest.* secus in levioribus, & de hodierna consuetud. *Carpzov. tract.crimin. p. 2. quæst. 7. adde infra potentia. Conatus.*

XX.

Actus limitatus limitatum producit effectum. *l.age cum Gemiano 2.C.de transact. arg.l.in agris 16.ff.de A.R.D.Bart.in l.1.n.8.de pecul.*

XXI.

Actus debet regulari secundum statuta loci ubi celebratur. *l.3.§. ult. de test.l.1.C.emancip. & alij textus citat. a. Carpzov.5.cons.tit.9.cons.96.n.8.& 2.cons.tit.1 Resp.13. n.10.*

Vnde quoties sanctio vel statutum certam requirit qualitatem, qualitas illa est probanda. *l 7.§.cum hoc edictum 2. ubi Bart.n.1.ff.quib.ex caus.l.nunc. §.ait prætor. 3. Ne quid in flumin. pub. l.5.§.2. Ne quis eum. l.4. §.12. de vi bon.rapt. add. Andreas Alciat. in l.1. §.ult.de V.O.Hypp.de Mars.in l.si quis. ff.de quæst.num.153. & seq. Cephal.4.cons.504 num.24.* quod eo magis procedit, quando dispositio statuti vel legis est odiosa. *l.interpetatione 42.ff. de pæn. Salycet. in auth. Minoris. C. qui dar.tut. vel curat. num. 10. vers. & quia hac rapt. Fulgos.cons.20. num.18.*

XXII.

Actus per se invalidus per quinquennale tempus convalescit.

Declarari debet hæc regula quod procedat in actibus non omnino vitiosis, sed in quibus solennitas aliqua deficit. Exemplum est in *l. ult. C. si major fact. alien. & Carpzov. 5. cons.76. num.6. & 7.*

XXIII.

Actus morientium majorem merentur favorem, quam actus inter vivos, *c.cum dilecti. extra de donat. l.in testam.12.de R.I.§.un.de L.Fuf.Can.toll.*

XXIV.

Omnes actus ubi periculum in mora est etiam die feriata. *cap. 21. §. verum pars altera extra de jud.* & de nocte possunt expediri: ubi enim evidens est, periculum in mora neque loci neque temporis habenda est ratio.

XXV.

XXV.

Ex actu etiam nullo voluntas disponentis colligitur & probatur. *l. fin. de reb. eor. qui. l. legatum* 24. *§. fin. de Adim. leg. Alex. lib.* 1. *conf.* 45. *n.* 7. *Decian.* 1. *conf.* 3. *num.* 36. *latissime Cephal.* 3. *conf.* 312. *n.* 113.

XXVI.

ACTUM nihil dicitur, cùm quid superest ad agendum. *l. cùm Sylanianum* 11. ubi Jas. *num.* 3. *C. de his quae. ut indig. l. penult. C. ad Sylanian. l. Titia* 134. *ff. de verb. obligat.* Hippol. *conf.* 122. *num.* 15. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.* 8. *quaest.* 8. *num.* 42. *& num.* 97. Anton. Monach. *Lucen. decis.* 25. *num.* 7. *& Florent. decis.* 19. *num.* 5. *& Bononiens. decis.* 28. *num.* 22. Girond. *de privilegiorum, seu exemptionum explicat. n.* 1133. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 199. ubi ait procedere, quando illud, quod superest, essentiale est, & substantiale, secus autem si accidentale sit, & parvi momenti. Rot. *decis.* 725. *num.* 7. *in fin. apud Farin. p.* 2. *recent.* Sebast. de Medicis *de regul. juris, reg.* 5. *limit.* 2. Alois. Ricc. *in collect. decis. p.* 7. *collect.* 1497. *vers. prout factum.*

XXVII.

ACTUM qui gerit, in dubio praesumitur magis velle, ut ille valeat, quàm pereat. *l. quoties* 80. *ff. de verb. obligat. l. quoties* 12. *ff. de rebus dub. l. quoties* 67. *ff. de Regulis Iuris. l.* 3. *de milit. test.* Alciat. *de praesumpt. reg.* 3. *praes.* 34. Vant. *de nullit. in princip. num.* 24. Cardin. Mant. *de coniect. ultim. volunt. lib.* 2. *tit.* 15. *à num.* 2. Brunot. à Sole *in locis communib. verb. actus* 10. Menoch. *de arbitrar. casu* 223. *num.* 27. *& de praesumpt. lib.* 1. *praes.* 6. *num.* 5. Gutier. *canon. lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 4. Vide *Axiom.* 12. *num.* 17. *&* 18.

XXVIII.

ACTUM faciens censetur se adstringere legibus loquentibus de illo, ut per Surd. *consil.* 347. *num.* 24. Natta *consil.* 49. *num.* 22. Becc. *conf.* 35. *n.* 11.

XXIX.

ACTUM frustratorium nemo praesumitur facere, *l.* 1. *in fi. ff. ad municip. l. unic. C. de thesauris. lib.* 10. Surd. *consil.* 307. Nam actus frustratorios lex abhorret, *l. hac stipulatio* 14. *ff. ut legator. seu fideicomm. nomine cau.* Surd. *decis.* 260. *num.* 5. *cum seqq. & decis.* 276. *num.* 4. *cum seqq. & conf.* 345. *num.* 18.

XXX.

ACTUM celebrare, & ei consentire, paria sunt, *l. utrum 6. & l. seq. ff. ad leg. Pompei. de parricid.* Tiraq. *de retractu lig.* §.1. *gloss. 9. vers. praterea. & de jure primog. q. 26. vers. tertio limita.* Cardin. Mantic. *de Tacitis & ambig. convent. lib. 4. tit. 2. à num. 12.* Melch. Phœbos *Lusit. decis. 60. num. 3. tom. 1.* Alienare enim qui de Jure non potest, alienationi consentire non valet, *l. 3. C. si adversus donat.* Barth. *cons. 70. num. 1. lib. 1.* Roland. *cons. 15. num. 30. lib. 1.* Tiraq. *ad leges connub. gloss. 8. n. 147.* Card. Pereira *de resolut. emphyt. c. 5. n. 40.*

XXXI.

ACTUM non celebrare, vel minus ritè celebrare paria sunt. Portol. *de consortib. cap. 19. num. 8.* quæ enim non ritè fiunt, pro non factis habentur. Hippol. *in l. de unoquoque 47. num. 120. ff. de re judic. & sing. 431.* Tiraq. *de retractu lig.* §.1. *gloss. 10. num. 33.* Perez *l. 1. tit. 3. lib. 3. Ordin. pag. 517.*

XXXII.

ACTUS præsumitur factus in executionem præcedentis tractatus, seu mandati, quando non exprimitur alia causa. *l. 3. §. verum. ff. de manumiss. l. qui in aliena 6. §. si is qui putabat. ff. de acquir. hered. l. pignori 13. §. fin. ff. de usucapion.* Alciat. *de præsumpt. reg. 2. præs. 24.* Alex. *cons. 25. num. 9. lib. 2.* duplicatur *cons. 90. Viso instrumento, num. 9. lib. 3.* Bald. *cons. 299. in princ. vers. & eodem. lib. 1.* Hippol. *in l. statu liber 14. num. 8. ff. de quæstion.* Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præs. 74. num. 5. & lib. 3. præs. 49. num. 4.* Card. Tusch. *practic. concl. lit. A. concl. 152. num. 1. & tom. 7. lit. S. concl. 716. n. 9.* Mascard. *de probat. concl. 619. num. 2. & concl. 1239. num. 8.* Surd. *decis. 325. num. 7.* Rot. *decis. 454. num. 3. apud Farin. p. 1. recent. & decis. 615. num. 2. p. 2. recent.* Glorit. *resp. 3. num. 12.* quia tunc censetur factus secundùm naturam actus, & nomine præcedentis, Cravet. *cons. 135. Verba decreti. num. 13. vol. 1.* quem refert Paul. Fusc. *lit. A. sing. 25. in fine.*

Unde si fiat contractus per verba de futuro, & postea in executionem talis contractus partes faciunt contractum, secundus actus, vel contractus debet regulari à primo, in cujus executionem factus est, adeò quod si primus est pignus, secundus debeat esse pignus,

gnus, Alex. *conf.156. Viso instrumento, per totum. lib.6.* prout illum refert Card. Tusch.*d.lit.A.conclus.* 130. *num.1.* ubi *num.2.cum eodem Alex.* declarat hoc in tantum esse verum, quod secundus contractus factus in executionem primi, etiamsi fiat ex intervallo, debeat regulari à primò: ut si possunt concordari, semper reduci debeant ad concordiam; si non possunr concordari, quatenus secundus discordet, dicitur per errorem, & sic errorem continet, maximè quando primus erat per verba de futuro.

XXXIII.

Actus qui sequitur, declarat intentionem præcedentem, *l. si hi qui 34. vers. hi si. de adulter. §. pavonum. Institut. de rerum divis.* Tiraq. *in l. si unquam 8. verb. donatione largitus. num.257. C.de revocandis donation.* Surd.*decis.326. num.85.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.7. quæst.1.num.72.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.58. n.25. cum seqq.* ubi subdit, quòd secundus actus recipit declarationem à primo, Rot. *decis.365, n.1. in fin. apud Farin. p.2.recent.*

XXXIV.

Actus regulariter tribuitur ordinanti, & non exequenti, *l. item eorum 6. §. decuriones. ff. quod cuiusque univers. nom. l. unum 67. §.1. ff. de legat. 2. l.2. §. omnia. C. de veteri iure enucl. §. cumque hoc, in proœm. Instit. cap. super litteris 20. de rescript. c. cum aliquibus 4. eod. tit. lib.6.* Roman. *consil.366. Quæritur, in princ.* Cardin. Tusch *d.lit.A. conclus.144.* Surd. *de aliment. tit. 8. privil. 56. num. 88. & privil. 65. n. 47. & decis.292. num.9.* Mar. Antonin. *var. resol. lib. 3. resol. 19. num. 5.* Actus verò quando principio, vel fini attribuatur, vide Card. Tusch. *lit. A. concl. 153.*

XXXV.

Actus non potest subsistere sine substantia, *l. cum hi 8. §. Prætor ait. ff. de transact. l. cum precario 22. ff. de precar. c. tua nos, de sponsalib.* Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.1. c.26. num.106.* nec subsistere potest sine sua materia. *l. nec emptio 8. ff. de contrah. empt.*

XXXVI.

Actus sumunt suam denominationem ab objecto. *l. verum 39. ff. de furtis. c. cum voluntate 54. in pr. de sent. excom.* S. Thom.

1. 2.

1.2.*quæst.* 18. *art.* 6. *in corpore. ad fin. & quæst.* 1. *art.* 3. Et regulantur secundùm naturam sui subjecti. *l. eius* 16. §. 1. *ff. de operis libert.* Et actus agentium sunt in patiente benè disposito. *l. in omnibus* 55. *ff. de act. & obl. l. si ego* 18. *ff. si certum pet. l.* 1. *C. de hæred. instit.*

XXXVII.

Actus agentium non operantur ultra intentionem eorum. *l.* 3. 8. *l non omnis* 19. *ff. si certum pet. l. in agris* 16. *ff. de acquir. rerum dominio.* [*Ias. in l. si extraneus. ff. de Acquir. vel Om. hered.*] Ægid. Bellam. *cons.* 33. *num.* 38. ubi subdit maximè procedere in iis, quæ pendent à potestate. Socin. *reg.* 10. Alex. *cons.* 146. *In caus. num.* 10. *& seq. lib.* 5. Mantic. *decis.* 267. *num.* 3. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 13. Anton. Gomez *tom.* 1. *var. c.* 7. *num.* 4. [Modo res sit perfecta. *Bald. in l. quod fine. C. de test. & in l. cum allegas. C. de usur.* & appareat de intentione agentis: Nam voluntas in mente retenta nihil operatur. *l. si repetendi.* 7. *C. de Cond. ob caus.* item agatur de vero non q. contractu. *l. is qui* 13. §. *ult. Commod.* & sermo fiat de actione directa non utili. *l. si absentis* 4. *C. si certum pet.* nec ex persona agentis actus aliter veniat interpretandus. *Mod. Hisp. in rub. de l. del.* & omnia tamen hæc tantum possunt] intelligi de intentione principali agentium, non secundaria, Card. Tusch. *d. lit. A. concl.* 125. *per tot. & imprimis. num.* 3. Flamin, Paris. *de confident. quæst.* 27. *n.* 139. Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archid. Neapol. decis.* 75. *n.* 22. *& decis.* 175. *n.* 10. *part.* 1. Seraphin. *decis.* 890. *num.* 2. Anton. Monach. *Lucens. decis.* 14. *num.* 41. Cæs. Argel. *de contradict. legit. quæst.* 10. *num.* 36. Rot. *decis.* 555. *num.* 4. *apud Farinac. p.* 1. *recent.* Vide infrà *sub verb. Intentio.* Magdalen. *de numero testium in testamento requisito, p.* 3. *cap.* 2. *num.* 49. Alexand. Trentacinq. *cons.* 19. *num.* 1. *p.* 1. Reynoso *obs.* 63. *num.* 18. Valenzuel. *cons.* 112. *n* 74. *& cons.* 119. *num.* 86. *& cons.* 133. *n.* 55. *tom.* 2. Rota *decis.* 236. *num.* 1. *& decis.* 373. *n.* 2. *part.* 2. *in posthum. Farin. aliàs p.* 4. *recent.* [sic v.c. esset iniquissimum ut qui ceu emtum traditumque quid petierit, prohibeatur petere, si legatum postea esse compererit. *l.* 29. *de A. E. l.* 12. *de transact.* contra regulam ne actus operetur, ultra intentionem agentium.]

Limita, quia actus agentium operatur ultra intentionem eorum, ad tollendum dolum & absurdum; nam solutio debitoris facta secundùm intentionem, semper est ad tollendam obligationem debito-

debitoris, & tamen si debitor solvat ei, qui non habet mandatum, vel non potest liberare, non tollitur obligatio præcedens, sed inducitur nova obligatio recipientis ad restituendum exactum, ut per Alex. *cons[illegible]so in princ. lib.* 3. prout illum refert Cardin. Tusch. *d. concl.* 125. *num.* 12.

XXXVIII.

ACTUS semper judicatur à principali intentione agentium, *l. si quis nec causam* 4. *in princ.* & ibi Bald. *ff. si certum pet. l. qui exceptionem* 44 *ff. de condict. indeb. l.* 1. *C. ad legem Cornel. de Sicar.* Tiraq. *de retract. lig.* §. 30. *gloss.* 1. *num.* 4. Covar. *lib.* 2. *var. c.* 4. *num.* 5. Anton. Gomez *tom.* 2. *var. c.* 2. *num.* 10. [Unde etiam semper inspiciendum est, quid actum sit. *l. ult. Qui sine manumiss. l. semper* 34. *de R. I. l. eum qui* 41. *de V. O.*] quia actus quantumcunque favorabilis, contra voluntatem agentis minimè sustinetur, *l. si idem servus* 14. *ff. de legat.* 2. *l. si cui pure* 31. *in fine princ. ff. ad Trebell. l. verbis* 7. ubi *Doctores. ff. de vulg. & pupill.* nam actus non à nomine, sed ab effectu judicatur. *l. insulam* 6. *ff. de præscript. verb. l. cum manu sata* 80. §. *fin. ff. de contrab. empt. l. si olei* 21. *C. de locato.* [& omnis actus ex fine venit dijudicandus, *l.* 39. *de furt. l.* 14. *C. de jud.*]

XXXIX.

ACTUS omnis justificatur propter scientiam, & patientiam superiorum, *l. quid sit fugitivus* 17. §. *ego puto. l. quod si nolit* 31. § *qui assiduè. ff. de ædilit. edicto. cap. nisi essent* 21. *de præbend.* Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss.* 9. §. 2. *num.* 88. Nam auctoritas superioris excusat à pœna, gloss. *in c. dixit* 24. *quæst.* 5. Farin. *in praxi crimin. q.* 52. *num.* 83. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resol.* 19. *num.* 4. & facit licitum, quod aliàs est illicitum, *l. non videtur* 167. §. *qui jussu. ff. de Regul. Iuris. c. quisquis. de Reg. Iur. lib.* 6. Doctores *in l. iustè possidet* 11. *ff. de acq. poss.* Farin. *in d. praxi crimin. quæst.* 97. *num.* 1. *cum seq.* quam refert Mari. Antonin. *citato loco.*

XXX.

ACTUS non dicitur perfectus, quando est partim factus, & partim non. *l.* 2. ibi. *quia ipsi animadvertunt aliquid deesse. ff. de origine Iuris.* cum citatis à Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss.* 63. *num.* 3. Rot. *decis.* 725. *num.* 7. *in fin. apud Farin. p.* 2. *recent.* paria enim sunt actum

 non

non incipere, vel cœptum non perficere, *l.fin.§.illud.C.de codicillis.§.pen.Instit. quibus modis testam. infirm.* [Add. Gœdd. *ad l.5.§.1.de V. S. n.8.& seqq.* ubi late hanc regulam explicat, potest tamen ea declarari, quod procedat potissimum in his quæ actum f[illegible]em continuum & absolutum requirunt ut sunt testamenta. Non etiam in his cujus singulæ partes per se consistunt.]

XL.

Actus meræ voluntatis excludit Juris necessitatem, gloss. & Doctores *in l. solent 6.§.fin.ff. de officio Proconf. & in l. cum de in rem vers. 6.ff. de usuris, gloss. verb. temporis, in cap. cum Ecclesia Sutrina 3. de causa possess. & propriet* Garc. Gironda *de privilegiorum, seu exempt. explicat. num.* 278. [*Wesenb. paratit. de Usucap. num.10. & de rescind. vend. num. ult. Bach.2. d.22.th.3. lit. I.* imò & sæpe quæ juris necessitas non exigit patria tamen non remittit. *l.35.C.de decur.*]

XLI.

Actus legitimi non recipiunt diem, neque conditionem, ideoque non possunt stare in suspenso. *l. actus legitimi 77.ff. de regulis Iuris, c.actus legitimi 50.eod. tit. lib.6.* latè Card. Tusch. *d.lit.A.conclus.129.per totam.* Roman. *conf.403.num.19.&20.* Rot. *decis.638.n.4. p.2. recent.* Quæ quidem citata Jura in priori parte, quatenus de actibus legitimis agunt, intelliguntur de illis, qui vel ex rei natura, vel ex speciali legis prohibitione, conditionem recipere prohibentur: sequentia autem eorum verba, videlicet, *conditionem non recipiunt*, idem important, ac si diceretur, vitiantur per conditionis, aut diei appositionem, id enim important verba, *non recipiunt*, hoc est, non sunt capaces conditionis, vel diei : ut sic reducatur illa regula, *actus legitimi de Reg.Iur.lib.6.* ad sensum & dispositionem, *d.l.actus.* quæ non eò tendit, ut ostendat quinam sint actus legitimi, sed ut ostendat actus legitimos, quicunque illi sint, illos nempe, qui vel ex rei natura, vel speciali legis prohibitione prohibentur conditionem recipere, per temporis, aut conditionis appositionem vitiari, non obstante reg. *cap. ad Apostolicam 16. de regularib. c. biduum.2.q.6.* in specie text. *in l. obtinuit 3.ff.de conditionib. & demonstrat. cap. fin. de condition. apposit.* Quibus & aliis Juribus constat, sæpe actus contra legis

legis prohibitionem celebratos obtinere, quando non simplex & absoluta proponitur prohibitio, sed secundùm quid, & conditiones adjectas, contra Juris prohibitionem, nullatenus dispositionem vitare.

XLII.

Actus geminatus inducit maiorem firmitatem & plus operatur, quàm simplex. *l. Balista 32. ff. ad Trebell. l. 4. iuncta gloss. ult. ff. de pignorat. act.* Bart. *in l. cum scimus 22. C. de agricol. & cens. lib.* 11. Tiraq. *in l. si unquam 8. verb. revertatur. num. 49. C. de revocand. donat.* Pinel. *in l. 2. C. de rescind. vendit. part. 2. c. 2. à num. 4. & c. 4 num. 31. & in rub. C. de bonis matern. p. 1. num. 14. vers. inde etiam, & num. 43.* Brun. *in tract. de augm. quaest. 4 princ. n. 15.* Gig. *de pensionib. q.* 100. *n. 5.* Hippol. *in l. 1. sub num. 38. C. ad leg. Iuliam de Sicar.* Everhard. *in cent. leg. loco à locutionis geminatione.* Cassan. *in catalogo gloriae mundi. p. 8. consid. 27. ad finem.* Emman Costa *in l. si ex cautione 3. fallent. 14. C. de non. num. pecun.* Perez *in addit. ad Segur. in l. si ex legati causa 22. num. 183. ff. de verb. obligat.* Menoch. *de arbitr. casu 213. num. 37. & consil.* 10. *num.* 1. Mascard. *de probat. concl. 347. num. 37. cum seqq. & concl. 621. num 37.* Surd. *decis. 21. num.* 10 *& 20. & decis. 232. n. 2.* Steph. Gratian. *discept forens. cap. 395. num. 35.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib. 1. 61. n. 6. & resol.* 110. *num. 1. & lib. 3. resol. 1. n. 32.* Card. Tusch. *tom. 4. lit. G. concl. 28.* Cardin. Mantic. *de tacitis & ambiguis convent. lib. 19. tit. 2. num. 6.* Rot. *decis. 676. num. 2. apud Farin. p. 2. recent.* Vide infrà *sub verb. Geminatio.*

XLIII.

Actus duo eodem die, loco, & coram eisdem testibus gesti sunt correspectivi. *l. si ventri 9. al. 24. §. fin. ff. de privil. cred. l. lect. 40. vers. dicebam. ff. si certum petatur.* Card. Seraphin. *decis. 359. num. 14.* Surd. *de aliment. tit. 1. quaest. 42. n. 48.* Bernard. Greve. *ad practicam Camerae Imper. lib. 2. concl. 12. n. 7.* [Imò pro uno actu habentur Curt. *cons. 54. super duobus. col. 1. in fin.* Unde est quod uno eorum annullato annulletur, & alter *Carpz. 5. cons. tit. 7. Resp 65. n. 10.* sicut ècontra posito uno ponitur & alter, *Carpz. p. 2. C. 41. d. 10. n. 4.*] Aliàs autem censetur factus qui praecedere debuit, & qui debuit priùs fieri, Alex. *cons 81. Lecto. n. 7. lib. 3.* Card. Tusch. *d. lit. A concl. 136. n. 56.* Molin. *de primogen. lib. 2. cap. 7. num. 51.* Mascard. *de probat. concl. 244. num. 4.*

Surd. *decis.*288. *num.*33. Cott.*in memorabil .verb. Actus.* Flamin. *de resignat. benefic. lib.* 4. *quaest.* 2. *num.* 26. *cum seqq.* Sanchez *de Matrimon. lib.* 3. *disp.*35. *num.*19.

XLIV.

Actus debet semper interpretari ut aliquid operetur, non autem ut sit inanis, & inutilis, *l.quoties* 12. *ff. de rebus dub.* Cardin. Tusch. *d.lit.A.concl.*135. *num.*1. In dubio enim quilibet praesumitur elegisse viam, per quam dispositio sua sit utilis, & habeat effectum, non autem ut impugnari possit, & reddi ad nihilum, *l.*3. *ff.de testam. milit.* Alciat. *de praesumpt. reg.*3. *praes.*33. Socin. jun. *cons.* 103. *num.* 28. *lib.*1. Afflict. *decis.*44.*num.*25. Non enim praesumitur actus elusoriè, & frustratoriè factus, Mascard. *de probat. concl.* 595. *à princ.* Card. Tusch. *tom.*4. *lit.* F. *concl.* 520. *num.*4. [Imò actus frustratorios jura improbant & detestantur, *l.*14.§.1.*ut leg. vel fideic servand.l.*3. *pr.de jureiur. Frid. Pruckman. vol.* 1.*cons.*42. *n.*5. *Bes.*4.*cons.*147.*n.*6.]

XLV.

Actus in dubio debet interpretari validus, *l.quoties* 12.*ff. de rebus dub. l.quoties* 80. *ff. de verb.obligat. l.si quando* 190. *ff. de legat.* 1. [verba enim legum sicut & alterius cujusque dispositionis intelligenda sunt de actu valido,*l.quoties* 6.*qui satisdare cog.l.non putavit* §. § *non quavis de bon. poss. contra tabb. l.*4. § *Condemnatum. de re iud.*] Abb. *cons.*62. *In controversia. col.*1. *num.*7. *vers. tertio. lib.* 2. Roland.à Valle *cons.*61. *num.* 23. *& seq. vers.quinto considerandum. lib.*3. ubi extendit ad omnem actum, latè Roman. *cons.* 180. *Si admittimus. n.* 4. *cum seqq.* ubi extendit ad omnem dispositionem, videlicet contractus, testamenta, juramentum, attestationes, & privilegia, Bertazol. *de clausulis instrum. claus.* 1. *gloss.* 4. *num.* 5. *& in repet. l.si quis maior.* 41. C. *de transact. n.*506. Pichard.*ad* §.*si quis alium. n.* 4. *Instit. de inut. stipulat.* Ferrer. *in constit. Cathaloniae. gloss.* 1. *num.* 151. Scacc.*de appellat. quaest.*2. *num.* 29. *& q.* 3. *num.*3. *&*4. *& q.* 15. *num.*225.*in fine.* Rot. *decis.* 469. *num.*3. *p.*2.*recent.*Card.Tusch.*d.tom.*1.*lit. A. concl.* 136. Mari. Antonin. *var. resol. lib.*1. *resol.*20. *num.* 16. Surd. *cons.*44. *num.* 21. Giurba *decis.*36. *num.*18. Nam omnis interpretatio admittitur ad sustinendum actum, Rot. *decis* 469. *num.* 3. *p.* 2. *recent.* Roland.à Valle *d. cons.* 61. *num.* 26. *lib.*3. Card. Tusch. *d.lit.A.concl.*136. *num.*14. & ista

& ista quæ fit pro validitate actus, est regina aliarum interpretationum, Cephal. *cons.51. num.39.* Card. Mantic. *de coniect. ult. volunt. lib. 12. tit.17. num.13.* etiamsi aliquid quandoque disponatur præter intentionem agentium, *cap.1. §. idem quoque. in fin. de desponsat. impub. lib.6.* Federic. de Senis *cons.15. n.4. vers. item contra*; vel quamvis verba improprientur, Fulgos. *cons.87. Visis superiùs allegatis. col. 2. vers. ex illa quoque vulgari.* Abb. *cons. 62. In controversia. col. 3. num.7. vers. tertiò principaliter, lib.2.* Roman. *d. cons. 180. num.4 in fin. & num. seq.* Card. Tusch. *d. concl.136. num.32. & seq.* Nam tanta est præsumptio quæ oritur propter validitatem actus, ut omnes alias vincat præsumptiones, Dec. *in cap. quoniam. Abbas 14. num.49. vers. secundò limita, de offic. deleg. & cons. 77. num.5.* Ruin. *cons.72. num.4. lib.2.* Alciat. *de præsumpt. reg. 1. præs.30. num.5.* Roland. à Valle *cons. 61. n. 27. lib. 3.* Unde si verba possunt referri ad actus validos, & invalidos, etiam quòd sint prolata in genere & in certa scientia, referri debent ad actus validos, Bolognin. *cons.31. num.14. vers. tertio.* quem refert Card. Tusch. *d. tom. 4. lit. I. concl.330. num.60.* Dec. *cons.234. num.5.* Rota *decis. 643. num. 4. part. 2. in posthum. Farin. aliàs p.4. recentior.* [Unde est, quod quoties lex de actu aliquo disponit non facta mentione solennitatis, omnes eas intervenisse subintelligendum sit. *arg. l.2. §. prætor ait. junct. gloss. in verbo. vocabit. qui satisd. cog.* Hartman. *Pist.2. q.27. n.9. & 10.*

Intellige actum debere sustineri validum in dubio secundum propositum agentis, non autem secundùm oppositum, ideo transigens omni meliori modo, si non valet ut transactio, non etiam sustinebitur ut pactum gratuitum, quia sunt opposita; quia in transactione aliquid debet dari, vel remitti hinc inde, secus in pacto gratuito, Angel. *cons. 94. Cùm lis, in fin. vers. nec obstat.* prout illum refert Cardin. Tusch. *d. concl.136. num.81.* [quod etiam procedit in caussa favorabili. *l.14. de leg. 2. l.31. in fin. pr. ad SC. Treb. l. 7. Ubi Dd. de V. & P. subst.*] Intellige etiam Axioma hujusmodi non procedere, quando si actus sustineretur, excederemus facultatem gerentis actum, vel induceretur delictum, aut quis delinqueret in officio, quia tunc potiùs annullatur, Alex. *cons.179. Visis ac ponderatis. num.3. & 4. lib.7.* Card. Tusch. *d. concl.136. num.84. ubi num.73.* post Rot. *decis.366. num.7. p.1. divers.* subdit, interpretationem obscuram

& cavillosam non debere fieri ad sustinendum actum, quia intolerabilis interpretatio semper excluditur.

XLVI.

Actus dubius semper debet interpretari, ut minus sit damnosus gerenti, & plus utilis, quàm esse possit, quia hæc est naturalis intentio gerentis actum, ne sibi noceat, ut per Cravet. *cons.*14. *num.*8. *& cons.*106 *num.*8. *& 9.* Paris. *consil.*53. *num.*4. *lib.*4. Rot. *decis.*596. *num.*4. *apud Farin. p.* 2. *recent.* Cardin. Tusch. *d. lit. A. conclus.* 138. *num.* 1. *& tom.* 4. *lit. I. concl.*330. *num.* 56. [quibus add. *Bart. in l. gerit de acquir. hered. Tiraquell. de retract. consang.* § 30. *gloss.* 1. *num.*34.] ubi *num.*67. post Alex. *cons.*185. *num.* 2. *lib.* 6. subdit, quòd quando actus potest habere duplicem effectum, interpretatur in parte quæ magis utilis est. [& semper debet benignius interpretari, *l.* 51. *pro Soc. l.* 56. *de R. I. l.* 55. *de furt.*]

XLVII.

Actus dispositio interpretari debet, ut videatur provisum causæ magis necessariæ, & utili, *l. cum ex pluribus.* 103. *ff. de solution.* Bart. *in l. triticum* 94. *ff. de verb. oblig. & in l. ult.* C. *de aliment. pupill. præst.* Menoch. *cons.*195. *n.* 5.

XLVIII.

Actus in dubio censetur potius ex causa necessaria, quàm voluntaria factus, *l. Aristo* 5. §. 1. *ff. de jure delib. l. pater filium* 54. *in fin. ff. ad l. Falcid. l. miles* 11. §. *fin. ff. de adult. l. proximè* 50. *ff. de ritu nupt. l. si cum dotem* 22. §. *si pater. ff. soluto matrim. l. huiusmodi* 84. §. *cum pater. ff. de legat.* 1. Crauet. *consil.* 106. *num.* 9. *& seq. & cons.* 119. *num.* 12. *& cons.* 125. *num.* 12. *& cons.*272. *num.* 4. *& cons.*304. *num.* 5. *vers. actus.* Roman. *cons.*247. *Primo col.* 2. *vers. est igitur.* Card. Tusch. *d. lit. A. conclus.* 138. *num.* 2. latiùs *conclus.* 549. *per totam.* ubi *num.* 2. post Bald. *consil.* 35. *post med. vers. facit lib.* 2. ampliat, ut procedat etiam in dispositione legis, ut in dubio censeatur emanasse in causam magis necessariam.

XLIX.

Actus corruit omissa forma legis, *l. cum hi* 8. §. *si prætor. ff. de transact. l. traditionibus* 20. C. *de pactis. cap. cum dilecta* 22. *de rescript.*

rescript. cap. quia propter 42. de elect. cap. 1. de rebus Eccles. non alien. lib. 6. cap. qua contra 64. de regulis Iuris. lib. 6. Everard. *in topicis legal loco 53.* Rebuff. *in tract. de pacificis possess. num. 155.* Gail. *de pign. observ. 5.* Tiraquell. *de retractu convent. §. 4. gloss. 6. num 31.* ubi intelligit, etiamsi omittatur in minimo, Surdus *decis. 268. num. 8.* Card. Pereira *de potest. elig. cap. 7. num. 13.* Valasc. *consil. 123. num. 3. & consil. 133. num. 4.* Joseph. Sesse *Aragon. decis. 30. n. 10.* Escob. *de ratiocin. cap. 11. num. 19.* Ferrer. *in constit. Catalon. gloss. 1. num. 350.* Joan. Franc. Leo *in thesauro fori ecclesiast. p. 2. cap. 4. num. 164.* Farinac. *in praxi crim. p. 4. consil. 95. in addit. lit. D.* Mar. Antonin. *var. lib. 1. resol. 26. num. 5.* & *lib. 2. resol. 47. num. 17.* Anton. Monach. *Lucen. decis. 53. num. 35.* Thomas de Thomasset *in floribus legum reg. 213.* [nec ex subsequenti legalitate confirmatur *Mynsi. 1. o. 78. & 2. o. 18.*] Dd. tamen communiter intelligunt id procedere, quando omittitur forma essentialis & necessaria, Rot. *decis. 15. n. 3. apud Farin. p. 2. recent.* Reinos. *obs. 28. n. 11.* Valenzuel. *consil. 173. num. 39. tom. 2.* Vide infrà *sub verb. Forma.* [Non etiam si accidentalis est. *Add. Ias. in l. vinum. num. 33. de R. C. per l. 1. C. de Reis ux. act. Wesenb. in parat. de accus. n. 12. in fin.*]

L.

Actus à principio nullus, nullum producit Juris effectum. *l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. cap. ad praesentiam 16. de appellat.* latè Roman. *cons. 412. Pro habenda. num. 4. cum seqq.* Roland. à Valle *consil. 63. num. 33. & consil. 76. num. 21. lib. 1.* Card. Tusch. *d. tom. 1. lit. A. concl. 139.* Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis. 250. num. 2. in 1. edit.* aliàs *resol. 219. num. 2. in 2. edit.* Seraphin. *decis. 292. num. 2.* ubi ait: quod actus ipso jure nullus convalescere non potest. [Unde est quod actus nullus propter inhabilitatem personae agentis superveniente habilitate non confirmetur. *l. si minor 4. de serv. export. c. si eo tempore 9. de rescript. in 6. pulcre. Dec. cons. 661. in cas. in fin. vol. 4.*] Verùm licet actus nullus nihil operetur, operatur tamen declarationem mentis ipsius gerentis actum, latè Roman. *cons. 179. Amplissime Doctor. n. 11.* Bellon. *cons. 5. in puncto. n. 12. vers. ne dicat aliquis.* Reinos. *in practicis observ. 74. n. 8.*

LI.

Actus contra legis, seu statuti prohibitionem factus est nullus, etiam quod eadem lex, sive statutum post prohibitionem actum

actum expressè non annullet. *l. non dubium 5. in princ. C. de legib.* ubi Bart. *num. 2. vers. tu juvenis. & num. 13.* Bald. *ante num. 1. vers. quidam servavit. & num. 2. vers. quartò nota.* Paul. de Castro *num. 2. vers. in secunda.* Jas. *num. 17. in 8. notab.* Tiraq. *ad leges connub. gloss. 4. num. 7.* Virgil. Boccac. *in constit. Piceni. gloss. 6. num. 110.* Soar. *de legib. lib. 5. c. 25. num. 1. & 2. & c. 27. num. 2.* Salas *in simili tract. quaest. 96. tract. 14. disp. 15. sect. 8. num. 16.* [Declara hanc regulam 1. quod ea tantum sit accipienda de statuto ejus loci, ubi actus celebratur. *vid. l. 6. de Evict.* & plures apud *Carpz. 5. cons. tit. 9. Resp. 96. n. 8. & 3. cons. tit. 1. Respons. 13. num. 10.*] 2. quando lex seu statutum prohibet actus substantiam, quia secus esset, si in aliquo actu solùm qualitatem prohiberet, cùm tunc actus contra legem factus non esset nullus, sed validus. Soar. *d. c. 25. à n. 10.* Salas *d. sect. 8. n. 19. in fin. & n. 20.*

LII.

ACTUS perfectio consistit, in conclusione. *l. contractus 17. C. de fide instrum. l. si voluntate 8.* ubi Bald. *C. de rescind. vendit.* Surd. *consil. 282. num. 17.*

LIII.

ACTUS omnis consistit in voluntate & potentia agentis. Socin. *reg. 30. vers. tertio.* Cov. *in cap. cum esses 10. num. 7. de testament. & var. lib. 3. cap. 6. num. 9.* Menoch. *consil. 1. num. 259. & de praesumt. lib. 1. praes. 80. num. 11.*

LIV.

ACTUS in dubio videtur factus nomine proprio, non alieno. *l. & magis 4. ff. de solut. l. & Papinianus. 28. ff. mandati. l. si ita stipulatus fuero. 126. §. Chrysogonus. ff. de verbor. obligat. l. pro haerede. 20. ff. de acquirend. hared. l. si pactum. l. 9. de probat. & praes.* Tiraquell. *de retractu lig. §. 10. gloss. 1. num. 3.* Gutier. *de tutel. p. 1. c. 1. num. 22. & p. 2. c. 10. num. 1.* [Quod tanto magis praesumitur, quando is qui agit bona sua obligat. *Soc. Sen. 3. cons. 100. col. 2. vers. 2. Bald. 5. cons. 333. Men. 1. cons. 58. num. 54. & seqq. l. Et si u. 9. C. de praed. & aliis reb. min.*

Fallit haec regula in Tutore & Curatore faciente, id quod nomine alieno obligatus est agere. Et ideo licet quid faciat nomine suo

suo præsumitur tamen & censetur facere nomine pupilli. *l. 46. §. 2. de administr. tut. Bart. in l. Titium 47. §. altero 6. num. 2. ff. eod. tit. Surd. 1. cons. 9. num. 4. Mascard. de prob. vol. 1. concl. 38. num. 2. 3.* Unde tutor non solum præsumitur solvisse de pecunia pupilli. *Mascard. conclus. 1393. num. 6. Cravett. 1. cons. 129. num. 3.* maximè quando non erat adeò dives, ut possit præsumi eam pecuniam quam solvit habuisse. *Cravett. d. loc.* Sed & continuans mercantiam vel negotia patris censetur nomine pupilli continuare. *Gutt. de Tut. & Cur. p. 2. cap. 10. num. 9. Masc. d. l. num. 14.*]

LV.

Actus quando ex duplici capite fieri potest, ex utiliori & firmiori factus censetur. *l. 3. ff. de testam. militis. l. cum pater 29. ff. de iure dot.* Reinos. *in observ. practicis. observ. 8. num. 12.*

Cap. XXVI.

De Actu perfecto & impleto.

Multa sunt perfecta, quæ non dicuntur completa.

Sic stipul. verbis perficitur numeratione vel datione impletur, Emptio Venditio perficitur nudo consensu, impletur numeratione pretij & mercis traditione. Matrimonium perficitur consensu, non impletur, implere enim nihil aliud est quam consummare concubitu, *add. Cujac. l. 4. Resp. Scæv. in l. 8. de Rescind. Vend.* sæpè tamen in jure & hæc sumuntur promiscuè, ut in *l. 21. §. ult. ad municip. l. 16. C. de fid. instrum. l. 1. C. de Vend. reb. civ. lib. 11. l. 19. §. sed quod prætor. Quod met. caussa. l. 7. de Novat.*

Cap. XXVII.

De Additamento & Adjectis.

Axioma I.

Addi nec minui quidquam potest ei, quod est pro forma introductum. *l. fin. C. de suis. & leg.* vide infrà de Forma.

II.

Si dispositioni quid addatur contra rei naturam, in eo dispositio non valet. *l. 1. §. 1. Si usufruct. pet.*

III.

ADDITAMENTUM non mutat naturam ejus, cui adjicitur, imò sequitur eandem naturam, & eandem actionem imitatur, aliàs esset destruere, & non addere. [text. est in *l. 26. §. 2. verʃ. nec ʃeparabitur pacto de pact. dot. l.8. C. de Iur. dot.* ubi vide omnino prolixè hæc tractantem Barbos.] Oldrad. *conʃ.131. num.13. verʃ. & hoc clariùs.* Card. Tusch. *practic. concluʃ. tom.1. lit. A. concl.182. num.1.* ubi *num 3.* post Roman, *conʃ.45.* declarat, procedere si additamentum non auget, neque minuit actum primum, cui fit adjectio, quia censetur idem actus cum primo. [Unde si inutile non vitiat cetera *l. Non ʃolent. 94. ff. de Regul. Iur.* sed ipsum vitiatur. textus elegans: *in l. 5. §. 1. Si uʃuʃfruct. pet.* & pro non adjecto habetur *l. placuit 29. de uʃur.*]

Unde additio, vel additamentum, quod venit ad interpretationem legis, vel statuti, aut alterius dispositionis debet intelligi in casibus in quibus loquitur statutum interpretatum, ut per Alex. *conʃil.13. Circa primum n.13. verʃ. praeterea lib.3.* subditq;, quod ipsa additio interpretativa facta statuto antiquo, est repetitiva, & influit etiam in statuto novo facto in additionem antiqui,

Limita, nisi additamentum repugnet substantiæ rei, cui adjicitur, quia tunc potiùs destruit, ut de pacto de non revocando in causa mortis, de conventione in prætoria stipulatione, & similibus, quæ inducunt novam dispositionem, & novam substantiam, quia sibi non communicant, nec invicem compatiuntur. [Additum enim si diversæ formæ, facit rem desinere esse talem. Exemplum elegans *in cap. 1. extra de conʃec. Eccl. & altar.*] Oldrad. *conʃ.172. in princ. num.5.* quem refert Card. Tusch. *d. concl. 182. n.13.* [Similem observationem proponit *Bart. & Alex. ad l. 6. de I. & I. item Bart. ad l. 1. de Ed. & l. 3. C. eod.* In Additionalibus libellis ubi ostendunt quod additio scil. substantialis ad libellum novum faciat libellum & novam instantiam. *Ang. in l. 1. §. ʃi ʃtipulanti de V. O.*

CAP.

Cap. XXVIII.
De Ademtione.

Axioma I.

Quod iterum ademtum nunquam videtur datum. *l.14. in fin.pr.de leg.1.*

II.

Si cui plus ademtum quam datum, id ademtum videtur, quod datum est. *l.35. §.5.de adim. leg.l.7. §.2.de lib.leg.l.1.§.4.* & *5.de V.O.* Ratio est quoniam summæ majori semper inest minor. *l.110. de R. I.*

III.

Ademtum uni applicatur alteri, in cujus favorem fit ademtio, textus *in l. 9. vers. quorum commodo. C. de fun.* & *leg. l.penult. C. de legat.*

Limita tamen hanc regulam quod procedat tantum in dispositione juris, secus in dispositione hominis. *Iac. de Belvis.ad N.22.c.23. quem citat.* & *seq. Bart. ad l. 39. al. 41. §. heres de leg. 3. Aret. cons. 67. col. 3. Vers. Venio ad secund. R. sing. 697.*

IV.

Quidquid contra naturam rei adimitur pro non ademto habetur. *l. 1. §. 1. Si usufruct. pet.*

Cap. XXIX.
De Adjectione.

Axioma I.

Adjectio non semper auget dispositionem, sed aliquando minuit: ut Elegans exemplum occurrit. *in l. penult. de Servit. prad. rust. ubi Bald.*

II.

Adjectione res immutatur. textus *in clem. 2. de Elect.* & *l.6. de I.* & *I.* quod tamen de adjectione aliqua substantiali non accidentali est accipiendum. *Bart.* & *Alex. ad d. l. 6. vid. sup. de additamento.*

III.

Adjectio declarat dictum. Elegans exemplum *in l. interdum 13. pr. de hered. Instit. ubi Bald. num. 2.*

IV.

Illicite adjectum pro non adjecto habetur. *l. 29. de usucap.* vide supra de Additamento.

V.

Adjectio in continenti facta nil immutat circa prius disposita. *l. sed etsi adjiciatur* 13. *pro Soc. l. species.* 15. *de aur. & argent. Verb. in top. in loc. ab Emt. ad cens. num.* 8.

Cap. XXX.
De Adjectivo.

Quando præcedunt duo substantiva adjectivum sequens utrumque determinat. *l.* 13. *ubi Bart. ff. quod met. caussa.*

Excipe nisi adjectivum non possit prædicari de utroque substantivo, tunc enim positum post plura substantiva ad illa tantum refertur, ad quæ referri potest, salva ratione recti sermonis. *l. Plautius* 8. *de aur. & arg. leg. Durant. de art. test. tit.* 6. *caut.* 50. *Bart. d. loc.*

Cap. XXXI.
De Adjunctis.

Axioma I.

Ratione adjuncti sæpè conceditur, quod per se non concederetur. *l.* 15. *de Aq. & Aq. pluv.*

I I.

Quod profertur cum adjuncto non est propriè tale. *l.* 7. *§.* 5. *de don.*

Cap. XXXII.
De Adversitate calamitate.

Bonorum adversitas non est reprobatio, sed virtutis probatio. *c. adversitas* 48. *caussa* 7. *quæst.* 1.

Cap. XXXIII.
De Advocatis.

Axioma I.

Advocatorum quidam rudes sunt & tyrones, alios nobilissimos facit & meritum & vetustas, *l.* 7. *C. de postulando.* Vnde *Ioh. de Ann. in rubr. de del. puer.* 2. *col.* juvenes Advocatos litium confusores dicit, & sanè advoca-

toriæ

toriæ malitiæ juventutem sæpè & ignorantiam caussam esse meritò conqueritur. *Carpzov. lib.1.conf.1. def.18.n.12.& 14.* Inveniuntur tamen qui & in Iuventute laudabiliter de jure responderunt (exemplum Nervæ filij ICti elegans *in l. 1. §.3. de postul.*) qui ætatem doctrina suppleverunt, nam si indocti sint Advocatorum appellatione redduntur indigni. vid. *l.1. §.4. & gloss. ad l. 1. §.11. verb. quoque studio de var. & extraord. cognit.* rectè ergo in benè constitutis rebuspub. servatur, ne admittantur advocati, priusquam publicum testimonium suæ eruditionis & profectus in studio juris exhibuerint, vel aliter de eo fidem fecerint: malè contra velut in comœdiis passim exhibentur larvæ, pro Iurisconsultis Leguleï, pro militibus latrones, pro politicis nebulones, pro Oratoribus procuratores & Rabulæ, pro historicis pueri, pro advocatis scribæ & opifices. Carpzovius *dict. loc.* ubi cit. Everhard. à Weihe *de van. glor. mund. pag.36.*

II.

Sicut de malis leguleis & fori rabulis non immeritò Iohan. Baptist. Magon. *dict. p. 1. cap. 11. num. 9.* ait, quod ubi advocatorum turba strepat, ibi l t um anfractibus tota ardeat civitas, nec aliqua à litigio vacet domus, ita econtrariò de bonis ICtis dignum Imperatoris Friderici elogium *in auth. habita ne filius pro patre.* Quod eorum scientia totus illuminetur orbis, & ad obediendum Deo & magistratui vita subjectorum informetur, *Col. de process. execut. p. 2. c. 3. num. 119.* imò non minus, secundum Leonis & Anthemii oraculum, provident humano generi, quam si prœliis atque vulneribus patriam parentesque tueantur *l.14. C. de Advocat. divers. judic. vide de hac re cum pluribus cit. Carpzov. 3 conf.2. num.2.3.* ubi rectè utentes legibus, meliorem vitam ducere quàm religiosos docet.

III.

Ideò inventum Advocationis officium ut lites dirimantur, amicitia inter homines conservetur, litigaturis succurratur, qui suum tueri & caussam dicere ignorant. Menoch. *de arbitr. jud. quæst. lib.2. cas.369.* Cagnol. *in l. 2. §. post originem 7. num. 115. de orig. juris.* ut autem hunc finem obtineamus, non sufficit sola eruditio; nisi cum pietate conjuncta, sine hac enim parum commodi accedet clientulis ab Advocatis, in literis etiam optimè versatis: quippe quod impii plus ad subversionem veritatis ac litigiorum augmentum, quam ad lucidationem justitiæ & litium diremtionem exerceant, Magon. *de rect. patroc. rat. p.1.c.6. n.18.* legum sanctiones saluberrimas in cautelas & technas nocentissimas convertentes, lites protrahentes, dilationes quærentes, caussasque quærentes, ut litigantibus plus quàm totum auferant, ex quo maior est expensarum sumtus, quàm sententiæ fructus, nec terminant negotia pauperum, quousque eorum marsupia sunt evacuata, ut loquitur Innocent. *lib.6. de util. condit. human.* Sigism. Scacc. *de jud. lib.1. c.50. num.33.* Carpzov. *lib.3. resp.5. num.8. & 9.*

 IV. Caus-

IV.

Caussas perorantes aliqui timidius, aliqui audacius agunt, *l.* 14. *§.* 1. *C. de judic.*

V.

Advocati non debent maledicendi studio, convitiis res agere, alioquin infames fiunt *c. infames* 3. *q* 7. *l.*6. *§.* 1. *C. de postulando.* Circa quos judicem non nimium patientem esse oportet, ne contemptibilis reddatur, *l.*9. *§.* 2. *de offic. Proconf.* quibus linguas præcidendas Bernhardus dixit, alii secundum arbitri jüudicis puniri eos suadent, quos vid. cit. ap. Carpz *p.* 1.. *const.* 1. *def.* 19.

Cap. XXXIV.

De Aedificiis.

Axioma I.

Magistratus officio incumbit inspectis ædificiis, dominos eorum causâ cognitâ compellere, ut ea reficiant, & adversus detrectantes competenti remedio deformitati urbis auxilium ferant *l* 7. *de offic. præsid.* Ad utilitatem enim Reipublicæ pertinet, ne ruinis urbs deformetur, *l. Ad curatoris* 46. *de damn. infect. l. prætor ait* 20. *§. hoc interdictum* 10. *ff. de Nov. op. nunc. l.* 2. *§. si quis nemine prohibente. & in l. fin. ff. Ne quid in loco publico.* Cœpoll. *in tract. de serv. urb. præd. cap.* 59. *quem omnino.* Vid. Gail. *de pignor. observ.* 10. & 1. *observ.* 16. *num.* 17.

II.

Quilibet in suo pro libitu ædificare potest ad cœlum usque *l. altius* 8. *l. si in ædibus* 9. *C. de servit. & aqua.* etsi tertio noceat, modò non sit ædificium ad æmulationem factum, vid. Fichard. 2. *conf.* 132. *per tot.* Gail. 2. *observat.* 69. *num.* 17. & *seq.* nec 2. sit contra formam publicam extructum *l.* 1. 3. *C. de ædific. privat.* aut 3. servitus fuerit imposita, *l. inter servitutes* 15. *de S. P. urb.* aut 4. ædes vicini habeant lumen ex publico, quæ sic obscurarentur *t. t. ne quid in loco publico. gloss. in l. fluminum* 24. *§. fin.. in verb. non teneri. de damn. infect.* Cœpoll. *de servit. præd. urb. cap.* 29. *num.* 2. vel si prædio rustico damnum fiat, quo minus fructus crescere queant, per textum *l. fin. §* 1. *C. de servit. & aq.* fallit item, si à principe, non ipso jure potestatem quis habet ædificandi, *l.* 2. *§. merito. & §. si quis à principe. ff. Ne quid in loco publico.* Denique locum hæc regula non obtinet, quando scalis noceretur. Cœpoll. *de serv. urb. præd. c.* 39. *n.* 4. Burr. *ad d. l. fin. §. fin.*

III.

Aedificium non est quod solo infixum non est, nec in eo immissum fundamentum habet. *l.* 18. *de act. empt.* Carpzov. *p.* 3. *Const.* 31. *def.* 4. *n.* 3. quale exemplum habetur *in l.* 60. *de A. R. D.*

Cap.

Cap. XXXV.

De Aegroto: & morbis afflicto.

Aegrotorum curam magnam jura gerunt: unde qui eos non curant, hæreditatem amittunt quasi indigni, *l.3. de his quæ ut indign.* item ex hac causa dominium servi amittitur & jus patronatus. *l. 1. §. sed scimus C. de latin. libert. toll.* Cuiacius *in exposit. Novell.* 18. *l.* 2. *Qui sine man.* Cuiac. *ad l.* 1. *§.* 1. *de in jus voc.*

Cap. XXXVI.

De Aequalitate.

Axioma I.

In re dubia judex anile illud judicium inter partes ne ferat, ut rem, de qua litigatur, inter partes æqualiter jubeat dividere. Cuiac. 1. *quæst. Pauli ad l.34. de N. G. ubi exemplum habetur & elegans gl.*

Ita, verbi causa, si quis legavit Titio, & duo inveniantur amici testatoris eius nominis, ut hæc homonymia ambiguitatem inducat, legatum neutri dabitur: quia deficit probatio, nec apparet, cui datum testator voluerit. *l. 3. §. si duob. de Adim. leg. l. duo sunt Titii. 30. de test. tut.* Et melius est ita constitui, quàm partem dari uni Titio, partem alteri, quia testator scindi legatum noluit, sed uni præstari in solidum: qui eum non appareat quis sit; legatum in irritum recidit.

Aliud exemplum vid. *in l. Verbis civilibus 7. de Vulg. subst.*

Excipe nisi jura ipsa divisionem suadeant, ut est *in l.25. §.15. de H. P. §. Thesaurus. Inst. de R. D. l. si a sponso* 16. *C. de don. ante nupt.*

IV.

Aequalitas fundamentum suum in jure naturali habet *l.* 4. *C. comm. divid. l. ult. C. comm. utriusq.* Hinc in dubio semper ea tenenda est opinio, per quam liberi ad æqualitatem reducuntur. *Tiraquell. de jure primogenitura quæst.4. in princ.* & Hartm. Pistor. 2. *quæst.*38. *num.*71. laudati à Dn. Carpz. 6. *conf.* 44. *num.* 6. præcipuè quoniam bona præsumtio est, quod eam parentes maximè inter liberos servare voluerint *l.20. in fin. C. de collat. l.* 77. *§.* 8. *ubi gloss. de leg* 2. *l.*12. *§.*43. *de fund. instr.* Hartm. 1. *quæst.*19. *num* 9. cit à Carpzov. 3 11. *d.* 12. Idem in conjugibus dicendum, quod maximè inter eos debeat servari æqualitas, *l. fructus 7. solut. matrim. Novell. de aqua dot. 9 per tot. l. non tantum dotis 20. de re jud.* ut & fratres *d. l. si maior* 4. *C. comm. divid.* idem etiam in successionibus obtinet *l. unica. §.2. C. de Cad. toll.*

V. Aequa-

V.

Aequalitas rerum præcipua civitatis felicitas, Iacob. Omphal. *de usurp. LL. lib. 2. c. 6. num.* 1. proportionis enim æqualitate ea conservatur. Molyn. *de commerc. & usur. 2. quæst. 76.* unde magistratum æqualitatis maximè & justitiæ decet esse amatorem *N. 2. c. 5.*

VI.

Aequales sunt omnes homines, quoad Deum & humilitatis rationem, *c. de Constantinopolitana 4. dist. 22.* unde & natura omnes fecit æquales *32. de R. I.*

VII.

Aequaliter & absque personarum respectu procedendum *c. novit 13. extr. de jud. c. cum omnes 6. extr. de Constit.*

Hoc verum quoad sententiam defintivam, secus aliquando quoad negotii executionem, *c. pastoralis. 11. extr. de off. ord. c. quisquis 2. q. ult.*

VIII.

ÆQUALITAS maximè in judiciis est semper servanda, *l. fin. C. de procurat. l. non debet actori 41. ff. de regulis Iuris. cap. non licet 32. eod. tit. lib. 6.* Oldrad. 311. *num.* 2. *vers. & si dicatur, & cons. 323. num. 4.* Federicus de Senis *cons. 289.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg. 155.* Rot. *decis. 462. num. 9. & decis. 527. num. 3. p. 2. recent.* Card. Tusch. *tom. 3. lit. E. conclus. 306. per totam.* & faciunt quæ dixi supra *sub verb. Actor. in fin.* [idem in arbitriis *l. non distinguemus 32. §. item si quis 9. in fin. de arb. recept. ju. receperunt.*]

IX.

ÆQUALITAS inter partes debet in cunctis servari, & actor & reus non debent ad imparia judicari, *l. cum pater 57. §. evictis. ff. de legat. 2. l. cum oporteret 6. C. de bonis quæ liber. l. petenda 6. C. de tempor. in integr. restit. l. fin. C. de fructib. & lit. expens. l. fin. C. de cupress. lib. 11. cap. in judiciis 12. de regulis Iuris, lib. 6.* Socin. jun. *cons. 4. col. 2. vol. 1.* Ruin. *cons. 133. col. 1. vol. 2.* Roland. *cons. 51. num. 8. vol. 4.* Becc. *cons. 43. in fin.* Vincent. de Franch. *decis. 23. num. 9.* Peregr. *cons. 93. num. 21. vol. 1.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. gloss. 6. num. 164. cum seqq.* Rot. *decis. 1. num. 14. apud Farin. pag. 2. recent. & in Romana de Capuzucchis, 10. Aprilis 1606. coram Cardinali Lancelloto.* Unde propter servandam æqualitatem sæpe receditur à regulis Juris, & proprietate sermonis, *l. fin.*

l. fin. C.*Comman. utriusque jud. l. quæsitum* 12. §.43. *vers. sed & ipse Papinianus. ff. de fundo instr.* Bart. *in l. cum pater* 77. §. *evictu* 8. *ff. de leg.* 2. Socinus *in l.* 1. *in* 4. *notab. ff. de reb. dub.* Cephal. *cons.* 545. *num.* 15. *lib.* 4. Hieron. Gabr. *cons.* 90. *num.* 21. *& cons.* 46. *num.* 31. *lib.* 1. Honded. *cons.* 29. *num.* 96. *lib.* 1. Et in dubio semper interpretanda est dispositio in eum sensum, qui magis ad æqualitatem reducit, Tiraquell. *de primogen. quæst.* 4. *num.* 5. Alba *cons.* 461 *num.* 14. *vers. & in dubio.* Cephal. *cons.* 545. *num.* 15. *&* 16. Honded *cons.* 29. *num.* 100. *lib.* 1. Imò ratione æqualitatis servandæ fit etiam extensio de uno ad alium, §. *illud. Institut. de societ. l. fin.* C. *de fruct. & lit. expens.* Aymon. *consil.* 133. *num.* 8. *vers. quinimò.* Honded. *consil.* 29. *num.* 98. *& consil.* 59. *num.* 64. *lib.* 1.

CAP. XXXVII.
De Aequiparatis.

Axioma I.

ÆQUIPARATORUM eadem est dispositio, *l.* 1. *ff. de legat.* 1. gloss. *in l. si quis servo* 20. C. *de furtis. & in cap. si postquam* 33. §. *fin. de elect. in* 6. Joan. de Anan. *cons.* 27. *Viso casu num.* 3. Alexand. *cons.* 17. *Visis num.* 3. *lib.* 3. Roman. *cons.* 129. *licet magna*, ubi quod in æquiparatis idem jus disponitur etiam per extensionem, & quod procedit in statuto, & in lege generali, Beroi. *cons.* 27. *num.* 3. *libr.* 1. Decianus *cons.* 6. *num.* 27. *& cons.* 45. *num.* 35. *lib.* 1. Menochius *de arbitr. casu* 88. *num.* 8. Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archiepisc. Neapolit. decis.* 223. *num.* 4. *pag.* 2. Anton Monach. Bononiens. *decis.* 68. *num.* 19. Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 308. Flamin Paris. *de confident. quæst.* 27. *num.* 74. *& quæst.* 28. *num.* 82. Marian. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resolut.* 25. *num.* 10. Surdus *cons.* 384. *num.* 22. Octav. Glorit. *resp.* 5. *num.* 58. Imbrian. *de primo & secundo benefic. consil.* 8. *num.* 114. Vivian. *decis.* 255. *num.* 29. *& seqq.* Joan. Marian. Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quæst.* 8. *sect.* 1. *num.* 9. *& quæst. forens. q.* 143. *num.* 12. *lib.* 1. Farinac. *fragm. crim. p.* 1. *lit* E. *num.* 202. *cum seq.* Valenuel. *cons.* 172. *n.* 28. *tom.* 2. [Idem dicendum de æquipollentibus, quorum eadem disciplina est & idem debet esse judicium *l. si deicommissa*

missa 11. §. *si cui* 11. *ff. de legibus* 3. Besoldus *in voc.* Unverschiedene Bürgen.

Declara loco limitationis hanc regulam, quod procedat tantùm in iis, in quibus æquiparatio instituitur: Etenim æquiparata in uno simpliciter æquiparata non sunt Bachov. *lib.2. disp.7. th.9. lit. D. & ad §. ult. de suspect. tut.* ubi legimus latam culpam (quæ est crassa & supina negligentia) æquiparari dolo, ut ob eam pariter atque dolum quisque conveniatur. *l. magna 226. de V.S. l. 29. princ. Mand. l.1. §.1. si mens. fals. mod. l. 8. de Ed.* quod adeo verum, ut idem dicendum veniat, etiamsi textus utatur particula, tantum vel non aliter *l.8. §.5. de prec.* non tamen æquiparatio ea per omnia procedit, fallit enim in materia delictorum *l. 7. C. Ad. Leg. Cornel. de sicar.* fallit etiam in materia suspecti tutoris, ubi remotus ob dolum fit infamis, non etiam ob culpam *§.6. Inst. de susp. tut.*]

II.

ÆQUIPARATORUM quia idem est judicium, ideo fit extensio regulariter de uno æquiparato ad aliud, ut per Bart. & alios *in l.1. ff. de legat.1.* Curt. jun. *cons.124. num.7.* Gabr. *cons.21. num.37. & seq. lib.1.* Cephal. *cons.257. num. 17. seq.* Everard. *in loco à ratione legis larga num. 52. & in loco à simili. num.7. vers. & generaliter.* Roland. *cons. 27. num. 2. & 13. lib.1.* Ofasch. *Pedem. decis. 67. num. 9. vers. pro hac opinione.* Villagut. *in tract. de extens. legum rub. de extens. leg. correct. & pœn. simul num 64.* Octav. Glorit. *resp. 5. num. 38.* novissimè Didac. de Narbona *de ætate ad omnes humanos actus requisita, annot. 1. q. 15. n. 5.*

Amplia etiam in pœnalibus, exorbitantibus, & correctoriis, ut tenent Barbat. *cons. 26. per totum. lib.3.* Abb. *cons.75. num.6. vers. præterea. lib. 1.* Alex. *cons.117. Viso titulo. num.15. & 16. lib. 6.* Card. Tusch. *d. conclus.308. à num.15. & d. lit. E. conclus.663. num.48.* Ruin. *cons. 10. num.11. lib.3.* Gabr. *cons.21. num.38. lib.1.* Paris. *cons.22. n.42. lib. 2.* Decianus *cons.11. num.153. lib. 1.* Villalob. *commun. opin. lit. E. num. 157.* Everard. *in loco à ratione legis. num. 27. & 66. & in loco à simili. num.7. vers. & generaliter, & in loco à speciali. num. 6. in 3. limitat.* Ofasch. Pedem. *decis.94. num.20.* M. Anton. Eugen. *cons.49. num.38.* Honded. *cons. 75. num. 25. lib.1.* Villag. *d. rub. de extens. leg. correct. & pœnal. simul. num.64.* Intel-

Intellige æquiparationem debere esse universalem per viam regulæ, & in omnibus, & per omnia, ad hoc ut fiat extensio in æquiparatis, [aliud enim est tale esse, aliud haberi pro tali, *gloss. in l. mercis* 207. *verb. Mangones. de V.S.* Barsch. *de claus. cap.* 30. §. 1. *num.* 19. ubi ostendit differre juramentum à promissione, an Eides statt.] gloss. *verb. sacri. in cap. unic. de voto. libr.* 6. gloss. *verb. prorogamus. in cap. constitutus* 3. *de Regularib. eodem libr.* Aym. *de antiquit. temp. p.* 4. *in princ. num.* 100. *& seq. & num* 135. Angel. Aretin. *cons.* 58. *In causa mota. num* 7. *vers. probatur. lib.* 7. Barbat. *cons.* 26. *in princip. lib.* 3. Curt. sen. *cons.* 48. *num.* 19. *& cons.* 49. *num.* 43. Everardus *in loco à ratione legis larga. num.* 52. *& in loco à simili. num.* 20. Roland. *cons.* 27. *num.* 17. *lib.* 1. M. Anton. Eugen. *cons.* 49. *num.* 39. Villagut. *d. rubr. de extens. leg. correct. & pæn. simul. num.* 64. *in fin. vers. limita singulariter.* Honded. *cons.* 95. *num.* 119. *lib.* 1. Card. Tusch. *d. tom.* 3. *lit. E. concl.* 318. *n.* 18. *&* 25. ubi *num.* 38. post Roman. *d. cons.* 179. *n.* 12. limitat, ut non procedat, si superveniat aliquid ad favorem unius ex æquiparatis, quod non respiciat parificationem.

CAP. XXXVIII.

De Aequipollente.

Axioma I.

Aequipollens non excluditur per partem taxativam, Cast. *cons.* 296.

II.

Aequipollens in stipulationem deduci potest, Bart. *in l. si sub una* 136. *de V.O.* Et comprehenditur statuto, Idem *in l. nemini* 11. *de Adm. & pe. jud.*

III.

Aequipollentia verba sufficiunt in replicatione argumentorum, Abb. Sic, *in c. abbate. in fin. de verb. signif.* & simul multiplicari possunt, Card. *in clem.* 1. *§. nos* 25. *de jurejur.*

IV.

Non refert quid fiat ex æquipollentibus, *l.* 3. *C. de instit. & substit. l. fin. C. de don. quæ sub mod. l. mulier* 22. *ff. ad Treb. l.* 15. *Quando dies legat. ced. l.* 11. *§.* 11. *de leg.* 3. *l. fin. C. de don. quæ sub mod.*

Ampliatur quod procedat sive conditio sit necessaria, sive voluntaria, Soc. Iun. *in l. Gallus* 29. *§. at quid si tantum. ff. de lib. & posth. n.* 28.

Ampliatur itidem hæc regula & limitatur per Iason. *in l. si mater* 3. *Cod. de instit. & subst. num.*3.

V.

Aequipollens non sufficit, ubi certa forma à jure statuta est Boer. *decis.*1. *num.* 45. *gl. in clem.*1. *de Vit. & hon. Cler.* Afin. *in prax. jud. §.* 3. *cap.* 36. *num.*12. *& cap* 37. *num* 1. Crav. *consil.*12. *num.*2. *& consil.*177. *num.* 4. Felin. *cap. dilecta. num.* 25. *de rescript. decis.* *Pedem.* 92. *num.* 15. *Dec. l. si mater*. 3. *num.*4. *C. de instit. & subst.* Dec. *consil.*466. *n.* 19.

VI.

Aequipollentium verborum eadem vis ac potestas, *l. mulier* 22. *in pr. ff. ad SC. Treb. l. Gallus* 29. *§ & quid* 5. *ff. de lib. & posth.* Rauch. 1. *q.*2. *n.*17. *cit. à Dn. Carpz.* 3. *Resp.* 10. *n.*20.

Cap. XXXIX.

De Aequitate.

Axiom. I.

Omne jus quod est certum, aut scripto aut moribus constat, dubium æquitatis regulis examinandum est, Quintil. *lib.*2. *cap.* 3. & sæpe nobis æquitas aliquid suggerit, ubi jure deficimur, *l.*2. *§.*5. *de aq. & aq. pl. arcend.*

Quamvis illa solutio communis, qua aliud dicitur esse de rigore juris, aliud de æquitate, dicatur esse solutio miserorum; tamen in casu legis novæ est optima solutio, Zas. *in l.*23. *de R. C.*

II.

Aequitati tum demum defertur, cum est evidens, hoc est, cum nullam in contrarium dubitationem patitur, & cum nullam legem contrariam habet, Vigel. *in ratione legendi jur. controv. col.* 10. Nec enim omnia æqua, quæ æquitatis habent imaginem, Gilken. *ad l.*12. *C. de SS. Eccles. n.*16. *&* 17.

III.

Ad æquitatem omnia reducendo corrigit Imp. *l.* 13. *§.*7. *C. de jud.*

IV.

Aequitas in omnibus est spectanda, *l.*91. *de reg. Iur. l. ult. circa fin. pr. C. de fideicommiss.* ac juris rigori in judicando anteponenda. Mastril. *decis.*24. *in fin.* Thesaur *decis.* 245. *num.* 7 *vers. judex enim æquitatem.* Est enim æquitas Thyriaca contra venenum, *Iacob. Menoch. de arbitr. judic. quæst. lib.*1. *q.*13 *num.*17. & fundamentum interpretandi pariter leges & pacta, Bald. *in leg. si defunctus.* 9. *num.* 8. *vers. & nota, quod æquitas est fundamentum. C.*

tum.C de suis & legit. unde & verba generalia in constit. semper ad id quod rationis & æquitatis restringenda. *l.* 1. *§.*2.*Ne quid in loco sacro.*Idem in testamento *l.* 17. *de injust.* rectè ergo Sulpitius laudatur à Cicerone in Philipp. 9. sub fin. *Nec vero silebitur admirabilis quedam & divina ejus in LL. interpretandis, aquitate explicanda, scientia. Omnes ex omni atate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuere, si in unum conferrentur non sunt eum S.Sulpitio conferendi. Neq; enim ille magis ICtus quam Iustitia fuit, Itaq; qua proficiscebantur à LL. & a Iure civili semper ad facultatem aquitatemq; referebat, neq; constituere litium actiones malebat, quam lites tollere.* Hinc illud Caton. *Ipsa etiam leges cupiunt ut jure regantur.*

V.

Aequitas ipsa semper est certa, ac proinde etiam boni viri arbitrium. *Cujac. in Paullo lib.*4 *quæst.* 77. *&* 79. *pro Soc. & ad L.*43.*de V.O.*

VI.

Aequitatis ratio alia major alia minor, *l. si servo* 84. *de hered. Institut.* item alia naturalis alia civilis, *l.*1.*§.*1.*Si is qui testam.lib.* Illa sequitur merum jus gentium,hæc etiam præcepta civilia *l.*31.*§.*1.*depos.* Opponitur Iuri scripto, idque emendat,adeoque qui hoc fine ista sectantur pernitiose sæpè errant,*l* 91. *§.* 3. *de V. O.* Sicut & econtrario sub æquitatis prætextu multi velantur errores *d.l.*91. *§.*3. distinguunt tamen & quidam inter æquitatem scriptam & non scriptam *l.* 8. *C. de jud.*

VII.

In æquitate examinanda ad omnes circumstantias est respiciendum *l.*31. *depositi. l.*1. *si mulier ventris nomine. l.* 1. *si vent. nomine mulier.*

VIII.

Etsi nihil facile mutandum est ex solennibus, tamen ubi æquitas evidens poscit subveniendum est, *l.*7. *Ex quib. causis major.*

IX.

Aequitas suadet relatum esse in referente, nam quod relatum sit propriè nominatum in referente, procedit per fictionem non verè & propriè *Aretin. in l Titia § fin.de V.O. Ruin.cons.* 69. *num.*1. *vol.*3 *l. sed etsi* 25. *§. penult.ff. de petit. hered.l.si is qui* 15. *ubi Bart.de usuc.*& est communis opinio, ut attestatur *Tiraq. in tract. de legib. con. gloss.*7.*n.*187.

X.

ÆQUITAS præfertur rigori. *l.* 1. *§. si ego. ff. si pars hered. pet. l.fin. in fin. ff. de offic. Præsid. l.majorem* 8. *ff. de pactu. l.* 1. *C.de legib l. placuit* 8. *C. de indic. l.*17. *de iniust. rupt. & irrit. cap.*32. *de Symon*

cap. fin. de transaction. [eamque semper judex ob oculos habeat. *l.* 4. *de eo qui certo loc.* cum multa contra jus strictum ex æquitate sint statuta, *l.* 51. *in fin. ad L. Aquil.*] Hippol. *sing.* 685. Bernard. *reg.* 245. Fulgos. *in d.l.*1. *num.*8. Anchar. *cons.* 23. *num.* 11. *& cons.*79. *in pr.* Bald. *cons.* 250. *in quæstione.num.*12. *lib.*1. ubi quod procedit in pœnis corporalibus, *& cons.* 429. *Quidam. num.*2. *eod. lib.* 1. ubi quod procedit in materia feudali, *& cons.* 434. *Pactum, circa fin. vers. nam dicere. eod. lib.* 1. ubi ampliat in pactis, *& cons.* 486. *Istud. circa fin. vers. octavo, lib.*2. ubi ampliat in interpretandis opinionibus dubiis legis, vel hominis, Angel. *cons.*153. *Florentiæ. num.* 3. ubi ampliat coram arbitris, seu arbitratoribus, Tiraquel. *de retractu lig.* §. 35. *gloss.* 1. *n.* 4. Strach. *de mercat. tit. quomodo procedendum in causa mercaturæ.num.*4. Sarmien. *lib.* 3. *selectar. cap.* 9. *num.*4. *ad fin.* Covar. *in reg. possessor. p.* 2. §. 6. *à num.* 2. Mendoza *de pactis. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 9. Thom. de Thomasset *in floribus legum, reg.* 17. Valasc. *de iure emphyt. quæst.* 5. *num.* 4. Fachin. *controvers. lib.* 1. *cap.* 3. *& lib.*11. *cap.*3. Bertazol. *in repet. l. si quis maior* 41. *num.* 32. *C. de transact.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 3. *lit. E. concl.*312. *per totum.* Morl. *in emporio Iuris Civilis. p.*1. *tit.*1. *quæst.*11. *per tot.* Card. Mantic. *decis.*148. *num.*3. Anton. Monach. *Lucens. decis.* 68. *num.* 35. *& Bononiens. decis.* 19. *num.* 3. *& Florentina decis.* 70. *num.* 31. ubi intelligit, dummodo sit scripta, Imbrian. *de primo & secundo benefic. consid.* 1. *num.* 25. Fachinæ. *controvers. lib* 1. *c.*3. *& lib.*11. *c.* 3. Valenzuel. *cons.*164. *n.*81.

Ubi enim reperitur æquitas scripta in genere, & rigor contrarius similiter in genere, præfertur æquitas rigori; idem si æquitas & rigor scripti sint ambo in specie, *d. l. placuit*, sed ubi reperitur æquitas scripta in genere, & rigor in specie: ut quia æquitas naturalis generaliter dictet neminem cum alterius jactura locupletari debere. *l. nam hoc natura* 14. *ff. de condict. indeb.* rigor verò dictet specialiter præscriptiones, & usucapiones in alterius damnum procedere favore bonæ fidei possessoris, & in odium negligentis, ut *in l.*1. *ff. de usucap.* tunc rigor æquitati præfertur, ita Dyn. *in reg. possessor. de regulis Iur. in* 6. Bart. *in d.l.*1. *num.* 1. Fulgos. *col.*1. *num.* 2. *vers. in gloss.* 1. Imol. *col.*1. *n.*2. Paul. de Castro *col.*1. *n.*3. Ludov. Roman. *col.*1. *n.*1. *& in l. si insulam. col.*5. *n.*22. *ff. de verbor. oblig.* ubi testatur hanc esse communem omnium opinionem, Scalicet. *in d.l. placuit. col.*1. *num.*1. ubi

etiam Corn. *in princ.* Jaſ. *col. ult. n.* 3. Curt. jun. *col.* 3. *n.* 19. quos refert, & ſequitur Rendina *in promptuario receptarum ſentent. tom.* 1. *tit.* 100. *num.* 11. Et quod ſemper interpretatio fit ſecundum æquitatem, dicit Socin. *conſ.* 159. *In præſenti. num.* 28. *lib.* 2. & illa quæ fuerit juſta, ac naturali conſona æquitati, ſumenda eſt, ait Roman. *conſ.* 16. *n.* 3. quem refert Card. Tuſch. *tom.* 4. *lit. I. concluſ.* 330. *num.* 8. ubi *n.* 35. poſt Bald. *conſ.* 486. *circa fin. lib.* 2. ſubdit, quod veriſimilitudo ſumitur ex ea interpretatione, quæ ſapit æquitatem, & arbitrium boni viri in diſpoſitionibus dubiis.

Limita Axioma in æquitate non ſcripta, quæ eſt ex proprio capite Judicis, quia illa non præfertur rigori ſcripto: Goth. *ad l.* 14. *de eo quod certo loco.* & per Fulgoſ. *conſ.* 158. *Domina Graccolina, num.* 3. ubi quod Judex debet condemnare victum in expenſis, & ſine cauſa prætextu æquitatis non debet abſolvere, niſi habuerit juſtam cauſam litigandi, Anton. Monach. *Florent. deciſ.* 70. *num.* 31. Cardin. Tuſch. *d. tom.* 3. *lit. E. concl.* 312. *num.* 16. Æquitas enim cerebrina ex ſuo capite non dicitur æquitas, ſed iniquitas, quando eſt contra leges, ideò non extendenda. [Nec enim æquiores lege nos eſſe decet *N.* 18. *c.* 5. *pr. Mavius p.* 2. *tit.* 2. *art.* 12. *num.* 155. *& ſeqq.*] Jaſ. *in l. quod ſi Epheſi.* 4. *§. interdum, in fine. ff. de eo quod certo loco.* Decian. *conſ.* 38. *num.* 42. 43. *&* 44. *lib.* 1. Cardin. Tuſch. *ubi ſup. num.* 17. ubi *num.* 18. ſubdit, quod ſicut ſpecies derogat generi, ita rigor ſcriptus in ſpecie præfertur æquitati ſcriptæ in genere, & *num.* 19. ait, quod æquitas deſumpta argumentativè ab alia materia, vel ſimili, tanquam generalis non præfertur rigori in caſu ſpeciali. Unde ex Bald. *conſ.* 253. *num.* 3. *verſ. pro quo probando. lib.* 5. colligit idem Cardin. Tuſch. *tom.* 4. *lit. G. concl.* 36. *num.* 28. quod quando rigor eſt ſpecialis, & æquitas generalis, præfertur rigor ratione ſpecialitatis. [Multi tamen hodie malè æquitatem ex cerebro natam obſervant. *Heig.* 1. *quæſt.* 37. *n.* 12. *Lyd. lib.* 7. *c.* 39. *Parth. litig. lib.* 1. *cap.* 121. *n.* 10. *And. Fab. in præf. Error. prag. Gall.* 2. *O.* 23. *num.* 20. *Hering. de fidejuſſ. c.* 5. *num.* 115.]

XI.

ÆQUITAS eſt quædam factorũ convenientia. *arg. l. Iulianus* 17. *ff. de iud.* & rectitudo judicij naturalem ſequens rationem. Bald. *in l. omnes populi* 9. *num.* 19. *ff. de juſtitia & iure.* Decian. *conſ.* 36. *num.* 42. *lib.* 1.

lib. 1. Est ipsa justitia naturalis, & in effectu differt à Jure, quia per disputationes Jurisprudentum elimatur æquitas, & fit jus scriptum, prout dicimus de scypho argenteo elimato producto à naturali materia argentea, Fulgos. *in l.* 1. *num.* 7. *&* 8. *C. de legib.* Et est quædam æqualitas de se ipso in alium, secundum naturam, ut, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, de qua *in tit. quod quisque Iuris*, & ideò æquitatem dicit lex naturæ, neminem cum alterius detrimento locupletari, *l. iure naturæ* 206. *ff. de Regul. Iuris.* & ita eleganter tradit Card. Tusch. *d. lit. E. concl.* 310. *num.* 1. *cum seqq.* unde Calderin. *consil.* 267. *in princ. vers. multò* aliàs 5. *de rebus Eccles. non alien.* ait, quod omnis contractus, ut est donatio, unio, & translatio de consensu, & ex causa rationabili, dicitur super æquitate naturali fundari, & Guid. Pap. *decis* 362. ubi quod non reperitur major æquitas, quàm quod res restituatur domino suo, & Castrens. *cons.* 164. *In præsenti. num.* 6. *lib.* 2. ubi quod ex æquitate fuit introductum, ut filius succedat in locum patris, quando agitur de successione cum patruo, Alex. *cons.* 26. *Consideratis. num.* 4. *lib.* 4. ubi quod æquitas requirit quod bona ascendentium æqualiter dividantur inter filios, Petr. de Anch. *cons.* 57. *Quadam. num.* 3. ubi quod ubicunque Judicis arbitrium intrat, debet æquitatem servare, Signorol. *consil.* 139. *num.* 6. ubi quod æquitas dicitur mater exceptionis, ita ut exceptio dicatur esse ex æquitate.

XII.

ÆQUITAS in paribus causis paria Jura desiderat, *l. fin. C. ad Leg. Falcid. cap. cùm dilecta* 4. *de confirmat. utili.* Anton. Monach. *Lucensi decis.* 55. *num.* 34. *& Bononiens. decis.* 62. *sub num.* 4. *& Florent. decis.* 18. *n.* 19. *& decis.* 70. *n.* 45.

CAP. XL.

De Aequivocis.

Errorum genetrix semper est æquivocatio: nec Philosophis tantum sed & ICtis naufragium minatur, vid. *Scal.* 1. *hist. anim. sect.* 12. *in fin.*

CAP.

Cap. XLI.

De Aestimatione.

Axioma I.

Aestimatio regulariter facit emtionem, *l.* 10. *§.* 4. *&* 5. *de jure dot.* & debitorem constituit accipientem, *l.* 5. *C. eod. Wesenb. in parat. de aestimat. act. n.* 5.

Exemplum est in *l.* 31. *Locati. l.* 52. *de donat. int. Vir. & ux.*

Excipe 1. nisi repugnet voluntas contrahentium: nempe si convenerit, ut ea ipsa res quae aestimata est aliquando reddatur, ut *in l.* 21. *C. de jure dot. l.* 50. *sol. matrim.*

2. Nisi contractus non sit dominij translativus, *l.* 3. *Locati. fac. reg. l. cum manu sata* 80. *§. nemo de contrah. Emt. P. de Vbald. de duob. fratrib. p.* 8. *quaest.* 19. vid. *Socin. in reg.* ubi hoc tantum actum videtur, ut periculum transferatur non dominium. *l.* 1. *§. ult. de aestim. act.* Nisi quis ipsam quoque aestimationem in se receperit, vid. *Ant. Fabr. in rat. ad l.* 5. *§* 3. *Commod. Vel contra.* exemplum vide apud *Carpzov. p.* 2. *Constit.* 37. *def.* 19. *in fin.*

3. Limitatur haec regula: Si aestimatio fiat, in ordine ad alium contractum, puta si quid aestimatum tibi dedero ut alij vendas. *l. rogasti.* 11. *de R. C. l.* 17. *§.* 1. *de praescript. Verb. C. A. de Iure dot. th.* 8. *&* 13.

4. Limita quando pretium non est condignum rei. *Bald. in l.* 1. *Vers. tertio quaero. C. Commod. ref. Aret. cons.* 84.

5. Limita si aestimatio facta est ex necessitate, *Amad. de Pont. quaest.* 25. *num.* 13. *& seq. Andr. Rauch. p.* 2. *q.* 29. *n.* 22.

Vnde patet aestimationem non idem esse quod pretium, cum etiam aestimatio sine Emtione pretium sine ea esse non possit. Imò substantia Emtionis consistat in pretio, *l.* 72. *de C. E.* pretium vero de suo debet dare, quoniam id omnino debet facere accipientis, *l.* 1. *de rer. permut. l. ex emto* 9. *§.* 1. *de A. E. Cujac. ad lib.* 30. *Paulli. ad Ed. in l.* 2. *de Aest. act.*

II.

Aestimatio transfert periculum in accipientem.

Hujus regulae ampliationes & limitationes vid. apud *Carpzov. lib.* 1. *consil.* 106. *per totum.*

III.

Aestimatio rei immobilis probatur secundum aestimationem redituum quae inde percipiuntur. text. in *l. si quos* 16. *C. de rescind. Vend. ibi redituum quantitas aestimatur. & gl. ibid. text. in l. si fundum* 92. *de leg.* 1. *ibi excusso pretio ejus fundi. Ias. pulcrè ibid. num.* 2. *cum seqq.*

Fallit haec regula in pretiosis etiam illustribus magnatum aedificiis, quae plus habent sumtuum quam fructuum: in quibus Bartol. potius servanda praxis *in l.* 2. *C. de rescind. Vend.* quod earum rerum aestimatio peritorum judicio facienda sit.

M Nam

Nam ejusmodi res plerumque solent esse steriles, ut loquitur textus *in l. fin. §. 4. Verſ. Sin autem legata. C. de bon. quæ lib. Bald. ibid. n. 1. Gail. de pig. 18. num. 12.*

Quin & plurimum in æstimatione ineundâ valet opinio hominum *Octav. Simon. de decret. lib. 3. tit. 8. inſpect. 12. num. 86. Verſ. Videmus. enim. per l. 63. ad Leg. Falcid. Carpz. 5. conſ. 47. n. 16.*

Aestimatio vera & justa præsumitur, quę partib. placuit, *Reuſ. 3. conſ. 12. n. 51.*

Nec enim pluris aut majoris est pretij, quam prout Emtorem invenit. *Matth. Coler. de proceſſ. execut. part. 3. c. 9. n. 93.*

IV.

Pretium succedit loco rei, *l. 22. de petit. hered. l. 2. §. 3. de hered. Vel act. Vend. l. Imperator 70 §. ult. ubi Bartol. n. 1. & l. ſeq. de leg. 2.*

Amplia quod non modo hoc procedat in universalibus, sed & in particularibus *Bart. in l. 15. qui a debitore 9. ff. quæ in fr. cred. per text. in l. 1. §. ult. ubi Bald. ff. depoſiti. Vid. eleg. hac de re Carpz. 5. conſ. 47. n. 14.*

V.

Aestimatio quotiescunque non ad judicem sed partem refertur jusjurandum in litem continet *Bach. 1. diſp. 21. th. 12. lit. G.*

VI.

Quotiescunque legatum nullius momenti est, nec æstimatio ejus debetur, *§. 4. Verſ. ſed talis. l. de legat. Finckelthuſ. de Feud. 6. th. 7. Cujac. tract. 8. ad Afric. l. 37. Mand.*

VII.

Quotiescunque res æstimatur, ex veritate æstimatur non affectione, *l. ſi ſervum 33. ad L. Aq. l. pretia rerum 63. l. in Falcidia 42. ad L. Falcid. l. un. in Verſ. quod revera. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt.*

Fallit 1. quando utilitas est juncta affectioni, velut si libro diu usus sum & multa ibid. scripsi. *l. Videamus 4. de in lit. jur.*

2. Hæc regula non procedit in casibus à jure expressis *exempl. in l. non tantum 6. de Appellationib.*

3. Locum non habet in minore *l. ſi in emtionem 35. ff. de min.*

4. Fallit in casu *l. competit 16. §. 1. ff. quod vi aut clam. & in caſu. gl. ib.*

CAP. XLII.

De Aestimatione rei perditæ.

Rei perditæ debetur æstimatio.

Procedit hæc regula si res perdita sit citra culpam in debitore generis *l. 11. C. Si certum petatur.* Secus si sit debitor speciei *l. 26. §. 1. l. 36. §. ult. de leg. 1. l. 23. 91. pr. & §. 1. de V. O.*

Si per-

Si perdita per culpam debitoris ante litem contestatam res æstimanda permittitur juramento actoris *l.5. §.ult.de in lit.jur.*

Si post litem contestatam perdita dolo debitoris,in b. f. judiciis reditur ad jusjurandum in litem.

Si sine dolo judex aditur, qui in stricti juris judiciis inspicit tempus litis contestatæ *l.3.§.2.Commod. l.22 de R.C.* in b.f. act.tempus rei. jud. *d.l.3. §.2. l.pen. de condict. Trib.*

CAP. XLIII.

De Aetate,juventute.

Axioma I.

Ferè in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ succurritur. *l. 108.de Reg. Iur.*

Ratio quoniam delicta ex judicio & animo doloso veniunt, *arg.l.1.de Sicar. l.qui injuria 53.ff de furt.l.quod reip.33.ff. de injur. l. eum autem 23 §. excipitur 2.ff.de adil.edict.* quod consilium in junioribus non est perfectum.

Ad declarationem hujus regulæ maximè est notanda distinctio ætatum, de qua latè videri potest *Borch.in suo tract. feud. c.5.n.46.* & imprimis consideranda infantia, Impubertas, minorennitas & Senectus.

Infantia ex communi Dd. opinione durat usque ad 7. annum *l. 18. C. de Iur.delib.gl.in §.pupillus.Vers.infans. Inst. de inut.stip. Menoch. de arb. jud, quæst. 2. cas. 57. n. 2. & 7.* De hac ætate omnes conveniunt quod omnino excuset *l.12.ad L. Corn, de Sic, Dd. magno num.cit. a Carpz. in praxi crim.p.3. q.143.n.10.* Ratio quoniam ubi dolus non est,ibi nec est delictum nec est pœna *d.l.1.C.de Sic.d.l.qui injur.33 ff.de furt.* quod tamen tantum procedit in pœna magistratus severiore, non parentis, aut aliquali publica in carcere facta castigatione.

Impubertas duplex vel infantiæ est proxima, & de his ferè idem quod de infantibus dicitur *arg. §.pup. de inutil.stip. Gail.2. obs.110.n.31.* vel pubertati proxima est,& vel malitia supplet ætatem, & is qui proximus pubertati est vel delictum admittit,gravissimum & tum pœna mortis seu ord. infligi potest. *ord. crim.art.164.* vel hæc requisita non concurrunt & arbitrariam pœnam incurrit. *l.impuberem 23.ff.de furt.l.excipiuntur 14.ff.ad Syl.* nisi delictum magis in culpa consistat. *l.1. C.de fals moneta.*

Minorennitas quæ incipit ab anno 14. completo & 15. incepto: licet enim alias mulieres duodecimo anno puberes esse incipiant. *pr.I.Quib.mod.tut. fin.* tamen secus est in Crim *Ord.crim.* 164. Hæc licet in jure nullam mereatur excusationem *l.1.C.si adVers.delictum .l.9 §.nunc Videndum 2. de minor. arg.d.art.*164.Iudex tamē sæpè pœnam mitigat *l.37.§.1.Vers.in delictis ff.d.t.* latè hac de re *Carpzov. in prax. crimin.p. 3. quæst. 143. per tot.* quod præsertim in iis locum habet,qui nondum plenam pubertatem sunt consecuti, h. e.

 18. an-

18. annis sunt minores. §.4.*f. de Adopt.* Sanè in illis qui decrepitæ ætatis sunt pœnæ regulariter moderantur. *l.2. de termino moto Grammat. decis.23. n.12.*

II.

Malitia supplet ætatem *l. si alterius.* 3. *C. si min. se majores.*

CAP. XLIV.

De Affectatione, Affectione, Affectu.

Axioma I.

Affectatum portatur leviter. *gloss. in l. tria. de excus. tut. fac. Vulgat. olle Vers. hoc portat leviter, quod portat quisque libenter. Schneid. ad §. item tuas. n.3. I. de excusat. l. un. C. Qui num. tut.*.

II.

Affectata nocent, non ambitiosè quæsita prosunt. *l.2. §. ult si quis caut.*

III.

Affectare nemo debet in quo intelligit infirmitatem suam alii damnosam futuram *l. idem juris* 8. *§. mulierem* 1. *ff. ad L. Aquil.*

IV.

Affectio facit cessare generales dispositiones. Exempla in Iure passim occurrunt, velut in *l.* 62. *de C.E. l.* 16. *de aliment.* quin & vincit omnem aliam præsumtionem, ut *arg. l.* 10, *C. de legat.* concludit *Carpz.* 6. *Resp.* 48. *n.7.* & *seq.*

V.

Modus honestus in rebus omnibus etiam inter mercatores est servandus non immoderata cujusque affectio subsequenda, *l.* 40. *de damn. infect.* *Anton. Fab. lib.* 4. *Cod. tit.* 24. *def.* 2. *num.* 4.

VI.

Affectio magna (qualis è familiaritatis & propinquitatis) impedit veritatem. *c. accusatores* 12. *caussa* 3. *q.* 5. Hinc quælibet minima etiam affectionis caussa fidem minuit. *l. ult. C. de fid. instrum. l.* 21. *de usur.*

VII.

AFFECTUS non punitur, nisi sequatur effectus, *l. cogitationis* 18. *ff. de pœnis. l.1. in fin. ff. quod quisque juris.* exornant. Thom. de Thomasset. *in floribus legum*, *reg.*18. Cardin. Tusch. *tom.* 2. *lit.* C. *concl.* 544. Aloys. Ricc. *in collect. decis.* 1895. & *in praxi rerum fori ecclesiast. decis.* 589. *num.* 2. *in* 1. *edit.* & *resol.* 520. *num.* 2. *in* 2. *edit.* & *in decis.*

in decis. Curiæ Archiepisc. Neapol. decis. 70. num. 6. p. 1. Benedict. Ægid. in rep. l. ex hoc jure 5. ff. de Iustit. & Iure. p. 1. cap. 7. num. 32. Franc. Galet. in margarita casuum conscient. verb. Affectus, ubi ampliat in censuris, de quo etiam Ugolinus de officio Episcopi. cap. 21. num. 3. vers. tertio. [add. Tusch. de conatu, de Affectu, & in rubr. propositum in mente retentum. Bronchorst. 3. Assert. 63.]

Limita primò in atrocissimis delictis, de quibus in l. generaliter 3. in princ. ff. de calumn. & in l. fi. à servo 5. ff. de condict. ob turpem causam, & in l. quisquis, in princ. C. ad l. Iul. maiest. & in l. is qui cum telo 7. C. ad Leg. Cornel. de sicar. & in l. si quis persuaserit 20. C. de furtis. & in l. si quis non dicam 5. C. de Episc. & Cleric. cum aliis citatis à Brunor à Sole in locis communib. verb. Affectus. Carpzov. in prax. crimin. 1. quæst. 2. num. 53. Cardos. in praxi Iudicum, verb. delictum. num. 55. Sayr. in clavi Regia. lib. 3. cap. 8. num. 28. Thesaur. decis. 25. ubi de crimine læsæ maiestatis, Æneas Robert. lib. 1. rerum. iudic. cap. 6. ubi de atrocissimo veneficii delicto, Farin. in praxi crim. p. 5. quæst 122. num. 14. & num. 77. ubi de crimine Assassinii, Aloys. Ricc. collectan. 326. & 1377. & d. collectan. 1895. circa fin. Card. Tusch. d. conclus. 544. num. 8. & 21. Marian. Antonin. variar. resolut. lib. 3. resol. 47. num. 6 & 7. ubi de crimine assassinii & veneficii. Sebast. Guazzin. de defensione rerum. defens. 33. cap. 24. num. 2. ubi de crimine læsæ maiestatis, simoniæ, & de volente aliquem veneno perimere. [Pertinet etiam ad hunc numerum crimen fractæ pacis Ord. Cam. p. 2. cap. 14. Gail. 1. de P. P. observ. 14. num. 6. & 9. Ernest. Coth. 3. Resp. 2. num. 26.

Verum per consuetudinem Generalem totius Italiæ, hodie legibus omnibus conatum punientibus in gravibus delictis quoad pœnam ordinariam derogatum est, ut attestantur Boër. decis. 316. Grammat. decis. 2[. num. 8. & seqq. & decis. 74. num. 9. Clar. in pract. §. fin. q. 92. & in §. homicidium. vers. ult quæro. Menoch. de arb. quæst. lib. 2. cas. 360. n. 92.] Caspar, Thesaur. Pedem. decis. 24. p. 2. Joseph. Ludov. Lucens. decis. 25. Cacheran. decis. 19. in fin. & alii, quos refert & sequitur Aloys. Ricc. in collectan. p. 4. collect. 756. & d. collect. 1895. Mart. in votis novissim. decisionum, vot. 238. num. 14. Thesaur. jun. quæst. forens. lib. 2. quæst. 24. Giurb. cons. 46. num. 37. & cons. 97. n. 16 [Et sanè esse eam æquissimam, & communi Germaniæ praxi

probari

probari testatur, Carpzovius *in praxi criminal.p.2. quæst.71. num. 48. & d.quæst.2.num.51.*]

VIII.

Affectatio non prodest, nec attenditur, *l.2. §. ult. ff. si quis caut. l.1. C.qui milit. poss. lib.12.* Tiraquell. *de retract. lig. §.35. gloss.4. num.29.* Sfort. Oddo *de restitut. in integr. p.1. quæst.2.* Surd. *cons.32. num.4. & cons.42. num. 23.* Sanchez. *de matrim. lib.3. disput.39. n.6.* Ant. de Amat. *resol. var. resol.46. n.5.cum seqq.*

IX.

Affectio nulla cadit, nec considerari in ignotum potest, *l. non est ferendus 12. ff. de transact.* Ferrer. *in Const. Cathaloniæ gloss.1. num.91.* Menoch. *cons.333. num. 5.* Fusar. *de substitut. quæst.318. n. 6.* [Ut nec in ea, quæ non apparent. Curt. jun. *in l. un. num.6.C.de sent. quæ pro eo quod interest.* Contrà affectio augetur ex assidua conversatione, *l. cum allegas.4. C. de cast. pecul.* & maior plerunque in cognatos quàm extraneos. Bald. *in l. precibus 8.C. de Imp.& al.subst.*

Cap. XLV.

De Affirmativa & Negativa.

Axioma I.

Quod de uno affirmatur, de reliquis tacitè negatur; exempla in jure passim extant *in l. 1. de off. eius cui mand. l.21. C. de procurat l. 13. de Compens. l.1. §.1. de pign. l. 39. §. ult. & l. 69. §.5. de Aedil Edict.* Sicut etiam in contrario, quod de uno negatur, de aliis tacitè affirmatur, *l.21. de S. V. P. l.24. ff. de pign. l.18. ff. de testibus.* Et hæc regula toties procedit, quoties affirmativæ & negativæ est diversa ratio, quandocunque autem est eadem, tunc fallit supra dicta regula, prout videmus exempla passim in jure *l. 6. de cond. caussa dat. caussa non sec. l. 8. C.de dis. resc.l.3. C.de inst. & subst.*

II.

Affirmativam deponenti plus creditur quàm neganti, Ioh Andr. *in c. 1. de præscript. lib.6.* dignior enim est affirmativa, Fulv. Pac. *de probat. lib. 1. cap. 6. num. 6.*

Cap.

CAP. XLVI.
De Afflictione & Afflictis.

Axioma I.

Omnis Afflictio morte solvitur, *l. fin. C. ad L. Iul. majest.*

II.

AFFLICTIO non est addenda afflicto, *l. navis* 4. §. *cum autem. ff. ad Legem Rhodiam de iactu. l. Divus Marcus* 14. *in princ. ff. de offic. praesid. l. si idem* 11. *ff. de iurisdict. omnium. Iudic. l. poena* 9. §. *fin. ff. ad Leg. Pomp. de parricid*, *l. tam dementis.* 18. *C. Episcop. aud. cap. ex parte.* 5. *de cleric. agrot. cap. si quis a proprio* 11. *quaest.* 5. [*leg. unic. Cod. de imponenda lucrativa description.*] Petrus de Anchar. *consil.* 52. *pro clariori decisione, in princ.* Paulus Fusc. *lit. A. singul.* 37. Sanctarel. *var. resolut. p.* 1. *quaest.* 8. *num.* 2. Barthol. Perett. *ad extravag. ambitiosae, de rebus Eccles. non alien. verb. & si per sex menses. n.* 4. Thom. de Thomasset. *in floribus legum. reg.* 20 Anton. à Sousa *in relect. Bullae de censuris, cap.* 5. *disp.* 38. *num.* 3. Aloys. Ricc. *in decis. Curiae Archiepiscop. Neapol. p.* 2. *decis.* 45. *num.* 10. Anton. Monach. Lucens. *decis.* 34. *num.* 10 & Florent. *decis.* 12. *num.* 14. & Bononiens. *decis.* 11. *num.* 64. Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit. A. conclus.* 240. *n.* 1. ubi *num.* 4. post Angel. *consil.* 197. *circa fin. vers. non obstat tertium*, limitat, nisi ex causa, quia quando afflictus dat causam novae afflictionis, debet nova addi afflictio, Imbrian. *de primo & secundo beneficio, seu de rest. ad pinguius probandum, consid.* 3. *n.* 142.

CAP. XLVII.
De Agente. Vide supra Actor, Actio.

Axioma I.

Agens & patiens debent esse discreta cum nihil agat in seipsum, *l. ille a quo* 13. §. 4 *ad SC. Trebell.* unde est, quod communiter asseritur, actionem & passionem in eodem subjecto non concurrere, *l.* 71. *ff. de fidejuss. l. praetor* 4. *de tut. dat.*

II. Omne

II.

Omne agens agit propter finem, & ad eum principalis intentio dirigitur, *l. eam quam* 14. ubi Bald. *Cod. de fideicommiss.* Tiber. Decian. 1. *consil.* 1. *num.* 115.

III.

Aliud est agere, aliud velle agere, *l.* 15. *Rat. rem. hab.* Heig. *part.* 1. *q.* 36. *num.* 12. multa enim inter poculum & calicem cadunt, quæ propositum & intentionem agendi impedire queunt, verba sunt Carpz. 5. *conf.* 44. *num.* 9. nec sane quisquam ante litem contestatam rectè agere dicitur, *l. ult. C. de except. gl. inl. si posteaquam* 43. *ff. de pecul.* Ioh. Bapt. Asin. *in* §. 2. *cap.* 6. *n.* 2. Thom. Grammat. *decis.* 69. *num.* 1.

Quod etiam in materia appellationis procedit, *l. ult.* §. *illud. C. de temp. & repar. appell.* Vult. 2. *Iurispr. Rom.* 31. *n.* 12. Carpz. 3. *conf.* 37. *n.* 9.

IV.

Agere non videtur, qui fecit ne vincere posset, *l. contumacia* 23. *ff. de re judic.*

V.

Agentes omnia cautè non damnificantur *l. inciVilem* 2. *C. de furtis. add. Voc. Cautio, Cautela.*

VI.

Quando quid non valet ut ago, nec valebit ut potest.

Hæc regula ita procedit, si intentionem habeo illum tantum actû celebrandi, qui minus ritè gestus, nec alio modo id valere volo; quod ex omnibus circumstantiis diligenter venit examinandum, *l. pen. & ult.* §. *illud.* 1. *C. de Codicill. l.* 4. *C. de donat. ante nupt. l.* 3. *C. de repud. Vel abstin. heredit.*

Quod si autem cuipiam negotium ita geri placitum, ut si non valet, ut gestum est, valeat saltem. ut valere potest, res secus se habet. *l.* 21. §. 2. *C. de testament. l.* 32. *de contrah. empt. l.* 3. *de testam. milit.* Et si dubium quid actum sit, semper illud accipiendum, per quod actus valet. *l.* 12. *ff. de rebus dubiis.*

VII.

Agendo nemo causam suam facit deteriorem. Regula *in l.* 87. *de Reg. Iuris. leg.* 29. *de NoVat.* Exemplum *l.* 6. §. 6. *junct. leg.* 11. §. 3. *de aqua & aq. pluV. arc.* ubi damnum quod post litem contestatam datum resarcitur, non quod ante.

VIII.

Id quod agitur, pro cauto & expresso habetur.

Procedit hæc regula non modo in contractibus *l. cum quid* 2. *de reb. cred.*

l. 9.

l. 9. C. Si certum pet. Verum etiam in ultimis voluntatibus *l. 4. Si ususfruct. pet. ubi Cujac.*

IX.

AGENTES & consentientes pari pœna puniuntur, *l. iubemus. 14. §. œconomus. C. de Sacros. Eccles. cap. 1. de offic. de leg. c. qui cum fure. 4. de furtis. c. quanta 47. de sentent. excomm. l. 33. tit. 8. lib. 2. fori legum. l. 1. tit. 13. lib. 4. eiusdem fori.* Azeved. *l. 4. tit. 10. lib. 6. & l. 2. num. 218. tit. 13. lib. 8. nova Recopilat.* Thom. de Thomasset *reg. 21.* Giurba *consil. crimin. 7. num. 14.* qui in gravioribus delictis id procedere dicit, non in levioribus. Intellige, quando agentes, cum consentientibus cooperantur positivè præbendo causam efficacem, & propinquam principali actori delinquenti, de quibus consentientibus habetur *in l. si id quod 7. ff. de iurisdict. omn. iudic. l. item Mela 11. §. si alius. ff. ad Leg. Aquil. l. unic. C. de raptu virg. c. felicis 3. in princ. de pœnis, in 6. cap. sicut dignum 8. §. qui verò. & §. illi etiam, de homicidio. gloss. ult. in cap. notum 2. quæst. 1.* S. Thom. *2. 2. q. 62. artic. 7. in corpore.* Navar. *in cap. ita quorundam 6. notab. 9. à num. 2. de Iudæis.* observant Covar. *in reg. peccatum. p. 2. §. 12. à num. 1.* Farinac. *cons. 66. num. 18.* Molin. *de Iustit. tract. 2. disp. 732. sub num. 1.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 22. num. 5.* Ludovicus Ribera *in annot. ad cap. non inferenda 23. quæst. 3. num. 27.* Giurba *d. cons. 7. num. 14.* Joan. Baptist. Costa *de facti scient. & ignor. inspect. 68. num. 6.*

X.

AGENTI incumbit onus probandi, *l. 2. & l. verius 21. ff. de probation. l. actor 23. & l. frustra 8. C. eod. tit. l. fin. ff. de rei vendic. l. qui accusare 4. C. de edendo. §. non solùm. Inst. de legatis, cap. unic. vers. cùm enim, ut Ecclesiast. benef. sine dimin. confer* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 19.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 18. num. 3.* Agens enim ante omnia debet probare se esse talem, qualem dicit, aliàs audiri non debet, *l. divus 33. ff. de re iudic.* Brunor à Sole *in locis communibus. verb. Agens 2.*

XI.

AGERE invitus nemo compellitur, *l. unic. C. ut nemo invitus.* Socin. *reg. 14.* Brunor à Sole *in locis communib. verb. compellere.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 1. lit. A. conclus. 241.* Joseph. Sesse *Arag. decis.*

decis. 115. *num.*3. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. Agere: num.*3. Cald. Pereira *in comment. ad l. unic. C. ex delictu defunct. p.* 3. *num.* 20. *in fine.*

Limita, ubi periculum est in mora, & ubicunque subest causa, quia tunc potest quis compelli invitus agere, Federic. de Senis *cons.*153. *vers. item assignato termin.* Card. Tusch. *d. concl.* 241. *num.* 9. *&* 12. ubi *num.* 10. *per text. in l. diffamari* 5. *C. de ingen. & man.* limitat in causa status, quibus diffamantes possunt compelli ad agendum, & *num.* 14. post Federic. de Senis *cons.*169. *in fin. vers. an autem*, limitat pariter in eo, qui diffamatur super Matrimonio contracto, quia potest compellere adversarium ad agendum, ut silentium sibi imponatur. Limita denique quando tutus est exceptione reus, qui officio saltem Judicis ex æquitate, *l.*3. *C. qui bonis cedere pos. & l. si contendat* 28. *ff. de fideiuss.* compellere ut agat creditorem poterit, gloss. *verbo consequi, in fine in l. Aurelius* 28. §. *centum. ff. de liberat. leg.* Capic. *decis.*118. *num.*3. *&* 4. Osasch. *decis.* 15. *num.*23. *&* 24. *p.* 2. *& decis.* 9. *num.* 3. *&* 4. [& in genere quotiescunque actor vel tacitè vel expressè se adstringit ad agendum, *sicut facit quilibet diffamator. adde Gail.* 1. *observ.*9. *num.* 5.]

CAP. XLVIII.

De Agris & agricultura. Agricolis, Rusticis.

Axioma I.

Rusticis in jure errantibus regulariter pareitur, *l.* 25. §. 1. *de probat.* Vbicunq; enim judicantem æquitas movet, simplicitati Rusticanæ subveniendum. *l.* 1. § *ult. de Ed. l.* 2. §. *ult. de I. fisci. Chopp. de privil. Rust. lib.* 1. *p.* 2. *cap.* 1.

Fallit 1. si erretur in jure naturali & gentium primævo *l.* 2. *C. de in jus voc. & ib. gloss. & Dd. Alciat. de præsumt. reg.* 3. *col.* 30. *num.* 3. *Menoch. de arb. jud. quæst. lib.* 2. *cas.* 194. *n.* 16.

2. In rustico Sagaci. *argum. d. l.* 23. *pr. &* §. 1. *gloss notab. in l si duas* 6. §. *de rusticis, ult. de excus. tut.*

3. In rustico dolose vel clandestine agente *l. qui contra* 4. *C. de incest. nupt. l.* 1. *c. de interd. matrim.* in delictis enim rusticis non subvenitur nisi in casibus specialiter à jure expressis *Carpzov. in tr. crim. in p.* 1. *q.* 45. *n.* 45. *cũ cit. ib.*

4. In iis

4. In iis quæ pertinent ad formam actus *l. juris ignorantiam. 6. C. qui admitti. & ibi Bald. vers. Concordia. num. 6. & in l. fin. C. de jur. delib. Tiraq. in tract. de retra. convent. §. 4. gl. 6. n. 32. Alex. cons. 165. col. 2. vol. 6. Everhard. in loc. à defectu formæ. num. 8.*

II.

Agricolas ab agricultura abducere publicè damnosum, *fac. auth. agricultores. C. de pignor. l. 1. pr. ff. de feriis.* ideoque ab operis rusticis & cultura agrorum temerè abducendi non sunt. *l. 1. 15. 20. in fin. pr. C. de agric.* Vnde etiam est quod è multis rusticis consortibus litis, unus tantum ad litem per agendam in urbe detineatur, ceteri in agros remittantur, ne quid res agraria detrimenti capiat. *N 80. c. 2. vers. si vero forsitan. add. Renat. Choppin. de privil. rustic. lib. 3. c. 1.* Nec 2. debeant recipi in militiam. *l. 3 C. Qui militare. l. 19. C. de agric, & censit. Matth, Coler. 1. decis. 42. num. 3. & decis. 203 num. 21. Carpzov. p. 3. const. 38. def. 24. n. 4.*

III.

Rustici vesci debent pane atro, allio & cepis cum caseo, *gloss. in l. Servu urbanis. 99. in princ. in verb. libellis, de leg. 3. Eleg. Wes. 1. cons. 50 num. 20. & seq. & Col. de process. execut. p. 2. cap. 3. num. 120. & seqq. laudati à Dn. Carpzov. p. 1. constitut. 32. def. 16. num. 4.*

Cap. XLIX.
De Agnitione & agnitis.

Axioma I.

Qui de jure sibi delatio deponit, hoc ipso agnoscere id videtur, *l. 6. C. de Iure delib. Ant. Fab. in C. de dedit. libert. def. 7. num. 7.* quo semel facto nullus in majore pœnitentiæ locus relinquitur. *l. 4. de rep. vel abstin. hered.* nisi ob valde probabilē caussam qualis describitur *in l. 55. de acq. vel omittend. hered.*

II.

Quod quis semel agnovit non potest iterum in dubium revocare. *l. 4. C. de non num. pec. Mant. de tac. & ambig. convent. lib. 18. tit. 2. n. 12.*

Cap. L.
De Allegatione & allegatis. Allegare.

Axioma I.

In allegationibus non temere procedendum, sed diligenter locus qui citatur est perpendendus, non autem facilè alij credendum. Notabilis hinc *Ciceronis locus in petit. Consul. ubi nervos atque artus esse sapientia dicit,*

non temere credere, quod etiam usurpavit *Cujac. in l. 45. de Iure fisci.* ubi *In legendis scriptoribus nervos & artus sapientiæ esse monet, nulli temere credere usurpanti auctoritatem alterius, sed adeundum semper eum cujus auctoritas citatur, libros enim plenos esse falsis allegationibus*, quod imprimis de pragmaticorum scriptis *in Consult*, 23. asserit, *ubi vix unquam accidit*, inquit *ut quæ illi scriptis Dd. prodita affirmabunt, ego in medium prolatis eorum libris præsentibus convicerim, aut non esse aliter ve esse prodita.* Vnde *Tib. Dec. in Apol. pro Iurispr. contra Alciatum c. 22. n. 136. ait.* Consulentem seu Advocatum qui auctoritates eorum quorum scripta non passim reperiuntur aut obvia sunt allegat, suspectum se reddere, quasi studiose videatur adduxisse eos auctores qui passim legi non possunt: ne scil. argui queat de mendacio vel cognosci an locus ille quem citat, conveniat casui de quo agitur. Quare cum tit. semper caput & librum allegabit quibus veteres citare placet. Exemplo *Imp. Iustin. in Novell. 2. cap. 3.*

II.

In omnibus allegationibus maximè ea quæ inutilia videntur vitanda, & utilia brevissime adduci debent. Hinc est quod veteres leges sub pœna falsi Iustinian. allegare in judicio prohibuit in *Const. summus de Iust. Cod. confirm. §. 3.* Ne scil. dum antiqua pro novis citarentur ex falsis & abrogatis constitutionibus imperitus vel litigiis nimium districtus judex judicaret, secus si explicationis caussa eum novis conferuntur. *l. 26. 27. de legibus.* ut scil. ex hac collectione appareat quid sit correctum, & quantum adhuc stare debeat, & historia melius cognoscatur, quatenus vetera jura nemo inutilia nisi ignarus dixerit *§. 1. I. de testament.* In his omnibus tamen maximè brevitati studendum, & de pluribus legib. & exemplis unicam allegare legem omnino sufficiet. *Br. in L. 13. §. 10. per illum text. de excus. tut.* quæ res adeo movit nostros Interpretes, ut novos allegare scriptores soleant, qui jam veteres adduxere *Tiraquell. in l. si unquam 8. C. de revoc. don. in præfat. n.* 130. eleganter *Carpz. 3. conf. 5. n. 26. & seqq.* recte, modo allegantes diligenter prospiciant, ut semper aliquid de suo addant, memores illius quod *Mascard. lib. 1. de probat. quæst. 6. num. 18. ibid. cit.* refert, nulla illum laude dignum qui Dd. illustres sententias transcribit solum, nihil de suo addens.

III.

Doctori nihil in suam sententiam alleganti, nihil vel parum fidei habendum, quamvis magnæ sit autoritatis. *Bl. in l. Resp. 4. C. quib. ex caussis maj. Hyppol. de Marsil. cons.* 136. *Lymn. 6. de. Iur. publ. c. 1. num. 45. vide infra vocem erubescere.*

III.

Allegatio caussæ omnibus iis in caussis requiritur, quæ non pendent à voluntate nuda facientis, sed quibus caussam aliquam subesse necesse est, velut sunt omnia negotia in quibus causæ cognitione opus est. *l. 17. §. ult. l. 43. §. ult. & ll. seqq. de procurat. l. pater 4. vers. nisi caussa de testam. Ant. Fab. in Cod. suo.*

*suo. Quand. mul. tut. off. num.*2. nec allegari tantum, sed & probari debet. *CarpZov.* 1.*Iurispr. Sax.*17. *def.*39. *per tot.* & *def. seq.* nisi pars ipsa confiteatur debitum, vel jam præsumtivè caussa sit probata, *vid. Carpzov. lib.* 1. *constit.* 17. *def.* 39. & 40.

V.

Allegans impossibile non auditur. *l. confessionibus* 13. *de interrog. in jur. fac. l. inde Neratius* 23. §. *fin. ad L. Aquil.* & *ibid. gloss.*

VI.

Frustratoria allegans non auditur. *l. fin. C. Quand. prov. non est necess.*

VII.

Contraria allegans non auditur. *l.*1. *C. de furt. ubi gl. l. Titia* 100. *de C.* & *D.* Excipe nisi adversarius unum ex contrariis voluerit acceptare. *Bald. in l. cum precum* 9. *C. de lib. caussa.*

VIII.

Propriam turpitudinem allegante non auditur, *vid. de hoc axiomate. loc. de Turpitudine.*

IX.

Auctores sunt allegandi & suis citandi nominibus. *l.*2. §.10.20. *l.*3. §. 10. 20. *C. de V. I. E.* eleganter & apprime ad scopum nostrum *Henricus Cornelius Agrippa ad Ioh. Fab. Stapulensem lib.* 2. *Epist.* 30. *Ex elegantissimo tuo libello de Tribus & uno, longo ornatissimoq; sermone notata, decerptas propositiones meo more brevissimas redegi: non quod ex laboribus tuis laudẽ mihi venarer.*

X.

ALLEGATIO partis non facit jus, *cap. dilectus* 34. *de praben.* gloss. *magna. vers. die tertio, in l.* 1. *C. quando non petent. partes.* gloss. *verb. non post multum, in cap.*2. *de iis, quæ fiunt à Prælatis.* Palat. *in repet. rub. de donation. inter virum & uxorem.* §. 17. *num.*22. & 23. Roman. *cons.* 191. *Venerabilis. num.*4. Felin. *in cap.*1. *num.*18. *de constitut.* Gonzal. *ad reg.*8. *Cancel. gloss.*5. §.7. *n.*107.

XI.

ALLEGARE nihil, & allegatum non probare, paria sunt, Roland. à Valle *cons.*35. *num.*10. & *num.*20. *lib.*1. Card. Tusch. *practic. conclus. lit. A. conclus.*117. *num.*19. Id enim quod quis allegare tenetur, debet probare, *l.* 1. *in princip. iuncta gloss. verbo decenter. ff. de dilat.* Osasch. *Pedam. decis.*50. *n.*12. *in fin.* Baldus *in q. de schism. n.*2. *post tit. de edicto D. Adri. tollend.* sufficit tamen aliquando probatio præsumtiva.

CAP. LI.

De Alieno meo & tuo.

Axioma I.

Alienum negotium ratihabitione fit meum. *l. 5. §. Item quæritur de Negot. gest.*

II.

Non concedunt Impp. aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem usurpare. *l. 7. de vi priv. l. 13. Quod metus caussa.* Ratio, quia singulis permittendum non est quod per magistratum publicè potest fieri ne occasio sit majoris tumultus faciendi. *l. 176. de R. I.*

Excipe nisi speciali pacto ita convenerit per clausulam fortè executivam mit oder ohne Recht. *l. 3. C. de pign. & hyp. ubi Sichard. & l. pen. C. de pig. act.*

III.

Alienis negotiis impudenter quis se ingerit. *l. ult. C. de apparit. Proconf. & Leg.* imò eo ipso suspectus redditur. *l. 25. de procurat.*

IV.

Suo potius, quam alieno nomine quilibet gessisse censetur, *l. 4. de solut. Bart. in l. Imperator 70. §. si centum 1. ff. de leg. 2.*

V.

Alieno odio nemo debet prægravari. *l. si quis suo 33. §. legis. 1. C. de inoff. test. auth. multo magis. C. SS. Eccles.*

VI.

Alienis in rebus nemo quidquam contra domini voluntatem facere vel pacisci potest. *l. fin. C. de pact.*

VII.

Aliena libido neminem polluit. *c. ita ne aliquem 3. caussa 32. q. 5.*

VIII.

Alieno facto jus alterius non mutatur. Fundamentum in *l. in caussa cognitione 27. de procurat. l. 1. de al. jud. mut. caussa.* adeo ut neč à judice tolli possit. *l. sæpe. 63. ff. de re jud.* nec interpretando lædi *d. l. in caussa cognitione. 27. de procuratoribus.*

Excipe nisi jus alienum faciamus melius: id enim permissum, *l. solvende 39. ff. de N. G.*

IX.

Aliena conscientia à nemine potest cognosci. *l. 2. C. Quand. fiscus vel priv.*

X. Alie-

X.

Aliena concupiscere nemo debet. *l. si constiterit 4. C. Fin. reg.*

XI.

Aliena appetens à suis cadere reditibus meretur. *l. ult. C. de Locat.*

CAP. LII.

De Alienatione, & rebus Alienabilibus.

Axioma I.

Omnis alienatio rei, quæ sua natura non est alienabilis, inutilis est.

Ad declarationem hujus regulæ notandum, quasdam res sua natura non esse alienabiles: Vt sunt res hominū commercio exemptæ, verb. caus. res sacræ, sanctæ religiosæ, liber homo. & hæ regulariter nunquam possunt alienari, nec in aliquam veniunt obligationem, adeò ut nec conditionalis valeat obligatio si res sacræ, sanctæ & religiosæ profanæ factę fuerint, vel in hominum commercium venerint: textus ad hanc rem in *§. 2. l. de inutil. stip.* excepto casu nisi res sacræ alienentur ob redemtionem captivorum *l. 21. C. de SS. Eccles.* aut vasa superflua adsint & debitis prematur Ecclesia *N. 120. cap. 10.* vel si pauperes fame sint perituri. *cap. 70. caussa. 12. quæst. 2.* Aut denique si res sacræ, sanctæ religiosæ non alienentur per se, sed veniant jure accessionis. *l. 73. §. 1. l. 22. 24. ff. de contrah. Emt.*

Aliter se res habet in iis, quæ non sua natura sunt inalienabilia, sed ex dispositione hominis, velut si testator disposuit ne fundus alienaretur, sed ut in familia maneret, velut sunt die Majorat-häuser/ hic enim distinguendum venit inter alienationem voluntariam & necessariam. Voluntariè ab herede nunquam possunt eæ res alienari, ita ut nec hypothecæ supponi, nec ususfructus alij constitui aut servitus in iis imponi queant. *l. ult. C. de reb. al. non alien.* nec modo titulis singularibus alienare nequit, sed nec per heredis alieni institutionem *Carpzov. p. 2. const. 32. def. 16.* nisi alia mens testatoris appareat *Carpz. d. loc. cum ibi cit.* At si fiscus vel creditores vel ipse heres, ut æs al. solvat vel funus faciat bona alienant distinguendum, an alienent bona defuncti de majoratu disponentis & perpetuo res istas alienant. *l. 38. de leg. 3. l. 114. § 14. de leg. 1.* si bona heredis tunc tantum jus quod heres istis in rebus habuit creditores transferunt. textus elegans in *l. 69. §. 1. ubi Cujac. de leg. 2. add. Gail. lib. 2. obs. 137. n. 4 Carpz. p. 3. const. 8 def. 34.*

Quod rectè etiam Dd. ad alienationem ob necessitatem famis vel pro redemtione heredis factam extendunt *cap. 2. §. ult. de observat. jejun. l. Item quamvis 10 §. 1 ff. comm. div. Bartol. in l. quemadmodum 7. n 5. C. de agric. & cens. 11. 47. Gail. dict. loc.*

II.

Prohibitio alienationis favore propinquorum facta, non ad propinquos in quarto tantum gradu existentes, sed ad decimum usque & quoscunque, ad succes-

successionem jure communi vocatos extenditur. *Hart. Pistoris obs.* 207. quam laudat & citat *Carpzov. p.2. const.31. def.9. num.4.*

III.

Facilius est alienationem impedire quam factam revocare, *Coler. de process. execut. p. 1. c.3. n.189. Berlich. p.1. concl 74. n.160.*

IV.

Alienabilis res semel facta, perpetuò manet alienabilis, *cap.2. de feudis.* Joan. Franc. Leo *in Thesauro fori Eccles. p. 1. c. 15. num. 3.* Cald. Pereira *de renovat. emphyt. quæst. 11. num. 30.* Cevall. *commun. contra communes. quæst. 897.* Sigism. Scacc. *de appellationib. quæst. 17. limit. 47. membr. 1. num. 111.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. gloss. 6. num. 184.* Peregr. *decis. 2. num. 2.* Fusar. *de substitut. quæst. 352. n. 49.* Surd. *consil. 105. num. 12.* Matiens. *l. 11. gloss. 8. n. 2. tit. 6. lib. 5. Recopil.*

Unde res Ecclesiæ consuetas emphyteuticari, vel infeudari, posse iterum concedi in emphyteusim, vel feudum sine solennitate, resolvunt Menoch. *de arbitr. casu* 81. *num. 5. cum seqq. & cons. 66. num. 31. & cons. 78. num. 1. cum seqq. & cons. 90. num. 22.* Rot. *Bononiens. decis. 13. num. 7. & 8.* Gam. *Lusit. decis. 24. & decis. 36. num. 6.* Quarant. *in summa Bullarij, verb. alienatio rerum Ecclesiæ. num. 39. & 40.* Zerol. *in praxi Episcop. p. 1. verb. alienatio §. 3.* Camill. Borell. *in summa decis. tit. 33. num. 129. cum seqq.* Cevall. *d. q. 897. à n. 899.* Gonzal. *d. n. 194.* Melch. Phœbos *Lusitan. decis. 82. n. 34.*

V.

Alienatum non dicitur, si non durat alienatum, *l. si pro parte* 10. *§. versum. ff. de in rem verso, cap. 1. quid juris si vassallus post alienat. feudi.* Mencha. *illustr. cap. 32. num. 3.*

Cap. LIII.

De Alimentis.

Axiomâ I.

Alimenrotum præstario semper tacitam habet condirionem adjectam, si scil. alimentarius iis opus habuetit *Bartol. in l. libertis quos* 18. *§. 1. num. 3. ff. de alim. leg. Anton Fab. in Cod lib. 4. tit. 7. def. 20. n. 2.*

Vnde est quod ea non duret ultra vitam alimentarij *l. 8. §. 10. de transact.*

l. 14. de

l. 14. de alim. & *Cib. leg. Gail. 2. observ. 88. num. 13.* elegans est ratio *Bald. in auth. cui relictū circ. fin. verf. quid enim C. de ind. vid. toll.* alimenta propterea transmitti non posse ad heredes, quia eorum subjectum est anima & corpus quod non transit ad heredes, *add. Carpzov. 4. conf. 57. num. 11. 12. 13.* & ideò subsidium vitæ vocantur *in l. filia 5. C. de Pat. Pot.*

III.

Necare videtur qui alimenta hoc est omnia ad vitam necessaria non præstat. Fundamentum hujus regulæ est *in l. 4. ff. de agnoscendis liberis. c. pasce. 21. dist. 86.* quod non tantum in parente tàm legitimo, quàm naturali, verum *auth. licet C. de Nat. lib. cap. 5 de eo qui dux. ux. cap. 2 qui filiifam. sint leg. vid. Carpzov.* & *ibi not. p. 2. C. 10. def. 18 in fin.* sed rectè etiam extenditur ad alios qui alere debent velut maritum. Vnde est, quod maritus denegans Vxori alimenta, amittat lucrum dotis prout docet *Carpzov. part. 3. const. 26. def. 5.*

Limitatur hæc regula 1. Si alens tantum cessaverit paullulum in præstandis alimentis & id non continuaverit ad mortem usque *l. 22. §. 8. Sol. matrim. Coler. p. 2. decis. 257 n. 6.*

2. Limitatur in persona filij si se ipsum exhibere possit. Iusta siquidem caussa est denegandi filio alimenta, quando filius potest se ipsum exhibere, *l. 5. §. Sed si liberis. ff. de lib. agnosc. ubi gloss.* & *Bart.* Idque verum est non solum quando filius possidet bona, ex quibus alimenta sumere possit, sed etiam quando potest vivere ex suis operis, *l. un. C. de mend. valid. ubi Bartol. num. 7.* dicit quod filio sano & robusto valenti operari non teneatur pater ministrare alimenta, *Iohan. Pet. Surd. de aliment. tit. 7. quæst. 6. in pr. Carpzov. p. 2. const. 10. def. 18. num. 4. 5. 6.*

IV.

Alimenta solent venire in compensationem servitiorum exhibitorum, *l. 13. §. ult. de donat. int. vir.* & *ux. l. 48. de Op. libert.*

Ratio. quia alere quis debet eum, cujus operis utitur *l. 18. §. possunt 2. commodati.* Hinc vitricus non potest privignis imputare alimenta cum operis eorum utatur *Carpzov. p. 2. constit. 10. dat. 27.*

V.

Pij homines pauperibus & egenis alimenta subministrare solent.

Nec enim semetipsum quis alere duntaxat tenetur, *arg. l. præses 6. C. de serv.* & *aq.* sed etiam pauperes & egenos *cap. Sicut q. 8. ubi gl. dist. 47. c. quiescamus 2. dist. 42. cap. 1. dist. 82. c. non satis 14. dist. 86 Spec. in tit. qui filij sint legit. §. fin.* & *ceteri cit. a Dn. Carpz. lib. 4. const. tit. 8. conf. 5. n. 3.*

CAP. LIV.

De Altero, alio.

Axioma I.

Quod quis per alium facit per se fecisse videtur *cap. 72. ubi Dyn. extra de Reg. jur. in 6. l. si servum quis 71. §. 5. de Acquir. hered. l. certè §. interim 6. §. 1. de precario. l. 3. §. ult. de don. int. Vir. & ux. Andre. u Tiraquell in tract. de nobilitate. c. 27 num 11. Chassan in consuet. Burg tit. des drosetz. §. 5. n. 4. Zas. in l. si ita stipulatus fuero 126. §. Chrysogonus 2. num. 11. Vers. duodecimo collige ff. de V O.*

Exceptio est nisi certæ personæ industria sit electa, quo casu nequeunt per substitutum operæ præstari. *l. un §. ne autem. C. de Cad. toll. l. inter artifices 31 Vid. Carpz. p. 3 const. 28. def. 1.*

I I.

De alio negatur quod de uno dicitur *l. 12. de jud. Nic. Boër. decis. 298. n. 4.* Procedit hæc regula potissimum in explicatione ll. statutorum, instrumentorum, contractuum: ut cum de una respecialiter dispositum vel conventum est, ex eo ipso per argumentum à contrario sensu de aliis non dispositum non conventum esse videatur: Elegans hujus rei exemplum occurrit in *l. 1. de off. ejus cui mand. est jurisd.*

III.

Alteri subvenire cum detrimento alterius non licet, *c. deniq. 10. caus. 14. q. 5.* Quod præsertim in Sacerdote obtinet *d. cap. 10.* quippe cujus officium nulli nocere, omnibus autem velle prodesse, *c. ult. extra de postul.*

IV.

Per alterius personam sæpè consequimur, quod per nos consequi non potuissemus, elegans hujus rei Exemplum in *l. 55. de acquir. vel om. hered. Spec. de locat. §. nunc aliqua. vers. 155.*

V.

Aliis quæ feceris & tibi facienda sunt, *l. cum hereditas 59. in fin. ff. de adm. tut. fac. tot. tit. Quod quisque jur. cum l. 1. ibid.*

VI.

ALTERI per alterum non debet iniqua conditio inferri, *l. non debet 74. ff. de Reg. Iuris. c. non debet 22. eod. tit. in 6. l. debitorum pactionibus 25. C. de pactis. c. si comprom. ssarius 37. §. porrò, de elect. lib. 6.* Anchar. *cons. 140. Primum dubium, in princ.* dicens quod prohibitum

rum est aliquem inquietari pro alieno debito, offensa, vel facto, Roman. *cons.* 241. *Spectabiles. num.* 5. *vers. dicitur ulterius,* Abb. *cons.* 39. *in fin. lib.* 1. ubi extendit etiam inter Judæos, Dionys. Paul. *de vera quatuor Patriarchal. Sedium erect. cap.* 18. *num.* 45. Honded. *cons.* 103. *num.* 30. *lib.* 2. Paul. Fusc. *lit. A. sing.* 58. Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.* 1. *lit. A. concl.* 313. *per totam.* Thom. de Thomasset *reg.* 33. ubi procedere asserit in acquisitis, secus in acquirendis, & *reg.* 20. habet locum, ait, quando quis in culpa non fuit. Ovid. de Amicis *de Iure Emphyt. quæst.* 10. *num.* 1. *& quæst.* 11. *num.* 4. Robles de Salzedo *de repræsent. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 102. Unum enim Altare non debet discooperiri, ut alterum cooperiatur, Anton. de But. *consil.* 40. *in fine.* Albert. Brun. *de statut. artic.* 6. *num.* 168. Quandoque tamen quis ex persona alterius consequitur damnum, vel lucrum, quod ex sua persona non consequeretur. Lap. *alleg.* 94. *num.* 6. *vers. & licet ex hoc.* Veluti in repræsaleis quia propter injustum factum Prætoris denegantis justitiam proditum est remedium repræsalearum. Anchar. *d. cons.* 140. *in princip.* Et in fidejussore, quia dolus, & mora principalis perpetuat obligationem fidejussoris. Castrens. *consil.* 52. *num.* 3. *vers. quinimò, lib.* 2. prout illum refert Card. Tusch. *d. conclus.* 313. *num.* 14.

VII.

ALIUD pro alio invito creditore solvi non potest, *l.* 2. §. *mutui datio.* & ibi *gloss. fin. ff. de constitut. pecun. l. item liberatur* 6. §. *qui paratus. ff. quibus mod. pign. l. eum à quo* 16. *cum l. seq.* C. *de solut. l.* 3. *tit.* 14. *p.* 4. Cott. *in memorab. verbo solvi.* Gutier. *de iuram. confirm. p.* 1. *cap.* 29. *num.* 11. *& seq. & practic. lib.* 1. *quæst.* 146. *num.* 16. Scovar. *de ratiocin. cap.* 7. *num.* 1. Pichard. *in disp. de mora. num.* 97. Surd. *decis.* 224. *num.* 16. Cevall. *commun. contra commun. tom.* 4. *quæst.* 899. Thom. de Thomasset *reg.* 31. Gironda *de privilegior. explicat. num.* 203. Anton Monach. *Bonon. decis.* 35. *num.* 8. [*Carpzov. p.* 1. *constit.* 8. *defin.* 11. *& p.* 2. *constit.* 29. *def.* 4.] Limita in paupere non valente solvere in specie, vel pecunia, juxta dispositionem *auth. de fideiussor.* §. *quod autem collat.* 11. *& auth. hoc nisi debitor.* C. *de solut. l. si quis argentum* 35. §. *sin autem donator.* C. *de donator. lib.* 3. *tit.* 14. *pag.* 5. Capic. *decis.* 42. *num.* 5. Joseph. Ludov. *Perus. decis.* 64. Anton. Thesaur. *de-*

cis. 153, *num.* 3. Baëça *de inope debitore cap.* 1. *num.* 46. Gutier. *d. c.* 29. *& d. quæst.* 146. *num.* 1. *& seq.*

Cap. LV.

De Alternativis. adde infra de Electione.

Axioma I.

In alternativis obligationibus electio est debitoris, *l.* 10. *§. si res in dotem de jure dot. cap. in alternativis* 70. *ubi Peckman. de Reg. Iur. in* 6 & prolixè *Anton. de morat. præscript. cap.* 62. *Carpzov. p.* 2. *constit.* 29. *def.* 18 *n.* 1.

Explicatur hæc regula quod procedat in alternativa debendi vel rerum, non in alternativa exigendi in pluribus foris, hoc enim casu electio creditori competit, *Felin. in cap. inter cæteras de rescript. in* 6. *Helling. lib.* 17. *D. E.* 19. *lit. a.*

Limitat hanc regulam Coler. 1. *de process. exec cap* 8. *num.* 36. quod fallat si una alternativa obligatio sit ad majorem Cautelam creditoris adjecta *per l.* 6. *ubi Bart. n.* 2 *de pig. act. vid. plures cit. à Carpz. d. loc. n.* 2.

2. Fallit in casibus in quibus unum in obligatione est, alterum in solutione, quod memoria dignum notat *Everhard. in loc leg à natura alternativorum. num.* 7. idque exemplis eleganter declarat *Dan. Mol.* 1. *Semestr. cap.* 27. *conf. l.* 2. 3 *de L. Commiss. add. Gug. Lopez. lib.* 1. *Animad.* 20. *& aliquot seqq. Tr.* 2. *disp.* 27. *th.* 3 *lit. B.*

3. Fallit si actor speciali pacto sibi servavit electionem *Tr. d. loc. lit. C.*

4. Si verba ad actorem directa *cap.* 14. *extra de vit. & hon. Cler. ubi Pan. num.* 4. *Gail.* 2. *obs.* 84. *num.* 12.

5. Fallit in pœnis vid. *Dn. Carpzov. p.* 4. *constit.* 47. *def.* 8. *& in pract. crimin. p.* 3. *quæst.* 133. *num.* 51.

II.

In Alternativa quantitatis vel temporis minus onerosum est in obligatione. *l. Si ita stipulatus* 109. *de V O. l. semper in obscuris* 9. *de R. Iur. l. si quid venditor* 18. *§.* 2. *de Aed. Ed. l. fin. de præt stipul.*

Ampliatur 1. quod hoc procedat non modo in alternativa quantitatis, sed etiam in alternativa totius & partis velut si quis promittat Stychum aut partem Stychi, *l. inter eos* 51. *pr. & ibi gloss. de fidejuss.*

2. Vt procedat si alternativa fiat ex caussa favorabili puta dotis. *l. Si pater.* 44. *§ qui debitorem. & ibi gloss. in vers. in dotem de jure dot.*

Limitatur quod hoc tantum procedat in alternativa simplici, non etiam cum mixtura temporum locorum aut personarum hodie decem aut intra annum

annum viginti, mihi quinque aut Titio decem: Argentorati decem aut Francofurti quindecim dare spondes, nam hic utrumque in obligatione est. *Jason. ad l. si ita stipul. arm. 12. de Verb. Oblig.*

III.

In alternativis sufficit unum esse verum *cap. in alternativis 70. de R. Jur. in 6. cap. inter ceteras 4. de rescript. l. 129. de V. O. l. 13. §. cum ita de reb. dub. l. 2. de eo quod cert. loc. l. plerumque 10. de Iur. dot.*

Limita quod si ponatur inter duas res vel personas resolvatur in conjunctivam, *l. 4. C. de V. S* quod & in conditionib. observat. *Viv. 1. decis. 7. per tot.*

2. Ob favorem dotis in casu *l. Gajus Seius 45 ff. solut. matrim.* ubi adjectus pro non adjecto habetur.

3. Limita in alternativa subdisjunctiva, ut vocatur à Dd. velut si alicui legem vinum, quod habeo Romæ seu Bononiæ prout notat *Felin. ad cap. inter ceteras. num. 16. extra de rescript. ubi & duas alias addit limitationes.*

IV.

Alternativa petitio non est admittenda, *l. sed si ita 10. de stipul. serv. l. prætor 7. §. quod autem 4. de injur.*

Ratio quia alternatio parit incertitudinem, text. in *cap. fin. de rescript. & ceteris cit. à Gail. 1. O. 62. 1. l. 75. §. 5. de V. O. Felin. in c. 56. extra de prob.*

Plures exceptiones vid. *ap. Gail. d. O. 62. per tot. Carpzov. lib. 2. consil.* 109 *num. 6. & 7.* & sane exempla in jure passim occurrunt, *l. 17. C. de transact. l. 2. C. de Ed. l. 3. Cod. Comm. utriusque. ubi Sichard. vid. omnino Cujac. ad l. 1. C. de furt.*

V.

Alternativa semper poni solet inter æqualia. *L. 1. de reb. dub. Everhard. in loc. ab Alternativ.* unde est quod si ex *l. 2. C. de rescind. vend* agatur, aut totam rem aut totum pretium debeat restituere, cum nemo alias tàm fatuus emtor futurus esset, ut non supplere mallet defectum justi pretij, *Carpzovius part. 2. const. 34. def. 7.*

Cap. LVI.

De Ambiguo, Ambiguitate.

Axiom. I.

Ingens est copia rerum sine nomine, quas non propriis appellationibus notamus, sed alienis commodamus: *fac. l. 25. de leg. 3. l. 96. de R. I. l. 125. de V. S. l. 7. de Supp. leg.* Plures enim res sunt quam verba *l. 4. de præscript. verb.* Sic, verbi caussa, pedem dicimus nostrum, & lecti, & veli, & Carminis: & canem dicimus non modo venaticum, sed & sydus, & marinum, *quia ergo non suffici-*

mus ut singulis singula assignemus, quatenus opus est mutuamur, inquit Senec. 2. benef. 34. & sane pauca erunt vocabula, quæ plura non significent. *Vid. Fab. lib. 7. Instit. cap. 9. Gell.* 11. *cap.* 12. *Meryll.* 1. *cap.* 19.

Hinc est ut eadem vox modo genus modo speciem denotet, ut accidit voci cognationis, pacti, Iurisdictionis, adoptionis, *Bach. ad §.1. I. de adopt. & in Comm. ff. eod. num. 2.*

II.

In ambiguis interpretatio contra eum facienda, qui potuit legem apertius dicere *l.39. de pact. l.38. §.18. de V.O.*

Fallit hæc regula in judicialibus. Nam si quis quoad jus ambigua oratione in intentione usus est id quod actori prodest accipitur *l.66. de jud.* quod si in facto, libellus tantum rejicitur, & ut clarius proponat officio judicis parti injungitur *l.5. §.ult. de R.V. Gail.1.O.66.*

Fallit 2. in ambiguitate legislatoris ubi sententia dicentis spectanda, *l.generaliter.* 24. *§.8. ff. de fideic. lib.*

Fallit 3. Si ea interpretatione actus esset periturus, *l.80. de V.O.*

Fallit 4. in dotibus ubi in ambiguis pro dote pronunciatur, *l.85. pr. de R.I. l. in ambiguis* 70. *de Iure dot. l. Cajus* 45. *sol. mat.*

III.

Ambiguis in rebus quod minimum est sequimur, *l. apud Iulianum* 39. *§. scio. ff. de legatis* 1. *l. semper in obscuris* 9. *ff. de regulis iuris, cap. in obscuris* 30. *eod. tit. in* 6. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.*152. ubi intelligit procedere, quando medium non est, nam illo extante, media via in ambiguis est eligenda, ut tradit Anton. Monach. *Florent. decis.* 12. *n.* 23. *& Bonon. decis.*19. *n.*21. Menoch. *de Arbitrar. lib.*1. *q.*53. *n* 10. *& quæst.*56. *& remed.*5. *retin. n.* 755. *cum seqq.* Escobar *de comput. cap.* 9. *num.* 6. *&* 7. Osvvald. *in Donell. comment. Iuris civilis, lib.*26. *cap.*2. *lit.* B.

[Fallit hæc regula in excommunicatione, ubi si ista vox à jure vel homine proferatur, semper major venit. *Cuiac. ad cap.*10. *extra de iud. vid. Barb. de App. in voce* Excommunicatio.]

IV.

Ambiguis in rebus non debet esse absolutum judicium, *c. habuisse* 7. *dist.*33. [Quæ enim certitudo intellectus esse queat, ubi verba ipsa sunt ambigua & inepta: omne nempe ambiguum quocunque modo interveniens impedimentum decisioni solet afferre. *arg. l. unic. ibi si vero aliquod fuerit.* C. *de Nov. op. Nunc.* & quid-

quid

quid ambiguum est id inutile est ad controversias tollendas. *l.* 12. §.2. C. *de Æd. priv.*] Ambiguum autem non dicitur, cùm in verbis nulla sit difficultas, *l. ille* 25. §. *cùm in verbis. ff. de legat.* 3. Mantic. *decis.* 309. *in fine.*

V.

AMBIGUITAS, vel dubietas in meliorem partem est interpretanda, *cap. estote* 2. *de regul. iuris.* Franc. Molina *de ritu nupt. lib.* 1. *comp.* 17. *num.* 2. Aloys. Ricc. *in collect. decis. p.* 1. *collect.* 220. Farinac. *in praxi crim. p.* 1. *quaest.* 25. *num* 27. *cum seqq.* [vel humaniorem *l.* 10. §.1. *de reb. dub. l.* 14. *C. de fid. libert.*]

CAP. LVII.

De Amicitia, Amicis.

Axioma I.

Sufficere debet alicui vel in una specie per amici laborem & operam sibi consuli. *l.* 39. *§.* 2. *de admin. & per. tut. & curat. l.* 20. *C. de N. G.*

II.

Amicitia in caussa est ut recedatur à communibus regulis juris, *l. semper in stipul* 34. *ubi gloss. de Reg. Iur. l. sed & hæ. exigendi* 35 *ff. de procur. l.* 12. *Cod. eod.*

Vnde amicus non est idoneus testis pro amico, *Curt. in tractat. de test. conclus.* 30. *num.* 65. *Spec. in tit de test. pr. Nell. in tr. de test. num.* 5. item amicus agere potest pro amico sine mandato, *Bart. in l non solum. § qui alieno de procurat. Alex. in l. sæpe. num.* 88. *de re jud.* & amicus rectè pro amico pacisci potest *Alex. post gloss. in l. si unus. §.* 1. *de pact.*

III.

Amicitia morte solvitur.

Ex hac regula sequitur, quod eo casu, quo quis repellitur ab agendo amicitiæ caussa, mortuo amico illa exceptio cesset, *Spec. in de teste. §* 1. *Bald. l. eos. quaest.* 1. *C. eod. Dd. in l. sciendum. C. de usur. gloss. in N.* 5. *cap. cogitandum. Vers. testes.*

IV.

Qui est cum meis inimicis, meus amicus non est, *c.* 3 *ibi de inimicis demo prodeuntibus caussa.* 3 *q.* 5. *gloss. in cap si inimicum* 1. *dist.* 93. *c. cum oporteat* 19. *de accusat. Bart. in l. sciendum, de leg.* 1.

V. Ami-

V.

Amicitia malorum hominum fugienda, *l.* 3. *C. de malef. & math.* amicitia enim cum malis hominibus non est amicitia. *Prosp. Farinac. l.* 1. *tit.* 5. *q.* 43. *num.* 174. textus elegans *in l.* 223. *§.* 1. *de V.S.* unde est quod amicitia inter paucos esse dicatur *arg. d. §.* 1.

VI.

Amicus ex mente debet perpendere voluntatem sui amici & servare, alias non est bonus amicus *l. Pamphylo* 39. *de leg.* 3. idem enim velle & idem nolle in licitis & honestis vera demum est amicitia *Prosp. Farinac. lib.* 1. *tit.* 5. *quæst.* 43, *num.* 172.

VII.

Amicitia magna idem operatur quod conjunctio sanguinis. *l. cum allegas.* 4. *C. de Castrens. pec.* & jus quoddam fraternitatis in se continet, *arg. l.* 63. *pro soc. l.* 58. *§.* 1. *de H. Inst. Soc. cons.* 762. *col.* 6. imò aliquando majoris est ponderis quam ipsa fraternitas. *d. l. cum allegas. Alberic. in l. sed hæ* 35. *de procurat.*

VIII.

Amicorum sunt omnia communia, *cap.* 2. *caussa* 12. *quæst.* 1.

IX.

AMICUS non levi amicitia æquiparatur consanguineo, ut tradunt Jason. *in l. quæ dotis* 33. *num.* 57. *ff. soluto matrim.* latè Coras. *de arte jur. p.* 4. *cap.* 22. Alciat. *de præsumpt. reg.* 1. *præs.* 28. Covar. *in cap. requisisti* 15. *num.* 7. *de testam.* Rebuff. *de privileg. scholar. privil.* 104. Tiraq. *de pœnis temper. causa* 22. Menoch. *de præsumt. lib.* 4. *præs.* 89. *num.* 70. Surd. *de aliment. tit.* 6. *quæst.* 21. *num.* 4. Azeved. *l.* 34. *num.* 3. *tit.* 6. *lib.* 3. *nova Ricopil.* Morl. *in emporio Iuris. p.* 1. *tit.* 2. *in prælud. num.* 201, Card. Tusch. *practicar. conclus. tom.* 1. *lit. A. concl.* 326. Sanchez *de Matrimon. lib.* 6. *disp.* 26. *num.* 6. Cardin. Mantic. *de tacitis & ambig. convent. tom.* 2. *lib.* 13 *tit.* 20. *n.* 2. *cum seqq.* D. Christoph. Paz *in schol. ad leges styli. l.* 63. *num.* 34. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 200. *num.* 4. Carol. de Grassis *de effectibus amicitiæ.* Nam amicus interior, conjunctus appellatur, Alciat. *de præsumption. reg.* 1. *præs.* 27. *num.* 5. Petr. Moll. *in resp. pro amico. dub.* 1. *num.* 136. Carol. de Grassis *d. tract. de effectibus amicitiæ, num.* 81. *propè fin.* Et generaliter disposita in consanguineis respectu pietatis, & amoris, in amicis quoq; maximis amicitia junctis locum habent, tantumq; amicitia, quantum sanguinis conjunctio operatur, Alciat. *d. reg.* 1. *præs.* 27.

pref.27. num.5. Decian. *in tract.crimin. lib.3. cap.3.num.13.vers.& ideo.* Card. Mantic.*de conject. ultimar.volunt.lib.6.tit.11.num.25.* Carol. de Grassis *d. tract. num.84.l.3. Regia Hispan. vers. la quinta. tit. 29. part. 2.* Imò amicitiam sanguinis conjunctioni præferendam dixerunt. Valer.Max. *lib.4. cap.7.* Petrarcha *lib.1. de remedio utriusque fortunæ dialog.52.* Menoch.*cons.583.n.23.* Decian. *d.cap.5. num.13. vers. remaneret,* Stephan. Gratian. *d.cap.200. num.10.* Osvvald. *ad Donell.d.l.b.18.cap.12.lit.K.* Carol,de Grassis *d. num.82.*

X.

AMICUS in Jure frater nuncupatur, ut *in l. nemo dubitat 58. vers.qui frater.ff.de hæred.instit.*

XI.

AMICUS dicitur alter ego, Joan. de Amic. *cons. 85. num. 13.* quem refert Cardin. Tusch. *d.conclus.326. num.3.* novissimè amicus noster D.Didacus de Narbona *de ætate ad omnes humanos actus requis. anno 14.quæst.43. num.6.*

XII.

AMICI dicuntur in quibus est unum velle & nolle, Alex. *cons. 93. Repetitus. num.10. vers.sed ultra. lib.6.* Card. Tusch. *d. conclus. 326.num.4.* Didac.de Narbona *d. quæst.43.num.6.*

CAP. LVIII.
De Amore.

Axioma I.

Mulieres ad amandum sunt faciliores viris *Carp Zov. part.1. constitut.16. def. 48. in fin. cum ibid. not.*

II.

Nullus amor vincit paternum, *l. ult. C.de curat. fur. l 8. ff. quod metus caussa.* & ardor ejus inæstimabilis, *Roland.à Valle Vol.4.cons.24.num.17.* hinc est quod nullus melior amicus dicatur quam pater, nisi quod major pene affectus in nepotes quam ipsos filios vigeat. *l. 220. f. de V. S.*

III.

Amorem auget societas, *l.de hereditate 19.ff.de castr.pec.l.cũ allegas 4. C.eod.*

IV.

Amor honestus solis animis æstimatur, *l.3.ff.de don. int. vir & ux.* puellarum vero, subvertit rectum judicium. *Bald. in l.2.§.cum placuisset de O.l.n.2.*

V.

Amatus à subditis nullis eget custodibus, *NeVizan.in conf.feud.12.n.69.*

Cap. LIX.

De Amissione, Amisso.

Axioma I.

Amissum non intelligitur quod oblatum alteri non est. Ita habet communis lectio *l.20.ff ex quib.causis majores.* quod *Barr. ad d.l.20. ita reddit:* Primus Dominus dominium non amittit, nisi alteri acquiratur.

Quæ regula ita explicanda, ut procedat quotiens res contra voluntatem Domini amittuntur, ubi autem possidens illas amplius habere non vult, eoq; modo abjicit, antequam alter acquirat, dominium amittit: textus rotundus est & clarus *in l. 2. §. 1. pro derelicto.*

II.

Amittere rem non videtur cujus propria non fuit, *l.non Videtur 83. de R l.* Siquidem amissio privatio est, quæ præsupponit habitum, & sic amitti non potest, quod non fuit acquisitum, *l.1.§.1.Quib.mod.Vsusfruct amit. l.20. Ex quibus causs. maj.*

III.

Amissum non dicitur, quod non durat amissum, *l.propar-te 10. §.versum.ff.de in rem verso.* Fr.Emman.*quast R gular.tom.2.q.78. art.12.vers.nec etiam obstat.* Mench.*illustr.c.32.num.3.* Amissum, latè sumpta verbi significatione dicitur, quod potest acquiri, & non acquiritur, *l.3.ff.qua in fraudem creditorum.l. & sive quid 27.ff.ex quibus causis major.* Rot *.in una Ravennatens. hereditatis* 10. *Decembr.* 1584. *coram Rubeo*, secus verò strictè sumpta significatione, *l.non videtur rem amittere 83.ff.de regul. iuris.* ubi Dec. *num.5.l.non potest videri* 208. *ff.eodem.* Rot. *Romana de Theodolis* 10. *Ianuarij* 1597. *coram Litta.* [& sanè magna est differentia inter amissionem debiti & lucrum non quæsitum. *Sichard in auth. hoc amplius. C. de fideicomm. l.ult. §.2. C.de Cod.* plus enim favetur damnificaturo quam lucrum capturo, *Carpz. lib.4. conf.17.n.11.*]

Cap-

CAP. LX.

De Ampliatione. Extensione, Interpretatione.

Axioma I.

Non licet nobis interpretationibus nostris stultis, maximè quæ cauta sunt, de solennibus extendere. *Cujac. in re'st. C. de testamentis.*

II.

Expressio specialis omnem impedit extensionem, *l. 10. de lib & post. l. 22. pr. solut. matr. l. 4. de V. & P. subst. l. 1? de lib. & post. l. 22. sol. matr.*

Locum habet reg etiam in ultimis voluntatibus, ubi si quid relinquitur directo non potest trahi ad fideicommissum, prout pluribus ostendit *Carpz. p. 3. const. 8. def. 18. & p. 3. C. 25 d. 20. n. 6. & seq.*

Nisi aliquid sit unde contraria exprimentis voluntas colligi possit, velut si quid non valet eo modo, quo exprimitur interpretatio ita fit ut valere possit, *arg. l. 76. ubi Dd. ad SC. Treb.*

III.

Vbi in aliqua caussa sententia legis, vel SCti manifesta est, is qui jurisdictioni præest ad similia procedere atque ita jus dicere debet. *l. 12. 13. de legib.*

Ratio, quia non omnia legibus possunt comprehendi *d. l. 12.*

Fallit hæc regula 1. in iis ubi non eadem, sed minor ratio subest etiamsi versemur in materia, latè alioquin interpretanda *l. L. Iulia. 44. §. an. & u. 5. de R. N. Hart. Pist. 2. quæst. 39.*

Ratio est, quia tota materia extensionis fundatur in rationis identitate, qua cessante, cessat extensio: ut dicit *Craverta 1. cons. 17. incipit, Quaritur an nobilis. num. 2. Pist. d. loc.*

2. Repudiantur extensiones in judiciis summariis *per not. Dec. cons. 424. in fin. Rol. a Valle 3 cons. 3. n. 40. & seq.*

3. Limitatur in fictionibus juris quarum nulla fit extensio, *l. L. Cornelia, 28. & gloss. ibid. de vulg. & Pup. subst.*

4. In pœnalibus & odiosis *l. 101. ubi Bart. de Cond & Dem. Bald. in l. 3. C. de H. Inst. add. Ias. in l. cum quidam 19. col. pen. de lib. & posth.*

Denique locum non invenit in exorbitantibus à jure communi, *c. 28. de reg. jur. in 6. l. 14. de leg. l. 64. §. de Vero. sol. mat.* quod etiã 6 in correctoriis dicendum *Zas. lib. 1. consil. 4. num. 11.* adeò ut nec ex majoritate & identitate rationis procedat *Ias. in auth. quas act. num. 21. Vers. Ex quibus. C. de SS. Eccl. Alex. 1. cons. 28. num. 14. Anton. Capyc. decis. Neap. 155. n. 22. Vers. nam licet in correctoriis non fiat extensio. Panorm. in cap. proposuisti 4. n. 11. Vers. quod etiam ex identitate rationis. extr. de probat.* nisi versemur in casu cum agitur

de favore publico, ubi etiam jura exorbitantia & correctoria extenduntur ex identitate vel majoritate rationis. *Bart. in l.24. quæst.11. sol. matr. & in l.7. C. de Agric. & cens.*

IV.

Nulla interpretatio tam latè producenda est ut captiosam liberalitatem inducat, *l.5. de transact.* Nec ulla tacita pacta fingere ut extensionem ultra dispositionem facere est interpretis. *Mant. lib. conject. ult. volunt. c.15. n.6.* ne quidem favore agnationis *Bald. in l. Sed & milites. 8. de Excus. tut. Dec. consil. 287. num. 10.*

V.

Quando lex deficit omissum & nos pro omisso habere nec supplere debemus, *l.8. de Publician. in rem act.*

Nihil enim juris subversioni aut internecioni magis comparatum atque legum extensiones ad casus omissos, quæ tamen familiares & frequentes sunt juris Dd. inquit *Gusl. Roncl. de su. cess. ab intest. §.13.n.18.*

VI.

Ampliatio seu Extensio non fit de uno casu ad alium, ubi agitur de præjudicio tertij. *Bart. in l.illud. C. de SS. Eccles. Dd. in l. non possunt. ff. de legibus. l. à Titio 108. de V.O. l. quod vero 8. ff. de legib. Aret. in l. moribus. col. 8. de V. & P. subst. & in terminis hujus reg. Card. Clem. 1. q. 22. de usur.*

Cap. LXI.

De Anima.

Axioma I.

Animæ defectus modicus non facit aliquem imprudentem dici, sicut nec corporis defectus modicus facit quem appellari morbosum: Invenit hæc regula locum in testamentis, materia testium & similibus. *Vid. Bart. in tract. de test. num. 84. in pr. not. Dd. in cap. fin. de corpor. vitiat.*

II.

Animæ salutis nemo præsumitur esse immemor, *text. in l. ult. C. ad Leg. Jul. repet. ubi Goth. & cæteri. Imol. in l.1. num. 14. de aq. & aq. pluv. arc. Menoch. 2. præsumt. 60. num. 2.*

Sed hæc præsumptio probationes in contrarium non tollit. *l.1. C. Arb. tut. l.3. §.1. C. de Sc. syl. l.4. de inoff. test.*

III.

Anima pretiosior est corpore, *Matth.5. & Luc.12. cap. sedulò. 38. dist. cap. præcipimus 2. quæst. 11. cap. cùm infirmitas 13. propè fin. de pæni-*

pœnitent. & remiß. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocatorum, verb. Anima. num.* 1. & dicit Philoſophus *lib.* 1. *de Anima. cap. fin.* quod corpus animi cauſa conſtitutum eſt. Alphonſ. de Narbona *lib.* 14. *gloß.* 1. *n.*12.*c.*1.*tit.*2.*lib.*6.*Recop.*

II.

ANIMA omnibus rebus eſt præferenda tanquam magis pretioſa, *d.cap. pracipimus. l. ſancimus* 22. *C. de Sacroſ. Eccleſ.* [ubi *Bl. Salyc. Iaſon. Weſenb.*4. *conſ.*151. *l.ideo nobis* 56.*C.de Epiſc.& Cler.*] Abb. *conſ.*63. *Videtur primò. num.*3. *verſ. item quis debet magis diligere. lib.* 1. Tiraquel. *de privil. pia cauſa, in præfat. num.* 9. Menoch. *de præſumpt. lib.*4. *præſ.*112. *num.*4. *& præſ.* 152. *num.*4. Barth. Perett. *ad Extravag. ambitioſa, de rebus Eccleſ. non alien. verb. præterquam. n.* 11.*p.*178. Bertazol. *in repet. l. ſi quis maior* 41. *C. de tranſact. num.*12. Maſcard. *de probationib. concluſ.*1171.*num.*5. Surd. *deciſ.* 196. *num.*12. Gutier. *in repet. l.nemo poteſt* 55. *num.*486. *ff.de legat.*1. Card. Tuſch. *practic. concluſ. tom.*1.*lit.A. concl.*333. *num.*1. Card. Mantic. *de tacitis & ambiguis convent. tom.*2.*lib.*13.*tit.*28.*num.*10. Mari. Antonin. *var reſolut. lib.*2.*reſol. ult. caſu* 37. Stephan. Gratian. *diſcept. forenſ. cap.*935. *num.* 36. *tom.* 5. [*Carpzov.* 3. *conſ.*93. *num.*23. *& p.*2.*conſt.*21.*def.*6.*n.*3.]

III.

Ubi agitur de ſalute animæ, non debent attendi apices Juris, ut ajunt Tiraq. *d. tract. de privileg. pia cauſa, privil.* 164. Cevall. *communium contra communes q.*71. *n.* 1. [& receditur à Reg. Juris *Cravetta conſ.*282. *num.*5.] atque fit extenſio ex identitate rationis, gl. *verbo Apoſtolica, in l. omnes* 7. *C. de feriis.* Villag. *in tract. de extenſione legum. rub. de extenſione leg. correct. & pœnalis ſimul. num.* 80. Farin. *fragment. crimin. p.*1.*lit.E.n.*207.

IV.

ANIMÆ de ſalute quando agitur, extenſio fit in odioſis, & pœnalibus, ut per Aym. *de antiq. temp. p.*4.*§. videamus modo de aliquibus limitationibus. num.* 10. Corſet. *in ſing. verbo extenſio, il* 2. *ante fin poſt num.* 23. Tiraq. *d. tract. privil.* 161. Cov. *de ſponſalib. p.*2. *cap.*6. *in pr. num.* 12. Perez *lib.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5. *Ordin. pag.* 39. Azeved. *l.* 2. *num.* 4. *tit.* 1. *lib.* 5. *nova Recopil.* Villag. *d. num.*80. *& rub. de extenſ. leg. pœnal.*

P 3 *tantum.*

*tantum. num.*19. Farinac. *d. lit.* E. *num.*111. Sanchez *de Matrim. lib.* 1. *disp.*39.*num.*5. *& lib.* 3. *disp.* 1. *num.* 8. & in exorbitantibus, Aym. *d. p.*4. *in princip. num.* 79. Villag. *in rub. de extensione legum. num.* 3. *in fin. in ult. ampl.* Farinac. *d. lit.* E. *num.*109.

Cap. LXII.

De Animo.

Axioma I.

In iis quæ ab animo alicujus dependent statur dicto asserentis cum juramento, *gloss. in §. alia Inst. de act. Accurs. in l.* 1. *verb. non occidendi. C. ad L. Corn de Sic. Bart. in l. inter omnes. § rectè. num.* 2. *ff. de furt. Alciat. de præsumt. reg.* 3. *præs.*16. *Hyp. de Mars. in pract. crim. §. diligenter. num.* 109. *Gail.* 2. *obs.*106. *num.*6. *Masc de probat. Vol.*1. *concl.*94. *num.* 5.

II.

Ea quæ in animo consistunt aliter, quam per extrinseca probari nequeunt: *text. in l. quidam in suo* 27. *ff. de condit. Instit. Marant. in l. is potest* 18. *n.*42. *de acquir. hered.* & plerumque ex conjecturis præsumtionibus & similitudinibus colligitur, prout prolixè & eleganter docet *Menoch. de arbit. jud. quæst. cas.* 361. *Secun. cons.* 28. *num.* 14. Ea enim quæ in animo sunt occulta, soli Deo nota sunt, *clem. exivi. §. rursus de V. S.*

III.

Animus & verum factum, non juris effectus in delictis consideratur. *l.* 18. *C. ad L. Iul. de Adult.*

IV.

Animus ab operibus operantis dignoscitur, & talis præsumitur, qualem facta demonstrant, *l.* 1. *§. fin. ff. de dolo.* Grammat. *consil.*13. *num.*2. *&* 3. *& decis.*37. *n.*6. Cephal. *cons.*75. *num.*3. *lib.*1. Mascard. *de probat. concl.*95. *num.*1. *& seq. & concl.*1104. *n.*24. *& seq.* Seraphin. *de privileg. Iuram. privil.* 1. *num.* 42. *vers. & ideo dicitur.* Farinac. *in praxi crimin. q.*89. *num.*76. Octav. Glorit. *resp.* 3. *num.* 34. Nam licet ex verbis benè dignoscatur animus, & intentio hominis, *l. Labeo* 7. *ff. de supellect. leg. cap. secundò requiris* 41. *de appellat.* Corn. *consil.* 84. *in princip. lib.*3. Grat. *resp.*118. *n.*25. *lib.*1. Alban. *cons.*119. *& cons.* 626. *num.* 9. Surd. *cons.*82. *num.*33. *& cons.*471. *num.*33. Bardel. *cons.*29. *n.*12.

Giurba

Giurba *consil.* 51. *num.* 28. Facta tamen sunt fortiora ad demonstrandum hujusmodi animum, quàm verba, *l. certum.* 6. *ff. si certum. pet. l. fi. ff. de divort. cap. existimant* 12. *quaest.* 2. *cap dilecti* 52. *de appellat.* [*l.* 5. *rat. rem hab. l.* 91. *de acquirend. vel am. hered.* §. 6. *l. de Hered. qual. & diff.*] Cephal. *consil.* 77. *num.* 2. *& consil.* 96. *num.* 27. *lib.* 1. Seraphin. *d. privil.* 1. *à num.* 57. [*Wesenb. in paratit. de acquirend. vel om. hered. num.* 4.]

V.

ANIMUS hominis qualis fuerit dignoscitur ex iis, quae antea, vel post gesta fuerunt, argum. *l. sed & Iulianus* 7. §. *penult. ff. ad Macedon. l. si servus plurium* 50. §. *fin. ff. de legat.* 1. *&* §. *pavonum. Institut. de rerum divis.* Aym. *consil.* 20. *num.* 7. *& cons.* 210. *num* 11. Ruin. *cons.* 10. *num.* 10. *lib.* 5. Cephal. *cons.* 12. *num.* 12. *& consil.* 65. *num.* 8. *lib.* 1. Dec. *cons.* 11. *num.* 1. *in fine, & cons.* 283. *num.* 7. *vers. actus. & cons.* 336. *num.* 1. Mascard. *d concl.* 95. *num.* 6. *& seq.* Ofasch. *decis.* 71. *num.* 33. *& decis.* 90. *num.* 19. Mantic. *decis.* 15. *num.* 1. Afflict. *decis.* 319 *num.* 5. Surd. *consil.* 540. *à num.* 44. Octav. Glorit. *respons.* 12. *num.* 12. Cardin Tusch. *practic. conclus. tom.* 4. *lit. I. conclus.* 269. *num.* 30. Rot. *decis.* 118. *num.* 2. *apud Farinac. p.* 2. *recent.* ubi quod animus declaratur ex subsequentibus, eadem Rot. *decis.* 64. *num.* 5. *d. part.* 2 *recent. & decis.* 306. *num.* 3. *part.* 2. *recent.* ubi quod animus qualis fuerit in praecedenti, ex subsequenti actu declaratur, *& decis* 700. *num.* 14. *eadem part.* 2. *recent.* ubi ait, quod ex actu immediatè, & incontinenti facto colligitur animus ab initio. Menoch. *cons.* 1. *num.* 294. *cum seqq.* ubi quod animus contrahentium colligitur ex sequentibus. Surd. *decis.* 4. *num.* 15. ubi quòd animus talis praesumitur in praecedentibus qualis fuerit in sequentibus. Farin. *tom.* 2. *cons.* 30. *num* 103. ubi quod verba subsequentia declarant qualis fuerit animus.

CAP. LXIII.

De Annalibus seu annali tempore.

Axioma I.

Anni unius spatium nunquam currit ignoranti. *textus in l. semper* 15. §. *interdictum. vers. annus. ff. quod vi aut clam. l. annus* 6. *ff. de calum. l. genera.*

l. genero. 8. de his qui not. infam. Andr. Tiraquell. de retract. § 35. & plures. cit. à Dn. Carpzov. 6 conf. tit. 10. resp. 106. num. 7. Ratio quia nemo potest experiri de jure, quod sibi competere ignorat. *l. 55. de Aedil. Ed. l. 19. de inoff. testam. Ant. Fab. in Cod. lib. 7. tit. 9. def. 1. n. 1. 2.* Non autem valenti agere non currit præscriptio. *l. 1. §. 2. C. de Ann. Except. l. 30. C. de jure dot.*

II.

ANNALIA ad agendum sunt perpetua ad excipiendum, *l. pure 5. §. fin. ff. de doli except. l. licet 5. C. de ex ep'. l. 4. C. qui admitt.* Cald. Pereira *in l. si curatorem 3. verbo infra. num. 15. Cod. de in integ. restit. minor.* Surd. *decis.* 277. *n.* 17. Stephan. Gratian. *Marchia decis.* 151. *n.* 12. Christoph. de Paz *in scholiis ad leges styli. l.* 184. *n.* 3. Gutier. *pract. lib. 1. quæst. 96. num. 3. vers. sed nihilominus.* ubi declarat Anton. Gom. *var. tom. 2. cap. 6. num. 6. prope fin.* ubi intelligit quando quis non potest jus suum proponere in judicio principaliter agendo, sed tantùm excipiendo, quia tunc perpetuo potest excipere: secus verò quando jus suum potest proponere etiam principaliter agendo intrà certum tempus, quia tunc similiter tenetur intrà illud excipere, *ex l. Papinianus* 8. *§. si filius. ff. de inoff. testam.* Gutier. *practic. lib. 1. quæst. 96. num.* 4. Vincent. Caroc. *remed. contra præiudic. sentent. except. 2. quæst.* 18. *num.* 22. qui ibidem *num.* 10. *&* 11. hoc axioma intellexit procedere ante motam actionem, secus post, & *num.* 13. limitat nisi ad excipiendum limitatum sit tempus.

CAP. LXIV.

De Annexis, seu connexis.

Axioma I.

ANNEXI & connexi idem est judicium, etiamsi annexum sit majoris valoris, *cap. cum singulis 32. juncta gloss. verb. annexi, de præbend. lib. 6. gloss. verbo connexa, in cap. quanto 3. de iudic.* Hippol. *sing.* 251. Guillelm. Bened. *in cap. Rainutius 16. de testament. verb. & hortum. num. 1. cum seqq.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 45. & lib. 2. casu 95.* Garc. Girond. *de privilegiorum, seu exempt. explicat. n. 751.*

CAP.

Cap. LXV.

De Annona.

Maxime Reipub. intereſt fraudes in annonæ ratione detegi. *Weſenbec. in Paratit. ad Leg. Iul. de annon. num.* 3.

Cap. LXVI.

De Antecedente.

Axioma I.

Si tenet antecedens, tenet & conſequens, *Bald. in l. conventicula.* 15. *Cod. de Epiſcop. & Cleric.*

II.

Ex antecedentibus declarantur ſequentia. *l. ſi ſervus plurium* 50 *§. fin. l. qui filiabus.* 17. *ff. de leg.* 1. *l.* 21. *§.* 1. *de teſtament.* & ſequentia debent intelligi ſecundum præcedentia, ne reſultet contrarius vel abſurdus intellectus. *d. l. ſi ſervus* 50. *gl in c. cauſſam qua* 18. *in verb. pracedat, extra de reſcript. & Spec. in tit. de diſp. & alleg. §.* 4. *verſ. in princ.*

III.

Antecedenti conceſſo, conceditur & conſequens, *l.* 1. *§.*1.*ff. ſi uſusfruct. pet. l.* 3.*§.qui babet.ff.de ſervit. ruſtic. prad. l.reflexionis gratia* 11. & ibi gloſſ. *ff. communia prad. l.*2. & ibi Cyn & latè Jaſon. *ff. de iuriſdict. omnium iudic. l.*2.*§.inſpectio. ff. quemadmod. teſtam. aper.* Everhard. *in topicis legal. b. loco* 94. Anton. Monach. *Florent. deciſ.*29.*num.*15. [Old. *conſ.*11. ubi elegans ponit exemplum de privilegio Xenodochio conceſſo producendo ad œconomos. *Gail.* 2.*O.* 68.*num.*4.*& ſeqq.*] Farinac. *fragment. crimin. p.*1. *lit.E. num.* 228. *in princ. & in praxi crimin. quaſt.* 39. *num.* 138. Joan. Anton. Novar. *quaſt. forenſ. lib.* 1. *quaſt.* 59. *num.* 1. *cum ſeqq.* Joan. Anton. Mangil. *de imputat. quaſt.*76 *num.*1. Intellige, quando antecedens eſt neceſſarium ad conſequens conſequendum, juxta reſoluta per Ferrer. *in Conſtit. Catbalon. gloſ.* 5. *num.*78. *& num.* 82. Surd. *conſ.* 91. *num.* 4. *per l.* 1. *§. fin. ff de uſufruct. & l. obligationum ferè.* 44. *§. placeat. ff. de action. & obligationib.*

IV.

ANTECEDENTI destructo, nullum potest dari consequens, *l.1. §.huius rei.ff.de officio eius. l. veteres 4. ff. de itinere, actuque privato.* [*Bart.ad l.2. de Iurisdict. num. ult. Carpzov. p.2.constit. 11. def.4. n.4.*] Everhard. *in topicis legalib. loco 96.* Cravet. *conf. 231. num. 2.* Anton. Monach. *Florent. decis. 29. num. 16.* ubi subdit, quod remoto antecedenti ejus consequens removetur. Et quod antecedenti destructo, cesset consequens, quod stare non potest sine antecedenti, [sicut & viceversa verum, quod peremto consequenti, perimatur etiam antecedens, *Cuiac. in lib. 28. Ad Paull. Ed. ad l. 2. §. 1. de reb. cred.* ubi Accurs. rectè scribit subesse locum à consequenti destructo. *vide Cuiac. d.loc.*] tradunt Bald. *in l.1. in 9. opposit. C. de fideicom.* Cravett. *conf. 202. num. 28.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. C. concl. 757. num 66.* Card. Mantic. *decis. 15. num. 5. & decis. 199. num. 9.* Alphons. Narbona *lib. 25. gl. 5. n. 3. tit. 21. lib. 4. Recop.* Torreblanc. *de iure spirit. lib. 15. c. 13. n 37.* [Unde est quod antecedenti prohibito, videtur etiam prohibitum esse omne aliud per quod perveniatur ad illud, *l. oratio. 16. ff. de spons. gl. in clem. 1. de iur. consang. & affin.*]

V.

ANTECEDENS qui vult, videtur velle necessarium consequens, [*§.3. Instit. quibus ex causis, l.2. de Iurisdict. Hottom. ad § 1. Inst. qui testam. tut. l.1. §.1. Si usufruct. pet. l.3. §. qui habet de S. P. R. l. 77. de acquir. vel om. hered.*] Alex. *conf. 157. col. 3. num. 14. lib. 2.* ubi quod si quis vult civilitatem, censetur velle onus annexum civilitati, & *conf. 158. Circa primum, in princ. lib. 5.* ubi ait, quod qui consentit in antecedenti, censetur consentire in consequenti necessario etiam non cognito, Castrens. *conf. 100. num. 4. vers. quod autem. lib. 1.* ubi quod ideo tutor conventus, si producat inventarium factum à pupillis, non debet dicere suos pupillos non teneri ultra vires hæreditarias, quia istud venit in necessariam consequentiam, Cravet. *conf. 186. n. 7.* ubi quod testator qui voluit dotare filiam, censetur etiam voluisse concedere lucrum, quia qui vult antecedens, vult necessarium consequens. Cancer *var. resolut. p.1. c.1. n. 227.*

CAP.

Cap. LXVII.

De Anteceſſore & Succeſſore.

Axioma I.

Anteceſſor & ſucceſſor mutuas ſibi præſtâre debent opêras ita ut ille omnia agat ad ſucceſſoris uſque adventum, *l. meminiſſe* 10. *de off. procons.*

II.

Succeſſor obligatur ex geſtis anteceſſoris.

Hæc reg. locum habet etiam in ſucceſſionibus principatuum & regnorum; ita ut ſi ſucceſſio contingat jure hereditario ſimpliciter procedat, quod ſi quis dignitatis tantum ſeu ſceptri ſucceſſor fuerit, locum invenit in geſtis Reipub. non privati patrimonij cauſſa: prout eleganter docet *Dn. Carpz. p. 2. conſtit. 29. def. 21. per tot. D. Tabor. tr. de Obligat. ſucceſſ. in off.*

Cap. LXVIII.

De Antinomiis.

Axioma I.

Antinomia in jure nulla reperitur. *l. Deo auctore de concept. ffetorum. §. 9. Conſtitut. tanta. §. 15. dedit nobis. de confirmat. ffetorum. ad Senatum & omnes populos quod tamen iterum limitat in Conſtit. dedit nobis de confirm. ffetorum ad magnum Senatum §. 15. his Verbis. contrarium autem aliis legibus legem ex his qua in hoc Volumine poſita ſunt non facilè quis reperiet, nec ſane hoc merito quis Vituperare poteſt, in tanta legum & contrarietatum compoſitione, quia omnium habere memoriam & penitus in nullo peccare diVinitatis magis quam humanitatis eſt, ut inquit Juſtin. in d. conſt. tanta §. 14.* & ſane ſubtiliſſimus *Cujac.* antinomias in jure paſſim aſſerit 19. O. 19. *25. obſ. 23. in recit. ad tit. de rit. nupt. ad l. 2. § ult. & l. 3. ad l. 20. de V. O. & in Pap. lib. 18. quaſt. 1. ad l. 25. §. 1. Quando dies leg. ced.*

Cap. LXIX.

De Antiquitatis ſtudio ſeu theoria.

Axioma I.

Antiqua penitus ignoranda non ſunt, *§. 1. & ibi not. I. de teſtam.* non tamen ita iis inhærendum ut cetera negligantur, *eleganter Frid. Pruckm. de diff.*

diff. utrorumque sexuum in præfat. & *Hering. in præf. de fidejuss.* nec enim veteris juris prolixitatem scire est necessarium, *l. 1. §.* & *hoc loco. C. de Cad. toll.* sufficit enim scire ad eum finem ut melius intelligatur, quod vel tollitur vel reformatur *d. l. unic. §.* & *cum.* & hactenus utiliter antiquitas investigatur. *l. ideo 27.* & *l. seq. de legib.* non autem ut inde quid in jure definiatur. *l. unic. princ. C. de lat. lib. toll.*

II.

Vetustas pro lege habetur *l. ult. C. Nov. vectig. institui non posse.* ubi textus parificat vetustatem, consuetudinem & jussum principis. Idque potissimum minuendarum litium caussa. *l. 2. de aq.* & *aq. pluv. Werner. consil. Franc. 87. num. 4.*

III.

Antiquissimum quodque verissimum & dignissimum, Regula hæc fundatur. *l. semper. 5. ff. de jure imm. cap. anteriorum. 28. §. illud. 2. quæst. 6. cap. quanto 3. extra de translationib. Episcop. late Tiraquell. in tract. de jure primogen. statim a princ* & *de retract. lignag. §. 10. gloss. 1. num. 16. Mascard. 1. conclus. 107.* & *108* cum quibus concordat *C. Cassius apud Tac. 14. Ann. 43. n. 1.* Vnde est quod in documentis antiquitas idem præstet, quod recognitio *l. 10. de prob.* & quod inducat præsumtionem sollennitatis *in Castrens. cons. 47.* quia Reipub. commodum exigit antiqua servari, nec in dubium vocari, quo res à majoribus nostris gestæ testimonio destitutæ perpetuari queant, *d. l. 10. l. 29. §. sed ne aliqua forsitan oblivio. C. de test. Ruland. Iason. Wurmbs. cit. a Dn. Carpzov. 3. cons. 82. n* 16. & quod in controversiis juris antiquorum sententia prævaleat opinioni recentiorum, *Bald. l. fin. C. de Ed. D. Had. toll.* Non tamen hoc semper procedit, peccata enim quo antiquiora, eo etiam sunt graviora, *cap. non debet. 8 de consanguin.* & *affin. Cravett. cons. 146. num 4.* neque etiam omnia antiquitus concessa, hodie licita. *l. ult. C. de aleat. eleg. Lact. lib. 2. Inst. c. 6.* & *Tertull. in apolog. contra gentes. c. 47. pr.*

IV.

Antiquitas per spatium unius momenti datur & consideratur. *Cassiodorus decis. 20* & *alij cit. à Dn. Carpzov. 2 cons. 46 num. 13* Vnde est quod præventio per unius horæ vel momenti spatium inducatur, & horam citationi apponere utile credatur. *add. cit. a Dn. Carpzov. cit. loc.*

V.

Qui sermone antiquo nimis utuntur eorum scripta parum grata habentur. *l. 2. §. 46. de O. I.*

CAP.

Cap. LXX.

De apicibus juris & æquitate.

Bonæ fidei non congruit de apicibus juris disputare contra æquitatem. *l. 8. C. de jud. l. 51. §. ult. ad L. Aquil. Vid. latius Duar. in tit. Mand. cap. 3. & supr. cap. 38. de æquitate.*

Cap. LXXI.

Apparere. vid. infr. de probat.

Axioma I.

Idem est non esse, & non apparere. *l. duo sunt Titij 30. de test. tut. l. si quis ita 16. §. si quis cum ignoret 3. ff. eod. tit.*

II.

Apparere manifestè dicitur quod ex conjecturis probabilibus colligitur. *l. 1. ubi Iason. C. de testam. l. licet Imperator. 74. ubi gloss. & Dd ff. de leg. 1.*

Cap. LXXII.

De Appellatione.

Axioma I.

Rerum vocabula sunt immutabilia, hominum mutabilia. *l. 4. in fin. pr. de leg. 1.* quod adeo procedit, ut nomē sæpè maneat licet res ipsa mutetur, cujus caussa nomen proditum est, ut apparet in voce papyrus, nuptiæ, monachus, clepsydra & aliis, *Bach. in Comm. ff. ad l. 2. §. 20. de O. I. n. 8* item quarta legitima, & Sclavi qui suæ gentis voce nobiles sunt, hodie servos notant *Besold. 1. Pol. 10. num. 62. Don. ad §. appellamus. I. de act. num. 8.* ubi de nomine condictionis, item bonorum poss. contra tabb. vel secundum tabb. licet tabb. hodie non utamur, *l. 1. de bon poss. secund. tabb.* quibus adjici potest vox actionum perpetuarum: utut hodie perpetuæ nullæ dentur.

Cap. LXXIII.

De Appellatione seu provocatione.

Axioma I.

Ex appellatione bonus vir (Iudex) non accipit offensionem. *l. un. Apud eum a quo appellatur. ubi Cujac. in paratit.* Nulla enim ei injuria fit si ab ejus sententia appellatur, text. *in l. & in majoribus. 20. C. de Appellat.* nisi sit

omnino frivola appellatio per text. *in l. fin. C. Quorum appell. non recip. Mar. p.6. tit. de appellat. num.* 338 sic nec ad ignominiam ejus pertinet, si canonice ei inhibeatur, tametsi alias appellatione interposita non esset quicquam attentaturus, *fac. text. in l. injuriarum actio neque* 13. *§. si quis.* 1. *ff. de injur.*

II.

Appellatio est species defensionis ad præsidium innocentiæ non defensionem iniquitatis instituta *cap.* 15. *&* 61. *extra de appellat. cap. ad Romanam. 8. caussa 2. quæst.* 6 adeoque nemini deneganda, *arg. l.* 3. *de l. & l l.* 1. *§.* 27. *de vi & vi arm. l.* 4. *&* 45. *§.* 4. *ad L. Aquil.* nec statuto aut consuetudine tolli potest; adeo ut etiamsi status Imperij jurejurando subditos suos adigerent, ne à sententiis in curiis ipsorum latis appellarent ad Cameram Imperialem, tamen impune ad hoc beneficiū pervenire licet, *Ord. Cam. p.* 2. *tit.* 28. *§.* Und dieweil bißhero. *Mynſ.* 1. *O.* 14. *Gail.* 1. *O.* 135 *n.* 12. *& obſ.* 124. limitare tamen statuta possunt ne appelletur, nisi juramento præstito, quod non calumniæ caussa appellent *Mynſ.* 3. *obſ.* 57. *pr. Treut.* 2. *diſp.* 33. *th.* 1. *lit. A.*

III.

Iudex appellationis non semper in melius reformat sententias. *l.* 1. *de appell.*

Cap. LXXIV.

Approbare, Approbatio.

Axioma I.

Quod omnes tangit ab omnibus debet approbari. *l. per fundum* 11. *ff. de ſervit. ruſt. l. receptum* 18. *Comm. præd.* necessario enim ad actum adhibendi sunt quorum interest. *l.* 39. *verſ. adhibitis etiam his. de adopt.* quod adeo verum ut si unus deficiat ex pluribus corruat actus, *c. quod omnes* 29. *de reg. jur. in* 6. quod præsertim verū est quando plures tanguntur ut singuli, *d. l. per fundum.* 11. *ff. de ſervit. præd. Ruſt. l.* 2. *§. ſi aqua ductus. ff. eod. l. fin. C. de auct. præſt.*

II.

Quod quis in se approbat in alio reprobare non debet. *l. in arenam.* 11. *C. de inoffic. teſtam.*

III.

Approbare quis non potest quod semel impugnavit, *l. diſpenſatorem* 62. *ff. de ſolutionibus.* Menoch. *conſ.* 395. *num.* 89. Surd. *conſ.* 157. *num.* 10. *& conſ.* 196. *num.* 2. *cum ſeqq. & conſ.* 364. *num.* 27. Rot. *deciſ.* 636. *num.* 7. *apud Farinac. p.* 1. *recent. & deciſ.* 456. *num.* 4. *p.* 2. *recent.* Declara & intellige verum si actus pendet à voluntate unius. Surd. *conſ.* 136. *num.* 30. *& ſeq.* ubi *num.* 3. *&* 4. si ab impugnatione ante sententiam impugnans destitit.

IV. Ap-

IV.

APPROBATIONE totius quælibet ejus pars approbata censetur, Anton. Monach. *Bononiens. decis. 55. num. 11.*

V.

APPROBATUM semel non potest amplius reprobari, *leg. Pomponius 9. ff. de negot. gestis.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 37.* Surd. *cons. 18. num. 2. & cons. 351. num. 41. & decis. 132. num. 4.* Anton. Monach. *Bononiens. decis. 34. num. 2.* Rot. *decis. 456. num. 4. apud Farin. p. 2. recent.* Mar. Antonin. *var. resolut. lib. 2. resol. 30. n. 25.* Sanchez *de Matrimon. lib. 9. disp. 6. num. 9.* Mantic. *decis. 274. num. 2. & 3.* Vivian. *decis. 98. num. 12. lib. 1.* Mari Giurba *decis. 24. num. 29.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom. 5. c. 941. n. 20.* [*Dyn. in reg. quod semel placuit. 21. de R. I. lib. 6. & in cap. ratihabitionem* 10. *eod. tit. Bart. in l. quo 12. rat. rem hab. ad quod optime. fac. quod not. per gl. Ferr. in forens. lib. quo agitur ex compromiss. vers. infra duos menses. num. 3.*] Sed contrà *in l. sed & reprobari 6. ff. de excus. tutor. & in l. ut gradatim* 11. *§. reprobari. ff. de muner. & honor.* At hoc in Principe illud in privatis.

Intellige sive expressè, sive tacitè approbatum proponatur, quia si petens fieri editionem librorum promittat velle stare libris tàm pro se, quàm contra, tunc libri probant contra probantem librum exhibendum, ut per Bald. *cons. 156. cum dua sunt, n. 3. lib. 3.* quem refert Card. Tusch. *to. 3. lit. E. concl. 42. n. 1.* [& exigens usuras nomen probare videtur, nec amplius potest reprobare. *Carpz. p. 2. const. 11. d. 27. n. 2.*

Unde est quod qui approbant testamentum approbare illud censentur in qualibet ejus parte, uti ex *Cagnol. in l. Papinianus* 8. *§. meminisse 14. de inoff. testam. deducit Ioh. Cephal. cons. 670. n. 21. ubi Paris. & Ancheran. collaudat.*]

Limitatur tamen quod approbare & improbare quis diversis respectibus potest, ut per Tiraq. *de nobilit. c. 28. num. 15.* quem refert Card. Tusch. *d. tom. 3. lit. E. concl. 54 num. 6.* [& sane plures ampliationes & limitationes præsertim in donationibus à parente factis, vid. apud *Sichard. ad l. parentibus 8. C. de inoff. test. num. 7.*]

CAP.

Cap. LXXV.

De Aqua & Aqua pluvia.

Execrabile videre domos urbis aquam habere venalem. *l. 7. cap. de Aquaductu. 11. 42.*

Cap. LXXVI.

De Arbitro & Arbitrio.

Axioma I.

Arbitrium boni viri intelligitur illud quod in rebus suis quis faceret, vel quod vellet sibi fieri. *Bart. in l. 1. de solut. & Rom. in Rubr. de arb. col. 3.*

II.

Liberum cuiq; rerum suarum permitti debet arbitrium, *l. 21. C. Mandati.*

Limita hanc regulam in multis casibus præsertim iis ubi Reipub. interest, publicæ enim utilitatis caussa sæpe homines res suas vendere aut retinere coguntur. plura ad hanc rem exempla licet colligere, *ex C. l. A. de contrah. emt. thes. 32. & seq.*

III.

Arbitrandi potestas alicui concessa intelligi debet, ut semel tantum arbitrari possit.

Hæc regula ita explicatur ut procedat quamvis prima sententia ab arbitro dicta sit ipso jure nulla. *l. 5. ubi gloss. Cod. Quomodo & quando judex. Bald. in l. diverssa. C. de transact. Felin. cap. 2. col. 3. de treuga. & Pac. Ias. in l. duobus. §. Si ei. col. 2. ff. de jurejur.* secus videtur de jure civili dicendum in judice ordinario ubi idem qui nulliter sententiam dixit, iterum judicare potest vel ejus successor. *l. 1. C. de sent. & interloc. l. 6. C. Quomodo & quando judex. l. 4. C. de Accusat.*

IV.

Arbitria ad instar judiciorum sunt redacta. *l. 1. ff. de arb.*

Ab hac regula 31. fallentias *not. Socin. reg. 27.*

V.

Arbitrio Judicis relinquitur quod in Jure definitum non est, *l. 1. §. ult. ff. de jure deliber. l. in venditione 8. §. 3. & 5. de bon. auctor. Iud. possid. l. 13. §. 1. de ann. leg. c. de caussis 4. §. 1. de officio deleg.* Carpzov. *cum alleg. 2. consf. 6. num 16.* Corrast. *lib. 4. Miscel. cap. 12. num. 5. cum seqq.* Neviz. *in sylva nupt. lib. 5. num. 74.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. in proœm. num.*

num.5. & quaest.14. num.3. cum seqq. Monet *de distrib. quotid. p.3. quaest.10. num.4.* ubi *num.5.* subdit, locum id habere non modò in Jure scripto, sed & in non scripto, & in consuetudine; *& num.7.* addit, id locum obtinere etiam qnoad pœnam. *l.1. §.1. de E 'ract.* [Non tamen istæ pœnæ ad mortem usq; extendendæ, nisi in delictis morte dignis, *Wesenb. Parat. de Acq.Rer.dom. num.7. in fin. & ad Leg. Cornel. de sicar. num.16.* In quibus tamen ipsis pœnæ legibus esse debent mitiores, Wesenb. *d.loc.* add. Dn.Carpz. *in tr. crim.p.2. q.69. num.27. & ibid. cit.* aliquando tamen possunt esse graviores, *l.28. §.ult. de pœn.* Carpz. *p.4. Constit.37. defin.t.2.*]

VI.

Arbitrium regulatur à Jure, *l.1. de usur. cap. judicet 4. caus.3. quaest.7.* Rot. *decis.326. num.6. & decis.669. num.1. & decis.698. num.1. apud Farin. p.2. recent.* Carpzov. *in tr. crim. p.3. quaest.120. num.4.* Nam ubicunque aliquid committitur per verba denotantia arbitrium boni viri, ille tenetur servare omnes regulas Juris communis, Alex *cons.33. num.3. lib.1.* Socin. jun. *cons.49. num.16. lib.2.* Cravet. *cons.612. num.11. & cons.657. num 56.* Menoch. *consil. 69. num.4. & 5.* Card Tusch. *practic. conclus. tom.1. lit. A. conclus.470. num.2.* [Unde est, ut, si judici permittatur secundum liberum arbitrium procedere, arbitrium debeat esse regulatum secundum jus commune & æquitatem, textus elegans est *in l.30. de op. libert.* add. Cagnol. *in l.generaliter 78. de R. I.* Alex. *5. cons.118. num.1.* Natt. 1. *consil.155.* Ferr. *in for. lib. in act. real. vers. summariè. num.16. & ibi in addit.*]

VII.

Arbitrium simplex licet reguletur à jure, & secundum arbitrium boni viri, tamen quando dicitur plenum, seu liberum, tunc importat liberam facultatem, Bart. *extravag. ad reprimendam, in verb. videbitur, num.3. vers. item ubicunq.*, quem refert Card. Tusch. *dict. lit. A. conclus.476. num.1.* Menoch. *de arbitr. quaest.6. libr.1.* [nec enim necessitatem imponit lex, quæ arbitrio alicuius committit, Mynsf.3. *obs.28* Nic. Boër. *decis.344. num 8. post princ.* Felin. *in cap.6. extr. de praescr. pr.*] Quando & quibus verbis à lege, vel ab homine arbitrium liberum seu regulatum Judici concessum dicatur,

tur, vide Aym. *conſ.* 190. *num.* 5. Matheſil. *ſing.* 15. Duen. *reg.* 788. Benintend. Bonon. *deciſ.* 31. Seraphin. *de privileg. Iuram. privileg.* 132. *num.* 13. *& num.* 81. *cum ſeqq.* Oſaſch. Pedem. *deciſ.* 111. *num.* 9. Roland. *conſ.* 62. *num.* 18. *cum ſeqq. & lib.* 1. *conſ.* 59. *num.* 32. *cum ſeqq. lib.* 2. *& conſ.* 55. *num.* 15. *& à num.* 47. *lib.* 3. Lancellot. *de attent. cap.* 12. *limit.* 10. *n.* 8. 11. *&* 15. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *q.* 7. 8. 9. *&* 37.

Cap. LXXVII.

De locis Argumentorum hic foret agendum, niſi in ſpecie pertineret ad Topicam Iuris, ubi de hac materia tractabimus.

Cap. LXXVIII.
De Argento & Auro.

Axioma I.

Aurum & argentum habet Eccleſia, non ut ſervet, ſed ut eroget & ſubveniat in neceſſitatibus, *cap. aurum* 70. *c.* 12. *q.* 2.

II.

Pro argento rectè ſolvitur aurum. *l.* 1. *C. de arg. pret. lib.* 11.

III.

Aurum Barbaris ſubtiliter auferendum, *l.* 2. *C de commerc. & mercat.* nec evehendum extra Imperii fines, ad hanc rem vid. *eleg. locum in Carpzov. ad Leg. Reg. cap.* 8. *ſect.* 9. *num.* 1. 2. 3. 4. 5.

Cap LXXIX.
De Armis.

Axioma I.

Arma magis quàm jura milites ſcire oportet, *l. ſcimus* 22. *in princ. C. de jur. delib.*

II.

Arma portare regulariter prohibitum *cap. Clerici* 2. *de vit. & hon. cler. Novell. de armis* 85. *c. pen.* plures fallentias vid. *in tom. Reg. Iur. Francof. ſub voce Arma,* nam qui arma fert, ſtatim mali animi eſſe præſumitur, Menoch. *conſ.* 175. *num.* 8. defenſionis tamen cauſa portare licet, *l.* 1. *C. unde vi.* armis enim arma repellere licet. *l.* 1. *§. vim vi. de vi & vi arm.*

III. Arma

III.

Arma & leges fraternizant: *arg. l. Advocati 14. C. de Advocat. div. jud.* nam arma legibus indigent, & leges armis. *l. 1. in pr. C. de Nov. Cod. fac.*

IV.

Arma fœminarum sunt lacrumæ, *l. 1. §. juxta hoc 28. ad SC. Syll.*

CAP. LXXX.

De Arrha.

Arrha probat contractum saltem per bonam præsumtionem *l. 35. de C. E.* Vnde est, quod subarrhatio per desponsationis annulum sponsalia quidem non faciat, verè, tamen contracta probet, *cap. tenor 10 extr. de sent. & re jud.* Et per missionem annuli in digitum mulieris præsumi dicatur contractum matrimonium per verba de præsenti, nisi contrarium probetur. *cap. nostrates. 3. cap. femina 7. caus. 30. quæst. 5.* Matth. Col. *p. 2. decis. 30.* Carpzov. *p. 4. Const. 20. def. 8.*

CAP. LXXXI.

De Arrogantia.

Axioma I.

Nefandorum hominum arrogantia modis omnibus comprimi debet. *l. un. C. de priv. carcer..*

II.

Arrogantiam esse stultorum proprium. Weise Leute erkennen/daß ihre Weisheit nichts seye: Narren wissen alles / vnd können nicht irren. *Lutherum proverb. 30. n. 2. in not. marg.*

CAP. LXXXII.

De Arte & Artificibus.

Axioma I.

Cuilibet in sua arte credendum,

Fundatur hæc regula *in l. 1. §. 1. de vent. inspic. l. nemini 11. § 1. C de Advocat. div. jud.* Gail. 2. *Observ. 111. nu. 8. l. septimo 12. de stat. hom.* Besold. 1. *cons. 19. num. 64.* Vnde quidquid artifices in sua arte judicârunt, firmum inconcussumque manere debet. *N. 7. c. 3. § scire autem Emphyteutas 2.* Anton. *Thes. decis. 25. num. 2.* Pinell. *de resc. vend. p. 3. c. 4. num. 6.* Berlich. *p. 1. conclus. 59.*

cluſ. 59. *n.* 35. Hoc tamen tum demum verum eſt, ſi juraverunt, *l.* 20. *§. omnes autem. C. de fid. inſtr. l.* 6. *§. hic illud. verſ. mobilium. C. de ſecund. nupt.* Carpz. *p.* 1. *conſt.* 26. *def.* 5. *& p.* 4. *conſt.* 33. *def.* 5. maximè veritatis, nam quando credulitatis tantum juravere, de qua re vid. Gail. 2. *Obſervat.* 111. *num.* 13. *& ſeqq.* adde omninò Mynſing. 6. O. 35, non videtur tranſire eorum arbitrium in rem jud. *cap. fraternitatis. ubi gl. in verb. per errorem. extr. de frigid. & malef.* Gail. *d. Obſ. num.* 16.

II.

Artes mechanicæ nobilitati non conveniunt, Anton. Fab. *in Cod. lib.* 9. *tit.* 28. *def.* 18. *num.* 1. 2. imò nobilitas amittitur, quotiens nobilis utitur vilibus artibus & mechanicis Tiraquel. *de Nob. c.* 27. Bald. *ad l.* 3. *C. de comm. & merc.* Fab. *d. lo.* Carpz. *p.* 2. *conſt.* 6. *def.* 4.

III.

Artificibus & opificibus carere nequit Reſpublica, ideò ſedulò principes in id anniti decet, ut ſuas civitates inſignibus magiſtris reddant celebres. De hoc axiomate prolixius diſſerentem vide Carpzov. 1. *conſ.* 47. *num.* 1. 5. *& ſeqq. uſque ad n.* 7.

IV.

Officio alieno nullus artifex uti debet: ratio eſt, ne officia turbentur, *l. conſulta* 23. ibi: *Abſurdum eſt ſi promiſcuis artibus rerum turbentur officia, & aliis creditum alius ſubtrahat, C. de teſtam. l. quicunq.* 2. *C. de execut. & exact.* 12. *cap. ſingula.* 61. *diſtinct.* 89. exemplum eſt in Fabricenſibus *l.* 3. *C. de Fabricenſib. lib.* 11. 9. Quin & puniendus venit, qui alterius officio ſeſe immiſcet, prout videre eſt apud Carpz. *d. lo. n.* 9. *&* 10.

V.

Artis imperitus de ea judicare nequit. Menoch. *conſ.* 680. *num.* 7. cum plerunque tot eius hoſtes ſint, quot ignorantes Spec. *de Adv. lib.* 1. *p.* 4. *n.* 27.

VI.

Omne artificium continua exercitatione recipit incrementum, *l.* 65. *§.* 3. *ff. de leg.* 3.

VII.

Magnum inter artifices diſcrimen eſt & ingenii & doctrinæ, *l. inter artifices* 31. *de ſolut. l. ſi non ſortem* 26. *§. libertus* 12. *ubi Dd. de cond. indeb.* Cuiac. *ad l. un. §. pro ſecundo* 5. *C. de cad. toll.* Hoc tamen non impedit, quo minus duo artifices eiuſdem artis eiuſdemque peritiæ duo correi fiant, *l.* 5. *de duob. reis.* ubi Weſenb. *num.* 5.

VIII.

Ars imitatur naturam in quantum poteſt, §. *minorem* 4. *Inſt. de adoptionib.* Menoch. *de præſumptionib. lib.* 4. *præſ.* 9. *n.* 22. Unde arte

arte non conceditur, quod naturaliter denegatur, *l. ubi repugnantia* 188. §. 1. *ff. de regulis Iuris.* Quia natura omni arte potentior est, Tiraquell. *de retract. lig.* §. 1. *gloss.* 11. *num.* 29. Marc. Mantu. *consil.* 20. *Visis scripturis. num.* 2. *volum.* 1. prout eos refert Fusc. *lit. A. sing.* 26.

IX.

Ars & natura nihil faciunt frustra, *l. qui bis idem* 18. *ff. de verb. obligat. l. non cogendum* 45. §. *Sabinus. ff. de procuratorib. l. hac stipulatio* 14. §. *Divus. ff. ut legat. seu fideicom. nomine caveatur.* §. *minorem. Instit. de actionib.* Aristot. *lib.* 2. *Physic. quæst.* 1. *& lib.* 2. *de Cœlo tex.* 59. *& lib.* 3. *de Anima tex.* 45. cum citatis per Brunor. à Sole *in locis communib. verb. Natura.* Et natura quod non deficiat in necessariis, neque abundet in superfluis, dicit Aristoteles *dict. libr.* 3. *de Anima, cap.* 5.

Cap. LXXXIII.

De Assertione vel Asseveratione. Laudatione, Commendatione.

Axioma I.

Asserere quis facile non debet, quod ignorat. *l.* 13. §. *quidam tamen* 3. *de Act. Emti.* Hunc locum laudat & ad artifices trahit Cujacius *in recitat. ad tit. Cod. de op. publ.* quomodo autem differant Consilium, Commendatio, Adfirmatio, Adseveratio etiam ratione obligationis, vid. Mæv. *lib.* 3. *Iur. Lubec. tit.* 10. *art. un. per tot.* add. infra *in Voce consilium.*

II.

Assertioni haud juratæ non creditur Carpz. 1. *consf.* 63. *num.* 21. nisi sit geminata, nam hæc idem operatur sicut si fuisset jurata, Felin. *cap. si cautio. num* 36. *de fid. instrum.* Ceph. *cons.* 35. *num.* 11. Marsil. *in l.* 1. § *quæstions. num.* 2. *de quæst. & l.* 1. *num.* 38. C. *ad Leg. Corn. de sic.* quod tamen catenus verum, quatenus assertio contra asserentem citatur.

III.

Quotiens actus obscurus est, qui in nudo animo gerentis consistit, declarationi & asseverationi agentis juratæ standum, Bart. *in l.* 88. *n.* 17. *de acq. hered.* Ioh Plot. *in l. si quando.* §. 29. *n.* 3 C. *unde Vi.* Hartm. Pist. *obser V* 136. Cravett. *cons.* 179. & Carpz. *p.* 3. *const.* 14. *def.* 22 *n.* 4. *& seq.*

IV.

Asseverandum nihil est sine juris auctoritate *cap. si qui in Ecclesia* 18. *in fin. pr. de sent. excomm. in* 6. Hartm. Pist. *p.* 2. *quæst.* 13. *num.* 35. erubescimus

 enim

enim sine lege loqui, *Novell.* 18. *cap.* 5. *vers. sed qui non hoc.* Franc. Viv. *decis.* 368. *n.* 4. Ias. *in l. praeses provinciae* 12. *num.* 3. *vers. unde erubescimus C. de transact.* Hier. Schurff. *cent.* 1. *cons.* 32. *n.* 2. Wes. *cons.* 2. *n.* 1.

Cap. LXXXIV.
De Avaritia.

Axioma I.

Avaritia est radix & mater omnium malorum, praesertim si non privatorum sed judicū animis inhaeret, *N* 8. *praef.* & *§.* 1. imò mater idolorum Fulgos. *cons.* 6. *in fin.* & ideò meritò legitimis ferienda ictibus. *l.* 31. *in pr. C. de inoff. testam.* Avarus enim est insatiabilis, cui totus mundus non est obolus, *cap. sicut* 11. *distinct.* 47. (2) rapax *d. c. sicut* 11. (3) caecus *cap. avaritia.* 5. *de Elect. in* 6.

II.

Nihil accipere morosi omnia avari est *l.* 6. *§.* 3. *de off. procons.*

Cap. LXXXV.
De Augmento.

Axioma I.

Augmentum non facit desinere rem esse talem.

Hanc regulam cum 7. declar., ponit Albertus Brun. *in tr. de augmento.* & *dem fol.* 7. *vers.* 4.

II.

Augmentum debet esse eiusdem qualitatis cum suo principali, cui accedit, *l. etiam* 8. *C. de jure dotium. l.* 3. *ff. eod. l. inter socerum* 26. *ff. de pactu dotalib. l. si convenerit* 18. *§. si nuda. ff. de pignerat. act. l. si ex toto* 8. *in pr. l. quod in rerum* 24. *§. si quis* 2. *ff. de leg.* 1. Barthol. Perett. *ad extravag. ambitiosae, de rebus Eccles. non alienand. pag.* 93. *num.* 22. Bald. *cons.* 407. *In quaestione, num.* 3. *vers. dicet aliquis, lib.* 1. ubi quod idem jus statuitur in augmento, quod in principali aucto, Tiraquell. *de retractu lig. §.* 1. *gloss* 18. *num.* 51. & 52. Anchar. *cons.* 437. *Ista sententia, num.* 3. ubi ait, quod si territorium, seu comitatus civitatis augeatur, castra, quae uniuntur, confunduntur in tantum, quod idem juris est de augmento, quod de aucto, quando simpliciter, & non secundum quid sunt unita, Josephus Sesse Aragoniae *decis.* 124. *num.* 28. Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *conclus.* 555.

a num.

*à num.*1. Rot.*decis.*94.*n.*3. *apud Farin. p.*2. *recent.* ubi dicitur quod augmenti idem juris ac rei auctæ,& ibid.*decis.*72.*n.*4. id intelligitur, ubi non urget diversa ratio, Fusar.*de substit.q.*652.*n.*6. Anell. Amat. *cons.*23.*n.*4. *cons.*59.*n.*9. [Hinc est ut si jure simplicis locationis quis fundum possideat,eodem jure & alluvionis incrementum consequi possit, *gl.in l.legem.* C. *locat.*& sequitur cum Bapt. Aym. Parmens.*in tr.de alluv.lib.*2.*c.*16.*n.*18. Carpz.1.*cons.*45. *n.*13.]

Limita in feudo, quia augmentum, quod fit feudo per vasallum, si potest separari à feudo, non est feudale, sed eius, qui auxit, *c.*10. *de invest. de reb. al. fact.* Alex. *cons.*44. *Visa fact.n.*8. *lib.*3. Card. Tusch. *d.concl.* 555. *n.*4.5.*&* 6. restringentes quando augmentū non potest separari, vel quando non potest sciri, neq; probari, quia tunc neque separari potest; igitur neque tanquam separatum judicatur, sed feudale. [Plures ampliationes & limitationes vid. apud Albert. Brun. *in tract. de augm.& demin. monet.*]

III.

AUGMENTUM fit cum omnibus suis qualitatibus, *l. item quæritur* 13. §. *qui impleto. ff. locati. l. Labeo* 2. *in pr. ff. de arbitr.* Bertaz. *in reper. l. si quis maior* 41. *C.de transact.q.*1. *n.*17.

Privilegium principali concessum extenditur ad eius augmentum, *cap.quia circa* 22.*de privileg. cap.ex parte. cap.pen.de decim.* Bart. *in l. si ita.*7. *ff. de auro & argento. legato.* Brun. *in tract. de augmento, conclus.*9. *per totam.* Duen. *reg* 73. ubi loquitur de beneficio, Erasm. à Cochier *de jurisd. Ordin. in exemptos p.*1. *q.*37. *per tot.* ubi *num.* 7. subdit, omnem jurisdictionem & exemptionem augmentum recipere, aut diminutionem ab incremento, vel detrimento id quod plurifariam docet Bapt. Aym. Parmens. *in tract. de alluvionib. cap.*16. *& seqq.*

Limita, si privilegium, beneficium seu exemptio tendat in præjudicium tertii, tunc non fit illius extensio ad augmentum superveniens. Angel. *in l.si servitus* 23. *col. pen. in princ. ff. de servit. urb. præd.* Albertus Brun. *d.concl.* 9.*num.*8. *cum seqq.* Erasmus à Cochier *libr.*2.*d. quæst.*37. *num.* 2.

Jurisdictio alicuius castri si à Principe concedatur, & deinde numerus incolarum, aut ipsum castrum augeatur, etiam ad augmentum jurisdictio extenditur, ut ex Angel. resolvit Brun. *d. tract. de aug-*

de augmento, conclus. 8. *in princip.* & ex Bald. Guido Pap. *decis.*265, & *decis.* 489. *num.*2. *ac aliis.* Cardin. Tusch. *tom.* 6. *lit.* P. *conclus.* 735. *à num.*3. & plenius Covar. *practic. cap.* 2. *num.* 1. *ad finem, & num.* 8. Quorum argumento videtur dicendum, quod si Princeps alicui Domino seu Magnati concedat datam officiorum alicuius civitatis, & deinde aliqua officia de novo creaverit, ad hæc quoque extendatur concessio, ut tenet D. Barbos. *in l. divortio* 7. §. *quod in anno. num.*17. *ff. soluto matrim.* quicquid dicat Afflict. *lib.* 3. *constit. rub.* 4. *num.* 10. cuius opinionem forsan in foro receptam testatur Cabed. Lusit. *decis.*22. *num.*3. & 5. *p.*2.

IV.

Augmentum venit rebus simpliciter, & indefinitè donatis, seu remissis, *cap. ad audientiam* 12. *cap. ex parte* 27. *de decim. cap. quia circa* 22. *de privileg.* ubi Anton. Henric. *à princip.* Anchar. *num.* 3. & Socinus *num.*1. Albert. Brun. *d. tract. de augment, conclus.* 9. & 16. Pinel. *in rub.* C. *de rescind. vendit. p.*1. *cap.* 3. *num* 24. Valasc. *cons.*58. *num.*10. Card. Tusch. *lit.* D. *conclus.*491. & *lit.* E. *conclus.*560. & *tom.*6. *lit.* P. *conclus.* 735. *à num.* 23. Cabed. Lusit. *decis.* 95. *à num.* 1. *p.* 2. Et quod in legatis simpliciter factis receptum sit venire augmentum, quod postea rei legatæ accessit, sive cum pronomine *meo*, sive simpliciter fiant, probat elegans textus *in l. cum fundus* 10. *ff. de legat.* 2. quem latè explicat Covarr. *pract. cap.* 2. *à num.*2. Sic etiam in hypotheca rerum ad me pertinentium facta simpliciter, quod veniant tam præsentes, quàm postea acquisitæ, probat textus *in l. ult. C. quæ res pignori*, cum aliis, quæ post Neguzant. *de pign. p.* 2. *memb.*2. *à pr.* adducit Duen. *reg.*76.

V.

Augmentum & diminutio pari passu ambulant, juxta regulam *in l. si ex toto* 8. *in princ. ff. de legat.*1. Stephan Gratian. Marchiæ *decis.* 85. *num.* 6.

Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, *l. si à milite* 29. §.1. *ff. de milit. testam. l. si Rufinus* 4. C. *eod. tit. l. legata inutiliter* 17. *ff. de legat.*1. *l.*3. *ff. eod. tit. l. cum tale* 72. *ff. de condit. & demonstrat. l. si mancipia* 19. *in princip. ff. de fundo instruct.* Bertaz. *de clausu-*

de clausulis. instrum. clauf. 21. gloss. 23. num. 6. Surd. *de alim. tit. 8. privileg. 22. num. 4. & decis. 195. num. 5. & decis. 238. num. 10.* Escob. *de ratiocin. cap. 30. num. 12.* Flamin. Parif. *de resignat. benefic. lib. 3. q. 7. n. 23.* Ant. Monach. Bononienf. *decis. 40. punct. 3. n. 51.* Jof. Sesse *de inhibitionib. cap. 4. §. 1. num. 12.*

Cap. LXXXVI.

De Austeritate.

Austeritas nimia reprobanda. Hinc est quod si alicui generalis verberandi facultas sit concessa, cum moderamine intelligatur, *l. 1. ff. de his qui sunt sui vel al. §. fin. l. eod.*

Cap. LXXXVII.

De Autoritate. Autore.

Axioma I.

Nostra facimus, quibus nos auctoritatem & robur impertimur. *l. 11. §. omnia. C. de V. l. E. gl. in §. lex est 4 Vers. consule l. de l. N G. & Civ.* Math. de Afflict. *decis. 135. num. 5.* Cacher. *decis. 141. num. 3.* Prosper. Farinac. *cons. 86. num. 6.*

II.

Ab auctoritate sumitur necessarium argumentum.

Procedit hæc regula semper in legis & consuetudinis auctoritate *l. 9. §. si nummos. Vers. cum quotidie si cert. pet. l. Alfenus 87. de V. S. 4. 6. §. fin. de prec. l quod si nolit 31. §. quia assidua. de Aedil. Ed.*

Aliquando etiam in auctoritate hominum necessitas est, puta magistratus, judicis, testatoris, patris & alterius, cui parere necesse est. *l. non potest 159. l. qui vetante 102. l. non videtur 128. de R. l. cum N. 22. c. 2.*

Fallit in auctoritate earum personarum, quibus parere nulla nos cogit necessitas probabile tamen argumentum nobis suppeditat auctoritas prudentum & communis opinio. *arg. l. 1. §. sed neque decens. C. de V. I. E. l. ob carmen 21. §. fin. ff. de test. l 5. § pen. de impens. in rem dot. l. 12 pr. de Instr. leg. l si quis servum 10. C. de condict. indeb.* Vigel *in dialect. jur. lib. 2. cap. 6.* gloss. & Dd. *in l. 1. C. de ll. pr Inst. de Cod. l. 5. de man. vind.* Rectè dico probabilem, præsertim cum textui innititur, nam utut magna sit auctoritas ICtorum, imprimis veterum, tamen tanta non est, ut non cedat rationi & veritati: Eleganter & latè Carpzovius 6. *cons 70 num. 5 6. 7 8 9. 10.* Wes. *cons. 2. num. 5* Harpr. *ad §. 1. l. de Ob. qua ex del n. 4. Nec enim tam auctores disputando* (Cic. *lib. 1. de natur. Deor. in princ.* inquit) *quam rationis momenta*

menta quærenda sunt, quin etiam obest plerunque iis qui discere volunt, auctoritas eorum qui se docere profitentur, desinunt enim suum judicium adhibere & habent ratum, quod ab eo, quem probant, judicatum vident, unde eleganter Augustinus *de moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 2. sub fin. Naturæ ordo ita se habet, ut cum aliquid discimus, rationem præcedit auctoritas. Nam infirma ratio videri potest, quæ cum reddita fuerit, auctoritatem postea, per quam firmatur, assumit.*

III.

Auctoritas maiorum & in illicitis excusat, *cap. dixit Dominus*, 12. *cauf.* 14 *quæst.* 5.

IV.

Auctoritate propriâ nemo sibi jus dicere debet *l.* 1. *§.* 2. *quod leg. l. un. C. Ne quis in sua causa jud.*

V.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari, *l. fin. in fin. Cod. de auct. præst.*

VI.

Auctor in rem suam nemo esse potest, *l.* 2. 7. *de auct. tut.* nec hoc tantum in tutore procedit, sed & in marito, qui uxori auctor fit, Carpz. *p.* 2. *const.* 13. *def.* 22. *n.* 8 & *p* 3. *const.* 7. *def.* 16. *n.* 7.

Fallit hæc regula, 1. quando quis potest in officio proprio ad suum commodum & damnum plene auctoritatem interponere *l. an apud* 5. *de man. vind.*

2. Quando quis potest præstare auctoritatem in officio proprio tantum ad executionem facti *l. fistulas.* 78. *§.* 1 *de contr. emt.*

VII.

Auctoritas prætoris vel judicis ubicunque in aliquo actu reperitur, semper necessaria est causæ cognitio *l.* 1. *§ prætor. ff. de in jus voc.* modò decretum desideretur, unde pro tribunali sedere judex debet, nisi enim sedeat pro tribunali, dicitur intervenire tanquam privatus eiusque auctoritas interposita nihil operatur, nec in actu voluntario nec necessario Bursat. *cons.* 307. *n.* 85. Herm. Vult. *Vol.* 1. *Cons. Marp.* 34. *n.* 55. Carpz. *p* 2. *c.* 16. *def.* 18. *n.* 7.

VIII.

Auctoritates Philosophorum, Medicorum & Poëtarum sunt in causis allegandæ, *l. septimo* 12. *ff. de stat. hom.*

IX.

Auctoritas ll. bene disponit divinas & humanas res, & expellit omnem iniquitatem, *l. Deo auctore* 1. *§.* 1. *C. de V. I. E.*

X.

Auctoritate legum nemo debet decipi, *l.* 1. *C. de his qui ven. at.*

XI. Aucto

XI.

Auctoritas pars solennitatis est, & debet in ipso actu intervenire, *l. quacumq; 13. §. fin. ubi gloss. & Bart. de public. in rem act. Wesenb. Parat. de auct. tut. num. 5.*

Procedit hæc regula, quando ad integrandam personam auctoritas requiritur.

Fallit, quotiens ea tantum interponitur ad confirmationem actus, aut ad commodum eius, qui confirmat, velut domini in alienatione feudali, mariti in contractu uxoris, vid. Wes. *d. lo.*

XII.

Auctoritate propria non potest quis venire contra proprium juramentum, alias est perjurus, ut *in cap. prædicandum 17. caus. 22. quæst. 2. & in cap. perVenit 2. de fidejuss. & in cap. etsi Christus 26. de jurejur.*

Ampliationes & limitationes ad hanc regulam, vid. apud Felinum *in cap. 2. de spons.*

Caput Ult.
De Auxilio.

Axiom. I.

Quæ de novo emergunt, novo egent auxilio, *l. 1. de Vent. inspic. l. de ætate 11. §. ex causa 8. & ibi Bart. de interrog. act.*

II.

Non debet quis ex eo auxilium petere, quod impugnare nititur *l. cum proponas 21. C. de pact. cap. cum olim 19. de cens. c. ex eo 38 de reg. Iur. in 6. l. 8. § meminisse 14. de inoff. test. l. post legatum 5. l fin. de his quæ ut indig. l. si legatarius 15. C. de leg.* unde frustra legem implorat, qui committit in legem, *l. auxilium 37. §. ult. de min. c. 23. extr. de de Elect. & Elect. potest.*

III.

Auxilium quod præstatur implorando misericordiam superioris, est permissum, nec punibile *l. quidam 5. de reb. dub* Bened. Cap. *conclus. 80. ubi in num. 38. quinq; notat ab hac regula exceptiones.*

IV.

Auxilium contra sævitiam famem & injuriam intolerabilem non est iis denegandum, qui justè deprecantur, *l. 2. de his, qui sui Vel alieni juris. §. 1. Inst. eodem.*

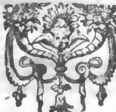
V.

Auxilium ordinarium facit cessare extraordinarium, sive ut in ipso textu *l. 16. in pr. de min.* habetur : communi auxilio & mero jure munito non debet tribui auxilium, extraordinarium. Exemplum elegans est *in l. 1. §. illud* 16 ibi : *Si potest aliàs heres ad suum pervenire, non esse honorariam hanc actionem tribuendam, si is qui testamento liber esse jussus erit*, Exceptio (1) est nisi contra diversos detur ordinarium & extraordinarium remedium. Sic enim cum pupillo (verbi gratia) vel minori diversa contra diversos competunt remedia, *l. 2. C. si tut. vel cur. intervén.* adeò electio minori competit, ut etiam adversus ipsam electionem restituatur, *l. ult. C. dict. tit. Scotan. h. pag* 180. vid. Cuiac. *ad lib* 48. Pauli *ad Edict. in l. 18. §. si vicinas. & seqq. de damn infect. pag.* 709. & 710. (2) Monent alii generalius: regulam hanc accipiendam esse de remediis subordinatis; non de coordinatis, *ut in l. ul.; de privat. delict.* Sic licet dolus sit pro possessore, & Rei vindicatio detur ei, qui dolo possidere desiit : *l. qui possessorio 36. in fin. princip. de Rei Vindic.* Nihilominus tamen adversus specialem dolum alienantis datur restitutio, *l. un. C. de alienat. judic. mut. caus. fact*, vid. Wesenb. *in parat. C. in quibus causis in integr. restit.*

VI.

Non negligentibus subvenitur, sed necessitate rerum impeditis, *l. Non enim 16. ff. Ex quibus causis maior.* sicut nec iis qui lucrandi causa ex alterius pœna vel damno auxilium sibi impartiri desiderant, *l. sciendum 18. d. t.*

Finis Libri primi.

Liber

LIBER SECVNDVS.

Cap. I.

Balbutire.

Qui balbutit, articulatè loqui posse censetur, *l. 15. C. de testam. junct. l. 29. C. eod.* ubi Ias. *num.* 2. Hinc est, quod balbutiens rectè testamentum condat sine scriptura, rectè stipuletur, tutor fiat, & omnia ea gerat, quæ sine expressione verborum fieri nequeunt, Add. Carpzov. *p. 3. const. 5. def.* 2.

Cap. II.

De Bello.

Ax. I.

Ex bellis civilibus & nomina & materia variorum onerum nascuntur; *l. 1. in princ. C. de Cad. toll.* imò bellum causa primarum calamitatum humani generis est, Bald. *in l. 1. col. 1. C. de serv. fug.* perditio animæ & corporis, Bald. *ad l. 1. C. de cad. toll.* Hinc etiam pax iniqua bello justissimo est præferenda. Carpz *cum alleg. ad L. Reg. cap. 4 sect. 1 n. 11.* cum quod horum calamitas introducit, pacis sopire queat lenitas, *d. l. 1. pr. c. 1. caus. 34 q. 1. in pr.* unde omnia prius tentanda, quam ad arma procedatur. Hinc Carolus V. Imperator, cum Legatum Venetum quidam ad eum detulisset, quod tarditatem & lenitudinem ejus culpaset, prudentissimè, nihil inde offensus, respondisse legitur; nunquam mundum à bellis quieturum & respiraturum, si ea celeritate, quam res & caussæ plerunque postulant, bella statim moventur. David Chytræus *in orat. de vit. & morte Caroli V.*

II.

Bellum temerè suscipiendum non est, præsertim Christianis, quibus bellum permissum non est, nisi justum & legitimum, Gail 2 *O. 52. num. 3.* Ventura de Valent. *in Parthen Litig. l. 6 1. cap. 3. n. 39* alias latrocinium est, non bellum. *Herodot. lib. 1.* Bellum autem justum est, quod pro recta ad Deum religione & pro subjectorum pariter libertate geritur, *Nov. 78. cap. 4 in fin.* Quod tamen ita verum est, si infideles non quietè vivant, secus si nullo modo Christianos homines & fideles Dei offendant, *l. Christianis 6. C. de pagan. c. dispar 11 caus. 23 quæst 8. cap. Iudæi 5 extr. de Iud. c. qui syncera 3. dist. 45.* vid. Carpzov. *cum alleg. ad Leg. Reg. c. 4. sect. 6. num. 16 & seqq.*

seqq. nec enim bellum modus est tollendæ scissuræ Thuan. *in præf. hist.* Item justum est bellum, quod necessarium & defensionis causa suscipitur, Carpz. *ad L. Reg. cap. 4. s. 1. num. 18. & seq.* & singulariter etiam pro religionis defensione, Carpzov. *d. cap. 4. s. 6.* quod denique pro recuperandis rebus ablatis geritur, *cap. 1. 2. caus. 23. q. 2. l. qui restituere 68. de R. V. N. 30. cap. 12. § fin.* Rec. *de anno 1521. §. Und als wir.* Rec. *de anno 1566. § Nach obgesetztem. &* Rec. *de anno 1576. §. wir haben auch.* Nunquam verò legitima belli causa sola Imperii amplificatio, licet sub prætextu religionis fiat. Vid. Carpzov. *Ad L. Reg. cap. 4. sect. 5. & 6. n. 10.*

III.

Bellum dicitur casus fortuitus, *l. in rebus 18. ff. commod.* imò & incogitatus, unde generali concessione immunitatis, non venit immunitas ab oneribus belli, quia immunitas non extenditur ad accidentalia, secundum communem opinionem Alex. *cons. 28. n. 8. lib. 1. & cons. 107. col. pen. lib. 3.*

IV.

Tempore belli factum dicitur, quod paulo ante vel post factum, Bald. *cap. 1. colum. 2. de pac. ten. Dd. comm. in l. si mulier. ff. solut. matr. l. Pedius. 4. ff. de incend. ruin. nauf.* Tiraquell. *in tr. de retract. conv. §. 1. gloss. 5. num. 2.* imò & in materia pœnali belli tempus sub se comprehendit tempus treugæ, textus *in cap. significavit 11. de Iud. text. in cap. 2. §. vasallo. qui feud. dare poss.*

Limitatur dupliciter Felin. *in cap. significavit 11. extr. de Iud. in pr. ubi vid. & agendum hac de re amplius in formulis.*

CAP. III.

De benedictione, Benedicere.

Benedicere est Dei caussare bonitatem, nostrûm est agnoscere Dei beneficia, Damhoud. *in prax. crim.* & præsertim paterna benedictio divinam promovet, maledictio non transit sine quadam infamia. *l. 13. C. ex quib. caus. infam.* non tamen patris benedictio tacitam statim involvit institutionem, Zabarell. *consil. 60.*

CAP. IV.

Bene facere, bene agere, benefieri.

Axioma I.

Bene agier inter bonos oportet. *§. 1. Instit. de fideicommiss. hered. ubi Cant.* hinc est, quod in bonæ fidei negotiis ubi boni viri arbitrium locum habet, tantundem valeat officium judicis, quam in strictis stipulatio, *l. 7. de*

N. G.

N. G. & quod id gestum credatur, quod agi solet, & loci consuetudo exigit, *l. 31. §. 20. de aedil. ed.*

I I.

Vt quis benefacere dicatur & bene velle necesse habet *c. Vasis ira 23 caus. 23 quaest. 4.* vid. D. Ioan. à Lignar. *in tr. de amicitia, fol. 10. num. 3.* Vnde rectè concluditur, quod coactè benefaciens non benefacere sit censendus. Iacob. Ayrer *in hist. Proc. Iur. p. 2. c. 6. obs. 2. n. 5. per c. 8. de R. I.*

I I I.

Bene gesta non debent ex alio eventu probari, *l. Barbarius 3. de off. praet.*

I V.

BENEFACERE invitus nemo cogitur, *cap. de Iudaeis 45. dist. cap. ad fidem 23. quaest. 5.* Dec. *cons. 319. n. 5.* Marc. Anton. Genuens. *in practicabil. ecclesiast. quaest. 147. num. 5.* [Ita disertè post alios concludit Hieronymus Pauschman. *in responso suo Senatui Lipsiensi dato quaest. 1. num. 11.* quem referendo sequitur Harprecht. *in §. item lex Cornel. de sicar. num. 41. Inst. de public. judic.* & alias authoritates in comprobationem huc allegat. Jacob. Ayrer. *part. 2. num. 273. de homicid. necessit.* Nam benefacere alteri magis est officii quàm necessitatis. Bred. *l. Benefacere. de R. I.*]

V.

BENEFACERE tenemur benefacienti, *l. sed si lege 25. §. consuluit 11. ff. de petit. hered.* ubi Bart. *l. si vero non remunerandi 12. §. inde Papinianus 8. ff. mandati. l. si non sortem 26. §. libertus 12. ff. de condict. indeb. cap cum in officiis 7. de testam.* [Benefacienti enim ut benefiat, natura admonemur. *dict. l. sed etsi 25. §. 11. de pet. heredit.* Laurent. Kirch. *1. cons. varior. auct. 37 num. 25.*] Thom. de Thomasset. *in floribus legum reg. 55.* ubi asserit procedere de honestate & consilio, Card. Tusch. *practic. concl. tom. 1. lit. A. concl. 48. num. 1.* [Coras. *in l. omnia. num. 6. ff. de offic. praefect. urbis.* Martin. Mager. *de advocat. arm. c. 10. n. 317.*] Valenzuel. *cons. 173. n. 107. tom. 2.*

Obligatio haec, qua beneficiatus ab aliquo tenetur necessario benefacienti ad antidora, & sic ad remunerationem, non est taxata, neque debita ex justitia, sed ex amicitia, non ex necessitate sed ex voluntate, ut per Roman. *cons. 500. Summarius, in fin. col. 3.* quem refert Card. Tusch. *d. concl. 48. num. 2.* ubi *num. 3.* cum eodem Romano

mano *d. conf.* 500. *num.*9. ſubdit, ideò talem obligationem ad antidora non poſſe deduci in pactum.

[Quanquam autem cenſeatur jus humanæ ſocietatis lædere, qui cum poſſit, nullum benefactori ſuo gratiam reddit, propter quam rationem ſapientiſſimè Valerius Maximus *libr.* 6. *cap.*3. *in fine. verſ. Et rectè, &c.* dixit, quod dandi & accipiendi beneficii commercium, ſine quo vita hominum vix conſtat, perdit & tollit, quiſquis benemerito parem raferre gratiam recuſat. Et quidem hanc naturaliter obligationem animæ noſtræ inhærentem Seneca conſiderans affirmavit, quod beneficium accipere eſt libertatem vendere, nam ex eo quod manet obligatus benefactori, tenetur ex officio honeſtatis, ut loquitur Pontifex *in cap. illud.* 1. *cauſil.* 8. *quaſt.* 2. reverentia exigente, voluntatibus eius obedire: vid. omninò Pacian. *conſ.* 112. *num.* 42. *cum ſeqq. ubi plur. hinc Cantiunc. Inſtit. de donat. lib.*2. *tit.* 7. Beneficium non reddere boni viri non eſſe judicat.

Rectè tamen & aliquando officium judicis intervenit lege accedente. Unde bene infert Ariſtoteles, quod ſicuti parentes aluerunt filios imbecilles, ita mox illi imbecilles & ſenio confecti viciſſim eadem alimenta à valentibus filiis reportare debent, quam Philoſophorum ſententiam ſequuntur & JCti. Carpzov. *p.*2. *conſtit.* 10. *defin.* 29.

Hinc ſequitur ex contrario, ſummum nefas quenquam in injuriâ affici eorum, à quibus beneficia accepit, cùm liberalitas donantis magis ad obſequia quàm ad inſolentiam erigere debeat, *l.* 1. *verſ. nam qui. C. de revocand. donat.* Juſt. Meier. *in diſp. de donat. ſimplici. theſ.*93. & quod ex ſuo benefacto nemo debeat inops fieri *l.*50. *de re iudic.* cùm ſemper qui benefacit, ita benefacere velle videatur, ne ſibi noceat, quia, ut ait gloſſa *in c. niſi* 3. *de auct. & uſu pall.* me potius diligere debeo quàm alium, Gomez. *Inſt. de act. §. pœnales* 13. *fol.*704. Sed ſicut benefacienti benefacere decet, ita inimico nemo benefacere velle creditur, *l.* 9. *pro dot.* Weſembec. *in parat. de adim. vel transfer. leg. n.*4.]

CAP.

Cap. V.

De Beneficio.

Axioma I.

Beneficium eſt benevola actio gaudium tribuens capienti, *cap. un* 2. *f.* 23. Panorm. *in cap. unic. de commod.* & in *cap. ad audientiam de præſcript.* Vnde & qui depoſitum accepit beneficium dare dicitur *l. Lucius* 24. *in fin. ff. depoſiti.* & beneficium dicitur jus ſuum remittere, & exigere quod poſſis. *l.* 32. *§. ſin autem res* 23. *ff de don. int. Vir & ux. l. ſed ſi unius* 17. *§. planè* 12. *de injur. l. ſi major* 25. *l. cum donationis*. 34. *C. de tranſact.* Hering. *de fidejuſſ. c.* 6.

II.

Beneficij collatio quædam eſt donatio *c. fin. de off. Vic. in* 6.

Hæc regula declaratur ut propter eam non ſtatim neceſſe ſit beneficium omninò eſſe gratuitum: *l.* 3. *ff. de obſeq parent. & patron. præſt.* Sic v. c. feudum ex benevolentia & amore domini datur etiamſi mediante pecunia à domino redimatur, quia iſthæc tantum remunerandi cauſſa intervenit. *cap. unic.* 2. *f.* 27. *l. remunerandi.* 6. *ff. Mandati. l.* 56. *§.* 3. *eod.* à potentiore enim fit denominatio. Ant. Hering. *de fidejuſſ. n.* 439.

III.

Omnium intereſt hominem hominis beneficio affici. *l. ſi ſervus* 7. *in fin. de ſerv. export.* Weſenb. *in Paratit. de Appell. num.* 7. Mart. Magerus *de advoc. Arm. c.* 14. *num.* 142. modo id fiat legitime. Warem. ab Erenb. 2. *de fæder. fol.* 47. & benemerentibus dentur, *cap. relatum* 13. *verſ. licet autem. extra de teſtam.*

Ratio, quia beneficium & gratia concordiæ vincula ſunt. Patrit. *lib.* 5. *de Inſtit. Reip. tit.* 4. Cic. *de fin.* 2.

IV.

Beneficio nos adjuvari non decipi oportet. *l. in commodato* 17. *§ ſicut* 3. *ff. commod.* Weſ. *in Parat. de his qui not. infam. num.* 5. nec decipere iis debemus. *l.* 1. *C. de his qui veniam ætat.* Vult. *conſ. Marp.* 19. *vol.* 3. *n.* 159.

V.

Beneficium auferri nobis per illum non poteſt cujus facto nobis quæſitum eſt, poſtquam radices egit, pleneque coaluit. *l. ſi poſt mortem* 10. *§ fin. de bon. poſſ. contra tabb. l ſi quis* 112. *l. qui Romæ* 122 *§. Flavius.* 2. *& ibid.* Iaſ. *n.* 17. *ff. de V. O.* Thoming. *conſ.* 9. *num.* 41. Vnde Andreas de Iſernia *in c.* 1. *num.* 13. *qui ſuccedere tenentur.* Innocentium IV (qui, cum poſt obitum Friderici I. Imperatoris multis multa conceſſiſſet, poſtea revocavit) damnat atque improbat, *adde Nov.* 10. *c. un. §.* 1. Dn. Arum. *l.* 2. *deciſ.* 5. *n.* 19.

Fallit hæc regula quotiens accipiens caussam dedit revocationi, veluti si (1.) negavit beneficium aut beneficij caussam, *l.22 §. 1.de re jud.* hoc verum si sciens negavit, secus si ignorans. (2.) Si ingratus *l.ult.C.de rev.don.cap.un.2.f.23.* adde Alex. *in l.non tantum. §.quod autem.* (qui est hic ipse textus *l.22.§.1.*) *de re jud.* ubi 4. ponit exceptiones *l.sup.tit.prox. ax 5.*

VI.

Beneficium sæpe quis ex alterius persona habere potest, etsi id per se non haberet *l.10.§.ult.de bon.poss. contra tabb. l.36.de excusat.tut.* Hujus regulæ explicationem una cum pluribus exemplis & limitatione vide apud Carpzov. *p.2.constit.9 def.4.per tot.*

VII.

Beneficium nemo cogitur facere *c.precaria 4 caus.10.q.2.*Iacob. Ayer *in process.histor part.1.quæst.4.obs.1.num.8.* Mart.Mag *de Advoc.arm.c.14.n.38.* Vnde qui invitus dedit beneficium non dedisse videtur, *l. si servo 84. ff. de hered. Inst.* hinc beneficium ab homine duro aspere datum, *panem lapidosum* vocat Fab.Terrucos. *quem esurienti accipere necessarium sit.* Senec. *de benefic.lib 2.c.ap.7.& 8. & lib.6.c.4.in fin.* Hering *de fidejuss.lib.1 cap.1.num.54.* Et beneficium quod fit ex debito pro beneficio non habetur. *l. proximè. 50. ff. de rit.nupt. l si servo 84 pr.de hered.Inst.l.1.§.pen.de aq.quotid.*

VIII.

Beneficium nemo sibi ipsi dat. *cap. cum ad nostram. ult. de Instit.* nec sibi quis donat vel vendit, cum nemo sit suus frater sed alterius, & nemo par sibi, sed alicui, ut pulchrè ostendit Senec. *lib.5. de benef.c.*10. Marc. Anton.de Amet. *decis.51.n.14.* Hering. *de fidejuss.c.7.n.12.*

IX.

Beneficium minimum non curatur. *cap. sindeat. 39. dist. 50. cap. terrulas. 53. caus.12. q.2. cap. non potest. 21. de preb. in 6. l.scio.4. ff. de restit. in integ.l.9. §. ult. & l.seq.ff.de dol. mal.* Cephal. *cons.39. n.3.* Rip. *in tract. de peste.p.3.n.*301. Ias. *in auth.qui rem.n.15.C.de SS.Eccles.*

X.

Beneficium omne est perpetuum. *l.fin.ff.de pact.* Hoc præcipuè locum habet in beneficiis principalibus quæ decet esse mansura. *cap. 16. de Reg. Iur. in 6. Nov.10.cap.1.§.1. Nov.1.cap.1.in fin.* Laurent. Kirchov. *in cons. Var. ICtorum. Vol. 2.cons.11.num.29.*

Declaratur hæc regula, quod locum obtineat in beneficio non limitato & restricto ad certum tempus, nam tum limitata caussa, limitatum etiam producit effectum. *ut vid. amplius inf. in lib 3. in cap de caussa.* & de beneficiis quæ genus actionis procreat, non quæ dantur ex personæ conditione, tum enim deficiente persona deficit beneficium. *l 68. de R. I.* Carpz. *p 3. constit.28. def.6. n.8.* unde est quod beneficia personalia non transeant ad heredes. *l. 12. sol.ma-*

sol. matrim. cap. 7. de R. I. in 6 Carpzov. *p. 3. const 11. def 5. num 5.* quod etiam locum videtur habere in emtore per *l. 6. de hered. vel act. vend. junct. l. 9. § fin. ff. de public. & vectig.* ab hac tamen limitatione 7. exceptiones colligere poteris ex Zas. *libr. 2. Respons. 7.*]

XI.

Beneficium nobis etiam ignotis acquiritur: *l. cum pater 77. §. 3. ff. de leg. 2.* Fallit hæc regula quotiens agnitio seu factum acquirentis requiritur. *l. 10. de don. l. 38. §. 1. l. 86. §. 2. de leg. 1.*

XII.

Beneficium concessum principali trahitur etiam ad augmentum. *c. quia circa 22. de privil.* ubi privilegium concessum Ecclesiæ super decimis Episcopalibus retinendis, extenditur ad prædia post concessionem privileg. j quæsita: De hac regula vide Albert. Brun. *in tract. de augment. in conclus. 9 num. 1. & seqq. num. 8.* Limitatur tripliciter *in libr. 1. cap. de Accessorio. 8. Axiom. 4. & Axiom. 5.*

XIII.

Beneficium juris nemini est auferendum. *Nov. 22. cap. 23. l. 2. §. 4. & 5. de re jud. cap. indultum 17 de R. I. in 6* Kirchov. *1. cons. var. ICtorum* 1h. *n* 13. nec etiam est angustandum Spec. *de Expens. § nunc videndum 5. vers. sed pone.* verum potius ampliandum. *Idem de act 5. quid si filius.* non tamen eousque extendendum, ut contra mentem legis deferatur etiam incapacibus. *l. Lucius Titius 88. §. Lucius Titius 11. ff. de leg. 2.* omnis enim dispositio quamvis generalis restringitur ad terminos habiles. *l. ut gradatim 11. §. 1. de mun. & hon.* nec ut concedatur ei qui contra legem peccat. *l. 37. § 1. vers. in delictu de min. l. sancimus. 10. C. de judic. cap. bona 23. de elect. l. 4. in fin. quibus ad libertatem proclamare non licet.*

XIV.

Beneficia & gratiæ Principum non subjacent juri positivo, quia princeps est supra jus positivum. *c. proposuit. 4. cum ibi not. extr. de concess. prebend.* Et potest mutare quadrata rotundis, ut dicunt Host. Ant. & Panorm. *in cap. cum venissent. ext. de jud.* Curt. jun. *part. 2. feud.*

XV.

Verba in beneficiis Principum non debent esse sine effectu aliquid operandi, & ita intelligenda ne lædant jus quæsitum tertio & citra injuriam cujusque. *l. prætor ait. 2. § merito ait. 10 ff. ne quid in loc. publ. l. nec avus. 4. C. de emancip. lib. Consil. Argent. lib. 1. consil. 42. num. 10.*

XVI.

Beneficium pro beneficio fœnerari non debet. Petr. Peck. *lib. 1. c. 44. num. 1. de testam. conjug.*

T 2 XVII.

XVII.

Beneficium Principis latè est interpretandum, *l.3. ff. de constitut. Princip. l. quod vero 14. ff. de legib. l. si quando 35. C. de inoffic. testam. l.1. C. de noxalib. actionib. l. cum multa 7. C. de bonis quæ liber. cap. cum dilecti 6. de donationib. cap. quia circa 22. de privileg. cap. olim 16. de verb. significat.* [*adde Bened.* Carpzov. *lib.4. conf. titul.9. Respons.63. num.* 20. 23. 27.] Abb. *conf.* 101. *in quæst. in fin. num.* 11. *lib.*1. Alex. *consil.* 160. *Viso themate. num.* 3. *vers. secundò præsuppono, lib.* 2. latè Oldrad. *consil.*300. *Factum tale est.* Roman. *conf.* 89. *Visis iis, num.* 4. *cum seqq.* ubi enumerat requisita ad hoc, ut locum habeat hoc Axioma; Tiraquel. *de Nobilit. cap.*37. *num.*59. Menoch. *de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 103. *num.*31. Cott. *in memorab. verbo privilegia, pag.* 704. Valasc. *conf.*58. *num.* 11. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 56. Card. Tusch. *practic. conclus. tom.*1. *lit.* B. *concl.*49. *num.*1. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verbo beneficium. num.* 67. Monet. *de distribut. quotid. p.* 2. *quæst.* 14. *num.* 6. & 39. Josephus Aldrette *in allegat. Iuris pro omnimoda Regularium exempt. p.* 3. *c.*6. *num.* 12. Sanctarel. *var. resolut. p.*1. *q.* 41. *num.* 32. [Unde est quod si liberalitatis principalis socius sine herede decesserit, totum id pertineat ad socium, *t. t. C. Si lib Imp. soc.* 10. 14. & quod sua beneficia ipsi Principes soleant interpretari. *l.* 43. *de vulgar. & pupillar. subst.*]

Intellige hujusmodi Axioma, quando agitur de præjudicio Principis concedentis, secus tamen est si agitur de præjudicio tertij, ut per Jason. *in l. fin. num.*19. & 20. *ff de constit. Princip.* Oldrad. *consil.*50. *in fine, vers. non obstat.* Anchar. *conf.*161. *Viso diligenter, in princ.* Socin. *reg.*1. Alexand. *conf.*215. *Non obstat. num.*4. & *seq. vers. item licet, lib.*7. Joan. Imola 121. *num.*2. Pinel. *in l.*2. *C. de rescind. vendit. p.*1. *c.* 2. *in princ.* & *num.*4. Molin. *de primogen. lib.*1. *cap.*42. Cald. Pereira *de nominat. emphyt. q.*21. *num.*56. Card. Tusch. *d. tom.*1. *lit.* B. *concl.* 50. *n.* 1. [Schurff. *conf.*23. *n.*13. *Cent.*3. tunc enim beneficium stricti est interpretandum *l.*40. *ff. de administr. Tutor. gloss. in l. fin. de constitut. Principum per l.*2. §. *meritò.* & §. *si quis à Principe. ff. Ne quid in loc. publ.* Schrad. *de feud. part.* 4. *cap.* 1. *num.* 31.] Quia beneficia Principum non præsumuntur auferre jus tertij, eleg. Carp. *p.*2. *const.*22. *def.*10. *per tot.* Mascard. *de probat. concl.*1003. *num.*22. Menoch. *de præsumpt. lib.*2. *præs.*9. Cabed. *Lusit. decis.*93. *num.*2. *p.*2. Mart. *de Iurisdict. p.*4. *casu* 94. *num.*

num.29.cum seqq. Aloys.Ricc. *in collect.decis.p.5.collect.*1752. Gonzal. *ad reg.8.Cancell.gloss.*28. Stephan. Gratian. *discept. forens. c.* 421. *num.* 38. *cum seqq.* Gabr. Pereira *de manu Regia, p.1. cap. 6. num.*17. Recipit tamen Principis beneficium latam interpretationem, etiamsi sit in præjudicium tertii, quando verba hoc important, Dec. *consil.* 113. *Viso tenore. num.6.* quem refert.Card.Tusch. *d.lit.B. conclus.* 49. *n.* 11. ubi *concl.* 50. *num.* 25. resolvit, quod beneficium Principis strictè interpretatur, quando concedit, vel donat reservata sibi in privilegium Coronæ vel Principatus; & *num.* 13. ex Zabarell. *consil.* 126. *num.* 6. subdit, quòd licet beneficium Principis latè interpretetur, tamen litteræ beneficiales, seu ad beneficia Ecclesiastica obtinenda, tanquam ambitiosæ strictissimam recipiunt interpretationem.

[Porrò hoc Axioma de liberalitatibus & largitionibus recte effertur, non de privilegiis; *l.7.in fin. C.de bon.quæ lib.*unde cum pupillis largiuntur alimenta usque ad pubertatem: hanc munificentiam interpretantur leges usque ad plenam pubertatem. *l. Mela* 14. *ff. de Alim..legat.*vel cum loca quædam coloniis beneficio concedunt, aut assignant, latior fit interpretatio *Cujac.*1.*feud.*12. 2. Non intelligitur de beneficiis Privatorum, utpote quæ odiosa. *gloss. in l.si maritus 2. de donat. inter vir & uxor.* Petr.de Ravenn. *sing.* 156. Cum ne quidem inferiorum Principum beneficia tam latè, sed strictè sint interpretanda. Alberic. *ad l.* 3. *num.* 27. *& in feudalibus.* Alciat. *respons.* 7. *num.* 10. *lib.* 4. Et quod privati donatio vel beneficium non latè, sed strictè sit interpretandum, docuit Caspar. Vallasc. *ad l.Impertium. num.55. ff.de jurisdict.* cujus ratio est tum *in l.* 25. *ff. de probat.* tum *in l. quidquid* 99. *ff.de Verb. Oblig.* cum certum sit donationem non esse b. f. sed stricti juris. §. *actionum. Inst. de action. Dissent.* Innocent. *ad c. cum fidem. extra de restit. Spoliator.* Jasòn. *in d. l.* 3. *num.* 10. Alexand. *consil.*160. *num.6. consil.*204. *n.* 17. *per text. in c.cum dilecti. n.*38. *de donat.* Gœdd. *in Cons. Mar-purg.cons.*26.*vol.*3.*num.*65.

XVIII.

Beneficium non confertur in invitum, *l. fin. C. unde legitimi. l. nec emere* 16. *C. de jure deliber. l. hoc jure* 9. §. *non potest* 2. *ff. de donat. l. invito* 69. *& l. invitus* 156. §. *quod cuique. ff. de reg. jur.* Bald. *cons.* 1. *Quædam Ecclesia. vers. in contrarium. lib.*1. ubi loquitur

 in unio-

in unione, legitimatione & emancipatione, ut non valeant invito eo, qui consentire debet, etiamsi actus fiat ad sui favorem propter mutationem status, latè Calderin. *consil.56. An si Episcopus.* aliàs 1. *de translat. Episcopi.* ubi quod Episcopus non promovetur ad Cardinalatum invitus, & *cons 57.* aliàs 2. *de translat. Episcopi*, ubi quod Papa invitos compellit Episcopos transire ex causa utilitatis Ecclesiarum; secus verò pro honore personarum, Tiraquell. *de nobilit. cap. 6. num. 40.* Thom. de Thomasset. *reg.60. & 151.* Cardos. *in praxi Iudicum & Advocat. verbo beneficium. num.65.* Surdus *cons.167. n.15.* latè Card. Tusch. *pract. conclus. n.1. lit. B. conclus. 52.* Benedict. Ægid. *ad l.ex hoc jure 5. ff.de iust.& jure. p.1. c.6. n 36.vers.& quamvis.* [Unde qui semel principis beneficiũ repudiavit, ad illud postea non habet regressum, §. 4. *de fidejuss.* Ratio, quia semper id agere quilibet magistratus debet, ne beneficium suum cuiquam sit captiosum aut injuriosum, *l. Paulus notat 8. de prator. stipul.* quod & ad ea beneficia pertinet, quæ à principibus conceduntur. *l. 4. C. de Emancipat. liber. l.ex facto 43. de vulgar.& pupill.substit.* Ant.Faber *in Cod.suo ad SCtum Vellei. defin.2.* Et beneficia non debent esse captiosa. §.2. ibi; *& inhumanum quiddam accidebat. l. per quas personas.*]

[Limitationis loco notari potest, quod in hac regula 1. præsupponendi sint termini habiles. Sic infans nunquam dici potest invitus, quia nec volens esse potest &c. Inviti enim vocabulum πολύσημον est, & 1. denotat eum qui possit velle & repugnare. 2. Denotat eum qui repugnare non potest, nec voluntatem habet, ut infans, qui tamen propriè invitus dici non potest, cùm privatio præsupponat habitum, jam autem invitus nemo potest esse, nisi qui voluntatem habuerit. Plura vide apud Knipschild. *exercitat. 13. quæst. 1.*]

XIX.

BENEFICIUM datur propter officium, Monet. *de distribut. quotid. p.2. q.2. num. 40.* Nicolaus Garcia *de benefic. p.1. cap.2. n.60. & p.7. cap.11. num.1.* Leo Valentin. *decis.145. num.13. lib.1. cap. fin. de Rescr. in 6.* Boër. *consil. 21. n.18.* Menoch. *de Arbitr. quæst. caus. 329. num. 1.* & inter beneficium & beneficiatum contrahitur quasi matrimonium. Unde qui non potest præstare officium, ad eum non debet

debet pertinere beneficium. Thoming. *consil.* 44. *num.*110. Boër. *consil* 33. *num.*18. *per Panorm. in cap. consideramus. de Elect iunctis iis qua dixit in c.accedens* 24.*de preb.* Unde qui negligit officium, beneficium non debet percipere *c.diversis fallaciis.* 5.*de cler. coniug.*

Cap. VI.

De benemeritis & remunerationibus.

Axioma I.

Causa benemeritorum contractui par est, & privilegium ob benemerita concessum transit in contractum. Bald. *in l. qui se patris.*13.*C.unde liber.* Tiraquell. *in l.si unquam* 8. *Verbo donatione. num.*14. *C.de Revocand donat.* Decian. *consil.*25. *num.*35. Roland. à Valle *consil.*76. *num.* 12. *col.*2. Gravett. *consil.*963.*num.*26. *Vol.*6.

Unde consequitur, quod privilegia ob benemerita concessa revocari non possint, Bald. *in l. cum inclyti. ff.de dol.* & *in l.qui se patris* 3. *C.unde liber. gloss. in l.si pater* 34. *§.*1. *in Verb. irreVocabilis ff.de donat.* & *ibid. Ang.* & *Rom.* dicentes, quod id, quod alias est revocabile fiat irrevocabile, si factum sit propter benemerita. Rip. *in l.si unquam. Verb.largitus n.*12. *C.de revoc. don. Alex.cons.*216.*n.*2.*Vol.*2. Rom. *cons.*207. *n.*7. *col.*1. Rimin sen.*cons.*307. Rim jun. *cons.* 540. *n* 30. & *cons.*556. *n.*107. Vult. *cons. Marp.* 35 *Vol.*3. *n.*113. Et sicut contractus, ita privilegium ob benemeritum concessum reputetur esse reale; & ad heredes transitorium. Bald. *consil.*355. *Vol.*1 Menoch. 1. *praesumpt.* 103. *num.*13. Vultei, *inter consil. Marpurg. Vol.* 3. *cons.*35. *num.* 111. Ratio, quia, ut dictum, benemeritorum causa pars est contractus: ita ut quod meritorum reponendorum nomine ob causam vel praeteritam vel futuram conceditur, protinus in contractum transeat. *l.Lucius* 21. *§.fin ff. ad municipalem. l. quod semel* 5.& *ibid. Bart. ff. de decret. ab ordin. faciend* Paul. de Castro *in l. digna vox* 4. *nu.*6.*C.de LL.* Cravett. *consil.* 963.*num.*26. *lib.*5. Capit. *decis.*166.*num.* 2.

II.

In prohibitis benemerita sunt probanda, nec statur assertioni concedentis, sed in concessis creditur concedenti circa merita. Bartol. *in l. ambitiosa. col.* 2. *ff. de decret. ab ordin. faciend.* Bald. *in l. ex his Verbis. C. de testam. milit. Dd. communiter in cap. primo. extr. de probat.* Roland. à Valle *cons.*5. *n.*22. Mascard *Vol.*1. *conclus.* 184. *de probat.* Vulteius *inter consil. Marp.* 35. *Volum.* 2. *num.* 91.

III.

Benemeritis viris magnis & in dignitate constitutis aliquid attestantibus fides plenaria adhibenda. Ias.*cons.*102. *n.*3. *lib.*4. Cothman. *cons.*30 .*num.*54. Schrad. *cons.*43. *n.*40. *Vol.*2.

IV. Multa

I V.

Multa propter benemerita & remunerationem conceduntur, quæ aliàs prohibentur. *l. Aquilius Regulus* 27. *l si pater* 34. *§.* 1. *de don.* Philippus Decius *conf.*493. *num.*25. Iason. *in d. l. ex hoc Iure. num.*57. Vnde est, quod benemerita sustineant rei Ecclesiasticæ alienationem. *l jubemus nulli* 14. *pr. Vers. scientes.* ibi: *ad vicissitudinem beneficii. C. de SS. Eccles.* Ias. *in l. ex hoc jure. num.* 60. *de just. & jur.* Tiraquell. *in l. si unquam. Vers. donatione largitus. num.*27. *C. de revocand. donat..* Ruin. *consil.*175. *num.*4. *Volum.* 1. *Menoch. lib.*2. *cas.*434. *num.*2. *de arbitr. Iudic. quæst.* Schrad. *Vol.*2. *cons.*39. *num.*124. quia obligatione naturali ad remunerandum benefacientibus tenemur. *l.*25. *§. consuluit. ff. de hered. petit.* Iason. *in d. l. ex hoc jure. n.*52. Wesenb. *in parat. num.* 5. *de O. & A.* Plura & elegantia exempla vide apud Arum. *lib.*2. *decis.*5. *n.*41.42. *& seqq.*

Cap. VII.
De Beneplacito.

Axioma I.

Beneplacitum (**auff Wolgefallen**) nulli legi subjacet. *l. fideicommissa* 11. *§* 7. *ff. de Leg.*3. *& ibid. gloss. in Verbo Voluerit.* Natt. *cons.* 608. *num.* 5. *Vol.*3. **Engelhart** *in disp. de Vectigal. thes.*22. *in fin.* Gail, 2. *obserV.* 60. *num.* 15. Mar- Mager. *de Advocat. arm. cap.*16. *n.*321. Et quandocunque revocari potest, uti tradit Carol. Sapia *in l. fin. ff. de constit princip. cap.*3. *n.* 17. *part.* 2. Martin. Mager. *d. lo.* unde clausula reservatoria beneplaciti apposita contractui, reddit illum conditionalem. Cephal. *cons.* 118. *num.* 9. Pancirol. *cons.* 35. *n.*5. Borell. *consil.* 47. *num.*17.

I I.

Contractus ad beneplacitum tam diu durabilis ac firmus manet, quamdiu alter contrahentium illum non revocat vel moritur. Martin. Mager. *de Advocat. armat. cap.*16. *num.* 322. Sine tamen causa legitima revocari non potest, Capit. *Decis. Neapolitan.* 116. *num*.1. *& seq.* quem refert & sequitur Caroc. *tract. de Locat. & conduct quæst.* 12. *num.*13. ubi dicit, Consulem ad beneplacitum positum, non debere sine causa revocari, & quod semper talis concessio intelligatur arbitrio boni viri, & hæc reputetur notabilis limitatio. Bald. *in l. meminisse. de offic. Proconf. & legat. Franc. in c. si de legat. col.*3. *de offic. deleg. lib.*6 idem Bald *in l. fin. §.*1. *num.*4. *C. comm. de legat. cum multis per Iason. in l. sic legatum. num.*6. *in fin. de leg.* 1. Ruin. *consil.* 181. *num.*6. *lib.*1. Felin. *cap.*1. *col. antepen. ubi etiam Andreas ab Exea num.*391. *de constit.* Attento tamen communi usu loquendi beneplaciti verbum importat beneplacitum liberum, & non ad arbitrium boni viri refertur, prout eo modo apud Gallos intelligi dicit Guido Papa *decis.* 475. & Corn. *cons.*156. *colum.*

colum. penult. libr. 3. *seq.* Menoch. *de Arbitrar. judic. quaestionibus, quaest.* 8. *numero* 10. *libro* 1.

III.

Beneplacitum solvitur morte concedentis, *l. locatio precariiq; rogatio* 4. *ff. locati.* Bart. *l. more. n.*17. *ff. de jurisdict.* Gail. 2. *obs.*60. *num.*15. *ubi vid. plur. cap. si gratiosè* 5. *de Rescript. in* 6. Gozadin. *cons.*22. *num.* 7. Hinc est quod suspensio facta ad beneplacitum alicujus morte solvatur seu revocetur. *Vid. latè* Hieron. March. *ad l.*15. *C. de Rei Vind. n.*54. *cap. seq.* sic suspensio banni ad beneplacitum morte finitur. Angel. *conclus.*217. *col.* 9. quem sequitur Decius *cons.*108. *num.* 2. *Vid.* Menoch. 2. *arbitr. ad consil.* 69. *num.* 5. *confer* Tom. 1. *R. Iur. Francof. lit. B. Verb. beneplacitum.* Exempla alia hûc pertinentia vide apud Martinum Mager. *de Advocat. armat. cap.* 16. *numero*382. *& seqq.*

Regula haec limitatur 1. nisi ad beneplacitum sedis Pontificiae vel Caesareae Majestatis, quid sit concessum, tunc enim morte summi Pontificis vel Imperatoris non censetur finitum. Quia eo casu dignitas Papalis vel Imperialis, quae semper durat, non autem persona consideratur *per text. in c. si gratiosè* 5. *de Rescript. in* 6. *& tradit* Bartol. *in l. centesimis. §. si ita stipulatus. num.* 3. *ubi* Iason. *num.*13. *Idem in l. more. num.* 7. *de jurisd. omnium judic.* Decius *in cap. ex literis. in fin. de constit.* Iul. Clar. *in pract. Crim. §. ult. quaest.* 71. *in fin.* Covarr. *d. cap.*15. *num.*2. *&* Iohan. Bolognet. *cons.*2. *num.* 9. Quando autem concessio dicatur respicere dignitatem concedentis vel ipsam personam privatam, explicant Ruin. Capie. & Covar. *Var. resolut. lib.* 3. *cap.* 15.

Hinc officialis ad beneplacitum Principis, reputatur perpetuus. Alexand. *in l. Principalibus. in fin. ff. si cert. petat. & ibi latè* Ias. Bart. *in l. de pupillo. §. si quis ipsi Praetori. quaest.* 3. *ff. de nov. oper. nunciat.* Cyn. Bald *in l. quisquis C. si cert. petatur.* Iason. *in l. sufficit. notab.* 2. *Dig. de condict. indeb.* Chassan. *in consuet. Burgund. rubr.* 1. *§.* 6. *num.*82. Tiraquel. *de Retr. convent. §.* 2. *gloss.* 1. *num.*74. Ratio praedictorum est, quia ipsa dignitas, non persona, est causa finalis intentionis, secundum Praepos. *in §. illud. fin. num.* 1. *in fin.* Afflict. *num.*1. *per cap. quoniam. & ibi* Abb. *de offic. delegat.* Panormit. *in cap. quoniam. de offic. deleg.*

Secus si in literis concessionis scriptum sit ad beneplacitum Romani Pontificis vel Imperatoris: Eo enim casu per mortem hujus vel illius concessum expirat, quia tunc magis spectatur persona, quam dignitas, *ut tradit Philipp. Franc. in cap. si gratiosè. num.* 8. *ubi multos allegat. adde* Covarr. *lib.* 3. *Variar. resolut. cap.* 15. *numero secundo, adversus* Bald. *Lap. & Gem.* Quod fortius procedit, si scriptum sit ad beneplacitum Papae, Caesaris, vel Regis nostri, ut voluit Bald. & Philipp. Franc. *numero septimo, in dict. capit. si gratiosè advers.* Io. Andr. Card. Imol. *in cap. literis de Rescript.* Quod tamen non procedit, quando esset appositum beneplacitum impersonaliter, ut donec Papae vel Regi placuerit: *ita* Bald. & Philipp. Franc. *d. loc. Vers. quod tamen limitatur in quo ut arbitrer fundatur*, quod decisum refert Capyc. *Decis.*136. *num.* 4. concessionem ad beneplacitum regium, non

extingui morte Regis. Ratio, quia tunc demum cum voluntas à certa persona dependet, moritur cum persona, *tradente* Bartol. *in l. locatio. 4. ff. Locat. & in l centesimis. §. fin. colum. 2. Vers. ultim. formo hic unam. ff. de Verb. Oblig.* Cyn. *in l. fin. & ibid.* Bald. *in 6 quæst. C. de contr. empt.* Alexand. *in d. l. centesimis. §. fin. alias. l. seq. de Verb. Obligat. & in l. post dotem. ff. solut. matrimon.*

Notandum, quod hic de morte dicitur, non extendi ad mortem civilem, per eam enim non cessat voluntas vel beneplacitum, sicut dicitur in deportato *in l cum pater 77. §. hereditatem 4 ff. de leg 2* neq; enim mors civilis æquiparatur naturali, nisi in casibus in jure expressis. *ut per gloss. in c. 1. de offic. Vicar. & gloss. in cap. placuit 16. quæst. 1.* Bartol. *in l. ex ea parte, 121. §. in Insulam ff. de Verb Oblig.* Plures limitatos casus huc spectantes *Vid. apud* Martin. Mager. *de AdVoc. armat. cap 16. n. 344. & seqq.*

Cap. VIII.
De Benevolentia.

Axioma I.

Benevolentia & justitia conservant imperia. Benbello *in fasc. prim. part. 2. capite 1.* Vent. de Valent. *in Parth. litig. lib. 1. cap. 6. numero 24.* Hine merito benevolentia populi Principum thesaurus, præsidiumque firmissimum dicitur à Besold. *de Aerar. public. cap. 2. pag. 28.* Bodin *lib. 5. de Republica, cap. 5.*

II.

Benevolum Iudicem habere bonum est Iac. Ayrer *in histor. process. jur. part. 1. cap. 2. obs. 2. num. 1.*

Cap. IX.
De Benignitate, Benigno, Rigore juris, Severitate.

Axioma I,

Benignitas merito laudanda. *l si Venteri 24. § 3. ibi potest benigne dici. ff. de priVil cred.* Vnde 1. quod benigne datum eum fraude revocari non debet. *l. 62. de Aed. Ed.* 2. in legum dubia interpretatione benignior semper, id est, juris rigore prætermisso, ut ait *gl. in l. si statu liber. ff. de stat. lib.* est sequenda *l. proximè 3. circa med ff de his quæ in testam. l. si fuerit 10. §. 1. de Reb. dub.* Ratio, quia benignitas æquitati tribuitur, sicut ratio juri *l. nulla. 25. de leg.* & 3. in pronunciando etiam benignitatis ratio rigori juris est præferenda.

renda. *l. si tibi pecuniam* 20. *in fin. ff. si cert. pet. l. si tibi* 25. *de donat.* Vnde est quod benignitatem condemnationi inserendam. Fulv. Pac. *libr.* 2. *de probat. cap.* 44. *num.* 37. censeat, meliusque esse nocentem absolvere quam innocentem condemnare ICtus *in l.* 5. *ff. de pœn.* statuat. *l. Adrianus* 47 *ff. de Obl. & Act. l. inter* 38. *de re jud.* Alciat. 3. *præsumt.* 44.

II.

In benignitate & severitate æquitas consistit pro facti sc. circumstantiis. Decian. *in l. fugitivi* 5. *num* 94. *C. de servo fugit.* Iason *in l. etsi legibus num* 4. *C. si contra jus vel util. pub.* de qua re latè tractat. Benckend *ad l* 1. *p.* 4 *memb.* 4. *limit.* 1. *per tot. ff. de R. I & Ant.* Mat. Corat. *d. cas.* 32. *per tot.* Iac. Ayrer *in histor. proc. Iur. part.* 1. *c.* 2. *obs.* 4. *n. ult.*

Cap. X.

De Bestiis.

Bestiis nihil inest virtutis. Conan. *Comment. jur. civil. lib.* 1. *c.* 6. *num.* 1.

Cap. XI.

De Bibulis: Ebrietate.

Axioma I.

Bibuli sunt immemores legum. *gloss. in l. fin. verb. quærere. Cod. in quibus caus. in integr.*

II.

Bibacior quo quis, eo malitiosior, sicut etiam aleator, quo doctior eo nequior. Sarisbon. *lib.* 8. *de nug. cur. cap.* 6. quo magis dolendi sunt illi qui ex bibacitate gloriam quærunt: quos falsè perstringit Carpzov. *in pract. crim. p.* 3. *quæst.* 146. *num.* 12. *& seqq.* ubi & illam quæstionem, An & quatenus ebrietas in delictis excuset, declarat.

Cap. XII.

Bis. Biennium.

Axioma I.

Biennium est tempus angustum. *l.* 1. *in princ. C. de usucap. transform.* vide infrà de tempore.

II.

Bis dat, qui cito dat. Damhauder. *in tract. parium. loco dare invite.*

 III. Bis

III.

Bis idem promitti aut solvi eadem res non potest. *§. sic itaque* 15. *de Act. l. qui bis* 18. *de Verb. Oblig.*

Limita 1. nisi quantitas promissa sit. *l.* 34. *§.* 3. *de legat.* 1. tunc voluntatis erit quæstio, ideoque stipulator utrumque deberi probare poterit, *d. l.* 34. *§.* 3 *de leg.* 1. Gothofred. *ad d. l.* 18. *de V. O.* 2. Nisi debeatur quid ex diversis caussis. *l.* 18. *de Oblig. & Act.* Carpzov. *p.* 3. *c.* 8. *d.* 17.

IV.

Bis quod fit, dicitur frequenter fieri. Prosp. Farinac. *de delict. & Pæn. lib.* 1. *t.* 3. *quæst.* 23. *num.* 17.

CAP. XIII.

Blandiri. Blanditiæ. Assentatio.

Axioma I.

Blandiri est licitum. Zas. *ff. de inoffic. Test. n.* 10. Adeo quidem ut blanditiæ nec in testamento sint prohibitæ. *l. ult. ff. si quis aliquem testari prohibe. Vers.* quamvis blanditiis homines alliciantur, *c. qui syncera* 3. *dist.* 45. Card. *in Clem* 1. *§. nos. de reliq. & Vener. Sanct.* & blanditiis novercalibus deliniti, patres plerunque malignum inferant judicium circa sanguinem suum. *leg.* 4. *ff. de inoffic. testament.*

II.

Blanditiæ instantissimæ habent vim minarum. Pet. Peck. *de testam. conjug. lib.* 1. *cap.* 9. *n* 9. *juxt. cap. cum inter. de Election. cap. petitio. extra de jurejur. l.* 1. *ubi gloss. C. si rector provinciæ. & gloss. in l. ult. C. quod cum eo.* Rebuff. *ad ordin. Reg. tom.* 2. *Rubr. de rescript. artic.* 2. *gloss.* 3. *Vid. l.* 1. *C. de petit. bonor. sublat. lib.* 10. *t.* 12. sicut & potentioris assentatio fraude non caret. Vnde preces & blanditias superiorum vehementes inducere vim & metum, Mascard. *conclusion.* 1. observat.

CAP. XIV.

De Blasphematoribus. Blasphemia.

Blasphemia non est dissimulanda, *c. in nonnullis* 15. *extra de Iudais.* & blasphemantem non deferens est puniendus, *cap. si quis per capillum.* 10. *caus.* 22. *quæst.* 1. *in med.* nec ullam veniam meretur. Hieronym. *Epistol.* 33. Vnde nec gaudet immunitate templorum. Farin. *de delict. & pæn. lib.* 1 *tit.* 4. *q.* 39. *num.* 102. inficit enim aerem ut cœlum fiat pestilens. *Novel.* 72. *c.* 1. *§.* 1. *Vers. propterea igitur.* Domin. Paris à Puteo. *in suo tr. de Ludo. f.* 191. *n.* 50.

CAP.

CAP. XV.

De Bonis.

Axioma I.

Caussa bonorum & caussæ vitæ merito comparantur, arg. *l.* 14. *C. de Advoc. diverforum judic.* 1. Ratio, quia bona dicuntur alter hominis sanguis *per dict. text. in l. Advocati* 14. *C. de Advoc. divers. jud.* Kremb. *de necess. defens. quæst.* 7. *num.* 3. Rip. *in cap.* 1. *num.* 15. *de judic.* Menoch. *de arbit. jud. quæst. cas.* 110. *num.* 6. *& seq. lib.* 2. *cent.* 2. Iohan. Borch. *de feud. cap.* 8. *num.* 14. *& cap.* 7. *part.* 1. *num.* 43. Mascard. *de probat. conclus.* 898. *num.* 8. Iacob. Ayrer *de homicidio necess. part.* 1. *num.* 157. Rosenth. *de feud. cap.* 6. *conclus.* 53. *num.* 3. Ratio, quia per res seu facultates nostras bonor, vita, & status dignitas conservatur, quæ per bonorum & facultatum inopiam sæpè pereunt, *per Nov.* 90. *cap.* 1. *l. pietatis* 6. *C. de suspect. tut. & Ger. sing.* 82. Alex. *cons.* 52. *num.* 4. *Vol.* 4. Bald. *in l. si tuis nummis C. de Op. libert. & l. penult. C. de constit. pec.* Martin. Mag. *de Advoc. arm. cap.* 11. *num.* 94. *&* 95. Theod. Reinck. *lib.* 1. *class.* 2. *cap.* 8. *n.* 100. *de regim. Sec. & Eccles.* Vnde rectè bona rerum agendarum nervus, secundusq; hominis sanguis & fidejussor futuræ necessitatis dicuntur vide Soc. *in l. fin. col.* 2 *solut. matrim.* Petr. Gerhard. *de Petr. Sanct sing.* 73. *num.* 5. Böckel. *de publ. jud. disq.* 6. *fol.* 131.

Limitationis loco tamen ad hanc regulam notari potest, quod quanquam bona seu res respectu hominis utilissimæ fiat, non tame per se, sed tantum hominis gratia conditæ & comparatæ intelligantur, *§. in pecudũ* 37. *de R. Div. l. in pecudum* 28. *in fi. ff. de usur. l. cum igitur* 2. *ff. de stat. hom. eleg.* Obrecht. *de defens. necess. cap.* 8. *n.* 9. *&* 10. ubi dicit: *Iniquum esse vitam hominis pro quo Christus est mortuus, tam vili rerum pretio æstimare.* Martin. Mager. *de Advocat. arm. cap.* 6. *n.* 420. *& seq. ubi vid. plura de discrimine bon. & hominis vita.*

II.

Bona ingenij & fortunæ omnibus patent. Ias. *Inst. de R. D.*

III.

Bona in familia conservari Reipubl. interest. Bald. *ad l. Maximum. C. de lib. & post.* Ratio, quia dignitates familiarum & ordinum conservari maximè Reipub. interest, honor autem per bona conservatur. vid. sup. Axiom. 1. Vnde est quod veteres magis amaverint ex masculis progenitos quam ex fœminis, *§* 15. *de hered. qua ab intest. def.* & jura ita constituerint, ut plerunque hereditates ad masculos confluerent, *§. cæterum* 3. *Inst. de leg. agn. success.*

IV.

Bona divisa minus utilia quam unita. Tiber. Decian. *consil.* 73. *num.* 9. *Volum.* 2.

V.

Bona Ecclesiæ sunt bona pauperum. *Nov. 7. c. 7. in fin. pr. ubi* Dn. Gothfr. *ad verb. ex reb.* Vnde est quod res Ecclesiæ velut pauperum perpetuo alienari nequeant, *dict. cap. 7.*

VI.

Bona præsumuntur esse allodialia non feudalia, text. *in c. un. §. inter filiam t. ubi Dd. si de feud. def. controv. fuerit int. Dom. & Agn. def. 2. f. 26.* Albert. Bruno *cons. 1. in fin.* Gail. 2 O 69. *n.* 4. vid. plures citatos à Dn. Carpz. *part* 1. C. 27 *d.* 7. Ratio, quia feudum quædam species servitutis est. *gloss. & Dd. in l si cujus. ff. de Vsufr.* res autem quælibet libera esse præsumitur *l. 8. 9. C. de servit. & aqua.*

Ampliatur hæc regula ut licet annuatim eappones vel alias res pro bonis possessor solvere cogatur, potius tamen emphyteusis, vel census præsumatur quam fundus feudalis Carpzov *part. 2. const. 39. def. 34 per tot.*

Exceptio est nisi alia fortior & specialis præsumtio hanc generalem excludat & minus fortem, Carpzov. *d. p. 1. c. 27. def. 7. & p. 2. C 39. d. 34.*

VII.

Bona parentum viventibus iis ad filios spectant, *l. 11. ff. de lib. & post. §. 1. Inst. de hered. qual & diff.* hoc verum quodammodo ut *in d §. 1.* reperire licet, seu quoad votum & destinationem paternam *d. l. 11.* non in rei veritate. *l. si legatarius. 8. §. fin. de leg. 3.*

VIII.

Bonorum suorum vires nemo præsumitur ignorare. *l. quisquis. 15. C. de rescind. vendit.*

IX.

Bona avita retinere maximè nostra interest. *l. 38. de R. V. l. 1. §. 15. si in fraud. patron. l. 35. de rest. min.* præsertim domos in quibus forte defecere parentes, viximus minores, in quibus majorum imagines aut videre fixas aut revulsas satis est lugubre. *l. 22. C. de Admin. tut & cur.* Vnde est quod minor in licitatione bon immobilium, quæ majorum fuerunt, victus restituatur *d. l. 35. de min* & quod olim proximi agnati jus retractus habuerint. *l. 14. C. de contrah. emt.* quod utut postea fuerit correctum *per d. l. 14.* Fridericus tamen primus, *5. f. 13.* idem jus confirmavit: & Pontifex *in cap. 8. de rest. in integ.* Nec Cam. omnino ab eo aversatur Mynf. 3. *obs. 51.* Gail. 2. *obs.* 19.

X.

Bonis carens fictione juris habetur pro mortuo, *l. 1. §. sed etsi patruus. ff. de conjung. cum emancip. lib.* nec sperat heredem. *l. 28. de vulg. & pup. subst.*

XI.

Mobilia bona ossibus adhærent ejus cujus sunt, ubicunq; etiam terrarum inveniantur. Coler. *de process. Execut. part. 1. cap. 3. num.* 230. Iacob. Schultz. *p. 1. quæst. 39. num.* 12. ita ut non magis à persona ejus separari queant, quam anima separari potest à vivo corpore. Coler. *d. cap. 3. num.* 240. *vers. adeo ut mobilia.* Nimirum quia bona hominum caussa sunt creata, ac propterea tanquam

quam accessoria sequuntur suum principale. Oldrad. *cons.* 83. *num.* 3 *vers. accessoria enim sunt.* Bertrand. *cons.* 121. *num.* 3. *vers. & hoc quia accessoria & hominum caussa. Vol.* 3.

Declara hanc regulam ut ossa hominum vel defuncti hic denotent domicilium: non ubi peregrinatur aut moritur dominus, Iacob. Schult. *d. q.* 39. *num.* 50. 54. Carpzov. *p.* 3. *const.* 12. *def.* 13. & 6. *cons.* 38. *num.* 4 5. 11. *l.* 2. *de pec. legat. l.* 35. *§.* 3. *de H. l. l.* 32. *de pign. l.* 86. *de leg.* 3. *l.* 44. 78. *in pr. §. ultim. l.* 86. *de leg.* 3.

XII.

BONA non dicuntur nisi deducto ære alieno, *l. mulier bona.* 72. *ff. de jure dot. l. non possunt* 11. *ff. de iure fisc.* 1. *l. subsignatum* 39. *§. bona.* 1. *ff. de verb. signif. l. fin. §. sin autem æs alienum. C. de bonis quæ liber.* Rebuff. *in comment. ad l. bonorum appellatio* 49 *vers. & sic infertur, um vers. seq. pag. mihi* 260. & *ad l. venisse* 165. *pag.* 566. *ff. de verbor. signific.* Mexi. *in tract. taxa panis, concl.* 2. *num.* 94. Surd. *l. consil.* 122. *n.* 22. & *n.* 81. & *cons.* 216. *n.* 12. Gutier. *pract. lib.* 3. *q.* 43 *num.* 17. *cum seqq.* Pichard. *ad §. cum autem* 3. *n* 2. *Inst. de L. Falcid.* Cald. Pereira *de empt. & vendit. c.* 10. *num.* 7. Cardos. *in praxi iudicum & Advocat. verbo bona, num* 4.

[Ratio, quia bona propriè dici non possunt quæ plus incommodi quam commodi habent. textus *in l. propriè* 83. *de V. S.*]

BONA qui non habet, luit in corpore, *l. ult. ff. de in ius vocando. l.* 1. *§. fin. ff. de pœnis.* Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent* 5. *casu* 447. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. resolut.* 251 *num.* 1. *in* 2. *edit.* Farinac. *in praxi crimin. p.* 1. *q.* 26. *num.* 1. Card. Tusch. *practic. conclus. tom.* 3. *lit. D. conclus.* 53. vide inf. Pœna.

CAP. XVI.
Bona arbor.

Bona arbor, bonos fructus facit. *l. quod si nolit.* 32. *§. qui mancipia.* 21. *de adil. ed.* mala verò bonos ferre non potest *gloss. ad d. §. qui mancipia.*

CAP. XVII.
Bona causa.

Bona causa, bono Advocato indiget. *l. si superatus* 3. *§.* 1. *de pignor.* Iacob. Ayrer *in histor. proc. iur. p.* 1 *cap.* 1 *obs.* 1 *num.* 3. Ratio, quia bona causa etiam deteriorari & omitti potest malè agendo. *d. l* 3. *pr.* Sæpè enim bonæ causæ mala est instantia ex quo fit sæpè ut pereat lis actori. *l. & post* 73. *de judic. Tertull. lib. de patientia.* Quotiens instantia ejus deterior est causa sua.

Sæpè

Sæpè enim licet rei persequendæ jus suum habeat actor, sit tamen ut rem amittat, vel quod non veniat instructus probationibus ad agendam, vel quod non utatur propria actione & congrua Cujac. *lib. 20. quæst*. Pap. *in dict. leg. 3. de pignor.*

Cap. XVIII.

De bona fide.

Ax. I.

Bona fides & mala fides sunt contraria, & non possunt esse in eodem subjecto. *l.13.§.ult.pro Soc.* Vnde est quod bonæ fidei contractus corrigant dolum, *l.7.§.3.de dol.* & malæ fidei emtio irrita dicatur, *l.1.C. de rescind. vend. adde* Dyn. *ad cap. possessor. de Reg. Iur. in 6.* Arum. *exercit. 6. quæst. 5.* Bonum enim malum esse nequit, nec malum bonum, equidem bono melius esse potest, & malo pejus: at nunquam quod malum est, propterea & bonum erit, neque potest eadem de re conscientia eadem esse simul læsa & simul illæsa, simul certa & incerta; C. I. A. *de usurp. & usucap. thes.14.* bona fides autem nihil aliud est quam illæsa rei alienæ conscientia, *l.32.§.1.de usucap. l.3. ad L. Fab.de plag. l.27. de Contrah. Emt. l. 109. de V.S. & ibi* Gœdd. *n.2.* Vult. *ad tit.Instit. de usucap. num.39.* Wesenb. *in Paratit. d.t. Tr. Volum.2. disp. 22. th.6.lit.A.* Angustin. *cit.* à Gratiano *in cap.si virgo 5. caus. 34.q.1. & 2.cap. fin.extr. de præscript.* Laurent.Kirchov.3.*cons.Var. ICtorum* 10. *n.3.*

Limitationis tamen loco nota quod bona fides per stratagemata & insidias (utpote quæ fraudes propriè non vocantur, nec justitiæ & ordinatæ voluntati repugnant) non excludatur prout asserit *per textum Bibl. Iosua 8. c. Dominus.2. Vers.cum autem justum 23. quæst.2. argum. l.26.ff.de capt.& postlim.rev.* Abb.*in cap.unic.num.1.de Sagit.* Dec.*in l. 65. num.3. de Reg. Iur.* Abb. Gent.2.*de bell.jure* 3. Boc.*de bello & duello.cap.13.num.13.* Gœdd. *in l.177.num.8.de V.S.* Boss.*pract.crim.tit.de Respons.à reo fac.num.21.* Vmm. *disput.de process.2.n.41.& seq.* Martin.Mager.*de Advoc. arm. c. 11. num.83. & seq.* Lips.*lib. 5. pol. cap.17.*

II.

Bona fides præsumitur. *l.6.C.de dol.l.51.pro Soc.* præsertim in possidente, Laurent.Kirchov.2.*cons.Var.ICtorum* 44. *num.14.* maximè si habet titulum verum, *gloss.in cap.fin.de præscrpt.* Bartol. *in l.Celsus.num.17.Vers.sed contra.ff.de usucap.& in l.fin.in fin. C.unde vi.* Panorm. *in cap.grav.n. col. 3. Vers.si vero de restit.spol.* quanquam bona fides etiam præsumatur, ubi possessor putativum saltem allegat titulum, Bart.*in d.l.Celsus.n.17.* Curt.jun.*cons. 28.num.4.* Socin.jun. *cons.76.num.6.* Vult. *inter Cons.Marpurg.22.num.20.* Vnde est quod bona fides ex causis injustis & temerariis causari dicitur. Paul. Castr.*in d.l.Celsus de usucap.* Matth. de Afflict. *decis.40.* Iason.*in l.si id quod. num.35.*

num. 35. *ff. de jurisdict.* Alciat. *in reg.* 3. *præs.* 5. *num.* 4. Wesenb. *consf.* 4. *num.* 83. Bald. *in l.* 1. *C. ubi causa stat.* Sixtin. *inter Cons. Marpurg.* 9. *num.* 72. Imò solus hic longi temporis cursus potest sufficere, etsi nullus omninò allegetur titulus *cap. si diligenti* 17. *de præscript.* Innocent. *in cap.* 2. *de restitut. in integr.* Alex. *consf.* 71. *num.* 1. *Vol.* 1. & *consf.* 202. *num.* 12 *Vol.* 6. & *consf.* 4. *num.* 3. *Vol.* 3. Rol. à Vall *consf.* 3. *num.* 93. *Vol.* 1. & communem testatur Rip. *in cap. cum Ecclesia de caus. poss. & prop. num.* 99. quem refert Menoch. *de arbitr. jud. quæst. lib.* 2. *c.* 43. *n.* 7. quod cumprimis procedit si præscriptio est longissimi temporis (utpote quæ pro titulo habeatur) & cæteris suis partibus absoluta & perfecta. Vultej. *Consil. Marpurg.* 22. *num.* 90. *Vol.* 1. Cornel. *consf.* 211. & 217. *Vol.* 2. Idem præsumitur ex auctoritate Iudiciali. *l.* 32. *de min. l.* 28 *fin. de nox. act. Vide plura apud eos qui de præsumtionibus ex professo scripserunt.*

Ampliatur hæc regula quod vera sit non modo quoad cœptam, sed & quoad continuatam bonam fidem. Alciat. *de præsum. reg.* 3. *præs.* 5. Covarruv. *de sponsf. p.* 2. *cap.* 8. §. 1. *num.* 4. Vult. *consf.* 22. *num.* 22. *Vol.* 1. adeo ut nec per simplicem interpellationem tollatur. gloss. *in d. c. si diligenti.* 17. *Verb. bona fide. de præscript.* Dd. & gloss. *in l. penult. ff. de Evict.* Vultejus *Cons. Marpurg.* 22. *Volum.* 1. *num.* 23.

Limita 1. quod nisi bona fides in judicio allegetur nullius sit momenti, *l. si adulterium* 38. §. 5. *Ad. Leg. Iul. de adult.* Gail. *lib.* 2. *obserV.* 46. *num.* 22. excipe nisi Parens sit cujus bona fides semper præsumitur, licet non fuerit allegata, Kirchov. 1. *consf.* 34. *n.* 86.

2. Limita: quod bona fides non præsumatur in incorporalibus nisi probetur. Bald. *in l.* 2. *n.* 16. *C. de serVit. & Aqua.* Philip. & Francisc. *in c.* 1. *n.* 10. *Vers. si Verò de præscr. in* 6. *ita not. Dd. in d. l.* 2. *C. de serVit. & aqua.* Bart. *in l.* 1. §. *hoc interdicto. n.* 2. *de itin. act. priV.* Abb. *in c. si diligenti. col.* 5. *n.* 18. *Vers. Venio ad secundum. ubi communiter ita Dd. sentire testatur. de præscr.* Ioseph. Mascard. *de probat. concl.* 1214. *n.* 15. *Vol.* 3. Balb. *de præscr.* 2. *part.* 4. *pr. q.* 1. *n.* 10. *Vers. tertio requiritur. ubi Vid. plures ad hanc rem cit. & communem hanc esse notat* Martin. Mag. *de adVocat. arm. c.* 9. *num.* 104.

3. Limita nisi aliquid contra jus factum sit, tunc enim bona fides non præsumitur, *c. qui contra* 82. *de R. Iur. in* 6. Arum. *exercit.* 5. *q.* 6. Vnde Zas. *in l. si alienam. num.* 15. *ff. solut. matrim.* Bonam fidem in factis sceleratis locum habere negat.

III.

Bonæ fidei convenit summam amplecti æquitatem. *leg.* 31. *deposf.* Bald. *consf.* 51. *Vol.* 1. Vnde bonæ fidei non congruit de apicibus juris disputare. *l. si fidejussor* 29. §. *quadam* 4. *Mandati,* Quare etiam in mercatorum causis subtilitas juris non venit observanda; sed de simplici & plano proceditur, quoniam inter mercatores bona fides maximè attenditur, Gail. 2. *obs.* 27. *num.* 26. & *seq.* Gil. *de arb. jud. c.* 6. *p.* 2. *art.* 2. *n.* 27.

Hæc regula ita declaranda ut procedat modo revera sint apices juris, quæ prætenduntur, non ea quæ alias etiam à jure naturali & communi requiruntur. Kirchov. 2. *Var. consf.* 14. *n.* 3. & *seq.*

IV.

Bona fides tantundem possidenti præstat quantum veritas quotiens lex impedimento non est Fundatur hæc regula *in l. 136. de Regul. Iur. ubi vide Philipp. Matth.* Hinc sicut ad dominum ita etiam ad bon. fid. possessorem pro cultura & cura fructus pertinent, *§. 36. I. de R. D.* & id Iuris habet quod Dominus *l. 25. §. 1. vers. porrò de usur.*

V.

Bonæ fides in omnibus contractibus intervenire debet. *l. 4. C. de Obl. & A.* Declarationis loco notandum 1. vocem bona fide dupliciter sumi quatenus opponitur stricto juri & in hac significatione *reg. l.* 4. non procedit vel quatenus opponitur malæ fidei & hactenus rectè hæc regula universaliter exponitur, Pac. An. *C. de Obl. & Act. num. 5. & 6.* Hering. *de fidejuss. c. 2. num. 48. & 49.* 2. Observandum bonam fidem diversimodè inesse b. f. & stricti juris contractibus: in illis eam magis requiri, unde vi contractus, qui ex bono & æquo æstimatur, & per actionem civilem dolus incidens in hiscorrigitur; in stricti juris negotiis tantum per actionem de dolo aut in factum, *vide l. 7. §. 3. junct. l. 11. §. 1. de dol.*

VI.

Bona fides in Principibus, Comitibus, Nobilibus, Doctoribus, & aliis honestioris loci personis præ aliis exuberare debet. Coler. *de process. execut. p. 1. c. 10. n. 251.* Arum. *de Iur. pub. discurs. Academ. 22. th. 4.*

VII.

Bona fides & clausula seu promissio de præstatione doli (**alles treulich und ohne gefährde**) exæquantur. Virgil: Pingizer *quæst. Sax. 38. num. 18.* Wesenb. *cons. 14 n. 17. lib* 1. Martin. Mager. *de Advoc. arm. c. 14. n. 35. sed amplius de hac re agendum in clausulis.*

VIII.

BONA fides non patitur, ut bis idem creditum exigatur, *cap. bona fides 57. ff. de Reg. Iuris. l. bona fides 31. ff. depositi.* gloss. *verbo sententiæ, in cap. suscitata 6.* ubi Abb. *num. 7. de in integ. restit.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 63.* Roman. *cons. 28. num. 2. vers. respondeo.* ubi Apostil. *in verbo non patitur,* subdens propterea admitti exceptionem solutionis etiam in executione sententiæ, ne contra bonam fidem semel exactum iterum exigatur, refert Card. Tusch. *d. tom. 1. lit. B. conclus. 117. num. 1. & 2.* dolosè enim facit, qui contra bonam fidem facit, Cravet. *cons. 142. num. 14.* vid. inf. Fides.

CAP.

Cap. XIX.

De Bonitate & bono.

Axioma I.

Quod bonum aut optimum denominatur, aut tale est absolutè, aut in comparatione ad rem subjectā. Alia enim aliis conveniunt, non idem omnes appetunt. Sic multa naturâ ingrata, secundum diversitatem subjecti, cui applicantur, gratā mutuantur bonitatem; Valetudo quam inde speramus, annon acceptam ventriculo facit amaritiem absynthij? Annon Araneus alimentum præbet gallinis? Quid ni venenum est? Quam multæ pestes serpunt in greges & parcunt civibus? Bonum est, inquit Apostolus, uxorem non ducere, 1. Cor. 7. At cui quæso, an omnibus in universum? Imò bonum est hominem non esse solum, Genes. 2. Illis enim demum convenit qui sunt sicut Apostolus. Arnis. *lib. 2. relect. Polit 7. s. 1. n. 5.*

Hinc rectè Dn. D. Sebizius Exercitatione Medica 56. Nihil simpliciter & absolutè bonum malumve dici debet. Sed cum aliqua distinctione & certo modo. Vnde *Hippocrates* prudenter lib. *περὶ τροφῆς: πάντα τὰ φλαῦρα κ̀ ἀστεῖα πρός τι*: Ad aliquid omnia mala & bona sunt. Et iterum: *τὸ ξύμφωνον διάφωνον*: consonans dissonans est, *καὶ τὸ διάφωνον ξύμφωνον*, hoc est unum idemque alimentum quod uni naturæ est conveniens, alij, quæ contraria est, minus convenit: & quod huic non convenit, alij, quæ aliter constituta, congruere potest. **Es ist nichts so böß/ es ist zu etwas gut.**

II.

Angusta innocentia est, si quis secundum leges tantùm sit bonus, & plura sunt de officio boni viri, quam quę præcisè legibus desiderantur. Cic. 3. *de offic.* Bachov. *in comment. de pact. sub Rubr. de pactis adjectis*

III.

Bonitas intrinseca rei debet considerari secundum tempus contractus. *l. cum quid 3. ff. si certum pet.* cujus est de natura non substantia, Bart. *ad d. l. 3.*

IV.

Bonitas naturæ inest homini, Menoch. *de præsumt. lib. 6. q. 29. n. 1.* sed arte expolitur. Omphal. *de usurp. LL. lib. 8. c. 1. n. 3.*

V.

Sicut bono melius datur, *l. 75. §. 2. de V. O.* ita boni rationem habet minus malum comparatum ad majus *c. juravit 4. caus. 22. q. 4.*

VI.

Bonum & malum à voluntate procedit. *l. qui injuria 53. in pr. ff. de furt.* unde bonum coactum est irremunerabile, *c. non satis 14. dist. 86.*

VII.

Ad bonum qui non studet malum facere videtur, *l. qui liberos 19. in fin. ubi gloss. de rit. nupt.* A malo enim non sufficit abstinere nisi fiat quod bonum est, *l. in illa 50. de V.O.* duæ enim sunt justitiæ partes ad duplex justitiæ seu virtutis exercitium pertinentes, qua non tantum à malo abstinendum, sed & bonum faciendum esse monent, prout ipsa tria generalissima juris præcepta nos docent, non sufficere honestè vivere, alterum non lædere, sed etiam requiri ut jus suum cuiq; tribuatur, *§. 3. Inst. de Iust. & Iur. ubi Loc. in not. lit. A. add. cap. unic. Vers. sed quia non sufficit. 2. feud. 6. l. 6. §. 7. de re milit. l. in illa 50. & l. 83. pr. de V.O. can. de for. 18. caus. 22. q. 5. c. Veniens de eo qui cognov. consang. ux. clem. 3. de pæn.*

VIII.

Bonum quandoque fieri non debet ne detur occasio delinquendi, *c. denique 6. dist. 21.* Ideoque bonum vitandum si ex illo potest descendere malum. Abbas *in c. cum ab omni in not. 2. de Vit. & honest. cler.* malum ergo in potentia excludit bonum in actu: melius itaque est stare in terminis indifferentibus, quam ut sub spe boni malum aliquod committatur. Nam bonum ex malo gesto proveniens non excusat delinquentem, *l. 3. §. in bello de re mil. c. relegentes 45. caus. 23. q. 5.* imo bonum prohibetur ratione mali consequentis, *c. ita ergo. 5. & ibi gloss. 22. quæst. 1.*

IX.

Mala admittenda non sunt ut inde sequantur bona, *can. forte 3. caus. 14. q. 5. can. sic non sunt 10. caus. 32. q. 4. c. fin. 32. q. 8. c. super eo. de usur. c. 3. & ibi gl. ne Cler. vel Monach.* sed diffugiendum quod malum est, muniendum vero undique quod melius, ut loquitur Iustinianus *in Nov. 89. pr & c. 7.* Et ideo non sunt facienda mala, ne alii graviora committant, talis namque compensatio apud Christianos locum sibi non vindicat, *can. quod ait 1. dist. 14. c. 1. de convers. infidel.* Vnde qui hac intentione mala accipit aut facit, ut bene dispenset, gravari potius quam juvari censetur, *c. non est putanda 27, caus. 1. q. 1.* Et sanctus vir se non putat eligi ad melius si ipse factus est deterior, *can. leges 16. quæst. 1.*

Et hæc quidem ita regulariter obtinent, limitationis loco notandum quod ubi inveteratum malum est, ita ut medicina ipso morbo periculosior videatur, malum non approbetur, sed toleretur propter bonum quod ex malo sequitur, *cap. denique 6. dist. 4. cap. nervi 2. circa fin. dist. 13.* Eleg. hac de re Tib. in prudentissima Oratione ad Senatum habita *3. Ann. 55. n. 2.*

X.

Bonum honestum præfertur bono utili. Bald. *in l. Iulianus. num. 2. ff. si quis omissa causa testam.*

XI. Bo-

XI.

Bonum diu servatum non facile mutatur, Zas. *in l. minime in pr. ff. de leg.*

Cap. XX.

De Bono & æquo. adde supr. lib. 1. cap. de Aequitate.

Axioma I.

Bonum & æquum debet judex considerare, *l. 2. in fin. si quis caut.*

II.

De bono & æquo si tractatur plerunque sub auctoritate juris scientiæ perniciosè erratur, *l. si servum 91. §. & Celsus adolescens 3. de Verb. Obl.*

III.

Ex bono & æquo ubi agitur non est curandum de Apicibus juris, *l. si fidejussor 29 §. 4. ubi* Bart. *Mandat. cap. dilecti. ubi gloss. extra de Iud. vide supra de bona fid. & lib. 1. de aequitate.*

Cap. XXI.

De Bono publico.

Axioma I.

Bonum publicum privatorum commodis anteponitur, *Nov. 39. c. 1. pr. vers. sancimus.* adeo ut propriæ hic consanguinitatis & pietatis ratio merito cesset, sic priscis olim Romanis disciplina castrorum antiquior fuit parentibus quam charitas liberorum, *l. 19. §. 7. de capt. & postlim. revers.* & filius qui patrem Reipublicæ hostem occidit præmio laudeque dignus judicatur, *in l. 39. de relig.*

II.

Bonum publicum fundatur in æquitate, Honded. *vol. 1. cons. 81. n. 30.*

Cap. XXII.
Bono viro. Bono. Sancto.

Axiom. I.

Bonus est qui prodest quibus potest, & nocet nemini nisi lacessitus injuria, Cic.3. *offic.* Bonus enim nocere non cupit. *c. sapiens.* 14. *caus.* 4. *q.* 1.

II.

Bonus quis efficitur exemptus à mala conversatione, *l.*25. *§.*6. *de Aed. Ed.*

III.

Bonis sancta prosunt ad salutem malis ad judicium: mala autem prosunt bonis, per malum enim fit bonum, cum benè accipitur malum, ut eleganter exemplis declaratur *in can. & sancta* 66. *& seq. de consec. dist.* 2.

IV.

Propter bonos interdum satius est prodesse malis, quam bonis deesse propter malos, Senec. *lib.* 4. *de benef. c.* 28. Hering. *de fidejuss. c.* 1. *n.* 44.

V.

Bonos paucos habere sanctius est quam multos malos, *c. cum sit ars* 14. *vers. sanctius enim, de atate & qualit. prafic.*

VI.

Boni bonis nascuntur & fortibus. *Vid. infr. Axiom. IX. in Ampliat.* Unde Aristot. 7. *Polit.* 8. ait: *Par est meliores eos esse qui ex melioribus.* Sicut enim parentum vitia & liberis innasci verisimile est *l.* 5. *§.* 1. *C. ad Leg. Iul. Majest.* Aur. Bull. *tit.* 24. sic & virtutum quædam propago esse creditur. Gloss. *ad l.*31. *§.*21. *Verb. non infamata. de Aedil. Edict.*

Sæpissimè tamen hæc regula fallit: unde iterum in proverbium abiit heroum filij noxæ: & rectè ex exemplo Abraham, Isaac & Iacob, Pontifex propter eorum copulationes cum ancillis 4. genera hominum figurari observat, quod nempe aut per malos nascantur boni, aut per bonos mali, aut per bonos boni, aut per malos mali, *c. recurrat.* 2. *caus.*32. *q.*4.

VII.

Boni à malis in hac vita penitus separari non possunt: illud enim esset arrogantis & nimium inflati. Qui enim alios non tolerat ipse sibi per impatientiam testis est, quod non sit bonus: Abel enim esse renuit quem Cain malitia non exercet: malorum vindicta Deo relinquenda.

Limitationis loco notari potest, quod utut boni à malis in hac vita separari nequeant corporaliter, separentur tamen spiritualiter. Sunt enim in Ecclesia Dei homines mali ut humores in corpore, *c. quomodo exaudit Deus.* 41. *de consecrat. dist.* 4.

VIII.

Boni præmiis afficiendi, mali coërcendi pœnis sunt. *l.*1. *§.*1. *de Iust. & jure.*

IX. Bonus

IX.

Bonus quilibet in dubio præsumitur, *l. meritò 51. ff. pro socio. l. quoties 18. §. qui dolo. ff. de probationib. cap. unic. de scrutin. in ord. faciend. cap. dudum 16. & cap. ult. de præsumt.* Bernard. *reg. 65.* Duen. *reg. 75.* Socin. *reg. 39.* Tiraquel. *de præscript. §. 1. gloss. 2. vers. sed quod. pag. mihi* 87. Aretin. *conf. 23. num. 10. vers. ad tertium.* Alciat. *de præsumpt. reg. 3. præs. 2.* Socin. *in l. cum Prætor. §. rogo. ff. de legat. 2. & conf. 15. num. 15. vol. 1.* Marsil. *in l. 1. num. 67. ff. de Sicar.* Cravet. *conf. 8. n. 1.* Mench. *illustr. cap. 70. num. 3.* Mascard. *de probat. concl. 222. & 224. & concl. 878. concl. 1203.* Menoch. *de præsumpt. lib. 5. præs. 3. num. 15.* Pac. *de probat. cap. 16. num. 17. lib. 1. & cap. 53. num. 30.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 10. quæst. 3. num. 63.* Petr. Alphons. de Vasconcellos *in harmonia rubricarum Iuris Canonici, ad rub. de scrutinio in Ordine faciend. num. 3. seqq.* Brunor à Sole *in locis communib. verbo bonus.* Cened. *ad Sextum collect. 29. num. 1.* Cardin. Tusch. *d. tom. 1. lit. B. conclus. 123.* Garc. Girunda *de privilegiorum, seu exempt. explicat n. 1500.* Mendez à Castro *in praxi Lusitana, lib. 3. cap. 1. num. 64.*

[Ampliatur hæc reg. per Innocent. in *c. dudum 2. de Elect.*, ubi scribit: Si probatur Electum esse venatorem, præsumitur hoc licitæ recreationis ergo facere, vel si probatur irascibilis, vel indignabilis naturæ, interpretatur quod ex justa causa hoc faciat: ubi Abbas quem sequitur Felin. *in verb. in gloss. & in verb. Idoneus.*] Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 67.* ubi quod bonus præsumitur, qui de bono genere natus est, Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archiepisc. Neapol. p. 1. decis. 62. num. 6.* Octav. Glorit. *resp. 6. num. 77.* [seu bonis parentibus ortus. Gloss. *ad l. quod si nolit. 31. §. qui mancipia 21. in verb. non infamata. ff. de Ædilit. Edic.* Item qui bonæ nationis. *d. l. 31. §. 21. de Ædilit. Edict.*] Farinac. *in praxi crimin. p. 1. quæst. 47. n. 282.* ubi quod ex educatione bona quis bonus præsumitur, Menoch. *de præsumpt. lib. 5. præs. 1. num. 29* ubi limitat, quando agitur de salute animæ, Sanctarel. *var. resolut. p. 1. resol. 2. num. 4.* Philipp. Paschal. *de viribus patriæ potest. p. 2. c. 2 n. 2 c.* ubi dicit, quod licet quis bonus præsumatur, non tamen 1. optimus, & qualitas illa debet probari. [Alciat. *reg. 3. præsumpt. 2. num. 9. de præsumpt.* Angel. *in l. 2. §. diem ff. quemadmodum testamenta aperiantur.*] Vincent. Caroc. *sing. 286.* ubi ait intelligendum axioma. 2. in persona particulariter considerata,

rata, ſecus in populo ſimul collecto, & coadunato, quia in eo homines non integri, ſed corruptibiles adeſſe præſumuntur, in acclamationibus ſcilicet, & aliis non maturè geſtis.]

[Limit. 3. quando agitur de aliquo promovendo: tunc enim integritas non præſumitur, ſed debet adhiberi aliqua informatio. Ita tenet Cardin. Clement. 1. *in 2. rota. de conceſſ. præbend.* Alciat. *de præſumpt. reg. 3. præſumpt. 2.*

4. Non habet locum hæc regula ſi quæſtio ſit de facultatibus. Gloſſ. communiter approbata *in l. ſi vero. §. qui pro rei qualitate. in verb. dubitetur. ff. qui ſatiſdare.* & ibi Jaſon.

5. Quando contra aliquem eſſet communis fama, quia tunc illam purgare neceſſe habet. Bertazol. *lib. 1. conſ. 6. deciſ. 2. quæſt. 5. per tot. tit. de purgat. Canon.*

6. Quando quis ſemel fuerit malus, tunc ſemper maximè in eodem mali genere talis eſſe præſumitur. *l. ſi cui. 7. §. 3. ff. de Accuſ.* confer infr. reg. qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus. Herm. Vult. *Conſil. Marpurg. 15. n. 88. vol. 2.*

7. Hæc regula concernit perſonam hominis, ut illa excuſetur à ſiniſtra ſuſpicione doli & fraudis, ſi quid minus rectè dictum aut factum reperiatur, ut id potius fragilitati humanæ imputetur, quam malo conſilio; non juſtificat autem ea quæ circa perſonam verſantur, ut juſti præſumantur actus hominum. Modeſt. Piſtor. *part. 2. quæſt. 75. num. 1.*

Præterea hæc præſumptio non præjudicat tertio. Decius *conſ. 445. incipit in caſu ad me translato. num. 61. ibi & in præiudicium alterius &c.* Abbas Panormitan. *in cap. cum in iure. 31. num. 2. verſ. item cum agitur de præiudicio alterius. extra de offic. & poteſtate iudic.* Modeſtin. Piſtor. *part. 2. quæſt. 76. n. 1. & ibi* Schultz *in not.*]

CAP. XXIII.

De Brevitate.

Axioma I.

Brevitas non paginis aut lineis metienda, ſed rerum neceſſariarum & veriſimilium tractatione cenſenda. Cothman. *2. reſponſ. 59. n. 341. & ſeqq.*

II. Bre-

II.

Brevitas actus & temporis facit præsumi consultum quod illico sequitur. Alex. *volum. 2. cons. 69.*

III.

In caussis modicis & brevibus nulla requiritur scriptura, nec respectu sententiæ, nec respectu processus, sed creditur simplici informationi judicis seu Notarii. *auth. nisi breviores. C. de sentent. ex per. recit* *Sid. Gæden fol. 141. num. 1.* Quæ autem dicantur breves causæ, illud arbitrio judicis committitur. *Idem num. 9. hac de re latè Honthem. lib. 1. de art. not. cap. 27. num. 13. per totum.*

IV.

BREVITATI studendum est, non autem multiloquio, & superfluis, Fran. Aretin. *cons. 1. Decreveram jam diu, in princ.* quem refert Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 1. lit. B. conclus. 127. num. 1.* quia [brevitas parit locutioni gratiam. *c. definimus 21. in fin. caus. 18. quæst. 2.* Gabr. & Sarayn. *in addit. ad Ludovic. Roman. Singul. 746. vers. nam & brevitas. & seq.* Matth. Berlich. *part. 1. concl. pract. 9. n. 32.* longéque melior est prolixitate, Barth. Socyn. *cons. 61. n. 6. vol. 1.*] at verba superflua & inania solent stomachari prudentes, Roland. à Valle *cons. 39. num. 2. lib. 2. & cons. 61. in princ. lib. 3.* quem refert Cardin. Tusch. *tom. 7. lit. S. conclus. 895. num. 31.* [Prolixitas enim confundit ingenium hominis fragile. *l. ampliorem 39. §. 1. de appellat.* tædium generat animis auditorum. *§. quibus 2. Const. de nov. Codic. compon.* neque aliquod suffragium conferunt. *Const. de emend. Codic. Dom. Iustin.* Penè nihil immensum bonum *Novell. 3. in pr.* Hinc unusquisque abstinere debet à superfluis. *l. breviter 1. ff. de offic. præfect. prætor. l. instrumentorum 8. C. de precib. Imper. off. l. pediculu 32. §. 6. de aur. & argent. legat. l. is à quo 3. §. fin. ut in possess. legat. fac. l. 1. in princ. & ibi Bart. ff. de orig. iur. conf. Did. à Segn. in Reper. L. si ex caussa legati. ff. de verb. obligat. num. 6. & ibid. plura in addit. Didaci Perez.* cùm frustra fiat per plura, quod potest fieri per pauciora, *ut in l. 1. ff. quod met. caus.* Didac. à Segur. *dicto. loc.* quod maximè locum habet in legibus, ubi non debet apponi etiam unica syllaba superflua, ut *ibidem* Baldus notavit, & longè magis in summario, utpote quod magis verba brevia quàm ipsa lex continere debet, & nomina consona rebus. *l. fin. C. de donatione ante nupt. & in §. Est & aliud. Inst. de*

Inst. de don.] Unde gaudent etiam brevitate moderni *l. ampliorem 9. §. in refutatoriis. C. de appell.* gloss. *in l. 1. ff. quod met. causa*, Joan. Andr. *in proœm. Decretal. in verb. Gregorius. in princ.* ubi intelligit, dummodò, [quod sæpe tamen fit Oros. *in præfat. advers. pag lib. 3.*] non sequatur obscuritas & incertitudo. [Concinna enim brevitas laudem meretur ipsis rebus conveniens, & quæ neque plura, neque pauciora, quam oportet, complectitur tum omnibus in rebus, præcipuè verò in ipsis artium præceptis grata. Jac. Umphal. *de usurpan. legū. lib. 6. c. 5. num. 1.* de brevitatis laude amplius vid. Costal. *in parerg. fol. 7. add. Spec. de Advoc. §. consequenter. v. ad eius.*] Et sanè quod consultor verborum prolixitatem rejicere debeat, ait Roland. *d. cons. 61. num. 2. libr. 3.* [& substantialiter loqui. Aretin. *cons. 35. incipit Viso. colum. 1.* Bertazol. *libr. 1. consil. 6. num. 1.*] quia longa loquacitas solet stomachari legentes, ut dicit Castrens. *consil. 191. in princip. lib. 2.* & tædium animis inferre, secundum Baldum *consil. 155. loquacitate omissa lib. 2.* & Curt. jun. *cons. 288. num. 5. & cons. 329. in princ.* [Unde meritò Cujacius *in præf. lib. 1. Respons. Scævola* eum Jurisconsultis omnibus pro exemplo constituit, cùm inquit: *Sit hic auctor nobis pro exemplo, cùm de Iure consulemur, ut ad eius exemplum breviter de jure respondeamus secundum factum, secundum propositum & secundum hypothesin. Cognito enim facto perito homini jus in facili & in proclivi est. Imperito neque pes neque caput sermonis usquam apparet. Est enim omnis imperitus ἀτελεότητ@. Sapiens enim ex paucis multa intelligit, secundum glossam in §. 1. verb. opinari. authent. de consang. & uter. fratr. col. 4.* Et stultum est quærere gloriam ex sermonum foliis magis quàm ex radice rationis *cap. Marcion 64. causs. 1. quæst. 1. l. 3. §. conditio. de adim. legat. cap. sedulo. distinct. 38.* Ideò verborum apparatu & multiloquio omisso absque longo circuitu. *arg. clem. auditor 3. in fin. extr. de rescript. l. 13. C. de relat.* circa decisionem juris brevitati studendum, Colerus *cons. 48.* censet, quod etiam notavit Hering. *cap. 10. de fidejuss. num. 456.* Quod fit, quando argumentorum prolixitate omissa breviter distinguimus. *Caball. part. 2. de divid. & indiv. pag. 217. n. 386.*]

CAPUT XXIV.

De Brevitate temporis vel termini.

Axioma I.

Brevitas temporis non solùm actum reddit nullum pertradita *à Roland. cons. 76. num. 23. Vol. 1.* Menoch. *de Arbitr. quæst. lib. 1. quæst. 42.* Verùm etiam fraus & dolus præsumitur. Tiraquell. *de retract. §. 1. gloss. 7. num. 77.* & Cephal. *cons. 89. num. 1. lib. 1.* Farin. 1. *decis. 14. in addit. tit. 6.*

II.

Brevitas temporis facit præsumi eundem actum & statum. Aretin. *consil. 83. col. 5.* facit ut non possit adhiberi causæ cognitio. Gilhaus. *arbor. judic. part. 1. c. 6. §. 71. n. 2.* vel ratio rectè reddi. *Masc. de prob. concl. 240. n. 3.*

III.

Brevitas termini non vitiat contractum bonæ fidei. *l. insulam 58. §. in operis. ff. Locat.* sed arguit iniquitatem judicantis *cap. ad petitionem 22. de accusat. ubi innoc. & adc. 1. de dilat.* imò arguit multa Barth. oom. Bertazol. *consult. decis. lib. r2. cons. 269. num. 11.* Brevitas autem termini æstimatur ex qualitate locorum & caussæ *N. 69. cap. 2. & l. 1. §. ult. C de dilat.* Eleganter recess. *de Anno* 1594. § Solten sich aber auch Sachen zutragen ‹2. ibi: Daswie sich dann niemand abkürtzung der Zeit oder übereilens billich zu beklagen/ bißfals setzen/ ordnen vnd wollen Wir/ daß der Richter in solchen fällen/ nach einer jedwedern Sachen Wichtigkeit ferner deß wegs/ vnd erwegung anderer Vmbstände gute geraume Termin ansetzen/ sich auch gleicher bescheidenheit in prorogation derselben gebrauchen/ soll.

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

De Cadaveribus.

Cadavera quàm citissimè sepulturæ dari Reipubl. intereſt. Ratio, quoniam cadavera fœtorem solent excitare, unde facilè pestis aliaque morborum genera naſcuntur *arg. l. 3. §. Divus. ff. de sepulcr. Spec. tit. de Appell. §. in quib. Verſ.* 10. Nic. Boer. *decis.* 287. Vnde meritò providendum, ne cadavera maneant insepulta. Iason. *in l. ult. §. 9. C. de Iur. delib. cum aliis cit. à Carpz. p. 1. Conſt. 28. def. 39. n. 2.*

Amplia hanc regulam quod procedat, utut etiam intereſſe privatorum prætendatur, quoniam hoc merito publico cedere debet. *arg. l. 1. ſol. matrim. Novell.* 39. *cap.* 1. *Verſ. Sancimus.* Gomez. *tom.* 2. 12. *num.* 56. Hinc puniuntur qui privati debiti causâ corpora mortuorum ſequeſtrare aut arreſtare tentant, prout oſtendit Carpz. *p.* 1. *Conſt.* 30. *def* 22. *per tot.*

Limita hanc regulam; niſi exemplum & Reipublicæ utilitas ſuadeat cadavera inſepulta relinquere, velut punitorum ob læſam Maieſtatem, *l. 1. C. t. t. de cad. punit.* vel manifeſtè hæreticorum & uſurariorum, quorum corpora etiam evelli poſſunt & exhumari *Rip. in tract. de remed. contr. peſt. num.* 145. Gramm. *decis.* 82. *num.* 5. aut denique parricidarum & ſeipſos interficientium Iaſ. *in l.* 2. *col.* 1. *C. qui teſt. fac. Dida. Cov. lib.* 1. *Var. reſ. c.* 2. *n.* 11.

CAP. II.

De Cæcitate.

Cæcitas ſuperveniens non adimit honorem antea quæſitum, *l. infamia* 8. *C. de decur.* ſed impedit à novo honore quærendo *l.* 1. *§.* 5. *de poſtulando.* ratio videtur, quod oculorum vigor haud parum tam gratiæ quàm auctoritatis afferat. Vnde, notante Procopio, Perſæ ne luſcum quidem ad magiſtratum admittebant.

Iudex tamen cæcus eſſe non prohibetur, *l.* 6. *de jud.* quem textum licet nonnulli accipiant de cæcitate superveniente judicio jam cæpto; textu tamen non diſtinguente, nec noſtrum erit diſtinguere, *l.* 8. *de publ. in rem act.* præſertim cum argumentum à magiſtratu ad judicem ex *l.* 1. *§.* 5. *de poſtulando* tanquam à ſeparatis petitum, minus ſtringat.

CAP.

Cap. III.

De Calamitate

Axioma I.

Calamitatis suæ auctor frustra legis auxilium implorat. *l.* 135. *de R. Iur.* Vnde si mulieris culpa maritus ad inopiam redigitur, mulierem non habere dotis privilegium, notat Dn. Carpzovius *p.* 1. *Const.* 28. *def.* 85. *cum cit. ibid.* quod apprimè etiam observaverunt statuta nostræ Reipublicæ Vom ungeerbeten außgehen. *§.* 11. ibi: Und da sich erfünde, daß ein Fraw durch überflüssige Kleidung &c. zugleich schuldig, dieselbe soll der cession und abtrettung sich nicht behelffen.

II.

Omnis calamitas morte finitur. Tiraquell. *intr. de nobil. c.* 31. *num.* 498. Ratio, quia mors omnia solvit. *Novell.* 20. *cap.* 22. *Vid. infra lib.* 11. *cap. de morte.*

Cap. IV.

De Calliditate.

Nemo debet propter calliditatem suam actionem habere *l.* 6. *§. ult. Mand. Vide hanc regulam tractatam cum suis amplificationibus & limitationibus supra lib.* 1. *cap.* 17. *Axiom.* 3.

Cap. V.

De Calumnia, Calumniatore.

Axioma I.

1. Calumniari is non solùm dicitur, qui causam injustam defendit, sed etiam qui eam indebitè differt *text. in l quisquis* 6. *§ præterea* 2. *C. de postul.* Gail. 1. *observ.* 88. *num.* 9. Ratio, quia qui indebitè differt, negotium facessit. Calumniari autem dicitur, qui alteri fraudulenter negotium facessit. Sic enim Paulus 1. *recept. sent. de calum.* Calumniator est, qui sciens prudensque per fraudem alicui negotium facessit, *Vid. Regn. Sixt. inter Cons. Marp. cons.* 16. *n.* 14. *Vol.* 3.

Sed limitationis loco notandum, quod Calumnia. duplex ostendatur *in l.* 1. *§.* 3. *ad SCtum Turpill.* quædam enim talis est ratione eventus, & non punitur: quædam ratione formæ & dolosi propositi, & hæc punitur. Porrò

quædam calumnia est manifesta, quædam non manifesta *l. 43. in fin de petit. hered. C. A. th. 8.*

II.

Calumniari is non præsumitur, quem officii necessitas excusat. *l. post legatum 5. §. advocatum 13. ff. de his quib. ut indign. l. 2. C. qui accusar. non poss.* Gail. 1. *observ.* 90. *num.* 5. sicut nec is qui jussui Magistratus obtemperat, cui parêre necesse habet *text. in cap. quod quis 24. de R. I. in 6. l. non videtur 167. §. qui jussu 1. & in l. velle 4. ff. de R. I.* Gail. 1. *obs.* 88. *n.* 4.

CAP. VI.
Capere.

Melius est unum tene, tene, quàm centum cape, cape. Accursii hæc sententia est *in l. cum hi 8. de transact.* Sensus autem huius axiomatis ille est, quod melius sit accipere peculiolam præsentem, quàm expectare longè maiorem summam, sed cum molestia & litigio. Vid. hac de re Dn. Carpzov. *p. 1. const. 1. defin. 15. per tot.*

CAP. VII.
De Carcere, Captivitate.

Axioma I.

Carcer non pœnæ, sed custodiæ causa est inventus. *l. 8. §. 9. de pæn. l. incredibile 6. C. eod. const. crim. Car. v. art. 11. Gail. 1. obs. 26.*

Intellige scilicet limitationis loco respectu causæ finalis, non verò quoad materiam subjectivam, hoc est, ipsum carceratum, cui sæpè carcer magnum est tormentum *l. si hominem 7. ff. deposit.* Gail. *d. observ.* 26. *num.* 10. Vnde est, quod mala mansio & torturæ species dicatur *in l. 7. in pr. ff. depos.* Bald. *in l. 2. n. 7. C. de Episc. aud.* Bursat. *cons.* 201. *n.* 14. *lib.* 2. Rol. à Vall. *cons.* 17 *n.* 21. *Vol.* 3. Rauchbar. *quæst. jur.* 49.

2. Vocetur genus servitutis *text. in l. Titium 71. §. 2. de condit. & dem. Cons. Arg. Vol.* 1. *cons.* 41. *n.* 25. Est enim pœna quædam miserrima ac molestissima, ut quæ nobis aufert rem omnium gratissimam atque pretiosissimam libertatem scilicet rem prorsus inæstimabilem, ut ait textus *in §. ult. I. quib. ex caus. manum. Cons. Arg. d. loc.*

Imò 3. est ignominia irretractabilis, quæ facilè aboleri nequit, Wesenb. *in cons.* 57. *n.* 9. *p.* 2. *per text. in l. 5. §. 1. qui satisd. cog* Rol. à Vall. *cons.* 18. *n.* 5. *Vol.* 3. Rauchb. *p.* 1. *q. jur. civ.* & *Sax. q.* 48. *n.* 8.

II.

Carcere exire nemo debet, licet quis possit *gloss. in l. succurritur 9. ff. ex quibus caus. mai.* Carcer enim est locus publicus, imò & sanctus, æquè ut muri

muri civitatis. *l.* 13. *§.* 5. *vers. cùm tamen ff. de re milit. l.* 13. *ff. de custod. reor.* Cuman. *cons.* 106. Iul. Clar. *§ fin. quæst* 21. *num.* 25. Bart. *in tr. de Carcere, colum* 3. Arnold Rayger. *Thes. jur. lit. C. num.* 65. Vaud. *lib.* 2. *quæst. Var.* 29. Bœkel. *de publ. jud. disquis.* 9. *num.* 2.

Cap. VIII.

De Casu.

Axioma I.

Vbi Casus enumerati sunt à lege, non est licitum ex cerebro alium casum addere, ut dicit Bald. *in l. unic. §.* 1. *in* 2. *col. C. de Cad. toll* Gom. *in §. actionum* 29. *de act, num.* 11.

II.

Vbi Casus legis aliquâ ratione repetitur, ibi nulla censetur restare controversia vel dubitatio, *l. ancilla* 12. & ibi Bald *C. de furt.* Philip. Pott *cons.* 55. *ex hoc sanè. n.* 22 Corn. *cons.* 136. *p.* 3. quem sequitur Zasius *cons.* 14. *n.* 97. *lib.* 1. Reyn. Sixtin. *Cons. Marp. cons.* 13. *n.* 34. *Vol.* 1.

III.

Vbi casus est omissus, illic ostenditur voluntatis defectus. Dec. *cons.* 159. *n.* 5. *& cons.* 273. *n.* 1. *&* 3. Paris. *cons.* 74. *n.* 7. *& cons.* 10 *n.* 3. Card. Alb. *cons.* 26 *n.* 7. & quod casus omissus ostendat abesse voluntatem testatoris tradit. Baldus *in cons.* 167. 2. *col. Vol.* 5. Bertazol. *consult. decis. lib.* 1. *cons.* 69. *n.* 16.

IV.

Casus omissus habetur pro omisso, *l. commodissimè* 10. *ff. de liberis & posthum. cap. inter corporalia* 2. *de translat. Episc. cap. dilectus* 18. *de off. Ordin. cap. is qui* 18. *de sentent excom. in* 6. Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 5. *lit. O. conclus.* 116. Oldrad. *cons.* 224. *num.* 14. *vers. allegavit.* Socinus *consil.* 32. *Ex iis num.* 18. *lib.* 1. Petrus de Anchar *consil.* 37. *num.* 7. Ferrer. *in constitut. Cathal. gloss.* 1. *num.* 104.

Amplia primò in lege, statuto, vel consuetudine, ut per Tiraquell. *de Iur. primog. quæst.* 40. *num.* 194. Alex. *cons.* 123. *num.* 21. *lib.* 4. ubi de consuetudine Roman. *cons.* 23. *Nescio quid, in princ.* ubi quod casus omissus in statutis habetur pro omisso. Alex *cons.* 80. *Viso. in princip. lib.* 1. *& cons.* 1. *num.* 25. *vers. denique. lib.* 3. Ubi extendit in statuto pœnali & criminali, Anchar. *cons.* 193. *Subtiliter. in princ.* ubi exten-

extendit in statuto loquente de feudis, & fructibus feudorum, Socinus *d.cons.* 32. *num.* 18. *lib.* 1. ubi subampliat, etiamsi statutum sit juratum. Surdus *cons.*138. *num.*5. Sigism. Scacc. *de Iudic. lib.*1. *cap.*32. *num.*17. *vers.accedat.* Andr. Negusant. *resp.*27. *n.*3. *& Resp.*87. *num.*7. *& resp.* 274. *num.* 15. *& resp.*306. *num.* 23. Mar. Giurba *ad consuetud. Messan. cap.*10. *gloss.*6. *n.*9. ubi hoc Axioma extendit, licet in omisso maior sit ratio, Ant. Mangil. *de imput. q.* 59. *n.*1. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.*5. *c.*813. *n.*15.

Amplia secundò in contractibus, *l.*1. *l.quicquid astringendæ* 99. *ff. de verbor. oblig.* Bald. *cons.*296. *Quæritur. lib.* 2. Petr. de Anchar, *cons.*37. *num.* 7. *& cons.* 245. *num.*5. Alex *cons.*46. *Ponderatis. num.*4. *lib.*2. ubi extendit in conventionibus, Decian. *cons.*2. *num.* 4. *&* 6. *lib.*2. Roland. à Valle *cons.* 59. *In causa. n.*25. *lib.*3. ubi quod non est facienda interpretatio contractus ampla, sed stricta, & ideò omissum habetur pro omisso, Socinus *d.cons.*32. *num.*18. *lib.*1. ubi loquitur de pactis, & mandato procuræ, *& cons.*47. *in princ. eod. lib.*1. ubi de venditione, Dyn. *cons.* 50. *n.*7. *vers.præterea*, ubi de compromisso, Surdus *decis.*195. *num.* 11. Rendin. *in prompt. recept. sentent. tom.*1. *tit.* 100. *num.*17. Franc. Molin. *de rit. nupt. lib.*3. *quæst.*24. *num.*277. *& quæst.*34. *num.*6. *&* 8.

Intellige, quia, in contractu ea, quæ non sunt de natura contractus, si non sunt expressa, censentur omissa, quamvis una partium dicat hoc intellexisse inclusum, secus in iis, quæ sunt de natura contractus, ita Abb. *cons.*75. *Illud, colum.*3. *in princ. vers. præterea. lib.*2. quem refert Cardin. Tusch. *d.lit.O. conclus.*116. *num.*21. Et circa naturalia vel accidentalia contractus, tacitum pro expresso habetur, quando tacitè agitur ab utraque parte, ut *ut in l.cum quid* 3. *ff. si certum petatur.* si verò ab una tantùm parte, pro expresso non habebitur, ut *l. si repetendi* 7. *C. de condict. ob causam. & in l. maiores* 25. *C. de transact.* ut notat Rendina *d.tom.*1. *tit.*24. *num.*2. *tit.*100. *num.*19. ubi *num.*18. tenet, quod si forma est servata in stipulatione, sed aliquid substantiale est omissum, putà locus, vel quantitas rei in obligationem deductæ, tunc si illud, quod tacitè agebatur, probari potest, pro expresso habetur, *l. triticum* 94. *ff. de V.O.* quod si probari non potest, habetur pro omisso, *l.*3. *§. si quis insulam. ff. de eo quod cert. lo. l. ita stipulatus* 115. *in pr. & l. qui insulam* 95. *ff. de V.O.*

Amplia

Amplia tertiò in omnibus dispositionibus, in quibus omissum habetur pro omisso, Anchar. *cons.* 120. *in princ. & cons.* 245. *num.* 5. ubi extendit, etiamsi maior ratio militet; *& cons.*37. *num.*7. ubi extendit in rescriptis, dispensationibus, & privilegiis, & testamentis, Socin. *d. cons.* 32. *num.* 18. *lib.*1. ubi extendit in dispositione Judicis, & dispositis à testatore, ac in impetrante. Alex. *cons.*113. *Viso instrumento. num.* 5. *vers. confirmatur. lib.* 2. ubi extendit in treuga & pace; *& cons.*123. *num.*21. *lib.*4. ubi quod in confirmatione omissum habetur pro omisso, Bald. *cons.*332. *Statuto, circa fin. vers. recte igitur. lib.* 3. ubi quod in libello casus omissus habetur pro omisso, & non valet sententia lata super eo, quod omissum est in libello, Dec. *cons.*438. *Accuratè*, ubi quod in banno omissum habetur pro omisso, Castill. *cons.*17. *n.* 6. *& n.*10. *&* 11. ubi quod in iis, quæ sunt stricti juris, omissum habetur pro omisso, & non cogitato, Angel. *cons.* 221. *In volumine*, ubi dicit casum omissum haberi pro omisso, quando non obstat mens verisimilis; si autem obstet, secus, Valenz. *cons.*159. *n.*36. *tom.*2.

V.

Casus omissus à nova dispositione intelligitur secundum Jus antiquum, *l. si verò* 64. §. *de viro* 9. *ff. soluto matrim. l. commodissimè* 10. *ff. de liber. & posthum.* Garc. Gironda *de privilegiorum seu exemptionum explicatione. n.* 556. *& num.*886. Non dicitur autem casus omissus, qui est similis expresso, juxta doctrinam glossæ *verb. mulieri. in l. si cum dotem* 22. *in princ. ff. solut. matrim.* Bart. *in l. Gallus* 29. §. *& quid si tantum* 5. *num.* 1. *ff. de liber. & posth.* Alexand, *cons.* 130. *num.* 5. *in fin. vol.*2. Cravett. *cons.* 326. *num.* 9. Tiraquell. *de retractu lig.* §.20. *gloss.*1. *num.*11. *& de iure primog. quæst.*40. *num.*197. Pelaez. *de maior. part.*2. *quæst.*18. *num.*3. Simon de Prætis *de interpret. ultim. volunt. lib.* 2. *interpret.*3. *dub.*1. *num.*170. vel qui potest suppleri per conjecturas, *l. licet Imperator* 77. *l. si servus plurium* 53. §. *final. ff. de legatis* 1. Paris. *cons.*17. *num.*15. *volum.*3. Cravett. *consil.* 130. *num.* 7. Cardinalis Mantic. *de conject. ultim. volunt. libr.* 3. *tit.* 19. *num.* 15. Menoch. *de præsumpt. lib.*4. *præsumpt.*26. *n.*18. Sim. de Prætis *d. loco num.*165. 169. *&* 178.

VI.

CASUS omissus à partibus intelligitur secundum dispositionem Juris communis, *d. l. commodissimè. l. cum Prator* 12. *ff. de Iudic. l. si extraneus* 6. *ff. de condict. ob causam. l. si cum dotem* 22. *ff. solut. matrim. l. voluntatis* 7. *C. de fideicomm. cap. cum venerabilis* 7. *de relig. domib.* Marian. Antonin. *var. resolut. lib.* 2. *resol.* 11. *num.* 16. Franc. Molin. *de rit. nupt. lib.* 3. *quaest.* 54. *num.* 6. Rot. *decis.* 171. *num.* 2. *apud Farin. p.* 1. *recent. & decis.* 703. *n.* 2. *apud eund. part.* 2. *recent.* ubi quod casus omissus à statuto remanet in dispositione Juris communis, & 463. *n.* 4. & *decis.* 171. *num.* 2. & *decis.* 640. *num.* 14. *p.* 1. ubi quòd casus omissus remanet in dispositione Juris communis; eadem Rot. *in Florentina capella* 4. *Decembris* 1617. *coram Reverendissimo Domino meo Pirovano, impressa per Vivianum post. prax. Iurispatron. decis.* 62. *num.* 6. Alphonsus de Narbona *l.* 20. *gloss.* 21. *n.* 10. & *gl.* 23. *n.* 19. *tit.* 1. *gl.* 5. *n.* 42. *tit.* 21. *lib.* 7. *etiam Recop.* Giurba *decis.* 112. *n.* 2. Valenzuel. *cons.* 184. *num.* 44.

VII.

CASUS duo quando sunt æquiparati in Jure, dispositum in uno censetur dispositum in alio, gl. *verb. advocandum, in l. mancipia* 5. *C. de serv. fugit. gloss. fin. in l. si quis servo* 20. *C. de furtis.* gloss. *in cap. si postquam* 33. *de elect. lib.* 6. Tiraquell. *de retractu lig.* §. 15. *gloss.* 1. *n.* 10. Anton. Gomez. *var. tom.* 3. *cap.* 11. *num.* 1. *vers. advertendum tamen.* Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 16. Surdus *de alim. tit.* 2. *quaest.* 10. *lib.* 4. *Recop.* & *lib.* 2. *num.* 2. Cald. Pereira *de potest. elig. cap.* 7. *num.* 5. Flores de Mena *var. quaest.* 3. *num.* 27. & 29.

VIII.

CASUS exceptus firmat regulam in contrarium, *l. nam quod liquidè* 4. §. *fin. in primo resp. ff. de penu legata. l. quaesitum* 12. §. *idem respondit* 43. ubi gloss. *verb. non potest. ff. de fundo instr. cap.* 2. *de coniug. leprof.* Aretin. *cons.* 30. *num.* 9. Dec. *cons.* 247. *num.* 8. & *cons.* 605. *num.* 6. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *quaest.* 30 *num.* 4. & *cons.* 4. *num.* 23. & *cons.* 148. *num.* 31. & *seq.* Surdus *cons.* 303. *num.* 11. *cum seq.* Valasc. *consult.* 45. *num.* 1. *in fin.* Cardin Seraphin. *decis.* 459. *num.* 3. & *decis.* 718. *num.* 7. & *decis.* 1251. *num.* 11. & 23. Farinac. *in praxi crimin. part.* 4. *cons.* 65.

cons.65. num.74. Marian. Antonin. *var. resol. lib.1. resolut.5. num.28.* Gonzal. *ad reg.8. Cancel.gloss.51. num.2.* Fr. Anton. à Sousa *in relect. de censur. Bulla Cœna cap.20.disp.96. num.1.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.3. cap.522. num.33.* Rot. *decis.51. num.10. & decis.69. num.4. & decis.189. num.2. apud Farinac. p.1. recent.* Joan. Mar. Novar. *in praxi electionis fori. quaest.14. num.19. sect.2.* idem Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.5. cap.922. num.31.* [Kubach. *Breviard.7. p.20. per l.18. de testib.* licet dissentiat & ex professo refutet Anton. Mass. Gallesf. *lib.1. de Exerc. Iur. ver. n.71.* ubi præallegatas leges non de regula sed de generali dispositione loqui docet.]

IX.

Casus mixtus non continetur sub simplici, quia aliter judicamus de mixto, aliter de simplicibus, Petrus de Anchar. *consil.37. Contra Ioan. num.6. & 7.* Angel. *cons.257. in princ. & cons.328.* Anastasius *in fin. num.7. vers. non obstat.* Dec. *cons.332. Licèt. in princ.* ubi quòd mixtum non cadit sub simplici, nisi quatenus à lege inducitur contrarium ratione inseparabilitatis à simplici, Socinus *cons.246. Eleganter. num.3. vers. tertiò confirmo. lib.2.* ubi quod mixtum non cadit sub simplici etiam in materia favorabili, Mandos. *in regul. Cancell. reg.9. quaest.15. num.5.* ubi quòd dispositio de simplicibus loquens non comprehendit casus qualificatos, & diversæ naturæ, Surdus *consil.429. num.25.* Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.5. lit. M. conclus.294. à numer.12.* de quo tamen vide latiùs infra *lib.11. in ax. mixtum an sub simplici contineatur.*

Cap. IX.

De Casu fortuito.

Axioma I.

Casus maior ac vis divina, item alia quæ sine culpa accidunt, à nemine præstantur *l.23. ff. de Reg. Iur. l. contractus. vers. animalium.* & ibi Martin. de la Riv. *c.21. de R.I. l.30. §. final. locati. l. quæ fortuitis 6. C. de pign. act. cap. fin. & ibi gloss. extr. de homicid. l. opus quod in aversione 36.* ubi Bart. *l. item quæritur 13. §. Si navicularius 1. §. Si magister 2. vers. Labeo ff. Locati.* Surdus *cons.12. num.13.* Gœdd. *inter cons. Marpurg. cons.24. num.252. Vol.1.* Est autem casus fortuitus, qui provideri, vel provisus impediri nequit. *l.25. §.6.*

l. 25. §. 6. *ff. Loc.* Scot. maior *p.* 384. Strach. *de Assec. p.* 3. *n.* 63. ratio est, quia res perit suo domino *l.* 5. *ff. de pign. act.* exempla in jure passim occurrunt, ut *in l.* 10. *ff. de peric. & com. rei vend. l.* 11. *§.* 1. *Locat.*

Limita 1. procedere ubi species debeatur *d. l.* 23. *de V. O* secus autẽ esse, si genus debeatur veluti in mutuo *l.* 11. *C. si cert. pet.* Tun. Fab. *diss. Inst.* 22. *th.* 12. alias limitationes vide *in C. A. d. I. N. G. & civ. th.* 27.

Limita 2, nisi culpa casum præcesserit; tum enim casus fortuitus etiam culpæ tribuitur, prout vid. *in Ax.* 3.

Limita 3. si speciale pactum de casu præstando intervenit, *l.* 3. *de R. I.* vide infra *Ax.* 4.

II.

Casus regulariter absque culpa fieri non solet. ut est incendium. *l. si vendita* 11. *ff. de peric. & comm. rei vend. l.* 3. *ff. de offic. præf. vig.* veluti furtum, fuga hominum, qui custodiri solent. *l. si a bona* 21. *ff. de rei vend.* Præsumtio enim est contra allegantem hunc casum culpâ ipsius contigisse, ideoque non sufficit, quod casum hunc probet, sed necesse est, ut insuper etiam probet absq; sua culpa id factum esse. Bald. *in l. Si creditor. per tot.* C *de pig.* Castr. *in l. si quis argentarius. §. Prætor. n.* 6. *de Edend.* Gilm. 4 1. *vot.* 27. *n.* 258. Vbi tamen limitationis loco advertendum, culpam, quæ in eiusmodi casibus intervenisse præsumitur, esse levissimam vel ei proximam Hart. Pist *q.* 18. *n.* 10. Ideoque in illis demum casibus quis culpâ se vacare probare debet, in quibus de levissima culpa tenetur: in aliis verò casibus, ubi quis levem saltem culpam præstare tenetur, is qui dicit culpa alterius contigisse hoc probare debet. Hart. Pist. *dict. loc. num.* 11.

III.

Casus fortuitus qui culpam ad casum subordinatum sequitur, semper culpæ tribuitur, *l.* 5. *§.* 4. ibi *nisi aliqua culpa intervenerit l.* 18 *in princ.* ibi *quæ sine dolo. ff. commodat. l.* 1. *§.* 4. *& §.* 16. *de O. & A. §.* 3. ibi *si modò non eius culpa. Inst. quib. mod. re contr. obl. l.* 22. ibi *sine vitio eius acciderit. ff. de negot. gest. l.* 3. *C. de peric. tut. l* 5. *l.* 8. *l.* 9. C. *de pign. act. l.* 47. *§. ult. ff. de leg.* 1. *l.* 14. *§.* 2. *ff. de constit. pecun. l.* 20. *§.* 2. *de præscript. verb. l.* 61. *§.* 7. *ff. de furt. l.* 45. *de oblig. & act.* Meier, *in disput. de culpa, thes.* 119. *mum.* 4. Vivius *decis.* 524. *num.* 17. *per l. qui injuria* 53. *de furt.* Ad casum autem ordinata culpa dicitur, quando sine ea casus non evenisset, Surdus 1. *cons.* 12. *num.* 64. Vnde non malè casus distingui potest, quod alius sit planè fortuitus & inculpatus *§.* 2. *l. ad Leg. Aquil.* Alius verò quadantenus procuratus & culpabilis *l. si negotia* 11. *de N. G. l.* 11. *§.* 2. *de pœnis.* P. Gregorius *in Syntagm. lib.* 30. *cap.* 4.

IV.

In casibus fortuitis suscipiendis non sufficit generaliter in se suscipere casus fortuitos, sed requiritur, quod specialiter enumerentur *l. sed etsi* 4. *§. quæsitum* 4. *Si quis caut. jud. sist.* Everh. *in loc. à vi energ. seu eff. jur. num.* 34.

Hoc

Hoc ita accipiendum ut non omnes enarrare sit necesse; sed paucis præmissis sufficiat generalem clausulam subjicere, nec tamen statim, quod limitationis loco notandum, qui casum fortuitum ita in se recipit & de casu insolito & non verisimili cogitasse intelligendus est, *l. jubemus* 14. *C. de SS. Eccl. l. fistulas* 78. *§. fin. ff. de contrah. emt.* Gail. 2. *obs.* 52. *n.* 27. & 2. *obs.* 23. *n.* 19. etiamsi illum mediante juramento in se recepisset, Gomez *var. resol.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. *in fin.* Eman. Suarez *in thes. comm. opin. num.* 28. Menoch. *cons.* 27. *num.* 18. Surd. *cons.* 61. *num.* 65. quos sequitur Treutl. *cons.* 34. *num.* 32. Zang. *de Except. p.* 3. *cap.* 23. *num.* 10. *vid.* Fach. 1. *contr.* 86. Hoen. *in quæst. jur. disp.* 13. *§.* 8.

V.

Casus fortuiti regulariter spectant ad Dominum. *l. quæ fortuitis* 6. *C. de pign. act. l. si ut certo* 5. *§. nunc videndum* 2. *in fin. ff. Commod. l.* 1. *C. de deposit.* Natt. *cons.* 194. *tom.* 1. *n.* 7.

VI.

Casus fortuiti à morâ excusant. Afflict. *decis.* 152. *num.* 2. Sebast. Med. *in tract. de casib. fortuit. p.* 2. *quæst. ult. num.* 28. Cum ipsis humano ingenio & diligentia resisti nequeat, *d. l. quæ fortuitis.* Rip. *in tract. de pest. tit. de privil. Contr. num.* 99. Irrationabile enim est ei culpam imputare, qui nihil prævidere aut divinare potuerat, *cap. ut nostrum.* 1. *Ut Eccl. benef.* Decian. *consil.* 115. Cravett. *cons.* 645. *num.* 34. Et iniquissimum à quopiam casum exigere, quem nec impedire potuit, Delrio *in l. contractus. cap.* 25. *de R. I. l. sed etsi* 4. *§. quæsitum* 4. *si quis caut.* Everard. *in loc. à vi energ. seu eff. jur. num.* 34.

CAP. X.

De Causa.

Axioma I.

Causis duobus concurrentibus celerior præoccupat *l. si stipuletur* 63. *de V. O. l. si quis ita scripserit* 33. *de hered. instit.* Panthehm. 2. *q.* 21. *n.* 14.

II.

Causa per se semper est distinguenda, à causa per accidens, Sic *Rom.* 7. *vers.* 8. Lex sancta dicitur operari omnem iniquitatem, sed occasionaliter *vers.* 11. Sic munera excæcant *Exod.* 23. *v.* 6 non ἐνεργητικῶς sed ἀφορμητικῶς vid. Meichsn. *domin.* 1. *post nativ. p.* 7. ita carcer per se non infamat, sed tantùm per accidens, quatenus ex causa famosa condemnatio sequitur *l.* 13. *§. quantum* 7. *ff. de his qui not. infam.*

III.

Quod devenit in eam causam, à qua incipere non potest, extinguitur, & pro non scripto habetur *§.* 14. *in fin. Inst. de legat. §.* 2. *Inst. de inutil. sti-*

 pul.

pul. l.98. in fin. pr. l.140. §.ult. de V.O. l.3. §.ult. ff. de his qui not. infam. l.3. §.ult. de his qua pre not. script. habentur. quod intellige non universaliter, ut docet Paulus *in d.l.140.* sed in causis tantùm internis, quod scilicet materiam ipsam ac formam attinet, in externis enim cessare monet *Cujac.25. obs.3.* item in causa totali hoc verificari, in partiali verò fallere docet Mejer. *in C. l. A. de legat. th. 8. f. 298.*

IV.

Causa per effectum non debet definiri Bart. *in l.1. in pr. ff. de appellat.* ubi per hoc reprehendit definitiones appellationis datas per *Placentinum & Azon.* sed hos conciliat Dec. *in rubr. extr. de probat. in 5. col.* quod Bartoli doctrina *in d. l.1.* procedat, quando effectus est separatus à causa, qui non statim producitur, sed ex intervallo, prout est in appellatione, de qua *Bart.* loquitur: secus vero si effectus immediatè sequatur ex ipsa causa, quia talis effectus benè conveniet definitioni per text. *in l 3. §. bonorum 2. ff. de bon. poss.* vid. Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de act. num.* 11.

V.

Causa & effectus sunt jungendi *l.4. ubi* Bald. *ff. de just. & jur.* si hæc in idem recidunt & convertuntur, Cravett. *cons.* 137. *num.*5. *& cons.* 251. *n.*2. Wes. *p.*1. *cons.*1. *num.*54. causa tamen ut præcedat effectum necesse est. *l. generaliter 24. §. si quis 9. ff. de fideicom. libert. l. quæsites 34. de usufr.* Wes. *p.*1. *cons.*1. *n.*58. Etenim quod judicatur de causa, idem judicari debet de effectu & impossibile effectum causa meliorem aut legaliorem esse *per not.* Bald. & Dd. *in d. l.* 4. Wes. *p.*1. *consil.* 44. *num.* 45. cum posita causa ponatur & effectus. Wes. *in Par. ff. ad SC. Maced.* Arum. *tract. de mera. cap.*8. Kubach. *Axiom.*3. *C. l. A. si servit. vindic. th* 7.

Limita: nisi impediatur: Sic furtum potest esse, & tamen actio furti cessare, injuria seu contumelia, & tamen actio injuriarum cessare. *l.* 13. *§.*4. *ff. de injur.* nec intellige de causa quavis, sed de eâ quæ sit sufficiens & omnibus viribus instructa, scil. quoad numerum & vim effectivam. Kubach. *ibid.*

VI.

Qualis Causa talis affectus Timpler. 3. *Metaph cap.* 2. *q.*7. Kubach. *in Axiom. p.*55. Danhawer *Leg. p.* 42. & 43.

Intellige scil. secundùm qualitatem, non etiam quantitatem, sæpè enim causa effectu, & contra hic illâ major est. Danhavv. *ibid.* Deinde effectus intelligendus est quoad id quod ei caussa communicavit, non enim fas est concludere, Filius est Doctor. E. & pater. Pater enim filio doctrinam non communicavit. Danhavv. *ibid.*

VII.

Causæ quæ per alium agi nequeunt, nec earum appellatio per alium agi oportebit, ita *communiter* Dd. *in l. penult. §. ad crimen de publ. judic.* Farinac. *consil.* 85

VIII.

VIII.

Causam subesse nullam & non apparere sunt paria, *l. in lege 77. de contrah.emt. l. si repetendi 7. C. de condict. ob caus.* Tiraquel. *de retract. conVent. in fin. num.* 104. *l. duo sunt Titij* 30. *de test. tut. l. cum res* 47. *§ itaque.* 2 *de legat.* 1. paria etiam sunt causam non esse & eam esse finitam, *l.* 1. *de condict. sine caus. l. nihil interest* 4. *de naut. fen.* Wes. 1. *cons.* 16. *n.* 9. sic paria sunt causam nullam exprimere aut frivolam allegare vel injustam & insufficientem, *l. nulla* 2. *ff de auter. tut. l. quamVis* 8. *§. si conVenerit* 8. *ubi* Bart. *ad SC. Vellej. l. non putaVit* 8. *§. si quis* 6. *de bon. poss. contr. tab. l. quoties* 6. *ubi* Ias. *qui satisd. cog. & in l.* 1. *in princ. post gloss. num.* 18. *de oper. nov. nunc.* Wesenb. *Vol.* 1. *consil.* 28. *num.* 29.

IX.

Causa justa in omni dispositione subintelligitur Bart. & Castr. *in l. filiumfam.* 8. *§. procuratorem* 4. *de procur. per illum text.* Tiraq. *de pæn. in pr. per gloss. in l. damni. §. si is qui. Verbo aliqua. de damn. infecto.* imò Legi adæquatur *l. properandum* 13. *§. pen. Vers. nisi lex Vel justa causa impediat. C. de judic.* Itaque statutum etiam limitatur, non solum ob justam causam & rationem expressam, Iason. *in l. non dubium. num.* 35. *C. de LL.* verum etiam præsumptam & conjecturatam, Cravett. *cons.* 8. *num.* 21. pro varietate temporum Alex. *cons.* 106. *perspectis. num.* 4. & 5. *Vol.* 2. Non tamen justa causa præsumitur nisi probetur *l.* 1. *in fin. C. unde Vi. l. si non conVicii. C. de injur. gloss. fin. in cap. cum causam. de re judic.* Wes. *p.* 2. *cons.* 96. *n.* 15. quando autem causa justa requiri intelligatur. *Vid.* Wesenb. *p.* 1 *cons.* 7. *num.* 7. *p.* 1. Bald. *in l* 1. *num.* 1 *C. .in adVers. donat. Vers. dandum est.* & quæ ejus requisita sint, tractat Wes. *p.* 1. *consil.* 333. *num.* 49.

X.

Causa expressa regulat actum, & indistinctè factum, ut restringatur secundum causam expressam. Angel. *cons.* 248. *Punctus est exort. num.* 3. ubi loquitur in compromisso generalissimo, ut non extendatur ultra mentem, & causam compromissi, Abb. *consil.* 3. *Nitar. colum.* 17. *in fine. vers. ad* 23. *quæstion. lib.* 1. Anton. de Butr. *consil.* 51. *num.* 5. *vers. item hoc declarat.* ubi quod causa declarat dictum dubium, illudque ampliatur, & restringitur à causa, Bald. *consil.* 312. *Factum super quo. num.* 2. *vers. tertiò ut causa. lib* 4. ubi ait: quod causa, & materia regulat mentes hominum, ut talis præsumatur mens, qualis est causa, quia causa dicitur dux mentis, Anch. *cons.* 254. *Statuto cavetur. num.* 4. Roman. *cons.* 503. *num.* 7. *& seq.* ubi quòd causa legati limitat, & restringit legatum, refert Cardin.

Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom. 1. lit.* C. *conclus.* 136: [*Wes. in Paratit. de V. O. num.* 10. *& de O. & A. num.* 7. ubi quod contractuum causa semper sit exprimenda ait.]

XI.

CAUSA ex una datum, si illa causa non sequitur, revocatur, *l. 1. ff. de condict. causa data.* Ratio est, quia causa est proxima conditioni, ut sicut necesse est purificare conditionem, sic & causam, Chalderin. *cons.* 56. *num.* 2. aliàs *cons.* 1. *de translat. Pralat.* Federic. de Senis *cons.* 164. *Licet semper. in princip.* ubi ait, quòd resignatio facta ex causa permutationis, revocatur non sequuta permutatione, Mandel. *cons.* 77. *n.* 28. *& seq.* ubi quod promissio facta ex causa futuri Matrimonij, si non sequatur Matrimonium, cessat, & nihil debetur, Gemin. *cons.* 96. *num.* 9. *vers. licet enim.* ubi quod privilegium concessum ex certa qualitate, vel causa, si non adest qualitas, vel causa expressa, non valet privilegium, etiamsi concedens ex alia causa potuisset concedere, Bellon. *cons.* 3. *Curatus Ecclesia, in fine. vers. ad secundum,* ubi ait, quod si Parochiani tenentur solvere mensuram avenæ pro candelis, quas dat Rector de consuetudine, & eis non datur candela, nec ipsi debent avenam, quia dicitur debitum conditionale, vel ob causam, refert Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit.* C. *concl.* 137. *à princ.*

XII.

CAUSA cessante vel deficiente cessat ejus effectus, *l. adigere.* 6. *§. quamvis* 2. *ff. de iure patr. l. si pater* 40. *ff. de hæred. instit. l. generaliter* 52. *C. de Episcopis & Cleric. l. cùm te* 6. *C. de pactis inter empt. cap. magna* 7. *in fine, de voto, c. cum cessante* 60. *de appellat.* [*c. etsi Christus.* 26. *de iureiur. & c. cum infirmitas* 13. *de pænit.* Suthold. *disp. Inst.* 1. *t.* 16.] latè Tiraq. *in speciali tr. Cessante causa cessat effectus, & de iure primog. quæst.* 40. *num.* 170. *cum seq.* Duen. *reg.* 82. Thom. de Thomasset *in floribus legum. regul.* 71. *&* 271. Brunor à Sole *in locis communib. verb. Causa* 2. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. eod. verb. num.* 2. Petr. de Anchar. *cons.* 47. *Pro clariori. num.* 4. ubi ait: quòd hæc est regula generalis in legibus, contractibus, & aliis dispositionibus, ut cessante causa, super qua fundatur dispositio, cesset & ipsa dispositio, Dyn. *cons.* 6. *Ex testamento Domini. num.* 2. *vers. præterea.* ubi quòd in pacto cessante causa finali cessat effectus, Angel *consil.* 346. *Titius.*

ubi

ubi ampliat in omni dispositione sive legali, sive testamentaria, sive inter vivos, quia dispositio à causa regulatur, restringitur, & ampliatur, Angel. *cons. 86. Hereditas materna. in fin.* ubi loquitur in statuto mandante repudiationem hæreditatis præsumi simulatam, si non est notificata in consilio, quia cessat cessante causa, videlicet fraude, & quod hæres nihil consequutus sit ex hæreditate, Cardin. Pereira *de potestate eligendi. c.* 10. *num.* 1. *cum seqq.* Card. Tusch. *dict. tom.* 1. *lit.* C. *concl.* 202. *à princ.* Sanchez *de Matrim. lib.* 8. *disp.* 30. *n.* 12. *cum seqq.* Josephus Sesse Aragoniæ *decis.* 185. *num.* 102. Joan. Franc. Leo *in Thesauro fori Ecclesiast. p.* 1. *cap.* 15. *num.* 3. Ludov. Rodolphin. *var. quæst. lib.* 2. *q.* 35. *num.* 10. ubi *num.* 16. intelligit, ubi causa expressa est in lege, vel statuto, Dionys. Paul. *de vera quatuor Patriarch. Sedium erect. c.* 4. *n.* 50. Cels. Argel. *de contradict. legit. q.* 5. *n.* 13. *& q.* 10. *n.* 27. Sigismund. Scacc. *de appellationib. q.* 5. *num.* 117. Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *q.* 62. *num.* 17. Anton. Monah Lucens. *decis.* 14. *n.* 18. *& decis.* 21. *num.* 22. & Florent *decis.* 1. *num.* 61. Rot. *decis.* 437. *num.* 3. *apud Farinac. p.* 1. *recent.* Ludov. Cenc. *de censib. p.* 2. *c.* 2. *q.* 1. *art.* 3. *n.* 13. *& p.* 3. *cap.* 1. *quæst.* 4. *n.* 4. Mari. Giurba *ad consuetud. Messanens. c.* 8. *gloss.* 12. *n.* 2.

Intellige de sola causa finali, quia ea cessante cessat effectus negotij, cui adjicitur, [*l.* 2. *§. ult. ff. de dona. l.* 1. *§.* 5. *ubi* gloss. & Bart. *ff. de postuland. l. sed si mors* 13. *§. ult. de donat. inter vir & ux. l. cum tale* 72. *de condit. & demonstr.*] Petr. de Anchar. *consil.* 47 *Pro clariori. num.* 4. Everard. *in Topicis legalibus, loc.* 80. *à cessatione rationis. num.* 4. Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit.* C. *concl.* 137. *n.* 14. Sanchez *in præcepta Decalogi. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 42. Mantic. *decis.* 131. *num* 4. ubi quòd causa finali cessante non tollitur effectus, qui est consummatus, & *num.* 5. quòd causa fiendi cessante non cessat effectus, sed cessante causa essendi tollitur. Flamin. Chartar. *decis.* 68. *num.* 65. *&* 66. Achil. Pedroch. *cons.* 23. *num.* 187. Silvest. Aldobrand. *cons.* 62. *num.* 14. Castill. *controvers. lib.* 5. *p.* 2. *cap.* 172. *num.* 26. *& num.* 36. *&* 37. Cenc. *d. p.* 3. *c.* 1. *q.* 4. *num.* 5. Nam cessante causa impulsiva non cessat effectus, [*l.* 1. *§. sexum. ff. de postuland. l. si mulier.* 25. *junct. gloss.* C. *de iur. dot. Canonista in cap. post translationem* 11. *de renunciat. l.* 17. *§.* 2. *de condict. & demonstr. l.* 72. *§.* 6. *eod.* Wes. *Parat. ff. de auctor. & de Rit. nupt. n.* 8.] Ratio quia dicitur causa impulsiva potius

motivum quoddam, quàm causa, Bald. *cons.337. Et premitto.num.2. lib.3.* & *cons.433. Casus talis est. num. 5. lib.5.* Jason. *in l. si pecuniam 5. num.18.* & *19. ff.de condict. causa data.* Cardin. Tusch. *d. tom. 1. lit.* C. *concl.137. num.28.* & 41. Cephal. *cons.81. num.8.* Tiraq. *in tract. Cess. sante causa, in 1. limit. num. 2.* Hippol. *in l.si quis Iudicum.num.2.* & *3. ff. de quaest.* Rodolphin. *d.quaest.35. num.10.* Rot. 437. *num.3.* & *decis. 587. num. 6. apud Farinac. p.1. recent.* [Hoc tamen limita non procedere in rescriptis impetratis ad beneficia obtinenda: quia translata causa impulsiva rescripti vel gratiae, corruit etiam rescriptum seu gratia in odium materiae beneficialis propter ambitionem reprimendam. text. *cap.postulasti 27.* & *ibi* Panorm. & Felin. *de rescript.* Everhard. *in loc. Top. à contrar. sensu. n. 18.*] Causa finalis quando dicatur, & quando impulsiva. vid. Card. Tusch. *d.tom.1.lit. C. concl. 141.* & *142.* Cov. *lib.1.cap.20.num.2.* Tiber. Decian. *resp.41.sub num. 21. vol. 1.* Costa Sicul. *cons.39. num.3. cum seqq.* Duran. *de condit. p. 3. cap. 2. num. 5.* 10. & 11. Castill. *controvers. tom. 6. cap.172.num.6. cum seqq.* Cyriac. *tom.3. controvers.478.num. 73.* & 74. Maranta jun. *tom. 1. controvers.lib.1. resp.15. num.13.* Valenzuela *cons.119. num.78. tom.2.* ubi quod causa finalis dicitur, sine qua quis non esset facturus saltem eo modo, & *cons. 154. num. 7.* ubi ait causam finalem dici, quae movit partes ad conventionem, Solorzan. *de jure Indiarum. tom. 2. lib.2. cap.8.num.71.* & 72. Rot. *decis.587.num.4. apud Farin. p.1.recent.* & coram Buratto *decis.110. num. 15. vers. secundò quod ista,* & *num.16.* & *decis. 377. num. 4.* apud quos illa est magis communiter recepta sententia quod causa finalis illa dicitur, quae principaliter in agendo actu ab agente consideratur, seu principaliter movet ad actum faciendum, & sine qua actus non fieret, impulsiva verò quae movet, & incitat ad exequendum actum. Causa in dubio potiùs praesumitur impulsiva, quàm finalis, ut per Rot. *decis. 587. num.5. apud Farinac. p.1. recent.* Menoch. *cons.106. num.92.* Bertazol. *cons. 119. n.40. in civilib.* Aloys. Ricc. *in decision. Curiae Archiep. Neapol. decis. 80. num. 7. p. 3.* Foro *in compend. p.3. vers. donatio facta Ecclesia pro illius fundatione, col. 4. pag. mihi 324.* Donat. Anton. de Marinis *quotid. lib.1. c. 87. num. 8.* & *18.* Valenzuel. *consil. 112. num. 73.* & *cons. 119. n. 77.* & *cons. 130. num. 45.* & *cons. 237. n. 12.* [Joh. Goedd. *inter Consil. Marpurg. consil. 32. vol. 3. num. 207.*] Et incumbit alleganti probare esse

esse causam finalem, Tiraq. *in tract. Cessante causa. limit. 1. num. 48. in fine.* Surd. *decis.130. num.13.* Morchech. *de divisione bonorum. lib.3. c.6. n. 85.* Foro *d. pag.328.*

Amplia primò supradictam conclusionem, quod scilicet cessante causa cesset effectus, ut procedat in privilegio, quia cessante causa privilegij cessat privilegium, Anchar. *cons.394. Dubium est. n.3.* & superveniente nova causa contrariæ causæ, ex qua privilegium fuit concessum, cessat privilegium, Roman. *cons.404. In casu. n. 5. & 6. vers. secunda causa,* refert Card. Tusch. *d. concl. 202. num. 27.* Extende in privilegio concesso ex certa qualitate, vel causa, quia si non adest causa, vel qualitas expressa, non valet privilegium, licèt concedens ex alia causa potuisset concedere, Gemin. *cons. 96. num. 9. vers. licet.* Etiamsi causa finalis privilegij, eliciatur ex proœmio privilegij, quia ea cessante cessat privilegium, Roman, *cons.180. Si admittimus. num. 7.* Card. Tusch. *d. lit. C. concl.137. n. 8. & 9.*

Amplia secundò in quarta Episcopi, quæ debetur ratione jurisdictionis, ut cessante jurisdictione cesset quarta, Roman. *consil. 477. num. 19. & 20.* Card. Tusch. *d. lit. C. concl, 202. num. 7.* [sic in specie quâvis jurisdictionis ac officij alicujus causa cessante, cessat ejusdem effectus *l. Lucius 40. ff. de fideicom. libert. l. Tutelas 7. §. 2. de cap. minut.* Bald. *in l.generaliter. col. 4. vers. & add. circa primam. C. de Episc. & Cleric.* Sic etiam in nudis protectoribus & similibus personis causa prohibitionis, qua iis prohibetur aliquid adversus Magistratum aliquem facere cessante, cessat ipsa prohibitio, & perinde est ac si iis non esset interdictum. *l. 1. ff. de curator. furios.* Cyn. *in l. 2. C. quando provoc. non est necess. Petr. à Bellaportu & Fr. Ripa in l.15. cui bonis. ff. de Verb.Obl.* Regn.Sixtin. *inter Cons.Marpurg. cons.8. vol. 3. num. 112.*]

Amplia tertiò in dilatione, quia cessante causa dilationis cessat dilatio, Roman. *cons. 503. Diligenter. num. 8.* Bald. *cons.112. Eundo ad veritatem. lib.4.* Card. Tusch. *d. lit. C. concl.137. num.18. & concl. 202. n.9. & 17.* Anch. *cons.394. Dubium. n.3.*

Amplia quartò in mandato, quia cessante causa mandati cessat mandatum, *cap. si pauper Clericus 30. in fine, de prabend. lib. 6.* Anch. *d. cons.394. num. 3.* plenè Roman. *cons.374. Præsens est quæstio.* ubi *num. 3.* ait, quòd cessante contractu principali cessat pactum in

contractu; *& num.* 4. *vers. quartò, ait.* quòd si aliquid promittitur propter castrum, desinente castro promissio cessat; & *num.* 5. *vers. si ut*, quòd societas super certa re contracta finitur desinente ipsa re, super qua contrahitur; & *eod. num.* 5. *vers. sextò* quòd si res locata desinit esse, locatio, & obligatio extinguitur; & *eod. num.* 5. *vers. ult.* quòd in promissione successiva pro causa habente pariter factum successivum, cessante causa cessat promissio, refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 202. *num.* 20. *cum seqq.*

Amplia quintò in unione facta ex causa tenuitatis, quia si est falsa, unio est ipso jure nulla, ut per Cephal. *cons.* 260. *Quod unio, in princip.* Card. Tusch. *d. concl.* 202 *n.* 8.

Amplia sexto in impedimento, quia cessante causa impedimenti cessat impedimentum, Signorol. de Homed. *cons.* 46. *Statuto civitatis. num.* 4. quem refert Card. Tusch. *d. concl.* 202. *n.* 14.

Amplia septimò in feudo, quia cessante causa finali concessionis feudi cessat feudum, etiamsi culpa vasalli non interveniat, ut per Joan. de Anan. *consil.* 7. *num.* 6. *vers. secundò probatur.* Card. Tusch. *d. concl.* 202. *num.* 32.

Amplia octavò in foro animæ, ùt per Tiraq. *d. tract. cessante causa. p.* 1. *n.* 18. & in spiritualibus, Clar. §. *fin. q.* 76. *in fine.* quem refer Card. Tusch. *d. concl.* 202. *n.* 41.

Amplia nonò tàm in dispositione affirmativa, quàm negativa; Vult. *inter consil. Marp. cons.* 17. *vol.* 1. *num.* 105. ideò si pater exhæredavit filium ex causa expressa, cessante causa cessat dispositio negativa exhæreditationis, Roman. *cons.* 438. *num.* 5. *vers. tertiò, quia,* quem refert Card. Tusch. *d. concl.* 202. *n.* 42.

Amplia decimò, sive causa respiciat privatam, sive publicam utilitatem, quia si ea cessat, cessare debet effectus, & dispositio, ex Joan. de Imola *cons.* 87. *vers. præterea secundò.* Cardin. Tusch. *d. conclus.* 202. *num.* 32.

Amplia undecimò, ut procedat etiam quando plures causæ simul debent concurrere ad actum, quia una cessante cessat actus, vel dispositio, Abb. *cons.* 70. *Id de iure quæritur, col.* 2. *vers. tertiò probatur, lib.* 2. Card. Tusch. *d. concl.* 202. *n.* 43.

Amplia duodecimò in obligatione & promissione, quia cessante causa obligationis cessat ipsa obligatio, & promissio, Rot. *decis.*

decis.50.num.3.& 7. & decis.55.num.1.apud Farinac.p.1.recent.& decis. 428. *num.* 2. *& decis.* 463. *num.* 11. *ead. p.* 1. ubi quòd cessante causa exclusionis cessat exclusio, quia hæc regula generalis est in omnibus dispositionibus, Ambrosinus Perusan. *decis.* 1. *num.* 5. *& decis.* 3. *num.* 9.

[Amplia decimotertiò in exclusione cum cessante causa exclusionis ipsa exclusio cessare debeat. *l. fin.* §. *ait lex* 1. *ff. de divort.* Phil. Matth. *inter consil. Marp. vol.* 2. *cons.* 26. *n.* 85.]

Limita primò, quando causa produxerit effectum perfectum, & consummatum, *l. fin. in princ. ff. unde liberi*, *l. sancimus* 25. *C. de admin. tutor.* Tiraq. *d. tract. Cessante causa. limit.* 12. *n.* 2. Thom. de Thomasset *d. reg.* 271. Gam. Lusit. *decis.* 27. *num.* 4. Valasc. *consil.* 57. *num.* 1. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *quæst.* 25. *num.* 34. ubi *n.* 33. Idem asserit jure jam radicato. Surd. *cons.* 250. *num.* 24. Mari. Giurba *ad consuetud. Messanens. cap.* 7. *gloss.* 2. *n.* 6. *p.* 1. Joan. Maria Novar. *in praxi elect. & variation. fori. q.* 10. *sect.* 2. *à num.* 6. Mangil. *de imputat. q.* 101. *n.* 14. *& q.* 166. *n.* 5.

Limita secundò, quoties causa requiritur certo aliquo tempore, si enim eo tempore fuit, licèt postea cesset, non tamen cessat effectus, *l. si quis haredem* 7. *C. de instit. & substit.* Tiraq. *in d. tract. Cessante causa. limitat.* 4. Gallet. *in margarita casuum conscient. verb. Causa*, Dec. *cons.* 24. *n.* 1. Rot. *decis.* 733. *num.* 8. *apud Farin. p.* 2. *recent.* Joan. Maria Novar. *d. q.* 10. *n.* 15.

Limita tertiò, quando plures causæ concurrunt ad dispositionem, quia una cessante non cessat dispositio. [§. *affinitatis* 6. ubi Ang. §. *socrum* 7. *Inst. de nupt. l. si non lex Aelia.* 83. *& ibi.* Bald. Joan. de Imol. *ff. de hared. instit. l. si ventri.* 24. §. *in bonis de reb. auct. jud. poss.* Wes. 5. *cons.* 203. *num.* 17. Ita v.c. Is qui propter magistratum quem gerit semel connumeratus est inter Senatores deposito magistratu Senator esse non desinit, *Nov.* 62. *ubi Cujac.*] Roman. *consil.* 497. *Dubitatur, in fin.* Tiraq. *in d. tract. Cessante causa. limit.* 22. Rot. *decis* 733. *num.* 8. *apud Farin. p.* 2. *recent. & d. decis.* 587. *num.* 7. *p.* 1. *recent.* Card. Tusch. *d. concl.* 202. *num.* 59. ubi *n.* 60. post Bart. *cons.* 21. *Visa prima. num.* 3. *&* 4. declarat, ut non procedat in fidejussione facta pro mutuo naturali & civili, quia ex pluribus causis obligatus fidejussor, de judicato solvendo non tenetur, si mutuum sit

solùm naturale, vel solùm civile, quando obligatio est ex causis prædictis.

[Limita quartò, hoc verum esse circa facienda, non circa jam facta, vel nisi utilitas succedat loco necessitatis. Gloss. *in cap. argumentum de Reg. Iur. lib. 6.* text. *in can. quod pro necessitate* 41. *caus.* 1. *q.* 1. *can. quod pro remedio* 7. *caus.* 1. *q.* 7. *& can. ordinationes.* 5. *caus.* 9. *q.* 1. Honthem. *lib.* 2. *de art. Notar. c.* 22. *n.* 94.

Limita quintò, quando remanent reliquiæ pristinæ causæ, *l. unius* 18. §. *servus* 6. *ff. de quæst. fin. ff. de decur. l.* 2. *&* 3. *rer. amot.* Bertazol. *lib.* 1. *consil.* 47. *num.* 63. Everard. *in loc. Top. in loc. à cessat. rationis in fin.* Unde Bart. in hac re ita distinguit apud Manticam *de tacit. convent lib.* 3. *titul.* 12. *num.* 58. Aut actus est perfectus & tunc licet cesset causa, non tamen cessat effectus *l. ult. Unde liberi* aut imperfectus & tunc reliquiæ ejus causæ supersunt, & neque tum cessat effectus *d. l.* 2. *rer. amot. l. ex duobus* 34. *de vulg. subst. d. l. unius* 18. §. *servus* 6. *de quæst.* vel nullæ supersunt reliquiæ & tunc cessabit effectus *d. l. generaliter* 52. *C. de Episc. & Cler.*]

XIII.

CAUSA causæ est causa causati, *l. manumissiones.* 4. *ff. de iustit. & iure.* Bart. *in l.* 4. §. *actor. num.* 2. *ff. de re iud.* Jason. *in l. pecuniam* 5. *num.* 21. *ff. de condict. causa data.* Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 42. *n.* 49. *& cons.* 196. *num.* 13. *& cons.* 407. *n.* 34. Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *quæst.* 34. *num.* 26. Dionys. Paul. *de vera quatuor Patriarchal. Sedium erect. cap.* 4. *num.* 50. Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit. C. conclus.* 138. [Secunda enim causa nihil operatur nisi quantum accepit à prima. *l. peto* 69. §. *prædium* 1. *ff. de leg.* 2. *l. si quis domum* 9. §. 1. *ff. locat. l. manumissiones* 4. *ff. de iust. & iur.* Tiraq. *in reg. cessante causa. limit.* 20. *num.* 6. Exemplum est *in l.* 9. *ff. ad Leg. Iul. de adult.* Aristotel. 2. *Phys. cap.* 7. *quæst.* 12. *art.* 2. Surd. *cons.* 420. *n.* 4. Unde dicitur, is, qui causam damni dedit, damnum ipsum dedisse, *l.* 15. *de Sicar.*]

Intellige ut procedat, si causa est proxima, quæ attenditur, non autem si est remota, Jas. *in d. l. si pecuniam. num.* 21. Anchar. *cons.* 222. *Subtiliter. num.* 4. ubi quòd non dicitur creditor ex instrumento, sed ex successione is, qui successit creditori, Castr. *cons.* 226. *Duo dictum, in princip. lib.* 1. quicquid dicat Calderin. *cons.* 282. *in princip.* aliàs 4.

aliàs 4. *de locato.* [2. Fallit etiam in statutis, ubi verba propriè sumuntur, Cæpoll. *cons.* 2. Val. Georg. Forster. 2. 0. 9.]

XIV.

CAUSÆ, & causati idem est judicium, *l. quominus 2. ff. de fluminib. l. etsi amicis 9. ff. ad leg. Iul. de adulter. l. si autem 10. in fin. ff. de aqua pluv. l. non ideo 5. C. de hered. instit. l. maritus 21. C. de procurat.* Causatum igitur regulatur secundum naturam causæ causantis, Bald. *cons.* 150. *Proponitur quod, in fine, lib. 5.* Card. Tusch. *d. concl.* 138. *num.* 10. quia causa ubi pendet, causatum pendet, *l sed etsi quid 22. ff. de usufruct.* Et causa dicitur talis, qualis est causa causans. [seu qualis est causa, talis effectus, Dan. Otto 1. *dial. Iur. cap.* 3. *num.* 3.] Bald. *consil.* 84. *Dicta causa, lib.* 4. imò causa determinat suum causatum, Surd. *cons.* 454. *num.* 30 Et causatum regitur à causa suæ causæ, Rot. *decis.* 287. *num.* 1. *apud Farin. p.* 1. *recent.* & regulatur causatum secundum naturam causæ causantis. [text. *in l adigere 6. §. quamvis 2. ff. de iur. patron.* Socin. sen. *cons* 24. *num.* 11. *cum seq. vol.* 1. *incip. visis ac diligenter.*] Bald. *cons.* 84. *Dicta causa, lib.* 4. *& cons.* 150. *Proponitur, in fin. lib.* 5. quem refert Card. Tusch. *tom.* 7. *lit.* S. *conclus.* 757. *num.* 33. [nec in causato plus inesse potest, quam ab influentia causæ procedit *c.* 1. *§. hoc autem. qui feud. dare poss. l. f.* 1. Unde qui habet causam, habet & causatum. *l. de accessionibus 14. §. 1. de divers. & temp. praescript. Auth. ingressi. C. de SS. Eccles. § quos autem ubi Port. Inst. de bon. poss.* Wes. *p.* 1. *cons.* 50. *num.* 20.] At omne jus potentius dicitur in causante, quàm in causato, *l. digna vox 4. C. de legib.* Castrens. *cons.* 421. *Quod renunciatio, vers. non obstat, lib.* 2. Wes. *p.* 2. *cons.* 50. *num.* 20. ubi quod disposita in causato, magis procedunt in causante, refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 138. *num.* 11. quia non potest plus juris esse in causato, quam in causante. [*c. cum dilecta 4. de confirm. util.* Ubi enim causa non est efficax, neque causatum efficax erit. *l. cum quis decedens 37. & ibi* Bart. *in pr. & num.* 4. *gloss. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turp. caus. in verb. proxima causa.* Gail. 2. *obs.* 1. *n.* 8.] Castill. *controvers. lib.* 5. *p.* 2. *c.* 103. *n.* 14.

[Limitatur hæc regula, quod tantum procedat in causa essentiali & necessariò cohærente; fallat in causa per accidens, quæ tantum occasionem dedit causato, sic ex malis moribus licet per se malis, bonæ, tamen sæpè natæ sunt leges. *Tac.* 15. *A.* 20. *n.* 3.]

XV. Cau-

XV.

CAUSA limitata limitatum producit effectum, *l. in agris* 16. *ff. de acquir. rerum dominio. l.* 63. *de contr. emt. l. cancellaverat* 2. *ff. de iis, quæ in testam. delentur. l.* 2. ubi Bald. *ff. de servis export. l. ex facto.* 43. §. *item quæro* 1. *ff. de vulgari, & pupil. substit. l. cum pater* 77. §. *dulcissimis* 20. *ff. de legat.* 2. *l. age cum Geminiano* 3. *C. de transact. cap. ea noscitur* 13. *de sent. excomm.* [Exempl. elegans *vid.* 2. *F.* 8. *vers. quid ergo. l.* 5. §. 11. *de Inst. act.* Tusc. *lit. L. conclus.* 356. & Carpz. *decis.* 50. *n.* 13. & *decis.* 53. *num.* 7.] Tiraq. *in tract. cessante causa. p.* 1. *num.* 147. & *de retractu lig.* §. 32. *gloss.* 1. *num.* 49. Surd. *cons.* 10. *num.* 49. Ugolin. *de officio & potest. Episcopi. cap.* 57. §. 2. *num.* 6. *vers. tertiò Episcopus.* Brunor à Sole *in locis communibus, verb. causa* 9. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. eod. verb. num.* 3. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel.* §. 5. *proœm. n.* 6. Stephan. Gratian. *Marchia decis.* 56. *num.* 5. Aloys. Ricc. *in decision. Curiæ Archiepisc. Neapol. p.* 1. *decis.* 29. *num.* 7. Gutier. *pract. lib.* 3. *q.* 31. *num.* 7. Cæs. Angel. *de contradict. legit. quæst.* 10. *num.* 168. & *n.* 244. & *q.* 4. *num.* 52. & *q.* 3. *num.* 108. & *q.* 8. *num.* 11. Mantic. *decis.* 232. *n.* 9. & *decis.* 267. *num.* 4. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resol.* 108. *num.* 18. Rot. *decis.* 690. *num.* 9. *apud Farin. p.* 1. *recent.* Joan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst.* 51. *num.* 82. [Ita in venditione *l. cum ab eo* 41. *de contrah. empt.* venditor ulterius non tenetur quam quatenus vendidit jus quod in re habuit *l. qui tabernas.* 32. *ff. de contrah. empt. ibi. & quod demonstravis l. sed si* 18. §. 1. *eod.*] Nam determinata venditio parit actionem determinato modo non ulterius, *leg. ultra* 15. *Cod. de act. empt.* Wesenb. 4. *consil.* 177. *num.* 15. Similiter in renunciatione limitata, renunciatio non extenditur ad alium casum *l. qui cum tutoribus* 9. §. 1. *de transact.* Tiraquel. *de Iure primogen. quæst.* 86. *num.* 5. & inclusio quarundam specierum operatur exclusionem reliquarum, Tuscus *concl.* 71. *lit. b.* Hinc bona descripta ad æstimum, si aliqua sunt registrata, sequitur quod non registrata libera existant. Cravett. *consil.* 1112 *num.* 4. Besold. *cons.* 75. *num.* 30. & *num.* 35. & 36. *ubi ait*: in omnibus dispositionibus verba restringi ad specificata.]

XIV.

CAUSA proxima magis attenditur quàm remota, *l. sed etsi plures* 10. §. *in arrogato* 6. *ff. de vulgari, & pup. substit. l. ligni* 55. *in fine. ff. de legat.*

ff. de legat. 3. [13. *ff. de custod. reor. l.* 6. §. 3. *de procur. C. I. A. pro Emptor. tb.* 4.] Tiraq. *de retractu lig.* §. 36. *gloss.* 3. *num.* 19. Anch. *consil.* 222 *Subtiliter. num.* 4. Joseph. Sesse Arag. *decis.* 187. *num.* 68. Gallet. *in margarita casuum conscient. verb. causa*, Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit. C. conclus.* 145. *num.* 1. Aloys. Ricc. *in decisionib. Curia Archiepisc. Neapol. decis.* 216. *num.* 3. *p.* 1. Bened. Ægid. *in reper. l. ex hoc iure* 5. *de iustit. & iure. p.* 1. *cap.* 6. *num.* 54. Camill. Gallin. *de verbor. signific. lib.* 5. *cap.* 17. *n.* 7. Scacc. *de iudic. lib.* 2. *c.* 2. *n.* 484. *& seq.* [Seu quod idem causa immediata magis attenditur quam mediata, Bald. *in l. sub praetextu. C. de transact. per l. si mulier* 21. *rer. amot.* Barb. *in cap. Raynaldus. num.* 186. *vers. sextò facit de testam.* Curt. jun. *cons.* 1. *n.* 4. *& cons.* 2. *num.* 40. Cravett. *cons.* 131. *num.* 15. *& cons.* 144. *n.* 2. *& cons.* 163. *num.* 4. Ripa *in l. ex facto. num.* 14. *ff. de vulg. & pupill. substit. Consil. Argent. vol.* 1. *consil.* 84. *num.* 118. Et immediata causa semper potiori loco haberi debet quam mediata *l. interdum* 13. §. *paterfam.* 1. *ff. de hered. instit.* Cravett. *resp.* 2. *pro genero*, *n.* 2. Curt. jun. *cons.* 44. *num.* 5. Hærea Magon *decis. Florent.* 83. *n.* 7. Regner. Sextin. *inter Cons. Marp. cons.* 14. *num.* 144. *vol.* 2. Bald. *in l. socium qui in* 60. §. 1. *per illum. text. ff. pro soc.* ubi dicit, causam remotam æquipararì causæ impulsivæ, & non finali *l. qui domum* 57. *in fin. ff. locat. l. huic scriptura* 15, *ff. ad L. Aquil. l. sed et si* 10. §. *in arrogato* 6. *ubi* Bart. *l. qui liberis* 8. §. *hac verba* 1. *ff. de pupill. substit.* & causa remota magis est occasio quam causa, Bart. *in l. uxori. ff. de aur. legat. per text. in l. cum de Lanionis* 18. §. *Asinam* 2. *ff. de fund. instruct.* Corn. *cons.* 263. *post pr. lib.* 4. *vide latè Cons. Arg. vol.* 1. *cons.* 84. *n.* 119. Ideoq; & causa proxima semper est inspicienda & sufficit *l. pen. de condict. ob. turp. caus.* Sic exempli causa in interdicto de itinere actuq; privato Prætor non inquirit utrum habuerit, quis jure servitutem impositam nec ne, sed hoc tantum (quod proximum est) an itinere actuq; hocanno usus sit *l.* 1. §. 2. *de itinere actuq; priv.* Sic in SCto Maced. nequidem pecunia existente creditori actio datur, licet pater vel filiusfamilias ita cum alterius damno locupletetur. *l.* 9 §. 2. *ubi Castr. ad SC. Maced.*

Limita tamen quod aliquando spectetur causa remota & initialis. *l.* 4. *si mensor falsum modum.*] quando non est multum remota, & actus, qui fit, etiam fit contemplatione causæ non multum remotæ, *l. socium, qui in eo* 60. ubi Bart. *ff. pro socio*, Aretin. *consil* 14. *Viso,*

& diligenter. col. 4. post med. n. 7. vers. Praeterea. refert Card. Tusch. *d. lit. C. conclus. 145. num. 6.*

2. Quando sine causa mediata, immediata & proxima est non potest. Bart. *in l. sed & si plures 10. §. in arrogato 6. ff. de vulgari, & pupill.* Aret *consl. 6. Viso. n. 9. vers. confirmatur ista conclusio.* Car. Tusch *d. concl. 145. n. 3.* ubi *n. 4.* cum eodem Aretin. *locis citatis*, idem dicit, quando causa mediata non est multum remota, quia tunc attenditur sicut proxima, ad quod citari solet, *l. uxori quis 13. in f. de auro & arg. legat.*

[Limita 3. quando ex ea resultare potest aliquis effectus, ut est casus *in l. certis conditio 9. ff. si cert. pe. & ibi* Dec. Felin. *in c. solitae. de maior. & obed.* & ante ipsos latè probat Socin. *in consl. 156. incip. pro fundamento, in 5. col. lib. 2. gl. in c. quia diversitatem. in verbo suspensionis. de concess. praeben.* Lud. Gomez *ad §. rursus. Instit. de action. n. 15.*]

XVII.

CAUSA naturalis potentior est quàm accidentalis, *l. qui habent 3. ff. de tutel. l. filio quem pater 23. ff. de liber. & posthum. cap. praesenti 34. §. idem de praebend. lib. 6.* Anton. Gomez *var. tom. 1. cap. 5. num. 34. & cap. 6. num. 8.* Menoch. *consl. 1. num. 16* Card. Tusch. *d. tom. 1. lit. C. conclus. 147.* Cevall. *commun. contra communes. tom. 4. quaest. 905. num. 53.* Mendez à Castro *in praxi Lusitana, lib. 2. cap. 3. num. 20.* Gallet. *in margarita casuum conscient. verb. causa.* Joan. Maria. Novar. *quaest. forens. p. 1. quaest. 143. num. 28.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom. 5. cap. 802. num. 2.* Fulin. Pacian. *de probat. c. 3. num. 89.* ubi quod saepe accidens magis quàm natura consideratur, quia accidentia naturam obnubilant. Si enim plures causae concurrunt, illa quae est potentior, semper attenditur, Bart. *in quaest. 15. Statuto civitatis Lucanae, in princ. vers. secundò sic,* quem refert Card. Tusch. *d. lit. C. conclus. 147. num. 9.* ubi *num. 10.* ait procedere etiam in praesumptionibus, quia cedunt veritati tanquam potentiori, & inter se una praesumptio potentior tollit aliam minus potentem.

XVIII.

CAUSA naturalis, & causa accidentalis quando concurrunt, semper naturalis praefertur, *d. l. qui habet.* Abb. *consl. 62. In controversia. col. 8. num. 16. lib. 2.* Bart. *in sua quaest. 18. pupillus, num. 2. vers. tertiò.* Alex. *consl. 703. Consideratis. num. 6. vers. & quia. lib. 5. & consl. 4. Ponderatis. num. 2. & 3. vers. modò sic. lib. 4.* ubi ait, quòd dispositio

tio loquens, quod major succedat, intelligitur de majore natu, & sic de causa, & majoritate naturali, non de accidentali, vel ficta, si verba aliud non suadent. Abb. *conf. 62. n. 10. lib. 2.* Petr, de Anchar. *conf. 37. num. 6. in fine, & num. 7.* ubi ajunt, domicilium originale non mutari propter domicilium habitationis per accidens, quia potentius est naturale, quàm accidentale, refert Card. Tusch. *d. conclus.* 147. *à princip.* ubi *num.* 12. post Joan. de Imola *conf. 35. num. 7. vers. & primò.* limitat quando naturalis prodest, & accidentalis nocet, quia tunc accidentalis prævalet naturali, seu originali.

XIX.

CAUSA quæ nocet, inspicitur, non quæ prodest, *l. si quis in gravi 3. §. ult. cum l. seq. ff. ad SC. Syllan. l. 3. ff. de suspect. tutor.* Felin *in cap. 1. col. 5. in 2. limit. de re iudic.* Surd. *conf.* 361. *num.* 16. Brunor à Sole *in locis communibus. verb. Caus.* 14. [Tiraq. *de retract. consang. §. 30. gloss. 1. n. 29. vide late* Menoch. 1. *recuperand. poss. num. 16. cum seqq. ubi alleg. text. l. ult. Cod. unde vi. l. si coloni* 14. *C. de Agric. & cens.* Unde si causa odiosa cum favorabili concurrit odiosa prævalet illaque magis spectanda. Joh. Andr. Gemin. Anchar. & Franc. *in cap. ult. in verb. similibus de V. S. in 6.*] ubi intelligit hujusmodi Axioma procedere, quando ambæ causæ essent æqualis potentiæ, secus quando ea. quæ prodest, esset potior; & per eam actus est factus principaliter, ad hoc est text. *in l. 3. §. si quis palam. ff. de iure fisci.*

XX.

CAUSA quælibet justa excusat à pœna, Doctores *in l. Iulianus 60. ff. de condict. indeb.* Bald. *in l. observari 4. §. proficisci 2. ff. de offic. Proconf.* gloss. *in l. plagij 14. C. ad leg. Flav. de plagiu.* Dec. *consil.* 170. *col. fin. in princ.* Socin. *conf. 127. col. 2. lib. 1.* Beroi. *conf. 4. in fin. & conf. 187. in fine, lib. 3.* Franc. Becc. *conf. 102. num. 3.* Alex. *conf. 119. Quaritur. num. 12. vers. secundò pro hoc facit. lib. 2.* ubi quod justa causa excusat à pœna legali, & à condemnatione expensarum, & à mora, ac pœna interitus rei debitæ, & à pœna interesse, seu ab obligatione interesse, Menoch. *remed. 5. recuper. num.* 48. ubi quòd causa etiam levis excusat à dolo, Wesenb. *lib. 1. conf. 28. num.* 27. & multo magis à temeritate, & *n.* 50. extendit in dispositione pœnali statuti, & *num.* 53. extendit in crimine falsi, & *num.* 56. quòd excusat à contumacia, & aliis delictis, & *n.* 57. quòd excusat à violen-

 tia,

tia, & *num.* 63. declarat, quod non excusat in aliquo justa causa quando statutum, vel lex punit delictum, quoquo modo committatur, & *num.* 61. ait, quòd injusta causa non excusat à lata culpa, quando delictum ex lata culpa solùm punitur, refert Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit.* C. *concl.* 152. *per totam.*

Amplia, ut quælibet causa etiam grossa, & bestialis excuset à pœna conventionali, Paris. *cons.* 151. *num.* 29. *lib.* 4. Alex. *consil.* 115. *num.* 15. *& seq. lib.* 4. *& consil.* 233. *num.* 12. *lib.* 6. Cravett. *cons.* 6. *num.* 89. *& cons.* 319. *num.* 14. Menoch. *remed.* 3. *recup. n.* 49. Card. Tusch, *d. concl.* 152. *num.* 30. & à dolo, & à mora, Jason. *in l.* 2. *num.* 61. *&* 62. *C. de jure emphyt.* Hieron. de Tort. *cons. suo post consilia Anton. de Butr. num.* 5. *circa finem, vers. sed quid fortius.* Rot. *decis.* 528. *numero* 7. *apud Farinac. p.* 2. *recent.* ubi quòd causa quælibet etiam bestialis & temeraria excusat à fructuum restitutione. [Sic causam fatuam & injustam excusare etiam in crimine falsi scripserunt, Butrig. *in l. plagij. lat.* 2. *col.* 1. *vers. & ideo dicit, & Dyn. col.* 2. *vers. redeo ergo ad quæstionem. C. de de plagiar.* ubi ponit exemplum in vendente rem duobus juxta *l. qui duobus* 21. *ff. ad L. Corn. de fals.* Bald. *in l.* 2. §. *quod observari* 13. *C. de iuram. cal.* Marsil. *in l.* 1. §. *praterea* 1. *num.* 13. *ff. ad L. Corn. de Sicar.* Sylvan. *cons.* 53. *num.* 2. *l b.* 2. Clar. *in pract.* §. *fin. quæst.* 60. *sub vers. & generaliter.* Menoch. *de recup. poss. remed.* 5. *n.* 53. *& consil.* 98. *n.* 34. *lib.* 1. Honded. *consil.* 105. *n.* 29. Cacheran. *cons.* 68. *num.* 7.]

XXI.

Causative multa fiunt, quæ directò non conceduntur, ut latè prosequitur Card. Tusch. *d. tom.* 1. *lit.* C. *conclus.* 161. *per totam.*

XXII.

Causa quælibet excusat à dolo. *l. igitur* 12. §. 1. *ff. de liber. causa. l.* 2. *ff. de plagiar. l.* 1. §. *fin. ff. de abig.* Menoch. *de inter. remed. recuper.* 5. *n.* 51. *cum seqq. & cons.* 28. *à n.* 16. *cons.* 31. *à n.* 8. *&* 32. Hippol. *cons.* 2. *n.* 14. *& cons.* 51. *num.* 28. *& cons.* 62. *num.* 3. *& consil.* 77. *num.* 21. *& cons.* 124. *num.* 13. *& cons.* 128. *num.* 31. Bonacos. *p.* 1. *verb. causa quælibet. pag.* 22. Surd. *decis.* 89. *num.* 22. Farinac. *in praxi crimin. p.* 1. *quæst.* 16. *num.* 64. Perez *ad l.* 3. *titul.* 6. *libr.* 8. *ordin. pag.* 191. Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archiepisc. Neapol. p.* 1. *decis.* 137. *num.* 1. *& p.* 2. *decis.* 17. *num.* 12. *& decis.* 167. *num.* 4. & à pœna, *l. igitur.*

tur. 12. §. *potest* 2. *ff. de liber. causa.* Clar. §. *fin. quæst.* 60. *n.* 21. Hippol. *cons.* 11. *num.* 10. & *in l.* 1. C. *de Sicar. num.* 25. Gutier. *pract. lib.* 1. *quæst.* 81. *num.* 3. *cum seqq.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.* 17. *num.* 10. & *cap.* 102. *num.* 32. Gam. Lusit. *decis.* 292 *num.* 11. & *decis.* 268. *num.* 1. Flores de Mena *var. quæst.* 21. *num.* 28. Aloys. Ricc. *p.* 2. *decis.* 167. *num.* 4. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 56. *num.* 133. Melch. Phœbos Lusit. *decis.* 167. *num.* 4. *p.* 2. [Etiamsi sit injusta & fatua, *l. igitur* 12. §. 3. *ff. de liberal. caus. gloss. in l.* 1. *in fin. ff. si quis ius dicenti non obtemp.* Menoch. *de recup. poss. remed.* 5. *num.* 49. Wes. *cons.* 33. *num.* 6. Gœdd. *inter Cons. Marpurg. cons.* 28. *num.* 191. *vol.* 2. Vultej. *inter Cons. Marp. cons.* 21. *vol.* 3. *num.* 96. modo sit colorata. *l.* 4. §. 1. *ff. de liberat. leg. sed etsi* 25. §. *scire. ff. de pet. hered.* Dec. *cons.* 37. *col.* 4. Jason. *ad l. qui iurasse. num.* 5. *ff. de iureiurand.* Pinell. *ad l.* 2. *p.* 2. *c.* 3. *n.* 18. *in fin. C. de rescind. vend.* Gœdd. *inter Consil. Marp. vol.* 3. *cons.* 33. *num.* 375. hinc injustam causam excusare à dolo etiam præsumpto voluit, Gabr. post Chascen. quem allegat *lib.* 7. *conclus.* 8. *num.* 83. Honded. *cons.* 35. *num.* 59. quanquam si agatur in pecuniario interesse partis causa injusta, non excuset, Honded. *consil.* 30. *num.* 60. & facit quod voluit Bertazol. *in cons.* 365. *num.* 1. & *seqq. iunct. n.* 11. *in fin. lib.* 1. dum pluribus probavit ad condemnationem damnorum & interesse non exigi dolum, sed sufficere culpam, à qua quidem culpa causa fatua & injusta non excusabit Menoch. *de recup. poss. remed.* 5. *n.* 61. & *de retin. poss. rem* 3. *num.* 6. Gabr. 7. *concl.* 8. *n.* 77. idem si actus sit vel à jure naturali vel à civili notoriè prohibitus. Salicet. *in l. Senatusconsulto.* 3. *n.* 3. *C. de his qui sibi. adscrib.* Alciat. *de præsumt. reg.* 3. *præs.* 30. *num.* 60. Et in terminis ruptæ pacis. Vulpell. *consil.* 88. *num.* 5. & *cons.* 36. *num.* 10. Moron. *de fid. Treug.* & *pace. q.* 114. *n.* 1. & 7. Farin. 1. *cons.* 31. *n.* 13.

Cap. XI.

De Causæ cognitione.

Quicquid ex causa fieri debet, id causæ cognitione opus habet. *l. in causa. Serb. cognita causa. ff. de minor.* Wesenb *consil.* 7. *num.* 7. Siquidem causæ cognitio à jure naturæ procedit, ut ait Bald. *in l. judex. C. commun.* & *epist.* cum Lex naturæ suadeat sine causa alterius jus tollendum non esse, *l.* 2. *ff. de his qui sunt sui jur. c. fine culpa* 28. *de Reg. Iur. in* 6. quo pertinet quod

 Aposto-

Apostolus *Paulus* 1. *Timoth.* 5. admonet judices, ne aliquid faciant sine præjudicio, h. e. sine causæ cognitione & diligenti examinatione. Versatur enim causæ cognitio in audiendo partes & considerando jura ipsorum, ut ait Socin. jun. *cons.* 32 *num.* 26. *Vol.* 1. Cephal. *cons.* 89. *num.* 3. *Vol.* 1. Eaque ita demum fiunt si partes citantur, eorum jura audiuntur, ordo judicij servatur, statuuntur termini, & hinc inde deducuntur exceptiones & replicationes; ut summatim hæc est complexus, Menoch. *cons.* 629 *num.* 11. *Vol.* 7. & 1. *arb. jud.* 19. Et in specie quod in causæ cognitione desideretur ante omnia citatio partium tradit Gozard. *cons.* 2. *num.* 15. & *cons.* 92. *num.* 3. Hinc est ut judex sine causæ cognitione procedens non censeatur judex esse, sed privatus, ac proinde ei obediendum non sit, Felin. *in c. Ecclesia S. Mariæ. col.* 12. *de constit.* Hyppol. de Marsil. *in sua pract. §. successive. num.* 3. dicens, quod judex non observans juris ordinem vel debitam consuetudinem redigatur ad instar privati, nec juvetur ratione officij, cum in illud deliquerit contra naturam ipsius officij; quam ob causam catius dicitur insolitus & inopinatus, si ordine judiciario non servato procedatur. Natta *cons.* 45. *num.* 22. *Vol.* 3. quo accedit, quod voluit Bald. *in l. Iſtud justum* 22. *in fin. ff. de his qui not. infam.* Iudicem qui extra ordinem procedit dici procedere de facto. Vnde Bald. *in c.* 1. *§. injuria seu furtum.* & *ibid. Afflict. n.* 10 *de pac. ten.* 2. *f.* 53. Quod cognoscere juris ordine non servato, sit jus alterius auferre. Ex quo decretum interpositum sine causæ cognitione nullum esse concludunt. Bart. & Salicet. *in l.* 1. *C. si adverſ. donat.* Vid. Vult. *inter Consil. Marpurg. consil.* 21. *num.* 121. *Vol.* 3.

Cap. XII.

De Causæ continentia.

Axioma I.

Causa ibi finienda ubi agi est cœpta *l. ubi cœptum* 30. *ff. de judic.* nec potest causa semel delata ad judicem, qui partibus boni viri fungitur, Bart. *in l. societatem. §. arbitrorum. num.* 4. *ff. pro soc. per l. continuus* 137. *§. cum ita* 2. *de Verb. Obl. l. Ser. bonus* 18. *judic. solv. gloss. in cap. potuit. in verb. tueri. extr. de locat.* ad arbitros revocari. *l. Etsi* 16. *§. fin. cum ll. seqq. de recept. arbitr.*] Wesenb. *consil.* 66. *num.* 17. *p.* 2. quod procedit etiamsi partes haberent diversos judices vel quoties ad diversas jurisdictiones res pertinet Specul. *tit. de act. seu petit. § super petitionibus. num.* 15. & *de compet. judic. addit. §.* 3. *num.* 35. *fac. l. omnes. §. C. arbitr. tut. l cognitio.* 8 *§. si plures. ff. de liberal. caus.* nedum in civilibus, *d. l. nullı.* 10. *C. de judic.* verum etiam in criminalibus, *l. qui de crimine* 9. *C. de accusat.* Farin. 1. *cons.* 85. *num.* 134. Mynſ. 1. *obſ.* 97. Gail. 1. *obſ.* 32. imò & in feudalibus, Bald. *c.* 1. *num.* 13. *de contr. feud. ap. par. serm.* 2. *f.* 16. Wesf. *cons.* 41. *n.* 46. Gilman. 4. *Vol.* 28. *num.* 8. & 9.

Ratione enim connexitatis & conjunctionis causæ ac dispendij incommoditatis & perplexitatis evitandæ ad eundem judicem iri debet, adeo ut qui cogno-

cognoscit de uno possit & reliquum cognoscere, nec opponi possit regulariter exceptio incompetentiæ, Bald. *in l. Papinianus. C. de sentent.* Felin. *in cap. præterea. Vers. nota quod uno concesso. de offic. deleg.* dummodo judex sit capax cognitionis incidentis quæstionis. *cap. lator. 5. qui fil. sint legitim.* Hinc denegari debet ei audientia: quicausæ continentiam dividit. Costal. *ad l. 1. ff. quibus de reb. ad eund. jud.* & judicis arbitrio puniendum reliquit, Menoch. 2. *arb. quæst.* 371.

Hoc tamen limitat 1. si tempore divisionis nihil fuit oppositum. Felin. *cap. ult. num. 8. de judic.* Menoch. *d. cas. num.* 20. 2. quando actor & reus essent diversi fori, Cravett. *cons. 258. num. 7.* Franc. de March. *quæst. 77. n. 4. p. 1.* 3. quando reus conventus esset contumax. Iason. *in d. l. nulli. num. 6. vers. 3.* 4. quando judex non haberet jurisdictionem super tota lite, tunc ex necessitate oportet dividere, & alterum adire, Menoch. *d. cas. num.* 23. 5 si juramentum intervenisset in promissione, tunc uterque tam Ecclesiasticus & Laicus adiri poterit. Iason. *d. num.* 6. 6. si procederetur in Executivis, Menoch. *d. cas. 371. num.* 25.

II.

Causæ continentia dividi non debet. *l. nulli. 10. C. de iudic. cap. fin. de rescript.* Bart. *in l. eum quem temere 79. in fine principii. ff. eodem. & in l. à Divo Pio 15. §. 1. num. 2. ff. de re iudic.* Boër. *decis. 69. num. 24. & 25.* Lap. *alleg. 79. In Dei nomine. num. 7.* Menoch. *de arbitr. casu 371. num. 2. cum seq. & cons. 130. num. 1.* Alex. *cons. 65. In causa. num. 11. lib. 7.* Cardin. Tusch. *d. tom. 1. lit. C. conclus. 159. & tom. 2. conclus. 976.* ubi limitat in causis dividuis, Mendez à Castro *in praxi Lusit. lib. 3. cap. 3. num. 13.* Alex. Trentacinq. *var. resol. lib. 4. tit. de iudic. resol. 3. à num. 1.* Bernard. Græve. *ad pract. Cameræ imper. lib. 1. concl. 32. & 33.* Camill. Borell. *in sum. omnium decis. tom. 2. tit. 33. num. 286.* Joan. Maria. Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quæst. 7. sect. 1. num. 8.* Mari. Giurba *cons. crim. 80. num. 26.*

Cap. XIII.

De Cautione, cautela.

Axioma I.

Cautionis vocabulum à Lege prolatum accipitur de idonea, v. c. quæ fit cum fidejussoribus, *l. si creditores 31. ff. de reb. aut. jud. possid. l. universa 8. C. de prec. Imp. offer.* Guid. Papian. *decis. 249. num. 1.* Gail. 2. *obs. 47. num. 4.* Idonea enim cautio in Iure dicitur quæ fit datis fidejussoribus vel pignoribus. *l. si mandato 59. ff. mandat. ubi gloss. in verb. accepta. l. 4. §. si sub conditione. ff. de*

ff. de fideicomm. lib. l. si debitori 21. ff. de judic. ubi gloss. in verb. competenti. Quanquam Bald. *in l. universa. C de prec. Imp. off.* quæ cautio idonea & sufficiens sit judicis arbitrio relinquat, *per gloss. in cap. ex publico. in gloss. 2. de convers. conjug.* Diss. tamen Ant. Corset. *in sing. 42. in verb. cautio.* incipit cautio simpliciter, ubi inquit Baldum *in d. l. universa.* malè sensisse, quia cautio idonea intelligitur si pignora vel fidejussores præstentur ex *d. l. si mandato Titij 59. §. ult. ff. mand. d. l. 4. §. adjicis 8. de fideicomm. libert.* Si itaque vel fidejussores vel pignora præstare debitor potest, ejus est electio quorum alterum præstet. *cap. in alternativis 70. de Reg. Iur.* Non ergo est in judicis arbitrio, sed in electione debitoris, quare inquit si debitor fidejussorem idoneum præstiterit, non poterit eum recusare petendo velle pignus dari, subjicit tamen Baldum loqui & intelligi posse, cum de idoneitate dubium est, quoniam judex tunc arbitrari poterit dicendo, volo quod des pignora, & non fidejussores. Menoch. 2. *arb. judic. cas.* 142. *num.* 3. Sed hæc expositio propriè ad clausulas pertinet, ubi hac de re tractabitur amplius.

II.

Cautio obligatoria sine expressione causæ utroque jure est inefficax etiam stipulatione interveniente, ut puta promittes? promitto, etsi desuper instrumentum confectum sit. text. *in c. si cautio 14. de fide. instr.* & *ibi* Felin. *num.* 1. *l. cum de indebito. 25. §. fin. ff. de probat.* Roman. *in l. generaliter. num. 5. ff. de V. O.* Gail. 2. *obs.* 13. *num.* 9. Cum cautio sine causa extorqueri non debeat. Aretin. *in l. 2. solut. matrim.* Alex. *in l. stipulationum. num. 12. V. O. per l. hac stipulatio 14. §. ult. ff. ut leg. nom. cav.* quæ autem sit justa præstandæ cautionis causa illud judicis arbitrio relinquitur. gloss. *in l. omnibus.* & *gloss. in l. ult. ff. de judic.* Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 148. *n.* 1. & 2.

III.

Cautio (seu provisio aut pactio) privata non adimit beneficium *l. penult. quæ in fraud. cred.* Don. 9. *comm.* 15. Excipiuntur casus *l. ult. §. 14. C. de jur. delib.* & *l. ult. C. de pact. convent.*

IV.

Cautione nemo onerandus est supervacua *l. hac stipulatio. in fin. ut leg. nom. cav.* Cujac. *ad l. 29. fam. ercisc.* utile tamen sæpè etiam expresse cautiones adjicere etiamsi jure communi provisum sit: arg. *l. 54. §. 1. ff. locat.*

V.

Cautionis beneficio multa impetrantur quæ aliàs non concederentur, *l. 3.* & *4. ff. de usufr. ear. rer. l. 7. ff. de cond.* & *dem. l. 11. de usufruct. leg. ubi C. A. thes.* 2.

VI.

Contractus cautè ineundi. Vnde meritò observanda Severi & Antonini Admonitio *in l. 2. C. de furt. disce cautius negotiari.* Wesenb. *in Parat. Cod.*

Cod. de rest. milit. omnes contractus sunt captionibus obnoxij, juxta Horatium *lib. 2. serm. Satyr. 3.*

adde cicutæ
Nodosæ tabulas, centum mille adde catenas,
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Protheus.

ICti enim est addere catenas, i. e. cautiones & vincula obligationum. Et ob id nodosus dicitur, quod adhibeatur in vinciendis omnibus obligationibus & firmandis stipulationibus. Ovid. *in epist. ad Lydig. Vid.* Cujac. *in recit. C. ad tit. de R. V. A. §. 1. p. 316. in fin.* Captiosæ tamen cautelæ in præjudicium juris alterius interpositæ non sunt ferendæ. Gail. *de Arrest. c. 1. in fin. & c. 11. num. ult.*

VII.

Cautio intelligitur secundum naturam actus super quo interponitur. *fac. l. si stipulatus. in pr. de usur.* Alex. Imol. *ad l. 54. ff. ad SC. Trebell. n. 6.*

VIII.

Cautio prætoria non interponitur ut plus exigi possit, quam de jure debeatur, sed solum ut sit tantum de eo quod de jure debetur fac. *l. 1. § si quis sub conditione 14. ut leg. nom. cav. & l. si legatis servi nomine 56. de leg. 1.* Imol. *ad l. 54. ff. ad SC. Trebell. n. 5.*

IX.

Cautio interposita post rem judicatam nullius est effectus, sed facto & solutione opus est. ne scil. victus litem iterum refricet, & instauret Bald. *in Auth. Et qui jurat. n. 20. de bon. auth. jud. poss.* Cravet. *consf. 204. n. 7.*

Cap. XIV.

De Celeritate.

Axioma I.

Celeritate conjungendarum inter se actionum sæpè una actio occultatur & subripitur. *l. 3. §. 12. de donat. inter vir & uxor.* Sic celeritate conjungendorum extremorum medium sæpè occultatur aut transcenditur, re transactâ brevi manu, ut Dd. loquuntur, & Liv. *l. 32.* transcendendo media summis continuatis imis: neque enim possunt duo: Extrema esse sine medio, quod vel fingatur, vel intellectu apprehendatur. Cujac. *in Papin. l. 12. Respons. l. 31. §. 1. de donat.*

II.

Quod celeritatis beneficio inventum est, non subdendum injuriis tarditatis. Iac. Cujac. *in parat. Cod. si de moment. poss. fuer. appell. & lib. 1. obs. 20.* Vnde est, quod à sententia in sumarissimo (ut Dd. loquuntur) possessorio lata, non liceat nec appellare nec leuterare. Carpz. *p. 1. const. 19. def. 24.*

CAP. XV.

Certus, Certum, Certioratio

Axioma I.

Certis modis contrahitur obligatio & dissolvitur *l. exceptiones 7. §. 1. de Except. l 52. de O. & A. l 44. §. 1. Vers. placet eod.* Et hæc decidendi ratio Impp Diocletiano & Maximiano valdè est familiaris, ut apparet *ex l. 20. C. de pact. l 5. C. de pact. conv. l. 8. C. de ingen. manum. l. 7. C. de sent. & interl. loc. l. 12. & 13 C. de probat.* Vbi ratio quidem ista est criptica, sed tamen arguta Dn. D. Bitsch *in Comm. MS. ad d. l. 13. & l. 8. ff. de his qui sui.* Sic sunt certa Vasallorum servitia, nec ultra Vasallus compelli potest. Heig. 1. *quæst. 18. num. 15.* sic certæ & receptæ sunt excusationum & immunitatum causæ; *l. 2. §. 7. ff. de Vac. & excus. mun.* Vnde quia sunt certi modi ut constituendæ, ita & tollendæ obligationis, etiam necessum fuit ita definiri: Hinc ita colligere licet, quemadmodum Marcus Tullius *in tractat. pro Cæcin.* Si per has rationes liberari majores voluerunt, intelligimus alio modo noluisse nos liberari Cujac. *in recit. C. ad l. 5. C. de pact. p. 49.*

II.

Paria sunt quem esse certum vel posse certificari, Steph. *cons. 218. num. 15. lib. 2.* Alberic. de Rosat. *in l. si quis in gravi. §. si quis ignorans. n. 3. ad SC. Syllan* Adr Gylman. *4. Vot. 27. n. 102* certior autem factus non dicitur, cui non omnes rei circumstantiæ atque causæ dilucide sunt expositæ. Tiraq. *de retr. prox. §. 36. gloss 2. num. 30. per clem. causam. 3. ubi* Imola *de Elect. cap. concertationi 8. ubi gloss. Verb. sciverit de appellat. in 6* Wes. *p. 1. cons. 43. n. 30.* Ea tamen facta non præsumitur, Bald. *in l 1. num. 4. C. ad SC. Vellej. per l. sciendum 30. de Verb. Obl.* Est enim facti Ias. *in Auth. sacramenta. C. si adv. vers. vendit. num. 55* Facta autem non præsumuntur, sed probantur *l. asseveratio 10. C. de non num. pecun.* Et est certioratio solennitas extrinseca Ias. *præal. loco. num. 59.* quæ nunquam præsumitur. *l. quacunque. 13. §. fin. de publ. in rem.* Wes. *p. 1. cons. 23. num. 9.*

III.

Actiones nostræ certæ esse debent. Hæc sententia non modo à Iurisconsultis sed & Theologis probatur. Eleganter P. Martyr *in Comment. 1 ad epist. D. Paul. ad Corinth. cap. 9. Vers. 26 p. 123.* ubi ex his docemur, inquit, actiones nostras non oportere vagas & incertas esse, cum perpetuo ad præstitutum finem dirigendæ sint: nisi velimus frustra sudare. Liberant ictus pugiles, ne illis pereant, quibus nos non debemus esse minus diligentes in nostris rebus ad justum finem detorquendis. Non est tantum verbis sed reipsa præstandum quod profitemur. Hoc ergo licet in omni actione humana procedat, cumprimis tamen in actionibus judicialibus locum sibi vindicat, præsertim

ſertim ubi in criminalibus verſamur hic enim vel maximè certum actorem eſſe oportet, nec temere in criminibus decet vagari *l. 16. de dolo. ubi Vid. Cujac. in Paul. lib. 15. ad Ed. l. 7. de injur.*

IV.

CERTUS qui eſt, amplius certiorari non debet, ſicut nec is qui ſemel certioratus eſt, *l. 1. in fin. de act. empt. vend.* quia certioratio ſit ad finem, ut quis ſciat; ergo ſi ſcit, non requiritur certioratio, *l. 16. ubi gloſſ. verb. imputari. C. de Ep. aud. l. 1. in fin. de act. emt. l. qui iure. 7. de teſt. mil. l. 5. ff. de action. emt. cap. eum qui 31. de regulis Iuris, lib. 6.* gloſſ. *verb. cognoverunt. in princ. in cap. cùm inter 18. de elect.* Tiraq. *de retractu lig. gloſſ. 2. §. 36. num. 24.* Rimin. jun. *conſil. 238. num. 37. volum. 3.* Gemin. *conſ. 23. num. 5.* ubi ampliat in actibus de ſui natura prohibitis, quia ſufficit, ut quis ſciat quomodocunque, etiamſi non ſequatur intimatio prohibitionis; & *num. 13. verſ. item quando.* ampliat, ut procedat etiam in caſibus in quibus requiritur inſinuatio, & intimatio, quando quis habet plenam notitiam, quia non requiritur alia certioratio, & intimatio, Surd. *conſ. 272. num. 12. & deciſ. 288. num. 44.* Menoch. *conſil. 825. num. 11. lib. 9.* Theſaur. *deciſ. 221. in fine.* Card. Tuſch. *practic. concluſ. tom. 1. lit. C. concluſ. 198. à princ.* Teſaur. *deciſ. 221. in fine.* Joan. Baptiſt. Coſta *de ſcientia & ignorantia, inſpect. 70. per tot.* Stephan. Gratian. *diſcept. forenſ. tom. 4. c. 797. num. 9* Alphonſ. de Narbon. *lib. 17. gloſſ. 5. n. 7. tit. 18. lib. 4. Recop.* [Adde Balb. *in l. Celſus. p. 3. num. 22. de uſucap.* Weſenb. *p. 2. conſil. 52. num. 7.*]

Declara multipliciter cum Alex. *conſ. 27. Viſo themate, in princip. lib. 6. & conſ. 138 Viſo puncto, lib. 7.* Anton. Fab. *in rat. decid. ad l. 4. de pign. act.* ut ſcilicet quando denunciatio, intimatio, vel certioratio fit ſolùm ad finem, ut quis ſciat, tunc ſufficiat, quod quis ſciat, & iſto caſu certus non debet certiorari, ſi verò certioratio eſt de ſubſtantia vel forma, prout quando lex mandat denunciari, aliàs actus ſit nullus, tunc non ſufficit ſcientia, ſed debet fieri denunciatio ei, qui certus eſt. Vel alio modo, ut ſcilicet quando notificatio, & intimatio fit, ut quis reddatur certus de aliquo, tunc ſi ipſe, cui debet fieri, ſciat aliunde, non ſit neceſſaria alia notificatio, vel certioratio; ſi verò fiat ad incitandum notificatum, ut aliquid faciat, vel ad prohibendum, ne aliquid

faciat, tunc non sufficiat scientia; & quando res esset dubia, an sit facienda ad effectum notificandi, ut sit certus, an verò incitandi, ut aliquid faciat, vel non, in dubio præsumitur ut certus reddatur, adeò quod si sciat aliunde is, cui debet fieri notificatio, tunc non sit necessaria. Vel denique distingui potest, aut intimatio; vel denunciatio requiritur ad commodum denunciantis, aut requiritur ad commodum denunciati. Primo casu, si ad commodum denunciantis, tunc si agitur, ut ex notificatione jus acquirat, vel ut notificatus pœnam, vel moram incurrat, non sufficit sola scientia notificati; si verò agitur solùm, ut notificatus incidat in malam fidem, sola scientia sufficit. [fac. text. *l. 3. §. 6. de lib. hom. exhib.* ubi is, qui nescit apud se esse hominem liberum dolo malo carere, sed ubi certioratus retinet dolo malo non carere dicitur.] Si verò agitur, ut fiat denunciatio ad commodum ejus, cui denunciatur, semper sufficit sola scientia, refert Card. Tusch. *dict. conclus. 199. num. 8. cum seqq.* Limitatur tamen regula principalis quando præter scientiam factum requiritur, *l. denunciasse 17. §. quid ergo. ff. ad leg. Iul. de adulter.* Ripa *in cap. cum M. Ferrariensis 9. num. 166. de constitut.* Joan. Bapt. Costa *d. inspect. 70. num. 9.* Surd. *consil. 371. num. 73.* Fach. *1. contr. 35.*

V.

[Certum dicitur, cujus species vel quantitas, quæ in obligatione versatur, aut nomine suo aut ea demonstratione quæ nominis vice fungitur, qualis quantàve sit ostenditur. *l. certum 6. de reb. cred. l. stipulationum. 2. §. 1. de Verb. Obligat.* Regner. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons. 11. vol. 1. num. 10.*] vel etiam id quod fit per relationem ad aliud certum, *l. ubi autem. 75. §. illud. 4.* ubi Jason. *notab. 1. ff. de Verb. Oblig.* [*l. 14. de constitut. l. 1. §. ult. si pars hered. pet. l. 1. & tot. tit. C. de sentent. quæ sine cert. quant.* cum paria sint aliquid esse certum per se vel per relationem ad aliud, *l. asse toto 77.* ubi Dd. *de hered. instit.* Wesenb. *p. 1. cons. 4. num. 7.*] Vincent. Caroc. *sing. 301.* ubi intelligit si simpliciter certum aliquid lex requirat, secus si certum & expressum, quo casu ait non sufficere per relationem, nec in genere. [Unde & certum dicitur non solum id quod proprio nomine appellatur, sed etiam quod nomine officij vel alia demonstrationis designatione. *l. quoties 9. §. si quis 8. de hered. instit.*

Paris.

Parif. *conf. ult. n* 46. *& seq. lib.* 3. Deinde certum quid esse potest vel ratione speciei, vel ratione nostri, §. 6. *Instit. de V. O. l.* 7. §. 1. *de contr. empt. C. I. A. de contr. empt.* Sufficit enim aliquod actum fuisse per rerum naturam, etsi nobis fuerit ignotum, *d.* §. *conditiones.* 6. *de V. O. l. respiciendum* 38. *de iudic.*

VI.

Certum tenendum & incertum dimittendum, quia quod certius est, tutius est. Specul. *de actore. vers. porrò. vid. can. si quis.* 4. §. 1. *in fin. dist.* 7. *de pœnit.* Meichsner. *tom.* 3. *decis.* 6. *num.* 69.] Nunquam autem temere certa pro incertis dimittenda sunt, *l. cum Titio* 55. *ff. ad leg. Falcid. l. non quemadmodum* 35. *ff. de iudic. l. si idem* 11. §. 1. *de iurisdict. l.* 1. *de in lit. iurand. l. pactum* 17. *C. de pact.* Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *c.* 884. *n.* 28.

Cap. XVI.
De Cessione, cessionariis.

Axioma I.

Cessio semper & ubique est concessa. Excipe 1. ubi in specie reperitur prohibita, *tot. tit. ff. & C. de hered. vend. l.* 1. *&* 2. *ubi* Iason. *C. ne lic. potent. l.* 2. *C. ubi* gloss. & Bald. *C. de litig.* 2. ubi causa finalis contractus obstat, cur cedi non debeat. *l. quia perinde* 42. §. 1. *ff. ad SC. Trebell. Dyn. in cap. privilegium. de Reg. Iur. l. ex pluribus* 42. *ff. de admin. tut. l. Cerdonem* 41. *ff. de oper. libert. l. non solum* 67. §. *si puella.* 5. *ff. de rit. nupt.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons.* 28. *Vol.* 1. *num.* 26. 3. Quando tantum fit ut alij officiat; cessio enim iurium, tum demum valet, quando fit eo animo ut cedenti proficiat. Bald *in l. per diversas* 22. *C. mandat. num.* 28. *quæst.* 12. *col.* 5. Pacian. *cons.* 85. *num.* 25. Imò licet in dubio præsumatur esse simulata hæc præsumptio tamen cessat, quando apparet in contrarium de veritate cessionis, quæ facta sit palàm & publicè, vel inter honestos viros Pacian. *d. cons. n.* 88. Licet etiam ius commune prohibeat fieri cessiones iurium in potentiorem, hoc tamen intelligitur verum, quando quis cessit ea intentione, ut potentior appareret alteri parti terribilior, sed si bona fide facta prædicta cessio, nec potentior vult apparere terribilior, tunc prohibitio locum non habet, sed cessio valet. Specul. *in* §. 1. *n.* 4. *vers. quod autem dixi. de cess.* Socin. *cons.* 170. *col.* 3. *vers. & prob. ist. Vol.* 1 Pacian. *d. cons.* 88. *n.* 40. *cum seqq.*

II.

☞ Omne quod est transmissibile est etiam cessibile. *l. ex pluribus* 42. *ff. de admin. tut.* Rip. *in cap. sæpè. num.* 25. *de restit. spoliat.* adeò ut omne ius

quod competit cedenti cessione factâ, competat cessionario, ut probat Menoch. *cons.* 416. *num.* 21. *Vol.* 5. & actio quæ competebat cedenti competere incipiat ei, qui jure cedentis sui utitur per gl. *in l. Aristo. ff. qua res. pign. oblig.* & *in l.* 1. *Cod. qui in prior. cred. loc.* Vultej. *inter Consil. Marpurg. consil.* 30. *num.* 83. *Volum.* 7.

III.

Cessio sola sine constituto non transfert possessionem neque dominium absque traditione, ut plenè deduxit Natt. *in consil.* 368. *Reverendus. num.* 25. *Vers. demum quod per hanc. Vol.* 6. & *consil.* 399. *postquam. num.* 5. *Vers. quia respondeo. Vol.* 2. Pacian. *cons.* 16.

IV.

Cessionarius utitur jure cedentis. *l. Emptor.* 5. *ubi* Bald. *notab.* 1. *C. de hered. Vend.* & Bald. *in l. per diversas* 22. *C. mand.* Iason. *in l. si emancipati. numero* 13. *cum seqq. C. de collat.* Wesenb. *consil.* 2. *num.* 55. Ideoque cessio nihil operatur, nisi constet de jure cedentis, Dec. *consil.* 321. *in fin. Vers. non obstat cessio illa.* & *cons.* 360. *num.* 5. *in fin.* & *cons.* 394. *num.* 11. Curt. jun. *cons.* 142. *num.* 8. Roland. à Vall. *cons.* 82. *num.* 11. *Vol.* 2. Hinc exceptio quæ nocet auctori, nocet etiam cessionario. *l.* 4. *§. auctoris* 31. *ff. de dolo except.* Castr. *cons.* 287. *num.* 3. *Vers. non ergo Vol.* 1. Pacian. *cons.* 11. *col.* 1. Et quod cedens plus juris non transferat in cessionarium quam ipse habet consuluit Socin. *cons.* 97. *num.* 60. *Vol.* 2. *Vid.* Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 22. *Vol.* 3. *num.* 115.

V.

Cedi jus personale alij non potest, quod cum personam non egrediatur. Dyn. *in c. privilegium* 7. *de R. I. in* 6. & Dd. *in l. quod si in diem* 16. *§. Iulianus* 4. *ff. de pet. hered.* Cujusmodi jus esse pactū de retrovendendo respondet Ruin. *cons.* 72. licet contrarium teneat Paul. de Castr. *cons.* 45. quod istud pactum quia transmissibile ad heredes sit etiam cessibile per *l. ex pluribus* 42. *ff. de adm. tut.* sed observandū licet jus personale cedi non possit, id tamen de jure merè personali & simpliciter personæ cohærente intelligendum fore. At verò pactum de retrovendendo ejusmodi non est, ut quod personę cohæreat, sed re venditâ mediante aut propter rem. At quoties jus aliquod inhæret personæ propter rem, istud jus est cessibile per not. Iason. Andr. *in addit. ad Specul. sub tit. de cess. act. §.* 1. *in add. incip. in actione injuriarum.* Rol. à Valle *cons.* 28. *per tot.* & *num* 33. ubi ad contraria respondet Vult. *inter Cons. Marpurg. Vol.* 3. *cons.* 21. *num.* 233.

VI.

Cessionarius est pro creditore. arg. *l. creditores* 10. *cum seqq. ubi* Rebuff & Cæpoll. *n.* 2. *l. creditor* 55. *ff. de V. S.* Vtiturque jure cedentis etiam in illo quod speciale est, vel ex statuto fluit de creditore loquente Wes. *cons.* 8. *n.* 44. Gœdd. *inter Cons. Marp. cons.* 28. *Vol.* 1. *n.* 221.

VII.

VII.

Vt cessio simulata præsumatur pretij tenuitas est in causa. *l. per diversas* 22. *C. mandat.* Vnde Bald. *ibid. quæst.* 12. *num.* 16. eam movet dubitationem quod si illa tenuitas non sit ob rei naturam, sed ex accidenti. v.g. Ego tibi cedo, quod mihi decem valet, sed tibi ob loci distantiam quinque valebit, cedo pro quinque, an præsumatur simulatio, ut vitietur cessio? Respondet Bald. non præsumi, quoniam litis redemptor non est, qui rem tanti emit, quanti apud suæ conditionis homines valet. quod tamen sub judicis arbitrio relinquit Menoch. 2. *arb. quæst. cas.* 248. *num.* 1.

VIII.

Cui debeo cedere actionem, ei debeo cedere quod ex actione consecutus sum, *l.* 14. *de furt.* Cujac. *in Pap. ad l.* 80. *eod. p.* 321.

Cap. XVII.

De Charitate.

Charitas bene ordinata incipit à seipso, *l. qui servandarum* 14. *ff. de præscript. verbis, l. Præses* 6. *C. de servit. & aqua.* [ubi Imperat. crudelem vocat, qui rivos aliò derivat, cum agros suos siti sinat emarcescere.] *can. non satis* 14. *dist.* 86. *can. si non licet* 9. *caus.* 23. *q.* 5. *c. nisi specialis* 3. ubi gloss. *verb. eligemus, de auctorit. & usu pallij. c. dilecto.* 25. *de prabend.* Duen. *reg.* 33. Roman. *consil.* 364. *Dum secundò, in princip. num.* 2. ubi ait, quòd charitas prima incipit à se ipso, quia quis priùs sibi, postea aliis providere debet, & ita quod incipere debet à suis & sua familia. Ægid. Bellam. *consil.* 16. *num.* 3. & 4. ubi quòd dilectio proximi trahit originem à charitate, quia quis se ipsum diligit primo loco, Cravet. *consil.* 8. *num.* 18. ubi quòd quis dolo facere non videtur, qui se plus altero diligit, Bald. *consil.* 412. *Factum super quo. num.* 3. *lib* 4. ubi adeò dicit verum in tantum, ut quis ex ordinata charitate magis amet se in ungue pedis, quàm adversarium in vertice capitis, Afflict. *dec s.* 290. *num.* 9. [Cravett. *consil.* 8. *num.* 17. *tom.* 1 Unde pertritum Interulam magis stringere, quam tunicam. Imol *in l. heredes mei* 57. §. *fin. ad Trebell.* nec convenit altare unum spoliari alterius vestiendi causa. *l.* 15. §. *sive* 8. *ff. de damn. infect.* Knichen. *de iure super. cap.* 4. *num.* 437. *cum seq.*]

Calcan.

Calcan. *consil.* 7. *num.* 19. ubi quòd quis magis sibi, quàm alteri providere debet, Anchar. *consil.* 436. *In iis dubiis, in princ.* ubi quòd ordo charitatis suggerit, ut prius nostris, quàm extraneis subveniamus, Petr. Alphons. de Vasconcellos *in harmonia rubricarum Iur. Canon. in tit. de auctorit. & usu pallij. num.* 14. Paulus Fusch. *lit. C. sing.* 60. Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 94. *num.* 1. *& tit.* 7. *quæst.* 8. *& titul.* 29. *num.* 1. *& decis.* 236. *num.* 21. *& consil.* 205. *num.* 12. *& cons.* 345. *n.* 28. Gutier. *de tutel. p.* 3. *cap.* 12. *num.* 1. *in fine.* Flamin. Paris. *de resignat. benef. tom.* 2. *lib.* 9. *quæst.* 17. *num.* 117. Cald. Pereira *quæst. forens. in comment. ad tit. Instit. de inoff. testam. in princip. num.* 21. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis.* 131. *num.* 3. *in* 1. *edit. & resol.* 16. *num.* 3. *& resol.* 518. *num.* 4. *in* 2. *edit.* Bellet. *disquisit. Clerical. p.* 1. *tit. de discipl. Clericali.* §. 27. *n.* 8. *& tit. de bonis Clericorum.* §. 13. *n.* 3. Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit.* C. *conclus.* 220. *à princip.* Josephus Sesse *Aragon. decis.* 36. *num.* 6. Pichard. *ad* §. *Iuris præcepta. num.* 29. *Institut. de iustit. & iure.* Mantic. *decis.* 10. *num.* 7. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resolut.* 42. *num.* 9. [Peccat enim contra ordinem charitatis qui præfert charitatem alienam charitati propriæ. Speculat. *in tit. de Advocat.* §. 1. *vers. num quid.* Francisc. Marc. *decis.* 155. *num.* 1. *p.* 1. Marant. *quæst. leg.* 8. *num.* 5. Bocer. *de invest. feud. cap.* 4. *num.* 36. cum nullus charior homini esse debeat se ipso, nec rem alienā prius curare quam suam. Alciat. 1. *præf.* 52. Arnis. 1. *de Maiest. cap.* 5. *num.* 13. Unde Accurs. Alpibus ille perit, qui plus se diligit ullum. Arnis. 1. *lect. polit. cap.* 1. *sect.* 2. *num.* 1. Et Euripides μισῶ σοφιστὴν, ὅς τις οὐχ αὑτῷ σοφὸς, Odi sapientem, qui sibi sapit nihil. Cic. *in Epist. fam. ad Trebat.* Cons. Arg. 2. *cons.* 57. *num.* 92. hinc qui vult Eleemosynam ordinatè dare, incipiat à se ipso. *can. qui vult.* 19. *dist.* 3. *de pœnit.* Nec unquam debet testator alienas successiones propriis anteponere. *l. cum acutissimi.* 30. *C. de fidecom.* Justaque censetur excusatio ejus qui suam utilitatem alienæ præfert. *l. ubi.* 19. *ff. de curat. dat.* Et Terent. Adelph. *act.* 1. *sc.* 1. Vah! quemquámne hominem in animo instituere, aut ponere, quod sit charius, quam ipse est sibi. *Quid maximè ab homini exigitur* (inquit Seneca *de vit. beat. cap.* 30.) *ut prosit hominibus si fieri potest multis: si minus, paucis, si minus, proximis: si minus, sibi.*].

Declara

Declara ordinem charitatis esse, ut ante omnia diligatur Deus, & deinde incipiat à se ipso, & ut post se ipsum primò parentes, secundò filios, deinde proximum diligat, ut per Anton. de Butr. *consil.25.num.*4. Ubi verò agitur de subministranda Eleemosyna etiam in actu ad salutem, putà pro consequenda Indulgentia mediante Eleemosyna juxta facultatem elargiri debentis, id intelligitur moderatè, & civiliter, ut primò sibi, & suis provideat, postea elargiatur pro Eleemosyna. Roman. *cons.*364. *in princ.* prout illum refert Card. Tusch. *d. conclus.*220. *num.* 15.

Declara II. ut procedat regulariter nisi sequatur absurdum vel inhonestum. Card. Zabarel. *in cap. per vestras. in* 1. *quæst. de iur. patron.* Lud. Gomez *ad §. pœnales. Instit. de action. n.*37.

Cap. XVIII.

De Circuitu.

Circuitus inutiles sunt vitandi, *l. Dominus* 53. *ff. de condict. indeb. Clem. Auditor, de rescript.* Bald. *consil.*100. *Petrus in fin. lib.* 4. Alex. *cons.*77. *In causa, in fin. lib.*2. Dec. *cons.* 407. *Visis, col.*3. *n.* 8. Socin. *cons.*27. *Pro decisione, col. fin. lib.*1. Guido Pap. *decis.*375. *Mater,* Boër. *decis.*204. *Præsuppono. num.*3. Afflict. *decis.*8. *Quidam filiusfam.* Tiraq. *de retractu. tit.*2. §.2. *gloss.*1. *num.* 24. *&* 71. *& ad finem tit. numero* 60. ubi quòd in supremis tribunalibus & curiis circuitus omninò tollendi sunt. Vincent. de Franch. *decis.*273. *ad fin.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit. C. concl.* 229. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 73. Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.*3. *q.* 81. 1. *num.* 14. Cæs. Argel. *de contradict. legit. quæst.* 5. *num.*5. *& num.*94. *& q.* 7. *num.*113. *& quæst.* 8. *num.*5. *& quæst.* 10. *num.*135. *& num.* 223. *& q.* 17. *num.*30. Anton. Monach. Lucensi *decis.* 25. *num.* 87. Fusar. *de substitut. quæst.* 260. *num.* 4. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.*887. *num.* 15. *& cap.* 964. *num.* 27. [Sic fictionem triplicem circuitus fugiendi causa Leges non aspernantur. *l. licet* 43. §. 1. *de iur. dot. l.* 3. §. *fin. de don. inter vir. & uxor.* Cravett. *consil.* 936. *num.* 25. Regn. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons.* 14. *vol.* 2. *num.* 15.]

Amplia primò, ut circuitus sint vitandi, quando subest æquitas, ut si quis rem meam indebitè detineat, ad cujus restitutionem debet condemnari, quia si ex inepta petitione esset instituenda nova actio, æquius est, ut condemnatio fiat ad tollendum circuitum, quando condemnandus retinet ex titulo lucrativo, Petr. de Anchar. *consil.* 23. *num.* 11. *vers. ad secundum dubium*, quem refert Card. Tusch, *d. concl.* 229. *num.* 5.

Amplia secundo, in tantum actum & circuitum frustratorium non esse faciendum, ut licèt quis teneatur offerendo deponere cum effectu, tamen si is, cui oblatio est facienda cum consignatione, recusat recipere, non teneatur facere actum frustratorium depositi, quod aliàs esset necessarium, Cuman. *consil.* 5. *Non revocando. num.* 2. *vers. nec dici potest.* Cravett. *cons.* 331. *num.* 5. *lib.* 3. Roland à Valle *cons.* 53. *num.* 26. *lib.* 1. ubi *num.* 34. *& seq.* declarat, nisi is, qui contradicit, habeat justam causam contradicendi, quia tunc offerens debet deponere, licèt recuset recipere, refert Card. Tusch. *d. concl.* 229. *num.* 10.

Limita, quando circuitus non est omninò inutilis, quia non evitatur, [elegans exemplum occurrit *in l.* 2. *de L. Rhod. de jact.* ubi gloss. *in verb. agere potest. l.* 60. §. 5. *locati*] Card. *in d. Clem. Auditor. quæst.* 14. *num.* 16. Dec. *in l. cùm fundus* 31. §. *servum tuum* 1. *numero* 5. *ff. si. certum pet.* Cravett. *consil.* 376. *num.* 23. *&* 24. Surd. *consil.* 52. *num.* 70. Monter. *decis.* 36. *num.* 70. Abbas *consil.* 95. *In præsenti, col.* 1. *in fine. verb. & si dicatur. lib.* 1. ubi ait, quòd propter bonum obedientiæ admittitur circuitus inutilis, putà Religiosus non potest transire ad aliam Religionem etiam strictiorem, nisi petita licentia à Superiore, licet illam non obtineat, si detur casus, quod transeat non petita licentia, ille revocatur ad primam Religionem, licèt revocatus petita licentia, & non obtenta possit iterum ad eandem arctiorem transire; additque sufficere impotentiam quod circuitus possit reddi utilis, licèt ab adventu non reddatur, refert Cardin. Tusch. *d. conclusion.* 229. *à num.* 15.

CAP. XIX.

De Circumstantia.

Axioma I.

De singulis Circumstantiis subtiliter inquirendum est, *cap. licet 9. de probat. vid.* Heerfort. *in repert. Iur. Canon. hac voc. & in voce singula.* Mornac. *ad l. 52, §. Divo. ad L. Aquil. p.* 282.

Bonus igitur judex variè ex personis causisque definiet. 2. *F.* 28. *§. ad hac.* 1. *l.* 4. *in fin. ff. de incend. ruin. naufr.*

Variant enim circumstantiæ rem. *l.* 26 *§.* 12. *Vers. Celsus. de condict. indeb.* non tàm in civilibus, quàm criminalibus. Ernest. Cothm. 3. *consil.* 39. *n.* 12.

Sunt autem circumstantiæ variæ, ætas, dignitas, valetudo, necessitas, propositum, personæ. *l.* 16. *§.* 1. *l.* 38. *§.* 1. *de oper. lib. l.* 26. *§.* 12. *ff. de condict. indeb.*

II.

Circumstantia temporis magis attendenda venit quam loci. *l.* 5. *ff. de incend. ruin. naufrag.*

CAP. XX.

De Civitate, Civibus.

Axioma I.

Civitatis quæ sunt non sunt singulorum: aliud enim est universitas, aliud singuli de universitate. *§. universitatis* 6. *Instit. de rer. divis. l. in tantum.* 6. *§.* 1. *ff. de rer. divis.* qui textus refertur *in cap. Episcopus* 58. *§. qui manumittitur. caus.* 12. *q* 2. *l. sunt municipia* 7. *§. si quid universitatis* 1. *ff quod univers. nom. Cons. Arg. cons.* 11. *num.* 130. *lib.* 1.

II.

Civitates sunt loco privatorum & prorsus eodem jure gaudent. *l. simile.* 10. *ff. ad municip. l. eum qui* 16. *de V. S. l. metum* 9. *§. animadvertendum.* 1. *quod met. caus.* Forster. *in Cons. Marp. cons.* 7. *num.* 9. *l. si pignus* 8. *ff. qui pot. in pign.* quod fit comparatione magis Vrbis Romanæ quam simpliciter, ut *ex l. bona civitatis.* 15. *de V. S.* satis est manifestum. Vult. *in Cons. Marpurg. cons.* 16. *vol.* 1. *num.* 16. *& num.* 55. adde Reig. *in th. in voce Civitas.*

III.

Civitas instar unius hominis est ejusque personam repræsentat. Bart. *in l.* 1. *§. municipiis. n.* 3 *ff. de acquir. poss.* vid. Schönhorn 1. *polit. c.* 13.

IV.

Civitas æquiparatur minori & læsa restitutionem habet in integrum, ut minor *l. Respubl. 4. C. quib. ex caus. major. l. Rempubl. 3. C. de jur. Reipubl. l. 1. C. de offic. ejus qui vic. alic. jud.* Gail. 2. *obs.* 62. *num.* 4.

V.

Pupillus quoque inter cives numeratur: Regula hæc secundum quid vera est, pupillus enim civis est, sed imperfectus. Vnde nec pupillis actio popularis datur. *l. mulieri 6. de popular. act.* Cujac. *in lib. 12. ff. Iuliani. ad l. 5. de O. N. N. add.* Aristotel. *lib. 3. Politic. cap.* 1.

Cap. XXI.

Clandestina. Clam. Secreta. Palam. Occulta.

Axioma I.

Dolosè fieri censetur quod quis clam agit, Bald. *in l. error. col. 4. de jur. & fact. ign.* quem allegat & sequitur Zas. *in consil.* 18. *num.* 9. *lib.* 1. *text. in l. fin ff. de rit. nupt. l. uxor. 7. C. de repud. l. non existimo 54. in fin. ff. de adm. tut.* Cravett. *cons.* 6. *num.* 8. Regner. Sixtin. *inter Cons. Marpurg. cons.* 13. *num.* 15. *vol.* 1. ècontrario bona fides probatur ex eo quod quid publicè factum est. Tiraquel. *in proœm. retract. convent. num.* 13. Menoch. *cons.* 15. *num.* 7. Barbos. *ad c. Perlatum* 8. *extra qui filij sint legitimi.*

II.

Clandestinitas non præsumitur. Dec. *cons.* 219. *num.* 6. Alciat. *resp.* 504. *num.* 7. Decian. *cons.* 16. *num.* 3. *vol.* 1. Menoch. *cons.* 2. *num.* 326. *vol.* 1. Vult. *inter Cons. Marpurg. cons.* 30. *vol.* 2. *num.* 181.

III.

Qui clam delinquunt magis delinquunt, quam qui palam. Henr. Rysvvich. *in regul.* Wesenb. *in parat. de furibus balnear. in fin.* Et clandestina delicta gravius punienda sunt, quam quæ palam committuntur. *l. non existimo 54. de adm. tut. l. ult. de rit. nupt. l. nemo 4. C. de Summ. Trinit. Auth. sed novo jure. C. de serv. fugitiv. vid.* Matth. Steph. *Nov.* 12. *num.* 18.

Contrarium habetur *in Can. nemo 4. causa 32. quæst.* 4. ibi Tolerabilior est, si lateat culpa, quam culpæ usurpetur auctoritas. Wesenb. *de furt. n.* 14. *vers. cæterum communiter dicimus.* Imò ea crimina corripienda demum sunt, quæ coram omnibus committuntur: ipsa enim corripienda sunt secretius, quæ secretius peccantur, *cap. si peccaverit 19. caus. 2. quæst. 1. cap. ex tua. 20. extra de simon. ubi Vivian.*

Limitationis loco distingue inter res per se illicitas & medias, seu quæ sua natura licitæ sunt, ex adjuncto autē demum illicitæ. Hoc casu. v. c. si agatur de conjunctione matrimoniali, ea quidem per se, est res media, sed si detegantur coivisse

coivisse personæ consanguineæ, gravius delictum habetur, si clam commissum fuerit, *d.l.ult. de rit. nupt.* ac proinde gravius etiam coercetur. Quod si autem factum sit per se, suâ natura, ipso statu, & semper illicitum, tum gravius peccat & punitur qui manifestè delinquit. *l.2.§.24.ff.de Vi bon. rapt.§ pœna. 5.Inst. de obl. qua ex delict. ubi Osterm. in rat. decid.* Levius qui occultè, juxta illud vulgi qui celat delictum penè est innocens. add. Bach. 2. *disp. Treutl.* 30. *thes.* 3. *lit.B.p.m.* 1080.

IV.

Quæ in capitulo fiunt non possunt facile probari nisi per Canonicos ipsos. *cap. Veniens* 38. *in fin. extr. de test. add.* 1.*f.*26. *in f. pr.*

V.

Secreta patrimonij non facile sunt revelanda. *l.2. C.de alim. pup. praest.*

Cap. XXII.

Claritas, Clarum.

Axioma I.

Nihil magis proprium est Legibus quam claritas. *Nov.*107. *in princ.* Claritas enim est de substantia Legis, *c. erit autem* 2. *dist.*4. Alias sententia lata contra Legem obscuram non intelligibilem valeret, juxta Bald. *in cap.fin. de constitut. fac. gloss. fin. §.ideò. Instit.de obl. quæ ex quasi delict.* Iason. *post* Imol, & Roman. *in l.cum prolatis. in fin ff. de re judic.* & Petrus de Anchar. *in cap.*1.*in* 2.*col. eod. tit. lib.*6. Gomez *ad §.sed ista. Inst. de act.n.*28.

II.

In claris stare debemus expressis, aut quæ pro his habentur ut intelligantur expressa esse. Verall, *decis.* 28, *num.* 3. *p.* 1. Atque ubi in claris versamur nulla vel ulterius est admittenda quæstio aut hæsitatio. *l. ille. aut ille* 25. *§. cum in Verbis.* 1. *de leg.*3.*l. continuum* 137. *§.cum ita* 2.*de V.O.* Dec. *consil.* 503. *num.* 3. ubi ait, quod in claris standum sit verbis, nec ulterius de ratione quærendum, neque ut Bald inquit, *consil.*342.*col.*2. *Vol.* 1. indigemus glossa cum textum habemus. Et ubi verba sunt clara cavillationes advocatorum non debent habere locum etiamsi lex dura esset. Bald. *consil.*174.*in fin. Volum.*2. idemque hoc de verbis claris à Principe prolatis tradunt, Dec. *consil.*137. *n.*4. Cravett. *cons.*4.*num.*2.*Vol.*1. Vult. *inter Consil. Marpurg. cons.* 31. *num.* 17. *Vol.*3. imò ubi verba sunt clara & perspicua calumniosa est quæcunque alia interpretatio. Bald. *in Auth. rogatio. col.*2. *Vers. namque ubi, C. ad SC. Trebell.* Paris. *consil.*1.*num.*29.*in fin.* & *cons.*3. *n.*53.*Vol.*3. Grammat. *cons.*105. *num.* 6. *in civil.* quærere autem conjecturas cum verba sunt clara infirmitas est intellectus. Bald. *in l.certo generis. §.*1.*ff. de serv. rust. præd.* Wesenb. *in parat. de R.N. num.*8.*Vide* Reiger *in Voce Manifestum. cap. quoniam* 10.*de fil. Presbyt. ordinand.* Vnde quod dicitur in claris non esse locum conjecturis *per d. l. continuum* 137. *§.cum ita* 2.*de V.O.l. ancilla* 12. *C.de furt.* Menoch. *consil.* 27.

faciat, tunc non sufficiat scientia; & quando res esset dubia, an sit facienda ad effectum notificandi, ut sit certus, an verò incitandi, ut aliquid faciat, vel non, in dubio præsumitur ut certus reddatur, adeò quod si sciat aliunde is, cui debet fieri notificatio, tunc non sit necessaria. Vel denique distingui potest, aut intimatio; vel denunciatio requiritur ad commodum denunciantis, aut requiritur ad commodum denunciati. Primo casu, si ad commodum denunciantis, tunc si agitur, ut ex notificatione jus acquirat, vel ut notificatus pœnam, vel moram incurrat, non sufficit sola scientia notificati; si verò agitur solùm, ut notificatus incidat in malam fidem, sola scientia sufficit. [fac. text. *l. 3. §. 6. de lib. hom. exhib.* ubi is, qui nescit apud se esse hominem liberum dolo malo carere, sed ubi certioratus retinet dolo malo non carere dicitur.] Si verò agitur, ut fiat denunciatio ad commodum ejus, cui denunciatur, semper sufficit sola scientia, refert Card. Tusch. *dict. conclus. 199. num. 8. cum seqq.* Limitatur tamen regula principalis quando præter scientiam factum requiritur, *l. denunciasse 17. §. quid ergo. ff. ad leg. Iul. de adulter.* Ripa *in cap. cum M. Ferrariensis 9. num. 166. de constitut.* Joan. Bapt. Costa *d. inspect. 70. num. 9.* Surd. *consil. 371. num. 73.* Fach. *1. contr. 35.*

V.

[Certum dicitur, cujus species vel quantitas, quæ in obligatione versatur, aut nomine suo aut ea demonstratione quæ nominis vice fungitur, qualis quantáve sit ostenditur. *l. certum 6. de reb. cred. l. stipulationum. 2. §. 1. de Verb. Obligat.* Regner. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons. 11. vol. 1. num. 10.*] vel etiam id quod fit per relationem ad aliud certum, *l. ubi autem. 75. §. illud. 4.* ubi Jason. *notab. 1. ff. de Verb. Oblig.* [*l. 14. de constitut. l. 1. §. ult. si pars hered. pet. l. 1. & tot. tit. C. de sentent. quæ sine cert. quant.* cum paria sint aliquid esse certum per se vel per relationem ad aliud, *l. asse toto 77.* ubi Dd. *de hered. instit.* Wesenb. *p. 1. cons. 4. num. 7.*] Vincent. Caroc. *sing. 301.* ubi intelligit si simpliciter certum aliquid lex requirat, secus si certum & expressum, quo casu ait non sufficere per relationem, nec in genere. [Unde & certum dicitur non solum id quod proprio nomine appellatur, sed etiam quod nomine officij vel alia demonstrationis designatione. *l. quoties 9. §. si quis 8. de hered. instit.*

Parif.

Paris. *cons. ult. n* 46. *& seq. lib.* 3. Deinde certum quid esse potest vel ratione speciei, vel ratione nostri, §. 6. *Instit. de V. O. l.* 7. §. 1. *de contr. empt.* C. I. A. *de contr. empt.* Sufficit enim aliquod actum fuisse per rerum naturam, etsi nobis fuerit ignotum, *d.* §. *conditiones.* 6. *de V. O. l. respiciendum* 38. *de iudic.*

VI.

Certum tenendum & incertum dimittendum, quia quod certius est, tutius est. Specul. *de actore. vers. porrò. vid. can. si quis.* 4. §. 1. *in fin. dist.* 7. *de pœnit.* Meichsner. *tom.* 3. *decis.* 6. *num.* 69.] Nunquam autem temere certa pro incertis dimittenda sunt, *l. cum Titio* 55. *ff. ad leg. Falcid. l. non quemadmodum* 35. *ff. de iudic. l. si idem* 11. §. 1. *de iurisdict. l.* 1. *de in lit. iurand. l. pactum* 17. C. *de pact.* Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *c.* 884. *n.* 28.

Cap. XVI.
De Cessione, cessionariis.

Axioma I.

Cessio semper & ubique est concessa. Excipe 1. ubi in specie reperitur prohibita, *tot. tit. ff. & C. de hered. vend. l.* 1. *&* 2. *ubi* Iason. *C. ne lic. potent. l.* 2. *C. ubi* gloss. & Bald. *C. de litig.* 2. ubi causa finalis contractus obstat, cur cedi non debeat. *l. quia perinde* 42. §. 1. *ff. ad SC. Trebell. Dyn. in cap. privilegium. de Reg. iur. l. ex pluribus* 42. *ff. de admin. tut. l. Cerdonem* 41. *ff. de oper. libert. l. non solum* 67. §. *si puella.* 5. *ff. de rit. nupt.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons.* 28 *vol.* 1. *num.* 26. 3. Quando tantum fit ut alij officiat; cessio enim iurium, tum demum valet, quando fit eo animo ut cedenti proficiat. Bald *in l. per diversas* 22. *C. mandat. num.* 28. *quæst.* 12. *col.* 5. Pacian. *cons.* 85, *num.* 25. Imò licet in dubio præsumatur esse simulata hæc præsumptio tamen cessat, quando apparet in contrarium de veritate cessionis, quæ facta sit palàm & publicè, vel inter honestos viros Pacian. *d. cons. n.* 88. Licet etiam jus commune prohibeat fieri cessiones jurium in potentiorem, hoc tamen intelligitur verum, quando quis cessit ea intentione, ut potentior appareret alteri parti terribilior, sed si bona fide facta prædicta cessio, nec potentior vult apparere terribilior, tunc prohibitio locum non habet, sed cessio valet. Specul. *in* §. 1. *n.* 4 *vers. quod autem dixi. de cess.* Socin. *cons.* 170. *col.* 3. *vers. & probatur. vol.* 1 Pacian. *d. cons.* 88. *n.* 40. *cum seqq.*

II.

☞ Omne quod est transmissibile est etiam cessibile. *l. ex pluribus* 42. *ff. de admin. tut.* Rip. *in cap. sapè. num.* 25. *de restit. spoliat.* adeò ut omne jus

quod competit cedenti cessione facta, competat cessionario, ut probat Menoch. *cons.* 416. *num.* 21. *Vol.* 5. & actio quæ competebat cedenti competere incipiat ei, qui jure cedentis sui utitur per gl. *in l. Aristo. ff. quæ res. pign. oblig. & in l.* 1. *Cod. qui in prior. cred. loc.* Vultej. *inter Consil. Marpurg. consil.* 30. *num.* 83. *Volum.* 7.

III.

Cessio sola sine constituto non transfert possessionem neque dominium absque traditione, ut plenè deduxit Natt. *in consil.* 368. *Reverendus. num.* 25. *Vers. demum quod per hanc. Vol.* 6. & *consil.* 399. *postquam. num.* 5. *Vers. quia respondeo. Vol.* 2. Pacian. *cons.* 16.

IV.

Cessionarius utitur jure cedentis. *l. Emptor.* 5. *ubi* Bald. *notab.* 1. *C. de hered. Vend.* & Bald. *in l. per diversas* 22. *C. mand.* Iason. *in l. si emancipati. numero* 13. *cum seqq. C. de collat.* Wesenb. *consil.* 2. *num.* 55. Ideoque cessio nihil operatur, nisi constet de jure cedentis, Dec. *consil.* 321. *in fin. Vers. non obstat cessio illa.* & *cons.* 360. *num.* 5. *in fin.* & *cons.* 394. *num.* 11. Curt. jun. *cons.* 142. *num.* 8. Roland. à Vall. *cons.* 82. *num.* 11. *Vol.* 2. Hinc exceptio quæ nocet auctori, nocet etiam cessionario. *l.* 4. *§. auctoris* 31. *ff. de dolo. except.* Castr. *cons.* 287. *num.* 3. *Vers. non ergo Vol.* 1. Pacian. *cons.* 11. *col.* 1. Et quod cedens plus juris non transferat in cessionarium quam ipse habet consuluit Socin. *cons.* 97. *num.* 60. *Vol.* 2. *Vid.* Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 22. *Vol.* 3. *num.* 115.

V.

Cedi jus personale alij non potest, quod eum personam non egrediatur. Dyn. *in c. privilegium* 7. *de R. I. in* 6. & Dd. *in l. quod si in diem* 16. *§. Iulianus* 4. *ff. de pet. hered.* Cujusmodi jus esse pactũ de retrovendendo respondet Ruin. *cons.* 72. licet contrarium teneat Paul. de Castr. *cons.* 45. quod istud pactum quia transmissibile ad heredes sit etiam cessibile per *l. ex pluribus* 42. *ff. de adm. tut.* sed observandũ licet jus personale cedi non possit, id tamen de jure merè personali & simpliciter personæ cohærente intelligendum fore. At verò pactum de retrovendendo ejusmodi non est, ut quod personę cohæreat, sed re venditâ mediante aut propter rem. At quoties jus aliquod inhæret personæ propter rem, istud jus est cessibile per not. Iason. Andr. *in addit. ad Specul. sub tit. de cess. act. §.* 1. *in add. incip. in actione injuriarum.* Rol. à Valle *cons.* 28. *per tot.* & *num* 33. ubi ad contraria respondet Vult. *inter Cons. Marpurg. Vol.* 3. *cons.* 21. *num.* 233.

VI.

Cessionarius est pro creditore. arg. *l. creditores* 10. *cum seqq. ubi* Rebuff & Cæpoll. *n.* 2. *l. creditor* 55. *ff. de V. S.* Vtiturque jure cedentis etiam in illo quod speciale est, vel ex statuto fluit de creditore loquente Wes. *cons.* 8. *n.* 44. Gœdd. *inter Cons. Marp. cons.* 28. *Vol.* 1. *n.* 221.

VII.

VII.

Vt cessio simulata præsumatur pretij tenuitas est in causa. *l. per diversas* 22. *C. mandat.* Vnde Bald. *ibid. quæst.* 12. *num.* 16. eam movet dubitationem quod si illa tenuitas non sit ob rei naturam, sed ex accidenti, v.g. Ego tibi cedo, quod mihi decem valet, sed tibi ob loci distantiam quinque valebit, cedo pro quinque, an præsumatur simulatio, ut videtur cessio? Respondet Bald. non præsumi, quoniam litis redemptor non est, qui rem tanti emit, quanti apud suæ conditionis homines valet. quod tamen sub judicis arbitrio relinquit Menoch. 2. *arb. quæst. cas.* 248. *num.* 1.

VIII.

Cui debeo cedere actionem, ei debeo cedere quod ex actione consecutus sum, *l.* 14. *de furt.* Cujac. *in Pap. ad l.* 80. *eod. p.* 321.

Cap. XVII.

De Charitate.

Charitas bene ordinata incipit à seipso, *l. qui servandarum* 14. *ff. de præscript. verbu*, *l. Præses* 6. *C. de servit. & aqua.* [ubi Imperat. crudelem vocat, qui rivos aliò derivat, cum agros suos siti sinat emarcescere.] *can. non satis* 14. *dist.* 86. *can. si non licet* 9. *caus.* 23. *q.* 5. *c. nisi specialis* 3. ubi gloss. *verb. eligemus, de auctorit. & usu pallij. c. dilecto.* 25. *de præbend.* Duen. *reg.* 33. Roman. *cons.* 364. *Dum secundò, in princip. num.* 2. ubi ait, quòd charitas prima incipit à se ipso, quia quis priùs sibi postea aliis providere debet, & ita quod incipere debet à suis & sua familia. Ægid. Bellam. *consil.* 16. *num.* 3. & 4. ubi quòd dilectio proximi trahit originem à charitate, quia quis se ipsum diligit primo loco, Cravet. *consil.* 8. *num.* 18. ubi quòd quis dolo facere non videtur, qui se plus altero diligit, Bald. *consil.* 412. *Factum super quo. num.* 3. *lib* 4. ubi adeò dicit verum in tantum, ut quis ex ordinata charitate magis amet se in ungue pedis, quàm adversarium in vertice capitis, Afflict. *dec. f.* 290. *num.* 9. [Cravett. *consil.* 8. *num.* 17. *tom.* 1 Unde pertritum Interulam magis stringere, quam tunicam. Imol *in l. heredes mei* 57. §. *fin. ad Trebell.* nec convenit altare unum spoliari alterius vestiendi causa. *l.* 15. §. *sive* 8. *ff. de damn. infect.* Knichen. *de Iure super. cap.* 4. *num.* 437. *cum seq.*]

Calcan.

Calcan. *consil.7. num.19.* ubi quòd quis magis sibi, quàm alteri providere debet, Anchar. *consil.436. In iis dubiis, in princ.* ubi quòd ordo charitatis suggerit, ut prius nostris, quàm extraneis subveniamus, Petr. Alphons. de Vasconcellos *in harmonia rubricarum Iur. Canon. in tit. de auctorit. & usu pallij. num.14.* Paulus Fusch. *lit. C. sing. 60.* Surd. *de aliment. tit. 1. quæst. 94. num. 1. & tit.7. quæst. 8. & titul. 29. num.1. & decis.236. num.21. & consil. 205. num. 12. & cons. 345. n. 28.* Gutier. *de tutel. p.3. cap.12. num.1. in fine.* Flamin. Paris. *de resignat. benef. tom.2. lib.9. quæst. 17. num.117.* Cald. Pereira *quæst. forens. in comment. ad tit. Instit. de inoff. testam. in princip. num. 21.* Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis.131. num.3. in 1.edit. & resol.16. num. 3. & resol.518. num.4. in 2.edit.* Bellet. *disquisit. Clerical. p.1. tit. de discipl. Clericali. §.27. n.8. & tit. de bonis Clericorum. §.13. n.3.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.1. lit. C. conclus. 220. à princip.* Josephus Sesse *Aragon. decis. 36. num. 6.* Pichard. *ad §. Iuris præcepta. num.29. Institut. de iustit. & iure.* Mantic. *decis. 10. num. 7.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib.3. resolut. 42. num. 9.* [Peccat enim contra ordinem charitatis qui præfert charitatem alienam charitati propriæ. Speculat. *in tit. de Advocat. §. 1. vers. num quid.* Francisc. Marc. *decis. 155. num. 1. p. 1.* Marant. *quæst. leg.8. num.5.* Bocer. *de invest. feud. cap.4. num.36.* cum nullus charior homini esse debeat se ipso, nec rem alienã prius curare quam suam. Alciat. *1. præs 52.* Arnis. *1. de Maiest. cap. 5. num.13.* Unde Accurs. Alpibus ille perit, qui plus se diligit ullum. Arnis. *1. lect. polit. cap.1. sect. 2. num. 1.* Et Euripides μισῶ σοφιστὴν, ὅς τις οὐχ αὑτῷ σοφὸς, Odi sapientem, qui sibi sapit nihil. Cic. *in Epist. fam. ad Trebat. Cons. Arg. 2. cons.57. num.92.* hinc qui vult Eleemosynam ordinatè dare, incipiat à se ipso. *can. qui vult. 19. dist.3. de pœnit.* Nec unquam debet testator alienas successiones propriis anteponere. *l. cum acutissimi. 30. C. de fidecom.* Justaque censetur excusatio ejus qui suam utilitatem alienæ præfert. *l ubi. 19. ff. de curat. dat.* Et Terent. Adelph. *act. 1. sc. 1.* Vah! quemquámne hominem in animo instituere, aut ponere, quod sit charius, quam ipse est sibi. *Quid maximè ab homini exigitur* (inquit Seneca *de vit. beat. cap. 30.*) *ut prosit hominibus si fieri potest multis : si minus, paucis, si minus, proximis : si minus, sibi.*].

Declara

Declara ordinem charitatis esse, ut ante omnia diligatur Deus, & deinde incipiat à se ipso, & ut post se ipsum primò parentes, secundò filios, deinde proximum diligat, ut per Anton. de Butr. *consil.25.num.*4. Ubi verò agitur de subministranda Eleemosyna etiam in actu ad salutem, putà pro consequenda Indulgentia mediante Eleemosyna juxta facultatem elargiri debentis, id intelligitur moderatè, & civiliter, ut primò sibi, & suis provideat, postea elargiatur pro Eleemosyna. Roman. *cons.*364. *in princ.* prout illum refert Card. Tusch. *d. conclus.*220. *num.* 15.

Declara II. ut procedat regulariter nisi sequatur absurdum vel inhonestum. Card. Zabarel. *in cap. per vestras. in 1. quæst. de iur. patron.* Lud. Gomez *ad §. pœnales. Instit. de action. n.*37.

Cap. XVIII.

De Circuitu.

Circuitus inutiles sunt vitandi, *l. Dominus* 53. *ff. de condict. indeb. Clem. Auditor. de rescript.* Bald. *consil.*100. *Petrus in fin. lib.* 4. Alex. *cons.*77. *In causa, in fin. lib.*2. Dec. *cons.* 407. *Visis, col.*3. *n.* 8. Socin. *cons.*27. *Pro decisione, col. fin. lib.*1. Guido Pap. *decis.*375. *Mater*, Boër. *decis.*204. *Præsuppono. num.*3. Afflict. *decis.*8. *Quidam filiusfam.* Tiraq. *de retractu. tit.*2. §.2. *gloss.*1. *num.* 24. *& 71. & ad finem tit. numero* 60. ubi quòd in supremis tribunalibus & curiis circuitus omninò tollendi sunt. Vincent. de Franch. *decis.*273. *ad fin.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit. C. concl.* 229. Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg.* 73. Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.*3. *q.* 81. 1. *num.* 14. Cæs. Argel. *de contradict. legit. quæst.* 5. *num.*5. *& num.*94. *& q.* 7. *num.*113. *& quæst.* 8. *num.*5. *& quæst.* 10. *num.*135. *& num.* 223. *& q.* 17. *num.*30. Anton. Monach. Lucensi *decis.*25. *num.* 87. Fusar. *de substitut. quæst.* 260. *num.* 4. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.*887. *num.* 15. *& cap.* 964. *num.* 27. [Sic fictionem triplicem circuitus fugiendi causa Leges non aspernantur. *l. licet* 43. §. 1. *de iur. dot. l.* 3. §. *fin. de don. inter vir. & uxor.* Cravett. *consil.* 936. *num.* 25. Regn. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons.* 14. *vol.* 2. *num.* 15.]

Amplia primò, ut circuitus sint vitandi, quando subest æquitas, ut si quis rem meam indebitè detineat, ad cujus restitutionem debet condemnari, quia si ex inepta petitione esset instituenda nova actio, æquius est, ut condemnatio fiat ad tollendum circuitum, quando condemnandus retinet ex titulo lucrativo, Petr. de Anchar. *consil. 23. num. 11. vers. ad secundum dubium*, quem refert Card. Tusch, *d. concl. 229. num. 5.*

Amplia secundo, in tantum actum & circuitum frustratorium non esse faciendum, ut licèt quis teneatur offerendo deponere cum effectu, tamen si is, cui oblatio est facienda cum consignatione, recusat recipere, non teneatur facere actum frustratorium depositi, quod aliàs esset necessarium, Cuman. *consil. 5. Non revocando. num. 2. vers. nec dici potest.* Cravett. *cons. 331. num. 5. lib. 3.* Roland à Valle *cons. 53. num. 26. lib. 1.* ubi *num. 34. & seq.* declarat, nisi is, qui contradicit, habeat justam causam contradicendi, quia tunc offerens debet deponere, licèt recuset recipere, refert Card. Tusch. *d. concl. 229. num. 10.*

Limita, quando circuitus non est omninò inutilis, quia non evitatur, [elegans exemplum occurrit *in l. 2. de L. Rhod. de jact.* ubi gloss. *in verb. agere potest. l. 60. §. 5. locati*] Card. *in d. Clem. Auditor. quæst. 14. num. 16.* Dec. *in l. cùm fundus 31. §. servum tuum 1. numero 5. ff. si. certum pet.* Cravett. *consil. 376. num. 23. & 24.* Surd. *consil. 52. num. 70.* Monter. *decis. 36. num. 70.* Abbas *consil. 95. In præsenti, col. 1. in fine. verb. & si dicatur. lib. 1.* ubi ait, quòd propter bonum obedientiæ admittitur circuitus inutilis, putà Religiosus non potest transire ad aliam Religionem etiam strictiorem, nisi petita licentia à Superiore, licet illam non obtineat, si detur casus, quod transeat non petita licentia, ille revocatur ad primam Religionem, licèt revocatus petita licentia, & non obtenta possit iterum ad eandem arctiorem transire; additque sufficere impotentiam quod circuitus possit reddi utilis, licèt ab adventu non reddatur, refert Cardin. Tusch. *d. conlusion. 229. à num. 15.*

CAP.

CAP. XIX.

De Circumstantia.

Axioma I.

De singulis Circumstantiis subtiliter inquirendum est, *cap. licet 9. de probat. Vid.* Heerfort. *in repert. Iur. Canon. hac Voc. & in Voce singula.* Mornac. *ad l. 52, §. Divo. ad L. Aquil. p.* 282.

Bonus igitur judex variè ex personis causisque definiet. 2. *F. 28. §. ad hac. 1. l. 4. in fin. ff. de incend. ruin. naufr.*

Variant enim circumstantiæ rem. *l. 26 §. 12. Vers. Celsus. de condict. indeb.* non tàm in civilibus, quàm criminalibus. Ernest. Cothm. 3. *conf.* 39. *n.* 12.

Sunt autem circumstantiæ variæ, ætas, dignitas, valetudo, necessitas, propositum, personæ. *l. 16. §. 1. l. 38. §. 1. de oper. lib. l. 26. §. 12. ff. de condict. indeb.*

II.

Circumstantia temporis magis attendenda venit quam loci. *l. 5. ff. de incend. ruin. naufrag.*

CAP. XX.

De Civitate, Civibus.

Axioma I.

Civitatis quæ sunt non sunt singulorum: aliud enim est universitas, aliud singuli de universitate. *§. universitatis 6. Instit. de rer. divis. l. in tantum. 6. §. 1. ff. de rer. divis.* qui textus refertur *in cap. Episcopus 58. §. qui manumittitur. caus.* 12. *q* 2. *l. sunt municipia 7. §. si quid universitatis 1. ff quod univers. nom. Cons. Arg. cons.* 11. *num.* 130. *lib.* 1.

II.

Civitates sunt loco privatorum & prorsus eodem jure gaudent. *l. simile. 10. ff. ad municip. l. eum qui 16. de V. S. l. metum 9. §. animadvertendum. 1. quod met. caus.* Forster. *in Cons. Marp. cons. 7. num.* 9. *l. si pignus 8. ff. qui pot. in pign.* quod fit comparatione magis Vrbis Romanæ quam simpliciter, ut *ex l. bona civitatis. 15. de V. S.* satis est manifestum. Vult. *in Cons. Marpurg. cons. 16. Vol. 1. num. 16. & num.* 55. adde Reig. *in th. in Voce Civitas.*

III.

Civitas instar unius hominis est ejusque personam repræsentat. Bart. *in l. 1. §. municipiis. n. 3 ff. de acquir. poss.* vid. Schönhorn *1. polit. c.* 13.

coiviſſe perſonæ conſanguineæ, gravius delictum habetur, ſi clam commiſſum fuerit, *d. l. ult. de rit. nupt.* ac proinde gravius etiam coercetur. Quod ſi autem factum ſit per ſe, ſuâ natura, ipſo ſtatu, & ſemper illicitum, tum gravius peccat & punitur qui manifeſtè delinquit. *l. 2. §. 24. ff. de Vi bon. rapt. § pœna. 5. Inſt. de obl. qua ex delict. ubi Oſterm. in rat. decid.* Levius qui occultè, juxta illud vulgi qui celat delictum penè eſt innocens. add. Bach. 2. *diſp. Trentl.* 30. *theſ.* 3. *lit. B. p. m.* 1080.

IV.

Quæ in capitulo fiunt non poſſunt facile probari niſi per Canonicos ipſos. *cap. Veniens* 38. *in fin. extr. de teſt. add.* 1. *f.* 26. *in f. pr.*

V.

Secreta patrimonij non facile ſunt revelanda. *l. 2. C. de alim. pup. praſt.*

Cap. XXII.

Claritas, Clarum.

Axioma I.

Nihil magis proprium eſt Legibus quam claritas. *NoV.* 107. *in princ.* Claritas enim eſt de ſubſtantia Legis, *c. erit autem* 2. *diſt.* 4. Alias ſententia lata contra Legem obſcuram non intelligibilem valeret, juxta Bald. *in cap. fin. de conſtitut. fac. gloſſ. fin. §. ideò. Inſtit. de obl. qua ex quaſ. delict.* Iaſon. *poſt* Imol, & Roman. *in l. cum prolatis. in fin. ff. de re jud.* & Petrus de Anchar. *in cap.* 1. *in* 2. *col. eod. tit. lib.* 6. Gomez *ad §. ſed iſta. Inſt. de act. n.* 28.

II.

In claris ſtare debemus expreſſis, aut quæ pro his habentur ut intelligantur expreſſa eſſe. Verall. *deciſ.* 28. *num.* 3. *p.* 1. Atque ubi in claris verſamur nulla vel ulterius eſt admittenda quæſtio aut hæſitatio. *l. ille. aut ille* 25. *§. cum in Verbis.* 1. *de leg.* 3. *l. continuum* 137. *§. cum ita* 2. *de V. O.* Dec. *conſil.* 503. *num.* 3. ubi ait, quod in claris ſtandum ſit verbis, nec ulterius de ratione quærendum, neque ut Bald inquit, *conſil.* 342. *col.* 2. *Vol.* 1. indigemus gloſſa cum textum habemus. Et ubi verba ſunt clara cavillationes advocatorum non debent habere locum etiamſi lex dura eſſet. Bald. *conſil.* 174. *in fin. Volum.* 2. idemque hoc de verbis claris à Principe prolatis tradunt, Dec. *conſil.* 137. *n.* 4. Cravett. *conſ.* 4. *num.* 2. *Vol.* 1. Vulr. *inter Conſil. Marpurg. conſ.* 31. *num.* 17. *Vol.* 3. imò ubi verba ſunt clara & perſpicua calumnioſa eſt quæcunque alia interpretatio. Bald. *in Auth. rogatio. col.* 2. *Verſ. namque ubi, C. ad SC. Trebell.* Pariſ. *conſil.* 1. *num.* 29. *in fin.* & *conſ.* 3. *n.* 53. *Vol.* 3. Grammat. *conſ.* 105. *num.* 6. *in eo Vol.* quærere autem conjecturas cum verba ſunt clara infirmitas eſt intellectus. Bald. *in l. certo generi. §.* 1. *ff. de ſerV. ruſt. prad.* Weſenb. *in parat. de R. N. num.* 8. *Vide* Reiger *in Voce Manifeſtum. cap. quoniam* 10. *de fil. Presbyt. ordinand.* Vnde quod dicitur in claris non eſſe locum conjecturis *per d. l. continuum* 137. *§. cum ita* 2. *de V. O. l. ancilla* 12. *C. de furt.* Menoch. *conſil.* 27. *num.*

num. 1. *vol.* 1. id non est accipiendum in claris, pro quibus ut maximè per se clara sint, etiam stant conjecturæ, sed in illis claris duntaxat de quibus conjecturæ sunt in contrarium, ut ita in claris locus no n sit conjecturis contrariis, locus autem sit non contrariis ,| tametsi hisce clara opus non habeant, ut quæ per se ipsa satis patent. Vult. *inter Cons. Marp. vol.* 3, *cons.* 21, *n.* 213.

Sic clarum probatione non indiget. *l.* 1. *ff. de restit. in integr.* cum rei per se satis apertæ demonstratio ulterior addi non debeat, Roland à Valle *consil.* 7. *num.* 1. *lib.* 3. *l.* 1. *de dot. praleg.* Socin. jun. *consil* 22. *vol.* 2. *Cons. Arg. cons.* 76. *n.* 3. nec in claris opus est dubitatione *d. l.* 1. *§. fin. de dot. praleg.* Gomez *ad § serviana. de. act. num.* 22. & sic frustra de interpretatione quæritur. Bald. *cons.* 343. *col.* 2. *in fin. vol.* 1. *consil.* 774. *in fin. volum.* 2. Tib. Decian. *resp.* 72. *num.* 3. *vol.* 2. Cravett. *cons.* 273. *num.* 7. *vers. curia autem. num.* 8. *per l. quod Labeo.* 9. *de Carbon: edict. l. ancilla* 12. *C. de furt.* imò in casu claro est calumniosa, & sic cessat in expressis à testatore. *l. si u qui* 13. *§ fin. de reb. dub.* cum nimium subtilizare, ubi res est clara, nihil aliud sit, quàm perniciosè errare. Gœdd. *inter Cons. Marp. cons.* 25. *num.* 21. *vol.* 1.

CAP. XXIII.

De Clausula.

Axioma I.

Clausula Posita ad determinationem actus in principio posita, porrigitur etiam ad actus sequentes, *l si mihi & tibi* 12. *§ fin. l. talis scriptura* 30. *§. fin. & 1. seq. de leg.* 1. *l. cum pater* 77. *§. fin. ff. de leg.* 2. *l.* 3. *§. filiu. de liber. & post.* Mynf. 1. *resp.* 6. *num.* 40. cum clausula præcedens majoris sit efficaciæ ad determinationem sequentium, quam sequens ad determinationem præcedentium. Bart. *in l. quisquis. ff. de leg.* 2. Modest. Pistor. *cons.* 36. *num.* 10. *vol* 2. Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 19. *num.* 100. *vol.* 3. Et clausula in capite adjecta, plus habet momenti, quam si in fine adjiceretur. *fac. l.* 27. ubi Bart. *quand. dies leg.* Costal. *ad l.* 6. *de edend.*

II.

Clausula quælibet secundum naturam & mentem actus principalis intelligi & restringi debet, *c. accessorium* 42. *de Reg. Iur. in* 6. *l. si stipulatus sis* 4. *ff. de usur. l. fin. ff. de constit. pecun gloss. in l. si patronus. §. patronum. ff. quæ in fraud. patr.* Socin. jun. *cons.* 128. *num.* 133. Regner. Sixtin. *inter Cons. Marpurg. consil.* 12. *vol.* 3. *num.* 56.

III.

Clausula generalis in una eademque dispositione addita non refertur ad specificata & provisa in eâdem dispositione, *l. sancimus* 41. *& ibi.* Bart. & Alber.

Albert. *ff. de pœn. l. doli clausula* 119. *de V.O.* ubi gloss. Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 64. *num.* 1. *l. alimenta* 16. *§. basilica* 2 *ff. de alim. legat.* nec comprehendit majora non expressis, *cap. sedes* 15. *extra de rescript.* Cravett. *consil.* 95. *incipiente Visis his. n.* 10. *Cons. Arg. cons.* 1. *lib.* 1. *n.* 47.

IV.

Clausula universalis tantum operatur, quoad omnia; quantum particularis quoad singula. *l. si duo pluresve* 51, *in fin. de admin. tut. l. actione* 65. *§. renunciare* 7, *ff. pro socio. l. qui scit* 25 *in princ. ff. de usur. l. si servum* 66. *ff. de acquirend. hered. l. quoties* 10. *C. famil. ercisc. l.* 2. *C. de quadr. praescript. ibi vel qualibet alia licet nominatim praesenti &c.* Oldend. *inter Cons. Marpurg. cons.* 5. *num.* 95. *vol.* 2.

Limita in renunciationibus: ubi renunciatio generalis & universalis non valet, ut specialis nisi præcesserint quædā speciales. *l.* 4. *§* 4 *si quis caut. jud. sist.*

V.

Clausula in fine posita refertur ad omnia præcedentia *l.* 1. *in fin. C. de liber. praeter. l.* 3. *§. filius* 3. *ff. de liber. & post.* ubi clausula in medio posita ad præcedentia non ad sequentia refertur, *c. inquisitionis* 21. *de accusat.* Menoch. 2. *arbitr. jud. cas.* 64. *num.* 22. Bertazol. *lib.* 1. *decis. cons.* 52. *num.* 39. Mynf. *lib.* 1. *resp.* 6. *num.* 40.

Limita 1. Si clausula præcedens haberet propriam & specialem determinationem tunc enim clausula ultima ultimo posita ad eam nunquam refertur, text. *in l. stipulationes commodissimum* 53. *l. doli clausula* 119. *de V. O. l.* 1. *§. eum qui. ff. de postul. l. sed etsi* 26. *§.* 2. *in fin.* ubi gloss. *ff. ex quibus caus. major.* Corn. *cons.* 200. *Vol* 3. Lud. Rom. *cons.* 152.

Limita 2. si præcedentia essent contraria finali clausulæ, quia tunc ea ad sibi contraria non refertur. *l. si idem cum eodem* 11. *ff. de jurisd. l. quoties.* 10. *C. famil. hercisc.* Alex. *cons.* 117 *Vol.* 1. *l.* 1. *C. de liber. praeter.*

Limita 3. Vt non fiat relatio quando ex eâ relatione læderetur intentio partium. Bart. Socin. *cons.* 21, *col.* 5.

Limita 4. Si per relationem generalis clausulæ præcedens dispositio redderetur inutilis. *l. cum vulgari* 4 *ff. de dot. praleg.* Alex. *cons.* 117. *post med. Volum.* 1.

Limita 5. Si per talem relationem sequeretur absurdum, Abbas *in cap. Ecclesia vestra. de Elect. per illum text.* Bart. Socin. *in d. cons.* 21. *Vol.* 4.

Limita 6. quando potest diversa ratio assignari, quare non debeat procedere vel fieri relatio. Bart. *in l.* 1. *in fin. per illum text. C. de liber. praet.* Corn. *cons.* 69. *col.* 2. *in fin. Vol.* 1.

VI.

Clausulæ consuetæ si penitus omissæ fuerint habentur pro expressis, Nic. Ant. Gravat. *post Vestr. lib.* 7. *cap.* 1. *n.* 34. Gabr. *concl.* 3. *de consuet. lib* 6. *n.* 35. Intellige si omittantur clausulæ, quæ sunt de natura contractus quidem, tales tamen ut & sine earum expressione satis de contractu constet, adeoque fieri non

non possit, quin in consequentiam expressi contractus intelligantur, enim si actus substantialia concerneret clausula, tunc omissa non veniret extendenda, Gabr. *d.concl.3.num.27.*

Limita nisi constet de re & solum de jure supplendum sit, & si non suppleretur periret actus, quod tamen non intenderent agentes, ut periret *exempl. vide apud Honthem. 3. de art. Notar. c. 8. n. 14. cum seq.*

CAP. XXIV.

De Clementia.

Axioma I.

Clementia pares nos facit Deo in quantum naturæ nostræ est possibile. gloss. *in l. Imperialem. Cod. de Nupt. & in Nov. 8. §. itaq.* Zabarell. *cons. 94. in fin.* Oldrad. *cons. 47.*

II.

Humanitatem oportet miscere severitati, imò quoad possunt judices sine publico detrimento, clementiores esse debent. *l. illicitas 6, §. ult. l. observandum 19. ff. de offic. præsid.* Oldend. *cl. 1. act. 2.* Ratio, quia misereri delinquentibus vera est justitia. *c. Vera 15. dist. 45.* Et qui putant misericordiam negandam peccantibus de justitia nimis præsumunt, & ideo percussi pereunt. Roland à Vall. *cons. 77. in fin. lib. 3.* propterea tradidit justus judex Deus subditos Principi, ut eos tueatur custodiat, servet. Cum tutius sit ex benignitate, h.e. remissione præmium expectare, quam de avaritia reddere rationem. Alex. *cons. 51. lib. 4.* Bœckel. *de publ. judic. disq. 6 f. 103.*

III.

Benigni Principis est ad Clementiæ commodum, transilire interdum æquitatis terminos quando sola misericordia est, cui omnes virtutes cedere honorabiliter recusant. Cassiodor. *lib. 11. epist. 40.* Unde Claudianus

Ignoscere pulchrum
Iam misero pœnæ genus vidisse precantem.

add. & Aristot. 2. *Eth. c. 4. & 4. Eth. cap. 11.* Sæpè itaque fit ut qui clementiæ laudem nimium affectant, in extremum incidant, quod iis quidem accidere videmus, qui facinorosis hominibus misericordiam deberi putant. Quorum misericordiam Ambros. *lib. 1. offic. & serm. 8. in Ps. 118. vers. 2.* injustam vocat, quippe quæ iis impenditur, qui maleficiorum voluntatem non deposuerunt. Arniseus *lib. 1. de Majest. cap. 3. num. 6.*

CAP.

Cap. XXV.

De Coactione.

Axioma I.

Paria sunt aliquid fieri coacte vel timore coactionis. *l. novissime. 7. §. 1. ubi* Bald. *ff. quod falso tutor. aut. gest.* Vbi tutor excusatur præstans non solum consensum pupillo coactus à judice, sed etiam si sponte consensum præstiterit, metuens ne à judice cogeretur. Ancharan. *in cons.* 159. *Rationis. Vers. quartò, hoc probo. col.* 3. Iason. *in l. 2. num. 5. Vers. facit quod tenet. C. de transact.* Pacian. *cons. 1. n. 136. cum seqq.*

II.

Coactiones in omni quidem contractu, præsertim tamen matrimonii difficiles habere solent exitus, *c. cum locum 10. c. requisivit. de sponsal. l. si patre cogente 22. ff. de rit. nupt.* Oldend. *in... cons. Marp. cons. 4. Vol. 2. n. 2.*

III.

Coacta voluntas etiam est voluntas. *l. si mulier 21. §. 5. ubi* Bart. *Quod metus caus.* Hinc est quod contractus metu initi ipso jure subsistant & ideo restitutione opus sit. *t. t. Quod metus caus.*

Fallit hæc regula in delictis. Matth. Stephan. *ad constit. crimin. art.* 40. Carpzov. *in pract. crim. 3. q. 121. n. 63. Vid. infr. in cap. Voluntas.*

IV.

Contumaces cogendi sunt remediis prætoriis (1.) pignora cupiendo, (2.) eadem distrahendo, (3.) multis coërcendò. *l. 1. §. 3. de inspic. Vent.*

Ita quamvis prætor juste agat non tamen statim cogit prætoria potestate, vel manu ministrorum: sed melius & civilius facit, si per interdictum aliquem ad jus ordinarium remittat, *l. 1. §. 7. Si Vent. nom. mulier.*

Cap. XXVI.

De Cogitatione.

Cogitationis pœnam nemo pati cogitur. *l. 18. de pœn. cap. cogitatio. 20. dist. 1. de pænit. l. item apud Labeonem 15. §. abduxisse de injur. l. 5. in fin. quod quisque jur.* Arnis. *lib. 3. cap. 6. de Majest. Vid. C. A. de privat. delict. n. 13.* Bachov. *2. D. 32. th. 1. lit. H.*

Ratio, quia sola cogitatio non est delictum. *Iul. Clar. in prax. crim. §. fin. q. 91.* Iac. Cujac. *8. obs. 22.* Incontinentia enim & in cogitantia sæpius involun-

taria produnt. Et propositum in mente retentum nisi actu infecuto nihil operatur. Bœckel. *de publ. judic. disquis.* 4. *f.* 55.

Limitationis loco nota quod hoc procedat in cogitatione nuda, at ubi ad actum aliquem pervenit fallit hæc regula in criminibus exceptis. *l.* 5. *§.* 4. *c. ad L. Iul. Majest. vid. plur. in lib.* 1. *c.* 44. *Axiom.* 7.

CAP. XXVII.

De Cognitione.

Ad cognoscendam qualitatem contractus non attenditur nomen, sed id quod convenit contractui *post Purparat. Nevez. Natt. & alios.* Menoch. *lib.* 3. *præs.* 105. *num.* 11. *v. e.* Concessio facta sub nomine & titulo Emphyteuseos non illico infert Emphyteusin, nisi clare & specifice aliunde probetur. post Raudens. Besold, *in thesaur. pract. sub voce* **Hoffgut** *p.* 416. Mantic. *lib.* 2. *de tacit. & ambig. convent. tit.* 3. *num.* 12.

CAP. XXVIII.

De Collusione.

Collusio aliorum non nocet tertio. *l.* 27. *C. de lib. causa.*

CAP. XXIX.

De Colore, Prætextu.

Axioma I.

Quæ ideo interveniunt, ut facilius excogitata fraus occultetur non proficiunt. *l. qui per collusionem* 49. *de A. E. V. vid. omnino* Cujac. *lib.* 10. 99. Papin. *in l.* 52. *de donat. inter vir. & ux.*

II.

Colores Iuris non semper prohibitæ: sic color quæritur in inofficiosi querela. *pr. Instit. de inoffic. querel. l.* 5. *ff. eod.* & admittitur in lenocinio adumbratio. *l.* 29. *ad L. Iulian. de Adult.* item in stupri delicto & incestus. *l.* 38. *§.* 5. 7. *d. tit.*

CAP.

Cap. XXX.

Commendatione.

Axioma I.

Commendatio non inducit obligationem. *l.* 12. *§.* 12. *ubi* Gloss. & Goth. Mand. adde Mornac. *ad d. §.* 12. ubi hanc opinionem præjudiciis firmat. adde *omnino. l. ult. C. quod cum eo. Verb. commendans. ubi* Goth. & Wesenb. Mand. *num.* 6.

Ampliationis loco nota quod hoc non modo procedat in materia mandati quasi teneretur, ut mandator pro eo quem quis commendavit, sed ut etiam locum habeat in emptionibus, venditionibus, ita ut venditor non obligetur, si quid dixit commendandi causa. *l.* 19. *de adil. edict.*

Limita nisi specialem qualitatem in re vendita prædicat, cujus intuitu rem charius vendit, *l.* 43. *de contrah. empt.* vel aliquid se præstiturum promittit. *l.* 17. *§. ult. de adil. ed. Vid.* Mornac. *ad d. l.* 19.

II.

Laus & commendatio sui aliquando permissa. *l.* 4. *§.* 3. *ubi* Ant. Fab. *de offic. proc.* & sæpe laudes nostras non gravare debemus audire. *d. loc.*

Cap. XXXI.

De Commodo.

Axiom. I.

Commodum à quo quispiam excluditur certæ cujusdam personæ contemplatione applicatur ei cujus contemplatione ille est exclusus, *l. post legatum* 5. *§ amittere* 2. *ff. de his qua ut ind. l.* 2. *§. si duo* 7. *ff. de collat. bon. l. pen. C. de Legat. l.* 9. *ubi* Corn. *C. de suis & legit.* Bart. *in l. uxorem. §. heres. ff. de legat.* 3. Bald. *in l. ult. C. de edict.* *Vid.* Angel. *in l. Papinianus. §. quoniam. Vers. quid si filia. ff. de inoffic. test.* Roman. *in l. ult. num.* 63. *Vers. secundo quia quando. C. quand. non pet. part.* & *cons.* 32. *num.* 8. Alciat. *cons.* 479. *num.* 12. Philipp. Matth: *inter Consil. Marpurg. consil.* 21. *num.* 60. *Vol.* 1. Curt. jun. *cons.* 87. *num.* 4.

II.

Vnicuique licet vigilare pro commodo suo etiam in alterius damnum. *l. pupillus* 24. *in fin.* & *l. qua autem* 6. *§. sciendum* 7. *ff. qua in fraud. cred.* Ludovicus Gomez *ad §. item si quis. Institut. de actionib. numero* 40. Sic v. c. cuilibet permissum est ædes suas altius tollere aquæ venas præ-

 cidere

cidere, torrentem vicini avertere, & munitionibus riparum locum & fluminis cursum agri sui tuendi causa aliquatenus immutare, atque ita suæ ipsius utilitati, etiam cum incommodo alterius inservire, dum ne id nocendi animo, sed citra æmulationem cujusquam fiat. *l. altius* 8. *C. de Servit. & aq. l. 1. §. denique* 2. *l. in summa* 2. *§. idem Labeo* 9. *de aq. & aq. pluv. l.* 1. *§. sed esse.* 7. *Ne quid in flum. publ. l.* 1. *C. de alluv.* Gail. 2. *obs.* 69. *num.* 10. qui animus nocendi ex inverso forsan vicino lucro non præsumitur; ubi de utilitate facientis apparet. *l. merito* 51. *ff. pro* Soc. Klock. *de contrib. c.* 12. *n.* 138.

III.

Non debet alicui commodum hinc accedere, unde pœnam potius merebatur. *c. etsi necesse sit* 5. *extra de don. inter vir. & ux.*

IV.

COMMODUM ejus esse debet, cujus est periculum & incommodum, *l. fin. §. sed cum. Cod. de furtis. l. penultima. Cod. de suscept. lib.* 10. *l. Iulianus* 13. *§. ex vendito* 19. *ff. de actionibus empti. l.* 12. *C. eod. l. secundum naturam* 10. *ff. de Regulis Iuris. §. item pretium. Instit. de empt. & vendit.* Castrens. *consil.* 133. *num.* 2. *in fine, lib.* 2. Anchar. *cons.* 180. *Visa diligenter. num.* 5. ubi is, qui acceptat legatum cum onere, tenetur ad onus, Thom. de Thomasset *in floribus legum. regul.* 105. Pichard. *ad §. placebat. num.* 33. *l. de legit. agnat. success.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resol.* 23. *num.* 4. Rot. *decis.* 149. *num.* 6. *apud Farin. p.* 2. *recent.* ubi quòd commodum ejus est, cujus est & incommodum, *& decis.* 333. *num.* 1. *ead. p.* 2. ubi quòd commodum non habens, neque debet habere incommodum, *& decis.* 175. *num.* 3. *& decis.* 677. *num.* 5. ubi quòd commodum qui sentit, debet sentire etiam incommodum, Card. Tusch. *pract. concl. tom.* 5. *lit. O. conclus.* 144. *num.* 5. Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 17. *n.* 7. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *c.* 916. *n.* 35. [hæc tamen res in infinitum non abit, vid. Grot. 2. *de Iur. Pac. & Bell. c.* 14. *num.* 12.] Ratio hujus rei quod incommoda illum sequi debent, quem & commoda sequuntur, *l.* 1. *§. fin. ff. de aqua pluv. arc.* quia omne incommodum aliquo commodo est compensandum, *l. cum filio* 9. *ff. ad Syllan.* ubi quòd omne commodum cum suo onere pertransit. Card. Tusch. *tom.* 8. *lit. V. concl.* 374. Escob. *de ratiocin. c.* 42. *n.* 12. *& comput.* 20. *n.* 14.

[Limi-

[Limitationis loco hanc regulam intellige quando scil. commodi & incommodi par sit ratio, adeoque utrumque & commodum & incommodum ex eodem fonte proveniant, atque insuper persona tàm oneris quàm lucri capax judicetur. Cæterum quando dispar ratio apparet non procedit, Exemplum est, in muliere, quæ licet ad successionem proximi Agnati impuberis admittatur, in suis tamen tutrix esse non potest. *l. 73. ff. de Reg. Iur.* Phil. Matth. *ad l. 10. ff. de Reg. jur. num.* 10.]

V.

COMMODUM ex malitia sua nemo reportare debet; *lib.* II. *cap. de malitia.*

VI.

Ad COMMODUM alicujus factum contrarium effectum operari non debet, *l. quod favore 9. C. de legib.* Surd. *cons.* 215. *n.* 68. *lib.* 3. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *c.* 922. *n.* 26.

VII.

COMMODUM, aut præmium ex actu, in quo pœna apponitur quis reportare non debet, Gonzal. *ad Regulam* 8. *Cancel.* gloss. 24. *num.* 105.

VIII.

COMMODUM & incommodum æqualiter determinantur. *l. secundum naturam* 10. *ff. de Regul. Iuris. l. Plautus* 49. *ff. ad L. Falcid. l. quoties* 23. *ff. ad Trebell.* Surd. *cons.* 150. *num.* 11. Quia ferendus non est, qui commoda amplectitur, & incommoda recusat, *l. manifestissimi* 22. §. *pen. C. de furtis.* Stephan. Gratian. *d. tom.* 5. *cap.* 916. *num.* 35. ubi *num.* 36. limitat quando ex diverso fonte proveniunt, diversasq; causas respiciunt, & Surd. *d. consil.* 150. *n.* 87. limitat etiam quando non est par ratio.

Cap. XXXII.
Communio. Communis. Communiter.

Axioma I.

Communio non solet operari in rebus dividuis. Bald. Alber. Cuman. Florian. *in l. si communem. ff. quem* 10. *serv. amitt.* Felin. *in c.* 1. *num.* 12. *Vers. primo de rescr.* Pacian. *cons.* 139. *n.* 40.

II.

In re communi plures unius vicem sustinent ejusdemque omnino juris censentur. *l.* 10. *ff. de pact.* gloss. *in l. si quis ex. §. cogatur. ad verb. edere. ff. de edend.* Bald. *cons.* 396. *num.* 4. *Vol.* 1. Phil. Matth. *inter Consil. Marp. consil.* 27. *Vol.* 2. *num.* 19.

III.

Res communes plerumque neglectui esse solent, quasi alienæ, nisi certus his rebus administrator præficiatur. *l.* 2. *C. quand. & quib. quarta pars deb. C. A. quod cujusque univ. ib.* 5. *f.* & ideo communio tantum consensu contrahitur. *§.* 20. *l. de Rer. div.* Wes. *in Parat. pro Socio. n.* 4. nec quisquam aut ad inchoandam bonorum communionem aut ad persistendum in eâ compelli potest. *d. l. si non sortem* 26. *§. si centum* 4. *ff. de condict. ind. l. fin. C. comm. divid.* quo spectat quod traditur *in l. in re communi* 26. *ff. de serv. urb. præd. l. qui neq;* 8. *§. fin. de reb. eor. qui. & in l. sancimus* 34. *§. ne autem in communione* 2. *C. donat.* ubi ne donatarius quidem in rei donatæ communione cum donatore perseverare cogitur, non aliam ob causam, quam ne aliqua contentio inter eos oriatur, Regner. Sixtin. *inter Consil. Marp. cons.* 11. *Volum.* 3. *num.* 2. & 3.

Dispositio enim communionem perpetuam inducens est odiosa. *l. fin. C. comm. divid. d. l.* 77. *§. dulcissimis* 20. *de leg.* 2. Hinc pactum ne unquam bonorum fiat divisio sed ut in communione perpetua stetur nõ valet. *l. in hoc judicium* 14. *§. si conveniat* 2. ubi gloss. & Dd. *ff. comm. divid.* Bart. *in l. si convenerit. ff. pro Socio.* & Iason. *in d. l. si non sortem. §. centum. de condict. ind.* Lud. Rom. *cons.* 13. Henning. Gœden. *cons.* 10.

Quod procedit etiamsi per sententiam arbitri cui stare promisimus, id fiat, quia non potest facere ne in perpetuum dividatur. ut probat Alex. *in cons.* 48. *visis & accuratè. col. pen. in* 6. *Vol. noviter edito.* adeò ut tale pactum non obliget etiam naturaliter, ut tradit Angel. *in cons.* 225. *incip. punctus talis. col.* 1. libera enim rerum suarum dispositione quis privaretur, quod esse non debet. arg. *l. nec emere* 16. *C. de jur. delib.* eum quilibet in re sua sit moderator & arbiter. *l. sed si lege* 25. *§. consuluit* 11. *ff. de pet. hered.*

Limita 1. Nisi juramentum adfuerit, quia juramentum debet adimpleri in forma specifica. *cap. ad nostram.* 17. *de jurejur.*

Limita

Limita 2. Quod non procedat, ubi esset præscriptum communioni. gl. *ad l.1. §.ad hac. C.de annal. except. & in l.fin. C.comm. divid. & in d.l.26. §.4. de cond. ind.* quam opinionem secuti Butrius Bald. & Ang. *in d. §.adhac.* Joh. Fab. *in §.quadam. Inst. de act.* ubi ait, ab omnibus ita teneri & hanc opinionē in puncto juris esse sustentabiliorem *per d. §.adhac.* Vult. *inter Consil. Marp.cons.22.n.28.Vol.1.*

Limita 3. Nisi fuerit pactum temporale quod in communione stetur, puta ad decem annos, quia tale pactum benè adstringit quem in communione stare per illud tempus, ita Aretin. *per d. l. in judicio 14. §. si conveniat 2. ff.comm. divid.* Corn. *cons.13. col.2. in 4. Volum. &* Bald. *per text. ill. in l si ita quis 4. in 2. notat. ff. de condit. institut.*

Limita 4. Quando pactum de stando in communione esset factum in æternum. Alex. *in consil. 59. col.fin.lib.5.* Dec. *cons. 61. incip.in instrumento in 2.part. per d. §. si conveniat.*

Limita 5 In casu singulari. *l.fin. ff.de alien. jud. mut.* videlicet, quando quis alienaret partem suam pro indiviso, causa mutandi judicium divisorium: quia tunc in pœnam mutantis negatur, ne possit petere divisionem, nec ipse qui alienavit, nec ille in quem alienatum est. Ias. *ad d.l.26. §. 4. de condit.* Ludovic. Gomez *ad d. §.quadam. n.27.*

IV.

COMMUNIO regulariter parit discordias, & ideo solet dici quòd nemo cogitur stare in communioe, *l. si non sortem 26. §.si centum 4. ff. de condict. indeb. l. in re communi 26. vers. propter immensas. ff. de servit. urban. præd. l. cùm pater 77. §. dulcissimis 20. ff. de legat.2. l. sancimus 34. §. ne autem 2. C. de donat. l. 2. ibi. naturale quippe vitium. C.quando, & quibus quarta pars. lib.12.* Castrens. *cons. 107. videtur dicendum. in princip. lib.1. & cons. 333. Viso testamento, vers. praeterea non est credendum, eod.lib.1.* Alex. *consil. 46. Visis. num. 11. lib. 1.* Tiraquel. *de retract. lig. §.23. gloss. 1. num.17.* Mascard. *de probation. conclus. 328. num.2.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 1. lit. C. concl. 135. num.1.* Pichard. *ad tub. Instit. de societate. num.18.* Cevall. *commun. contra communes. tom. 4. quæst. fin. num.220.* Lud.Cene. *de censib. p.3. c. 1. quæst. 3. art. 8. num. 15.* Stephan. Gratian. *discept. forens. c.905. n.13.* Mari, Giurba *cons.52, num.6.* [adde Aristot. 2. *Pol.2. &* 3. Arnis. *1. relect. Pol.c.1. s.12. n.12.*]

V.

COMMUNE quod est, meum non est, *l. nemo ex sociis 68. ff. pro socio.* Rebuff. *ad l. litteras est 96. vers. non procedit. ff. de verb. signif. pag. mihi 413.* Valasc. *consil. 64. num. 12.* Cal. Pereira *de empt. & ven-*

dit.

dit. cap.10. num. 38. cum seqq. Bened. Ægid. in repet. l. ex hoc iure 5. ff. de iustit. & iure. p. 1. cap. 3. num. 32. Limitatur tamen in l. rectè dicimus 25. ff. de verb. signific. secundum Surd. decis. 263. num. 2. & num. 7. cum seqq. & decis. 273. num. 7. & 9. Limita etiam, & intellige in propria & stricta significatione, secus in lata, in qua quod commune est, meum est, l. servi electione 5. §. 1. ff. de legat. 1. l. in re communi 26. ff. de servit. urban. præd. [l. illud 44. ff. de rit. nupt. l. suos autem 73. ff. de leg. 3. l. 2. ff. de condit. Instit. l. 1. C. qui test. fac. poss. Consil. Argent. 77. num. 13.] Franc. Milan. lib. 2. decis. 19. num. 5. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 45. num. 30. & 31. Giurb ad consuet. Messanens. cap. 1. gloss. 5. num. 32. p. 1. Hieron. Buccaron. de differ. inter judic. civil. & crimin. differ. 100. num. 24. Ovid. de Amicis de jur. emphyt. quæst. 87. num. 4. [vel intellige quoad partis meæ dispositionem. Gail. de pignor. cap. 9. num. 2. potest enim quisque in rebus communibus pro suo jure versari. l. 51. ff. pro Soc. Wesenb. in parat. de Expil. hered. n. 2.]

VI.

Communi in re melior est conditio possidentis, l. Sabinus 28. ff. communi divid. l. per fundum 11. ff. de servit. rust. præd. cap. in re communi 56. de Regulis. Iuris. lib. 6. Surd. consil. 43. num. 3. Rendina in prompt. recept. sent. tom. 1. tit. 36. num. 14. Gail. de pignor. c. 9. n. 3. Schurf. consil. 8. n. 6. vol. 2.

VII.

Communiter id quod fieri consuevit, præsumitur partes facere, l. certi conditio 9. §. si immunes. ff. si cert. pet. ibi, cum quotidie multam pecuniam poscamus &c. gloss. in l. neque natales 10. C. de probat. Palat. in repet. rub. de donat. inter vir. & uxor. §. 9. num. 6.

Cap. XXXIII.

De Communi usu loquendi.

Communis usus loquendi prævalet omni regulæ omnique constitutioni in intelligendis sermonibus, Bart. in consil. 138. hac est copia. ad fin. & consil. 159. visa quadam constitutione. vol. 1. Oldr. consil. 168. ad primam quæst. in 3. dub. Consil. Arg. 1. consil. 110. n. 41. In omni enim materia non solum favorabili, sed & jam odiosa & pœnali attenditur. l. in vulgari 162. §. 1. sed tamen vulgo de V. S.

V. S. l. ut Alphenus 87. & *l. Anniculus* 134. *eod.* Gail. *lib.* 2. *obs.* 79. *n.* 5. Siquidem ex communi loquendi usu verba sunt audienda, *l.* 7. ubi Bart. *ff. de supell. leg.* Et omnis interpretatio merito frustra & absurda habetur, quæ non consonat, ut vulgo loquuntur *cap. ex literis* 7. *extra de sponsal.* Cephal. *consil.* 40. *num.* 51. Interim tamen iste non est potior, quam propria verborum significatio, ut multis probat Bart. *in rub. de fund. instruct. in* 7. *col.* Non enim communis usus loquendi est propria significatio: nisi idem sit cum propria significatione, tunc enim nihil repugnat, Engelhard, *de Vectigal. th.* 4. *f.* 34. *Cons. Argent. cons.* 83. *num.* 10.

CAP. XXXIV.

De Communi opinione.

Axioma I.

Scholarum est, communes opiniones impugnare & sectari subtilitates: at fori, communes opiniones tenere, Coras. *de commun. opin. num.* 74. vide inf. Opinio.

II.

Communium opinionum conciliationes, quamvis apud Dd. valde sint favorabiles, ut videre est apud Menoch. 2. *præsumpt.* 71. *num.* 47. Grevæ. 2. *concl.* 27. *consid.* 2. *num.* 5. & 6. tamen plerumque sophisticæ sunt & fallaces, ut eas appellat Hottoman. *qq. illustr.* 43. quippe æquè incertæ, atque id cui conciliando adhibentur: *ut not. Vigel. in method.* & *rat. jur. contr. col.* 3. & evenire hic solet, quod sæpe aliàs ut qui subtiliores practici videri volunt, eo se præbent ineptiores, ut ait Ant. Fab. *decis.* 11. *error. pragm.* 7.

CAP. XXXV.

De Comparatione, Comparativo, Positivo.

Axioma I.

Comparatio debet fieri, in ima specie *Aristot.* 7. *Phys.* 4. *text.* 29. *οὐ μόνον δεῖ τὰ ξύμβλητα μὴ ὁμώνυμα εἶναι ἀλλὰ καὶ μὴ ἔχειν διαφορὰν μήτε ὃ μήτε ἐν ᾧ.* i.e. Non solum ea quæ comparantur, non æquivoca esse oportet, sed etiam nec id quod est, nec id in quo inest, differentiam habere (seu specie differre) oportet.

II.

Positivus sæpè rem per se excellentem significat absolutè talem, qualem vocabulum declarat, quo casu positivus etiam plus significat quam superlati-

perlativus: cum superlativus tantum ex comparatione significet; comparatum autem possit esse certo ordine & gradu limitatum. *vid. omnino & latè* Scalig. *lib. 4. de caus. LL. cap.* 101.

III.

Comparativus semper & ubique includit Positivum. arg. *l. ubi autem.* 75. *§.* 2. *de V O. l.* 9. *de in lit. jur.* Barr. *in l. cum filias. §. pater. ff. de legat.* 2. Sicul. *decis.* 65. *n.* 8. 12. 13. Agric. *de offic. adVoc. c.* 23. *q.* 90.

CAP. XXXVI.

De Compensatione.

Delicta paria mutua compensatione tolluntur. *l.* 39. *solut. matrimon.* Compensatio enim latissime patet, omnemque causam complectitur. Imp. Iust. *in l. ult. C. de compens.*

Limita tamen quia compensatio rerum tantum est, debiti & crediti inter se contributio. *l.* 1. *de compens.* Ideo hactenus tantum ex delictis venit compensatio quatenus pecuniariter interest. *l.* 10. *§. quotiens de compens.* Hinc qui se mutuo deceperunt invicem non agunt. *l.* 36. *de dol.* Dn. Frantz. *in Parat. de compensat.*

CAP. XXXVII.

De Conatu.

Hic regulæ de conatu proponendæ essent, sed quoniam jam id *in lib.* 1. *de Affectione & Affectu, Axiom. potissimum VII.* præstitimus ideo hic merito omittimus.

CAP. XXXVIII.

Concessio, Concessum.

Axioma I.

Omnis concessio dicitur facta præsuppositis terminis habilibus & subintellecto convenienti modo. *l. mutus.* 43. *per eum modum qui procedere po. est. de procurat.* Hinc concessio facta aliquibus debet intelligi de habilibus. *l. gradatim* 11. *§. lege.* 1. *ff. de mun. & honor*, & inhabiles & odiosi in dubio censentur exclusi, ut latè per *ill. text.* ait Iason. *in l.* 2. *§. prætor. in primo notabili qui satisdar. cog. fac. l. Lucius* 80. *§. Lucius* 6. *de leg.* 2. *& l. testamento centurio* 51. *§. cum ita* 1. *ff. de manu test.* vide Gomez *in §. item si quis. Inst. de action.*

II. In

II.

In omni concessione generali videndum, ut quanto minus fieri possit, damnum inferatur concedenti, *l. 9. ff. de serv.* Zas. *in summ. tit. de servit. num. 23.*

III.

Concessio tendens ad præjudicium alterius potius interpretanda ut sit superflua, quam ut alteri præjudicet secundum Bald. *in l. si quando. C. de inoff. test.* Aretin. *in cap. 1. extra de rescript.* Crob. *in repet. l. 1. § nunciatio. num. 9. & num. 22. de op. nov. nunc.* Iason. *in cons. 119. colum. 11. vers. quartò benefacit.* Schurf. *consil. 1. num. 45. cum seqq. cent. 3. Consil. Argent. cons. 2. lib. 1. num. 40.*

IV.

Cui conceditur quod plus est, ei quoque conceditur illud quod minus est, & sine quo illud esse vel consistere non potest. *text. in cap. cui licet 53. de R. I. in 6.* & ibi Dyn. *l. 2. ff. de jurisdict. Consil. Arg. cons. 88. num. 39. lib. 1.* Sic è contrario si non conceditur vel non licet, quod facilius concedendum vel licere videbatur nec illud conceditur, quod difficilius, *can. si Paulus. 11. caus. 32. q. 5. c. si ergo 16. caus. 8. q. 1. can. qualibet 10. in fin. dist. 40. cap. ex parte 27. extr. de decim. Cons. Argent. cons. 2. lib. 1. n. 21.*

V.

Quod ob gratiam concessum est non debet in dispendium retorqueri. *l. quod favore. 6. C. de legib. & cap. quod ob gratiam 61. de R. I. in 6.* Ioh. Ign. *in l. Cornel. n. 3. ff. ad SC. Syllan. Consil. Argent. cons. 24. n. 58.*

VI.

Vbi specialis concessio requiritur non sufficit generalis. *c. qui ad agendum 4. de procurat. in 6.* Borcholt. *de jurisdiction. cap. 1.*

VII.

Concessum ad tempus censetur denegatum post tempus. *cap. in præsentia 8 de probat. l. in delictu 4. § si extraneus 1. ff. de noxal. act.* Lud. Gom. *ad § sic itaq. Inst. de act. n. 2.*

VIII.

Concessio conditionalis existente conditione sub qua non datum aliquid intelligitur penitus evanescit. *l. 1. & 2. & tot. tit. C. de instit. sub condit. & §. conditiones 6. ibi si ea ita non sunt nihil valer. stipulatio. Instit. de V. O.* Bocer. *de feud. invest. cap. 5. num. 96.*

Ff 2 IX. Verba

IX.

Verba quibus aliquid conceditur convenire debent non solum rebus, sed & personis, *c. si pater* 1. *de testam. in* 6. qualitatum enim personarum de quibus actum est in interpretatione concessionis iis facta summa habetur ratio. *l. plenum* 12. *§. equitij* 4. *ff. de usu & habit. l. militari* 11. *ff. de test. milit.* Rimiuald. *cons.* 34 *n.* 13. *lib.* 1. Cravett. *cons.* 308. *n.* 7. Schurf. *cons.* 3. *n.* 2. *cent.* 1. Regner. Sixtin. *inter Consil. Marp. cons.* 9 *n.* 15 *p.* 1.

Limitationis tamen loco nota quod qualitas concessionis ex persona concedentis efficiat, ut dispositio quæ alioquin strictam interpretationem reciperet largam tunc admittat. Vult. *inter Consil. Marp. cons.* 16. *n.* 65. *vol.* 1.

X.

Concessiones quæ fiunt per modum privilegij stricte accipiuntur. Dec. *in cap.* 1. *Vers. secundo limitatur. de rescript.* Crot. *in cons.* 422. *num.* 11. *lib.* 3. ubi addit hoc adeò verum esse, ut licet privilegia concessa sint motu proprio & ex certa scientia, tamen quoad ejus fieri potest, restringi debeant. Regner. Sixtin. *Consil. Marp. cons.* 9. *n.* 12.

XI.

Illa debet fieri interpretatio, ut concessio cum supplicationis & cum forma petitionis, ad quam concessio est impetrata, concordet. Vnde etiam ipsa interpretationem supplementum & declarationem recipit. *c. inter dilectos.* 6. *§. caterum.* ubi Felin. *colum.* 4. *de fid. instr.* Iason. *in l. Gallus. §. idem credendum. num.* 40. *ff. de lib. & posth. & in l. causas. num.* 5. *C. de transactio.* Roman. *cons.* 133 Dec. *cons.* 10. *num.* 8. Sic concessio gratiæ debet intelligi secundum petitionem & omnes qualitates in petitione expressas, utpote quæ censentur in concessione repetitæ. *l.* 1. *& ibi* Bald. *C. de divers. rescript.* Rebuff. *in prax. beneficior. p.* 2. *num.* 25 *& p.* 3. *n.* 24. Paris. *cons.* 3. *num.* 54. *Volum.* 4 Menoch. *cons* 202. *num.* 20. *& cons.* 244. *num.* 2. *Vol.* 3. Et hoc tanto magis procedit, quando ex concessionis præfatione apparet, quod concedens voluit concedere quod petitum fuerat. Ruin. *cons.* 43. *num.* 8. *Vol.* 1. Menoch. *cons.* 309. *n.* 21. *vol.* 4. Vult. *inter Consil. Marp. cons.* 21. *Vol.* 3. *n.* 212.

XII.

Quod in uno concessum est in aliis denegatum videatur *cap. cum quid una* 84. *de R.* I. *in* 6. *l. scire oportet.* 21. *§.* 2. *ff. de tut. & curat.* Gail. 1. *obs.* 135. *n.* 2. *Consil. Argent. cons.* 9. *n.* 5. *lib.* 1. vid. plura inf. lib. 9. c. inclusio.

XIII.

Concessio generalis & universalis cuncta complectitur & nihil excludit. *l. Iulianо* 68. *ff. de leg.* 3. *l.* 1. *§. quod autem* 3. *ff. de Aleat. l. fin. §. uxori ff. de aur. legat. l. procuratore* 13. *C. Mandat.* Paris. *cons.* 53. *num.* 21. *col.* 2. *& cons.* 53. *num.* 45. *col.* 3. Covar. *Var. resol.* 1. *cap.* 13. *num.* 2.

Amplia

Amplia ut procedat 1. etiam in materia odiosa & stricte interpretanda. Angel. *in l. fin. col. fin. vers. tertiò quaero. ff. de constit. Princ.* Dec. *consil. 5. post n. 4.* Aymon. *cons. 294. num. 3. vers. quanto fortius. & cons. 118. n. 14.*

2. Amplia ut procedat quando in uno casu major sit ratio quam in alio. Dec. *cons. 5. n. 2. & cons. 277. col. 2.* Neviz. *cons. 19. n. 1.* Cephal. *cons. 29. n. 1. & cons. 138. n. 10. vol. 1.* Aym. *d. cons. 294 n. 2.*

3. Comprehendit etiam quae speciali nota sunt digna. Cephal. *cons 36. num. 10. & cons. 92. n. 10. & seqq.* Roland. *cons. 54. n. 44. vol. 3.*

4. Comprehendit non solum casus inopinatos & insolitos, sed etiam ea omnia quae dici aut excogitari possunt, sive in genere sive in specie. Corn. *cons. 46. n. 3. vol. 3.* Cravet. *consil. 294. n. 2. vers. sed adhuc.* Francisc. Herculan. *in tract. de negativ. num. 84.*

Limita 1. quod id quod ex generali dispositione venit, dicitur comprehensum non per extensionem seu interpretationem, sed per intentionem & proprietatem verborum, cum generalis oratio habeat vim specialis & individuae expressionis. Bart. *in l. 1. in fin. ff. si quis in jus vocat.* plen. Tiraquell. *de ll. connub. gloss. 5. n. 86.* Bald. & Angel *in l. omnes. C. de praescript. 30. annor.*

2. Ubi aliàs universalis dispositio aliquam reciperet de jure restrictionem vel declarationem, ut puta ad terminos habiles ad subjectam materiam, ad naturam rei secundum jus commune & similia.

Quae tamen omnia procedunt quando sumus in dispositione Legis, statuti vel alterius constitutionis, secus in dispositione hominis. Curt. *cons. 1. num. 2.* Roland. *consil. 27. num. 27. vol. 4. & cons. 61. num. 43. vol. 1.* Osasc. *decis. Peden. 169. num. 5.*

XIV.

Concessum dicitur quicquid expressè prohibitum non reperitur, *l. necnon 28. §. quid enim 2. ff. ex quibus causis maiores.* Campan. *in divers. Iuris Canonici. rub. 7. cap. 5. n. 1.*

XV.

Concessum ad tempus; post illud censetur denegatum, *l. si unus 27. §. 1.* ubi Bald. *ff. de pactu. l. Imperator 8. de postuland.* Dec. *consil. 328. in princ.* Castrens. *consil. 263. num. 3. lib. 2.* Tiraq. *de retractu lig. §. 1. gloss. 21. num. 44.* Surd. *decis. 189. num. 9.* Petr. de Anchar. *cons. 70. n. 8.* Card. Tusch. *practic. concl. tom. 4. lit. 1. concl. 71. num. 20.* Gemin. *cons. 15. num. 18. circa fin. & num. 19.* Rot. *decis. 215. num. 1. & decis. 617. num. 2. apud Farinac. p. 1. recent. & decis. 369. n. 1. apud eund. p. 2. recent.* Duran. Rotae. *decis. 402. n. 2.*

XVI.

Concessum ad tempus limitatum, ultra illud non extenditur, *l. statu liberum 11. §. Stichum. ff* [illegible] *2. l. 1. §. si malum* [illegible]

F [illegible] *ff. de*

Cap. XXXII.
Communio. Communis. Communiter.

Axioma I.

Communio non solet operari in rebus dividuis. Bald. Alber. Cuman. Florian. *in l. si communem. ff. quem* 10. *serv. amitt.* Felin. *in c.* 1. *num.* 12. *verſ. primo de reſcr.* Pacian. *conſ.* 139. *n.* 40.

II.

In re communi plures unius vicem ſuſtinent ejuſdemque omnino juris cenſentur. *l.* 10. *ff. de pact.* gloſſ. *in l. ſi quis ex. §. cogatur. ad verb. edere. ff. de edend.* Bald. *conſ.*396. *num.* 4. *Vol.*1. Phil. Matth. *inter Conſil. Marp. conſil.* 27. *Vol.* 2. *num.* 19.

III.

Res communes plerumque neglectui eſſe ſolent, quaſi alienæ, niſi certus ſiis rebus adminiſtrator præficiatur. *l.* 2. *C. quand. & quib. quarta pars deb. C. A. quod cujuſque univ. ib.* 5. *ſ.* & ideo communio tantum conſenſu contrahitur. *§.*20. *I. de Rer. div.* Weſ. *in Parat. pro Socio. n.* 4. nec quiſquam aut ad inchoandam bonorum communionem aut ad perſiſtendum in eâ compelli poteſt. *d. l. ſi non ſortem* 26. *§. ſi centum* 4. *ff. de condict. ind. l. fin. C. comm. divid.* quo ſpectat quod traditur *in l. in re communi* 26. *ff. de ſerv. urb. præd. l. qui neq;* 8. *§. fin. de reb. cor. qui. & in l. ſancimus* 34. *§. ne autem in communione* 2. *C. donat.* ubi ne donatarius quidem in rei donatæ communione cum donatore perſeverare cogitur, non aliam ob cauſam, quam ne aliqua contentio inter eos oriatur, Regner. Sixtin. *inter Conſil. Marp. conſ.* 11. *Volum.* 3. *num.* 2. & 3.

Diſpoſitio enim communionem perpetuam inducens eſt odioſa. *l. fin. C. comm. divid. d. l.* 77. *§. dulciſſimis* 20. *de leg.* 2. Hinc pactum ne unquam bonorum fiat diviſio ſed ut in communione perpetua ſtetur nõ valet. *l. in hoc. judicium* 14. *§. ſi conveniat* 2. ubi gloſſ. & Dd, *ff. comm. divid.* Bart. *in l. ſi convenerit. ff. pro Socio.* & Iaſon. *in d. l. ſi non ſortem. §. centum. de condict. ind.* Lud. Rom. *conſ.*13. Henning. Græden. *conſ.*10.

Quod procedit etiamſi per ſententiam arbitri cui ſtare promiſimus, id fiat, quia non poteſt facere ne in perpetuum dividatur. ut probat Alex. *in conſ.*48. *viſis & accuratè. col. pen. in* 6. *Vol. noviter edito.* adeò ut tale pactum non obliget etiam naturaliter, ut tradit Angel. *in conſ.*225. *incip. punctus talis. col.* 1. libera enim rerum ſuarum diſpoſitione quis privaretur, quod eſſe non debet. arg. *l. nec emere* 16. *C. de jur. delib.* cum quilibet in re ſua ſit moderator & arbiter. *l. ſed ſi lege* 25. *§. conſuluit* 11. *ff. de pet. hered.*

Limita 1. Niſi juramentum adfuerit, quia juramentum debet adimpleri in forma ſpecifica. *cap. ad noſtram.* 17. *de jurejur.*

Limita

Limita 2. Quod non procedat, ubi esset præscriptum communioni. gl. *ad l. 1. §. ad hæc. C. de annal. except. & in l. fin. C. comm. divid. & in d. l. 26. §. 4. de cond. ind.* quam opinionem secuti Butrius Bald. & Ang. *in d. §. ad hæc.* Joh. Fab. *in §. quadam. Inst. de act.* ubi ait, ab omnibus ita teneri & hanc opinionẽ in puncto juris esse sustentabiliorem *per d. §. adhæc.* Vult. *inter Consil. Marp. cons. 22. n. 28. vol. 1.*

Limita 3. Nisi fuerit pactum temporale quod in communione stetur, puta ad decem annos, quia tale pactum benè adstringit quem in communione stare per illud tempus, ita Aretin. *per d. l. in judicio 14. §. si conveniat 2. ff. comm. divid.* Corn. *cons. 13. col. 1. in 4. volum.* & Bald. *per text. ill. in l. si ita quis 4. in 2. notat. ff. de condit. instit.*

Limita 4. Quando pactum de stando in communione esset factum in æternum. Alex. *in consil. 59. col. fin. lib. 5.* Dec. *cons. 61. incip. in instrumento in 2. part. per d. §. si conveniat.*

Limita 5. In casu singulari. *l. fin. ff. de alien. jud. mut.* videlicet, quando quis alienaret partem suam pro indiviso, causâ mutandi judicium divisorium: quia tunc in pœnam mutantis negatur, ne possit petere divisionem, nec ipse qui alienavit, nec ille in quem alienatum est. Ias. *ad d. l. 26. §. 4. de condit.* Ludovic. Gomez *ad d. §. quadam. n. 27.*

IV.

Communio regulariter parit discordias, & ideo solet dici quòd nemo cogitur stare in communioe, *l. si non sortem 26. §. si centum 4. ff. de condict. indeb. l. in re communi 26. vers. propter immensas. ff. de servit. urban. præd. l. cùm pater 77. §. dulcissimis 20. ff. de legat. 2. l. sancimus 34. §. ne autem 2. C. de donat. l. 2. ibi. naturale quippe vitium. C. quando, & quibus quarta pars. lib. 12.* Castrens. *cons. 107. videtur dicendum. in princip. lib. 1. & cons. 333. Viso testamento, vers. præterea non est credendum, eod. lib. 1.* Alex. *consil. 46. Visis. num. 11. lib. 1.* Tiraquel. *de retract. lig. §. 23. gloss. 1. num. 17.* Mascard. *de probation. conclus. 328. num. 2.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 1. lit. C. concl. 135. num. 1.* Pichard. *ad tub. Instit. de societate. num. 18.* Cevall. *commun. contra communes. tom. 4. quæst. fin. num. 220.* Lud. Cene. *de censib. p. 3. c. 1. quæst. 3. art. 8. num. 15.* Stephan. Gratian. *discept. forens. c. 905. n. 13.* Mari. Giurba *cons. 52. num. 6.* [adde Aristot. 2. *Pol. 2.* & 3. Arnis. 1. *relect. Pol. c. 1. s. 12. n. 12.*]

V.

Commune quod est, meum non est, *l. nemo ex sociis 68. ff. pro socio.* Rebuff. *ad l. littus est 96. vers. non procedit. ff. de verb. signif. pag. mihi 413.* Valasc. *consil. 64. num. 12.* Cal. Pereira *de empt. & vendit.*

dit. cap.10. num. 38. *cum seqq.* Bened. Ægid. *in repet. l. ex hoc iure* §. *ff. de iustit. & iure. p.* 1. *cap.* 3. *num.* 32. Limitatur tamen *in l. rectè dicimus* 25. *ff. de verb. signific.* secundum Surd. *decis.* 263. *num.* 2. & *num.* 7. *cum seqq. & decis.* 273. *num.* 7. & 9. Limita etiam, & intellige in propria & stricta significatione, secus in lata, in qua quod commune est, meum est, *l. servi electione* 5. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. in re communi* 26. *ff. de servit. urban. præd.* [*l. illud* 44. *ff. de rit. nupt. l. sunt autem* 73. *ff. de leg.* 3. *l.* 2. *ff. de condit. Instit. l.* 1. *C. qui test. fac. poss. Consil. Argent.* 77. *num.* 13.] Franc. Milan. *lib.* 2. *decis.* 19. *num.* 5. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 45. *num.* 30. & 31. Giurb *ad consuet. Messanens. cap.* 1. *gloss.* 5. *num.* 32. *p.* 1. Hieron. Buccaron. *de differ. inter iudic. civil. & crimin. differ.* 100. *num.* 24. Ovid. de Amicis *de iur. emphyt. quæst.* 87. *num.* 4. [vel intellige quoad partis meæ dispositionem. Gail. *de pignor. cap.* 9. *num.* 2. potest enim quisque in rebus communibus pro suo jure versari. *l.* 51. *ff. pro Soc.* Wesenb. *in parat. de Expil. hered. n.* 2.]

VI.

COMMUNI in re melior est conditio possidentis, *l. Sabinus* 28. *ff. communi divid. l. per fundum* 11. *ff. de servit. rust. præd. cap. in re communi* 56. *de Regulis Iuris. lib.* 6. Surd. *consil.* 43. *num.* 3. Rendina *in prompt. recept. sent. tom.* 1. *tit.* 36. *num.* 14. Gail. *de pignor. c.* 9. *n.* 3. Schurf. *cons.* 8. *n.* 6. *vol.* 2.

VII.

COMMUNITER id quod fieri consuevit, præsumitur partes facere, *l. certi condictio* 9. §. *si immunes. ff. si cert. pet.* ibi, *cum quotidie multam pecuniam poscamus &c.* gloss. *in l. neque natales.* 10. *C. de probat.* Palat. *in repet. rub. de donat. inter vir. & uxor.* §. 9. *num.* 6.

CAP. XXXIII.

De Communi usu loquendi.

Communis usus loquendi prævalet omni regulæ omnique constitutioni in intelligendis sermonibus, Bart. *in cons.* 138. *hac est copia. ad fin. & cons.* 159. *visa quadam constitutione. col.* 1. Oldr. *cons.* 168. *ad primam quæst. in* 3. *dub. Consil. Arg.* 1. *cons.* 110. *n.* 41. In omni enim materia non solum favorabili, sed & jam odiosa & pœnali attenditur. *l. in vulgari* 162. §. 1. *sed tamen vulgi de V. S.*

V. S. l. ut Alphenus 87. & *l. Anniculus* 134. *eod.* Gail. *lib.* 2. *obs.* 79. *n.* 5. Siquidem ex communi loquendi usu verba sunt audienda, *l.* 7. ubi Bart. *ff. de supell. leg.* Et omnis interpretatio merito frustra & absurda habetur, quæ non consonat, ut vulgo loquuntur *cap. ex literis* 7. *extra de sponsal.* Cephal. *consil.* 40. *num.* 51. Interim tamen iste non est potior, quam propria verborum significatio, ut multis probat Bart. *in rub. de fund. instruct. in* 7. *col.* Non enim communis usus loquendi est propria significatio: nisi idem sit cum propria significatione, tunc enim nihil repugnat, Engelhard, *de Vectigal. th.* 4. *f.* 34. *Cons. Argent. cons.* 83. *num.* 10.

Cap. XXXIV.

De Communi opinione.

Axioma I.

Scholarum est, communes opiniones impugnare & sectari subtilitates: at fori, communes opiniones tenere, Coral. *de commun. opin. num.* 74. vide inf. Opinio.

II.

Communium opinionum conciliationes, quamvis apud Dd. valde sint favorabiles, ut videre est apud Menoch, 2. *præsumpt.* 71. *num.* 47. Grevæ. 2. *concl.* 27. *consid.* 2. *num.* 5. & 6. tamen plerumque sophisticæ sunt & fallaces, ut eas appellat Hottoman. *qq. illustr.* 43. quippe æquè incertæ, atque id cui conciliando adhibentur: *ut not. Vigel. in method.* & *rat. jur. contr. col.* 3. & evenire hic solet, quod sæpe aliâs ut qui subtiliores practici videri volunt, eo se præbent ineptiores, ut ait Ant. Fab. *decis.* 11. *error. pragm.* 7.

Cap. XXXV.

De Comparatione, Comparativo, Positivo.

Axioma I.

Comparatio debet fieri, in ima specie *Aristot.* 7. *Phys.* 4. *text.* 29. οὐ μόνον δεῖ τὰ συμβλητὰ μὴ ὁμώνυμα εἶναι ἀλλὰ καὶ μὴ ἔχειν διαφορὰν μήτε ὃ μήτε ἐν ᾧ. i.e. Non solum ea quæ comparantur, non æquivoca esse oportet, sed etiam nec id quod est, nec id in quo inest differentiam habere (seu specie differre) oportet.

II.

Positivus sæpè rem per se excellentem significat absolutè talem, qualem vocabulum declarat, quo casu positivus etiam plus significat quam superlati-

perlativus: cum superlativus tantum ex comparatione significet; comparatum autem possit esse certo ordine & gradu limitatum. *vid. omnino & latè* Scalig. *lib. 4. de caus. LL. cap.* 101.

III.

Comparativus semper & ubique includit Positivum. arg. *l. ubi autem.* 75. §. 2. *de V O. l.* 9. *de in lit. jur.* Bart. *in l. cum filias. §. pater. ff. de legat.* 2. Sicul. *decis.* 65. *n.* 8. 12. 13. Agric. *de offic. adVoc. c.* 23. *q.* 90.

Cap. XXXVI.

De Compensatione.

Delicta paria mutua compensatione tolluntur. *l.* 39. *solut. matrimon.* Compensatio enim latissime patet, omnemque causam complectitur. Imp. Iust. *in l. ult. C. de compens.*

Limita tamen quia compensatio rerum tantum est, debiti & crediti inter se contributio. *l.* 1. *de compens.* Ideo hactenus tantum ex delictis venit compensatio quatenus pecuniariter interest. *l.* 10. *§. quotiens de compens.* Hinc qui se mutuo deceperunt invicem non agunt. *l.* 36. *de dol.* Dn. Frantz. *in Parat. de compensat.*

Cap. XXXVII.

De Conatu.

Hic regulæ de conatu proponendæ essent, sed quoniam jam id *in lib.* 1. *de Affectione & Affectu, Axiom. potissimum VII.* præstitimus ideo hic merito omittimus.

Cap. XXXVIII.

Concessio, Concessum.

Axioma I.

Omnis concessio dicitur facta præsuppositis terminis habilibus & subintellecto convenienti modo. *l. mutus.* 43. *per eum modum qui procedere po. est. de procurat.* Hinc concessio facta aliquibus debet intelligi de habilibus. *l. gradatim* 11. *§. lege.* 1. *ff. de mun. & honor.* & inhabiles & odiosi in dubio censentur exclusi, ut latè per *ill. text.* ait Iason. *in l.* 2. *§. prætor. in primo notabili qui satisdar. cog. fac. l. Lucius* 80. *§. Lucius* 6. *de leg.* 2. *& l. testamento centurio* 51. *§. cum ita* 1. *ff. de manu test.* vide Gomez *in §. item si quis. Inst. de action.*

II. In

II.

In omni concessione generali videndum, ut quanto minus fieri possit, damnum inferatur concedenti, *l. 9. ff. de servit.* Zas. *in summ. tit. de servit. num.* 23.

III.

Concessio tendens ad præjudicium alterius potius interpretanda ut sic superflua, quam ut alteri præjudicet secundum Bald. *in l. si quando. C. de inoff. test.* Aretin. *in cap.* 1. *extra de rescript.* Crob. *in reper. l.* 1. *§ nunciatio. num.* 9. *& num.* 22. *de op. nov. nunc.* Iason. *in cons.* 119. *colum.* 11. *vers. quartò benefacit.* Schurf. *consil.* 1. *num.* 45. *cum seqq. cent.* 3. *Consil. Argent. cons.* 2. *lib.* 1. *num.* 40.

IV.

Cui conceditur quod plus est, ei quoque conceditur illud quod minus est, & sine quo illud esse vel consistere non potest. *text. in cap. cui licet* 53. *de R. I. in* 6. & ibi Dyn. *l.* 2. *ff. de jurisdict. Consil. Arg. cons.* 88. *num.* 39. *lib.* 1. Sic èconrrario si non conceditur vel non licet, quod facilius concedendum vel licere videbatur nec illud conceditur, quod difficilius, *can. si Paulus* .11. *caus.* 32. *q.* 5. *c. si ergo* 16. *caus.* 8. *q.* 1. *can. qualibet* 10. *in fin. dist.* 40. *cap. ex parte* 27. *extr. de decim. Cons. Argent. cons.* 2. *lib.* 1. *n.* 22.

V.

Quod ob gratiam concessum est non debet in dispendium retorqueri. *l. quod favore.* 6. *C. de legib. & cap. quod ob gratiam* 61. *de R. I. in* 6. Ioh. Ign. *in l. Cornel. n.* 3. *ff. ad SC. Syllan. Consil. Argent. cons.* 24. *n.* 58.

VI.

Vbi specialis concessio requiritur non sufficit generalis. *c. qui ad agendum* 4. *de procurat. in* 6. Borcholt. *de jurisdiction. cap.* 1.

VII.

Concessum ad tempus censetur denegatum post tempus. *cap. in præsentia* 8 *de probat. l in delictu* 4. *§. si extraneus* 1. *ff. de noxal. act.* Lud. Gom. *ad §. sic itaq. Inst. de act. n.* 2.

VIII.

Concessio conditionalis existente conditione sub qua non datum aliquid intelligitur penitus evanescit. *l.* 1. *&* 2. *& tot. tit. C. de instit. sub condit. & §. conditiones* 6. *ibi si ea ita non sunt nihil valet. stipulatio. Instit. de V. O.* Bocer. *de feud. invest. cap.* 5. *num.* 96.

IX.

Verba quibus aliquid conceditur convenire debent non solum rebus, sed & personis, *c. si pater* 1. *de testam. in* 6. qualitatum enim personarum de quibus actum est in interpretatione concessionis iis facta summa habetur ratio. *l. plenum* 12. *§. equitij* 4. *ff. de usu & habit. l. militari* 11. *ff. de test. milit.* Riminald. *cons.* 34 *n.* 13. *lib.* 1. Cravett. *cons.* 308. *n.* 7. Schurf. *cons.* 3. *n.* 2. *cent.* 1. Regner. Sixtin. *inter Consil. Marp. cons.* 9 *n.* 15 *p.* 1.

Limitationis tamen loco nota quod qualitas concessionis ex persona concedentis efficiat, ut dispositio quæ alioquin strictam interpretationem reciperet largam tunc admittat. Vult. *inter Consil. Marp. cons.* 16. *n.* 65. *vol.* 1.

X.

Concessiones quæ fiunt per modum privilegij stricte accipiuntur. Dec. *in cap.* 1. *Vers. secundo limitatur. de rescript.* Crot. *in cons.* 422. *num.* 11 *lib.* 3. ubi addit hoc adeò verum esse, ut licet privilegia concessa sint motu proprio & ex certa scientia, tamen quoad ejus fieri potest, restringi debeant. Regner. Sixtin. *Consil. Marp. cons.* 9. *n.* 12.

XI.

Illa debet fieri interpretatio, ut concessio cum supplicationis & cum forma petitionis, ad quam concessio est impetrata, concordet. Vnde etiam ipsa interpretationem supplementum & declarationem recipit. *c. inter dilectos.* 6. *§. caterum.* ubi Felin. *colum.* 4. *de fid. instr.* Iason. *in l. Gallus. §. idem credendum. num.* 40. *ff. de lib. & posth. & in l. causas. num.* 5. *C. de transactio.* Roman. *cons.* 133. Dec. *cons.* 10. *num.* 8. Sic concessio gratiæ debet intelligi secundum petitionem & omnes qualitates in petitione expressas, utpote quæ censentur in concessione repetitæ. *l.* 1. *& ibi* Bald. *C. de divers. rescript.* Rebuff. *in prax. beneficior. p.* 2. *num.* 25 *& p.* 3 *n.* 24. Paris. *cons.* 3. *num.* 54. *Volum.* 4 Menoch. *cons* 202. *num.* 20. *& cons.* 244. *num.* 2. *Vol.* 3. Et hoc tanto magis procedit, quando ex concessionis præfatione apparet, quod concedens voluit concedere quod petitum fuerat. Ruin. *cons.* 43. *num.* 8. *Vol.* 1. Menoch. *cons.* 309. *n.* 21. *vol.* 4. Vult. *inter Consil. Marp. cons.* 21. *Vol.* 3. *n.* 212.

XII.

Quod in uno concessum est in aliis denegatum videatur *cap. cum quid una* 84. *de R. I. in* 6. *l. scire oportet.* 21. *§.* 2. *ff. de tut. & curat.* Gail. 1. *obs.* 135. *n.* 2. *Consil. Argent. cons.* 9. *n.* 5. *lib.* 1. vid. plura inf. lib. 9. c. inclusio.

XIII.

Concessio generalis & universalis cuncta complectitur & nihil excludit. *l. Iuliano* 68. *ff. de leg.* 3. *l.* 1. *§. quod autem* 3. *ff. de Aleat. l. fin. §. uxori ff. de aur. legat. l. procuratore* 13. *C. Mandat.* Paris. *cons.* 53 *num.* 21. *col.* 2. *& cons.* 53. *num.* 45. *col.* 3. Covar. *Var. resol.* 1. *cap.* 13. *num.* 2.

Amplia

Amplia ut procedat 1. etiam in materia odiosa & stricte interpretanda. Angel. *in l. fin. col. fin. vers. tertio quaero. ff. de constit. Princ.* Dec. *consil. 5. post n. 4.* Aymon. *cons. 294. num. 3. vers. quanto fortius. & cons. 118. n. 14.*

2. Amplia ut procedat quando in uno casu major sit ratio quam in alio. Dec. *cons. 5. n. 2. & cons. 277. col. 2.* Neviz. *cons. 19. n. 1.* Cephal. *cons. 29. n. 1. & cons. 138. n. 10. vol. 1.* Aym. *d. cons. 294. n. 2.*

3. Comprehendit etiam quae speciali nota sunt digna. Cephal. *cons. 36. num. 10. & cons. 92. n. 10. & seqq.* Roland. *cons. 54. n. 44. vol. 3.*

4. Comprehendit non solum casus inopinatos & insolitos, sed etiam ea omnia quae dici aut excogitari possunt, sive in genere sive in specie. Corn. *cons. 46. n. 3. vol. 3.* Cravet. *consil. 294. n. 2. vers. sed adhuc.* Francisc. Herculan. *in tract. de negativ. num. 84.*

Limita 1. quod id quod ex generali dispositione venit, dicitur comprehensum non per extensionem seu interpretationem, sed per intentionem & proprietatem verborum, cum generalis oratio habeat vim specialis & individuae expressionis. Bart. *in l. 1. in fin. ff. si quis in jus vocat.* plen. Tiraquell. *de ll. connub. gloss. 5. n. 86.* Bald. & Angel *in l. omnes. C. de praescript. 30. annor.*

2. Ubi alias universalis dispositio aliquam reciperet de jure restrictionem vel declarationem, ut puta ad terminos habiles ad subjectam materiam, ad naturam rei secundum jus commune & similia.

Quae tamen omnia procedunt quando sumus in dispositione Legis, statuti vel alterius constitutionis, secus in dispositione hominis. Curt. *cons. 1. num. 2.* Roland. *consil. 27. num. 27. vol. 4. & cons. 61. num. 43. vol. 1.* Ossasc. *decis. Peden. 169. num. 5.*

XIV.

CONCESSUM dicitur quicquid expressè prohibitum non reperitur, *l. necnon 28 §. quid eius 2. ff. ex quibus causis maiores.* Campan. *in divers. Iuris Canonici. rub. 7. cap. 5. n. 1.*

XV.

CONCESSUM ad tempus; post illud censetur denegatum, *l. si unus 27. §. 1.* ubi Bald. *ff. de pactu. l. Imperator 8. de postuland.* Dec. *consil. 328. in princ.* Castrens. *consil. 263. num. 3. lib. 2.* Tiraq. *de retractu lig. §. 1. gloss. 21. num. 44.* Surd. *decis. 189. num. 9.* Petr. de Anchar. *cons. 70. n. 8.* Card. Tusch. *practic. concl. tom. 4. lit. 1. concl. 71. num. 20.* Gemin. *cons. 15. num. 18. circa fin. & num. 19.* Rot. *decis. 215. num. 1. & decis. 617. num. 2. apud Farinac. p. 1. recent. & decis. 369. n. 1. apud eund. p. 2. recent.* Duran. Rotae *decis. 402. n. 2.*

XVI.

CONCESSUM ad tempus limitatum, ultra illud non extenditur, *l. statu liberum 11. §. Stichum. ff. de legat. 2. l. 1. §. si mulier.*

ff. de liber. agnosc. Tiraq. *de retractu convent.* §. 1. *gloss.* 2. *n.* 46. Rot. *decis.* 596. *num.* 2 *apud Farin. p.* 1. *recent.* Bald. *cons.* 33. *Statuto cavetur. n.* 3. *vers. nam id quod fit post terminum. lib.* 5. ubi quòd si est permissum infra certum tempus probari, lapso tempore censetur exclusa probatio. Cravett. *consil.* 145. *num.* 22. *vers. & si dicas.* ubi quòd obligatio manutenendi usque ad certum tempus excludit tempus posterius, Zabarell. *consil.* 38. *num.* 4. ubi quòd concessio facta de materia prohibita usque ad certos terminos, excludit ultra illos terminos, maximè quando in aliis non est eadem ratio. refert Cardin. Tusch. *d. lit.* 1. *cons.* 71. *n.* 52. *cum seqq.*

XVII.

CONCESSO uno, conceduntur omnia necessaria ad illud unum: [Etiam ea quæ in consequentiam veniunt nisi majora fuissent concessis. Dd. *in l.* 2. *de Iurisdict.* Hartm. Pistoris 1. *quæst.* 15. *n.* 58. Sic data facultate areæ datur superficies. *l. obligationum* 44. §. *placet* 1. *fin. de O. & A.*]

CAP. XXXIX.
De Conclusione.

Axioma I.

Post conclusionem in causa nil amplius produci potest ad probandum. *cap. cum dilectus* 9. *de fid. instr. Auth. atqui semel. C. de probat.* Intellige si agitur de probationibus testium vel instrumentorum: sed quo minus judex jurejurando causam decidere possit, nihil impedit conclusio in causa. Neque enim hæc est probatio litigatoris, sed judicis potius ad veritatem investigandam provisio. Fach. 1. *contr.* 17.

II.

Conclusio libelli restringit narrata ad ea quæ in conclusione petuntur, arg. *l.* 2. *C. de per. hered.* quia in conclusione stat modus agendi. Dd. *in l. edita* 3. *C. de edend. & in c. hac quippe* 10. *caus.* 3. *q.* 6. Schurf. *cons.* 81. *centur.* 1. Ea causa est, cur Dd. libelli terminum conclusionem appellent. Bald. *in d. l. edita. num* 133. Curt. jun. 302. *num.* 2. *Vol.* 3. Vellej. *inter Consil. Marpurg. consil.* 15. *num.* 32. *Volum.* 1. Adaptatur enim ad narrata præcedentia. Socin. *consil.* 262. *in causa. num.* 1. *Vol.* 2. cum causa concludendi conclusionem declaret, ut ait Bald. *in l.* 5. *num.* 1. *C. de Rei Vind.* Dec *consil.* 58. *proterva. num.* 4. Wesenb. 1. *cons.* 21. *num.* 5. Nec narrata in libello extendunt libellum

libellum ultra quam in conclusione petitum fuit. Anton. de Batr. *in cap. fin. de judic.* Alex. *conf.* 117. *num.* 2. nisi in libello subjiciatur clausula petens jus & justitiam ministrari, tum enim etiam secundum ea, quæ probata fuerant ferenda erit sententia, quæ tamen clausula tunc demum hunc effectum sortitur, quoties id in actoris commodum redundat, secus enim est si in ejus detrimentum cederet, tum enim potius conclusioni standum quam ut libellus ex dicta clausula generali præter intentionem actoris extenderetur. Hartm. Pistor. 1. *quæst.* 45. *num.* 23.

III.

In conclusione censentur repetita, quæ in præfatione præmissa sunt. *l. Titia* 134. *§. item* 1. *& §. ult. de V. O.* Wes. *comm. Cod. num.* 34.

IV.

Conclusum in causa vel sententiam esse perlatam sunt paria. *l. si rem* 29. *§. fin. ff. de evict. l. quamvis indubitati* 19. *C. de adult.* declara quoad scil. participatio illa procedat quoad partem, cui ex conclusione manus sunt ligatæ: secus quoad judicem cujus officium facta conclusione non conquiescit. Gail *lib.* 1. *obs.* 107. *num.* 7.

V.

CONCLUSIO potiùs attenditur, quàm facti narratio. Lap. *alleg.* 55. *Quidam coram iudic. num.* 5. *vers. de hoc patet.* Innocent. *in cap. super litteris* 20. *de rescript.* Jason. *in §. omnium* 1. *num.* 129. *Instit. de actionib.* Cuman. *consil.* 63. *Vicarius quidam. in princip.* Angel. *de Perus. consil.* 36. *Pro decisione. num.* 3. *vers. Secundò præmitto.* Gemin. *cons.* 118. *Ne super deductis. num.* 5. *vers. nec etiam potest iustificare*, ubi quod conclusio, & non narratio attendi debet, Bald. *consil.* 353. *De libello, lib.* 2. Alex. *conf.* 121. *Viso processu, num.* 2. *&* 3. *lib.* 1. *& consil.* 44. *Eximie. num.* 3. *&* 4. *vers. quantum. lib.* 7. ubi quòd libellus, in quo duo actores narrantur, sed in conclusione unus solus exprimitur, sustinetur secundùm conclusionem, Calderin. *consil.* 483. *in fine*, aliàs 5. *de accusat.* ubi quòd in denunciatione judiciali attenditur conclusio ad exemplum libelli; non autem narrativa, Federic. de Senis *consil.* 158. ubi declarat quod non semel ex narratis sumitur conclusio, & sufficit, quod ex narratis sequatur idem quod exprimi debebat, refert, & alia plura adducit Card. Tusch. *practic. conclus. tom.* 2. *lit. C. concl.* 558. *per totam.*

V. CON-

VI.

CONCLUSIO sola attenditur, ac obligationem inducit, & non quod tractatur, & dicitur, *l. si voluntate* 8. *C. de rescind. vendit. cap. tua* 8. *de his, quæ fiunt à Pral.* Alex. *consil.* 13. *num.* 6. *in fin. & consil.* 18. *num.* 2. *& cons.* 28. *num.* 3. *lib.* 1. Rebuff. *ad concord. Franciæ. in rub. de constitut. in gloss. verb. tractatus. vers. nec aliquod ius ex tractatu quæritur.* Gonzal. *ad Regulam* 8. *Cancel. gloss.* 63. *numero* 34. [Unde ex modo concludendi qualitas actionis intentatæ colligitur, & demonstratur *cap. litera* 3. *de dilat. & ibi gl. in verb. tribus annis. l. non debet* 11. *in fin. ff. de dolo.* Bart. *in l. certi condictio in princ. ff. de reb. cred. & in l. Aurelius.* §. *Stich. de liber. leg.* Ripa *in l.* 12. §. 1. *numero* 137. *de acquir. poss.* Dec. *consil.* 136. *num.* 1. *& consil.* 252. Vultej. *inter Consil. Marpurg. consil.* 15. *num.* 30. *vol.* 1. Bart. *in l. si priusquam. num.* 13. *ff. de oper. nov. nunc.* Decian. *consil.* 130. *num.* 2. *vol.* 3. Bursat. *cons.* 234. *num.* 3. *vol.* 3. Cephal. *cons.* 393. *num.* 163. *vol.* 3. Mynsi. *resp.* 25. *num.* 2.

Limita quoad allegationes juris licet enim sit conclusum nunquam tamen intelligitur præclusa via allegationibus juris, cum semper Jura & Leges allegari possint. Bald. *in Auth. jubemus. in ult. col. C. de iudic. & l. quamvis* 19. *C. de adult. & Nov.* 115. *in princ.* Arnold. de Reigen. *in exercitat. practic. disputat.* 8. *thes.* 3.

CAP. XL.
De Concordia.

Concordare non est idem utrunque in corde habere quodcunque illud sit, sed in re eadem (vel eodem modo, idem in eodem) Aristot. 9. *Ethic.* 16. hoc eleganti exemplo declarat Ioach. Camerar. cum air: Audita est honorati cujusdam viri vox, quem tali in mentione nominare non oportet, se uxoremque suam unam sententiam habuisse compluribus annis ab initio conjugij, & *idem voluisse* ambos dicentis, *Et se enim & illam in domo dominari cupivisse*, & merito huc referri potest ex Augusta Caroli V. Historia memorabile exemplum. Cum enim post Francisci Sfortiæ mortem à Cæsare Gallus per Legatum Ducatum Mediolanensem peteret, IDEM SIBI PLACERE, quod Fratri suo Regi Galliæ placere videret, respondit, Legatus optatam se obtinuisse sententiam ratus tum quidem omnia felicia Regi perscribit: sed Carolus Ducatum eum sibi non minus quam Gallo placere, ideoque à se non minori studio retinendum quam à Gallo expetendum senserat Chyt. in Orat.

Orat. de Carol. V. facit ad hanc rem locus elegans Sen. *lib.* 3. *de immort. cap.* 34. *Quod vinculum amoris esse deberet, seditionis atq; odii causa est*, idem velle: & *lib.* 5. *de benef. c.* 83. *omnes qui in ista negotiatione* (scil. emendi vendendique) *sunt* idem volunt (sc. lucrari & quæstum facere.)

Cap. XLI.

De Condemnatione.

Axioma I.

Condemnari quem inaudita causa inhumanum est, *C. A. de injus voc.* [illegible] æquitatis ratio non patitur, *l.* 1. *ff. de requir. reis vel. absent. damn.* Quin imo in dubio potius ad liberationem & contra fiscum concludendum. *l. non puto* 10. *de jur. fisc. l. Arrianus* 47. *de O. & A.* Gail. 2. *obs.* 101. *num.* 1.

Excipe nisi contumaciter absit. *vid. l.* 13. *C. de jud.* ut tamen ita abesse dicatur necesse est prius citationem rite insinuatam, & relationem nuncij, cui, quando, quomodo, ubi & in quo loco insinuatio facta sit, ad acta esse consignatam. Hic enim relationis actus substantialis est: adeo ut nisi illo prævio totus processus in contumaciam non subsistat. *l.* 5. *§.* 1. *ff. Ex quibus caus. in poss. eat. ubi Bart. n.* 1. Gail. 1. O. 54. *n.* 7. Mynf. 6. O. 10. *n.* 8. Verum hæc dicta procedunt tantū in civilibus secus in criminalibus ubi nec ex causa contumaciæ velut ex nuda suspicione, & præsumtione quis condemnari debet. *l.* 5. *de pæn.*

II.

Fatuus est judex qui aliter condemnat quam fuerit petitum. *l. ult. C. de fideicommiss.* Ratio, quia potestas judicis ultra libellum non extenditur. *vid. latè ad hoc Axiom.* Carpz. *p.* 1. *c.* 26. *def.* 6. *per tot.*

Cap. XLII.

De Condictione.

Axioma I.

Condictiones Dominis non dantur nec quisquam rem suam condicit. *l. ult. usufruct. quem cav. l.* 1. *§.* 1. *de Cond. Trit.* Ratio peti potest *ex §* 14. *Instit. de act.* quia in condictione ista formula usurpatur *Rem dare oportere.* Dare autem est dominium transferre, quod ut fiat Dominus petere non potest. *l.* 14. *§.* 2. *de except. rei jud.*

Limitatur hæc regula quoad personam furis. *d. §.* 14. *vers. plane ex facto furum. Inst. de act.* nam Dominus licet rei furtivæ dominium retineat, tamen rectè cum fure condictione experitur, *tot. tit. de condict. furt.* quod speciali

 odio

odio furum introductum, ut non tantum ut alij possessores R. V. & actione ad exhibendum, sed etiam in specie ut fures conditione durius obligentur. Et hoc circa fures ab initio peculiare fuit, *d. §* 14. hodie hac eadem conditione obligantur etiam, 1. raptor, *d. l.* 1. *§.* 1. *& l.* 2. *de Cond. Trit.* tanquam fur improbior. *pr. Inst. de Vi bon. rapt.* 2. conjunx quæ divortij causa res amovit, *l.* 26. *rer. amot.* 3. depositarius qui depositum penes se esse negavit. *l.* 13. *§.* 1. *deposit.* 4. qui pignus soluto credito dolo restituere noluit. *l.* 4. *§.* 1. *de reb. cred.* adeo ut generalem limitationem formare liceat: Cuilibet injustè possidenti Dominum rem suam posse condicere. *l.* 6. *de cond. ab turp. vel injust. caus.* Cujac. *ad d. l.* 4. *§.* 1. *de reb. cred. & in Pap. ad l.* 5. *rer. amot. p.* 282.

II.

Conditiones non infamant quamvis ex famosis causis pendeant. *l.* 36. *de O. & A.* Ratio, quia licet causa importaret infamiam formu[illegible] actionis in factū temperata facit eam cessare. arg. *l.* 11. *§.* 1. *de dolo.* Verum h[illegible] procedunt quoad infamiam Iuris, non quoad infamiam facti. Wes. *in* [illegible] *his qui not. infam. l.* 1. *§. item adversus. ff. unde vi. l.* 8. *C. eod.*

CAP. XLIII.

De Conditione.

Axioma I.

Conditio illa propriè dicitur quæ ab initio & ante perfectionem actus requirit implementum. *l. filiofam.* 42. *de condit. & dem.* & ideo ante implementum non oritur. *l. cedere* 213. *ff. de V. S.* Vult. *inter Consil. Marpurg. consil.* 21. *volum.* 3. *num.* 82. quod non est in modo: In eo enim post contractum demum completum & perfectum, quid impleri debet. *l. Mævia.* 44. *de manum. test. l. demonstratio* 17. *§. fin. & in l. quibus diebus* 40. *§.* *Thermus* 5. *de cond. & demonst.* Ruin. *consil.* 26. *num.* 8. *Vol.* 2. Cravett. *consil.* 59. *num.* 1. *Vol.* 1.

Limita hoc verum quoad conditiones suspensivas, quæ non inducunt perfectum contractum. *l.* 2. *§.* 2. *pro emptor.* non quoad resolutivas, quæ perfectum contractum nihilominus inducunt. *d. l.* 2. *§.* 4. *pro empt.*

II.

Conditiones & qualitates non possunt de casu ad casum, multo minus vero de persona ad personam trahi. *l. centesimis* 46. *§. penult. de V. O.* nec conservandæ agnationis gratia extendi debet fideicommissum ultra terminos à testatore præscriptos. *§. nos igitur auth. de restitut. fideicomm.* Matth. Layman. *cons. feud. in caus. Honold. n.* 358.

III. Po-

III.

Positi in conditione non sunt positi in dispositione, i. e. institutione: *l. Gallus 29. §. item credendum 2. & §. in omnibus 10. de lib. & posth.* Cujac. *ad l. 85. de hered. instit. in respons. Scævol. p. 256. C. id. de condit. & dem. thes. 29. num.* 2. declarationem hujus Regulæ, vide *ap. Lonner. lit. C. arrest.* 46. aliud in contractibus. *Vide respons.* Hessen-Darmstatt *contra* Hessen. & Moller. *5. semestr. 4. 9. per l. 1. C. de pact.*

IV.

Conditionis adjectio non obstat quo minus rei sub conditione datæ dominium transferatur. *l. dotis servitus 7. §. ult. cum seq. l. 9. §. 1. de jur. dot. l. 1. §. 1. de usuc. pro dot. l. sub conditione 16. de solut.* Quippe cum nulla conditio impediat principium essentiæ contractus, *post* Tiraquel. Wesenb. *in Comment. de cond. ob caus. dat. num.* 42.

V.

Sub conditione relictum, sub contraria censetur non datum. *l. si legatum 10. l. legata inutiliter 14. de adim. legat. l. quod pure 6. in pr. quand. dies leg. ced. l. 2. & ibi gloss. in verb. conditionalis. ff. de in diem addict.* Forst. *inter Consil. Marpurg. consil. 15. num.* 114. *Vol.* 1. Boecr. *de invest. feud. cap. 5. num.* 19.

VI.

Conditione semel impleta non amplius est quærendum. *l. cum uxori 4. C. quand. dies leg. ced.* Bald. *in l. ult. C. de hered. Instit.* Cravett. *consil.* 161, *num.* 6. Vult. *consil.* 31. *Vol.* 1. *num.* 42.

Ratio, quia conditio habetur pro causa, deficiente itaque conditione deficit quoque & causa, neq; subsistit obligatio. Felin. *in c. si cautio. n. 16. de fid. instr.* Gail. *lib. 2. observ.* 132. *num.* 4. Et actum reducit ad non actum *l. proinde. 8. ff. si cert. pet.* Conditio enim & causa finalis in idem recidunt. Wesenb. *consil. 16. num.* 5. Gail. 2. *observ.* 132. *num.* 4. Vult. *inter Consil. Marpurg. cons.* 15. *num.* 284. *Vol.* 1.

VII.

Conditio habetur pro impleta, cum per eum ad quem spectabat, steterit quo minus impleretur. *l. hac venditio 7. ff. de contrah. empt. l. jure civili 24. de cond. & dem.* Dec. *in l. 1. num. 5. C. de instit. & substit.* Grammat. *decis. Neapel.* 102. *num.* 108. Ruin. *cons.* 166. *n.* 12. *lib.* 3.

VIII.

Conditio quæ semel evanuit amplius non reviviscit *l. cum uxori. 4. ubi* Dd. *C. quand. dies leg. ced.* Castr. *consil.* 97. *num.* 3. *Vol.* 2. Bertazol. 2. *consil. decis. cons.* 69. *num.* 11.

IX.

Conditiones plures unius loco habentur & omnibus parendum. *l. si heredi plures* 5. *ff. de condit. instit. l. cedere* 213. *ibi: ubi sub conditione ff. de V. S. l. qui heredi* 44. *ff. de condit. & dem. l. cum quarebatur* 13. *ff. judicatum sol. & l. si quis ita* 63. *ff. de V. O.* Vnde Capra *cons.* 72. *num.* 12. *incip. cum viso*, inducit hoc ad legatum sub pluribus conditionibus uxori relictum, veluti si & quoad honeste vixerit viduaq; permanserit atq; in domo mariti testatoris habitaverit, quod nimirum legatum ei non debeatur, nisi omnes conditiones adimpleverit. *d. l. si heredi* 5. quod intellige procedere si conjunctim data sunt, (secus enim si disiunctim) tunc enim cuilibet parendum erit, Gail. *lib.* 1. *de P. P. cap.* 7. *num.* 21.

X.

Conditio dividua conjuncta individuæ totam conditionem individuam facit. *l. si ita fuerit* 13. *in pr. ff. de manum. test.* Socin. *cons.* 107. *num.* 12. *vol.* 4. *incip. visa sententia.* Gail. *de pignorat. c.* 20. *n. ult.*

XI.

Conditio impossibilis in ultimis voluntatibus non vitiat dispositionem, sed ipsa vitiatur. *§.* 12. *I. de hered. instit.* quod regulariter quidem procedit, quanquam si conditio impossibilis possit per æquipollens adimpleri. *l. hujusmodi.* 84. *§. si ita* 7. *ff. de legat.* 1. hoc est, quando conditio non possit adimpleri eo modo quo testator voluit, sufficiat impleri per modum similem. *l. legatum* 16. *ff. de usufr. leg.* Gail. 2. *obs.* 4. *num.* 16.

XII.

Conditionis adjectio cum sit res facti probari debet, Menoch. 4. *præsumpt.* 175. *num.* 3. & 4. Mascard *de probat. conclus.* 733. *per tot.* Vnde conditionis implementum probari debet, per eum qui se in dispositione conditionali fundat. *l. hoc jure* 10. *de V. O. l. ita stipulatus* 115. *§.* 2. *eod.* Bart. *in l. si quidem. num.* 5. *C. de except.* Farin. 1. *cons.* 104. *n.* 11.

XIII.

In conditionibus attenditur prima existentia & non successus. *l. si quis heredem* 7 *C. de instit. & subst.* Bald. *in l. cum precibus. num.* 6. *C. de impub. subst.* Rol. à Vall *in tract. de lucr. dot. quæst.* 51. *num.* 1. Paris. *cons.* 32. *n.* 1. *lib.* 2. Chassan. *cons.* 53. *n.* 6. Gylman. *tom.* 1. *p.* 1. 3. *vot.* 7. *n.* 5.

XIV.

Conditionis hæc est natura ut retrotrahatur. *l. si filiusf.* 78. *de V. O.* quod obtinet quando à casu pendet, secus cum à potestate contrahentium. *l. potior.* 15. & *ibi* Bart. *ff. qui potior. in pign. l. si servum* 18. *§. ult. de stipul. serv.* Fach. 1. *contr.* 94. Gail. 2. *obs.* 2. *n.* 1. Hartm. Pist. 1. *quæst.* 4. *num.* 9.

XV. Con-

XV.

Conditio formam non levem inducit, qua omissa dispositio non sortitur effectum, *l.qui haredi* 44. *l.Mavius* 55. *ff. de condit. & demonstr.* Tiraquel. *de retractu. tit.* 2. §. 2. *gloss.* 1. *n.* 3. & 4. Menoch. *consil.* 60. *num.* 48. & *cons.* 69. *num.* 72. Garc. Gironda *de explicat. privileg. & exempt. num.* 667. Cald. Pereira *de potest. eligendi, cap.* 2. *num.* 16 & *cap.* 4. *num.* 30. Gutier. *practic. lib.* 1. *q.* 17. *num.* 11. Sanch. *de Matrimon. lib.* 3. *disp.* 5. *num.* 2. Rot. *decis.* 315. *num.* 3. *apud Farin. p.* 1. *recent.* Grat. *consil.* 12. *num.* 22. *vol.* 2. Paris. *cons.* 97. *num.* 86. *lib.* 1. Card. Tusch. *practic. conclus. tom.* 2. *lit.* C. *concl.* 483. *num.* 8. Honded. *cons.* 60. *num.* 26. Franc. Becc. *cons.* 39. *num.* 19. & *cons.* 58. *num.* 18. Carol. de Grass. *de except. ad mater. stat. exclud. omnes except.* 35. *num.* 5. Nicol. Intrigl. *decis.* 21. *num.* 2. *lib.* 1.

XVI.

Conditio nihil ponit in esse, & ideo actus conditionalis non valet, nisi existente conditione, *l. si quis sub conditione* 8. *ff. si quis omissa causa. l. cedere diem* 213. *ff. de verb. signif. l. si quis fundum* 37. *ff. de contrah. empt. l. ex facto* 35. *ff. de hared. instit.* Afflict. *decis.* 355. *num.* 4. Cephal. *consil.* 56. *n.* 11. & *seq.* Rol. à Vall. *cons.* 58. *n.* 14. & *seq. lib.* 3. ubi quòd paria sunt nihil fieri vel fieri sub conditione, quæ non purificetur. Roman. *consil.* 421. *Hic Mathaus. num.* 2. ubi extendit tàm in conditione affirmativa, quàm negativa, Alex. *cons.* 145. *lib.* 2. & *cons.* 42. & 46. *lib.* 7. ubi quòd procedit tàm in conditione expressa, quàm tacita, Bald. *cons.* 478 *lib.* 1. ubi quod deficiente conditione deficit conditionatum, Mench. *quæst. illustr. cap.* 55. *num.* 6. Surd. *de aliment. tit.* 9. *quæst.* 29. *à num.* 13. & *decis.* 209. *num.* 1. & *consil.* 38. *num.* 24. & *cons.* 298. *num.* 1. & *cons.* 322. *num.* 26. & *cons.* 423. *num.* 18. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit.* C. *conclus.* 593. *à princip.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut.* 56. *num.* 3. & *resolut.* 88. *num.* 4. Francisc. Molin. *de brachio seculari. cap.* 18. *num.* 14. Brunor. à Sole *in locis communib. verb. conditio* 3. ubi quòd in conditione positum non est in dispositione. Flamin. *de resignat. lib.* 1. *quæst.* 14. *num.* 9. ubi quòd actus habetur, ac si non esset factus non purificata conditione. Intrigl. *d. decis.* 21. *num.* 4. *lib.* 1. Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. lib.* 1.

quæst. 27. num. 4. [Unde quotiens aliquid dicitur vel constituitur sub conditione si ea conditio non existat, constitutioni locus non est. *l. 1. vers. huius rei. de offic. eius cui mand. est iurisd. l. 8. §. si ignorante 17. ff. mand. l. 1. de Reg. Caton.* Unde Dd. dicunt, si conditionalis dispositio affirmat conditione cedente, ea deficiente negat. Ang. *consil. 373. col. penult.* Cravett. *consil. 344. num. 4.* Bocer. *de investit. feud. cap. 5. num. 19.*]

XVII.

CONDITIO debet impleri in forma specifica, *d. l. qui heredi. & d. l. Mævius 55. ff. de condit. & demonstr.* Bald. *consil. 437. in princ. lib. 5.* Oldrad. *cons. 244. num. 3. vers. respondetur.* Angel. *cons. 373. Visis instrumentis. num. 2. vers. in contrarium.* latè Gail. *2. obs. 2. num. 3. & obs. 132. num. 3.* Cravett. *cons. 796. num. 5.* ubi quòd in voluntariis, & contra piam causam conditio adimplenda est in forma specifica, & non sufficit implementum per æquipollens, Menoch. *consil. 1. num. 410. & cons. 35. à num. 4.* Brunor à Sole *in locis communib. verb. conditio 5.* Surd. *decis. 209. num. 3. & de aliment. tit. 5. quæst. 3. num. 16.* ubi quòd non debet impleri per æquipollens, Flamin. *d. l. 1. quæst. 3. num. 15.* Cardos. *in praxi iudic. verb. conditio. num. 3.* Valasc. *cons. 82. num. 11. vers. præterea.* Mari. Anton. *var. resolut. lib. 1, resolut. 56. n. 2.* Ceval. *commun. contra communes. tom. 4. quæst. 900. num. 56.* Card. Tusch. *d. tom. 2. lit. C. conclus. 595. à princip.* Castill. *controvers. p. 2. lib. 5. c. 119. num. 6.* Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 40. n. 4.* Vincent. Fusar. *de substit. quæst. 246. num. 16.* Caroll. de Grass. *d. except. 33. num. 17. & 59.* ubi addit conditionem necessariam per æquipollens impleri posse. [text. *in l. fideicommissa 11. §. si cui. ff. de leg. 3. & l. mulier 20. §. 1. de condit. institut.* maximè si disponentis voluntati per æquipollens æquè ac ipsam formam specificam satisfieri possit. Marc. Mantua *singul 121. vers. ad secundum.*] Et non purificata conditione, ac si non esset factus habetur actus. Surd. *consil. 157. num. 7. & consil. 236. num. 6. & cons. 298. num. 36.* Joan. Maria. Novar. *d. lib. 1. quæst. 40. num. 2.* Castill. *d. cap. 119. numero 5. cum seqq.* Intrigl. *decis. 21. n. 5. lib. 1.* Cassanat. *consil. 2. n. 28. & seq.* Joan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst. 62. n. 19. & q. 77. num. 51.*

Paria

Paria enim sunt nihil fieri, aut sub conditione fieri, quæ purificata non fuerit. Surd. *cons.*371. *num.* 69. & 70. plures, de quibus Castill. *d. cap.* 119. *num.* 1.

Limita, quando conditio non stat per implere debentem, seu devenit ad actum impossibilem, implendi sine culpa implere debentis, *vid: supr. Ax.* 6. Cuman. *consil.* 38. *circa fin.* Angel. *cons.* 301. *Factum tale. num.* 3. Cardin. Tusch. *conclus.* 595. *num.* 32. *cum seqq.* Cardos. *d. verb. conditio. num.* 7. Rot. *decis.* 493. *num.* 3. & 6. *apud Farin. p.* 1. *recent.* Thom. Doct. *cons.* 93. *num.* 4. Mari. Anguisol. *consil.* 2. *num.* 19. Vivi. *decis.* 383. *num.* 1. Carol. de Crass. *d. except.* 33. *n.* 22. Conditio enim habetur pro impleta cùm non stat per eum, qui illam adimplere debet, *l. jure civili* 24. *ff. de condit. & demonstr. l. inter. & l. seq. C. eod. tit.* Surd. *cons.* 374. *num.* 7. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancel.* §. 3. *proœm. num.* 38. Joan. Maria. Novar. *d. lib.* 1. *quæst.* 40. *n.* 7. Carol. de Grass. *de except.* 33. *n.* 24.

[Limita 2. quando conditio non possit adimpleri formaliter prout testator voluit: tunc enim sufficit virtualiter & in effectu impleri quantum ad mentem testatoris & causam finalem. per text. *in l. huiusmodi* 84. §. *si ita* 7. *ff. de leg.* 1. Gail. 2. *obs.* 4. *n.* 16.]

XVIII.

CONDITIO frustra expectatur, cujus eventus nihil debet operari, *l. si quis ita scripserit* 33. *ff. de hered. instit. l. cum hæres* 52. §. *fin. ff. de acquirend. hæred.* Anton. Gom. *var. tom.* 1. *cap.* 2. *num.* 12. *prope fin. & cap.* 10. *num.* 17. *in fin.*

XIX.

CONDITIONE deficiente, contractus celebratus censetur resolutus ab ipso initio, *l. necessario* 8. §. 1. *ff. de peric. & commodo rei vendit. l. pecuniam* 36. ubi Alex. *num.* 4. *ff. si certum pet.* Menoch. *consil.* 134. *num.* 30. & 31. & *cons.* 139. & *seq.* & *cons.* 322. *num.* 59. Tiraquel. *in l. si unquam* 8. *verb. revertatur. num.* 277. *C. de revocand. donat.* ubi quòd defectus conditionis habet oculos retrò ad tempus dispositionis. Surd. *de aliment. tit.* 9. *quæst.* 4. *num.* 23. Flamin. *de resign. benefic. tom.* 1. *lib.* 1. *quæst.* 3. *num.* 27.

XX. CON-

XX.

CONDITIONE pendente actus non dicitur perfectus, suspendit enim conditio actum in effectum, vel eventum conditionis, *l, cedere diem* 213. *ff. de verb. signif.* Menoch. *conf.*63. *à num.*18. Surd. *conf.*186. *num.*12. *& conf.* 238. *num.* 7. *& conf.*208. *num.*11. Joan. Maria. Novar. *d. lib.*1. *quæst.* 27. *num.* 5. Castill. *d. lib.* 5. *p.* 2. *cap.* 119. *n.* 7. Intrigl. *d. decis.*21. *n.*6. [adeò ut pro imperfecto pendente conditione habeatur. Menoch. *consil.* 88. *num.* 9. nec præsumuntur impletæ nisi probentur, Castrens. Alex. & Dd. *ad l. item quia. ff. de pact.* Unde instrumentum guarentigiatum non habere executionem, paratam nisi liquidata conditione tradunt. Alex. *in d. l. item quia de pact.* Bald. *in l.* 2. C. *de Execut. rei jud.* Wesenb. 1. *consil.* 14. *num.* 91.

CAP. XLIV.

De Confessione.

Axioma I.

Confessio extrajudicialis geminata idem operatur quod judicialis. Bart. *in l. cum scimus. Cod. de Agricol. & cens.* Paul. Castr. *in l. Publia. §. Titius. ff. deposit.* Felin. *in cap. de hoc. num.* 3. *de Simon.* Regner. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. Vol.* 1. *cons.* 11. *num.*87. Bertazol. *lib.* 1. *cons. decis.* 42. *num.* 2. Everhard. *in loc. à Vi geminat. num.* 15. Petr. de Ptolomæis *ad l. admonendi. num.* 110. *de jurejurand.*

II.

Confessio est interpretanda secundum mentem confitentis. *l si quis intentione* 66. *ff. de judic.* Alciat. *in tract. de præsumt. p.*3. *præsumpt.* 35. *num.* 10. Bertazol. 1. *consil. decis. cons.*166. *num.* 53. Estque instar instrumenti. Bald. *ad l. fin. quæst.* 3. *C. de edict. D. Adr. toll.* ideoque quod non cantat, nostrum quoque non erit supplere vel addere, sed pro omisso & non confesso habere. *l. ad probationem* 21. *C. de probat.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. consil.* 28. *Vol.* 2. *num.* 62.

III.

Confessio acceptari debet cum omnibus suis qualitatibus, nec potest pro parte scindi vel dividi, Bart. & Bald. *in l. siquidem. C. de except.* Bald. *in l. Gallus. §. quidam. ff. de liber. & posth.* Ludovic. Gomez *ad §. item si quis. Institut. de Act. num.* 17. Roman. *cons.*167. *col.*2. Bart. Veronens. *in suo tract.*

cautel.

cautel. 86. *&* 226. sed aut tota acceptanda aut tota rejicienda. Bart. *in l. Aurelius. §. item. ff. de liber. legat.* Gribald. *in thes. commun. opin. verb. confessio. num.* 7. Quod accipe verum esse in directo connexis capitibus non etiam in iis quæ quandam separationem admittunt, & separata ac diversa facta factorumque qualitates separatas respiciunt. Bart. *in l. unic. C. de confess.* Hyppol. de Marsil. *sing.* 185. Felin. *in cap. auditis. extr. de præscript.* Bald. *in l. siquidem in 2. notab. C. de transact.* Goedd. *inter Consil. Marpurg. cons.* 28. *Vol.* 2. *num.* 77. Lanfranc. de Orian. *in prax. c.* 17. *num.* 14.

IV.

Confessionem unius cedere damno alterius absurdum est. *l. Seja Mancipia.* 28. *ff. ad SC. Vellej. l. Quintus* 48. *ff. mand. l. si quis in gravi* 3. *§.* 1. *ad SC. Syllan.* Vult. *inter Consil. Marpurg. cons.* 30. *num.* 150. *Vol.* 2.

Amplia quod hoc non tantum quoad personas procedat, sed etiam quoad actiones, sic confessio unius facti, vel causę non inducit facti, vel causæ alterius confessionem. Bald. *in l. is qui rem. Vers. deinde. C. de probat.* Goedd. *consil.* 28. *numero* 61.

V.

Confessio dubia interpretari debet in bonam partem & ad favorem confitentis. Bald. *in l.* 1. *num.* 23. *Vers. primo casu. C. de confess.* Claud. Seysel. *in reper. l. ut vim. num.* 113. *ff. de justit. & jur.* ubi hanc regulam exemplis bene declarat. Farin. *in sua pract. crimin. p.* 2. *tit. de reo confess. & convict. quæst.* 81. *cap.* 1. Ubi Regulam tribus modis limitat & declarat 1. ut procedat in foro fori, secus in foro poli 2. ut non procedat in homine malæ famæ. 3. ut non procedat in iis quæ de se mala & prohibita sunt. Nam his omnibus casibus dubia confessio in deteriorem partem & contra confitentem interpretanda. Farin. 1. *decis.* 63. *num.* 3. *& in addit. lit. a.*

VI.

Confessus habetur pro judicato. *l.* 1. *ff. de confess.* cum de confessis nullæ sint partes judicis, nisi ut condemnet. *l. proinde* 25. *§.* 2. *ad L. Aquil.* Etiamsi falso confessus. *l.* 1. *l.* 3. *& l.* 7. *de confess.* quæ regulæ sese mutuo collidere videntur & convertere, adeo ut Zas. *in l.* 6. *§. ult. dict. tit.* fateatur se salebra hærere nec nodum expedire posse. Itaque Bach. *t. disput.* 4. *thes.* 1. *D.* distinguit an quis confiteatur apud judicem pedaneum seu in judicio post litem contestatam: an vero apud Magistratum in jure ante litis contestationem, ut priori casu condemnatio sequatur posteriori vero nulla, sed confessus pro judicato sit & parata executio detur per actionem ex confesso, in qua ad instar actionis rei judicatæ. *l.* 56. *ff. de re judic.* non hoc an debeatur, sed an confessus sit, quæritur, eoque licet adversarius probare velit falsam confessionem fuisse, condemnatio tamen sequitur ex actione de confesso. *l.* 3. 4. 5. 6. 7. *de confess.* Unde Hartman. Pistor *obs.* 34. *pr.* ait confessionem sufficere ad condemnandum aliquem de eo quod fuerat confessus. *can.* 1. *& seqq. caus.* 2. *q.* 1.

can Lotharius 4.*cauf.*31.*quaft.*2.Non fufficere autem ad puniendum feu pœnam infligendam. *l.*1. *§.Divus* 17.*ff.de quaft. Vid. Coll. Argent.de interr. in jure fac. thef.*22.

VII.

Confeffio ficta non plus operari poteft quam vera. Bald. *in l.*2. *§. quod fi Actor in fin.C.de juram. propter calum.* Farin. 1.*conf.*28. *n.*1.

VIII.

Confeffio in una inftantia facit fidem inter eafdem perfonas in alia inftantia, nulla habita diftinctione an tendat ad eundem vel ad alium finem. Cacher. *decif. Pedem.* 1. *num.*40. & *decif.*107. *num.*1. quod idem confuluit Curt. jun. *conf.*41. *num.* 15. *Vol.*1. ubi infert etiamfi confeffio fit facta in uno judicio ad unum finem tendente: idque probat per doctrinam Accurf. *in Auth.poffeffor:C.qui pot. in pign.* Vult. *inter Confil.Marpurg. conf.*21.*Vol.*3. *n.* 223. Et confeffio facta in uno judicio, probat etiam in alio contra confitentem. *l. jubemus* 41. & *ibi* Bald. *C. de liberal. cauf.* Purpurat. *in l. is apud quem. num.* 82. *C. de edend.* Caputaq. *decif.*190.*n.*1.*p.* 1. & *decif.* 208. *n.* 6. *p.* 2. Cephal. *conf.*100. *num.* 17. *lib.* 1. & *conf.*215. *num.* 56. *lib.*2.

Amplia ut procedat non folum in civilibus, fed etiam criminalibus, in quibus criminis confeffio in uno judicio facta præjudicat in alio. Bellam. *in cap. per inquifitionem. num.* 1. *in* 2. *oppofit.* & *ibi etiam Abb. poft num.* 12. *extra de Elect.*

Limita fcilicet de vera confeffione non ficta. Hæc enim in uno judicio emanata non præjudicat in alio. Mafcard. 1. *de probat. concl.* 348. *num* 32. Honded. *conf.* 66. *num.* 58. & *num.*75. *lib.* 1. Hieron. Cuchal. *in addit. ad Angel. de malef. in Verbo & ad querel. num.* 97. *poft med. Verf. fecundo in confeffione.*

IX.

Confeffum effe quem vel convictum funt paria. *l. qui fententiam* 16. *C. de pæn. l. fin. C. de cuftod. reor.* Gandin. *in tit. de præfumpt. poft. num.*2. *verf. & primo Videtur* Gramm. *decif.*36.*n.*61. Farin. 1.*conf.*26.*n.*3.

X.

Confeffio ad hoc ut confitenti noceat debet effe clara, certa, lucida, expreffa, & explicata: alias non præjudicat. Felin. *in cap. qualiter ill.* 2. *§. licet autem. num* 3. Implicita enim confeffio habet naturam confeffionis incidenter emanatæ. Felin. *in cap.*1.*num.*6.*Verf. item dicat.* & *num.*12.*extra de except.* Butr. *in cap. per inquifitionem.col.*3 *ad fin. Verf. per hoc dicit. extra de Elect.* Marian. *in cap qualiter & quando. num* 1013. ubi de confeffione tacita & in confequentiam. Roman. *confil.* 455. *num.* 2. ubi de confeffione dubia & obfcura rationem reddit, quia fcil. obfcurè refpondens fimilis eft nihil refpondenti *l. de atate* 11. *§. nihil* 7. *de interr. act.* cum aliis ibi per eum allegatis.

gatis. Francisc. de Ponzin. *in tract. de Lam. num. 71.* Brun. *de judic. part. 2. quæst. 6. num. 9.* ubi quod confessio non debet esse æquivoca nec vaga & generalis; sed certa & specialis. Foller. *in pract. crimin. Verb. etsi confitebuntur. part. 1. num. 59.* Mascard. *lib. 1. de probat. concl. 348. num. 36.* Farin. *lib 1. consil 19. in addit. lit. l.*

XI.

Cum confitente sponte mitius est agendum. *c. Presbyterum. dist. 50.*

XII.

CONFESSIO est probatio omnibus melior, & efficacior, quæ fieri possit, *l. cum te 9. C. de probat. l. cùm à matre 14. C. de rei vendicat. l. generaliter 13. C. de non numer. pecunia. cap. per tuas 10. de probat. cap. si cautio 14. de fide instrum.* Hippolyt. *sing. 201. num. 2. & sing. 257. & in rub. C. de probat. num. 81. & 82.* ubi quòd est clarior probatio, quæ haberi possit, Alex. *cons. 13. Ex iis quæ in princ. lib. 1. & consil. 213. num. 15. lib. 2. & cons. 141. num. 3. vers. nulla. lib. 6.* Angel. Aretin. *cons. 48. Videtur primò. num. 3.* ubi ait, quòd est melior probatio, quæ fieri possit. Paris. *cons. 103. num. 10. lib. 3.* Bald. *cons. 195. lib. 2.* ubi dicit, quòd est principalissima omnium probationum, *& cons. 353. col. 1. lib. 3.* ubi refert, quòd ubi adest confessio partis, ibi est relaxatio omnis probationis. Riminald. jun. *consil. 303. num. 3 lib. 5.* ubi quod est regina probationum. Cravett. *cons. 380. num. 12.* ubi ait, probationum omnium illustrissimam esse, Sylvan. *consil. 62. num. 1.* Menoch. *consil. 21. num. 14. & de interdict. remed. 1. recuper. num. 217. & seq.* Mascard. *de probat. concl. 1326. num. 4.* Surd. *decis. 10. num. 12. & consil. 143. n. 39. & de aliment. tit. 8. privil. 30. num. 11.* ubi ait, quòd plenè probat in iis, quæ pendent à voluntate confitentis, Gam. *Lusit. decis. 165. num. 2.* Josephus Sesse *Aragon. decis. 125. num. 3.* Anton. Monach. *Bononiens. decis. 21. num. 8. & decis. 55. num. 25.* Card. Tusch. *d. tom. 2. lit. C. conclus. 645.* Rot. *decis. 436. n. 2. apud Farin. p. 1. recent.*

Non minus probat confessio, quàm instrumentum, Joan. de Anan. *consil. 55. num. 3.* habetque vim publicæ scripturæ, *l. cùm te 5. C. de transact.* Paris. *cons. 99. num. 12. lib. 3.* Roland. *cons. 6. num. 26. lib. 3.* Mascard. *d. conclus. 1326. n. 4.* Flamin. *de resignat. lib. 11. quæst. 14. n. 73.* Gam. *Lusit. decis. 43. num. 1.* Valasc. *de iure emphyt. quæst. 7. n. 27.* Cald. Pereira *de potestate elig. cap. 7. num. 1.* Imò est major probatio, & fortior eâ, quæ fit per testes, vel instrumentum, Bald. *cons. 192. Proponitur.*

ponitur, col.2.circa fin.lib.2. Cravett. *consil.61. num.3. consil.171. num. 4.* Roland.à Valle *consil.71 .n.41.& consil.75. num.24.vol.2.* Mascard. *de probat.in proœm.quæst.7. num. 3.* & ideo semper admittitur etiam ubi aliæ probationes non admitterentur, Marant. *de ordine jud.p.6. art. 5.num.25.* Surd. *cons.60. num. 1. & cons.143. num.39.* Anton.Monach. *Florent.decis.1.num 99.* Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. lib.1. quæst. 89 num.2.& 3.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.5. cap. 98 . num. 34.* Lud.Cenc. *de censib. p.1.cap.4.num.20,* quia facit rem notoriam, Mascard. *d.conclus.1326. num. 4.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 142. num. 9. & 10.* Cardos. *in praxi iudicum. verb. confeßio judicialis. num.36.* Farinac. *in praxi crimin. quæst. 21. num. 31.* Cald. Pereira *de potest.elig.cap.7.num.23.* [Talis enim confessio abit in contractum, adeò ut revocari amplius non possit. Castrens. *in l.si quis in conscribendo. num.2. C.de Episcop. & Cleric.* Dyn. *in cap. quod semel. num.3. de Reg. Iur. in 6.*]

XIII.

CONFESSIO erronea non nocet, & confiteri non videtur qui errat. *l. non videtur 2. ff de confeß. l.error.7. C.de Iuris & facti ignor.* Socin. *reg. 39.* Anton. Gom. *tom.3.var.cap.1.num.66.* Mascard. *de probat.conclus.378.* Surd. *cons.345. num.17.* Mari. Anton. *var. resolut. lib. 3. resolut. 1. num.63.* Card. Tusch. *d.tom.2.lit.C.conclus.649.* ubi *conclus. seq.* agit quando confessio dicatur erronea, vel non. Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 89. num. 10. in fin.* [tamdiu tamen confessio erronea vera præsumitur donec contrarium probetur. *l. 26. §.ult. ff. deposit.*

XIV.

CONFITERI non censetur adversarij agentis intentionem, qui ad excludendum jus actoris exceptionem opponit, *cap. exceptionem 63. de Regul. Iuris, lib.6.* Covar. *var. lib.1. cap. 1. num. 2. vers. eodem jure.* Anton. Gom. *tom.3.var.cap. 12. num. 16.* Cacheran. *Pedem. decis. 178. num. 9.* Franc. Milanen. *Sicilia. decis. 3. num. 46. lib. 2.* Bellon. *Genuens. decis. 38. num. 8. & decis. 91. num. 1.* Petrus Gregor. *Syntagm. Iur. lib. 21. cap. 17. num. 3.* Cardos. *in praxi. Iudicum.*

cum, & Advoc. verb. exceptio. m 26. Stephan. Gratian. *Marchia. decis.19. num.19.* Magon. *Floren.* *cis.* 44. *num.* 6. Cæs. Manent. *decis.* 69. *num.* 1. Camill. Borell. *in sum. omn. decis. tom.* 1. *tit.* 48. *num.* 22. Pyrrh. Mant. *de solut. cap.* 23. *num.* 1. Carol. de Grassis *de except except.* 25. *num.* 81. & 82.

Cap. XLV.
De Confidentia.

Fortius dicunt qui minus habent artis. *Quintilian.* Ratio, quia qui minus sapiunt minus habent pudoris, Erasmus *in Adagiis.* contra inscitia confidentiam parit, unde Cujac. *ad l.* 1. *de Reg. Iur.* Imperitos omnia facile affirmare dicit, cum quo consentit Philosophus 1. *de generatione, cap.*2. & Thucyd. *lib.*2. ubi inscitiam audaciam, prudentiam cunctationem afferre asserit. Eruditio enim timorem creat, imperitia confidentiam. Hieronym. *Epist.*26. & Plin. *lib.* 5. *Epist.*17. Nescio quo pacto, inquit, in studiis homines magis timor, quam fiducia decet: cui dubio respondet 4. *Epist.*7. quia recta ingenia debilitat pudor, perversa confirmat audacia: Rectè ergo *Sydon. Apollinaris* auctores in operibus edendis pudorem potius quam constantiam decere statuit. *libr.* 9. *Epistol.* 11.

Cap. XLVI.
De Confirmatione.

Axioma I.

Confirmatio non potest retrotrahi in præjudicium tertij. Bart. *in l. bonorum rem rat. hab.* Dyn. *in l. semper de Reg. Iur.* Wesenb. 1. *cons.* 6. *num.* 163. Corn. *consil.* 247. *num.* 5.

I I.

Confirmans actum nihil innovat, *cap.* 1. *de confirm. util. & inutil. & ibid. gloss. ad verb. confirmationem. extra de privil.* vel novi dat. *c. inter dilectos.* 6. *§. porrò. de fid. instr.* Specul. *in tit. de instrum. §. nunc autem. num.* 1. Cum de natura confirmationis sit addere robur confirmato, non illud extendere. *l. Aurelius* 28. *§. testamento* 5. *ff. de lib. leg.* Bald. *in l. adversus, n.* 3. *C. si advers rem judic.* Alex. *consil.* 122. *num* 21. *vol.* 6. *incip. Viso puncto.* Gail. *lib.* 2. *obs.* 1. *num.*16. Et confirmans validum non dicitur aliquid de novo dare. Bart. *in l. more* 5. *in sua distinct. num.* 5. & *ibi Ias. num.* 27. *de jurisdict.*

Quando enim confirmatum stare potest pe se & ex se ipso, validum & utile est, illudq; debet attendi & non confirmans. *l. ... 77. ff. de hered. instit. Cons. Argent. cons. 24. num. 55. Vol. 1. add. cap. inte... ... de privil.* Gilcken. *ad l. 13. C. de Eccles. l. 1. §. 1. C. de necessar. serv. here. l.* Hillig. *17. D. E. 19. D.*

Limita 1. Regulam non procedere quando actus nullus à Principe summo confirmatur, tunc enim eo casu qui confirmat, dat ad hoc ut actus potiùs valeat, quam pereat. *l. adoptio. 38. ff. de adopt. §. fin. Instit. de tutel.* Gail. *lib. 2. obs. 1. n. 16.*

Limita 2. quando quis confirmat actum imperfectum, quia tunc confirmando perficit, & per consequens dat. *cap. 1. § fin. de transact. Nov. 15. cap. interim* 1. Gail. 2. *obs. 1. n. 18.*

Limita 3. quando quis confirmat actum tanquam jam antea factum, qui revera nunquam fuit celebratus, quia tunc de novo dare censetur. *l. si donatio. 5. C. de donat. ubi Bald. Vid. Ias. ad d. l. more majorum.* 5. Gail. 2. *obs.* 1. *num.* 19.

Unde Bald. *in l. leges. colum. fin. num. 5. ff. de leg. & in l. ex placito. col. 3. n. 8. vers. secundo casu. C. de rer. permut.* Regulam sic declarat, quod si actus præcedat confirmationem, confirmatio non det esse rei, sed fiat ad benè esse, faciatq; rem confirmatam esse majoris autoritatis. Paris. *consil.* 10. *num.* 39. *Vol.* 1. *Consil. Arg. cons. 24. n. 54. lib.* 1.

III.

Quod non est, confirmari non potest. *c. cum nostris. 6. de concess. preb. l. sed etsi 7. ff. de precar. l. bonorum 24. ff. rem rat. hab.* Alex. *cons. 155. n. 2. Vol. 6. incip. Videretur.* Gail. 2. *obs. 1 num.* 15. Confirmatio enim ejus quod nullum est nihil operatur. *cap. inter dilectos 6. §. ceterum ubi* Caron. *de fid. instr.* nec quicquam operatur confirmatio circa id quod ab initio est inutile. Dyn. *in c. non firmatur. de R. I. in 6.* Vult. *inter Consil. Marp. cons. 15. n. 319. cum seq. Vol.* 1. Pro declaratione tamen hujus distingue cum Dyn. *in reg. non firmatur. de R. I. num.* 5. Inter factum quod omnino à jure annullatur citra ulteriorem limitationem vel dispositionem, & tunc nullum non confirmatur etiamsi causa confirmans supervenerit, v. c. in institutione heredis, quæ ab initio est inutilis propter personam testantis, quia impubes, servus, filius, licet postea factus fuerit pubes, liber sui juris, interque illud quod à lege declaratur nullum, nihilominus tamen superveniente causa confirmante, juris ipsius dispositione toleratur. Et hujusmodi omnino non potest dici nullum, sed aliquo respectu validum, veluti si accedat, quod jus admittit posse validare. v. c. sponsalia impuberum sunt nulla, quia deficit consensus, *cap. 8. de sponsal. impub. junct. cap. unic. de sponsal. in 6.* aliquo tamen respectu juris ordinatione valida sunt, cum teneantur expectare nubiles annos. *d. c. 8.* aliud exemplum vide *in l. fin. C. si major fact. alien. ratam.* Honthem. 3. *de art. Notar. c. 16. n. 38.*

IV.

Confirmatio specialis plus roboris habet quam generalis. *cap. bona 3. de confirmat. util.* gloss. *in cap. quanquam 23. distinct.* Gail. *d. observ. 1. n. 5.*

V. Con-

V.

Confirmatio generalis non trahitur ad illicita vel ipso jure nulla. *l.* 32. *§.* 24. *ff. de donat. inter Vir.* Dd. *in cap.* 1. *de jurejurand. in* 6. Bart. *in l.* 1. *ff. de his qui sunt sui jur.* Langenbeck. *in annotat. LL. cap.* 3. *Verf. qua tamen.*

VI.

Confirmatio semper debet intelligi salvo jure alterius. Iason. *in l. fin. n.* 13. *ff. de pact.* Afflict. *in cap si quis investiterit. num.* 19. *de feud. dat. in Vic. Leg.* Gail. 2. *obserV.* 1. *num.* 14.

VII.

Confirmatio accessorium est confirmati, ut hoc sublato & illud intelligatur nullum esse Vult. *inter Consil. Marpurg. cons.* 16. *num.* 32. *Vol.* 1. *per l. cum principalis* 178. *de R. I.*

VIII.

Confirmatio actus etiam ex intervallo per ratihabitionem fieri potest. *l. semper* 60. *ff. de R. I.*

IX.

Confirmatio Principis vitia contractuum supplet. *l.* 2. *C. quand. decret non est opus.* Wes. *in Parat. de reb. eor. qui. n.* 5. *l.* 38 *de adopt.*

Cap. XLVII.

De Confusione.

Axioma I.

Confusio est seditionis seminarium. Conrad. Brun. *lib.* 3. *de sedit. cap.* 6. *num.* 1. Nolden. *de statu nobil. cap.* 7. *num.* 56. Vnde & in rebus & nominibus vitanda est. *l. ult. C. de I L.* Qui ergo cives suos sine ullo discrimine confusos esse volunt perinde faciunt, ut subulci, qui porcos omnes sive pingues, sive macilentos in eandem haram compellunt. Thom. Bozius *tom.* 2. *de Eccles. Dei lib.* 22. *c.* 8. vel qui hordeum, frumentum, oryzam, milium, legumina &c. in unum acervum cumulant, qua ex re & singulorum seminum & universi acervi usum amittunt. Bod. *de repub. cap.* 8. *in pr.* Fritz. *de Nobil. civil. concl.* 29. *per tot.* Nolden. *d. loc. num.* 56.

II.

Confusio in computatione inæqualium facit res æquales, & dicitur portio inæqualium æquata. *l.* 7. *in pr. solut. matrim.* ubi Zas. *num.* 12.

Cap.

Cap. XLVIII.
De Conjectura.

Axioma I.

Conjecturas aut præsumtiones nobis comminisci liberum non est. Ex enim ex Legibus sunt petendæ. Cujac. *in Papin. lib.* 14. *resp. in l. penult. de his quæ ut indign.* Iudex enim & ICtus cognoscere debet intentionem disponentis sicut Medici per tactum pulsi & per urinam. Pit. *in rubr. C. de probat. sub num.* 4. *vers. scias quod judex est sicut Medicus*, quem laudat & sequitur, Alex. Raudens. *lib.* 1. *de analog. univ. & æquivoc. præf. in fin.*

II.

Conjecturis non est opus in claris, & præsumtio cedit veritati, *l. ille, aut ille* 25. §. *cùm in verbis. ff. de legat.* 3. *l. non aliter* 69. *ff. eodem titulo. l. continuus.* 137. §. *cum ita. ff. de Verb. Obligat. l.* 2. *C. de legib.* Socin. *consil.* 13. *num.* 38. *vol.* 1. *& cons.* 9. *num.* 19. *vol.* 3. Roland. *cons.* 80. *num.* 51. *vol.* 3. Octav. Glorit. *resp.* 6. *num.* 72. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *præs.* 31. *num.* 4. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. libr.* 12. *quæst.* 5. *num.* 16. Surd. *consil.* 242. *num.* 9. *& consil.* 454. *num* 49. *& decis.* 210. *num.* 1. *cum seq.* Brunor. à Sole *in locis communib. in verb. Verbum. num.* 35. Gonzal. *ad regul.* 8. *Cancel.* §. 4. *proœm. num.* 68. *cum seq.* Joan. Franc. Leo *in Thesauro fori Ecclesiast. p.* 3. *cap.* 7. *num.* 63. Anton. Monach. *Florent. decis.* 1. *num.* 20. *& decis.* 23. *num* 16. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut.* 3. *num.* 9. *& resolut.* 18. *num.* 9. Rot. *decis.* 45. *num.* 5. *& decis.* 21. *num.* 5. *apud Farinac. p.* 1. *recent.* Dionys. Paul. *in vera quatuor Patriarch. Sedium erect. cap.* 4. *num.* 15. Mangil. *de imput. quæst.* 39. *num.* 8. Intrigl. *consil.* 4. *num.* 9. *& cons.* 13. *num.* 95. *& cons.* 20. *num.* 27. *lib.* 1. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 824. *num.* 10.

Cap. XLIX.
De Conjugibus.

Rixis conjugum non est ansa præbenda nec quiescens matrimonium turbandum. *l.* 26. *ff. ad L. Iul. de Adult.* Vnde maritus qui uxorem & filios temere verberat, dicitur quasi in Deorum templa manus inferre, atque ideo pro impio habendus, majorique laude dignum Cato bonum maritum, quam magnum Senatorem judicavit, teste Plutarcho *in ejus Vita.*

CAP. L.

De Conjunctione, Contractione.

Axioma I.

Sæpe fit ut celeritate actionum inter se conjungendarum, una actio occultetur. *l. 3. §. 12. de don. inter vir & uxor.*

II.

Conjunctus præsumitur scire facta conjuncti. *l. octavi. 9. §. 1. ff. unde cognati. l. si vicinis. 9. Cod. de nupt. l. si ita. 15. in fin. de fund. instr.* Ampliat. & limit. hujus reg. *vide in tom. reg. Iur. Francof. h.*

III.

Ob conjunctionem receditur à regulis juris. *l. Lege Iulia 4. de restibus. & non solum. 67 §. de uno. 1. ff. de rit. nupt.*

CAP. LI.

De Connexis.

Axioma I.

Connexa sive conjuncta habentur pro uno. *cap. cum singula. 32. in princ. de prabend. in 6. l. precor. 7. §. unde quaeritur 2. ff. de damn. in fect.* cum sint individua. Angel. *consil. 326. dub. quarte.* Cravett. *consil. 102. num. 1. vol. 1.* Menoch. *de arb. quaest. lib. 2. cas. 95. num. 5. & 9.* Hinc ea demum connexa intelliguntur, quorum unum sine altero esse vel stare nequit, ut tradit Angel. Aret. *in cap. translato. not. 1. de constit. & cons. 58. & 29. n. 20. vers. his breviter.* Fr. Niconit. *in rubr. ff. de nov. op. nunc.* quos sequitur Menoch. *d. cas. 95. num. 18.* Sicut & connexa ex eo æstimantur si unum de illis tendat ad perfectionem alterius, textus *in l. cum actum 17 ibi: plane si quid connexum. ff. de neg. gest.* Non sunt igitur connexa sed separata, quæ ita sunt ut unum sine altero esse & stare possit, nec unum ad sui perfectionem alterius ope indigeat. Dd. communiter *in d. l. 17.* Menoch. *d. cas. 95.* Quomodo connexa & separata sibi invicem opponuntur *in l. si cognati 21. C. de negot. gest.* sicuti etiam connexa & divisa *in l. tutorem 37. §. 1. de admin. tut.* Vult. *inter Consil. Marp. cons. 29. vol. 3. n. 33.*

II.

Aliquid esse connexum non facit dependentia. Bald. *in l. in peremptorias in fin. num. 39. vers. quaero actor. C. sent. rescind. non posse.* quia in con-

 nexis

nexis dependentia consideratur ex causa originaria, non autem ex causa accidentali. Anchar. *in cap. accessorium. col. 3. num. 16. Vers. praterea isti duo actus de Reg. Iur.* ubi ait: Quod duo non conjunguntur tanquam connexa vel tanquam principale & accessorium propter accidentalem, sed propter causam originalem, quæ in connexis intuenda est, subjungens, quod administratio tutelæ & redditio reliquorum, ideò sint connexa & ipsi tutelæ, quoniam naturaliter ab ipsa dependent. Pacian. *l. de probat. cap. 28. in addit. lit. f. ubi de connexis. vid. per tot.*

III.

CONNEXORUM idem est judicium, *l. 3. §. iudicio contrario. ff. de contrar. act. tutel. l. proinde 22. ff. ad Legem Aquil. l. cum actum. 17. ff. de negot. gestu. l. 35. de edil. edict. cap. translato 3. de constitut. cap. praterea 5. de officio deleg.* Marsil. *sing. 251. Connexorum.* Decian. *cons. 45. num. 17. cum seqq. lib. 1.* Cravett. *cons. 275. num. 3. cum seqq.* Castren. *cons. 110 num. 2. cum seqq. lib. 2.* Joan. de Imola. *cons. 139. num. 6. & seq.* Ubi limitat, quando connexitas, non est proxima, sed remota. Cott. *in memorab. verb. connexorum. pag. mihi 166.* Surd. *de aliment. tit. 9. quaest. 31. num. 16. cum seqq. & cons. 196. num. 9. & consil. 338. num. 3. & decis. 199. num. 13.* Joan. Franc. Leo *in Thesaur. fori Eccles. p. 3. cap. 7. num. 71.* Escob. *de ratiocin. cap. 13. num. 11.* Hieron. Fernandez de Ottero *in repet. cap. fin. de pactis. num. 6.* Mari. Antonin. *variar. resolut. lib. 3. resolut. 9. num. 2.* Mendez à Castro *in praxi Lusitana, lib. 5. cap. 1. num. 43.* Dionys. Paul. *de vera quatuor Patriarch. Sedium erect. cap. 5. num. 37.* Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit. C. concl. 626. per totam.* Sigism. Scacc. *de appellat. quaest. 17. limit. 21. sub num. 26.* ubi ait, quòd connexa, & individua reputantur idem, & nihil fieri potest contra unum ex indiuiduis, quin fiat contra alterum, de quo etiam Anchar. *cons. 160. num. 2.* Cravett. *cons. 275. num. 4. & 5. & consil. 461. num. 50. & consil. 936. num. 27. & seq.* Surd. *d. decis. 199. num. 13.* ubi quòd connexa dicuntur individua. Idem Sigism. Scacc. *de iudic. lib. 2. cap. 11. num. 307.* ubi limitatur quando est diversa ratio, Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 851.* Castill. *controvers. tom. 5. p. 2. c. 165. num. 15. cum seqq.* Joan. Maria. Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quaest. 64. sect. 1. & quaest. 45. sect. 2. num. 11. & 16. & quaest. forens. libro 1. quaest. 111. num. 16. & 113. num. 14. & quaest. 151. num. 8. & quaest. 155. num. 8.* Ovid. de Amic. *de iur. emphyt. quaest. 80. num. 103.* Alphons. de Narbona *l. 20. gloss. 22. n. 36. tit. 1. lib. 4. Recopil.*

IV. Con-

IV.

CONNEXUM quibus modis dicatur, latè ostendit Joan. de Imola *consil.139. Præfatus Simius, à princip.* Cardin. Tuſch. *d. tom. 2. lit. C. concluſ. 625. per totam.*

CAP. LII.

De Conniventia.

Axiom. I.

Connivendo & tacite remittere licet quædam, quæ non licet expreſſe. arg. *l. 5. §. ſi opus 13. de damn. infect. c. 1. §. 1. de Iurament. Cal. in 6.* Weſ. *in Comment. Cod. ad l. 1. C. de uſufruct. in fin.*

II.

Quidam mores inhumani & inciviles propter utilitatem fiſci tolerantur potius quam probantur. Cujac. *in l. 3. §. 6. de Iur. fiſc.*

CAP. LIII.

De Conſcientia.

Axioma I.

Conſcientiæ malæ ſunt ſigna erubeſcere, pallere, inconſtanter loqui, & faciunt præſumptionem malam. Clar. *in quæſt. 21. pract. crim. num. 39.* Farin. *lib. 2. de Indic. quæſt. 52. num. 39. Verſ. tertium.* Hinc ex vultu, aſpectu, conſtantia, trepidatione, ex oculorum, ſermonum indicio, delinquentis conſcientia obſervari poteſt, qualis ſit. text. *in l. de minore 10. §. plurimum 5. ff. de quæſt.* Bart. *in l. is qui reus. num. 12. in fin. ff. de pub. judic.* Vnde illud vulgatum. *Heu quam difficile eſt crimen non prodere vultu.* Et Iuvenal.

Rubet (inquit) *cui frigida mens eſt*
Criminibus tacita, ſudant præcordia culpa

Hinc dicimus conſcientiam mille teſtes eſſe, ut refert Quintil. *Orat. Inſt. lib. 5.* Et Eraſmus *in Chiliad. dicens:* Conſcientiam rem unam eſſe omnium ut efficaciſſimam, adeò ut nulla tormenta melius prodant maleficium conſcientia. Vult. *inter Conſil. Marpurg. conſ. 15. n. 99. Vol. 1.*

II.

Nullum peccatum gravius quam conſcientiis velle dominari Lambert. Florid. in ſeinem zu Straßburg *Anno* 1583. getruckten kurtzen Bedencken

 von

von der Emendation deß Jahrs/ *pag* 79. ubi his verbis testatur. **Es meldet** Iohan. Crato in Oratione funebri Maximiliani II. **daß sich Ihre Kays. Maj. nie vermessen hab &c. sondern hab offentlich bekannt.** Nullum peccatum, &c. Weinrich *de constitut. pacificat. Relig. f.* 224. *ubi plura.* Ideo relinquenda conscientiatum libertas. Aug. Lactant. *Evagr. cap.* 14. *lib.* 3. Cassand. *de offic. pil. Ver. Cusac. Lips. Mons. de Lansac. in Orat. sua habita nomine Caroli IX. Reg. Francorum in Concil. Trident. & Caroli IV. Imp. LL. publ. jud. §.* 8. quamvis prætextu protectionis sæpe pessum eat libertas. Maul. *de homag. tit.* 11. *n* 6. *Vid.* **Reichsabschied** 1544. 1548. 1555. *§.* **Setzen demnach.** *§.* **Und damit solches.** *§.* **Damit auch obberührte.** *Vers.* **Solte die Christliche** &c. late Bœckel. *de publ. judic. disquis. Coron. f.* 315.

III.

Conscientia publica & communis privatæ præferri meretur. *can. judicet.* 4. *ubi gl. c. caus.* 3. *q.* 7. *§. omnis. Nov.* 82. Bald. *in l.* 1. *C. qui accusar. non poss. & in cap. Clerici de vit. & honest. Cler.* Afflict. *decis.* 321. *num.* 1. Natt. *consil.* 6. *in fin. cons.* 49. *in fin. lib.* 1. Hippolyt. *de Marsil. consil.* 15. *num.* 17. *cons.* 20. *num.* 55.

IV.

Conscientia ex jure debet informari & scrupulosa conscientia deponi. Bald. *cons.* 295. *num.* 2. *lib.* 1. Franc. Mantic. *de conject. ult. Vol. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 7. Heig. 2. *quæst.* 1. *num.* 166. Inprimis conscientia judicis secura non de proprio ipsius sinu vel pectore, sed de utero & conscientia Legis regulata secundum tramites juris proficisci debet. Bald. *in l.* 1. *col.* 5. *C. si plur. un. sent.* Arnold. Rayger. *in disp. An Iudex secundum Conscient.*

V.

Conscientia habet veritatem & nemo præsumitur immemor suæ salutis. *l. quisquis* 5. *C. ad L. Iul. Maj.* Zas. *in l. quæcunq. de V. O. n.* 34.

VI.

Conscientia rectè factorum in rebus adversis una omnium maxima est consolatio. Gail. 1. *de P. P. c.* 10. *num.* 6.

VII.

Ea quæ in conscientia nostra seu intellectu consistunt per simplicem nostram assertionem cum juramento rectè probantur. text. *in c. cum in tua.* 6. *§. fin qui matr. accus. poss. cap. pastoralis.* 4. *de Except. l. non omnes.* 5. *§. à barbaris* 6. *ff. de re milit.* Gail. 2. *observ.* 48. *num.* 24. Mascard. *in præfat. conclus.* 1056. *num.* 8.

VIII.

Contra conscientiam agens ædificat ad Gehennam. *c. per tuas.* 32. *de Simon. cap. omnes* 28. *quæst.* 1.

IX. Con-

IX.

CONSCIENTIA, quam quis habet scrupulosam, nisi deponat, errorem non evadet, *cap. per tuas 2. de simon.* Joan. Paul. Lancel. *lib. 1. regul. ex universo Pontificio Iure excerptarum. pag. 65.* Dicitur Conscientia à conscio, quasi sciat, & cognoscat se ipsam, & quid sit, relativè Joan. de Anania *cons. 34. num. 5.* ubi Bologn. *n. 10.* asserit, Conscientiam esse judicium mentis consonans in quodam naturali jure, alienam quodammodo à rigore & subtilitatibus juris, & *num. 9.* ait, quòd Conscientia nihil aliud est, quàm sensus animæ cognoscentis bonum, & malum, & quid intrinsecus latens in mente, quod probari non potest directò, refert Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. C. conclus. 742. à princ.* [Hinc Jason. *in §. sed ista. Inst. de action. num. 110.* docuit: *Virum bonum non esse, qui sine conscientia est.* Unde Cicero *ad Attic. Epist. 246. mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo.* vid. Menoch. 1. *arbit. judic. cas. 8. num. 42. cum seqq.*].

CAP. LIV.

De Consensu.

Axioma I.

Consentire dicitur, qui quando actum prohibere potest, non prohibet multo magis si verbis expressis dicit se non prohibiturum. arg. *l. 2. & 3. ff. de noxal. act. l. item 13. §. 7. ff. locat. can. non inferenda. 17. eod. qui potest. 8. & can. ult. 23. quæst. 3. c. sicut dignum. 3. §. illi de homicid. c. dilecto 6. vers. ut quidem de sentent. excomm. lib. 6.* Cravett. *cons. 409. num. 4.* Harprecht. *ad. princ. Inst. de nupt. n. 182.* Hinc est quod consensus argui ex patientia dicitur *l. 2. cum ibi not. per Bart. C. de acquir. poss.* scil. si cum illa sit conjuncta scientia. *l. item quæritur 13. §. fin. ff. locat.* gloss. *in l. qua dotis in fin. solut. matr.* Mascard. *de probat. concl. 1153. num. 1. vol. 3.* Vult. *d. cons. 25. vol. 2. n. 20.*

II.

Consensum verum vel interpretativum lapsus temporis vel negligentia nunquam induceт. gl. *in l. 1. §. penult. ff. de dol.* quod intellige, scil. de jure quæsito. Bald. *in l. cum quis. 7. C. de jur. & fact. ignor.* secus enim est, in jure quærendo. gloss. *in l. si ego. ff. de neg. gest.* Bald. *in Auth. ad hæc. C. de usur.* Vasq. *lib. 2 contr. jur. cap. 40. num. 19.*

III.

Consensus quibusvis verbis imò etiam facto & nutu declaratur. *l. Labeo. 7. §. ult. de suppell. leg. l. Vbi non voce 124. ff. de R. I. l. 2. ff. de pact. l. 21. ff. de leg. 3. l. 22. C. de fideicomm.* Angel. *cons.* 335. *n.* 3 Harpr. *in Comm. Inst. pr. de de nupt. num.* 181. *Consil. Argent. cons.* 104. *num.* 33. Ita qui non contradicit non utique creditur semper consentire. arg. *l. 3. de serv. urb. prad. l. 8. §. 15. quibus mod. pign.* vide Rayger. *in voce consensus.* sed tantum in casibus certis. *l. 7. 12. de sponsal.* Quanquam factis clarius & magis consensus declaretur, quia facta effectum ipsum ostendunt, verba verò aliquando contra voluntatem proferentis sint. *c. delectis.* 52. & ibi Dd. *not. 2. de appell.* Gozadin. *consil.* 101. *num.* 3. Socin. jun. *consil.* 98. *num.* 13. *lib.* 1. Regner. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons.* 11. *num.* 37.

IV.

Consensus est facti. *l. 1. ff. de cur. fur.* Dd. *in l. 1. de Verb. Obligat.* Vultej. *inter Consil. Marpurg. consil.* 25. *volum.* 2. *numero* 83. Vnde nemo consensisse præsumitur nisi hoc ipsum probetur, per tradita à Mascard. *de probation. volum.* 1. *conclus.* 417. *per totam.* Et quando is de cujus consensu agitur adhuc vivit, & interrogatus an consenserit, negat se consensisse, standum est illius dicto & inficiationi. Salicet. *in l. si filiusfam.* 10. *col.* 1. *circ. fin. vers. & faciunt hac. C. de petit. hered.* Alex. *cons.* 9. *incip. Viso themate col.* 2. *vers. non obstat.* Ruin. *cons.* 41. *incip. de duobus. col.* 5. *nmu.* 11. *Vol.* 1. Lambert. *de contract. eorum. gl. 7. in verb. consensus. n.* 52. Quod intellige in illis terminis, ubi agitur de negotio, quod ad consentientem ratione alicujus commodi vel incommodi non pertinet, & ubi nihil interesse potest consentientis, an contractus iste, super quo consensus istius interponendus erat, validus an invalidus sit. v. g. si statutum sit in civitate, quod mulier consensu & autoritate Magistratus bona immobilia alienare non possit, & immobilibus quibusdam à muliere distractis, quæstio moveatur, num venditio illa, à Magistratu fuerit confirmata vel non, quo casu stabitur assertioni Magistratus negantis se consensisse, quia testimonium hoc neque ad commodum neque ad incommodum Magistratus pertinet: Aliud est quando disceptatur num pater sponsalibus vel nuptiis à filia contractis assensum præbuerit. Tunc etenim patris dicto negantis se consensisse non erit standū, nisi probetur illum consensisse, quia contractus matrimonialis, quem liberi ineunt vel ad honorem & existimationem, vel ad ignominiam & dedecus parentis plurimum adferre potest momenti Harprecht. *pr. Inst. de nupt. num.* 164.

Fallit tamen hæc regula in omnibus quasi contractibus, in quibus omnibus consensus præsumitur, sic etiam in delictis præsumitur quis consensisse in pœnam lege præscriptam. *l. 34. de jur. fisci.* unde *in l. 52. de R. I.* delictum malè contractus dicitur, quia delinquens malè & infeliciter contraxisse videtur. *l. 1. 2. de LL. l. 52. §. 5. de O. & A.*

V.

Consensus frustra requiritur ab eo quò etiam invito actus perfici potest. *Lesum est nolle 3. de Reg. Iur. l. pater 101. in princ. de cond. & dem. l. quid sit 17 §. idem*

§. idem act. 4. ff. de adil. edict. l. nolle 4. ff. de acquir. hered. Regn. Sixtin. *inter Cons. Marp. cons.* 10. *Vol.* 2. *n.* 142.

VI.

Consensus nunquam præjudicat, sed omni effectu caret, si actus super quo interponitur, sit ipso jure nullus. *l.* 4. *§. fin ff. quib. mod. pign. solv. l,* 1. *C. de remiss. pign.* Rol. à Valle *cons.* 2. *Vol.* 1. *num.* 142. Peck. *de testam. conjug. cap.* 30. *num.* 5. *lib.* 1. Rauchbar. *quæst. jur. civil. & Sax. p.* 1, *quæst.* 45. *n.* 16.

Vnde consensus adhibitus circa aliquem actum, hoc annullato nihil operatur. *d. l.* 4. *§. fin.* Hartman. Pistor. 2. *quæst.* 27. *n.* 12. cum præsertim is qui consentit autoritatem præstando actui ipsemet obligari non soleat. *l. cum quadam* 26. *C. de admin. tut. l.* Gajus 39. *ubi hoc notat.* Paul. de Castr. *de pign. act.* Hartm. Pist. *d. quæst.* 27. *num.* 15.

Vbi tamen hoc limitat *num.* 35. quod procedat in his, quando quis consensum suum impertivit rei ad alium magis quam ad se pertinenti. Aliâs enim consensus potius obligationis quam auctoritatis gratia censetur adhiberi.

VII.

Facientes & consentientes pari pœna sunt plectendi. *c.* 1. *de offic. jud. deleg. can. notum in fin. caus.* 2. *quæst.* 1. Gail. 1. *de P. P. cap,* 1. *num.* 43. quam declarat idem Gail. 1. *de P. P. cap.* 1. *num.* 47. distinguendo quod in jure Consensus consideretur quadrupliciter, maximè in delictis & pœnis

1. Negligentiæ, quando quis delictum impedire potest & non impedit: quo casu minus peccat negligens quam faciens. *can. qui potest.* 8. *caus.* 23. *quæst.* 5.
2. Consilij quando quis delictum consilio adjuvat, ubi distinguendum an delinquens
   - & sine consilio delictum esset perpetraturus: ubi iterum mitius puniendus consulens, quam consultor & delinquens.
   - ex consilio delictum commiserit, & tunc uterque pari pœna afficitur. *cap. sicut dignum* 6. *§. qui vero de homicid. l. qui servo* 36. *de furt.*
3. Cooperationis & auxilij ubi dubium non est utrumque pari pœna plectendum esse cum par sit utriusque delictû. *can. facientes dist.* 86.
4. Autoritatis sive defensionis, quando quis autoritate & instigatione sua peccato causam præstat: & tunc consulens gravius peccat quam faciens, quia etiam alteri scandalo & offendiculo est. Vnde ipso peccatore acrius venit puniendus. *can. qui consentit.* 100. *caus.* 11. *quæst.* 3.

VIII.

CONSENSUS non trahitur ad ignorata, & non cogitata, *l. si per errorem* 15. *ff. de iurisdict. omn. Iudic. l. nec ignorans* 10. *de do-*

nat-

nat. Federic. de Senis *conf.* 325. *Super eo quod. num.* 2. Castren. *consil.* 345. *Considerandum, & cons.* 386. *Sive dicamus, in fine, lib.* 1. *& cons.* 377. *num.* 2. *lib.* 2. Roman. *conf.* 273. *Clarum est, col.* 1. *vers. ad hac autem.* Cravett. *conf.* 257. *num.* 2. Dyn. *cons.* 50. *In quaestione praemissa. num.* 5. Osasch. *Pedem. decis.* 90. *num.* 16. latè Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.* 2. *lit.* C. *concl.* 754. *per totam.* ubi *à num.* 58. ampliat, etiamsi Intervenerit juramentum, quia adhuc consensus juratus non trahitur ad ignorata, & incogitata, & *à num.* 65. quod sufficiat cogitatus in genere. [Consensus enim adhibitus ad unum effectum non debet alium operari. *l. jubemus* 21. *C. ad SC. Velleian. l.* 1. *de reb. eor.* Bald. *in cap.* 1. *colum.* 5. *An agnat. vel filius.* Hartman. Pistor. 1. *quaestion.* 16. *num.* 48.]

IX.

CONSENSUS non trahitur ad dolosè dispofita, Socin. *consil.* 159. *In praesenti consultatione. num.* 29. *&* 30. *lib.* 2. Flamin. Parif. *de resignat. benefic. lib.* 13. *quaest.* 3. *num.* 5. *cum seqq.* Cardin. Tusch. *d. lit.* C. *conclus.* 754. *num.* 48.

CAP. LV.

De Consequenti.

Axioma I.

Quae non fiunt nisi per consequentias non solent attendi: maximè ut rei substantiam & qualitatem mutent. *l.* 1. *l. quod dicimus* 7. *de Aut. tut.* Anton. Faber. *in not. ad l.* 6. *§.* 3. *si ser. vit. vindic.*

II.

Multa prosunt in consequentiam quae absolutè non prodessent. arg. *l.* 72. *de V. O.* quod tamen in privilegiariis & extraordinariis causis non procedit.

III.

CONSEQUENS qui vult, vult etiam suum necessarium antecedens, *l. ad rem mobilem* 56. *l. ad legatum* 62. *ff. de procurat. l. qui proprio* 46. §. *qui alio. ff. eod. tit. l. illud* 77. *ff. de acquir. vel Om. hered. l.* 2. §. *inspectio. ff. quemadmod. testam. aper. l.* 1. §. 1. *ff. si usufr. petat. l. denique.*

l. denique 8. §. interdum. ff. de pecul. legat. l. legatis. 6. ff. de aliment. leg. l. 2. ff. de jurisd. omnium Iud. §. idemq; Iuris 2. Inst. ex quibus causis man. non licet. Angel. Aretin. cons. 20. Visis actis. num. 21. cum seq. vers. quia qui vult. Castren. cons. 306. col. 1. vers. qui autem. lib. 2. Anchar. cons. 261. Videtur prima facie. in princ. Abb. cons. 101. Videtur primò. col. 2. vers. sed prædictis non obstantibus. num. 3. lib. 2. Alex. cons. 110. Attentis. num. 3. lib. 5. Everard. in Topicis legalib. loco 95. Ruin. consil. 119. num. 14. lib. 2. Curt. jun. cons. 121. n. 11. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præs. 68. n. 6. Rimin. jun. cons. 21. num. 36. lib. 1. Fusar. de substitut. quæst. 241. num. 67. & quæst. 480. num. 21. Anton. Gom. tom. 1. var. cap. 3. num. 23. Surd. decis. 70. numero 5. & decis. 194. numero 6. & num. 32. & decis. 303. numero 9. & cons. 447. num. 3. Pichard. in princip. Inst. de acquisit. per arrog. num. 16. Gonzal. ad regul. 8. Cancel. gloss. 5. num. 53. Bellet. disquisit. clerical. p. 1. tit. de favore clericorum personali. §. 14. num. 22. Escobar. de ratiocin. cap. 25. num. 11. Sigism. Scacc. de appellationib. quæst. 2. num. 26 in fine. Ugolin. de officio, & potest. Episcopi, cap. 27. §. 1. num. 1. latè Cardin. Tusch. practic. conclus. tom. 2. litera C. conclus. 757. Rot. decis. 44. num. 2. & decis. 105. num. 5. apud Farin. p. 1. recent.

Declara, ut procedat in iis, quæ pendent à mera voluntate disponentis, alias secus, ut per Ægid. Bellam. cons. 30. num. 4. Angel. Aret. cons. 20. Visis actis. num. 21. in fin. & 22. vers. quia qui vult. & consil. 22. Viso dicto libello. n. 21. vers. & qui vult antecedens. Cravett. cons. 134. n. 45. quos refert Card. Tusch. d. concl. 757. n. 76. & 77. [Neque etiam procedit, quando aliquid requirit specificam expressionem. l. ult. & ibi Jas. C. de hered. instit. tunc enim necessario debet exprimi, nec sufficit, quod veniat tanquam antecedens necessarium. Menoch. lib. 4. præs. 4. Fach. 18. controv. 35. Aliam ὑπεναντίως ex νομοθεσία adducit Gerbard. de coniugio. §. 223. & 333. Sic enim vetat Deus meretricium seu prostibuli mercedem inferre ærario templi, Deut. 23. vers. 28. nec tamen meretricium quæstum approbat. Aliud enim est factum aliquod Punicâ consuetudine receptum nude recensere, & ex eo casum, ut vocant, formare; aliud verò illud factum tanquam legitimum & divinitus concessum approbare, quod posterius ex priore deduci nequit.] Stephan. Gratian. discept. forens. tom. 5. cap. 924. num. 17. & 46. Fusar. de subst. quæst. 480. n. 21. & quæst. 421. n. 67. Duran. Rota decis. 185. n. 18.

IV.

[Consequenti destructo destruitur antecedens. *l. 1. §. mutui datio. ff. de reb. cred.* Intellige scil. quando consequens necessario sequitur ad antecedens. Exemplum vid. apud Everard. *in Top. in loc. de consequenti. num. 2.*] Unde ubi consequens falsum est, antecedens subsistere non potest. *d. l. 2. §. mutui datio.* ubi gloss. & Dd. *ff. si certum pet.* Everard. *in Topicis legalib. loco 97. in princ.* Surd. *cons.* 428. *n.* 11. Sigism. Scacc. *de iudic. lib. 2. cap. 9. num. 776.* Stephan. Gratian. *d. tom. 5. cap. 971. num. 9.* Consequens enim sine antecedenti stare non potest. Mantic. *decis. 57. num. 4.* ubi subdit, locum habere etiam in sententiis.

In consequentiam quæ veniunt non sunt attendenda, imò attendendum est quod principaliter agitur, non quod incidenter. *l. 1. ff. de auctorit. tutor. l. is qui. ff. de liberali causa. l. verum. 39. ff. de furtis. l. si quis nec causam* 4. ubi latè Jason. *n. 3. cum multis seqq. ff. si certum pet. l. conditionibus 5. ff. de condit. & demonstrat.* Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss.* 45. §. 1. *num.* 35. Monet. *de distribut. quotid. p. 2. quæst. 5. num.* 23. Ludov. Cenc. *de censib. p. 2. cap. 1. quæst. 3. art.* 8. *num.* 17. Reinos. *in observ. pract. obs. 7. n. 34. obs. 36. n. 9.*

Cap. LVI.

De Conservatione.

Axioma I.

Iuris jam acquisiti conservatio facilior est quam novi acquisitio. *l. 1. in pr. ff. de pign. l. ult. de acquir. poss.* Ant. Faber. *C. de dedit libert. def.* 24. *num.* 3. Quemadmodum in simili multo facilius est, ut aliquid mutetur, quam ut restituatur. *l. 48. de rei vend. l. 22. §. si heres ad Trebell.* Anton. Fab. *in C. sine de cond. ob turp. caus. def. 1. num. 5.*

II.

Conservatio æquiparatur constitutioni, *l. 3. in fin. C. de natural. liber.*

III.

Ad conservationem quod inductum est, non debet operari perditionem. *l. nulla 25. de LL.* ne quidem imminutionem. Iason. *in l. legato. n. 9. de leg. 1.* Wesenb. 1. *cons.* 1. *num.* 30.

Cap.

Cap. LVII.

De Consilio.

Axioma I.

Consilia non sunt necessitatis, sed voluntatis. Paul. Castr. *consil.* 80. Dec. *ad l.* 47. *ff. de Reg. Iur.* & *cap. cum olim* 7. *de arbitr.* Contingere enim potest, ut bene consulta vel casus aliquis repentinus immutet, vel culpa consilium accipientis pervertat. *l. si quis* 9. §. 1. *ff. de dol.* *Consf. Arg.* 111. *num.* 4. *lib.* 1.

II.

Consilia & responsa ICtorum semper ita sunt intelligenda quemadmodum Cujacius in fronte consultationum suarum conditionem apposuit. Ergo si ita est, quemadmodum tua consultatione significas, &c. unde monet Cothman. 1. *consil.* 1. *num.* 527. Benè & rectè judicare volentem non nuda Iurisconsultorum responsa, quæ proh dolor hodie nimis leviter, & ut ille ajebat superficialiter non medulliter conduntur, sed mandata ac LL. divinas ac humanas intueri atque sequi oporteat.

III.

Multis & magnis negotiis præpeditis non facile est aliquorum consultationibus respondere. *cap. licet* 3. *extra de sponsf. duor.*

IV.

Consulendum est ei, qui obtinendi spem non habet, melius eum facturum, si se sumptibus inanibus non vexet, text. *in l.* 1. *in fin. de inoffic. test.* Der Jurist soll nicht gern wollen daß sein Client ohne gewissen grund vnd hoffnung der obsiegung sich in schwere Rechtsfertigung solle einlassen / *per d. text.* *Wes. Vol.* 6. *consf.* 259. *num.* 5. atque ita faciunt Argentoratenses 1. *consf.* 86. *num.* 84. Vnde Cothman. 1. *resp.* 39. *in fin.* Dominus consulens, cui hæc scribo, mihi ignoscet, quod justitiæ majorem & potiorem rationem habuerim & debuerim: nam qui veri consultoris nomen & dignitatem cum laude possidere velit &c. justitiæ mancipium ut sit, necesse est.

V.

Experientia testatur Consilia & responsa plerumque amore magis eorum, qui ea expetunt, quam veritatis & justitiæ dari. Cothman. 5. *consil.* 38. *n.* 332. Sic Ioseph. Ludov. *concl.* 12. *circ. fin.* Doctores (inquit) nostri, dummodo superlucrentur, scribunt pro qua parte ab eis consilium petitur, & eam partem defensare conantur, sive justè, sive injustè. Quia Dd. sæpe æris magis, quam charitatis studio ducuntur in consulendo: Iohan. de Castill. *in tract. de usufruct. cap.* 41. *num.* 8. Ioan. Surd. *in præfat. Vol.* 1. *consf. suorum.*

verſ. equidem. Ibi: *quandoquidem (quæ) in reſponſis dicentur, non ſatis habent fides apud prudentes Iudices, quod non omnibus ſemper veritatem aſſequi, ſed non fundatis & non admodum conſiſtentibus argumentis, delineando, eam, quæ magis ex re ligatorum eſſet, ſententiam tueri curæ fuerit.*

VI.

Conſilium nudum neminem obligat, cum liberum ſit cuique, apud ſe explorare an ſibi expediat conſilium. *§. tua interdum Inſtitut. mandat. l. 6. §. 5. eod. l. 1. ff. de inoffic. teſtament. l. is qui 24. ff. de rei vindic. l. pacto 15. ff. de tranſact. l. age 3. C. eod. Concennat. lib. 1. quaſt. 8. num. 6.* ubi de Conſilio videbis pl.

Limitationis loco tamen diſtingue cum Dd. inter conſilium indefinitum ſeu abſolutum, & determinatum ſeu relatum. *d. §. 6.* vid. & Bachov. *1. diſp. 27. th. 5. fin.* qui diſtinguit inter conſilium ſimplex, & quod vim aliquam habet impulſivam vel perſuaſivam, confer *l. 4. §. 3. ff. de fidejuſſ.* Weſ. *Parat. mand. num. 7.* Idem in affirmatione procedit, ut ſi cauſam impulſivam contractus habeat, obliget. *l. 13. §. 3. de A. E. V. l. 17. §. ult. de adil. edict. l. 4. §. ult. de fid. & nom. tut. & cur. l. 5. §. 10. de Inſt. act.*

VII.

Conſilia extemporanea excuſant. Hartman. Piſtor. *lib. 2. quaſt. 8. num. 30. & lib. 4. quaſt. 25. num. 17. per l. 1. ibi. nam interdum locus, tempus, de Exerc. action.*

VIII.

Conſulere alium indignum eſt, eum qui Iuriſperitiam profitetur. *cap. 33. de Elect. & Elect. poteſt. gl. in l. 2. §. 43. in verb. publice de O. I.*

IX.

Conſultor etiam ex ſolo conſilio obligatur, ſi quis citra conſilium non fuiſſet contracturus per text. *in l. ſi remunerandi 6. §. plane, mandat.* quem textum non tam de conſulente quam de mandatoria loqui, ait Beſold. *in theſ. pract. in voce* Kriegiſcher Vormund, *pag. 476. & Lecam. q. 347.*

X.

Conſilium velox ſequitur pœnitentia. Abbas *in cap. ad Apoſtolicam. in 2. not. n. 13. extra de Regular.* Dec. *in cap. cum venerabilem. in gloſ. 2. n. 45. de Except. Conſil. Argent. conſ. 115. n. 27. lib. 1.*

XI.

Conſilij verba quæ in bonam & malam interpretari poſſunt, potius in bonam & ad excluſionem delicti, quam in malam ſunt interpretanda. Bald.

in l. 1.

in l. 1. *n.*13.*C.de servis fugit.* Iason. *ibid.num.*24. Felin. *in c.auditis. num.*33. *in fin. de praescript.* Dec. *in l. consilij. num.* 12. *de R. I. & in cap.* 1. *num.* 48. *de offic. deleg.* Aymon. *cons.*205.*num.*9. Alciat. *de praesumpt.reg.*3.*praes.*1. *n.*3. Farin. 1. *cons. num.*4. Gabr. *lib.*7.*concl.*2.*num.*2.

XII.

Consilium quando est praebendum ab eo, qui particeps est illius officij, sapit consensum & sequendum est. Bart. *in l.*1. *§.si plures, num.*7. *ff. de exercit. action. per l.Titium & Maevium,* 47. *in princip. ff. de admin.tut. l. consilio* 7. *§.fin. ff. de curat. fur.* quem refert & sequitur Abb. *in cap. cum in veteri. num.* 12. *de Elect. & in cap. cum olim. num.* 5. *extr. de arbitr. fac. text. in cap. Venerabili.* & ibi Gloss. *super verb. consilio de offic. deleg. Cons.Arg.cons.*110.*n.*39. *lib.*1.

XIII.

Consilium decisivum reddens aequiparatur Iudicis sententiae & rei iudicatae. Philip. Corn. *consil.* 137. *vers.assimilatur enim tunc consultor,* Iac. de Aren. *in tract.de Comm.V. l. Dd. opin.lib.*1. *lit. b. num.*74. Goedd. *inter Cons.Marp.cons.*28.*num.*2.

XIV.

Consilium cum sit reverentiae, tunc si non habet expressum praeceptum contraveniens non peccat. Felin. *in cap.* 1. *num.*23. *de constit. &* Dec. *ibid. in princ.lectum.num.*13.*vers.tertius est casus* Et cum Lex sit de consilio semper distinguendum consilium perfectionis à consilio reverentiae, in consilio perfectionis inobediens non obligatur, atque sic non observando non peccat, siquidem consilium hoc dicitur exhortatio, quae liberam voluntatem excitat, *cap. ult.§.ult.*4.*distinct.* gloss. 2. *in cap.*1. *de constit.cap.quod debetur* 2. *caus.* 14. *quaest.* 1. ubi D. Augustinus censuit illum non peccare, qui illud consilium perfectionis non observat, dum dixit Christus: Si quis te percusserit in maxillam & alteram illi praebe, *Matth.* 5. Quemadmodum & illud *Matth.* 19. Si vis perfectus fieri vade, & omnia quae habes vende, & da pauperibus: nunquam non procederet, quando quis ex contemptu contraveniret huic consilio perfectionis. Andr. ab Exea *quaest.* 140.*membr.*3. Menoch. 2. *arb. iudic. cas.*380. *num.* 3. & 4.

XV.

Consilium habuisse non nocet si non sequatur effectus. *l.*53. *in fin.de V.S. l.cogitationis* 18. *ff.de poen.* Vult. *inter Cons.Marp. cons.*28.*n.*107.*vol.*3. *vide plur. sup. lib.* 1. *cap.* 44. *axiom.* 7.

XVI.

Consilium quando ex commissione vel dispositione hominis peti debet, tum si omittitur, actus est nullus, *cap. cum in veteri* 32. *de Elect.* Dec. *in c. ex parte.*

*parte. num.*15. *Vers. postremo. de constit.* Alex. *cons.*59. *Viso titulo. num.*4. *lib.* 4. & *consil.* 145. *Viso processu. num.* 4. *lib.* 5. *Consil. Argent. consil.* 150. *num.* 790. *Volum.* 1.

XVII.

Consilium rei turpis non est consilium. *l. si remunerandi* 6. *§. rei turpis* 2. *ff. mandat. l. item apud* 15. *§. si curaverit* 10. *ff. de injur.* Concennat. *lib.* 1. *quæst.* 8. *num.* 6.

XVIII.

Consilium illud puniendum est, quod ad perniciem probitatis trahi potest. *l. si quis servo* 20. *C. de serv. corrupt.*

XIX.

Consulentes & Iurisconsulti alij non possunt sine flagitio stare ab utraque parte: cum in Dd. de Iure respondentibus vel maximè laudanda sit constantia. Cothman. 3. *Resp.* 39. *num.* 11.

Limita hanc regulam, nisi narratio variet, quo in casu rectè atque honestè consilia divisa dari possunt. Cravett. *lib.* 6. *consil.* 985. Cum enim minima circumstantia jus variet, Alciat. *in l. re conjuncti* 89. *princ. de leg.* 3. nota inconstantiæ vel contrarietatis impingi consulenti non potest, si variè consuluerit ob facti etiam minimam immutationem. Decian. *in sua Apologia, cap.* 21. *num.* 29. Ioan. Baptist. Costa *de facti scientia & ignorantia inspect.* 16. *num.* 4. imò si quis videt se in narratione deceptum rectè etiam potest alteri parti consulere: cum non tàm personæ quàm veritati sit succurrendum. vid. Menoch. *consil.* 226. *princ.*

XX.

CONSILIA multorum sunt tutiora, quia sincerius est judicium, quod plurimorum sententia comprobatur, *c. prudentiam*, 21. *de officio deleg.* Anch. *cons.* 157. *Summa prudentia. num.* 3. subdens, quòd consilia ubi multa, multa salus, refert Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.* 2. *lit. C. concl.* 764. *à princ.* ubi *num.* 3. subdit, quòd hac de causa propter multitudinem sapientum, qui astare solent Cæsari, & Principi, Princeps non errat in Jure. [Hinc Gail. 1. *obs.* 33. *n.* 3. magis præsumendum esse ait pro consilio alicujus collegij, quam pro consiliis particularibus. vide Finckelthus. *disp. Feud.* 6. *contr.* 16. *num.* 44. Es ist kein ungewohnres/sondern gemeines Werck/daß die jenige so böse sachen haben/ und derohalben durch expracticirte Responsen vornehmer Consulenten/ gern ein gut ansehen machen wolten/ den casum oder speciem facti nicht bonâ fide, sondern partheylich

ehenlich vnd vortheilhafftiger weise aufsetzen / damit ex falsis præsuppositis, davon ein Consulent nicht wissen kan / die decision jhnen zum besten außschlage / quod & testatur Tiber. Decian. *in Apolog. contr. Alciat. cap. 21. sub fin.*]

XXI.

CONSILII natura est, ut quamvis excitet ad deliberandum, non tamen obliget ad sequendum, *l. cum pater 77. §. mando* & ibi Bart. *ff. de legat. 2. l. 1. §. idem Pomponius.* ubi gloss. *verb. quia rem. ff. depositi. cap. cum olim. 7. de arbitris.* Emman. Costa. *in l. cum tale. §. si arbitratu. limit. 11. num. 1. ff. de condition. & demonstrat.* Cov. *in c. ap. quamvis pactum, de pactis, lib. 6. p. 2. §. 2. num. 6. & 7. vers. secundum, & de sponsalib. p. 2. c. 3. §. 8. num. 3.* Garc. *reg. 10. num. 1.* Menoch. *de præsumpt. lib. 6. præs. 34. num. 25. cum seq.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 78. & 196.* Pichard. *ad §. 3 Instit. de pupill. substit. num. 9.* Cald. Pereira *in l. si curatorem, verb. sine curatore. num. 106. C. de in integ. restit. minor. & de nominat. emphyt. quæst. 1. num. 39.* Gutier. *de tutel. p. 1. cap. 8. num 4.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell gloss. 46. num. 36. cum seq.* Sanch. *de Matrimon. lib. 1. disp. 34. num. 24.* Acac. Anton. *in comment. ad l. 5. n. 67. ff. de condit. & demonstr. & ad l. Titio centum. 71. §. Titio centum. n. 64. & 65. ff. eod. tit.*

XXII.

CONSILIUM mutare in melius sapientis est, *l. nonnunquam 8.* ubi gloss. *ff. de collat. bonorum. princip. Instit. de legatis.* Rebuff. *in tractat. nominat. quæst. 17. num. 4.* Bertazol. *in repet. l. si quis maior. C. de transact. num. 282.* Sigism. Scacc. *de appellat. quæst. 17. limit. 47. memb. 1. num. 33.* Et unicuique licet, gloss. *in d. l. nonnunquam, auth. de nupt. §. 1. collat. 4. c. mutare 33. de Regulis Iuris, lib. 6.* Thom. de Thomasset *in floribus legum. reg. 186.* ubi ait procedere, nisi lex in aliquo casu resistat, vel nisi mutetur in alterius præjudicium & damnum. Surd. *consil. 167. num. 10.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 5. lit. M. concl. 435.* Alphons. Narbona *l. 35. gloss. 5. n. 19. tit. 3. lib. 1. Recopil.*

CAP.

CAP. LVIII.

De Conſtituto.

Axioma I.

Multa conſtituta durant quæ conſtitui non poſſunt, ita capitulum ſine prælato non poteſt feudum ſolum concedere, conceſſum tamen ſuſtinet. Gothofred. Ant. *diſput. 7. theſ.* 1.

II.

Conſtitutum corruit corruente contractu ſuper quo eſt appoſitum, nil enim operatur ſtante cauſa ſimulandi. Tiraquell multos cumulans *de jur. conſt. poſſeſſ. limit. 9. n.* 1. & 2. Aegid. *deciſ.* 71. *n.* 6. *in fin.* Farin. 1. *deciſ.* 140. *n.* 11.

CAP. LIX.

De Conſuetudine.

Axioma I.

Conſuetudo per non actus non inducitur, quia non entia non habent materiam neque formam. *l. actor.* 23. *C. de probat.* Et ex nihilo nihil ſequitur. Gœdd. *conſil.* 39. *num.* 36. Principale enim eſt & eſſentiale, quod ſit per actus reſque pluriſicatas introducta. Gœdd. *d. num.* 36.

II.

Conſuetudo eſt facti, ideoque probanda. *l.* 32. *l.* 34. & *ibi.* Bart. Bald. Iaſ. Coſtal. *de ll, gl. ad l.* 1. *verb. probatis hu. C. quæ ſit long. conſuet.* Dec. *conſ.* 538. *n.* 8. & *conſ.* 558. *n.* 2. Cravett. *conſ.* 624. *n.* 13. Maſcard. *de probat. concluſ.* 423. *num.* 26. Pariſ. *conſ.* 31. *num.* 14. *Vol.* 2. *cap.* 1. *de conſtit. in* 6. Nec facit quod dicatur jus. *cap. conſuetudo.* 1. *diſtinct.* quando enim conſideratur à principio, quatenus ex actibus inducitur, facti eſt, ſed poſtquam in eſſe inducta juris eſt. arg. *l. ſi unus* 27. *§. pactus ne peteret* 2. *ff. de pact.* Quomodo autem ſit probanda patet ex Mynſ. *reſp.* 12. *num.* 23. Gail. 2. *obſ.* 31. Maſcard. *de probat. concluſ.* 23. *Vol.* 1. etiam ſæpe prudentiſſimos fallit. *cap.* 1. *extra de conſtit. in* 6. Gilcken. *in l. pactum pro dotali. C. de pact.*

III.

Conſuetudo difficilis eſt probationis. Dec. *conſ.* 215. *num.* 2. & *conſ.* 402. *num.* 13. Menoch. *conſ.* 8. *num.* 16. *Vol.* 1. & *de præſumt. lib.* 2. *præſ.* 8. *num.* 8. Maſcard. *de probat. concl.* 423. *Vol.* 1.

IV. Con-

IV.

Consuetudo dici nequit, quæ legitimo tempore non est præscripta, *cap. fin. & ibi gloss. de consuet. l. 1. in fin. de aq. pluv. arc. l. 2. C. de serv. l. 1. C. quæ sit long. consuetud.*

V.

Consuetudo debet esse rationabilis, h. e. ratione atque ætate constare, aliâs non consuetudo, sed corruptela futura esset. *cap. 7. & ult. extra de consuetud. Novell. 134. cap. 1. fin. Colleg. Argent. de LL. th. 38 can. flagitia 13. caus. 32. quæst. 7*, Moller. *lib. 3. semestr. cap. 2.* vid. Gail. *lib. 2. obs. 125 num. 11. Vid. omnino* Hieronym. Franc. *ad l. 34 Vers. unde si appareb. num. 5. p. 304. de Reg. Jur.* Adhibenda enim est ratio, nec utendum prava nimia consuetudinis regula. *Cic. in Brut. col. 333.*

VI.

Consuetudo arte chymica nigrum in album solet convertere. Knichen. *de pact. Vestit. p. 2. cap. 4. num. 103.* Ierem. Reusner. *disp. 2. de feud. th. 73.*

VII.

Consuetudo vetustissima rationabilis censetur. Cravett. *cons. 21. hominis sancta. num. 12.* Decian. *resp. 51. num. 39. Vol. 2.* Ideoque approbatio Principis cumprimis in ea non est necessaria, utcunque juri communi repugnet. arg. *l. hoc jure. §. ductus aquæ 4. ff. de aqua quotid. ubi* gloss. & Ang. Alex. *cons. 6. Vol. 1.* Iason. *in l. imperium col. 9. ff. de iurisdict.* imò præsumtionem juris & de jure, adeoq; quoad rationem non erroneam, sed certam pro se habere censetur; & in contrarium non admittitur probatio, ut tradit Cyn. Paul. de Castr. *in l. si certis annis. C. de pact.* Felin. *in cap. cum nobis. col. 3. Vers. sed an. de Test. lib.* Regn. Sixtin. *inter Cons. Marp. cons. 11. Vol. 3. num. 20.*

VIII.

Consuetudo quælibet iniqua reprobatur. *Nov. 134. cap. 1. exempl. l. 26. §. 1. Vers. nec licet. C. de usur. l. 33. de adult. l. 32. §. 6. de admin. tut. l. 13. §. ult. ff. de injur. C. A. de LL. th. 37.*

IX.

Consuetudo locorum non potest comprehendere spiritualia. *c. 2. 3. de judic. c. 3. de consuet.* Anton. Heisterman. *inter Cons. Marp. cons. 5. n. 26. Vol. 1.*

X.

CONSUETUDO dicitur forma, & quasi alterum jus naturale, ac proinde omnia potest. Bald. *cons. 433. Apulus castrum. volum. 4. vers. decimo probatur, lib. 3.* Surd. *de aliment. tit. 1. num. 7.* Card. Tusch.

pract. conclus. tom. 2. lit. C. conclus. 806. num. 16. Franc. Nunnez de Velasco *en los dialogos de contencion de la milicia y sciencia, dialog. 5. pag. mihi 76. versa.*

XI.

CONSUETUDO æquipollet veritati, *l. 1. ff. de servit. & aqua.* Bald. *cons.* 289. *Quia consuetudo, in pr. lib.* 4. Card. Tusch. *d. conclus.* 806. *n.* 17. Joan. Anton. Mangil. *de imputat. q.* 77. *n.* 25.

XII.

CONSUETUDO facit de non licito licitum, & è contrà, ac proinde excusat ab omni pœna, si fiat actus non licitus, Bart. *in l. si fugitivus. §. apud Labeonem. ff. de adilit. edicto.* Dec. *cons.* 170. *col. penult.* Grat. *consil.* 39. & 49. *lib.* 2. Cravett. *cons.* 145. *num.* 12. & *cons.* 924. *n.* 16. Roland. *cons.* 58. *num.* 19. *lib.* 4. Mexi. *in tract. taxa panis, concl.* 3. *n.* 25. Joseph. Ludov. *Perus. decis.* 62. *num.* 14. Seraphin. *de privileg. juram privil.* 83. *num.* 56. Card. Tusch. *d. concl.* 806. *num.* 18. Gutier *pract. lib.* 3. *quæst.* 29. *num.* 22. [Wesenb. *parat. de pœn. num.* 10. *in fin.* Exemplum est, *in Can. obiiciuntur* 7. *caus.* 32. *quæst.* 4. ubi de Jacobo quatuor uxores habente, Augustinus inquit, his quando mos erat, crimen non erat: excusat consuetudo à dolo & culpa: *l. si pignore.* 22. *§. fin. & ibi* gloss. & Bart. *ff. de pign. act.* text. & gloss. *in l. pignus* 9. & *ibi* Bart. & Dd. *C. eod. Consil. Arg.* 88. *num.* 23. Bertazol. *lib.* 1. *consil. decis. cons.* 70 *num.* 7. à Falso *Hostiens. in cap. quanto de his quæ fiunt à Pralat. fin. cons. cap.* Blanc. *in cap.* 1. *in pr. num.* 3. *de feud. cognit.* Bertazol. 1. *cons. decis. cons.* 56. *num.* 3. Bec. Vid. Bernh. Græven. 2. *concl.* 8. *consid.* 1. & culpa caret, qui facit id, quod consuetum est communiter fieri. Jason. *in l. certi. §. nummos. ff. de reb. cred. num.* 21. Bart. *in l. si pignore. §. fin. in pr. de pign. act.* Cravett. *cons.* 6. *num.* 68. Decian. *resp.* 29. *n.* 16. *vol.* 1. Regn. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. cons.* 20. *vol.* 2. *num.* 19. Hinc à contrario qui non facit quod fieri consuevit, se suspectum reddit, adeo ut dolus etiam eo nomine præsumatur. Roman. *cons.* 54. *num.* 6. Paris. *cons.* 100. *num.* 67. *vol.* 1. Bursat. *consil.* 82. *num.* 18. Cacheran. *decis. Pedem.* 109. *num.* 9. Cavalc. *in tract. de usufr. mulier. relict. n.* 128. Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 15. *n.* 113. *vol.* 1.]

Declara procedere quoad pœnam temporalem, quia quoad pœnam peccati & spiritualem consuetudo non facit de illicito licitum

tum contra legem, gloss. *in cap. denig.* ... *dist.* 4. *& in c. cum venerabilis* 7. *de consuetud.* Felin. *in c. ex tenore* ... *num.* 12. *vers. declara, de rescript.* Bero. *consil.* 167. *lib.* 1. Roman. *consil.* 466. *Videtur in princ. n.* 2. Cæpol. *cons.* 40. Cravett. *cons.* 6. *num.* 103. Card. Tusch. *d. conclus.* 806. *num.* 21. *&* 22.

XIII.

Consuetudo parem vim habet cum lege, *l. de quibus* 32. *ff. de legib. §. ex non scripto, Instit. de iure nat. gentium, cap. fin. de consuetud. cap. consuetudo.* 1. *dist. l.* 2. *C. quæ sit longa consuetudo.* Guid. *sing.* 803. Thom. de Thomallet *in floribus legum. reg.* 78. Bellet. *disquis. clerical. p.* 1. *tit. de favore clericor. person. §.* 3. *num.* 10. Bernard. Grævæ. *ad practic. Cameræ Imper. lib.* 1. *conclus.* 36. Giurba *in consuet. Messanen. in proœm. num.* 12. Mangil. *de imputat. quæst.* 15. *num.* 2. Stephan. Grat. *discept. forens. cap.* 801. *num.* 11. *&* 12. *& cap.* 892. *num.* 17. Unde venit appellatione Juris, Mench. *quæst. frequent. cap.* 3. *num.* 32. Bernard. Græv. *d. conclus.* 36. *num.* 2. imò prævalet juri scripto ubi sonat in turpe, *l. de quibus* 32. *& seq. ff. de legib.* Paris. *cons.* 13. *n.* 18. *& seq. & cons.* 14. *num.* 5. *& cons.* 22. *num.* 14. *lib.* 1. Mangil. *d. tract. de imputat. q.* 74. *num.* 4. Et est potentior statuto, Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 45. *§.* 1. *num.* 78. Joan. Maria. Novar. *quæst. forens. quæst.* 103. *num.* 2. [Hinc excedens consuetudinis formam legem ipsam excedere dicitur, Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 71. *n.* 1.

Limita si scil. sit inveterata & longo tempore firmata. *l.* 2. *C. quæ sit longa consuetudo. l.* 1. *§. ult. de aq. pluv. arc.* Costal. *ad l.* 32. *de LL.* quanquam si non concurrat cum lege, eique sit contraria, lex ei semper præferatur, cum error potius & abusus, quam usus & consuetudo dicenda sit. *d. l.* 32. *l.* 39. *de LL. d. l.* 2. *C. quæ sit long. consuet.* Giph. *ad §. ult. Instit. de l. N. G. & Civ.*

XIV.

Consuetudo est optima legum interpres, *l. minimè* 23. *ff. de legib. l. si de interpretatione* 37. *ff. eod. tit. c. cum dilectus* 8. *de consuet.* Sylvan. *cons.* 88. *num.* 27. Tiraquel. *de Nobilit. cap.* 10. *num.* 9. Afflict. *Neapol. decis.* 166. *num.* 9. *& decis.* 171. *num.* 3. Menoch. *cons.* 32. *n.* 44. *& cons.* 390. *num.* 21. *& cons.* 577. *num.* 2. *&* 3. *vol.* 3. Mascard. *de probat. conclus.* 1415. *num.* 10. Brunor à Sole *in locis communib. verb. consue-*

XVIII.

CONSUETUDO potest quicquid potest præscriptio, & quæ per præscriptionem induci possunt, multo magis per consuetudinem. Federic. de Senis *cons. 151. Thema tale est, in princ. n. 1. vers. nec credo.* Ægid. Bellam. *cons. 27. num. 4. vers. circa secundum.* Card. Tusch. *d. tom. 2. lit. C. concl.* 809.

XIX.

CONSUETUDINE introduci potest quicquid potest statuto, Lap. *alleg.* 43. *in fine.* Franch. *in cap. unic. §. statuimus, in fine. de clericis non resid. lib. 6.* Federic. de Senis *cons. 17. num. 3. vers. præterea. & consil. 277. num. 1. circa fin. vers. secundò probatur.* ubi quòd regulariter valet argumentum de uno ad aliud. Cravett. *consil. 137. n. 3.* Alex. *cons. 52. num. 7. vers. si ergo, lib. 5. & cons. 119. Quoniam. num. 9. vers. quia à pari procedunt, lib. 6.* ubi quod quantum ad causam efficientem sunt paria; refert. Card. Tusch *d. tom. 2. concl. 716. per totam.* [Wesenb. *cons. 53. num. 59.* Mynf. *resp. 49. num. 26* siquidem consuetudo nihil aliud est quam Lex sive statutum tacitum. *§. ex non scripto. Instit. de jur. N. G. & C.* & quod statuto potest induci idem etiam inducetur consuetudine. Joh. Andr. *in addit. ad Specul. de instrum. edit.* & compendiosè. Mynf. *d. resp. 49. num. 26.* Vult. *inter Cons. Marpurg. consil. 29. vol. 2. num. 39.*

XX.

CONSUETUDO est interpretativa contractuum, *l. quod si nolit. 31. §. qui assidua 20. ff. de adilit edicto.* Magon. *Florent. decis. 56. num. 3. & Lucensi decis. 7. num. 21.* Menoch. *de arbitr. casu* 83. *num. 10.* Camill. Borell. *in summa omnium decis. tit. 14. num. 93.* Gabr. *conclus. 1. lib. 6. de consuetud.* Surd. *decis. 223. à num.* 11. ubi ait, quod facit contrahere partes secundum eam, *& de aliment. tit. 1. quæstione 66. num. 6.* ubi dicit, quòd quælibet dispositio recipit interpretationem à consuetudine.

CAP. LX.

De Consueto, solito, usitato.

Axioma I.

Ea quæ sunt moris & consuetudinis, i.e. quæ solent inter contrahentes convenire in bonæ fidei judicium veniunt. *l. 31 §. 20. de ædil. edict.* Cujac. *in Comment. ad lib. 7. African. l. 61. §. 8. de furt.* ubi ICtus 1 Exempl. ponit de stipulatione duplæ, quæ cum assidua sit & frequens in venditione mancipij, idcircô placuit, ex emto agi posse in duplum, etiamsi duplum venditori non caverit.

2. Quod in generali hypotheca soleret ita caveri, quæ habeo, quæque habiturus sum. *l. ult. C. de remiss. pign.* si quis obligaverit bona sua, nullo alio adjecto videtur etiam obligasse futura. *l. ult. C. qua res pign. obligar.*

3. Nec alia ratio est, cur in locatione ædium invecta & illata ab inquilino tacitè sunt pignori obligata ob mercedem, quam quod ita conveniri soleat.

4. Et hoc argumento posset hodie defendi, in omnibus testamentis tacitè intelligi clausulam Codicillarem, quod soleat adscribi, frequentissimè, & omninò testatorum ferè ea sit mens, quæ Lucij Titij *in l. penult. §. ult. de leg. 2.* ut judicia sua valeant quoquo modo.

5. Eodemque argumento defenditur ille mos auctoritate Martini & Theodori comprobatus: ut ita demum dos profectitia mortuâ filia in matrimonio redeat ad patrem, si mortua sine liberis, quod ita pacisci inter se solerent socer & gener, si in matrimonio sine liberis decesserit, quod vulgare pactum dicitur. *l. Babius 30. de pact. dotal. hac Cujac.*

II.

Quod consuetum est etiam est necessarium, *c. ex parte 18. de Cens.* Everhard. *in Top. loc. ab usitato. num. 3.* Zanger. *de Except. c. 9. p. 2. num. 26. lib. 3.* Cujac. *in Paul. ad edict. l. 4. de pact.* alium canonem efformat. Quod vulgò fieri solet, inquit, sæpè abit in Legem, & habetur pro facto vel pro dicto, etsi factum vel dictum non sit. *l. ult. C. de fidejuss.* explicationem vide in Bachov. *lib 1. de pign. cap. 11. num. 1.*

III.

Consueta fieri, in dubio facta esse præsumuntur, per tradita à Bald. *in rubric. C. de fid. instr. num. 8. Vers. item quia non est. l. incendium. Cod. si cert. pet. l. quod si nolit 31. §. quia 20. de ædil. edict. c. ex parte 18. de censib.* Sebast. Sapia. *in l. si emancipate. C. de collect. num. 30. & ibi* Riminald. *num. 50.* Menoch *de præsumpt. lib. 6. præs. 14. num. 16.* Mascard. *de probat. concl. 731. n. 5. Vol. 2.* Vult. *inter Consil. Marp. cons. 22. n. 10. Vol. 1.*

CAP.

Cap. LXI.

De Consumtione.

Consumtione quis fructus suos facit. *l. si pignore 22. §. si prado 2. de pignerat. act. l. adversus 4. de crim. expil. hered.* etiamsi sit malæ fidei possessor, à quo tamen condicuntur. *l. 3. Cod. de condict. ex L.* ubi Wesenbec, *in Comment. Cod. numero 12.*

Cap. LXII.

De Contractu & Conventione.

Axioma I.

Contractus sunt facti. *l. consilio 7. §. fin. ff. de cur. fur. l. 5. de just. & jur.* Mozz. *de Orig. contr. n. 3.* ideoque non præsumuntur, text. *in c. cum in jure de offic. deleg. & cap. 1. de constitut. in 6. l. in bello 12. §. facti 2. de captiv. & post l. asseveratio 10. C. de non num. pecun. l. 1. C. de probat.* Vult. *inter Consil. Marpurg. cons. 15. num. 251. Vol. 1.* quod intellige à principio, quando fiunt, postquam enim sunt in esse producti, dicuntur esse juris. *l. si unus 27. §. pactus ne peteret 2. ff. de pact.* Gomez *ad §. superest. Inst. de action, n. 23.*

II.

Contractus in dubio censetur celebratus secundum consuetudinem loci. *l. certi condictio 9. §. si nummos 8. ff. de reb. cred.* ac is contractus initus censetur, qui magis in provincia, ubi contractum est, frequentatur. post Everard. & Mascard. Ioh. à Sand. *lib. 3. tit. 6. def. 10. p. 247. l. cum fundus 48. ff. de evict. l. si publicanus 4. §. fin. de publican.* Gail. 2. *obs. 8. num. 6.*

III.

In contractibus nominatis resolutioni totius contractus non est locus sub prætextu conventionis vel non servatæ promissionis, etiam in substantialibus, sed agi debet vel ad implementum, vel ad interesse, salvâ interim in reliquis conventione principali. *l. sicut 5. C. de O. & A.* Everard. *tom. 1. cons. 17. n. 57.*

Rectè in nominatis contractibus nam si tantum mutuæ conventioni à duobus initæ, vel innominato contractui unus prior contravenerit, alter ad observantiam contractus non tenetur. *cap. constitutum 7. extra de pæn.* cum frustra quis sibi fidem postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat. *c. frustra 75. de R. I. in 6. gl. in d. c. constitutum, & can. infidelis 2. caus. 28. q. 1. & l. quare 54. § inter locatorem. ff. locat.* quod adeo verum est, ut etiam procedat si quis in re minima fidē non servaverit, quoniam nihilominus alter poterit à contractu recedere. Iason. *cons. 208. num. 11. col. penult. Vol. 2.* Bald. *in l. 7. § pacta conventa. num. 1. Vers. secundò nota. ff. de pact.* Grat. *in cons. 3. n. 7. Vol. 1.*

Vol. 1. Roland. *consil.* 53. *num.* 29. *Volum.* 1. Cagnol. *in l. si quis major. num.* 195. *Vers. in terminis nostris. C. de transaction.* Pacian. 1. *consil.* 1. *num.* 98.

IV.

Omnis contractus, nisi appareat aliud de quo convenerit, secundum naturam ipsius, quam à jure habet, factus præsumitur, per ea quæ respondit Decian. *cons.* 48. *num.* 2. *Vol.* 1. & *cons.* 13. *num.* 56. & *cons.* 45. *n.* 13. *Vol.* 2. Menoch. *cons.* 410. *n.* 41. Vult. *inter consil. Marpurg. cons.* 33. *Vol.* 1. *n.* 29.

V.

Quilibet contractus talis in essentia esse præsumitur, qualem figura literarum ostendit, *l. cum precibus* 18. *C. de probat. l. emptione.* 3. *C. plus valere quod agitur.* Wes. *consil.* 2. *num.* 14. non enim in contractibus nedum clausula, sed nec minimum verbum debet esse sine virtute operandi. Bald. *in rubr. C. de contr. emt. num.* 16. Dec. *consil* 473 *n.* 3. Wesenb. *cons.* 52. *num* 46. Schurf. *cons.* 32. *n.* 36. *cent.* 1. Gilman. 4. 1. *vol.* 14. *num.* 63. cum verba contractus sint forma contractus, quæ dat esse rei. Bald. *in l. quoties, C. de jure & leg. hered.* Gilm. *d. loc. num.* 81.

VI.

Iustum est contrahentium voluntatem magis quam verborum conceptionem inspicere, *l. fin. C. qua res pign. obl. l. sed falsus* 6. *§. si fundus* 1. *ff. de contr. emt. l. semper in stipulationibus* 34. *de R. I.* Cum in contractibus veritas rei magis quam scriptura perspici debeat. *l.* 1. *C. plus valere quod agitur.* Gilman. 4. 1. *vol.* 14. *num.* 71.

Limita verum esse in contractibus bonæ fidei, cum in stricti juris contractibus magis verba quam mens attendatur, & tantum dictum quantum scriptum intelligatur. *l. quicquid adstringenda* 99. & *ibi Doctores de Verb. Obligat. l. consensu* 2. *de O. & A.* Gomez *ad §. actionum. Instit. de act. numero* 4. *in fine.* inque hisce hoc quasi proprium, ut in iis non fiat extensio & propterea id quod scriptum reperitur strictè inspiciatur, ut declarat Blarer. *in cap.* 1. *num.* 2. *qual. Dom. propr. feud. privil.* ubi ait non esse nostrum conventiones & contractus extendere. *l. fidejussores Magistratuum* 68. *§. pro Aurelio* 1. *ff. de fidejuss.* Unde Bald. *in l. ex hoc jure de just. & jur. num.* 16. à tenore contractus nullo modo recedendum esse, & à verbis ejus: quia inquit vera interpretatio contractui est quæ legi potest, quippe cum horum lectio non recitantem, sed quem tenor scripturæ designat adjuvat, & quod in contractibus verba sint attendenda, & omissum habeatur pro omisso. Decian. *resp.* 21. *à num.* 3. *usque ad* 8. *Vol.* 2.

VII.

Contractus in dubio præsumitur licitus & legitimus non fœneratitius & usurarius. Bald. *in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet.* Alex. *consil.* 200. *num.* 4. Cravett. *cons.* 29. *num.* 8. & 245. *num.* 2. Socin. jun. *cons.* 83 *num.* 6. *Vol.* 2. Roland à Vall. *consil* 96. *num.* 11. *Vol.* 2. & *num.* 58. Bursat. *consil.* 217. *num.* 4. Anton. Gabr. *lib.* 1. *conclus.* 2. *num.* 3. Bertazol. *lib.* 1. *cons. decis. cons.* 226. *n.* 3.

VIII. Con-

VIII.

Contractus illicitus juramento firmari non potest. Ioh. Andr, *in addit. ad Specul. de renunc. §. 1 Verſ. & quia hac.* Ioh. Faber *in l. fin. C. de pact. pign.* Faucher. *inter Conſil. Germ. conſ. 46. num. 4. tom. 4.* Iohan. Petr. Anchar. *aur. quaſt. lib. 1. quæſt. 20. num. 1.* imò quando in contractibus ſuſpectis adhibetur juramentum eo ipſo contractus redditur magis ſuſpectus. Bald, *conſ. 275. colum. 2. Verſ. nec prædictis obſtantibus. Vol. 5.* Socin. ſen. *conſil. 215. col. fin. Verſ. tertium autem. Vol. 2. & alij plures quos recenſet* Tiraq. *de retract. conVent. in præſ. num. 16.* Calcan. *conſ. 26. num. 20.*

IX.

Contractus in dubio cenſetur innominatus. *l. 1 ff. de æſtim. act. l. 1. ff. de præſcript. Verb.* Iaſon. *in l. 7. §. quinimò. num. 5. ff. de pact. l. 2. in princ. num. 6. ff. ſi cert. pet.* Andr. ab Exea. *de pact. num. 488.* Boer. *deciſ. 144.* Pinel. latè. *C. de reſcind. Vend. ſol. 32.*

X.

Talis præſumitur contractus qualis denominatur à partibus. Natt. *conſil. 49. num. 14. & 34. & conſil. 194. num. 1.* Alex. *conſ. 142. num. 2.* Aym. *conſil. 20. num. 4.*

XI.

Contractus & diſtractus ſunt diverſa, *l. fin. & ibi Bald. not. C. ſi. Tutor Vel Curat. interVen.* maximè quando nulla idenditas rationis concurrit. Everard. à Mittelb. *in Top. in loco à contract. ad diſtr. num. 12.* ubi pro hujus axiomatis intellectu. vid. pl.

XII.

Contractus aſſimilatus regulatur ſecundum naturam illius contractus, cui aſſimilatur. text. *in l. 1. §. ſi quis ſervum 19. ff. depoſ. & in §. adeo Inſtit. locat.* text. *in l. naturalis 5. §. ſi factio 4. ff. de præſcr. Verb.* Iaſon. *in l. 1. num. 75. cum ſeq. C. de Iure Emphyt.* ubi dicit hoc procedere in contractibus nominatis, ſecus in contractibus innominatis. Gail. *2. obſ. 23. n. 22.*

XIII.

Contractus eſt irrevocabilis. *l. ſicut ab initio 5. de O. & A. l. 10. C. de lib. cauſ. l. 3 C. de reſcind. Vend. auth. Sacramenta puberum, C. ſi adVerſ. Vend.* Carpz. *5 reſp. 114. n. 2.* Fallit hæc regula 1. in contractibus dolo initis. *l. 8. C. de jud.* Carpz. *d. loc. n. 72.* controvertitur an contractus teſtamento celebratus vel in alia ultima voluntate mutet ſuam naturam & revocabilis ſit, non ſecus quam ipſa voluntas ultima. vide in utramque partem. Vaſq. *lib. 3. contr. cap. 51. num. 1.* pro negativa tamen magis inclinat.

XIV.

Contractus à quo lex removet potentiam vel quē prohibet, ipſo jure nullus eſt. *l. 58. in fin. de rit. nupt. l. 5. C. de LL.* Bald. *in tit. C. plus Valere quod agitur. l. liber-*

Mm

l. liberatum minorem. ff. de jur. patr. cap. 1. de reb. Eccles. non alien. in 6. l. 2. in princ. l. 3. l. 4. C. de præd. min. l. 55. ubi Bologn. & Iason. *ff. de legat.* 1. Franeisc. Milanen. *decis. regn. Sicil. 2. n. 153. & decis. 16. n. 23. lib. 2. per l. cum lex 46. ff. de fidejuss.* Goedd. *inter Cons. Marpurg. cons. 24. n. 135. Vol. 1.*

XV.

Contractus ad tempus certum restrictus, transacto illo finitus & nullus censetur. *l. cum qui 56. §. qui ita 4. & ibi* Iason. *num. 7. de V. O.* Regn. Sixtin. *inter Cons. Marp. cons. 11. n. 29. Vol. 1.*

XVI.

Contractum violare non licet contrahenti. *l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. de constit. pecun.* adeo ut nec Princeps quidem à contractu quem fecit pro arbitrio recedere possit. Bald. Castr. *in l. digna. C. de LL.* ac ne ab eo quidem quem cum subdito celebravit. *cap. 1. ubi Dd. de probat.* adeo ut ne de plenitudine suæ potestatis hoc facere possit. Mynſ. *resp. 24. num. 19.* Vasq. *controvers. illustr. c. 26. num. 6.* Decian. *cons. 35. num. 1. Vol. 2.*

XVII.

Conventio quælibet in dubio censetur esse realis, & sic transitoria ad heredes, non autem personalis. Quia intentio contrahentis in dubio talis esse præsumitur, ut non solum sibi sed etiam heredibus suis prospicere velit. *l. 7. §. pactorum 8. ff. de pact. l. pactū 46. ff. eod. l. si pactum 9. ff. de probat.* Quod procedit non solum in probatione facti negativi, v. c. si quis ab alio stipuletur, ne sibi vim inferat, sed etiam in obligatione facti affirmativi: nisi res quæ in contractum vel stipulationem deducitur sui natura ad heredes non transeat. *l. 3. §. morte. ff. quib. mod. usufr. amitt.* vel nisi factum cohæreat personæ, & sit electa industria personæ. *l. unic. §. ne autem. C. de caduc. toll. l. inter artifices 31. ff. de solut.* vel nisi aliter inter contrahentes sit conventum. *l. Aurelius 28. ff. de liber. leg. l. non solum 8. §. tale 3. eod.* Gail. 2. *obs. 2. n. 17. cum seqq.*

XVIII.

In contractibus conditionalibus quoad acquisitionem non inspicimus tempus contractus, sed conditionis existentis. Everard. *in Top. loc. à contract. ad distract. num. 10.* Declara scil. quando conditio est potestativa non autem quando est casualis vel mixta, tunc enim conditio trahitur retro & inspicitur tempus contractus, text. *in l. quidam cum filium 132. §. fin. de V. O. l. 1. l. qui balneum 9. l. potior 11. ff. qui pot. in pign. l. Titius 4. ff. quæ res pign. obl. l. si filiusfam. 78. & ibi* Bart. *de V. O.*

XIX.

Quando removentur substantialia contractus, ipse quoque contractus remotus videri debet. Salicet. *in Auth. Sacramenta. n. 10. C. si adversus vendit. l. non Codicillum 14. C. de testam. l. cum manu sata 20. §. fin. de contrah. empt. l. Lucius 24. depos.* Wesenb. 1. *cons. 14. n. 38.*

XX. Con-

XX.

Contractum in dubio semper interpretamur de eo qui minus onerosus est debitori. *l. Labeo* 21. *ff. de contrahend. empt. l. cum quaeritur* 26. *de reb. dub.* Wesenb, *cons.* 2. *num.* 19. & 21.

XXI.

Contractum quemvis aestimamus ex formula & conceptione verborum. *l. non figura* 38. *ib. oratione quam exprimunt litterae obligamur, de O. & A. l. si ita stipulatus* 126. *§. Chrysogonus* 2. *de V.O.* Tiraq. *de retraict. lignagier. §.* 30. *eschange. gloss.* 1. *num.* 7.

Limita si formalia contractus aliud exigunt, tum ei potius quod actum est, quam quod figura verborum profert inhaeremus. *l. promittendo.* 41. *de Iur. dot. l.* 17. *de LL.* Tiraquel. *de retract. gentil. §.* 1. *gloss.* 14. *ubi ait contractus aestimandus venit ex virtute vi & effectu; non a verborum conceptione, quibus contrahentes abusi forte fuerint.* Wesenb, *cons.* 12. *n.* 30.

XXII.

Contractus ex conventione partium legem accipiunt, *l.* 1. *§. si conveniat* 6. *ff. depositi. l. contractus* 23. *ff. de Regulis Iuris, l. lege.* 10. *C. de pactis convent. l.* 1. *C. de oper. liber. l.* 1. *C. commodati. cap. contract.* 85. *de Regulis Iuris, lib.* 6. Castr. *consil.* 472. *Viso supradicto, in pr. lib.* 1. *& consil.* 145. *Videndum est, in fine, & cons.* 219. *In causa, qua vertitur, col.* 2. *vers. contractus autem, lib.* 2. Soc. *consil.* 167. *Non inutilis, vers. postremò, & consil.* 154. *Consultationem, circa princ. lib.* 2. Thom. de Thomasset *in floribus legum. regul.* 8. ubi dicit procedere, quando contractus sunt legitimè facti, Petr. de Greg. *de concess. feud. part.* 3. *quaest.* 1. *ver. ex praemissis*, Menoch. *cons.* 52. *num.* 58. *& cons.* 477. *num.* 3. Oct. Gloric. *resp.* 7. *num.* 61. Surd. *cons.* 383. *num.* 6. Cald. Pereira *de renovat. emphyt. quaest.* 11. *num.* 19. *& quaest. forens. cons.* 38. *num.* 1. Pichard. *ad §. si quis alium, num.* 2. *Instit. de inutilib. stipulat.* Seraphin. *decis.* 787. *num.* 2. Cardos. *in praxi Iudicum & Advocat. verb. contractus. num.* 12. Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 2. *lit. C. conclus.* 980. Rot. *decis.* 669. *num.* 4. *apud Farin. p.* 1. *recent.* ubi quod à partium conventione recipit formam contractus, *& decis.* 415. *num.* 4. *apud eundem, d. p.* 1. *recent.* ubi ampliat, etiamsi fuerit conventum ultra, vel praeter naturam contractus.

XXIII.

Contractus claudicare non potest, quia debet esse obligatorius hinc inde, *l. Iulianus* 13. *§ si quis* 27. *ff. de actionib. empti, l. quid*

tamen 21. §. *penult. ff. de recept. arbitr. l. Labeo* 19. *ff. de verb. signif.* Alex. *conf.* 40. *Circa primum, in princ. lib.* 5. *& consil.* 121. *Visis, in princ. eod. lib.* 5. *& consil.* 23. *Consideratis, num.* 6. *&* 7. *lib.* 7. Ægid. Bellam. *consil.* 33. *col. penult. num.* 62. Thom. de Thomasset *in floribus legum, regul.* 84. ubi ait procedere, quando militat eadem ratio, Menoch. *consil.* 122. *numero* 39. Surd. *decis.* 52. *num.* 9. Cald. Pereira *in l. si curatorem, verb. hunc contractum, num.* 4. *C. de in integ. rest. minor.* Francisc. à Sousa *in repet.* §. *actionum, Instit. de actionib. p.* 4. *n.* 27. Cardin. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. concl.* 982. *per totam.* ubi à *num.* 10. multipliciter limitat, Mantic. *decis.* 186. *num.* 4. [Unde Brocardicum hoc non semper procedere ait Rittershus. *part.* 5. *Nov. cap.* 10. *num.* 6. *arg. Nov.* 127. ubi donatio propter nuptias ex parte mulieris dicitur valida etiam sine insinuatione, non vero ex parte mariti. Alia exempla habentur in contrarium, *in tom. regular. jur. p.* 263. *l.* 13. §. 29. ubi gloss. *de A. E. V.* Et sane omnino distinguendum inter contractus constituendos & constitutos. Nam ab initio sane constitui contractus ita potest, ut ex latere unius contrahentis plura, alterius pauciora desiderentur: at contractu jam constituto, non potest aliquid eorum demi, quæ ad essentiam ejus pertinent.]

XXIV.

CONTRACTUS non debet operari ultra intentionem agentium, *l. non omnis* 19. *ff. si certum petatur, l. in agris* 16. *ff. de acquir. rerum dominio, l.* 2. *ff. de his, quæ in testam. delentur, l. legata inutiliter* 19. *ff. de legat.* 1. *l. cum tale* 72. §. *ult. ff. de condit. & demonstr. l. age cum Geminiano* 3. *C. de transact.* Conan. *Comment. Iuris Civilis, lib.* 7. *c.* 1. *n.* 13. Anton. Gom. *l.* 22. *Tauri, num.* 24.

XXV.

CONTRACTUS sunt ab initio voluntatis, ex post facto necessitatis, *l. non idcirco* 12. *in fin. C. de contrah. empt. l. si mandavero* 22. §. *sicut* 11. *ff. mandati, l. cuius bonis* 9. *in princip. ff. de curat. furiosi. l. sicut ab initio* 5. *C. de actio. & oblig. l. de contractu* 3. *C. de rescind. vendit. l. quamvis* 39. *C. de transactionib. l. eo quod* 10. *C. si certum petatur. l. si quis argentum* 35. §. *fin. C. de donationib.* Alex. *consil.* 40. *Circa primum, num.* 2. *lib.* 5. Bald. *cons.* 381. *Factum tale est, lib.* 4. Tiraquel. *in in l. si unquam, verb. libertis, num.* 15. *C. de revocandis donat.* Gutier. *practic.*

practic.lib.3.quæst.43.num.14. Thom.de Thomasset *in floribus legum, regul.6.* ubi ait procedere, quando contractus jure sunt perfecti, secus verò si superveniat fraus, & dolus, vel ab eis de consensu utriusque partis recedatur, Flamin. Paris. *de resignat.benefic. lib.1.quæst. 13. num.7.* Cardos. *in praxi Iudicum & Advocat.verb.contractus,num.8.* Seraph. *decis.427. num.1.* Card. Tusch. *d.tom.2. lit.C. conclus.983. per totam.* ubi *num.5.* limitat in contractu nominato, conditionali, celebrato gratia unius partis tantùm, quia potest revocari pendente conditione.

XXVI.

CONTRACTUS aut totus acceptandus, aut totus repudiandus, *l.cùm quæritur 16. ff. de administr. tutor. l.nam absurdum 7. ff.de bonis libert.* Tiraquel. *de retract. convent. ad fin. tit. num. 4. cum seqq.* Stephan. Gratian. *discept.forens. cap.301. num. 57.* Cald. Pereira *quæst.forens.cons.39.* Fachin. *cons.59. n.10. lib. 1.*

XXVII.

CONTRACTUS omnis, seu quælibet dispositio, promissio, vel pactum, etiam juramento firmata, intelliguntur rebus sic stantibus, *l.continuu 137. §. cùm quis 6. ff. de verb. obligat. l. quod Servius.* ubi gloss. *ff. de condict. ob causam. l. quæro 54. §. inter locatorem. ff. locati.* Hippol. *cons.76. num. 31. vol. 1.* Tiraquel. *in l. si unquam, in princ. num.166. C. de revocand. donat.* Mascard. *de prob. conclus. 1131. num.27. & concl. 1157. num. 7.* Surd. *consil. 418. num. 8. & consil. 445. num.35. & de alimentis, tit.2. quæst.15. num.187. & tit. 8. privil. 56. numero 61. & decis.326. num.31.* Gutier *pract.lib.3.quæst.42. num. 37. & 38. & de tutel. part.1. cap.1. num.23.* Flamin. Paris. *de resignat.benefic. lib.1. quæst.14. num.11. & lib.3. quæst.18. num. 123.* Cald. Pereira *in respons.pro Duce Pastranæ, num.6. & in resp.pro D. Roderico à Sylva, vers. ad hæc.* Steph. Gratian. *discept. forens. cap.96. num. 23.* Aloys. Ricc. *in collect. decis. p. 5. collect. 1771.* Mart. *de clausul. part. 1. claus.127. numero 1. cum seqq. & p. 3. claus. 73.* Hieronym. Fernandez de Ottero *selectar. interp. lib.unic. in interp. cap. fin. de consuet. num. 77.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib.2. resolut.55. num.29.31. & 32.* Rot. *decis. 606. num.3. apud Farin. collect.1. novissimarum.*

XXVIII.

Contractus recipiunt interpretationem ex tacita mente contrahentium, *l. in conventionibus* 52. *ff. de V. O.* Perez *ad tit.* 7. *lib.* 5. *Ordin. pag.* 188. Et in contractibus potius mens, quàm verba sunt attendenda, Molin. *de primog. lib.* 1. *c.* 4. *n.* 20.

XXIX.

Contractus uniuscuiusque initium spectandum est, & causa, *l. si procuratorem* 8. *in pr. ff. mandati. l.* 1. §. *non solum* 27. *ff. depositi. l. si tamen* 12. *ff. ad SC. Macedon.* & conclusio attenditur, *l. si dominus* 8. *ff. de praescr. verb.* Steph. Gratian. *discept. forens. cap.* 115. *n.* 35. Mantic. *decis.* 70. *n.* 1. & *decis.* 78. *n.* 2.

XXX.

In Contractibus omissum habetur pro omisso, *l. quicquid astringendae* 99. *ff. de V. O.* Paris. *cons.* 117. *num.* 6. Surd. *de alim. tit.* 8. *privileg.* 76. & *decis.* 283. *num.* 5.

XXXI.

Contrahentes, sicut & testator, videntur se conformare cum Jure, *l. haeredes mei* 57. §. *cùm ita. ff. ad Trebell. l. quaero* 54. §. *inter locatorem. ff. locati.* Menoch. *cons.* 111. *num.* 17. Mascard. *de probat. concl.* 1415. *à num.* 2. Gam. Lusit. *decis.* 16. *num.* 4. & *decis.* 193. *num.* 6. Surd. Mant. *decis.* 2. *num.* 11. Gutier *cons.* 18. *num.* 7. *cum seqq.* & *pract. lib.* 3. *quaest.* 70. *num.* 29. & *quaest.* 101. *num.* 3. Valasc. *cons.* 134. *num.* 11. Cald. Pereira *de empt. & vendit. cap.* 9. *num.* 10. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 5. *num.* 81. Cardinal. Seraphin. *decis.* 264. *num.* 15. ubi dicit, quòd censentur se conformare cum statutis loci, in quo contrahitur.

Cap. LXIII.
Contrarietas, Contrarium.

Axioma I.

Contraria regulariter postremo loco sunt tractanda, *Coll. Arg. in praefat. tom.* 1. *fac. pr. f.* 5. Aliquando tamen, ante effectum causae, quam impedire solent, explicantur, ut in materia Legatorum. Vid. Wesenb. *parat. de adim. vel. transf. legat. num.* 1. Aliud exemplum est *lib.* 5. *ff. ubi tit. de inoffic. testam.* tractatur ante *petitionem hereditatis*, ita *in Instit.* prius tractatur *de exheredat. liberorum*, quàm *de institutione heredis.* ita *in feudis* 1. *F.* 21. prius

prius explicantur caussæ amittendi, & postea subjicitur modus constituendi investituram.

II.

Qui per contraria transit, is ferro viam aperit, Bald. *in l. precibus. col. 8. num.33. vers. modo contr. C.de impub. substit.* Conf. Arg. *cons. 18. num. 24. libr.* 1. Mar. Socinus jun. *in consil.* 29. *num.* 3. Marcus Mantua *consil.* 246. *in princip.*

III.

Vbi repugnantia est, in sermone nil valet, quod actum est. *l.* 188. *de R. I.* Coth. 5. *resp.* 33. *num.* 12.

IV.

CONTRARIETAS est vitanda & concilianda in omni dispositione. *l. ubi repugnantia* 188. *ff. de Reg. Iur. cap. cùm exepdiat* 29. *de elect. lib.* 6. Alex. *cons.* 141. *Viso testamento. n.* 4. *&* 5. *lib.* 2. Surd. *decis.* 276. *num.* 3. Farinac. *in praxi crimin. p.* 4. *cons.* 95. *num.* 7. Socin. *cons.* 159. *n.* 29. *lib.* 2. Francisc. Aretin. *cons.* 9. *Eleganter, in pr.* ubi quod interpretatio debet fieri, ut tollatur contrarietas, vel perplexitas, Cravet. *cons.* 70. *num.* 5. ubi dicit, quod ea interpretatio sumenda est in omni materia, per quam non inducatur contrarietas, sed induci concordia debet etiam impropriando verba, & *num.* 8. quòd per subauditos intellectus nunquam potest induci correctio dispositionis, Gemin. *cons.* 131. *in princ. & num.* 5. Bald. *cons.* 181. *verba dicunt. lib.* 1. Abb. *cons.* 9. *Omissa. num.* 2. *in fin. lib.* 2. refert plura de hac materia Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 2. *lit. C. conclus.* 1008. *per totam.* ubi *num.* 37. limitat, ubi non est conciliatio, quia tunc ultima derogant prioribus, & *num.* 39. limitat etiam, quando unum est speciale, aliud generale, quia speciale prævalet, sive sit posterius, sive anterius compilatum. Inducitur autem contrarietas ex propositione contrariorum, veluti quod quis sit legitimus & illegitimus, præsens & absens, fatuus & sanæ mentis, virgo & corrupta, &c. gloss. *verb. directò contrariis, in Clem. testibus. de testib.* Cagnol. *in d. l. ubi repugnantia, n.* 2. Bald. *cons.* 326. *Acturus petitione, in fin. lib.* 2. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. C. concl.* 1007. *à pr.*

V.

CONTRARIA simul esse non possunt, *l. Mutius* 30. *pro soc. l.* 1 *C. de furt.* Menoch. *remed.* 3. *retin. num.* 516. Anton. Monach. Lucens.

cens. *decis.25. num.6.* & se invicem eliciunt, & mutuò se expellunt, [*cap. maiores 3. vers. verum quidam. extr.de bapt. l.4.§.pen. de procons.* Robert. *lib. 2. not. ad not. Mercat.* 28. sic *in l.1. ff. de serv. fugit.* est idem agens & patiens *in l.secundum naturam* 10.*ff.deReg.iur.* onus & emolumentum sunt circa personam eandem,item causa & effectus simul esse possunt, modò unum sit contrarium, *hinc gl.* quod copia est causa inopiæ, *gloss.in const.omnem Reip. §.nos verò in tantum, in proœm.ff.*] & uno posito removetur alterum. Surd.*decis.* 24. *num.*10. & *decis.92. n.11. & cons.*211. *n.16. & cons.*218. *num.*43. & *cons.*320. *n.*13. & *cons.*435. *num.*15. & *cons.*481. *num.*7. & *cons.* 487. *num.*34. & *cons.* 524. *num.*20. Gonzal. *ad reg.*8. *Cancell. gloss.* 54. *n.*24. & *gloss.* 57. *num.* 6. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.5. cap.* 891. *num.*18. & *cap.*894. *num.* 4. Sigism. Scacc. *de commerc. & camb.* §.6. *gloss.1. num.*24. quia ad remotionem unius sequitur remotio alterius, *l. si inter* 15. *ff. de except. rei judic.* [Et Contrariorum uno simpliciter in esse posito removetur reliquum *l.si inter 15.ff.de except.rei jud. l. Pomponius* 40. §.2. *ff. de procur. l. hac verba* 124. *in princ.* ibi *aut dies aut nox. de V. S. fac l. si ut certo 5. §. si duobus 15. ff. commodat. Præposit. & alii, in cap. hospitiolum* 17. *dist.*32. Regn. Sixtin. *cons.*11. *num.*82. *vol.* 1.] Diversis tamen respectibus duo contraria procedere possunt, Tiraquell. *de nobilit. cap.*28. *num.* 13. Farinac. *in praxi crimin. part.* 4. *consil.* 30. *num.* 62.

VI.

CONTRARIA non possunt esse sub eodem sobjecto, [*text. in l.si per errorem 15.ff. de jurisdict.*] gloss. *in l.fin.ff.de divort.* Bernardus *reg.*25. Alciat. *de præsumpt. reg.* 2. *præs.* 3. *num.*5. Cels. Argel. *de contradict. legitimo, quæst.*2. *num.* 59. Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib.*1. *cap.*15. *num.* 22. Thom. de Thomasset. *in florib. legum. reg.*101. ubi ait procedere simul, & eodem tempore, ac eodem subjecto, vel secundum Logicos in habitibus moralibus; secus autem in speculativis, vel in concreto, & in realibus, aliter autem in abstracto, & in imaginatione. Sig. Scacc. *d.§.6.gl.*1. *n.*77.

VII.

CONTRARIA plura incompatibilia si concurrunt, prævalent ultima, Abb. *cons.*94. *In quæstione, num.*3. & 4. *lib.*2. Cardin. Tusch.

a.ct.

dict. tom. 2. *lit.* C. *conclus.* 1011. *per tot.* Sigism. Scacc. *d.* §. 5. *gloss.* 1. *num.* 77. ubi amplificat. Robles de Salzedo *de repras. lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 28.

VIII.

CONTRARIA allegans non auditur, *l. Titia* 100. *ff. de condit. & demonstr. l.* 1. *C. de furt. l. transactione* 26. *C. de transact. cap. imputari.* 13 *de fide instr. cap. sollicitudinem* 54. *de appellat.* ubi Henric. *n.* 4. Gregor. *l.* 111. *verb. ninguna*, *tit.* 18. *part.* 6. Covarr. *var. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. *in fin.* Angel. *in l. Papinianus*, §. *sed nec impuberis. in princip. ff. de inoffic. testam. & in l. si procuratorio*, *num.* 1. *ff. quando appellandum sit.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 2. *præsumpt.* 41. *num.* 2. Cabed. Lusit. *decis.* 34. *n.* 9. *p.* 1. Stephan. Gratian. Marchiæ *decis.* 54. *num.* 18. Cardos. *in praxi Iudicum & Advocator. verb. allegatio. num.* 4. Marianus Antonin. *variar. resolut. lib.* 1. *resolut.* 56. *num.* 11. Antoni. Monachus Bononens. *decis.* 34. *num.* 1. [Qui enim tantopere variat, & sibi contrarius est, fortissimâ juris præsumtione se gravat, *l qui falso* 16. *ff. de testib. Paris. cons.* 77. *num.* 3. *& cons.* 152. *num.* 19. *volum.* 4. Cravett. *cons.* 178. *num.* 4. *vol.* 2. ideoque non meretur, ut aliqua ipsi fides adhibeatur. *d. l. qui falso. Gl. in l. nemo ex his* 43. *ff. de R. I.* Jas. *in l. fin. C. de fideicommiss.* Salicet. *in Auth. contra qui propriam. C. de non num. pecun.* Vult. *int. Cons. Marpurg. cons.* 15. *num.* 100.] Cardin. Tusch. *d. tom.* 2. *lit.* C. *conclus.* 1005. *per tot.* ubi *num.* 2. declarat, ut procedat, quando contrarietas est directa, secus quando est diversitas, Robles *d. lib.* 2. *cap.* 28. *num.* 28.

Limita primò, ubi quis vult contra diversas personas experiri, tunc enim contraria allegando audietur, ut tenent *in d. l.* 1. Petr. de Bellapert. *col.* 2. *in princip. vers. hoc nihil est*, & post eum Cyn. *col.* 3. *post med.* Bartol. *col.* 2. *num.* 4. Paulus, de Castr. *col. penult. num.* 8. Curt. jun. *col.* 4. *num.* 16. Bald. *cons.* 313. *Proponitur*, *lib.* 3. Cardinal. Tusch. *d. conclus.* 1005. *num.* 27. Rendin. *in promptuario recept. sent. tom.* 1. *tit.* 100. *num.* 10. Vel ubi quis in diversis judiciis experitur, nam qui negavit testamentum in uno judicio, poterit fundare se super testamento negato in alio judicio, quia diversitas judiciorum diversa & contraria admittit, Bald. *cons.* 394. *Quod notarii. num.* 2. *vers. super secundo. lib.* 4. ubi etiam ait hoc multò magis procedere,

quando pluralitas personarum inducitur, quia si ego negavi tanquam tutor testamentum, possum nomine meo proprio juvari ex illo testamento, refert Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 1005. *num.*28. *&* 29.

Limita secundò, in eo qui se defendit, quia potest contraria allegare, *cap. nullus pluribus* 20. *de Reg. Iur. lib.*6. Calderin. *consil.* 219. *vers. item proponitur, aliàs* 13. *de appellat.* Cardinal. Tusch. *dict. conclus.* 1005. *num.*26.

Limita tertiò, quando contrarietas tendit ad idem in effectu, nam appellans potest etiam dicere de nullitate sententiæ, licet sint contraria, quia appellans præsupponit sententiam aliquam, dicens verò de nullitate, præsupponit nullam; sed quia tendunt ad idem, ut tollatur sententia, per diversa remedia conciliantur, quia effectus non est contrarius, Calderin. *consil.* 219. *in princip. aliàs* 13. *de appellat.* Ægid. Bellam. *cons.*10. *num.*54. Cardinal. Tusch. *dict. conclus.* 1007. *num.* 25.

IX.

[Contrariorum eadem est ratio vel maximè correlativorum, *l.*1. *de his qui sui vel al. jur.* §. *videamus. Instit. eod. l. illud quæsitum* 32. *vers. cùm enim. ff. ad Leg. Aquil.* Bocer. *de Invest. Feud. cap.* 5. *num.*42. Sic qui mandare potest jurisdictionem, potest eandem adimere, *l. solent* 6. § 1. *ff. de off. Procons. ad l.*1. *C. de cupress. lib.*11. *tit. ult.* Ant. Fab. *in rat. ad l.*34. §.1. *de reb. credit.* Quod procedit, quando utrobique eadem militat ratio, *l.*83. §.3. *v. nam & de V. O.* secus enim est, ubi ratio est diversa, *d. l.* 83. §. 5. *vers. sed hæc dissimilia sunt. de V. O.* Gail. 2. *observ.*49. *num.*8. ita *in d. l.*34. §.1. dissimilia planè sunt, dare & accipere pecuniam fœnebrem: dare enim & collocare fœnori sordes & avaritiam Magistratus redolet; accipere necessitatem; dummodo id fiat sine scelere & concussione provincialium; eo enim casu & acceptio ipsa est prohibita. *l. pen. C. si cert. pet.* Ita in feudis quando quæritur: si antiquum feudum ut novum concedatur, an naturam & qualitatem feudi novi inducat? Negando respondebitur, non obstante quod id fiat, si novum feudum ut antiquum concedatur testibus, Mynsing. 4. *observ.*84. Gail. 2. *observ.*51. cùm procedat, quando eadem sit ratio, hîc enim diversum esse liquet

liquet exinde, quod in feudo novo solius domini, in antiquo etiam agnatorum præjudicium vertitur. Hattyser. *pag* 20. Alii generalius hoc axioma ita efferunt:] Contrariorum eadem est disciplina, *l.* 1. *ff. de his qui sunt sui vel alieni juris. l.fin.ff.de legat.*3. *l.in fundo* 38. *ff. de rei vend. l. inter stipulantem* 83. *§. sacram* 5. *ff. de Verbor. Obligat. l.* 1. *§. si quis ultro* 27. *ff. de quæst. l. & si contra* 35. *in fin. ff.de vulg.& pupill. substitut. l. nihil tam naturale* 35. *ff. de Regulis Iuris. §.* 1. *Institut. de his qui sunt sui vel alieni juris. §* 1. *Institut. de tutel. cap. translato* 3. *de constit. cap. intellecto* 33. *de jurejurando.* Aristoteles *lib.* 7. *Topic. c.* 1. Alex. *cons.*209. *Statutis, num.* 17. *&* 18. *lib.*2. *& cons.* 111. *Videretur, num.*13. *vers. quod contrariorum. lib.*8. ubi ait non procedere, quando militat diversa ratio, Cacheran. Pedem. *decis.* 53. *num.*10. Paris. *consil.*131. *num.* 122. *vol.* 1. Octav. Glorit. *resp.*5. *num.* 31. Everhardus *in Topicis legalibus loco* 73. Surdus *cons.*1. *num.*92. *& cons.*151. *num.*27. *& consil.* 301. *num.* 22. Brunor. à Sole *in locis communibus, verb. contrarietas* 2. Acac. Anton. *in comment. ad rubr. ff. de condit. & demonstr. cap.*1. *num.*56. Josephus Sesse *Aragon. decis.*52. *num.*38. *tom.*1. Card. Tusch. *d.tom.*2. *lit.*C. *conclus.*113. *per totam.* Cevall. *communium contra commun. tom.* 4. *quæst.* 897. *num.* 884. Marian. Antonin. *variar. resolut. lib.* 1. *resolut.fin. casu* 51. latè de intellectu Galganet. *de conditionib. & demonstrat. part.*2.*cap.*1.*quæst.*19. *num.*1. Gonzal. *ad reg.*8. *Cancell. gloss.* 6. *num.* 174. Fusar. *de substitut. quæst.*245. *num.* 8. ubi *num.* 9. limitat, quando adest diversa ratio, de quo etiam Marian. Giurba *cons.*15. *num.*31. Valenzuel. *cons.*100. *num.*28. Anell. Aman. *cons.*81. *num.*20. [Hinc est quòd Contrariorum uno cognito cognoscatur & aliud, *princ. Instit. de tutel. §. illud* 3. *Instit. de societ. l. adoptivum* 8. *§. patronum* 1. *ff. de in jus vocand. l.si contra* 35. *ff. de vulg. subst. l.nam quem* 149. *de V.S. l.penult. C.de solut. gloss. in rubr. ff. & C. de acquir. possess. l. si merces* 25. *§. vis maior* 6. *ff. locat.* Hinc quando JCti docere volunt, quibus quid facere sit permissum, regulariter docent, quibus id non licet; sic enim est jure comparatū, ut quotiens quæritur, quid alicui liceat de jure privato, definiri quæstio debeat: licere cuivis omnia, si non prohibeant leges. Vid. G.Forst.2. *obs.*21. ratio, quia diversa juxta se posita magis elucescunt, Goth.4. *Resp.*3. unde non rectè aliquid solidéque cognoscitur, nisi ex contrariis, Reusn. *in rep. t.l.lecta* 40. *de R.C.num.*55.]

X.

CONTRARIORUM contraria est ratio, & contrarius effectus, *l.fin. ff. de edendo. l. qui accusare 8. ff. de accusationib.* Everard. *in topicis legalib. loco 75.* Surd. *consf.350. num.22.* Cels. Argel. *de contradict. legitim. quæst.3. num.75.* [Quod enim operatur propositum in proposito, id operatur oppositum in opposito, *l. si ex toto 8. in princ.* & ibi Paulus de Castr. *num.3. de leg.1. l. ult. ff. de legat. 3. l. si contra 35. vers. hic consequens. ff. de vulg. inst.* Sic argumentatur Pontifex, si bonum est mulierem non tangere, ergo malum erit tangere, *cap. hospitiolum 17. dist.32.* quod de veris causis contrariis intellige: itaq; si quis dicat, mala opera damnant: ergo bona justificant: Respondebitur concedendo, dummodo sint verè bona, juxta illud in sacris: Qui fecerit hæc, vivet in eis. Præclarè Hugo: *Mala mea jure mala sunt, & mala sunt; bona mea nec jure bona sunt, nec mea sunt*, unde apparet hæc non esse vera contraria. Servi est, vivere non ut vult, ergo liberi est vivere ut vult, *Aristot. 6. polit.2. vid. l. si creditor 39. de act. empt.*

XI.

CONTRARIUM effectum non debent operari inducta ad unum finem, *l. legata inutiliter 19. ff de legat.1. l. qui hominem 34. §. fin. de solut. l.2. ante fin. C. de juram. calum. cap. maiores 3. §. sed adhuc de Baptismo.* Cuman. *consf.7. Primum videndum. num.7. vers. ad ea.* Cels. Argel. *de contradict. legitim. quæst.3. num.136.* Card. Tusch. *d. tom.2. lit. C. conclus.1010. per totam.* ubi *num.4.* limitat, ut eadem res possit producere diversos effectus diversarum personarum & rerum, quas eadem persona, vel res potest repræsentare. Sic inducta in favorem, contrarium effectum non debent operari, *l. legatum 21. ff. de adim. legat. l. quod favore 5. C. de Legib. cap. quod ob gratiam 61. de Regulis Iuris, in 6.* Cels. Argel. *d. tract. de contradict. legitim. quæst.2. num.101. & quæst.3. num.191.*

CAP. LXIV.
De Contraventione.

Axioma I.

Contravenire is dicitur, qui divisionem nititur impugnare, vel qui pacta promissa non implet, ut dicunt Dd. *in l. si quis maior. C. de transact.* Pacian. *consf.1. num.127.*

II. Con-

II.

Contravenire nemo debet ei quod nullum est. gloss. *in cap. transactione finita. C. de transact. l. pen. C. de testam. l. successores.* 10. *C. de solut.* quia hoc faciendo allegaret propriam turpitudinem, quod admitti non debet. gloss. *in l. filios. C. de revoc. his qua in fraud. Cred.* Doctores *in l. cum profitearis. C. de revoc. donat.* nec obstabit. *l. 7. C. de Agricol. & censit.* in qua ei qui actum nullum gessitittem, que heredibus ejus actui isti contravenire conceditur, quia lex illa locum habet in actu nullo principaliter ob favorem publicum, quo casu, is qui contraxit potest ipsum contractum impugnare, quando omni respectu nullus est, quanquam non procederet in actu qui nullus est partis favore, tum enim omnino stare cogitur. Bart. *in l. post mortem. vers. secundo casu. ff. de adopt.* Ias. *in l. 7. §. si paciscar. n. 3. ff. de pact.* Berous *in cap. si quis presbyter, num. 48. de reb. Eccles. non alien.* Vultej. *inter Consil. Marpurg. cons. 34. num. 120. vol. 3.*

III.

Contra factum suum nemo venire debet. *l. si creditoribus. 5. C. de serv. pign. dat. l. filios 4. C. de revocand. his qua in fraud. cred.* Decian. *cons. 59. n. 20. vol. 2.* Cephal. *cons. 30. n. 31. lib. 1. & cons. 393. n. 35. lib. 3.* Bursat. *cons. 157. num. 66. lib. 2.* Vult. *inter Consil. Marpurg. cons. 17. num. 96. volum. 1. & consil. 18. num. 30. vol. 1.*

IV.

Contravenire licet facto non obligatorio. Bald. *in l. 1. C. de liberal. caus.* Wesenb. *consil. 52. num. 14. lib. 2.* quod intellige cum actus planè est irritus & nullus, nec ejus rescissio à voluntate alterius dependet. Moller. *in constitut. Elect. 23. n. 25. part. 2.* Rauchbar. *p. 1. quaest. jur. q. 45. n. 17.*

V.

Directà contraventio renunciationem inducit. *c. cum accessissent. 8. de constitut. ubi* Panorm. text. *in l. 2. C. de jur. dom. impetr.* Bart. *in l. 1. num. 1. C. de his qui spont. mun.* Gail. 2. *obs. 60. n. 10.*

VI.

Contraventio inferioris nihil operatur, quando de superioris intentione constat. text. *in c. dilecto 25. de prabend.* gloss. *ibid. in verb. clausula.* Schurf. *cons. 14. n. 3. in fin. cent. 1.* Gail. *lib. 2. observ. 60. num. 12.* Autoritas tamen superioris à contraventione excusat. *l. non videtur. de Regul. Iur.* Pacian. *consil. 1. num. 133.*

VII.

Contraventione in una parte tantum mandati facta in toto mandato contraventum dicitur, Bald. *in cap. ad audientiam. de rescript.* Gilman. 4. 1. *vot. 30. num. 30.*

Cap. LXV.

De Controversiis.

Axioma I.

Nil in jure nostro est sine controversia. Tiraquell. *de Iur. primogenit. quaest.* 34. *num.* 24.

II.

Nihil usitatius in jure est, quam quaestiones quoque certas in dubium vocare. Forsterus *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 24. Exempla vid. apud Vigel. *de Oratione legendi juris controversi. quibus adde eleg.* Ranchin. 2. *variar. c.* 3. *C. I. A. lib.* 21. *tit.* 2. *th.* 6. *num.* 34. Mynf. 6. *observ.* 37. *num.* 4. *Constitut.* Iustinian. *de confirmat. ff.* §. 17. Ioach. Scheplitz *in promt. Iur. tit.* 33. §. 11. *n.* 1. quod est contra *l. ult.* §. *ult. C. de temp. & rep. appell. Novell.* 49. *praefat. pr. &* §. 1. Petr. Matth. *consil.* 14. *num.* 32. quod est contra *l.* 69. §. 1. *de legat.* 2. Aliud exemplum est apud Hering. *tract. de fidejuss. cap.* 20. *per tot.* quod est contra *l.* 44. §. 1. *de O. & A. l.* 29. *Mand. adde* Dn. D. Bitschium *in Orat. inaug.* ubi exempla ex Instit. ponit & nominatim *ex* §. 5. *& ult. Inst. qui & ex quib. caus.* per quos refutari potest dogma Dd. quod in ipsum Ius Can. irrepsit: & in specie *in c.* 5. *de procurat. in* 6. Cujac. 22. *obs.* 16.

Cap. LXVI.

De Contumacia.

Axiom. I.

Contumacia est delictum. *l. omne* 6. §. *contumacia* 2. *ff. de re milit. l.* 53. *de re jud. Umm. in process. disp.* 6. *num.* 2. Ea ratione, quia non fit sine dolo, ut dicit Bart. *in l. minor. ff. de minor. fac. l. ex consensu* 23. *ff. de appell.* ubi limitat quod procedat quando illa materia subjecta, unde oritur illa contumacia esset criminosa, Gomez *ad* §. *item si quis. num.* 47. *Instit. de action. vid. &* Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 153. *num.* 1.

II.

Contumacia habetur pro praesentia. *Auth. qua in provincia. C. ubi de crim. l.* 13. §. 2. *C. de judic.* Menoch. *lib.* 1. *arbitr. jud. cas.* 36. *num.* 9.

III.

Ob contumaciam censetur facultas appellandi sublata. *l.* 1. *C. quor. appell. non recip. l.* 14. §. *sin autem rem. C. de jud.* Gilm. 4. 1. *vot.* 3. *num.* 19. Gail. *lib.* 1. *obs.* 132.

*obs.*132.*num.*3. Treutl. 2.*disp.*33.*th.*3.*lit.*e. Parif.1. *conf.*85. *num.* 22. quod intellige de vera non de ficta, (ab hac enim appellari posse not. Bart. *in l.fin. n.* 11. *ff.de restit. in integr.*Lancellot. *de attentat.in* 2. *p.cap.*12.*num.*142.Vant. *de nullit. tit. de nullit. ex defect.process.num.*141. Farin.1.*conf.*85.*n.*22.

IV.

Contumacia actoris major & gravior est, quam rei. *c. causam* 3. *de dol. & contum.* & ideo difficilius moram purgat. Bart. *in l.hac conditio.in fin.ff. de cond. & dem.* Tiraquel. *latè de retr.consang.§.8.gloss.*2.*num.*12. Menoch. 2. *arb. jud. cas.*45.*num.*1.

V.

Contumacia unius alteri nocere non debet. Bart.& Comm. Dd. *in l. eum filium.ff.de V.O.* Boss. *in tit.de delict.num.*61.Natt.*conf.*549.*num.*29.*lib.* 3. Farin. 1. *conf.*56. *num.*19. non enim egreditur personam contumacis. *l.* 1. *ff. de in lit.jur.l.ejus qui* 29. *ff.de jur.fisc.* Corn. *consil.* 42. *n.*9. *Vol.*2. Castr. *conf.* 168. *num.* 7. *Vol.* 1. quod intellige, ut procedat quoad plenum præjudicium & plenam probationem. Cornel.& Castr. *dd. locis.* non autem quoad inducendam præsumptionem & indicium. Anton. Merend. *inter Conf.crim. divers.*90.*num.*17.*Vol.*2.Farin.1.*conf.*55.*num.*72.

VI.

Contumacia purgatur per absentiam. Menoch.1.*obs.*80.*num.*52. Declara hoc procedere de absentia justa non vero de procurata & causaria, ubi judex contra absentem tanquam præsentem procedere potest. *l. pen. §. ad crimen ibi. & si justa ratione.de publ.judic.*

VII.

Contumacia cumulat pœnam.*l.*4.*de pæn.* Igitur crescente contumacia, etiam pœnæ debent crescere. *cap* 10.*de jud.* Reinhard.*in append.process.*

VIII.

Qui ab adversario impeditur contumax non est. *l.* 1. *§. si reus.de eo per quem factum erit.* *Nov.*53.*c.*4.*§.*1. *ibi. si non forte studio.*

IX.

Si propter contumaciam unius electio duobus concessa est, contumacem excludit. *l. si legatario.* 22. *§. a duobus. de fideicommiss. libert.* Ant.*disputat.feud.* 14. *thes.* 3. *lit.* B.

CAP.

Cap. LXVII.

De Conversione propositionum.

Axioma I.

Universale affirmativum quale est *in l. 35. ff. de jurejur.* Converti quidem potest per accidens. v. e. quicunq; jurejurandum deferre possunt, ij & pacisci, solvere, solutionem accipere possunt. ergo quidam qui pacisci, solvere, in judicio possunt consistere, poterunt & jusjurandum deferre, vel per contrapositionem. Ergo quicunque non possunt pacisci, solvere, in judicio consistere, ij nec jusjurandum deferre possunt: Non autem conversione simplici. Ergo quicunque pacisci, solvere, in judicio consistere possunt, jusjurandum deferre possunt. Dn. D. Bitsch. *in disp. de jurejur. th. 21. habita Argent.* 1616.

II.

Quomodo converti debeat definitio cum definito. *Vid. infr. Definitio.*

Cap. LXVIII.

De Copulato.

Copulata plura quando requiruntur ad aliquid dispenendum, non sufficit unum tantùm intervenire, *l. si heredi 5. ff. de condit. institut.* Jason. *in l. 1. num. 2. & 3. ff. de iustit. & iure.* Felin. *in cap. ex parte, num. 21. & 22. de rescript.* Barthol. *cons. 155. Facti contingentia, num. 3. & 4. lib. 1.* Joan. de Anan. *cons. 32. Ultra alia, num. 7. vers. circa quartum.* Riminald. jun. *cons. 600. num. 10.* Roman. *cons. 166. Visa diligenter. n. 4.* Castren. *cons. 103. lib. 1. & cons. 211. vers. ad secundum. lib. 2.* [quoties enim plura copulativè ponuntur, omniũ complementum requiritur nec sufficit partis impletio. *l. si quis ita 129. de V. O. l. si heredi. 5. ff. de condit. instit.* Gail. *2. obs. 125. n. 8.* cum eorum hæc sit natura ut æqualem & æquè principalẽ concursum omnium copulatorum requirat. *l. ea tamen 46. junct. gloss. ff. de leg. 3.* Decian. *resp. 1. num. 179.* Regn. Sixt. *inter Consil. Marpurg. cons. 13. volum. 2. n. 9.* Everard. *in loc. 109. à natura copulæ. num. 11.* Vinn. *ad §. 11. Institut. de hered. instit.*] Ægid. Bellam. *cons. 33. num. 53.* ubi quòd copulata plura non possunt distingui & separari. Surd. *consil. 313. num. 37. & cons. 329. num. 25. & cons. 354. num. 22. & cons. 357. num. 26. & cons.*

*& conf.*361.*num.*20.*& conf.*403. *num.*30. Steph.Gratian.*discept.forens. tom.*5.*cap.*973. *num.*18.*&* 26. latè Fusar. *de substit. quaest.* 455. *n.* 1. *cum seqq.* Alex. *conf.*123. *Scripsit.num.*22. *lib.*4. quòd ubi requiruntur plura ad aliquid producendum in esse, si aliquid deficit ex requisitis, illud non potest dici esse perfectum. Bald. *consil.* 64. *Quidam promisit, in fine, lib.* 1. ubi quod obligatus sub pœna facere duo copulativè, non evitat pœnam si unum tantùm facit, Signorol. *consil.* 223. *num.* 3. ubi quod copulata omnia ex pluribus in ratione debent concurrere, Angel. 294. *Quoniam in ultimis, num.*2. ubi quòd in ultimis voluntatibus,& conditionibus pluribus copulatis,ut dispositio habeat locum, debent copulata simul concurrere, *& consil.* 160. *Domina Catharina. num.* 5. ubi quod si statutum requirat duos consanguineos in contractu minoris, vel duos affines, non sufficit quod unus consanguineus, & unus affinis intervenerint, si extabant duo consanguinei, & duo affines, Ruin. *conf.* 112. *num.*13. *lib.*5. ubi quòd in pœnalibus, odiosis, & exorbitantibus semper verificatio plurium copulatorum requiritur.

Limita primò,ubi plura copulata sunt adjectiva, quia non debent concurrere, imò veniunt adjectivè, & augmentativè: ut si testator dicat, Instituo in bonis meis assignatis & descriptis & descriptis in tali instrumento, tunc enim sufficit quod sint assignata, vel descripta. ita Alex. *conf.* 20. *Consideratis. num.* 6. *&* 7. *lib.* 3. ubi *numero* 8. subdit, quod in legato facto Doctoribus legistis, & Medicinæ, sufficit, quod sint vel Legum,vel Medicinæ Doctores, non autem debent copulari istæ duæ qualitates adjectæ, refert Cardin. Tusch. *d.tom.*2. *lit.* C. *conclus.*1035. *num.* 53.*&* 54.

Limita secundò, ubi copula ponitur inter duos honoratos, vel duos gravatos super re distributionem recipiente, quia non requiritur concursus utriusque copulati, Bald. *conf.*374. *Verba Dyni, vers. nam sicut quando, lib.*1. Alex. *conf.* 64. *In causa & lite. num.* 4. *vers. fortificatur, lib.* 7. ubi *num.*5. subdit, quod quando sumus in materia odiosa, tunc omnia copulata debent concurrere, nisi appareat de mente. Ruin. *consil.* 41. *num.* 6. *lib.* 3. ubi quod statutum disponens quod ascendentes masculi & agnati usque ad quartum gradum, excludant matrem, habet locum si soli ascendentes, vel soli agnati extant; & addit quod legatum factum mercatori-

Oo bus,

bus, & artificibus lanæ, vel Doctoribus, & Medicis non requirit concursum utriusque qualitatis, quia stant dispositivè, & propter se, secus si propter aliud, idem Ruin. *cons.* 112. *num.* 9. *& seq. lib.* 5. ubi quod legatum factum militibus, & Doctoribus, habet locum in simplici milite, & Doctore, Cravett. *cons.* 909. *num.* 11. ubi quod privilegium concessum originariis incolis, & habitatoribus, non requirit concursum omnium qualitatum, quia singulæ per se stant.

Limita tertiò, quando copulantur plura incompatibilia, tunc copula resolvitur in alternativam, vel disjunctivam, ut per Roman. *cons.* 480. *In casu proposita consultationis. num.* 4. Socin. jun. *cons.* 128. *num.* 3. *& seq. lib.* 1. Card. Tusch. *d. conclus.* 1035. *num.* 70.

Limita quartò, quando constat de mente, ut copulata sint disjunctiva, quia menti inserviendum est, Castren. *cons.* 43. *num.* 2. *vers. nunc est, lib.* 2. Alex. *cons.* 130. *Attentu, num.* 8. *vers. preterea, lib.* 2. ubi quod copulata sumuntur pro disjunctis, & è contrà, ut servetur mens, Cravett *cons.* 685. *num.* 12. Card. Tusch. *d. concl.* 1035. *num.* 73. [ac verba fiant superflua & inutilia. Dec. *in l. generaliter. in not.* 1. *C. de institut. & substitut.* Cornel. *cons.* 226. *col.* 1. *vers. dato. lib.* 4. Regn. Sixtin. *vol.* 2. *cons.* 13. *n.* 42.]

Limita quintò, quando, si copula conjungeret, inutilis redderetur dispositio. Rip. *in cap. inter cateras, num.* 55. *de rescript. & in l. Centurio, num.* 94. *ff. de vulgari,* Felin. *in cap. Rodulphus, col.* 2. *vers. & per elusionem, de rescript.* Castren. *cons.* 43. *Substitutio, num.* 1. *lib.* 2. Alex. *cons.* 130. *Attentu, col. fin. lib.* 2. Curt. jun. *cons.* 172. *Prasupponitur, num.* 4. Cravett. *cons.* 485. *num.* 10. *&* 11. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 1035. *num.* 71.

Limita sextò, quia copulata plura non ad eundem finem tendentia, sed ad diversos fines, resolvuntur in orationes singulas, Anchar. *cons.* 80. *num.* 4. *& seq.* [Post gloss. *in l. Gallus.* §. 1. *& ibid.* Bart. Bald. *Nov. de dot. part.* 6. *priv.* 6. Alciat. *de prasumt.* 26. Brun. *in tract. de stat. exclud. solem. art.* 8. *quast.* 16. Afflict. *decis. Neapol.* 178. Jas. *cons.* 133. *num.* 11. *vol.* 4. Hieron. Gabr. *cons.* 156. *num.* 29. *per l. fin. C. de dot. promiss. & l.* 1. *solut. matrim.*] Card. Tusch. *d. conclus.* 35. *num.* 86. ubi *num.* 87. limitat etiam, quando ordo charitatis induceret aliam credulitatem, & *num.* 88. post Roman. *cons.* 104. *num.* 4. limitat quoque, quando plura copulantur propter se principaliter, non

non propter aliud, quia in unoquoque procedit dispositio sine copulato, *& num.93.* post Ruin. *cons. 116. num. 6. lib. 2.* limitat etiam, ubi plura copulantur in diversis orationibus, & unum non est respectu alterius. [Quia non tàm copulativè quàm continuativè apposita videntur. Cum enim cœptam locationem continuare vis, nil aliud facere poteris, quam per copulam unam orationẽ sequentem priori orationi ita adjungere. *l.1. in pr. ff. de infam. l.1. in pr. ff. de fals.* Bart. *in l.1. in pr. ff. de just. & jur.* Vasq. *2. controv. jur. cap.36. num.13.*] *& num. 96.* post Alex. *cons. 80. num. 13. lib. 1.* limitat quoque, quando copula cadit inter duo adjectiva respectu unius substantivi, quia non requiritur utrumque copulatum.

Cap. LXIX.
De Correctione.

Axioma I.

Correctæ leges non sunt allegandæ, Angel. *ad §. in personam. Instit. de act.* quia nullius utilitatis censetur, postquam correcta reperitur. ut *in Auth. de Naut. usur.* adeò ut quod dictum est de Lege, idem etiam dicendum sit de statuto correcto; ut dicit Bald. *in §. hunc igitur. C. de Iustin. Cod. confirm. add. text. in l. fin. §. his itaq. C. de Vet. jur. enucl. Præposit. in cap. 1. 19. dist. gloss. in summa caus. 25 quæst. 2.*

Limita I. Quod hæc regula tantum procedat, quando lex correcta allegatur in decisionibus causarum, & propter hoc alicui præjudicium est, secus enim, ubi ex illa allegatione nemini præjudicium infertur, *gl. in l. damus. C. de fals.* Alex. *cons. 70. viso processu. col. pen. lib.* 10.

II. Quando Lex in totum correcta reperitur, secus si in parte, quia pars quæ correcta non reperitur, impunè allegatur *fac l. derogatur* 102. *ff. de V.S.* Bald. *in l.1. §. fin. Vers. item not. C. de lat. lib. toll.*

III. Quando Lex correcta non fuit inserta in Corpore Iuris: secus autem si inserta aut incorporata in jure inveniatur, quia tunc poterit allegari. Bart. *in l fin. in fin. ff. de fals. c. autoritate 7 de concess. prabend. in 6.*

IV. Si principaliter allegatur, non verò in argumentum, Bart. *in d. l. fin. in fin.* quanquam posterioribus duobus insistere periculosum esse dixit. Lud. Gomez *ad §. in personam. Inst. de act. num.* 17. quia quando Lex correcta in argumentum allegatur, idem effectus resultat, ac si principaliter allegaretur. *text. in l. non possunt* 12. *ff. de Leg. Abb. in cap. form. de V.S.* & Andr. Siculus *in cap. tanquam. col. fin. de offic. deleg.*

II.

Correctio facta præsumi non debet *l. 27. in princ. Vers. quod enim non mutatur. C. de testam.* nec intelligitur prior aliqua lex mutata per novam,

nisi expressè & nominatim illud significetur. *l.*32. *§.* 2. *C. de appell. & cap.* 1. *de constit. in* 6. Boecr. *de invest. feud. cap.* 4. *num.*63. Vnde qui nititur jure correctorio & exorbitanti à jure communi, illi incumbit onus liquidè probandi, quod de eo casu, de quo agitur, sit dispositio correctoria & exorbitans. Gl. *& Dd. in Clem. fin. de rescript.* Bald. *in l. si quis ad. C. de appellat. Parif. consil.* 62. *num.* 32. *lib.* 4. Regn. Sixtin. *inter consil. Marpurgens. consil.* 14. *num.* 44. *Volum.* 1.

III.

Aut factione rei aut correctione ad bonos actus studere debemus habere semper participium. *Novell.* 59. *in pr.*

IV.

Etiam propriæ sententiæ veritatis studio corrigendæ sunt. *Nov.*22.

V.

Legum correctio periculosa: quia plerique quæ non intelligunt, corrigunt. Bernhardus Autumnus *Cens. Gallica Iuris Rom. ad l* 7. *§. si vir. sol. matr.* Potius ergo sententiæ legum adhærentes correctionem non temerè inducemus. Post Imolam & Rainutium *in consil.* 202. *incip. quod est amplius. P. Pect.. de test. conjug l.* 5. *c.*24 *n.*4. Nec immeritò Don. 8, *Comment.*11. *lit. L.* *Quid erit.* inquit, *si, quoties visum est, pro commodo & arbitrio nostro licebit veteres & receptas scripturas mutare.* Adde Hiliger. prolixè *ibidem.*

VI.

CORRECTIO est vitanda, & sunt concordanda contraria, quia non est verisimile, quod quis suam dispositionem voluerit illicò corrigere, Gemin. *consf.*88. *in fin. vers. item cum Papa.* Roman. *consil.*104. *Reverende Pater. col.*2. *in princ.* ubi quòd debet fieri concordia omnino ut evitetur correctio, plenè Alex. *consf.*123. *Scripsit. n.*9. *cum seqq. lib.*4. ubi quòd etiam per subauditum sermonem vitanda est correctio, & *consf.* 56. *Viso processu. n.*8. *&* 9. *lib.*2. ubi quòd non est verisimile, quòd statuentes voluerint se corrigere, Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 1. *lit. C. conclus.*1036. *à princ.* ubi *num.*12. post Alex. *consf.*59. *num.*13. *lib.*3. & Roman. *d. consf.*104. *col.*2. *in princ. & consf.*438. *num.*6. subdit, quòd testatoris voluntas ita est interpretanda, ut ex sequentibus non præsumatur se voluisse in continenti corrigere, & *num.* 14. ampliat in mandato procuræ, & *num.* 15. in testibus, & *num.* 18. in scripturis, & *num.*19. in privilegiis. Mangil. *de imput. quæst.*7. *num.*8. Castill. *controvers. lib.*5. *part.*2. *cap.*125. *num.*7. *& seq.* Robles de Salzedo *de repræsent. lib.*2. *cap.*29. *num.*12. *& lib.*3. *cap.*17. *num.*20. Et quod semper interpretatio fit statuti, & alterius dispositionis

sitionis, ne sequentia corrigant præcedentia, dicit Roman.*cons.*392. *Circa primum. num.*13. quem refert Cardin. Tusch. *tom.*4. *lit.l. conclus.*330.*num.*34.

VII.

Correctio Juris in omni interpretatione vitanda, ne Jura tot vigiliis fabricata unico verbo tollantur, Abb. *cons.*78. *in princ. lib.*2. Gemin.*cons.*131. *Præmitto pro declaratione, in princip.* Cardin. Tusch. *d. tom.*2. *lit.*C. *conclus.* 1037.*num.*1. ubi *num.* 2. post Anchar. *cons.*190. *in princ.* limitat in statuto correctorio Juris communis, quia in dubio facienda est interpretatio, ut censeatur correctum, ut reducamur ad Jus commune, & *num.*4. limitat etiam, quando non est locus concordiæ, quia tunc inducitur correctio, & ultima derogant prioribus.

VIII.

Correctio tantum extenditur, quantum se extendit dispositio correcta, ut per Signorol. *de Homed. cons.*37. *Factum sic proponitur. num.*5. *& seq.* Cardin. Tusch. *d. tom.*2. *lit.*C. *conclus.*1038.*num.*1. [& lex corrigens intelligi debet secundum terminos legis correctæ, ita glossa *in l. sciendum qui satisd. cog.* §. 3. *in Auth. de fil. ante dot. instrum. nat.* Menoch.4. *remed. adipisc. poss. num.* 142. neque ulterius extendenda, Forsterus *de interpr. lib.* 2. *cap.* 2. *num.*1.] ubi *num.*2. declarat procedere secundum correctionis potentiam; nam si corrigatur actus, extenditur correctio ad omnia, ad quæ actus correctus extenditur.

IX.

Correctio legum in dubio est vitanda, *l. si quando* 35. C. *de de inoff. testam. l.*1. C. *de inoffic. dotib. l. præcipimus* 32. *in fin.* C. *de appellat. cap.*1. *de novi operis nunciat. cap. cùm expediat* 29. *de elect. lib.*6. Rom. *cons.*40. *Visis. num.*5. *& cons.*57. *In causa vertente. num.*2. *&* 3. *& consil.* 322. *In casu. num.* 2. ubi subdit procedere, etiamsi lex posterior contraria habeat clausulam derogativam, *Non obstante*, quia adhuc correctio non sumitur, si potest fieri conciliatio, & extendit etiam quando adesset dictio taxativa, Pichard. *in princ. Instit. de L. Falcid. num.*34. Cephal. *cons.*323. *à num.*18. *vol.*3. Menoch. *remed.*4. *adipisc.*

 *num.*21.

num. 21. Franc.Becc. *conf.*1. *num.*13. Monet. *de distribut. quotid. p.*2. *quæst.* 11. *num.* 29. Armendar. *in proœm. addit. ad recopilat. legum Navarræ. num.* 51. Cardinalis Tusch. *dict. tom.*2. *lit.*C. *conclus.* 1036. *num.* 4. *cum seqq.* Marian. Antonin. *variar. resolut. lib.* 1. *resolut.*18. *num.* 12.

X.

Correctum quod non est, stare non prohibetur, *l. præcipimus* 32. *C. de appellation. l. sancimus* 27. *C. de testam.* Surd. *decis.* 195. *num.* 9. *& cons.* 163. *num.*9. *& cons.* 509. *num.*6. Mangil. *d. tract. de imput. quæst.*130. *n.*13. *vers. & postremò.* Et sane multa correctionem merentur, nec tamen ab Imperatoribus corriguntur *Constit. hac quoque. de nov. Cod. fac.* aliquando deleta ab Imperatoribus malè dissimulantur, *l. penult. Cod. Theodos. ne sanct. baptis. iter. l.* 14. §. 14. *de Relig.*

X I.

Corrigere seipsum in continenti nemo præsumitur, *l. cùm hic status* 32. §. 1. *in fin. ff. de donat. inter virum & uxorem*, *l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appellat.* Alex. *cons.* 59. *Attentis verbis. num.* 14. *vers. Et pro confirmatione. lib.*3. *& cons.*142. *Viso processu. num.*12. *lib.*6. *& cons.*170. *Viso instrumento, in fin. eod. lib.* Card. Tusch. *tom.*2. *lit.*C. *conclus.*1046. *à princip.* Alciat. *de præsumption. reg.*2. *præsumpt.*28. *in princ.* Roland. *cons.*62. *num.*9. *vol.* 3. Surd. *cons.*241. *num.* 19. *& consil.* 362. *num.*15. *& cons.*365. *num.*10. Octav. Glorit. *resp.*1. *p.*3. *num.*124. *& respons.* 5. *num.*31. Rot. *decis.* 763. *num.* 14. *p.*1. *divers.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 37. *num.* 14. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell.* 7. *num.*76. & ideo interpretatio debet fieri, ne disponens incontinenti voluerit se corrigere, Fr. Aretin. *cons.*9. *Eleganter, in pr.* quem refert Card. Tusch. *tom.*4. *lit.*I. *concl.*330 *n.*73.

Cap. LXX.
De Correlativo.

Correlativorum idem est judicium, & eadem disciplina, & de uno dispositum trahitur ad alterum, *l. fin. ff. de acceptil. l. fin. C. de indicta viduit. tollen. l. si quis servo* 20. *C. de furt. l.*1. *C. de transact.*

*l.*1. *C. de*

*l.1.C.de cupressu,lib.11.*Curs.Conimb.*in comment.ad Logicam,cap.7.de relatus,in commento,attributo 3* Ant.de S.Blas.*in tr.de correlativis,tom.10.tractatuũ Dd.*Corn.*cons.145. In supr.d..n.7.lib.4.* Ever.*in top.leg.loc. à correlativis.n.*18. Ant. Gab. *comm.lib.6. tit. de Legib. conclus.3.* Bald. *cons.14. Super legitimatione. num.2.* ubi *lib.* 4. ait, quòd valet argumentum de uno ex correlativis ad aliud, & quod idem fit in marito & uxore, emptore & venditore: quia dispositum in uno, procedit etiam in alio, Bellacomb. *tom.1. commun. opin. lib. 1. tit. 17. de Legib. num.57.* ubi Viv. *num.203.* idem Viv. *d.tom.1. tit. 28. quae res exportari non debet. num.11.* Cov. *in cap. Raimuntius.* § *3. num. 6. de testam.* Tiraquell. *de retractu lig.* §*.1.gloss. 9. num.* 171. *& seq.* Boër. *decis.* 48. *num.3. & 4.* Pinel. *in l.2. C.de rescind.vendit.part.1.cap.2.à num.1.* Sebast. Medices *reg.9.* Alphan. *collect.* 862.Valasc.*de iure emphyt. q.29. in fine.* Garc. Falcon. *reg.110. & 141.* Bertazol. *in repet. l.si quis maior. num.* 800. *&* 803. *C.de transactio.* Nav. *commento 3. de Regularib.* 44. ubi quòd correlativorum unum non potest esse sine alio. Surd. *decis.* 218. *num.10. & cons.34.num.26.& cons.140.num.120. & cons.201. num. 3. & cons. 338. num. 4. & de aliment. tit. 1. quaest. 19. num. 3. & 10. & tit. 4. quaest.18. num 54, & 55.& tit.6.quaest.9.num.6.* Aldovin.*consil.74. num. 14.* Bellet. *disquisit. clerical. p.1. tit. de exempt. clerical. à statutis secul.* §. *4.num.5.* Card. Tusch. *practic.concl.tom.2.lit.C.concl.* 1041. *Farin. fragment. crimin.p.1.lit.E. num.235. cum seqq.* Sanch. *de Matrim. lib.1.disput.54. num.1.& lib.6 disp.19. num.* 10. Ferrer. *in Constitut. Cathaloniae. gloss. 6.num.2.* Benedict. Ægid. *in repet. l. ex hoc iure.ff.de iustitia & iure. part.1. cap.8.* Sanctarel. *var. resolut.part. 1. resol. 31.num. 31.* Melch. Phœbos *Lusitan. decis. 72. num. 8. tom.1.* Joan. Maria. Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quaest. 47. sect.1. num.16.* Mangil. *de imput. quaest. 42. num.* 8. Fusar. *de substit. quaest. 257. num. 60.* Melch. Phœbos *Lusitan. decis. 253. num.12. tom.4.* Benedict. Æg. *ad l. ex hoc iure. ff.de iust.& iur. p.1. cap.8. num. 4.* Robles de Salzedo *de repras. lib.2.cap.19. num.16.* novissimè Joseph. Vela *dissert. forens. dissert.4. num.96.* Ita ut uno destructo, destruatur & aliud, *l. filio 9.* §*.matri. ff.de admend. leg.* Fusar. *de substit. q.257.num.60.in pr.* Giurba *decis.86.n.20.*Steph.Gratian.*discept.forens.tom.5.cap.924.num.2.& cap.960. num. 160.*

Regula

Regula enim correlativorum eſt regula parium. *l. Iulianus* 13. §.*ſi procurator* 25. *ff. de actionib. empti*. Bertazol. *in repet. d. l. ſi quis maior. num*. 801. Unde ſi quid eſt prohibitum uni, videtur & prohibitum alteri, Menoch. *conſ*. 136. *num*. 10. *&* 11. Gonzal. *ad reg*. 8. *Cancell. gloſſ*. 50. *num*. 12. & ſublato uno, alterum tacitè ſublatum cenſetur, *d. l. fin. de acceptil. l. alteri* 25. *ff. de adimend. legat*. D. Barboſ. *in rub. ff. ſoluto matrim. part*. 1. *num*. 37. Surd. *deciſ*. 52. *num*. 5. Mari. Antonin. *var. reſolut. lib*. 1. *reſolut*. 56. *num*. 6. & uno expreſſo, dicitur expreſſum alterum, idem Mari. Antonin. *de tract. var. reſolut. lib*. 3. *reſol*. 9. *num*. 2. [Quam regulam non ſemper procedere oſtendit, Cujac. *multis exemplis in Paul. lib*. 48. *ad edict. pag*. 708. Unde eam parum ſubtiliter extrui putat. Bach. *ad* §. 1. *I. de Societat*.]

Limita eam 1. in contractibus, in quibus diſpoſitio in uno ex correlativis non habet locum in alio, Dec. *conſ*. 212. *Viſo quæ accuratè, col*. 2. *num*. 3. Socin. *conſ*. 74. *Difficultatem, col*. 2. *num*. 5. *lib*. 3. Cravett. *de antiquit. tempor. p*. 4. *num*. 71. *&* 72. *verſ. quod dictum, & eadem p*. 4. §. *Videamus, num*. 26. *cum ſeq*. Anton. Gabr. *d. tit. de legib. concluſ*. 3. *num*. 52. Card. Tuſch. *d. lit. C. concl*. 1041. *num*. 15. *cum ſeqq*. ubi *num*. 20. intelligit in contractibus ſimpliciter ſtricti juris, & *num*. 21. poſt Bald. *conſ*. 188. *in fin. num*. 2. *lib*. 1. limitat etiam ubi diverſa ratio aſſignari poſſit, & idem Tuſch. *concl. ſeq*. reſolvit correlativorum non eſſe eandem diſciplinam in iis, quæ ex pactione conventa ſunt, quia potiùs ſtamus verbis, quàm argumento correlativorum.

Cap. LXXI.

De Correſpectiva.

Correſpectivorum ea eſt natura ut unum ſine altero non conſiſtat, ſed uno deficiente alterum etiam corruat. *l. filio* 31. §. *matri. l. alumnæ* 30. §. *Titia. ff. de adim. leg. l. etiam* 21. §. *ex cauſa* 1. *de minor. l. cum emtor*. 5. *de reſcind. l. fin. de acceptil*. Alex. *conſ*. 112. *col* 3. *lib*. 3. Socin. *conſ*. 150. *col*. 18. *verſ. ſed contra hanc. lib*. 1. *&* *conſ*. 27. *col*. 5. *lib*. 4 Curt. Sen. *conſ*. 55. *col*. 3. Cravett. *conſil*. 393. *num*. 2 *&* *conſ*. 639 *num*. 2. Decian. *reſp*. 1. *num*. 38. *Vol*. 3. Menoch. *de præſumt*. 12. *num*. 2. Sunt enim contractus correſpectivi ita connexi inter ſe, ut uno ceſſante ceſſet etiam alter Vult. *inter Conſ. Marpurg. conſ*. 21. *num*. 42. Illa autem correſpectiva eſſe præſumuntur & judicantur, quæ in continenti celebrantur unum ſcil. poſt aliud & ſtatim immediatè. Bald. *in l. petens. num*. 49. *verſ. dicunt tamen. C. de pact*. Dec. *conſ*. 245. *num*. 5. *&* *conſ* 279. *num*. 7.

num. 7. & *consil.* 336. *num.* 2. Socin. sen. *cons.* 273. *num.* 4. *Vol.* 2. Corn *cons.* 36. *col.* 2. *Vol.* 2. & *cons.* 57. *col.* 5. *Vol.* 3. Ruin. *cons.* 42. *in fin.* *Vol.* 1. Aleiat. *resp.* 149. *n.* 6. Natt. *cons.* 115. *n.* 2. *Vol.* 1. Cravett. *cons.* 298. *n.* 13. Bursat. *cons.* 304. *num.* 16. *lib.* 3. Menoch. *cons.* 1. *n.* 450. *lib.* 1. & *de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 12. *n.* 87. Verall. *decis.* 235. *p.* 1. & *decis.* 307. *num.* 1. *p.* 2. quanquam etiam æstimantur actus illi correspectivi, quorum alter post alterum brevi tempore factus est, censeturque alter factus alterius gratia. Anchoran. *cons.* 434. Ioseph. de Sese. *decis. regn. Arragon. part.* 1. *decis.* 19. *n.* 9. Hinc ex correspectivitate arguitur contractus simulationis. Cagnol. *in l. lecta. num.* 110 *ff. de reb. cred.* Menoch. *de præsum. lib* 3. *præs.* 124. *num.* 19. Angel. *cons.* 145. *col.* 2. *vers. item ratione.* Roman. *cons.* 445. *num.* 3. Curt. sen. *consil.* 55. *col.* 2. *Vol.* 1. Vultej. *d. consil.* 21. *numero* 41.

Cap. LXXII.

De Crimine, *add. lib. seq.* de Delicto.

Axioma I.

Crimen dicitur omnis operatio mala quæ potest accusari, & puniri criminaliter in hoc seculo. *c. Apostolus* 1. *distinct.* 81. gloss. *in c. peccatum de R. I. in* 6. Felin. *in c. testimoniū col.* 3. *de testib.* Marant. *in q. legal. disp.* 5. *n.* 18.

II.

Criminis alicui nemo successor constituitur, sed morte delinquentis crimina & pœnæ extinguuntur. *l. aut privatim* 10. *ff. ad SC. Turpill. l. in SCtum.* 15. *§ si propter* 3. *eod. tit. l. crimen* 36. *de pœn. l. defuncto* 6 *ff. de pub. jud.* Gail. 1. *de P. P. cap.* 20. *num.* 1.

III.

Crimini non est obnoxius qui cum criminoso ignorans conversatur. *l.* 3. *§. non tantum. ff. de incend. l. Metrodorum* 40. *ff. de pœn.* Gail. 2. *obs.* 48. *n.* 2.

IV.

Crimen directè excludere, vel aliquid deducere per quod indirectè crimen excludatur, sunt paria. Vnde idem juris est de crimine, & de eo quod ad crimen tendit. Farin. 1. *cons.* 85. *num.* 175.

V.

Crimina semel remissa & abolita in ultionem ulterius non redeunt. *l. si cui* 7. *§. hisdem. de accusat. c. de his* 6. *eod. tit. l. licet.* 6. *§ fin. ff naut. caup. stab.* Anan. *cons.* 17. Venefranc. *cons.* 37. qui ampliat Paris. *cons.* 1. *n.* 60. *lib.* 4. maximè cum crimen compositione seu transactione sopitum fuerit, ulterius enim de novo non intentatur ac reviviscit. *l. fratris* 10. *l. non minorem* 20. *C. de transaction.* Farin. *lib.* 1. *consil.* 46. *num.* 6.

VI.

Crimina indulgentia sublevantur. *l. si apparitor. 6. C. de cohort. 12. 58.* & nihil magis impedit sanitatem quam criminum conniventia & remediorum negligentia, nec ad facinora impunitate connivendum. *l. 20. ff. de furt. cap. 30. de sentent. excomm.* Bœckel. *de publ. jud. in proloq.*

Cap. LXXIII.

De Culpa.

Axioma I.

Bonarum mentium est ibi etiam culpas agnoscere, ubi nulla est, *cap. consilium nostrum 2. §. cùm autem quaeseris, ibi: preces tamen Domino pro illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur: quia bonarum mentium est, ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur. extra de obs. jejun.* Ioseph. Mascard. *de probat. conclus. 13. num. 5.* Vsus huius regulæ in multis Iuris articulis potest ostendi: cumprimis tamen locum habet etiam in materia absolutionis à juramento, ubi certè tutius facit, qui illam petit ad effectum agendi, quam qui de jure disputat, an facere necesse habeat. Quo ipso conscientiæ & animæ maximè consulit, ne agendo opinione saltem perjurium incurrat. Peregrinus *consil. 53. num. 19. & cons. 77. n. 16.* Bernhardus Græveus *lib. 1. conclus. pract. 22.* Tiber. Decianus *in tract. crimin. lib. 6. cap. 11. num. 54. requiritur autem absolutio.* Bernhardus Muscatellus *in praxi regij consilij p. 2. gl. gradum. num. 64.* Alex. Raudens. *Vol. 1. cons. 42. n. ult.* quos citat & approbat Carpz. *1. cons. 64. n. 5. & 6.*

II.

Culpa est quædam species delicti, Menoch. *5. præs. 3. num. 126.*

III.

Culpa ubi nulla ibi nulla mora. *l. lecta 40. Vers. licet enim. ff. si cert. pet.* Deeian. *resp. 66. num. 36. Vol. 2.* fac. *l. cum filiusfamil. 49. §. fin. de V. O. l. 21. ff. de Vsur. l. quod te 5. ff. de reb. cred.* Gœdd. *inter Consil. Marp. cons. 24. n. 100. lib. 1.* Ratio, quia culpa & mora pari passu ambulant & una ex altera oritur, per ea quæ respondet Deeian. *respons. 60. num. 36. Vol. 2.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons. 24. num. 57.*

IV.

Culpa frustra ab eo objicitur, qui causam illi rei præbuit, in qua admissam culpam dicere intendit, *l. 67. de fidejuss.* Cravet. *consil. 919. num. 10. per l. 47. solut. matrim. l. 1. §. si omnes Vers. vel ipsi. de ventre inspic.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons. 24. num. 126. Vol. 1.*

V. Cul-

V.

Culpa unius alteri nocere non debet. *l. sive hereditaria 22. ff. de neget. gest.* cum iniquissimum sit ex facto unius alterum prægravari. *l. ex duobus 27. in fin. ff. de neg. gest. l. 1. in pr. ff. de alien. jud. mut. l. si quis in sue. 33. §. Legis 1. C. de inoff. test.* Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 182. *n.* 48. *l. factum* 155. *l. non debet 74. ff. de R. I. l. sancimus 22. C. de pœn. c. si compromissarius 37. de Elect. in 6.* Cravet. *consil.* 696. *num.* 2. ubi quod culpa unius ad alterius perniciem non trahatur. *l. 3. Vers. non debet negligentiam. ff. de transact. l. fin. C. de censib.* etiamsi correi. *l. 32. §. fin. de usur.* vel socij sint *l. cum proponas 3. Cod. de naut. fæn. l. si merces 25. §. culpa 4. ubi* Bart. *locat.* quanquam secus si ad id specialiter se obligassent. *l. penult. de duobus reis. l. 10. rem pupill. salvam fore l 52. § fidejussores. ff. de fidejuss.* Goedd. *inter Consil. Marpurg. cons. 24. num. 69. Vol. 1.*

VI.

Culpa ad casum non ordinata non est considerabilis. *cap. quia diversitatem* 5. ibi gl. *in Verb. suspensus. de concess. prabend. l. non omne 38. ff. de stat. lib. l is qui 45. ff. de O. & A.* nec ad pœnam, *d. c. quia diversitatem.* nec ad commodum. *c. intelleximus* 7. ibi: *ne videatur de sua ex malitia: de judic. l. 2. §. si quis tamen 8. ff. si quis caut. l. Papinianus 20. de minor. l. si dictum 56. §. si compromisero 1. ff. de evict.* Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 182. *n.* 59. *cum seq.*

VII.

Præter culpam nihil cuiquam est præstandum. Cic. *lib. 6. Epist. famil. Ep. 1.* ubi enim nulla subest culpa, ibi & pœnæ nullus potest esse relictus locus. *l. aliud est 131. de V. S. l. sancimus 22. C. de pæn. l. ab administratione 8 C. de legat.* Hartm. Pistor. 1. *quæst.* 30. *num.* 27.

VIII.

Culpam abesse per juramentum non excluditur. Cæpoll. *cons.* 18. *num. 5. per l. præsenti 6. §. sane 5.* & ibi gloss. *C. de his qui ad Eccles.* Gilman. 4. 1. *Vot. 27. num. 89. & seq.*

IX.

Culpa lata cum levi vel quod idem major cum minore compensari non potest. Tyndar. *de compens. art. 5 num.* 36. Sebast. Med. *in tract. de compens. q. 35. num. 2. & quæst. 34. & quæst. 37.* Pacian. *de probat. p. 1. cap. 59. num. 15. per l. item si obstetrix 9. in fin. ff. ad L. Aquil.*

Declara verum esse si nimirum simpliciter & insolidum compensari petatur, non vero quoad concurrentem quantitatem, tum enim culpam cum culpa compensari, maximè quando partes in ea sint. Berous *consil.* 191. *Vol. 1.* Gilman. 4. 1. *Vot. 27. num.* 104. docent Zanger. *de except. p 3. cap. 6. num. 28. per l 4. C. de compens.* Goedd. *inter Consil. Marp. cons. 24. num. 248. Vol. 3.* Alex. *cons. 47. num. 11. lib. 1.* Cæpoll. *cons. 18. num. 25.*

X.

Vbi culpa præcedit casum, tenetur quis etiam de casu secuto. *l. si ut certo 5. §. sed interdum 7. & in l. in rebus 18. in pr. cum ibi not. commod. l. si is cui 7. ff. de accusat. l. Verum 39. ff. de furt.* Bart. *in l. Div. Adrian. ff. de Sicar.* Aretin. *cons. 80. num. 60. vers. nec obstat.* Clar. *in pract. quæst. 84. in princ. ibi: pro culpa vero.* Carrer. *in pract. crim. fol. mihi* 163. *num.* 13. Cæpoll. *cons.* 33. *numero* 19. *vers. nec obstat.*

Limita 1. ut non procedat, quando sumus in casu, in quo sola culpa non est in consideratione. Marcus Anton. Eugen. *cons.* 64. *numero* 33. 2. quando culpa non est ordinata ad casum secutum. Aretin. *consil.* 146. *num.* 8. *in med.* Aym. *cons.* 8. *num.* 29. Boss. *in tit. de homicid. num.* 74. Menoch. *de de præs. lib.* 5. *præs.* 3. *n.* 138. tunc enim culpa non tendit ad casum. *d. l. si ut certo 5. §. nunc videndum 2. ff. commod.* Farin. 1. *decis.* 28. *in addit. lit. a.*

XI.

Culpæ præsumtio excluditur per probationem diligentiæ. *l. si vendita* 11. *ff. de peric. & comm. rei vendit.* & ibi Alber. Mascard. 1. *de prob. conclus.* 467. *num.* 20. & 2, *concl.* 892. *num.* 19. Magon. *decis. Florent.* 111. *n.* 27. *in fin.* Raudens. *decis. Pisan.* 6. *num.* 24. *part.* 1. Farinac. *lib.* 1. *decis.* 114. *cum ibi allegat. in addit. lit. b.*

XII.

Culpa lata juris interpretatione sub doli ambitu continetur cum dolum repræsentet. *l.* 1. *§.* 2. *ff. si is qui testam. lib.* doloque comparatur. *l.* 1. *§.* 1. *si mens. fals. mod.* & in doli crimen cadit. *l.* 1. *§.* 5. *ff. de O. & A.* Est dolo proxima. *l.* 8. *princ. ff. de edend. l.* 4. *ff. de Magistr. conv. l.* 47. *§.* 5. *de leg.* 1. *l.* 22. *§.* 3. *ff. Ad Trebell.* est dolus. *l.* 226. *ff. de V. S. l.* 32. *ff. depos.* Vnde etiam dolus præsumtus vulgo non male dicitur.

Declara 1. hæc procedere in contractibus vel quasi, in quibus res pecuniariæ tractantur, non vero in criminibus, quæ non perpetrantur nisi adsit animus hominis dolosus, quia crimina sunt fructus doli. *l. in L. Cornelia.* 7. *ff. de Sicar.* Old. *class.* 1. *act.* 3. Cum in iis, maximè gravioribus, culpa omnino pari passu cum dolo non ambulet, sed faciat ut legitima & ordinata pœna cesset, quamvis mitior extra ordinem infligenda veniat. *l.* 11. *ff. de incend. ruin. naufr. l.* 7. *ff. de Sicar. Mejer. de culp. thes.* 111.

Declara 2. procedere in ea lata culpa quæ ex malo proposito, quam jus dicit dissolutam negligentiam, non vero quæ ex vitio naturæ venit. fac. *l. si fidejussor.* 29 *in princ. mand. l.* 1. *si mensor. fals. mod.* Zas. *ad tit. si mens. fals. mod. num.* 3. vel quando res esset mali exempli. *d. l.* 7. *ad L. Corn. de Sicar.* vel quando ultra terminos legis produceretur. Harpr. *ad §.* 5. *Instit. de public. judic. num.* 236. addatur Tabella Amplissimi Dn. Doct. Taboris *disputat. ult. Elem. thes.* 6.

XIII. Cul-

XIII.

Culpæ verbo levis culpa significatur, quoties illud solum reperitur. *l.23.ff.de Reg. Iur. l.5. §. 2. ff. commod. l. 1. §. 6. ff.depos.l.18.§.1.solut matrim.* Quod intellige verum tum, cum natura subjecti sive materiæ id admittit, quoties enim natura subjecti reclamat, vix est ut procedat, prout intelligi potest, ex locis à Mejer. *in disp. de Culp. th.3. & seq. expositis. Vid. & l. 5. §.1. l. 9. §.ult. l.10. ad L. Aquil.& ibid.th.154.*

XIV.

Qemadmodum culpa caret is,qui facit ea, quæ diligentissimus quisque paterfamil. observaturus fuisset. *l.30.§ 3. ad L.Aquil.l.25. §.7.locat.* Sic vicissim ob culpam tenetur is,à quo id quod à diligenti provideri potuisset, non est provisum, aut demum denunciatum, cum periculum evitari non posset. *l. 31. ad Legem Aquil.*

XV.

Culpa suos debet tenere auctores, *l.sancimus 22. C.de pœnis,cap.quæsivit 2.de his quæ fiunt à maiori parte Capituli,c.Romana 5.in fine, de sentent. excom. lib.6.* Surd.*de aliment.tit.1.q.38.n.30,*Farinac.*in praxi crimin.p.1.q.23.num.1.*

XVI.

Culpa ubi non est,ibi non est delictum,*cap.cum voluntate 54. de sentent. excom.* Perett. *ad extravag. ambitiosa, de rebus Eccles. non alienand.pag. 94. num. 30.* Nec pœna esse potest,*l.si putator 31. ff.ad Legem Aquiliam.cap.sine culpa 23.de Reg.Iur. lib.6. cap.6. vers.hi quoque extr.de homicid.*Thom.de Thomass.*reg.283,* Joseph. Aldr. *de religiosa disciplina tuenda, lib.1.cap.10.n* 8.aut onus,Ludov. Rodolphin.*rar. q.lib.2. q.44. n. 7.* quia culpa quod caret,in damnum revocari non debet *l.Gracchus 4. C.ad Leg. Iul. de adult.*

XVII.

Culpa non potest imputari ei, qui non fecit id, quod facere non tenebatur, Surdus *cons. 345. num.31.* [vel facere non potuit, *l. cum quidam 17. §. si pupillo 3. ff.de usuris. cap. quia diversitatem 5. de concess. prabend. cap. 1. §. solet autem. ubi gloss. in verbo potuerit, de restit. spoliat. in 6.* Oldr.*in cons.242. col.3.* Cravett.*consil.309. num.19. vers. tertiò.* Conf. Arg.*cons.41. num.18. lib.1.* Unde culpa non potest imputari ei, qui alteri in re sua etiam abutenti legem non dixit,*l.8. pro Emtor.* ubi Wesenb. *in parat. num.6.*]

XVIII.

CULPA non imputatur ei, qui non fecit, quod factum non profuisset, Surdus *decis.* 87. *num.* 6. & *decis.* 260. *num.* 5. *cum seqq.* & *decis.* 326. *num.* 69. [Castrens. *ad l. si ab hostibus* .10 §. 1. *ff. solut. matrim. per l. & in totum* 4. *ff. de impens. in rem dotal.* Joh. Petr. Surdus *cons.* 39. *num.* 19. *cons.* 86. *num.* 17. *cons.* 371. *num.* 6. Cravett. *cons.* 366. *num.* 19. *per l. fin.* §. *pen. ff. quis ordo in possess. serv.* Bald. *cons.* 145. *Casus talis est. vers. item non tenetur facere. lib.* 3. Cæsar de Grass. *in decis. Rot. Roman.* 140. *num.* 4. *per l.* 2. §. *si mater. vers. ego etiam. ff. ad SC. Tertull.* ubi ex Cravett. *cons.* 531. *num.* 5 subjicit, quod id procedat, etiamsi dubium fuisset, an profuturum sit, cùm culpæ reus non credatur, qui rem dubiam non aggrediatur. Bald. *in d. cons.* 145. *col.* 4. *lib.* 3. vid. & Gœdd. *Cons. Marp.* 24. *n.* 102.]

XIX.

CULPA ubi maior est, ibi gravior debet esse pœna, *c. cùm bonæ* 8. *de ætate & qualit. cap. tanta* 18. *de excessib. Prælat.* Perez. *ad l.* 1. *vers. in oppositum. prope fin. tit.* 1. *lib.* 5. *Ord. pag. mihi* 31.

XX.

CULPA non caret, qui se immiscet rei alterius artis, & professionis, *l. idem juris* 8. §. *ult. ff. ad Legem Aquiliam*, *l. illicitas* 6. §. *penult. ff. de officio Præsid. cap. sine culpa* 23. *de Regulis Iuris, libr.* 6. *cap. tua* 19. *de homicid.* Thomas de Thomasset. *in florib. legum, reg.* 203. Tractent enim fabrilia fabri, & quam quisque norit artem, in ea se exerceat, Strach. *de mercat. tit. de naut. num.* 33. Cardin. Tusch. *tom.* 3. *lit.* F. *conclus.* 2. Antoninus de Amatis *var. resolut* 46. *num.* 29. [Culpa enim est, immiscere se rei ad se non pertinenti. *l.* 36. *ff. de Regulis Iuris. cap. non est* 19. *eod. in* 6. quod limitat Treutl. *disp.* 10. *th.* 1. *volum.* 1. *lit. e.* in negotiorum gestore locum non habere, sed respectu tertii tantum, ut si ego vindicem, tu eius defensioni te offeras, & litem mecum contesteris, postea verò neges te possidere, non eris audiendus, quia culpa est, *confer l.* 25. *de rei vind. l.* 13. §. 13. *l.* 14. *de petit. heredit.*

LI-

LIBER QVARTVS.

CAP. I.

Damnum, *vide etiam infr.* Detrimentum.

Axioma I.

Damnum ubi cessat, cessat & æstimatio damni, Laurent. de Rod. *in tract. de usuris. vers. Nunc venit. num.* 14. Farinac. 1. *consil.* 15. *num.* 30.

II.

Damnum quod quis sentit suâ culpâ, sibi non aliis imputare debet, *cap. damnum* 86. & ibi Peck. *de Reg. Iur.* Cùm is damnum sentire non videatur, qui ex sua culpa damnum sentit, *l.*203.*ff. de Reg. Iur.* Philip. Matth. *ad l.* 11. *de Reg. Iur. num* 43. Et damnificans non tenetur, quando damnum habet admixtam culpam damnificati, Cravett. *consf.* 119. *Quaeritur. num.* 11. Consil. Arg. 1. *cons.* 51. *num.* 50. *add. l.* 23. *ff. de negot. gest. l.* 9. & 17. *eod. l.* 52. *§. ult. ff. pro soc.*

III.

Damnum injuria tibi factum, æquius est apud te remanere, quàm ad alium transferri, *l.* 67. *ff. de fideic. C. A. de procur. th.* 88.

IV.

Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere jus non habet, *l.* 151. *de Reg. Iur.*

V.

DAMNUM dedisse videtur, qui occasionem damni dat, *l. prætor ait* 4. *§. hoc autem Edicto. ff. de vi bonor. rapt. l. videamus* 11. *§. fin. l. qui domum* 57. *in fin. ff. locati. l. nihil interest* 15. *ff. ad L. Corn. de sicar. l. qui occidit* 30. *§. in hac* 3. *ff. ad L. Aquil. cap. sæpe* 50. *dist.* 5. *cap. fin. de injur. cap. de cætero* 11. *de homic. d.* Dec. *cons.* 218. *num.* 4. Abb. *cons.* 21. *lib.* 2. Corn. *cons.* 38. *Quamvis. num.* 18. *lib.* 2. Socin. *cons.* 256. *Pro fundamento. num.* 2. *lib.* 2. Christoph. Castel. *cons.* 1. *num.* 5. Bald. *cons.* 62. *Alta via, in fin. vers. ulterius sciendum, lib.* 2. ubi de damno dato inre commu-

communi ab inimicis socii, *& cons. 152. Quidam locavit, libr. 5.* ubi ampliat in locatore domus, vel vicino, qui dimiserunt de nocte portam apertam, per quam vicinus, vel conductor fuit derobatus. quia tenentur ad damnum illatum, Alex. *cons. 168. Requisitus. num. 8. & 9. lib. 2.* ubi ait, quòd si duo socii possident castrum, & propter odium alterius occupatur castrum à potente, non tenetur socius, cuius odio castrum est occupatum, si ipse non dedit causam odii, & sic absque culpa sua; maximè quando etiam post odium injustum adhibuit maiorem custodiam, quàm esset solitus, Cuman. *cons. 185. per totum.* Ubi ampliat in multis casibus, Romanus *cons. 475.* Surd. *decis. 326. num. 23. & 24.* Ferrer. *in Constit. Cathalon. gloss. 5. num. 287.* Cardin. Tusch. *pract. concl. tom. 2. lit. D. conclus. 6. per totam.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg. 244.* ubi intelligit procedere, quando causam propinquam dedit. Hieronymus de Laurent. *Aven. decis. 29.* Joan. Marian. Novar. *in praxi elect. & variat. fori quaest. 7. sect. 1. num. 13.* Sigism. Scac. *de camb. & commerc.* §. 1. *quaest. 7. part. 2. ampl. 8. num. 96. vers. ratio quare.* [Intellige quando praecessit dolus vel culpa in faciendo rem illicitam, aut in omittendo officium. Hinc damnum dari qui scit, nec prohihet, cùm posset, ipse fecisse censetur, eiusque scientia pro facto & ratihabitione habetur, *l. 1. §. 1. l. 5. ff. si fam. furt. feciss. dic. l. 2. l. 3. l. 4. de Noxal. l. 2. §. dolo 2. l. 4. §. hoc autem edicto 4. ff. de vi bon. rapt.* Goed. *inter Consil. Marp. cons. 24. num. 195.* & damnum is dat, qui damnum dare jubet. Decian. *in tract. crimin. cap. 39. lib. 9. post num. 10. vers. aut verò statutum. vol. 2.* Farin. 1. *cons. 85. num. 78.* secus verò ubi nihil potest imputari id duntaxat agenti, quod jure ac bonis moribus licet, Oldendorpius *in Tab. Act. f. 936.*]

VI.

DAMNUM qui sentit, debet sentire & lucrum, & è contra; *l. secundum naturam 10. ff. de Reg. Iur.* Castr. *cons. 307. num. 2. lib. 2.* Romanus *cons. 282. In casu, in fin.* ubi quod ista naturalis ratio, quod qui sentit commodum, debeat etiam sentire damnum, procedit quoque contra infantem, & impuberem, *& cons. 475. num. 7.* ubi quod is, qui negotiatur cum periculo proprio, debet habere lucrum, secus si cum periculo alieno, quia semper est verum, quod lucrum

lucrum sequitur periculum, & econtra, *& conf.* 477. *In casu. n.*19. *vers. Quarto.* ubi quod à quo removetur officium oneris, removetur officii præmium, *& conf.* 514. *In quæstione, in princip.* quod Episcopus, qui non sustinet onera jurisdictionis, non debet habere emolumenta eiusdem jurisdictionis, refert Card. Tusch. *d. tom.*2, *lit. D. conclus.*13. contra iniquum est, ut ad unum lucra ad alterum damna tantùm pertineant, *l. humiliorib.*14. *C. de suscept.*

VII.

DAMNUM pati, & lucrum perdere, paria sunt, Rolandus *cons.*21. *num.*58. *vol.*2. Octav. Glorit. *respons.*1. *p.*3. *num.*213. *vers. varia.* [Unde damnum is dicitur pati, qui lucrum amittit. *l. proinde* 22. §. *ult. & l. seq. ff. ad Leg. Aquil.* sic & damnum dicitur quis sentire, cùm lucri spem amittit, *l.* 2. §. *damnum* 11. *ne quid in loco publ.* Menoch. *recuper. poss. num.* 420

Imò damnum sentire & lucrum perdere non est par eademque ratio. *l. fin.* §. *licentia. C. de jure delib. l. fin.* §. 2. *C. de Codicill. l. Proculus* 26. *ff. de damn. infect.* Declarationis caussâ distingui potest, quod eo tantùm casu posterior sententia procedat, quo lucrũ non fuisset acquisitum, ut cùm est in spe, quia tunc lucrum amittere non est damnum sentire: *l. quod autem* 6. *in pr. qua in fraud. cred.* secus enim est, quando lucrum est acquisitũ & radicatum, quia tale lucrum perdere dicitur esse damnum. *l. liberto* 26. *ff. de bon. libert.* Gomes *Inst. de act.* §. *item si quis. num.*16. Bertazol. 1. *consil.*77. *n* 18.

CAPUT II.
Dare.

Axioma I.

Dare est dominium transferre, §. *sic itaque. Inst. de act.* Corn. *cons.*195. *in princ. lib.* 4.

Declara hanc regulam, quod procedat, quando datur cum causa, aliàs datio facta sine causa non esset efficax ad dominium transferendum. Alex. *in l. si donatione in quinta col. num.* 16. *C. de collat.* Felin. *in cap. si cautio. in* 1. *col. vers. cessantibus. de fid. instrum.* v. c. dare & promittere à pari procedunt. *l. fin. C. ad Leg. Falcid.* & tamen promissio facta sine causa non est efficax, nec intelligitur facta ex causa donationis. *l.* 2. § *si circa* 3 *ff. de except. dol.* idem est & in donatione simplici. *l. nunquam* 31. *ff. de acq. dom.* Gomes *ad* §. *sic itaque. Instit. de act. num.*5.

II.

DARE alteri nemo poteſt id, quod ipſe non habet, *l. traditio 20. ff. de acquir. rerum dominio. l. nemo plus 54.* ubi Dec. & Cagnol. *ff. de Regulis Iuris. l. ſi filius 14. C. de donat. can. quomodo 41. de conſecrat. diſt. 4. cap. quod autem 5. de Iure patron. c. nemo poteſt 79. de Reg. Iuris. lib. 6.* Ægid. Bellam. *conſ. 10. num. 10.* Anchar. *conſ. 318. In quaeſtione. num. 4. & 5.* Roman. *conſil. 159. in princip.* Joann. de Anania *conſ. 86. in princ.* ubi quod hæredi ſuo maius commodum defunctus non relinquit, quàm ipſe haberet, Joan. de Imola *conſ. 8. num. 6. & conſ. 40. per totum.* Roland. à Valle *conſ. 46. num. 52. lib. 3.* ubi quod vaſallus & feudatarius non poteſt habere maiorem juriſdictionem in feudo, quàm habeat dominus, qui inveſtivit, Thomas de Thomaſſet. *in floribus legum, reg. 191.* Surdus *conſ. 194. num. 17. & conſ. 247. num. 10. & conſ. 265. num. 6.* Cardinal. Tuſch. *practic. concluſ. tom. 2. lit. D. concluſ. 17.* Celſ. Argel. *de contradict. legitim. quaeſt. 5. num. 28.* Anton. Monach. Bononienſ. *deciſ. 19. num. 4.* Franciſc. Molin. *de ritu nupt. lib. 3. q. 10. n. 19.* Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. tom. 4. c. 730. num. 30. & cap. 900. num. 13. tom. 5.*

III.

DARE beatius eſt, quàm accipere, *cap. praedicator 64. cauſ. 16. q. 1. c. 1.* ubi gloſſ. *verbo, ut deberet, de donat.*

IV.

DARE & remittere paria ſunt, *l. ſi fundum 81. §. Titio 3. ff. de legat. 1. l. contra 28. §. ſi filius 2. ff. de pactis, l. 1. ff. de tranſact. l. ſi mulier 10. ff. de condict. ob cauſam, l. ſicut 8. §. an paciſci 5. ff. quibus modis pignus, vel hypoth. l. in aedibus 9. verſ. poteſt, ff. de donat. l. 3. §. fin. ff. de donat. inter virum & uxorem,* Tiraquell. *in l. ſi unquam, verbo donatione largitus. num. 173. C. de revocand. donat.* Anton. Gomez *var. tom. 2. cap. 4. num. 9.* Covarr. *var. lib. 2. cap. 4. num. 8.* Gam. *Luſit. deciſ. 118. num. 1.* Valaſc. *conſ. 135. num. 16. & ſeqq.* Fab. de Anan. *conſ. 62. num. 5. lib. 1.* Anton. Hering. *de fidejuſſ. cap. 20. §. 28. num. 2. & 3.* Camill. Borell. *in ſum. deciſ. tom. 3. tit. 11. num. 93. cum ſeqq.* Vincent. Caroc. *de locato p. 1. tit. de ſport. judic. num. 29.* Et paria ſunt dare

dare vel non adimere, *l. conficiuntur* 8. *in princ. ff. de Iure codicill. l.* 2. *§. sciendum. ff. de legatis* 3.

Cap. III.
De Debitore.

Axioma I.

Omnis debitor vel debet ex delicto, vel ex contractu, *l.* 14. *de hered. pet. §. ult. Inst. de Obligat.* imò plures obligandi modos insinuare videtur, *l.* 1. *&* 52. *de Obl. & Act.* Res facilè expediri potest, si distinguamus inter obligationis figuras ordinarias & extraordinarias, ut regula vera sit de ordinariis figuris, vide Dn. D. Tab. Præcept. nostrum ætatim colendissimum *in Iurispr. Elem. p.* 3. *sect.* 3. *thes. ult.*

II.

Tanta est fragilitas debitorum quærentium pecuniam, ut nihil non consentiant immanitati creditoris. Bartolus *ad l. Si ex cautione. num.* 7. *C. de non num. pecun.* Robertus *libr.* 2. *cap.* 6. *rerum judic.* Mornacius *ad l.* 8. *C. Si cert. pet.*

III.

Sunt quidam, imprimis æruscatores & avari, qui totam fortunam habent in nominibus, *l.* 40. *§.* 8. *de stat. lib.* ediverso verò & tanta hodie debitorum est malitia, ut vix ulla obligatio tam firmis tamque potentibus clausulis, etiam à viris peritis & bonis confici possit, quam non quorundam debitorum perversitates pertundant, vide Gail. *de arrest. c.* 9. *num.* 17. *& infra libr.* 16. *tit. rem.*

IV.

Debitor in diem vel sub conditione non est propriè debitor, *arg. l. ait prætor* 10. *§. debitorem* 16. *ff. de his qua in fraud. credit.* Bart. *in l.* 1. *ff. si cert. pet.* Est ita debitor sine vero debendi effectu, cùm nondum sit nata actio, *l. unic. C. ut actio ab hered.* vel *contr.* quod in odiosis, in quibus stricta debet fieri interpretatio, in favorē reorum procedit. *arg. l. Arrianus* 47. *ff. de O. & A.* quanquam largo modo contrarium admittat. Gomes *ad §. superest. Inst. de actionib. num.* 60. Hactenus enim debitor est debitor in diem, ut ante diem solutum repetere non possit. *l.* 10. *ff de cond. indeb.*

Declara, si nempe in diem certum res debita fuisset, hæc enim quia statim ipso conventionis momento deberi cœpit, repeti non potest, si ante diem sit soluta, *d. l.* 10. quod ad alium debitorem accommodari non posse, quam ad hunc, qui in certum diem debet, ait Philip. Matth. *ad l.* 14. *de Reg. Iuris.* secus enim est, quando pendente die incerto solutum est, tunc enim repeti poterit, non secus ac si pendente conditione solutum esset. *l. Si quis id* 7. *§.* 3.

 ff. de

ff. de jurisd. l. mancipia 5. *C. de servo fugit. l. ult. ff. de in jus voc.* vid. Costal. *ad d. l.* 7. *ff. de jurisdict.*

V.

Debitorem nemo sibi annotatione suâ privatâ facere potest. *l.* 60. *ubi Dd. C. de probat.* Exemplo enim periculosum foret, ut & scripturæ credatur, qua unusquisque sibi annotatione propriâ debitorem constituit. *l.* 1. 2. *C. eod.* Gœd. *inter Consil. Marp. cons.* 28. *num.* 284. *Vol.* 1.

VI.

Id quod debetur ex pluribus causis, semel tantum acquiri & obtineri potest. *l.* 159. *ff. de Reg. Iur. l.* 14. *§. actiones* 2. *ff. de Except. res jud. l.* 3. *§. ex pluribus causis* 4. *ff. de acq. poss. l.* 3. *ff. de petit. heredit. l.* 108. *§. Stichum* 4. *de legat.* 1. Boeer. *Inst. de fideic. hered. num.* 106.

VII.

DEBITOR speciei perempta specie ante moram liberatur. *l.* 23. 83. §. 5. *de V. O.* Vide post regulas Socini *reg.* 1. (& *Don.* 16. *com.* 1.) prout refert Cardinalis Tuschus *pract. conclus. tom.* 2. *lit. D. post conclus.* 55. Et dicit, quòd ampliat tribus modis, & limitat duobus: debitum enim quod non est, extingui non potest, Surdus *decis.* 305. *num.* 4. *in fin.* Menoch. *de arbitr. casu* 447. *num.* 1. *cum seqq.* Peguera *crim. decis.* 6. *num.* 6. Vincent. de Franch. *decis.* 507. *num.* 2. Farinac. *in praxi crim. p.* 1. *quæst.* 26. *num.* 1. Aloys. Ricc. *in collect. decis. collect.* 2192. *vers. quid autem dicendum.* Ænæ. Robert. *rer. judic. lib.* 2. *cap.* 2. Luc. Matth. Apicella *de tutam. pauper. tit.* 4. *num.* 46. *prope med.* Petrus Caball. *resolut. crim. casu* 77.

VIII.

DEBITOR, qui non habet in ære, luit in corpore, Socinus *reg.* 6. ubi ampliat, & limitat quatuor modis, Cardinalis Tuschus *d. tom.* 2. *lit. D. post conclus.* 53.

IX.

DEBITOR nemo potest esse sui ipsius, *l. Vranius* 82. *ff. de fidejussoribus.* Ad hoc citari solita, quod actio & passio in eodem subjecto non concurrunt, Cald. Pereira *de extinct. emphyteut. cap.* 14, *num.* 33.

CAP. IV.

De Deceptione. Add. infr. de Dolo.

Axioma I.

Deceptio nihil aliud est quàm callida circumventio. *l. 1. & t. t. de dol. mal. l. 51. §. 4. de fidejuss.* Hæc regula ita procedit, quotiens scilicet deceptio propriè sumitur, aliàs enim significat & læsionem ex re ipsa contingentem, ut *in l. 19. de min. & in l. 2. §. 3. ad SC. Vell.* & corruptionem *l. 9. de dolo mali except. de qua re agendum in lexicio Iuris.*

II.

Decipi non reputatur ille qui scit se decipi. *l. 1. §. si intelligatur 6. de ædil. Edict.* quia volenti & scienti non fit injuria nec dolus, unde qui sciens decepit ignorantem, omne detrimentum tenetur ne sarcire. *l. Iulianus 13. pr. ff. de Action. Emt.*

III.

Decipere in contractibus non est peccatum, *gloss. in c. si cupis 5. caus. 16. quæst. 1. gloss. in cap. civitate, de usur.* Ias. *in cons. 153. col. 3. in fin.* Licitum enim est contrahentibus se invicem decipere usque ad dimidium justi pretii, *l. in causa cognitione 16. §. pen. ff. de minor. l. 2. C. de resc. Vend.* C. A. *cons. 78. lib. 1. n. 6. & 7.* quod accipe non de fraudulento venditoris consilio, id enim vehementer damnatur, & si interveniat, reddit aliquando contractũ ipso jure nullum, vel resolvit. *l. 53. §. ult. de C. E. l. si dolo 5. C. de resc. Vend. l. ex emto 11. §. 5. ff. de A. E.* sed potius intellige de ea deceptione, quæ re ipsa contingit sine injuria contrahentium, quia venditoris votum est pretio vendere plurimo, emtoris autem minimo emere. *l. si Voluntate 8. C. de rescind. vend.* Mynſ. 4. *obs. 74.* Lud. Gom. *ad §. superest. de act. num. 54.*

IV.

Deceptis non decipientibus jura opitulantur. *l. 2. §. sed ita. ad SC. Vell.* Phil. Matth. *ad l. 90. §. ult. de R. I.* Oldend. *cl. 4. act. 1.*

V.

Deceptio re ipsa & deceptio ex proposito æquiparantur, Ias. *in l. si quis eum aliter. in princ. ff. de V. O.* scilicet quoad rescissionem contractus, Anchar. *cons. 39. Pro clariore.* Abb. *cons. 8. Tria ad decisionem. colum. 2. lib. 2. & cons. 109. in 2. dubio. lib. 2.* Dec. *cons. 180. Visa renunciatione, per l. 2. de Except. doli.* cui adde *l. 1. §. causa 2. de ædilit. edict.* quod tamen in foro conscientiæ non posset simpliciter defendi, sed cum limitatione quâdam, de qua vide Vasqu. *3. contr. cap. 48. num. 5.* siquidem deceptio rei data utriusque contrahentium ignorantia circa valorem rei dicitur error, & non de-

ceptio, gloss. *in d. l. si quis cum aliter.* Corn. *conf.* 181. *lib.* 3. quem sequitur & communem dicit Gomez *in cap. ut animarum. de Constit. in* 6. *n.* 8. Vasq. *dict. loc. num.* 6

V I.

Pecunia turpiter accepta justior penes eum est, qui deceptus est, quàm qui decipit. *l.* 9. *de doli except.*

V I I.

Decepti veniâ digni sunt, *l. miles* 11. *§. mulier* 2. *ad L. Iul. de adult.*

CAP. V.

De Decisione. *Vid. infr.* Res. jud.

Axioma I.

Allegare regulas generales, ubi est decisio in terminis, est refugium miserorum & pauperis Doctoris. Felin. *in cap.* 1. *in* 4. *col. de prascript.* & ideò in actu practico laborandum, ut inveniamus decisionem in terminis, cùm talem invenire sit Doctoris doctissimi, Felin. *in cap. cùm ordinem. col.* 4. *de rescript.* Ludov. Gomes *ad §. aquè. instit. de act. num.* 14. quia magnum in praxi habere decisionem Doctoris alicuius excellentis in terminis. Menoch. *conf.* 73. *num.* 17. Surd. *conf.* 379. *num.* 29. Magon. *decis. Florent.* 66. *num.* 31. Afflict. *decis.* 169. *num.* 8. etiam sine lege loquentis, Gom. *d. §. aquè. num.* 14. Sunt enim decisiones in terminis securiores, ibique cessant omnia argumenta Alb. Brun. *in tr. de statut. art.* 6. *q.* 2. *in fin. col.* 3.

I I.

Decisio ista in dubio est eligenda, quæ minus habet iniquitatis. *l.* 200. *de R. I.* ubi Phil. Matth. *num.* 1.

I I I.

Ad decisiones causarum sufficit allegare rationem naturalem *cap. secundò requiris* 41. *de appell. l. scire* 13. *§. sufficit* 6. *ff. de Excus. tut. l. si me & Titium* 32. *ff. si cert. pet. l. ubi autem non* 75 *§. illud* 4. ibi: *ipsa natura manifestum est. de Verbor. Obligat.* Regn. Sixtin. *inter Consil. Marpurg. conf.* 18. *Volum.* 2. *num.* 111.

I V.

Decisio semper super re certa formatur. Riminald. jun. *conf.* 32. *num.* 18. *lib.* 5. Thom. Trivis. 1. *decis. Venet. in praf. n.* 5.

CAP.

CAP. VI.
De Declaratione.

Axioma I.

Declaratio quæ fit facto, fortior est illa, quæ fit verbis. *l. reprehendenda* 5. *C. de instit. & substit. l. pro herede* 20. *in princ. de acquir. hered. cap. cum super* 23. *extr. de offic. deleg. c. ex ore* 3. *extr. de his quæ fiunt a maiori parte. cap. ut nostrum* 56. *extr. de appellat.* Tiber. Decian. *resp.* 46. *num.* 74. *Vol.* 3. Gœdd. *inter Cons. Marp. cons.* 25. *n.* 23.

II.

Declaratio non nisi semel fieri potest. Ias. *in l. quicquid adstringendæ de V. O.* ideo judex declarans verba ambigua sententiæ vel contractus, id mutare vel variare nequit. Angel. *in l. quod jussit. de re judic. l. Si quis intentione* 66. *ff. de judic. gloss. in d. l. quidquid. de Verb. Oblig.* Gilman, 4. *p.* 1. *Vot.* 4. *num.* 11. & 12.

III.

Declaratio fieri non oportet cum solennitate requisita in ipso actu principali. *l. heredes palam* 21. *§.* 1. & ibi Bart. *de testam.*. Sicut enim declaratio testamenti dubii potest fieri coram duobus testibus. Bart. *in l.* 1. *C. de Codicill.* Ita & in sententiæ declaratione tantæ solennitates non requiruntur, quæ in ipsa sententia. Bart. *in l. ab executore. n.* 8. *de appell. per d. l.* 21. *§.* 1. Gilm. *d. l. n.* 11. & 12. Hinc nulla est sententia declaratoria ex capite, quod fit contra sententiam priorem, & sic sententia contra sententiam lata, *l.* 1. *C. quando provoc. non est necess.* Franc. *in cap. dilecto. quæst.* 14. *de appellat.* Felin. *in cap. inter monasterium. de re judic.*

IV.

Declaratio virtualiter continetur in ipso declarato. Decian. *cons.* 423 *in fin.* Ruin. *cons.* 225. *num.* 6. *Vol.* 1. Socin. jun. *cons.* 95. *num.* 74. *Volum.* 3 Vult. *int. Cons. Marp. cons.* 29. *Vol.* 2. *n.* 12.

V.

DECLARATIO nihil de novo confert, & declarans nihil novi facit, *l. heredes palam* 21. *§. si quid* 1. *ff. de testam.* [ubi Dauth. *n.* 10. *& seqq.* Gail. 1. *obs.* 101. *num. ult.*] *l. adeò* 7. *§.* 7. *ibi: videtur. ff. de acquir. rerum dominio. Clem. exivit, §. harum declarationum, de verbor. signif.* gloss. *verbo de novo, in cap. per tuas. de donat.* [sicut & is, qui spicas excussit, non novam speciem fecisse, sed quæ fuit, detexisse dici-

dicitur, *l. 7. §. cum quis, in fin. de acquir. rer. dom.*] Oldrad. *conf. 224. num. 20. verf. nec verbum declaramus, & conf. 318. in fin. verf. ad articulos*, ubi quòd qui de novo det, non declarat, quia effectus declarationis est verbum obscurum clariùs explicare. Dec. *in l. edita. num. 47. C. de edendo.* Paris. *conf. 65. num. 5. & 6. vol. 1.* Ruin. *conf. 225. num. 6. vol. 1.* Socinus jun. *conf. 95. num. 72. & 76. volum. 3.* [Et declaratio debet esse expositiva, non perimens notabiliter, Bl. *in Auth. at qui semel. col. 3. num. 4. C. de probat. per cap. cum dilecti 18. extr. de accus.* Conf. Arg. *lib. 2. Conf. 47. n. 71. & seqq.*] Roman. *conf. 45.* ubi intelligit, dummodo stet in puris terminis declarationis, quia si adderet, vel minueret, diceretur nova dispositio, Socinus sen. *consil. 49. num. 5. vol. 1.* Calderin. *conf. 237. in princ. aliàs 16. de prebend.* ubi quod declaratio non ampliat gratiam, & nihil de novo addit, Petrus de Anchar. *consil. 7. in quaestione, num. 3. & seq.* Ægid. Bellam. *conf. 33. num. 40. & 41.* Rolandus à Valle *conf. 15. num. 27. vol. 3.* Anton. Gabr. *commun. lib. 6. tit. de Reg. Iur. conclus. 3.* Bertazol. *de clausul. instrum. claus. 30. gloss. 4. num. 1.* Brun. à Sole *in locis communibus, verb. declaratio 1.* Menoch. *conf. 753. num. 20.* Francisc. Gal. *in margarita casuum conscientiae, verbo declarare,* Marian. Antonin. *variar. resolut. lib. 1. resolut. 3. num. 12* Cardinal Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. D. conclus. 86. per tot.* Octav. Glorit, *respons. 12. num. 20.* Rot. *decis. 454. num. 2. apud Farinac. p. 1. recent.* Sigismundus Scacc. *de commerc. & camb. §. 7. gloss. 3. num. 29.* Camill. Borell. *in sum. decis. tom. 2. tit. 3. num. 293.* Castill. *controvers. lib. 3. cap. 10. num. 30. & lib. 5. cap. 89. num. 172.*

VI.

DECLARATIO non mutat essentiam, aut naturam dispositionis, Roland. *cons. 15. num. 27. vol. 3.* Decian. *conf. 8. num. 211. lib. 1. & conf. 6. num. 30. lib. 4.* Menoch. *conf. 331. num. 100. & conf. 360. num. 5. & consil. 443. num. 71.* Octav. Glorit. *resp. 12. num. 21.* Eoque quae maioris declarationis causa ponuntur, non mutant jus commune, *l. quae dubitationis 81. ff. de Reg. Iur. l. quaesitum 12. §. pen. ff. de fund. instruct.* Gomes *ad §. omnium. Instit. de actionibus.*

CAP.

Cap. VII.
De Decreto.

Axiom. I.

Decretum judicis facit rem claram. *l. Herennius* 63. *§. Gaia de Evict.* Gabr. *in concluſ.* 5. *de ſentent.* Pacian. *conſ.* 112. *num.* 14.

II.

Decretum habet vim ſententiæ latæ à Principe cum cauſæ cognitione, ut ait Gond. de Villad. *in tract. de Leg. quaſt.* 8. *num.* 68. & 69. Pacianus *conſil.* 47. *num.* 12.

III.

Decretum obreptitium eſt ipſo jure nullum. *Marp. conſ.* 48. *num.* 29. *Vol.* 4. Et omne decretum injuſtum eſt nullum, ita, ut non tranſeat in rem judicatam. *arg. l. Seia egreſſa* 26. *ff. de tut. dat. Pariſ. conſ.* 51. *num.* 49. *p.* 4. nec executionem mereatur. *Pariſ. conſ.* 98. *num.* 1. *p.* 3. Marant. *p.* 6. *tit. de execut. ſentent. num.* 4. Aſin. *§.* 31. *cap.* 2. *limit.* 1. *num.* 1. quos ſequitur Meichſnerus *in deciſ. Cameral.* 1. *deciſ.* 28. *num.* 42. *cum ſeqq.* vid. & Gail. 1. *obſerv.* 109. *num.* 1.

Declara, ſi ſcilicet adverſetur juri communi. Maranſt. *in ſpecul. aur p.* 4. *diſtinct.* 16. *num.* 75. Non verò ſi juri litigatoris, tunc enim non erit ipſo jure nullum, ſed tenet *l.* 1. *§. item eum.. ff. quæ ſent. ſin. appellat. l.* 16. *ff. de appell. l.* 2. *C. quand provoc. non eſt neceſſ.*

IV.

Decreti interpoſitio præſupponit omnia, quæ facienda erant interveniſſe, nec quicquam ad actus perfectionem neceſſarium fuiſſe prætermiſſum. Iaſ. *in l. pacta noviſſima. num.* 6. *C. de pact.* Bald. *in l. cum hi. §. ſi prætor. de tranſact.* Gilm. 4. 1. *n.* 84. *f.* 64.

V.

Decretum quodcunque ſit, requirit cauſſæ cognitionem. *l.* 9. *§.* 1. *de offic. Proconſ. Odd. p.* 1. *q.* 34. *art.* 5. *n.* 484.

Cap. VIII.
De Defectu.

Axioma I.

Ex defectu implementi arguitur dolus eius, qui implere tenebatur, nec tamen implevit. *l. dolus* 10. & *ibid. gl. C. de reſcind. vendit.* Corn. *conſ.* 116.

Vol. 1. & *conf.* 128. *col.* 2. *Vol.* 3. *fac notata Magon. decis. Lucens.* 31. *num.* 12. Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 24. *Vol.* 2. *n.* 32.

II.

Defectus corporalis animi vitium attestatur 48. *dist. cap. hinc etenim.* Mar. Socin. *ad cap. audientiam. de homicid. n.* 21.

III.

Defectus ubi plures sunt. de omnibus fieri debet mentio, aliàs clausula non obstante non operatur, quoad non expressa, Bald. *in l.* 1. *col. pen. Vers. unum tamen. C. de furt.* Natt. *tom.* 2. *cons.* 402. *n.* 34.

IV.

Adminiculantia non impleta non vitiant, *l.* 2. *§. fin. de donat.* Cephal. *cons.* 80. *Magnificus Dominus. num.* 11. Exempla in Iure passim occurrunt. Sic 1. sententia judicis continens duplicem causam, quarum una est vera, altera falsa valebit ex illa vera *cap. per tuas* 12. *qui filii sint legitimi. ubi Abbas.* 2. quando plures sunt caussæ dispositionis, licet una cesset, si tamen vigent aliæ, dispositio non cessabit. *l. Si non Lex Aelia Sentia* 83. *de hered. instit.* Socinus 1. *cons.* 30. *num.* 40. 3. Similiter si actum exercet is, qui non caret voluntate, nec etiam potestate, quamvis in aliqua qualitate erret, idcò tamen non vitiabitur actus. *c. Tua* 26. & *ibi not. Canon. de sponsal.* Pautschman. 2. *quæst.* 21. *num.* 17. Sic denique 4. defectus caussæ impulsivæ non vitiat actum. Gloss. & Dd. *in cap. post translationem. de renunciat. cap. cum cessante* 60. *de appell.*

V.

Defectuum pluralitas uno remedio non extinguitur. *l. Si domus* 21. *de serv. præd. urb.* Bald. *in l.* 1. *C. de furt.* Heig. 2. *q.* 19. *n.* 16. *ubi vid.*

Cap. IX.

De Defensione.

Axioma I.

Defensio juris est naturæ. *l.* 4. *ff. ad L. Aquil. l.* 1. *§. cum arietes* 11. *ff. si quadrupes paup. l.* 1. *§* 27. *ff. de vi arm.* quod intellige scilicet respectu inclinationis, respectu enim moderationis inculpatæ tutelæ erit & Iuris gentium: *l.* 3. *junct. l.* 1. *§. ult. de Iustit.* & *Iur.* quod postmodum melius Ius civile explicuit & confirmavit, sicque etiam Iuris civilis defensio erit. *argum. l.* 1. *C. unde vi. l.* 2. & 3. *C. de sicar.* quod & Iuris divini esse patet *ex capite* 22. *Exodi, vers.* 2.

II. Defen-

II.

Defensionis remedia iis duntaxat sunt introducta, qui gravantur *cap. suggestum 15. ubi vid. gloss. ult. de appell. Novell. 119.* ne occasio Iuris ad iniquum trahatur compendium. *l. fin. in fin. C. de usucap. pro empt. c. quod nonnullis 25. in fin. & ibi gl. ult. de privil.* Arnis. *lib. 2. de Maiest. c. 4. n. 6.*

III.

Violentos laicos coërcere non contra legem est agere; sed legi facere subsidium. *cap. 2. extr. de privileg.*

IV.

Defensio nemini est auferenda. *l. ut vim 3. ubi Iason. de Iust. & Iur. l. 1. §. cum arietes. ff. Si quadrupes paup. fec. dic. l. 4. & 5. l. scientiam 45. §. qui cum aliter. ad Leg. Aquil.* adeò ut eam ne quidem Princeps aut Imperator adimere possit, & sic rescripta ab una vel altera parte absque caussæ cognitione impetrata, ad instar decreti judicialis non obtineant, nec in rem judicatam transeant, vide latè Carpz. *cum all. 6. consf. 117. n. 11. 12. 13.*

Cap. X.

De Definitione.

Axioma I.

In definitione quantum fieri potest, genus proximum est assumendum, quia quò propius ex rerum natura petitur, eò evidentiùs definiti naturam explanat. Aristot. *2. relect. polit. cap. 1. p. 1. num. 6.* Ità in definitione caussa non potest esse genus, cui effectus, transactio aut fit pacto vel contractu. *l. 2. ff. de transact.* Bacchov. *1. disp. 7. th. 1. lit. D.* Siquidem generis hæc est natura, ut latiùs pateat suo definito, & plures sub se contineat species, ut sit imbecillius, nec exprimat essentiam definiti, quod scilicet fit per adjectionem differentiæ, quæ genus restringit ad suum definitum. Bacchov *2. Disp. 21. thes. 1. lit. C.* Galenus tamen plerisque in locis irridet eos, qui in quaecunque definitione ita sunt occupati, cùm alioqui res per se non obscura sit, & sine Dialectica definitione facilè explicari & intellegi possit, quod vitium, quo plerique laborant, vocat *φιλορογίαν*, refert Duaren. *ad tit. C. de probat. cap. 2.* idem refert Cuiacius *in praf. recit. C. ad tit. de iure fisci,* ubi de definitionibus elegantibus magis quam accuratis locus egregius apud Gell. *lib. 1. c. 25.* Senec. *lib. 1. de vita beata. cap. 4.* varietatem definitionum (exemplo Rhetoricæ) inde extitisse, judicat. Quintilianus *lib. 2. cap. 15. in fin.* quod pravum quorundam studium circa scriptores artium extiterit, scribit, iisdem verbis, si prior aliquis occupasset finiendum. Duaren. *de judic. in pr.* profitetur, se aliquando integrum annum consumpsisse in exploranda definitione judicii cum aliquot divisionibus, sed

tandem has nugas valere jussisse, eumque notare videtur Cuiacius *in parat. ff. praef. Vers. etsi jus definitionibus multis &c.*

II.

Definitiones quædam sunt metaphoricæ, ut cùm sepulchrum dicitur domus defunctorum. *l. 4. C. de sepulch. Violat.* Iurisprudentia urbana militia respondendi, privandi, concedendi. *Cic. pro Muren.* add definit. Leg. *in l. 2. ff. de Legib.* Quædam sunt elicitæ per contrarium, ut bona fides est absentia doli, diligentia est absentia culpæ. *l. 8. in princ. de tritic. Vin. ol. legat.* Virtus est vitium fugere. Dies feriati sunt dies non juridici, *l. 7. C. de fer. ubi C. s. thes. 2.*

III.

Definitio per effectus concepta non est bona. *Br. & alij in l. 1. de appell. Cuiac. ad Theophil. lib. 10. qq. Papin. ad l. 72. de contrah. emt.* ubi ideo reprobat definitionem, quod is contractum ab effectu definiat, quod accipe, quando effectus sequitur rem definitam non immediatè, & ab ea potest separari: si enim effectus immediatè sequitur, definitio per effectum concepta admittetur. *princip. Instit. de action. l. 3. §. 2. de bonor. possess.* vid. Osterm. *in princ. Inst. de obligat.*

IV.

Multa sunt in re definita, quæ non sunt in definitione. Arum. *exerc. 15. quaest. 5. Treutler. Disp. 27. thes. 3 lit. e. Volum. 1.* Intellige scilicet expressè: tacitè enim inesse præsumuntur. Sic mandati definitioni tacitè inest, ne sit rerum turpium, quia earum nulla est obligatio. Vid. Arum. *dict. exercit. 15. quaest. 5.*

V.

Vt cuiuscunque rei una tantum est essentia, ita tantum una quoque definitio, non plures esse possunt, ut *post Aristot. lib. 7. Top. cap. 2.* docet Cuiac. *lib. 18. obs. 38. circa fin. Vers. non feram.* quod intelligendum de definitionibus diversis, & talibus, quæ non tantum verborum complexu, sed etiam essentia & substantiæ demonstratione differunt. Alioquin enim unius eiusdemque rei plures dari possunt definitiones, figura verborum, non rei substantia distantes, sicut authoritate Galeni & Senecæ, itemque exemplis luculentis demonstrat Cuiacius *in praefat. parat. ad ff. & lib. 18. observ. 38. & in recit. C. ad tit. de temp. appell.* Vid. Comm. D. Bitsch. *ad 2. F. 23.*

VI.

Definitio est solius substantiæ *Aristot. 2. Metaph. cap. 5. text. 18.* Non enim sumuntur ex causis externis, quæ rei substantiam & naturam non ingrediuntur *Colleg. Argent. de pecul. thes. 3. num. 16. Vers. 3. scilicet μάλιστα, πρώτως καὶ ἁπλῶς, text. 19.* secundariò enim etiam ipsorum accidentium est definitio.

VII. De-

VII.

Definitiones à partibus sumtæ non sunt frequentes in jure, *§. 1. ff. de edend.*

VIII.

In definitionibus verba propriè sunt accipienda, Bartol. *in l. omnes. num. 19. Vers. quaro. de l. & l.* Gom. *ad §. superest. Inst. de act. n. 69.* Hinc in quovis genere disciplinæ προκαταρκτικῶς ac præliminare inevitabile est definitio. Coler. *in præfat. process. execut.* Eaque scalam ad scientiam apparat, & fundamentum est sequentium, quâ neglectâ pronus admodum & præceps in tractatione ipsarum rerum solet esse lapsus. *Coll. Argent. si ager Vectigal. thes. 59.*

IX.

Definitio ubi ponitur, communiter non fit summarium. Alex *in l. 5. §. stipulatio. de Verb. Oblig.* summarium enim fieri debet ex materia longius evagata, quod omnia membra principalia comprehendat. *l. in summa 65. ubi not.* Mod. *ff. de condict. indeb. & l. 1. ff. de R. D.* Gomes *ad §. superest. Inst. de act. num. 1.*

X.

Quod in Iure definitum non potest, in universum definiri non potest, sed judicis arbitrio æstimandum relinquitur. *l. 3. ff. de testib. l. 15. de impens. in rem dot.* Menochius *lib. 1. arb. quæst. in proœm. num. 13. cum seqq.* Bocer. *de feud. invest. cap. 4. num. 5. & 8.*

XI.

DEFINITIO converti debet cum suo definito, *l. 1. §. dolum. ff. de dolo malo l. omnis definitio 202. ff. de Reg. Iur.* Doctores *in l. 1. in princip. ff. de acquir. possess.* Cicero *lib. 4. Academ. num. 79. pag. 17.* Bartol. *in sua quæst. 7. Mulier habens, num. 4. vers. contra quod.* Tiraquell. *de jure primog. quæst. 1. num. 1.* Flamin. Paris. *de resign. benefic. lib. 1. quæst. 1. num. 31. cum seqq.* Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit. D. concl. 418.* Cels. Argel. *de contradict. legitim. quæst. 10. num. 161.* latè Monet. *de distribut. quotid. p. 1. quæst. 4. num. 3.* ubi *num. 2.* asserit, quod substantiam & naturam rei explicat, & *num. 5.* quod quælibet definitio in jure est periculosa, & *num. 6.* quod cauti esse debent, qui rem aliquam definiunt, & *num. 7.* quod definitio perfecta debet habere genus, ac propriam & completam differentiam, quod etiam asserit Pichardus *in disput. de mora, num. 26.* ubi *num. 24.* dicit, quod cuiusque rei definitio ut bona sit, nihil superfluum, nihilque di-

minutum continere debet, citans Philosophum *Topicorum lib. 6. cap.* 1. Dicitur autem definitio initium omnis disputationis, Monet. *d.p.1.quæst.1. à num.*1. [Omnis enim quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputatur. Cicero 1. *de offic. & 1. de Orat. sect.* 54. *Hoc in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo disputetur, explanetur, ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligant.*] Et cuicumque non convenit definitio, non convenit etiam definitum, *l.* 2. §. *appellata*, & ibi Doctores *ff. si certum petatur.* Camill. Borrell. *de Regis Catholici præstantia cap.* 70. *num.* 122. & 123. Joan. Anton. Mangil. *in tract. de imput. quæst.* 16. *num.* 18. & *quæst.* 66. *num.*14. Ludovicus Cenc. *de censib. quæstion.* 3. *artic.* 2. *num.*17. & 18.

Cap. XI.

De Delegatione, Delegato.

Axioma I.

Delegatus Principis in causa sibi commissa maior est quocunque ordinario. *cap. sanè* 11. *de offic. delegat. cap. Pastoralis* 11. §. *præterea. de offic. ordin.* Gomes *ad* § *pœnales. Institut. de action. num.* 45. Quod intellige respectu dignitatis & negotii commissi, non vero respectu firmitatis: cum firmior sit jurisdictio ordinarii. vid. Marant. *in disput.* 1. *quæst. legal. num.* 1. & *num.* 40. Alex. & communiter Doctores *in rubric. ff. de offic. eius cui mand. jurisdict.*

II.

Delegationis verba diligenter sunt observanda & custodienda. *l. diligenter* 5. *in princ. ff. mandat.* & ultra expressa delegatio non extenditur, *c. pen.* ubi Gilm. & Dd. *de offic. deleg.* Et quicquid in delegatione expressè concessum non reperitur, prohibitum censetur. *cap. inter corporalia* 2. §. *sed neq.* ubi Dd. *de transl. Episc.* Anchar. *cons.* 207. *in quæst. col.* 2. *num.* 4. Angel. *cons.* 138. *Visis omnibus. num.* 1. *in fin.* Vant. *in tit. de nullit. ex defect. jurisdict. deleg. num.* 91. Farinac. 1. *cons.* 89. *num.* 1. Quicquid enim præter verba & formam delegationis factum fuit, omnino nullum & invalidum est. *cap. cum dilecta* 22. ubi Dd. *de rescr. c. cui* 27. *de præb. in* 6. *cap. Pisa. de rest. spol.* Innoc. *in c. super literis. Vers. in gl. de rescr.* unde & stricti juris *nu* 19. dicitur. Menoch. 1. *arb. judic. cas.* 74. *n.*56.

III. Dele-

III.

Delegatus in alia causa alium subdelegare non potest., nisi in ea, quæ ipsi commissa est. *l. unic C. qui pro sua jurisdict.* adeo ut si de facto contrafecerit sententia ab illo judice lata ipso jure nulla sit. Vultmius *in dissput. 1. numer. 41.*

IV.

Delegatio pro justa præstatione est. Anweisung ist an statt Zahlung. *l. 9. §. ult. Comm. divid.*

Declaratur hæc regula quod procedat in his, quos ideirco teneri dicimus, qui habent actionem, non item in aliis creditoribus omnibus. *l. 51. in princip. de pecul.*

Cap. XII.

De Delictis, Criminibus.

Axioma I.

Delictum maius est illud, quod maiori bono opponitur, *post Arist. 8. Eth.* Farinac. *cons. 85. num. 76.* item si maior ille qui peccat. Ernest. Cothm. 3. *cons. 4. num. 13.*

II.

In delictis non quid delinquens facere seu dicere crediderit & opinatus fuerit, sed quod verè dixerit aut fecerit spectandum est. Bart. *in l. inter omnes §. rectè, in fin ff. de furt.* Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 90. num. 20.* Farin. 1. *cons. 104. num. 18.*

III.

Delictis crescentibus pœnæ quoque exasperari debent *l. 28. §. solent 5. ff. de pœn.* Phil. Matth. *ad l. 138. de R. I. n. 5.*

IV.

Delictum qui permittit, ipsemet delinquit. *l. cum in plures 60. §. locator 6. ff. locat. l. 2. de Assess. Auth. credentes. C. de hæret. c. Ephesiis 4. dist. 43.* quia delicto consensum adhibet. *c. 2. de accusat. num. 6. l. semper 60. de R. I. Concinnat. 1. quæst. jur. sing. q. 9. num. 23.*

V.

Delictum unius non debet alterius esse præmium *l. si sequens 15. in princ. ad SC. Syllan.* Wes. 2. *cons. 63. num. 29.*

VI.

Paria delicta mutuâ compensatione tolluntur. *l. 39. sol. matr. fac l. ult. C. de cōpens.* quod Iure Iustinianeæ constitutionis compensatio latissimè pateat, omnem-

omnemque caussam complectatur. Hanc regulam ita declarare licet, ut, cùm compensatio tantum sit debiti & crediti inter se contributio, *l.1. ff. de compens.* hactenus tantum ex delictis fiat compensatio, quatenus pecuniariter interest. *l. 10. §. quotiens de compens.* Hinc qui se mutuò deceperunt, invicem non agant. *l. 36. de dolo. Franzk. in parat. de compens.*

VII.

Ex delicto suo nemo debet lucrari. *l. 134. §. 1. de Reg. Iur.* Declaratur hæc regula, quod procedat quatenus directò quis lucretur ex delicto, per accidens enim bene fieri potest, ut quis lucrum ex delicto capiat. *l. 5. §. 1. Ne quis eum qui in jus voc. §. 1. l. de vi bon. rapt.*

VIII.

In criminibus agitur de periculo animæ. *N. 8. c. 1.*

IX.

Delicta puniri publicè interest, & expedit Reipublicæ, ne maneant impunita, *l. ita vulneratus 51. §. quod si quis, in fin. vers. cum neque impunita. ff. ad Leg. Aquil. l. licitatio 9. §. quod illicite 5. ff. de publican. l. congruit 13. ff. de offic. Præsid. l. Stichum 95. §. tametsi. ff. de solut. extrav. ad reprim. in pr.* ubi Bart. *verb. impunita, c. est injusta 33. caus. 23. quæst. 4. cap. ut fama 35. §. 1. de sentent. excom.* Signorol. *cons. 242. in fin. quod est Leonardi de Ceris*, ubi quod placatur Deus, quando delicta puniuntur. Castrens. *cons. 168. super primo. colum. 2. num. 6. vers. Super quinto. lib. 1.* Roman. *cons. 105. Viso themate. col. 2. in fin.* Grammat. *decis. 36.* Thomas de Thomasset. *in florib. decis. reg. 103.* Azeved. *l. 14. num. 1. tit. 9. lib. 3. nova Recopilat.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 14. quæst. 1. num. 17.* Cabed. Lusit. *decis. 75. num. 1. p. 1.* Card. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit. D. conclus. 157. per totam.* Cardos. *in praxi Iudicum, verb. delictum. num. 9. & 10.* Bellet. *disquisit. clerical. part. 1. tit. de disciplina clericali, §. 15. num. 86.* quia delictis & fraudibus non est via aperienda, Barthol. Perett. *ad extravag. ambitiosæ. de rebus Eccles. non alien. verb. illis exceptis, num. 3.* Cels. Argel. *de contradict. legit. quæst. 10. n. 104.*

X.

Delicti paritas paritatem pœnæ requirit, *l. nihil interest 32. ff. de adult. l. si quenquam. 30. in fin. C. de Episcopis & Clericis. quia juxta* delicti mensuram futurus est plagarum modus, *cap. non afferamus 21. 24. quæst. 1.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. quæst. 90. num. 38.* Mench, *illustr. quæst.*

quæst. cap. 24. *num.* 17. *& priùs cap.* 8. *num.* 51. Card. Tuſch. *d. tom.* 2. *lit.* D. *concluſ.* 162. ubi quòd delicta graviora & atrocia graviùs puniuntur. Delicti enim pœna ſtimeri debet, ut ſupplicium unius exemplum poſſit eſſe multorùm *l.* 2. *C. ad L. Iul. repet.* Cardoſ. *in praxi Iudic. & Advoc. verb. delictum. n.* 8. Unde illud,

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

cap. irrefragabili 13. §. *Cæterùm.* ubi gloſſa *in verb. metu pœnæ, de officio Ordinar.*

XI.

DELICTUM continuatum graviùs punitur, Beroi. *conſ.* 195. *num.* 16. *&* 17. *lib.* 3. Alex. *conſ.* 110. *Stante ſtatuto. num.* 4. *verſ. confirmatur, lib.* 4. Sylvan. *conſ.* 50. *num.* 12. Clar. §. *furtum. num.* 13. *&* 14. Hippol. *in l.* 1. *num.* 47. *cum ſeq. C. de ſicar.* Caſſan. *in conſuetud. Burgund. rub.* 1. §. 5. *pag. mihi* 45. *verſa*, *&* 46. Mench. *quæſt. frequent. cap.* 10. *num.* 47. Perez. *ad tit.* 1. *lib.* 5. *Ordin. pag.* 49. Sebaſt. Nævi. *ad l. capitalium. num.* 6. *ff. de pœn.* Farin. *in praxi criminali, p.* 4. *conſ.* 30. *num.* 67. ubi *addit. lit.* R. *& num.* 127. Marian. Giurb. *conſ. crim.* 47. *num.* 3. Carol. de Graſſis *except.* 14. *num.* 33. *& ſeq.* ubi de exceptione ad ſtatutum excludens omnes exceptiones. Card. Tuſch. *d. tom.* 2. *lit.* D. *concluſ.* 163. *per totam*, ubi *num.* 11. ſubdit, quod homo facinoroſus in multis delictis etiam diverſis aggravatur apud Judicem, ut poſſit pœnam augere ſecundum qualitatem criminum multiplicium, Anton. Monachus *Lucenſi decif.* 54. *num.* 8. *&* 9. ubi quod delictum ſæpius reiteratum fit maius, & ſolitus delinquere graviùs peccat. Imò delictum pluries commiſſum, ſeu reiteratum tot inducere delicta, quot ſunt reiterationes, ac proinde tot requiri purgationes, & tot pœnas imponendas eſſe, ait Gemin. *conſil.* 106. *n.* 5. *cum ſeqq.* ubi declarat delictum continuatum non effici plura, quando intervenit medio tempore vel abſolutio, vel alia proviſio, prout illum refert Cardinalis Tuſchus *d. tom.* 2. *lit.* D. *concluſ.* 169. *per totam.* ubi *num.* 9. poſt Socin. *conſ.* 62. *In præſenti conſultatione. n.* 8. *& ſeq. lib.* 1. limitat & declarat, & *n.* 7. poſt Petr. de Anch. *conſ.* 4. limitat in iis, quæ non ſunt reiterabilia, vel in iis, quæ reſpiciunt aliquem titulum præcedentem.

dicitur, *l.7. §. cum quis, in fin. de acquir.rer. dom.*] Oldrad. *conf.* 224. *num.* 20. *verf. nec verbum declaramus, & conf.*318. *in fin. verf.ad articulos*, ubi quòd qui de novo det, non declarat, quia effectus declarationis est verbum obscurum clariùs explicare. Dec. *in l. edita. num.*47. *C. de edendo.* Parif. *conf.65. num.5. & 6. vol.*1. Ruin. *conf.*225. *num. 6. vol.*1. Socinus jun. *conf.95. num.72. & 76. volum.* 3. [Et declaratio debet esse expositiva, non perimens notabiliter, Bl. *in Auth. at qui semel. col.3. num.4. C. de probat. per cap. cum dilecti* 18. *extr. de accus.* Conf. Arg. *lib.2. Conf.47. n.71. & seqq.*] Roman. *conf.45.* ubi intelligit, dummodo stet in puris terminis declarationis, quia si adderet, vel minueret, diceretur nova dispositio, Socinus sen. *consil.49. num. 5. vol.* 1. Calderin. *conf.237. in princ. aliàs 16. de præbend.* ubi quod declaratio non ampliat gratiam, & nihil de novo addit, Petrus de Anchar. *consil.7. in quæstione, num. 3. & seq.* Ægid. Bellam. *conf.33. num.*40. & 41. Rolandus à Valle *conf. 15. num.27. vol.3.* Anton. Gabr. *commun. lib.6. tit. de Reg. iur. conclus.3.* Bertazol. *de clausul. instrum. claus.30. gloss.4. num.1.* Brun. à Sole *in locis communibus, verb. declaratio* 1. Menoch. *conf.753. num.*20. Francisc. Gal. *in margarita casuum conscientiæ, verbo declarare*, Marian. Antonin. *variar. resolut. lib.1. resolut.3. num.* 12 Cardinal Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. D. conclus.86. per tot.* Octav. Glorit. *respons.12. num.*20. Rot. *decis.*454. *num. 2. apud Farinac. p. 1. recent.* Sigismundus Scacc. *de commerc. & camb. §. 7. gloss.3. num.*29. Camill. Borell. *in sum. decis. tom.2. tit.3. num.* 293. Castill. *controvers. lib. 3. cap.* 10. *num.* 30. *& lib.5. cap.89. num.* 172.

VI.

DECLARATIO non mutat essentiam, aut naturam dispositionis, Roland. *conf.15. num.27. vol.3.* Decian. *conf.8. num.*211. *lib.1. & conf.6. num.30. lib.*4. Menoch. *conf.331. num.*100. *& conf.360. num.5. & consil.* 443. *num.* 71. Octav. Glorit. *resp.* 12. *num.* 21. Eoque quæ maioris declarationis causa ponuntur, non mutant jus commune, *l. quæ dubitationis* 81. *ff. de Reg. iur. l. quæsitum 12. §. pen. ff. de fund. instruct.* Gomes *ad §. omnium. Instit. de actionibus.*

CAP.

CAP. VII.
De Decreto.

Axiom. I.

Decretum judicis facit rem claram. *l. Herennius* 63. *§. Gaia de Evict.* Gabr. *in conclus.* 5. *de sentent.* Pacian. *cons.* 112. *num.* 14.

II.

Decretum habet vim sententiæ latæ à Principe cum causæ cognitione, ut ait Gond. de Villad. *in tract. de Leg. quæst.* 8. *num.* 68. & 69. Pacianus *consil.* 47. *num.* 12.

III.

Decretum obreptitium est ipso jure nullum. *Marp. cons.* 48. *num.* 29. *vol.* 4. Et omne decretum injustum est nullum, ita, ut non transeat in rem judicatam. *arg. l. Seia egressa* 26. *ff. de tut. dat. Parisi. cons.* 51. *num.* 49. *p.* 4. nec executionem mereatur. *Paris. cons.* 98. *num.* 1. *p.* 3. Marant. *p.* 6. *tit. de execut. sentent. num.* 4. Afin. *§.* 3. *cap.* 2. *limit.* 1. *num.* 1. quos sequitur Meichsnerus *in decis. Cameral.* 1. *decis.* 28. *num.* 42. *cum seqq.* vid. & Gail. 1. *observ.* 109. *num.* 1.

Declara, si scilicet adversetur juri communi. Marant. *in specul. aur p.* 4. *distinct.* 16. *num.* 75. Non verò si juri litigatoris, tunc enim non erit ipso jure nullum, sed tenet *l.* 1. *§. item eum.. ff. qua sent. sin. appellat. l.* 16. *ff. de appell. l.* 2. *C. quand provoc. non est necess.*

IV.

Decreti interpositio præsupponit omnia, quæ facienda erant intervenisse, nec quicquam ad actus perfectionem necessarium fuisse prætermissum. Ias. *in l. pacta novissima. num.* 6. *C. de pact.* Bald. *in l. cum hi. §. si prætor. de transact.* Gilm. 4. 1. *n.* 84. *f.* 64.

V.

Decretum quodcunque sit, requirit caussæ cognitionem. *l.* 9. *§.* 1. *de offic. Procons. Odd. p.* 1. *q.* 34. *art.* 5. *n.* 484.

CAP. VIII.
De Defectu.

Axioma I.

Ex defectu implementi arguitur dolus eius, qui implere tenebatur, nec tamen implevit. *l. dolus* 10. & *ibid. gl. C. de rescind. vendit.* Corn. *cons.* 116.

R 5 *vol.* 1.

Vol.1. & conf.128. col. 2. Vol.3. fac notata Magon. decis. Lucens.31. num. 12. Vult. *inter Consi. Marp. conf.24. Vol.2. n.32.*

II.

Defectus corporalis animi vitium attestatur 48. *dist. cap. hinc etenim.* Mar. Socin. *ad cap. audientiam. de homicid. n.21.*

III.

Defectus ubi plures sunt. de omnibus fieri debet mentio, aliàs clausula non obstante non operatur, quoad non expressa, Bald. *in l.1. col.pen.Vers. unum tamen.C.de furt.* Natt.*tom.2. conf.402. n.34.*

IV.

Adminiculantia non impleta non vitiant, *l.2. §.fin. de donat.* Cephal. *conf.80. Magnificus Dominus. num.11.* Exempla in Iure passim occurrunt. Sic 1. sententia judicis continens duplicem caussam, quarum una est vera, altera falsa valebit ex illa vera *cap. per tuas 12. qui filii sunt legitimi. ubi Abbas.* 2. quando plures sunt caussæ dispositionis, licet una cesset, si tamen vigent aliæ, dispositio non cessabit. *l. Si non Lex Aelia Sentia 83. de hered. instit.* Socinus 1. *conf.30. num.* 40. 3. Similiter si actum exercet is, qui non caret voluntate, nec etiam potestate, quamvis in aliqua qualitate erret, ideò tamen non vitiabitur actus. *c. Tua 26. & ibi not. Canon. de sponsal.* Pautschman. 2. *quæst.* 21. *num.* 17. Sic denique 4. defectus caussæ impulsivæ non vitiat actum. Gloss. & Dd. *in cap. post translationem. de renunciat. cap. cum cessante 60. de appell.*

V.

Defectuum pluralitas uno remedio non extinguitur. *l. Si domus 21. de serv. præd. urb.* Bald. *in l.1.C.de furt.* Heig.2. *q.19.n.16. ubi Vid.*

CAP. IX.

De Defensione.

Axioma I.

Defensio juris est naturæ. *l.4. ff. ad L. Aquil. l.1. §. cum arietes 11. ff. si quadrupes paup. l. 1. § 27. ff. de Vi arm.* quod intellige scilicet respectu inclinationis, respectu enim moderationis inculpatæ tutelæ erit & Iurisgentium: *l. 3. junct. l. 1. §. ult. de Iustit. & Iur.* quod postmodum melius Ius civile explicuit & confirmavit, sicque etiam Iuris civilis defensio erit. *argum. l. 1. C. unde Vi. l.2. & 3. C. de sicar.* quod & Iuris divini esse patet *ex capite 22. Exodi, Vers. 2.*

II. Defen-

II.

Defensionis remedia iis duntaxat sunt introducta, qui gravantur *cap. suggestum 15. ubi vid. gloss. ult. de appell. Novell.* 119. ne occasio Iuris ad iniquum trahatur compendium. *l. fin. in fin. C. de usucap. pro emt. c. quod nonnullis 25. in fin. & ibi gl. ult. de privil.* Arnis. *lib. 2. de Maiest. c. 4. n. 6.*

III.

Violentos laicos coërcere non contra legem est agere; sed legi facere subsidium. *cap. 2. extr. de privileg.*

IV.

Defensio nemini est auferenda. *l. ut vim 3. ubi Iason. de Iust. & Iur. l. 1. §. cum arietes. ff. Si quadrupes paup. fec. dic. l. 4. & §. l. sententiam 45. §. qui cum aliter. ad Leg. Aquil.* adeò ut eam ne quidem Princeps aut Imperator adimere possit, & sic rescripta ab una vel altera parte absque caussæ cognitione impetrata, ad instar decreti judicialis non obtineant, nec in rem judicatam transeant, vide latè Carpz. *eum all. 6. conf.* 117. *n.* 11. 12. 13.

Cap. X.
De Definitione.

Axioma I.

In definitione quantum fieri potest, genus proximum est assumendum, quia quò propius ex rerum natura petitur, eò evidentiùs definiti naturam explanat. Aristot. *2. relect. polit. cap. 1. p. 1. num. 6.* Ità in definitione caussa non potest esse genus, cui effectus, transactio aut fit pacto vel contractu. *l. 2. ff. de transact.* Bacchov. *1. disp. 7. th. 1. lit. D.* Siquidem generis hæc est natura, ut latiùs pateat suo definito, & plures sub se contineat species, ut sit imbecillius, nec exprimat essentiam definiti, quod scilicet fit per adjectionem differentiæ, quæ genus restringit ad suum definitum. Bacchov 2. *Disp. 21. thes. 1. lit C.* Galenus tamen plerisque in locis irridet eos, qui in quacunque definitione ita sunt occupati, cùm alioqui res per se non obscura sit, & sine Dialectica definitione facilè explicari & intelligi possit, quod vitium, quo plerique laborant, vocat φιλοροgίαν, refert Duaren. *ad tit. C. de probat. cap. 2.* idem refert Cujacius *in praef. recit. C. ad tit. de iure fisci,* ubi de definitionibus elegantibus magis quam accuratis locus egregius apud Gell. *lib. 1. c. 25.* Senec. *lib. 1. de vita beata. cap. 4.* varietatem definitionum (exemplo Rhetoricæ) inde extitisse, judicat. Quintilianus *lib. 2. cap. 15. in fin.* quod pravum quorundam studium circa scriptores artium extiterit, scribit, iisdem verbis, si prior aliquis occupasset finiendum. Duaren *de judic. in pr.* profitetur, se aliquando integrum annum consumpsisse in explotanda definitione judicii cum aliquot divisionibus, sed

tandem has nugas valere jussisse, eumque notare videtur Cuiacius *in parat. ff. praf. Vers. etsi jus definitionibus multis &c.*

II.

Definitiones quædam sunt metaphoricæ, ut cùm sepulchrum dicitur domus defunctorum. *l. 4. C. de sepulch. Violat.* Iurisprudentia urbana militia respondendi, privandi, concedendi. *Cic. pro Muren.* add definit. Leg. *in l. 2. ff. de Legib.* Quædam sunt elicitæ per contrarium, ut bona fides est absentia doli, diligentia est absentia culpæ. *l. 8. in princ. de tritic. Vin. ol. legat.* Virtus est vitium fugere. Dies feriati sunt dies non juridici. *l. 7. C. de fer. ubi C. 4. thes. 2.*

III.

Definitio per effectus concepta non est bona. *Br. & alij in l. 1. de appell. Cuiac. ad Theophil. lib. 10. q7. Papin. ad l. 72. de contrah. emt.* ubi ideo reprobat definitionem, quod is contractum ab effectu definiat, quod accipe, quando effectus sequitur rem definitam non immediatè, & ab ea potest separari: si enim effectus immediatè sequitur, definitio per effectum concepta admittetur. *princip. Instit. de action. l. 3. §. 2. de bonor. possess.* vid. Osterm. *in princ. Inst. de obligat.*

IV.

Multa sunt in re definita, quæ non sunt in definitione. Arum. *exerc. 15. quæst. 5. Treutler. Disp. 27. thes. 3 lit. e. Volum. 1.* Intellige scilicet, expressè: tacitè enim inesse præsumuntur. Sic mandati definitioni tacitè inest, ne sit rerum turpium, quia earum nulla est obligatio. Vid. Arum. *dict. exercit. 15. quæst. 5.*

V.

Vt cuiuscunque rei una tantum est essentia, ita tantum una quoque definitio, non plures esse possunt, ut *post Aristot. lib. 7. Top. cap. 2.* docet Cuiac. *lib. 18. obs. 38. circa fin. Vers. non feram.* quod intelligendum de definitionibus diversis, & talibus, quæ non tantum verborum complexu, sed etiam essentia & substantiæ demonstratione differunt. Alioquin enim unius eiusdemque rei plures dari possunt definitiones, figura verborum, non rei substantia distantes, sicut authoritate Galeni & Senecæ, itemque exemplis luculentis demonstrat Cuiacius *in præfat. parat. ad ff. & lib. 18. observ. 38. & in recit. C. ad tit. de temp. appell.* Vid. Comm. D. Bitsch. *ad 2. F. 23.*

VI.

Definitio est solius substantiæ *Aristot. 2. Metaph. cap. 5. text. 18.* Non enim sumuntur ex causis externis, quæ rei substantiam & naturam non ingrediuntur *Colleg. Argent. de pecul. thes. 3. num. 16. Vers. 3. scilicet μάλιστα, πρώτως καὶ ἁπλῶς, text. 19.* secundariò enim etiam ipsorum accidentium est definitio.

VII. De-

VII.

Definitiones à partibus sumtæ non sunt frequentes in jure, *§. 1. ff. de edend.*

VIII.

In definitionibus verba propriè sunt accipienda, Bartol. *in l. omnes. num.* 19. *Vers. quaro. de l. & l.* Gom. *ad §. superest. Inst. de act. n.* 69. Hinc in quovis genere disciplinæ προκαταρκτικὸν ac præliminare inevitabile est definitio. Coler. *in præfat. process. execut.* Eaque scalam ad scientiam apparat, & fundamentum est sequentium, quâ neglectâ pronus admodum & præceps in tractatione ipsarum rerum solet esse lapsus. *Coll. Argent. si ager Vectigal. thes.* 59.

IX.

Definitio ubi ponitur, communiter non fit summarium. Alex *in l. 5. §. stipulatio. de Verb. Oblig.* summarium enim fieri debet ex materia longius evagata, quod omnia membra principalia comprehendat. *l. in summa* 65. *ubi not.* Mod. *ff. de condict. indeb. & l. 1. ff. de R. D.* Gomes *ad §. superest. Inst. de act. num.* 1.

X.

Quod in Iure definitum non potest, in universum definiri non potest, sed judicis arbitrio æstimandum relinquitur. *l. 3. ff. de testib. l. 15. de impens. in rem dot.* Menochius *lib. 1. arb. quæst. in proœm. num.* 13. *cum seqq.* Bocer. *de feud. inVest. cap. 4. num. 5. & 8.*

XI.

DEFINITIO converti debet cum suo definito, *l. 1. §. dolum. ff. de dolo malo l. omnis definitio* 202. *ff. de Reg. Iur.* Doctores *in l. 1. in princip. ff. de acquir. possess.* Cicero *lib. 4. Academ. num.* 79. *pag.* 17. Bartol. *in sua quæst. 7. Mulier habens, num. 4. vers. contra quod.* Tiraquell. *de jure primog. quæst. 1. num.* 1. Flamin. Paris. *de resign. benefic. lib. 1. quæst. 1. num. 31. cum seqq.* Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit.* D. *concl.* 418. Cels. Argel. *de contradict. legitim. quæst. 10. num.* 161. latè Monet. *de distribut. quotid. p. 1. quæst. 4. num.* 3. ubi *num.* 2. asserit, quod substantiam & naturam rei explicat, & *num.* 5. quod quælibet definitio in jure est periculosa, & *num.* 6. quod cauti esse debent, qui rem aliquam definiunt, & *num.* 7. quod definitio perfecta debet habere genus, ac propriam & completam differentiam, quod etiam asserit Pichardus *in disput. de mora, num.* 26. ubi *num.* 24. dicit, quod cuiusque rei definitio ut bona sit, nihil superfluum, nihilque di-

minutum continere debet, citans Philosophum *Topicorum lib. 6. cap. 1.* Dicitur autem definitio initium omnis disputationis, Monet. *d. p. 1. quæst. 1. à num. 1.* [Omnis enim quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputatur. Cicero 1. *de offic. & 1. de Orat. sect. 54. Hoc in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo disputetur, explanetur, ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligant.*] Et cuicumque non convenit definitio, non convenit etiam definitum, *l. 2. §. appellata*, & ibi Doctores *ff. si certum petatur.* Camill. Borrell. *de Regis Catholici præstantia cap. 70. num. 122. & 123.* Joan. Anton. Mangil. *in tract. de imput. quæst. 16. num. 18. & quæst. 66. num. 14.* Ludovicus Cenc. *de censib. quæstion. 3. artic. 2. num. 17. & 18.*

Cap. XI.

De Delegatione, Delegato.

Axioma I.

Delegatus Principis in causa sibi commissa maior est quocunque ordinario. *cap. sanè 11. de offic. delegat. cap. Pastoralis 11. §. præterea. de offic. ordin.* Gomes *ad §. pœnales. Institut. de action. num. 45.* Quod intellige respectu dignitatis & negotii commissi, non vero respectu firmitatis: cum firmior sit jurisdictio ordinarii. vid. Marant. *in disput. 1. quæst. legal. num. 1. & num. 40.* Alex. & communiter Doctores *in rubric. ff. de offic. eius cui mand. jurisdict.*

II.

Delegationis verba diligenter sunt observanda & custodienda. *l. diligenter 5. in princ. ff. mandat.* & ultra expressa delegatio non extenditur, *c. pen.* ubi Gilm. & Dd. *de offic. deleg.* Et quicquid in delegatione expressè concessum non reperitur, prohibitum censetur. *cap. inter corporalia 2. §. sed neq.* ubi Dd. *de transl. Episc.* Anchar. *cons. 207. in quæst. col. 2. num. 4.* Angel. *cons. 138. Visis omnibus. num. 1. in fin.* Vant. *in tit. de nullit. ex defect. jurisdict. deleg. num. 91.* Farinac. 1. *cons. 89. num. 1.* Quicquid enim præter verba & formam delegationis factum fuit, omnino nullum & invalidum est. *cap. cum dilecta 22.* ubi Dd. *de rescr. c. cui 27. de præb. in 6. cap. Pisa. de rest. spol.* Innoc. *in c. super literis. Vers. in gl. de rescr.* unde & stricti juris *nu* 19. dicitur. Menoch. 1. *arb. judic. cas. 74. n. 56.*

III. Dele-

III.

Delegatus in alia causa alium subdelegare non potest., nisi in ea, quæ ipsi commissa est. *l. unic C. qui pro sua jurisdict.* adeo ut si de facto contrafecerit sententia ab illo judice lata ipso jure nulla sit. Vultnius *in disput.* 1. *numer.* 41.

IV.

Delegatio pro justa præstatione est. Anweisung ist an statt Zahlung. *l.* 9. *§. ult. Comm. divid.*

Declaratur hæc regula quod procedat in his, quos idcirco teneri dicimus, qui habent actionem, non item in aliis creditoribus omnibus. *l.* 51. *in princip. de pecul.*

CAP. XII.

De Delictis, Criminibus.

Axioma I.

Delictum maius est illud, quod maiori bono opponitur, *post Arist.* 8. *Eth.* Farinae. *cons.* 85. *num.* 76. item si maior ille qui peccat. Ernest. Cothm. 3. *cons.* 4. *num.* 13.

II.

In delictis non quid delinquens facere seu dicere crediderit & opinatus fuerit, sed quod verè dixerit aut fecerit spectandum est. Bart. *in l. inter omnes §. rectè, in fin ff. de furt.* Menoch. *de arb. jud. quæst. cas.* 90. *num.* 20. Farin. 1. *cons.* 104. *num.* 18.

III.

Delictis crescentibus pœnæ quoque exasperari debent *l.* 28. *§. solent* 3. *ff. de pæn.* Phil. Matth. *ad l.* 138. *de R. I. n.* 5.

IV.

Delictum qui permittit, ipsemet delinqnit. *l. cum in plures* 60. *§. locator* 6. *ff. locat. l.* 2. *de Assess. Auth. credentes. C. de haret. c. Ephesiis* 4. *dist.* 43. quia delicto consensum adhibet. *c.* 2. *de accusat. num.* 6. *l. semper* 60. *de R. I. Concinnat.* 1. *quæst. jur. sing. q.* 9. *num.* 23.

V.

Delictum unius non debet alterius esse præmium *l. si sequens* 15. *in princ. ad SC. Syllan.* Wes. 2. *cons.* 63. *num.* 29.

VI.

Paria delicta mutuâ compensatione tolluntur. *l.* 39. *sol. matr. fac l. ult. C. de cõpens.* quod Iure Iustinianeæ constitutionis compensatio latissimè pateat, omnemq;

quaest. cap. 24. *num.*17. *& priùs cap.*8. *num.*51. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 162. ubi quòd delicta graviora & atrocia graviùs puniuntur. Delicti enim pœna timeri debet, ut supplicium unius exemplum possit esse multorùm *l.*2. *C. ad L. Iul. repet.* Cardos. *in praxi Iudic. & Advoc. verb. delictum. n.*8. Unde illud,

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

cap. irrefragabili 13. §. *Caeterùm.* ubi glossa *in verb. metu pœnæ, de officio Ordinar.*

XI.

DELICTUM continuatum graviùs punitur, Beroi. *cons.*195. *num.*16. *&* 17. *lib.* 3. Alex. *cons.*110. *Stante statuto. num.*4. *vers. confirmatur, lib.*4. Sylvan. *cons.*50. *num.*12. Clar. §. *furtum. num.*13. *&* 14. Hippol. *in l.* 1. *num.*47. *cum seq. C. de sicar.* Cassan. *in consuetud. Burgund. rub.* 1. §. 5. *pag. mihi* 45. *versa*, *&* 46. Mench. *quaest. frequent. cap.*10. *num.*47. Perez. *ad tit.*1. *lib.*5. *Ordin. pag.*49. Sebast. Nævi. *ad l. capitalium. num.*6. *ff. de pœn.* Farin. *in praxi criminali, p.*4. *cons.* 30. *num.*67. ubi *addit. lit.* R. *& num.* 123. Marian. Giurb. *cons. crim.* 47. *num.*3. Carol. de Grassis *except.*14. *num.* 33. *& seq.* ubi de exceptione ad statutum excludens omnes exceptiones. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.*163. *per totam*, ubi *num.* 11. subdit, quod homo facinorosus in multis delictis etiam diversis aggravatur apud Judicem, ut possit pœnam augere secundum qualitatem criminum multiplicium, Anton. Monachus *Lucensi decis.* 54. *num.* 8. *&* 9. ubi quod delictum sæpius reiteratum fit maius, & solitus delinquere graviùs peccat. Imò delictum pluries commissum, seu reiteratum tot inducere delicta, quot sunt reiterationes, ac proinde tot requiri purgationes, & tot pœnas imponendas esse, ait Gemin. *consil.* 106. *n.*5. *cum seqq.* ubi declarat delictum continuatum non effici plura, quando intervenit medio tempore vel absolutio, vel alia provisio, prout illum refert Cardinalis Tuschus *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.*169. *per totam.* ubi *num.* 9. post Socin. *cons.* 62. *In praesenti consultatione. n.*8. *& seq. lib.*1. limitat & declarat, & *n.*7. post Petr. de Anch. *cons.*4. limitat in iis, quæ non sunt reiterabilia, vel in iis, quæ respiciunt aliquem titulum præcedentem.

XII.

DELICTA debent tenere suos auctores, *l. 22. C. de pœn.* ut per Ludov. Rodolphin. *var. quæst. lib. 2 quæst. 44. num. 5.* Bellet. *disquisit. clerical. p. 1. tit. de favore clericorum person. §. 1. num. 43.* [unus enim de delicto alterius non tenetur. *l. si quis 33. §. Legis 1. C. de inoffic. testam. l. fin. ff. ad Syllan.* Clar. *in pract. crim. quæst. 86. in princ.* Covarr. *var. resolut. lib. 2. cap. 8. n. 1.* Farinac. 1. *cons. 89. n. 7.*

XIII.

[Omne delictum vel est commissionis vel omissionis, *l. 40. in fin. de judic. l. 121. de Reg. Iur.* clarissimè, *in l. 1. C. de crimin. sacrileg.* itemque *in l. 1. de tut. & rat. distrah.* illud tamen quod] in omittendo consistit, levius est, quàm in committendo, Wesenb. *de Iust. & Iur. num. 9.* ideò levissima culpa in omittendo non punitur, in committendo maximè, *l. Metrodorum 40. ff. de pœnu.* Iason. *in l. 2. C. de Iure Emphyt. num. 61. & 62. & in l. si mora. num. 22. ff. sol. matrim.* ubi facit regulam, extensiones & limitationes, Bart. *in l. qui bona. §. qui inter. ff. de damno infecto.* Hippol. *in l. infans. num. 6. C. de sicar.* Bald. *cons. 132. Nisi probetur culpa. lib. 4.* ubi loquitur circa incendia. Alex. *cons. 10. vers. non obstat si dicatur. libr. 1.* Afflict. *decis. 57. num. 8.* Cravett *cons. 97. num. 2.* Roland. à Valle *cons. 95. num. 39. lib. 2.* Tiraquell. *de pœnis tempor. causa 44.* Covarr. *de sponsal. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 13.* Marian. Antonin. *var. lib. 3. resolut. 39. num. 25. & resol. 28. num. 1.* Brunor à Sole *in locis communib. verb. delictum, num. 1.* latè Cardin. Tusch. *d. tom. 2. lit. D. conclus. 177. per totam.* D. Barbos. *in d. l. si mora. num. 29. ff. soluto matrim.* Cels. Bargal. *de dolo lib. 2. tit. de dolo vero & præsumpto. num. 103. fol. 81. & lib. 6. reg. 4. per tot.* præcipuè *num. 4.* Mart. *de successione legali, p. 3. quæst. 3. art. 4. num. 32* ubi limitat Joan. Anton. Mangil. *tract. de imput. quæst. 115. num. 24.* Farin. *in praxi crimin. p. 1. q. 8. num. 23.*

XIV.

DELICTUM non imputatur, ubi dolus non est, Joseph. Sessè *Aragon. decis. 192. num. 65.* Marsil. *sing. 176. Voluntas, num. 2.* Card. Tusch. *d. tom. 2. lit. D. conclus. 160. num. 5.* quia lex pœnalis subaudit dolum intervenire debere in illo, qui deliquit contra disposita per eam

eam, Cephal. *consil.* 110. *num.* 10. *volum.* 1. Alex. *consil.* 109. *num.* 1. *volum.* 1. Brmendar. *in proœm. addit. ad recopilat. Legum Navarra, num.* 58.

XV.

DELICTA ex voluntate & proposito, distinguuntur, *l. divus* 14. *ff. ad Leg. Cornel. de sicar. l. qui iniuria* 53. *ff. de furtu.* Oldrad. *cons.* 200. *in princip. vers. secundo.* Marsil. *sing.* 176. *Voluntas & propositum.* Alex. *cons.* 144. *Post redditum. num.* 8. *lib.* 2. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *conclus.* 160. *à princ.* Farinac. *in praxi crimin p.* 4. *cons.* 65. ubi *addit. lit.* K. Cels. Bargal. *de dolo. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 13. *fol. mihi* 528. Marian. Giurba *cons. crim.* 32. *num.* 13. *& seq.* Joan. Marian. Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 59. *num* 12.

XVI.

DELICTUM in dubio non debet facilè præsumi, & ideo actus, qui potest sonare in delictum & non delictum, semper interpretatur, ut absit delictum, *leg. merito* 51. *ff. pro socio l. Prætor* 4. *§. docere* 12. *ff. de vi bonorum raptorum. cap. estote* 2. *de Regulis Iuris. in Decretal. lib. cap. ult. de præsumt.* Alex. *cons.* 127. *num.* 12. *cum seqq. lib.* 4. *& cons.* 129. *per totum. eod. lib.* Mascard. *de probat. concl.* 495. *& conclus.* 1418. *num.* 2. [In dubio enim delictum quis non censetur committere. Ruin. *cons.* 1. *num.* 3. *vol.* 5. Grammat. *cons.* 13. *num.* 8. *vol.* 10. *& decis.* 18. *num.* 5. Marsil. *cons.* 21. *num.* 2.] Brunor à Sole *in locis communib. verb. delictum, num.* 20. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.* 13. *quæst.* 1. *num.* 72. *& lib.* 14. *quæst.* 7. *num.* 55. *cum seq.* ubi ait, quod ubi alia conjectura sumi potest, non est delictum præsumendum, Joseph. Sesse *Aragonia decis.* 114. *num.* 25. *& decis.* 128. *num.* 4. Farinac. *in praxi crimin. part.* 3. *quæst.* 85. *num.* 26. *& part.* 4. *cons.* 61. *num.* 12. *& cons.* 62. *num.* 6. *& cons.* 56. ubi *addit. & p.* 5. *q.* 126. *num.* 106. latè Cardinalis Tuschus *d. tom.* 2. *lit.* D. *conclus.* 165. *per totam.* Interpretatio igitur facienda est exclusiva delicti, Abb. *in cap. cùm tu de testibus.* Natt. *cons.* 549. *num.* 11. Mascard. *d. conclus.* 496. Farinac. *d. part.* 3. *quæst.* 85. *num.* 1. *cum seq.* Menochius *de præsumpt. lib.* 5. *præsumt.* 161. *num.* 26. [Imò delictum nec præsumitur data instantia, Jason. *in l. creditori. num.* 7. *ff. de nov. oper. nunc.* Farinac. 1. *cons.* 11. *num.* 33.

Limita 1. nisi verba aliqualiter sonent in delictum, nam tunc quia non apparet causa, propter quam quis possit excusari, præsumitur delictum. Corn. *consf.28. col.fin. vers. Nec obstat. vol.3.* Alex. *consf.74. num.2. vol.6.*

Limita 2. quod præsumatur in iis, quæ sunt de genere prohibitorum. *l.si non convicij. 5. C.de injur. l.1. C. unde vi.* Johannes de Anania *in cap.cum delicti. colum. 3. vers. in gloss. retorqueri. de accusat.* & ibi Anchar. *col.2. vers. item per istud capitulum.* Wesenb. *de bon. oor. qui. num.3.*

Quod iterum declara procedere in iis, quæ prohibita sunt à jure naturali, gentium vel divino, prout est homicidium, furtum & alia, quæ cadunt sub illo præcepto; Alterum non lædere. Decian. *in cap. in præsentia. num.45. de probat.* Alciat. *de præsumt. reg. 3. præs. 1. num.10.* Mascard. 2. *de probat. conclus.1103. num.20.* secus in iis, quæ prohibita sunt à jure positivo, quando actus ille neminem lædit, aut lædere potest, & si lædit, levis sit læsio. Dec. *in c. præsentia. n. 55. de prob.* Farin.1. *consf.25. in addit. lit. A.*]

XVII.

Delictum præsumitur commissum ab eo, cuius commodo cedit, Bart. *in l.fin. num.5. vers. item quod illa res subtracta. ff.de quæst.* Menoch. *de præsumpt. lib.5. præsumt.31. num.15.* Mascard. *de probat. conclus.831. num.12.* Molin. *de primog. lib.2. cap.5. num.45.* Surdus *de aliment. tit. 9. quæst. 26. num.119.* Gonzal. *ad reg.8. Cancel. §.7. proœm. num. 161.* Farinac. *in praxi criminali quæst. 176. num.89. & consil. 60. num. 18.*

XVIII.

Delictum qui fatetur, eius petit veniam, *c. exhibita 22, de homic.* Mascard. *de prob. concl.501. n.2.*

Cap. XIII.
De Demonstratione.

Axioma I.

Demonstratio vice nominis fungitur. *l. certum 6. de reb. cred.* Cuiac. *lib.6. Paull. ad Ed. in l.6. de R.V.*

II. Quic-

II.

Quicquid demonstratæ rei adjicitur, satis demonstratæ frustra est. Vlp. *in l.1. in fin. ff. de dot. præleg.* Ludov. Zundt. *in resp. pro uxor. n.*179.

III.

Demonstratio falsa non vitiat dispositionem. *l. demonstratio* 17. *ff. de cond. & demonstr.* maximè ubi de corpore constat, de quo disponitur, Bart. *in l. si pater. num.*2. *C. de hered. instit. per l. si quis fundi vocabulo* 4. *ff. de legat.* 1. *Parif. conf.*4. *num.*36. *in princ. lib.*1. Farinac. 1. *conf.*95. *num.*5. nam si de corpore aliàs non constat, necessaria est demonstratio, & eius falsitas vitiat dispositum. *§.*15. *l. de legat. l.*75. *§.* 1. *& seq. de leg.* 1.

Limita in demonstratione respiciente conjunctionem vel charitatem sanguinis, in qua error testatoris irritam dispositionem facit, latè Iaf. *in l. neq. professio. num.*5. *vers. Ex secundo dicto. C. de testam. ibique Castr. in princ.* Angel. *in conf.*93. *Visis & inspectis, vers. Non obstat quod falsa. col. pen.* Pacian. *conf.*1. *num.*43.

Limita 2. Quando falsa demonstratio scienter & consultò est addita. *l.*7. *§.*1. *de trit. vin. ol. leg.* ubi Wes. *in parat. n.*2.

Limita 3. quando demonstratio falsa ex parte, non ex toto, tunc enim vitiat dispositum ex parte. *text. in l.*5. *§. fin. de leg.*1. ubi Raph. Cuman. Alex. de Imol. Nic. Everard, *in loc. à tot. ad part. n.*7.

IV.

Demonstratio ocularis omnium probationum post confessionem est optima. Bursat. *conf.*235. *num.*6. *Vol.*3. Gail. 1. *obs.*26. *num.*9. Stratic. *obs.*13. & 14. Vult. *int. Conf. Marp. conf.*30. *Vol.*2. *n.* 123.

V.

Demonstratione falsa rei veritas non immutatur, *l.*5. *ubi Obrecht. C. de juris & fact. ignor.*

Cap. XIV.
De Denominatione.

Axioma I.

Denominatio semper fit à digniori & potentiori, *l. quicquid* 27. §.2. *ff. de acquir. rer. domin. l. quæritur* 10. *ff. de statu hom. l.* 1. *in princ.* ubi Glossa & Doctores *ff. de verb. obligat.* Thom. de Thomass. *in florib. decis. reg* 2. Gonzal. *ad reg. Cancel.*8. *gloss.*5. §.7. *num.*133. & *gloss.*14. *num.*66. Joseph. Sesse *de inhibit. cap.*1. §.3. *num.*13. Prior enim nominatio maiorem dignitatem arguit, Tiraquell. *de jure primog.*

quæst.19. num.2. [Unde denominari non solent contractus à rebus circa quas versantur (quia plerunque eæ multiplices sunt & variæ) sed à forma, causis & effectu. Wesenb. *in paratitl. de verbor. obligat. num.2.* quia forma dat esse rei, *l.9. §.3. Ad exhib.* & quoties ad eundem actum perficiendum jus naturæ seu gentium & jus civile concurrunt, toties reputatur actus esse juris gentium, quia hoc jus potius est & magis principale. *l.filio 29. de liber. & posthum.* Wesenb. *in parat. ff. de pact. num. 9. vers. dicuntur tamen, ubi exemplificat in contractibus.*

Limita, nisi actus talis totam formam à jure civili mutuetur. *l.6. de pact.* Exemplum limitationis est in adoptionibus, licet enim hæ gentibus quoque fuerint usurpatæ, tamen quia specialem formam & solennitatem à jure civili nactæ sint, ut actus legitimi juris civilis dicuntur. *l.3. de offi.io Proconf.* Wesenbec. *in paratitl. ff. de adopt. num. 2.*

Limita 2. quod actus sæpissimè denominentur ab objecto, ubi scilicet objectum potentius est quàm forma. *Vide supra lib. 1. cap.25. ax.36.* Semper enim ex eo, quod maximas partes continet, latissimèque funditur, tota res appellatur: Sic dicimus aliquem hilarè vivere, licet semel tristior factus sit. Sic, verbi causa, M.Crassus, quem semel in vita risisse Lucilius ait, non effugit, quo minus ἀγέλαςος vocaretur. Cicero *lib. 5. de finib.* Idem *lib. 5. Tuscul. qq. colum. 264.* quæstuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si altera semper omni damno, altera omnis tempestatis calamitate semper vacet, sed si multò maiore ex parte extat in utraque felicitas: Sic vita non solum si undiquaque referta bonis est, sed multò maiore & graviore ex parte bona propendent, beata rectè dici potest.]

II.

DENOMINATIO sæpe probat qualitatem rei, D. Barbosa *in l. cum Prætor 12. §. ultim. num.243. ff. de iudic.* & ideò contractus talis præsumitur, qualis fuit denominatus, Honded. *consf.35. num.4. lib. 2.* Menoch. *de præsumpt. lib.3. præs.1. n.2.* Ant.Monach. *Florent. decis.51. num. 5.*

III. De-

III.

DENOMINATIO diversa significat res esse in substantia diversas, *l. si idem* 7. *C. de codicill.* Paris. *cons.* 110. *num.* 45. *lib.* 1. Cravet. *cons.* 6. *num.* 1.

CAP. XV.
De Denunciatione.

Denunciationem & interpellationem semel fieri sufficit. *l. Titia Seio* 87. *§. usuras* 1. *de leg.* 2. *l. trajectitia* 23. *de O. & A.*

Declarationis loco nota, denunciationem fieri ad finem duplicem; vel ob certificationem, vel ad implendam solennitatem. De priore casu vera est regula, *per dd. text.* In posteriore tot denunciationes præstandæ, quot à Lege requiruntur. *l.* 4. *de pign. act.* ubi vid. Anton. Fab. *in rat. decid.* & ita solennis denunciatio magnum habet effectum, tum in contractibus, *d. l.* 4. *l.* 1. *§.* 3. *de peric. & comm. rei vend.* tum in delictis. Exempl. *auth. Si quis. post l* 30. C. *de Adult.* Porrò de vocis huius ambiguitate consule post veteres Vmmium *disput. XI. de processibus. num.* 14. Renneman. *disp. de abusib. cap.* 5. Zanger. *part.* 2. *de Except. cap.* 2. Cabalin. *§.* 3. *de Evict. num.* 21. Nic. Burgund. *Comm. de Evict. cap.* 57.

CAP. XVI.
De Deo.

Omnia in laudem Dei fiant. *cap.* 1. *de Officio Custod.*

CAP. XVII.
De Destinatione.

Axioma I.

Destinatio excusat à pœna falsi & mendacio. Domin. Geminian. *in cap. ponderet* 14. *distinct.* 50. *& in cap. cum illis §.* 1. *de prebend. in* 6. Zas. *ad* l. 41. *§. sed si paravit. num.* 15.

II.

Destinatione fundorum & domus nomina non naturâ constituuntur. *l. quod in rerum.* 24. *§. si quis* 3. *ff. de legat.* 1. *l. quæsitum* 12. *§. si quis eodem, & §. Papinianus* 37. *de fund. instr. l. ex facto* 35. *§. rerum* 3. *ff. de hered. inst.*

Gail

Gail. 2. *obs. 62. num.* 4. ubi ex allegatis textibus pertinentias destinatione & voluntate patrisfam. constitui probat. Innocent. *in cap. cùm ad sedem. n.* 2. & 3. *de restit. spoliat.*

III.

DESTINATIO habetur pro re perfecta, vel pro facto, *l.19. §.5. vers. etsi non sunt. l. vestimentorum 22. ff. de aur. & argent. legat. l. ligni 55. §. 1. ff. de legat. 3.* Menoch. *de arbitr. casu* 290. *num.* 19. Francisc. Becc. *cons. 60. num.* 32. Surdus *cons. 195. num.* 102. & *cons.* 293. *num.* 4. & *decis.* 141. *num.* 12. Steph. Gratian. *discept. forens. cap.* 126. *num.* 23. & 24. ubi limitat, & *cap.* 937. *cap.* 24. & *seq.* Joan. Marian. Novar. *in praxi elect. & variat. fori quaest.* 47. *sect.* 1. *num.* 10. *pag.* 109. Joan. Bapist. Costa *de facti scientia, & ignorantia, insp.* 25. *num.* 4. latè Castill. *controvers. lib.* 5. *part.* 2. *cap.* 62. *num.* 56. [Destinata enim ad aliquem eo loco interpretatione juris sunt, atque si suum adepta finem essent. *l. 15. §. fin.* ubi Fulg. *ff. de re judic.* cùm quod de proximo futurum est, id utique pro jam facto habetur. Bartolus & Baldus *in l. penult. de milit. testam.* maximè cum cingendus habeatur pro cincto.

Declarationis loco hanc regulam intellige, si intentio perficiat actum, *Gail. 2. observ.* 11. *num.* 5. Regulariter enim, ubi facto hominis opus est, sola destinatio non sufficit, cùm multa animo patrisfamilias concipiantur, quæ tamen non perficiuntur, ut adeò illa destinatio facilè immutari possit. Hinc est, quod destinatio ad ædificium non habeatur pro affixis ædificio. *l. cætera* 41. *§. sed si* 14. *ff. de legat.* 1. Zas. *ad l.* 41. *§. sed si paravit. ff. de legat.* 1. Vel limita tantum in causis favoralibus, non verò in strictis, Wesenb. *in paratitl. ff. de sponsalib. num.* 6. Destinatio enim sola & nuda rei naturam non mutat. *l. 3. C. de furt.* Boër. *decis.* 209. Jas. *in l. cætera* 41. *§. sed si paravit. ff. de legat.* 1. Moller. 3. *semestr. cap.* 24. *num.* 3. nec pro actu perfecto habetur, nisi forma & finis sit in destinatione. Hinc destinatio patris à fine & usu cuiusque rei arguitur. *l. urbana* 166. *l. carbonum* 167. *l.* 203. *de verb. signif. l.* 99. *in princ.* & *§.* 1. *de legat.* 3. Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons.* 33. *vol.* 3. *num.* 122. quod tamen secus, si se destinatio habeat veluti causa impellens, vel per accidens *l. carbonum* 167. *de verb. signific.* Felin. *ad cap. cùm adeò. extr. de rescript.* Jas. *in l. divortio. §. interdum. solut. matr.* nec sufficit eam obiter fieri, sed expressè

expreſsè & ſignificanter,ſeu per expreſſam declarationem. Cravett. *conſ.* 894. *num.* 21. Multùm enim inter ſe differunt,factum aliquod & deſtinatum eſſe, ac prorſus ad diſparia judicantur. Alex. *conſ.* 97. *num.* 26. *lib.* 3. Auguſt. Beroi. *conſ.* 29. *n.* 24. *vol.* 2. *conſ.* 120. *num.* 10. *vol.* 1. Gœdd. *inter Conſ. Marp. conſ.* 33. *vol.* 3. *num.* 272. Huius regulæ uberiorem declarationem vide apud Excellentiſſimum Dn. D. Taborem Præceptorem noſtrum ætatim colendiſſimum *in ſuis Racemat. crim. in Ind. ad l.* 3. *C. de furt.*

Cap. XVIII.
De Deſuetudine.

Deſuetudine Leges non abrogantur, ſed conſtitutione correctoriâ opus eſt. Fundamentum huius regulæ latet *in §. ult. Inſtit. de libertinis.* ubi licet deditiorum nomen in deſuetudinem abierit, abrogatoriâ tamen conſtitutione opus eſt.

Cap. XIX.
De Deterioratione, Detrimento.

Axioma I.

Deteriorem rem facit etiam, qui in meliorem ſtatum eam commutat. *l. ult. de uſu & habit.* ſcilicet reſpectu ſui, poteſt enim uſus fieri incommodior: Simile loquendi genus eſt *in l.* 17. *§.* 2. *ff. de ſerv. ruſt. præd.*

II.

Nemo poteſt alterius conditionem deteriorem facere. *l. non debet* 74. *de Regulis juris.*

Limita ſcilicet, ut non poſſit per injuriam alterius conditionem facere deteriorem, poſſit autem, ſi ſuo jure utatur, quia nullus videtur dolo facere, qui jure ſuo utitur. *l. nullus.* 55. *de Reg. Iur.* uti nec vim. *l. factum cuius* 155. *§ non videtur t. eod.* & nemo damnum facit, niſi qui id facit, quod facere jus non habet. *l. nemo damnum* 151. *de Regulis Iuris*; Exemplum vide *in l. fluminum* 24 *§. ult. l. Proculus* 26. *de damn. infect. in fin.* Meier. Endox. *decad.* 2. *cap.* 1.

III.

Qui rem deteriorem reddit, reddere eam non videtur, *leg.* 3. *§.* 1. *Commodati.*

CAP. XX.
De Determinatione.

Axioma I.

Determinata pacto lege vel conventione non egent aliâ determinatione sed solum indeterminata. *l. certo* 13. *§. si totus.* & ibi Bart. *ff. de serv. rust. præd.* Goed. *inter Consil, Marp. cons.* 28. *Vol.* 1. *num.* 158.

II.

Determinatio non sumitur ab eo quod erit, sed ab eo quod est, *argum. l. fundi* 17. *§. ea quæ* 10. *ff. de act. emt.* Nebelkræ *decis.* 11. *p.* 134. *num.* 5. ubi vide plura exempla *l.* 55. *§. si lignum* 6. *de legat.* 3. *l.* 58. *§.* 2. *profec.* & omnino Pacian, *lib.* 1. *de probat. cap.* 32.

III.

DETERMINATIO una respiciens plura determinabilia, debet ea pariformiter determinare, *l. jam hoc jure* 4. *l. Lucius* 85. *ff. de vulgari & pupillari subst. l. quamvis* 4 *C. de impub. & aliis subsltit. eleganter. Didac. Seg. de lucr. marit. & uxor. num.* 62. Surdus *cons.* 45. *n.* 37. *& cons.* 67. *num.* 28. *& cons.* 150. *n.* 17. Menoch. *cons* 88. *num.* 19. Cassanate *cons.* 67. *num.* 28. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 1. *cap.* 70. *num.* 39. Anton. Ricciul. *de Iure personarum extra gremium Ecclesiæ exist. lib.* 4. *cap.* 42. *num.* 9. Marta *in summa success. legal. part.* 1. *quæst.* 13. *art.* 9. *num.* 91. Giurba *in consuet. Messanens. cap.* 3. *gloss.* 2. *num.* 12. *p.* 1. Vicentius Fusar. *de substitut. quæst.* 257. *num.* 8. Joan. Marian. Novar. *quæstion. forens. lib.* 1. *quæst.* 7. *num.* 6. una enim determinatio respiciens plura, eandem qualitatem iis tribuit. Baldus *in l. sed etsi quis.* §. *quæsitum. num.* 4. *ff. si quis caut. in jud. sist.* etiam in odiosis, Wes. *cons.* 42. *num.* 61. latè Castill, *controvers. lib.* 5. *part.* 2. *cap.* 97. *num.* 1. *cum seqq.* ubi *num.* 5. intelligit, ubi eadem est ratio, non diversa, & *num.* 12. *cum seq.* limitat, quando determinabilia æqualiter determinare nequeunt, & ubi adest personarum diversitas, maiorque in uno quàm in alio, considerari potest ratio, & *num.* 17. *cum seqq.* limitat quoque, quando sumus in dispositione necessaria, aut negativa; vel quando ex æquali determinatione Juris induceretur correctio, & *num.* 25. *cum seq.* limitat quoque, quando utraque determinatio est clara,

est clara, vel quando violarentur verba. Add. & Covar. *in cap. possessiones. in princ. part.3. num.2. vers. tertio eadem sententia. extr. de reb. Eccles.* Ludov. Gomez *ad §. item si quis. Instit. de actionib. num. 19. & §. pœnales. Inst. eod. num. 30.*

Cap. XXI.

Dictum.

Axioma I.

Dictum unius, dictum nullius. *l. iurisiurandi 9. C. de testib. cap. cùm dilecti 18. in fin. de accusat.* Thomas de Thomasset. *in floribus legum, reg. 307.* Mascard. *de probat. conclus. 343. num. 30.* Farinac. *in praxi criminali part. 4. cons. 60. num. 15.* Et vox unius, vox nullius, *cap. veniens 30. in fin. de testib. cap. cùm à nobis 28. eod. tit.* Ludovicus Rodolphinus *variar. quæstion. lib. 2. quæst. 51. num. 41.* Thomas de Thomasset. *reg. 307.*

Cap. XXII.

Dies.

Axioma I.

Dies quoties in obligatione non ponitur, tum pecunia præsenti die debetur. *l. 41. de verb. oblig. l. 14. de Reg. Iur.* & exigi potest. *l. 213. de verbor. signif.* quod cum aliquo temperamento temporis intellige, nec enim cum sacco, ut loquitur *l. 105. ff. de solut.* creditor adire debet, sed expectabit aliquod spacium temporis, quo solutio eius quod debetur, commodè fieri possit quomodo temperamentum illud interpretatur Iustinianus *in §. ult. Inst. de inut. stip.* Phil. Matth. *ad d. l. 14. ff. de R. I.*

II.

Dies incertus conditionis instar est. *l. 12. §. ult. ff. de legat. 2. l. sufficit 56. de cond. indeb.* Intellige scilicet, quando dies adeò sit incertus, ut & illud sit incertum, an & quando venturus sit, veluti cùm Titius consul erit. Quod si enim dies ita incertus sit, quem tamen venturum esse certum est, veluti cùm moriar, tùm non erit instar conditionis, nec quicquam repeti potest. Cuiac. *lib. 13. observat. cap. 20.*

III.

Dies in dubio semper censetur, favore debitoris adjunctus. *l. 17. de Reg. Iur. §. omnis. in fin. Inst. de verb. oblig. l. cum 41. ff. eod.* Wesenb. *paratit. de con-*

de condit. & demonstr. num. 2. & ita debitor poteſt vel ipſo die vel ante adjectum diem, quandocunque velit, ſolvere, Obrecht. *ad titulum Codic. de plus petit. cap.* 3.

IV.

Dies ſemper eſt pars obligationis, ſicut & ſolutionis. *l.* 21. *§. ſi tibi* 4. *ff. de act. empt. l.* 1. *§.* 1. *ff. de edend.*

V.

Dies tranſmiſſionem in contractibus non impedit. *§. ſub conditione* 4. *Inſt. de Verb. oblig. l. in quantitate* 73. *§. in diem* 4. *ad Leg. Falcid.* Hartman. Piſtor. 1. *quæſt.* 24. *num.* 62.

VI.

Diei quemadmodum duplex conſideratio in jure uſuque forenſi Romano ſe offert: ſic etiam duplex eius uſus & effectus erit obſervandus. *l.* 2. *§.* 3. ubi Gœdd. *num.* 11. *cum ſeqq. de Verbor. ſign.*

VII.

Dies interpellat pro homine, ideò obligatus aliquid implere in certo termino, lapſo termino dicitur in mora; *l. magnam* 12. *C. de contrah. ſtipulat.* [*l. trajectitiæ* 23. *de oblig at. & act. l. ult. de naut. fœn.* Cuiacius *in Paull. ad l.* 77. *de verb. oblig. & ad l.* 40. *de reb. credit.* ubi certiſſimum eſſe ait, diem ſolutioni adſcriptum interpellare pro creditore & debitorem conſtituere in mora, quoniam ipſe ſe debitor die ſolutionis interpellare debet, ſibique denunciare, quid ſui ſit officii, *d. l.* 23. *de obligat. & action. l.* 9. *§.* 1. *de uſur. l.* 4. *§. ult. de L. Comm. l. magnam.* 12. *C. ſtipulat.* quod imprimis locum habebit, ſi legitimum non poteſt allegari impedimentum. Weſenb. *paratit. de L. commiſſ. in med.*] Jaſon. *in l. ſi ex legat. num.* 14. *& ſeq.* ubi limitat novem modis, Socinus *reg.* 15. ubi limitat quatuor modis. Anton. Gabr. *lib.* 3. *commun. tit. de ſolut. concluſ.* 9. ubi ponit regulam cum ſeptem ampliationibus, & viginti limitationibus. Rolandus à Valle *conſ.* 98. *num.* 9. *lib.* 2. Decian. *conſ.* 84. *num.* 5. *lib.* 2. Cephal. *conſ.* 186. *num.* 16 Mazol. *conſ.* 116. *num.* 8. Riminald. jun. *conſil.* 1. *num.* 16. Rot. *Ianuen. deciſ.* 139. *in princ.* Card. Tuſch. *pract. concluſ. tom.* 2. *lit. D. concluſ.* 408. *per totam*, ubi *num.* 15. *cum ſeqq.* limitat, quando implementum eſſet impoſſibile, vel quando tempore diei certæ eſſet nata obligatio & actio, & in contractu nullo, vel reprobato, aut uſurario, vel quando adeſt probabilis ignorantia. Carolus

de Graſſ.

de Graff. *de except. except. 32. num. 103.* Steph. Gratian. *discept. forens. tom. 4. cap. 666. & cap. 579. num. 12.* Alex. Trentac. *cons. 69. n. 4. & 5.* ubi declarat Surdus *de alim. tit. 1. q. 42. n. 125. cum seqq.* Cancer. *var. resolut. p 2. c. 5. n. 71.*

Intellige Axioma, ut etiam dies tacita interpellet, & constituat in mora sicut expressa, *l. 2. in fin. C. de Iure emphyt.* Rolandus à Valle *cons. 986. num. 9. lib. 2.* & dicitur tacita, quæ inest à Jure, vel à natura rei, vel contractus, ideò idem operatur, quia dicitur certa, Cephal. *cons. 56. num. 16. & 17.* Anchar. Regien. *quæst. 68. num. 13. lib. 2.* Surdus *cons. 157. num. 26.* Mazol. *consil. 15. num. 74. & seq.* Cardinalis Tusch. *d. conclus.* 408. *num. 7.* ubi *num.* 10. post Decian. *cons. 84. num. 5. & 6. lib. 2.* ampliat, quia ne dum lapsus diei inducit moram, sed etiam lapsus horæ. Nam axioma procedit, sive dies ab homine appositus sit, sive à lege tacitè subintelligatur, *l. 1. §. exactio. C. de rei uxor. act. cap. potuit 4. de locat.* Anton. Gomez *var. tom. 2. cap. 11. num. 25. colum. 2. ante finem.* Anton. Bauer. *in tract. de mora part. 2. num. 1. & 2.* Pichardus *eodem tract. num. 67.* Gutier. *de juram. confirmat. part. 1. cap. 56. num. 1.* Rota Genuen. *decis. 139. num. 1.* Anchar. Regien. *decis. 68. num. 13.* Castill. *controvers. libr. 2. cap. 1. num. 62.*

VIII.

Dies termini non computatur in termino, *l. ubi lex 101. ff. de Reg. Iur. cap. 1. de restitut. spoliat. lib. 6.* Ordin. Regia Lusitan. *lib. 3. tit. 13. in princ.* Castren. *cons. 399. Dies. in princip. lib. 1.* Alex *cons. 42. num. 5. lib. 3.* ubi intelligit, sive terminus statuatur à lege, sive à statuto, Socinus *reg. 16.* ubi ponit regulam, & limitat duobus modis, Tiraquell. *de retractu lign. §. 1 gloss. 11. num. 18. usque ad num. 42.* ubi limitat quindecim modis, Vant. *de nullitat. tit. ex defectu jurisdict. Ordin num. 160.* Perez. *l. 2. tit. 2. lib. 3. Ord. pag. 494. & l. 22. vers. Sed est dubium. in med. tit. 2. lib. 7. pag.* 408. Fichard. *tom. 2. commun. opinion. lib. 7. tit. 14. num. 131. pag. mihi* 274. Azeved. *ad Curiam Pisanam, lib. 4 cap. 6. num. 58.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 12. quæst. 8. num. 8.* Stephan. Gratian. *discept. forens. cap. 161. à princip.* Cardos. *in praxi Iudicum & Advocatorum, verb. dies, num. 5. & 6.* Alex. Trentacinq. *var. resolut. lib. 2. tit. de dilationib. resolut. 1.* Aloys. Ricc. *in*

decisionib. Curiæ Archiepisc. Neapolit. decis.76. num. 1. p. 2. Cardinalis Tusch. *pract. concl. tom. 2. lit. D. concl. 409.* Rot. *decis. 333.* apud Farin. *in prima collect. noviss.*

IX.

Dies inceptus habetur pro completo in favorabilibus, *l. 1. ff. de manum. l. qua ætate 5.* ubi gloss. & Dd. *ff. de testam. l. usucapione 15. & ibi gloss. in princ. ff. de divers. & temp. præscr.* Mandos. *reg. 34. q. 20. n. 3. cum seqq.* Flamin. Paris. *de resign. benefic. lib. 12. quæst. 8. num 19.* latè Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 4. cap. 607. num. 6. cum seqq.* qui limitant in odiosis, [cùm in his tempus numeretur de momento usque ad momentum. *Lin. in Institut. quib. manum. non licet.* & cingendus habeatur pro cincto. Jas. *in l. admonendi 1. lect. num. 55. de iurejur.* & quæ in continenti fiunt, censeantur inesse, Jas. *in l. lecta. ubi communiter Dd. si cert. pet.* Med. *reg. 5.* Fallit tamen hæc regula in odiosis & debitores gravantibus. *§. 2. ubi Osterm. Instit. de V. O. §. ult. Inst. de inut. stipulat.*

Cap. XXII.
De Difficultate.

Axioma I.

Difficultas imminens in facto perinde est ac si fieri non posset, *l. un. §. 1.* ubi gloss. *in verb. consentire. de lib. univers.* Specul. *in tit. de solut.* Felin. *in cap. Ecclesia S. Mariæ. num. 86. de constit.* Gilman. *4. 1. vot. 4 num. 22.* Revera tamen multum inter hæc interest, difficultas enim in persona, impossibilitas in re ipsa est: hæc impedit stipulationem, ista non item. *l. ult. de A. E.* Cuiac. *ad l. 137. circa fin. de V. O.*

II.

Difficultas quæ causatur facto alterius non debet allegari. *l. omnes 17. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud.* Lup. Rom. *cons. 77. n. 2.*

III.

Difficultas excusat à pœna. *l. si vehenda 10. §. 1. ad Leg. Rhod. de iact. l. 2. §. 1. ff. si quis caut.* Fed. de Sen. *cons. 122.* Iason. *in l. 1. §. si jusserim. num. 15. de acquir. possess.* Pantschm. *pract. q. 1. q 21. num. 71.* à mora Covar. *ad cap. quamvis. de pact. part. 2. §. 5. num. 4.* quando scilicet averti non potest. *l. 3. §. si per venditorem. 3. ff. de act. emt.* Gœdd. *de commiss. stipul. cap. 11. n 79.* difficul-

Difficultas enim æquiparatur impossibilitati *l.* 2. *§.* 2. *Verf. ex quo. l.* 137. *§. cum quis* 6. *de Verb. obl.* Felin. *in cap. Ecclesia. num.* 81. *de constit.* Sebast Med. *in tract. de caf. fort. p.* 1. *quæst.* 4. *num.* 13. præsertim autem ea difficultas excusat, quæ contingit post contractam obligationem, *d. l.* 10. *§.* 1. *Verf. idem juris ff. ad Leg. Rhod. de jact.* cùm in contractibus verisimilis mens contrahentium observetur. *l. ult. ff. qua res pign. oblig. l. semper* 34. *de Reg. Iuris.* Vbi autem scivissent difficultatem, verisimiliter non promisissent. *arg. l. cum de indebito* 25. *ff. de probat.* cui accedit quod *in §. per alium. Instit. de inut. stipulat.* etsi quis promisit se facturum, ut Titius daret, intelligatur se facturum cum effectu: excusatur tamen, si omnem quam potuit diligentiam adhibuit. Ruin. *consil.* 67. *num.* 9. Bartholom. Kellenbenz *de renunciat success. cap.* 11. *num.* 12.

IV.

Difficultas non vitiat actum. *l. continuus* 137. *§. illud* 4. *de V. O.* Pantschman. 1. *pract. quæst. quæst.* 21. *num.* 71.

V.

Difficiliore casu posito, facilior per se intelligitur. *l.* 39. *§. ult. de Vulg. subst. l.* 33. *de usufr.*

VI.

Quæ difficilia sunt, non statim sunt deteriora. Exempl. *l. Si quis.* 11. *si quis caut.*

CAP. XXIV.

De Dignitate, Digno.

Axiom. I.

Ex dignitate hominis splendor provinciæ, non dignitas hominis ex provincia oritur. Matth. Stephan. *lib.* 2. *de jurisdict part.* 1. *cap.* 6. *num.* 31. ubi quoad Ecclesiasticos hoc limitat; quo alludit Gallorum formula, que la personne, ennoblit la chose, Mascar. *in tit. de Tallis num.* 9. Brisson. *in basilic. lib.* 6. *tit.* 13. *art.* 1. Molin. *consuet. Paris. §.* 1. *gloss.* 5. *Verb. le fief. num.* 63. Chassan. *in consuet. Burgund. ult. de Droits appart a gens marcez art.* 19. *n.* 27. Victor *in disp. de caus. exemt. imp. concl.* 27.

II.

Dignitas semper est eadem, *cap. quoniam* 4. & ibi gloss. *de offic. delegat. cap. gratiosè* 5. *de rescript. in* 6. Menoch. *lib.* 1. *arb. judic. quæst.* 67. *num.* 21. Vnde rectè dixit Baldus *cons.* 325. *col.* 3. *Volum.* 10. Quod si successor principis facto sui antecessoris contravenit, contravenire dicatur sibi ipsi, cum semper sit unus principatus, unum Imperium. Vulteius *inter consil. Marp. cons.* 20. *Volum.* 3. *num.* 57.

III. Digni-

III.

Dignitas maior non tollit minorem, *l. Senatoris 6. §. 1. in fin. ff. de Senatorib. l. 23. ad municipal. l. eos 11. C. de excusat. mun. libr.* 10. Dignius enim trahit ad se minus dignum, Gail. *lib. 1. obs. 30. num.* 23. vid. Arnis. *de Maiest. lib. 1. cap. 4. num.* 1.

IV.

Dignitatis nomine contrahuntur, quæ contrahuntur de re pertinenti ad dignitatem. Mandel. *cons. 67. num. 1. & in cap. quoniam Abbas.* & ibi Dd. *de offic. deleg.* Quæ autem nomine dignitatis sunt contracta, non in personam sed in rem sunt contracta, ut vult Baldus *in cap. ult. ante fin. de sent. & re judic. & cons. 59. colum. 1. lib. 3.* nec contractus extinguitur, qui eius nomine celebratus erat. Tiraquell. *de jure primog. quæst. 35. num.* 19. Arnis. *d. l. 1. cap. 7. num.* 13.

V.

Dignitas non moritur nec mutatur, *l. à divo Pio 15. de re judic. l. 76. de judic. cap quoniam Abbas 14. de offic. deleg. cap. si gratiosè 5. de rescr. in 6.* sed in successorem transit, Panorm. & Dd. *in cap. 1. de probat.* Castald. *de Imperat. quæst. 114. num.* 1. Boër. *decis. 204. num.* 42. Carolus Tapia *in l. fin. part. 2. cap. 9. num. 12. de const.* per *cap. significavit 36. de rescr.* Costal. *ad d. l 76. de judic.*

VI.

Dignitas diminuta non diminuit Maiestatem: *l. semper 5. de jur. immun.* Arnis. *lib. 1. cap. 4. num. 1. de Maiest.*

VII.

Dignitas fortior est, quam quis habet per se, illâ, quam quis habet per alium. Steph. Gratian. *lib. 1. discept. forens. cap. 111. n.* 58. Natta *cons. 179. num 8. tom.* 1. Cravett. *cons. 982. num. 23. p. 6. arg. l. 1. & 2. ff. de offic. procons. l. 33. §. 1. de fideicommiss. libert. l. antepen. de captiv. l. 56. cum seq. de legat. 2. l. fin ff. quod cuiusque univers. nom. l. 9. de admin. tut. l. 5. ff. de jurisdictione.*

VIII.

Dignitas aliqua est sine gradu, ut *in l. unic. C. de infam. ibi. integra dignitatu homines.* Altera cum gradu, quæ manat ex honore aliquô seu Magistratu, illa non tam est ex honore, quàm integrâ existimatione. Besold. *loc. commun.* von Advocaten *pag.* 21.

IX.

Dignitas eò maior habetur, quò maior est concedens. *l. 2. ibique gl. ff. de alb. scribend.* Gelcken *lib. 1. C. ad Auth. quas Act. de SS. Eccles. cap. 9. n.* 42. Cravett. *cons. 982. num.* 6. Menoch. *cons. 51. num. 29. lib. 1. cons. 257. num. 11. tom. 3.* Peregrinus *cons. 3. num. 34. vol.* 2. Farinac. *cons. crim. 95. num. 9. lib.* 1.

Cephal.

Cephal. *conf.* 615. *num.* 42. *lib.* 5. Natt. *conf.* 638. *num.* 21. *tom.* 3. Nolden *de stat. Nobil. cap.* 2. *num.* 15.

X.

Dignitas non pecuniâ sed virtute emitur. Richard. Dieter. *de summa Imper. Maiest. conclus.* 115. Martin, Laudens. *tract. de dignit. quæst.* 106. Decian. *resp.* 19. *num.* 14. *Vol.* 3.

XI.

Dignitas dignitati juncta priorem non abolet, sed auget & illustriorem reddit, Simon Maiol. *tom.* 2. *dier. canic colloq.* 6. Zalius *ad tit. de Senat. num.* 6. *tom.* 2. Guilhelm. de Montefer. *in success. reg. dub.* 1. *num* 4 Ludovicus à Peguer. *decis.* 5. *num.* 4. *per tot.* Coler. *consil.* 33. *num.* 101. Socinus *consil.* 129. *num.* 7. *Volum.* 1. Cephal. *consil.* 331. *num.* 20. Nolden. *de stat. Nobil. cap. ult. num.* 193.

XII.

Illi, qui sunt in dignitate aliqua, præcedere debent aliis, qui talem non habent, etiam quod sint nati maiores *l.* 1. & 2. *de alb. scrib.* quia dignitatum ordines sunt servandi rubrica est expressâ in Cod. (*ut dign. ord. servetur.* Farin. *lib.* 1. *Consil. crimin. cons.* 94. *num.* 8.

XIII.

Per dignitatem augetur utilitas, *l.* 18. *§.* 1. *in fin. de judic.*

XIV.

Salutis cumprimis & dignitatis habenda est ratio. *l.* 7. *ad SC. Treb.*

XV.

Sacrilegii instar est dubitare, an is dignus, quem Imperator elegerit. *l.* 3. *C. de crim. sacril.* Petr. Peck. *de jur. quæsit. non coll. cap.* 2. *num.* 4. Gratian. *lib.* 1. *discept. forens. cap.* 186. *n.* 52 Martinus de Caraz. *tr. de princ. quæst.* 2. Castald. *de Imper. quæst* 109 *n.* 7. Arnulphus Ruzæ *de Iurisd. Regal. privil.* 7. *num.* 7. Nolden *de stat. Nobil. c.* 6. *n.* 49.

XVI.

Dignioribus dignior locus debetur. *can. Metropolitano* 19. *dist.* 63. *can. illud* 20. *caus.* 8 *q.* 1. *l. fin. de fid. instr. l.* 1. *§ sed si* 22. *ff. de aq. pluv. arc. l. posterioris* 5. *C. de off. Rect. provinc. l.* 18. *C. de nupt. l. honores* 7. *pr. ff. de decur* Sneid. *de feud. part.* 9. *num.* 23. Schrader. *de feud. part.* 10 *sect.* 9. *num.* 151. Hartm. Hartm. 2. *tit.* 49. *pract. obs.* 4. *num.* 4. Seraph. Oliv *decis.* 1445. *num.* 2. *in princ.* Et semper digniora sunt præponenda. *gl. in § fin. Institut. de bon. poss.* Pacian. 1. *de probat. cap.* 6. *num.* 5.

XVII.

Digniori standum est. Panormitan. *in cap. imputari* 13. *extr. de fid. instrum.* Salicetus *in l. scriptura. post Bartol.* & *Cyn. C. de fid. instrum.* & *in*

Vu *l. exer-*

l. exercendis. quæst. 2. Cod. eodem. Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons. 28. num. 16. volum. 1.*

XVIII.

Digniora sunt, quæ habent maiorem virtutem, potentiam & iurisdictionem. *l. assiduis 12. C. qui pot. in pign. cap. cum inferior 16. de maior. & obed. cap. in novo 2. cum gloss. 21. distinct. gl. in l. fidejuss. §. 1. vers. possit. de pign.* Fachin. 11. *contr.* 63.

XIX.

A digniori fieri debet denominatio. *l. quicquid 27. §. cum partes 2. ff. de acquir. domin. l. quaritur 10. de statu hominum.* Quod intellige cæteris paribus. Matrimonium enim non à digniori denominatur. *princ. instit. de nuptiis*, quia mater maiora sustinet onera quàm pater, ante enim partum gravida existens onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa, velut in educatione, *cap. ex literis 2. de convers. infidel.*

XX.

Dignum magis trahit ad se minus dignum, *l. qua religiosis 45. ff. de rei vindicat. l. si communem 10. ff. quemadmodum servit. amitt. l. justissimè 44. de ædilit. edict. l. per minorem 54. ff. de judic. §. si in aliena, & §. littera, Instit. de rerum divis. cap. quod in dubiis 3. de consecrat. Ecclesia, cap. 1. eod. tit. lib. 6. cap. quando 3. de Iudic. c. si duobus 7. de Appell. cap. sacris 12. de sepultur. cap. per tuas, 9. de arbitr.* gloss. *in cap. unic. de iure patron. lib. 6.* Alex. *cons. 82. in causa. in fin. lib. 1.* ubi Apostill. *in verb. dignum, & cons. 122. Viso puncto. num. 17. cum seqq. lib. 4.* Tiraquell *de retractu lign. §. 1. gloss. 7. num. 82.* Anton. Gomez *var. tom. 3. cap. 10. num. 6.* Hieronym. Grach. *in cons. syndicatus. num. 39.* Pichard. *ad princip. Instit. de empt. & vendit. num. 17. & ad §. 7. Instit. de fideicommiss. hæred. num. 3.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. disp. 29. num. 8.* Ugolin. *de potestate Episcopi, cap. 16. § 1. num. 1.* Benedict. Ægid. *in repet. l. 1. C. de sacrosancta Eccles. part. 3. §. 1. num. 14.* Monet. *de decimis, cap. 9. quæst. 5. num. 258.* Ferrer. *in constitut. Cathaloniæ, gloss. 2. num. 56.* Aloys. Ricc. *in decis. Curiæ Archiepisc. Neapolitan. decis. 228. num. 9. part. 2.* Bellet. *disquisit. Clerical. part. 1. tit. de favore Clericorum person §. 16. num. 4.* Cardinalis Tuschus *pract. conclus. tom. 2. lit. D. conclus. 435. per totam.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom. 4. cap. 641.* Joan. Marian. Novar, *quæst. forens. lib. 1. quæst. 11. num. 10.* novissimè Grana *ad cap. 3. num. 3. de judic.* [Sic maius lumen minus obfu-

obfuscat Acac. Enen. 2. *de privil.c.5.n.20.* Vietor.*disp.de caus.exemt. imper.conclus.*30. Heig.*q.*16. *num.*33. *p.*1. non contra.

Hoc verum intellige quando æquè principaliter datur concursus, secus verò quando una res principalis est, & altera accessoria, *l. cum diversis* 44. *ff.de relig. & sumpt.funer. cap. unic. principale ad se trahere videatur,* 10. *quæst.* 3. Galet. *in margarita casuum conscientiæ verb. accessorium.*

CAPUT XXV.

De Dilatione, Tempore, Spatio.

Axioma I.

Ad quemlibet actum perficiendum conveniens spatium tribuendum est. *l.*5. *de edendo.*

II.

Facilius aliquid differtur quàm tollitur: sic, verbi causa, princeps potest concedere debitori rescriptum, per quod differatur solutio & debitum, sed non licet dare rescriptum, per quod in totum tollatur debitum. *l.*2. *l.*4. *C. de prec. Imp. off.* Ias.*d.loc. num.*37.

III.

Dilationum materia, ut lites præcidantur, amputandæ. *l.*2. *C. de temp. & reparat. Apppell.*

CAP. XXVI.

De Dilecto.

Minus dilectus non debet censeri melioris conditionis, quàm magis dilectus Natt. 2. *cons.* 326. *num.*3.

CAP. XXVII.

De Diligenti, Diligentia: Negligentia, Negligente, *ubi vide plura.*

Diligens & fidelis quilibet in officio suo præsumitur. *l.* 2. *vers. quod non arbitramur. C.de offic. civil. jud. l.* 1. *in pr.C.de suscept. prap. & arc.*10. 70.

 Decian.

Decian. *resp.* 2. *num.*213. *Vol.*1. Francisc. Bursat. *cons.*331. *num.* 9. Clar, 5. *sent. recept.* §.*fin. quaest.* 7. *Vers. habet igitur.* Cravett. *cons.*425. *num.* 38. *cons.* 931 *num.* 7. maximè qui jurejurando se obstrinxit, Cravett. *cons.* 930. *num.* 10. *Vers. juramenti ratione.* Gœdd. *inter Consil. Marpurg. cons.* 33. *Volum.*3. *num.*220.

II.

Diligenti & vigilanti nihil est imputandum *l.*5. §. 4. *Vers. jubemus eundem. C. de temp. appell.* ne industria pœnas solvat, *l.* 12. *C. de agric. & cens.* vel ne doleant diligentes, *l.*3. *C. de alluvionib.* C. A. *de temp. appell. ib* 19. *l.*6. §. 2. *ff. de rebus aut. jud.* sic studium commendatur, §. *ult. Constit. prooem. Inst* & ibi notat eleganter exemplo Volusij Maeciani. *l.*17. *in fin. de jure patron.* Sicut autem diligentia nemini debet esse damnosa, *d. l. ult.* C. *de alluv. & Palud.* ita nec negligentia cuiquam debet esse proficua. *l. sicut* 17. *C. de fals.* Huius enim fructus damnum est, *l.*2. *C. de cond. in publ. horreis.* 10. 26. qui enim, cùm bene possit facere, id negligit, nullâ veniâ dignus est. *l. Imperalis* 23. *C. de* [illegible]*L. de penna ad l.* 4. *C. de cens.* Sicut enim diligenti cultura praediorum pretia ampliantur; ita si negligentius habita sint, minui ea necesse est. *l.*3. §. *Divi fratres* 5. *ff. de jur. fisci.* Ne diligentior quisque deterioris conditionis habeatur. *l.* 8. *de compens.*

III.

Diligentia nimia suspecta, *l.*6. *in fin. de bon. damn.*

CAP. XXVIII.

De Disciplina, Discipulis. *Adde infr. lib. XIV. Tit.* Praeceptor. *& hoc libr. cap.* Doctor.

Axioma I.

Boni discipuli est, egenum praeceptorem alere, elegans huius rei exemplum *in l.*2. §. *ult. de orig. Iur.* exstat, ubi Sabinus ab auditoribus suis, cùm modicas per se facultates haberet, sustentatus legitur.

II.

Discipuli est, magistri sui sententiam, quatenus potest excusare: Exemplo Cassii *in l. qualem* 19. §. *ult. de recept. arb.*

III.

Disciplinae modus servandus, *l.* 13. §. 4. *Locati.*

CAP.

Cap. XXIX.

De Discordia

Reipublicæ intereſt, ne inter ſubditos ſint diſcordiæ, *l. ſiquis ingenuam* 21. *§. ult. de captiv. & poſtlim. reverſ. l.* 13. *§.* 3. *verſ. aquiſſimum. ff. de uſufructu.* Sneid. *in §. quadam actiones. tit. de actionib. commun. divid. num.* 17.

Cap. XXX.

De Diſcretione, Moderatione.

Omnia cum diſcretione fiant, quæ omnium virtutum mater eſt. *cap.* 1. *de officio cuſtod.*

Cap. XXXI.

De Diſparitate.

Vbi diſparitas facti diſparitaſque rationis eſt, eſt etiam diſparitas juris. Minſ. *reſp.* 90. *n.* 3. *cum ſeqq.* Ioſeph. Ludov. *deciſ. Lucenſ* 44. *n.* 61. Menoch. *conſ* 50. *num.* 2. Gœdd. *inter Conſ. Marpurg. conſ.* 25. *n.* 58. *Vol.* 1.

Cap. XXXII.

De Diſpenſatione.

Axioma I.

In iis quæ tantum propter publicam honeſtatem introducta ſunt, diſpenſatio ſine læſione conſcientiæ poteſt obtinere. P. Gregor. *lib.* 8. *Syntagm. cap.* 11. *num.* 23. Treutl. 1. *conſ.* 6. *num.* 31. *vid. de diſpenſ. prolixè* Kizel. *in Synopſ. matrim. cap.* 2. *theorem.* 2. & 3.

II.

Gratia diſpenſationis extenſionem non admittit. Mat. Frecc. *lib. de auth. & poteſt. Baron erga ſubfeudatarium quaſt.* 20.

Limitatur hæc regula quoad connexa: nam diſpenſatio facta in uno trahitur ad omnia acceſſoria. gloſſa *in cap. quia in tantum, extr. de prabend.* Iaſon. *in l.* 1. *num.* 3. *C. de tranſact.* Carpzov. *lib.* 4. *conſ.* 63. *num.* 25. & *ſeq.*

CAP. XXXIII.

Disponere, Dispositio, Dispositum.

Axioma I.

Dispositionis præsuppositum cessans facit cessare dispositionem. Glossa *in l. mancipia. C. de serv. fug.* quam recipiunt omnes, teste Menochio *rem. recup. 9. num. 161.* Decian. *cons. 161. num. 1. cons. 317. in fin.* Wesenb. 1. *consil. 25. num. 11.*

II.

Dispositio hominis favorabilior est dispositione legis vel statuti, Menochius *cons. 16. num. 24.* ac proinde potius attendenda Alex. *in l. qui liberis. §. hac verba. de vulg. subst.* Port. *cons. 8. num. 15.* Phil. Matth. *inter Cons. Marp. vol. 1. cons. 21. num. 31.*

III.

Dispositio contra pietatem, verecundiam & jus ipsum facta nullius est momenti. *l. 5. C. de ll. gl. in l. in re mandata. Cod. mand. per l. 15. ff. de cond. Inst.* Gœd. *int. Cons. Marp. cons. 26. vol. 1. n. 338.*

IV.

In dispositionibus hominum in dubio præsumitur causa impulsiva quam finalis. Bald. *ad l. cum talo. §. legata. ff. de cond. & demonstr.* Phil. Franc. *ad cap. cum cessante. col. 2. vers. sed si quæritur. extr. de appell.*

V.

Dispositio ubi duas habet causas finales sive rationes, quamvis una illarum cesset, non tamen cessat dispositio. *argum. §. adfinitatis. Inst. de nupt.* Intellige verum, quando singulæ rationes per se sunt efficaces & sufficiant. Alioquin quod ex duabus causis introductum est, altera cessante extinguitur Dispositio: Duo enim oracula arctius ligant quàm unum, qua de re eruditè disserit Alciat. *in l. 1. de V. S.* Lin. *ad §. affinitatis, Inst. de nupt.*

VI.

DISPONERE de re sua quilibet potest, *l. dudum 14. C. de contrah. empt. l. in re mandata 21. C. mandati.* [seu quilibet potest rebus suis imponere modum quem velit, Cravet. *cons. 112. num. 1. cons. 118. num. 3. cons. 147. num. 4.* Cacher. *decis. 100. num. 5.* Thoming. *decis. 13. num. 27. & decis. 53. num. 29.* Mun. de Escob. *in tract. de ratiocinat. ad cap. 6.*

cap. 6. num. 35. Gail. *de arrest. Imp. cap. 6. num. 22.*] Anchar. *cons. 155. num. 7.* ubi declarat procedere, quando quis agit in re penitus sua propria, secus si communis sit, vel in ea alius prætendit, *& cons. 157. num. 7. vers. Secundo*, ubi quod licitum est cuilibet sibi prospicere, & meliorem suam conditionem facere, quando de re sua disponit etiam cum alterius detrimento, Castrens. *cons. 59. Pro pleniore. in princ. & per tot. lib. 1.* Alex. *cons. 12. lib. 5.* ubi ait procedere multò magis in ultima voluntate, quia potest testator legem, quam velit, imponere rebus suis, refert Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. D. conclus. 486. per totam.*

[Limita hanc regulam in prædio serviente, cuius dominus nihil facere potest, ut servitus impediatur. *l. si domus 21. ff. de S. V. P. l. 9. si serv. vindic.* aut deterior fiat. *l. 20. §. 5. de S. V. P. l. 15. §. 6. de usufruct. l. 6. §. ultim. si serv. vind.* Gail. *2. observ. 67. num. 6.* Carpzovius *part. 2. const. 41. def. 1.*]

VII.

DISPOSITIO omnis intelligitur rebus sic stantibus, & in eodem statu permanentibus, *l. quod Servius 8. ff. de condict. ob causam.* [*l. 43. in princ. de vulg. subst. l. fin. C. de sponsalib.*] *cap. in parochia 31. caus. 16. q. 1.* gloss. *in cap. 2. de rescr.* Oldrad. *cons. 241. Factum tale est. num. 2. vers. secundo.* Feder. de Senis *cons. 239. circa med. vers. & vos scitis.* Natt. *cons. 525. Fuit lata sententia. num. 16.* Anchar. *consil. 84. Domina, num. 4. & 5. & cons. 394. num. 3. in fin.* ubi ait, quòd mutato, vel alterato statu rei, aut dispositionis, seu personæ, mutantur res, dispositio, & persona, & *num. 4.* ampliat in pacto, quia intelligitur, si res in eodem statu permanserit. Decian. *cons. 334. Viso consilio, num. 4.* Socinus *cons. 22. num. 18. vol. 4.* Alex. *cons. 25. num. 7. vol. 7.* Cravett. *cons. 95. num. 4. & cons. 216. vol. 1.* Roland. *cons. 1. num. 158. vol. 2.* Tiraquell. *in l. si unquam. C. de revocand. donat. in præfat. num. 166. cum seqq.* Surdus *cons. 27. num. 6.* & plenius *cons. 68. num. 18.* ubi quod in omni dispositione, & omni contractu partes intelliguntur se restringere ad statum secundum tempus contractus, & rebus sic stantibus, Paris. *cons. 165. num. 26. & seq. lib. 4.* Nicol. Moron. *in tract. de fide, treuga, & pace, quæst. 120.* ubi ampliat in contractu pacis, Card. Seraphin. *decis. 129. num. 1. & 3.* ubi limitat in iis, quæ

iis, quæ recipiunt augmentum, & diminutionem, Marian. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut.* 50. *num.* 2. Joseph. Sesse *Aragoniæ decis.* 187. *num.* 13. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 502. *per totam.* Octav. Glorit. *resp.* 1. *p.* 3. *num.* 220. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 916. *num.* 22.

Intellige etiam, quando nova causa justa supervenit, à principio tamen prævisa, aut cogitata; quia tunc dici non potest, quod statusrerum sit mutatus, secus verò, ubi non fuit cognita vel cogitata, ita Bartolus *in d. l. quod Servius. num.* 4. Tiraquell. *in d. præfat. num.* 168. *cum seq.* Romanus *cons.* 22. *col.* 1. *vers. secundo.* Gozadin. *cons.* 27. *num.* 9. Ruin. *cons.* 105. *in fin. vol.* 5. Osasch. *Pedem. decis.* 91. *num.* 14. *cum seq.* Natt. *d. cons.* 525. *num.* 16. *cum seq.* Rebuff. *de privil. schol. privil.* 76. *nu.* 2. Menoch. *cons.* 156. *num.* 32. Octav. Glorit. *d. p.* 3. *num.* 265.

Amplia in dispositione jurata, *cap. quemadmodum si vir* 25. *de jurejur.* Anchar. *cons.* 84. *num.* 4. Hippol. Rimin. *cons.* 59. *num.* 76. *lib.* 1. Cardin. Tusch. *d. lit. D. conclus.* 502. *num.* 1. 20. & 34 Rot. *decis.* 51. *num.* 3. *apud Farinac. p.* 1. *recent.* quia etiam juramentum habet clausulam, rebus sic stantibus, ut resolvunt Doctores per me citati *in tract. de clausulis usufreq. claus.* 129. *num.* 2. [Vult. *inter Cons. Marp. cons.* 25. *num.* 149. *vol.* 2.]

VIII.

DISPOSITIO generalis generaliter est intelligenda, ut per Cravet. *cons.* 133. *num.* 5. & 6. ubi intelligit, nisi adsit causa restringendi, vel ratio per quam restrictio sit facienda, & *cons.* 176. *num.* 4. & 5. Tiraquell. *in l. si unquam. C. de revoc. donat. in præfat. num.* 119. ubi quòd dispositio generalis operatur generaliter, tam in odiosis, quàm correctoriis, & pœnalibus, Roman. *cons.* 379. *Circa primum, in princ.* ubi extendit ad dispositionem juratam negativam, quæ dicitur universaliter negare.

Limita primò, quia dispositio generalis restringitur ex ratione particulari, *l. cùm pater* 77. §. *dulcissimis* 20 *ff. de leg.* 2. *l. si de certa re* 31. *C. de transact.* Garc. Girond. *de priv. leg. seu exemt. signif. num.* 277. Osasch. *Pedem. decis.* 98. *num.* 10. Surdus *cons.* 389. *num.* 9. & *seq.* [Cuiuscunque enim dispositionis ratio restringit dictum ad limites rationis

tionis. *d. l.* 77. §. 20. *de legat.* 2. *& ibi Br. & Dd.* Hartm. Pistor. *lib.* 2. *quaest.* 39. *num.* 19.]

Limita secundò, quia omnis dispositio quantumcunque generalis vel universalis, nunquam comprehendit illud, de quo disponens non posset in specie disponere. Anchar. *cons.* 155. *Optimis rationibus. num.* 10. quem refert Card. Tuschus *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 490. *num.* 16.

Limita tertiò, quia non comprehendit casum specialiter definitum, *l. cùm in testamento* 37. §. *fin. ff. de hered. inst. l. servo manumisso* 15. *ff. de pecul. leg.* nec ea, de quibus specialis mentio est facienda, Card. Tusch. *d. conclus.* 490. *num.* 17. Surdus *cons.* 456. *num.* 58. & *cons.* 550. *num.* 14.

Limita quartò, quia non extenditur ad incogitata, *l. cum Aquiliana* 5. *ff. de transact.* Roman. *cons.* 294. *Hac confessio, circa fin.* Cephal. *consil.* 3. *num.* 100. *lib.* 1. Pedroch. *consil.* 36. *num.* 150. & *num.* 272. *cum seqq.* Decian. *consil.* 3. *num.* 55. & *consil.* 35. *num.* 48. *lib.* 2. & *cons.* 11. *num.* 11. *lib.* 3. Camill. Gallin. *de verbor. significat. libr.* 1. *cap.* 9. Castill. *controvers. libr.* 5. *part.* 2. *cap.* 116. *numer.* 4. *cum sequentib.*

Limita quintò, quia dispositio generalis non comprehendit personas exemptas, Socinus *cons.* 74. *num.* 11. *lib.* 1. quem refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 490. *num.* 18. ubi *num.* 19. post Alex. *cons.* 59. *libr.* 1. Rain. *cons.* 127. *libr.* 4. extendit non venire prohibita, & quæ sunt contra libertatem Ecclesiasticam, Nec extenditur ad personam loquentis, *l. inquisitio* 18. *C. de solution.* Surdus *cons.* 152. *num.* 45.

Quæ autem dicatur dispositio generalis, & quæ specialis, vide Barth. *cons.* 21. *Vt dixit, n.* 2. Menoch. *cons.* 106. *num.* 18. Card. Tusch. *d. lit. D. conclus.* 487.

IX.

Dispositio limitata limitatum producit effectum, & non extenditur ultra limites, Petrus de Anchar. *cons.* 118. *Casus talis est. in princ. & num.* 4. & *cons.* 328. *Factum tale. num.* 2. Cardin. Seraphin. *decis.* 911. *num.* 2. Cephal. *cons.* 284. *num.* 13. *lib.* 2. ubi loquitur in limitatione limitata. Angel. *cons.* 138. *Visis omnibus, in princip.* ubi de

rescripto, & jurisdictione concessà limitatè *& consf.226. Punctus talis est, in fin.* ubi de liberatione limitata, Signorol. de Homed. *consf. 57. Creditor volens, n. 5.* ubi de commissione Judicis limitata. Decian. *consil. 33. num. 55. libr. 1.* ubi de exceptione limitata, *& consil. 19. num. 58. lib. 3.* ubi de renunciatione limitata, quia non extenditur ultra limites expressos, Rolandus à Valle *consf. 41. num. 16. lib. 3.* ubi de libello, *& consf. 58. num. 3. eod. lib. 3.* ubi de donatione limitata, Cravett. *consf. 361. num. 3. & 7. & consf. 363. num. 9. 12. & 20.* Joan. de Anania *consf. 65.* Eugenius *consf. 99.* Alciatus *consf. 44. libr. 9.* Menochius *consf. 326. vol. 4.* Cardin. Tuschus *d. tom. 2. lit. D. concluf. 494. per totam.* Octav. Glorit. *resp. 6. num. 14.* Peregrinus *de fideicommiss. art. 1. num. 36.* Joann. Anton. Mangil. *de imputat. quaest. 60. num. 1. & quaest. 84. num. 4.*

Intellige maximè, quando provisio in certo casu fit per modum conditionis voluntariæ, ut distinguendo docet Bartolus *in l. Gallus. §. & quid si tantum. sub num. 3. ff. de liberis & posthum.* quem communiter approbari inquit ibi Jason *sub num. 42.* illumque sequuntur Alex. *consf. 1. sub num. 11. verf. & posito. vol. 1.* Anchar. *consf. 356. sub num. 3. verf. quarto.* Socin. *consf. 256. sub num. 3. col. 2. vol. 2. & consil. 76. num. 6. & 7. vol. 3.* Dec. *consf. 63. sub num. 3. & consf. 89. sub num. 2. verf. & quia.* Rol. *consf. 56. num. 22. vol. 3.* Hond. *consf. 60. n. 27. vol. 2.* Peregr. *consf. 51. num. 8. volum. 5.*

X.

Dispositio omnis intelligitur, ut conveniat naturæ actus, qui celebratur, Alex. *consf. 22. Viso instrumento, in princ. lib. 1.* Surdus *de aliment. tit. 5. quaest. 1. num. 4.* Cardinalis Tuschus *d. tom. 2. lit. D. concluf. 503. per totam.* & secundum naturam actus, qui geritur, censetur facta, *l. semper in stipulationibus 34.* ubi Dec. *num. 6. ff. de R. I.* Menoch. *lib. 3. praef. 38. & lib. 6. praef. 10.* Surdus *consf. 392. num. 22. & consf. 454. num. 29. & consf. 480. num. 16.* Castill. *controverf. lib. 5. part. 2. cap. 131. num. 20.*

XI.

Dispositio non habet locum, ubi verba non conveniunt dispositioni, *l. 4. §. toties 6. ff. de damno infect. l. quod constitutum 21. ff. de*

ff. de milit. testam. Alexand. *cons.17. Requisitus. num.2. lib.1. & cons. 17. Visis. num.8. vers. ultimo. lib. 2.* Gemin. *cons. 65. in princ. vers. secunda pars.* Joan. de Imola *cons. 9. in princ.* Bald. *cons. 486. Istud est ordinamentum, circa princ. vers. secundo probatur. lib. 2.* Roman. *cons. 197. Franciscus. in princip. vers. neque, & cons. 199. in princip. & cons. 442 num.2. & cons. 462. in fin.* Decian. *cons. 9. num. 24. lib. 1.* Brun. à Sole *in locis communib, verb. dispositio. 16.* Cardinalis Tusch. *d. lit. D. conclus. 493. per totam.*

XII.

Dispositio omnis inspicitur, & interpretatur prout verba diriguntur, *l. miles 75. §. pro parte 1. ff. de legat. 2.* Castren. *cons. 252. Viso puncto. col. 2. in pr. lib. 1.* ubi observat, quod curandum non est, cum quo verba sint prolata, sed in quem intentio & Juris dispositio sit directa, Bald. *cons. 495, Præsupposita. vers. non obstant illa verba, lib. 4.* ubi quod verba inspici debent, ut determinent id, ad quod referuntur, non autem alia extranea, Alex. *cons. 120. Omissis. num. 9. lib. 2.* ubi quòd ad cognoscendum, an venditio sit ad corpus, vel ad mensuram, inspiciuntur verba, an venditio incipiat à corpore, vel à mensura, *Anchar. cons. 327. Discurrit materia.* ubi quòd ad cognoscendum dispositionem in omni materia, an sit realis, vel personalis, inspiciuntur verba, an dirigantur in rem, vel in personam; plura alia adducit Cardinalis Tuschus *dict. tom. 2. lit. D. conclus. 497. per totam.*

XIII.

Dispositio omnis intelligitur de prima, & unicâ vice, *l. boves 89. §. hoc sermone,* ubi latè Tiraquell. *ff. de verb. signif.* latè, Jason. *in l. duobus. §. si ei qui. ff. de jurejur.* Alexand. *cons. 16. Breviter in casu, per totum. lib. 4.* ubi ampliat in salvo conductu concesso eundi & redeundi ad certum locum, & in omni dispositione, maximè odiosa & exorbitanti, & in dispensatione ad duo beneficia incompatibilia simul retinenda, & in licentia ingrediendi Monasterium Monialium, & in præmio concesso capienti vexillum, & in obligatione de repræsentando, & in venditione fructuum, & in legato Pitantiæ in die S. Francisci, Cumanus *cons. 14. circa finem.* ubi intelligit in dispositione hominis, secus in dispositione legis, maximè

favorabilis, Angel. de Peruſ. *conſ.* 43. *Fratres ſervorum*, ubi mandato ad vendendum, quia intelligitur de prima venditione, Lap. *allegat.*12. *in princip. verſ.tertio.* ubi de mandato ad locandum bona ad quinquennium, Anchar. *conſil.* 404. *Tria dubia. num.* 9. ubi de Medico, qui promiſit liberare infirmum à podagra, quia intelligitur de prima vice, & etiam de conditione implenda, quia ſufficit primum implementum, incertus Auctor *poſt regulas Socin. reg.* 11. ubi limitat quatuor modis, Antonius Gabr. *commun. lib.* 6. *tit. de legib. concluſ.*2. Surdus *conſ.* 18. *num.* 9. Cardinalis Tuſch. *d. tom.* 2. *lit. D. concluſ.* 499. Azor. *Inſtitut. moral. part.*1. *lib.*5. *cap.*23. *quæſt.* 5. Marian. Antonin. *var. reſolut. lib.* 1. *reſolut.* 74. *num.*4. Armendar. *in proœm. addit. ad recop. legum Navarræ, num.* 169. Rot. *deciſ.* 423. *num.* 4. *apud Farin. p.*1. *recent.* Hering. *de fidejuſſ. cap.*13. *n.*14. Mar. Giurba *conſ. crim.*99. *num.*1.

Limitat multipliciter Ant. de Butr. *conſ.*30. *num.*1. & præcipuè in diſpoſitione, cuius cauſa non reſtringitur ad certum actum, ſed eſt multiplicabilis, & maximè quando cauſa eſt multiplicabilis, & contingit caſu, vel fortuna multiplicatio, non voluntate. Limitat etiam, quando non eſt ratio, quare magis intelligatur de primo actu quàm de iterato, & materia eſt favorabilis, & ex veroſimili mente diſponentis, & quando agitur de modico præjudicio in materia favorabili ultimæ voluntatis, & alias limitationes refert Card. Tuſch. *d. concl.*499. *num.*34. *cum ſeqq.* Plures alias limitationes refert Mar. Giurba *d. conſ.*99. *num.* 19. *cum ſeqq.*

XIV.

Dispositio omnis ſimpliciter prolata, intelligitur, & ampliatur, ac reſtringitur ſecundum Jus commune. Petr. de Anch. *conſ.*6. *Viſo themate. num.*13. *verſ. omnis enim diſpoſitio.* & *conſ.*182. *Thema tale eſt. num.*7. & *conſ.*404. *Tria dubia. n.*3. *conſ.*421. *Præmittendum. in pr.* ubi extendit in ſtatutis & omnibus diſpoſitionibus interpretandis, quia ſemper reducuntur ad Jus commune. Roman. *conſ.*359. *In caſu. n.*24. *verſ. tertio,* ubi extendit in reſcripto, cuius verba debent ſemper reduci ad ſenſum Juris, Tiraq. *in tr. le mort. p.*1. *declar.*2. *num.*2. Card. Tuſch. *d. tom.*3. *lit. D. concl.*501. Valaſc. *conſult.*42. *n.*7. D. Barboſ. *in l.*1. *ff. ſoluto matr. p.*1. *n.*61.

Dispo-

XV.

DISPOSITIO omnis semper intelligi debet de actu valido, ut per Petr. de Anch. *conf.6. Viso themate. num.5. & 6.* Bald. *conf.442. Verba ita dicunt. lib.1.* ubi quod promittens assignare tot debitores, intelligitur de debitoribus veris, & *conf. 477. In isto certamine in pr. lib. 2.* ubi quòd mandans aliquem debitorem debere absolvi, vel liberari ab obligatione, intelligitur de liberatione valida, & *consil. 358. Dubitari potest, lib. 5.* ubi quòd obligatus solvere decem, & pro illis solvere tot nomina debitorum, intelligitur de nominibus debitorum exigibilibus, Angel. *consil. 159. Contradus col. 3. vers. de secundo.* ubi quod testator faciens fideicommissum, in eventum quo hæres non fecerit testamentum, intelligi debet de testamento habente Juris effectum, Aven. *l.40. Tauri, gloss. 1. num. 28.* ubi quod dispositio regulatur secundum Jus vigens tempore dispositionis, Aretin. *conf.142. num. 11. vers. & similiter,* ubi quòd omnis dispositio loquens de probatione, intelligitur de valida & sufficienti, & *num.20.* quòd dispositio statuti loquens de cessione, de bannito, de contractu, & similibus, debet intelligi de ritè & rectè, & sic de validis, Bologn. *in addit. ad conf. Ioan. de Anania 83. num. 4.* ubi quod stante statuto, quod cedens actionem nobilitate privetur, non intelligitur de cessione nulla, & dictante alio quod de contractu solvatur gabella; & quod testes publicati excludant probationem ulteriorem, intelligitur de contractu valido, & de valida publicatione, Cardin. Tusch. *d. tom. 2. lit. D. conclus. 504. per totam,* ubi *num. 36.* post Alex. *consil. 248. Ponderatis, in princip. & num. 12. lib. 6.* limitat quando contraria præsumtio militat.

XVI.

DISPOSITIO omnis intelligitur de habili, & sic recipit restrictionem de habilitate, Bart. *in auth. de nupt. num. 3. collat. 4.* Cravett. *conf.307. num. 2.* ubi quod quando tractatur de aliquo, semper præsupponitur habilitas ex alio capite, Bald. *consil. 207. Quæstio est, num. 3. lib. 2.* ubi loquitur de feudo concesso pro se, & quibus dederit, ut restringatur ad habiles, & *conf. 424. Formata fuit, lib. 5.* ubi quod statutum disponens homicidam non posse absolvi, nisi citatis proximioribus offensi, intelligi debet de proximioribus ha-

bilibus ad accusandum, Angel. *cons.*333. *Statuto Tudertino*, ubi quod stante statuto prohibente mulierem posse contrahere. vel testari sine præsentia fratris, vel proximiorum, intelligitur de habilibus de jure, & de facto, Armendar. *in addit. ad recopil. legum Navarra, in proœm. num.*38. Cardin. Tusch. *d. tom.*2. *lit. D. conclus.* 505. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.*2. *resol.*40. *n.*5. *&* 6.

XVII.

Dispositum in principali censetur etiam dispositum in dependentibus, Seraph. *de privil. iuram. privil.*74. *n.*184.

XVIII.

Dispositum in uno ex æquiparatis, etiam in altero militat, quamvis materia sit exorbitans; Reinoso *in observ. practicis, observ.* 44. *num.* 3. *&* *observ.*70. *n.* 51.

Cap. XXXIV.

De Disputatione.

Axioma I.

Ab omni ævo dignissimum creditum est studiorum experimentum committere artes corporum & vocum præstantiam expendere. *Tertull. adverſ. Gnosticos*,

II.

Nemo est quem non pudeat convinci disputantem. *D. August. Soliloq. cap.* 7. hinc Cujacium in disputatione pro Cathedra Bituricensi turpiter stetisse diffusè narrat Ioh. Robert. 1. *animad. vers. ult.* quod quanquam factum difficeatur, Mercator 1. *not. ult.* exemplo tamen inservire debet.

III.

Inanis est, disputatio quæ fit sine credendi voluntate. Niceph. Gregor. *lib.* 10. *cap.* 11.

IV.

Disputando & opponendo veritas luculentior apparet. *l.*2. *§. ex legibus. de O. I. l. cum quidam* 19. *ibiq.* Iason. *in* 6. *notab. de lib. & Posth. l. Ofidius* 97. *de leg.* 3. Cravetta 6. *cons.* 985. *num.* 4. Francisc. Caldas *cons.* 9. *n.* 1. unde & notando & disputando optimè profici colligere licet ex *l.* 18. *§.* 26. *ff. de mun. & hon.*

Cap.

Cap. XXXV.

De Dissensione, dissensu, discrepantia.

Axioma I.

Multæ Dd. controversiæ ex contradicendi libidine sunt ortæ Ratio,quia naturalis est hominibus ad dissentiendum facilitas. *l. 17. §. 6. de recept. arbit.* Exempla ex veteribus habemus Iulianum & Marcellum, Cujac. 14. *obs.* 35. unde ex ea ipsa ratione vera facilius præsumebatur Iuliani sententia, quod ei Marcellus consentiret. *Vid. l. 27. §. 3. Ad Legem Aquil. l. 2. §. 1. de nox. act.* & aliud *in l. 3. §. 7. de condict. caus. dat.* ubi Celsus filius à patre dissentit. Vnde non mirum esse ait Cujac. *in recit. ad l. 5. de ann. leg.* nam quod Marcus Tullius dixit de Philosophis quibusdam: nihil tàm absurdè dici posse, quod non dicatur à quodam Philosophorum: Idem meritò de Dd. dici potest.

II.

E duabus diversis sententiis utraque suo respectu & modo vera esse potest. *l. si finita. 15. §. illud quaeritur. 32. de damn. infect.* Cujac. *in not. ad lib. 2. animadvers.* Robert. *cap.* 28.

Cap. XXXVI.

De Dissolutione.

Vnumquodque eodem modo dissolvitur quo colligatum est. *l. 35, 100. 135. de Reg. Iur.* Exempla in jure passim occurrunt: sic,ut nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest, ita nec amitti nisi utrumq; in contrarium actum *l. 8. ff. de acquirend. vel am. poss.* Hinc Philosophi eadem Principia destructionis, quæ constructionis dicunt, indeque fit quod naturalia naturalibus & civilia civilibus modis tollantur. Hippol. de Colyb. *ad d. l. 35. de R. I.*

Declaratur hæc regula à Decio, Petro Matthæi, Bronchorsto & aliis ad *d. l. 35.* quasi iis tantum modis,quibus quid contractum est, etiam debeat dissolvi per *l. 80. de sol.* Ideoque varias exceptiones comminiscuntur. Sed obstat quod contractus plures morte solvantur, qui tamen vita non constituuntur: & verbales contractus etiam reali solutione & compensatione perimantur, quæ tamen ad sui constitutionem rei interventionem non requirunt. Verior ergo est, *gloss. ad d. l. 80.* verbo solvi explicatio: quod scil. modus solvendi maximè naturalis sit idem qui constituendi. *d. l. 35. ibi: nihil tam naturale:* ut modi tamen minus naturales & civiles non excludantur. 2. accipienda est regula de caussis in contrarium actis. *l. 100. de R. I.* 3. de caussis simul junctis. Itaque inepta est limitatio in caussa matrimonij, quod licet consensu consti-

constituatur, dissensu tamen non dissolvatur. Non enim hominum solum consensu consistit, sed & verbi divini auctoritate. vid. *l.* 1. *C. Quand. lic. ab emt. reced.* Diodor. Tuld. *p.* 1. *Iurispr. extemp. c.* 29. *p.* 163.

CAP. XXXVII.

De Distinctione.

Axioma I.

Lege non distinguente non nostrum est distinguere. *l.* 2. *§.* 5. *ff. de vi bon. rapt. l. à procuratore* 11. *C. mandat. §* 3. *Vers. & hac. Inst. de legit. agn. tutel. l.* 29. *§. ult. ibi: quia non præfinitur tempus. de evict. l.* 64. *§.* 9. *ff. solut. matrim. l.* 4. *ibi: Prætor de hoc nihil adjecit. si à parent. manum. cap.* 2. *extra de conjug. lepros.* Bocer. *lib.* 1. *de bell. & duell. cap* 28. *num.* 11. Gail. 2. *obser.* 33. *num.* 2. Tuschus 1. *conclus.* 133. *num.* 6. Iacob. Curt. 2. *Conject.* 10. Cujac. *l.* 1. *qq. Pap. ad l.* 8. *de post. e.* Ratio hujus regulæ ejusque declaratio sumi potest ex *l.* 15. *§. ultimo. ff. de testament. milit.* quia ubi generalis est determinatio, ibi non est distinguendum maximè cum ex ea re sumitur distinctio quàm Legislator, qui distinctionem omisit satis notam habuit. *l.* 1. *§.* 1. *in fin. ff. si mens. falsum mod.* hic enim dici potest si distingui volebat nulla erat difficultas in re nota distinguere. Exempl. *l.* 1. *§.* 11. *in fin. Cod. de Caduc. toll. d. l. si rem* 29. *§. ult. ff. de evict. d. l. si vero negotium* 64. *§. de viro* 9. *ff. solut. matrim.* imò quamvis aliâs recepta sit distinctio, eadem tamen non est ubivis adhibenda. *l. ejus* 34. *§. ult. ff de testam. milit.* & quamvis elegans sit distinctio tamen non semper fortiter potest defendi. *l. nuper* 85. *ff. de leg.* 3. Iust. Mejer. *in disput. de hypothec. mulier. num.* 70.

Amplia 1. hanc regulam maximè procedere eo casu si legislator specialem aliquam (quæ objicitur) circumstantiam sciverit, & nihilominus rem generaliter definiverit. *d. l.* 1. *§.* 1. *si mens. fals. mod.* valet enim hic maximè illud vulgatum, si id voluisset, nulla fuisset difficultas id disponere. *d. l. unic. §.* 11. *in fin. C. de caduc. toll.*

2. Quod qui lege non distinguente distinguit, is non tantum præter jus facit, arg. *l.* 8. *ff. de publ. in rem act.* sed etiam contra jus, *l.* 2. *§. initium ff. de O. I. vid. pl. infr. in cap. Lex.*

II.

Distinctio ubi modica, ibi cessat confusio. Zas. *in Parat. ff. de servit. numero* 13. Illi enim qui distinctè loquitur plus eredendum est. Wes. *lib.* 2. *cons.* 61. *num.* 30. Vnde & proximum esse veritati dicimus, qui benè distinguit Salicet. *in præfat. Cod.* cum ea quæ divisim traduntur, commodius & facilius percipiantur. *§ sed non usque* 3. *Instit. de legat.* Divisio namque animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat, *ut inquit Gloss. in §. igitur* 4. *verb. partiri. Instit. de action.* Distinctionum Exempla occurrunt *in l.* 14. *§.* 7 *ff. de religios.* Ea propter communiter in con-

in contrariis opinionibus est receptum, eam quæ fœdere distinctionis cæteras conciliat, sequendam, & sic utramque in suis terminis recipiendam esse, arg. *l.18. in fin. Vers. ibi autem. ff. de hered. pet. l. si finita 15. §. illud quæritur 32. Vers. ego puto. ff. de damn. infect. l. 3. §. 7. ff. de acquir. rer. dom.* Finckelthus. *obserV.10. num.13.* Idque non tantum propter summum, usum qui ostenditur perspicuè & eleganter *in l. ult. C. de edend. & Cons. Arg. lib. 2. cons. 4. n. 64.* verum etiam propter necessitatem, ut videre est *in l. apud antiquos 21. C. de furt.* quàm ad hoc commendat Rota Genuens. *decis. 97. num. 13.* Vnde etiam usu evenit ut in qualibet dispositione ad evitandam contrarietatem oporteat ubi opus subdistinguere & subdividere, Alex. *consil. 121. num. 3. lib. 5.* Rutn. *cons. 109. num. 9. lib. 1. & cons. 76. num. 4. cod. lib.* Farin. t. *consil. 95. num. 7.* maximè, quia sententiæ distinguentium & dissentientes opiniones conciliantium valde sint favorabiles. Nevizan. *lib. 5. SylV. nupt. num. 32. p. 450.* & cæteris anteponendæ. Menoch. 2. *præsumpt. 71. num. 47.* Græven. 2. *conclus. 27. consid. 2. num. 5 & 6.* Riminald. *Instit. de don. pr. num. 23.* qua ratione Doctori distinguenti videtur standum, tanquam magis appropinquanti veritati, quia per divisiones & interpretationes congruentes omnis evitatur amaritudo, Nevizan. *lib. 5. SylV. nupt. p. 450. num. 32.* fac. *l. adeo 7. §. cum quis. Vers. & tamen media sententia de acquir. rer. dom. cum aliis.* text. *quos adjecit.* Hottom. 3. *qq. 4. num. 11.* Sic reprehensionem mereri illos, qui indistinctè loquuntur post gl. *in l. ult. §. ult. Verb. portasti ad L. Rhod. de jact.* dixit Wes. *C. de Exerc. act. p. 2. num. 3.* Hinc sæpissimè fieri ut distinctiones secundum rem potius quam terminos extent, v. g. juris gentium primarij & secundarij, officij judicis nobilis & mercenarij, fructuum naturalium & industrialium obligationum in civiles naturales & mixtas asserit Bachov. *in comm. ff. de pact. ad rubr. num. 3.* quibus tamen docendi causa rectè utimur.

Limita nisi tales sint fallaces & sophisticæ. Hottoman. *quæst illustr. 43.* Vigel. *in method. leg. jur. contr. col. 3.* Ampl. Dn. D. Ott. Tabor. *in tract. de metat. p. 3. sect. 2. cap. 1. num. 10.* vel si sint supervacuæ has enim exulare debere, patet *ex l. 23. C. ad SC. Vellejan.* Vnde sæpenumero fit ut distinctiones hæ æquè obscuræ & incertæ sint, atque jus ipsum cui distinguendo adhibentur. Vigel. *in rat. legendi juris controVers.* & solet aliquando hic evenire, ut qui subtiliores practici videri volunt, eo se præbeant ineptiores. Anton. Fab. *decis. 21. error. 7.* Exemplum hujus rei luculentum videre licet apud Grav. 2. *conclus. 25. num. 5.* Vnde merito Vasquius 19. *controVers. 61. num. 9. in fin.* Per fenestras talium exceptionum regulas ferè totas evolare solere ait, veluti cum per rivulum aliquem totus amnis elabitur, & Giphan. *ad l. 1. C. de probat.* plerasque distinctiones glossographorum perfugium miserorum esse statuit.

III.

Divisio ut sit bona non debet poni per qualitates accidentales sed essentiales. Dec. *in cap. postulasti in fin. de rescript.* Alex. *in l. 1. col. 10. num 47. Vers. in hoc artic. ff. de acquirend. poss. gl. in l. fin. §. quærent. ff. de publ. & gl. in Vers. in servorum. §. fin. Inst. de jur. pers.* Ioan. Faber. *in §. omnium in* Yy *1. colum.*

1. *colum. Vers. an hoc dicendum. Inst. de act.* Vnde caussa efficiens non solet admodum species distinguere, *l.* 3. *§.* 21. *de acquir. poss.* Wesenb. *in comm. C. de usufr. num.* 18. Cujac. *ad l.* 1. *de Vulg. & Pup.*

IV.

Nullius sunt artis διχοτομίαι, quæ sine arte constituuntur, unde tales dicuntur phantasmata *in c. Vero* 4. *dist inct.* 37. vide Osterm. *de hered. qual. & diff.* solet tamen divisio tripartita in διχοτομίαν resolvi. *l.* 5. *ff. de pact.* & viceversa. *§. ult. Instit. de jur. nat. gent. & civ.* Sæpè etiam fit ut divisio aliquando fieri possit in affirmativam & negativam. *§.* 2. *Inst. de publ. judic.* Ita pœnæ dividuntur in capitales & non capitales, vid. Bachov. *ad princ. Instit. de donat. in fin.* In tali tamen repetitione specierū, genus semper repetendum erit, v.c. donatio alia est mortis causa alia non mortis causa, testamentum est vel in scriptis vel non in scriptis, *l.* 13. *§. fin. C. de SS. Eccl.* Extraneus non extraneus, *§.* 2. *Inst. de adopt.* Feudum Ligium & non Ligium 2. *F.* 99. patroni & non patroni, *l.* 16. *ff. de his qua ut indign.* furti manifesti & non manifesti, *§.* 1. *Instit. de furt.* solet etiam sæpè fieri ut in divisionibus æquivocatorum aut æquiparatorum membra divisionis præmittantur non ut pro speciebus retineantur, sed ut à proposito removeantur. Arnis. 2. *relect. polit. cap.* 2. *sect.* 15. *numero* 20. Exempla *Vid.* 3. *Phys.* 1. & 4. *Phys. cap.* 1. *ut &* 8. *Phys. cap.* 3. add. & Dan. Otton. *in Reg. Iur.* de specie. *p.* 114. & Bachov. *disput.* 7. *thes.* 1. *lit. d.* ubi monet non semper in ipsas requirendas esse species ritè oppositas sed & gradus sufficere. Vnde in jure non est novum ut divisa differant tantum secundum magis & minus. Bachov. *disput.* 6. *de Act. thes.* 2. quo fit quod quæcunque dividuntur ea dividuntur. 1. vel καθ' τὸ πόσον, secundum quantitatem, sive εἰς μέρη in partes vel 2. καθ' τὸ εἶδος secundum speciem, sive τῷ λόγῳ ratione, Aristot. 2. *Metaph.* 3. *text.* 11. & 1. *Ethic.* 13. Sic compositum usque ad simplicem & compositionis expertia (μέχρι τῶν ἀσυνθέτων dividendum est. Arist. 1. *polit.* 1. ταῦτα γὰρ ἐλάχιστα μόρια τοῦ παντός, quo circa Paulus eleganter dixit *in l. ult. ff. de instr. leg.* res dividi specie & genere, non modo veritate & quantitate, cum magis & minus speciem non variet. Giphan. *ad l. un. C. de sent. qua pro eo quod interest. p.* 259. 6.

Cap. XXXVIII.

De Distractu.

Distractus judicantur secundum naturam & substantiam contractuum & habent in se vim relativorum & contrariorum. *l. de tutela* 2. *C. de in integ. restit. l. ab emptione* 58. *ff. de pact. l.* 1. *C. quando lic. ab empt. reced.* Bart. *in l. ut ideo. ff. de condict. furt. in princ.* Gail, 2. *observ.* 2. *num* 5. Iisdem enim regulis continetur distractus quibus contractus maximè quando eadē est ratio in utroque. *l. item veniunt* 20. *in princ. junct. §.* 1. *de petit. hered.* Gail. *d. loc.* Ludolph. Schrader. *de feud. p.* 2. *part.* 9. *pr. sect.* 5. *num.* 16. *per auth. econtra. C. de*

C. de repud. l. 4. l. 7. C. prad, min. Goedd. 3. *consf. Marpurg.* 33. *num.* 71. Vbi autem est par ratio appellatione contractus veniet & distractus. *arg. l. Labeo* 19. *Vers. contractum. ff. de V. S.* Bald. *in l. fin. C. si tut. vel. cur. interven.* Bald. *in l. sive apud. col.* 1. *C. de transact.* Vnde statutum quod de quolibet contractu solvatur gabella, non porrigitur ad distractum.

Cap. XXXIX.

De Diversitate.

Axiom. I.

A Diversis non fit illatio, *vid. infr. cap. de Separatis.* Diversa enim ratio reformat actum. *l. interpositas* 13. *C. de transact.* Carpa. 1. *consil.* 59. *n.* 15.

II.

DIVERSITAS nominum diversitatem rerum, & locorum inducit, *l. si idem* 7. *C. de codicill.* Bald. *consf.* 194. *col. fin. vers. facit etiam. lib.* 1. [Diversitas enim factorum diversa jura desiderat. *l. aut facta.* 16. §. 3. *ff. de pœn. l. ut responsum* 15. *C. de transact. ibi data vel minima imparitate.* Everard. *in loc. Top. loc.* 13. *q.* 11. Gail. 1. *cap.* 5. *de Arrest. n.* 5. *vers. facta.* & ex diversitate vocabulorum inducitur diversitas effectuum, *ut notant Dd.* Butrius, Cyn. Bald. Castr. Albert. *in l.* 2. *n.* 3. *C. commun. de legat.* Pacian. *consf.* 3. *num.* 30. quod & in testamentis & Codicillis obtinere patet *ex d. l. si idem* 7. *C. de Codicill.* Pacian. *consil.* 3. *num.* 32. Huc pertinet quod duo cum faciunt idem non sit idem, ita idem quoque dictum in alio liberum, in alio furiosum, in alio superbum esse. Quintil. 11. *Instit.* 1.] Alexand. *consil.* 4. *numero* 4. *lib.* 1. ubi quòd eadem quantitas confessata in diversis quietantiis, inducit diversitatem solutionum, *& consil.* 96. *Consideratis. num.* 6. *libro* 5. Decian. *consil.* 15. *num.* 54. *lib.* 1. Cardin. Seraphin. *decis.* 1137. *num.* 3. Mari. Giurba *in consuet. Messanens. cap.* 15. *gloss.* 7. *num.* 14. Jason. *consil.* 87. *per totum lib.* 3. ubi quòd quantitas diversa inducit diversitatem solutionum, & obligationis, Anchar. *consil.* 147. *Super alia, in princip.* ubi quod diversitas loci inducit diversitatem delicti, & diversitatem facti. Bero. *consf.* 142. *num.* 11. *&* 12. *lib.* 3. ubi quòd diversa qualitas diversificat actus, & dispositiones. Ruin. *consil.* 114. *col.* 2. *num.* 1. *lib.* 5. & Rimin. *consil.* 429. *num.* 4. *lib.* 3. ubi

Yy 2 quòd

quòd diversitas in qualitate facit unum ab altero differre, refert Card. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit. D. concl. 517. per tot.* Rot. *in Pistoriens. beneficij* 11. *Maij* 1618. *coram Buratto, impressa per Vivian. post praxim Iurispatron. decis.* 16. *num.* 11. [Sic ex diversitate temporis diversitatem summarum probari *ex l. si non fortem* 26. §. *libertas.* 12. *ff. de condict. indeb.* post Bart. *ibid. in* 30. *notab.* asserit. Pacian. *consil.* 150. *num.* 15. Ex diversitate aut varietate quantitatum præsumi diversitatem actuum *per l. quingenta* 12. *ff. de probat.* confirmat idem *consil.* 146. *num.* 11. ita & in respondendo diversitatem temporis operari diversitatem orationum vel capitulorum ex Imola *in cap. cum venerabilis. num.* 20. *vers. si autem explicite. col.* 4. *extra de except.* deducit Pacian. 1. *de probat. cap.* 28. *in addit. lit.* C. imò diversitatem morborum, diversitatem remediorum quærere, & diversa ingenia diversam gubernandi rationem postulare, elucet ex eo quod aliter cum probis viris agendum sit, aliter contra improbos & audaces, illos enim modestum imperium, hoc autem acerbum redundet. Sic ingenia subditorum suorum Rex Cotis cognovit, qui Thracibus suis ita imperabat, ut acriter in delinquentes animadverteret, cui cùm quidam dixisset, illud esse furere non regnare, respondit suum furorem subditos efficere temperantes. pro ut exempl. illustrat Pacian. 2. *de probat. cap.* 44. *num.* 33.]

III.

DIVERSITAS circa eandem rem non debet induci, quia una & eadem res non debet diverso jure censeri, *l. eum qui ædes* 23. *ff. de usucap.* Incert. auct. post regulas Socin. *reg.* 3. ubi ponit sex limitationes. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 518. *num.* 1. Oldrad. *consil.* 151. *Si quis verba*, ubi limitat, videlicet quod eadem res diverso jure judicatur ex diversitate accidentium, vel respectu diversarum personarum.

IV.

DIVERSORUM diversum est judicium, *l. inter stipulantem* 83. §. *sacram. ff. de verbor. oblig.* Steph. Grat. *Marchia decis.* 32. *n.* 8. *& decis.* 42. *num.* 10. [& quæ diversos habent tractatus diversam quoque habent substantiam. *l.* 2. §. *quartus* 5. *C. de V. I. E. l.* 2. *ff. de milit. testam.* Diversitas tamen effectuum diversitatem substantiæ non inducit. *l. fin. ff. de fund. instr.*]

CAP.

Cap. XL.

Divinare.

Axioma I.

DIVINARE nemo tenetur, *l. si putator 31. ff. ad L. Aquil. l. si fideiussor 29. vers. ignoscendum. ff. mandati. l. apud Celsum 4. & ibi:* Sebast. Næv. *num. 47. ff. de doli mali except.* Roman. *consil. 393. in fine. vers. divinare. & cons. 395. num. 5.* Rimin. jun. *cons. 544. num. 198.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 2. lit. D. concl. 519.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 45. §. 3. num. 20.*

[Procedit hæc regula in prorsus divinatoriis, provisiones autem seu divinationes circa res quæ facile & sæpe contingere solent in jure requiruntur. *l. 35. de N.G. l. 9. §. 1. locati. l. 4. Quod vi aut clam.*]

II.

DIVINATORIUS intellectus rejicitur. *l. fin. C. de contrahenda empt.* Camill. Gattin. *de verb. signif. lib. 5. cap. 10. num. 15.* ubi *num. 16.* limitat ut legum contrarietas evitetur, & *lib. 6. cap. 7. numero 6.* Et ideo divinare non debemus in interpretanda testatoris voluntate. Leo *Valent. decis. 60. num. 20. lib. 1.* Mant. *de Coniect. ult. vol. lib. 3. tit. 2. num. 2.*

Cap. XLI.

De Divisione, Diviso.

Axioma I.

Divisio est species alienationis. *l. 1. C. comm. utriusq. judic. l. 2. ff. de fund. dotal. l. item quamvis 10. §. ult. ff. comm. divid. l. si pupillorum 7. in princ. de reb. eor. l. cum hi. 8. §. sed si pluribus. de transact.* Bart. *in l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de verb. obl.* Regn. Sixtin. 3. *cons. Marp. 11. n. 10.* quemadmodum Carpzovius *p. 3. constit. 15. defin. 44. num. 3.* Vult. 1. *cons. Marp. 22. num. 7.* Cravett. *cons. 264 num. 4.* & quidem necessaria, ut ibidem prosequitur *d. loc.* cum sit par emptioni. Corn. *cons. 212. num. 1. vol. 1.* maximè ubi alius pro precio prædium, alius pecuniam accipit. *d. loc. 1.* ubi Bald. Salicet. *num. 1. C. comm. utriusque. jud. l. quod tamen 14. de contrah. empt. l. litis æstimatio 3. pro empt. l. 1. l. ad officium 3. C. comm. divid. l. plerunq. 10. de*

 jur. dot.

jur. dot. magis tamen tali in casu esse redintegrationem quàm alienationem vel divisionem dixerunt Bald. Alvar. & Dd. *in §. præterea ducatus de prohib. feud. alien. per.* Frid. Iacob. *in investit. verb. Marchio. num.7.* Socinus *cons.* 18 *Visis. vol.* 2. Curt. *tract. feud. part. 4. num.* 124. potissimum inter fratres, Corn. *cons.* 24. *num.* 12. *col.* 2. Cùm enim pro pecunia alienatur sua portio in fratrem, res non mutatur, neque manum mutat, quia nec in extraneas personas abit, sed apud consortem manet. Andr. de Isern. *cap.* 1. *§.* 1. *per quos fiat invest. per text. cap.* 1. *de alien. feud. pat.* Bald. *in cap. unic. in fin. vers. item sciendum de alien. feud. per l.* 1. *§. cæteri verò* 8. *C. de impon. lucrat. descript. & ibid.* Bart. Ioan. de Plat. Iacob. Rebuff. idem *in l.* 1. *num.* 3. *non licet. hab. metrop. lib.*11. Ioh. Andr. ad Specul. *de feud. §. nunc verò aliqua. vers.* 22. *in princ.* Andr. de Isern. Præpos. Alvar. *in cap.*1. *§.* 1. *per quos fiat invest.* Bart. & Castr. *in l. & ideò. de condict. furt. d. l. cum his* 8. *§. si unus* 15. *de transact. l. si domus* 71. *§. fin. de legat.* 1. *l. qui Romæ* 122. *§. duo fratres* 6. *de verbor. obligat. l. voluntas* 4. ubi Iason. *C. de fideicommiss.* Molin. *Consil. Paris. lib.* 1. *§.* 13. *gloss.* 6. *num.* 5. Stephan. Bertrand. *cons.* 188. *Visò. lib.* 1. Unde & divisio favorabilior dicitur, ac facilius de jure admittitur quàm aliæ alienationes, ideoque licet in feudis alienationes aliæ prohibeantur, divisio tamen regulariter licita erit, etiam non consentiente domino. *cap.* 1. *§. item si fuerint duo. quib. mod. feud. cap.* 1. *§. omnes filij. si de feud. defunct. content.* Iason. *in l. si de. §. fin. ff. de legat.* 1. Regner. Sixtin. 3. *cons. Marp.* 11. *num.* 11.

II.

Divisio contractus est reciprocus & ultro citroque obligatorius, Socinus *cons.* 25. *num.* 8. *vol.* 4. Ioachim Mynſ. *cens.* 49. *Cum ad exhibitam. num.* 11. Wes. 2. *cons.* 61. *num.* 45.

III.

Divisio non cadit, nisi ubi est communio. *tot. tit. ff. & C. famil. hercisc. & commun. divid. l. sed si fortè* 6. ubi Bart. *ff. de reb. eor.* Patis. *cons.* 16. *n.* 46. *&* 47. *vol* 2. Divisio enim tantum fit respectu dividentium ut à communione discedatur, & quisque suam portionem accipiat & acquirat. *l.* 1 *l.* 2. *l.* 3. *l. ult. C. comm. divid. l.* 1. *l.* 2. *ff. eod. §. si familia.* 4. *Inst. de offic. judic.* ultra hunc finem operari & rerum ipsarum qualitatem immutare debet. *l. non omnis* 19. *ff. si cert. pet.* Quocirca intelliguntur res ex divisione eodem jure possideri, quo ante in communi possidebantur. *l. si familia* 14. *C. famil. hercisc. l. si fratres* 7. *C. com. utriusq. judic.* exemplo emptionis ubi res in emptorem transferuntur eodem jure iisdemque facultatibus, quibus penes venditorem fuerunt. *l. si debitor* 12. *C de distr. pign.*

IV.

Divisio jus novum non tribuit, sed quæsitum ante distinguit. *l.* 2 *ff com. præd.* Petr. Gregor. Tholosan. *syntagm. jur. lib.*76. *cap.*10. *num.*1. unde divisio præsupponit ab obitu patris bona eum matre filio communia. Decian. *cons.* 30. *num.*15. Hect. Felic. *de societ. cap.*39. *num.* 7. atque eius pro parte indivisa propria fuisse. *l. servi electione* 5. *§.* 1. *ff. de legat.*1. *l.* 46. *ff. de ritu nupt.*

nupt. l. 2. ff. de condit. institut. l. 51. pro soc. Ioh. Petr. Surdus *decis. 263. n. 7.* Cons. Arg. *cons. 65. num. 5. lib. 1.*

V.

Nihil est tam magnum, quod divisione non fiat parvum, *ut not. text. in Auth. de trient. & semiss. §. 1.* Bald. *in Auth. hoc amplius. C. de fideicomm. num. 8.* Gail. 2. *observ. 153. num. 4.* Hinc est quod regales dignitates non dividantur. *cap. Imperialem. §. praterea ducatus. de prohib. feud. alien. per Fred.* cum ex Lege Evangelica omne regnum in se divisum desolabitur. *vid. infr. cap. regnum*, nec res divisa sit æquè potens ac unita. Bald. *in cap. cum omnes. num. 4. in fin. de constit. in l. servus in addit. ff. si quis caut.* Cravett. *cons. 60. n. 2.* Regn. Sixtin. *lib. 3. cons. 11. n. 21.*

VI.

Divisio non fit ipso jure, sed factum & consensus alterius partis, ut accedat necesse est. *l. pen. C. comm. divid.* Ant. Fab. *in Cod. lib. 7. tit. 1. defin. 25. n. 23.* Carpz. *p. 3. const. 33. defin. 3. n. 3.* Vnde divisio non præsumitur facta, sed eam allegans probare debet. *l. penult. C. commun. divid.* Mascardus *de probat. conclus. 526. num. 1. vol. 1.* & post eum Menochius *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 60. num. 1.* quia est facti. Herm. Vult. 1. *Consil. Marpurg. 22. num. 1.* quæ autem sunt facti, de his generaliter traditum est, quod non præsumantur, sed allegata probanda sint. *l. in bello 12. §. facti 2. ff. de captiv. & postlim. revers. l. denique 19. ff. ex quib. caus. maior. l. si emancipati 9. C. de collat. l. 2. C. de donat. inter vir. & uxor. cap. cum in jure. de offic. deleg. & in cap. 1. de constit. in 6.* Corn. *cons. 81. col. 9. vers. nec obstat. vol. 2.* Cephal. *cons. 53. num. 34. & cons. 130. num 7. lib. 1.* Roland. a Valle *cons. 26. num. 14. vol. 3.* Menochius *cons. 11. num. 301. lib. 1.* Bursat. *cons. 36. num. 12. lib. 1.* Cacher. *decis. Pedem. 108. n. 9.* Ioseph. Ludovic. *decis. Perus. 62. n. 36.*

Limita nisi causa præsumendi subsit. Ioseph. Mascard. *de probationib. conclus. 732. num. 7. volum. 2. per cap. cum tu. ibi 16. quia utrumque esse potuit, extr. de restit.* Propterea divisio præsumitur facta si per longum tempus, h. e. decennium inter præsentes & vicennium inter absentes fratres, vel alij similes separatim habitarunt, & quilibet solus possederit partem suam, subeundo onera pro ea parte tantum, & emolumentum ex ea parte percipiendo. Gloss. *in d. l. penult. vers. si major. C. commun. divid. & ibi Dd.* Bart. *in l. cum de in rem verso. col. 3. vers. pro hoc etiam. ff. de Vsur.* Bald. *in l. 1. col 7. quæst. 5. C. qui admitt. & in l. 1. col. 5. C. de fideicom. & in l. si certis annis. col. 4. vers. tertio probatur. C. de pact. & ibid.* Iason. *col. 3. num. 21. vers. sexto facit.* Felin. *in cap. illud de præsumpt.* Balb. *in tract. de præscript. p. 2. quæst. 10. num. 39.* Sichard. *in l. major. num. 4. C. commun. divid.* Roman. *cons. 205. num. 3. vers. tertio principaliter. & cons. 418. num. 2.* Calcan. *cons. 23. num. 4.* Dec. *cons. 79. col. fin.* Corn. *cons. 17. in fin. & cons. 162. num 5. vol. 3.* Socin. sen. *cons. 164. col. penult. vol. 2.* Grat. *cons. 121. col. 1. vol. 2.* Rubæ *cons. 154. num. 5.* Alciat. *respons. 94. num. 7.* atque hanc sententiam

tiam communem dicunt. Castrens. *cons.* 126. *num.* 2. *Vol.* 2. Alex. *cons.* 25. *numero* 6. *Vol.* 5. Barbat. *cons.* 29. *col.* 9. *Vol.* 4. Ruin. 20. *num.* 2. *Vol.* 4. Bertrand. *cons.* 344. *Vol.* 1. Iason. *cons.* 127. *Vol.* 1. Modest. Pistor. *cons.* 10. *num.* 11. *Vol.* 1. Boer. *decis.* 58. *num.* 2. & 3. Gabr. *de præsumpt. conclus.* 1. *num.* 28. Mynf. 4. *obs.* 34. *in fin.* & *in thes. comm. opin. sub lit. D.* Turzan. *in Verb. An fi fratres diu.* & Suarez *num.* 93.

VII.

Divisio inter alios facta aliis nocere non debet. *l. coheredibus* 17. *C. de famil. hercisc.* ex regula Res inter alios acta. *tot. tit. C. Res inter alios. l. sæpè* 63. *ff. de re judic. cum simil.* Vnde etiam jurium & rerum natura in successoribus, maximè in præjudicium Creditorum, per divisionem coheredum immutari non potest. *l. licet* 23. *C. famil. hercisc. l.* 2. *§. ex his igitur* 2. *ubi Dd. ff. de V. O.* Ias. *in l. debitorum. num.* 4. 5. *C. de pact.* Wesenb. 1. *cons.* 4. *num.* 40.

VIII.

Divisione semel facta amplius hoc nomine agi non potest. *l. si filia* 20. *§. famil. hercisc.* 4. *ff. famil. hercisc.* Gloss. & Dd. *in l.* 1. *Cod. eod. titul.* sublato enim principali tollitur accessorium. *l. cum principalis* 178. *de R. I. l.* 1. *C. de condict. ob caus.* Vnde si per divisionem & subsecutam solutionem principalis obligatio sit sublata. *§.* 1. *Instit. quib. mod. tollitur oblig.* non oportet de fructibus, & aliis accessionibus amplius admitti quæstio. *l.* 4. *C. de Vsur. l.* 4. *C. depos. l. centum. l. fin. de eo quod cert. loc. l.* 2. *C. de Vsur. & fruct.* Wesenb. 1. *cons.* 3. *num.* 5.

Limita nisi in iis rebus quæ in priorem divisionem non esse illata ponuntur, hoc enim casu licet non obstante divisione agere ad ea, quæ nec dum divisa, vel familiæ hereiscundæ judicio. *l. si filia* 20. *§. familia* 4. *ff. famil. hercisc. Gloss. & Dd. in l.* 1. *C. eod.* vel communi dividundo, *l. penult. C. commun. divid.* Ferrar. *in flor. lib. pro herc. Verb. communiter. num.* 4. Petrus Iacob. *in act. fam. herc. num.* 3. vel negotiorum gestorum, *l. si quis* 6. *§. sive autem* 2. *ff. comm. divid. l. si communes* 40. *ff. de negot. gest.*

IX.

Divisio vim habet transactionis. Marian. Socin. *consil.* 128. *num.* 118. *p.* 1. *per l. tres fratres* 35. *de pact.*

X.

Divisio à testatore prohiberi nequit. *l. in hoc judicium* 14. *§. si conveniat* 2. *ff. communi divid.* Præceptum enim testatoris quod heredes nunquam dividant, & semper in communione permaneant non valet, ut patet ex allegatis per Alex. *consil.* 3. *circa primum. lib.* 3.

Declaratur hæc regula ita si prohibitiò sit in perpetuum, secus si prohibitio est temporalis puta ad 20. annos. *l.* 4. ubi Bald. & Angel. *ff. de condit. Instit.*

Inst. Bart. *in l. Quintus. ff. de annuis legat.* Bald. *cons.72. Factum super quo. lib.2.* Ludov. Roman. *cons.* 13. *Idem videtur.* Alex. *cons.* 18. *Visis capitulis, lib.2. & cons.3.* Dec. *cons.349. Consuluit.*

Limita, nisi communi coheredum consensu de non dividendo, per juramentum prohibitio illa testatoris confirmetur. *cap. cum contingat. de jurejurand.* Iason. *in l. si non sortem. §. si centum ff. de condict. indeb.* Dec. *cons.265, Instrumento. col.1.*

XI.

Quod pro diviso nostrum est, id non pars sed totum est. *l. rectè dicamus 25. §.1. l. locus 60. princ. de V. S.* Exemplum hujus regulæ videre licet *in cap. un. §. 1. vers. item si fuerint. 1. f. 5.*

XII.

Major dividit, minor eligit. Hæc regula Iuris Can. & Sax. eleganter fundatur & declaratur à Cujac. *lib. 13. observ.* 24. C. P. Richter. 1. *decis.* 68. *n.* 12.

CAP. XLII.

Divitiæ, Dives.

Axioma I.

Dives quis in præsenti non præsumitur, sed posse fieri dives. Aretin. *in l. fructus 7. §.1. in fin. ff. solut. matrim, per l. si defunctus* 10. *C. arbitr. tutel. l. cura 4. §. deficientium 1. ff. de munerib.* sunt enim hæc diversa, cùm unum sit in potentia, alterum in actu. Unde si pauper præsumeretur in futurum fieri dives, multò fortiùs qui semel est *dives*, præsumitur in futurum durare dives: quod tamen falsum, quia perseverantia divitiarum non præsumitur. *l. in confirmando.* & ibi Bart. *ff. de confirm. tut.* Et licet Cynus *in l. actor. col. 2. ff. de probat.* dicat, quod natura reddiderit homines rationis compotes, solertes & industrios, ut in futurum acquirant. *l. penult. C. an serv. ex suo fact. & d. l. si defunctus* 10. tamen hoc procedit, ubi apparet de industria: aliàs natura humana tanquam in primo homine corrupta, potius prona est ad desidiam & voluptatem, quàm ad laborem, atque sic potius ad malum quàm ad bonum. *cap. omnis ætas 12. quæst.1.* Nec quicquam facit *d. l. cum proponas 2. C. pro soc.* super quo se fundat Bartolus, *ibi: sanè quod à te solo pretium &c.* quia hoc debet subintelligi, vid. gloss. *in l. cuius. in verb. dicere, ff. de appellat. recip.* Neque etiam oberit, *d. l. si defunctus.* quia illud ideo fit, ut evitetur præsumptio delicti, juxta Bartol. *in l. cùm oportet. col. fin. C. de bon. quæ liber.* ideoque dispositio *d. l.* non procedit, nisi appareat, quod administrator habuerit aliquid antea in patrimonio, & fuerit industrius, juxta Roman. *consil.* 274. aliàs præsumitur effectus dives ex bonis, quæ administrat. Nec ad rem quicquam facit, quod ex possessione pecunia præsumatur propria: quia hoc pro-

cedit, nisi appareret unde pecunia originem habuerit, videlicet de bonis communibus. Natt. *conf.* 358. *tom.* 2. *num.* 7. 8. latè Mascard. *conclus.* 526.

II.

Divitiæ conferunt ad nobilitatem, sed non nobilitant. Tiraquell. *in c.* 3. *num.* 13, *de Nobilit.* Bart. *in l.* 1. *quæst.* 3. *num.* 47. *C. de dignit.* Pacian. 2. *de probat. cap.* 27. *in addit.* Bald. *in l.* 3. *in princ. C. de Commerc. & Mercat.* Sine divitiis enim de nobilitate certare stultum est. Hostiens. *in cap. tua. de consanguin.* quæ absque opibus admodum manca est, Tiraquell. *de Nobilit. cap.* 25. cùm sine iisdem dignitates conservari commodè non possint. Herman. *in repet. rubr. de acquir. possess. num.* 36. *per l. quisquis* 5. *C. ad L. Iul. Maiest.* §. *hoc quoque* 2. *Inst. per quas person. si nobis acquir.* Corn. *conf.* 90. *scrupulosè in fin. lib.* 3. Andr. Sicul. *conf.* 43. præclarè *num.* 23 *Vol.* 1. vide & Barbat. *conf.* 57. *Excussit. num.* 10. *Vers. & plus duo, col.* 4. *Vol.* 2.. ubi ait tria copulativè requiri ad faciendum quem nobilem, quod sit nobilis natalibus, honorum luce conspicuus, ac dives patrimonio. conf. Nolden. *tr. de statu Nobilium. th.* 141. *& seq.*

Cap. XLIII.
Doctor, docere, discere.

Axioma I.

Doctoris munus est publicum, & tenetur unicuique jura aperire. *l.* 1. §. 1. *de Iust. & Iur.* Alciat. *conf.* 393. Iason. *in l. cum qui res* 13. *C. de procurat.* Zas. 1. *conf.* 2, *in princ.* Obrecht. *conf. Msc.* 21. *Vers.* 5. ac dicitur esse in dignitate, quia Doctoratus est dignitas. Bartol. *in const. Cod. Vers. quæro circa hæc. per cap. quanto. de Magistrat.* Dec. *conf.* 160. *num.* 2. Farinac. *conf.* 94. *num.* 5. Alex. *conf.* 15. *col. fin. Vol.* 1. ac gradus ille, quædam nobilitas, Alex. *in addit. ad Bart. in l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. Barth. Bolognin. *in repet. Auth. habita, C. ne fil. pro patr. col.* 11. & hoc latius probat Bonus de Curtili. *tract. nobilit. p.* 3. *num* 65. Vnde, quia Doctoratus sit quædam prærogativa authorizatio vel declaratio, qua quis dignus & doctus reputatur, glossa *in clem.* 2. *Verb. sequentes de Magistr.* Sic & gradus Doctoratus in docto & perito homine veluti quoddam accidens appellavit Bald. *in proœm. ff. orum & l. judices ubi* 8. ubi Bart. *C. de dignit.* vide Lud. Gomez. *ad* §. *fuerat. Inst. de Act.* Dn. Waltherum *amicum nostrum, de statu & jurib. Dd. c.* 18. §. 131. *pag.* 362.

II.

Doctorum dicta sunt intelligenda secundum ea quæ allegant, Bartol. & Dd. *in l. non solum* 8. §. *si verba liberationis. de liberal. legat.* Iason. *in l. servorum filij.* §. *si pocula. num.* 6. *de legat.* 1. Socin. *conf.* 62. *num.* 9. *Vol.* 1. eatenus enim iis credendum, quatenus allegant, legesque vel rationes probant, non verò quatenus nihil allegant. *cap. qualiter* 24. *de Accusat.* Everard. *in loc. legal. in prælud. circ. fin.* vel evidenti jure rationeque refutantur. Panorm. *post gloss. in cap. scientes* 3. *de Censib. cap. ego. cap. ut veterum. cap. qui nescit.*

nescit. cap. pen. & ult. distinct. 9. vid. Hartm. Pistor. 1. quaest. 33. num. 27. Huiusmodi enim eâdem facilitate negantur & rejiciuntur, quâ asseverantur, & sana ratio auctoritatibus hominum atque exemplis praevalere debet. cap. ult. dist. 9. nec considerandum quis dicat, sed quid dicat. cap. secundum 19. distinct. gloss. cap. in ego. Verb. quantalibet. distinct. 9. cap. intelligentia. de V.S. vid. Anton. Gabr. Rom. lib. 1. de probat. conclus. 4. in fin. Ubi limitat in Doctore illustri, & praesertim pragmatico, huic enim de consuetudine testanti credendum esse dixerunt, Iason in l. 1. num. 62. & l. ult. num. 58. D. de jur. Emphyt. Bart. in l. de quibus. ff. de legib. Socinus cons. 165. Visis. n. 16. lib. 2. Anton. Coras. 1. comm. opin. Unde sufficere, quod in genere testatur, se scire talem consuetudinem esse & servari, ait Wesenb. 1. cons. 13. num. 98. cum peritis aliàs in sua arte credendum sit, Currius in cap. fin. quaest. 6. in princ. conf. Dn. D. Franzkium 1. resolut. 16. num. 83. & supra cap. 5. axiom. 1. pag. 310.

III.

Nemo est, qui doceri, non egeat. Elegans est locus Ambrosii lib. 1. offic. cap. 1. in fin. de se ipso. *Ego raptus de tribunalibus atque administrationis infulis ad sacerdotium docere vos coepi, quod ipse non didici. Itaque factum est, ut prius docere inciperem, quàm discere. Discendum igitur mihi & docendum est, quoniam non vacavit ante discere: & quàntumlibet quisq; profecerit, nemo est qui doceri non egeat dum vivit.* conf. l. 65. §. 3. ibi: *omnes addiscere possunt.* de legat. 3. l. 20. de fideicom. libert. l. 17. de iure patron. can. 2. distinct. 49.

IV.

Mirum est tam multa saepe excidere incautis, dum alius alium sequitur sine judicio. Argentraeus ad consuet. Brit. art. 418. gl. 1. n. 10.

Caput XLIV.
Dolus.

Axioma I.

Dolus in qualibet dispositione censetur exclusus, l. creditor 60. §. Lucius 4. ff. mandat. l. si pater 12. ff. quae in fraudem cred. Paris. consil. 107, num. 35. lib. 3. Menoch. 1. arb. judic. quaest. 13. num. 8 Farinac. 1. cons. 96. num. 35. Glossa in l. apud Celsum. in princ. ff. de Except. doli, cap. 2. de renunciat. in 6. Vult. 1. cons. Marpurg. 15. num. 70. Alex. cons. 152. num. 18. Vol. 3. & cons. 143. num. 7. lib. 6. Dec. cons. 163. num. 10. Roland. à Valle consil. 11. num. 3. Cravett. cons. 100. num. 3. Ratio, quia consensum excludit ab ea dispositione, ad quam quis dolo fuit inductus. l. & eleganter 7. in princ. ff. de dolo. cap. quamvis 2. de pact. in 6. cap. cum contingat 28. extr. de jurejur. Carpzovius p. 2. jurispr. for. constit. 35. definit. 2. num. 5. Sic in transactione vel simili actu quantumvis generali, semper intelligi eum exceptum ex l. cum Aquiliana 5 ff. de transact. probat. Mynsing. 4. observ. 37. in fin.

in fin. quem allegat Wesenbec. *p.2. conf.52. num.65.* ita per quantamcunque generalem renunciationem non intelligi semotam quæstionem seu exceptionem affirmant. Ias. *num.21. cum seq.* & communiter Dd. *in l. si quis tum aliter. de V. O.* Tiraquell. *in l. si nunquam. in princ. num.1. 2. & 3. C. de revoc. donat.* Imol. *in cap. pen. de empt.* Bald *conf.441. Visis. lib.1.* Alex. *conf.1. Ponderatis. lib. 6.* Socin. *conf.48. Viso. lib.4.* Imò & dolum semper intelligi à juramento exceptum, colligitur *ex l. cum contingat.* ubi Dd. *de jurejur. cap. quamvis. de pact. in 6.* Vbi enim in contractu est dolus, præsumitur & in juramento. Cravett, *conf.192. num. 9.* Curt. *conf.141. in fin.* semperque intelligitur jusjurandum tacitam habere conditionem, si dolus malus absit latè Imol. *in cap. Quinta Vallis. num.45. de jurejur. per d.l. creditor. §.pen. ff. mand.* Wes. 1. *conf.23. num.4.*

II.

Dolus est delictum. *l.1. junct. gl. verb. crimine,* quam ibi notat Bart. *§.1. de fidejuss. tut. l. item exigit 16. ff. de dolo. l 1. §. si apud 43. ff. de posit. l.1. §. planè 14. ff. de tutel. & ration. distr. & ibi* Bald. ubi ait, quod statutum loquens de delicto, intelligatur & de dolo, quia est delictum. vid. & Iason. *in l. si verò. in 1. col. ff. qui satisdar. cog.* Alex. *in l. si videtur. §. fin. in fin. ff. si quis jus dicent. non obtemp. & in l. si quis nec causam. in fin. ff. si cert. pet. addi potest. & l. si ex causa 9. §. nunc videndum 2. ff. de minor. l. 3. ff. de crimine pecul.* quas allegat Corn. *conf.181. Videtur. in 4. volum. cum similibus ibidem allegatis.*

Intellige verum, quando materia subjecta, ex qua oritur obligatio, principalis erat criminosa, secus si obligatio principalis non oriebatur ex delicto, sed bono titulo. Nam tunc dolus postea obveniens non dicetur propriè maleficium. Bart *in l. omne delictum. in princip. ff. de re milit.* Lud. Gomez *ad §. item si quis. Inst. de Act. num.47.*

III.

Dolus nunquam præsumitur. *l. meritò 51. ff. pro soc.* sed perspicuis indiciis est probandus. *l. dolum 6. C. de dol. mal. l. quoties 23. §. 1. de probat. l. dolus 10. in fin. C. de resc. vend.*

Intellige de dolo ex proposito, & qui causam contractui dedisset, maximè in bonæ fidei judiciis. Dare autem causam contractui is tantum dicitur, qui effecit seu persuasit vel actum vel contractum, qui aliàs interpositus non fuisset: non qui actu jam interposito, vel aliàs interponendo quid egit. Cuiac. *in recit. C. de rescind. vendit.* per comparationem *l.5. & 10. C. d.t. l. 13. §. 5. ff. de act. empt. vend.* verbi caussa, cùm te nolentem aliàs dividere, induco per dolum ut dividas. Hoc enim probato contractum dolus facit ipso jure nullum. *l.7. in princ. ff. de dol.* utpote dolo contractum bonæ fidei subsistere non permittente. *l. in causa 16. in princip. ff. de minor. l. 3. ff. pro soc. l. dominum 57. §. fin. ff. de contrah. empt.* Glossa & Dd. *in l. si dolo. C. de rescind. vendit.* quod procedit, si scilicet ab utraque parte intervenerit: Si enim ab alterutra

alterutra parte interveniat, annihilatur contractus eo volente, qui est deceptus, Wesenb. in parat. ff. de contr. empt. num. 15. & de rescind. vendit. num. 6. Carpzov. p. 2. const. 34. defin. 9. Secus cùm dolus tantummodo in contractum ex re incidisset atque emersisset, ut si divideretur res, & ego ex divisione lædar enormiter, vel si quis deciperetur in pretio, ubi aliàs rem carius distrahere potuisset. Eiusmodi enim dolus non evertet contractum, sed si re tantum incidat, non considerabitur. l. quisquis 15. l. si voluntate 8. C. de rescind. vendit. quia licet contrahentibus se invicem hactenus decipere. l. in caussa 16. §. pen. ff. de minor. l. 2. C. de furt. Vnde dolum emptoris non quantitate pretii, sed qualitate facti æstimari debere, docetur in l. 10. C. de resc. vendit. atque sic dolus præsumitur, qui re ipsa divisioni inest, & illa enormis læsio vel dolus qui contractui inest, non quidem faciet contractum divisionis nullum, sed ex mero jure valebit, usque dum infirmetur. Sichard. ad l. 3. C. comm. utriusq. jud. Cæterum & cum dolus propositi ac προαιρέσεως subsit incidens, conventionem tamen non enervabit, quin potius per actionem contractus purgabitur, l. 5. C. de rescind. vendit. l. Iulianus 15. ff. de action. empt. Bart. in d. l. 7. in princ. vid. Wesenb. 2. cons. 65. num. 10. Propterea si ob dolum contractus nullus est, is qui dolum admisit, nullitatem allegare non potest, & contractus in eius præjudicium pro valido habetur. Glossa in d. l. & eleganter. in princip. ff. de dol. Angel. in §. semel. in fin. Instit. qui & ex quibus caus. ubi Bachov. not. ad princ. Et hactenus quidem dicta vera sunt in contractibus.

Cæterum in omnibus iis, quæ sunt de genere prohibitorum dolus præsumitur. cap. 1. de rescr. & l. 1. C. ad L. Cornel. de sicar. l. si non convitii. C. de injur. quos textus ad hoc adducit & ponderat Paul. Paris. cons. 71. num. 16. p. 4. & fac quod notat Bart. in l. Aurelius 1. item quæsit. ff. de liber. legat. Angel. in l. si vacantia. C. de bon. vacant. lib. 10. Bald. & Dd. in l. dolum. C. de dol. Regn. Sixtin. 3. Cons. Marp. 12. num. 37. Dolus enim præsumitur ex actu illicito, ut, quando quis delinquit, eo ipso etiam in dolo censetur, d. l. 5. C. de injur. l. si ex plagis 52. §. Tabernarius 1. ff. ad Leg. Aquil. l. 2. §. doli. ff. de vi bon. rapt. Felin. in cap. si autem. num. 1. & 2. de rescript. Vnde etiam verum dolum esse, qui præsumptionibus & conjecturis hominis detegitur, volunt Castr. in l. dolum. C. de dolo. per ill. text. num. 4. & Ioan. Sichard. num. 5. Paris. cons. 49. num. 30. lib. 1. Phanut. de in litem jurand. p. 2. cap. 2. num. 8. vers. ad hoc. Surd. decis. Mantuan. 216. num. 8. Farin. lib. 1. cons. crim. 96. num. 30. propterea & dolus præsumptionibus & indiciis probatur etiam in delictis occultis, utpote in quibus ratione temporis, loci & similium circumstantiarum ex levioribus probationibus proceditur, Bart. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. quæst. 8. ff. de nov. oper. nunc. l. si quis. ex §. an verò. num. 23. ff. de edend. Innocent. in cap. qualiter. de accusat. Imol. in l. cum oporteat. eod. Bald. in l. nemo. C. de Episc. audient. Alexand. cons. 77. & cons. 103. num. 13. & cons. 577. num. 12. vol. 1. Dec. consil. 363. Antonius de Butr. consil. 24. colum. 2. vers. in talibus. Vult. lib. 1. Consil. Marp. 15. num. 71.

2. Sic etiam dolus præsumitur, si quis id non facit, quod facere erat obligatus. *l. si procuratorem* 3. *§. dolo* 9. *l. dolus* 44. *ff. mandat. l.* 1. *§. est autem* 21. *ff. depos. l.* \ *dolo* 41. *ff. ad Leg. Falcid.* Craveit. *cons.* 193. *num.* 2. Intellige procedere tum, quando factum tale doceatur, ex quo propositum & consilium illud animi, quod cum potuisset, noluit implere vel facere, colligi possit. *d. l.* 1. *§. est autem.* & *d. l. si procuratorem. §. dolo.* secus enim est, ubi factum nullum apparet, neque apparere potest, ex quo dolus vel culpa colligi vel animi consilium latè percipi possit, cùm præsumptio nulla colligatur ex his quæ facta non sunt nec apparent. Flamin. Paris. *de confident. benefic. quæst.* 71. *num.* 50. Anchar. *cons.* 302. Cravett. *cons.* 202. *num* 9. *per l. quod Servius* 8. *de condict. caus. dat caus. non sec. l. lege. ff. de contr. empt.* & *consil.* 319. *num.* 3. *Vers. decimo nono. per l. quadam mulier.* 77. *ff. de rei vendic.* & *l.* 2. C. *de acquir. possess.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 23. *num.* 2. Ioh. Gœdd. 1. *cons. Marp.* 24. *num.* 98

3. Præsumitur, si quis ea, quæ non sunt vera, expressè asserit, & ita alium ad actum aliquem inducit, *l. si quis affirmaverit* 9. *§.* 1. *l. eleganter* 7. *§. fin.* & ibi Bart. *ff. de dol.* Alex. *in l. dolum.* Bended. Luc. de Penn. *in l. quoties. colum.* 7. *Vers. sed quod si reus.* C. *de dignit.* Carolus Ruin. *consil.* 73. *num.* 1. *Volum.* 3. & *consil.* 2. *num.* 41. *Volum.* 3. Regner. Sixtin. 8. *Consil. Marpurg.* 12. *num.* 27.

4. Præsumitur adversus eum, qui scienter & studiosè contra æquitatem aliquid facit. *l. qui æquitate* 12. *ff. de dol. except.* Luc. de Penn. *in l. quemadmodum. Vers. decimo quarto. C. de Agric.* & post eum Masc. *de prob. concl.* 531. *n.* 87. Regn. Sixt. *d. cons.* 12. *n.* 32.

5. Præsumitur etiam ex nimia cautela & diligentia, quæ actui adhibetur, *l. si quis sub conditione* 7. *ff. de condit. Inst.* Bertrand. *cons.* 126. *num.* 10. *Volum.* 3. Ias. *in l. testamentum. num.* 4. *C. de testam.* Decian. *cons.* 32. *n.* 64. & *cons.* 67. *num.* 15. *lib.* 3. Gratian. *cons.* 53. *num.* 10. *lib.* 1. Mascard. *concl.* 531. *num.* 103. & 108.

6. Præsumi censetur ex sola variatione actuum, ad quos quis fuit inductus. *l. ab Anastasio* 23. *C mand.* Bald. *cons.* 125. *lib.* 1. Cravett. *cons.* 153. *n.* 7. Regn. Sixt. *d. cons.* 12. *num.* 35.

7. Dolus non præsumitur committi absque causa & sine spe & animi lucrandi. Francisc. Becc. *cons.* 106. *Videretur in casu. num.* 27. arguitur enim factum dolo ex proposito, *l. cum quis. ubi Bart. de dolo. gloss. in l. apud Celsum, de doli except.* Bart. *in l. error, de jur.* & *fact. ign.* & *in l. non fatetur, de confess.* Vnde & quoad revocationem dolus ex proposito & dolus præsumptus æquiparantur, Cephal. *cons.* 405. *num.* 63. & *cons.* 334. *num.* 84. imò dolum præsumptum propriè & verè dolum esse, dixit Iohannes Cephal. *dict. consilio* 405. *num.* 32. quem allegat Pantschmannus *lib.* 2. *quæst.* 21. *num.* 113.

Denique non præsumitur in iis, quæ in publico & aperto fiunt, *l. ult. ff. de ritu nupt* ubi Bartolus & Bald. *in l. errore* 7. *C. de testam. l. penult. de condict. indeb.* Iason. *in l. justè possidet* 44. *ff. de acquir. possess.* Bald. Salicet.

Castr.

Castr. Iason. *in l. pacta novissima. C. de pact.* Foller. *consil.* 139. *num.* 1. *inter consil. crimin. tom.* 1. Vasq. *in tract. de success. creat. progress.* & *resol. lib.* 2. *part.* 1. §. 17. *requisit.* 22. *num.* 13. Vnde Tutorem bona fide contrahere, si contrahat palam, colligere licet *ex l. non existimo* 54. *de admin. tut. l. cum ipse* 5. *C. de contrahend. empt.* vid Guid. Paneirol. *consil.* 148. *n.* 27. *eum ibi allegat.* Pantschm. 2. *quaest.* 21. *num.* 38.

IV.

Contra dolum praesumptum contraria probatio praesumptiva recipitur. Iason. *in l. ut vim* 3. *ff. de just.* & *jur. num.* 7. Bald. *in l. unic. C. de confess. numero* 21. Vnde honestas & excellentia personae multum operatur ad excludendam praesumptionem fraudis & doli. Bart. *in l. quoties. §. sed etsi non in corpore de hered. instit.* Bald. *in l.* 1. *in fin. C. locat.* Sic indubio praesumendum quemlibet esse opinionis laudatae. *l. cum pater* 72. §. *rogo* 25. *ff. de leg.* 2. cum sumenda sit in dubio etiam interpretatio, per quā dolus excluditur. Schvvanman, 1. *obs. pract. obs.* 39. *num.* 1. & 2. Sic à dolo quaevis causa etiam injusta excusat *l.* 12. §. & *generaliter deliberal. caus. l.* 1. *in fin.* ubi Accurs. *in verb. justis rationibus. de abigeis.* Wes. *in parat. de his qui not. infam. n.* 4. itemque temeraria. Angel. *in l. plag.* 11. *num.* 1. *C. ad Leg. Fab. de plagiar.* fatua ac bestialis. Cornelius 2. *cons.* 177. *num.* 25. quod maximè verum est in iis delictis, in quibus dolus est de substantia ut perjurium, falsum, injuria. Moller. 2. *semestr.* 38. *num.* 2. Ernest. Cothm. 2. *respons.* 19. ubi limitat, & imprimis quod non procedat, si calliditas interveniat. *d. l. igitur* 12. §. *generaliter. de lib. caus.* 2. quod error sive ignorantia simpliciter probari debeat, nec sufficiat dicere errari vel ignorari. arg. *l. si non convicij.* ubi Dd *C. de injur. n.* 51. Haec enim causa fatua in delictis non praesumitur, nisi vehementibus conjecturis fuerit probata, Bart. & Angel. *in l. sed etsi.* & *Seja. ff. de petit. hered.* Boreh. *d. reg. num.* 66. *vid. supr. cap. Causa.*

V.

Dolus re ipsa, & laesio enormis, sunt idem. *l.* 2. §. 1. *ff. de Except. doli. l. si quis cum aliter. ff. de V. O.* Paris. *cons.* 12. *num.* 82. *cons.* 20. *num.* 105. *cons.* 89. *num.* 68. *Vol.* 1. Socin. jun. *cons.* 77. *num.* 132. *Vol.* 1. Cephal. *cons.* 192 *num* 8. *Vol.* 1. Iason. *cons.* 133. *num.* 17. *Vers. non obstat. Vol.* 4. *vid. infr. c. Laesio.* Dolus enim ex laesione enormissima praesumptus quo ad rescindendum actum aequiparatur dolo ex proposito. *l.* 1. *in fin. ff. de dol. except.* Dec. *cons.* 39. *Vol.* 9. Andr. Gail. 2. *observ.* 147. *num.* 11. Afflict. *decis.* 322. *num.* 7. Grammat. *decis.* 102. Dec. *cons.* 349. *num.* 7. & *cons.* 180. *num.* 4.

VI.

Dolus circa unum hominem non porrigitur ad alium, *l. Fulcinius* 7. §. *quid si* 5. *quib. ex caus. in poss.* Phil. Matth. *ad l.* 58. *de R. I. n.* 21.

VII.

Dolus aequè committi potest in parte ac in toto: sic enim dolo malo non edere dicitur, qui malitiosè edidit, & qui in totum non edit. *l.* 8. *in princip. ff. de edend.*

VIII. De

VIII.

Dolus difficilis comprobationis. Boer. *decis.*101. *num.*3. & 4. Iason. *consil.* 141. Vol. 4. *col.* 3. Menoch. *lib.* 2. *arb. jud. cas.* 116. *num.* 21. Vult. 1. *Consil. Marpurg.* 15. *num.* 69.

IX.

Dolose excipientis conditio melior est quam dolose agentis. *l.* 4. *§. Marcellus* 13. *de dol. mal. except.* Klock. *cap.* 17. *de collect. num.* 284. *cap.* 8. *extr. de except. l.* 4. C. *de condict.* & *turp. caus.*

X.

De Dolo actio seu in quam dolus venit semper est famosa. *l.* 2. *Institut. de pæn. tem. lit.* doli enim individua comes infamia, Lyclam. 1. *membr. n.* 18. Intellige scilicet ubi velit principaliter, & ab initio, non si ex post facto, & incidenter per not. ibid. fac. *l.* 3. *ff. de Oblig.*. & *Act. l.* 2. *Cod. de publican.* vid. Thabor *in quæst. ad parat.* Wesenb. *disput.* 10. *quæst.* 9. unde Bachov. *in Comment. ad tit. de his qui not. infam. cap.* 2. *p.* 762. scribit, valde suspectum sibi hoc postulatum propter *l.* 7. *de jud.*

Ulterioris E. declarationis causa notari potest, magnum discrimen in jure esse inter actionem quæ ex dolo est, & inter eam quæ de dolo est seu quæ in dolum concipitur, ut *l.* 9. *§.* 1. *quod falso tut. auct. l.* 1. *§.* 1. *l.* 3. *§.* 5. *l.* 4. *si mens. fals. mod. l.* 8. *de trib. act.* ubi Cujac. *in Iulian.* & *C. l. A. thes.* 12. *n.* 4. add. Wesenb. *rer. amotar. num.* 4. nec minorem differentiam inter actionem de dolo, & actionem quæ dolum coërcet, *l.* 8. *in fin. de trib. act.* ubi Cujac. *in Paul. ad l.* 2. *d. t.*

XI.

Quotiens dolus arguitur totiens datur actio de dolo, *l.* 15. *de præscription. Verb.*

Limita hanc regulam 1. nisi dolus sit innoxius qui neminem lædit, tunc enim non plectitur hac actione, sed tantum quando damnum alij dedit, Cujac. *lib.* 59. Paul. ad Ed. *in l.* 10. *de reb. auct. jud. possid. conf. C. A. de dolo. ib.* 60.

2. Limita nisi alia competat actio: cum enim hæc subsidiaria sit, non datur nisi nulla alia suppetat, *l.* 1. *§.* 5. *de dolo.* quod tamen iterum declara cum Bach: *in comm. ff. quod met. caus. cap.* 2. *num.* 3. pertinere ad actiones, quæ ex contractibus vel aliis ejusdem generis negotiis descendunt, quæ non tàm vindicant dolum, quàm interesse quantum nobis abest. *l.* 14. *§.* 13. *quod met. caus.*

XII.

Ex dolo defuncti heres non tenetur, *l.* 6. *de dol. mal.*

Limitatur hæc regula quando dolus ex contractu reique persecutione descendit. *l.* 7. *§.* 1. *depositi.* Tum enim actio in heredem & quidem in solidum datur. *l.* 1. *C. de hered. tut.* & *cur. l.* 4. *§.* 6. *de Mag. conven.* quæ ipsa limitatio non est perpetua, sed multas iterum patitur exceptiones, prout videre licet ex *l.* 3. *§. pen. Si mens. fals. mod.* gl. *in d. l.* 7. *§.* 1. *depos.* v. *Racem. C. crim.* 6.

XIII. In

XIII.

In omnibus actionibus bonæ fidei inest actio de dolo. *l. & eleganter. 7. §. non solum 3. l. si quis affirmaverit 9. in princ. de dol.* quemadmodum etiam exceptio doli illis inest. *l. etsi ideo 21. solut. matrim.* Ratio est: quia bona fides & dolus malus opponuntur. *l. non debet 11. in fin. de dolo.* Vnde fit ut si actio sit bonæ fidei, dolus ea coërceatur. Cujac. 3. *observ. 37. & in lib. 3. resp. Pap. ad l. 32. de N.G.* quare etiam judicia, quæ à nostris auctoribus vocantur bonæ fidei, à Cicerone libet 3. *de nat. Deorum* appellantur judicia de fide mala s. de dolo, quod nec omnino à Iure Civili alienum. Sic actio mandati dicitur actio de dolo *in l. 14. §. si cui. de relig. recte* Cujac. *ibid. &* Pac. 4. Enantioph. 86. Similiter & Vlpianus *in l. 21. princ. de Evict.* de dolo agi posse ait, cum intelligat actionem ex emto. Pacian. *cent.* 2. Enant. 74. ubi etiam agit *de l. 1. C. de dolo.*

XIV.

Dolus variè excusari potest, sic v.c. ei non potest imputari, qui id agit quod alij communiter facere consueverint. Bart. *in l. si pignore 22. §. ult. ff. de pign. act.* & pluribus adstruit. Cravett. *cons. 82. n. 78.* Dolo enim caret, quod fit jure permittente. *Vid. infr. cap. hu. & supr. §. 4.*

XV.

Dolus prudentiæ adscribitur Waremund. ab Ehrenb. *lib. 1. de fœderibus. cap. 2. num. 61.* Est enim dolus bonus & è regione malus. *l. 1. §. 3. de dol. & tot. tit. de dol. mal. & met. except. rubr. C. de dol. mal.* cum nominis mali adjectio non perpetuum doli epitheton sit, ut pacti nudi, quia nullum est vestitum, ut morbi quia nullus obtusus; sed diastole uti vult Cujac. *ad l. 1. de dol. mal.* Garf. *in tract. de fin. Iurispr. n. 275.* Borchold. *de pact. c. 6.* Nevizan. *sylv. nupt. lib. 4. num. 135.* Hine Bald. *in l. ult. de dol.* tradit. Eum qui per dolum recuperaverit, quod suum erat non teneri ad restitutionem. Sic Advocatum habentem justam causam posse decipere adversarium, ait Tiraquel. *in præfation. tract. in retract. des lignag. num. 20.* arg. *cap. 1. 3. q. 4.* cum non videatur fraudare edictum qui sibi prospicit. *l. si pupillus 42. ff. de acquirend. heredit.* huc confer dictum Apostoli Paul. *2. ad Corinth. verf. 16.* quamobrem Ventin. mendacia narrata à Dione *lib. 49.* non improbavit. ut nec Themistoclis quo Xerxem à Græcia exegit, de quibus Alber. Gentil. *lib. 2. & 3. de legat. c. 16.*

XVI.

Dolo facere præsumitur, qui fecit quod facere non debuit, *l. tutor qui repertorium 7. ff. de administr. tutor. l. si procuratorem 8. §. dolo 9. ff. mandati. l. dolo 41. ff. ad Legem Falcid.* Menoch. *cons. 98. num. 30. & de præsumpt. lib. 3. præs. 55. num. 10.* Farinac. *in praxi crimin. p. 3. quæst. 89. num. 92. & part. 4. consil. 60. num. 18.* ubi *addit lit. l.* Vnde in faciente rem prohibitam à lege semper præsumitur dolus & ma-

lus animus, *l. 1. C. de Sicar.* Wesenb, *de vi bon. rapt. num.* 4. Parisʃ. *consil.* 52. *num.* 33. *& consʃ.* 70. *num.* 16. & leg. *vol.* 4. latè Mascard. *de probat. concl.* 495. *num.* 4. *& concl.* 531. *num.* 50. *&* 102. Farin. *in d. praxi crimin. quæst.* 18. *num.* 71. *& q.* 80. *num.* 72. *&* 78.

XVII.

Dolo facit, qui petit quod restituere tenetur, *cap. dolo facit* 59. *de Reg. Iuris, lib.* 6. *l.* 137. §. *ult. ff. de Reg. Iur. l.* 8. *ff. de dol.* Duen. *reg.* 260. Mascard. *de probat. conclusʃ.* 351. *num.* 81. Menoch. *de præsump. lib.* 5. *præs.* 3. *num.* 88. Cardosʃ. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. dolus. num.* 8. Cels. Bargal. *de dolo. lib.* 6. *regul.* 16. *per tot.* [Obstat enim ei exceptio. *l. verum* 4. *ff. de compens. l. & eleganter* 7. §. *servus pactionis* 8. *ibi quoniam exceptione removeri potest. ff. de dol.* Sturt. *ad l.* 13. *num.* 5. *&* 6. *de R. I.* Unde fit ut si Vasallus nondum sit investitus & feloniâ commissâ investituram petat, Dominus ipsum investire cogi non possit. Rosenthal *de feud. conclus* 104. *cap.* 10. Vult. *de de feud. cap.* 11. *num.* 5. quia dolo petit Vasallus investituram cum mox feudum restituturus sit.] Intellige quando ipsimet debitori convento restitutio facienda esset, secus si alteri. gloss. *verb. sed alij in l. si socer* 45. §. *Lucius Titius*, & ibi Bald. *not.* 7. Castrensʃ. *num.* 6. *ff. soluto matrim.* Stephan. Gratian. *discept. forensʃ. tom.* 4. *cap.* 627. *numero* 3. *& seq.*

[Limita 1. nisi voluntas testatoris refragetur, h. e. exceptionem doli voluntas ejus excludat. *l.* 19. §. 1. *ff. de R. I.* tùm enim peti res potest etiamsi aliquando illa sit restituenda. arg. *l.* 41. *ff. de condit. instit.* Phil. Matth. *add. l.* 19. §. 1. *de R. I.*

Limita 2. in spoliato, quia ei ante omnia restitui rem oportet cujus possessione dejectus est, etiamsi nihil omnino juris in re ista habeat. *l.* 7. *C. ad Leg. Iul. de vi publ.* vid. Sichard. *ad l. cum servum.* 6. *num.* 6. *C. de serv. fugit.* Menoch. 2. *arb. jud. quæst. cas.* 20. *num.* 1. *& de recup. poss. remed.* 1. *num.* 329. Gail. 2. *observ.* 75. *num.* 4. Covarruv. *pract. quæst. cap.* 23. *num.* 3. *vers. huic etiam opinioni.* Matth. de Afflict. *decis. Neapolitan.* 97. *num.* 3. Cacher. *decis. Pedem.* 116. *num.* 6. *& consil.* 67. *num.* 28. Marant. *consʃ.* 10. *num.* 26. Port. *consʃ.* 56. *num.* 6. *& consʃ.* 182. *num.* 1. Tiber. Decian. *resp.* 37. *num.* 16. *&* 26. *vol.* 3. *& resp.* 67. *num.* 23. *vol.* 5. Schurf. *consʃ.* 18. *num.* 2. *cent.* 2. *& consʃ.* 6. *num.* 7. *cent.* 3. Wesenb. 1. *consʃ.* 48. *num.* 503.]

XVIII.

XVIII.

Dolus unius non debet alteri nocere, *l. eleganter 7. in princip. ff. de dolo.* [æquitas enim suadet ut suus cuique dolus non alteri noceat. Umm. *de processf. disp.* 8. *num.* 32.] Card. Tusch. *pract. concl. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 582. ubi *num.* 2. post Castrens. *consil.* 412. *Viso facto, num.* 3. *lib.* 1. subdit, dolum administratoris, vel tutoris nocere domino, & pupillo, quando ex tali dolo sentiunt commodum.

XIX.

Dolus nemini debet patrocinari, *l. nec ex dolo* 12. *ff. de dolo. l.* 3. *ff. de transact. l. is qui dolo* 69. *ff. de rei vendicat. l. penult. in fine. ff. de Iure dotium. l. si ex dolo* 51. *ff. de rejudic. l. etiam* 18. §. 1. *ff. soluto matrim.* [*l. ita demum* 31. *ff. de recept.* ubi gloss. *in verb. ferat. l. inficiando* 67. §. *infans* 2. *ff. de furt. gloss. in l. sive hereditaria. ff. de negot. gest. l.* 45. *sed etsi non mortis* 2. *ff. de ration. distrah.* Joseph. Mascard. *de probat. conclus.* 554. *num.* 2. & 3. Joh. Gœdd. 3. *cons. Marpurg.* 26. *num.* 66.] *cap. audivimus. de collus. deleg.* [deceptis enim non decipientibus jura subveniunt. *l.* 2. §. *sed ita demum. l. si decipiendo* 30. *ff. de SC. Vellej.*] Tiraquell. *de retractu lign.* §. 1. *gloss.* 9. *num.* 62. Surd. *cons.* 15. *num.* 13. Bellet. *disquisit. clerical. p.* 1. *tit. de clerico debitore.* §. 2. *num.* 5. Farinac. *in praxi crimin. p.* 1. *quæst.* 31. *num.* 155. Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 849. *num.* 11. & *cap.* 906. *num.* 12. [& in genere qui dolo malo aliquid facit ei non succurritur. *l. eum post mortem* 43. §. 1. *de adm. tut. l.* 2. *C. si min. se maior.* Anton. Fab. *in Cod. ad SC. Velleian. def.* 4. *n. ult.* nemo enim ex suo delicto meliorem conditionem facere potest, ne quis doli sui præmium consequatur. *d. l. ita demum* 31. *ff. de arbitr.* August. Berous *consil.* 196. *num.* 5. *vol.* 1. Bertrand. *consil.* 147. *num.* 2. *p.* 8. & *cons.* 163. *num.* 4. *p.* 6. Cacher. *decis.* 50. *num.* 36. Bellon. *cons.* 97. & *cons.* 106. *num.* 15 ubi idem tenet si alicujus culpa possit coargui, Decian. *respons.* 2. *num.* 53. *vol.* 1. Roland. à Vall. *consil.* 4. *num.* 19. *vol.* 2. Hippolyt. Riminald. *cons.* 243. *num.* 22. Pantschman. 2. *quæst.* 21. *num.* 149.]

XX.

Dolus ubi non adest, ibi non est delictum pœna dignum, *l.* 7. §. 4. *de Iurisd. l.* 23. §. 2. *de Ædil. Ed. l. eum qui SC. ad L. Iul. de Sicar.* Menoch. *cons.* 28. *num.* 13. Unde falsum sine dolo non committi-

 tur.

tur, Cott. *in memor. verb. periurium. pag.* 683. Menoch. *de arbitr. casu* 194. *num.* 58. *& casu* 309. Mascard. *de probat. conclus.* 739. *num.* 12. Decian. *tract. crimin. lib.* 6. *cap.* 11. *num.* 14. Campan. *in divers. Iuris Canon. rubr.* 11. *cap.* 28. *num.* 5. ubi post Menoch. *conf.* 121. *num.* 15. ait, quod non sufficit quilibet dolus, sed ille tantum qui sit in lege expressus, ita ut non sufficiat præsumptus, sed verus duntaxat requiratur, ut per *l. nec exemplum* 20. *C. de falsis.* tradit Hieron. Gabr. *conf.* 196. *num.* 16. *&* 17. *tom.* 1. Unde quoties in delicto minor est dolus, toties pœna quoque minor esse debet, Angel. *in tract. malef. verb. scienter. num.* 12. *per l. si adulterium* 38. §. 1. *de Adult.* Wes. *ibid. num.* 6. *& ad L. Cornel. de Sicariis.*

Procedit hæc regula quoad delicta vera: nam quasi delicta etiam per ignorantiam & imperitiam perpetrantur. *l.* 1. *ff. de LL. ubi Cujac. ad Pap. C. I. A. de priv. del. th.* 4. *n.* 6. *add. l.* 2. *de term. mot. l. ult.* §. 10. *de publican.* quod verum de ignorantia non simplici sed culposa: licet enim negligentia, imperitia, & imprudentia delicta non sint; delicto tamen sunt proxima: maximè si ignorantia sit supina, crassa & affectata. *l.* 5. §. 4. *& seqq. de O. & A.*

XXI.

Dolus præponderat culpæ, *l. item si obstetrix* 9. §. *fin. ff. ad legem Aquil.* Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 579. *num.* 1. Intellige procedere, quando agitur civiliter, secus ubi ageretur criminaliter, & ad pœnam inferendam, ut per Alexand. *consil.* 77. *Visis, sub num.* 12. *lib.* 3. quem refert, & sequitur Hieron. Buccaron. *de different. inter judicia civilia & crimin. differ.* 115. *n.* 32. Joan. Baptist. Costa *de ratione rata. quæst.* 104. *num.* 6. *pag.* 128.

XXII.

Dolus cum dolo compensatur, *l. viro* 40. *ff. soluto matrim. l. si ambo* 10. *ff. de compensat. l. si duo* 36. *ff. de dolo. l. quidam Titium* 7. *ff. si quis omiss. caus. testam. l. si filium* 37. *C. de liberali causa, l. quoniam.* 21. *C. de heret. cap. ult. de heret.* Farin. *fragment. crimin. p.* 1. *lit. D. n.* 110. Cardos. *in praxi Iudicum. & Advocat. verb. delictum. num.* 37. Cæs. Bargal. *de dolo. lib.* 6. *reg.* 15. ubi regulæ materiam per 64. numeros examinat. Intelligendo cùm civiliter de crimine agitur, secus autem si criminaliter, ut per multa Jura & Doctores probat Hieronym.

nym. Buccaron. *de different. inter judicia civilia & crimin. differ.* 131. *n.* 1. *&* 2. [hoc verum si uterque dolus ex æquo se habeat, quod si enim non sint in pari causa, sed alter minus alter plus deliquerit, qui in leviori est culpa, minus oneratur. *l. si servum* 19. *§. sequitur* 3. *de V.O. l. si duo* 36. *ff. de dolo.* Joh. Ferrar. Mantuan. *ad l.* 197. *de R.I.*]

XXII.

Dolus non fit volenti & scienti, *l. nemo* 145. *ff. de Regulis Iuris, l. cum donationis* 34. *C. de transact.* Sim. de Prættis *consil.* 15. *num.* 9. *&* 10. Card. Tusch. *d. tom.* 2. *lit. D. conclus.* 589. *num.* 1. ubi *num.* 2. limitat quando calliditate fuit sciens seductus, & sollicitatus. Thomas de Thomasset *in floribus legum, reg.* 192. ubi intelligit procedere quando sciens & consentiens liberè & sponte consentit, secus quando necessitate compulsus; id quod non tantùm de compulsione, vel coactione reali intelligendum est, sed etiam de verbali persuasione, ut per Cels. Bargal. *de dolo, lib.* 6. *reg.* 34. *num.* 13. ubi à principio ampliationes & limitationes regulæ ponit.

Cap. XLV.

Domicilium.

Axioma I.

Domicilium originis est immutabile, *l.* 4. *& ibi:* Cujac. *Cod. de municip. & origin.* Domicilium enim quod descendit ab origine prima dicitur naturale. *l. assumptio* 6. *§.* 1. *ff. ad municip.* Dec. *consil.* 284. Socin. *consil.* 35. *Vol.* 1. *& c. fin. de for. compet.* igitur immutabile, *l. jura sanguinis* 8. *de Reg. Iur.* Vnde domicilium novum & ex accidenti non mutat causam originis aut civitatem tollit originariam. *l. Senatores* 11. *de Senator.* Anchora *cons.* 37. nec eximit civem à commixtione civitatis originariæ. *l.* 1. *de decur. l. & qui originem* 3. *in pr. de mun. & honor.* Roman. *cons.* 39. adeò quidem, ut locus originis & non domicilij vel mortis inspiciatur. Alber. *in d. l.* 1. Roman. *d. consil.* 39. Gilman. *tom.* 1. *p.* 3. *Vot.* 2. *num.* 23.

Declara hoc locum habere respectu tantum honorum & munerum, & sic onerum personalium subeundorum: item respectu successionis; non etiam quoad jurisdictionem, quæ mutato domicilio & ipsa mutatur. Zanger. *de Except. p.* 2. *c.* 1. *n.* 68. Gail. 2. *obs.* 36. *n.* 10. C. I. A. *lib.* 5. *tit.* 1. *th.* 205.

II.

Domicilium facit incolas. *l. domicilium 20. & ibi gl. in verb. incolas. ff. ad municip. l. cives 7. l. si in patria 5. C. de incol.* Socin. *in cap. licet ratione. num. 8. de for. compet.* Gail. *lib. 2. observ. 35. num. 3.*

III.

Domicilium solo animo quæritur. *l. privilegio 6. ibi domicilij voluntatem. C. de incol. l. de jure 37. §. Celsus. ibi si utroque destinato sit animo. l. assumptio 6. ad municip.* Iac. de S. Georg. *in cap. cum nullus de temp. ordin.* imò non solo animo quæri, sed opus esse facto affirmat Gloss. *in l. cives. Cod. de incol. verb. larem.* per *l. domicilium 20. ff. ad municip. & in l. non utique 4. ff. ad municip.* Bart. *in l. placet. ff. eod.* vide Socin. *ad cap. licet de for. compet. num. 25.* ubi hoc declarat quod maximè requiratur animus, sed sola animi distinato non sufficiat: verum exigatur aliquis actus conveniens domicilio per quem animus declaretur: & si expressus animus unà cum actu domicilij significativo sufficiat, v. c. si in civitate quadam quis conduceret vel emeret domum, & verbo exprimeret, quod faciat animo ibi constituendi domicilium, quamvis sola possessionis ratio non faciat, quem incolam. *l. libertus 17. §. sola 5. ff. ad municip.* tamen hoc procedit quando quis animi sui motum aliter non declaravit, secus si voluntatem suam circa domicilium constituendum expresserit, neque in sola declaratione animi steterit, sed domum ibi emerit, & habitare cœperit, tunc actum sufficit, licet majorem partem bonorum ibi non habeat. Gloss. *in l. cives. C. de incol.*

Cap. XLVI.

Dominus.

Axioma I.

Olim Dominus etiam hodie dominus præsumitur. Gl. & Dd. *in l. sive. C. de probat.* Bald. & Bart. *ad l. 1. C. de confess.* Balb. *de præscript. thes. 4. quæst. 1.* Covarr. *cap. possessor. p. 2. §. 1. num. 1.* Everard. *in loc. Top. loc. à præter. ad præs.* Mascard. *conclus. 511. 874. 1074. 1346. quæst. 3.* Menoch. *lib. 1. præs. 48. num. 5.* Alex. *cons. 47. num. 12.* Gomes *ad §. sic itaque. num. 27. Institut. de Act.* Corn. *cons. 24. per tot. lib. 4. incip. licet in themate. & cons. 109. videtur in princ. 52.* Et hoc intelligitur si allegetur, ut dicit Alex. *cons. 69. in causa & lite & lib. 3. col. 2. vers. accedit.* vid. Socin. *in l. 1. col. 2. num. 21. ff. de acquir. poss.* ubi hoc limitat & declarat. add. Alciat. *de præsumpt. 21. q. 2.* Ratio, quia dominium habet naturam perpetuam: E. qui probat illud amissum aut mutatum debet probare. Menoch. *lib. 6. præs. 62. num. 3. 4. & per tot.*

II. Domi-

II.

Dominus qui semel factus est. amplius Dominus fieri nequit. *l. 4. §. lana. ff. de usucap. §. sic itaque. Instit. de Act.* ubi Gomes *num.* 13. *Vid. infra, lit. M. cap. Menm.*

III.

Nemo est Dominus suorum membrorum. *Vid. infr. lit. M. cap. Membrum.* add. & Carpzov. *p. 2. constitut. 21. definit. 1. num. 1. & p. 4. constitut. 1. defin. 11. n. 3. Vtext. in l. 13. ad L. Aquil.* Bachov. *2. disp. Treutl. 32. th. 5. D.*

IV.

Dominorum hortari est imperare & legem ponere. *l. jubemus. 4. C. ad L. Iul. repet.* Ioh. Gœdd. *1. Cons. Marp. 25. num. 64.*

Cap. XLVII.

Dominium.

Axioma I.

Dominium ex possessione præsumitur & probatur, *l. sicut 8. §. etsi ff. si serv. vind. l ult. C. de rei vind.* Dd. *in l. 2. C. de probat.* Afflict. *in cap. 1. num. 18. Vers. decimo. de contr. inter Dom. & fidel.* Rip. *in cap. sæpè. num. 2. Vers. quintum commodum. de restit. spoliat.* Gail. 2. *observat.* 45. *in fin.* Carpzov. *p. 2. jur. forens. constit. 14. defin. 25 num.* 9. Vasq. *lib. 2. contr. illustr. cap. 70, num.* 18. Cujus rei ratio esse videtur, quod dominium à possessione ceperit, & possessio ad dominium sit quasi quoddam antecedens, ut ait Tennin. *caut. 11. num. 7.* Vnde quod interdum ex possessione dominium probari posse negetur id accipiendum est, eo in casu quo dominium deducitur principaliter, sicut fit in rei vindicatione. Guid. Pap *quæst.* 28. Ant. Fab. *in Cod. lib. 4. tit. 14. def. 3. num. 9.* per *l. Titia. 48 de solut.* Carpz. *p. 1. const. 16. def. 24.* secus si incidenter deducatur, ita Bart. *in l. sicut 1. §. si quaratur. ff. si serv. vind.* quem sequuntur Bald. *in l. indicia. num. 3. Vers. si vero deducitur. & in l. cum res. num. 10. C. de probat. & in l. non ignorat. C. de his qui accusar. non poss.* Rip. *in l. rem qua nobis. num. 12. ff. de acquir. poss.* Campeg. *in tractat. de testib. reg.* 339. *Vers. quarto.* Lanfr. de Orian, *in tract. de testib. num.* 143. Schneidevv. *ad §. æquè. Instit. de action. num* 20. Guid. Papæ *decis. Gratiano. p.* 28. Boer. *decis. Burdegal. 42. num.* 8. Menoch. *de præsumpt. lib. 6. præsum. 63. num.* 11. Mascard. *conclus.* 539. *num. 9. & concl. 36. num.* 25. Gail. 2. *observ. 46. in fin.* Fulv. Pacian. *lib. 2. de probat. cap. 37. num.* 18. Bald. *consil. 37. num. 3. Vol. 5.* Aretin. *cons. 148. in fin.* Barbat. *cons. 80. num. 7 Vers. præterea est. Vol. 1.* Calcan. *cons. 31. num.* 11. Dec. *cons. 221. num. 4.* Alex. *cons. 10. n. 3. Vol. 4.* Alciat. *resp. 319. num.* 1. Socin. sen. *cons. 122. Vol. 4* Socin. jun. *cons. 135. num. 3. Vol. 2.* Parif. *cons. 75. num. 44. Vol. 4.* Cephal. *cons. 63. num. 13. Vol. 1.* Simon. Pistor.

Pistor. *cons.* 5. *num.* 4. *Vol.* 1. Vran. *cons.* 6. *num.* 10. *Vol.* 1. Menoch. *Vol.* 8. *consil.* 725. *num.* 35. Ioseph. Ludov. *decis. Lucan.* 54. *num.* 15. quod multo magis obtinet in probatione temporis immemorialis, quia tali tempore probato censetur & probatum dominium, Myns. 1. *obser.* 30. Schvvanem *lib.* 2. *process. Camer. cap.* 18. *num.* 48. Sic dominium per investituras probari, ajunt Felin. *in cap. cum causam. de probat.* Gozadin. *cons.* 94. *in fin.* Bursat. *cons.* 27. *n.* 7. communem dicit Mich. Grass. *lib.* 1. *opin.* 5. *quæst.* 4. nisi adversarius jus suum prætensum melius in re controversa probaverit, Afflict. *in proœm. feud. n.* 73. imò & probari per conjecturas asserunt, *l. judicia* 19. *C. de rei vindic. l. proprietatis* 4. *C. de probat.* Menoch. 2. *de arb. jud. quæst. cas.* 42. *n.* 1. Calcan. *cons.* 31. *num.* 11. Dec. *cons.* 146. *num.* 14. Socin. sen *cons.* 205. *num.* 3. *Vol.* 2. Socin. jun. *cons.* 135. *num.* 14. *Vol.* 2. Wesenb. *cons.* 21. *in fin.* Mascard. *concl.* 535. *num.* 5. *&* *concl.* 538. Vult. 2. *cons. Marpurg.* 30 *num.* 114. Vnde etiam in antiquis per famam & opinionem hominum probari dixerunt Innocent. *in cap. veniens de V. S.* Ias. *in l. admonendi de jurejur.* Bald. *in d. l. proprietatis. C. de probat.* ubi inquit, ejusmodi famam esse maximè virtutis in universalibus dominiis, puta Regum Comitum, & in territoriis civitatum, idemque reperiit. Bald. *in l. atqui naturaliter. §. cum me absente. num.* 1. *ff. de negot. gest.* & post eum Iason. *in l. cum aliquis. num.* 5. *C. de jure delib. add.* *&* Dec. *cons.* 428. *num.* 3. *& in cap.* 1. *de appellat.* Chassan. *in consuet.* Burg. *de just. rubr.* 1. *§.* 2. *num.* 15. Villalob. *in thes. commun. opin. lit. D. num.* 107. Paris. *cons.* 52. *num.* 50. *Vol.* 3. Barsat. *cons.* 28. *num.* 8. *Vol.* 1. Mascard. *de probat. concl.* 546. *num.* 14. Sichard. *in d. l. proprietatis. n.* 2. *in fin.* ubi limitando ait, quod de fama dicitur non est accipiendum in eam partem quasi per se probet, sed eum, cum est consentiens, i. e. si cum aliquo concurrat, ut si dominium sit notum vel pro noto habeatur, aut si præsens status respondeat dominio de præterito, Barbat. *consil.* 37. *num.* 13 *& cons.* 15 *num.* 6. *Vol.* 3. atque sic & testes ad probationem dominij admitti referunt, Bald. *cons.* 486. *num.* 4. *vol.* 1. *& cons.* 166. *Vol.* 4. Cravett. *cons.* 61. *num.* 5. *Vol.* 1. Vrsill. *in addit. ad* Afflict. *decis. Neapolit.* 277. maximè si de facto deponant per quod dominium acquiritur, Bald. *in l. cum res. num.* 2. *vers.* 3. *C. de probat.* *& in l. solam. num.* 5. *C. de testib.* Bertachin. *in repert. in verb. Testes deponunt. num.* 75. quâ ratione fit quod quoties deponunt de eo, quod non sensu corporeo, sed solo intellectu percipitur, ipsorum dictum aliter non valeat, nisi & rationem dicti reddant. Vran. *cons.* 13. *num.* 8. *Vol.* 2. & quidem concludentem de dominio, etiamsi de ea non essent interrogati. Innocent. *in cap. cum causam qua. de testib.* Alex. *cons.* 57. *num.* 4 *Volum.* 7. atque ita dominium sine reddita ratione non probari judicatum esse in Rota Romana testatur, Verall. *decis.* 279. *num.* 5. *p.* 1. *& cons. Neapolit.* Afflict. *decis.* 276. *num.* 3. quæ omnia intelligenda esse quando dominium probandum veniat principaliter in judicium deductum, non vero si incidenter; declarat Vult. 2. *cons. Marpurg.* 30. *num.* 145.

II.

Dominium difficilioris est probationis quam possessio. *§. commodum. Institut. de interdict.* **Dd.** *in l. cum res. ff. de probat.* **Boer.** *quæst.* **42.** *n.* **125. Menoch.**

Menoch. 2. *arbitr. iudic. cas.* 42. *num.* 1. quia maioris momenti habetur dominium, quàm possessio, neque facilè præsumendum. Carpzovius *p.* 1. *jurispr. for. const.* 16. *defin.* 74. *num.* 5.

III.

Dominii translatio nulla est absque possessionis traditione, *l. traditionibus* 20. *C. de pact. l.* 45. *ff. eod. §. per traditionem.* & ibi Dd. *Inst. de rer. divis.* Gloss. & Dd. *ad l.* 16 *ff. de fundo dotal.* quia traditio & apprehensio possessionis tanquam forma est dominii, cùm hoc non acquiratur, nisi præcedente rei occupatione, vel præcedente naturalis possessionis apprehensione. *l.* 1. *in pr. ff. de acquir. possess.* Ea propter dominium sine traditione vera vel ficta non transferri aiunt. *l.* 50 *ff. de rei vindic. l. pen. C. de pact. l. alienatum* 67. *de verbor. signific.*

Limita in principe, in eo enim specialiter receptum est, ut ex ipsius contractu transferatur dominium ipso jure sine traditione aut apprehensione possessionis, Ioh. Andr. *in cap. olim. de verb. signif.* Isern. & Bald. *in cap.* 1. *de nov. form. fidel.* & *in cap.* 1. *quid sit investit.* Angel. *in l. officium. ff. de rei vindic.* Iason. *in l. civitas. col.* 3. *vers. adde etiam. ff. si cert. pet.* & *cons.* 145 *num.* 4. *vol.* 2. & *cons.* 128. *num.* 5. *vol.* 4. Alex. *cons.* 187. *in fin. vol.* 2. & *consil.* 3. *vers. septimò. volum.* 5. Vicent. de Franch. *decis. Neapol.* 23. *num.* 11. Et hoc unum esse ex specialibus Papæ & Imperatori concessis, respondit Tiberius Decianus *consil.* 8. *num.* 230. *volum.* 1. Vultei. 2. *consil. Marpurg. cons.* 30. *num.* 54.

IV.

Dominium unius eiusdemque rei duobus in solidum non cedit. *l.* 5. *§. ult. commod.* Phil. Matth. *ad l.* 141. *§.* 1 *num.* 1. *de Regulis Iur. §. sed si rem* 10. ibi: *quod proprium est. Inst. de legat. l. si itaque* 14. ibi: *nec res quæ actoris. Instit. de Act. l.* & *an eadem* 14. *§. actiones* 2. ibi: *neque enim amplius. ff. de Except. rei judic. l. non ut ex* 159. ibi: *ita ex pluribus causis. ff. de Regulis Iuris.* Ratio, quia dominium est jus rem afficiens, plenissimè Gifanius *in l.* 3. *§.* 4. *num.* 46. *ff. de acquirend. possess.* & dominium undecunque sit, unum est. Hillig. in Donell. *lib.* 5. *cap.* 16. *in not. lit. D.* Bronch. *cent.* 3. *assert.* 94. Col. Iurid. Arg. *lib.* 41. *tit.* 1. *thes.* 8. *num.* 1. adde & Dn. D. Bleccium *ad l.* 3. *§. ex contrario.* 5 *ff. de acquir. possess. p. post membr.* 4. *axiom.* 5. Tiber. Decian. *vol.* 2. *resp.* 13. *num.* 1. Gothofr. *in not. marginal. d. l.* 3. *§. ex contrario. in fin.* nec potest utile dominium formale cum directo in eadem persona concurrere. quia idem directò & utiliter dominus esse non potest. *l.* 3. *§. ex pluribus* 4. *ff. de acquir. possess.* esset enim dare recognitionem superioritatis de se ipso ad se ipsum contra. *cap.* 1. & 2. *de consuetud.* Valasc. *de jure Emphyt. quæst.* 9. *num.* 8.

V.

Dominii proprium est alienare atque de re pro libitu disponere. Bart. *in l. si quis. §. differentia. n.* 4. *ff. de acquir. possess.* Bald. *in l. fœmina. §. illud. C. de*

C. de secund. nupt. Socinus *cons.* 72. *col. fin* & *cons.* 107. *num.* 34. *Vol.* 3. Herman. Vult. 1. *cons. Marpurg* 29. *num.* 33. Quia quilibet rei suæ moderator & arbiter. *l. in re mandata* 21. *C. mandat. l.* 2. *ff. de his qui sunt sui vel alieni jur. l. per provincias* 10. *C. de adif. privat.. cap. de his.* 4. *de sepult.* etiam in abutendo. *l. sed si lege* 25. *§ consuluit* 11 *ff. de petit. hered.* quem textum ad hoc singularem dicit Iason. *in l. more. col.* 3. *ff. de jurisdict.* & *in l. fin. C. qui testam. fac. poss.* cùm iniquum esset hominibus ingenuis non esse liberam rerum suarum administrationem, *l.* 2. *ff. si à parent. quis manumiss.* Baldus *in proœm. ff. col. pen. vers. juxta hoc quaero.* Castr. *consil.* 125. *Vol.* 2. Dec. *cons.* 55. *num.* 7. *cons.* 52. *num.* 2. *cons.* 419. *num.* 3. sicut econtrario justum, unicuique sua committere. *l. nemo exterus* 9. *C. de judiciis*, quod procedere tum demum, si res illa absolutè sua sit. declarat, Vult. *lib.* 2. *Consil. Marpurg. cons.* 25. *num.* 80. *vid. plura infr. in axiomate* 14. *h. t.*

VI.

Dominium non amittit qui dominium non habuit, Phil. Matth. *ad l. non videntur.* 83. *ff. de R. I.* quia non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit. *l. non potest* 208. *de Reg. Iur.*

VII.

Dominium non præsumitur quando non constat de ipsius initio seu principio, Bald. *in l. sive possideris. C. de probat.* per *l. ex persona* 3 *C. eod.* quem refert, & sequitur Afflict. *decis. Neapolit.* 373. *num.* 5. & post ipsum Fichard. *consil.* 151. *num.* 3. *Vol.* 2. eamque ob causam omnino & quidem plenè probandum est, juxta ea quæ deducit, Bald. *in l. indicta. num.* 3. *vers. si vero deducitur per modum. C. de rei vind.*

VIII.

Dominii acquisitio per sententiam tantam vim habet, ac si jure gentium acquisitum esset, Cravett. *cons.* 7. *num.* 10. Pruckman. *in tract. de Regal. §. soluta. cap.* 4. *m.* 1. *effect.* 5. *n.* 56. Regn. Sextin. 2. *cons. Marp.* 14. *n.* 69.

IX.

Dominium per præscriptionem quæsitum verum est dominium, Iason. *in l.* 1. *in princ. num* 57. & *l.* 2. *§. ex pluribus. num.* 33. *de acquirend. poss.* Wesenb. 1. *cons.* 4. *num.* 78. Est enim præscriptio titulus justus, *cap. de quarta* 4. *de præscript. cap.* 1. *eod. in* 6. Imol. *in cap. fraternitatis de testib.* Ea propter qui allegat titulum si probet præscriptionem videtur sufficienter titulum probasse. Paris. *cons.* 25. *num.* 18. *Vol.* 4. quia per eam jus omne contrarium tollitur. Paris. *cons.* 32. *num.* 5. *Vol.* 2. omnisque actio contraria extinguitur. Curt. sen. *cons.* 82. *cap.* 10. *num.* 5. Paris. *cons.* 13. *num.* 17. *Vol.* 4. Covarr. *cap. possessor. p.* 2. *de R. I. in* 6 & plenissimam securitatem is qui præscripsit consequitur. Paris. *ibid. n.* 19. & *cons.* 101. *num.* 81. vid. Wesenb. 1. *cons.* 2. *num.* 81. ubi dominium utile præscriptione quæsitum non amplius recognoscere directum, sed illi adversari asserit.

X. Domi-

X.

Dominium ex causis tanquam effectus infertur. Bald. *in l. proprietatis. num. 4. C. de probat.* Wesenb. 1. *consf.* 21. *num.* 46. unde & ex titulo tanquam causa dominij probatur ipsum dominium, & per titulum justificatur intentio. Idem Baldus *in l. cum res. num. 6. C. de probat. per c. licet causam de probat.*

X I.

Dominium est separatum quid à jurisdictione, *l. 2.* ubi Dd. *C. de pradr. prascr.* Vult. 2. *consf. Marp.* 30. *num.* 163.

X I I.

Dominium non potest esse in suspenso, *l. 3. §. si rem 2. de leg. 3. l. si tibi homo* 86. *§. cum servus 2. de legat. 1. l. a Titio* 64. *ff. de furt.* Fichard. 1. *consf.* 45. *num.* 4. & *consf.* 47. *num.* 19.

X I I I.

Nemini hominum jus suum detrahendum est, *§. ult. Inst. de his qui sui. l. 2. Si quis à par.* Quod adeò verum, utnec ipse Princeps id ex plenitudine potestatis facere queat. Gail. 2. *observ.* 56. & 142. Gyl. 4. *p. 1. Vot.* 29. *num.* 14. etiamsi dominium tantum esset quæsitum à privato beneficio juris civilis. Fach. *lib.* 8. *controvers.* 63. *junct.* Pinell. *ad rubric. C. de rescind. vendit. sit. ibidem.*

Excipe 1. nisi res sit modica. 2. nisi res vel jus tantum quæsitum sit in spe, *ut vid. tract. apud Fach. d. loc.*

Denique limita hanc regulam, nisi utilitatis & necessitatis publicæ causa id fiat. Capyc. *decis.* 61. *in fin.* & *decis.* 69. *num.* 1. Mar. *de iurisdict. l. 1. cap.* 4. *num.* 16. Gregor. Magelot *de Sec. & Salv. Cond. p.* 1. *num* 24. Gail. *d. observat.* 56. *num.* 3. Mynſ. 5. *observat.* 79. Vasq. 4. *Contr.* 1. Ratio, quia publica utilitas privatæ est anteponenda, *l. utilitas publica* 3. *Cod. de primipil.* 12. 63. Arnis. *lib.* 3. *cap.* 1. *de Maiest.* ubi tamen semper quatenus possibile pretium refundi oportet. *l.* 13. *§.* 1. *comm. divid. l.* 9. *C. de Op. publ.* Gabriel. *de non toll. jure quæsito. conclus.* 2. Car. Tap. *in l. fin. cap.* 9. *part.* 2. *num.* 48. *de Const. princ.* Arnis. *d. loc. num.* 8.

X I V.

Quilibet est rerum suarum moderator & arbiter. *§. per traditionem* 41. *Inst. de R. D. l.* 21. *C. Mand. l.* 8. *C. de Iudic.* unde, nemo invitus cogi potest, ut rem suam vendat, *l.* 11. *C. de C. E.*

Variè tamen hæc regula limitatur. 1. Ob testatorisvoluntatem, quod fit, quando hæres vel legatarius damnatus est alteri rem suam vendere, vel etiam alienam emere, & ille agnoscendo, vel adeundo hereditatem aut legatum est consecutus. *l.* 49. *§. pen.* & *ult. l.* 66. *de legat.* 1. *l.* 54. *de legat.* 2.

§ 2. *Institut. de singulis rebus per fideicommissum relictis.* §. 4. *Institut. de legat.*

2. Ob evitandam communionem, ut si quis partem sui fundi alienasset, & ante traditionem communi dividundo judicio conventus totum fundum per adjudicationem acceperit, cogi, & vicissim cogere alterius partis emtorem potest, ut dato pretio vel totum emat, vel accepto vendat quoque suam partem *l.* 34. §. 2. *C. de donat.*

3. Ob nimiam sævitiam: si quis enim olim durius tractaverat servos, cogebatur bonis conditionibus vendere, §. 2. *Instit. de his qui sui vel al. juris sunt:* ex quo Dd. inferunt: si quis durius tractaverit subditos, jurisdictionem vendere cogi. *Mynf.* 5. *obs.* 8.

4. Ob favorem rei vendendæ. ut, 1. si pater ob extremam paupertatem infantem victus causa vendidit, cogitur emptor pretio oblato non solum à patre, sed & quolibet alio eum restituere, *l. ult. C. de pat. qui filium distr.* 2. si alter ex Dominis servum suum manumiserit alter eidem partem suam vendere cogitur. §. *ult. l. de don. l.* 1. *C. de com. serv. manum.*

5. Ob religionem: cuius intuitu cogit judex 1. vicinum vicino iter, quod non habet, vendere ad sepulchrum, *l.* 12. *in princip. de relig.* 2. Si pecunia non sit in promtu, unde funus fiat, cogit hereditarias res vendere. *l.* 12. §. *ult. l.* 14. *in princ.* §. 1. *eod.*

6. Ob consuetudinem, nam & hoc induci potest, ut res certas quis justo pretio vendat, *l.* 13. §. 1. *comm præd. tam. urb. quam rust.*

7. Ob utilitatem publicam: huius enim etiam intuitu multi res suas vendere coguntur, *l.* 2. *C. pro quib. caus. serv. pro præm. libert.* quippe cuius gratia etiam in aliis à regulis juris communis recedimus. *l.* 51. §. *ult. Ad Legem Aquil.*

9. Ob annonæ vitandæ charitatem: ob quam quis sua victualia aliàs non venalia vendere cogitur *l.* 2. *C. ut nem. lic. in emt. specierum.*

Denique nisi specialis lex liberum illud arbitrium restringat, *l.* 14. *C. de contrah. emt.* ubi adde C. I. A. *th.* 26.

XV.

Dominium in dubio irrevocabiliter à Lege & consuetudine delatum præsumitur, nisi contrarium probetur, *arg. l. sive possidetis* 16. *C. de probat. l. an prætor* 7. §. *sed quod Papinianus, de min. l. ei qui* 88. *de hered. inst. l.* 1. *pr. Ad SC. Trebell.* M. Graff. 2. *comm. op. cap.* 20. *quæst.* 4. Rosenthal, *cap.* 11. *de feud. conclus.* 5. *lit. e.* Anton. Goth. *disput. feud.* 12. *thes.* 1. *lit. C.* adde *cap. sup. axiom.* 1.

XVI.

In ambiguis debitor non intelligitur dominium transtulisse, nisi probetur, aut subjecta materia diversum postulet. Vide Wesenbecium *Consil.* 2. *numero* 18.

CAP.

Cap. XLVIII.

Domus.

Axioma I.

Domus sua tutissimum cuique debet esse refugium, *l. plerisq.* 18. *ff. de in jus voc.* nihil enim sanctius esse quàm domus uniuscuiusque civium, inquit M. Cic. *in orat. pro dom. sua.* quem allegat Carpzovius *p.* 4. *Iurispr. Rom. const.* 13. *defin.* 9. *n.* 9. Vid. Reusner. *lib.* 1. *decis.* 16. *num.* 30. unde neminem invitum posse extrahi, ex domo sua, seu capi realiter ait *dict. l. plerique.* quod in civilibus causis, non verò criminalibus procedere ait Mynsing. 4. *observ.* 69. *per gloss. in l. nemo de domo. de Reg. Iur.* Vbi tamen quoad prius limitat, ut non locum obtineat in debitore suspecto de fuga, qui è domo extrahi potest etiam die festo & solenni, gloss. *in l. fin. C. de fer.* vel ob æs alienum. *l. sacrilegi* 6. *in fin. ff. ad L. Iul. pecul.*

II.

Domus non debet æstimari ex valore ædificii, sed ex reditu. Ioh. de Plat. *in l.* 2. *C de præd. & omn. reb. navic.* Boër. *decis.* 19. Vid. Ioseph. Ludov. *p.* 2. *decis.* 65. *num.* 11.

III.

In domo vel ædibus quod fit, per inhabitantes factum esse præsumitur, *arg. l. si vendita* 11. *ff. de com. & peric. rei vend. l. nam salutem* 3. *§.* 1. *ff. de offic. præfect. vigil.* Regn. Sixt. *cons. Marp.* 13. *n.* 26.

Cap. XLIX.

De Donatione. *Vide infr.* Liberalitas.

Axioma I.

Ad sibi donandum unicuique licitum est homines blanditiis inducere. Bellon. *cons.* 74. *num.* 7. Bursat. *cons.* 47. *num.* 26. Cephal *cons.* 414. *Illustris uxor. num.* 11. *vol.* 3. Dec. *cons.* 489. *In casu. num.* 6. *vers. Primo ergo non obstat.* Pacian. *cons.* 52. *num.* 46.

II.

Donatio in dubio potius pro donatione inter vivos quàm pro ultima voluntate est habenda, gloss. *in l. apud Celsum. §. Iulianus, in verb. spopondisset. de dol. mal.* Coll. Iurid. Witteb. *inter Cons. Germ. ICtor. Francofurti impress. tom.* 4. *cons.* 50. *num.* 3. Florent. à Venningen *eodem tomo, cons.* 1. *num.* 56. ubi addit pro hac regula facere *text. in l. fin. C. de donat. mort. caus. & l. Seja*

& l. Seia 42. *in fin. ff. eod.* add. & Iason. *in l. qua dot. num.* 26. *ff. solut. matrim.* Iul. Clar. *in §. donatio. quæst.* 4. *num.* 2. ubi ait, qualitatem hanc quod sit causa mortis in dubio non præsumi, & ideò qui illam allegat, debere eam probare. Vide Regn. Sixtin. 1. *Cons. Marp.* 12. *num.* 24. quando mortis mentio à donante fit, pro donatione inter vivos non habetur. Bald. *cons.* 108. *dub.* 4. *lib.* 3. Dec. *cons.* 305. *num.* 1. Paris. *cons.* 16. *num.* 7. *lib.* 2. Rolandus à Valle *cons.* 61. *num.* 5. *lib.* 2. Dec. *in l. fin. C. de pact. num.* 20. Iason. *in l. qua dotis. num.* 6. *ff. solut. matrim.* Paris. *cons.* 16. *num.* 4. *lib.* 2. nisi ob benemerita facta sit donatio, hanc enim in donatione inter vivos adeò considerari ait Baldus *in l. si mortis. col.* 1. *C. ad Legem Falcid. in Vers. nunquid.* ut licet per verba hæc, dono tibi post mortem meam, celebretur mortis causa donatio, tamen hoc non procedere statuat, si ex meritis præcedentibus aliud præsumatur. *d. l. Seia. ff. de don. mort. caus.* quem sequitur & Tiraquell. *in rep. l. si unquam. in Verb. largitione donatus. C. de revocat. donat. num.* 53. ubi inquit, quod licet Doctores *in d. l. qua dotis*, hanc limitationem prætermiserint, tamen hæc non minus quàm illæ omnes, de quibus à Doctoribus ibi agitur, notanda esse, quod comprobat & Rolandus à Valle *consilio* 61. *num.* 41. *lib.* 2.

III.

Donari censetur, quod nullo jure cogente conceditur, *l. donari* 29. *ff. de donat. l. donari* 82. *ff. de Reg. Iur.* Regn. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 19. *num.* 33. Donatum enim non dicitur, quod jure cogente datum est, cùm ex mera libertate ac munificentia donatio proficiscatur. *l.* 27. 29. *ff. de donat.* Philipp. Matth. *ad l.* 16. *de Reg. Iur. num.* 18. Hyppol. à Collib. *ad l.* 82. *in princip.* Sturz. *num.* 2. Hœnon. 2. *disp.* 9. Ioh. Gœdd. *de contrah. stip. c.* 1. *conclus.* 3. *num.* 37. Fachin. 7. *contr. c.* 75.

IV.

Donatio inter patrem & liberos est nulla, *l.* 1. *§.* 1. *ff. pro donato. l.* 2. *§. fin. ff. pro hered. l.* 11. *C. de donat. l.* 17. ubi Bald. *C. eod. l.* 25. *C. de donat. inter Vir. & uxor.* Mozz. *de donat. cap. de personis, inter quas cadit donat. num.* 13. Clar. *de donat. quæst.* 8. Bocer. *de donat. cap.* 3. *num.* 3. Schneidevv. *ad §.* 2. *num.* 66. *Instit. de donat.* Gomez 2. *variar. resolut. cap.* 9. *num.* 25. habentur enim pro una eademque persona, *§.* 4. *Vers. et Verò Instit. de inutil. stipulat.* nec concursus actionis & passionis in eadem persona circa idem ad idem eodem tempore per naturam toleratur. *l. frater à fratre* 38. ubi gloss. Bart. Ias. Castr. & alii *ff. de condict. indeb.* nedum per artem, Ioh. Gœdd. *lib.* 1. *Consil. Marpurg. cons.* 26. *num.* 276. quia hæc naturam imitatur, *§.* 4. *ff. de adopt.*

Limita 1. non procedere hæc in remuneratoria, quia hæc non est propriè donatio; sed quædam accepti beneficii compensatio, *l.* 12. *§.* 8. *Mandati.* Bart. *in d. l. frater a fratre. num.* 57. *l.* 1. *ff. de donat. num.* 1. *& in l. Aquilius. num.* 3. *ff. eod. per l. si Verò non remunerandi* 12. *ff. mandati.* Panorm. *ad rubr. de donat.* Gail. 2. *obs.* 38. *num.* 5.

Limi-

Limita 2. si esset jurata. Mynf. 2. *obferv.* 33. *num.* 5. Mozz. *d. cap. de perf. inter quas cad. don. num.* 20. Bocer. *de donat. cap.* 3. *num.* 4. Riminald. *in* §. 1. *Instit. de donat. num.* 273. Treutler, 2. *disput.* 19. *thes.* 3. *lit. e.* Gail. *lib.* 2. *obferv.* 38. *num.* 7.

Limita 3. si publica autoritate aut per cessionem curatoribus fiat, maximè vero intuitu peculij adventitij seu bonorum maternorum. arg. eorum quæ scribit Michael Graff. *lib.* 2. *artic. collatio bonorum. quæst.* 9. *num.* 6. vid. Ioh. Petr. Ferrar. Papiens. *in pract. form. libell. pro herede vel re sing. verb. communiter. numero* 13. *in fin.* ubi hoc casu donationem valere ait, cum quoad hoc peculium pater & filius pro una & eadem persona non habeantur. *l.* 130. & ibi Dd. *à contrario sensu de V. O.* Mynf. *ad* §. *ei vero. num.* 4. *Instit. de inut. stipul* Goedd. *d. cons.* 26. *num.* 281.

Limita 4. si donatio facta filio naturali tantùm. Socin. *in reg.* 140. *incip. à patre facta donatio. fac. text. in l. omnes* 17. §. *Lucius* t. *quæ in fraud. cred.* Regn. Sixtin. 1. *Conf. Marpurg.* 12. *n.* 38.

V.

Donationi inter vivos semel factæ standum est, *l. possessionem* 3. *l. fin. C. de revoc. donat.* quia in donatione quæ perfecta est nulla cadit pœnitentia, *l. si vel Emancipatus* 17. *C. de donat. l. donationes in concubinam* 31. §. *pater* 2. *ff. eod.* Bart. *in l. fin. num.* 7. *vers. istam partem. ego teneo ff. de condict. caus. dat.* Pacian. *cons.* 52. *num.* 32. ac adeo firma & perfecta censetur, ut conditionalis postea fieri nequeat, *l. perfecta* 4. *C. de donat. quæ sub mod* ut ne quidem prætextu alicujus rescripti Imperialis revocari possit. *l. si donationem* 5. *C. de revoc. donat.* Regn. Sixtin. 1. *Conf. Marp.* 12. *n.* 33.

VI.

Donatio semel extincta non reviviscit, sed extincta manet quoad omnes effectus, *l.* 98. §. *aream* 8. *ff. de solut. l. inter stipulantem* 83. §. *si rem* 6. *ff. de Verb. Oblig. l. ejus qui* 29. §. *fin. ff. de jur. fisc.* Tiraquel. *ad l. si unquam verb. susceperit. num.* 191. *in fin. C. de revoc. donat.* Tiber. Dec. *resp.* 49. *num.* 9. *vol.* 4. Surd. *cons.* 18. *num.* 10. Goedd. 1. *Conf. Marp.* 26. *num.* 170.

VII.

Donatio mortis causa nil aliud est, quam ultima voluntas. *l. ult. in fin. C. de mort. caus. donat. fac. text. in l. illud generaliter* 37. *ff. eod.* & §. 1. *vers. hac mortis caus. Instit. de donat.* intellige scil. respectu confirmationis & effectus.[1] Anton. Gomez *var. resolut. tom.* 2. *tit. de donat. num.* 16. Regner. Sixtin. 2. *Conf. Marpurg.* 10. *num.* 49. Vnde tamdiu durat ac valet quamdiu à donante non fuerit revocata. Regner. Sixtin. *d. cons.* 10. *num.* 58. hominis enim ultima voluntas est ambulatoria usque ad extremum vitæ spiritum. *l. cum hic status* 32 §. *ait oratio* 2. *ff. de donat inter vir. l translatio* 6. *in fin. ff. de adim & transf. legat. can. ultima voluntas* 4. *caus.* 13. *q.* 2. *l. si quis in principio testamenti* 22. *ff. de legat.* 3. quare & hanc ad libitum & sola donantis pœniten-

pœnitentia revocari colligitur *ex l. non omnes.* ubi Bart. & Dd· *si cert. pet. l. qui mortis* 30, *ff. de mort. cauf. donat.* Socin. *in repet. t. sciendum. num.* 52 *ff. de legat.* 1. Ioh. Croi. *in rubr. de V. O. num.* 44. Iacob. de Nigr. *ibidem num.* 177. Chassan. *ad consuetud. Burg. rubr.* 7. *§.* 5. *num.* 9. Regner. Sixtin. 2. *Consil. Marpurg.* 18. *num.* 132.

VIII.

Donare est animi nobilis & liberalis proprium: eleganter Gregorius *in cap.* 1. *de donat. Hanc sibi* (prudens scilicet & magnus animus) *nobilitatis legem imponit, ut debere se, quod sponte tribuit, existimet: & nisi in beneficiis suis creverit, nihil se praestitisse putet.* quem textum aureis scribendum dicit literis Gail. 2. *obs.* 72. *num.* 9. add. Corneus 1. *cons.* 36. *num.* 8. & 2. *cons.* 186. *num.* 12. Vivius 1. *decis.* 86. *num.* 11. Donare enim ornamentum est nobilium *cap.* 1. ubi Cujac. *de donat* Lup. *in repet. rubr. de don. int. vir. & uxor. §.* 9. *num.* 1. Menoch. *lib.* 6 *praesumpt.* 59. *num.* 6. Dec. *resp.* 66 *num* 36. *volum.* 43. Thoming. *cons.* 12. *num* 27. *vol.* 1. Carpzov. *p.* 2. *constitut.* 42. *defin.* 16. *num.* 6. Laus Regum. Anton. Corset. *de potest. reg. p.* 1. *num.* 15. Gail, 2. *observ.* 62. *n.* 9. Natt. *cons.* 554. *num.* 33. *tom.* 3. Gloria Principum, *l. penult. C. de donat. inter vir. l.* 1. *C. de thesaur.* Reusner. *dec.* 4. *num.* 51. *lib.* 4. Cravett. *cons.* 14. *num.* 16. Cephal. *cons.* 369. *num.* 73. Proprium Senatorum, *arg. l* 7. *§.* 3. *ff. de donat.* Nolden. *de stat. Nobilit. cap.* 2. *num.* 30. *§.* 3.

IX.

Nemo in necessitatibus liberalis existit, *l.* 18. *de Adim. legat.* Unde donare non dicitur, qui necessariis oneribus succurrit. Ex Oldrad. Berlich. *lib.* 2. *decis.* 229. *in fin.* ubi exemplum in marito impensas in morbum mulieris faciente, quod non donare videatur. *Vide infra lib.* 10. *tit. de Liberalitate.*

X.

Donanti qui vicissim aliquid praestat, videtur compensare donationem, *l. si remunerandi* 12. *§ inde Papinianus* 8. *mand.*

Limita si animus donatarii & donandi intentio appareat, secus si credendi animus allegetur, *l.* 3. *C. de religios.* ubi Sich. *n.* 2.

XI.

Donatio juris liquidi est remissio, *l. si quis delegaverit* 12. ubi Bart. *de novat. l.* 4. *C. eod. tit. l. hoc jure* 19. *§.* 1. *ff. de donat. l. si quis obligatione* 11. *de R. I.* Bart. *in l. si quis cum aliter. num.* 8. *de Verb. Oblig. l. Modestinus.* ubi Doctores *de donat.* Alexand. *consil.* 22. *num.* 8. *volum.* 1. Wesenb. *lib.* 1. *cons.* 3. *num.* 63.

XII.

DONARE est perdere, *l. filiusfamilias* 7. *ff. de donat. l. cum de indebito* 25. *vers. qui non solvit. ff. de probat.* [*l.* 1. *§. sed etsi non mortis* 2. *ff. de*

ff. de ration. distrah. Joseph. Mascard. de probat. conclus. 554. num. 1. & 2. Johan. Gœdd. 3. Consf. Marp. 26. num. 66.] Surdus de aliment. tit. 6. quæst. 1. num, 4. cum seqq. & quæst. 5. num. 7. cum seqq. & cons. 5. num. 72. [Donare enim non est administrare, sed dilapidare, Bald. in l. pactum Curatoris. num. 1. C. de pact. l. filiusfam. in verb. ut perdat. ff. de donat. & in l. 1. num. 3. C. si advers. donat. per l. si fundum. §. pen. ff. de legat. 1. Wesenb. 1. consil. 3. num. 64.] quod intelligi debet, cùm donatur indignis Cancer. variar. part. 2. cap. 5. num. 64. & cap. 8. num. 109.

XIII.

DONARE suum nemo præsumitur, l. cùm de indebito 25. vers. si verò. ff. de probat. l. Campanus. 47. ff. de oper. libertorum. l. fin. C. de novat. Tiraquell. in l. si unquam. verb. donatione largitus. num. 206. C. de revocand. donat. Menoch. de arbitr. casu 88. Pichard. ad princ. Inst. quibus non est permissum facere testam num. 66. Mascard. de prob. conclus. 554. num. 1. Surdus de aliment. tit. 6. quæst. 5. num. 7. Flamin. Paris. de resignat. benefic. lib. 8. quæst. 1. num. 5. Brunor. à Sole in locis communib. verb. donatio. num. 15. Joseph. Sesse Aragon. decis. 182. num. 6. Marian. Antonin. variar. resolut. lib. 2. resolut. 23. num. 11. & 12. Bellet. disquisit. clerical. part 1. tit. de bonis clericor. §. 9. num. 7. Farin. in praxi crimin. part. 4. decis. 136. in addit. lit. C. Flores de Mena var. lib. 3. quæst. 23. num. 90. Octav. Glorit. resp. 1. part. 3. num. 47. in princip. Piccardus ad princip. Institut. quibus non est permissum fac testam. num. 66. Stephan. Gratian. discept. forens tom. 5. cap. 824. num. 17. Ita ut potius error, quàm donatio præsumatur, ex Mascard. de probat. conclus. 554. num. 5. & conclus. 639. num. 10. & conclus. 1173. num. 4. Menoch. cons. 1. num. 215. Flamin. Paris. d. tract. lib. 9. quæst. 19. num. 5. Joseph. Sesse d. decis. 182. num. 5. Benedict. Ægid. in repet. ex hoc jure, ff. de Iustit. & Iur. p. 11. cap. 11. num. 25. Natt. cons. 77. num. 16. num. 16. Rolandus à Valle cons. 11. num. 46. volum. 3. Ruin. cons. 215. volum. 1. Becc. cons. 52. num. 70. Surdus cons. 202. num. 14. cum seqq. Octav. Glorit. resp. 10. num. 111. novissimè Joseph. Vela differt. 21. num. 45. post princip. vers. at in dubio. [add. & Bald. cons. 189. Creditor. in fin. lib. 2. Dec. cons. 350. num. 4. cons. 571. num. 4. cons. 644. num. 5. Jason. in l. Iurisgentium. §. si cum nulla. num. 28. de pact. etiamsi in facto pro-

cto proprio esset. *l. etsi me putem. 22. in princ. cum gloss. ff. de condict. indeb. junct. l. 1. eod.* Curt. jun. *cons. 56. num. 5.* quem secutus Cravett. *cons. 77. num. 14. cons. 142. num. 26.* Ruin. *cons. 215. num. 12. lib. 1.* Sic fatuitas potius quàm donatio præsumitur, Bald. *in l. generaliter. C. de non num. pecun.* imò datum potius præsumitur ex ea causa, quæ minorem jactationem continet, quàm ex alia, Butr. *cons. 65.* Cravet. *cons. 106. num. 11.* Hinc stultum & dementem præsumi eum, qui omnia sua donat, dixit Paris. *cons. 88. n. 13. lib. 3.* vid. Tiraq. *in l. si unquam. in verb. donatione largitus. num. 209. C. de revocand. donat.*] Et ideò omnis sumitur conjectura, ut donatio evitetur, *l. eleganter 24. §. qui reprobos 1. ff. de pign. act. l. si cum aurum 10. ff. de solut.* Decius *cons. 150. num. 4.* Surdus *cons. 262. num. 73.* Carol. Bardel. *cons. 22. num. 40.* quos refert Octav. Glorit. *resp. 1. part. 3. num. 47.* [Alex. *cons. 40. lib. 4. num. 4. cons. 164. num. 6. lib. 5. & cons. 87. num. 15. lib. 6.* Treutler. *disp. 19. thes. 2. lit. a. vol. 2.* Vult. 1. *cons. Marp. 15. num. 150.* Donatio enim fundata ex præsumptione nonnunquam est fallax: & ideò facilè per aliam potest tolli., ne fictio plus habeat roboris, quàm veritas, & tacitum plus valeat expresso. Tiraquell. *in d. l. si unquam. num. 156.* Afflict. *decis. 80. num. 4.* Gilman. 4. 1. *vot. 5. n. 53.* Carpzov. *p. 2. const. 19. defin. 28. num. 2. p. 2. const. 12. defin. 38. num. 2. & p. 3. const. 11. defin. 15. num. 6.*]

[Limita, si animus donatarii & donandi intentio appareat, ut si credendi animus allegetur. *l. 3. Cod. de religios.* ubi Sichardus *num. 2.* Plures exceptiones vide in Colleg. Jurid. Argent. *de negot. gest. thes. 43.*

CAPUT L.

Dormiens.

Dormiens non committit maleficium. Gail. *lib. 2. observ. 110.* Clem. *unic. de homicid. & can. si concupiscentia 8. caus. 15. q. 1.* non enim peccare videtur, qui dolo caret, *can. testamentum 1. ubi gloss. ad verb. rea. distinct. 6.* Bartol. *in l. penult. ff. ad L. Pompei. de parricid. per l. 24. §. 2. vers. vitium. ff. de damn. infect. cap. fin. ubi Dd. de his qui fil. occid.* Wesenb. *in parat. ff. de injur. numero 4.* Vnde dormiens furioso quoad intellectum ac amenti comparatur. *cap. majores 3. §. sed adhuc. & § item quaeritur. de baptism.* ac mortuo similis esse dicitur. Clem. 1. *in fin. de Summ. Trinit.* ubi Cardin. Dd. *in l. 1. §. adi-*

piscimur

pifcimur. ff. de acquirend. poss. Bart. *in l. ut vim. ff. de just. & jur.* Sic Virgil. *libr. 6. Aneid.*

Dulcis & alta quies placidaque simillima morti.

Item:

Stulte quid est somnus gelida nisi mortis imago.

Alia plura retulit Tiraquel. *in tract. de pœnis legum caus. 5. num. 2. ubi num. 3.* refert. Platonem *lib. 6. de LL.* sic dicentem: Nemo dum dormit alicujus pretij est, non magis quam si non viveret. add. & Menoch. *2. arb. jud. 327. num. 5.* Zas. *ad d. l. 1. §. adipiscimur. num. 8. de acquirend. poss.* Damhaud. *in prax. crimin. cap. 84. num. 10.* Covarr. *in clem. si furiosus. in initio 3. part. relect. §. 5. num. 6.* Plac. *lib. 1. delict. cap. 31. num. 3. &* Mar. Socin. *ad cap. ad audientiam. numero 14. de homicid.*

Cap. LI.

De Dote.

Axioma I.

Quod judicatur de dote idem & de augmento ejus judicari debet. *Auth. æqualitas. C. de pact. convent.* Augmentum enim dotis nihil, ab ipsa dote differt, & quod in ea locum habet, etiam in augmento dotis merito obtinebit. *l. inter socerum 26. §. cum inter 2. ff. de pact. dotal. l. etiam. 8. Cod. de jur. dot.* Roland. à Valle *in tract. de lucr. dot. q. 100.* Regner. Sixtin. *Vol. 2. Consil. Marpurg. 17. num. 16.* Menoch. *cons. 154. num. 5.* Wesenb. *1. cons. 26. num. 26. & 28.* cum eodem jure augmentum censeatur cum principali & hujus naturam sequatur. *l. si convenerit 18. §. si nuda. 1. ff. de pign. act.* Sebast. Medic. *in tract. de statut. p. 4. quæst. 28. num. 5. vers. in quibus regula fit.* add. & Anton. Fabr. *in Cod. lib. 9. tit. 6. defin. 3. num. 2.* Carpzov. *p. 3. Iurisprudent. forens. constit. 23. defin. 10. num. 6.*

II.

Pro dote relictum sapit institutionem. Iason. *in Auth. novissimi. cap. de testam. num. 33.* Iul. Clar. *de testam. quæst. 38. num. 12.* Wesenb. *2. cons. 85. numero 35.* Vnde etiam dos censetur esse loco legitimæ, *l. quoniam 32. C. de testament. l. unic. §. videamus 11. C. de rei uxor. act.* Geminian. Philip. Franc. *in cap. 2. de pact. & ibi:* Georg. Natta, Castr. *cons. 120. notandum. num. 2. & 3. volum. 2.* Alex. *cons. 27. videretur. num. 6. & 7. vol. 5.* latè Coras. *in reper. l. filium quem. in fin. num. 115. cum mult. seqq.* Ricard. Matt. Cyn. & Bald. *in l. sancimus. C. de nupt.* Bart. *in l. Titio. §. Titio genere. ff. de cond. & demonstr.* Cons. Argent. *1. cons. 86. num. 73.* Vult. *2. Cons. Marp. 29. n. 41.*

III.

Dos succedit locò alimentorum eorumque eadem est ratio, quæ dotis *gloss. in l. ob æs. Cod. de præd. minor.* Hartman. Pistor. *2. obs. pract. quæst. 37. num.*

num. 4. Salicet. *in l. qui liberos. ff. de rit. nupt.* Alex. *in l.* 32. *§.* 1. *de cond. indeb.* Math. de Afflict. *decis.* 111. *num.* 10. Bald. Novell. *in tract. de dot. p.* 6. *priv.* 16, Carpzov. *p.* 2. *jurisprud. For. constit.* 46. *defin.* 20. *num.* 10. *& p.* 4. *constit.* 26. *defin.* 2. *num.* 4. æquiparatur cum causa studiorum, Bart. *num.* 31. Iason *num* 51. Alex, *& communiter Dd. in l.* 1. *ff. solut. matrim.* Wesenbec. *p.* 2. *consil* 80 *num* 7. & est instar peculij, *l. quod dicitur* 5. *ff. de impens. in rem dotal. fact.* Concennat. *lib.* 2. *quæst. juris* 5. *num.* 2. Vnde quia constat dotium causas esse privilegiatas *l.* 1. ubi Dd. *ff. solut. matrimon.* æquiparantur etiam piis causis, *c.* 1. *§. donare qual. olim pot. feud. alien.* 2. *f.* 9. *l. cum is* 32. *§. mulier* 2. *ff. de condict. indeb.* Bald. *in l. sicut ab initio. in fin. C. de O. & A.* Everard. *in loc. legal. a dot. ad piam caus. num.* 1. Natta *cons.* 100. *num.* 14. *lib.* 1. Cephal. *cons.* 485. *n.* 91. atq; etiam fisci privilegiis gaudere dicuntur, *l. dotis sua* 9. *ubi not.* Dn. Goth. *C. de jur. dot. l.* 2. *& ibi gloss. C. de privil. fisc. l.* 2. *C. in quibus caus. pign. tac. contr. junct. l. un. §.* 1. *C. de rei uxor. act. l. fin. Cod. de pact. convent. l. assiduis* 12 *C. qui pot. in pign.* ideoque etiam favore dotium quam plurima contra juris communis regulas permissa & constituta sunt. *l.* 1. *C. de rei ux. act. l.* 1. *l. ad ex actione* 6. *C. de dot. promiss. d. l. assiduis* 12. *§ fuerat.* 29 *Inst. de action.* Dd. *in l.* 1. *ff. solut. matrim.* Bald. Novell *de dot. p.* 6. Roland. à Vall. *cons.* 25. *num.* 23. *lib.* 4. & dicitur cum fisco pari passu ambulare, exceptio tamen est in causa primipilari, *l. satis notum* 4 *C. in quib. caus. pign. tac. contr.* *l. utilitas* 3. *C. de primipil. lib* 12. Hartm. Hartm. ab Eppingen *lib.* 2. *tit.* 27. *de creditor. observ.* 19 quin & dotis causa aliquando fisco est potior, *l. dotis sua* 9. *C. de jur. dot.* Didac. Covarr. 1. *Var. resolut.* 16 *num.* 7 *circa fin.* Socin. Rip. Iason, & Dd. *in d. l.* 1. *ff. solut. matrim.* Schneidevv. *ad §. fuerat. num.* 56. *Instit. de action.* Anton Peregr. *de jur. fisc. lib.* 6 *tit. de pign. & hypoth. num.* 24. Hartm. Hartm. *d. observ.* 19. *& obs.* 17. *eod. tit.* 27. *num.* 12. magisque privilegiata, *arg. l. unic. C. de rei uxor. act. junct. d. l. assiduis.* Hartman. Hartm, *d. observ.* 17. *num* 4 9. 12. adeo ut in ambiguis non pro fisco, sed pro dote responderi debeat, *l. in ambiguis* 85. *ff. de R. I. l.* 2. *C. de jur. fisc.* Iohan. Gœdd 1. *Cons. Marp.* 24. *num* 170. Doti tamen non ita favendum ut aliis injuriam vel damnum faciamus. *cap. ex tenore* 11. *extr. de foro compet.* Ludov. Gomez *ad §. fuerat. Instit. de Actionib. num.* 32. Carpzov. *p.* 1. *Iurispr. Forens. constit.* 28. *defin.* 65. *n.* 13.

IV.

Dos sine matrimonio esse non potest, *§. si quis adversus* 12. *Institut. de nupt. l.* 3. *ff. de jur. dot. l. ult. C. de donat. ante nupt. l. sancimus* 24. *C. de nupt.* Carpzov. *p.* 2. *constitut.* 46. *defin.* 20. *num.* 5. nec dos esse potest, ubi matrimonium ad huc nullum est, *l. si ego* 9. *in pr. l. tali* 48. *ff. de jur. dot.* Carpzov. *p.* 3. *constitut.* 13. *defin.* 25. *num.* 3. quia dotis datio est de solennitate matrimonij, Nicol. Boër. *decis.* 22. *n.* 2. Carpzov. *p.* 1. *constit.* 28. *defin.* 3. *num* 5. nec dos nisi secutis nuptiis debetur, *l. cum multa* 20. *C. de donat. ante nupt.* Carpzov. *p.* 3. *constit.* 19. *defin.* 8. *num.* 5. cum semper in se conditionem habeat, si nuptiæ sequantur. *l. promittendo* 41. *in pr. ff. de jur. dot.*

V. Dotis

V.

Dotis numeratio non scriptura dotalis, rem facit dotalem. *l. 1. C. de dot. caut. non num. l. si ex cautione 3. C. de non num. pec. ubi gloss. in verb. probare. l. cum citra 15. C. de jur. dot.* Gail. 2. *obs. 81. num.* 2. Dos enim traditionis facto constitui dicitur Bart. *in rubr. ff. solut. matr. num.* 16. & 21. Wesenb. *cons. 11. num.* 22. Vult. 2. *cons. Marpurg. 29. num.* 25. ideoque nec præsumi datum in dotem ajunt, Bart. *in l. nullam. num. 3. 4. C. de jur. dot.* Phanuc. *de lucr. dot. gloss.* 10. *num.* 38. Bart. *in l. si constante. quæst. 7. ff. solut. matrimon. num.* 15. Bald. Novell. *de dot. p. 6 privil. special.* 14. Ea propter sicut dotis constitutio non præsumitur, sed probanda est. ut post alios deducit Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præs. 7. per tot.* Anton. Fab. *in Cod. lib. 5. tit. 2. definit.* 8. *num.* 2. ita nec numeratio dotis etiamsi promissa sit præsumi debet, sed probanda erit. ut idem tradit Menoch. *d. præs. 7. n.* 1.

VI.

Dos congrua dicitur quæ respondet legitimæ, Salicet. *in l. sancimus. in fin. C. de nupt.* Alex. *cons. 69. num. 2. vol. 1. & cons. 7. vol. 2. & cons. 83. n.* 4. Dec. *cons. 180. in princ.* Crot. *cons. 120. num.* 44. Neviz. *cons. 95. num.* 10. Gailius 2. *observ.* 147. *num.* 6. nomen enim dotis intelligitur de dote congrua. Vult. 2. *cons. Marpurg. 29. num.* 50. Vnde & in dubio Lex judex & quilibet bonus vir arbitratur patrem semper discrete congrue ac convenienter filiæ dotem constituisse, Castr. *cons. 275. num.* 5. Laur. de Fano *in tract. extant. masc. fœm. bon. succed. circ. fin.* Simon. de Præt. *cons* 138 *num.* 43 Contra vero Dos modica appellationem dotis non meretur, Regner. Sixtin. 2. *consil. Marpurg. 19. num.* 36. *arg. ejus quod dicitur,* quod modicum & nihil in jure æquiparari soleant. *l. Sonatus* 43. *§. Marcellus 1. ff. de legat. 1. l. quamvis* 32. *ff. de condit. & demonstr.* Natt. *cons. 448. num.* 10.

VII.

Dotare filiam patris est officium. *l. fin. vers. utrumque C. de dot. promiss.* Socin. *regul.* 348. Diaz. *reg* 523. etsi filia sit dives, *d. l. fin.* & bona habeat propria, Alex. *in l. 1. num. 12. ff. solut. matrimon.* quod & verum est si vel maximè ab extraneo aut marito suo. filia esset dotata, quia pater adhuc ipsi dotem assignare tenetur. Bald. Novell. *in tract. de dot. p. 6. privil. 16. num.* 8. Vult. 2. *cons. Marpurg.* 29. *num.* 4.

VIII.

Dos debet assignari secundum consuetudinem regionis vel patriæ, Corneus *cons. 48. incip. de pluribus. col. 3. volum. 2. & cons. 107. incip in hac col. penult. & fin. vol. eod. & cons. 111. videtur. col. 2. vol. 11.* Socin. *cons. 288. circa prim. quæst. col. 7. n. 17. lib.* 2. Cons. Arg 1. *cons. 86. n.* 38.

IX.

Dos mulieris est proprium matrimonium, *l. 3. §. ergo etiam 5. ff. de minor. l. Pompeius 8. ff. famil. ercisc. l. pater filiam 14. in princ. ad Leg. Falcid.*

l. in rebus 30. *C. de jur. dot. l. unic. §. & hoc ex rei.* 14. *C. de rei uxor. act. l. quamvis.* 75. *ff. de jur. dot. l. fructus.* 7. *§. si fundum vero.* 12. *l. si constante* 24. *§. si maritus* 5. *ff solut. matrim. l. pater filia* 71. *ff. solut. matr. gloss. in l. Lucius Titius. ff. quibus mod. pign. solv.* Vult. 2. *cons.* 29. *num.* 1. Mulieri enim debetur etiam constante matrimonio. *l. servum dotalem* 21. *ff. de manumiss.* & dicitur esse in bonis uxoris. *l.* 4. *ff. de collat. bon.* respectu mariti aliena, & naturaliter in dominio uxoris etiam constante matrimonio. *l. in rebus* 30. *C. de jur. dot.* atque sic rei vindicatione experiri posse ait, *l.* 3. *Cod. de Rei vindic.*

Declara Maritum Legis autoritate haberi ac esse Dominum rerum dotalium quoad effectum rei vindicationis, ac jus utendi fruendi, sed non nisi revocabiliter, mulierem verò jure naturali ac revera Dominam permanere, *d. l.* 30. *C. de jur. dot.* prout sentiunt Franeisc. Connan. *lib.* 8. *comm.* 9. Ioh. Coras. *lib.* 5. *miscell. cap.* 14. Iac. Cujac. 10. *obs.* 52. Carpzov. 2. *jurisprud. Forens. constit.* 42. *defin.* 19. *num.* 21.

X.

Dos & donatio propter nuptias æqualitatem desiderant. *Auth. æqualitas. C. de pact. convent. Auth. dos data. C. de donat. ante nupt. §. est aliud. Instit. de donat. c. donatio ibique. Canonistæ de donat. inter vir. & uxor.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 178. *num.* 1.

XI.

Dos in priori matrimonio constituta, censetur repetita cum omnibus suis qualitatibus in contractu matrimonij secundi. Gail. *lib.* 2. *observ.* 82. *numero* 7. *per l.* 30. *de jur. dot.*

Hanc regulam eleganter declarat Sandæus *lib.* 2. *decis. Frisl. tit.* 2. *defin.* 3.

CAP. LII.

Dubitans, Dubietas. Dubitare.

Axioma I.

Dubitare de singulis non est inutile, *gloss. in l. nemo. C. de Summa Trinitate.* optime enim per rationes dubitandi & decidendi veritas invenitur, dubitatorum enim solutio veritatis est inquisitio. Moguntin. *in consil.* 3. *inter cons. Zas.* 1. *num.* 3, & 4. *in* 2. *tom. Cons. Arg. vol.* 2. *cons.* 57. *num.* 97. & *Ias.* 86. *num.* 30. *lib.* 5. oportet non solum dubitare, sed etiam rectè dubitare, solvere enim nescit is qui modum nescit, & qui sine dubitatione tali ad solutionem & inventionem veri progrediuntur similes sunt iis qui iter faciunt nescientes. Aristot. 3. *Metaph.* 1.

Excipe nisi res per solas rationes decidendi possit explicari, tum enim per rationes dubitandi & decidendi tractare non est necessarium. Ernestus Cothm. *lib.* 2. *respons.* 53. *num.* 4.

II. Dubi-

II.

Dubitans ab ignorante non distat *l. manifestissimi 22. §. sin autem 2. C. de furt.* Gamm. Lusit. *decis. 91. num. 1. in princ. gloss. in l. de statu. ff. de testam.* Bart. *in l. admonendi, in 4. col. ff. de jurejur.* cùm dubitans & ignorans regulariter comparentur, Alex. & Dec. *in l. quamdiu. C. qui admitti.* Conf. Arg. *conf. 67. num. 15. lib. 1. Vid. l. 2. §. is qui. ff. de hom. liber. exhib.* Tiraquell. *de retract. p. 1. §. 36. gl. 2. num. 31.* Hannibal *in l. naturaliter. num. 192. de usuc.* Menoch. *conf. 9. num. 53.* Vnde & non solum errans, sed & dubitans poterit datum factumve repetere. *§. qua de fullone 16. Inst. de furt. l. fin. C. de condict. indeb. l. 1. de legat. 3.* Treutl. 1. *disp. 22. thes. 4. lit. e.* cum ignorantiam dubitatio imitetur, *l. 1. in princ. ff. de legat. 3. l. 14. l. 15. ff. qui testam. fac. poss.* Hinc efficitur, quod testis dubitativè deponens nihil probet. Bartol. *in l. 2. §. idem Labeo. num. 5. de aqu. pluv. arcend.* quia dubia probatio non est probatio. *cap. in praesentia. de probat.* vid. & Vasq. *lib. 7 contr. jur. 63. num. 4.* Vngep. *exerc. Instit. quaest. 2.* ubi ait, quod quando dubitans *in d. l. fin. ff. de condict. indeb.* comparatur ignoranti, illud non fiat quoad bonam fidem, quam dubitans nunquam habuit, aut habere potest, sed fiat, quoad condictionem indebiti: cùm in dubitante cesset ratio, quae condictionem impedire solet, nimirum donationis praesumtio, nec qui animo titubante solvit donare videtur. Hinc in materia possessionis DD. dubitationem faciunt duplicem, unam, quae plus habet fidei, quam suspicionis, alteram quae minus habet fidei, plus suspicionis. Qui enim dubitat, an res sua sit, magis tamen opinatur rem suam esse quàm alienam, illaesâ conscientiâ adhuc rem possidere dicitur. At qui ita dubitat, ut vix credat rem suam esse, & planè suspicetur rem esse alienam non probabilem habet opinionem, sed in supina prorsus crassaque dubitatione versatur, laesamque adeò habet conscientiam, ac in dubio in mala fide erit. *l. un. C. unde vi.* nec jure possidere videtur, vid. Fach. *contr. jur. 65* Covarr. *ad c. possessor de R. I in 6. p. 2. §. 7. n. 3.* & Surd. *decis. 265. num. 17. ubi n. 47. & 62.* dicit quod dubitans tenetur inquirere, & de facili potuit certificari. Franc. Becc. *conf. 111. num. 11.* idem Surdus *conf. 379. num. 18. & conf. 528. num. 43.* Decian. *conf. 39. num. 21. vol. 2.* Sfort. Odd. *de restit. in integr. part. 1. quaest. 8. art. 9. num. 47.* Farinac. *fragment. crimin. part. 2. lit. I. num. 96.*

III.

Inter homines nihil est sic indubitatum, ut non possit suscipere quandam solicitam dubitationem. *Nov. 44. cap. 1. § 3.* unde videmus, quod dubitare solent etiam peritiores *l. 17. de jur. patr.* & Triboniano etiam non erat infrequens dubitationes fingere & imputare veteribus: quae tamen haud ullae fuerunt unquam. *§. & plures 2. Inst. de vulg. subst.*

IV.

Dubitationes saepe vanae sunt *Nov. 19. in praefat. talis est*, ubi in casu instrumenti versamur. Ioh. Cephal. *conf. 410. num. 10.* Ioh. Goedd. 3. *conf. Marpurg. 33.*

purg. 33. *num.* 48. nec in re satis clara longior inducenda dubitatio, ut ait Castr. *consf.* 466. *ad quod num.* 1. *Vol.* 1. *per l. ille aut ille* 25. *§. cum in verbis* 1. *ff. de legat.* 3. *l. jam hoc jure.* 4. *§. ult. de Vulg. subst. fac l. à nullo* 4. *C. de fer. l. continuus* 37. *§.* 1. *de V.O.* Wes. 1. *consf.* 24. *n.* 14.

Cap. LIII.
Dubium.

Axioma I.

In dubiis & de jure non ita clarè decisis casibus licet imitari & sequi exempla aliorum, *l. Titius* 54. *ad SC. Trebell.* 14. ibi: *quod mihi videtur non tantum aquitatis l. filius emancipatus.* ibi: *sic enim inveni. ad Legem Corneliam de falsf. l.* 3. ibi: *probatis in qua in oppido. Cod. de adif. privat.* quod adeò procedit, ut si de jure aliquid non valeat, si tamen servetur de facto, observandum sit, Glossa *in l. qui habebat. §.* 1. *ff. de manumiss.* Alexand. *consil.* 107. *incipit, pro investigatione. libr.* 3. Hartmannus Pistor. *lib.* 1. *quast.* 15. *num.* 106. Iason. *in l. dedi. §. si liber. num.* 1. *ff. de condict. causf. dat.* Decius *in cap. oblata. de appellation.* Cagnol. *in l. si quis maior. num.* 216. *C. de transact.*

II.

In dubiis à verborum proprietate non est recedendum. *l. non aliter* 9. *ff. de legat.* 3. Regulariter enim quoties dubitatur in Lege de re aliqua, vel disponitur, habilitas alii omni respectui præponenda est. *l. qui testamento* 14. *ff. de testam.* Hartm. Pistor. 1. *q.* 38. *n.* 21.

Limita, nisi quando lex vel dispositio in sensu proprio absurditatem, iniquitatem vel inhumanitatem contineret, *l. in ambigua* 19. *ff. de Legib.* vel quando ratio dispositionis, quæ in dubio attendenda est, repugnaret,, vel quando communis usus loquendi (ut qui in talibus casibus attendendus est. Alciat, *consf* 204. *n.* 4. & *consf.* 307. Consil. Arg. 1. *consf.* 1. *n.* 72.) essent in contrarium Everh. *in loc. ab opin. Vulg. n.* 5. *pag.* 125.

III.

Dubitationis tollendæ causa sæpe quædam in oratione adjiciuntur, quæ etsi non exprimerentur, inessent. *l.* 47. *in fin. de condit & demonstr. l.* 56. *ff. mand. l.* 81. *de Reg. Iur.* Dn. D. Bitsch. *Commentar. de feud.* 2. *F.* 55. *not.* 3. Hinc dicitur, quod quæ dubitationis tollendæ gratiâ adduntur, jus commune non lædant, sed potius ex ea interpretationem recipiant, per ea quæ congessit Decius *ad d. l.* 81. *de Reg. Iur.* quam regulam illustrat exemplo Hœnon. *ibid. disput.* 9. *pag.* 107. *ubi vid.* Vnde etiam multa in dubiis tolerantur, quæ in casu claro non permitterentur, exempla huius regulæ vide apud Alciat. *in l. ult. C. de transact.* & in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus tenere debemus. *cap. juvenis. de sponsalib.*

IV. In

I V.

In dubio actus debet judicari potius licitus quàm illicitus. Alciat. *in tr. de præsumpt.* 3. *reg. præs.* 1. maximè quando versamur in his quæ non sunt de genere prohibitorum. . Marsc. *conf.*61. *num.* 22. & 96. *n.*8. Bertazol. *consult. decis.*2.*cons.*385. *num.* 10. & 11.

V.

In dubio animus nocendi non præsumitur. Gloss. *in l.fluminum.§.fin. de damn. infect.* Salicet. *in l. altius. C. de servit.* Paul. Castr. *in l.cum eo.ff. de serv. urb. præd.* Alex. de Imol. *cons.* 174. *lib.* 2. Consil. Argent. *cons.* 88. *num.* 28. *lib.* 1. cùm in dubio nemo credatur in id consensisse, quod sibi nocet. Hœnon. *ad l.*9. *disp.*3. *de R. I.*

V I.

In rebus dubiis judici facultas est concessa superiores Magistratus consulere. *Nov.*82. *§.pen.* & *Nov.* 113. *§. cæterum.*

V I I.

In dubiis casibus semper sequi debemus illam opinionem, quæ magis favet publicæ utilitati, Bart. & Dd. *in l.* 1. *§.* 1. *ff. sol. matr.* Marant. *disp.* 4. *quæst. leg. num.* 20. *pag.* 431.

V I I I.

Dubium dicitur, quod potest referri ad utrumque significatum. *l. ita fidei* 40. *ff. de jure fisci. gl in l. Veteribus. ff. pact.* Bart. *in l. ab exemtione. num.*7. *circa medium. de appellat.* Felin. *in cap. clamor. col. fin. vers. ultimo suas. de test.* Aretin. *cons.*84. *num.*5. Corn. *cons.*30. *num.* 7. *vol.* 3. Tiber. Ceras. *cons. illustr. cons.*9. *vol.*3. *num.*1.

I X.

Dubia in meliorem partem sunt interpretanda, *l. cum creditor* 55. *ff. de furt. l.proximè* 3. *ff. de iis quæ in testam. delentur. cap.estote. de Regulis Iuris in decretalib.* [Quia in dubiis semper benigniora præsumenda. *cap. ult. de præsumpt. l.pen. de pœn. l.semper* 56. *ff. de Regulis Iur.* nec unquam capi debet præsumptio delicti. *l. meritò* 51. *ff. pro soc.* sed potius actus indifferens juxta leges factus, quam contra Leges. Hyppolit. *in l.*1. *num* 68. *C. ad Leg. Cornel. de sicar. & in rubr. de fidejuss. num.*43. Jason. *in l.post dotem. num.*22. *solut. matr.* Menochius *cons.*95. *num.*61. Alex. *cons.*30. *lib.*7. Roman. *cons.* 113. Alciat. *in tract.de præsumpt. reg.*3. *præs.*1. Wesenb. 1.*cons.*33. *num.*26.] Vid.&

 Aldret.

Aldret. *de relig. disciplina tuenda. lib.2. cap.4. num.23.* Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib.1. comparat. 16. num.2.* Farinac. *in praxi crimin. part.2. quæst.85. num.27. cum seqq.* ubi limitat. *& de falsitate quæst.187. num.11. vers. quæro etiam.* Ubi hanc conclusionem etiam in hæresis crimine procedere ait, Joannes Marianus Novar. *quæstion. forens. lib.1. quæst.143. num.21.* Thomas de Thomasset. *in floribus Legum, regula 445.*

In dubiis tutior pars est eligenda, *l. si fuerit 10. §. ult. ff. de rebus dub. cap. juvenis, de sponsalib. cap. ad audientiam. de homicid.* Covarr. *in cap. alma mater. part.1. §.2. num.5. casu 1. & de sponsalib. part.1. cap.4. §1. num.9.* Navarr. *in man. cap.27. num.139.* Ubi intelligit præcipuè, quando agitur de salute animæ, Emman. Roder. *in sum. tom.2. cap.51. num.6. conclus.4.* Vasq. *1.2. quæst.19. art.6. disp.65. cap.3. & disp.66. cap.1.* Salas *1.2. quæst.21. tract.8. disput. unic. sect.17. num.152.* Sayr. *de censur. lib.1. cap.16. num.30. casu 1. & lib.6. cap.2. num.16.* Flores de Mena *var. lib.1. quæst.9. num.18.* Sanch. *de matrim. lib.2. disp.41. num.9.* Joan. Maria Novar. *quæst. forens. lib.1. quæst.14. numero 12.*

In dubiis conventionibus contra dantem fit interpretatio, *l. veteribus 40.* ubi Bart. *ff. de pactis. l. stipulatio ista 38. §. alteri 17 vers. in stipulationibus, ff. de verb. oblig. l. Labeo scribit 21. ff. de contrah. empt. l. quicquid adstringendæ 99. ff. de verbor. obligat.* Menoch. *cons. 110. num.36. & cons.179. num.19.* Surdus *de alim. tit.6. quæst.1. num.26. & decis.322. num.63.* Dn. Barbosa *in l. si quis intentione ambigua 66. num.28. ff. de judic.*

Dubius ab ignorante non distat, *l. manifestissimi. §. sin autem nescius. C. de furtis.* Gam. *Lusit. decis.265. num.17.* ubi *num.47. & 62.* limitat, ubi dubitans tenetur inquirere, & de facili potuit certificari. Francisc. Becc. *cons.111, num.11.* idem Surdus *consil.379. num.18. & cons.528. num.43.* Decianus *consil.39. num.21. volum.2.* Sfort. Odd. *de restitut. in integr. part.1. quæst.8. artic.9. quæst.47.* Farinac. *fragment. crimin. part.2. lit.I. num.96.*

CAP.

CAP. LIV.

Duo.

Duo vel plura unita plus ponderis habeant, faciliusq; aliquid operantur quàm unum. *Auth. cessante. C. de legit. hered. §. sed hodie. Instit. de adopt. cap. non potest. de prabend.* Dd. *in l. 1. C. de pact. l. cum in adoptivis 10. in princ. C. de adopt. cap. inter corporalia, vers. unde cum non sit. de translat. Episcop. cap. 1. de Treuga. & pac.* Bald. *in l. cum in adoptivis,* Cravett. *consil. 960. num. 17. vers. & quod de vinculo. & num. 18.* Curt. sen. *consl. 66. n. 17.* Rega. Sixtin. 2. *consl. Marp. 11. num. 48.*

CAPUT LV.

Duplex.

Axioma I.

Duplex damnum nemo debet sustinere. *Novell. 59. Vide infra ad cap. pœna.*

II.

Duplex auxilium & lucrum si deferatur ex diversis causis distinctisque temporibus, utrumque tempore successivo pati potest. *l. qui non militabat 78. ff. de hered. inst.* Const. *lib. 1. disp. col. 3. pag. 9.* Exemplo sit, quod de legatis conditionalibus aut in diem relictis possit filius ultra legitimam & Falcidiam detrahere, quam sententiam non modò de Iure Canonico, *cap. Raynutius & cap. Raynaldus, extr. de testam.* disertè fundatam, sed & æquitati convenientem dicit ac tuetur multis. Petr. Heig. *p. 1. quæst. 32. num. 15.* quam & defendunt Covar. *in d. cap. Raynutius. §. 11. num. 5.* Vincent. Honded. *cons. 63. num. 74.* Ioh. Petr. Surd. *lib. 1. cons. 77. num. 13.* Andr. Gail. *lib. 1. obs. 121. num. 12.* Anton. Faber *in Cod. lib. 8. tit. 37. defin. 6. 2.* Hartm. Pist. *obs. 171. num. 8.* Carpz *p. 3. jurispr. Rom. const. 1. defin. 21. n. 3.*

III.

Duplici onere nemo gravandus *l. Titia 34. §. qui invita 5. ff. de legat. 2.* Tiraquell. *de Nobil. cap. 20. num. 170.* Valasc. *de jure Emphyteut. quæst. 17. n 21.* Casp. Glock. *de contrib. concl. 37.* Vinc. de Franch. *decis. 22. n. 31.* Carpz. *part. 3. const. 28. defin. 19. n 41. add. infr. lit. O. cap. onus.*

IV.

DUPLEX funiculus, seu duplex vinculum magis ligat, & difficiliùs rumpitur, *l. si non lex 83. ff. de hared. instit. l. discretu 10.*

C. qui testamenta facere poss. l. pen. §. si verò. C. de adopt. auth. itaque. C. communia. de successionib. §. sed hodie. vers. si verò pater. in fin. Inst. de actionib. §. affinitatis. Instit. de empt. cap. 1. de Treuga, & pace. Alex. *consil. 195 Assumo. num. 6. lib. 2.* Ruin. *cons. 73. num. 3. lib. 3.* ubi quod quando concurrit duplex funiculus, difficilior est solutio, Anchar. *cons. 226. num. 4. in fin.* ubi quod duplex mendacium, vel delictum magis gravat, & magis operatur, Cravett. *cons. 346. num. 12. & 13.* ubi quod duplex, seu geminatus dolus, & geminatum delictum graviorem pœnam affert, Cacheran. *decis. 147. num. 20. & 21,* Oldrad. *cons. 325. num. 4.* Surdus *de aliment. tit. 6. quæst. 13. num. 2. & decis. 154. num. 9. & cons. 61. num. 6. & cons. 173. num. 28. & cons. 175 num. 39. & cons. 329. num. 18.* Cald. Pereira *de resolut. Emphyteus. cap. 9. num. 14.* Cardinal. Tusch. *practic. conclus. tom. 2. lit. D. conclus.* 810. *cum 3. seqq. & tom. 4. lit.* G. *conclus. 28. num. 30. 32. cum seqq.* Marian. Antonin. *variar. resolut. lib. 1. resolut.* 81. *num. 3.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancellar. gloss. 13. num. 90. cum seqq.* Octav. Glorit. *respons. 5. num. 26.* Sigismund. Scacc. *de judic. lib. 2. cap. 9. num. 1673. & 1720.* Raudens. *cons. 18. n. 91.* Perez de Lara *de anniversf. & capell. lib. 2. cap. 3. num. 32. cum seqq.*

Unde provenit, ut clausulæ geminatæ enixam voluntatem magis ostendant, secundum Bartolum *in l. cùm scimus. C. de agricol. & cens. lib.* 11. Dec. *cons. 51. sub num. 3. & cons. 373. num.* 8. Roland. *cons. 110. num. 63. vol. 4.* Cravett. *cons. 54. volum. 1.* quia geminatio verborum indicat enixam voluntatem legislatorum, Decian. *cons. 1. num. 42. & 43. vol. 3.* Gutier. *pract. lib. 3. quæst. 17. num. 134.* Cravett. *d. cons. 54. num. 7.* Josephus Sesse *Arag. decis. 230. num. 14.* Ferrer. *in const. Cathalon. gloss. 1. num. 123.*

Et statutum disponens, quod idem jus commune, addit vinculum, & magis ligat, ut notatur *in l. 1. in princ. ff. ad Legem Falcid. & in l. 3. §. si rem. ff. de legat. 3.* Alderan. Mascard. *de interpret. statut. conclus. 12. num. 17. cum seqq.* Decius *cons. 49. num. 17. vol. 1. & cons. 51. num. 7. vol. 2.* Et ideò concurrente duplici prohibitione, statuti scilicet, & testatoris, non poterit filia agere ad supplementum legitimæ, Cæs. de Graff. *decis. 2. n. 8. & 9. de const.* Paris. *cons. 26. num. 88. lib. 3.* & alii plures, quos refert Gonzal. *d. gloss. 13. num. 96.* Vide infra *lib. 7. sub verb. Geminatio.*

Limita

Limita Axioma, quando alterum est impertinens. Surdus *conf.31. n.34. verf. Secundò respondeo. & n.seqq.*

Limita etiam, quando unumquodque per se non adstringit. *l. patre furioso.* ubi Jason *num. 44. ff. de his qui sunt sui.* Surdus *consil. 173. num. 113.*

CAP. LVI.

Duplum.

Semper in duplo triplove simplum id, quod duplatur, continetur, nisi nominatim cautum, ut duplum triplumve præter simplum intelligatur. *§. ult. Inst. de oblig. quæ ex delict.* Donell. 26. *Comm. cap. 20. in fin.* Bocer. *class. 6. disput. 29. thes. 37.*

CAP. LVII.

Duratio. Permansio. *adde verb.* Tempus,

Non videtur factum quod non durat factum: fundatur hæc regula in *l. sequitur 4. § tunc in potestate 12. de Usucap.* Anton. Fab. *in rationalibus & amplius. gl. ad l. Papinianus 8. §. 14. in fin. de inoffic. testam. l. 10. §. Versum. & ibi gloss. de in rem. Vers.* Zas. *in paratit. quod cujusque univers. n. 22.* Exempla in jure passim occurrunt. Sic non videtur cautum, quod non durat cautum, *l. 4. Ut in poss. legat.* ubi Cujac. *in Pap.* & permissum non dicitur, quod non durat permissum, *l. item 6. §. quod si actor. Quod cujusque univers. nomine.* nec versum dicitur quod versum non durat. *l. fi. §. pro parte. 10. Vers. 10. in pr. de in rem Vers.* Denique nec defensum dicitur quod non durat defensum. *l. 2. §. 4. in fin. Quibus ex caus. in poss.* Finckelthus. *obs. 12. n. 13.* Ant. Fab. *in rat. dec. ad l. 11. §. 3. de pecul.*

Hanc regulam Anton. Fab. *in rat. decid. ad l. 3. §. 7. de in rem Vers.* declarat, quod regula sit accipienda de duratione, quæ sua sponte & naturaliter intercedit; non de ea cum effectus rei casu aliquo fortuito impeditur.

LIBER QVINTVS.

CAP. I.

Ebrietas. Ebrius.

Axioma I.

EA quæ ab Ebrio committuntur non fiunt ex animo deliberato aut ex proposito, *l. perspiciendum* 11. *§. delinquitur* 2. *ff. de pœn. l. illud relatum* 3. *§.* 1. *ff. de injur. cap. sanè. c. inebriaverunt Loth.* 15. *quæst.* 1. ubi inopinata ebrietas Lothum ab incestu excusat. vid. Bald. *in l. data opera. C. qui accusare non poss.* Hippol. *in l.* 1. *n.* 63. *ff. de Sicar.* & ibid Salicet. Gail. 2. *O.* 110. *n.* 24. Furioso enim nemo est similior nec proximior quam ebrius Fich. 1. *conf.* 58. *num.* 4. ac proinde in jure eum furioso comparatur. *l.* 1. *C si quis Imperat. maledix.* ubi Alber. de Rof. *cap. Venter dist.* 35. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 326. *num* 1. Siquidem Ebrietas dementat & pervertit sensum, *Ephes.* 5, 18. 1. *Timoth.* 3, 8. Vnde Ambrosius eleganter, nesciunt quid loquuntur, qui nimio vino indulgent, jacent sepulti: ideoque si qua per vinum deliquerint apud sapientes Iudices venia quidem facta donantur, sed levitatis damnantur autores, *lib. de Patriarch. cap.* 6. *lib. de Abraham. can. sanè* 7. *caus.* 15. *q* 1. *vid.* & *distinct.* 35. *per tot.* Vnde nec Iure Civili consentire videtur. *l.* 6. *§* 7. *ff. de re milit. l.* 11. *§.* 2. *ff. de pœn.* Bonifac. de Vital. *ad tit. de homicid.* Hippol. de Marsil. *ad l.* 1. *eod.* Damhaud. *in prax. crim. cap.* 84. *num.* 15. Carolus V. *constitut. crimin.* 179. nec etiam dolus nec voluntas peccandi in eo adest. Imò ebrietate oblivio omnium quæ agi oportet inducitur. Hinc est, quod ebrius dormienti similis sit vitamque obdormire dicatur, *cap. à crapula de vita & honest. Cler.* cùm in eo nec sit ratio nec ullum vitæ gerendæ consilium rectum, nec ulla artium nec gestorum aut lectionum memoria, Gail. 2. *obs.* 110. *num.* 24. quo pertinet Horatij *lib.* 2. *serm. Satyr.* 6.

Prout cuique libido.
Siccat inæquales calices conviva solutus
Legibus insanis.

vid. & Platonem *lib.* 1. & 2. *de LL.* ubi temulentum bis puerum esse dicit, & Gellium *Noct. Attic. lib.* 15. *cap.* 2.

Vnde fit, quod Ebrius propter consensus defectum matrimonium contrahere non possit. Socin. *cons.* 47. *Volum.* 3. Dec. *cons.* 112. Ripa *in l. fin. C. de revoc. donat.* Covar. 4. *decret. cap.* 2. *p.* 2. *num.* 9. Arum. *exerc.* 12. *thes.* 8. neque etiam in testamento testis adhiberi, cum nemo dicat testimonium nisi jejunus

jejunus, *cap.* 1. *& ibi gl. in verb. jejunus. extr. de restib. fac. cap. honestum* 22. *quaest.* 15. Specul. *tit. de restib.* §. 1. *num.* 81. multò minus testamentum facere, & si quod fecit nullum est. *fac cap. sanè* 25. *quaest.* 1. *cap. Venter* 15. *distinct.* Tiraquell *de poen. caus.* 6. *num.* 8. Bald. *in cap. crapula* 14. *de vit. & honest. Cler.* Wesenb. *ad* §. 1. *Instit. qui testam. fac. non poss. lit. b.* Quare si delictum commiserit, clementius etiam erit puniendus. *d. l. omne delictum* 6. §. 7. *vers. per vinum. ff. de re milit.* judicis tamen arbitrio. Roman *in l.* 1. *in princ. num.* 9. *de verb. oblig.* Iohan. de Anan. *in cap. de infamib. num.* 2. *de iis qui fil. occ.* Iul. Clar. *lib.* 5 *sent. jur.* § *fin. quaest.* 60. *vers. Praeterea.* etiamsi statuto cautum esset, quod delinquens nullam misericordiam consequatur, Abb. & Butr. *in cap.* 2. *de maled.* Tiraquell. *in tract. de poen. leg. caus.* 6. *num.* 2. vel si deliquisset contra personam Principis, *d. l.* 1. *C. si quis Imper. maledix.* ubi Angel. quod exemplo declarasse, Pyrrhum Epirotarum Regem *in eius vita* refert Plutarch. & Valer. Max.

Limita, non procedere in eo qui levi ebrietate affectus esset, quia tunc non minueretur poena ordinaria, Bart. *in l. data opera. col.* 2. *vers. nunc de tertio. C. de his qui accus. non poss.* Angel. *in tract. malef. in verbo scienter. num.* 17. Iohan. de Villania *in repet. l. Divus. num.* 86. *de sicar.* Rip. *in l. ult. num.* 79. *C. de revoc. donat.* vel qui data opera factus est ebrius, & deliquit, Bald. *in repet. l* 1. *num.* 40. *C. unde vi.* quia ebrietas affectata & dolosa, poenâ etiam gravi est digna. Iohan. de Villama *in d. l. Divus. num.* 96. vel denique qui dum in ebrietate deliquit, effectus deinde mentis compos gloriatur, se illud facinus perpetrasse. Illa enim jactatio efficit, ut ratum habere videatur, quod malè egerit, & ob id veniâ aliquâ dignus non erit. Rip. *in l. ult. num.* 79. *de revoc. donat.* Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 326. *n.* 10. Carpzov. *p.* 3. *Const. crimin. quaest.* 136. *per tot.*

Cap. II.
De Ecclesia.

Axioma I.

Ecclesia dicitur cultrix justitiae, *cap.* 1. *vers. Mediolanensis. de alien. feud* Felin. *in cap. praesentia in* 22. *col. de probat.* Bald. *in l. ea lege. in* 6 *q. & in l. ut acceperam. in fin. de usur.* Carpzov. *p.* 2. *constit.* 12. *defin.* 13. *num.* 3. Wesenb. *lib.* 1. *cons.* 37. *num.* 11. Et ideò alteri praejudicare non vult. Bald. *in l.* 1. *si quis precibus in* 3. *notat per illum text. C. de Episc. & Cler.* quem commendat Iohan. de Anan. *cons.* 68. *Visis statuto. colum.* 1. neque etiam favendum locis piis ut aliis in iustitia fiat, ut dicit textus *in capit. ex tenore. de for. compet. cap. nuper. de donat. inter vir. & uxor.* Bald. *cons.* 5. *Quaeritur. lib.* 1. Hinc est, quod Ecclesia non exigit aliquid ultra justum pretium, Gloss. communiter approbata *in cap. & qua alia est. cap. hec jus porrectum. in verb ne plus* 10. *quaest.* 2. neque poenas etiam legitimas, puta dupli vel quadrupli, quae aliàs justè acquiruntur, extorquet postquam rem consecuta est. *cap. fraternitas* 12.

tas 12. *quæst.* 2. Vid. Ludov. Gomez *ad §. ex maleficiis. Instit. de Actionib. num.* 37. Obrecht. *disput.* 2. *de donation. thes.* 175. Harprecht. *ad §. alia. Instit. de donat. n.* 140.

II.

Ecclesia nunquam moritur. *l. jubemus nulli.* 14. *in princ. in Verb. scientes. C. de SS. Eccles. cap. si gratiose de rescript. in 6. cap. non super.* & ibi Innocent. *de caus. poss. & propr. cap. in literis. in fin. de restit. spoliat.* Gilman. 4. 1. *Vol.* 37. *num.* 26. rationem vide *in §. proponebatur* 76. *ff. de judic.* Bitsch. *in comm. Feud.* 1. *F.* 13.

III.

Ecclesia nunquam claudit gremium redeunti, *cap. super eo quod. de hæret. in* 6. *cap. duo* 23 *quæst.* 8. Hinc est quod omnibus dicatur liberalis, *cap. sedes, de rescript. l. fin.* §. *æquum. Cod. de Summa Trinit. add. & cap. quanto* 2. *quæst.* 5. *& de pœnitent. distinct.* 3. *cap. talis.* §. *ecce.* etiamsi pœnitentia sera sit, Ludovicus Gomez *in comment. ad §. ex maleficiis. Instit. de actionib. num.* 42.

IV.

Ecclesia esse debet in Republica, & non Respublica in Ecclesia, ratio: quia Ecclesia est pars civitatis, & de territorio universali, sub quo sita est. Bald. & Castr. *in l. si quis C. de Episc. & Cleric.* Ioh. Kœppen. sen. *cons.* 1. *num.* 91. Vnde Respublica lædi dicitur, si diu vacet Ecclesia. *text. in cap. si Apostolica* 35 *de præbend. in* 6. Monach. *in cap.* 1. *num.* 25. *de concess. præbend. in* 6. Lancellot. *de attentat. p.* 2. *cap.* 12. *limit.* 48. *num.* 1. Cephal. *tom.* 4. *comm. quæst. cap.* 897. *num.* 841. *& num.* 521. Propterea jure communi Magistratus seculares sunt patroni & protectores Ecclesiarum in ipsorum territorio sitarum. Covarr. *in repet.* 2. *cap. possessor.* §. 10. *num.* 5. Schurff. *cons.* 72. *num.* 10. *cent.* 1. Meichsner. *decis.* 23. *num* 20 *& decis.* 33. *num.* 4. *tom.* 1. Menoch. *lib.* 1. *præsumpt.* 100. *& lib.* 2. *arbitr. judic. cas.* 238. *num.* 7. atque sic Ecclesia ad eos pertinere, qui eam curant & custodiunt, Zas. *in l. Prætor ait.* §. *his Verbis. ff. de bon. autor. judic. possid. num.* 4. Calderin. *cons.* 6. *sub tit. de verbor. signific.*

V.

Ecclesia minori æquiparatur *cap. auditis. de restitut. in integr. glossa in l. Respublica. Verb. solet. vers. licet in Ecclesia. C. ex quibus causis maior.* Hartman. Pistor. 2. *obserV.* 68. Carpzov. *p.* 1. *constit.* 28. *defin.* 196. *num.* 4. imò major ratio concurrit in Ecclesia, ut sibi privilegia minorum competant, quam ipsis minoribus, cùm Ecclesia magis subjaceat fraudibus, quàm minor, ratio, quia Ecclesia regitur alieno tantùm arbitrio, sed minor suo & alieno, & ideo strictiores sunt Ecclesiarum prohibitiones quam minorum. Bald. *in cap.* 1 *in princ. Episcopum Vel Abbatem. in usib. Feud. glossa in l.* 1. *Cod. contra judic.* Bald. *in Auth. quibuscunque. C. de SS. Eccles.* Ludovicus Gomez *in comm. ad Institut.* §. *ex maleficiis, de action. num.* 49. Hinc est, quod Eccle-

Ecclesia per juramentum non fiat maior, cùm semper possit restitui, & hoc speciale esse favore Ecclesiæ dixit Panormit. *ex gloss. in cap. 1. de restit. in integr.* vid. Vasq. 1. *contr. 8. num. 27.*

VI.

Ecclesia dicitur sponsa uxorque Prælati. *cap sicut alterius 39. caus. 7. q. 1,* eiusque morte viduata, *c. ne pro defectu 41. de Elect. cap. 2. & fin. de transl. prælat.* Panormit. *quæst. 3. in pr.*

VII.

Ecclesia & Respublica paribus passibus ambulant, & eodem favore donantur. *l. fin. C. de SS. Eccles. Novell. 6. §. fin minus.* Oldendorp. *lib. 1. consil. Marpurg. 5. num. 9.*

VIII.

Ecclesia, cum Ecclesia permutari non potest, *can. nemini 40. caus. 16. quæst. ult. c. ad quæstiones 6. de rerum permut.* Battholomæus Brixens. *de permut. quæst. 63. num. 157.*

IX.

Duo non faciunt Ecclesiam collegiatam. Archidiacon. *in can. Si ex Laicis. num. 3. 10. quæst. 1.* Pacianus *lib. 2. de probat. cap. 31. num. 18. & in addit. lit. G.*

X.

Ecclesia indefensa non patitur sententiam contra se. *gloss. in l. si præses. in fin. prim. gloss. C. quomodo & quando judex.* Vasqu. *libr. 1. contr. jur. 9. num. 24.*

XI.

Ecclesia est juris publici. *gloss. in l. 1. §. publicum. in verb. sacris. ff. de just. & jur.* ubi ait, quod jus publicum consistat in sacris, ut sunt Ecclesiæ. Pacian. *cons. 7. num. 113.*

XII.

Ecclesia non reperitur privilegiata nisi in casibus jure expressis, imò in dubio semper utitur jure communi, *cap. 1. de alienat. feud. cap. pervenit. 5. de censib.* Vasq. 1. *contr. jur. 9. num. 31.*

XIII.

Ecclesia extructa in dubio præsumitur extructa ab illius loci habitatoribus Iohan. Andr. *quid alioqui lectur. 1. num. 10. de Reg. Iur* Roch. de Curt. *de jur. patron. verb. extruxit quæro. num. 28.* Covarr. *in cap. possessor. p. 2. §. 10. num. 3. de Reg. Iur. in 6.* Et ex præsumptione juris fundatam habet intentionem dominus territorii hoc intuitu in Ecclesiis etiam cathedralibus, Abbatiis & aliis collegiis sub illo sitis, Nicol. Boër. *decis. 32. num. 1.*

Archidiac. *in c. dilectis. distin.63.* Bald. *in cap. quanto. in fin. de judic. ubi dicit hoc esse notandum pro Magistratibus Alemanniæ.* Mascard. *de probat. conclus.383. n.3.* Abbas *cons.106. in princ. & in fin. Vol. 2.* Ant. Fab. *lib. 1. C.tit.2. defin.46. num.7.* Covar.*pract. quæst. cap.36.n.6.* Schrader.*inter Cons. Borcholt. cons.20. Vers. Secundo hac. lib.2.*

XIV.

Ecclesiæ quæ semel dicatæ sunt, in profanos usus redigi amplius non possunt. Iason *in l. inter 83. §. sacram. ff. de V.O. num. 4.c. omnes 10.caus 16. quæst.7.cap.1.* ubi glossa & Hostiens *num 1. & 2. de religios. domib.* Panorm. & Dd. *in rubr. de consecrat Ecclef.* ne quidem propter abusum, sed potius in meliorem & pium usum sunt convertendæ. *Novell. 37. de Eccl. Afric.clem.2.* ubi Zabarell. *de relig. dom. l. legatum 16. de usufr. leg. l. legatum 5. de admin. rer. ad civit. pertin. l.1. C. eod.tit. l. Imperatores 13. ff. de pollicit.* Imol, Panormitan. & alii *in cap. nos quidem 3. de testam.* idque plurimis confirmat Schurff. *cons.48. Licet. num. 4. 5. 6. 11. cent.1.* quod si contra fiat à sacrilegio & homicidio non multum id putatur abesse. *c. bene quidem 1. distinct.96. cap. sunt qui opes. cum seq. 17. quæst.4.* Wesenb. *lib.1. cons.37. num. 8.* unde Magistratibus Ecclesiasticorum bonorum distractio est interdicta. *cap nulli 5. cap. ad nostram 1. circ. fin. de reb. Ecclef. non alien. clem.1. eod. cap. pastoralis 9. de his quæ fiunt à Prælat. cap. non liceat 12. quæst. 2. Novell. 7. Novell. 129. l.14. C. de SS. Ecclef.* ratio, quia res; quorum administrationi præpositus est tutor, non sunt eius propriæ, sed sunt Ecclesiæ & Deo debentur, *cap. concesso. cap. quatuor 12. quæst. 2. cap. cum ex eo. de Reliq.* Menoch. *recup. possess. 9. num. 106.* Duaren. *lib. 7. de benefic. cap.9.* Arnis. *lib. 3. de Majest. cap. 1. num.10.* sicuti & longi temporis locatio. *text. & gl. in l 1. in Verb. locationes. in fin. de reb. Ecclef.* Decius *cons.142. num.3.* Boër. *decis.234.* Alex. *cons.19. lib. 4.* Bellamer. *decis.748.* Covarr. *Variar. resolut. cap.16. Vol.1.* Valasc. *de jur. Emphyt. quæst.29. num.8.* Ea propter talia bona sine solennitate requisita alienari non possunt. *Auth. hoc jus porrò. & ibi gloss. de SS.Eccl. cap. sine exceptione 12. quæst.12.* in tantum ut solennitates requisitas à Canone non possit etiam consuetudo diminuere. *text. in cap. cum 8. de rejud. & ibi Dd.* Gilm.4.1.*Vot.14. n.27. pag.97.*

Limita, nisi constaret alienationem evidenter in Ecclesiæ utilitatem redundare, eo enim casu etiam sine certa solennitate valebit. Marsil. *in rubr. C.de probat. num.210. Vers. facit etiam.* Gabr. *in conclus. 5. de rerum alien.* Paeian. *cons.139. num.44.* vel si necessaria causa, verbi causa, captivitatis vel famis adesset. *l. sancimus 21. C. de SS. Ecclef.* necessaria enim venditio sub prohibitione alienationis non continetur. *l. Divus. ff. de petit. hered.* Gilman.4. 1. *Vot.3. num.59.* unde Panormitan. *in cap. fin. de Ecclef. ædif.* ait, si talis existeret præsens necessitas, ac res celeritatem desideraret, adeò ut dilatio sive mora consulendi Pontificem periculum haberet, quod tunc alienatio rei Ecclesiasticæ etiam absque solennitate valeret. vide & Zabarell. *in clem. 1. num.27.* Gilm. *d. loc. n.57. cum seqq.*

XV. Eccle-

XV.

Ecclesia unita amittit privilegia, & gaudet tanquam filia privilegiis matris cui unitur, *fac. text. in cap. cum dilectus. 6. de his quæ vi met. caus.* Gail. 2. *obs.* 61. *num.* 11. *gl. in c.* 1. *in verb. uniendo. extr. ne sede vacante. gl. in cap. & temporis. in verb. unire.* 16. *quæst.* 1. & ibi Bellam, *per §. illud* 9. *Inst. de adopt.* Caccial *in* 8. *art. in pr. de union.* Petr. de Perus. *in c.* 2. *in pr. de un. Eccl.* vid. & Pac. 1. *de prob. cap.* 27. *num.* 1.

XVI.

Ecclesia de occultis non judicat. *cap. erubescat* 11. *distinct.* 32. *cap. sicut tuis* 33. *de simonia.* Philipp. Franc. *in mat. petitor. quæst.* 3. *num.* 3. & 4. quia animus soli Deo est notus. *cap. si quid invenisti* 6. *caus.* 14. *quæst.* 5. *cap. tua nos* 34. *de simonia.*

XVII.

Ecclesia fundari non debet, nisi prius dotetur. *cap. cum sicut ex relatione* 8. *de consecrat. Eccles.* Panorm. *q.* 5. *n.* 15.

Cap. III.

Editio.

Axioma I.

In eo dolus præsumitur, qui edere differt, occultat vel recusat. Menochius *libr.* 5. *præsumpt.* 5. *num.* 105. Mascardus *de probation. conclus.* 531. *num.* 117. & 156.

II.

Editio fieri debet sumptibus petentis, *l.* 4. *§. fin. ff. de edend. ubi Dd. & in l. Argentarius.* ubi Bald. *eod. tit.* & semel facienda, nisi justa ejus reiterandæ causa subsit. *l.* 6. *§. fin. n.* 11. *ff. d. t.* Wes. *in parat. ff. eod.*

III.

Edere imperfectè & non edere sunt paria. *l. ubi exigitur* 8. *ff. de edend.* Pacian. 1. *de probat. cap.* 66. *num.* 144. & ideò si instrumentum non sit editum, plenè non intelligitur editum, & pars condemnata ex tali omissione potest agere contra Notarium ad interesse, nisi perfectè ediderit, ut notat Angel. *in l. veluti. in princ. ff. de edend.* Castrens. *in l. si quis ex Argentariis. §. fin. num.* 4. *vers. nota etiam dum dicit. ff. eod.* Bart. *in l. fin. num.* 7. *vers. quæro si propter. ff. de tabul. exhib.* Dec. *in cap.* 1. *num.* 208. *vers. & ista editio de probat.*

CAP. IV.
De Effectu.

Axioma I.

Effectus colliguntur ex causis. *l. 2. §. fin. cum seq. ff. de donat.* Gail. 2. *obserV.* 1. *num.* 9. Effectus enim cognosci solent per suas causas. *l. Verum* 39. *ff. de furt.* imò per effectum sæpe ipsam causam significamus, ut cùm Iurisconsultus ait contractum esse obligationem, significat esse rem, ex qua nascitur obligatio, Sic cùm *in l. ex hoc jure* 5. *de Inst.* & *Iur.* Iurisconsultus dicit contractus introductos esse Iure gentium, Iustin. *in tit. de I. N. G.* & *C.* obligationem etiam dicit Iure gentium introductam, Cuiac. *ad l.* 19. *de. Verbore signif. p.*64. *Vid.* & *l. rem non noVam* 14. *in fin. C. de judic.* Regn. Sixtin. 1. *Conf. Marpurg.* 14. *num.* 7. unde magnum mirabile futurum dicit Zasius *in l. finita* 75. *§. cum autem* 18. *num.* 1. *Verf. tertio. de damn. infect.* si effectus discordaret à sua causa.

II.

Effectus non debet excedere virtutem suæ causæ, *arg. §.* 4. ibi: *quod ex re nostra.* & *pr. Inst per quas personas cuique acquir.* vid. Otton. *in Log.* 58. *reg.* 1. impossibile enim est effectum præstantiorem esse sua causa. Baldus *in l.* 4. *de jnst.* & *jur. cap.* 1. *quib. mod. feud. amitt.* Everard. *in loc. Top. loc. à minore in fin.* Wesenb. 1. *conf.* 2. *num.* 30. & *conf.* 39. *num.* 6. & *conf.* 44. *num.* 45. cum quod judicatur de causa, idem judicari debeat de effectu. *d. l.* 4. ubi Dd. *de Inst. & Iure.*

III.

Effectus efficacia testatur de potentia suæ causæ, ratio, quia exitus acta probat, *Vid. infra cap. Exitus, Eventus.* Hinc si vulneratus mox decedat, absque intervallo longiore præsumitur ex vulnere decessisse. *l.* 16. *§. eventus* 8. *ff. de pœnis.*

Limita hoc procedere, nisi effectus procedat à causis remotis, tunc enim effectus non tribuitur illi principio remoto, sed causis propinquioribus. *l.* 15. *§.* 1. *ff. ad Leg. Aquil.* Valentin. Forster. *lib.* 2. *obserVat.* 13. unde dicitur in *l.* 1. *in fin. ff. quod quisque juris.* Quid officit conatus, cùm injuria nullum habuerit effectum.

IV.

Effectus non sequitur dispositionem, nisi post conditionem adimpletam. Afflict. *§. si quis per* 30. *annos. in* 3. *notab. num.* 7. *si de feud. defunct.* Wesenb. 1. *conf.* 16. *num.* 9. quia deficiente conditione deficit & actus. Parif. *conf.* 31. *num.* 17. *Vol.* 4. *l. Titio centum* 71. *§. ante nuptias* 3. *l. quibus diebus* 40. *l. in testamento* 31. *de condit.* & *demonstr. l. necessario* 8. *de peric.* & *comm. rei Vend.*

V. Effe-

V.

Effectus fine restringitur & ampliatur, Socin. *cons.* 65. *num.* 7. & *num.* 21 *Vol.* 2. & declaratur qualis res sit. Tiraquell. *de retract. proxim.* §. 1. *gl.* 7. *n.* 44 Wesl. 1. *cons.* 12. *n.* 69. & *cons.* 16. *n.* 5.

VI.

Effectum nullum parit, quod nullum est. *Vid. infr. cap. Nullum.* A quo removetur nomen, removetur & effectus. *l. à nullo* 4. ubi Bart. & Odofred. *C. de fer. l. diurnos* 2. *ubi Gloss. C. de frum. Alex. lib.* 11. *tit.* 27. *l. fin.* ubi Bald. & Salic. *C. de inoff. testam.* Everard. *in loc. leg. loc. ab Etymologia. in pr.* Wesl. 1. *cons.* 16. *num.* 12.

VII.

Cessante causa cessat Effectus. *c. cum cessante* 60. *de appellat. l. generali lege. C. de SS. Eccles. l.* 1. *in fin. ff. de donat.* quod procedere ait, quando causa cessat ante effectum consummatum, secus si effectus jam consummatus est. Quo casu causa cessante effectus remanebit, ait Gail 2. *obser.* 85. *num.* 3. *Vide supr. cap. Causa. Axiom.* 12.

VIII.

Effectus regulatur à causa, quæ potius attenditur, quàm factum, ut per Becc. *cons.* 94. *num.* 17. ubi quod is, qui rapit mulierem libidinis causa, non dicitur committere furtum, quia non fecit animo furandi, & factum à causa regulatur. Socinus jun. *cons.* 105. *num.* 5. & 6. *lib.* 2. ubi quod sententia, quæ adjudicat jus præsantandi ad beneficium, necessariò adjudicat jus patronatus, quia præsentatio est effectus, & fructus juris patronatus, ideò non separantur, Castrens. *consil.* 85. *Præsens casus, num.* 5. *vers. nam statutum. lib.* 2. ubi dicit, quod statutum excludens dotatum à successione, intelligitur à successione dotantis, ut effectus suæ causæ commensuretur; ergo dos, quæ est effectus exclusionis, causam supponit, à qua regulatur, & à successione dantis dotem, Cephal. *consil.* 181. *num.* 3. ubi agens de colono partiario, qui fecit expensas gratia fructuum quærendorum, quia illas non repetit, ex quo fiunt gratia fructuum colligendorum: si igitur habet partem suam fructuum, expensæ, quæ sunt effectus fructuum, regulantur à sua causa, Jason *in l. re conjuncti. num.* 108. *ff. de legat.* 3. ubi quod causa non potest esse sine effectu, ne inducatur frustratoriè. Corn. *in l. admonendi. n.* 4. *de jurejur.* Cravet. *cons.* 201. *n.* 25.

IX.

Effectus durat durante causa, *l. semper 5. §. negotiatores 3. ff. de iure immun.* Tiraquell. *in tract. cessante causa .p.1. num. 17.* Surdus *cons. 302. num. 5.*

X.

Effectus principaliter semper attenditur, & in omnibus consideratur, *l. cum servus 104. ff. de verbor. obligat. l. 2. C. de aliment. pup. praest.* Oldrad. *cons. 150. num. 5.* Cardinalis Tuschus *d. tom. 3. lit. E. conclus. 48.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancellar. gloss. 45. §. 3. num. 5. & gloss. 55. num. 11. cum seqq.* Menoch. *cons. 708. num. 15.* Surdus *consil. 380. num. 34.* Joan. Maria Novar. *quaest. forens. lib. 1. quaest. 9. num. 14.* Octav. Glorit. *respons. 1. p. 1. num. 118.* ubi quod effectus rei spectandus est; ille verò contingens praeter intentionem agentis non consideratur, *l. qui foveas 28. l. si putator 31. ff. ad Leg. Aquil. l. 2. in fin. ff. de condit. & demonstr.* Unde dici solet: *Quicquid agunt homines, intentio judicat omnes. l. 1.* ubi gloss. & Doctores *ff. ad Legem Corneliam de sicar.*

XI.

Effectus attenditur magis quàm verba, *cap. in tantum 36. de simon.* Aymon. *consil. 59. num. 1. vers. nec attenditur, & consil. 214. in princip.* Federicus de Senis *consil. 198. Casus talis est. vers. item gloss.* Romanus *consil. 509. in princip.* Alexander *consil. 107. Perspectis verbis, lib. 3.* Hieronymus Gabr. *consil. 69. in princip. lib. 1.* Socinus sen. *consil. 56. num. 6. volum. 1.* Surdus *consil. 3. num. 26. cum seqq.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancellar. gloss. 55. post num. 12. vers. & ideò, in ult. impress.* Marian. Antoninus *variar. resolut. lib. 1. resolut. 1. num. 7.* Cardinalis Tuschus *lit. E. conclus. 50. per totam.* ubi *num. 8.* post Rip. *in l. 2. in princip. num. 37. ff. si certum petatur.* restringit ut non procedat, quando effectus est dubius, & verba sunt clara, quia tunc attenduntur verba, & *concl. 56.* firmat effectum magis attendi quam naturam rei, Octav. Glorit. *respons. 1. p. 2. num. 181.*

XII.

Effectus attenditur, non modus, *l. 3.* ubi Bald. *C. de instit. & substit.* [idem *in l. conventicula. num. 3. arg. ab aequipoll. Cod. de Episc.*

Episc. & Cleric. per l.104. ff. de verbor. oblig. Cardinal. Tusch. *d. tom. 3. lit. E. conclus. 51. per totam*, ubi *num. 2.* subdit, quod in tantum attenditur effectus, ut valeat actus celebratus tempore prohibito, si effectus confertur in tempus permissum, & citat Oldrad. *consilio 257. num. 4. vers. Effectus.* Federicus de Senis *consilio 244. vers. 2. Quia.*

XIII.

Effectus diversi non debent oriri ex una re, eademq; causa, *l. meminerint 6. C. unde vi. l. quod Labeo 3.* ubi Bartol. *ff. de compensat. l. qui hominem 34. §. fin. ff. de solut. l. eum qui ædes 23. ff. de usucap.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. donatione largitus. num. 284. vers. tertia ratio.* Cardinalis Tuschus *d. tom. 3. lit. E. conclus. 54. num. 1.* [Sicut nec inducta ad unum effectum possunt contrarium operari, *l. legata inutiliter 14. de aliment. legat.* Gilmann. 4. 1. *vot. 1. n. 104. pag. 65.*]

Diversis tamen respectibus una & eadem causa diversos, vel etiam contrarios operatur effectus, *l. si finita 15. §. Iulianus 16. ff. de damno infecto.* Oldrad. *cons. 263. num. 6. vers. neque novum.* ubi quod probatio eadem potest quoad unum effectum esse sufficiens, quoad alium secus. Tiraquell. *de nobilit. cap. 28. num. 11. cum seqq.* ubi quod potest quis esse superior, & inferior alio, diversis respectibus, *& de retractu lign. §. 1. gloss. 18. num. 23. & 24.* ubi quod contraria cumulantur in eadem persona diversis respectibus, & *num. 71. & seq.* subdit, quod unum verbum secundum diversos effectus habet diversas significationes.

XIV.

Effectum contrarium operari non debent ad unum effectum inducta, *l. legata inutiliter 19. ff. de leg. 1. l. legata inutiliter 14. ff. de adim. legat.* Fusar. *de subst. q. 245. num. 93. in pr.*

Cap. V.
De Electione.

Axioma I.

Eligere se ipsum nemo potest. *l. 22. §. 7.* & ibi Bart. *ff. mandat.* Costal. *in l. 8. ff. de offic. præsid. cap. cum in jure peritus 33. & ibi gloss. de Elect. cap.* *Cuma-*

cumana 50. *ubi gloss. verb. ad maiorem. eodem tit. cap. per nostras* 26. *de jure patron. cap. fin. de instit.* Mar. Anton. *var. lib.* 1. *resolut.* 51. *num.* 1. Put. *decis.* 253. *num.* 2. *p.* 3. Lamb. *de jure patron. lib.* 2. *part.* 1. *quæst.* 5. *princ. art.* 5. *num.* 2. Iohan. Mar. Bellet. *disquisit. cleric. p.* 1. *tit. de bonis cleric.* §. 11. *num.* 23. *pag.* 527. Azeved. ad Cur. Pisan. *lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 7. Cardin. Tusch. *tom.* 3. *lit. E. concl.* 72. Cened. *ad decret. collect.* 99. *n.* 3.

Amplia in præsentatione per textum *in c. per nostras* 26. *de jur. patr.* Campan. *in div. jur. Can. rubr.* 11. *cap.* 13. *num.* 398.

Limita, quando electio fit à pluribus, tunc enim potest unus se ipsum eligere cum aliis. Mar. Ant. *d. resol.* 51. *n.* 5.

I I.

Eligenti imputatur, si malum elegit. Socinus *in l. filiusfam. num.* 1. *de verb. signif.* Eligens enim malè scienter dicitur decipere semetipsum, *l. ea quæ* 43. §. 1. *ff. de contrah. empt.* Vnde de se queri debet, non autem de alio, quasi ab illo læsus seu deceptus sit, cùm scienti dolus non inferatur. *l. nemo videtur* 145. *ff. de Reg. Iur.* Lud. Rom. 1. *cons.* 475. *num.* 3. Sic mala electio ipsi apud quem deposita est pecunia semper nocet. *l.* 1. §. *hac actio* 1. *ff. si mens. fals. mod. l. cum mandato* 23. *ff. de minor.* quasi mala electio sit in culpa. *can. de cætero* 109. *caus.* 1. *q.* 1. *gl. in l. non ob eam rem. ff. pro soc.* Concennat. *quæst. jur. sing. lib.* 4 *quæst.* 12. *gloss. in* §. *præterea. Instit. quib. mod. re contr. oblig.* quemadmodum & in eligente malum socium. §. *ult. Inst. de societ.* Sic qui eligit minorem in procuratorem, etsi lædatur, restitui non potest. *l. cum mandato* 23. *in fin. de minor.* idem esse & in eligente imperitum advocatum. Glossa *in l. utique. de rei vindic.* vel imperitum Medicum, Menoch. 1. *arb. jud.* 65. *num.* 11. vel Canonicum indignum, Bart. *in l. si patronus. de confirm. tut.* affirmant. vide & alia his similia apud Bartol. *l. si is cum quo. ff. ut in poss. legat. l. pen. ff. de jur. dot. l.* 1. §. *quæsitum. de separat. l. Nam Servius* 21. §. *ult. de negot. gest. l. enim qui* 10. §. *ult. ff. commod.* Iason. *in* §. *bonæ fidei. num.* 45. *Inst. de Act.* Cravet. *cons.* 97.

III.

Electus ab aliquo, præsumitur electus ab eo, qui eligenti potestatem tribuit. Mascardus *volum.* 2. *conclus.* 593. *num.* 3. Honthem. 1. *de art. Notar. cap.* 21. *num.* 2.

IV.

Qui eliguntur ad officium publicum, debent esse idonei eo tempore, quo eliguntur. Bart. *in l. impuberem.* & Bald. *ibid. ad Leg. Corn. de fals.* Matthesilan. & Dd. *in & per l. si pater tuus* 8. *C. quando provocat. non est necess. & l. excusatur* 2. *in princ. ff. de excusat. tut. cap. si eo tempore* 9. *de rescript. in* 6. Honthem. 1. *de art. Notar. cap.* 18. *num.* 7. Vnde qui tempore electionis fuit idoneus elector, amplius non tenetur, *l.* 1. *C. de perfe. nomin. lib.* 11. Si igitur depositarius idoneum nominaverit, licet postea facultatibus sit lapsus

lapsus, liberatus est. Bart. *in l. cum fundum. §. servum. col. fin.* ibi; *tertio. & l. eum qui. §. sed commoda. de usu & habit. & l. plenum 12. §. convivii 4. ff. eod.* Iacob. Concennat, *quaest. iur. sing. lib. 4 quaest. 12.* Roman. *consi. 338.* Iason *in l. age. num. 3. C. de transact.* Angel, *in l. 1. C. si rector provinc. l. sed addes 19. ff. locat.*

V.

Electio ab initio nulla per consensum vel ratihabitionem supervenientem confirmari non potest. *cap audiris 9. de Elect.* Iohan. Andreas *in quaest. Mercur. tit. de Reg. Iur. quaest. 75. num. 6. & quaest. 45. num. 5.* quia in electionibus spectandum initium. *d. cap. audiris. & c. dudum 54. de Elect.* Ioh. Andr. *d. loc. num. 10. cap. fin. de renunc. vid. & cap. inter dilectos. de fide instrum. in fin. l. non dubium 5. Cod. de LL. l. ex pupillari 44. ff. de vulg. subst.* ubi per accessorium aliàs validum non confirmari principale non validum luculenter elucet.

VI.

Electio absoluta non recipit conditionem, Bart. Brixiens. *in quaest. dominical. quaest. 2. num. 2. per cap. ei 32. quaest. ult. l. perfecta 4. C. de donat. quae sub mod.* Electio enim unius aliorum est reprobatio, *l. cum ita legatum 63. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* Surdus *cons. 428. num. 8.* & reprobatio unius ex duobus propositis videtur includere approbationem alterius, *cap. nonne 5. de praesumpt.* Surdus *decis. 195. num. 3.* Vnde qui semel elegit, non habet licentiam altero electo transire ad alterum. *l. 33. ff. de legat. 1.* nec in electione facta amplius poenitere licet. *l. 4. §. eleganter. de L. commissor.* ubi vid. Wesenb. *in parat. in fin.* cùm via, quam quis semel elegit, & facto suo comprobavit, displicere amplius non debeat. *cap. quod semel. de Reg. Iur. in 6. cap. ut quis duas. de Elect.* atque hoc quidem ita se habet, si semel tantum via aliqua placuerit, *l. in diem 9. ff. de aq. pluv. arc.* Regn. Sixtin. *2. consil. Marp. 8. num. 14. vid. infr. lib. ult. cap. Via.* Hinc qui unam certam agendi viam elegit, caeteris renunciasse & sese ad electam restrinxisse intelligitur. *per text. in l. quod in heredem 9. §. eligere 1. ff. de tribut. act. l. ult. §. 2. C. de furt. cap. ut quis duas. de Elect. in 6. & utrobique Dd. fac & text. in cap. Abbate sanè. de sent. & re judic. in 6.* ubi agens ex una causa si succumbat ac in ea intentionem non probat, nec ad aliam admittetur. *vid. & l. habebat 13. ff. de instit. action.* Herman. Vult. *3. cons. 35. num. 17. & cons. 20. num. 15. d. volum.* cùm actiones electione tollantur, quod procedit, si scilicet ex una causa, vel pluribus causis contrariis tales actiones descendunt. *l. 9. §. eligere 1. ff. de tribut. act.* secus enim est, si ex diversis causis & non contrariis actiones veniant, hoc enim casu electione non tolli, sed unam post aliam rectè intentari, *per l. item 18. §. vetus 3. ff. de pecun. constitut.* probat Costal. *ad l. 9. ff. praedict. tit.* puta, si ex uno facto plura nascuntur delicta, vel ex diversis etiam factis actiones plures. *l. 1. §. 2. 3. 4. de public. l. 76. §. 1. de furt.* add. C. A. *de priv. del. thes. 11. num. 2.*

VII.

Electio non est nisi inter duos vel plures. *Bald. in l.* 1. *num.* 13. *cum seq. de furt.* Vulc. 3. *cons. Marpurg.* 35. *n.* 64.

VIII.

Elegisse agens censetur viam, per quam actus sustinetur. *l.* 3. *ff. de test. am. milit. §. idemq; juris* 2. *Instit. qui & ex quib. caus.* Bertrand. *cons.* 264. *in pr. Vol.* 2. Paris. *cons.* 72. *n.* 93. *Vol.* 2. Cravett. *cons.* 92. *num.* 5. *Vol.* 1. Wes. *cons.* 38. *num.* 63, Vult. 3. *cons. Marp.* 35. *num.* 74.

IX.

Electus ad officium vel dignitatem, non prius suscipere administrationem debet, quàm ut consentiat electioni, eamque confirmari petat, & confirmationem obtineat. *cap. cupientes. cap. quam sit. & cap. si electio. de Elect. in* 6. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 477. *num.* 1. *ubi vid.*

X.

Electio debitoris est, quando certitudo est habenda per viam electionis *l. comprehensum* 60. *ff. de contr. empt.* Dd. *ad §.* 22. *Instit. de legat.* Arn. Reiger. *in suo thesaur. super hac voce.* Wesenbec. *in parat. de opt. vel Elect. legat. num.* 1. *in fin.* Sic non tantum in contractibus regulariter electio datur debitori. *l. plerumq;* 10. *in fin, de jur. dot. l. lege* 34. *§.* 6. *de jurejur. l.* 5. *§.* 1. *ff. deposit. l.* 34. *§.* 1. *ff. de contr. empt. l.* 7. *§.* 5. *ff. de donat. inter vir. & uxor. l.* 6 *§.* 1. *de jur. patron.* verum etiam procedit in divisione bonorum, quoad electionem decisio *l.* 2. *C. de rescind. vendit.* ut ea competat convento, adeò ut liberum ei sit, vel consentire rescissioni divisionis, ut alia fiat, vel supplere, quod justo pretio deest. Gilman. 4. 1. *Vot.* 4. *n.* 24.

Aliud tamen in ultimis voluntatibus obtinet. Cùm enim legatario data fuerit in rem actio: opus fuit, ut & concederetur electio eius rei, in quam actionem dirigeret. Wes. *in parat. de opt. leg. n.* 1.

Fallit quoque hæc regula in casu, ubi actor plura habet remedia, quotiens enim duplici jure munitus est, facultatem habet alterutram eligendi. *l.* 1. *§. si proponatur* 5. *ff. si quis omiss. caus. l.* 19. *§. ult. ff. de jur. dot.* Anton. Peregrin. *de fideicommiss. art.* 8. *num.* 45. Menoch. *lib.* 4. *præsumpt.* 63. *num.* 6. Et generaliter in actionibus electio est agentis, *l. quod* 9. *§.* 1. *ff. de tribut. in rem act.* quotiens enim multa remedia in jure introducuntur alternativè, tunc optio eligendi alterum non judici sed parti permittitur etiam eo casu, quo verba non partem sed judicem concernunt. Panormitan. *in cap. prout. num.* 19. *&* 22. *per illustr. text. de dol. & contum.* Gail. *lib.* 1. *observ.* 60. *numero* 3.

Limita 1. si alterutrum sit adjectum in favorem creditoris. Carpzovius 1. *respons.* 52. *num.* 10. (2) Fallit in alternativis, quod verum est in omni alternativa in solutionem. *arg. l.* 2. *&* 3. *de Leg. commiss.* Moller. 1. *semestr.* 27. *in fin.*

in fin. Rei enim hoc in casu est electio quid solvat ante litis contestationem, *l.2.3. de eo quod certo loco*, post non item., quia cogitur solvere secundum naturam & formulam actionis intentatæ. Wesenb. *in comm. Cod. de commod. sub rubr. de act. commod. contraria. num. 8.* Adde & eas limitationes, quas recenses Hartm, Pist. 3.*quæst.* 4. *per tot. ubi vid.*

XI.

Electionis causa celeritatem desiderat, nec reconventionem expectat. But. *in cap. Ex literis. de mut. petit.* add. ibi Socin. *col.26. vers. sexto fallit.* Menoch. 2. *arbitr. jud. cas.*184. *num.* 5.

XII.

Eligendi jus cum persona extinguitur, nec in heredem transit. *l. qui heredi 44. in fin. de cond. & demonst.* ratio, quia in facto personæ fundatur, vid. Wes. *in Par. ff. de opt. vel elect. legat. n. ult.* maximè si ex contractu sit debita, *l.76.* ubi Donell. *n.6. & l. ult. pr. de V.O.*

Limitationis loco notari potest, secus esse in legato optionis ubi jure singulari & benigno contrarium servatur. *§.* 23 *Instit. de legat.* Vid. Treutler. 2. *disp.*13. *thes.* 5. *lit.a.*

XIII.

Electio propriè est inter æqualia similiaque. vid. Anton. *tit.* 11. *de merat. præscript. conclus.*69.

XIV.

Electus dicitur non ab eligente, sed à mandante eligi, *l. unum ex familia. §. si de Falcidia. de legat.*3. Dec *cons.*251.*col.*2. *cons.*287.*n.*2. Cravet. *cons.*122. *n.*3. Menoch. 2. *arb. jud. cas.*200.*n.*9.

Cap. VI.

Electores Imperii.

Electores Imperii æquiparantur Præfectis prætorio atque sic Regibus. Anton. Surgens. *in Neapol. illustr. cap.* 24. Bernhard. Muscatell. *pag.*7. *gloss. in verb. sent. n.*6. *prax. civil.* Peregrin. Iannin. *lib.*1. *num.* 723. *de citatione reali.* Iohan. Phil. Monspel. *cons.*50. *num.*33. Ruland. *cap.*4. *num.*18. *lib.*5. *p.*2. *de Commiss.* imò ipsi Imperatori, Curt. *tr. feud p.*2.*q.*2. Ex quo tamen nec quicquam decedit Maiestati supremæ, quando his septemviri Maiestatis particularibus beati salvâ superioritate supremæ Maiestatis **ohne Ihrer Maiestät eintrag oder schmälerung /** si velut radii à sole, cui ne minimum quid lucis inde subtrahitur; etiamsi Lunæ lumen conferat, etiamsi radios undique diffundat, ac totum illustret terræ corpus, lumen accipiunt, unde sicut pristinæ lucis integritas memorati numinis detrimenta sentit nulla, ita tantò magis imperiale attollitur sceptrum, quantò tribunal ipsius ut Regis Regum dignioris in circuitu circumspicit Parastratas & sacris addictos & sacris solutos veluti dudum Iustinianus Imperator dixit *in Novell.* 15. *in princ. §. Nos* ... *igitur*

igetur. Vid. Mindan. *constit. Regn. Verb. Comitat. num.* 48. Gregor. *in hist. Rom. pag.* 191. *lib.* 2. Lup. *lib.* 1. *de Magistrat. Franc.* Tilium *de Reb. Gallicis lib.* 2. Natt. *cons.* 637. *num.* 35. Scip. Ammirat. 2. *discept.* 8. Arum. *de jurisdict. quæst.* 1. quorum constitutionem ab Ottone III. institutam communis Dd. calculus comprobat. Abbas Spanheim. *in Chron.* & Abb. Staden. Iohan. Bapt. Egnat. *in Vita Ottonis III.* Huld. Mutt. *lib.* 14. *Chron. Germ.* Blond. *lib.* 3. *dec.* 2. Iacob. Bergam. *in supplem. ad ipsum Blond.* Platina *in vita Gregorii V.* Ioh. Wolff. *cent.* 11. *rer. memorab.* Iacob. Wimpheling. *c.* 10. *epit. rer. Germ.* Bœckel. *de publ. jud. disquis. IV. pag.* 35.

CAP. VII.

Eleemosyna.

Axioma I.

Eleemosyna de re aliena facienda non est. *cap. sicut dignum.* §. *eos. de homicid. cap. eam te. de jurejur. cap.* 2. *ubi latè. gloss.* & *cap. eleemosynam* 14. *quæst.* 5. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 182. *num.* 44. sed de suo & superfluo. Qui enim vult Eleemosynam ordinatè dare, incipiat à seipso. *cap. qui vult. dist.* 3. *de pænitent. junctâ gloss. in verb. se ipso.* & *gloss. in cap. si non licet. in verb. semet ipso* 23. *quæst.* 5. *per l. si servandarum* 14. *ff. de præscript. verb. l. si quis fumo* 49. *ff. ad Leg. Aquil. gloss. in cap. petitio. in verb. specialibus de jurejur.* Arnis. *de Majest. cap.* 1. *num.* 13. *lib.* 1.

II.

Eleemosynæ & sacrificium non placent Deo, quæ offeruntur ex scelere. *cap. scriptum* 14. *q.* 5. Honthem. 2. *de art. Notar. c.* 41. *n.* 10.

CAP. VIII.

De Elusione.

Quælibet conventio ita debet interpretari, ne in unius vel alterius contrahentis potestate sit eam reddere elusoriam. *l.* 83. §. 1. *de verb. oblig.* quod non modò in conventionibus procedit, sed vel maximè locum obtinet in sententiis, decretis, Edictis, Imperio prætoris, cuius auctoritati interest, ne fiant elusoria. *l.* 75. *de judic. l. ult.* §. *ubi autem. Cod. de bon. qua lib. l. fin.* §. *Ne quid in loc. publ.*

CAPUT IX.

De Emancipatione.

Axioma I.

Emancipatio est honor. §. *hoc quoque* 2. *Instit. per quas personas cuiq. acquiritur.* ibi: *quod* & *honoris* & *beneficium. l.* 1. *in princ. ff. si quis a parent.*

rent. manumiss. fuer. l. 7. ff. ut legat. nom. Harprecht. *in comment. ad Instit. d. §. hoc quoque. num. 2.*

II.

Emancipati liberi non sunt sui heredes. *l. 7. de capit. minut. §. Emancipatos 3. Instit. de Exhared. liberor.* Emancipatus enim nomen filii de emancipatione amittit. *l. 6. de senator.* & per talem capitis diminutionem desinit agnatus esse, cum cognatus remaneat. *§. Emancipati 9. Instit. de hared. qua ab intest. defer. §. fin. ff. de legit. agnat. tut. l. sed cum patrono 6. §. 1. ff. de bon. poss.* atque pro extraneo habetur. *l. unic. §. extraneum. C. de rei uxor. act.* quæ procedunt de jure civili, non verò de jure prætorio, vigore enim huius connumerantur suis hæredibus. *d. l. 6. §. 1. ff. de bonor. possess.* Vid. Bocer. *in comment. ad Inst. de hered. Inst. & exhared. num. 12. pag. 324.* Vnde etiam in statuto favorabili eum diei posse agnatum, licet propriè non sit, asserit Vasq. *lib. 2. contr. jur. cap. 39. num. 10.*

III.

Emancipatio non contentiosæ, sed voluntariæ est jurisdictionis. *l. 2. ff. de offic. præsid.* Bocer. *in comm. ad Instit. quib. mod. jus patr. pot. tollitur. §. 5. & 6. num. 12.* Hinc est, quod emancipare liberos suos nemo cogi possit. *§. ult. Inst. quibus modis jus patr. potest. tollitur. l. non potest 31. ff. de adopt.* adeò ut ne Principis quidem rescripto effici possit, ut pater invitus de sua potestate filium dimittat. *l. 4. C. de Emancip.*

Limita 1. nisi pater filium durius tractet, *l. ultim. ff. si à parent. quis manum.*

2. Si pater leno filias velit prostituere. *l. Si lenones. 12. Cod. de Episcop. aud.*

3. Si pater legatum sibi relictum eâ conditione ut filium emancipet, acceperit. *l. si cui legatum 91. ff. de cond. & dem.*

4. Si quis à prædone adoptatus minor petat se restitui in integrum, *l. 3. §. si quis. 6. ff. de minor.*

5. Si impubes arrogatus postea pubes factus respondeat arrogationem sibi esse inutilem. *l. nonnunquam 32. ubi gloss. & l. seq. ff. de adopt. Vide & l. ult. C. de spectacul. libr. 11.* Giphan. *ad d. §. 6. Instit. quibus modis jus patr. pot. solv.*

Addit 6. Schneidevv. *ad d. §. 6. num. 7.* ut etiam pater possit compelli ad filium emancipandum, propter istas causas, ex quibus ei licet patrem exheredare, cùm correlativorum sit eadem natura, *l. fin. C. de indict. Vidait. Vid addit. Hubert. de Bono curs. in tract. de Except. rubr. quib. mod. suo nom. agentes. in Verb. emancipare.*

CAP. X.

Emergere.

EMERGENS novum novo indiget auxilio, & in rebus novis novum est remedium & consilium suggerendum, [*l. 10. §. 1. ff. qui satisdar. cog. l. non est.12. ff. de transact. l. ille à quo 13. §. 4. ad Trebell. l.1. in fin. ff. quand. de pecul. act. annal.*] *l.1. in princ. ff. de ventre inspiciend. l. de atate 11. §. ex causa 8. ff. de interrog. action. l. si jure 18. ff. de legat. 3. l. mater decedens 19. ff. de inoff. testam. l. oratione 7. ff. de feriis. cap. fin. de in integr. restit. minor.* [Vid. Wesenb. *5. cons. 255. num. 31.*] Petrus de Anchar. *cons. 84. Domina Azolina. num. 5.* Roman. *in l. si verò. §. de viro. num. 83. ff. solut. matrim.* Rolandus à Valle *cons. 2. num. 159. cum seqq. lib. 2.* Cravett. *cons. 264. num. 5. & 6.* ubi ponit plura exempla, Thomas de Thomasset. *in florib. decis. reg. 248.* ubi intelligit, quando accidentaliter & inopinatò aliquid novum emergit, Surdus *cons. 418. num. 9.* Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom. 3. lit. E. conclus. 145. per totam. & lit. D. conclus. 502. num. 36.* Anton. Monach. *Lucens. decis. 21. num. 32.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 4. num. 97.* Octav. Glorit. *respons. 1. part. 3. num. 221,* Nova enim res novum consilium capit, Ancharan. *consil. 204. Punctum unius. num. 12.* & novis morbis nova convenit antidota præparari, *cap. caterum. de juramento calumnia.* Tessaur. *Pedem. decis. 239. num. 11. cum sequentib.*

Amplia axioma in constitutionibus, quæ tendunt ad noxam, nam ex superveniente causa ab eis recedere licet, Cravett. *d. consil. 264. num. 5.* Anchar. *d. cons. 84. num. 4.* Rolandus à Valle *d. cons. 1. num. 159. lib. 2.* & in pactis Anchar. *d. num. 4.* & in omni promissione, etiam de non offendendo, Cravett. *d. cons. 264. num. 5. & 6.* ubi etiam in locatione, in legibus, & statutis, item & in testamentis, Anchar. *d. cons. 84. n. 3. & 4.* Roland. à Valle *d. cons. 1. n. 159.* Cravett. *d. cons. 264. n. 5.* qui idem dicunt in juramento.

Amplia secundò in privilegio, ut per Anchar. *d. cons 84. num. 4. & 5.* Cravett. *d. cons. 264. num. 5.* Rolandus à Valle *d. cons. 1. num. 161. & seqq.* nam si tendit ad iniquum, vel incipit esse damnosum, non est observandum, Rolandus à Valle *d. cons. 1. num. 158. & 160. lib. 2.* Menoch.

Menoch. *conf.*350. *n.*27. Bardel. *conf.*22. *n.*10. Cæf.Barz. *decif.*118. *n.*8. Octav. Glorit, *resp.*1. *p.*3. *num.* 191.

Amplia tertiò in materia probationum. Nam licet post publicatas attestationes & didicita testificata non admittatur nova probatio tamen super emergenti de novo bene admittitur. *Clem.* 2. *de testibus.* Signorol. *consil.*23. *num.* 6. & 7. Mascard. *de probation. conclus.*118. Joan. Garc. *de nobilit. gloss.* 46. *num.* 6. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 145. *num.* 20. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 158. Bernhard. Græuæ. *ad pract. Camera Imper. lib.* 1. *conclus.* 128. Mendez. à Castro *in praxi Lusit. lib.*1. *cap.*19. *num.* 12. Amat. Roderic. *in pract. cap.*8. *num.*7.

Amplia quartò in materia rècusationis; nam licet exceptio suspicionis allegari non possit post litem contestatam, *l. apertissimi* 16. *C. de judic. cap. pastoralis de except.* tamen ex causa de novo emergenti bene potest, secundùm Mascardum *de probat. conclus.*952. *num.*35. Bernhard. Muscatel. *in praxi aurea civili Neapolit. p.* 2. *gloss. competens, num.* 55. Amat. Roder. *in pract. cap.*10. *num.*70. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 100. *num.* 32. ubi ampliat etiam post conclusum in causa, dummodo causa recusationis habuerit ortum post conclusionem, & *num.*31. subdit, quod super hoc deferendum est juramentum ab ipso recusato.

CAP. XI.

Emptio.

Axioma I.

Emptio venditio contractus est synallagmaticus. *§.* 1. *Inst. de Auctor. tut. l. naturalis* 5. *§.* 1. *ff. de praescript. verb.* eamque ob causam mutuam requirit obligationem, *d. §.* 1. *verf. ex quibus mutua. l. Labeo* 59. *ff. de verbor. signif.* adeò ut non consistat alterâ parte non obligatâ, nec sese obligante. *l. quod tamen* 21 *§ pen. ff. de recept. arbitr. gloss. eamque secuti. Dd. in l. Iulianus. §. si quis à pupillo. ff. de act. emt.* Vult. 2. *conf. Marp.* 24. *n.*25.

II.

Emendi & vendendi facultas est juris naturalis, Cravet. *conf.*6. *num.*121. *vol.*1. Menoch. *de praesumpt. lib.* 3. *praesumpt.* 130. *n. fin.* Fabian. de Monte *in tract. de Empt. & Vendit. quaest.* 1. *pr. num.* 4. Nicol. Mozz. *dict. tract. cap.* 1. *num.*22. ideoque rem suam nemo cogi potest ut vendat. *l. invitum* 11. *C. de*

C. de contrah. Empt. l. invitum 11. *Cod. locat. l. non emere* 16. *C. de jur. delib. l. quamvis* 8. *de pignor. l. nemo exterus* 9. *C. de Iudaeis.* imo liberrimum cuique est rem suam vendere cuicunque volet. *l.* 1. *C. comm. divid.* & ibi Bald. Afflict. *in rubr. constit. Frider. de jur. protimis. num.* 18. Marcus Mantua *in l. dudum. num.* 4. *C. de contrah. empt.*

III.

Emptio absque pretio intercedente est nulla. *§.* 1. *& ibi Dd. Inst. de empt. vend.* Gædd. 1. *cons. Marp.* 26. *num.* 341.

IV.

Emptio venditio eius rei, cuius non est aestimatio, habetur pro nulla *§. fin. Inst. de contr. empt.* Gædd. *d. cons.* 26. *n.* 341.

V.

Emptionis venditionis verbum omnem contractum, per quem deducitur rei alienatio comprehendit. *l. statuliberi* 29. *§.* 1. *ff. de stat. liber.* Caballin. *de Evict. §.* 1. *num.* 4. Carpzovius *part.* 1. *Iurisprud. forens. constitut.* 3. *defin.* 25. *num.* 3.

VI.

Emptionis venditionis contractus dicitur fortior caeteris, ideoque caeteros contractus necare. *arg. l. si te solum* 27. *l. si ita scriptum* 67. *ff. de hered. instit. l. emptorem* 9. *C. de locat.* Dec. *cons.* 278. *col.* 2. *in princ. vers. sed breviter.* Vult. 3. *cons. Marp.* 18. *num.* 117.

VII.

Emptionis venditionis contractus in dubio potius quàm quivis alius praesumendus est. Ripa *in l.* 2. *in princ. num.* 31. *ff. de reb. cred.* per text. *in l. apud Celsum* 1. *§. si cum legitime* 28. *ff. de dol. except. l. fin. C. de praed. Curial. lib.* 10. Roman. *consil.* 86. *colum.* 2. Socinus *cons.* 156. *col. fin. volum.* 1. Vult. *dict. cons. num.* 93. Sic in specie in dubio potius emptionem quàm locationem aut oppignorationem praesumi, maximè si pretium justum rei venditae sit appositum. *post gloss. in l.* 1. *§.* 1. *de superficieb.* affirmant Caepoll. *in tract. de simulat. contract.* Iason *in l.* 1. *num.* 23. *C. de jur. Emphyteut.* Pantschm. 1. *quaest.* 17. *num.* 11. quanquam si natura contractus aliud suadet, in dubio emptio non praesumitur. *l. rei commodatae* 8. *cum seq. de commod. & l. non solet* 39. *ff. locat.* Pantschm. 1. *q.* 6. *n.* 37.

VIII.

Emptio venditio patet latissimè, *l. statuliberi* 29. *in fin. ff. de statulib. l. sicut* 8. *§. venditionis* 11. *ff. quib. mod. pign. solvit. facti §. praeterea. Instit. quibus modis jus patron. pot. solv. in princ. Instit. de testam. ordin.* Vult. *d. cons.* 18. *num.* 94.

CAP.

Cap. XII.
Ens & non Ens.

Axioma I.

Ens nobilius & dignius est non Ente. Saliect. *in l.1. §.rei uxoria. num.6. Vers. & sic nota. C.de rei uxoria action.* Pacian.1. *de probat. cap.6. num.7.* Vnde & melius ens comprehenditur ex teste, & imprimitur in eius intellectu, quàm non ens. Aretin. *in cap. in nostra. num.21. col penult. extr.de testib.* Gabr. *conclus 4. num.5. Vers. concordia. libr.1. de testib.* Pacian.1.*de probat. cap.50. num.51.*

II.

Non Entis nullæ sunt partes, nec qualitates eius. *l.eius qui 41. Vers. quod si stipulatus. ff.si cert.pet. l.si servum 4. §.1. ff.de act. emt.* Gail. 2. *observ.14. num.12.* quia non entis nullæ sunt demonstrationes, ut ait Bald. *in l.cum mulier. num.30. Vers.subsequenter. col.*[illegible] *ff.solut. matrim.* Butrigar. *in l.actor. col.1. Vers. quaso quid. C.de probat.* non enim potest dici falsum vel verum vel injustum esse id, quod nunquam fuit, nec ullo modo posse deferi, quod nullo modo verè est, & oportere aliquo modo id verè esse, quod aliquo modo verè deferitur. *cap fin. in fin.de pœnis. distinct.2.* Sic etiam dicimus, rei, quæ nondum est, privilegium non dari, nec accusari posse matrimonium. quod nunquam fuit, nec concedi rescriptum ad lites, quæ nondum fuit. Pacian, *cons.1. num.60.* nec videri desisse habere, turbare, quod nunquam habuit, *l. non potest 208. l. non videntur 107. de Reg. Iur.* Sic in non Ente non fieri passionem, dixit Aristoteles *lib.2 de anima.* quem refert Baldus *in l.si actor. post princip. C.de probat.* Vasq. 2. *contr.* 40. *num.* 12. quemadmodum nec in non ente cadere remotionem, not. Bald. *in l.si pater, col.3. C. de instit. & substit.* Vasq. *ibid.* unde nec rescindi etiam dicitur, quod non est. *l. decem 116. de Verb. obl.* Gomez. *in Comment. ad Inst. de act. §.item si quis. num.33. per text. in l.1. ff.de donat.* ubi conditionalis donatio non propriè dicitur donatio, quia non est simpliciter talis, scilicet cum qualitate. Ergo ubicunque actus est cum aliqua qualitate, puta sub conditione, non dicitur propriè talis. *l.quæsitum 78 §.illud fortasse 4 ff.de legat.3. l. si cui lana 70. de legat.3.* Iason *in l.1. col.1. in princ. ff.de re judic. & in l.si tibi pecuniam. col.2. num.6.ff.si cert.pet.* & ideo homo mortuus non est homo propriè, sed homo mortuus, & sic cum qualitate illa. Gloss. *in princ. Inst de action. verb. actio, in fin.* faciunt ea quæ notat Iason *in §. omnium. num 5. Vers. adverte. Inst. de act.* Qualitas enim adveniens enti, ens ipsum qualificare perhibetur. *cap.statutum. 22. de Elect. in 6.*

III.

Entia præter necessitatem multiplicanda non sunt. Fundatur hæc regula *in l.3. §.1.* ibi: *Sed an sit necessaria. Naut.Caup.stab.* Vnde etiam quoties-

cunque

cunque datur remedium ordinarium, cessat extraordinarium. *l. 32. de damn infect. l. 1. §. 2. de public. l. 11. de Carb. Ed. l. 16. de min.* vide plura *in tract. in cap. remedium.*

Limita, nisi utilitas plura & extraordinaria remedia dare suadeat. *d. l. 1. §. 1. Naut. Caup. stab.* tunc enim si utilius est extraordinarium, & illud locum habet, licet competat ordinarium. *l. 9. l. 23. de min. l. ult. C. Si tut. vel cur. l. 13. C. de jud. l. 6. ff. de dol.*

CAP. XIII.

Enunciatio, *Vid. infr. in cap.* Verba.

Axioma I.

Enunciativa verba nihil disponunt, *l. ex his verbis 7. C. de testam. milit. l. optimam 14. C de contrah. stipul. l. ex hac scriptura 16. ff. de donat. l. 1. C. de dote promiss. c. Si Papa 10. de privileg. in 6. c. indicante 4. de testam. clem. unic. de probat.* Paris. *cons. 26. num.* [illegible] *vol. 2.* ideoque in instrumentis non narrativa aut enunciativa, sed dispositiva attendi observarique debent. Dd. *in d. l. ex hac scriptura.* Menoch. *cons. 404. num. 39. vol. 5.* quod axioma non modo in contractibus, sed etiam in ultimis voluntatibus obtinere dixit Honthem. *lib. 4. de Art. Notar. cap. 15. & 16.* Exemplo sit: si in instrumento aliquo caveatur, talis tutor vel procurator aut syndicus hoc fecit, non creditur his verbis narrativis, nisi narrata aliàs comprobentur. Bover. *in verb instrumentum 49. num. 9.* maximè quando verba enunciativa tenderent in præjudicium tertii. Bartol, *in d. l. ex hac scriptura. num. 7.* Bald. *in l. ex his verbis 7. C. de testam. milit. l. generali 42. in princ. ff. de usufr. legat.* vel quando constaret de veritate in contrarium, cùm simplex enunciatio & simplex confessio veritati non possit præjudicare. *l. cum falsa 5.* & ibi Castr. *in princ. C. de jur. & fact. ignor.* Cravet. *cons. 29. Pro clariori. num. 2. vers. sed ultra responsiones. col. 2.* Pacian. *consil. 66. num. 57.* Unde verba enunciativa negantia actum præteritum nihil disponere, in præjudicium veritatis in contrarium existentis colligi licet *ex l. verba 6. C. de testam.* ubi dicitur, quod si in testamento negaret quidquam mater se donasse, cuiquam donatario præjudicium non faceret. Sic nec per verba enunciativa institutio disponitur nec probatur Petrus Costal. *in adversar. pandect. l. epistola 52. de pactis.* quod etiam procedit in institutione tacitâ eorum, qui necessariò institui vel exheredari debent, verbi gratiâ, si quis habens filium in testamento dicat, non nominato eo, si ille, qui ab intestato mihi successurus est, nolit esse heres, substituo Caium, hæc institutio non valebit, cùm nominatim esse debeat, videantur Clarus *in §. testamentum quæst. 35. n. 2.* & Petr. Gregor. *lib. 42. syntagm. jur. cap. 9. num. 6.* Hinc verba enunciativa principaliter propter se & pro ipsa dispositione principali, quam testator intendit prolata non aliter inducunt dispositionem, nisi in quantum natura verborum prolatorum patiatur. Exemplo sit *l. Titia cum testamento 34. §. Gaius Seius 3. ff. de legat. 3.* ubi

ubi maritus extra domum suam in prædium uxoris, cum transtulisset quasdam res & ibidem discedens, uxorem & alios testamenti heredes scripsisset. addidit hæc verba: Imprimis sciant heredes mei, nullam pecuniam esse penes uxorem meam, sed nec aliud quicquam, ideoque hoc nomine eam inquietari nolo. Ex his verbis quæstio erat exorta, utrum translata ex domo viri in prædium uxoris eidem donata censeantur, sed verborum materia non admittit, dicit enim nullam pecuniam esse penes uxorem, nec quicquam aliud, unde, quia quædam reperta sunt, ea ex hæreditate defuncti præsumuntur. Ea propter, quoad ultimas voluntates, quando ipsa verba enunciativa ad valorem & substantiam actus qui geritur requiruntur, distinctione regula declarari solet: Num illud quod enunciatur, dependeat à potestate eius qui disponit, & tunc aut institutio sine eo non valebit, quare ut actus valeat, inducitur illud quod enunciatur, & institutio corroboratur, verbi gratia, si diceret testator, Mævium, libertum meum (qui tamen non esset libertus) heredem instituo. Hac ratione servus consequetur libertatem & hereditatem. *l. cum servus constituit 2. Cod. de necess. serv. hered. instit.* quia etiamsi sine libertatis mentione instituisset servum, liber efficeretur. *per l. 5. Cod. eod.* Aut verba illa enunciativa concernunt validitatem legati, & tunc in pagani testamento dispositio non inducetur, quamvis in testamento militis secus sit. *Vid. d. l. ex his verbis 7. C. de testam. milit.* Aut illud quod enunciatur, non potest disponi ab enunciante, & tunc etiam nihil operabitur. Nam dicendo: Ego heres Sempronii, quantum concernit meum arbitrium, probatur inde me hereditatem adire. Iason *in d. l. ex his verbis. limit. 8.* sed quantum veritatem institutionis aut successionis attinet, hæc mea assertio non inducit in hoc dispositionem. Propterea verba enunciativa solum inducere duobus casibus dispositionem, nempe ad probandum & quidem potius ex benignitate quâdam quàm iure ipso civili inspecto, patet *ex l. Publia 26. §. ult. ff. depos.* & quoad liberandum. *l. tale 40. ff. de pact.* ait Menoch. *2. arbitr. iudic. cas. 261. n. 16.* Sic enunciativa verba dispositionem inducere, *ex d. l. ex hac scriptura 16. ff. de donat.* probant Iabn. *in d. l. ex his verbis. C. de testam. milit. num. 1. & 7.* Emanuel Suarez *lit. V. num. 50.* Vnde & probare dicuntur, secundum Bart. *in l. cùm scimus. num. 1. C. de Agricol. & Censit.* quod idem censuit & Roman. *in l. gerit. num. 9. ff. de acquir. hered.* Iohan. Annibal. *in reper. l. nemo potest, num. 62. ff. de legat. 1.* Vult. *3. cons. 21. num. 191.* quod procedere si proferantur intèr easdem personas, inter quas fuit facta illa enunciatio atque etiam inter ipsorum successores testantur Bart. & Bald. *in Auth. si quis in aliquo C. de edend.* Bart. *in l ex hac scriptura num. 7 ff. de donat. & in l. si forte. num. 4. ff. de pecul.* Crot. *in repet. l. re coniuncti. num. 186. ff. de legat. 3.* Alex. *cons. 184. num. 13. Vol. 6.* Socinus sen. *cons. 68. num. 6. Vol. 4* Afflict. *decis. 83. num. 4.* Molin. *in consuet. Paris. §. 5. num. 10.* Vult. *3. cons. Marpurg. 21. num. 191.*

Limita I. non procedere, in antiquis & multo magis in immemorialibus instrumentis, in quibus enunciativa verba plenam fidem facere dicuntur, Dd. communiter *per gloss. in cap. cum olim. de censib. & in l. cum aliquis. C. de iur. delib.* Gail. *2. observ. 71. n. 10.* Stephan. Aufrer. *in annotat. post. decis.*

Capella Tholosan. num. 3. Alex. *conf.*12. *num.*8. *& conf.* 74 *num.*32. *Vol.*4. Molin. *in Consult. Paris.* 5. *num.*10. Vult *cons.* 9. *&* 11. *Vo.*6. atque hanc opinionem communem esse testantur Socinus jun. *consil.* 65*num.* 7. *Vol.* 1. Decius *cons.* 152. *num.*2. quam tum etiam obtinere, quando dverbis contingat disputari principaliter, affirmat Bart. *in l.l.gerit. num.*4. um tantæ sint efficaciæ, ut non contrahentes tantum, sed è adversus tertios quoque fidem faciant Iason *cons.*65. *num.* 1. *Vers. confirmatur. Vol.*3. Bald. *in l. pen. Vol.*2. *Vers. item quod dixit gloss C. de jur. delib.* Anton. Butr. *in cap. in. num.*30. *de success. ab intestat.* Cott. *in memorabilib. in Verb. antiquitas* Bertrand *cons.*167. *num.*12. *p.*2. *Vol.*3. Alexand. *cons.*90. *num.*11. *Vol* 6. Com. *cons.* 247. *num.*22. *Vol.* 2. Bero. *cons.* 21. *num.*2. *Vol.*3. Natt. *cons.*283. *num.* 8. Riminald. *cons.* 76. *n.* 1. *Vol.*1. *& cons.* 339 *num.* 48. *Vol.*3 præsertim si enunciata sint à Principe vel quo alio statu S. Romani Imperii aut g. eorum, quæ consultus respondit Gozed. *in cons.* 11. *n.* 12. vid. & Mascard. *de prob. concl.* 106. *n.*4. *& n.*9. *& concl.* 394. *n* 8.

Limita II. non obtinere si verba essent geminata, Bart. *in l eum scimus. num.*1. & ibid. Angel. *C. de Agricol. & censit.* Cast. *in d. l. ex hac scriptura. num.*2. Roman. *in d. l. gerit. num.* 9. Ioh. Annibal *d. l. nemo. n.*62. *de leg.* 1. Ias. *in d. l. ex his. n.*2. *C. de acq. hered.*

Limita III. regulam nec in dote obtinere, favore enim dotis enunciativa probare & disponere probant *ex d. l.* 2 *C de dotis promiss* Marsil. *sing.* 442. Roman. *sing.* 540. Mascard. *de probat. conclus.* 1267. *num.*12. *& conclus.* 388. *& conclus* 565. *num.*1.

Limita IV. in casibus piarum causarum tam in contractibus quam ultimis voluntatibus. Masc *concl* 1171. *n.*58.

Limita V. quando verba enunciativa emissa principaliter propter se inducerent dispositionem, etiam in contractibus, & ideo si creditor dicat debitori indigeo pecuniâ, quam mihi debes, vel similia verba, constituit debitorem in mora. Iason *in l. si quis mihi bona. §. sed quod si mandavit. num.*10. *&* 11. *ff. de acquir. hered.* secus enim est, si incidenter sunt prolata, ut si in compromisso incidenter narravero societatem interte & me contractam, deinde principaliter inter nos moveatur quæstio, de societate per illa verba non probatur contracta societas. Gabr. Sarayn. *ad dict sing.* 23. *num.* 1. nisi illud quod enunciatur, incidenter dependeat à nudo & mero animo proferentis. Matthes. *in sing.* 34.

Limita VI. si probarent contra scribentem Mascard. *conclus.* 1256. *n.*10. vel contra eum, qui patitur illa inseri instrumento. Henr. Bover. *in Verb. probatio* 46. *n.*10. *& in Verb. Instrumentum* 48. *n.*11.

II.

Enunciatis non creditur in testamento, nisi probentur. Hyppol. de Marsil. *consil.* 342. *postquam rursus ad scribendum impellor. num.* 106. *& num.*59. *Vol.*3. *per cap.*2. *cum ibi notatis de reb. Eccles. non alien.* Pautschm. 2. *quæst.*21. *num.*97.

CAP.

Cap. XIV.

Epistola.

Axioma I.

Epistola semper loquitur Bald. *in l. 3. de pactis.* ideoque censetur consensisse, cuius ad manum non contradicentis litera pacti pervenit. Socin. *consil. 64. in fin. lib. 3.* Bald. *de dot. p. 6. prin. num. 78.* Cravett. *de Indemnit. mulier. num. 31.* Parif. *consil. 127. num. 29. & 30. Vol. 1.* Wesenb. 1. *cons. 68. num. 4.* literis enim non minus quàm viva voce animi sensa declarari possunt, Hœnon. *ad l. 124. ff. de divers. Reg. Iur.* Vnde tacitus animi nuncius dicitur, ut Epictetus Philosophus Hadriano Imp. sciscitanti quid esset epistola, respondit in altercatione, quam Hadrianus cum Epicteto habuit, pacta & per literas conficiuntur. *l. 2. de pact.*

Limitationis loco nota hoc verum in actibus, ubi verba pro substantia non requiruntur, *d. l. 2. ff. de pact.* aliud enim esse in stipulationibus, ut in quibus leges verba desiderant, aiunt Donellus *ad l. 1. in princ. n. 4. & 10. ff. de Verbor. obligat.* Gomez. *lib. 2. Var. resolut. cap. 9. num. 3. Vers. ex quo primo.* Vacun. à Vacun. *declar. 68. n. 12.* Gœdd. *in tract. de contr. stip. cap. 3. concl. 18.* cum propriè per epistolam non loquamur. *l. 75. ff. de leg. 2.*

II.

Epistolæ contra scribentem plenè probare dicuntur. *l. Publia 26. §. fin. ff. deposit. l. cum de indebito 25. §. fin. ff. de probat.* Lanfranc. de Orian. *in l. admonendi. num. 56. de iureiur. & in cap. quoniam. extr. de probat. tit. de instrum. prod. num. 5.* Ioh. Coras. *miscell. lib. 3. cap. 4. num. 5.* Regn. Sixtin. *consil. Marp. 13. num. 11.* Mascard. *de probat. conclus. 1256. num. 10.* ubi ampliat, etiamsi verba epistolæ sint narrativa, vel sint sine die, & consule *l. cum tabernam 34. §. 1. ff. de pignor.* vel etiamsi esset donatio. Mascard. 1. *de prob. conclus. 556. num. 3.* cùm ea non ex defectu solennitatis, sed ex defectu veritatis impugnetur. Mascard. *dict. conclus. num. 4.* maximè si ea recognita fuerit. Michael. Graff. *quæst. 24. cap. 18.* Honthem. *p. 4. de art. Notar. cap. 4. num. 32.* Add. Vmm. *disp. 17. ad process. iudic. th. 5. num. 24.* Schrader. *ad l. admonendi. n. 270. ff. de iureiur.*

III.

Epistola non habet vim Codicillorum. *l. 17. ff. de iur. Codicillor.* sed eos aliquo modo imitatur, neque etiam ea hereditas datur vel adimitur. *l. hereditas 4. C. de his quib. ut indign.* Gothofr. *ad l. Imperatores 29. ff. de probat.* ubi intelligit nimirum directè, indirectè enim per fideicommissum dari posse *ex l. in Epistola. 22. C. de fideicomm.* probat Petr. Gregor. *lib. 41. cap. 18. num fin.* In dispositione tamen patris per epistolam inter liberos secus esse, *ex l. inter omnes 26. C. famil. ercisc. Auth. quod sine. C. de testam. & Auth. si modo.*

si modo. famil. ercisc. ostendit Mascard. *consil.* 1352. *num.* 60. quam sententiam communem esse dicit Grassus *§. testamentum. quæst.* 16. *num.* 2. 3. & 4. vid. Honthem.. 2. *de art. Notar. cap.* 32. *num.* 7. Propterea si alia persona extranea sit immixta, quoad illam personam voluntas defuncti pro nulla haberi ae liberis accrescere dicitur. *l. hac consultissima* 21. *§. ex imperfecto* 1. ubi Dd. *C. de testam.* vid. Covar. *in c. Relatum* 11. *n.* 2. *de testam.*

CAP. XV.

De Epithetis.

Quamvis de hac materia varia possent tractari, quoniam tamen Kubachius in regulis sub tit. *Verba* multa elegantia hac de re edisserat, eò sedulum lectorem brevitatis studio remittamus, locum tantum notasse contenti.

CAP. XVI.

De Errore.

Axioma I.

Error non præsumitur. *l. si post divisionem* 4. *C. de jur. & fact. ignor.* sed probandus est. Mascard. *de probat. conclus.* 636. & quidem liquidò. Dec. *ad l. librarius. num.* 4. *de Regulis Iur.* maximè si error prætendatur in facto illius, qui errasse dicitur proprio, utpote qui error injustus esse censetur. Mascardus *d. conclus.* 636. *num.* 5. suasione adversarii carens, *l. si existimans* 48. *de usucap.* unde ubi in actu geminato vel triplicato, & ubi ex eo lapsuque temporis aliisque similibus certa & enixa voluntas perspicitur seu elicitur error non solum prorsus excluditur, sed nec allegari potest. Gloss. *in Nov.* 134. *§. hoc verò jubemus. verb. jussio. & gloss. fin. ad cap. Si quis iratus* 3. *quæst.* 3. *& ad cap. rescripta* 25. *quæst.* 2. Baldus *in consil. incip. Schisma posuit. sub rubr. C. si quis aliquem test. prohib. per l.* 22. *C. ad SC. Velleian.* Aug. Baro *cons.* 49. *num.* 23. Tiber. Decian. *resp.* 91. *num.* 15. *Vol.* 8. Gœdd. *cons.* 27. *Vol.* 3. *num.* 38. Hinc nunquam præsumitur quis per errorem quid esse confessus vel asseruisse, præsertim in judicio, nisi probet simul rem etiam aliter se habere, tunc enim denuo, ex quo hoc probavit, error præsumi potest, ante non potest. *l. errore* 7. *C. de testam. l. error* 7. ubi Ias. *d. l. si post divisionem* 4. *C. de jur. & fact. ignor.* Bart. *in l. non fatetur. de confess. n.* 10.

Limita 1. nisi in uno erret, nam in uno errans probabiliter errat & in altero ei connexo, cùm de appendicibus & connexis idem sit judicium, quod de principali. Cravett *cons.* 275. nec possit fieri de uno, quin fiat & de reliquo, *c. si quis prabendas.* 1. *q.* 3. *c. quando.* ubi Dec. *not.* 3. *extr. de judic.* Gœdd. 3. *cons. Marp.* 32. *num.* 148.

2. In donatione. Error enim in dubio magis præsumitur quàm donatio. Bald. Angel. *in l. generaliter. C. de non num. pecun.* Bald. *cons.* 189. *in fin. lib.* 2.

lib. 2. Angel. *conf.* 13. *colum.* 2. *Vol.* 1. Dec. *conf.* 350. *num.* 3. Cravett. *conf.* 76. *num.* 14. *conf.* 142. *num.* 26. *& conf.* 149. *num.* 9. *tom.* 1. Vult. 1. *conf. Marp.* 17. *n.* 34. Decian. *conf.* 29. *n.* 75. *Vol.* 2. præsertim in muliere, Alciat. *de præsumpt. reg.* 3. *præf.* 21. *n.* 4. quæ natura est avara. Menoch. *de præsumpt. reg.* 3. *præf.* 21. *n.* 57 Riccius *decis. Lit Van.* 3. *num.* 538.

3. Limitatur in repudiatione aut renunciatione. Ruin. *consil.* 127. *num.* 19. *Volum.* 3. Decianus *respons.* 29. *num.* 25. *Vol.* 2. Regner. Sixtin. 2. *conf.* 14. *num.* 191.

II.

Error in qualitate admissus gravior est quàm is qui in ipso objecto consistit, *l.* 18. *§. si injuria* 3. *ff. de injur.* Phil. Matth. *ad l.* 56. *de R. I. n.* 36.

III.

Error facti errore juris est prior, quia factum jure prius est, & ex facto jus oritur. *l.* 52. *§. in clivo* 2. *ff. ad Legem Aquil.* Obrecht. *ad tit. C. de jur. & fact. ignor.*

IV.

Erratum non censetur, ubi præcessit deliberatio Gloss. *in c. ex literis. de divort.* Roman. *conf.* 346. Gilman. 2. 2. *Vot.* 4. *num.* 4. Vnde si per scripturam, vel alium actum non ter vel quater, sed bis tantum fiat, vel declaretur, erroris præsumptio tolli dicitur. *l. si mulier* 22. *C. ad SC. Velleian.* Felin. *in cap. si cautio. num.* 31. *de fid. instr.* Cephal. *conf.* 261. *num.* 11. Dec. *conf.* 599. *num.* 5. maiorque & plenior quædam deliberatio accessisse censetur, *cap. Etsi Christus. de jurejur.* Rolandus à Valle *conf.* 60. *num.* 22. *lib.* 1. Nicolaus Everard. *in loc. top. à geminat. num.* 1. Geminatio enim plurium actuum, quibus voluntatis suæ perfectionem haud obscurè potest testari vim specialis clausulæ ex certa scientia habet, & animum eius destinatum atque deliberatum arguit. Hinc & nemo errare præsumitur, qui longo tempore deliberare potuit, Simon de Præt. *conf.* 52. *num.* 6. *cent.* 3. sæpiusq; hoc factum discussit, Ios. Mascard. *de probat. conclus.* 637. *num.* 16. Et licet quandoque error in testamenti causa præsumatur, hoc tamen ita est, si illa præsumptio tendat ad testamenti conservationem, ut haud noceat. *l. errore* 7. ubi Dd. *C. de testam.* August. Bero. *conf.* 80. *num.* 17. *Vol.* 2.

V.

Error & ignorantia sunt diversa. Hermman. Vult. 3. *conf. Marpurg.* 35. *num.* 200. Ignorantia enim est, cùm de facto nihil prorsus scitur, nec quis inde quicquam suspicatur. Error verò, cùm res sese habet aliter, quàm creditur, quomodo primum omnium inter ignorantiam & errorem distinxisse Azonem *in summa. C. de jur. & fact. ignor.* observavit Menochius *lib.* 6. *præsumpt.* 23. *num.* 4. quem secuti sunt Archidiac. *in cap. in quibus* 22. *quæst.* 3. & Alberic. *in l. error. num.* 1. *C. de jur. & fact. ignor.* quibus accedit D. Thom. *lib.* 4. *sent. distinct.* 30. *art.* 1. ubi dixit, ignorantiam eò differre ab errore,

quod

quod illa sui natura & ratione non ponat aliquem cognitionis actum, error verò ponat judicium perversum de aliquo, atque ita error ut apertius *in d. distinct.* 30. dicebat. Albertus Magnus supponit aliquam notitiam eius, circa quod erratur, eamque ob causam D. Augustinus *in Enchirid. cap.* 17. *ad Laurent.* quod est relatum *in cap. quamvis. distinct.* 31. rectè dixit errorem esse vera pro falsis approbare, ignorare verò esse nihil approbare, cum sit simplex scientiæ privatio, quod ibidem apertius declararunt Præpositus & Turrecrem. vid. & Angel. de Clavas. *in sua summ. in verb. errare. num.* 1. & *in verb. ignorantia. num.* 6. Similiter & multum interest, an quis errore an contumaciâ delinquat. *l.* 38. *§.* 1. *ad L. Iul. de adult.*

VI.

Error est medium inter bonam & malam fidem. Panorm. *in cap. gravis. num.* 17. *de restit spoliat. per l fin. C. unde vi.* Wesenb. 1. *consil.* 6 *n.* 110. Propterea errorem facti alieni malam fidem non inducere, præsertim quoad possessorem hereditatis dicitur *l. sed etsi lege* 25. *§. scire* 6. *ff. petit. heredit.* Wesenb. 1. *cons.* 13. *num.* 39. maximè si tectus & secretus fuerit, cùm sic sæpissimè etiam prudentissimus fallere possit. *l.* 2. & 3. *de jur. & fact. ignor.* Covarr. 2. *part. relect. §.* 7. *pag* 206. Propterea si quis in facto erret, eum potius pro bonæ fidei possessore agnoscit. Wesenb. *in §. si quis à non domino. num.* 1. *Inst. de Rer. divis.*

Declata. si nimirum error sit facti alieni, non verò facti proprii, cum hic vulgò irreprehensibilis & tolerabilis habeatur. *arg. l.* 7. & ibi Gothofred. *ad SC. Velleian.* Gilcken. 2. *de usucap. m.* 1. *cap.* 2. *num.* 1 quod de eo qui in jure erraverit, dici non poterit, ipsum enim facere malæ fidei possessorem, ait Wesenb. *d. loc.* quod quoad fructuum acquisitionem, hoc est, quia fructus tanquam bonæ fidei possessor lucrari nequeat, admittit Vmm. *in disp.* 21. *ad process jud. th* 3. *n.* 18. indistinctè verò negat Ioh. Gœdd. *ad l.* 109. *de V.S. n.* 5. Petr. Fab. *in l.* 126. *in princ. ff. de R. I.*

VII.

Error communis non facit jus. *arg. l.* 15. *ff. de jurisdict.* Hottomann. *in illustr. quæst. q.* 17. Govean. 1. *var. lect. cap.* 6. Harprecht. *ad §.* 9 *Inst. de jur. nat. gent. & civil.* Hillig. 1. *Don. Enucl.* 1. *c.* 6. *lit. A.* Bronchorst. *l. enarr.* 12. Arum. *in disp. Pand* 1. *th.* 22. Kubach. *cent.* 1. *D.* 7. *q.* 2. Dn. D. Tabor *in quæst. Wesenb disp.* 1. *quæst.* 11. pro veritate tamen nonnunquam habetur, ut actum sustineat. *l.* 3 *de offic. præt. §.* 17 *l. de rest. ord.* justus enim error veniâ dignus est. *l.* 11. *§.* 8. & 10. *de interrog. in jur. fac. l.* 7. *§.* 8. *Ad SC. Macedon. l.* 3. *in fin. de suppell. leg.* nec hoc tantum in damno vitando, sed etiam in lucro acquirendo locum habet. *l. quod vulgo* 11. *pro Emptore.* utilitatis enim ratio exigit, ne cui justus error damnum adferat. Cuiacius *in Paull. ad l.* 2. *§.* 13. *pro emtore.*

VIII.

Error Scripturæ non obstare debet rei veritati. *l. Imperator* 8. *ff. de stat. hom. l. si librarius* 72. ubi latè Dec. *ff. de R. I. gloss. in l fin. de fidejuss.* Bald. *in l. si cum*

l. si cum ante. Cod. de donat. ante nupt. veritas enim rerum erroribus non vitiatur. *l. illicitas 6. §. 1. ff. de offic. præsid.* Exempli vid. *in l. 1. C. de contr. stipul.* Carpzov. *p. 1. constit. 2. defin. 14. num. 4.* Vnde & testamenta salva manere dicuntur, etiamsi scribentis errore quid omissum sit. *l. ambiguitates 24. C. de testam.* intellige, si librarii error sit manifestus, reique veritas commodè possit ostendi. *arg. l. 4. ff. de fid. instrum.* cùm in dubio verbis scripturæ stetur, neque error præsumatur, nisi probetur, ut patet *ex d. l. 3. C. de jur. & fact. ign. cui add. &* Alciat. *in reg. 3. præsumpt. 21. num. 1.* & Iac. Menoch. *lib. 6. de præsumpt. præs. 22. num. 2.* Propterea errorem in scriptura probari debere *text. sunt in l. de ætate 11. §. fin. ff. de interrog. act. l. eum de indebito 25. §. 1. ff. de probat. l. si post Divisionem 4. C. de jur. & fact. ignor.* Vult. 2. *consf. Marp. 29. num. 27.*

IX.

Non videntur qui errant consentire; fundatur hæc regula *in l. 116. §. 2. de R. I.* unde nec contractus, quos error copulavit, valent. *l. 22. de V. O.* quod tamen variè declaratur, aut enim error est in tantù, vel totum: Priori casu iterum versatur vel circa formam vel circa materiam. Circa materiam si error est, non vitiat contractum stipulationis. *l. 22. de V. O.* pignoris *l. 1. §. 2. de pign.* aut alios, secus in contractu Emtionis Venditionis, *l. 14. de C. E.* Idem in stipulatione obtinet, si error circa formam versatur: fallit, si error sit circa totum, hoc est, & materiam & formam. *l. continuus 137. §. 1. de V. O.* ad Pac. 1. *Enant. 59.*

X.

Actus per errorem gestus erranti non nocet. *l. 15. ff. de jurisdict.* intellige de actu licito & honesto, secus si quid per se illicitè geratur, tunc enim per errorem supervenientem haud sustineri potest. Vnde error in persona hominis occisi commissus non juvabit occisorem, quo minus ordinaria pœna homicidii teneatur. Carpzovius *part. 4. const. 6. defin. 1.* quia & propositum occidendi in genere ad imponendam pœnam mortis sufficere docent Anton. Faber *in C. lib. 9. tit. 10. defin. 6.* & Reinhardus Bacchov. *in not. ad Treutl. 2. disp. 31. thes. 6. lit. a.*

XI.

Error excludit consensum, *l. 4. §. ult. si quis caut. l. si per errorem 15. ff. de jurisdict. omnium judic. l. si procurator 35. ff. de acquir. rer. dom. l. non idcirco 9. C. de jur. & fact. ignor.* Paris. *consf. 150. n. 22. vol. 4.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg. 198.* Bertazol. *de clausul. instrum. clausf. 11. glossf. 3. num. 2.* Rot. *decis. 524. num. 4. apud Farinac. p. 1. recent.* Cardinalis Seraphin *decis. 1190. num. 2.* Surdus *consf. 28. num. 122.* Anton. Monach. *Lucens. decis. 59. num. 10.* Mar. Antonin. *var. resol. lib. 1. resol. 2. num 6.* Cels. Bargal. *de dolo lib. 2. t. de dolo vero & dolo præsumpto, divis. 1. num. 47.* Sigismund. Scaccia *de commerc. & camb.*

camb. §.1. *quaest.*7. *p.*2. *ampl.*19. *num.*77. Carol. de Graff. *de except. ad stat. excludens omnes exceptiones, except.*8. *num.*2. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom* 5. *cap.*988. *num.* 6. Duran. *Rotae decis.*50. *num.*19. Et errantis nullus est consensus & voluntas. Alex. *in l. quadam consulebant, num.* 41. *ff. de re judic.* Paris. *cons.* 72. *num.* 60. *& cons.* 131. *num.*36. *vol.*1. *& cons.*12. *num.*98. *volum.*2. Socinus jun. *cons.*3. *num.* 28. *vol.*2. Roland. *cons.*32. *num.*70. *vol.*4. Menoch. *cons.* 279. *num.* 20. *& cons.*296. *num.*56. *& cons.*857. *num.*13. *& de praesumpt. lib.* 2. *praes.*19. *num.*9. Surdus *cons.* 202. *num.* 10. *& decis.*114. *num.* 10. Bald. *cons.* 2. *num.*55. ita enim error consensum abesse facit ab actu, in quo nihil juramentum operatur, Ruin. *cons.*127. *num* 13. *&* 20. *& cons.* 137. *num.* 12. *vol.*3. Roland. *cons.*13. *num.*22. *vol.*1. Unde qui errat, non dicitur fateri, *l. non fatetur* 2. *ff. de confess.* [Nec quicquam errantis voluntas disponere, *l.*1, *C. de falsa causa adjecta. l. fin. in princip. ff. de legat.* 2. *& in l.*2. *Cod. de necess. serv. hered. instit.* Christ. Hardesian. *cons.* 35. *num.*177. *volum.*1. Goedd.3. *Consil. Marpurg.* 28. *num.*29. imò errantem potius haberi pro contradicente ex Bald. *in l. error. in fin. C. ad Leg. Falcid.* Hyppolit. de Marsil. *cons.*218. *num.*22. allegat Autor Cons. Arg. *cons.* 24. *vol.*1. *num.*90. Sic erronea causa vitiare dicitur privilegium, *gl. in c. quia* 6. *de consang.* Dec. *cons.*373. *n.*13. Panorm. *cons.* 101. *vol.*1. dicit, unionem Ecclesiarum reddi nullam ex erronea causa, quod etiam probat Cravet. *cons.*258. *n.*12. idem de dispositione ex erronea causa respondit. Dec. *cons.*602. *n.* 16. *& cons.*613. *n.*9. & de rescripto, Paris. *cons.*51. *n.*27. sic vitiatur & juramentum ex causa erronea praestitum. Paris. *cons.*96. *num.*24. *vol.*1. vitiat item in solutum dationem. Paris. *cons.*81. *n.*24. *vol.*2. & heredis institutionem. Barbat. *cons.*27. *col.*7. *vol.*1. itemq; vitiat & laudum latum ab arbitris. Paris. *cons.*24. *n.*146. *vol.*2. Dec. *cons.*475. *n.* 14. imò & judicis decretum vel sententiam. Barb. *cons.*6. *vol.*4. *col.*10. Paris. *cons.*81. *n.*59. *vol.*1. Vult.1. *cons. Marp.*20. *n.*55. item concessionem factam à Principe etiam motu proprio. Socinus sen. *cons.* 226. *col. fin. vol.*2.] & errantem non amittere rem suam probat, *d. l. si procurator* 35. *ff. de acqu. rer. dom.* Tiraq. *de retr. lign.* §.1. *gl.*2. *n.*20. Menoch. *cons.*162. *n.* 28. *cum seqq.*

XII.

[In lata culpa esse praesumitur, qui in facto proprio errat, Romanus *consil.* 392.] Ferrar. *in serm. action. real. verb. compellans.*

Unde

Unde ad revocandum errorem actus proprii non sufficit probare rem aliter se habere, nisi probentur aliæ quoque substantiæ, ex quibus verisimiliter potuit cadere in errorem, veluti si probat se calliditate adversarii inductum ad sic respondendum. Ferrar, *dict. loc. num. 13. l. hominem 3. ff. pro suo. l. 1. ff. quand. actio. de pecul.* Gilman. 2. 2. *vot.* 4. *num.* 4.] Hinc Error in facto proprio non potest allegari, & non relevat ad lucrum captandum, secus ad damnum evitandum, ut per Dyn. *cons.* 13. *Quæstio talis est. num.* 3. *vers. Præterea.* Alex. *cons.* 69. *In causa. num.* 4. *cum seqq. lib.* 3. Brunor. à Sole *in locis communib. verb. error, num.* 5. Cardos. *in praxi judicum. eodem verb. num.* 2. Cardinal. Tusch. *tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 316. *num.* 5. & *concl.* 317. *à princip.* Josephus Sesse *Aragon. decis.* 138. *num.* 16. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 3. *resol.* 21. *num.* 4. Quorum aliqui, præcipuè Brunor. à Sole, & Josephus Sesse errorem in facto proprio excusare scripserunt, sive tractetur de damno vitando, sive de lucro captando. Limita, quando error in latam culpam non cadit, quia tunc etiam in facto proprio excusat. Bartol. *in l. non fatetur* 3. *num.* 7. *ff. de confess.* Steph. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 946. *n.* 37. [Propterea quod dici solet, errorem juris à dolo excusare. *l. sed et si* 15. §. *scire* 6. *ff. de pet. hered.* hoc intelligi debere de errore probabili, non de supino vel affectato, ait Zas. *ad tit. de petit. hered. n.* 26.

XIII.

Error juris neminem excusat, Lap. *alleg.* 13. *in princ.* Federic. de Sen. *cons.* 112. *Amice. num.* 2. *vers. Quæro secundò.* ubi quòd Clerici non excusantur ignorantia Juris, quia peritiores consulere debebant. Cravett. *cons.* 348. *n.* 9. & *cons.* 699. *num.* 25. Alex. *cons.* 100. *Super primo. num.* 7. *vers. Nec dicatur. lib.* 7. Roman. *cons.* 330. *Circa primum, in fin.* Cardinal. Tusch. *d. tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 320. *à princip.* D. Barbos. *in prælud. l. si mora. à num.* 16. *ff. sol. matr.* ubi quod error Juris non excusat, nisi constet consuluisse peritiores. [Unde non probabilis esse dicitur, *l.* 7. *l. pen. ff. de jur. & fact. ign.* cum certum sit & finitum ac in medio positum, ut ab omnibus cognoscatur. *l.* 2. *ff. d. tit.* Hinc errorem juris condictionem indebiti impedire. *ex l. cum quis* 10. *C. de jur. & fact. ignor. l. si per ignorantiam* 6. *l. fideicommiss.* 7. *C. de condict. indebit.* tuetur Johan. Harprecht. *in* §. 1. *num.* 54.

num.54.Inst.quib.mod.re contr.obl. quod tamen cum mica salis accipiendum esse ait Carpzovius *part.2.const.28. defin.20.n.6.* Eapropter *p.4.const.15. defin. 42. n. 11.* non aliter accipiendum existimat, quàm de errore juris naturalis, aut quatenus agitur de compendio quærendo vel lucro faciendo. Tum enim errorem juris omninò nocere *ex l.4. l.juris 7.cum legib.seqq.ff.de iur.& fact.ignor.* probat Jacobus Cujac. *lib.5. observat.39. & in l. nunquam 51. ff. de usucap.* petentibus verò suum non nocet. *dict.l. iuris.* cum in damnis amittendæ rei talem nemini in causa civili obesse traditum sit. *in l. error 8. & in l. iuris 4.ff.de iur.& fact.ignor.* Felinus *in cap.quoniam. num.8. de simon.* Andr. Gail. *lib.2. observ.48.num.22.* Wesenb. *in parat.ff.de iur. & fact. ignor. num.4.*] vel quando erratur in articulo Juris dubio & perplexo, tunc error Juris excusat, Anchar. *cons.324. Pulchrum. in princ.* Johann. de Imola *cons.98. num.15.* Socin. *cons.47. num. 10. vers. tamen quando esset error.* Mazol. *consil.109. à num.32.* Curtius jun. *cons.28. In causa vertente. num.8.& cons.6. num.22.* Rot. *in Paduana Prioratus 5. Decembr.1614. coram Revererdo Domino meo Pirovano, impressa per Farinacium decis.608. num.14. p.2. recent.* ac proinde potest bonam fidem producere, Covar. *de sponsal.lib.p.2.cap.8. § 1. num.9.* Pinell. *in l.2. C. de rescind. vend.p. 2. cap.4. num.40.* Joh. Garc. *de nobilit. in initio. num.17.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.11. quæst.3. num.64.* [Sic errorem juris perplexum, ita excusari & justam causam præstare erranti ut errorem facti respondit Socinus sen. *cons.92. n.13. lib.4.* quare & in acquisitionibus fructuum ita prodesse juris dubii ignorantiam ut ignorantiam facti. Exemplo dederunt Capiz. *decis.19. num.20.* Felinus *in cap. de quarta. num.34. de præscript.* Menoch. 1. *arbitr. quæst.55. num.9.* Propterea erroris allegationem ob ignorata & incogitata tam favorabilem dixerunt Dd. ut si quis per assertionem ab adversario factam in eum sit inductus, post sententiam etiam definitivam talis error allegari & corrigi possit. Menoch. *cons.54. num.45.* post Socin. sen. *cons.92. num.13. lib.4.* Bart. *in l. 1. §. ult. ff. quando act. de pecul. est annal.* Regn. Sixtin. *3. cons. Marp.12. n.49.*

XIV.

ERROREM corrigens non dicitur quicquam de novo facere, sed jam factum declarare, ut *per l. heredes palam 21. ff. de testam.* tradunt

dunt Felinus *in cap. qualiter & quando, lib. 1. num. 27. verf. facit, de accufat. & in cap. 2. num. 16. verf. pulchrè. de libelli oblat.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. error. num.* 7. Rot. *in Tudertina dotium* 27. *Ianuarii* 1606. *coram Patriarcha Manzanedo impreffa per Farin. decif.* 158. *n.* 2. *p.* 2. *recent.*

XV.

ERROR nominis non vitiat difpofitionem, fi conftat de intentione, feu corpore, *l. fi quis in fundi vocabulo* 4. *ff. de legat.* 1. *l. fi me in vacuam* 34. *in princip. ff. de acquir. poffeff.* [*l. fi in nomine* 32. *l. quæ extrinfecus* 65. *ff. de Verb. obligat.* Mantic. *de tacit. convent. tom.* 2. *lib.* 14. *tit.* 10. *num.* 21. Carpzov. *p.* 4. *conftit.* 14. *defin.* 13. *num.* 5.] Bartol, *confil.* 179. *Martinus. num.* 2. *lib.* 1. Gemin. *conf.* 52. *num.* 3. *verf. fecundò fic.* quod duplicatur *conf.* 119. ubi ampliat, etiamfi erretur in qualitate extrinfeca, feu demonftratione, Alexand. *conf.* 118. *Vifa copia. lib.* 7. ubi extendit, licet erretur in pronomine feu cognomine. Rebuff. *in praxi, p.* 3. *fignatura, verb. denominationum.* Aloyf. Ricc. *in collect. decif. p.* 5. *collect.* 1496. Duen. *reg.* 256. Azeved. *l.* 13. *num.* 10. *cum feqq. tit.* 25. *lib.* 4. *nova Recop.* Cardof. *in praxi Iudicum. & Advocat. verb. error. num.* 4. Cardin. Tufch. *d. tom.* 3. *lit. E. conclus.* 324. Rot. *in Salamantina Archipresbyteratus,* 1. *Iulii* 1615. *coram Martino Andrea, impreffa per Farinac. decif.* 687. *num.* 5. *p.* 1. *recent.* & apud Mantic. *decif.* 138. *num.* 4. ubi quod error in invocatione Sancti non officit veritati.

CAP. XVII.
Erubefcere.

ERUBESCIMUS, cùm fine lege loquimur, *l. illam* 19. *C. de collation. auth. de trien. & femiff.* §. *confideremus. collat.* 3. *Novell.* 18. *Extravag. execrabilis, Ioan.* 22. *col.* 13. *de præbend.* Everard. *in topicis legalib. loco* 64. Bald. *conf.* 337. *Et præmiffo, circa fin. verf. in contrarium. lib.* 3. ubi intelligit, cùm loquimur fine lege communi, vel municipali, quia fufficit alteram allegare, *& confil.* 97. *Super primo quæfito. num.* 2. *verf. fi liceret. lib.* 4. ubi quòd non eft licitum ex proprio capite æquitatem ad diftinctiones producere, fed proceden-

dum est per viam silicatam, videlicet per textus legum, *& conf.*338. *Secundum ea. verf. Quia erubescimus. lib.*3. *& conf.*433. *in princ. verf. item non possum. lib.*5. ubi quòd procedit, quando loquimur sine lege, sine statuto, & sine consuetudine, Abb. *conf.*20. *col.*2. *verf. & primò premitto, lib.*2. ubi quod sufficit allegare rationem naturalem, quando non extat lex certa, vel similis, quæ decidat causam, Wesenbecius. *conf.*2. *num.*1. *& sequentib.* Thomas de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 109. Surd. *conf.*158. *num.* 13. *& conf.*308. *num.*3. *& conf.*374. *num.* 12. Monet. *in tract. de option. canon. cap.* 3. *num.* 2. Francisc. Molin. *de ritu nupt. libr.* 3. *quæst.* 39. *num.* 2. Cardinalis Tuschus *tom.*3. *lit.E. conclus.* 331. *per totam.* ubi *numer.*7. post Abb. *consil.* 21. *in princip. libr.* 2. subdit, quod Doctor scribens in jure ad instantiam partis, debet allegare leges, & jura: sed quando scribit, vel consultor datur judicibus, non tenetur allegare leges, neque jura.

Cap. XVIII.
De Essentia & Esse.

Axioma I.

Essentia rei dare debet, ut qualitati sit locus. Cardin. Tusch. *tom.*3. *lit.E. conclus.* 334.

II.

Esse vel esse debere sunt paria. *l. qui cum alio* 19. ubi Decius *in fin. de Regulis Iuris.*

III.

Esse quis ibi creditur, ubi habet animum revertendi. *l. nihil* 26. ubi Bartolus *ff. de capt. & postlim. reverf.* Wesenbec. *lib.*1. *conf.* 17. *num.* 16. *& num.* 40. *& conf.* 38. *num.* 62.

Cap. XIX.
Eventus.

Axioma I.

Non Eventus & veritas rei, sed animus & opinio delinquentis attenditur in delictis. *l. Divus Adrianus* 14. *ff. ad L. Cornel. de sicar.* Luc. de Penn. *in l. quo-*

in l. quoties n. 6. C. de exact. tribut. lib. 10. Igne. *in l.* 1. *§. impubes. num.* 35 *ff. ad SC. Syllan.* Anchar. *conf.* 216. *Nos Bartholomaus.* 4. *& conf.* 165. *Permittendum est. num.* 2. Tiraquell, *de pœn. temp. caus.* 51. *num.* 7. *&* 9. ubi facit conclusionem generalem, quod actus hominum non eventu sed consilio metiendi & æstimandi sint, add. text. *in l. Verum* 11. *§. sciendum* 3. *ff. de minor. & in l. sed an ultro* 10. *§.* 1. *ff. de negot. gest. & l. fraudis interpretatio* 10. *ff. de reg. jur.* ubi dicitur fraudis interpretationem semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque considerari, Bart. Thæg. *in suis tract. crimin. part.* 19. *num.* 13. *& num.* 17. Oldrad. *conf.* 55. *num.* 4. *Vers. ex delictis. & num.* 5.

Limita I. ut procedat in eo qui omnino habuit animum non delinquendi, tunc enim non tenetur de omni eventu, quia contra eius voluntatem contigit, & isto casu non veritas actus, sed agentis intentio inspicitur, secus autem in eo qui habuit animum delinquendi, sed non tantum quantum postea secutum fuit, quia tunc tenetur de omni exitu & eventu, & sic non voluntas, sed veritas attenditur. Ita limitat Bart. *in d. l. Divus ante. num.* 1. *in primo & tertio exemplo. ff. ad Legem Corneliam de sicar.* quem refert & sequitur Tiraquell. *de revocat. donat. in Verb. revertatur. num.* 383. ubi & hanc limitationem declarat non procedere in pœnis impositis ipso jure, in quibus etiam isto casu non magis inspicitur opinio delinquentis, quàm veritas. Bart, ex Aretin. *in l qui se pupillum. in fin. de acq. hered.* vide de huius limitationis materia *l. quoniam. multa* 6. *C. Ad L. Iul. de Vi publ.*

Limita II. quod non procedat, quando veritas rei tendit in utilitatem accusati, & sic quando accusatus habuit animum delinquendi, & credebat se delinquere, sed revera non deliquit, utputa, quia actus ab eo gestus non erat delictum, tunc enim non attenditur ipsius opinio & credulitas, sed veritas rei. Bart. *in l. inter omnes. §. rectè in fin. ff. de furt.* Menoch. *de arbitr. jud. quæst.* 1. *quæst.* 90. *num.* 20. Alberic. *in l. non solum. §. Proculus. num.* 3. *ff. de injuriis.* vide Aymon. Cravett. *consil.* 2. *num.* 2. Francisc. Becc. *consil.* 60. *num.* 15.

II.

Eventus diversi diversa gignunt consilia & suggerunt remedia, *l.* 1. *in princip. ff. de Ventr. inspic.* unde & ipse Deus ex his, quæ in veteri testamento statuerat nonnulla mutavit in novo. *cap. non debet* 8. *extr. de consanguinit. & affinit.* Henricus Bocer. *ad §. sed naturalia* 12. *Instit. de I. N. G. & C. num.* 9.

III.

Eventus dubius potest æstimari. *l. si jactum retis* 12. *de action. empt. l. propter spem* 23 *ff. famil. ercisund.* ibi: *nisi tantum æstimatus sit dubius eventus. l. fin. ff eodem. ubi æstimatur servus, qui est apud hostes. l. nam hoc modo* 11. *de hered. vel act. on. Vend. in illis Verb. quasi spes. & ibi: ipsum incertum.* add. & Bald. *consil.* 133. *& quod dictus. num.* 3. *Volum.* 3. Aym. Cravett. *consil.* 151. *neminem existimare Velint. num.* 26. *& conf.* 294. *Verb. trans-*

*conf.*294. *Verba transactionis. num.*6. *Verf. decimo quinto.* & *num* 8. *Verf. quia etiam respondeo.* & *consil.* 194. *in casu proposito. num.* 7. *circ. fin.* Tiber. Decian. *conf.* 39. *num.*113. *Vol.* 2. Pantschman. 1. *quaest.* 17. *num.* 145.

IV.

Quæ in eam causam deveniunt unde incipere non possunt extinguuntur, & pro non scriptis habentur. *§.* 14. *Inst. de L. Falcid. §.*2. *Inst. de inutil. stip.* & contra siquidem absurdum est, ex eventu actionem confirmari quæ ab initio inutilis fuit. *l.*2. *§. ult. ff. quod juss. §.* 6. *Inst. de noxal. act.*

Ratio est, quia prudentes omnia æstimant ex initio potissimum, non ex eventu, Cujac. *in lib.* 15. *qq. Pap. ad l.*3. *de reg. Caton. p.* 377. *B. f. l.*41. *§.* 2. & *seqq. de legat.* 1. ubi Exemplum habetur, quod legatum, quod ab initio inutile est, ex post facto convalescere dicitur. Vnde hoc axioma non esse universale patet *ex l.* 146. *§. ult. de V. O.* vid. C. A. *thes.*28. *num.*6. quod approbat & Cujac. *in l.* 2. *§.* 2. *de V. O. p* 843. B. fallere enim ait 1. in legatis. quamquam enim inutile sit legatum, si debitor qui purè vendit creditori purè legaverit: utile tamen est, cum quod in diem debet, purè legaverit. *l. debitor* 82. *de legat.* 2. *l. si a servo* 20. *ff. ad L. Falcid.* 2. in stipulationibus *l. ult. de act. empt.* Hunc eventum etiam seu id quod evenire potuit aliquando spectari patet *ex l. qui bona* 13. *§. causa igitur* 2. *ibi quia fieri potest. de damn. infect. l. eo tempore* 10. *de peeul. l.*25. *in fin. de reb. dub. l.*9. *§.*1. *locat. l. cum tale* 72. *pr. ff. de empt.* & *demonstr.* dummodo spectari possit, citra injuriam aut malum omen. Ant. Fab. *in C. de reb. cred. defin.* 14. *num.*3. *Vid.* Hœnon. *ad l.* 29. *ff. de R. I. disp.* 6. & Phil. Matth. *ad d. l.* 29. & *l.*210. *d. tit.*

V.

Eventus & exitus non semper respondet instituto destinationi, *cap. statutum* 11. *de Rescript. in* 6.

VI.

Eventus dubij ratione aliqua habentur inter licita, quæ si certa essent haberentur inter illicita, Sichard. & Dd. communiter *in l. pater puella.* 13. *C. de inoffic. testam. num.*3. quod intellige de eventu planè casuali & fortuito, non procurato & ex culpa orto. vid. expl. apud Wesenbec. *in tit. de contr. tut. action. num.* 4.

VII.

Eventum futurorum non est determinata veritas. Wesenb. 1. *consil.*26. *num.*29. & ideo ea omnia quæ in eventu incerto sunt posita non considerantur. *l.* 1. & *l. de fideicommiss. C. de transact.* Cravet. *conf.* 142. *num.* 8. nec ex his ulli actus confirmantur antequam fiant. *l. sed an ultro. §.*1. *de negot gest.*

VIII.

In actionibus (forensibus) in utramque partem fortuna dominatur, multum commendationis & detrahit & adfert memoria, vox, gestus, corpus ipsum, postremo vel amor vel odium rei. Plin. *lib.* 41. *Epist.* 20.

IX. Even-

IX.

EVENTUS posterior formatur à titulo primordiali, seu à primordio tituli in posterum formatur eventus, *l.* 1. *C. de liberis praeterit. l. unic. vers. nulla.* & *ibi* gloss. *verb. primordium. C. de impon. lucrat. describt. lib.* 10. Pet. de Anchar. *consil.* 4. *in princ. num.* 3. *&* *consil.* 157. *in princ.* Surd. *cons.* 32. *num.*12. *& cons.* 459. *n.* 14. Ferrer. *in constit. Cathaloniae. gloss.* 1. *num.* 131. Cardin. Tusch. *tom.* 3. *lit. E. conlus.*346. *& tom.* 7. *lit. S. concl.*716. *num.*3. Rota *decis.* 456. *num.* 9. *apud Farin. p.* 1. *recent.* Pyrrh. Maur. *de solut. c.*8. *n.*3. [Bald. *consil.* 377. Otto *num.* 1. *vol.* 5. Wesenb. 1. *cons.* 18. *num.* 37. *& cons.* 20. *num.* 2. *& consil.* 34. *num.* 33.]

X.

EVENTUS mali & sinistri non sunt habendi in consideratione. *l. inter stipulantem* 83. §. 5. *de V. O. l. si quis ab alio* 13. *ff. de re iudic.* { nec artifici potest quidquam imputari. *l.* 6. §. 7. *de offic. praef. l.*10. §.1. *de neg. gest. ubi* C. *l. A. thes.*40.] ubi Rip. *num.* 7. limitans ad praecavendum. Jason. *in l. inter stipulantem.* §. *sacram. in notab.* 9. *num.*14. *ff. de verb. oblig.* ubi quod ad odium, & damnum non considerantur, & *ibi* Bart. *num.* 7 *in fine.* limitat axioma favore libertatis, dotis, piae causae, & fisci. Bald. *consil.* 182. *Locata fuit. n.*4. *vers. non enim debet considerari. lib.* 1. ubi quod eventus etîam mali & sinistri sunt habendi in consideratione ad exclusionem lucri, quando lucrum ipsum super futuro bono eventu, & prospero fundatur. Steph. Grat. *discept. forens. tom.* 5. *c.*937. *num.*10. ubi Axioma procedere praecipuè notat, quando praeter naturam occurrunt, ex Calder. *consil.* 24. *num.* 12. *ad med.* & Osasch. *decis.* 95. *num.*41. [hoc est quando planè casuales sunt ac fortuiti, non procurati vel ex culpa orti.]

XI.

EVENTUS alicujus rei frustra spectatur, cujus effectus nihil operatur. *l. aliquando* 13. §. *fin. ff. ad Velleian. l. si quis ita scripserit* 36. *ff. de hered. instit. l. cùm heres* 53. §. 1. *ff. de acquir. hered. l. non videtur* 33. *ff. de iudic. fin. C. qui admitti. l. ad probationem. C. de probat. c. cùm contingat, de officio deleg.* Surd. *decis.*184. *num.*8. Franc. Molin.

 de ritu

de ritu nupt. lib. 1. *compar.* 10. *num.* 57. Marsil. *conf.* 51. *Licet ne dum. num.* 17. Cardin. Tusch. *tom.* 4. *lit.* F. *conclus.* 520. *num.* 1.

CAP. XX.

De Evidentia.

Axioma I.

Evidentia est loco probationis, *cap. Evidentia* 9. *de accusat.* Hippolyt. *in rubr. de probat. ubi num.* 157. dicit hanc probationem esse multum privilegiatam, & aliis omnibus præferri ex Rom. *consil.* 104. *pater reverende. in fin. per §. ult. Institut. de grad. l. testium* 3. *de testib. l. unde Neratius* 23. *§. fin. ad L. Aquil.* cum aliis quæ cumulat. *num.* 158. 159. *usq. ad n.* 166. probatio enim quæ fit per evidentiam facti, multum rem declarat, adeo ut dicebat Bald. *consil.* 379. *num.* 6. *Vol.* 1. quod oculus videt, nemo fideliter negat, & quod patet expresse non est probare necesse, Curt. *consil.* 70. *n.* 18. Bertazol. *lib.* 1. *consult. decis.* 1. *num.* 25. cum testis sit, quæ corrumpi vel subornari non potest. Idem *consil.* 41 *num.* 74. fortiorque de mundo, gloss. *in c. ad nostram. in Verb. r estituetio de jurejur.* imò evidentia & inde nata præsumptio adeo fortis est præsumtio, ut ob eam omnes aliæ præsumptiones reiciantur, *cap. fin. de præscript. cap. super hoc de renunc.* Cacher. *decis.* 30. *num.* 5. *& decis.* 154. *num.* 13. Regn. Sixtin. 2. *Consil. Marpurg.* 8. *num.* 29. unde nunquam prohibita est hæc probatio: nec ulli denegatam fuisse putandum est. Alciat. *in tract. de præsumpt.* Per evidentiam enim res notoria & manifesta redditur. *cap. manifesta.* 2. *q.* 1. atque ideo præferenda. *l. Magistros* 7. *C. de profess.* Zas. *cons.* 15. *n.* 24. *lib.* 1. Port. *cons.* 209. *num.* 110. cum ea omnes superet probationes. Ias. *in l. fin. col. fin. ff. de in litem jur.* Boss. *in suis Var. tract. cr m. in* 1. *tit. de delict. num.* 24. Ioan. Bapt. Plot. *in repet. l. si quando n.* 777. *C. unde Vi.* Farin. 1. *consult. decis.* 1. *n.* 9.

II.

Evidens & notorium dici non potest, quando dubitationem & disceptationem recipere potest. Franc. *in cap. dilecto. num.* 153. *ad fin. Vers. intellige. & num.* 168. *in fin. extr. de appellat.* Dec. *in cap. ex parte. num.* 2. *Vers. quinto fallit. de offic. delegat.* quos refert & sequitur Cephal. *cons.* 201. *num.* 101. *Vol.* 1. Farin. 1. *cons. crim.* 85. *num.* 140.

III.

Evidentia facti est testis, qui subornari non potest & admittitur etiam post publicationem testium, Ruin. *consil.* 149. *num.* 5. *in* 4. Plot. *in repet. l. si quando. C. unde Vi num.* 777. *&* 808. Bertazol. 1. *cons. decis. cons.* 79. *num.* 34. imò convincit testes de falso. Bald. *in l. si quis testibus. in fin. & ibi* Saliceti *num.*

num. 22. *C. de testib.* Marsil. *in rubr. de probat. num.* 161. Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 1. *num.* 91. Boss. *in suis Var. tract. crim. in* 1. *tit. de delictu. n.* 24. *& 25. ubi ait: quod ex ea cognoscatur an testes verum dicant. idem late tradit de Evidentia facti.* Ioh. Baptist. Plot. *in reper. l. si quando. n.* 777. *C. unde vi.* vid. & Hieron. de Mont. *in tract. fin. reg. cap.* 30. *num.* 2.

CAP. XXI.

De Exactione.

Axioma I.

Contra bonam fidem est bis idem debitum exigere. *l. bona fides* 54. *de Reg. Iur. l. Titia* 34. *§. qui invita* 5. *de legat.* 2. Carpzov. 3. *Iurisprud. Consist.* 10. *defin.* 14. *num.* 6.

Limitatur hæc regula nisi eadem res debeatur ex diversis causis quæ non sunt incompatibiles. *l. si is qui Stychum* 18. *de Oblig. & Act.* Carpzov. *p.* 3. *constitut.* 18. *defin.* 26. *num.* 9.

II.

Qui non potest exigere nec potest à sponte solvente recipere. *cap. exigit* 2. *de cens. in* 6. *cap. statutum* 11. *§. si quid autem de rescript. in* 6. Dec. *in l. invitum* 156. *§. quod cuique* 4. *num.* 2. *de Reg. Iur.*

CAP. XXII.

De Examine. Approbatione.

Semel examinatus & approbatus, non est iterum examinandus. *l. licet* 12. *C. de Assessor.* vid. Barbos. *in tract. Clausularum. clausula. Si idoneus reperiantur. ubi late.*

CAP. XXIII.

De Exceptione.

Axioma I.

Exceptio actionis est exclusio. *l.* 2. *C. de except.* intellige nimirum de mera & simplici non verò de exceptione in se actionem vel accusationem continente. casus *in l. quemiam Alexandrum* 26. *& ibi omnes notant. C. de adult.* Ias. *in l. libertus. col. fin. ff. de in jus voc.* Hinc videmus quod excommunicato & bannito permittatur excipere, & sic se purè & simpliciter defendere,

cap. cum inter. de except. agere verò vel reconvenire vel excipere eo modo, ut reconventio ex exceptione resultet, non licet juxta Innocent. *in cap. si verò de sentent. excomm.*

Utut tamen hæc se habeant ratione tamen formæ probandi reus dicitur actor quoniam is non minus exceptionem quam actor intentionem probare debet. *l. 1. de except.* unde prosequi causam dicitur *in cap. 11. extra de except.*

Declara Axioma verum esse si actio strictè & propriè accipiatur, secus si largè: cum appellatio persecutionis omne remedium ordinarium & extraordinarium comprehendat. *l. pecunias* 179. *§. actiones* 2. *ff. de V. S. l. dolus* 44. *ff. mandat.* vid. Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de action. n.* 49.

II.

Exceptiones nil aliud sunt quam defensiones, defensiones autem sunt juris naturalis. Roland à Valle *consil.* 3. *num.* 2. & *consil.* 12. *num.* 44. *vol.* 3. Decian. *cons.* 35. *num.* 47. *Vol.* 1. & *consil.* 14. *num.* 84. *Vol.* 3. Menoch. *consil.* 383. *num.* 4. *Vol.* 4. nec ipsi diabolo denegandæ. Wesemb. *consil.* 47. *num.* 177. atque inde exceptiones dicuntur æquitate niti. Cravett. *consil.* 900. *num.* 29. quæ mater exceptionum appellari solet. Menoch. *consil.* 332. *num.* 4. *Vol.* 4. Roland à Valle *cons.* 35. *num.* 54. *Vol.* 2. Herman. Vult. 3. *Cons. Marp.* 20. *n.* 68.

III.

Exceptio generica nullius est momenti, Bart. & Dd. *per il. text. in l. testatoris Titia* 36. *ff. de legat.* 1. ubi & Alex. *num.* 2. quanquam si à parte non opponatur ea admittatur. Alex. *d. loc. num.* 3. vid. Vasq. *libr.* 2. *contr. jur. cap.* 32. *num.* 14.

IV.

Exceptione regulæ una posita cæteræ exceptiones exclusæ arguuntur. *l.* 12. *§. idem* 43. *ff. de instrum. leg.* quod & Cicero in orat. pro Balb. confirmat, ait enim si exceptio fecit, ne liceat, ibi necesse est licere, ubi non est exceptum. Bocer. *de investit. feud. c.* 4. *n.* 1.

V.

Exceptiones dilatoriæ ante litem contestatam sunt opponendæ. *l.* 19. *C. de probat. l. ita demum* 13. *C. de procurat.* Gail. 1. *observ.* 38. Mynſ. *cent.* 4. *observ.* 59. Donell. *lib.* 22. *comm.* 9. *circ. fin.* Cujac. *lib.* 18. *observ.* 34. Borcholt. *consil.* 4. *assert.* 29. Arum. *disput.* 19. *exerc.* 7. Matth. Stephan. *cent.* 4. *quæst. illustr.* 61. *lit. c.* Hœnon. *in quæst. controvers. disput.* 22. *num.* 13. post eam enim contestatam aut post statutum à Iudice terminum eæ non amplius recipiuntur. *cap. pastoralis. C. de except.* Intellige nimirum de dilatoriis judicii non de dilatoriis actionis & causæ, de qua agitur veluti est exceptio de non petendo intra certum tempus, hanc enim proponi posse, lite demum contestata, sicut & reliquas peremptorias exceptiones, patet *ex l. exceptionem* 19. ubi Dd, *C. de probat.* vid. Mynſ. *cent.* 1. *observat.* 24. Wesembec. *in parat. ff. de exception. num.* 10.

VI. Exce-

VI.

Exceptionem in scriptis proponi necessum non est. Bart. *in l. scire oportet, ff. de excusat. tut.* Cuman. *in l. 1. de except.* Vasq. *2. contr. jur. c. 32. n. 3.* nec requiritur in ea conclusio. Socin. *in d. l. 1. col. 2.*

VII.

Ad excipiendum quæ prosunt, eadem proficiunt & ad replicandum. *l. 2. C. de jud. l. ult. C. de edend.* Wes. *1. cons. 3. n. 15.*

VIII.

Quod non est exceptum secundum regulam judicatur. Decius & Dd. *in l. 1. num. 20. ff. de R. I.* Bart. *in l. quoties. num. 1. Si quis caut.* Ias. post Bart. *num. 33. si quis in jus voc.* secundum regulam enim, pronunciandum. *cap. caterum. de judic. cap. ex transmissa. de for. compet. cap. 1. an apud judicem.* donec casus, de quo tractatur, exceptus esse demonstretur. Iason *in l. catera. num. 5. ff. de legat. 1.* Baldus *in l. si tutor in fin. C. de serv. pign. dat.* Schurff. *cons. 15. Quod in præsenti. n. 6. cent. 3.* Wes. *1. cons. 30. n. 3.*

IX.

Exceptiones omnes suâ naturâ sunt perpetuæ. *l. purè 5. § fin. ff. de doli mali except.* Wesenbec. *in parat. de Except. num. 12.* quæ enim annua sunt ad agendum, perpetua manent ad excipiendum, *cap. si autem. ubi* Panorm. & Felin. *de rescript. l. licet 5.* ubi Glossa & Dd. *in fin. l. si pactum 6. C. de Except.* ad. Cuiac. *ad l. 5. § ult.* ubi exemplis, rationibus, & limitationibus & illustratur, adeò ut ne 30. aut 40. annis exceptiones præscribantur, sed perpetuò & semper etiam ad mille annos possint opponi. Gloss. *in l. 3. verb. persecutione. C. de præscript. 30. annor. & in l. si pacta. C. de Except.* Panorm. & Felinus *in c. si autem. de rescript.* Franc. Balb. *in tract. præscript. 4. part. 4. pr. quæst. 37.* Wesenb. *1. cons. 42. num. 26.*

X.

Exceptione perpetua tutus desinit esse debitor, *l. Marcellus 67. de Reg. Iur. l. nihil interest 112. ff. eod. l. debitor 108. de verb. signific.* add. Bacchov. *1. disp. 22. thes. 4. lit. H. in fin.* Cagnol. *in l. non videtur cepisse. num. 5. de Reg. Iur. l. qui Exceptionem 40. de condict. indeb.* sicut creditor esse desinit, qui exceptione potest repelli. *l. creditor. 55. de V. S. l. is cui 42. §. creditores 1. de O. & A.* etiam præscriptionis *l. si quis postquam 37. de fidejuss.* Bald. *in l. cum quis. num. 8. & 26. C. de jur. & fact. ignor. l. eos 26. C. de usur.* cum loco solutionis sit. *l. si pupilli 66. §. ult. de solut.* Bald. *in l. cum mandatori. C. de non num. pecun.* Balb. *tract. præscript. 1. part. princip,quæst. 6. num. 4.* Bald. *in l. item quod adjicitur. de const. pecun.* ut à tali nihil peti possit instrumenti, debitore, qui ipso tempore sit liberatus actione instrumento præscripta. *l. cum notissimi 7. cum l. seq. C. de præscript. 30. annor.* cum præscriptio plenissimam liberationem inducat. Paris. *cons. 13. n. 19. & cons. 101. n. 81. vol. 8.*

XI.

Exceptionibus malitiosis non est indulgendum. *l. in fundo* 38. *ff. de rei vind. l.* 1. *ff. de Reg. Caton.* Oldendorp. *cl.* 1. *act.* 8. *pag.* 69. tales enim ut inutiles & frustratoriæ non admittuntur. *l. non cogendum* 45. *ff. de procur. l. hac stipulatio* 14. *§. fin. ff. ut legat. nom. caveatur.* Gail. 2. *observ.* 27. *num.* 19. ac eiusmodi frivolæ exceptiones non faciunt vacillare fidem instrumenti. Gl. *in l. plures apochis. verb. vacillare. Cod. de fid. instrum.* Panormitan. *in cap. super eo. de testib. cog.* Felin. Socin. & Dd. *in cap. si Clericus. de for. compet.* Molin. ad Dec. *cons.* 682. *In causa. num.* 2. *ad verb. probata.* cum à judice non recipiantur. Iacob. de Nigr. *in l. omne. num.* 12. *de offic. Assess.* per doctrinam, Bald. *in l. præscriptione. C. si contra jus vel util. publ.* Zas. *in l.* 1. *§. editiones. num.* 60. *de edendo.* ubi addit eum calumniari, qui excipit adversus ea quæ ex propriis instrumentis vel sigillis constant. Wesenb. 1. *cons.* 31. *num.* 35. Vnde fit, quod opponens exceptionem injuriosam, teneatur etiam actione injuriarum. Socin. *cons.* 118. *Visa. n.* 4. *per l.* 3. *l. si quidem* 10. *C. de injur. l. si tibi* 23. *C. de liberal. caus.* Ang. *cons.* 76. *Super.* Oldrad. *cons.* 53. *consuevit. in fin.* cùm non juris sui tuendi gratiâ, sed injurandi potius animo fecisse præsumatur. Angel. *in pract. in verb. verba injuriosa. n.* 16. *C. de injur.* Roman. *cons.* 96. *Super. n.* 4. Salic. *in l. si non convitii. n.* 6. *C. de injur.* Wes. 1. *cons.* 22. *n.* 30. Sic generalis exceptionum ademptio vel renunciatio frivolas tantum excludere dicitur. Cyn. & Dd. *in l. ita pudor. C. de adult.* Specul. *cum addit. de oblig. sol. & Except. §.* 2. *gl. c. licet. verb. absq. ulla exceptione. de Elect.* Rebuff. *in cap. fine Exceptione* 12. *quæst.* 12. Hyppolit. *in pract. crimin. quæst. ult. num.* 1. non justas, Cyn. *in d. l. ita pudor.* Gloss. & Dd. *in d. cap. licet. de Elect.* multò verò minus ignoratas, Speculat. *de Except. §.* 2. *num.* 2. Roman. *cons.* 211. *num.* 3. aut nascentes ex natura contractus. *l. quaro* 56. *§. inter. ubi Bart. & Dd. locat.* Wes. 1. *cons.* 10. *n.* 5.

XII.

Exceptiones à judice non supplentur, *l. unic.* ubi Castr. *num.* 3. & 4. *C. ut quæ desunt Advocat. judic. suppl.* sunt enim opponendæ Dec. Cagnol. *in l. Marcellus. in fin. de R. I.* licet ex actis appareat, ut quidam volunt. Balb. *de præscr. p.* 1. *q.* 8. *n.* 1. 2. Guid. Pap. *decis.* 221. Boer. *decis.* 344. *num.* 1. 2. & 3. Wesenb. 1. *cons.* 14. *num.* 68.

XIII.

Exceptio de judicis persona omnium debet esse prima. *l. sed et si suscepit* 52. *ff. de judic. l. quidam* 57. ubi Bart. *num.* 9. *de re judic.* Bald *in l. ult. num.* 5. *C. de judic.* Marant. *in Specul. aur. p.* 6. *de appellat. num.* 25. Felin. *cap. exceptionem. num.* 16. & 17. Lanfranc. *cap. quoniam. verb. recusationes. in prins. de probat.* cum judex sit judicii dux & imperator. Bald. *in rubr. C. si à non compet. judic. num.* 4. *per gloss. si procuratorem. de procurat.* & potissima pars. Bald. *d. loc. num.* 4. cuius à defectu judicium redditur nullum. *c. si à*

non com-

non compet. judic. Felin. *in cap. Exceptionem. de Except.* Marant. *dict. loc.* vel querelæ implorato judicis officio proponuntur. Cyn. Bald. Salicet. & communiter Dd. *in l. licet 5. cum l. seq. C. de Except. per text. in l. quæsitum 30. §. fin. de pecul.* idem Bald. *latius in l. sicut. num. 12. & 13. C. de præscript. 30. anner.* Wesenb. *d. cons. 42. num. 33.*

XIV.

Exceptio opposita rejecta esse censetur judice ad ulteriora procedente. Felin. *in cap. ex parte. num. 13. de testibus.* Iason *in l. ex quacunq. num. 45. ff. si quis in jus vocat. non ter. fac text. in l. ait Prætor 7. §. 1. ff. de minor.* idemque tenent Bart. *in l. à procedente. C. de dilat.* Bald. *in l. 1. num. 9. C. de ord. jud.* Ruin. *cons. 61. n. 36. Vol. 5.* Aretin. *cons. 107. n. 2. Vers. secundus casus.* Alex. *cons. 192. n. 4. Vers. confirmat hoc.*

Limita 1. non procedere in Exceptionibus juris & actionem annullativis, tales enim per processum ad ulteriora non censentur esse rejectæ & sublatæ, prout declarat Felin. *in cap. suborta. colum. 4. Vers. limita tamen. prædicta. num. 9. de re judic.* & post ipsum Iason *cons. 100. in fin. & cons. 105. num. 5. Volum. 1.* Decius *consil. 326. num. 4.* vid. & Vulteium 3. *consil. Marp. 21. num. 287.*

Limita 2. hanc regulam rejectionis exceptionum per transitum ad ulteriora, ut vera sit, tum demum veram esse, si judex super Exceptionibus illis cognoverit, & tum ad ulteriora processerit. Baldus *in l. à procedente. C. de dilat.* Felin. *in d. cap. suborta. de re judic.* Barbat. *cons. 45. col. penult. Vol. 2.* Vnde etiam Exceptio nunquam intelligitur tacitè rejecta, quando sententia potest stare absque eo, quod exceptione reprobatur. Panorm. *in cap. ex parte. de appellat.* ubi casum proprium esse dicit. *in l. quod in diem 7. de compensat.* & in argumentum adducit. *l. sancimus 27. Cod. de testam.* eodemque faciunt relata ab eodem. Panorm. *in cap. cum inter. num. 23. de re judicat.* ubi expressè tradit, quod si judex propositis pluribus articulis diversis super aliquibus tantum pronunciavit, in his remanet tantum sententia, super quibus est pronunciatum, in reliquis autem nec absolvisse nec condemnasse intelligitur.

XV.

Exceptio in jure tertii fundata, nemini proficit. Vult. 3. *cons. Marpurg. 35. num. 242.* nulli enim concedit, ut sese ex jure tertii defendat & tueatur. Text. *in l. loci corpus 4. §. competit 7. ff. si serv. vindic. l. si quis emptionis 8. §. 1. Vers. si vero nullum. C. de præscript 30. annor. gloss. in l. indebiti. §. sed et si nummi. ff. de condict. indeb* Tiraquell. *in l. si nunquam. Verb. revertatur. num. 356. C. de revoc. donat.* Rip. *in rubric. ff. solut. matrim. num. 29. Vers. non obstat, quod dos.* Socinus jun. *cons. 71. num. 6. Vol. 2.* Cravett. *cons. 774. num. 7. Vers. atque.* Eoque jure eatenus utimur, ut etiamsi hoc jus tertii jus agentis penitus excluderet, frustra tamen adhuc jus allegaretur, nisi illum excluderet, cui opponitur ipso jure per doctrinam. Bart. *in l. 2. ff. de Except. rei judic.* quam communiter esse approbatam testatur. Roland. à Valle *cons. 57. num. 10. Vol. 3.* præser-

præsertim si jus tale sit, ut ab eius voluntate prorsus dependeat, stet atque cadat, quibus add. & Cravett. *consil.* 748. *num.* 21. Iason *in l.* 2. *not.* 5. *Cod. de jur. Emphyteut.* Prueckman. *consf.* 27. *num.* 160. Exceptio tamen de jure tertii opponi potest, quando est exclusiva intentionis adversarii. Tiraquell. *in l. si unquam. in Verb. revertatur. num.* 356. *C. de revoc. donat.* Decius *conf.* 246. *in fin.* Socinus jun. *conf.* 101. *num.* 29. *Vol.* 2. Menoch. *conf.* 79. *num.* 29. *Vol.* 1. Ioseph, Ludov. *decis. Perus.* 64. *num.* 35. Vincent. Franch. *decis. Neapolit.* 14. *num.* 10. atque hoc omnes dicere, *in l.* 2. *ff. de Except. rei judic.* respondit Menochius *conf.* 80. *num.* 8. *Vol.* 1. imò quotiescunque jus tertii foret exclusivum agentis tertio etiam recusante posset opponi, probat Anton. Cioff. *conf.* 28. *num.* 32. *Vol.* 2. quod maximè procedit, si exceptio illa de jure tertii prodesset opponenti per doctrinam. Panorm. *in cap. cum non liceat. num.* 15. *de praescript.* & Mandell. *conf.* 64. *num.* 2. *& seq.* Sic etiam excipere licere de jure tertii, quando quis in damnum incideret, & indebitam jacturam pateretur, nisi jure tertii uteretur, tradunt Bartol. *in d. l.* 2. & *ibid.* Socin. *num.* 13. & Ias. *num.* 10. Claud. de Seisell. *in repet. l. Celsus. num.* 29. *ff. de usucap.* idem esse ubicunque actus esset ipso jure nullus. confirmant Alex. *conf.* 38. *in fin. Vol.* 2. Rolandus à Valle *conf.* 15. *num.* 22. *Vol.* 1. Menoch. *conf.* 1. *num.* 120. *& conf.* 79. *num.* 28. *& conf.* 90. *num.* 110. *vol.* 1.

XVI.

Exceptionibus pluribus uti nemo prohibetur. *cap. nullus pluribus. de Reg. Iur. in* 6. *l. nemo ex his* 43. *ff. eod. l. is qui dicit* 5. *l. nemo* 8. *ff. de Except.* etiamsi essent contrariæ. Decian. *conf.* 100. *n.* 30. *Vol.* 3. Vult. 3. *conf. Marp.* 35. *n.* 126. & una omissa vel non probata ad aliam redire. *l.* 8. & *l.* 5. *ff. de Except.* modo non uno eodemque tempore proponantur, vid. Wesenbec. *in paratit. ff. de Except. num* 10.

XVII.

Exceptiones juris statim debent determinari per ea quæ scripsit. Menoch. *de arbitr. jud. quæst. lib.* 1. *quæst.* 53. *num.* 4. ratio, quia jus est certum, nec aliquam probabilem dubitationem recipit. *l. ancilla* 12. & ibi Bald. *num.* 2. *C. de furt.* quo faciunt scripta à Menochio. *conf.* 367. *n.* 3. *& seq. Vol.* 4. v. Vult. 3. *conf. Marp.* 20. *num.* 74.

XVIII.

Exceptio non opponitur, nisi coram eo, qui jurisdictionem habet, Mandell. *conf.* 62. *num.* 8 *& conf.* 64. *num.* 8. Cravett. *conf.* 209. *num.* 9. *Vol* 2. Vult. 3. *conf. Marp.* 35. *num.* 168.

XIX.

Exceptio non potest dici notoria, quando in eius cognitione vertitur juris subtilitas. Socin. sen. *conf.* 59. *num.* 2 *Vers. ex quibus patet. Vol.* 3. Vult. *lib.* 3. *conf.* 22. *num.* 87.

XX. Exce-

XX.

Exceptio nisi probetur, resolvitur in confessionem. Felinus *in cap. cum venerabilis. n.13. de Except. per gl. in in N.53 c.3 § suscepto 2. Vers. contesta. tio. de exhib. reu.* Wes. 2. *cons 72. n.21.*

XXI.

Exceptio dividi non potest, sed tota est acceptanda, Gloss. *in l. non utiq. ad Verb. qui. ff. de Except.* ubi licet Bartolus reprobet glossam, tamen Socinus *num.* 1. dicit communem Legistarum & Canonist. opinionem esse contra Bartolum, *in l. decem.* ubi latissimè Alex. *de verb. oblig. & in cap. cum Venerabilis.* ubi Innocent. *in princ.* Panorm. *num.* 26. Felin. *num.* 12. *de Except.* idemque tenet Dyn post gloss. *in cap. Exceptionem in fin. de Reg. Iur. in 6.* Specul. *de Except. §. Viso. num.* 2. 4. 6. Cyn. Bald. Salicet. & Dd. *in l. si pedem. per illum text. C. de Except.* Lanfranc. *in cap. quoniam. Verb. Exceptiones. de probat. num.* 4.

XXII.

Exceptio facilior est quàm actio, & ideò regulariter qui potest agere, multò magis potest excipere, *l. 1 ff. de superficiebus. l. 7. §. 4. vers. igitur. ff. de pact. cap. cùm inter. de except. cap. qui ad agendum. de Regulis Iuris, in 6.* Federic. de Sen. *cons. 90. num. 3. vers. dixi.* Alex. *cons. 62. In causa. num. 6. & 7. lib. 7.* Palat. *in repet. cap. per vestras, de donat. inter virum & uxor. §. 8. num. 2.* Surdus *cons 377. num. 45.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 3. lit. E. conclus. 374. per tot.* Sigism. Scacc. *de iudic. lib. 2. cap. 2. num. 121. de commerc. & camb. §. 7. gloss. 5. n. 98.* Unde qui habet actionem, ut aliquid consequatur, multò magis habet exceptionem, ut liberetur. Fulgos. *cons. 186. Pro determinatione. col. pen. vers. Postremò.* Alex. *cons. 47. Visis instrumentis. in fin. lib. 3.* Et cui damus actionem, multò fortius exceptionem. *l. invitus 156. §. cui damus 1. ff. de Reg. iur.* Roman. *cons. 474. In casu proposito*, & quem de evictione tenet actio, multò magis agentem repellit exceptio, *l. vindicantem 17. ff. de evict.* Castrens. *cons. 352. Pro fundamento. col. fin. lib. 1.* quia multa conceduntur excipiendo, quæ non conceduntur agendo, Angel. Aretin. *cons. 31. Viso supradicto. in fin. vers. quia multa.* [Sic ei exceptio datur, cui aliàs denegatur actio, *l. 4. in fin. ff. de doli except. cum multis similib. allegatis* à Curtio iun. *in l. petens. num. 14. C. de pact.* Vid. Vult. 3. *cons. Marp. 34. num. 168.* Socin. *cons. 99. col. 1. in fin. vol. 1. & cons. 90. num. 3. in fin. vol. 4.* cùm

exceptio maiore æquitate nitatur quàm actio. *l. qui æquitate 12. ff. de doli except.* Vult. 3. *consf. Marp. 29. n. 220.*] ideoque prohibitus petere. non prohibetur retinere & excipere, Decius *consf. 331. num. 3.* Ruin. *consf. 163. in fin. lib. 2.* Decianus *consil. 64. num. 51. lib. 3. & consil. 94. in fin. lib. 2.*

XXIII.

Exceptio repellit eundem, quem de jure tenet actio, *l. fundi quem 18. cum l. seq. ff. de except. l. Exceptione doli 11. C. de evict.* Angel. Aretin. *consf. 20. Visis actu. num. 39. & seq. & num. 45.* Castrens. *consil. 166. Visis actis num. 3. lib. 2. & consf. 275. Ad primum. num. 3. verf. ad secundum. eod. lib. 2.* Decius *consf. 86. Viso puncto. col. 2. verf. quartò quia.* Roman. *consf. 457. Circa propositam. col. penult. in princip. verf. secundò quia.* Alex. *consf. 3. Viso processu. in princip. lib. 3.* Tiraquell. *de retract. §. 1. gl. 9. num. 33.* Boër. *decis. 23. num. 13.* Neguzant. *de pignorib. part. 5. membr. 1. num. 53.* Molin. *de primogenit. lib. 4. cap. 1. num. 20. & 28.* Auton. Gomez *l. 50. Tauri. num. 73.* Gam. *Lusitan. decis. 67.* Portol. *de consortib. & fideicommiss. cap. 22. num. 18.* Cardin. Tusch. *d. tom. lit. E. conclus. 75.* Dn. Barbosa *in l. 1. p. 5. num. 20. solut. matrimon.* Surdus *consil. 517. num. 24. & consil. 577. num. 12. & decis. 177. num. 8.* Vincentius Caroc. *singul. 73.* ubi limitat in casu *l. fin. C. de evict.*

XXIV.

Exceptio firmat regulam in contrarium, *l. quæsitum 12. §. 43. verf. deniq. ff. de fundo instruct. l. 12. de testib.* Robert. 2. *animad. 28. gloss. in rubr. de regulis juris. in 6.* ubi Dyn. Bart. *in l. 1. in fin.* ubi Decius *num. 20.* & Cagnol. *num. 31. & 34. ff. eod. tit.* Everard. *in topicis legal. loco 3.* Decius *in cap. cum dilecta. num. 6. & 7. de confirm. utili.* ubi ait, quòd expositio licet sit de regula, non tamen ampliat regulam. Roman. *consf. 82. num. 3. & consf. 100. num. 2. & consf. 195. in princ. & consf. 337. num. 8.* ubi Apostil. *in verb. exceptuatis, & consf. 451. verf. refragatur*, ubi ait hoc non procedere, quando non est verisimile, Joan. de Anan. *consf. 69. in fin.* Baldus *consf. 131. Casus est talis. verf. super secundo. lib. 1. & consf. 119. Verba dicunt, in princip. verf. secundò quia. eod. lib. 1.* ubi quod conductor excipiens nolle teneri pro uno casu fortuito, videtur se obligare ad alios casus fortuitos sub eodem ex-

 ceptun-

ceptuatos, & *conf.331. Quidam. lib.5.* ubi intelligit Axioma quando aliàs non esset facta inclusio, vel exclusio tacita, vel expressa circa non exceptuatos, Alexand. *conf.107. In causa & lite. num.2. lib.1. & conf. 125. Viso titulo. num. 4. & 5. lib. 2.* ubi ampliat in concessione legati facta, quia exceptio declarat, & firmat regulam in non exceptis, & *conf.7. In consultatione. num. 8. vers. quinto probatur. lib. 5.* ubi ampliat in legibus feudalibus, & materia feudali, & *consil. 186. Zacharias in fine lib. 6.* ubi quod firmat regulam in contrarium, sed non ampliat, Afflict. *decis.45. num.2.* Menoch. *conf. 141. num. 17. & conf.609. num.9.* Flamin. *de resignat. benefic. lib.5. quaest.6. num.186.* Cardinal. Tusch. *d. tom.3. lit. E. conclus.422. per totam.* Octav. Glorit. *respons. 12. num.111.* Cardin. Seraphin *decis.980. num.7.* Rot. *decis.144. num. 6. apud Farinac. p. 1. recent.* Robles de Salvedo *de repraes. lib. 2. cap.26. num. 21.* me citato in hoc loco Joseph. Vela *dissertat. forens. dissert. 2. num. 40.* [Eleganter Cicero *in orat. pro Balbo*, si exceptio facit, ne liceat, ibi necesse est licere, ubi non est exceptio, exemplum est *in l.18. de testib. l.28. §. 6. qui test. fac. poss.* Ratio huius regulae est, quod qui quaedam eximit, de caeteris accuratius cogitasse videatur *l. nam quod liquida 4. §. ult. de pen. leg. l. cum Praetor 12. ff. de iud.* Hartm. Pistor. *2. quaest.27. num.7.*]

Limita Axioma, ubi alia interpretatio dari potest, quia tunc casus exceptus non firmat regulam in contrarium, Federic. de Senis *conf.233. col. pen. num.3. vers. non obstat*, ubi quòd Papa volens omnes teneri solvere decimas, si excipit certum ordinem, non propterea videtur velle omnes alios exemptos teneri, nisi expressè dixerit, quia talis exceptio potest operari concessionem exceptionis ordini exceptuato. Sic etiam non procedit Axioma, quando aliquid excipitur considerato effectu eius, quod excipitur, quia tunc omnia sunt exceptuata, quae habent eundem effectum. Castrens. *conf. 91. In causa appellationis. num 9. & 10. lib. 1.* ubi quòd statutum, quod fiat compromissum exceptis instrumentis quarentigiatis, non includit instrumenta non quarentigiata, quando habent executionem paratam, prout quarentigia, quia statutum consideravit effectum quarentigiae, non ipsam quarentigiam; nam casus similes exceptuatis, censentur excepti, etiamsi exceptioni sit adjuncta. Alex. *conf.130. In causa. num.4. & 6. lib.4.* ubi quod non continentur ca-

tur casus similes per extensionem sub exceptione, sed comprehensi dicantur. [*vid. cap. cum dilecta* ubi Panorm. *de confirm. util. gloss. in in l.1. verb. judicati. C. de condict. indeb. & in l. fin. verb. voluerit. C. de revocand. donat.*

Limita II. Regulam procedere in casibus non exceptis sub regula tamen comprehensis, aliàs secus, quia licet ea firmet regulam in casibus non exceptis sub regula comprehensis, non tamen dilatat, nec ampliat regulam, ut faciat sub ea comprehendi, quæ de sui natura non comprehenderentur, exceptione non facta. *l. generaliter 32. §. uxori 2. ff. de usufr. legat.*

Limita III. Si casus speciales alibi expressi in contrarium extent §. *in b. f. I. de act. collata. l. ult. de compens. l. 38. de re judic. coll. cap. pen. extr. eod.* vide Gilken. *ad l. 13. in princip. num. 29. C. de judic.* Fallentiam vide apud Hartman *d. loc. num. 28.* nempe nisi propter exceptionem sint & aliæ rationes, quæ regulam restringunt, *l. 32. §. 2. de usu & usufr. leg.*]

XXV.

Exceptio debet esse de regula. *l. nam quod liquidè 4. §. f. de penu leg.* [id est, de ipso genere regulæ, vid. *l. ult. C. Quand. ex fact. tut.* Ex qualitate enim exceptionis regulariter quævis dispositio declarari solet. *l. Proculus 19. cum ibi notat. per Bald. de usufr.* Alexand. *in l. senium. C. qui testam. fac. poss.* Roman. *cons. 187. cum similib. adductis per Decium in l.1. num. 26. de Reg. Iur. & per Rinaald. instit. de donat. in pr. n. 357.* Hart Pistor *1. quæst. 32. n. 5.*] Castrens. *cons. 70. Pro pleniori. num. 3. lib. 1.* ubi ait, quòd si exceptio non esset de regula diceretur derisoria, Gemin. *cons. 65. num. 8. vers. nam ex quo hic excipit*, ubi quod casus exceptus à dispositione generali; declarat dispositionem loqui de illa materia, Baldus *cons. 401. Super facto. num. 2. vers. secundo quæritur. lib. 5.* ubi quod restringit, seu declarat regulam debere intelligi de materia exceptionis. Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 13. num. 77. & gloss. 14. num. 35. & gloss. 51. num. 2.* Surdus *cons. 152. num. 49. & cons. 262. num. 47. & cons. 402. num. 21. & cons. 527. num. 6. & 7. decis. 124. num. 13.* [Confirmat hanc regulam Donell. *ad l. 1. C. de condiction. indeb. num. 16.* ineptissimam exceptionem esse contendens, quæ verbis regulæ non comprehendatur. Ratio est, 1. quia

(1) quia exceptio est oratio, quæ regulæ detrahit; non potest autem de regula detrahere, quod regula non continetur, (2) ideò aliquid de regula excipitur, ne si exceptum non sit, sententiæ regulæ contineretur, (3) quod si verbis regulæ aliquid satis excluditur, valdè stultum, id aliâ oratione amplius excludi velle. Verbi gratiâ: Omnes sciunt Exceptiones istas esse ineptissimas: omnes agri T. Lucii repeti possunt, exceptis pecoribus: atqui pecora non sunt de agris, & quamvis de pecoribus nihil exceptum esset, tamen valdè ineptum esset, qui putaret pecora, agrorum verbo contineri. Similis est & hæc exceptio. Lego omnes libros, qui sunt in bibliotheca exceptis lapidibus. Nec obstat *l. 1. C. de condict. indeb.* Nam in his verbis non ex causa judicati solutæ, non continetur exceptio, sed adversaria oratio.] Unde si procurator generaliter constituatur ad omnes causas, excepta causa restitutionis in integrum, dicitur constitutus in omnibus aliis causis requirentibus speciale mandatum, ex quo exceptio est de iis, quæ requirunt speciale mandatum, Imol. *in l. fin. col. 12. ff. quis & à quo appelletur.* Alexand. & Jason *in l. fin. ff. quod quisque iuris.* Gemin. *in cap. qui ad agendum. §. 1. de procur. lib. 6.* quos refert Card. Tusch *tom. 3. lit. E. concl. 423. n. 6.* Robl. de Salzed. *d. lib. 2. c. 14. n. 38.*

[Declara Axioma I. procedere saltem comprehensivè, licet non dispositivè. Everard. *in Loc. legal. loc. ab Except. num. 9.* Cagnol. *ad l. 1. de Reg. Iur. num. 28. & 30. ibid.* Decius *num. 19. & 20.* & Dyn. *ad rubr. num. 17. eod. in 6.* alioquin non esset exceptio, sed ineptiæ ineptiarum, ac prorsus inutilis. Aym. Cravett. *cons. 965. num. 7. per d. l. nam quod liquidæ 4. §. fin. ff de pen. legat. l. fin. §. cui dulcia 1. ff. de tritic. vin. oleo leg. l. quæsitum 12. §. idem 43. vers. denique. ff. de fund. instruct.* Hieron. Cagnol, *ad d. l. 1. num. 28. vers. & Archiepiscopus.* essetque perinde ac si diceretur: Omnis homo currit excepto equo Titii: hæc enim non est exceptio, quia equus Titii non comprehenditur sub propositione illa omnis homo currit. Cagnol. *dict. num. 28. & 29. d. l.* pari modo si dicam, illam pecuniæ summam, quæ mille est aureorum, totam tibi dono, exceptis bis mille aureis, hæc exceptio non est ab illa regula, quid licet minor summa maiori insit, non tamen inesse potest maior minori, ut ab ea excipiatur. *l. 1. §. si stipulanti. ubi gloss.* Bachov. Alexand. Castrens. Duaren. Egin

Bar. Coraſ. Donell. Cuiac. *ff. de verb. oblig. §. praeterea ubi Dd. Inſtit. de inutil. ſtipul.* Gaius 2. *Inſtit. tit. 9. §. item ſi purè.* Hoc argumento ab exceptione veluti fortiſſimo teſte Nic. Everard. *d. loc.* utitur & Tiber. Decian. *reſp. 22. num. 9. & 10. vol. 1.* ad demonſtrandum, utrum exceptio decimandi extendat ſe etiam ad locum Terentæ: quia exceptio erit de regula, & de ipſius genere: & vice verſa ob id quod pars eſt eiuſdem naturæ & qualitatis, cuius eſt totum: rurſum idem Tiber. Decianus *reſponſ. 55. num. 16. vol. 1.* Exceptio (inquit) non poteſt extendi ad ea, quæ aliàs ſub regula non comprehenderentur per doctrinam Bartoli *in l. generaliter. §. uxori. ff. de uſufr. legat.* & notata per Abb. *in cap. in noſtra. extr. de ſepult.* quod idem Tiberius Decianus repetit, & ad tranſactionem ſuper fideicommiſſo interpoſitam accommodat *in reſponſ. 3. num. 130. vol. 1.* itemque Cravet. *conſ. 519. n. 14. verſ. tertio de fideicommiſſ.* ubi inquit: Exceptionem planè ad ea reſtringi oportet, quæ de regula ſunt comprehenſa, alioquin eſt ut ſpurca & inepta rejicienda. Idem Cravett. *conſ. 965. num. 7.* Hinc non eſſe exceptionem, ſed omnino falſam, quæ ſub regula comprehenſa non eſt, dixit Bartolus *ad l. in his. ff. de LL. & ad l. 1.* ubi Decius *num. 26. ff. de Reg. Iur.* Aym. Cravett. *conſ. 808. num. 2. verſ. tertio & validius. per l. fin. C. de litig. gloſſ. ad cap. 1. de appellat. in 6.*

Declara II. procedere reſpectu generis ſive ſubjecti, de quo loquitur regula, non autem reſpectu actus & exercitii, verbi gratià, ſi dico, Omnes ſcholares ſtudent niſi Petrus. Certum eſt, quod hic ponatur regula, & exceptio eſt de Regula reſpectu ſubjecti, hoc eſt, quia Petrus etiam eſt ſcholaris, ſi enim ſutor eſſet, non eſſet bona exceptio, quemadmodum iſta omnis homo currit, niſi anus, quia exceptio debet loqui de homine, & ſic de ſubjecto principali, ut tradunt Dyn. *in rubr. de Reg. Iur.* Bart. *in l. ex his. ff. de Legib.* & Decius *in rub. de probat. pag. 2.* ſed tamen reſpectu exercitii exceptio erit contra regulam, & ei adverſabitur, ut patet ex prędicto exemplo, quia ſcholares ſtudent, & Petrus non ſtudet, ſed aliud diverſum à ſtudio facit. Et ideò quoad illud, exceptio non eſt de regula, ita Bartolus *in l. de his. ff de LL.* latè Decius poſt Bart. *in l. 1. col. 2. n. 25. verſ. circa ſecundum. ff. de re judic. & in rubr. extra de probat.* vid. & Ludov. Gomez. *ad §. ſic itaque. Inſtitut de action. num. 28.*

XXVI. Ex-

XXVI.

EXCEPTIO declarat regulam, sed tamen non ampliat, ut comprehendat ea, quæ non sunt de genere regulæ, Roman. *consil.* 498. *in fin. & cons.* 107. *col.* 2. *vers. quòd autem cessant.* ubi quòd exceptio deducit ad certum, & declarat regulam generalem, & *cons.* 379. *num.* 13. *vers. veritas tamen.* Baldus *cons.* 131. *Casus talis est. vers. super secundo, lib.* 1. Cuman. *cons.* 98. *num.* 3. *vers. non obstat secundum.* Alex. *cons.* 28. *Visis. num.* 11. *vers. non obstat. lib.* 1. & *cons.* 59. *num.* 9 *vers. nec ad hoc obstat. eod. lib.* 1. & *cons.* 186. *Zacharias. in fine lib.* 6. Surd. *cons.* 352. *num.* 12. & *decis.* 100. *num.* 9. ubi limitat, quando exceptio esset inutilis, quia tunc ampliat regulam. Socinus *cons.* 47. *num.* 2. & 3. *vers. sed contra. lib.* 1. ubi quod in venditione certorum bonorum propriorum, excepto palatio, non includuntur bona communia, quia licet exceptio firmet regulam in contrarium, tamen non ampliat, Aretin. *cons.* 8. *Abundè, per totum.* & præcipuè *num.* 3. & 4. ubi declarat, dicens. quod exceptio expressa, quæ tacitè inerat, non extendit ullo modo regulam ad ea, quæ non sunt de regula; quia expressio eorum, quæ tacitè insunt, nihil operatur: si verò est expressio, quæ tacitè non inerat, exceptio licet firmet regulam in non exceptis, nunquam firmat extendendo ad ea, de quibus disponens erat incapax, vel inhabilis; & rationem adducit *num.* 7. *vers. nec obstat.* quia exceptio non ampliat regulam, ut comprehendat ea, quæ sine exceptione non comprehenderet ex proprietate sermonis, sive ex mente, refert Cardinalis Tuschus *tom.* 3. *lit. E. conclus.* 424. *num.* 4. Sanch. *præcept. Decal. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 17. *col.* 3. *in solut. ad* 5. Mieres *de maior. in l. edit. part.* 2. *quæst.* 22. *num.* 22. Surdus *decis.* 124. *num.* 17.

[Declara axioma procedere in dubio, & quando verisimiliter aliud non fuit de mente disponentis. Ubi enim ex tali restrictione sequeretur aliqua absurditas, vel constaret aliud fuisse de mente disponentis, ut quia verba regulæ sint multum ampla, & exceptio seu qualitas exceptioni adjecta, & regula ita non habet inter se conconformitatem; tunc regula per exceptionem non restringitur. *l. scire oportet* 13. §. *aliud* 2. *ff. de Excusat. tutor.* Corn. *consilio* 275. *volum.* 13.]

XXVII. Ex-

XXVII.

Exceptio ubi non reperitur posita, non est à regula, recedendum. *l. in praevaricationis 3. §. ult. ff. de praevaricat. l. dissentientibus 5. C. de repud. l. illam 19. C. de collationib.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 3. quaest. 7. num. 45.*

XXVIII.

Excipiens non videtur fateri ea, quae in exceptione includuntur, *cap. cum venerabilis. de Except.* Alex. *cons. 83. In causa & lite. in princ. vers. nec ad hoc obstat. lib. 1.* ubi quod exceptio huiusmodi non est confessio, nec negatio, sed est medium inter negare & confiteri, prout in tacente. & *cons. 49. num. 9. cum seqq. lib. 7.* ubi quod libellans, excipiens vel replicans illud, quod pars adversa asserit illud impugnando, non dicitur fateri, additque quod is,, qui dicit sententiam non rectè latam esse impugnando, non fatetur esse latam per *l. Gallus 29. § forsitan* 8. ubi gloss. *in verb. rectè. ff. de liberis & posthum.* quae exponit *recte*, id est, nullo modo. Surdus *decis. 24. num. 5.* Cardinalis Tuschus *tom. 3. lit. E. conclus.* 427. Mar. Anton. *var. resolut. lib. 2. resolut. 50. num.* 31. Alex. Trentacinq. *var. resolut. lib. 2. tit. de except. num. 5.*

Intellige Axioma procedere quoad fundandam intentionem actoris, *l. non utiq. 9. ff. de* Except. *cap. exceptionem. de Reg. Iur. lib. 6.* Covarr. *var. lib. 1. cap. 1. num. 2. vers. eodem jure.* Anton. Gomez *var. tom. 3. cap 12. num. 16.* Cacheran. *Pedem. decis.* 178. *num. 9.* Francisc. Milanen. *Sicil. decis 3. num. 46. lib. 2.* Bellon. *Genuens. decis. 38. num. 8. & decis. 91. num. 1.* Petrus Gregor. *Syntagm. iuris lib. 21. cap. 17. num. 3.* Cardos. *in praxi iudic. & Advocat. verb. exceptio. num. 26.* Steph. Grat. *Marchiae decis. 19 num. 19.*

[Limita, nisi contra rei exceptionem aliqua juris praesumtio militaret, ut ostendit Ulric. Zas. *in l. non utique num. 3. vers. tertio fallit. ff. de Except.* Regner. Sixtin. *part. 3. cons. Marp. 8. num.* 30. vid. & Bald *in l. Exceptionem. C. de probat.* ubi ait, quod reus excipiendo non fateatur, intentionem esse veram, praesertim quando ad effectum contradicendi excipit, non verò ad effectum confitendi. Vid. Wesenb. *2. consc. 72. num. 24.*

Cap.

CAP. XXIV.
De Excessu, Excessivis, Nimio, Immodico.

Axioma I.

Excessus modicus non est attendendus. *cap. cum te. & ibi gloss. in verb. minima, extr. de re judic.* Bald. *in l. 1. num. 5. in fin. vers. & qui parum transgreditur. ff. de LL. & in l. 2. num. 6. vers. item & illud. C. de rescind. vendit.* Farinac. 1. *cons. crim. 78. num. 5.* vide & Tiraquell. *de judic. in reb. exig. vers. sexto.*

II.

Ex nimiis & excessivis suspicio sinisterrima oritur, post Bursat. & Molin. Cothman. 5. *respons. 33. num. 22.* Vitiosum enim quod nimium, *l. cum plures 12. §. nimium 2. ff. de admin. tut.* Cuiac. *lib. 49. Paul. ad edict. l. 2. de aq. & aq. pluv. arcend.*

CAP. XXV.
Excludere, Exclusio.

Axioma I.

Excludere verbum est propriè privativum, præsupponens habitum sive jus, quod excluditur. *l. 2. ff. de Except. l. si ponas 23. §. hæreditatem 1. ff. de inoff. test am. l. 1. §. 1. ff. fam. hercisc. l. 19. vers. si enim ipse. ibi: beneficio excludatur. C. de jur. delib.* Bocer. *de invest. feud. c. 5. n. 66.*

II.

Exclusio unius alterius est inclusio. *l. 12. in princ. ff. sol. matrim. l. 21. C. de procurat. l. 18. §. 11. de instr. legat. l. 2. ubi Cuiac. quod falsetur.* Menoch. *cons. 158. num 29. lib. 2. & cons. 216. num. 22. lib. 3.* Bocer. *de investit. feud. cap. 4. num. 34.* vid. Wesenb. 2. *cons. 94. num. 34.* qui enim ulteriores in ordine successionis tantum exclusit, proximiores in jus successionis inclusisse videtur. Wesenb. *d. cons. n. 34.*

Declara hanc regulam procedere de speciali. Ubi enim aliquid proponitur tanquam speciale & singulare, ibi colligitur regulam esse in contrarium, post Everard. & alios, Wesenbec. *in Comment. C. Ad SC. Vellejan. num. 27.* quod non procedit, cùm ille casus, qui exclusus videtur, alia dispositione vel ratione includeretur. Dec. *in l. 1. in princ in 3. lectura. num 84. ff. si cert. per. & cons. 11. num. 18.* & in specie Paris. *cons. 111. num. 39. lib. 1.* Menoch. 2. *arb. jud. cas. 65. num. 18.* cum per inclusionem unius non excludatur id quod alia ratione vel viâ comprehendi potest. Riminald. *in prim. instit. de donat. n. 313.*

Rauchbar. *p.* 1. *quæst. jur. civil. & Saxon. q.* 48. *num.* 22. Sic etiam inclusio unius non est exclusio alterius in iis, quæ sunt de genere permissorum, vel si casus inclusi non jure speciali, sed communi determinentur. Baldus *in l.* 2. *in fin. Cod. ad Leg. Iul. de adult.* Ruin. *conf.* 157. *num.* 19. *Volum.* 1. quos refert Riminald. *in princip. Instit. de donat. num.* 310. Schrader. *in tract. feud. p.* 2. *cap.* 9. *in princip. sect.* 2. *num.* 68. Rauchbar. *d. p.* 1. *quæst jur. civil. & Sax. quæst.* 48. *num.* 20. *Vid. infr. lib.* 1. *c. inclusio.*

III.

Exclusio in dubio intelligitur esse perpetua. Anchar. *conf.* 220. *Hac quæstio. sub num.* 1. *vers. nam omnis exclusio. col.* 1. Socinus jun. *conf.* 110. *in præf. num.* 7. *Vol.* 2. Pacian. *conf.* 49. *num.* 56.

IV.

Exclusionis causa cessante cessat & ipsa exclusio. *cap. cum cessante* 60. *de appellat. l fin.* §. *ait lex. ff. de divort.* Tiraquell. *in tr. cessante causa. per tot. cum infinitis aliis allegat.* Phil. Matth. 2. *conf. Marp.* 26. *num.* 85. unde quæ temporalitatem habent, ad exclusionem perpetuam trahere non est permissum. *l. Epistola* 52. §. *fin. ff. de pact.* Gilman. 4. 1. *Vol.* 7. *num.* 35. quando persona una est exclusa, omnes ex ea descendentes exclusæ intelliguntur. Angel. *in* §. *reliquum. Vers. ex diverso. Auth. de hered. ab intest.* Baldus *in l. ult. col* 1. *C. de liber. præter. & in l. ult. in fin. C. de V. S.* Alex *conf.* 174. *Vol* 5. Cuman. *conf.* 117. *in pr.* Tib. Decian. *resp.* 3. *n.* 30. *Vol.* 2. *& resp.* 13. *n.* 9. *Vol.* 3. Phil. Matth. 1. *conf. Marp.* 31. *num.* 37.

V.

Exclusio statutaria est quædam exhæredatio legalis. Bartolus *in l.* 1. §. *sciendum. ff. de suis & legitim.* Surdus *conf.* 237. *num.* 4. Baldus *in l.* 1. *C. de revoc. his. quæ in fraud. cred.* Corn. *conf.* 89. *num.* 6. *conf.* 2. *num.* 90. *Vol.* 3. *conf.* 82. *num.* 9. *Volum.* 4. Gail. 2. *observ.* 140. *num.* 13. Mynsf. *resp.* 20. *num.* 60. *& resp.* 50. *num.* 20. Gœdd. 1. *conf.* 26. *num.* 132. Brun. *in tract. statut. art.* 4. *num.* 2. Natt. *ibidem quæst.* 4. *num.* 126. 142. *&* 150. & ideò strictè intelligenda & interpretanda. Glossa *in cap. statutum. de præbend. in* 6. *in Verb. numerandum.*

VI.

Exclusio liberorum à successione legitimæ jure & natura debitæ solo consilio non inducitur nec perficitur, sed præceptum & diserta exclusio est necessaria. *Novell.* 115. *cap.* 3. §. 1. §. 1. *&* 2. *Instit. de exhered. lib.* Coras. Castr. Baldus & alii *in l. non dubium* 5. *C. de Legib.* Gloss. Zas. *ad l.* 7. *ff. eod.* Gœdd. 1. *conf. Marp.* 26. *num.* 140.

VII.

Excludere à jure qui vult aliquem, quod sibi de jure naturæ vel civili competit, debet id probare, per quod excluditur. Bald. *in conf.* 19. *Factum tale est Volum.* 5. Alciatus *præsumpt.* 14. *num.* 3. *Vers. & propter reg.* 2.

Menoch.

Menoch. *libr. 2. de præsumpt. præs.* 30. *num.* 50. *Vers. potest etiam adferri.* Pacian. 2. *de probat. cap.* 24. *num.* 27.

Cap. XXVI.
De Excusatione.

Axioma I.

Excusationis causa cessante cessat & ipsa excusatio. *cap. cum cessante* 60. *de appell. L.* 6. *§.* 2. *de jur. patr.* Cravet. *cons.* 656. *n.* 10.

II.

Excusandus est, per quem non stat, quo minus aliquid fiat. *l.* 1. *C. de his quæ sub conditione.* Wesenb. *in parat. ff. de condit. & demonstr.* Vnde & quisquis sequitur priores malè iter ingressos excusationem habet, cum publica via erraverit. Ioh. Dauth. *in tract. de testam. n.* 28. *p.* 59.

Cap. XXVII.
De Executione, & Executore.

Axioma I.

Executio juris non habet injuriam, text *in l. quod Reipublicæ* 33. *l. injuriarum* 13. *§.* 15. *ff. de injuriis.* Gail. 2. *obs.* 110. *num.* 40. Wesenb. 1. *cons.* 43. *n.* 23. Surd. *decis.* 21. *n.* 14. Gam. Lusitan. *decis.* 35. *n.* 1.

II.

Executionem frustra exigimus, ubi nulla cognitio causæ est necessaria *l. executorem* 8. *l. si ut proponis* 6. *C. de Execut. rei judic.* Concenn. *in quæst. sing.* 3. *num.* 17.

III.

Executor nihil novi facere dicitur, & ideò actus illi non attribuitur *l. ab executore* 4. *ff. de appell. l. ab Executore* 5. *C. quor. appell non recip. cap. novit. de appellat.* quæ enim veniunt ad executionem, non immutant dispositionem. *gloss. in clem.* 1. *de præbend.* Fachin. 13. *contr.* 36. Vnde executor de causa cognoscere nequit, cum is pro Executore habeatur, qui post sententiam auditâ omnique discussâ lite prolatam in rei judicatæ vigorem ad effectum producit. *l. pen. C. de Except. rei jud.* Concen. *d. loc. n.* 9.

IV.

Frustra sententiæ feruntur, si non executioni mandentur. Gail. 1. *obs.* 123. *in princ.* Robert. Marant. *specul. aur. p.* 6. *t. de Execut. sent. num.* 1. *in princ.*

Mynf.3. *obf.67.in pr.* Matth. Coler. *de proceff. execut. in praf. num.* 4. similes enim dicuntur campanis, quæ pistillis carent, Matth. Coler. *de proceff. Execut. in præfat. num.* 4. *Vid.* **Rahtsordnung** *sub tit.* **Sachen so vor Grossen Raht gehören.** *§.* 43. & 44. cum Magistratui non parum autoritatis detrahatur. Iacob. Thoming. *Vol.* 1. *conf.*27. *num.*6. Carpzov. *p.*1. *conft.*32. *defin.* 1. *num.* 2. vid. Græv. 1. *concluf.* 113. *n.* 1. & *feqq.* imò miserabile post multa variaque certamina, cùm res fuerit approbata, tunc ex altera parte, quæ jam convicta est, moratoriis ambagibus spem condemnationis excludi. *l. ult. C. de compenf.* nec aures talibus frivolis exceptionibus accommodandæ, ut interim jus alterius & executio differatur. *cap. ex parte* 11. *de fid. inftr.* Vnde in processu executivo exceptiones illiquidæ, & quæ ulteriorem indaginem desiderant, nequaquam sunt attendendæ. *l. fin. ibi: fi caufa fit liquida, nec multis ambagibus innodata. Cod. de compenf. l.* 1. *ibi: ad liquidum deducta ratione. C. Si fecund. nupf. mul.* Coler. *de proceff. execut. p.* 4. *c.* 2. *num.* 27. Zanger. *de except. part.* 1. *cap.* 26. *num.* 115. Hinc nullius momenti esse dixit Aeschines, civitatem quæ non habet nervos executionis in contumaces. vid. Wes. *in parat. ff. ut in poff. legat.* & *proem. Nov.* 161.

V.

Executio non est facienda juris ordine prætermisso. *l. fi cum nulla* 58. *ff. de re judic. l.* 1. *C. de Execut. rei jud.* Vnde ab Executione non est incipiendum. *d. l.* 1. *C. de Execut. rei jud. l. nec quicquam* 9. *§. ubi decretum* 1. *ff. de offic. proconf.* & *l. fi cum nulla* 58. *ff. de re jud.* Angel. *in §. curare. num.* 30. *usque ad fin. Inft. de Action.* Dd. *in l. de pupillo. §. meminiffe. ff. de oper. nov. nunc.* Wesenb. 1. *conf.* 7. *n.* 7. & *conf.* 10. *n.* 10. *conf.* 30. *num.* 22. *conf.* 33. *num.* 40. & *conf.* 41. *num.* 19. Carpzov. *p.* 1. *conftit.* 20. *defin.* 1. *num.* 3. Gail. 1. *obferv.* 13. *num.* 1. & 1. *obferv.* 148. *num.* 1. *Berlich.* 1. *concluf.* 33. *num.* 13. ratio, quia executiones sunt odiosæ, & sæpe cum peccato conjunctæ. *l.* 53. *in princ. C. de Epifcop.* & *Cleric.* quod axioma non procedit in quibusdam casibus notatis per Dd. in locis allegatis, quorum etiam aliquot recensentur *in ordin. Camer. libr.* 2. *tit.* 21. quibus mandata sine clausula decerni possunt, Gail. *dict. loc. ubi vid.*

VI.

Executor juris dicitur executor justitiæ. Lucas de Penn. *in l. neminem. col.* 1. *in princ. ante num.* 1. *ibi* & *juftitia executivum. C. de fufcept.* Præpos. & Anchar. *lib.* 10. Bald. *in l.* 1. *num.* 15. *verf. quæro an talis. C. fi a non competent. judic.* Ruin. *conf.* 4. *num.* 13. *verf.* & *quilibet fecundum eum.* & *num.* 12. *verf. fi id faciat* & *minifter juftitia. Vol.* 5. Farinac. 1. *conf. crim.* 65. *num.* 36. Ius enim est objectum justitiæ, ut ex Aristotele *lib.* 5. *Ethic.* probat idem Lucas de Penn. *in d. l. neminem. poft princip. verf. cum fcienter.* & *col.* 2. *poft num.* 6. *verf. jus verò.* & à justitia appellatum est jus. Ideoque qui juris auctoritate, homines capit, percutit & occidit, non solum justitiæ, sed Dei minister dicitur. *cap. qui malos.* & *cap. quicunq; percutit* 23. *quæft.* 1. quia Deus est justitia. *can. exiftimant.* 11. *quæft.* 3. Lucas de Penn. *in l. neminem*

nem. col.2. num.5. Verſ. Deus enim. & colum.3. num.7. Verſ. Chriſtus enim Ergo & miniſter juſtitiæ dicitur. Baldus *in l.1. num.15. Verſ. quaroan talis occiſor dicatur executor juſtitia. C.ſi à non comper. judic.* Ruin. *dict. conſ. 4. num.13. Verſ. & quilibet ſecundum eum intelligitur electus & deputatus executor & miniſter juſtitia. & num.8. Verſ. ſi id faciat, ut miniſter juſtitia. Volum. 5.*

VII.

Executio ſententiæ nondum latæ eſt contra regulam juris communis. *l.1. C.de Exec. rei jud.* Farin.1. *conſ. cr.85. n.176.*

Cap. XXVIII.

Exempla.

Axioma I.

Exempla non ſunt præponenda regulæ, ſed poſtponenda. Hottoman. *ad princip. Inſt. ſi quadr. pauper. fecisſ. dic. Verſ. Lex XII. Tabb.* quod licet reprobet Cuiacius *lib. 12. obſervat.11.* ubi ait, *parum intereſſe, an ab exemplis, an a regula incipiatur*, quem tuetur Bachovius *diſp.8. theſ. 19. pag.* 138. Hottomannus tamen viciſſim 1. *obſ.*13. reſcripſit, vix ſanæ mentis (inquiens) eum futurum, qui ita ad Legem Aquiliam commentaretur: utputa, ſi quis equum, mulum, aſinum occiderit, hæc autem in iis demum quadrupedibus locum habet, quæ pecudum numero ſunt. Numquid hunc ordinem ſervari oportet, ut à regula incipiatur, ac deinde exempla ſubjiciantur.

II.

Exemplis utimur etiam in cauſis arduis ad excuſationem factorum propriorum. Arniſ. *tit.1. de Maieſt. cap.7. num.6.* Exemplo ſit Pontifex Leo, qui uſus exemplo Adriani *in can. in ſynod.23. diſt.63.*

III.

Exempla mala non ſunt ſequenda. *l. 1. ubi gloſſ. in Verb. peſſimo. ff. ad SC. Macedon.* ſed potius reprobanda, Rofred. Benevent. *in quaſt. Sabbath. quaſt. 38. num. 5.* ac exemplorum proclivitas coërcenda. *arg. l. aut 16. in fin. l. ſi quis 38. §. qui abortionis 5. ff. de pœn.* Pileus *in quaſt. aur. q.10.*

IV.

Exempla præſentia nos cavere præmonent in futurum. *cap. plurimos. diſt.82. gl. in c.3. de ſerv. non ordinat.*

V.

Illud quod conſtituitur exempli gratia, trahitur ad omne ſimile Bart. *in l. fin.13. §. oportet 10. de Excuſat. circa fin. per l. actionum. 25. §. 1. Verſ. in factum. ff. de O. & A.*

Lll 3 VI. Exem-

VI.

Exempla non faciunt consuetudinem. *l. nemo 13. C. de sent. & re jud. l. sed licet 12. ff. de offic. præsid.* Wesenbec. *1. cons. 40. num. 68.* sicut nec regulam, præsertim quando certis circumstantiis distincta & circumscripta sunt, *d. l. nemo 18. C. de sent. & interloc.* cum factum tantum in suis qualitatibus declarent, quibus in casibus regula debeat locum habere, non verò ad casus dissimiles extenduntur, Paris. *cons. 158. n. 15. lib. 4.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. libertis. num. 39. C. de revocand. donat. per gl. in cap. quod Dei timorem, de stat. Monachor.* Wes. *1. cons. 44. num. 72.*

VII.

EXEMPLA declarant regulam & aperiunt, *l. prætor 3. §. quoties 2. ff. de collat. bon.* ibi, *quod dico exemplo, ut manifestius fiat.* Oldrad. *consil. 244. num. 14. vers. quinto, & ultimo.* Baldus *cons. 358. Nulla mulier. num. 4. vers. sed quid est. lib. 1.* ubi quod exempla sicut digitus rem ostendunt, & tactui quodammodo subjiciunt. Cardin. Tusch. *tom. 3. lit. E. conclus. 148. per totam.* [Exemplis enim rem ostendere non modò utile & necessarium est, §. 1. *Inst. de action. l. 1. ff. de præscript. verb. vid. & l. si in diem 46. de condit. & demonstr. l. 13. §. ult. de excusat.* sed etiam optimum dicendi genus est, exemplis rem declarare, ut ait Matth. de Afflict. *in prælud. Constit. Neapolit. quæst. 12. num. 12.*]

VIII.

EXEMPLA non restringunt regulam. *l. damni infecti stipulatio 18. ff. de damn. infect. l. pen. §. ult. ff. de juris & facti ignor. l. 1. §. quod vulgo 25. ff. de vi & vi arm. l. scire oportet 13. §. oportet 10. ff. de excusat. tutor.* Roman. *cons. 295. Donatio patris. num. 6. vers. Est enim notissima.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. liberu num. 37. Cod. de revocand. donat.* Molin. *de primog. lib. 2. cap. 8. num. 4.* Surdus *cons. 308. num. 10.* Cardinalis Tuschus *d. tom. lit. E. conclus. 547. per totam.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 9. num. 75. & quæst. 27. num. 68. & quæst. 32. num 28.* Stephanus Gratian. *discept at. forens. tom. 3. cap. 563. num. 73.* Unde dici solet, quod exempla non excludunt similia. *§. hactenus. Inst. de gradibus.* Cravett. *cons. 544. num. 25.* Azeved. *l. 4. num. 24. tit. 29. lib. 8. nova recop.* [Exempla enim ponimus, non ut ita sint, sed ut sentiant & intelligant rem facilius addiscentes, *text. junct. gl. in l. obligationum substantia 3. in fin. ff. de oblig. & act.* siquidem per subauditio-

auditiones & conjecturas textus nec glossæ debent impugnari, ut dicit glossa *in cap. cupientes. §. quod si per* 20. *in vers. petere. de Elect. in 6.* quam ait singularem Alexand. *in Authent. ex causa in princip. C. de liber. preter.* vid. & Jason. *in l. fin. col.* 4. *C. de SS. Eccles.* & Hippolit. de Marsil. *in l. furem. col.* 1. *ff. de sicar.* Quod intellige verum, nisi sæpius repetantur, quia tunc bene regulam restringunt ad casum propositum, Glossa *in Clem.* 1. *in verb. Diœces. num.* 15. *de jur. patr.* quam ad hoc multum commendant. Mod. Bonon, *in tract. permut. col.* 5. Exemplo *§. sed iste. Instit. de actionib.* ubi Ludovicus Gomez *num.* 27. & Jason *in l. si constante. colum.* 14. *ff. solut. matrim.* Bart. *in l. nemo. C. de sent.*]

IX.

Exemplis non est judicandum, sed legibus. *l. sed licet* 12. *ff. de offic. Præsid. l. nemo* 13. *C. de sent. & interlocut. cap.* 1. *de postulat. Prælat.* Socin. *reg.* 8. Thomas de Thomasset. *in floribus legum. leg.* 110. ait procedere malis exemplis, & in practica erronea judiciorum. Cæpol. *cons.* 18. *Statutum. colum.* 3. ubi dicit habere locum, quando res in contrarium est certa, non verò in casu dubio, Alex. *cons.* 150. *In causa. num.* 7. *lib.* 6. ubi intelligit, quando legibus constat, quod veritas est contra exemplum. Menoch. *cons.* 996. *num.* 27. *volum.* 10. Surdus *cons.* 34. *num.* 21. Anton. Merend. *Florent. decis.* 1. *num.* 93. *&* 94. Ludov. Rodolphin. *conclus.* 10. *pag.* 153. Cardinalis Tuschus *tom.* 3. *lit. E. conclus.* 549. *per tot.* [Unde non modo leges aliquando non dedignantur exemplis judicare *l. nam Imperator* 38. *& ibi gloss. ff. de Legib. gl. in cap. fin. distinct.* 20. Johan. Andr. *in cap. in causis. num.* 4. *vers. judicium esto. de sent. & re jud.* Abb. *in cap. afferte. num.* 1. *vers. nota quod exemplis. extr. de præsumpt.* & plenissimè Dominicus de S. Geminian. *in d. cap. fin. colum,* 2. *distinct.* 20. ibique Præposit. *num.* 6. *vers. tacitè per contrarium.* verum etiam frequenter nos admonent, ut de similibus ad similia procedamus. *l. non possunt* 12. *& ibi gloss. ff. de Legib. cap.* 1. *§ sed quia natura. quæ fuit prim. caus. benef. amit.* & ibi Bald. & Afflict. *num.* 29. *col.* 2. Decius *in l. quod te. vers.* 2. *limitatur. col. pen. ff. si cert. pet.* & Jason *in l.* 1. *num.* 13. *vers. ego nunc fortiter dubito. C. de transact.* quocirca in materia generali necessaria sunt exempla, per quæ mens legislatoris aperitur. *text. in*

§.item si in judiciis 5. Instit. de Except. & ibi Aretin. *in l.ut responsum. C. de transact.* Et licet alias sint de bene esse, quando materia potest propriâ cogitatione percipi, tamen necessaria sunt ad declarandum regulam, ut tradit Jason *in l. in actionibus. col. 2. de in lit. jurand. fac text. in l. Prator 3. §. Iulianus 2. ibi & exemplo res manifestior. ff. de collat. bon.* vid. Everard. à Mittelb. *in locis Top. loc. ab auctoritate. num. 5.* ubi restringendo ait, quod exemplis supremi Principis bene sit judicandum, & eius sententia faciat præjudicium inter omnes, & in omnibus causis similibus, *l. fin. junct. gloss. Cod. de Legibus. & cap. in causis.* ibique Felinus & Doctores *de re judic.* tamen exemplis inferiorum judicum judicandum non est, nec eorum sententiæ faciunt præjudicium. *dict. l. nemo 13. C. de sentent. & interloc.* Propterea haud malè Natta exclamavit: O timidum (inquiens) judicem, qui, respiciens exempla secundum jura decernere reformidat. *cons. 24. n. 3.* & ab exemplis quem petere, cum rationes non suppetant advocationis semper indoctæ putatum fuisse testatur Knichen. *de vestit. pact. cap. 1. num. 102.* Pruchm. 2. *cons. 12. num. 24. & seqq.* Berlichius *part. 3. conclus. 35. num. 8.* ratio est, quia etiam in judiciis sæpe aliter processus per imperitiam celebratur quàm oportet. *text. in §. ult. inst. de satisd.*

CAP. XXIX.

De Exemplo sive copia.

Exempla non probant nisi originale exhibeatur. *cap. 1. de fid. instrum. l. 2. ff. eod. l. exemplo 7. C. eod. l. procurator. C. de edend. Auth. si quis in aliquo. C. eod.* & ibi Bart. *in 1. lect. circa princ.* & post alios Iason *num 2.* Dec. *num. 6.* Curt. jun. *num. 7.* Speculat. *in tit. de instr. edit. §. postquam. circ. princ. & §. nunc dicendum pariter. circa princ.* Bart. *in l. admonendi. num. 31. & post eum Dd.* vid. maximè Iason *num. 84. in 1. lect. & in 2. lect. num. 155.* & Rip. *num. 151. ff. de jurejur.* Socin. *in tract. de fallent. reg. 179.* & Duen. *reg. 280.* Laurent. Tennin. *in tract. de Cautel. caut. 64. num. 1.* Morla. *de fid. instrum. quæst. 1. num. 7.* Castill. *quotid. controvers. cap. 16. num. 51.* Trentacinq. *de probat. res. 5. num. 1.* multò minus exemplis exemplorum etiamsi solenniter producantur. Bald. *in l. bona fidei C. de reb. cred.* Cyn. Alber. Bald. *in l. sancimus. C. de divers. rescript.* Alex. *cons. 138. num. 4. lib. 1.* Carol. Molin. *in Consuet. Paris. tit. 1. §. 5. num. 34.* adeò ut neque Papa facere possit, ut exemplo credatur. Roman. *sing. 754. An Papa.* quod & de Principe dixit Panormit. *in d. cap. 1.* quod verum de exemplis nudis, nec vestitis

usu &

usu & possessione, aut aliis adminiculis & conjecturis intelligit Honthem. 4. *de art. Notar. cap. 9. num. 32.*

Hinc limita 1. non procedere in exemplis instrumenti publici cum debitis requisitis in forma confectis, *cap. fin. de fid. instrum.* quæ ordine recenset. *Myns. 6. cons. 73.* & ante hunc Boer. *decis. 37.*

Limita 2. non obtinere in exemplis antiquis Anton. Gabr. *lib. 1. tit. de præsumpt. conclus. 1. num. 2.* Myns. 6. *obs. 75. in consuet. Paris. tit. 1. §. 5. n. 59.* Covar. *pract. quæst. cap. 2. num. 7.* ubi hoc admittit, si exempla in solenni & consueta forma sint traducta, aliàs ubi de Notario vel non constet, vel sine sollennitatibus consuetis antiqua sint exemplata, tantum semiplenam fidem facient, quod tamen adhuc judicantis arbitrio decidendum reliquit. Mascard. *de probat. conclus. 107. num. 3.*

Limita 3. si exemplum contra eum, qui edit, quid probaret. Bart. *in dict. Auth. si quis in aliquo. in 1. lect. num. 1. & ibidem* Decius *num. 14.* & Curt. jun. *num. 8.* qui inquit, quod omnes Doctores simpliciter pro hac limitatione cum Bartolo transeant, quem sequitur Laurent. Tennin. Rodolph. *d. tract. caut. 67 num. 3* facere enim fidem contra producentem. *tex. in est in Auth. ad hæc. C. de fide instr.* Bart. *in l. tabularum. §. si dubitetur. n. 5.* Gabr. Sarayn. post Mathesilan. *in sing. 22. num. 4.*

Limita 4. in exemplis ex archivis publicis desumptis. *Auth. ad hæc. Vers. & charta. C. de fid. instrum. l. causas. ff. de probat.* Pract. Papiens. *in form. product instr. §. exhibens & producens. num. 12.* Felin. *in cap. cum causam 13. extr. de probat. num. 7.* Matth. Coler. *de process. executiv. p. 3. c. 1. num. 53. & seq.* Iohan. Kœp *pen. decis. num. 11. & seq.* Carpzov. *p. 1. jurisprud. forens. const. 17. num. 38.*

Limita 5 si consensu partium approbatum. Bart. *in l. ult. ff. de Prætor. stipul.* Petr. Heig *p. 2. q 3. num. 15.* non quidem ut privata illa scriptura vim habeat publici instrumenti (quod in potestate partium non est. *l. si forte 8. ff. de Castr. pecul.*) sed ut plenam fidem inter paciscentes obtineat saltem ex conventione, quæ facultatem probandi alterare & minuere potest. Ful. Pacian 1. *de probat. cap. 5. num. 15.* Ioseph. Mascard. *de probat. Volum. 3. conclus. 1294. num. 13. & 14.* quod procedit inter ipsos, non verò contra tertium Mascard. *conclus. 711. num. 53. 55.*

Limita 6. si contra exemplum non opposuerit adversarius *conclus. 711. num. 79.* Turzan. *lit. E. §. fin.* Plures limitationes accumulavit Honthem. *lib. 3. de art. Notar. cap. 23. per tot.* ubi ex Mascard. *conclus. 711 quindecim ibidem collegit.* add. & Vmm. *in disp. ad process. 17. thes. 6. num. 27* Myns. *ad cap. fin. extr. de fid. instrum. num. 2.* Lanfranc. *ad cap. quoniam 9. num. 11.* Molin. *in cons. Franc. §. 8. gl. 1. per tot.*

Cap. XXX.

Exemptio, Exemptus.

Exemptus æquiparatur extraneo. *cap. 1. junct. gl. de privileg. in 6.* Laur. Tennin. Rodolph. *in tract. cautel. 156. num. 7. Illustr. exam. Brunsvic.*

quæst. 8. ideoque pro non subjecto haberi debet, Iason *in cap. ult. num.* 5. *ff. de jurisd.* ubi patificat non esse subjectum vel exemptum. *cap. cum Episcopm. ubi gloss. de offic. ordinar. libr.* 6. *cum aliis per eum allegatis.* Wesenb. *lib.* 1. *consf.* 9. *num.* 5.

II.

Exemptio extra suam causam non est extendenda. Innocent. *in cap. dudum. de privileg.* Ferrar. *tit.* 15. *gloss.* 18. *num.* 5. unde & odiosa & stricti juris dicitur. Bidembach. *qq. nobil.* 19. *num.* 2. Modit. *§. plebiscitum. dub.* 72. *num.* 4. Panorm. *consf.* 101. *lib.* 1. Beroius *consf.* 24. *n.* 9. *lib.* 1. Cravett. *consf.* 811. *num.* 14. & *consf.* 851. *num.* 9. nec ultra id(quia contra jus commune est) quod circa eam est comprehensum *cap. ex onere.* & *ibi* Panorm. *de privileg.* Bosf. *in tract. de princip. num.* 136. Gilman. 4. 1. *Vot.* 30. *num.* 141. Propterea exemptus ratione loci certi non censetur ratione alterius loci exemptus. *c. ex ore* 17. *cap. cum capella* 16. *de privil.* Victor *in disp. de caus. exempt. imp. conclus.* 30. Gilm. 1. 2. *Vot.* 3. *tit.* 11. *num.* 29.

III.

Exemptio præsupponit obligationem. *l. decem* 116 & *ibi* Bart. *de V. O. cap. quod vero non* 8. *caus.* 32. *q.* 2. Gilm. 4. 1. *Vot.* 30. *n.* 241.

IV.

Exemptus ab alicuius jurisdictione non censetur exemptus, quoad delictum. *cap.* 1. *de privileg. in* 6. Bart. *in l. beneficium ff. de constit. Princip.* Vnde subjectus immediatè imperio, si sub alio Imperii statu deliquerit, licitè coram ipso convenietur ac multabitur. *arg. cap. volentes de privil.* Cardinal. *in Clem.* 1. *q.* 3. *de off. ord.* & *Clem.* 1. *de supplend. prel. negl.*

Cap. XXXI.

De Exheredatione.

Axioma I.

Exheredatio non minus quàm heredis institutio est caput & fundamentum testamenti *l. inter cætera* 30. *ff. de liber.* & *posthum. hered.* Vasq. *de success. lib.* 2. *§.* 14. *num.* 142. *cum sit hereditatis privatio* Bart *ad l quidam cum filium. ff. de Verbor. Obligat.* Mynf. *ad princ. Inst. de exher. liber. num.* 2. Vasq. *de success. de success. creat. §.* 20. *num.* 33. adeò ut nisi illa quoque sit ritè rectéque facta, testamentum quoad institutionem reddatur nullum. *l. inter cætera* 30. *l. si posthumus* 14. *§. fin. l. fin. ff. de liber.* & *posthum. auth. ex causa. ubi Interpp. C. de liber. prater. Novell* 115. *cap.* 3. & 4. Iohan. Petr. Surdus *consil.* 373. *num.* 20. Schneidevv. *Institut. de Exheredat. liberor. num.* 1. & 2. & *ibid.* Mynsing. & Wesenb. Gœdd. 3. *Consil. Marpurg.* 25. *num.* 90.

II. Exhe-

II.

Exheredationis jus non extinguit jus suitatis. *l. ult. ff. unde legitimi* Retinet enim exheredatus jus sacrorum. *l. 6. ff. de religios.* familiæ & agnationis. *l. 46. ff. famil. hercisc. l. 6. §. 2. ff. de Carbon. edict.* neque eos liberat à potestate patria, *tot. tit. Instit. quibus modis patr. potest. solv.* siquidem exheredatis liberis pupillariter substitui potest. *§. 4. Instit. de pupillar. substit.* quæ pupillaris pro potestate patria liberatis fieri nequit. Arumæus *exercit. 2. thes. 25.*

III.

Exheredatio non agnoscit jus accrescendi. *l. si ita quis heres institutus 74. ff. de hered. inst. l. cum quidam 19. de lib. & posthum. & ibi* Bald. & Alex. quia sicut institutio est habitus, & per consequens aliquid in esse ponit, ita exheredatio est privatio, & ita nihil, atque sic nec augeri nec prorogari vel extendi potest.

IV.

Exheredatio alia fit mala mente, alia bona. *l. 18. de lib. & posth.*

Cap. XXXII.
Exitus.

Axioma I.

Exitus aliquando non solum consilium spectatur, *l. 3. §. quando 2. ibique* Cuiac. *de jure fisci.*

II.

Exitus causarum est in potestate & motu judicantis. *l. qui explicandi 10. C. de appellat.* Carpzov. *p. 1. Iurispr. for. const. 26. defin. 21. n. 2.*

III.

Exitus acta probat. *l. quidam 5. ff. de de reb. dubiis. l. cum Syllanianum 11. C. de his quibus ut indign. l. rem non novam 14. in fin. C. de judic. l. si mater 6.* ubi Baldus *C. ne de statu defunct. cap. quatuor 12. quæst. 3. cap. quod autem 22. q. 2.* Tiraq. *de retractu lig. ad fin. tit. n. 25.* Surd. *decis. 288. n. 8. & cons. 181. n. 24.*

Cap. XXXIII.
Exorbitans.

Exorbitantia sunt restringenda veluti odiosa, *cap. quæ à jure. de reg. jur. in 6.* Alciat. *respons. 8. num. 32. lib. 9.* Modestin. Pistor. *cons. 9. num. 15. Vol. 1.*

Corn. *conf.*195.*num.*16. *Vol.*1. *conf.*22. *num.*4. *Vol.* 3. neque facilè admittenda, neque præsumenda, sed fortiter probanda. Bald. *in l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler.* Ioh. Andr. *in c.* 1. *extr. de temp. ordin.* Corn. *conf.* 88. *n.* 4. *Vol.* 1. Propterea constat etiam ea quæ exorbitantia sunt, & in quibus à jure communi receditur, strictè accipienda esse, nec ulterius immutata censeri quàm quatenus expresse id cautum reperitur. *l. præcipimus* 32. *in fin. C. de appellat.* Dd. *in Authent. quas actiones C. de Sacros. Eccles.* Regner. Sixtinus 1. *consil. Marp.* 10. *num.* 33.

Cap. XXXIV.
De Expensis.

Victus victori in expensas condemnandus est, alias judex de suo istas sarcire cogitur. *l. properandum* 13. *§. sin autem* 6. *C. de jud.*

Huius regulæ ampliationes & limitationes item expensarum genera vid. apud Gilken. *ad d. l.* 13. *§.* 6. *num.* 2. *C. de jud.*

Cap. XXXV.
Experientia.

Experientia omnium rerum est mater, & magistra. *§. qua omnia. Instit. de fidejuss. §. pen. Instit. de satisdat. cap. quam sit. de elect. lib.* 6. Joan. de Imola. *conf.* 43. *in princ.* ubi quod experientia dicitur rerum magistra de iis, quæ videmus observari. Alexand. *consil.* 115. *Visa scriptura. num.* 4. *vers. sed posito. lib* 7. Baldus *conf.* 136. *Proponitur. num.* 2. *lib.* 2. ubi quòd experientia facit artem, & cognitio veritatis ex experimento sequitur, & *num.* 3. quod experimenta morborum multas nos medicinas invenire compellunt. Surdus *consil.* 61. *num.* 36. & *conf.* 132. *num.* 23. Cardinal. Tusch. *tom.* 3. *lit. E. concl.* 648. *per totam.* Mar. Anton. *var. resolut. lib.* 2. *resolut.* 33. *num.* 10. Ludov. Rodolphin. *var. quæst. lib.* 2. *quæst.* 35. *num.* 24. Robles de Salzedo *de repræs. lib.* 3. *cap.* 17. *num.* 19. Cancer. *var. part.* 2. *cap.* 1. *num.* 74. [Unde etiam sine experientia longa prudentia nunquam acquiritur, Menoch. 2. *arb. quæst. cas.* 427. *num.* 1. quare etiam ea tempori præsertim senectuti tribuitur, Aristot. 6. *Ethicor.* hæc ex multarum rerum memoria constat, & in agendis rebus plurimum valet. Siquidem (ut ait Aristoteles *lib.* 1. *Meteor.*) experti certius quod intendunt, consequuntur, quàm illi, qui rationem absque experientia tenent, quocirca scriptum est, *Ecclesiast. cap.* 34. Vir in multis expertus

pertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum, qui autem non expertus, pauca recognoscet. Hinc Horatius:

Aut Virtus nomen inane est,
Aut decus & pretium rectè feret experiens vir.

Et eleganter *Novell.* 82. *præfat.* ut Legum fundamenta præcedant, experimenta sequantur, requirit.]

Cap. XXXVI.

Expressum. *Vide infra* Omissum.

Axioma I.

Expressio censetur facta ad auferendam dubitationem. *l. qui mutuam* 56. *in princ. ff. mandat. l. qua dubitationis* 81. *de Reg. Iur.* Socinus *cons.* 102. *num.* 11. *lib.* 3. Cephal. *cons.* 104. *num.* 14. Ruin. *cons.* 59. *num.* 17. *lib.* 3. & *cons.* 4. *num.* 7. *lib.* 4. Decius *in d. l. qua dubitationis.* & *in l.* 2. *§. creditum. col. pen. in fin. num.* 19. *ff. si cert. pet.* Durand. *de art. testand. tit.* 2. *caut.* 11. *n.* 1. Socin. *cons.* 102. *num.* 11. *lib.* 3.

II.

Non solum illud quod verbis exprimitur, sed etiam quod ex expressis sequitur, pro expresso haberi debet. *l. cum quod* 3. *ff. si cert. pet.* Bald. *in l.* 1. *col. fin. C. de his qui ant. apert. tab. testam.* Paris. *cons.* 97. *num.* 107. *Vol.* 1. Rolandus à Valle *cons.* 27. *num.* 37. *lib.* 4. & *in tract. de lucro dot. quæst.* 25. Cravetta *cons.* 149. *num.* 11. & *cons.* 257. *num.* 6. Et expressum dicitur, quod in necessarium consequens aut antecedens venit. *cap. cum olim. de censib.* Gl. & Dd. *in l. Prætor. in princ. in Vers. expressum. ff. de novo per nunc.* Ruin. *cons.* 23. *num.* 10. *lib.* 5. Cravett. *cons.* 556. *num.* 4. Menoch. *de arbitr. quæst. cons.* 270. *num.* 28. Farin. 1. *cons.* 28. *in addit. tit.* 6.

III.

Expressum dicitur illud quod verbis specialibus designatur. *cap. inquisitores. ubi gloss. de hered. lib.* 6. *cap. si Episcopus.* & *ibi gloss. de præbend.* ubi enim expressio est facienda, fieri debet specificè, nec sufficit, si fiat per relationem ad acta. Angel. *in l.* 1. *ff. de liber.* & *posthum.* Perus. *in cap. consuluit. colum.* 2. *de appell.* Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 38. *num.* 4. Quod verum intellige, quando expressio specialis requiritur pro forma, quia eo casu non sufficit expressio in genere, secus vero si pro pro forma non requiritur, quia tunc bene sufficit generalis. *l. sancimus* 28. *§. omnem* 4. *C. de admin. tut.* Bart. *in l. Prætor. de oper. nov. nunc.* Felin. *in cap. translato. col.* 2. *de constit.* Ludov. Gomez. *ad §. sequens. Inst. de action. num.* 6. vid. Iac. Aemil. *cons.* 11. *decis. Pedem.* 23. *num.* 42.

IV.

Pro Expresso semper est habendum id, quod quis interrogatus verisimiliter respondisset. gloss. & Dd. *in l. tale pactum. §. ult. ff. de pact. l. Titius 25. §. Lucius 1. de liber. & posthum.* Baldus *in l. 1. num. 2. C. quae res oblig. poss.* Socinus jun. *cons. 78. num. 31. Vol. 3.* Gabr. Roman. *concl. 10. lib. 6. de Reg. Iur.* Tiber. Decian. *respons. 44. num. 79. Vol. 3.* Hartm. Pistor. 2. *quaest. 36. num. 22.* Phil. Matth. 3. *cons. Marp. 24. num. 9.* Iason *in l. 3. C. de liber. praeter.* Salicet. *in l. 1. C. quae res pign.* paria enim sunt vel exprimere, vel verisimiliter voluisse. *l. cum res 47. supr. Vers. ubi testator Voluit, Vel est Verisimile eum Voluisse. de legat. 1.* Iason *in l. Titius. §. Lucius. num. 3. de lib. & posth.* Wesenb. 2. *cons. 85. num. 42.* quod & de contractibus affirmant Decius *cons. 555. num. 6. & 7.* Wesenb. 2. *cons. 51. num. 42.*

V.

Expressum non dicitur illud, quod per sensum à contrario colligitur. *gloss. quam ad hoc notat Bald. in l. 2. Verb. comparandum. C. de condit. insert. & in l. apud Antiquos. ad Verb. conjunctum. C. de furt.* Tiraq. *in LL. connub.* laudatus à Wesenbecio, 1. *cons. 43. n. 122.*

VI.

Expressa nocent, non expressa non nocent. *l. 52. ff. de condit. & demonstr. l. expressa 195. de Reg. Iur. & ibi gloss.* Concennat. *quaest. 7. num. 19. lib. 4.* Exemplum vide *in l. si quis 68. ff. de hered. Inst.* & apud Anton. Fabr. *in C. de pign. defin. 25.* add. & Pantschman. 1. *quaest. 6. num. 29.* Laurent. Tennin. Rodolph. *consil. 101. num. 5.*

VII.

Expressum dicitur, quod oculis legi potest. Put. *decis. 144. num. 2. lib. 1. l. 1. in princ.* ubi Bartolus & alii *ff. de iis quae in testam. delentur.* vel quod per scripturam apparet. Baldus *in cap. ult. col. 4. Vers. quaero extr. de consuetud.* Non enim tantum quod fertur, sed & quod per scripturam ad oculum apparet, expressum dicitur Bald. *in l. sed si quis. §. quaesitum. col. 4. Vers. Venio ad quaestionem. si quis caut.* Consil. Argent. 1. *cons. 2. num. 80.* quod tamen declarat Puteus *decis. 184. n. 2. lib. 1.* ubi ait, quod expressum dicatur illud, quod resultat ex verbis scriptis de necessitate, & non ex persuasione, quem allegavit Farin. 1. *cons. 28. in addit. lit. b.*

VIII.

Expressum dicitur illud, quod solet semper apponi. Covar. 1. *Var. resolut. 15 num. 9* Farinac. *d. cons. 28. in addit. lit. b.* consueta enim adjici conventionibus pro expressis haberi dicuntur. *l. quod si nolit 31. §. quia assidua 20. ff. de adilit. edict. l. ult. C. de fidejuss. cap. quod transactionem. de offic. leg. cap. cum M.* ubi Abb. Bald. Imol. Felin. & alii. *de constit.* idem Felinus *in cap. ex*

cap. ex literis. col. 5. de fid. instrum. Iason post alios *in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si cert. pet. n. 24.* Socin. *cons.* 101. *Vol. 3.*

IX.

EXPRESSI, & taciti licet per viam regulæ idem sit judicium, ut infra probabimus sub verbo *Taciti & expressi*, ubi tamen requiritur expressum, non sufficit tacitum, neque præsumptum, *cap. 2. de præbend. cap. fin. de procuratorib. in 6.* Federic. de Senis *cons. 233. colum. 2. vers. sed ubi requiritur.* Cardinalis Tuschus *tom. 3. lit. E. conclus. 654. per totam.* Cabed. *Lusitan. decis. 12. part. 2.* Valasc. *de partit. cap. 14. num. 18.* [Unde regulam non procedere, quando tacitum est inductum ex præsumptione Legis, affirmant Bald. *in l. centurio. col. pen. ff. de vulg. & pup.* & *ibi* Bart. *in col. 2.* vel ubi non est eadem ratio, ut patet *in l. maior 23. C. de pign. junct. l. si tibi 7. §. de pignore 2. & ibi gloss.* & Jas. *ff. de pact. cap. 1. de juram. calum. in 6. & l. 2. C. eod tit.* Lud. Gom. *ad §. fuerat. Inst. de act. num. 32.*]

X.

EXPRESSI maior est vis, quàm taciti, *l. nonnunquam. ff. de condit. & demonstr. l. expressa nocent.* ubi Decius *num. 5. de Regulis Iuris. l. precibus. C. de impub. & aliis.* Oldrad. *cons. 126. num. 8. vers. tertio.* ubi quòd expressa conditio apposita magis suspendit dispositionem, quàm conditio tacita quæ subintelligitur, Calderin. *cons. 221. num. 2. vers. ad idem facit stylus, aliàs 1. de cleric. non resid.* ubi quòd operatur saltem maiorem declarationem expressio eius, quod tacitè inerat. Surdus *cons. 10. num. 24. & cons. 310. num. 14.* Pichardus *ad §. 1. num. 9. Instit. de vulg. substit* Cardin. Tusch. *tom. 3. lit. E. conclus. 655.* Sigismund. Scacc. *de appellat. quæst. 12. num. 87.* Menoch. de *præsumpt. lib. 4. præsumpt. 59. num. 39.* Alphonsus Narbona *l. 14. gloss. 4. num. 7. tit. 2. lib. 6. Recop.* Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom. 4. cap. 699. num. 14. & 15.* Johan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst. 116. num. 59.* Et expressum ubi requiritur, non sufficit tacitum. Cancer. *var. p. 2. c. 1. n. 76.*

[Declara hanc regulam, quod procedat, quotiens expressum est absolutum, nam quando expressum limitatum, maior sæpe taciti vis est quam expressi, exempla sunt *in §. 8. & in §. 10. Instit. de Hered. instit.*]

XI. Ex-

XI.

EXPRESSUM facit cessare tacitum. *l. cum ex filio 39. §. filio impubere 1. ff. de vulgari & pupillar. substitut. l. maritus 21. Cod. de procuratoribus.*

[Declara hanc regulam veram, cùm in casu faciliore minusque dubio aliquid expresse disponitur, tum enim id in casu difficiliore magisque dubio negari videtur. *arg. l.7.§.10. de minor. l.18. de testib. add. conclus.* 89. *num.9.* Cravett. *consil.92. num.* 3. Riminaldus jun. *cons.330.num.5. lib.3.* Francisc. Becc. *cons.39. num.24.* ubi etiam quod stipulatio dotis restituendæ facit cessare tacitam, & *num. 24. in fin.* quòd non sumitur argumentum à tacito, vel præsumpto ad destructionem expressi, sed benè è contrà. Decius *cons. 34. num. 98. cum seqq.* maximè *num.101. lib.3.* Ubi ampliat, etiamsi expressum colligatur ex præcedentibus & sequentibus; Cassan. *in consuetud. Burgund. rubr. 13. §.1. num.5.* Surdus *cons.157. num. 22.* Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib. 3. quæst. 15. num. 49.* Armend. *in proœm. addit. ad recop. leg. Navarræ. num. 13.* [ratio, quia ea est mens scribentium ut unum exprimendo, alterum verò tacendo vel omittendo, omissum pro expresso nunquam habere velint. Tiraquel. *in repet. l. si unquam. verb. libertis. num. 3. C. de revoc. donat.* Besold. *consil. 282. num. 13.*] Cardinalis Tusch. *tom.3. lit. E. conclus. 656. per totam.* ubi *num.20.* post Boër. *decis. 332.* limitat in expressa hypotheca dotis inducta à partibus, quia facit cessare tacitam inductam à lege, secundum communem, maximè ubi tacita pinguior est. Duran. *Rotæ decis.338. num.27.* Et sic limitatur Axioma, quando provisio diversos respicit casus, quia expressum circa unum non tollet tacitum circa aliud. Bellon. *cons.22.n.3.* Surd. *cons.198.n.24.* ubi *n.25.* limitat etiam, quando expressum & tacitum ad diversum tendunt finem, & effectum, quia tunc expressum non facit cessare tacitum. Alphons. Narbona *l.20. gl.2.n.66. cum seqq. tit. 1. lib. 4. recop.*

XII.

EXPRESSUM dicitur, quod sub expresso continetur, Paris. *cons.66. num.62. vol.2.* Cravet. *cons.149. num.11.* Roland. *cons.27. num.34. vol.4.* Franc. Becc. *cons.14. num.15. vol.1.* Menoch. *cons. 14. num.15. & de arb. casu. 276. num.2. cum seqq.* vel ex expresso infertur.

l. Prætor

l. Prator ait. §. 1. ubi gloss. *verb. expressum. ff. de novi oper. nunciat.* Rebuff. *in praxi benefic. p.1. tit. forma vicariatus. num.57. & 59.* Dionysius Paul. *de vera quatuor Patriarchal. sedium. erect. cap.5. num.1.* Et ideò tantum quod sequitur ab expresso, dicitur expressum, *l. si ita 8. §. qui filio 1. ff. de bon. poss. secund. tab.* Bald. *in l. fin. n. 9. C. de hered. inst. & in l.1. n.10. C. de iis qui ante apert. tabb.*

XIII.

Expressum dicitur, quod ex natura verborum inducitur, Bart. *in l. si fidejussor. §. meminisse. ff. de legat.1. vid. l.6. si cert. pet. l.74. §.1. de V.O.* Ruin. *cons.148. sub num. 6. vol.3. & cons.159. num. 8. cum seq. eod. volum.* Paris. *cons. 97. num. 107. vol. 1.* Octav. Glorit. *resp.1. p.3. num.257. & resp.9. num.5.* [Expressum enim omne id creditur, quod verborum natura fert, & ex ipsis verbis percipitur. *l. Gallus 29. §.1.* ibi: *quod ex verbis concipi.* ibique Bart. *&* Ruin. *col.2. in fin. ff. de liber. & posthum. l. Prator 20. §.1. junct. gloss. in verb. expressum. ff. de novi oper. nunciat.* Curt. sen. *cons.49. num.45. & num 65.* Harprecht. *in comment. ad princ. Instit. de nupt. num.184.*] Et quod ex generalitate verborum continetur, *l. Lucius 45. ff. de vulg. subst. gl. verb. specialiter. in l. ult. C. quod cum eo. secundum primam opin.* Bartol. *in l. Prator ait, in princ. num.1. ff. de novi oper. nunciat. & in l.1. col.2. vers. ad quod sciendum. ff. de vulgar. & pupill.* Curtius jun. *in rubr. C. de collat. col.3. num. 9.* ubi communem regulam appellat, Brunor à Sole *in locis communibus, verb. expressum 4.* Rendin. *in promptuario recept. sent. tom.1. tit.100. num.15.* Menoch. *cons.331. num.24.* ubi limitat, quando requiritur aliquid expressè, vel specialiter fieri in aliqua dispositione correctoria Juris communis. Flamin. *de resignat. beneficior. lib.6. quaest. 2. num. 54. & lib. 8. quaest. 10. num. 23.* Anton. Menoch. *Lucens. decis. 62. num.13. & Florent. decis. 69. num. 17.* Flores de Mena *var. lib. 3. quaest. 21. num.26.*

XIV.

Expressum dicitur, quod continetur ex vi verborum, [quæ id important, Angel. *cons.17. col. pen. & cons.331. num. fin.*] Flamin. *d. quaest. 2. num. 55.* Joseph. Sesse *Aragon. decis. 65. num. 29. & decis.113. num. 170,* Flores de Mena *d. quaest.21. num. 26.* Mendez. à Castro *in*

Nnn *praxi*

praxi Lusitan. libr. 3. cap. 11. num. 8. Ferrer. *in Constitut. Cathalon. gloss.4. num.52.*. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom.* 4. *cap.698. num.* 9. & ampliat *num.* 10. etiamsi expressio pro forma requireretur. Vincent. Fusar. *de substit. quæst. 736. num.5.* & ideò nihil refert, an aliquid expressis, vel æquipollentibus verbis exprimatur, ubi verba illud significant. *l. qui totam 45. ff. ad Trebell. l. fin. C. ad Legem Falcid.* Boër. *decis.* 44. *num.* 33. Paris. *cons.* 21. *num.* 35. *vol.* 3. Ruin. *cons.* 47. *num.* 18. *vol.* 2. Cardin. Mantic. *de conject. ultim. vol. lib.7. tit.11. num.6. & 7.* Mascard. *de probat. conclus.1389. num.*4. Menoch. *cons.*374. *num.*4. *& de præsumpt. lib.* 4. *præs.*198. *num.* 10. *cum seqq.* Petr. *de fideicommiss. quæst.15.num.*190. Joseph. Sesse *d. decis.113. n.170. & decis.189. num.52.*

XV.

Expressum censetur propriè & totaliter, quod per relationem exprimitur. [*l. Prætor ait 5. §. si judex 1. l. in summa 59. §.1. ff. de re jud. l. si ita scripsero 38. ff. de condict. & demonstr.* Aym. Cravett. *de antiq. tempor. part.1. sect. quæritur etiam in hac materia. num.22. decis. Pedem.* 128. *num.* 2. Farin. 1. *cons.93. num.3.*] Joseph. de Sesse *Aragon. decis.202. num.31.* Anton. Menoch. *Lucensi decis.33. num.*10. Anell. Amat. *cons.68. num.1.* [Paria enim sunt specificè aliquid exprimere & per relationem ad aliud. *l. asse toto 77. ff. hered. instit. d. l. si ita scripsero. ff. de condict. & demonstr. l. fin. C. de fals. caus. adject.* Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.*8. *num.*10. vid. & Mynf. 1. *observat.86. & 6. obs.81. num.*8. Gail. 1. *obs.* 82. *num.26.* Unde est, quod docuit Bartolus *in l. qui liberis. §. hæc verba. in fin. ff. de pupill. substit.* quod persona, quæ nominatim atque ita singulariter exprimi debet, si per relationem demonstretur, nominatim expressa dicatur, & hunc secutus Alex. *in l. fin. C. de hered. instit. & ibi* Jason *num.12.* Ruin. *cons.* 29. *num.* 4. *vol.2.* Hinc etiam post alios respondit Paris. *cons. 9. n.18. vol. 3.* quod quando lex requirit specialem expressionem, sufficiat expressio per relationem ad aliud. Vult. 3. *consil. Marpurg.* 21. *num.* 193. *Osasc. decis. Pedem.*128. *num.*1.]

XVI.

Expressum dicitur, quod subintelligitur à Jure. *l. licet Imperator 74. ff. de leg.1. l.1. C. de testam. mil.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. de-*

*verb. donatione largitus. num.*158. *C. de revoc. donat.* Puteus *decis.*184. *num.* 2. *lib.* 1.

XVII.

EXPRESSUM dicitur, quod ex mente & conjecturis necessariò colligitur. [*l. licet Imperator* 74. *de legat.* 1. *l. si quis locuples* 57. *ff. de manumiss. testam.* Matth. de Afflict. *decis.* 44. *num.* 18. Fichard. 1. *cons.* 47. *num.* 15. Nevizan. *cons.* 2. *num.* 40. Menoch. 1. *de praesumpt. quaest.* 45. *per tot.* Farinac. 1. *cons.* 28. *in addit. lit. b.*] Surdus *decis.* 254. *num.* 37. Gam. *Lusitan. decis.* 51. *num.* 8. Flores de Mena *var. libr.* 2. *quaest.* 21. *num.* 26. Francisc. Molin. *de ritu nuptiar. lib.* 3. *quaest.* 36. *num.* 19. Cald. Pereira *de emption. cap.* 9. *num.* 8. & 12. *consil.* 74. *num.* 9. 10. & 17.

XVIII.

EXPRESSUM censetur, quod virtualiter inest. Josephus Selle *Aragon. decis.* 201. *num.* 31. Anton. Monach. *Lucens. decis.* 33. *num.* 10. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom.* 4. *cap.* 916. *num.* 38. & *cap.* 957. *num.* 25. ubi idem dicit in eo, quod ex natura actus venit, & quod in necessarium antecedens expressi venit. Andreas Gail. *lib.* 2. *observat.* 2. *num.* 2. & 4. Stephan. Gratian. *dict. tom.* 5. *cap.* 855. *num.* 14.

XIX.

EXPRESSUM dicitur, quod sub ratione comprehenditur, *l. quaesitum scio* 13. *ff. de testib. l. si postulaverit* 27. §. *sed si negaverit* 13. *ff. de adult.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. susceperit liberos. num.* 37. *C. de revocand. donat.* Molin. *de primogen. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 11. & 12. Gutier. *pract. lib.* 3. *quaest.* 17. *num.* 82. Rot. *decis.* 10. *num.* 3. *apud Farinac. p.* 1. *recent.* Vel ex eâdem ratione deducitur. Surdus *decis.* 254. *n.* 40. & *decis.* 255. *num.* 23. Cald. Pereira *dict. resolut. Emphyteut. cap.* 2. *num.* 20. & 21.

XX.

EXPRESSO vitiato vitiatur etiam tacitũ in eo comprehensum, *l.* 3. §. *fin. in fin. ff. de servit. rustic. prad. l. cum unus* 12. §. *planè* 1. *ff. de bonis auct. iudic. possid. l. fin. ff. de constit. pecun.* cum aliis citatis ab

Antonio Gomez. *var.* 2. *cap.* 3. *num.* 29. non tamen vitiatur tacitum æquè principale, *l. si cui* 49. §. 16. *de legat.* 1. [*& ibi* Bartol. Fachin 4. *contr.* 66. sicut nec vitiatur, si tacitum aliunde convalescere possit. Alciat. *in l. si pupillus. ff. de V. O.* vel quando non est eadem ratio vitiandi, Bart. *in l.* 1. §. 1. *ff. quib. mod. pign. solv.* vid. Everard. *in loc. top. loc. ab expresso per tot.*]

XXI.

EXPRESSIO eius, quod tacitè inest, nihil operatur, & non dat novam formam, nec facit actum conditionalem. *l. conditiones quæ extrinsecus* 99. *ubi gloss. ult. de cond. & demonstr.* [*l.* 3. *ff. de legat.* 1. *l. non rectè* 3. *C. de fideiuss.* Alexand. *consil.* 30. *Viso themate. col.* 2. *vers. nec adhuc obstat.* Ruin. *cons.* 169 *num.* 15. *vol.* 1. Paris. *cons.* 110. *num.* 47. *lib.* 1. Philip. Matth. 1. *cons. Marpurg.* 21. *num.* 7. Rauchbar. 1. *quæst.* 2. *num.* 1. Cuiac. *lib.* 14. *respons. Paul. in l.* 14. §. 1. *de usur.*] Castrens. *consil.* 338. *Ad primum. num.* 1. *lib.* 2. Anchar. *cons.* 147. *Super alia. num.* 4. ubi quòd id, quod tacitè inest, neque faciat actum conditionalem, si exprimatur, neque alteret dispositionem, & *consil.* 404. *Tria dubia. num.* 7. Federic. de Senis *cons.* 163. *num.* 2. *vers. nec obstat.* ubi quod expressio eius, quod tacitè inest, non dat novam formam, nec facit conditionem, Alexand. *cons.* 33. *num.* 5. *lib.* 1. *& cons.* 22, *Viso titulo. num.* 18. *vers. quia respondetur. lib.* 5. ubi intelligit, si illud, quod tacitè inest, exprimatur, eo modo, quo inest, quia tunc nihil operatur; secus verò, si exprimatur alio modo quàm inest. Declarant aliis modis, Riminald. jun. *cons.* 282. *num.* 103. *&* 104. *libr.* 3. Tiber. Decianus *cons.* 4. *num.* 24. *&* 25. Cardin. Tusch. *tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 657. *per totam.* Alphonsus Narbona *l.* 82. *gloss.* 2. *num.* 17. *tit.* 5. *lib.* 2. *Recop.* Anell. Amat. *cons.* 8. *num.* 22. Robles de Salzedo *de repræs. lib.* 3, *cap* 9. *num.* 5. *& cap.* 10. *num.* 8. ubi *num.* 24. intelligit quando expressio aliquid operari nequit, & daretur superfluitas, alioquin contrarium esset dicendum, & *num.* 28. etiam intelligit, quando quod exprimitur, inest ex necessitate, & *num.* 29. pariter intelligit, nisi alio modo exprimatur, quàm quo tacitè inest, & *num.* 22. dicit, quòd expressio illius, quod tacitè inest, superflua non est, cùm exprimitur id, quod prius erat tacitum, & *num.* 23. quòd expressio illius, quod tacitè inest, toleratur ad tollendam dubitationem.

tionem. *l. 56. mandati.* Canc. *variar. resolut. part. 1. in respons. Iuris, num. 54. pag. 425.* [Add. & Aretin. *in l. 3. col. 4. vers. tu enim dic verius. ff. de legat. 1.* ubi declarat, quod expressio eorum, quæ tacitè inerant, si fiat per viam separatæ & principalis dispositionis hoc operetur, ut valeat etiam in illis, in quibus aliàs tacitum valere non potuisset, usq; adeò ut nullus casus excipiatur, quem secutus Crotus *in l. qui Roma. §. duo fratres. num. 34. vers. sæpius dubitavi de veritate illius dicti ff. de verb. obligat.* idem voluerunt Bartol. *in l. diem proferre. §. statim. ff. de recept. arbitr.* & Abb. *in cap. cum dilecta. extr. de rescript.* Cravett. *cons. 181. num. 9.* Fulgos. *cons. 61.* allegatus à Philip. Matth. *d. cons. 21. num. 28.*]

Cap. XXXVII.
De Extensione.

Axioma I.

Nulla interpretatio tam latè producenda est, ut captiosam libertatem inducat. *l. 5. ff. de transact.* Nec ulli Extensioni locus est, ubi non eadem, sed minor subest ratio, etiamsi versemur in materia latè alioqui interpretanda. *l. Iulia 44. §. 6. ff. de ritu nuptiar.* Hartman. Pistor. 2. *quæst. 29. num. 19.* ratio, quia tota materia extensionis fundatur in rationis identitate, qua cessante cessat & extensio. Cravett. *consil. 17. incip. quæritur an nobilis. num. 2.* Hartm. Pistor. *d. loc.* maximè autem repudiantur interpretationes extensivæ in judiciis summariis per notata Decii *cons. 424. in fin.* Rolandus à Valle 5. *consil. 3. num. 40. & seqq.* Unde quando lex deficit & nos omissum habere, nec supplere debemus sine autoritatibus. Atque utinam eadem omnibus in omnibus religio esset. Nihil enim juris subversioni aut internecioni magis comparatum, atque Legum extensiones ad casus omissos, quæ tam familiares & frequentes sunt Iuris Doctoribus. Ranchin. *de success. ab intestat. §. 13. num. 18.* Sic non licet nobis interpretationibus nostris stultis maximè ea quæ sunt de solennibus, extendere vel amplificare. Cuiacius *in recit. ad tit. Cod. de testam.*] Quod enim Lex omisit, habetur pro omisso, nec suppletur commentationibus nostris vel argumentationibus. idem *ad l. 1. & seq. C. de collat. circ. fin.* cum nostrûm non sit leges extendere. Bart. *in l. 1. §. 1. ff. de bon. damnat. per l. si verò 64. §. de viro. pen. ff. solut. matrim.* vel, ut Baldus ait, extendere scripturas, *ad c. naturales 2. Feud. 26.* quemadmodum nec interpretis est tacita pacta constituere vel fingere. Bacchovius 2. *disp. 28. th. 5. lit. c. p. 944.* Vid. Mantic. *lib. 6. de conject. ult. volunt. tit. 15. n. 6.* nec ll. præscripta ultra suos terminos & circumstantias extendenda. *l. 32. de pact. l. 12. qui & à quib. man.* Hott. 9. *illustr. 13.*

II.

Extensionem omnem vitiat expressio specialis. *l. commodissimè* 10. *ff. de liber. & posthum. l. si cum dotem* 22. *in princ. ff. solut. matrim. l.* 4. *ff. de vulg. substitut.* Carpzov. *part.* 3. *jurisprud. forens. constit.* 8. *definit.* 18. *num.* 2. *& constit.* 25. *defin.* 28. *num.* 6.

III.

Extensio in exorbitantibus jure communi non est licita. *cap. quia jure* 28 *de Reg. Iur. in* 6. *l. quod verò* 14. *ff. de Legib. l. si verò* 64. *§. de vero. ff. solut. matrim.* Rauchbar. *p.* 1. *quæst.* 35. Carpzov. *p.* 2. *jurispr. forens. const.* 14. *defin.* 50. *num.* 6. Laurent. Tennin. *in tract. Cautel. cautel.* 6. *num.* 6. Vbi amphat, etiamsi rationis identitas istud suadere videatur, *per d. cap. quam à jure. cum sua sing. gloss. & aliis textib. quos allegat Everard. in Topic. in loc. à rat. legum. num.* 41. præcisè illud verum declarans, quando extensio fieret de persona ad personas, etiam si maior ratio interveniat, idem Everard. *d. loc. num.* 44. quod tamen non procedere limitat, cum maioritas rationis insurgeret ex vi regulæ. *l. non debet* 21. *ff. de Reg. Iuris. & cap. cui licet* 54. *eod. in* 6. Hinc est, quod extensio in pœnis non fit, sed semper accipitur, quod tutius est. *l. pen. ff. de pœn.* quia odiosa sunt. Baldus *in l. cum proponas. circ. fin. C. de hered. instit.* Dec. Cagnol. *in l. factum. §. in pœnalib. ff. de Reg. Iur.* Afflict. *decis.* 21. *num.* 5. *vers. item quia stat. & decis. ult. num.* 17. ubi etiam ait, id per rationis maioritatem non admitti. (quamvis Ripa *in rub. extr. de jud. sub num.* 22. contrarium communius esse dicat) Natta *cons.* 339. *num.* 6. Roland. à Valle *cons.* 27. *num.* 19. *vol.* 1. *& cons.* 74. *num.* 18. *vol.* 1. ratio, quia in hisce ut odiosis ubi lex pedem supra aliquibus figit, ulterius procedere non debemus, cum odia debeant restringi. *cap. odia extr. de R. I. facit huc text. in l. & si quis* 14. *§. Divus autem Marcus* 14. *de religios.* ubi licet heres delinquat prohibendo testatorem ab eo funerari, quem testator elegerat, ideò tamen non punitur; ratio, quia pœna in heredem non est statuta, sicut allegat Bald. *in l.* 3. *in pr. C. de Episc. & Cler.*

Amplia, quod & hæc regula procedat in contractibus, in quibus fit extensio de uno casu ad alium. *l. quicquid adstringenda* 99. *de V. O. l. si cum dotem* 22. *solut. matrim.* Alexand. *cons.* 296. *Quæritur. lib.* 2. Pantschm. 1. *quæst.* 12. *num.* 15.

Limita, nisi id fiat jure permittente. Boeer. *in Comm. ad tit. Instit. de suspect. tut. num.* 24. Vnde etiam in odiosis & pœnalibus fieri extensionem ad æquiparata patet *ex l. si quis servo* 20. ubi gloss. & Bartol. *C. de furt. l. ut tantum* 14. *§.* 1. *ff. de serv. corrupt.* Iason *in l. si arrogator. col. antepenult. vers. sed redeundo ad principalem quæstionem. ff. de adoption. l.* 1. *ff. de legat.* 1. *in Auth. quas actiones. colum.* 5. *& 7. Cod. de Sacros. Eccles. & in l. transigere. num.* 15. *C. de transact. & in §. ex maleficiis. num.* 39. *Instit. de Action.* Decian. *in l. causam quæ. num.* 32. *ff. de judic.* Imò & in correctoriis fieri extensionem posse ratione peccati evitandi ait Alex. *in l. Sempronius. §. præterea. col.* 2. *in fin. ff. de acquir. poss.* & post eum Robert. Marant. *quæst.*

leg.

leg. diss. 9. num. 15. ad casum similem, quando unica tantum ratio assignari possit, post gloss. *in l. quam Vu. C. de fideicom.* probarunt Iason *in §. omnium. Inst. de action. col. 7.* Alexand. *cons. 98. col. 2. Vol. 1.* ratione potissima ea quod ubicunque militat eadem ratio, nunquam prohibeatur extensio dato quod maior sit in uno quam alio. *text. notab. in l. 1. §. quod autem 3. ff. de alea.* Ludov. Gomez. *ad §. rursus. num. 18. Inst. de action.* Sic & in correctoriis eam licitam esse, quando res ad pristinum statum & naturam revertitur, ex gloss. sing. *in cap. statum. in verb. nunc eandem. de praebend. in 6.* Alexand. *in d. l. si constante. ff. solut. matrim. num. 5.* notavit Gail. 2. *observat. 55. num. 6.* Propterea quotiescunque principaliter tractatur de favore publico, etiam in dispositione prohibitiva poenali toties extensio ob identitatem rationis maximè in correlativis locum habebit. Baptist. de S. Blas. *in tract. de Correlat. n. 18. vers. quinquagesima faeit.* Farin. 1. *Cons. crim. 85. n. 72.*

IV.

Quod extenditur, non mutat esse suum. *l. sed si manente 5. ff. de procur.* Niconit. *in repet. rubr. solut. matrim. num. 88.* Bertazol. *lib. 1. consult. decis. cons. 63. num. 12.*

V.

Extensio de persona ad personam fieri non debet, Cephal. *cons. 2. n. 22.* etiam in casu, quo aliàs de jure constitutio seu statutum extendi posset. Tiraquell. *de ll. connubial. gloss. 5. num. 195. & de revoc. donat. in verb. libertis. num. 28.* Alban. *cons. 74. num. 2.* Cephal. *cons. 147. num. 22. libr. 1. decis. Pedemont. 23. num. 48.* Farin. 1. *cons. 64. num. 5.* Rolandus à Valle *cons. 56. num. 24. lib. 3.* Vnde Extensio de persona ad personam difficilior est quàm de tempore ad tempus, juxta notata Aretin. *in l. Gallus. § & quod si tantum. colum. 3. ff. de liber. & posthum.* Vult. 2. *cons. Marp. 31. num. 26.* sicut etiam difficilius admittitur ea quam extensio ad actus aut ad res. *l. si ita 16. §. pen. ff. de test. tut.* Aretin. & Dd. *in d. l. Gallus* Decian. *cons. 12. num. 44. Volum. 1.* Francisc. Viv. *decis. 503. num. 11.* ubi ait, quod licet dispositio facta in uno casu aliquando extendatur ad alium, tamen extensio de persona aliquo modo non admittitur, adeò ut ad faciendam extensionem à persona ad personam non procedat argumentum, etiamsi in persona alia non expressa eadem militet ratio, & disponens de extensione fuisset interrogatus, quod verisimiliter eam permisisset: quomodo hoc ampliant. Ruin. *cons. 74. num. 12. Volum. 1.* Hyppolit. *sing 499.* Paris. *cons. 20. num. 18. & cons. 63. num. 12. & cons. 66. num. 5. Vol. 3.* Iason *cons. 220. col. 4. & cons. 228. col. 2. Vol. 2.* Decius *cons. 211. num. 5. & cons. 218. num. 9 & cons. 314. num. 5* Mandell. *cons. 74. num. 2.* Natta *cons. 479. num 6.* & post illos Decianus *cons. 16. num. 47. Vol. 4.* Bursat. *cons. 51. num. 30. & seq. Vol. 1.* Gamma. *decis. Lusit. 369. num. 4.* maximè si extensioni verborum & sermonis proprietas repugnet, ac proinde extensio aliàs etiam in casu extensibili permissa non admittatur per tradita à Menoch. *cons. 97. num. 22. Volum. 1.*

VI. In Ex-

VI.

In Extensionum materia periculosum est aliquid firmare. Ioh. Baptist. de S. Sever. *in repet. l. omnes populi. ff. de just. & jur. pag.* 34. Brun. *in tract. de statu fœm. & cogn. lin. à success. excl. art.* 8. *quæst.* 19. *col. pen.* Paris *conf.* 47. *num.* 93. decisiones enim in terminis sunt securiores. Brun. *loc. praalleg. & art.* 6. *membr.* 3. *quæst.* 3. *col.* 2. *num.* 112. Nevizan. *in sylv. nupt. lib.* 5. *n.* 72. *col.* 3. maximè temporibus istis, quibus non creditur Legibus & rationibus, sed decisionibus, ut inquit Curtius jun. *conf.* 119. *num.* 6. vid. Rub. *conf.* 11. *num.* 24. & *conf.* 46. *num.* 4.

Cap. XXXVIII.
Extinctum.

Axiom. I.

Extinctum semel, amplius non revivifcit. [*l. Etiamsi* 3. §. *si capitis* 9. *vers. etiamsi. ff. de bon. libert. l. sed si meus* 26. §. *arbor.* 2. *ff. de acquirend. domin. l. in tantum* 6. §. *sacra* 3. *vers. Semel. ff. de rer. divis. l. inter stipulantem* 83. §. *sacram* 5. *ff. de verb. obligat.* Bocer. *de invest. feud. cap.* 5. *num.* 73. Add. David. Loc. *ad* §. *si servus* 6. *tit. de nox. act. lit.* B.] Petrus de Anchar. *conf.* 38. *Mortua. num.* 7. & *consil.* 404. *num.* 13. ubi extendit, maximè quando extinctio fit ex voluntare eius, qui privatur, secus ex necessitate. Decius *conf.* 477. Decianus *conf.* 86. *num.* 41. ubi agit de substitutione semel extincta, quia non revivifcit. Bellam. *conf.* 34. ubi de collatione nulla & extincta, quia non revivifcit. Socinus sen. *conf.* 91. *num.* 10. *lib.* 4. ubi quod obligatio semel extincta non revivifcit. Cravett. *conf.* 322. *num.* 3. latè Cardinalis Tusch. *tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 676. *per totam.* Vide supr. *lib.* 1. *cap.* 16. *Axiom.* 4.

Cap. XXXIX.
Extraordinarium.

Extraordinarium remedium cessat quandocunque ordinarium locum habet. *l.* 96. *ff. solut. matr. l.* 32. *de damn. infect.* Vide *infr. lit.* O. *cap. Ordinarium.* & *lit.* R. *cap. Remedium.*

Cap.

CAP. XL.
Extrema.

Axioma I.

Extremorum sapit naturam medium, quibus illud includitur. *Larbor* 19. *in princ. ff. commun. dividund. l. si vero* 5. *§. qui dejecer.* Everard. à Mittelb. *in Topic. loc.* 117. *ab Extremis. num.* 2. & 7. Consil. Argentorat. 1. *consil.* 28 *num.* 5.

II.

Sublato medio, sine quo ad extremum perveniri non potest, & ipsum extremum sublatum censetur. *infr. lit. M. cap. Medium.*

III.

Qualia extrema, talia & media præsumuntur. *cap. inter dilectos* ubi Anton. de Butr. Abb. & Felin. *de fid. instrum. cap. accedens. ubi gloss. de convers. conjug.* Bald. & Modern. *in l. talis. per illum text. ff. de legat.* 1. Regn. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 8. *num.* 36. per exteriora enim præsumuntur interiora, præsertim in causa testandi. Cyn, & ibidem Apostill. & Socinus *num.* 1. *ad l.* 14. *C. de testam. per illud.* & *ibi* Iohan. Dauth. *num.* 4. Gœdd. 3. *cons. Marpurg.* 28. *num.* 35. *gl. in cap. ex studiis. de præsumpt.* & *in l. is qui, in fin. de tutel. dat.* & *in cap. legimus. post princ. distinct.* 93. Vulteius *lib.* 2. *consil. Marpurg.* 15. *num.* 49.

Limita hanc regulam, quando medium esset de solennitate & forma, vel si medium cum extremis non ita conjungeretur, ut inferret consequentiam necessariam & verisimilem. vid. W. Anton. *tit.* 7. *de rescript. morat. conclus.* 22. *num.* 47

IV.

Extremum principale à quo trahit ad se extremum ad quod, & per consequens medium. *l.* 3. *§. si quis cum minore* 1. & *§. diu* 2. *ff. de minor. l.* 1. *§.* 1. *ff. si quis jus dicenti non obtemp.* 18. *§. Sabinus ff. de. damn. infect.* Menoch. 1. *arb. judic. quæst.* 37. *num.* 29. Vbi procedere cum principium est cum fine connexum ob actus perfectionem exemplo monstrat Menoch. *de recup. poss. remed.* 15. *num.* 126. *eod.* si minor hereditatem adivit, & factus maior debitores hereditarios exigendo aditionem confirmavit, , adhuc tamen restitui poterit, si intelligamus aditionem ipsam jam perfectam in ætate minore fuisse, quo fit, ut is exactionis actus nihil tribuat ac detrahat ipsi aditioni jam perfectæ, utpote in qua initium non finis spectetur. Vid. Grat. *respons.* 116 *n.* 19. *lib.* 2. secus enim est, cùm adhuc perfectus actus non sit omnino, qui, si postmodum perficiatur, tempore ætatis maioris non principium sed finis inspici solet. Vnde, quando minoris res alienatur, si factus maior pretium petat, id agit, ut magis magisque venditionem censeatur perfecisse, adeò ut difficulter

per restitutionis remedium possit ei subveniri. Vid. Cuiac. *d.l. 3. §. scio. ff. de minor.* Everh. *in loc. Top. loc. ult. à virtute finis n. 8.*

V.

Extrema præsumuntur habilia, quoties de aliquo quæritur. *l. si quaramus 4. ff. qui testam. fac. poss. cap. 1. de atat. & qualit. & ordin. praficiend* Ludov. Gomez. *ad §. sed iste. Inst. de act. n. 12.*

V I.

Duo Extrema in possessione sunt probanda, *l. 1. §. rectissimè 34. ibique* Bart. & Alber. de Rosate *ff. de vi & vi arm. c. consultationib. 10. de off. deleg.* ubi Pontifex statuit quod in remediis interdictorum rec uperandæ agenti duo maximè incumbant probanda, nimirum quod tempore quo se spoliatum conqueritur, possederit, & quod eâ possessione dejectus sit, post Philipp. Corn. *cons. 8. num. 2. fol. 1.* ostendit latissimè Nicolaus Boër. *decis. 15. num. 3.* quem allegat Iohannes Fichardus 1. *consil. 9. num. 13.*

V I I.

Extrema omnia sunt vitiosa, & ex duobus contrariis fit medium optimum, *l. solent 6. §. fin. ff. de offi.. Procons.* Joh. de Capistr. *in spec. conscient. num. 245.* Paul. de Castro per text. *ibi*, *l. continuus. §. cum ita 1. ff. de V.O.* Card. Tusch. *tom. 3. lit. E. conclus. 685.* Flam. Paris. *de confident. quæst. 7. num. 39.*

V I I I.

Extrema habilia posse conjungi impedit medium inhabile Castrens. *cons. 422. Quod ista mater. num. 3. vers. sic. lib. 1.* ubi loquitur, quando extremum debet transire per medium inhabile. Florian. de S. Petro *quæst. 3. dub. 1. num. 22.* Ubi declarat & limitat multis modis & casibus, in quibus extrema habilia de se junguntur, licet medium sit inhabile, quando illud medium fuit sublatum, vel non duravit, refert Card. Tusch. *tom. 3. lit. E. concl. 684.*

Vid. *lib. X I. cap. Medium. Axiom. medium inhabile &c.*

LIBER

LIBER SEXTVS.

CAP. I.

Facere, Fieri.

Axioma I.

Faciens ex necessitate. magis est dignus favore, quàm qui facit ex voluntate. *l. quod si minor* 24. *§. restitutio* 4. *ff. de Minor.* & *ibi* Bartol. *l. si quis filio exheredato* 6. *§. quatenus* 2. *ff. de injust. rupt.* & *irrit. fact. test. junct. l. qui* & *liberis* 11. *§. testamento* 2. *de bon. poss. secund. tabb. l. cum postulassem* 44. *§.* 1. *ff. de damn. infect. gloss. in cap. ab arbitris* 11. *de offic. deleg. in* 6. Iohan. Crot. *cons.* 6. *num.* 12.

II.

Qui potest efficere ut possit facere, intelligitur facere posse, *cap. error* 3. *distinct.* 83. *l. quid sit.* 17. *§. idem. ait.* 4. *ff. de adilit. edict. l. sed* & *si per pratorem* 26. *§ ait Prator* 4 *ff. ex quib. caus. maior. l. qui potest facere* 174. *de Regulis juris.*

Limitationis loco distinguendum, an facile possim facere ut possim, an non: in primo casu videor posse, facere; in secundo non, ut *in dict. l.* 26. *§* 4. *ff. ex quibus causis maior.* & *l. cum natu maior* 14. *§. sed si minor* 2. *ff. de bon. libert.* Azo *rubric.* 11. Vid. Tom. Regul. Iuris. *libr.* 6. *pag.* 442. *colum.* 2.

III.

Qui non facit quod facere debet, intelligitur facere, quod non debet. *l. quid sit* 17. *§. idem ait: si servus* 7. & *§. ult. de adilit. edict. l. non omnes* 5. *§. ult. ff de re militar. l.* 4. & 5. *ff. qua in fraud. creditor. l qui non facit* 121. *de R. I.* Vid. tom. Reg. Iur. *lib.* 6. *pag.* 443. *col.* 1. ubi dicitur, hoc esse quidem de juris intellectu vel fictione, non de veritate.

IV.

Qui lege permittente facit, non punitur. *l. Gracchus* 4. *C. Ad Leg Iul. de adult.* ratio, quia nec peccat, qui facit id quod facere jus habet. *l.* 151. *de reg jur.* unde & quod ab initio ritè & secundum leges actum, ex alio eventu non debet retractari.

V.

Facere dicimur id ad quod faciendum auctoritatem præstamus, sicut consules dicuntur manumittere, *in l.* 1. *de off. Cons. ubi notat id Zas.*

VI.

Facere facilius est quàm dare. *gloss. in l. un. C. de sent. quæ pro eo, quod interest.* Modest, Pist. 2. *cons. 1. num. 28.*

VII.

Faciendi verbo continetur & non factum: facit enim hoc ut nolit facere. *l.* 189. ubi Gœdd. *de V. S.* & ut Philosophi aiunt, etiam privatio actionis est actio. Cuiac. *in l.* 174. *de V. O. col.* 343. *E.* Mant. *de tac. & ambig. convent. lib.* 14. *tit.* 31. *num.* 6. Setser. 1. *de jurament. cap.* 1. *num.* 10. Ita verbo dandi aut faciendi in definitione pacti inest clausula non dandi, non faciendi. Wesenb. *in parat. de pact. num.* 2.

VIII.

Quod solitum est fieri, semper fieri creditur. *can. dilectionis ult. dist.* 76. *l. matrem* 17. *l. sive possideris* 16. *C. de probat. l. etiamsi* 6. *C. de donat. inter virum & uxorem. l. non omnes* 5. *§. à Barbaris* 6. *ff. de re milit. l. si cui idem* 7. *§.* 4. *ff. de Accusat. l. quod & lex* 3. *§. hoc interdictum* 9. *ff. de liber. hom. exhib.* Vnde ex his, quæ plerunque inter homines contingunt, sumuntur in jure præsumptiones, quibus standum est, donec probetur contrarium. *d. l. etiamsi* 6. *C. de don. inter vir. & uxor.* sicut etiam quod diu fuit & nunc esse creditur, *per l. sive possideris* 16. *C. de prob.* Tom. Reg. Iur. *lib.* 6. *pag.* 443. *col.* 1. Multa tamen è contra fiunt quæ fieri non præsumuntur, vid. Reink. *lib.* 1. *de regim. s.* 5. *c.* 1. *n.* 71.

IX.

Fiendum de proximo, habetur pro facto. *l.* 1. *§. sed in eo* 15. ubi Bartol. *ff. ad SC. Silan. & in l. pen. ff. de testam. milit.* unde quod est in fieri, pro facto habetur. *l. cum uxori* 58. *de legat.* 3.

X.

Fiendum, cursu temporis non tollitur. *cap. cum ex officii* 16. *de præscr.* ubi hoc notat Bald. *& fac. l. sed licet* 12. *ff. de offic. Præsid. & cap. cum causam* 27. *de Election.* Everh. *in loc. ab usitato. n.* 14.

XI.

Illud solum fieri rectè dicitur, quod jure fit. 22. *q.* 2. *cap. faciat homo* 15. *cap. cum teneamur* 6. *extr. de præbend. cap. quod autem* 5. *extr. de jur. patr. cap. veniens* 16. *& cap. Quintavallis* 23. *extr. de jurejur. l. si filius. ult. ff. de condit. instit. l. nepos Proculo* 125. *de V. S. l. Nesennius* 43. *§. ult. de re jud.* Vid. Tom. Reg. jur. *lib.* 6. *pag.* 489. *col.* 1. ubi statuit. Hanc regulam locum habere in his, quæ jus desiderant: ut in contrariis productis & similibus, quæ nisi jure fiant, non tenent. *l. Non dubium* 5. *C. de Legib. & constitut.* Secus in his, in quibus desideratur factum, ut in acquisitione possessionis: Nam etiam

etiam prædo eam acquirit. *cap. in literis 5. extr. de restitut. spoliat.* Damas *reg. 69.*

X I I.

Non dicitur posse fieri, quod per remedium extraordinarium fit vel per Principem. vid. Bertach. *Repert. in Voc. Facere. ubi text. & Dd. alleg.*

X I I I.

Fieri Illud dicitur posse, quod commodè & honestè fit *l. nepos Proculo 125. de V. S. l. ult. ff. de condit. instit. gl. pen. & ibi Dom. in cap. gratia 7. de Rescr. in 6.* Dynus & Lap. *in cap. semel 8. de R. I. in 6. gl. in cap. Episcopum. de Præscript. in 6.* & alleg. à Bertachin. *dict. loc.* & quod fieri potest cum justitia *quæst. 2. c. faciat cum gl. no. 22.*

X I V.

Facere per se videtur, qui per alium facit, [*cap. qui facit 77. de Reg. Iur. in 6.*] *l. 1. §. dejecisse 12. ff. de vi & vi arm. l. ita 5. §. quod si quis 3. ff. de admin. tutor. l. si per alium 5. ff. ne quis eum. l. non ideò 5. C. de accusat. cap. mulieres 6. §. illi verò. de sentent. excom. cap. qui per alium 72. de Reg. Iur. lib. 6.* [Quam regulam malè P. Peck. tantum in delictis exemplificat, cum etiam ad contractus & actus alios pertineat, qui personæ præsentiam præcisè non desiderat.] Duen *reg. 378.* Bart. *consf. 142. num. 3. lib. 1.* Roman. *consf. 94. Visis iis. num. 3. vers. ea enim.* Ubi quod ea quæ facimus per nostros procuratores, per nosmetipsos facere videmur, Angel. Aretin. *consil. 61.* Clarus *num. 15. & 16.* ubi extendit maximè in civilibus, & necessariò faciendis. Corras. *lib. 2. miscell. cap. 22* Clar. *§. ult. quæst. 38. num. 6.* Anton. Gomez. *var. tom. 3. cap. 3. num. 39. & l. 45. Tauri. num. 91.* Plac. *de delict. lib. 1. cap. 15. num. 17.* Menoch. *remed. 1. recuper. num. 407. & consf. 1. num. 304.* Decian. *in tract. crimin. libr. 4. cap. 17. num. 2.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 28. num. 83. & quæst. 31. num. 12.* Thom. de Thomasset. *in floribus Legum, reg. 249.* ubi *reg. 246.* ait, quod qui non potest per se, non potest per aliũ, Surd, *consf. 360. n. 19.* Cardin. Tusch. *tom. 3. lit. F. conclus. 7.* Bellet. *disquisit. clerical. p. 1. tit. de favore clericorum Canonis. §. 1. num. 6.* Aloys. Ricc. *in praxi rer. fori Ecclesiast. resolut. 564. num. 3. in ult. edit.* Dionys. Paul. *de vera quatuor Patriarch. Sedium erect. cap. 3. num. 44.* Surdus *consil. 50. num. 13. & consf. 360. num. 22. & consf. 380. num. 4.* Alphons. Narbon. *l. 31. gloss. 8. num. 1. tit. 7. lib. 1. recopil.* Johan. Maria Novar. *quæst. forens.*

renſ. lib. 1. *quæſt.* 143. *num.* 9. Vincent. Caroc. *in ſingularibus juris, ſing.* 402. ubi ait, quod propriè & verè, & non per fictionem per ſe facere dicitur, qui per alium facit, in iis, quæ ſunt Juris & facti ſimul, vel facti tantum. Et ad illud, quod qui poteſt per ſe, poteſt per alium facere, eſt *l.* 1. §. *uſus autem* 2. *ff. de procurat. l. ſed etſi unius* 17. §. *idem Iulianus* 19. & §. *idem ait* 22. *ff. de injur. cap.* 68. *de Regulis Iuris. in* 6. *l.* 15. §. 1. *de Adopt. & ibi Bart.* Ego ipſe *in praxi exigendi penſiones quæſt.* 1. *num.* 1. latè Vincent. Caroc. *ſing.* 416. *verſ. limitatur ſingulariter.* Ubi limitat in eo, cui competit jus vel facultas non de Jure communi, ſed ex forma ſtatuti, vel aliquo ſpeciali privilegio. Et ad hoc quod qui non poteſt per ſe, nec per aliũ poteſt, *l. neque per ſe* 10. *C. de hered. inſtit. cap. quod alicui* 67. *de Reg. Iur. in* 6. Menoch. *de arbitr. caſu* 459. *per tot. & conſ.* 444. *num.* 34. & *l.* 4. *præſumpt.* 38. *num.* 8. Marian. Giurba *in conſuetud. Meſſanenſ. p.* 1. *cap.* 10. *gloſſ.* 6. *num.* 28.

[Fallit tamen hoc poſterius ſæpè. *l.* 3. *in fin. ff. quæ res pign. l.* 55. *ff. de adq. hered. l* 29. *ff. de liber. leg. l.* 7. §. 3. *ff. de liberal. cauſ. l.* 10. *quemadmodum ſervit. amitt. l* 3. §. 8 *ff. de Carbon. Edict. l.* 74. *de condit. & demonſtr. l.* 20. *in fin. princ. ff. de bon. poſſ. contr. tabb. l.* 12. *in princip. ff. de reb. auth. judic. l. ult. ff. de liber. & poſthum. l.* 9. *ff. de aſſignat libert.* Everhard. *in loc. de tanquam. n.* 31 & *c.* Pratoi. *lib.* 1. *reg. jur. c.* 7. *p.* 73. ſed & loquitur hæc regula de eo, qui aliàs per ſe facere poteſt: perperam enim aliàs quæreretur, quid facere poſſit. Declara porrò hanc regulam, quod faciens per alium propriè dicitur facere in omnibus factis, in quibus vertitur adminiculum acquiſitionis, Baldus *in l.* 1. §. *ne autem* 9. *C. de Cad. toll. per cap. accedens* 24. *de præb.* & eſt textus notabilis *in l. certè* 6. §. 1. *de precar.* Item tunc quando illud factum non radicatur in perſona alterius. Bartol. *in l. ſi is, qui pro emtore* 15. *in* 16. *col. verum venio ad ſecundum. ff. de uſurp. & in l. ſed ſi unius* 17. §. 1. *ff. de injur.* Sequitur Jaſon *in l.* 1. §. *per procuratorem* 20. *in ſecunda col. in tert. notab. ff. de acquir. poſſ.* Add. Bart. *in l.* 11. 3. *col. C. de ſerv. fug. & in c.* 1. §. *ſi quis* 5. *ſi de feud. def. fuer. contr. f.* 26. & *in l.* 1. §. *ne autem* 9. *C. de cad. toll. & alibi.* ubi docet, an & quando per alium faciens, dicatur impropriè vel propriè per ſe facere, vid. Bertac. *b.*

Limita præterea in iis, quæ requirunt ſervitium perſonale actu, ut eſt reſidentia in beneficio, ad effectum conſequendi diſtributiones, &

nes, & visitatio ad effectum recipiendi procurationes. Calderin. *cons.221.n.2.& in fin.* quod est *cons.1.de Clericis non resid.* Ang. Aretin. *cons.137. Quoniam. num. 13. vers. multo minus.* ubi ait, quod multa possumus per nosmetipsos, quæ non possumus per alios facere, refert Card. Tusch. *d. concl. 7. à n.23.* ubi *n.35.* Limitat etiam ulterius in iis, in quibus est electa industria personæ, quia per alium expediri, vel fieri non possunt. Carpz. *3. Const. 3. desin. 24. num. 8.* ubi limitat etiam in actibus solennibus.

Denique limitatur, quod hæc regula procedat, quando factum nullum opus post se relinquat, nam si factum illud nullum opus post se relinquit, personæ cohæret, nec potest impleri per alium, ut si quis jubeatur capitolium ascendere, Alexandriam ire. Horum enim factorum nullus alius finis est quàm ipsa actio, vid. Aristot. *lib.1. Ethic.* & Cuiac. *in l. unic. §. pro secundo. vers. ordine. C. de Cad. toll.*]

XV.

FACERE non dicitur, qui causam ad finem non perduxit: *l. qui cum natu maior 14. §. accusasse 8. ff. de bon. libert.* Mexi. *in tract. taxa panis. concl. 5. num. 61.* Farin. *in praxi crim. p. 4. cons. 75. num. 83.* Vel inutiliter fecit, quia paria sunt non facere, vel inutilter facere, *l. qui habebat 54. ff. de manum. testam.* Socinus *cons. 29. num. 8. vol. 3.* Cravett. *de antiq. temp. p. 4. in princ. num. 144.* Ruin. *cons. ult. num. 4. volum. 3.* Afflict. *decis. 182. num. 4. & decis. 256. num. 3.* Menochius *consil. 658. num. 9. & cons. 695. num. 18.* quos refert Glorit. *respons. 1. part. 2. num. 180.*

XVI.

Qui non facit quod debet, non facit quod oportet. *l. non erit 5.* ubi glossa *ff. de Iureiur.* Menoch. *remed. 1. recup. num. 89.* Surd. *de aliment. tit. 8. privileg. 53. num. 10.* Et qui non facit, quod facere tenetur, præsumitur dolosus. Farinac. *in praxi crim. p. 3. quæst. 89. à num. 92.* Card. Pereira *de empt. c. 19. n. 18.* [Nemo tenetur facere id, quod factum non relevaret aliquid quadantenus, *in l. 1. in fin. Si quis in jus vocat. non ierit. l. arbiter calendis 40. de recept. arbitr.* Bartolus *in l. 2. num. 8. qui pet. aut.*

XVII. FIE-

XVII.

Fieri aliquid tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum, paria sunt. *l. in tempus 62. ff. de hered. instit. l. Stichus servus meus. 39. ff. de manumiss. test. l. quod sponsa 4. C. de don. ante nupt.* Tiraquell. *in tract. de Iur. const. p. 3. lim. 2. num. 3. cum seqq. & de iure primog. quaest.* 40. *n.* 178. Conan. *comment. Iuris lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 7. Mascard. *de prob. concl.* 1076. *n.* 1. Valasc. *cons.* 77. *n.* 4.

XVIII.

Fieri aliquid tempore habili, vel conferri in tempus habile. paria sunt. *d. l. in tempus 62. ff. de hered. instit.* Cardin. Pereira *quaest. forens. cons.* 17. *num.* 12.

XIX.

Non fieri, & inutiliter fieri, paria sunt. *l. pen. in princ. ff. de suis & legit. hered. l. quoties 6.* ubi glossa & Doctores *ff. qui satisdare cog. §. sciendum 2. Instit. de satisd. tut.* Glossa *verb. inutilem. in cap. 2. C. de translat. Prelat.* Tiraquell. *ad leg. connub. gloss. 1. p. 6. n. 12.* Palat. *in in repet. rub. de donat. inter virum & uxor. §. 70. num. 29.* Covar. *pract. cap. 7. num. 2. vers. Est & in hoc.* Surd, *decis. 28. n. 89.* sicut etiam paria sunt, non fieri, vel ita fieri, quod factum non duret. Ant. Menoch. *Bonon. decis.* 40. *punct.* 7. *num.* 18.

XX.

Non fieri, vel minus legitimè fieri, seu aliter fieri quàm debeat de iure, paria sunt. *d. l. quoties 6.* ubi Iason. *l. si aut nullum 4. de legit. hered. cap. inter corporalia 2. de translat. Episcopi. cap. veniens 2. de Presbyt. non baptiz. cap. fin. de restit. spoliat.* Surdus *cons.* 45. *n.* 42. *& cons.* 88. *num.* 16. *& cons.* 3. *num.* 12. *& decis.* 122. *num.* 6. *& decis.* 269. *num.* 12. Flamin. Paris. *de resignat. benef. lib.* 11. *quaest.* 7. *num.* 8. Brunor. à Sole *in locis communib. verb. factum. num.* 17. Valasc. *de part. cap.* 8. *num.* 44. Thomas de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 127. *in fin. & reg.* 220. Monet. *de distribut. quotid. p.* 2. *quaest.* 2. *num.* 19. Anton. Monach. *Florent. decis.* 26. *num.* 2. Mar. Anton. *var. resolut. libr.* 2. *resolut.* 8. *num.* 8.

XXI. Non

XXI.

Non fieri, vel invalidè fieri. paria sunt, *l. non putavit* 8. §. *non quevis* 2. ubi Bart. *ff. de bonor. possess. contr. tabb. l.* 1. *quod autem.* ubi Bald. *ff. de offic. Praefecti Vrbis.* Surdus *cons.* 157. *num.* 13. Mari. Anton. *var. resol. lib.* 2. *resol.* 11. *num.* 10.

Cap. II.

Facilitas.

Axioma I.

Id, quod facilius quis facit, lex inhibere solet frequentius. Cuiac. *ad l.* 21. *de R. I.* Sic SCto Velleiano succurritur mulieri obliganti, non donanti: facilius enim obligat se, quàm donat; non enim tam promptæ sunt ad donandum. *l.* 4. §. 1. *ff. ae SC. Velleian.* Eâdem ratione Lex Iulia de fundo dotali vetat, ne fundus dotalis obligetur pignori vel hypothecæ: non etiam ne vendatur. Sic etiam Lex Caninia vetabat manumitti inter morientes, non etiam inter vivos.

II.

Facilius remittuntur sperata, quam possessa. *l.* 8. *de transact.* Hinc Facilius omittitur jus quærendum, quàm quæsitum. *l. fin. C. de acq. poss.* & facilius datur exceptio quàm actio. *l.* 1. §. *si cui damn. de superfic.*

Cap. III.

Factum.

Axioma I.

Factum bonâ fide, bene factum videtur. Accurs. *in l.* 30. §. *in popularibus* 3. *ff. de jurejur.*

II.

Facti quæstiones non pertinent ad ICtos, sed ad Oratores aut Iudices vid. latè Duaren. *lib.* 1. *disp.* 41. Hillig. *in D. E. lib.* 1. *cap.* 8. *k* & *lib.* 15. *c.* 16. *c p.* 1297. Cuiac. *in lib. sing. respons. Marcelli ad l.* 38. *ff. mandati.* & *l.* 69. *de Leg.* 3. & *ad Paul. lib.* 1. *quæst. in l.* 34. *de negot. gest.* & *ad l. Mævia* 13. *ff. de ann. legat.*

Declarationis loco nota rectè facti quæstionem ad ICtos pertinere negari, quatenus scilicet quæritur, an res in facto ita processerit, diligentissimè tamen facti circumstantias ICtum considerare oportet. Vnde meritò Cuiacius, observavi, inquit, Scævolam, quod magnæ eruditionis & prudentiæ argumentum est

tum est, multum & diffusum esse valdè in enarrandis propositionibus seu factis *ὑποθέσεων*. de quibus consulitur, cuius rei etiam oportet studiosissimos esse ICtos & judices & patronos causarum omnes, quia in facto jus est positum, ut ait *l. si ex plagis 52. §. in clivo 2. ad L. Aquil.* Alioquin steriles juris sunt, aut esse videntur, qui non explanant facta, de quibus agitur latè atque perspicuè, quique ea omni ex parte non excutiunt: Il faut s'estudier a cela, d'estre maistre du faict., Ius est facillimum. In Responsis autem suis Scævolam esse brevem atque concisum, penè dixerim Laconicum. Cognito enim facto, perito homini jus in facili atque in proclivi est: Imperito neque pes neque caput sermonis usquam apparet. Est enim omnis imperitus ἀτιλίωτος. Respondet autem Scævola de jure semper, non de facto. *l. Seia 20. §. ult. de instr. & instrum. leg.* secundum factum tamen, scilicet secundum ea, quæ proponuntur. Sit igitur hic auctor nobis pro exemplo, cùm de jure consulimur, ut ad eius exemplum breviter de jure respondeamus secundum factum, secundum propositionem & hypothesin. Cuiacius *in præfat. recitat. ad Scævolam.* Veteres ICtos factum allegare solitos fuisse dicit, exemplum vide *in l. 50. §. ult. ubi Gothofr. de Minor.* vid. Ioh. Baptist. Costam. *de facti scient. & ignorant. inspect.* 16. ratio, quia ex facto jus oritur, & nisi adsit fundamentum facti, nullum potest bonæ allegationis artificium supponi, prout eleganter declarat Speculat. *§. 1. de disput. & allegat. advoc.* in facto enim potissimum rei pondus consistit, cum levissima facti mutatione sæpe totum jus mutari contingat, *l. 31. de excusat. tut. l. hoc legatum 43. de leg. 3.* facti enim ignorantia sæpe etiam peritissimos fallit. *l. 2. de jur. & fact. ignor.* Spec. *in tit. de Advoc. § nunc tractandum. num. 2. 1. Cons. Arg. 56. num. 1.* factum ergo bene ut explices necesse est, si commodum accipere vis responsum. *l. 15. C. de transact.* cum, quamdiu factum plenè non est cognitum, de jure non sit cogitandum. *l. 5. C. Qui admitti.* Hinc rectè Mynsing. monuit: Venite ad factum, Curia enim satis intelligit jura. *cent. 5 obs. 88 in fin. Ord. Cam. part. 3. tit. 40. §.* Was aber die schrifftlich. Parthen. Litig. *lib. 2. cap. 14. num. 32.* Vnde etiam est, quod allegationes juris pro parte actorum non habeantur Scipio *lib. 4. decis. Rota Spirens. decis. 108.* Nec factum tantum, sed & causa facti ponderanda. Anton. *tit. Cuchy. 22. num 45.* quorsum propriè pertinet *l. 52. §. 2. ad L. Aquil.* Quæstionem juris dirimunt ICti: quæstionem facti judices, vel eam etiam remittunt ad Rhetores, qui de ea probabiliter disserant apud judicem, ut solebat Gallus Aquilius, Collega Ciceronis, quum de facto consulebatur, eam quæstionem remittere ad Ciceronem. At non tamen ideò minus quandoque ICti respondent de quæstione facti: sed veluti in re facti, id est, satis dubiè. Cuiacius *in lib. 1. quæst. Paul. l. Nesennius 34. de N. G. p. 907.* vide omninò Forster. *l. 6. de successionib. cap. 15. num. 2.* vide C. A. *de Rejud. thes. 10.* Vide plura *in Axiom. seq. XII.*

III.

Factum immediatè vel ante, vel post, dicitur eodem tempore factum, per Bald. *in l. 1. col. 1. & ult. C. de oper. libert.* Et factum eodem die & loco, dicitur factum uno contextu, per Bald. *ibid.*

IV. Factum

IV.

Factum in fraudem legis, ipso jure non valet. Bald. *in l.1. C. si quid in fraud. creditor.* Et dicit, quod totum vitiatur, quando simul totum factum est, non si successive diversis temporibus. *l. si libertus minorem 16. §. fin. ff. de jur. patron.* Alexand. *in l. stipulatio hoc modo 61. col. ult. de verb. oblig.* Nec alicui prodesse debet. *l. heres meus 79. §. fin. ff. de condit. & demonstr.* Ioh. Crot. *cons. 86. num. 7.* Imò factum contra dispositionem legis, habetur pro non facto. *l. jubemus 4. §. 1.* & ibi Bart. *C. de SS. Eccles. & l. non dubium 5. C. de LL.* & ibi Bart. Bald. & Dd,

V.

Factum hominis plus operatur, & est potentius quàm factum legis. *Gloss. not. in l. sicum militaribus 6. C. de restit. milit.* ubi præscriptio conventionalis currit contra minorem, sed non præscriptio juris. Quod etiam tenet Baldus *in cap. 1. quo tempore miles. per cap. constitutus 8 de in integr. restit. fac. l. legitima 6. ff. de pact.* ubi dicit, quod pactum hominis disponens illud, quod jus commune, alterat jus commune, & producit actionem, quam non produxisset, de jure communi. Item facit, quia uxor debet ali ab heredibus viri, nec tenetur operari primum annum, quando testator legavit sibi victum; licet aliàs non facto legato, & sic facto hominis non accedente, deberet operari in domo. Glossa est *in l. sicut. 48. ff. de oper. libert.* & ita Sali. *in l. 1. §. exactio. C. de rei ux. act. &c.* v. Bertach. *in repert. h.*

VI.

Factum à se nemo ignorare præsumitur, etiam post multum temporis spatium, cum factum est insigne. *l. fin. ff. pro suo. cap. quod dictis. ult. dist. 16. cap. cum illorum 32. §. circa. de sentent. excomm.* Abbas *cons. 3. quæst. 17. Vol. 2.* Roman. *cons. 391. col. 2. cons. 441.* Hinc in facto proprio non est tolerabilis ignorantia. *l. quanquam 7. ff. ad SC. Velleian. cap. ab excommunicato 41. de Rescript. l. magnam 12. in fin. C. de contrah. & committ. stipul.* Iason, *in l. si rei obligata 57. ff. de legat. 1. num. 35.* ubi dicit fallere axioma in tribus casibus. In facto verò alieno tolerabilis est ignorantia. *l. quod vulgo 11. pro emptor.* quod tamen iterum fallere in quatuor casibus notat Iason *in d. l. 57. de legat. 1. num. 35.*

VII.

Facta regulariter videntur etiam individua, *l. stipulationes non dividuntur 72. de verbor. obligat.* & ibi Iason *num. 29.* ubi dicit fallere in duobus casibus, & in sex casibus Mart. Sanct. à Vascoleto, *in tract. individuorum in 2. cellul. num. 19.*

VIII.

Factum à maiore parte, regulariter ab omnibus factum censetur. *text. gloss.* & Bart. *in l. quod maior 19. ff. ad municipal.* Fallit autem (1) in datione coad-

ne coadjutorum, ubi requirerentur duæ partes ipsius capituli, ut est textus *in cap. 1. circa princip. de Cler. agrot. lib. 6.* (2) Fallit in postulatione, quæ concurrit cum electione, quia etiam illo casu requiruntur duæ partes, ut est textus *in cap. scriptum* 40. *de Elect.* & tenet gloss. *in d. cap. 1. de Cler. agrot.* (3) Fallit ubicunque maior pars aliquid contrarium faceret juri communi: quia tunc omnes debent consentire, secundum Innocent. *in cap. humilis. ultim. de Maiorit. & obedient.* Vide Tom. reg. jur. civil. &c. *lib. 6. pag.* 454. *ubi plur. alleg.*

IX.

Factum cuique suum non adversario suo nocere debet, veluti si reus dolo actoris judicio se non sistat, ipsi actori, non reo nocere debet. *§. juris pracepta Inst de just. & jur. junct. l.* 133. *l. jure natura* 206. *de Reg. Iur.* add. tom. Reg. Iur. *lib. 6. pag.* 456.

X.

Factum & faciendum censentur ad paria. *l. pen. de milit. testam.* vide supra *lib. 1. c. 12. ax. 1. & lib. 4. c. 17. ax. 3.*

Limita, ut factum & faciendum per paria censeantur, necesse est, ut res jam tum sit in fieri, & deventum ad actum perfectioni proximum, cuius exemplum extat *in l.* 19. *§.* 11. *de aur. & argent. leg.* In reliquis, ubi talis respectus & affinitas facti & faciendi non est, per disparia censebuntur, nec faciendum pro facto habebitur, cujus rei evidens exrat exemplum *in l. ligni* 55. *§. 1. de leg.* 3. ubi carbonibus legatis, lignum ad carbones faciendos deputatum, legato non continetur, nec legatario cedit. Eâdem ratione libris legatis, nondum perscriptos non contineri, neque chartis, papyrum ad chartas paratum venire, respondit Vlpianus *in l. librorum* 52. *§.* 5. *cum seq. de Legat.* 3. Nebelkræ *decis.* 10. *pag.* 138.

XI.

Factum civis Romani exigi nequit. *l. Titio* 71. *§.* 2. *de condit. & demonstrat. l penult. si quis è parent. manumis. Wesenb. de fidejuss. num.* 4. Bachov. *lib. 2. d. Tr.* 27. *th. 1. d. l. moris est* 9. *§. interdum* 10, *de pæn.* Esset enim hoc novam servitutis speciem inducere. *l. 2. de lib. hom. exhib.*

Limita hoc de factis nudis intelligendum, & quæ in labore personali consistunt. vid. omnino Franzk. *Exerc.* 11. *q.* 3. *n.* 9. *Mod. Pistor. 2. consil.* 1. *n* 25. ubi ait, hoc non procedere in obligationibus faciendi, quæ omnes resolvuntur in præstationem eius, quod interest, *l.* 13. *in fin. de re jud.* Limitationes huius regulæ plures si vis vide apud Iohann. Baptist. Cost. *de fact. scient. & ignorant. inspect.* 33.

XII.

FACTI narratio non facit jus, *cap. ex literis* 3. *de fide instrum.* Tiraquell. *in l. si unquam.* 8. *verb. liberis. num.* 37. *C. de revoc. donat.* sed juris dispositionem inducit, *l. quidam referunt.* 14. *ff. de iure Codicill.*

dicit. Federic. à Senis *conf.152. in princip.* quia ex facto jus oritur, [ex re ergo jus faciendum, & causa facti respicienda est. *l. 1. §. Divus 3.* ibi : *si non occidendi animo*: & paullo post: ibi : *& qui hominem. ad Leg. Cornel. de Sicar. l. 79. §. 1. de judic.* Ita JCtus *in l. ult. de Leg. commiss. secundum ea, quæ proponuntur. l. ex facto 30. de N. G.* Nicol. Bellon. *cons. 5. num. 1.*] *l. si ex plagis 52. §. in clivo 2. ff. ad Leg. Aqu. l. fin. in pr. ff. de jurejur.* Fed. de Sen. *cons. 298. in pr.* Bellon. *cons. 5. In puncto. in princip.* Anchar. *cons. 254. Statuto cavetur. num. 2. vers. quomodo.* ubi ait, quod sicut ex facto jus oritur, ita ex facto jus moritur, Bald. *cons. 291. Verba pactorum circa fin. vers. verum. lib. 2. & cons. 67. Quia ex facto. in princ. lib. 3.* Menoch. *cons. 2. num. 208.* Dn. Barbos. *in l. Titia. num. 25. ff. soluto matrim.* Cardinal. Tusch. *tom. 3. lit. E. conclus. 13.* Anton. Monach. *Florent. decis. 48. num. 7.* Johan. Baptist. Cost. *de facti scient. & ign. inspect. 16. n. 1.* Leand. Galgan. *de jur. patr. lib. 2. tit. 29. n. 17.*

Unde evenit, ut propter minimam facti mutationem mutetur sæpe totum jus, *l. si is 31. vers. ubi desiit. ff. de excusat. tutor. l. natura cavillationis 177. & ibi* Alciat. *ff. de verb. significat. l. ea est 65. ff. de reg. jur.* Pont. *de potest. Proreg. tit. 1. num. 15.* Mar. Giurb. *in consuet. Messanens. part. 1. in proœm. num. 8.* Joan. Baptist. Castr. *d. inspect. 16. num. 2. cum. seqq.* ubi *num. 4.* id ipsum firmando ampliat, etsi unico in puncto varietur factum. *cap. fin. de contrab. empt.* Federic. de Senis *d. cons. 152. in princ.* ubi subdit, congruum responsum dari non posse à Jureconsulto, nisi factum percipiat, Ægid. Bellam. *cons. 48. num. 15. quoad primum.* ubi quod si factum non est certum, Jurisconsultus non potest respondere, Bald. *cons. 304. Non est novum. in princip. lib. 1.* ubi quod mutatione facti mutatur etiam consilium, & *cons. 12. Quidam nomine. in princ. & cons. 251. Sententiam. post med. vers. unde ego. lib. 5.* ubi quod secundum diversitatem punctorum redditur diversum consilium, *& cons. 364. Certum est. circa med. eodem lib 5.* ubi quod factum incertum non potest expectare consilium certum, Angel. *cons. 391. Sub aliis, in princ.* ubi quod mutatio terminorum alterat, & mutat censuram Juris. Hinc jus in caussa, hoc est, facto positum dicitur. vid. Cuiac. *ad l. 52. §. 2. ff. Ad L. Aquil. in præfat. ad Scævolæ respons.* Gœdd. *cons. 109. num. 2. 3. 4.* Decian. *apol. cap. 21. num. 37. 38.* ideò factum diligenter ab advocato explanandum,

quæ aliquando obſcurius à clientibus proponuntur, *l.8. C.de imp.& alior. ſubſtit.* ratio, quia factum judex non ſupplet *l.18. comm. divid.* vid. C.A.*de poſtulat. theſ.1.* Pac. Weſenb. & cæteros cit. à Barboſa *ad l. un. C. ut quæ deſ. advoc.jud. ſupp.*]

XIII.

FACTO non minus, quàm verbo conſenſus elicitur, & ratificatio, *l.Paulus aliis. l.non tantum 5.ff.rem ratam haberi, l.de quib.32. §.1. circa finem.de legib.* Dec.*conſ.58. Et pro tenui.* Roman. *conſ.291. Cùm iſti fratres. num.3. verſ.tertio,quia.* Joan.de Imola *conſ.73. In caſu propoſito, num.6.* Pariſ.*conſ.33. num.30. vol.1.* Aretin.*conſ.127. Eximiè. col.2. verſ. ſed quando.* Grammat. *conſ.13. num.9. in civilib.* Anchar. *conſ.98. num.13. vol.1. & conſ.42. num.14. vol.2.* Menoch. *remed.15. recup.num.125.* Cravett. *conſ.106. à princ.* ubi *num.2.* quod plus eſt renunciare beneficio facto, quàm verbo, Alexand. *conſ.88. In cauſis. colum. penult. lib.1.* ubi quod percipiens fructus rei ſuo nomine emptæ, dicitur facto ratificare, *& conſ.88. colum. penult. libr.5.* ubi quod percipiens fructus rei legatæ, dicitur acceptare legatum. & *conſ.117. num.2.eodem lib.5.* ubi quod exigens penſionem cenſetur ratificare vacationem, Card.Tuſch. *tom.3.lit.F. concl.15. à pr.* Franc. Becc. *conſ.109. num.21. vol.1.*

Imò plus eſt aliquid facto ratificare, quàm verbo, *cap. dilecti filii. de appellat.* Decius *conſ.449. num.12.* Roman. *d.conſ.291. num.4. verſ. quin imò.* Bald. *conſ.400. Super primo. colum. antepen. verſ. nec refert utrum. lib.4.* quia ratificatio, quæ fit facto, dicitur magis efficax illa quæ fit verbo, Dec. *conſ.586. In cauſa. col.fin.* Bald. *conſ.184. Ad intelligentiam. lib.2. & conſ.103. Videtur. lib.3. & conſ.14. Punctus. lib.5.* Alex. *conſil.127. Viſo inſtrumento. & conſ.175. Perſpectus. lib.5.* Socinus *conſ.64. Viſa bulla. col. fin. lib.2. & conſ.140. Viſis. colum.pen. in 1.dub.lib.4.* [Facta enim diſtinguere ſolet animus, *fac l.186. §.1. de R.I. l.53.in princ.de furt.* Unde in iis, quæ tendunt ad declarationem animi, plus eſt facto quàm verbo declarare *l. ſi tamen 48. §.ei qui 3. ff.de ædil.edict.* Abb. *conſ.116. Illud de Iure. num.3.lib.2.* Jaſon *conſ.153. Difficultas. col.2.verſ.confirmantur prædicta. lib.2.* Roman.*d. conſ.291. num.4.* ubi quod mens & voluntas magis facto, ſeu actu, quàm verbis declaratur; nam facta ſunt efficaciora ad declarandum animum faven-

faventis, quàm ipsa verba, Nevizan. *cons. 76. num. 53.* Magon. *Lucens. decis. 22. num. 19.* Fusc. *lit. F. sing. 1.* & cùm ratione, quia verba quandoque sunt falsa, facta verò nunquam, ut inquit Baldus *in d. l. Paulus 5. ff. rem ratam haberi.* Alciat. *resp. 248. num. 6. vers. non obstat.* secundum Lugdunensem impressionem, & ideò ratificatio, quæ factis fit, validius confirmat actum, quàm illa, quæ fit verbis. Alex. *cons. 117. num. 2. volum. 5.* Decius *cons. 583. sub num. 4. vers. ulterius. & num. 5. & cons. 586. num. 13.* Paris. *d. cons. 49. vol. 1.* Cephal. *cons. 31. num. 15.* Natt. *cons. 341. num. 4. vol. 2.* Gratian. *cons. 47. num. 22. vol. 1.* Calcan. *cons. 22.* Socinus jun. *cons. 18. num. 13. volum. 1.* Cravett. *consil. 237 num. 2. & 3. & cons. 776. num. 6.* Menoch. *d. remed. 15. recup. num. 118. cum seqq.*

XIV.

FACTUM ubi requiritur, non sufficiunt verba ut per Alex. *consil. 21. Viso processu. in fin. num. 7. lib. 1. fac. l. qui decem 72. §. 1. de solut.* ubi quod stante statuto, quod mulier non audiatur, si non fidejubeat in judicio, non sufficit oblatio fidejussionis, nomine mulieris facta, *& cons. 44. num. 6. lib. 7.* ubi quod is, qui tenetur solvere cum effectu, non sufficit quod dicat se paratum solvere, quia nihil relevat oblatio verbalis, ubi opus est facto. [Volens enim facere, non dicitur fecisse, *l. in vendentis 1. C. de contr. emt.* Ac aliud est, dixisse, aliud fecisse, Bald. 4. *cons. 21.* Hering. *de fidejuss. cap. 10. n. 483. & seq.*] Ægid. *cons. 9. num. 17. vers. item non obstat*, ubi quod quando realis restitutio est facienda, cautio non sufficit. Socinus *consil. 91. Viso instrumento, n. 10. lib. 4.* ubi quod quando lex requirit factum, non sufficiunt verba, Cardinalis Tusch. *d. tom. 3. lit. F. conclus. 21. per tot.* [ubi hoc probat *ex l. servum 47. de condit. & demonstr.* quod tamen ibi non continetur.]

XV.

FACTUM non dicitur, donec aliquid superest agendum. *l. cum Syllanum 11. in fin. C. de his quib. ut indign. l. pen. C. ad Syllan.* [etiamsi minimum sit, ex quo sequitur, de minimis, quandoque rationem haberi, præsertim quando versamur in re individua, vel in eo, quod requiritur pro forma. Dd. communiter *in l. stipulationes non dividuntur 72. de verbor. obligat.* Med. *reg. 7.* Tom Regul. Jur. *libr. 6. pag. 455.*

pag. 445.] Apostill. ad Barth. *conf.* 36. *Statuto civitatis, in ver. Verbum facta, lib.* 1. ubi hoc intelligit in delictis, & odiosis, refert Cardinalis Tuschus *d. lit.* F. *conclus.* 22. *num.* 4. Girond. *de privilegiorum seu exceptionum explicat. num.* 1133. Anton. Monach. *Bononiens. decis.* 28. *num.* 22. Surdus *cons.* 168. *num.* 9. *& cons.* 217. *num.* 12. Cardin. Mantic. *decis.* 186. *num.* 3. Costa *de facti scientia & ignorantia, inspect.* 16. *num.* 12. Joan. Maria Novar. *quæstion. forens. lib.* 1. *quæst.* 1. *num.* 9. *&* 10.

XVI.

FACTUM non dicitur, quod non durat factum, *l. si pro parte* 10. §. *versum* 6. *ff. de in rem verso.* [*l. inter Castellianum* 44. *& ibi Dd. de recept. qui arbitr. & in l. quod tamen.* §. 6. *eod. & ibi Dd.* vid. Bertach. *in Repert. b.* Tom. Regul. Jur. *lib.* 6. *pag.* 452.] Menochius *cons.* 334. *num.* 19. ubi intelligit, quando actus habet tractum successivum, Brunor. à Sole *in locu commun. verb. factum. num.* 16. Surdus *de alim. tit.* 7. *quæst.* 20. *num.* 9. *cum seqq.* Farinac. *in praxi crimin. p.* 4. *cons.* 60. *n.* 72. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gl.* 63. *n.* 24. *cum seqq.* Steph. Gratian. *disceptat. forens. cap.* 1.. *num.* 33. *& cap.* 132. *num.* 25. *cum seqq.* Alphons. Narbona *l.* 20. *gloss.* 2. *num.* 17. *tit.* 1. *lib.* 4. *& l.* 10. *gloss.* 2. *num.* 10. *tit.* 6. *& l.* 29. *gloss.* 3. *num.* . *tit.* 7. *lib.* 1 *nova Recopil.* Vincent. Caroc. *de remed. contra præjud. sentent. except.* 21. *num.* 17. Johann. Baptista Costa *de facti scientia & ignorantia, inspect.* 11. *per tot.* ubi *num.* 19. limitat, quando stat per facientem, quo minus duret factum. Johan. Maria Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 28. *num.* 4. latè Castill. *controvers. lib.* 5. *part.* 2. *cap.* 89. *num.* 8. *cum seqq.* ubi intelligit, quando actus habet factum successivum. Torreblanc. *de jure spirit. lib.* 15. *cap.* 13. *num.* 42. Rot. *decis.* 505. *num.* 4. *in fin. part.* 1. *in posthum. Farin.* aliàs *part.* 3. *recent.* Nam facere non dicitur, qui non durat in facto, illudve ad finem non perducit, *l. qui cùm natu maior* 14. §. *accusasse* 8. *ff. de bonis libert.* Mexia *in tract. taxa panis. concl.* 8. *num.* 61. Joh. Mar. Novar. *d. lib.* 1. *quæst.* 28. *num.* 4.

XVII.

FACTUM attenditur, non quod potuit fieri, Cravett. *consil.* 189. *num.* 7. *vers. quartus casus.* Cardinalis Tuschus *dict. tom.* 3. *lit.* F. *conclus.* 24.

XVIII. FA-

XVIII.

FACTUM non attenditur, sed quod debuit fieri. *l. nemo 13. C. de sent. & interlocut.* Cravett. *cons.320. num.5.* Federic. de Senis *cons.152. num.3. vers. item quid per hoc.* Alexand. *cons.3. Viso instrumento. num.5. lib.1.* Card. Tusch. *d. tom.3. lit.F. conclus.24.* Rot. *decis.252. n.2. p.1. in posthum. Farin.* aliàs *p.3. recent.*

XIX.

FACTUM quod non relevat, fieri non debet, *l. ad probationem 22. Cod. de probationib.* Surdus *decis. 260. num. 5. cum seqq.* nec factum dicitur. *l. jubemus 10.* & *ibi* Bartolus *Cod. de sacros. Eccles.* Menochius *cons.351. num. 36.* Octav. Glorit. *respons.1. p. 2. num. 180. in fine.*

XX.

FACTUM non reputatur id, quod non habuit effectum, *l.1. §. nihil. ff. de inoffic. testam. l. si quis sub conditione 11. ff. de testam. tut. l.2. §. sed etsi sint sui. ff. de suis & legit. hæred. l. ex consensu 23. §.1. ff. de appellat.* Surd. *cons.436. num.1.*

XXI.

FACTUM contra jus pro non facto habetur, *l. jubemus 10. C. de sacros. Eccles. cap. quæ contra jus 64. de Reg. Iur. lib.6.* [*l. non dubium 5.* & *ibi* Bartolus, Baldus & Dd. *C. de Legibus.*] Cardos. *in praxi Iudic. & Advocat. verb. factum. num.2.* Azor. *Institut. moral. p. 1. lib. 5. cap.16. quæst.17.* Intellige quantum ad actus firmitatem & robur, secus ad punitionem, pœnamque incurrendam, Tiraquell. *de jure constituti, limit. 7. num. 49.* Alphons. Modit. *in §. lex est 4. Instit. de jure naturali gentium & civili. dub.100. num.10.* Molin. *de primog. lib.2. cap.16. num.20.* Joh. Bapt. Cost. *de facti scient. & ignor. inspect.12 num.5.* Card. Tusch. *d. lit.F. concl.12. num.3.*

XXII.

FACTUM quid non fuisse, vel nulliter factum, paria sunt, *l. quoties 6. ff. qui satisdare cog.* [*l. si se 4. §. condemnatum 6. de re judic.* Bart. *in l. de ætate 43. ff. de Minor.*] Surdus *cons.359. num.1.* Anton. Monach. *Florentin. decis.26. num. 2.* [verbi causa, planè non com-

parere, vel non debito more comparere, paria sunt, *l.* 1. §. 2. *Quod cuiusque univers.* Wesenbecius *in paratitl. de damn. infect. num.* 6. *vers. secundum decretum.*] Et factum inutile, invalidum, inefficax, minusque solenne non facto æquiparatur. Johanes Baptist. Costa *dict. tract. de facti scientia & ignorant. inspect.* 23. *per totam.* Et factum non dicitur, quod solenniter non est factum, *l. unic. Cod. de rei uxoria act.*

XXIII.

Factum unius non debet alteri nocere, *l. si unus* 27. §. 4. *vers. ante omnia. ff. de pactis. l. de pupillo* 57. §. *si plurium* 5. *ff. de novi oper. nunc. l. paterfamilias* 44. *ff. de hered. instit. l. non debet alteri* 74. *ff. de Reg. Iuris. l. cohæredi* 17. *C. famil. hercisc. l. heredes* 25. §. *in illa* 12. *ff. eodem.* [seu factum cuique suum non alii obesse debet. *l.* 155. *de R. I.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 49. *n.* 5. *& tract. de pignorat. obs.* 6. *num.* 4. ubi *in prac. num* 3. proposuit exemplum. Si ne culpa enim quis non est puniendus nisi subsit causa. *cap. sine culpa* 23. *de Reg. Iur. in* 6. nec in aliena potestate esse debet, conditionem non delinquentis deteriorem facere. *l.* 2. *Quod vi aut clam.*]Thomas de Thomass. *in florib. legum, reg.* 125. Menoch. *cons.* 346. *num.* 26. Surdus *decis.* 102. *num.* 1. *& consil.* 22. *num.* 29 Farinac. *in praxi crimin. p.* 4. *cons.* 40. *num.* 45. *& cons.* 65. *num.* 100. Et facto alterius nemo debet prægravari, *l. si quis suo* 33. §. *legis* 1. *C. de inoffic. testam.* Surdus *cons.* 173 *num.* 84. aut alieno facto onerari, *l. in causa* 27. *in fin. princ. ff. de procurat.* [Nisi eius mandato actum sit. *l. ab agnato* 12. *ff. de Cur. furios. l. servus furiosi* 13. *ff. de manumiss. l. fin. ff. qui & à quib. manum.* Paul. de Castr. *cons.* 335. *in pr. vol.* 1. Cravett. *vol.* 1. *cons.* 6. *n.* 68. adde *infr. lib.* 13. *cap. Onus.*]

XXIV.

Factum proprium nemo impugnare potest tanquam vitiosum, *l. post mortem* 25. *ff. de adoption. l. per fundum* 11. *ff. de servitut. rustic. prad. l. sicut* 5. *C. de action. & obligat. l. cùm à matre* 14. *C. de rei vendic. l. generaliter.* §. *fin. de non numer. pecun. l. non idcircò* 12. *C. de contrah. empt. l. si creditoribus* 5. *Cod. de servo pignori dato. l. cùm profitearis* 4. *C. de revocand. donat. l.* 1. *C. de remiss. pignor. cap. veniens* 5. *de filiis Presbyt. cap. cùm super* 8. *de concess. prabend.* Et non meretur auxilium legis qui se facto proprio in necessitatem conjecit, *l.* 7. §. 1.

qui

qui satisd. cog. Ita non ferendus est, qui ad appellationis venit auxilium in his, quæ ipse facienda procuravit. *l. generaliter* 12. §. 1. *C. de Rebus cred.* Exemplum addit Mornacius *in l.* 25. *de Adoption.* quod donator non possit revocare donationem à se factam, eo prætextu, quod insinuata non sit, debet enim quilibet facti proprii esse certus, Specul. *de posit.* §. 3. ubi dicit, ideò partes teneri ad respondendum positionibus, quæ facti sunt, & sine consilio Advocati, nisi sit quis simplex.] Thomas de Thomasset. *in florib. legum, reg.* 26. ubi ait, procedere, nisi ex justa & concessa causa deveniat: Menochius *cons.* 160. *num.* 5. Surdus *cons.* 284. *num.* 5. & 8. Cardos. *in praxi Iudicum, verb. factum, num.* 3. Josephus Sesse *Aragoniæ decis.* 230. *num.* 69. Bartolus *in tract. de consortibus cap.* 22. *num.* 13. Mar. Antoninus *variar. resolut. lib.* 1. *resol.* 5. *num.* 2. Cæs. Arg. *de contradictore legitimo, q.* 2. *n.* 256. & *q.* 4. *n.* 43. & *q.* 8. *n.* 4. & *q.* 10. *n.* 80. Seraphin *decis.* 334. *n.* 14. vid. Tom. Reg. Jur. *lib.* 6. *pag.* 449.

[Limitatur hæc regula, nisi causa adhuc sit integra, ita, ut alicui mutare voluntatem permittatur. Ita in filia mortua, pater facto proprio contravenire non potest, qui diuturno silentio videtur emancipationem approbasse, Pac. I. *Enant.* 34.]

Limita, quando actus esset ipso Jure nullus, quia tunc quilibet potest venire contra actum à se gestum, *cap. magnæ* 10. 22. *quæst.* 4. Caputaquen. *decis.* 170. *num.* 6. & 7. *p.* 3. Grammat. *decis.* 12. *num.* 14. & *decis.* 79. *num.* 3. Magon. *Florent. decis.* 69. *num.* 6. Surdus *cons.* 183. *num.* 43. & *cons.* 284. *num.* 1. & 14. quos refert Mar. Anton. *var. resol. lib.* 1. *resolut.* 5. *n.* 23. [Item ubi contractus seu factum prohibetur à L. favore tertii: vel ob publicam utilitatem, Tunc enim potest idem qui contraxit contravenire facto proprio. Natta *consil.* 289. *num.* 6] Baëç *de dot. cap.* 11. *num.* 82. & *cap.* 34. *num.* 2. Molin. *de primog. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 18. Cavalcan. *de usur. num.* 162. & 163. & 175. Pinell. *in l.* 1. *C. de bonis mat. p.* 3. *num.* 73. Valasc. *cons.* 69. *num.* 14. Dn Barbos. *in l.* 1. *p.* 5. *num.* 15. *ff. solut. matr.* Giurba *in consuetud. Messanens. cap.* 14. *gloss.* 15. *num.* 11. Vincent. Fusar. *de substit. quæst.* 717. *num.* 3. Johan. Bapt. Costa *de facti scient. & ignorant. inspect.* 9. *num.* 4. *cum seqq.* ubi etiam Axioma declarat, & intelligit verum si actus proprio nomine gestus sit, secus si alterius, ut in Prælato, Rectore, & administratore Ecclesiæ, tutore, curatore, patre legitimo filii administratore, & similibus.

XXV.

FACTUM Judicis reputatur factum partis, *l. si ob causam* 13. ubi Bartolus, Baldus & alii, *C. de evictionib.* Bart. *in quæst.* 1. *Lucana civitatis, num.* 15. ubi quòd factum Judicis æquiparatur facto partis, ne dum circa affirmativum factum, sed etiam circa negativum, & quod imò factum judicis est maioris auctoritatis, quàm factum partis, Jason *in l. à D. Pio.* §. *si emptor. num.* 3. *ff. de re judic.* ubi quod factum judicis censetur factum partis, si est legitimè & juridicè factum, & quando clauditur sub administratione jurisdictionis, aliàs secus. [Factum enim judicis malè factum non nocet juri partis producentis. Bald. *in l. testium* 18. *col.* 6. *C. de testib.* add. eund. *in l. eleganter* 24. *in fin. princ. ff. de pign. act.* ubi dicit: Factum judicis non videtur factum partis: sed factum Principis æquiparatur facto partis.] Alexand. *cons.* 212. *Ponderatis. num.* 7. *vers. secundo respondeo. lib.* 6. ubi quod procedit in iis, in quibus Judex contra partem invitam habet à lege potestatem procedendi ad illum actum, & limitat in formalibus, quæ debent specificè impleri, quia non sufficit factum judicis, ubi forma requirit factum partis, Baldus *cons.* 61. *In ista quæstione, num.* 2. *vers. & si dicatur, lib.* 2. ubi intelligit de facto judicis legitimo, Signorol. *cons.* 189. *in fin.* Ancharan. *cons.* 207. *In quæstione. num.* 4. & 5. ubi ampliat in arbitro & arbitratore, quia illius censetur factum partis; & Menoch. *remed.* 8. *recuper. num.* 44. Surdus *decis.* 266. *n. ult. & cons.* 36. *num.* 17. *& cons.* 49. *n.* 1. *&* 37. *& cons.* 374. *n.* 9. Joseph. Ludo. *Perusina decis.* 65. *n.* 5. *p.* 2. Gutier *canon. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 2. *& num.* 16. Cald. Pereira *de resolut. emphyteut. cap.* 5. *num.* 52. *& cap.* 6. *num.* 5. Cardinal. Tusch. *d. tom.* 3. *lit. F. conclus.* 30. *per totam.* Rot. *decis.* 184. *num.* 2. apud Farinac. *p.* 1. *recent.* Carolus de Grassis *de except. ad mat. stat. except.* 17. *num.* 2. Stephan. Gratianus *discept. forens. cap.* 730. *num.* 34. *& cap.* 784. *num.* 11. Rota *decis.* 259. *num.* 1. *& decis.* 382. *num.* 3. *& decis.* 115. *num.* 2. *&* 3. *p.* 1. *in posthum. Farin.* aliàs *p.* 3. *recentior.* Intellige, si Judex rectè procedat, non aliàs, Sylvanus *cons.* 101. *num.* 7. Surdus *cons.* 49. *num.* 37. *& consil.* 168. *num.* 25. *& decis.* 128. *num.* 15. Johan. Bapist. Costa *de facti scientia & ignorant. inspect.* 40. *num.* 1. *cum seq.* ubi *inspect.* 41. *num.* 2. subdit, factum Judicis perpetui, civitatis factum reputari, *& num.* 4. quod

quod factum Vicarii [illegible] facto Episcopi reputaur, & *insp.44. num.1.* quod factum [illegible]s pupilli factum censetur. Intellige etiam Axioma, quoad validitatem & perfectionem, non quoad scientiam, Surdus *cons.49. num.34. cum seq.*

XXVI.

FACTUM præsumitur, quod fieri consuevit, *l. si cui 14. ff. de annuis legat.* [facit *l. si filiusfam. 10. C. de hered. petit.*] latè Everard. *in loco ab usitato. num. 6. cum seqq.* Salicet. *in l. exceptio. num. 1. & 3. C. de locat.* Beroi *consil.48. num. 11, lib. 2.* Surdus *decis. 199. num. 4.* Brunor à Sole *in locis communibus, verb. factum. num. 14.* Mascardus *de probat. conclus. 732. num. 5.* Flamin. *de resignatione, lib. 11. quæst. 14. num. 8.* Vel quod de Jure erat faciendum, Mascardus *de probat. conclus. 734.* Cardinalis Tuschus *tom. 3. lit. F. conclus. 10. num. 9.* Flamin. *d. quæst. 14. num. 7.*

XXVII.

FACTUM non præsumitur, nisi probetur, *l. in bello 12. §. facti 2. ff. de captiv. & postlimin. reversl. l. si emancipati 9.* ubi Jason *C. de collat. l. 1. C. de probationib.* Anton. Faber *decad. 36. error. 1. in fin. l. adseveratio 10. C. de non num. pecun. cap. cùm Iohannes 10. §. verum. de fide instrum. cap. licet 1. de constit. lib. 6.* [Vid. Wesenb. *parat. de reb. cred. num. 12. & de probat. num. 15.* Abbas *in cap. in præsentia 8. colum. 3. de probat. fac. cap. cum in jure 31. de offic. deleg.* & probatur *in cap cùm Iohannes 10. de fid. instrum.*] Vital. de Camban. *in tract. clausularum pag. 320. num. 49.* Thomas de Thomasset. *in florib. legum, reg. 118.* Càputaquen. *decis. 11. num. 1. p. 1.* Menoch. *de præsumpt. lib. 6. præs. 14. per totam.* Mascard. *de probat. conclus. 732.* Cardin. Mantic. *de conjectur. ult. volunt. lib. 2. tit. 1. num. 4. & tit. 12. num. 22.* Flamin. *de resignat. benefic. lib. 10. quæst. 8. num. 43.* ubi *num. 44.* ait, rationem huius Axiomatis esse, quia facta sunt sui natura incerta, *per l. in omni 2. ff. de iuris & facti ignor.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 43. num. 95. & gloss. 62. num. 28.* Cardinal. Tusch. *d. tom. 3. lit. F. conclus. 10.* Mari. Antonin. *var. resolut. lib. 1. resol. 98. num. 8.* Bellet. *disquisit. cleric. p. 1. tit. de bonis cleric. §. 15. num. 6.* Franc. Molin. *de ritu nupt. lib. 1. cap. 9. num. 2.*

Limita in factis notoriis & publicis. *cap. 1. de postulat. Prælat.* Camill. Borrel. *in summ. decis. tom. 1. tit. 2. de probat. num. 31. vers. declaran-*

clarandum. Joan. Bapt. Cost. *de facti scient. & ignor. inspect.13. num.5. in fin.* Et in usitatis, seu fieri consuetis. Borrel. *d. loc. num.32. & 34.* Modit. *in §. lex est. Instit. de iur. nat. gent. & civil. dub.100. num.12. vers. consuetu verò.*

[Limita etiam nisi subsit causa urgens præsumendi, ut est text. not. *in cap. cum tamen 16 de testib.* Abbas *in d. cap. in præsentia 8. & in cap. sicut 13. in col.7. de jurejur.* Item, nisi in scriptura opponatur tale verbum, quod de necessitate includat illud factum: tunc enim lex bene præsumit, textus est *in l. sciendum 30. & ibi Dd.* Jason *1. not. ff. de verbor. obligat.*]

XXVIII.

FACTUM legitimè seu justè nullam pœnam meretur, *l. nemo damnum 51. ff. de Reg. Iur. l. qui servum 96. ff. de verb. oblig. l. Grac bus 4. C. ad Legem. Iuliam, de adult. l. sancimus 25. C. de administr. tutor. §. injuria 2. Instit. ad Leg. Aquil. l. 2. ff. quod quisq; jur.* Thom. de Thomass. *in florib. legum. reg. 260.*

XXIX.

FACTA multa tenent, quæ à principio fieri prohibentur. *l. patre furioso* 8. ubi latè Jason *de his, qui sunt sui vel alieni juris. l. circa 24. ff. de inoffic. testam l. 1. §. biduum 5. ff. quando appellandum sit. cap. ad Apostolicam 46. de Regularib. cap. 1. de matrim. contracto contra interd. Ecclesiæ, cap. fin. de divort. cap. rursus 6. qui clerici. vel vovent.* Roman. *cons. 215. Duo sunt. num.4. & 5.* ubi quod præsumptio Juris, & de Jure licet non admittat probationem in contrarium, si tamen est admissa & probata, relevat, & quod clericus licet instrumenta conficere & rogare non possit, tamen confecta, & rogata valent, & *cons. 409. Quoad primum, num. 7.* ubi quod licet quis prohibeatur fidejubere. si tamen fidejubeat, valet fidejussio. Angel. Aretin. *consil. 92. num. 15. vers. tertio dictus contractus*, ubi quod contractus quamvis non possit celebrari in Ecclesia, tamen celebratus valet, Oldrad. *cons. 14. num. 9. vers. ad aliud.* ubi quod licet benedictio Abbatis tutius debeat fieri die Dominico, si tamen est facta alio die, valet. *& cons. 306. in fin. vers. secunda ratio*, ubi quod is, qui non potest dare de jure tertii, & non audiretur volens probare, si tamen jam probavit, auditur, Abbas *cons. ult. num. 5. lib. 2.* ubi quod qui non

non tenetur respondere libello generali: si tamen illi respondet, sibi præjudicat, Signorol. *cons.* 227. *In quæstione, num.* 2. ubi quod laudum licet ferri non possit, vel non debeat, stante claudicatione compromissi, si tamen feratur, valet, Federic. de Senis *cons.* 104. *num.* 4. & *cons.* 293. *in fin.* ubi quod mulier & miles licet non possint esse procuratores, si tamen admittantur, valet processus. Bartol. *in quæst.* 1. *Lucana civitatis. num.* 12. *vers. econtra.* Ubi hanc regulam infallibilem dicit, Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 185. ubi ait, procedere, quando à principio actus non est omninò invalidus, Lambertin. *de jur. patron. p.* 1. *lib.* 10. *art.* 7. Surdus *cons.* 174. *num.* 12. & *cons.* 175. *num.* 41. & *cons.* 360. *num.* 14. Cardinal. Tusch. *d. tom.* 3. *lit. F. conclus.* 12. *per totam.* Stephanus Gratianus *Marchia decis.* 64. *num.* 11. Cæs. Argel. *de contradict. legitim. quæst.* 3. *num.* 98. Anton. Monach. *Bonon. decis.* 19. *num.* 22. Escob. *de ratiocin. cap.* 6. *num.* 38. Bellet. *disquisit. clerical. p.* 1. *tit. de disciplina clericali,* §. 29. *num.* 6. & *tit. de clerico teste,* §. 4. *num.* 7. ubi intelligit Axioma, quando prohibitio fit in accidentalibus; secus verè si forma, & actus substantialis prohibeatur, juxta doctrinam gloss. *verb. Sacramenti, in auth. decernit. C. de recept. arbitr.* quam probat Sot. 24. *distinct.* 28. *quæst.* 1. *art.* 1. [Bartol. *in l. non dubium* 5. *C. de Legib.* & Alexand. *in l.* 2. §. *dubium. ff. quando appell.* ubi dicunt, hoc axioma verum esse, si Lex ultro confirmet; aliàs secus P. Phil. Cor. *in consil.* 46. *incipit in causa. lit. S. la.* 2. & *consil.* 54. *incipit, videtur. in lit. D.* & *seq. in prima part.* & Francisc. Aretin. *in l. Centurio. in col.* 3. *vers. est autem multiplex.* Dam. *reg.* 109. *ubi fallentia.*

XXX.

Facta pro infectis haberi non possunt, *l. in bello* 12. §. *facti* 2. *ff. de captiv.* & *postlim. reversf.* [*l.* 1. §. *si vir.* 4. *ff. de Acquir. possess.*] *l. verum* 31. ubi Decius *ff. de Regul. Iur.* Thomas de Thomass. *in floribus legum reg.* 117. ubi quod procedit, nisi aliud contra leges, vel bonos mores fiat, Surdus *cons.* 93. *num.* 8. Ferrer. *in Constitut. Cathaloniæ, gloss.* 6. *num.* 121. Ant. Monach. *Bononiens. decis.* 28. *num.* 51. & *decis.* 30. *num.* 25. Francisc. Moln. *de ritu nupt. lib.* 2. *differ.* 1. *num.* 27. Cardin. Seraphin *decis.* 365. *num.* 7. [Planè interdum lex fingit aliquid infectum esse, quod est factum, quo casu factum pro infecto habetur, & contrà, fingit aliquid factum, quod est infectum. *ut in d. l.* 12. §. Codi-

§.Codicilli 5. in fin. & l.16. ff. de captiv. & postlim. reverſ. §. ſi ab hoſtibus 5. quibus modis jus patriæ poteſt. ſolvitur, item *in l.18. ff. dict. tit. cap.13. §. quo circa. de deſponſat. impub.*] Modit. *in §. lex eſt Inſtitut. de jure nat. gent. & civ. dub.*100. *num.*1. *cum ſeqq.* ubi *à num.*2. probat, quod nec DEUS Optimus Maximus factum infectum facere queat. Intellige in veritate, id eſt, quantum ad rem & factum ipſum, ad iuris verò effectus, actûſve validitatem, cùm quid factum contra legem, aut bonos mores eſt, infectum reputari à lege poteſt, & reputatur, *l. jubemus nulli* 14. *l.* 1. *in fin. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. non dubium* 5. *C. de legibus.* Modit, *d. dubit.*100. *num.*7. Johan. Baptiſt. Coſt. *de facti ſcient. & ignor. inſp.*12. *num.* 4. *& inſp.*23. *num.*5. Azor. *inſtit. moral. p.*1. *lib.*5. *cap.*16. *quæſt.*17.

XXXI.

FACTA de facto etiam ſunt revocanda de facto, juxta notata *in l.* 1. *§. nunciatio* 16. *ff. de novi oper. nunciat. & in cap.* 1. *ut lite pend.* Alexand. *conſ.* 179. *In cauſa. in fin. lib.*6. ubi, quod ſi Judex de facto, & non citatâ parte, tradididit poſſeſſionem alienam alteri, dicitur ſpoliare, & ſicuti de facto abſtulit, ita de facto reſtituere debet, Gemin. *conſ.* 39. *num.* 4. *cum ſeqq.* ubi quod ſententia nulla, & de facto lata, de facto debet revocari, & ſimilia exempla adducit Caſtrenſ. *conſ.*183. *In cauſa. in princ. lib.* 1. ubi quod ſi cauſa requirente ſententiam diffinitivam, Judex ſine cauſæ cognitione incepit à præcepto, omnia ſunt nulla, & tanquam de facto facta ſunt revocanda, & *conſ.*412. *Viſo puncto. col.*2. *verſ. & ad quod dicitur. lib.*2. ubi quod procedit Axioma in iis, quæ facta ſunt non debito modo, & contra jus, ſecus ſi jus permittat, Baldus *conſ.* 257. *Factum ſic proponitur, lib.* 4. ubi quòd exequutio facta contra tertium poſſeſſorem, non citatum vigore ſententiæ latæ contra bona hæreditaria, tanquam de facto facta debet revocari, Socinus *conſ.*32. *Ex iis, verſ. quantum enim. lib.*1., ubi intelligit, ut Judex debeat eſſe facilis in revocando, ſed tamen præviâ citatione, prout illum refert Apoſtil. ad Caſtren. *conſ.* 128 *In ver. revocari. lib.* 1. idem Bald. *conſ.*318. *Iſta captura. & conſ.*338. *In cauſa. & conſ.*374. *lib.*4. ubi quòd ſi quis eſt carceratus, ut ſuſpectus de fuga ordine non ſervato, puta non præſtito juramento, ſeu non liquidato credito, prout requirit ſtatutum, captura eſt revocanda, neque confirmari poteſt ex novis, Anchar. *conſ.*340. *Viſo thema-*

themate, in fin. ubi quòd sequestratio vel recommendatio carcerati facta de facto sine Judice, nihil relevat, & de facto revocanda est; dicit tamen Jason *in l. à Divo Pio 15. §. in venditione 2. num. 12. ff. de re judic.* quod captura debitoris nulla, quia ordine non servato facta, potest confirmari, si constat de debito. Et ad communem allegationem huius axiomatis vide Lancellot. *de attent. p. 3. cap. 25. n. 46.* Vant. *de nullit. at. tit. quid sit null. num. 16.* Cardinalis Tuschus *tom. 3. lit. F. conclus. 11. per totam.* Mar. Antoniu *variar. resolut. libr. 2. resol. 29. num. 6.*

XXXII.

FACTUM legitimè retractari non debet, nisi casus postea eveniat, à quo inchoari non posset. *cap. factum legitimè 73. de Reg. Iur. in 6. l. in ambiguis 85. §. non est novum. 1. ff. eod.* Surdus *cons. 125. num. 11.* Joan. Bapist. Cost. *de facti scient. & ignor. insp. 46.* Vincent. Caroc. *decis. 58. num. 13.* ubi intelligit in actu non omnino perfecto & consummato; & subdit perfectum non dici, nisi data ultima & finali perfectione, Idem tenent Joan. Bapt. Cost. *d. inspect. 46. num. 9.* & Surd. *d. cons. 125. num. 55.* ubi *num. 56.* limitat etiam, quando causa ob quam factum est, ad non causam devenit.

CAP. IV.
De Facultate.

Axioma I.

Facultas libera intelligitur, dummodo juris ordo servetur. Bart. *in §. ad hac. de pace juram. firm. 2. F. 53.*

II.

Facultas facti, non transit ad heredem. *l. cum quis 55. & ibi* Alex. *de V. O* ubi vid. limitationes ad hoc.

III.

Res meræ facultatis non præscribuntur, Doctores & Bartolus *in l. sicuti 3. Cod. de præscript. 30. annor.* Bartolus *in l. cum notissimi 7. in princip. eodem titulo, & in l. prætor 20. §. fin. de op. nov. nunc. & in l. viam publicam 2. ff. de via publ. refic. l. in filiis 35. & ibi* Bart. *C. de Decur. in marg. verb. Statutum. vers. 6. & in l. licet. C. de jur. delib.* Knich. *de jure territ. cap. 3. num. 203. & seqq. ubi vid.* Lothringische Landsbrauch *tit. 18. §. 3. vid. thesaur. de-*

faur. decis. 16. *per tot.* Kœpp. *decis.* 19. *num.* 6. Rosenthal. *de fend. cap.* 5. *conclus.* 25. Coth. *Vol.* 2. *cons.* 99. *num.* 40.

Variè declarat hanc regulam Wesenb. *lib.* 1. *cons.* 2. *n.* 94. ubi dicit, quod regula hæc tantum procedat (1) in iis, quæ sunt facultatis publicæ, non privatæ, (2) in iis, quæ competunt ex mera voluntate: secus vero in his quæ simpliciter non sunt facultatis, nec collata in puram & liberam voluntatem. *l.* 1. & *ibi* Bart. *C. de nund.* (3) in iis, quæ non sunt in judicium deducibiles, & quarum nomine non fit actio aut obligatio, (4) in iis, quæ sunt facultatis & libertatis naturalis, non in illis, quæ veniunt ex contractu & obligatione, (5) non procedit in facultate juris quæsiti: quia jus potius est quam facultas. Denique Bald. *in l. eum qui* 2. *C. si omissa causa testamenti.* hanc regulam veram ait in præscriptionibus temporalibus, non in immemorialibus.

CAP. V.
Fallere, Falli.

Axioma I.

Fallor, dictum est testis dicentis: verum est, nisi fallor, probat; quia videtur magis affirmativè, quàm dubitativè verba illa proferre. Ita dixit Angel. *in l.* 1. *in gl. in Verb. nisi fallor. ff. de Iustit. & Iur.* & subdit ibi, quod idem est, si testis dicat, Mihi videtur. *l.* 1. *§.* 1. *de excus. tut.* vid. Bertach. *in Repertor. sub hac Voce.*

II.

Fallens fidem, pro animali irrationali habetur, non pro homine; ut de Celestino Papa scripsit Baldus. *in cons.* 327. *Prædict. col.* 2. *lib.* 1. refert Borcholt. *cons.* 14. *libr.* 1. *cap. un. in princip.* & sic etiam Leo *in Novell.* 19. scribit: Animali rationali non convenire, pacta conventa per improbationem adulterare.

CAP. VI.
Falsum, Falsitas, Dolus.

Axioma I.

Falsa causa non vitiat actum: exemplum est in legato. *§. longè magis* 31. *Inst. de Legat.* Nisi de voluntate testatoris doceatur. *l. eum tale* 72. *§ falsam* 6. *de condit. & demonstr.* Bartol. *in l. damus* 52. *de condict. indeb.* Et dic ut *in l. factum eius* 92. & *ibi* Bartol. *ff. de hered. instit.* quod non vitiat, licet vitiet institutionem, nisi falsa causa sit pariter adjecta legatis & institutioni, ut ibi habetur. vid. plenè per Bart. *in l. demonstratio* 17. *§. quod autem* 2. *ff. de condit. & demonstr. & ibi Dd.* An verò vitiat sententiam vid. *l. qui in testamento.* 37. *§.* 1. *de Excusat. tut. & ibi gloss. & Dd.* add. Bertach. *Repertor. sub. hac Rubr.*

II. Falsa

I I.

Falsa denominatio vel appellatio alicuius qualitatis non inducit dispositionem *l.2.* & *ibi* Bald. *C. de necess. serv. her. inst.*

I I I.

Falsitatis suspicio cessare debet pro re parva. *l. cum hi 8. §. modus 10. ff. de Transact. cap.* & *si quæstiones 18. de simonia.* Oldrad. *cons.162.* Alex. *cons. 7. Vol.1. col.2.* Decius *cap. super literis 20. colum. 3. de rescript.* Cravett *cons. 56. num. 14.* non enim subest causa verisimilis, quod quis pro modico voluerit dicere falsum, Id. *cons.75. num.16.* & nemo præsumitur deierare, ubi ex hoc nullum reportat commodum. *l.* & *eleganter 7. §. fin. ff. de dol.* Fulgos. *consil.173.* Med. *reg. 5.*

I V.

Falsum quod est, nihil est. *l. eleganter 24. §. qui reprobos 1. de pign. act. gloss. in l. 2. C. de Hæret.*

V.

Falsa simulatio veritatem non minuit. *l. nec omissa 15. Cod. de liberal. caus.*

V I.

Falsum non videtur, quod veritatis primordio adjuvatur. *l.76. §. heres de leg.2.* & *ibi* Bart.

V I I.

Falsitas tacendo non committitur, gloss. *notabilis 22. quæst. 2. cap. ne quis arbitretur. ad fin.*

Fallit hæc regula (1) in teste, qui si tacet, quod dicere debuit: vel si loquitur insidiosè, falsum committit, *arg. l.8. in fin. C. de Episc.* & *Cler.* (2) in Notario *arg. l.39. de Act. Empt.* Iohan. Frideric. Solis *de bon. conj. matrim. acquis. quæst. 25. num. 12.*

V I I I.

Falsitas est mutatio veritatis. *Iustin. in Novell 73. in princ.* Azo *in summa. de crim. fals. in pr. l quid sit falsum. ff. de fals.*

I X.

Falsi pœna tenetur, qui legem falsè allegat., si ex proposito id faciat. *l fin. de fals.* Ita faciunt advocati nequam, ut dicunt Dd. qui in suis consiliis allegant glossas à Doctoribus damnatas. Zas. *in l. 1. §. sed an. cum l. seq. ff. de dol. except. col.900.* Idem *in apostillis* & *dictis Doctorum.* Bartol. *in tit. ult. ff. de Leg. Cornel. de fals.* Adde Decian. *in apolog. cap. 22. num.81.* & *seqq.* Lang. *lib. 1. Semestr. cap.2. pag.35.* Rationem tamen Legis correctæ citra falsi notam pœ-

nam pœnamque allegamus rectè. Zas. *in l.3. §. Neratius. num. 9. ff. de acquir. possess.*

X.

Falsitas non est sine dolo. *l. nec exemplum 20. & ibi* Cyn. & Doctores *Cod. de fals.*

Committitur etiam ex obscuro loquendi modo, ut, quando non potest intelligi, quid dicatur. Bald. *in l. fin. quæst. 14. C. de hered. instit.* Qui dolus appellatur abscondita mentis machinatio. *l. ult. & ibi* Bald. *Cod. de Litigios.* Solis *d. loc.*

Declara hanc regulam veram esse de falso formaliter accepto, nam si materialiter sumitur, Falsum non semper præsupponit dolum. ut tanquam notabile tradunt Dd. *in l. 7. C. de in integr. restit.* ubi minor falsò se maiorem probasse dicitur, cum putaret se esse maiorem, & sic sine dolo erravit. Vnde si quis dicat testi, tu falsum testimonium dixisti; vel dicat alicui, tu es falsus: non ideò tenetur, actione injuriarum; quia falsum per hunc textum omne id potest dici, quod secus se habet, quàm res est gesta, etiamsi absit animus fallendi, qui animus in injuriis semper præsumitur, quod est notandum, Sichard. *ad d. l. 7. num. 5. C. de in integr. restit.* Add. Schneidevv. *§. 1. Instit. de Injur. num. 10. & 11.*

XI.

Ex falsis vera concludi possunt. verbi gratia: Omne prædium in jure consistit: Servitus est prædium. Ergo servitus in jure consistit. Contrà ex veris falsa non sequuntur: ἐξ ἀληθῶν οὐκ ἂν ψεῦδος. Cuiacius *tract. 5. ad Afr. in l. 88. Ad L. Falcid.* Ratio huius regulæ est, *quod semper falsis a vero petitur veritas.* Sen. *lib. 4. Nat. quæst. præfat.* id est, verum aliquid assumitur vel admiscetur, ut etiam falsò fides fiat. Hinc Quint. *lib. 5. Inst. cap. 15.* merito ait: *Sæpe quod dicendo vel argumentis convelli nequit, quasi fastidiendo calcatur simulatione eousque procedente.*

XII.

Dolus non debet prodesse aut patrocinari doloso, *l. Verum 63. §. hoc quoque 7. pro soc.* gloss. *in l. Titio. 36. in princ. ad Municip.* Bart. *ad l. si in fraudem 9. C. de Legat.* Vnde meritò pactum dolosum infringitur doli exceptione. *l. cum postea quam 9. C. de pact.* Solis *d. n. 12.*

CAP. VII.
Falx.

FALCEM in messem alienam quis ponere non debet. [*cap. venerabilem 34. de Elect. cap. patentibus 10. de privileg.*] Bald. *cons. 396. Quod autem. num. 2. vers. sed respondet. lib. 4.* Anchar. *cons. 11.* Card. Tusch. *pract. conclus. tom. 3. lit. F. conclus. 35.* Tractent enim fabrilia fabri

fabri, & quam quisque norit artem, in ea se exerceat, Strach. *de mercat. part.3. tit. de nautis. num.33.* Cardin. Tusch. *d. lit. F. concl.2.* Et ideò non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet, *l. culpa 37. de Regulis Iuris. cap.non est 19. eod.tit. in 6.* Corrasius *miscellan. lib. 4. cap. 1. num. 10.* Thomas de Thomasset. *in floribus Legum. reg. 203.*

Licet autem nemo debeat ponere manum ad messem alienam, neque ordinem prævertere, tamen ex causa necessitatis permittitur, quòd unum membrum fungatur officio alterius membri. Abbas *in sua quæst.* 1. *col. 22. num. 35.* quem refert Cardinalis Tusch. *tom. 5. lit. N. conclus. 18. num. 21.*

CAP. VIII.
De Fama, Existimatio, Rumor.

Axioma I.

Fama inducit justam credulitatem. Felinus *in cap. cum contingat 24. colum. pen. in fin. extr. de rescript.* Bartol. *in l. 2. C. si serv. vel libert. ad decur. adspir.* Hinc fit, ut qui publica fama seductus, falsum denunciavit, debeat excusari. *l. fin. & ibi* Bartol. *ff. de hæred. instit. l. cum quidam 30. §. quod dicitur 3. de Acqu. hæred.* Bald. *in add.* Specul. *de accus. Vers. sed an fama.* Alex. *cons. 96. p. 3.*

Quod tamen limitandum restringendumque ad casum, quando fama procedit à personis fide dignis, vide Bertach. *in repert. sub hac voce.* quod si enim temerarius rumor fuit, facile credendum non est. *cap. 2. extr. de cohab. cler. cap. 5. de eo qui cog. cap. 6. de fid. instrum. alioquin enim,* inquit Fabius Quintil. *declam. 18. fraude inimicorum falsa vulgantium, sæpe fama noceret etiam innocentibus. fama sæpenumero indignitas initium, credulitas incrementum dat.* Sicut autem vulgato rumori non temerè adhibenda fides, ita nec quidquam probat, nisi ortum habeat ex probabilibus causis. Petr. Philippus Cornæus *in cons. 130. incip. Eleganter. in fin. F. in quarta parte.* Aut alia probatio valde sit difficilis. Bart. *in l. siquidem 5. C. solut. matrim. & in l. continuum 137. §. 2. de V. O.*

II.

Fama notorium non facit, sed ut cautius scriptum est, *in cap. ex literis 32. extr. de jurejur.* quasi notorium, Cujacius *in recit. ad cap. 7. extr. de bo. habit. Clericorum.*

III.

Quibus charitas & reverentia debetur, eorum famæ & existimationi parcendum est. *l. 1. §. ostendimus. de suspect. tut. ubi Wes. parat. n. ult.*

IV.

Fama bona est thesaurus inæstimabilis, Baldus *in l. 1. col. 4. Cod. de confessis*, quem refert. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 5. quæst. 3. num. 92.* Et est maximum bonum, per ea, quæ tradit Fran. Anton à Sousa *in relect. de censuris Bullæ Cœnæ, cap. 13. disp. 70, num. 3.* & ideò melius est nomen bonum quàm divitiæ multæ, *Proverb. 22.* Mascard. *de probat. conclus. 234. & seq. & conclus. 1219. num. 9. & 10.* Sayr *in clavi Regia. lib. 11. cap. 3. num. 1.* Plura de hoc Surdus *consil. 68. num. 17.* Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 5. cap. 875. num. 21.* Prodest enim multum bona fama, & expurgat omnem suspicionem, Cravett. *consil. 145. in fin.* quem refert cardinalis Tuschus *pract. conclus. tom. 3. lit. F. conclus. 69. num. 17.* in tantum, ut crudelis dicatur, qui negligit suam bonam famam, Anchar. *consil. 188. Visis consiliis. num 6.* Covarruv. *lib. 1. var. cap. 2. num. 8. in princ. vers. quibus suffragatur.* Dominicus Arumæus *decis. 13. num. 66. lib. 2.* Thomas Trivisan. *decis. 10. num. 15. lib. 1.* cum periculum infamiæ æquiparetur periculo mortis, Alexand. *consil. 133. circa executionem. n. 8. lib. 6.* Cardinalis Tuschus *d. conclus. 69. num. 20.* [& vita & fama pari passu ambulent. *l. 9. ff. de manumiss. vindict. 7. §. 1. l. 8. §. 2. quod met. causs. l. eorum 4.* ibi, *cuiusque salus aut existimatio. C. de Malef. & Mathem. l. 9. in princ.* ibi, *capitis famaq; periculum. de fideicom. libert. l. 26. Si quis omiss. caus. testam.* vide omnino Kremberg. *de necessar. defens. quæst. 8. n. 82.* Unde & Fama plus est custodienda, quàm oculi, & mortaliter peccat, qui eam non defendit jure. *cap. senti. 51. & cap. non sunt audiendi 56. 11. quæst. 3.* omnique emolumento pecuniario præponderat, *l. 104. de Regulis Iur.* Explicationis causa notandum, quod quotiens jura famam & vitam comparant, per intensionem de fama loqui, nam in rei veritate hæc duo revera non procedunt à pari, nec rectè comparantur, *l. 38. §. 9.* ibi: *Nam cuius famæ, multo magis vitæ parcendum. ad Legem Iul. de Adult.* Aut certè argumentum ab æquiparatis non est admittendum, quando subest diversa ratio, *l. 60. §. 1.* ibi: *sed hoc dissimile est. de Condict. indeb.* Vitæ enim periculum longè maius est periculo honoris; honorem enim læsum vindicare legitimis possumus remediis: non etiam vitam recuperare. Kremb. *d. q. 8. n. 36. & seqq.* v. omninò Wes. *de Proc. n. 5. post med.*]

CAP.

Cap. IX.
De Familia.

Familia gaudet privilegiis patrisfamiliâs. Glossa *in l. 2. C. de Episcop. & Cleric. & in l. restituenda 6. C. de Advocat. diversor. judicum.* Dignitatem autem familiæ, masculi, non fœminæ conferunt *l. 1. §. pen. de ventre inspic.* Iacob. Aren. & Cyn. *in l. publico 1. C. ad Leg. Iul. de Adult.* Bald. *in l. maximum 4. Cod. de libb. praterit.*

Cap. X.
De Familiaritate.

Axioma I.

Familiaris inimicus pessimus est retributor: Et nulla pestis efficacior est ad nocendum, quàm familiaris inimicus. *l. data jam 27. C. de donat.* quia homo non sibi præcavet ab eo. Minus enim jacula feriunt, quæ prævidentur, Abb. *in cap. & si Iudaos 13. de Iudais.* Adde gloss. *in cap. si inimicus. super verbo, Hostis. distinction. 93.* & Bartolus *in l. 2. Cod. de indictione.* Damas *regulá 53.*

II.

Ex nimia familiaritate contemptus dignitatis oritur. *l. 19. de offic. prasid.* & Abb. *in cap. Et si Iudaos 13. de Iudais.* addit, hoc fieri inter rusticos & fatuos, non inter prudentes, quia inter sapientes parit familiaritas benevolentiam & amicitiam: nam confabulatio & conjunctio inducit & conservat amicitiam, ut refert Aristoteles *lib. 8. Ethicor.* & auget affectionem, *ut in l. 4. C. de Cast. pec.*

Cap. XI.
De Favore. *Vide supra* De Actore.

Axioma I.

Favorabilior debet esse judex in absolvendo, quam in condemnando. *l. favorabiliores 125. de Regulis Iuris. l. si prases 32. ff. de pœn. l. Arrianus 47. de Obligat. & Act.*

II.

In favorabilibus personæ ita juvandæ sunt, ne tamen justitia lædatur. *cap. 6. extr. de donat. inter vir. & uxor. l. 4. C. de emancip. liber.* ratio, quia nulli hominum jus suum detrahendum, *l. 2. de his qui sui vel al. jur. l. 31. §. 1. vers. &*

verſ. & probè. Depoſiti. elegans huius rei exemplum occurrit, *in cap. ex tenore* 11. *de foro compet.* ibi: *ſic ſumus viduis in juſtitia debitores, ut tamen aliis injuſtitiam facere non debeamus*: & *in cap.* 6. *de donat. inter vir. & uxor.* ibi: *licet etiam Eccleſia in cauſſa viduarum ſe favorabilem debeat exhibere; contra juſtitiam tamen non eſt eis favor Eccleſiaſticus concedendus*: nec abhorrent ab hac ſententia juris canonici civiles conſtitutiones: ſic graviter olim prætor ne dum in favorem partus mulieri poſſeſſionem pollicetur, aliis prædæ occaſionem præbeat. *in l.* 1. *ſi vent. nom. mul. in poſſ.* proſpexit, ratio, quia quemadmodum facilis eſt circa poſſeſſionem dandam mulieri, ita calumniam eius non debuit relinquere impunitam. *l.* 1. *in princip. Si mul. vent. nomine.*

III.

FAVORE quod conceditur, non retorquetur in odium, *l. nulla juris ratio* 25. *de legib. l. quod favore* 6. *Cod. eod. tit. cap. quod ob gratiam* 61. *de Regulis Iuris. lib.* 6. [*ubi vid. omnino* Petr. Peck. Exemplum & textus allegans *in l.* 3. §. 5 *de Carbon. Edict.*] Thomas de Thomaſſet. *in floribus Legum, reg.* 243. ubi ait procedere, niſi aliquis in legem ipſam peccaverit. *& pag.* 258. ubi intelligit, niſi ſua culpa retorqueatur, Surdus *deciſ.* 195. *num.* 5. Monet *in tract. de opt. canon. cap.* 3. *num.* 142. Cardinalis Mantic. *de tacitis & ambig. convent. lib.* 2. *tit.* 12. *num.* 27. Octav. Glorit. *reſp.* 1. *p.* 3. *num.* 39 Sigiſm. Scacc. *de commerc. & camb.* §. 2. *gloſſ.* 5. *num.* 308. Joan. Maria Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quaſt.* 43. *ſect.* 1. *num.* 18 *pag.* 93. Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. cap.* 651. *num.* 21. *& cap.* 665. *num.* 20. *& cap.* 656. *num.* 17. [Exceptio eſt egregia in beneficiis alternativè & ſub electione conceſſis, ut eſt beneficium induciarum & ceſſionis. *l. ult. Cod. qui bonis ced. poſſ.*

IV.

FAVORI ſuo quilibet renunciare poteſt, [*text. eſt in l. pen. C. de pact. ibiq. gloſſ. l.* 46. *de pact. ubi vide ſimul exemplum*] *l. cum pater* 77. §. *libertis* 27. *ff. de legat.* 2. *l. ſi judex circumvento* 41. *ff. de minorib. l. poteſt* 71. *ff. ad Leg. Falcid. l. ſi quis in conſcribendo* 29. *C. de pactis. l. quoties* 13. *C. de fide:com. l.* 2. *C. ut in poſſeſſ. leg. l. penult. C. de Epiſcop. & cleric. cap. ad Apoſtolicam* 16. *de regularib. cap. ſi de terra* 6. *in fin. de privileg.* Bart. *in l.* 1. *C. de pact.* Antonius Gomez *var. tom.* 2. *cap.* 13. *num.* 17. Menoch. *conſ.* 89. *num.* 97. Surdus *conſ.* 198. *num.* 2. Vitalis de Camban. *in tract. clauſular. pag.* 241. *num.* 9. Cardinalis Mantic, *de taci-*

de tacit. & ambig. convent. lib. 12. tit. 18. num. 20. Monet. *de opt. canonica. cap.* 3. *num.* 207. *& cap.* 6. *num.* 4. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut. fin. cas.* 13. Ferret. *in Constitut. Cathaloniæ. gloss.* 4. *num.* 86. Rot. *decis.* 265. *num.* 3. apud Farinac. *p.* 1. *recent.* Ambrosin. *Perus. decis.* 3. *num.* 15. Intellige, si ipsius renuntiantis tantum, & non alterius favorem concernat, *cap. cum tempore* 5. & *ibi* Panormitanus *num.* 2. *de arbitr.* & sic quando ipsi renuncianti principaliter, nec secundariò favor concessus est, Joan. Mar. Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 76. *per tot.* [Excipe, si renunciatio vetita per Leges prohibitorias, vid. Perez. *num.* 3. *Cod. ne fidejuss. dot. dentur.* & Pacius Anal. C. *Quando imp. inter pupillos. num.* 7. *cap. diligenti* 12. *in fin. extr. de for. comp.* verbi causa, si aliquid constitutum sit, non tam in favorem privatum personæ, quàm publicum ordinis. Qua ratione etiam utitur Wesenbecius *in Com. C. de SC. Velleian. num.* 11. negans mulierem illi SCto renunciare posse; quia SCtum illud non in solius mulieris favorem factum sit; sed etiam contineat respectum aliquem publicæ honestatis: quia intercedere virile munus sit. Hinc Gail. 1. *observ.* 40. *num.* 11. negat, patrem renuntiare posse querelæ inofficiosæ donationis: quia ea non tam favorem patris, sed & liberorum concernit, nec beneficio, *l. hac Edictali* 6. *C. de secund. nupt.* nec *l. si unquam* 8. *C. de revoc. donat.* Arum. *disp.* 7. *th.* 2.

At limitationem hanc dubiam iterum reddit inculpatio Cuiacii, *ad d. cap.* 12. qui ait, hanc limitationem fucum continere: quia Clericus renuntians, non infringit jus Universitatis, seu cæterorum Clericorum, sed suum, *l.* 2. *& l.* 7. *Quod cuius univers.* Responderi potest cum Barbosa *ibid. num.* 4. quia permissio seu licentia renunciandi, singulis concessa, denique vergeret in præjudicium ordinis, vel potius fori Ecclesiastici. Ex hoc igitur capite & argumento non malè glossa & DD. communiter inferunt, miserabiles personas non rectè privilegiis hisce renunciare: (1) quia sic contra mentem Imperatoris prorogarent forum, (2) quia imbecillitati eorum sic facilè imponeretur.]

V.

FAVOR publicus præfertur privato, *l. unic. Cod. de officio Comit. sacrar. largit.* Joan Maria Novar. *quæst. for ens. lib.* 1. *quæst.* 34. *num.* 3. *cum seqq.*

V I.

FAVORES sunt ampliandi, *l. cum quidam 19. ff. de liber. & posthum. cap. odia 15. de Regulis Iuris. num. 6.* Thom. de Thomasset. *reg.209.* Joan. Maria Novar. *in praxi elect. & variat. fori. quæst.5. n.5. & 6. sect.2. pag. mihi 142. & quæstion. forens. lib. 1. quæst. 23. num. 15.* [Odia verò sunt restringenda. Speculat. *de disp. & alleg. §.53. vers. vel in masculinum.* Unde cum favore quorundam, & aliorum odio aliquid sit statutum, dispositio illa non odiosa sed favorabilis videtur, Decius *in l. venia. C. de in jus vocand.* Joh. Cro. *in l. omnes populi. ff. de Iust. & Iur.* Aym. Crav. *cons. 118. num. 10. vol. 1.* Favorabili igitur in dispositione eiusmodi facienda interpretatio, ut favor extendatur, *cap. cum dilecti 6. de donat.* Alexand. *cons.13. col.4. vol.2.* Dec. *cons.49. col.3. cons.76. colum.2.*

CAP. XII.

Festinatio, Præcipitatio.

Axioma I.

Et Festinatio & mora nimia taxatur. *l.7. §. 1. de admin. & peric. tut.* qui autem medium tenet, acceptior est. Cuiacius *ad l. 15. §. cum ante 7. de jur. fisc. per illum textum.* Hinc eleganter inquit Augustinus *in can.. quæro ergo 21. caus.6. quæst.1. Non audeo sententiam præcipitare.* *Vid. l.3. & ibi* Observationes Mornacii *si pars hæred. pet.* Sæpo tamen coguntur Professores præfestinare, præterlabente hora. Cuiac. *lib. 11. respons. Papin. in l.9. de usur. pag. 479.*

I I.

Nemo est in judiciis præcipitandus, **man soll niemand übertreiben.** *l. 1, §. 12. de successor. Edict. l.6. de interrog. in jur. fac.* Ratio, quia Præcipitatio est justitiæ Noverca, vid. latè Harprecht. *ad princ. inst. de offic. judic. num.22. & seqq.* & plerumque ob temporis angustiam & festinationem non omnia ad amussim rediguntur in judiciis. Hartm. Pistor. 4. *quæst. 25. num. ult.* quod præsertim in criminalibus caussis locum habere debet. *l. 1. C. de requir. reis.* sicut nec ICtum decet se ex tempore resolvere. Hiltrop. 1. *de Processibus, cap.19. n.133.* Plena enim periculi res est, subitò evomere, quod diu non concoxeris: μέγας ὁ κίνδυνος εὐθὺς ἐξεμέσαι ὃ οὐκ ἔπεψας. ut ait Epictetus. sive ut Aristoteles *in problematib.* duobus locis: celeritate plerumque delinquitur. ἐν τῷ τάχει ἡ ἁμαρτία πλείων. A. Fabrottus *replicat. advers. Salmas. pag. 147.* Et conqueritur Ernest. Cothman. 1. *cons.29. num. 129.* de quibusdam, qui

fine cunctatione & diffidentia prudente (quæ tamen omnis consilii recti caput est) calamum arripiunt, & testamenta quævis, ex præscripto aliqua communi formula condunt, & hâc suâ nimiâ & abundante scientia non tantum voluntatem testantium impediunt, sed & totam penè Iurisprudentiam evertunt. Elegans exemplum refert Paulus de Castro: Baldum, cum adhuc puer esset, argumentatum esse contra Bartolum de casu unius legis, producto textu. (Hieronymus Cagnolus. *in auth. ex causa. C. de liber. prater. num* 30. dicit fuisse *l. cum mater* 28. *ff. de inoffic. testam. l. si instituta* 27. *l. ult. ff. d. tit.*) Bartolumque stupefactum, laudasse pueri ingenium, & in crastinum dixisse se responsurum. Quod imitatus est postea seculi sui Phoenix, & eximium juris Romani decus Iacobus Cuiacius. Sæpe enim responsiones ad propositas in jure dubitationes, rejecit in aliquem diem, addita huius facti sui ratione idonea & prægnanti: Nolle se autoritatem, tot annis in jure acquisitam, una calida & festinata responsione, in discrimen adducere. Not. Mich. Piccart. *in obserV. histor. decur.* tr. *cap.* 10. Vereor autem, ne in magno viro & exercitatio more Gallorum, defuerit: impotentiam enim ei manifestè objicit Robert. 1. *animadv. ult.*

III.

Festinans ad utrumque, neutrum bene peragit. Speculat. *de Assessoribus. §. finali.*

II.

Festinatio nimia suspicionem inducit Bald. *cons.* 219. *Vol.* 4. Hyp. Marsil *in l. unius. §. fere, qui ultro. n.* 6. *ff. de quæst.*

CAP. XIII.
De Fictione

Axioma I.

Fictiones non sunt perpetuæ, nec unquam, nisi semel fiunt: ita ut postquam casus in re ficta contingit, redeat res ad suam naturam. Anton. Mornac. *in obserVat. ad l.* 13. *ff. de Adopt.* ubi elegans exemplum subjicit: Si tabulis nuptialibus conventum sit, pecuniæ, quæ in dotem datur, partem fore immobilem, seu habendam esse pro immobili, ut scil. maneat proprium sponsæ patrimonium. Quemadmodum hoc fit resp. societatis; ita soluta matrimonii societate immobile amplius non censebitur id, quod, ut eiusmodi esset, societatis tantum gratia fictum fuerat.

II.

Multa colorata & fictitia in jure sunt, Hering. *cap.* 6. *de fidejuss. nu.* 101. velut venditio & locatio unius nummi. *l. si usus.* 66. *de jur. dot.* (2) in publiciana (3) actionibus, quæ dantur bonorum possessoribus, quas fictitias propterea

 appel-

appellat Vlpianus *in libr. regular. tit.28. §. pen.* (4) in traditionibus tacitis, *l.2. pro soc.* (5). in tacitis hypothecis, *t. t. in quib. cauf. pign. vel hypoth.* (6) in actione inofficiosi *l.2. de inoff.* (7) in privilegiis, *l. jubemus 14. §. scientes. C. de SS. Eccl.* & nullum est in jure frequentius verbum, quàm fingitur, videtur. adde Cuiac. *in Com. ad l.20. de R. C.*

Hanc regulam declara, quod fictiones in jure hæ tantum admittuntur, quæ naturæ & juri conveniunt. Cuiacius *in recitat. Cod. de furt.* Vid. Amplisf. Dn. D. Bicc. *de Acq. poss. q.12. p.168.* & quæ nituntur æquitate. *l. deniq. 19. ex quib. cauf. mai.* Grib. *de rat. stud. c.18.*

Limita 1. quod licet omnes fictiones sint super facto, Batt. *in l. non dubium 5. C. de legib.* juris tamen fictiones non pertinent ad ea, quæ sunt facti, *l.19. ex quib. cauf. mai.* Ant. Fab. 1. *Iurispr. Papin. 2. part. 5. illat. 3.* adde gl. & Bart. *in l. Verum est 31. ff. de R. I.*

2. Quod duæ fictiones non concurrant circa idem, *l. 1. & ibi* Dd. & Bald. *C. de dot. promiss.* nisi in casu, *l. captum 9. & ibi* Bald. *C. de postlim. revers.* vid. Bart. *in l. singularia 15. in princ. ff. de reb. cred. & in l. si verò non remunerandi 12. §. Marcellus 1. ff. Mand.* nisi procedant à diversis principiis. Bart. *in l. gerit 88. col. ult. de Acqu. hered. & in repet. l. si is qui pro emtore 15. quæst. ult. ff. de usuc.* Omnis enim fictio super alia fictione reprobatur, latè Bartolus & Iason *in l. si quis pro emtore 15. C. de usucap.* la Torre de Cambiis *disp. 1. quæst. 4. num. 27.*

3. Quod fictiones legis non extendantur ad impossibilia, *l. qui ad certum 14. ff. locat.* & Bart. *in l. Gallus 29. de liber. & posthum.* septem tamen casus fallentes iterum notat Iohan. Crotius *in l. 15. de usucap. num. 23. vers. pro resolutione.* sic verbi causa facta infecta fieri nequeunt. Bart. *in l. ead. pr. de duobus reis.*

4. Nec locum habent super non existentibus. *l. enim qui 56. de verb. obligat. l. quotiens 14. de Novat.* Bartol. *in l. singularia 15. vers. veniamus ad tertium. de reb. cred.*

5. Fictio translativa non procedit, nisi ambo extrema sint habilia, videlicet extremum à quo, & extremum ad quod. Iohan. Crotius *in l. si is qui pro emtore 15. ff. de usucap.*

III.

Fictionis est, ut relatum dicatur in referente, Cephal. *consf. 253. num. 7.* hoc est, ut dicantur nominata, Ripa, *in l. ait Prætor 5. §. si judex 1. num. 1. ff. de re judic.* inesse tamen proprie dicuntur, *l. Titia 134. § fin. vers. perinde. ff. de V. O.* & est communis opinio, *d. l.5. §. 1. de Re judic. vers. quasi quantitatem.* quæ dictio *quasi* improprietatem atque fictionem significat. *l. item. cum gl. ff. ex quib. cauf. mai.* gl. *in l. facto 60. de cond. & dem.*

IV.

Omnis fictio restringenda, nec ultra casus expressos extendenda. & sic intelligenda. quo minus tertius lædatur. Pruckm. *consf. 2. num. 238.* V. G. Forster, 2. *observat. 25.*

V. Fi-

V.

Fictio idem operatur quod veritas, *l. 1. ff. de adopt. l. cùm ex oratione 44. ff. de excusat. tut.* [*cap. cum dilectus 14. & seq. de Cler. non resid.*] Pichard. *in princip. Instit. quibus modis testam. infirm. num. 8.* Surdus *cons. 488. n. 16. & cons. 349. num. 45.* ubi intelligit, in fictione legis. [Nunquam tamen procedit ad veritatem inducendam, Bald. *in cap. contingit. col. 2. vers. dicunt Dd. extr. de dol. & contumac. per l. in bello. 12. §. facti 2. de Captiv.* ubi ea, quæ facta sunt, nulla constitutione infecta fieri posse dicuntur. Michaël ab Aguirre *Apolog. part. 2. num. 202.* apud Besoldum 1. *cons. 1.*] Et tantum operatur in casu ficto, quantum veritas in casu vero, *l. un. in princ. C. de rei ux. act. l. 1. §. hoc senat. 5. ff. ad SC. Treb. cap. ad audientiam 15. de Cleric. non resid.* [Socinus *cons. 23. col. 6. volum. 1.*] Everard. *in topic. legalib. à vi fictionis, num. 4. cum seqq.* Pichard. *d. loc. num. 5.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. gloss. 51. num. 28.* Rot. *decis. 104. num. 3. & decis. 266. num. 8. & decis. 319. num. 3.* Apud Farinac. *p. 1. recent.* Decian, *resp. 11. num. 150. lib. 1.* Joan. Maria Novar. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 143. num. 13.* Quia paria sunt, esse talem, vel haberi pro tali, unde si statutum dicat, quod aliquis habeatur pro cive, erit civis verè, & realiter, quando concurrit potestas in disponente, sicut in statuentibus, ut possint creare civem verum eum, qui non est, Paris. *cons. 71. Consultatio absoluta. n. 5. lib. 1.* Coin. *cons. 189. n. 5. lib. 2.* Bald. *cons. 480. Visa petitione. pr. vers. Sed his non obstantib. lib. 3.* Ruin. *cons. 227. Quia Manfredus. n. 2. lib. 1.* Hippolit. Rimin. *cons. 23. num. 110. cum multis seqq. lib. 1.* Ratio est, quia quando verba proferuntur ab eo qui habet potestatem faciendi, licèt sonent in fictionem, quòd licet habeatur pro tali, tamen faciunt verè talem, Castrens. *cons. 6. col. fin. vers. cum igitur. lib. 1.* ubi quod res judicata, quæ pro veritate habetur, idem operatur, ac si esset veritas. Alex. *cons. 2. Visis. num. 10. lib. 1.* ubi quod quando lex mandat aliquem, illegitimum haberi pro legitimo in casibus obstaculi litis civilis, intelligitur verus legitimus, & non fictè; secus asserens, si obstaret jus gentium, vel Canonicum in lege seculari, Anton. de Butr. *cons. 20. circa medium,* ubi extendit generaliter in omni actu pendente à potestate legis, vel statuti, quia si per verba fictionem denotantia est hæres verè, & nón fictè, quia potestas legis

hoc operatur, Bart. *in quæst.* 3. *in princip. num.* 8. ubi quòd in adoptione, quæ est ficta filiatio, tantum operatur fictio, sicut veritas in vero & naturali filio, & *num.* 10. quòd tantum operatur ficta confessio, quantum vera. Unde ex dictis colligitur, non posse fingere Principem id, quod impossibile est, nec verum esse potest, *l. adoptio 16. ff. de adopt. l. si ut certo 5. ad fin. ff. commodati*, Decian. *respons.* 69. *num.* 11. *vol.* 2. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss. si post, num.* 29. *in ult. impress.* [Fictio quando veritati præferatur, vide Cardinal. *in Clement. quod circa 6. quæst. ult.* DD. & Alexand. *in l. filio, quem* 22. *de liber. & posthum.*]

VI.

Fictio Juris naturam imitatur, in quantum potest, *l. adoptio 16. ff. de adoptionib.* Bartolus & cæteri *in l. si is, qui pro emptore 15. ff. de usucap.* Pichard. *ad princip. Instit. quibus modis testamenta infirmentur. num.* 5. Francisc. Molin. *de ritu nuptiar. lib.* 1. *compar.* 26. *num.* 22. Sigismundus Scacc. *de commerc. & camb.* §. 6. *gloss.* 1. *sub numero* 30.

VII.

Fictio cessat, ubi veritas locum habere potest, *l.* 15. §. 3. *l.* 16, *ff. de adoption.* Decianus *consil.* 11. *num.* 139. *lib.* 1. ubi quòd fictio semper cedit veritati, Cardinalis Tuschus *tom.* 5. *lit.* F. *conclus.* 221. *num.* 14. quia ubi concurrunt veritas & fictio, semper veritas præfertur, & attenditur Angel. Aretin. *cons.* 135. *Intellecto. num.* 11. *in fin. cum seq. vers. quin imò.* Francisc. Curt. jun. *consil.* 63. *n.* 4. ubi quòd quando fictio & veritas tendit ad eundem finem, inspicitur magis veritas, quàm fictio.

Cap. XIV.
Fidejussor.

Axioma I.

Fidejussoribus & aliis intercessoibusr jura facilè subveniunt. vid. Cuiac. *ad lib. XI. Respons. Papin. in l. 9. de usur.*

II.

Fidejussio habetur pro solutione. Bartol. *in l. rescripto 6. §. 1. de muner. & honor.* quem vid. omnino. *in l. statu liberos 3. §. si quis sic acceperit 12. de statulib.*

statulib. quod statutum de carcerando debitore non solvente, non habet locum contra eum qui fidejussorem præstat, & Bald. *in l. fin. Cod. ad Legem Falcid.* dicit, quod si creditor contendat de fidejussore, tunc fidejubere est solvere.

III.

Fidejussorem invenire, non cuivis facile. *Novell. 88. cap. 2. §. 1. & ibi* Gothofr. *l. 33. §. 2. C. de Episc. & Cleric.* Cuiacius *ad cap. pen. extr. de don. inter vir. & uxor.* ac proinde facilè remittitur. Cuiac. *ibid. per d. text. & per l. 6. ff. si cui plus quam. per L. Falcid.*

IV.

Fidejussorem ab aliquo exigere, contumelia quædam est, quasi sit eius fides dubia. *l. 17. in fin. de testam. tut.* Cuiacius *in Papin. lib. 5. quæst. ad l. 8. de prætor. stipulat.*

Cap. XV.

Fides bona, & mala. *vid. supr. lib. 2. c. 18.*

Axioma I.

Omnes contractus sunt bonæ fidei. *l. 4. Cod. de Obligation. & Action.* Huic regulæ gravissimè communis illa distinctio in contractus bonæ fidei & stricti juris *in l. 13. C. de pact. l. 3. C. in quibus caus. in integr. restit. l. 3. C. de reb. cred.* fundata videtur obstare. Vnde declarationis gratia notandum vocem bonæ fidei dupliciter sumi: (1) quatenus opponitur negotiis stricti juris, & hoc in sensu superior regula fallit. (2) Quatenus opponitur malæ fidei & dolo, & hactenus rectè ea procedit. adde *l. 11. §. 1. & l. seq. ff. de dol. l. 10 in pr. Mand.* Pac. *An. Cod. h. n. 5. & 6.* Bachov. *6. disp. de Act. th. 17.* aliter hanc difficultatem dissolvit Gifan. *ad d. l. 4.* & Rittersh. *3. diff. 9.*

II.

Bona fides etiam est incredulitas, seu alteri non credere, licet verum denuncianti, *l. pen. pro emt.* Quin dolo caret, qui non credit denuntianti. Cuiac. *in Paul. ad l. 2. Quod falso tutore. per illum textum.*

III.

Mala fides & dolus differunt, *l. 4. C. de crim. expil. hered.* ubi mulier, contrectans rem mariti mortui, sciens prudens, est in mala fide, adeoque restituere cogitur etiam fructus consumtos: neque tamen in dolo esse fingitur, cum adversus eam actio famosa non detur. Sic & non sequitur; hic non est bonæ fidei possessor, Ergo malâ fide possidet: Vel, hic non est malæ fidei possessor, Ergo bonâ fide possidet. Tametsi optimè sequatur: Hic est bonæ fidei possessor. Ergo non possidet malâ fide, & econtra. Nam bona fides & mala fides non sunt contraria immediata; sed datur medium inter fidem nec bonam.

bonam, nec malam: ut, in dubitante. At bona fides & non bona fides sunt contraria immediata. Covarruv. *in cap. possessor. §.5. num.2. & 3. de R. I in 6.* Zas. *in l.3. §. ult. n.9. de acq. vel am. poss. col.272.*

IV.

Bona fides possidenti tantundem præstare solet, quantum veritas. *l. 136. de R. I.* Wes. *de publ. in rem act. num.2. in fin.*

V.

Bona fides & justus titulus differunt. *pr. & t. t. I. de usucap.* aliquando tamen præstat titulum præsumtivum. *l. 10. si serv. vind.*

VI.

Mala fides probatur ex eo, quod res non sit sua, quia scire debuit, esse alienam. *l. fin. C. unde vi.*

VII.

Mala fides defuncti non nocet heredi. Alexand. *cons. 4. num. 1. vol. 2.* quia successor justam ignorantiæ causam habuit. *l. qui in alterius 42. de R. I. cap. cum quis 14. de R. I. in 6.* quod verum est, quoad ea, quæ facti sunt & spectant ad colligendos fructus, non ad ea quæ juris ut est usucapio. *l. 11. de divers. & temp. præscr.* Ampliationes, limitationes & fallentias. vide *in tom. Reg. Iur. 2. p. 51. sub lit. M.* ubi plurimi citantur autores.

VIII.

FIDEM fallere, & promissa non adimplere grave est, *l. 1. in princip. ff. de constitut. pecun. l. 1. ff. de pactis. l. 11. §. 1. ff. de Act. E. V.* Hippolit. *sing. 42.* Roman. *cons. 52. In quæstione. col. 1. vers. cum ergo.* Covarruv. *de sponsalib. p. 2. cap. 3. §. 4. num. 1.* Tiraquell. *lib. 13. connub. num. 42.* Roland. *cons. 85. num. 3. vol. 3.* Lara *in l. si quis à liberis. 6. si mater. num. 23. ff. de liber. agnosc.* Menoch. *cons. 156. num. 22.* Matien. *l. 2. gloss. 1. à num. 1. tit. 16. lib. 5. novæ Recopil.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 6. num. 3.* Octav. Gloric. *resp. 1. p. 3. num. 268. & resp. 2. num. 11.* Roias *sing. 63. à princ.* Petr. Martin. *in cap. afferte. de præsumt. in verb. afferte. p. 1. num. 19.* Anton. Quesad. *divers. quæst. cap. 30. num. 13. ad finem.* Menoch. *cons. 156. num. 22.* Dum hæc inter studendum scriberem, inveni Joan. Andr. *in proœm. Decretal.* incautè dicentem, quòd Hispanorum mos est non servare fidem, ubi Baldus *col. 6. vers. quare si aliqua*, ita inquit, *Cave tibi omninò à Cathalanis*, quorum dicta referunt Boër. *decis. 179. num. 8.* & Menoch. *de arbitr. casu 57.*

casu 57. num. 48. Miror equidem clarissimos Jurisconsultos itaparum modestè loquutos, nostris falsò imponentes, quod in illis non invenitur, quorum fidelitatem ac fidem mirè extollunt Titus Livius *decad. 4. lib. 4.* Mar. Siculus *de Hispanorum morib. lib. 4. prope fin.* Joann. Rendina *de maiest. Princip. in verb. non armis solum decoratam. num. 17. cum seqq.* Et ideò Imperatores Romani consueverunt semper fidelitate Hispanorum nota apud omnes existente, in custodiam corporum milites Hispanos adhibere jam inde à Julio & Augusto Cæsare, ut recensent Suetonius *in August. cap. 49.* Livius *decad. 3.* Morales *lib. 9. cap. 41.* Et ita Sertorius de cognatis non fidens ex incolis Hispanis custodiam habebat, ut observat Morales *libr. 8. cap. 19. & 20.* Christiani enim famuli erant olim Imperatorum, eosque ut fideliores securiùs retinebant in domo & custodia ipsi Imperatores, ut de Neronis seculo patet ex D. Paulo *cap. 4. ad Philip. Salutant vos omnes Sancti, maximè qui de domo Cæsaris sunt:* idque notant eius seculi scriptores, & præcipuè Tertullianus *cap. 36. & 37. in Apologet. adversus gentes*, & Irinæ. *lib. 4. cap. 49. contra hæreses.* [Fides ergo servanda est, sicut juramentum, aliàs perjurium committitur, & infamia incurritur, in Specul. *de Arbitris. §. qualiter. vers. sed idem est, si fides. & in §. sequitur. vers. sed pone, quod compromissum.* Alex. *in l. 4. §. dato. in fin. de jurejur.*]

Amplia I. quod si fidem grave est privatis fallere, ut hactenus probavimus, gravius est Principi ratione dignitatis, *arg. l. presbyteri 8. C. de Episcop. & Cleric. cap. cum quidam 12. de jurejur. cap. sicut dignum. 6. de homicid.* gravius enim peccat Princeps frangendo fidem quam inferior, & privatus, Paris. *cons. 82. num. 49. vol. 1.* Bellon. *cons. 37. in fin.* Aym. Cravett. *cons. 241. num. 19. vol. 2.* Rolandus *cons. 1. num. 32. vol. 2.* Cephal. *cons. 545. num. 100.* Menoch. *cons. 1. num. 227. & cons. 27. num. 24. & cons. 721. num. 3.* Rodolphin *de absoluta Principis potestate. c. 6. num. 183.* conveniunt tradita per Peregr. *cons. 87. num. 11. vol. 1.*

Amplia II. quod Fides publica etiam hostibus est servanda, *l. conventionum 5. §. 1. ff. de pactis. cap. noli 3. 23. quæst. 1.* quia est de jure gentium primævo, & sic de jure naturali, & semper continet bonum & æquum, aliàs Princeps non servans fidem privaretur commercio hominum, quod est summè cavendum, ut ait Castrens.

conf.318. Viso & examinato, colum. pen. verf. iu non obstantibus. Baldus *conf.343. Illustris Domine. in fin. lib.2.* ubi quòd si quis captus in bello licito, relaxetur sub juramento de revertendo, tenetur reverti: ubi tamen limitat, quando ageretur de redeundo ad capturam propter debitum civile, quia non tenetur reverti, *& conf.358. Licet latrunculus: per totum. eod. lib.2.* ubi quòd quando bellum non est justum, vel propter crudelitatem hostium relaxatus timet mortem, non tenetur redire, quamvis promiserit etiam cum juramento reverti. Et hoc Axioma exornant Duen. *reg.16. in fin.* Menoch. *conf.100. num.187. & num.218. cum seqq.* Cardin. Tusch. *tom.3. lit. F. concl.335. per tot.* Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib. 2. diss. 13. num.4. cum seqq.* ubi intelligit de personis publicis, non de privatis. [Vid. Bertachim. *repert. iur. sub hac rubr. fol. 130. fac.2. col.3.*]

[Limita, quod fides in malis promissis non servanda, *cap. in malis promissis 96. & cap. non est obligatorium 58. de Reg. Iur. in 6.* Thom. de Thomass. *reg.156.* ubi declarat procedere in malis promissis, quæ servari non possunt sine peccato mortali.]

IX.

FIDEM frangenti fides non est servanda, *l. eum qui 21. §.1. ff. de inoff. testam. l. quæro 54. §. inter locatorem 1. ff. locati l. qui fidem 16. ff. de transact. l. Iulianus 13. §. offerri 8. ff. de act. empt. l. cum proponas 21. ad fin.* ubi *gloss. ult.* Bartolus, Baldus & Alexand. *C. de pactis.* [Gothofred. *ad l.21. C. de pact. lit. m. l.6. C. comm. utriusque.*] *l. pollicitatione 3. C. de sponsalib. cap. esto subjectus 6.* ubi glossa *verb. deseratur 95. dist. cap. pervenit 3. vers. nec tu.* ubi *gloss. ult. de jurejur. cap. frustra 75.* ubi *glossa 1. de Regulis Iuris. libr. 6.* Rolandus à Valle *consil. 57. num.20. lib. 1.* ubi dicit, hanc esse regulam generalem. Johannes de Anan. *conf. 7. num.8.* Socinus *reg. 8.* ubi limitat septem modis, [Hippol. Marsil. *in sing. 155. incip. frangenti.* & Jacob. de S. Georg. *in l. cum proponas vers. nota illud vulgatum. C. de pact.* ubi hanc regulam notabilibus modis limitat.] Tiraquel. *de retract. convent. §.3. gloss. unic. num. 19.* Thomas de Thomasset. *in florib. legum. reg.129.* Josephus Ludov. *tom. 3. commun. opin. tit. de probat. conclus. unic. vers. qualibet enim. pag. mihi 423.* Menoch. *conf.1. num.364.* Surdus *conf.359. num.9.* Cardinal. Tusch. *tom.3. lit. F. conclus.337. per totam.* Mar. An-

Mar. Antonin. *var. resolut. lib.2. resol.17. num.11. & 13.* Christoph. de Pace *in scholiis ad leges styli, l.41. num.26.* Seraphin *de privilegiis iuramenti, privileg.64. num.15.* Cardos. *in praxi Iudicum. & Advocat. verb. fides. num.2.* Farinac. *in praxi crimin. part.1. quaest.27. num.65.* Alex. Trentacinq. *var. resolut. lib.3. tit. de verbor. obligat. resolut.2.* Octav. Glorit. *resp.1. p.3. num.169.* novissimè Noguerol. *allegationum juris. tom.1. allegat.6. num.70.* [Rationem huius regulae vide apud Reinking. *libr.1. de regimine seculari & Ecclesiastico, class.1. cap.5. numero 89.*

Amplia primò, ut procedat, etiamsi in minimo fides deficiat, Surdus *de aliment. tit.8. privileg.61. num.26.* Sebast. Nanci. *ad l.2. ff. de jure immunit. num.2. cum seqq. & ad l. si pater. C. de novation.* Gonzal. *ad reg.8. Cancellar. gloss.31. num.5. cum seqq.* Puteus *decis.357. in fin. lib.3. in utraque edit.* ubi dicit, quod propter unum minimum capitulum non servatum, obstat exceptio agenti. Unde obligati observari pacta & conventiones, si contraveniunt etiam in uno, non possunt petere sibi observari, ut per Castrens. *cons.176. Videtur. colum.2. in fin. lib.3.* Natt. *cons.481. in fin.* Riminaldus jun. *cons.122. num.30. & seq. lib.2.* quos refert Cardinalis Tuschus *d. lit. F. conclus.337. num.6.*

Amplia secundò, etiamsi intervenerit juramentum, ut per Roman. *cons.244. Pro evidentia. num.2.* Ruin. *cons.136. colum.4. vers. quoad aliud. lib.5.* Roland. à Valle *cons.57. num 21. lib.1.* Card. Tusch. *d. conclus.337. num.3.* Mar. Antonin. *var. resolut. lib.1. resolut.87. num.22.* [Jacob. de Sanct. Georg. *in l. cum proponas. vers. nota illud vulgatum. C. de pact.* Jusjurandum enim tacitam conditionem habet, si is, cui datur, fidem non violaverit, *fac. l. quidam, cum filium 132. ff. de V.O.*]

Quae quidem ampliatio procedit, quamvis ultra juramentum additur clausula, *Rato manente pacto*, quia adhuc non tenetur servare fidem & promissa is, cui non servatur per adversarium. Gozadin. *cons.31. num.5.* Rolandus à Valle *d. cons.57. num.22. lib.1.* Card. Tusch. *d. conclus.337. num.5.*

Limitationis loco nota, quod regula haec locum non habet in contractibus nominatis, post executionem. Baldus & alii *in l. incivile 12. Cod. de rei vindic.* Sublimitat Rolandus à Valle 4. *cons.69.*

 num.41.

num. 41. alias fallentias, vid. in Tom. de Regulis Juris *sub litera F. pag.* 487. *& seq.*]

Cap. XVI.
Filius.

Axioma I.

Filius familias in publicis muneribus pro patrefamilias habetur. *l. nam quod* 14. *ad SC.Trebell. l.*27. *juncta l.*78. *de judic.* Wesenb. *in parat. de tutel. num.* 5. Idem est quoad castrense peculium & quasi, *l.*2. *ff. Ad SC. Maceden. l.*3. *C. de Castrens. pecul.*

II.

Filius; ergo heres: D. Paulus *ad Galat.* 4. *Vers.*7. §. *sui autem* 2. *Inst. de hered. qual. & differ.* Quo ipso onus probandi in filium transferri videtur, se scilicet à patris hereditate abstinuisse. Carpz. *part.*3. *Constit.*14. *Defin.* 20. *num.* 2. *& seqq.* Sed advertendum est: argumentum illud solum procedere in favorem filiorum, ad hoc, ut ipsorum intentio sit fundata, si velint esse heredes, aut petant hereditatem paternam; ut nempe præter filiationem, nihil ulterius teneantur probare. Carpzov. *d. loc. num.*4. Mantic. *de conject. ult. Volunt. lib.*12. *tit.*1. *num.*3. Gail. 2. *observ.* 128. *num.* 3. Goedd. *cons. Marp. lib.* 1. *consil.* 26. *num.* 37. *& seqq.* Everhardus *in loc. ab auctoritat. num.* 9. Neutiquam verò id ipsum in odium eorum est detorquendum, ut scilicet aliorum quoque contra ipsos agentium, propter onera hereditaria, intentio sit fundata. Menoch. 4. *præsumpt.* 99. *num.* 4. Licet enim filius sit propter jus filiationis: Attamen in arbitrio eius est, an velit eo jure uti, nec ne. *l. est, qui se* 12. *de adquir. hered. l.* 1. *&* 2. *C. si minor se ab hered. abstin.* Carpzov. *d. loc. num.*6. *&* 7.

III.

Filii parentum egregiorum, præ aliis omnibus, ad honores & munera sunt promovendi. *l.*13. *C. de Advoc. div. jud. tit.*1.

IV.

Filius regulariter sequitur creditorem patris. *cap.* 2. *de convers. infidel.* Baldus *in l.*8. 9. *&* 10. *ff. de Senator.* Bartolus *in l. fin. ad Municipal.* Alex. *in l. assumptio* 6. *ff. d. t.* ubi dicitur verum, etiam quoad originem, & sequitur agnationem patris, præsertim in concernentibus commodum. Baldus *in l. fin. C. de serv. fugitiv.* Quod est verum, etiam stante statuto, quod filius denominetur à matre. Bartolus *in l. exemplo* 36. *C. de decur.* vid. tamen eundem *in l.* 1. *col. ult. ff. ad municip.*

V.

Filiorum appellatione qui comprehendantur, vid. latè Bertachin. *in Repertor. part.*2. *lit.F. fol.*137. *fac.*2. *& fol. seq.*

VI. Filius

VI.

Filius regulariter puniri non debet pro delicto patris. *l.2. §.7. ff. de Decurion. & ibi gloss. l.26. ff. de pœn. l.22. C. eod.* Hanc regulam, cum suis ampliationibus, limitationibus & fallentiis, vid. in tom. Reg. Iur. 1. *lib.6. sub hac rubr. pag.509. col.2. & p.512. col.1. in fin.*

CAP. XVII.

Finis.

Axioma I.

Omnis agens agit propter finem, & finis est, qui movet agentem. *l. Si pater 4. C. de hered. instit. l. Eam 14. C. de fideicommiss.* ubi Baldus. Hinc fine deficiente, deficit effectus. Exemplo *l.1. C. de Condict. ob caus.* Vigel. *in dial. jur. p.212. Vid. supr. sub lit. C. Cessante causa &c.* Et fine existente, cessat res vel actio, quæ ad finem tendit. Exemplum *in §. fin. Instit. de Auter. tut. & l.65. §. item, si alicuius. ff. pro socio. l.12. §. si quis servum. de captiv. & postl. l.1. §. interdictum. ff. uti possid.* Vigel. *d. loc.* Quare etiam frustra fieri dicitur, quod factum non relevat, *l. aliquando 15. §. si sub conditione 2. ad SC. Vellejan. l. si quis 6. §. exigitur 2. de Edendo.* ibi: *Ne ferrè vel supervacuas.* & *ibi* Angel. notat, & concordantes allegat Iacob. de S. Gregorio. Exempli causa, quando cessat caussa aditionis, ea per calumniam fieri censetur. Baldus *in Rubr. C. de fid. instrum. num.12. Vers. Conclusio.* Hieronym. Magon. *decis. Rota Lucens. 5. num.7. & 8.*

II.

Quod contra vel præter finem & usum rei fit, ratum non est. Exemplum *in l.3. §. dua autem. in fin. ff. de Carb. Edict. l.1. §. Exceptionem. Vers. cum enim propositum. ff. quarum rerum act. non dat. l. plerique 18. ff. de in jus voc. l.129. de Regulis Iuris.*

III.

Qualis est finis, tale quoque censetur id, cuius est finis. Exemplum *in l.1. §. huius studii. ff. de I. & I. l.4. §. item, fieri. ff. de alienat. jud. mut. caus. fact. l. si quis sit 17. §. item apud. ff. de adilit. Edict.*

IV.

Finis est duplex, τέλος ᾧ, καὶ τέλος οὗ. Ita finis cui fit medicina, est æger: cuius contrarium est sanitas, Hugo Grotius *in defens. fid. Cathol. adVers. Socin. cap.1. p.3.* Wesenbec. *in parat. de pact. num.8.* Vnde non datur finis ubi principium non præcessit, & non dicitur desinere, quod nunquam cœpit. *l.96. de condit. & demonstr.*

VI.

Causa finalis separanda est sæpenumero ab impulsiva. Ita enim defectus causæ finalis, facit locum conditioni caus. dat. caus. non seq. Defectus autem causæ impulsivæ; tunc demum nocet, cum per eum ipsum stat, qui implere debet, quo minus impleat. A. Fab. 45. *de Err. Pragm. c. 9. p. 991.*

VII.

FINIS est primus in intentione, & ultimus in executione, *l. 1. C. de execut. rei judic.* [Grotius *lib. 1. de relig. Christ. p. 39.* Scalig. *lib. 1. in Aristot. de plantis. pag.* 102. *& lib. 2. de plant. pag.* 292.] Aristot. *lib. 2. Physic. cap. 7. quæst.* 20. *art.* 2. Tiraquell. *in tract. Cessante caus. limit. 1. num. 6.* Ægid. *in proœm. decret. super gloss. rubr. 9.* ubi subdit, quòd finis movet efficientem, efficiens præparat materiam, & tandem in eam præparatam inducit formam, ex quibus finis, & effectus causarum efficitur, Surdus *cons. 67. num. 30. & consil.* 133. *num.* 21. *& cons.* 199. *num.* 12. *& cons.* 217. *num.* 4. Giurba *in consuet. Messanens. cap. 1. gloss. 4. num.* 112. Cardinal. Tusch. *practic. conclus. tom. 3. lit. F. conclus.* 378. *num.* 11. de fine cui competit judicare, convenit etiam judicare de mediis, Philosophus *lib. 1. Ethic. cap. 1.* text. *in cap. præterea 5. de offic. deleg.* nam media sequuntur naturam sui finis, & ab eo regulantur, *l. oratio 16. ff. de sponsalibus.* [Et proprium quidem est Philosophorum in caussas inquirere, JCti ubi finem habent & effectum, de mediis non adeò sunt solliciti. *l. mulier 22. Ad SC. Treb. l. si mater 3. C. de inst. & subst.*

VIII.

FINIS actus est expectandus, *l. diximus 4. ff. de excusat. tutor.* Everhard. *in topic. legalib. loco* 106. Tiraquell. *de retractu lign. ad finem tit. num.* 18, 19. *&* 23. Mari. Giurba *in consuetud. Messanens. p. 1. cap. 1. gloss. 4. tit.* 12. [non quod præsens est. Ceph. *3. cons.* 329. *num.* 22.] Et attendi debet in dispositionibus, quæ ad certum finem factæ sunt, ut contrarium non operentur, quia in præteritis finis est primus in intentione, & finis de Jure communi est victoria, [Cothm. *lib. 1. cons. 9. num.* 112. *& seq.*] Oldrad. *cons.* 283. *in princip.* quem refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 378. *num.* 1. inducta enim ad unum finem, non debent illius oppositum operari, *l. legata inutiliter* 14. *ff. de adimend.*

mend. leg. Socinus *consil.* 38. *colum.* 2. *volum.* 1. Menochius *consil.*151. *num.*30. *& cons.*170. *num.*11. *& cons.*362. *num.*34. Octav. Glorit. *resp.*1. *part.*3. *num.* 39.

IX.

A FINE res denominatur, *l. ex imperfecto* 23. *ff. de legat.* 3. *l. rem non novam* 14. *§. fin. Cod. de judic. l. sed & si quid* 25. *§.*1. *ff. de usufructu. §. omne autem jus. ult. Instit. de jure naturali, gentium & civili, cap. fraternitatis* 6. *§. fin. de frigidis & malefic.* Barthol. Perett. *ad extrav. ambitiosæ, de rebus Eccles. non alien. pag.* 93. *num.* 23. *&* 24. Albanus *cons.*52. *num.*7. Surdus *cons.*164. *num.*32. Cassanat. *cons.* 45. *num.*10. Giurba *ad consuetud. Messan. p.*1. *cap.*1. *gloss.*4. *num.*112. *vers. ut omnia.* [Finis enim designat, qualis res censenda sit. textus *in cap. fraternitatis. §. ult. de frigid. & malefic.* ubi Barbos. *num.*10. *l. sed & si quid* 25. *§. ult. de usufr.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 52. *num.* 7. Finis enim est nobilior omnibus, quæ sunt ad finem. *l.* 19. *§.*13. *de aur. & argent. leg.* Aristot. *lib.*3. *Topic.*]

X.

FINIS intelligi debet, ut conveniat suo principio. Surdus *decis.*43. *num.*15. [Baldus *in l. quamvis C. de fideicom.*] & ideò modus agendi, seu excipiendi inspicitur, ut inde finis colligatur, glossa magna *in fin. in cap. hac quippe* 10. 3. *quæst.* 6. quam singularem attestatur Baldus *in l. Papinianus. colum. penult. C. de sent. & interlocut. & in l. nec quicquam. §. ubi decretum. de offi. Procons.* quem referunt Felinus *in cap.*1. *num.*17. *vers. ultima conclusio, de except.* Octav. Glorit. *resp.*4. *num.*13. [Unde non datur finis, ubi principium non præcessit, & non dicitur desinere, quod nunquam cœpit, *l.* 96. *de condit. & demonstr.*]

XI.

Ordinata ad finem boni, non debent malum operari. Gemin. *cons.*126. *num.*2. *vers. ordinata.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.*5. *lit.* O. *conclus.* 181. & inducta ad unum finem contrarium effectum operari non debent. *l. legata inutiliter* 19. *ff. de leg.* 1. Rot. *decis.* 140. *num.* 4. *in fin. p.* 2. *in posthum.* Farin. aliàs *p.*4. *recentior.* adde *supra lib.* I *H.* *cap.*63. *ax. ult.*

CAP.

Cap. XVIII.

Fiſcus.

Axioma I.

Omnia jura, quæ loquuntur de fiſco, habent etiam locum in privato: niſi in Lege dicitur eſſe ſpeciale in fiſco. *l.* 1. *C. de H. P. l. item veniunt* 20. *§. in privatorum* 9. *junct. gl. ibid. in verb. publica. ff. eod.*

Limitationis loco nota dictam regulam tum demum veram eſſe, ſi ſtatim à una eademque L. cauſæ privatorum ſubjiciantur cauſis fiſcalibus. *d. l.* 1. *l. l.* 20. *§.* 9. Berlich. 1. *concluſ.* 23. *num.* 7. Item ſi diſpar ratio non appareat. *l. idem* 12. *de compenſat.* Weſenb. *in com. Cod. de uſur. num.* 7. *pag.* 1589. *in fin.* adde omnino C. A. *de jure fiſci, tb.* 20.

II.

Boni Principes ſemper privatis potius, quàm fiſco favent. *text. eſt in l.* 2. *C. Theodoſ. de Advoc. fiſci.* Exemplum eſt *in l.* 2. & *l.* 6. *C. de ſervo pignorato.* ubi Imperarores non favent fiſco ſuo: & pupillis tamen favent. Pupillus enim & fiſcus habent tacitam hypothecam in bonis debitoris, & ob id debitor pupilli, ſi manumittat ſervum, nihil agit: ſi verò debitor fiſci manumittat ſervum non obligatum aut pignoratum, fiſco ſpecialiter, valet manumiſſio. Cuiac. *ad l.* 10. *de jur. fiſc.*

Limita, niſi cauſſa non tam fiſcum Principis quàm ad totam Rempub. pertineat, velut eſt cauſſa primipili. *l.* 3. *C. de primip.* contributionum & penſitationum publicarum. *l.* 1. *C. ſi propter pub.* unde Germani Herren und Heiligen gehen über alles.

III.

Quod ſemel ſumſit fiſcus, nunquam reddit, Cuiac. *in recit. C. de requir. reis. per l.* 2. *C. d. t.* & *l.* 1. *ad Leg. Iul. de ambit.* Vnde eſt, quod licet facinoroſus à Principe reſtituatur, tamen regulariter bona non recipiat. *l.* 9. 7. & *paſſ. C. de ſent. paſſ.* & *reſt.* licet verbum reſtituendi latius pateat. *l. ult. §. fin. de V. S.* unde etiam eſt, quod *in l.* 42. *de cond. indebit.* dicitur, pœnæ non ſolent repeti, cùm depenſæ ſunt.

Cap. XIX.

Fœmina.

Axioma I.

Fœmina ab omnibus officiis publicis remota dicitur. *l.* 2. *ff. de Reg. Iur.* quæ Regula indefinita, univerſaliter procedit, in quacunque fœmina, niſi eſſet Regina. Decius *in d. l.* 2. ubi etiam Cagnol. *l. fœmina. ff. de edend.*

l. 1. ff. de postul. Item ita intelligitur statutum, ut extantibus masculis, fœminæ non succedant, de quo per Alber. Brun. *in tract. Extantibus mascul. in principio.*

II.

Fœminæ regulariter deterioris conditionis, quàm viri.

Hanc regulam declara, quod procedat, quantum ad civilia & publica officia pertinet. *l. 1. ff. ad SC. Vellean. l. fin. C. arbitr. tutel.* Vid. Andr. Tiraquell. *in legib. connubial. gloss.* 3. *num.* 160. Chassan. *in consuet. Burgund. in tit. des Iustices. Rubr.* 1. § 6. *num.* 40. Nam in aliis multis fœminæ melioris sunt conditionis quàm viri, quales casus ponit Hippol. *in sing.* 248. & nominatim undecim Specul ponit *in tit. de Procur. §. ratione. num.* 3. octodecim verò Dec. *in d. l.* 2. *de R. I. num.* 70. *usq. ad n.* 83.

III.

Fœminis dignitas mariti tribuit splendorem, *l.* 8 *ff. de Senat.*

CAP. XX.
Forma, causa Formalis.

Axioma I.

Non debemus plus ad formam, seu substantiam alicuius actus exigere, quàm lex ipsa exigit. *arg. l. illam meritò* 19. *Vers. superstitibus quidem. C. de collationib.* & *Novell.* 18. *cap.* 5. Harprecht. *ad §.* 3. *Instit. de locat. num.* 236. vide infra Lex.

II.

Causa formalis & finalis aliquando in idem recidunt. Wesenb. 1. *cons.* 16. *num.* 4. *ubi vide.* Sic Scalig. 3. *poetic.* 8. sic verbi causa, cùm natura molitur hominem, pro fine dicitur habere ipsam formam. Est sanè forma finis generationis. Alii sic efferunt: Forma aliquando diverso respectu, etiam causæ efficientis, ut & finalis vicem supplet: *Efficientis* quidem respectu potentiore ab ea emanantium & operationum, in quas potentiæ desinunt. *Finis* autem respectu generantis & disponentis in rebus naturalibus, à quo nihil aliud intenditur, quàm consequentia formæ, sicut dici solet: Forma est finis, propter quem agens disponit materiam. Vnde Aristoteles: Quid est, & cuius gratia est, dicit esse unum. Vnde sic enunciatur ab Interpretibus. Finis generationis est forma rei genitæ: Finis generationis humanæ est forma hominis: Anima rationalis, quæ est in termino ad quem, istius mutationis. Et eadem anima rationalis est forma hominis producti.

III.

Forma rei perempta, si aliquid ex materia remaneat, potest durare circa illud, quod remanet, prior dispositio ac jus, actio & obligatio. Hanc regulam

Vvv probat

probat textus *in l.* 29. *§.*2. *de pign.* ubi combusta domo pignorata, vel diruta ita, quod ad aream sit redacta. durat pignus in ea, *l.*44. *§.*2. *de Legat.* 1. ubi legatum poculorum debetur, licet desierint esse pocula, & fuerint ad massam redacta. Hanc regulam cum suis ampliationibus & limitationibus vide apud Alb. Brun. *in tr. de increm. & decrement. concl.*6.*n.*23.

I V.

Ex forma denominatur effectus. Sic ex forma hominis, homo quis dicitur: ex forma equi, equus. Exemplum est *in l.* 7. *§.*12. *ff. de pact.* Sic etiam pacta dant formam contractui, ut vel nominatus, vel innominatus dicatur, & nunc hæc, nunc alia actio competat. *d. l.* 7. *in princ. & §.* 5. *de pactis. l.* 5. *ff. de præscript. verb.*

V.

Deficiente formâ, deficit effectus. Sic cum actionibus civilibus certa forma à legibus præscripta sit: puta, testamentis ordinandis, judiciis exercendis &c. formâ istâ deficiente, effectu caret actio, cuius exemplum proponitur *l.* 4. *C. de sentent. & interlocut. & l.* 1. *§.* 2. *de verbor. obligat. l.*14. *de statu homin.*

V I.

Forma alia est rei constituendæ, alia constitutæ. Sic ususfructus constituendi forma est, patientia constituentis;& usurpatio eius, cui constituta est. *l.*3. *de usufr.* ubi Wesenb. *num.* 9. Constituti, ut uratur, salvâ rei substantiâ. *princ. I. de usufr.* Sic feudi constituendi forma est investitura: Constituti, fidelitas. Sic Forma Legis constituendæ, est Sanctio: Constitutæ, est rationabilitas. Sic pacti constituendi forma in eo præcipuè conspicitur, dum quidam ex diversis animi motibus, in unum consentiunt. *l.* 1. *§.* 3. *de pactis.* ubi Colleg. Arg. *thes.* 77. alia est forma pacti constituti, nudus scilicet consensus. C. A. *d. loc. thes.* 85.

V I I.

FORMA substantialis dat esse rei, *l. Divus* 7. *ff. de in integr. restitut. l. Iulianus* 9. *§. si quis rem* 2. *ff. ad exhibendum. l. qui heredi* 44. *l. Mavius* 55. *ff. de condit. & demonstr. l. cum hi* 8. *§. si Prætor aditus* 17. *ff. de transact. l. qui per salutem* 33. *ff. de jurejur. l. in conventionibus* 219. *ff. de V. S. l. si is qui quadringenta* 80. *§. quædam* 1. *ff. ad Leg. Falcid. l. cum antiquitas* 28. *§. cum autem* 1. *C. de testam. Clem.* 1. *de rebus Ecclesiæ non alienand.* Aristoteles *Physic. lib.* 1. *cap.* 9. *quæst.* 10. *art.* 1. Jason *in l. cùm quis. num.* 11. *C. de juris & facti ignor.* Castellion. *consil.* 17. *num.* 9. ubi ait, quod forma substantialis sit illa, quæ dat esse rei, Everhardus *in topicis legalib. loco* 53. Baldus *in l. comparationes, in* 3. *quæst. in fin. C. de fid. instrum.* Decius *cons.* 429. *num.* 5. *& cons.* 434. *num.* 2.

num. 2. Tiraquell. *de retractu lign.* §. 2. *gloss.* 21. *à num.* 11. *&* §. 36. *gloss.* 2. *num.* 28. *& de retractu convent.* §. 4. *gloss.* 6. *num.* 31. Anton. Gomez *var. tom.* 1. *cap.* 2. *num.* 7. Escob. *de ratiocin. cap.* 6. *num.* 39. *& cap.* 11. *num.* 18. *& cap.* 31. *num.* 16. Cardinal. Tusch. *practic. conclus. tom.* 3. *lit. F. conclus.* 413. *num.* 2. Octav. Glorit. *resp.* 9. *num.* 34. Intrigl. *cons.* 1. *n.* 150. *& cons.* 3. *num.* 10. *lib.* 1. Sebast, Medices *de Regul. Iur. reg.* 7. *num.* 1. *& seq.* Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 71. *num.* 4. Valenzuel. *cons.* 120. *num.* 32. *& cons.* 187. *num.* 66. *tom.* 2. Et actus factus absque forma destinata dicitur non esse. *l. Iulianus* 9. §. *sed si quis rem* 3. *ff. ad exhibend.* Novar. *d. libr.* 1. *quæst.* 79. *num.* 9. *in fin.* [& Mutatâ formâ, propè extincta videtur rei substantia. *l. Iulianus* 9. § *sed si rem* 3. *ad exhib.* Et alia res censetur. Vigel. *in Dial. jur. lib.* 2. imò res ipsa abesse videtur, cuius forma mutata est, licet maneat idem corpus. *l. mulieris* 13. §. 1. *de V.S.* Bachov. *ad* §. *cum ex aliena* 31. *de rerum divis. pag.* 268.] Sic quando aliquid requiritur pro forma, eius omissio omninò vitiat, quando ea est substantialis, secus si non substantialis, sed accidentalis, ex alleg. per Francisc. Soar. *de legibus lib.* 5. *cap.* 31. *num.* 2. Salas *in simili tract. de legib. quæst.* 96. *tr.* 14. *disp.* 16. *lect.* 9. *num.* 36. In dubio autem forma præsumitur substantialis, non verò accidentalis, secundum Mathesil. *sing.* 130. *&* 131. Rolandum *cons.* 43. *num.* 13. *lib.* 2. *& cons.* 30. *num.* 1. *& cons.* 55. *num.* 26. *lib.* 3. Vant. *de nullitatibus, quot & quibus modis nullitas in judicio proponatur, num.* 52. [Exemplum huius regulæ est in specificatione. vid. Wesenb. *in parat. de A.R.D. num.* 8. ubi rationem reddit: quod forma sit præstantior materiâ, eamque ad se trahat: prout & aliâs semper, quod dignius est, trahit ad se minus dignum. *cap. quod in dubiis* 3. *de consecr. Eccles.* vid. Wes. C.C. *de ordin. judic. n.* 1.]

VIII.

Forma inducta dicitur sequentibus verbis. Primò, quoties dicitur, id quod dispositum est, servandum esse pro forma, Gratian. *cons.* 16. *num.* 14. *lib.* 1. Gozadin. *cons.* 73. *num.* 13. Rolandus *cons.* 72. *num* 61. *lib.* 3. Virgin. Boccac. *in const. Piceni, gloss.* 6. *num.* 164. Secundo, quotiescunque additur necessitas aliquid faciendi, Tiraquell. *de retractu lign.* §. 36. *gloss.* 2. *num.* 25. Beroi. *quæst.* 24. *num.* 4. Tertiò, quando disponitur conditionaliter, Menochius *de arbitr.*

lib.1. quaest.30. num.5. Virgin. Bocac. *in constitut. Marchiae, gloss.6. num.156.* Cardinal. Tuschus *d. conclus.414. num.10. & 13. & 17.* Et ideò formam inductam per ablativos absolutos, resolvunt Matien. *l.9. gloss.4. num.1. tit.11. lib.5. nova Recopil.* Roland. *cons. 81. num.15. & 82. cum seqq. lib.1. & cons.55. num.25. lib.3.* Sanchez. *de matrim. lib.3 disp.5. num.2.* Joseph. Sesse *Aragon. decis.31. num.8. & decis.131. num.22.* Quartò, per temporis appositionem, quia tempus ordinatum à statuto, dicitur esse de forma, Rolandus *cons.72. num.71. lib.3.* Osach. *Pedem. decis.163. num.9. cum seqq.* Virgin. Boccac. *in constit. Marchiae, gloss.6. num.162.* Quintò, si aliquid statuatur præter jus commune, Rolandus *cons.72. num.61. lib.3.* Boccac. *dict. gloss.6. num.163. & 165.* Sextò, ex vehementi & studiosa animi applicatione, quam disponens habet circa modum in dispositione expressum, Boccac. *d. gloss.6. num.168.* ubi *num.169.* subdit, formam censeri etiam inductam per juramentum, quòd lex seu statutum præcipit intervenire debere in actu, & *num.167.* resolvit, per dictiones taxativas censeri formam inductam.

IX.

FORMA in aliquo actu servanda, si in illo deficiat, actus est nullus. *l. Mavius 55. l. qui haeredi 44. §.3. ff. de condit. & demonstr. l.1. & 2. C. quando provocare non est necesse.* gloss. *verb. irritum. in cap. cum dilecta 22.* & *ibi* Panormitan. *num.4.* & Felin. *num.6 de rescript.* Tiraquell. *in l. si unquam. verb. revertatur. num.67. C. de revocand. donat.* Rolandus *cons.30. num.2. lib.3. & cons.72. num.54. & §. eod. lib.3. & cons.60. num.24. lib.4.* Alderan. Mascard. *de generali statut. interpr. conclus.9. num.8. & num.55. vers. & quia.* Soar. *de legibus lib.3. cap.31. num.1.* Salas *in simili tract. quaest.96. tract.14. disput.16. sect.1. num.1. ante med. vers. ex quib. legib.* Anell. Amat. *cons.64. num.6. & cons.69. num.5. cum seqq.* Valenzuel. *cons.112. n.58. & cons.187. num.74. & 75. & cons.177. num.12.*

Amplia primò, etiamsi formæ omissio tendat ad faciliorem actus expeditionem, gloss. *in cap. solet 2. de sent. excom. lib.6.* Alderan. Mascard. *d. concl.9. num.57.*

Amplia secundò, etiamsi aliquid legitimè fiat, nam adhuc formæ omissio vitiat, quia non potest per æquipollens adimpleri, glossa

gl[illegible] *insponentes, in cap. cum dilecta 22. de rescript.* Tiraquell. *de re[illegible]gn. §.1. gloss. 21. num. 11. vers. hac. &. §.36. gloss. 2. num. 38. & de legib. connub. gloss. 6. num. 26. & gloss. 7. num.* 188. Osach. *Pedem. decis. 163. num. 4. cum seqq.* Alderan. Mascard. *d. conclus. 9. num. 62.* nisi quando lex, seu statutum formam inducens considerat effectum, Decius *in cap. de appellat. num. 5. cum seqq. de appellat.* Cephalus *consil. 33. num. 46. libr.* 1. Menochius *consil.* 131. *num.* 15. Osach. *Pedemont. decis. 92. num.* 25. Cardinalis Tuschus *lit. F. conclus.* 414. *num.* 38.

Amplia tertiò, procedere etiam in favorabilibus & piis causis, Tiraquell. *d. glossa* 21. *sub num.* 11. Grammat. *decision. 79. num. 11. &* 14. Rolandus *cons. 72. num. 59. libr.* 3. Alderan. Mascard. *d. conclus. 9. num. 64.*

Quartò amplia, ita procedere, ut non excuset ætas, rusticitas, sexus, militia, aut una quælibet qualitas, Rolandus *cons.* 30. *n.* 8. *lib.* 3. Card. Tusch. *d. lit. F. concl.* 415. *n.* 29.

Limita primò, ut minimè procedat, si talis forma non contineat in se æquitatem, juxta ea quæ tradunt Soar. *de legib. lib. 5. c. 31. num.* 3. & Joannes de Salas *in simili tract. quæst.* 96. *tract.* 14. *disput.* 16. *sect.* 9. *num.* 36.

Limita secundò, quando aliqua necessitas impediat formam adimpleri, quia tunc eius omissio non vitiat, Tiraquell. *ad leges connub. gloss. 6. num.* 34. Paris. *cons.* 33. *num.* 29. *&* 30. *lib.* 2. Roland. *consil.* 81. *num.* 25. 26. 39. 40. 52. 81. *cum seq.* Mascard. *d. conclus. 9. num.* 78. [Nam in casu necessitatis & imminentis periculi, forma requisita potest remitti. Felinus *cap. quantum. ut lite non contest.* Exempli gratia: Si statutum caveat, ne testamentum valeat, nisi per Notarium immatriculatum factum; tempore pestis factum valet etiam ab alio non immatriculato. Angel. *in l. Si vacantia. in fin. Cod. de bon. vacant.*

Limita tertiò favore dotis, & in aliis dotis favorem respicientibus, Brun. *in tract. stantibus masculis, artic. 9. quæst.* 3. Alderan. Mascard. *d. concl. 9. num.* 80. *&* 81. ubi *num.* 82. subdit, quòd formæ omissio non vitiat, ubi propter justam causam illa omittitur, quando præsertim justa causa talis est, quod nec eam negasset statutum, si de ea statuentes interrogati essent.

Limita quartò, quando forma omittitur ratione ... vitandi, vel eminentis periculi, quia tunc eius omissio ... non vitiat. *cap. statuimus* 13. *de offic. judic. deleg. lib.* 6. *cap ubi periculum* 3. §. *porrò, de elect. eod. lib. Clem.* 1. *de for. comp.* Paris. *cons.* 93. *à num.* 28. *lib.* 2. Mascard. *d. concl.* 9 *num.* 67.

Limita quintò, si ex aliis menti & intentioni formam inducentium satisfactum fuerit, Cardinalis Tuschus *d. lit.* F. *conclus.* 419. *num.* 21. & 22. Alderanus Mascardus *d. conclus.* 9. *num.* 76. & *seq.* ubi *num.* 79. pariter limitat, quando forma tacitè subintelligitur adimpleta.

Limita sextò, ut quando lex, seu statutum mandat aliquid fieri cum certa solemnitate, post actum jam factum solemnitate non adhibita, actus non dicatur nullus, nisi eadē lex expresserit, quod actus factus non valeat, & sic actus in esse productus stabit, donec fuerit per sententiam irritatus. Virgin. Bocc. *d. gl.* 6. *n.* 158. & *gl.* 8. *sub n.* 308. Soar. *de legib. lib.* 5. *cap.* 32. *n.* 2. Salas *d. disp.* 16. *sect.* 8. *num.* 27. *post med.* Alder. Mascard. *d. concl.* 9. *à n.* 45. [Huc pertinet etiam elegans limitatio Gail. 1. *observ.* 124 *num.* 4. distinguentis, utrum lex vel statutum requirat Formam tempore contractus vel actus: & tunc vera est Regula; quod non servatâ formâ vel solennitate requisita actus vel contractus corruat. *Auth. hoc jus porrectum. C. de SS. Eccles.* vel post contractum seu alium actum jam perfectum: quo casu actus vel contractus non est irritus; sed effectum non habet, nisi formâ adimpletâ.]

[Limita septimò, ut actus, ob non servatam formam, ipso jure nullus, valere debeat, si tendat in ejus commodum, cujus favore illa forma introducta est. *l. non eò minus* 14. *C. de Procuratorib. l. neque tutoris* 7. *de contrahend. & committ. stipulat.* Rumelin. *exercitat.* 2. *thes.* 21.

Limita octavò, ut regula non procedat eo casu, quando is, qui agit contra formam, formæ derogare potest: tum enim mutatio formæ, actum nullatenus vitiat, Ludovicus Gozadin. *consil.* 40. *num.* 6. Asin. *in praxi Florentin.* §. 3. *cap.* 46. *incip. Decimò, non vitiat &c.*

Limita nonò, ut excipiatur solennitas levis seu modica, *l.* 1. §. *fin.* & *l.* 2. *de vent. inspic.* Paris. 1. *cons.* 97. Bl. *in l.* 8. *C. qui test. fac. poss.*

Limi

Limita decimò, quia poteſt etiam remitti forma accidentalis ſeu qualitàtis, ratione ſuadente, Pariſ.1. *conſ.*47. *&* 2. *conſ.* 32. G.V. Forſter. 2. *obſerv.* 12.

Limita undecimò, quod omiſſio formæ non vitiat in foro conſcientiæ; cùm forum poli, ſolennia Juris civilis non advertat, Gomez §. *item ſi quis. num.* 78. *Inſtit. de Act. Diſſ.* Covarruv. *in cauſſa de Teſtament.* & G. V. Forſter. quod Leges civiles etiam in foro conſcientiæ ligent.]

X.

FORMA eſt de genere indiviſibilium, ut notatur *in l. ſi veritas. Cod. de fideicommiſſ.* [nec ab actu ſejungi poteſt. *cap. auditis* 29. *cap. quia* 42. ubi Dd. *de Elect.* Weſenb. *ad l.* 1. *Cod. de uſufr. num.* 3. *poſt med.*] Tiraquell. *de jure marit. gloſſ.* 6. *num.* 4. Molin. *de primog. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 17. Flamin, Pariſ. *de reſignat. benefic. lib.* 8. *quaeſt.* 8. *num.* 94. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloſſ.* 18. *num.* 76. *cum ſeqq.* Cald. Pereira *de poteſt. eligendi, cap.* 7. *num.* 13. *prope finem.* Eſcob. *de ratiocinat. cap.* 11. *num.* 19. Anton. Monach. *Lucenſ. deciſ.* 18. *num.* 2. *&* 3. Rendina *in promptuario recept. ſentent. tit.* 100. *num.* 5. Rot. *deciſ.* 30. *num.* 3. apud Farinac. *p.* 1. *recent.* Surdus *conſ.* 2 82. *num.* 29. Novar. *d. lib.* 1. *quaeſt.* 71. *num.* 3. Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 5. *cap.* 853. *num.* 28, Joan. Anton. Mang. *de imput. q.* 126. *n.* 11. ubi quod eſt individua, & diviſio formam corrumpit.

Et ideò debet non in parte, ſed in totum adimpleri, & illa in parte quamvis minima, non adimpleta, in totum actus corruit, *l. cùm hi* 8. §. *ſi prætor* 17. *ff. de tranſact. l. qui Romæ* 122. §. *Flavius* 2. *ff. de verb. obligat.* [Bertachin. *latè in Repert. part.* 2. *ſub axiom.* Forma ad unguem debet ſervari.] Gloſſ. & Bald. *in cap.* 1. *in verb. vocationem, & de milite vaſallo*, Bartol. *in l.* 1. §. *ait Prætor. ff. ne quid in flum. publ.* Alex. *conſ.* 137. *num.* 15. *vol.* 5. *& conſ.* 42. *num.* 16. *vol.* 1. Dec. *conſil.* 532. *num.* 4. *&* 5. Tiraquell. *de retract. convent.* §. 4. *gloſſ.* 6. *à num* 31. *& de judicio in reb. exig. verſ. hoc tamen intellige.* Sebaſt. Med. *de reg. Iuris, reg.* 7. *à num.* 1. Calderin. *conſ.* 314. *verſ. ad cuius declarationem,* aliàs 11. *de feudis,* ubi intelligit, ubicunque forma eſt de ſubſtantia actus, & ſic ſubſtantialis, Jaſon *conſ.* 165. *in fin. lib.* 2. Baldus *conſ.* 351. *num.* 9. *libr.* 5. Azeved. *ad l.* 18. *num.* 4. *tit.* 21. *lib.* 4. *nova Recopilat.* Gutier.

Gutier. *pract. lib.3. quæst.15. num.5. cum seqq.* Rendin. *in promptuario recept. sentent. tom.1. tit.100. num.5. & 6.* Gam. *Lusit. decis.45. num.3.* Valasc. *cons.133. num.3. & cons.149. num.6. & cons.183. num.3.* Roland. *cons.30. num. 5. & cons. 72. num. 58. & 64. lib. 3.* Alderan. Mascardus *de gener. statut. interpret. conclus.9. num.61.* Soar. *de legib. lib.5. c.32. num.8. cum seqq.* Farinac. *in praxi crimin. p.4. cons.76. num.13.* Flam. Paris. *de resignat. benefic. lib.5. quæst.6. num. 227.* Cardinal. Tuschus *d. tom.3. lit. F. conclus.415. num.28.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. gloss. 4. num.137.* Mar. Anton. *variar. resolut. lib. 11. resolut.11. num. 4. & resolut.92. num.4.* Cald. Pereira *de empt. cap.3. num.15.* Octav. Glorit. *resp.9. num.34.* Rot. *decis. 671. num. 2.* apud Farin. *p. 1. recent. Vid. supr. lib.1. cap.25. Ax.49.*

X I.

FORMA non potest per æquipollens adimpleri. *l.3. §. fin. l. qui per salutem 33. ff. de jurejur.* Surdus *cons.318. num.10.* Bernhard. Græv. *ad pract. Cancell. Imper. lib.1. conclus.2. consid.1. num.2.* [Tiraquell. *in Legib. connub. verb. express. num.187.* ubi dicitur, Forma debet impleri propriè & verè, & non, per actum fictum & improprium, etiam æquipollentem. Zas. *in l. ubi 75. §. fundi. ff. de verb. obligat. num. 11. col.384.* Sichard. *in l. 21. §. per nuncupationem 2. C. de Testam. num. 4. & 5.*] Scac. *de convent. gloss. 5. num. 22. & §. 1. quæst. 1. num.151.* ubi *num.152.* limitat, quando forma respicit certum effectum, quem per æquipollens potest effectualiter consequi. Limita etiam necessitate, aut difficultate maxima existente, & ubi aliter præterquam per æquipollens adimpleri nequit: *ex l.1. ff. de verbor. obligat.* Francisc. Molin. *de ritu nupt. l. 1. cap.25. num. 45.* Surdus *decis. 268. num.18.* Alex. Rauden. *de annal. cap.38. num. 82.* Bernhard. Græv. *d. consid.1. num.3.* [Quando id quod pro forma & solemnitate actus requiritur, possit præstari & suppleri per æquipollens, Vide latè Gomez. *Tom. 1. cap. 2. numer. 7.* Vasquez *de success. Tom. 1. libr. 1. §. 4. num.31.*]

X I I.

FORMA legis omissâ corruit actus, *v. supr. lib. 1. c. 25. Ax.49. & ibi citat,* adde Sebastian. Medic. *de Regulis Iuris, reg. 7. num. 2.* Intrigl. *cons.1.*

*conſ.*1. *num.*149. *lib.*1. Sacc. *de conject.* §.1. *quæſt.*1. *num.*148. Novar. *d. lib.*1. *quæſt.*78. *num.*9. Caſtill. *controverſ. lib.*5. *p.*2. *cap.*149. *num.*26. & *ſeq.* [Gu. Forſter. 2. *obſervat.* 12. ratio, poſitâ enim formâ, tum demum res ponitur, *cap.*1. &c. *cum apud* 23. *de ſponſ. l.*7. §.17. *ff. de tranſact.* Everhard. *in loc. à defectu Formæ. per tot.* Hinc Forma à lege tradita, in dubio eſt de ſubſtantia, & omiſſa, vitiat actum. Baldus *in l. comparationes* 20. *colum.* 2. *C. de fid. inſtrum.* & *l.* 1. *C. ut in poſſ. leg.* & *in l. ſi tutor* 4. *C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ.* ideò Formâ non ſervatâ, actus eſt nullus, etiamſi ſtatutum ultra non procedat annullando, ſi ſtatutum eſt prohibitorium: aliâs ſecus. Alex. *conſ.*23. *part.* 4.]

[Limitationis loco porro nota, quod cum Forma ſervari non poteſt, quæ acta ſunt, valent, etſi forma ſervata non ſit. Joh. Andr. *in cap. in toto* 80. *de Regulis Iuris in* 6. Abb. *conſil.* 25. *colum.* 2. *vol.* 2. Alexand. *conſil.* 206. *dub. ult. volum.* 6. Aym. Grav. *conſil.*12. *num.*2. *conſil.* 165. *vol.* 1.]

Cap. XXI.

Fortuna, Facultates, opes, Sors.

Axioma I.

Sæpe de bonis ſuis amplius ſperant, quàm in his eſt, homines. *§.* 1. *Inſt. qui & ex quib. cauſ. manum.*

II.

Non tenetur nauta fortunas cuiuſque excutere. *§.* 6. *de L. Rhod.*

III.

Fortuna ſæpe in controverſiis adhibetur. *§.*23. *Inſt. de opt.*

Cap. XXII.

De Fortuitis & Inopinatis.

Axioma I.

Incerta & inopinata turbant & actus impediunt. *l.* 4. *§.* 4. *de officio Proconſ.*

II.

Fortuiti casus non continentur appellatione periculi. Hanc regulam probat glossa *in l.4. §.4. ff. si quis caut. in judic. l.* 1. §. 35. *in fin. ff. depos. l. 6. Cod. de pign. act.* Ampliat verò & limitat eam Franciscus de Ripa, *de pest. in princ. in cap. de privilegiis contractuum. causa pestis. num.70. cum seq.* aliam limitationem ponit Iacob. de S. Georg. *in d.l.4. §.4. Si quis caut. in judic. num.* 14. Est autem fortuitus casus inopinatus rei eventus, quem nulla hominum providentia vel cura cavere aut providere potest. *l. 6. C. de pign. act. l.23. in fin. de Reg. Iur.*

Cap. XXIII.

Forus, Forensis.

Axioma I.

De renunciatione Fori vide Mynsing. 1. *observ.* 88. Gail. 1. *obs. 1. num. 29. & observat.* 40. *per tot.* Grev. *ibid.* Frid. Martini *de jure censuum. cap. 6. num.* 33. Faclin. *libr. 1. controvers.* 61. Anton. Hering. *de fidejuss. cap. 23. num.* 18. *& seqq.*

II.

Forum Rei sequitur Actor. *vid. supr. Actor.*

III.

Forus domicilii potentior est originis foro, *l.* 190. *de verb. signif. gloss. in cap. statutum* 11. *§. cum verò. de Rescript. in* 6. Decius *in cap. ad nostram. c.3. el. 1. num.3. de appellat.* Vnde cum quis uno loco domicilium, ex altero verò originem habet, & dubitatur. an sit judicandum secundum locum domicilii, vel originis, subjecta materia est inspicienda, & si ad domicilii locum spectat, secundum jura civitatis, in qua domicilium habet, est judicandum. Bald. *in l. 1. col. 4. C. de Sum. Trin.* Dec. *concl.* 352. *n.* 4.

IV.

FORUM sortiri, & statutis ligari, paria sunt, gloss. *in l.2. ff. de eo quod certo loco. & in cap.9. quod clericis. de foro compet.* Alexand. *cons.157. num.15. lib.2. & cons.211. Visa facti. num.5. in fin. vers. similiter. eod. lib. 2. & cons. 44. num. 10. lib. 5.* ubi ait, quòd in omnibus casibus, in quibus quis delinquendo in territorio, vel contrahendo dicitur sortiri forum, ut ibi conveniatur, ita poterit eisdem casibus ligari statuto, quia à pari procedunt, Thesaur. *Pedem. decis.123. n.11.* Menoch.

Menoch. *conf.343. num. 33.* Brunor. à Sole *in locis communibus. verb. forum 1. & verb. forens. num.5.* ubi hinc infert, quòd forensis contrahens in loco, tenetur servare solemnitates eiusdem loci, Card. Tusch. *tom.4. lit. F. conclus.444. per totam.* Bellet. *disquisit. clerical. p.1. tit. de exempt. clericor. à statutis secularib. §.1. num.7.* Steph. Grat. *discept. forens. tom.4. c.709. num.22.*

V.

Forum sortiri, & consuetudine ligari, à pari procedunt, Alexand. *cons.217. Viso quodam. num.6. vers. hoc confirmo. lib.7.* quem refert Card. Tusch. *d. concl.444. num.5.*

Cap. XXIV.

Frater.

Quoties inter Fratres de bonis paternis lis est, non spectantur regulæ juris; quæ omnes sunt summi juris, sed benignitas & æquitas. *l.8. de collat. bonor.* ubi Cuiacius *in libr. 3. qq. Papin. pag.80. lit. D. & E.* ait, non esse ad vivum resecanda ea, de quibus disceptatur inter fratres. *fac. l.3. C. de inoff. test.*

Cap. XXV.

Fraus, Fraudator.

Axioma I.

Fraus, quibus ex conjecturis probetur. vid. Decian. 4. *cons.71. per tot.* quomodo à dolo distinguatur. vid. *in not. ad Brisson. hac voce.*

II.

Fraus duplex est: Altera in mente, altera in re: in mente est dolus, in re damnum. *l.7. §. sed si fraudandi* 10. *de pact.* Pac. *in Anal. §.3. Instit. quibus ex causis manum. non lic.* vid. *l.1. C. si adversus delict. l.36. de Verb. obligat. l.2. §.1. de dol. & met. except.*

III.

Fraus non est, quæ fraudem excludit. Fraudem enim excludere dolus bonus est. *l. cum pater 77. §. Titio* 31. *& ibi* Gothofred. & Dd. communiter *de legat.2.* Cothm. *lib.3. Resp.35. num.122.* vid. omninò Tiraquell. *de retract. in præfat. num.70.* Et sanè cum vulpibus vulpinandum &c. Gail. *cap. 11. de Arrest. num.34.* talesque cautelas Reipub. salutares dicit, Gail. *d. loc.* Adde Mynsl. 3. *observ.* 6. Hinc Quintil. *lib.2. cap.17.* ait: Quia imperiti judicant,

frequenter in hoc ipsum fallendi suat, ne errent. Et *ibid.* Mendacium dicere, etiam sapienti aliquando concessum est. Calumnias calumniis repellere, & cavillationes cavillationibus comprimere licet. Ripa *in l. 1. §. quia autem. num.* 13. *ff. quod legat.* Vnde prudentia quæ fraudem excludit, maximè in jure laudatur. *l. 77. §. 31. de Legat.* 2. & notabiliter *in l. 19. §. 3. de N.G.* junctâ *l. quod ergo 90. in princ. de legat.* 1. Tiraquell. *de retract. in præfat. num.* 70. *l. 1. §. 3. de dolo malo.* vide omnino eruditè & prolixè Hilliger. 18. *Donell. Enucl. cap. 3. lit. VV.*

IV.

Fraudem facere non dicitur, qui facit, qnod debet. *l. quod autem 6. §. apud Labeonem 6. ff. quæ in fraud. cred.* & *ibi* Bart.

V.

Fraus ei non fit, qui ipse jus suum diminuit. *l. potest 71. ff. ad L. Falcid.* quilibet enim juri suo renunciare potest. *l. 51. C. de Episc. & Cler. l. pen. C. de pact. c. si de terra 6. de privil. c. tuis 29. in fin. de testib.*

VI.

Inventa lege inveniri solet fraus legi. *l. 28. de usu. l. ult. de usur. rei jud. l. ult. C. Mand.* quod tamen non debet fieri. *l. si quis patremf. §. si autē 3. ad SC. Mac. l. qui testam. 27. in fin. de probat. l. cum quis 37. §. Titia. de legat. 3. l. si quis inquilinos 112. §. ult. de Legat. 1.* vid. *l. ult. §. 3. ad SC. Vell.* nec tam æstimetur ex consilio; quam ex effectu. *l. 3. §. quando.* ubi Cuiac. *de jur. fisci.*

VII.

Fraudatores habentur pro possessoribus. *cap. pro possessore 36. de R. Iur. in 6.* quia pro possessore dolus est. *l. qui dolo 131. de R. I.* Wesenb. *in parat. quorum bonorum. num. ult.*

VIII.

FRAUS & dolus nemini debent patrocinari. [Alii ita efferunt: fraudem propriam allegantî prodesse id non oportet. *l. transactione 26. C. de Transact. l. mercalem 5. C. de Cond. ob turp. causs.*] *l. itaque fullo 12. ff. de furtis. cap. dictum 30. quæst. 1. cap. intelleximus 7. de judic. cap. tua 12. de Cleric. non resid. cap. sedes 15. cap. ex tenore 16. de rescript. cap. 2. de dolo. cap. 2. de cognat. spirit. cap. 1. de collus. deteg. cap. tum, de usuris.* Oldrad. *cons. 257. num. 41. prope fin. vers. fraus insuper.* Cravett. *cons. 764. num. 6.* Bald. *cons. 76. Factum tale est. in fin. lib. 1.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. casu 182. num. 60. & cons. 121. num. 5. & cons. 136. num. 8. & cons. 198. num. 13.* Covarr. *var. lib. 1. cap. 18. num. 5.* Tiraquell. *de retract. lig. §. 1. gloss. 9. num. 67.* Cardinalis Tuschus [illegible] *practic.*

practic. conclus. tom.4. lit. F. conclus.474. per totam. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. dolus. num. 3.*

IX.

FRAUDIBUS via non est aperienda, *l. in fundo 38. vers. constituimus.* ibi: *neque malitiis indulgendum est. ff. de rei vendic. l. cum ii 8. §. si cum lis 20.* ibi: *ne circumveniatur oratio. ff. de transact. l. qui sub praetextu 9.* ibi: *fraudibus esse obviandum. Cod. de sacros. Eccles. cap. porrò de divort. Clem. 1. de usur. Clem. 1. §. fin. de concess. praeb.* Lap. *alleg. 55. num. 2. in princ.* Calderin. *cons. 294. vers. item si contrarium,* aliàs 2. *de rer. permutat.* Butr. *cons. 5. num. 2. & cons. 42. num. 2.* Alex. *cons. 2. num. 17. vers. non obstat. lib. 1.* ubi limitat, dicens, non esse curandum quod aperiatur via fraudibus, si principaliter hoc non fieret, sed secundariò, & occasionaliter in quandam potentiam consecutivam, *& cons. 108. Viso. num. 3. & 4. lib. 4.* Joan. de Anan. *cons. 70. num. 2.* ubi quod non est danda materia delinquendi, Cravett. *cons. 764. num. 6.* ubi quod ut occurratur fraudibus, Jus admittit latam interpretationem, & facit dispositionem favorabilem, Gem. *cons. 42. num. 11. vers. Est ergo istud.* ubi quod argumentum & dispositio interpretativa rejicitur, ubicunque aperiretur via fraudibus, & dolo in praejudicium tertii, Petr. de Ancharan. *cons. 99. Egregius, ac venerabilis,* ubi quòd fraudibus occurrendum est, & quòd dicitur fieri fraus, quoties constitutio, vel lex per indirectum, & cautelam redditur elusoria. Federic. de Senis *cons. 7. num. 5. vers. ista pars videtur, & cons. 93. num. 6.* ubi quòd in dubiis opinionibus illa est amplectenda, per quam fraudibus obviatur. Decianus *cons. 4. num. 33. lib. 1.* ubi quòd ne dum via non est aperienda, sed occurrendum ne fiant fraudes, Cardin. Tusch. *d. tom. 4. lit. F. conclus. 475. per totam.* Mar. Antonin. *variar. resolut. lib. 1. resolut. 50. num. 31. & resolut. 62. num. 5.* Carolus de Grassis *de except. except. 13. num. 36.* Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 5. num. 851. num. 12. & cap. 875. num. 5.* Joan. Maria. Novar. *quaest. forens. lib. 1. quaest. 129. num. 5.* Mangil. *de imput. quaest. 183. num. 6.* Modern. *de supplicit. ad sanctiss. part. 1. cap. 10. num. 26. cum seqq.*

X.

FRAUDEM fraude repellere licet. *l. cum pater 97. §. Titio fratri 31. ff. de leg. 2.* gloss. *verb. malignantium. in cap. cupientes 16. de elect.*

in 6. Alciat. *de præsumpt. lib. 5. præsumt. 3. num. 37. cum seqq.* Vincent. Caroc. *in tr. de re furtiv. penes tertium reperta. q. 4. num. 13.* Franc. Molin. *de rit. nupt. lib. 2. p. 11. n. 25.* add. *supr. ax. 3. h. cap.*

CAP. XXVI.

Frivolæ, Objectiones & Exceptiones.

vide Objectio.

De Frivolis excusationibus. *l. 1. 7. 8. 9. 13. Cod. de Excusat.* ubi Wesenb. *parat. ff. num. 1. Clem. 1. de sentent. Excomm.*

CAP. XXVII.

Frustra, Frustraneum.

Axioma I.

Frustra nihil debet positum intelligi; sed omnia verba debent aliquid operari. *l. si quando* 109. *de Legat. 1.* Nec est disputandum de rebus inanibus aut superfluis. Sichardus *ad L. 1. C. Ne uxor pro marito. num. 3. incipit, Lex frustra disputatur.* Imò nemo censetur, frustratorium actum celebrasse; Carpzovius *5. resp. 97. 14. per l. 59. de V. O.*

II.

Frustra fit, quod non relevat, Ioh. Baptist. Costa *de jur. & fact. scient. & ignor. inspect. 31. num. 2.* vid. omnino Surd. *1. cons. 86. n. 17.*

III.

Ars & natura frustratoria non admittit. *l. hac stipulatio 14. §. Divus 1. ut legat. nom. cav.* Sic nec contrahentes ullam syllabam otiosam posuisse, præsumitur. post gloss. & alios, Goth. Anton. *disp. feud. 6. th. 5. e.*

IV.

Qui id agunt ut litem protrahant, non possunt videri boni viri arbitratu defendere. *l. ult. de procur.* ubi Bachov. *cap. 5. num. 9.* eleganter hunc textum ad rabulas nostri temporis accommodat, quorum summa ars est, protelare lites.

V.

Frustra, importat nullitatem actus. *l. cum Reus 14. de fidejuss. l. cum donationis 34. C. de transact.* Quandoque tamen importat opem exceptionis, *L. 1. C. de non num. pec. l. si Titius 48. pr. ff. de fidejuss.*

VI. Fru-

VI.

Frustra exspectatur alicuius rei eventus, cuius effectus nihil operatur. *l. aliquando* 13. *§. fin. ad SC. Velleian. l.* 33. *de hered. instit. l. cùm heres* 52. *§.* 1. *ff. de Adquir. hered. l.* 33. *de judic. l. fin. C. qui admitt. ad bon. poss. l. ad probationem* 21. *C. de prob. cap. cùm contingat* 36. *de off. jud. deleg.* Surd. *decis.* 184. *n.* 8. Fr. Mol. *de rit. nupt. lib.* 1. *comp.* 10. *n.* 57.

VII.

Frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem. *l. auxilium* 37. *§.* 1. *Vers. in delictis. in fin. de minor. l. sancimus* 15. *C. de judic. cap. ult. de immun. Eccles. cap. bona memoria* 23. *de Elect. cap. contingit* 45. *de sentent. excommun. cap. in audientia* 25. *eod. cap. quia frustra* 14. *de usur.* Surdus *cons.* 37. *num.* 3. Acac. Anton. *in Comm. ad l. Titio centum* 71. *num.* 47. *ff. de condit. & demonstr.* & multi alii, quos citat Simon Vaz.

VIII.

Frustra fieri dicitur omne illud, quod aliquo jure valere non potuit. Ferrer. *in constit. Cathalon. gl.* 7. *num.* 133.

IX.

Frustra quæritur de eo, quod nullum operatur effectum. *l.* 3. *ff. quando dies legat. l. non oportet* 52. *ff. de legat.* 2. Et frustra disputatur de validitate actus, cuius nullus est effectus. *l.* 1. *C. ne uxor pro marit.*

X.

Frustra precibus impetratur, quod à jure communi conceditur. *l.* 1. *ff. ad municipal. l. Imperatores* 30. *de reb. autor. jud. poss. l.* 1. *C. de Thesaur.* *Surd. decis.* 173. *num.* 18. *& consil.* 216. *num.* 23. *& cons.* 298. *num.* 26. Escobar. *de ratiocin. cap.* 6. *num.* 20. *in fine.*

XI.

Frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora. *l.* 1. *ff. quod met. caus. l.* 39. *§.* 1. *C. de Appell. l. generaliter* 6. *C. de instituт. & substit. l. in donationibus* 31. *C. de donat. pr. Inst. quod cum eo qui in alien. potest.* Aristot. *lib.* 9. *top.* Thom. de Thomasset. *reg.* 73.

XII.

Frustratoria & elusoria non debet esse lex, neque provisio legis. Cardin. Tusch. *tom.* 4. *lit. E. conclus.* 520.

CAP.

Cap. XXVIII.

Fundamentum.

Axioma I.

Fundamentum ubi deficit, totum etiam ædificium, seu omne id quod superducitur, corruit. *cap. cum Paulus* 26.1. *quæst.*1. Menoch. *conf.* 48. *n.* 35. Fr. Viv. *decis.* 21. *num.*25. Aleman. *in Palast. Consult. cons.*7. *pag. m.* 358. *in fin.* ubi ex Schurff. 2. *cons.*77. *num.*1. ait: Tollamus capitale præsuppositum seu fundamentum; & illata per se cessabunt.

Nam collapsa ruunt subductis tecta columnis.

Musculus *de success. convent. & anom. class.* 1. *num.*7. *conclus.* 7. *num.* 35. Vnde Fundamentum ubi non est, superædificari non potest. *cap.* 3. *extr. de presbyt. non baptiz.* Et rectè dicitur, quod Fundamenti error, totam massam corrumpit. Bald. *in præfat. Decret. ad fin.*

II.

Fundamento sublato, ipsa quoque opinio, quam propter id Doctor aliquis fovet, corruit. Hond. *Vol.* 2. *consult* 75. *num.* 50. sive Lege vel Canone non probante id, ad quod allegatur, nec manet nuda autoritas allegantis. Everh. *in loc. argum. legal. praamb. num.*29. Gœdd. *Consil. Marpurg. lib.*3. *cons.*32. *num.*243. Sic Aurea Bulla Caroli IV. Concussis columnis, totum ædificium ruinæ subjicitur. *sic etiam cap. qualiter* 17. *extr. de Accusat.* Kirchb. *de feud. cap.* 2. *num.* 15.

III.

Fundare intentionem debet Actor, cùm probat id, quod intendit. Panormitan. *in cap* 2. *in* 1. *notab. extr. de probat.* sed tamen etiam ex sola præsumptione intentio fundata dari potest, quemadmodum & is qui pro se regulam habet, fundatâ intentione gaudet. Mynf. *ad d. c.* 2. *n.* 4. & 5.

IV.

Fundamento destructo corruit ædificatum, *l. nam origo* 8. *ff. quod vi aut clam l. legi tecum* 26. *ff. de except. rei judic. cap. cum Paulus* 26.1. *quæst.* 1. [*ibi* hoc tantum dicitur: Ubi Christus non est fundamentum, ibi nullum boni operis est superædificium.] Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.*9. *quæst.* 25. *num.* 36. Anton. Monach. *Lucens. decis.*13. *num.*24. & Florent. *decis.* 48. *num.*3. & Bononiens. *decis.* 18. *num.*45. Cardinal. Tuschus *practic. conclus. tom.* 4. *lit.* F. *conclus.*513. Valenzuel. *cons.*105. *num.* 105. & *cons.* 123. *num.* 42. & *cons.*161.

& consil. 161. num. 3. Torreblanca de jure spirituali. libr. 15. cap. 13. numer 013.

Cap. XXIX.

Furor, Furiosus.

Axioma I.

Furiosus comparatur ignoranti, l filiusfamilias 16. §. 2. in fin. & ibi Bartolus qui testam. fac. poss. Item prodigo. l.1. ff. de cur. furios. absenti & quiescenti. l.2. §. Furiosus 3. ff. de cur. Codicill. l.124. §. 1. de Reg. Iur. quia in eo animus deest. Aequiparatur item infanti. l. 1. de bon. poss. furios. infant. quoad consensum præstandum. l. 7. in princ. eod. ad SC. Trebell. Hinc Furiosi vel ei, cui bonis interdictum est, nulla est voluntas. l. 40. de Reg. Iur. l. 47. de Acquir. vel O. Her. Furiosum tamen haberi pro consentiente, in casu, in quo si fuisset sanæ mentis, non habuisset causam contradicendi, volunt Alexand. in l. 2. §. Voluntatem. colum. 2. not. ult. & Iason in colum 3. not. 2. ff. solut. matrim.

II.

Furor non dissolvit patriam potestatem nec matrimonium. l. 8. de his qui sui vel alieni jur. ubi glossa. Plura de hac materia qui vult, videat Tom. Reg. Iur. pag. 54. b.

Cap. XXX.

Futurum.

Axioma I.

Futura non considerantur aut impediunt, nisi certa sint, & infallibilia. l. quemadmodum 29. §. si vario 2. ad Leg. Aquil. l. 1. de in litem jur. Wesenb. in Com. Cod. de condict. ob caus. dat. num. 4.

II.

Futuri indulgentia non extenditur ad præterita. in Nov. 129. cap. 4. ubi tamen vide Gothofredum.

III.

Futura contingentia sunt incerta apud nos, unde dicimus, de futuris contingentibus non est determinata veritas, l. Ventre 84. ff. de acquirend. hæredit. l. si putator 31. ff. ad Legem Aquiliam. l. qui

l. qui bona 13. §. *cùm inter* 2. *ff. de damno infecto.* D. Thomas 1. *part. quæst.* 14. *art.* 13. *& lib.* 1. *contra gentes, cap.* 67. Curſ. Conimbricenſ. *in comment. ad Logicam, libr.* 1. *cap.* 8. *art.* 5. *quæſt. unica.* Roman. *conſ.* 503. *Diligenter. num.* 12. *verſ. non enim ſcire poterat.* [Et futura imprimis litigioſa, adeſſe & non eſſe ſe habere poſſunt. Parthen. Litigioſ. *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 11. ubi vide ex Jaſone *in l. Stichum. de Legat.* 1. & gloſſa *in l. cùm hi* 8. *de Tranſact.*] Ancharan. *conſil.* 392. *Viſo diligenter. num.* 5. *cum ſeqq.* ubi quod etiam aliquando judicamus futura contingentia, ſecundum communem contingentiam. Surdus *de alimentis, tit.* 8. *quæſt.* 1. *num.* 8. *& conſil.* 454. *num.* 14. Cardinalis Tuſchus *practic. concluſ. tom.* 4. *lit. F. concluſ.* 568. *à princip.* ubi *num.* 4. ait, fallere, quando veriſimile eſt, quod futurum poſſit evenire, & citat Baldus *in l. fin.* §. *quia, in fin. Cod. commun. de legat.* Decius *in l. ſi idem cum eodem* 11. §. *ſi una* 2. *colum* 2. *de juriſdict. omn. judic.*

IV.

FUTURA contingentia deſpiciuntur à præſenti utilitate, unde dicitur, ad præſens, ova ſunt pullis futuris meliora, Decius *conſil.* 474. *Viſo inſtrumento. num.* 4. quem refert Card. Tuſchus *d. concl.* 568. *num.* 6. Hinc illud: Ad præſens ova cras pullis ſunt meliora. apud Scacc. *de commerc.* §. 1. *quæſp.* Surdus *conſ.* 45. *n.* 32. quod dicterium eſt gloſſ. *in l. cum hi* 8. *verb. modico præſenti de tranſact.* vide ſupra *tit. Accipere.*

Finis Libri ſexti.

LIBER

LIBER SEPTIMVS.

CAP. I.

Geminatio, Geminatus, Repetitio, Reiteratio.

GEMINATIO actus seu verborum, maiorem deliberationem, & enixam voluntatem manifestè inducit, *l. Balista 22. ff. ad SC. Trebell.* Bartolus *in l. cum scimus 22. num. 7. C. de agric. & censit. lib. 11.* Decius *in l. 1. num. 30. C. de pact. & consil. 51. colum. 2. & cons. 180. col. 3.* Corn. *cons. 59. num. 8. & cons. 140. num. 2. lib. 2.* Parif. *cons. 94. num. 4. vol. 2. & cons. 89. num. 13. lib. 3.* Curtius jun. *cons. 264. num. 32 in fin.* Cravett. *cons. 201. num. 42. & cons. 20. num. 2. & cons. 54. num. 7.* Decianus *cons. 57. num. 41. lib. 1. & cons. 46. num. 37. cum seqq. lib. 2. & cons. 1. num. 42. & 43. lib. 3.* Francisc. Becc. *cons. 70. num. 10,* Gutier *pract. lib. 3. quæst. 17. num. 134.* Cephal. *cons. 40. num. 8. & 9.* Surdus *cons. 10. num. 54. & cons. 73. num. 64.* Bertazol. *in repet. l. si quis maior 41. C. de transact. num. 260. cum seqq.* ubi ampliat, etiamsi sit facta in uno instanti, Menoch. *cons. 10. num. 1. & cons. 255. num. 41.* Josephus Sesse *Aragoniæ decis. 130. num. 14.* Mar. Antonin. *var. resolut. lib. 1 resolut. 3. num. 7. & lib. 2. resolut. 35. num. 9.* Ferrer. *in constitut. Cathaloniæ, gloss. 1. num. 123.* Cardinal. Tusch. *pract. conclus. tom. 4. conclus. 28. à princip.* Octav. Glorit. *respons. 1. part. 2. num. 58.* Rot. *decis. 626. num. 5.* apud Farinac, *num. 2. recent. & decis. 676. num. 2. ead. part. 2. recent.* Carolus de Grassis *de except. except. 14. num. 38. cum seqq.* Stephanus Gratianus *discept. forens. cap. 651. num. 6. & cap. 737. num. 4. & cap 834. num. 7. & cap. 967. num. 27.* Sebastian. Medices *de Regulis Iuris, reg. 7. à num. 6. cum seqq.* Mar. Giurba *in consult. Messanens. cap. 1. gloss. 3. num. 1. & 2. part. 1.* Ambrosin. *Perus. decis. 3. num. num. 18.* Britto *ad cap. potuit. §. 2. num. 23. de locat.* Actus enim geminati maiorem firmitatem inducunt, ut dixi *lib. 1. t. Actus,* & cen-

& censentur gesti cum maiori animi deliberatione, *cap. Etsi Christus 26. de jurejur.* Decius *consil. 1. sub num. 1. & consil. 504. colum. fin.* Barbat. *cons. 43. volum. 2.* Osach. *decis. 38. num. 16.* Roland. *cons. 61. num. 39. & 40. vol. 2.* quos refert & sequitur Octav. Glorit. ubi *supr. num. 59.* ubi *num. 60.* post Menochium *cons. 393. num. 17.* intelligit maximè, quando geminatio fit ex intervallo. [Anton. Corset. *tr. de de verborum geminatione, per tot.*] Valenzuel. *cons. 102. num. 102.* ubi quod geminationis vis est magna, & *cons. 187. num. 47. & 49.* ubi quòd geminata & duplicata sunt potentiora simplicibus. Leo *Valent. decis. 4. num. 8. p. 1.* Anell. Amat. *cons. 71. num. 2. & cons. 74. num. 24.* Ubi quòd geminatus actus magis enixam voluntatem ostendit. [Plura de effectu geminationis & iterationis prolixè tractat Wesenbec. *lib. 5. cons. 235. n. 5. Marpurg. 1. cons. 24. n. 4.* Schurff. 2. *cons. 37. num. 10.* Anton. Corset. *tract. de verborum geminatione, per tot.* & nunc geminationis vim indicavit Josephus Gen. 41. *vers. 52.* Quod autem vidisti secundò somnium, firmitatis indicium est: eò quod fiat sermo Dei, & velocius impleatur. (An pro geminatione præsumatur, vide Menochium 1. *Q. casu 213. num. 2.* Tusch. *in voce identitas.* ubi etiam Marscard. & pluralitas.) Et hinc est, quòd Reiteratio & repetitio actuum, tollit omnem erroris præsumptionem: quippe quæ plenam præsupponat deliberationem & perseverantiam. Glossa *in cap. ex literis 5. verb. admonita. extr. de divortiis. cap. si quis iratus 5. ubi gloss. verb. iterare. caus. 2. quæst. 3. volum. 1.* Consil. Marpurg. 24. *num. 4.* ita, ut nihil opponi possit contra eiusmodi actum, sæpius repetitum; sed talis repetitio vim confirmationis habeat. Tiraquell. *de retract. gentilit. §. 21. gloss. un. num. 5. & seqq.* Decius 2. *consil. 86.* & quòd geminatio & repetitio actus eundem confirmare dicatur. Wesenb, *in parat. de constit. pecun. num. 2. & in Comm. Cod. ibid. num. 17.* Exempli gratiâ: Mulier iterando intercessionem, amittitit beneficium Velleiani. *l. si mulier 22. C. ad SC. Velleian.* In delictis geminatio, iteratio & multiplicatio delictorum magnam vim habet ad pœnam exaggerandam: Imò geminatum delictum, non debet sperare veniam. *l. 3. Cod. de Episcop. audient. l. quicunque 4. C. de serv. fugitiv. l. capitalium 28. §. solent. 3. de pœn.* & plures ad hoc allegat Carref. *in princ. Crim. §. circa, n. 107.* Diss. gloss. & Dd. *in l. vulgaris 21. vers. nam etsi quis. in verb. fur, de furtu.*

furtis. ubi dicunt: Ex doctrina Interpretum plures copulas, unum facere adulteri; crimen, & factum pluribus intervallis & temporibus. Et iterationem tantum aggravare delictum, non pœnam mutare. *per auth. liberi furiosi. C. de Episc. audient.* Obrecht. *cons. MS.* 40. *fin.* quod posterius non placet.]

Sic & confessio extrajudicialis geminata, plenè probat, quia habet vim confessionis judicialis. Jason *in §. in personam* 8. *num.* 48. *Institut. de actionib.* [*l. cum scimus* 22. & *ibi* Bartol. *C. de Agric. & Censit.* Paul. de Castr. *cons.* 34. ubi ampliat, verum hoc esse, etiamsi cuilibet confessioni adsit unus testis tantum, & non potest revocari, ut vult glossa *in cap. ex literis* 5. *de Divort.* Baldus *in l. error* 8. *de juris & facti ignor.*] Johan. de Anania *cons.* 55. *num.* 3. Roman. *cons.* 290. *In casu proposito. num.* 7. Afflict. *decis.* 164. *num.* 3. Florian. de S. Petro *cons.* 21. *in fin. num.* 56. *&* 57. Paris. *cons.* 73. *num.* 6. *lib.* 2. Brunor. à Sole *in locis communibus, verb. confessio. num.* 20. Cardinal. Tusch. *tom.* 4. *lit. G. conclus.* 28. *à num.* 39. *usque ad* 48. Farinac. *in praxi criminali, quæst.* 82. *num.* 13. *& part.* 4. *consil.* 38. *lit. B. & ibi decis.* 89. *num.* 5. ubi *addit. lit. C.* Decian. *cons.* 46 *num.* 38. *lib.* 2. [Geminata tamen confessio, tanquam per errorem facta, erroris causa probatâ, revocari potest. Decius *in l.* 1. *not.* 4. *C. de Error. calculi.* ubi dicit, hanc esse communem opinionem Ludov. Roman. *cons.* 391. Socin. *cons.* 228. *colum.* 1. *volum.* 2.]

Confessio geminata parit actionem, Corn. *cons.* 223. *num.* 10. *lib.* 1. & inducit obligationem. Decianus *cons.* 44. *num.* 76. *lib.* 3. Card. Tusch. *d. conclus.* 28. *num.* 45.

Confirmationem inducit geminatio actus præcedentis, Paris. *cons.* 10. *num.* 122. *lib.* 2. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 28. *num.* 32. Et confirmatio geminata in forma communi, habet vim motus proprii. Decius *cons.* 33. *num.* 2. Cardinalis Tuschus *d. conclus.* 28. *num.* 55. ubi *num.* 56. declarat, ut procedat, si Papa etiam confirmans bis rescripsisset, aliàs secus.

Consensus geminatus habet vim quandoque jurati consensûs, Beroi. *cons.* 22. *num.* 7. *lib.* 2. Card. Tusch. *d. conclus.* 28. *num.* 50. & tollit læsionem, *ex l.* 2. *C. de rescind. vendit.* in maiore, Romanus *cons.* 54. *Visis. circa finem.* Cravett. *cons.* 111. *num.* 31. *& consil.* 160. *num.* 6. Cardin. Tusch. *d. conclus.* 28. *num.* 90. Verùm quòd geminatus

natus consensus minoris parum operetur, resolvit. Parisl. *cons.* 69. *num.* 71. *lib.* 2. quem refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 28. *num.* 103. ubi *num.* 112. post Romanum *dict. cons.* 54. & Cravett. *d. cons.* 160. *num.* 6. observat, quod licet consensus geminatus in maiore tollat rescissionem, & læsionem ultra dimidium, tamen secus est, si primus consensus est in ætate minori, & secundus in maiori, quia arguit maiorem animi declarationem, sed non auget obligationem, ut sit remissa læsio enormissima.

Electionem industriæ personæ causat, & convalidat contractuum geminatio, Corn. *cons.* 81. *num.* 28. *lib.* 1. quem refert Card. Tusch. *d. concl.* 28. *n.* 28.

Interpellatio geminata magis aggravat debitorem morosum, Jason *in l. si ex legati. num.* 18. *ff. de V. O.* quem refert Cardin. Tusch. *d. conclus.* 68. *num.* 57.

Literæ geminatæ habent vim motus proprii, qui exprimendus esset, Parisl. *consil.* 9. *num.* 21. *lib.* 3 Decianus *consil.* 46. *num.* 43. *libr.* 2. Curtius junior *consil.* 310. *num.* 131. ubi quod tollunt omnem subreptionem, refert Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *num.* 49.

Mora geminata non purgatur, quæ aliàs esset purgabilis, Jason *in l. vinum* 22. *num.* 17. *ff. si certum pet.* Marsil. *in l.* 1. *§. quæstioni. num.* 16. *ff. de quæst.* Capit. *decis.* 19. *num.* 4. Cephal. *cons.* 25. *num.* 2. *lib.* 1. Cravett. *cons.* 346. *num.* 12. *&* 13. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *num.* 33.

Pactum nudum geminatum parit actionem, Cephal. *consil.* 40. *num.* 10. *lib.* 1. Decianus *consil.* 46. *num.* 39. *lib.* 2. quos refert Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *num.* 24. Pactum de donando si est geminatum, importat donationem, Menochius *consil.* 1. *num.* 236.

Promissio sine causa, quæ non valet, si est geminata, valet. Decianus *consil.* 46. *num.* 40. *libr.* 1. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *num.* 27.

Obligatio naturalis geminata, parit efficacem actionem & obligationem. Decian. *d. concl.* 46. *n.* 40. *lib.* 2. Card. Tusch. *d. concl.* 28. *num.* 26. *&* 82.

Renun-

Renunciationis vim habet geminatio, & trahitur etiam ad incogitata. Socinus jun. *in l.qui Roma 122. §. duo fratres 6. num.* 120. ubi Rip. *num.69.ff.de V.O.* idem Socin. *conf.*20. *lib.*4. Rom.*conf.*403. Card. Tusch. *d.concl.28.n.95.*

Renunciatio geminata, habet vim specialis renunciationis. Paris. *consil.* 9. *num.* 20. *lib.* 3. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *num.* 96.

Simulationem purgat geminata dispositio, & tollit fraudem, & deceptionem. Decian.*d. conf.*46. *num. num.*38.*lib.*2. Card. Tusch. *d. conclus.*18. *num.*75.

Rescriptum geminatum, habet vim clausulæ, *Non obstante.* Felinus *in cap. Nonnulli* 28. *num.* 14. *de rescript.* Cremens. *sing.* 136. Ruin. *conf.* 111. *num.* 19. *lib.* 5. Ubi limitat, quando secundum rescriptum non emanavit in augmentum primi, sed in declarationem, & respicit potius difficultatem introitus, & illam tollit, & sic est quædam confirmatio, quæ non operatur derogationem Juris communis. Menochius *de arbitr. libr.* 2. *casu* 202. *num.* 79. ubi declarat multipliciter, Cardinalis Tusch.*d.conclus.*28. *à num.*77. uci *num.*81. ait, rescriptum geminatum habere vim derogationis, & clausulæ motus, quando in secundo est facta mentio de primo, aliàs non. v. Everh. *loc. à conjunct. duar. ll. n.*4.

Verba geminata operantur, quod nihil potest opponi. Curtius jun. *conf.* 278. *num.*18 Cardin, Tuschus *d. conclus.* 28. *num.*44. Verba importantia arbitrium boni viri, si geminantur, important liberam voluntatem, Riminaldns jun. *conf.* 65. *num.*19. *lib.* 1. Paris. *conf.* 71. *num.* 18. *&* 19. *lib.* 3. ubi plura cumulat, & dicit, quod verba, *placuerit, & videbitur,* cumulata important liberam voluntatem. Verba quantumcumque universalia licet non trahantur ad incognita, tamen trahuntur, si sint geminata, quia sufficit in genere cogitatum esse, Cravett. *conf.* 531. *num.* 2. *&* 3. *& conf.* 630. *num.* 3. *&* 4. Cardinalis Tuschus *d. conclus.* 28. *num.* 60. Verba enunciativa geminata efficiunrur dispositiva, ut probant Barbatus *consil.* 32. *num.* 1. *lib.*3. Castrens. *consil.* 92. *colum.* 2. *num.* 3. *lib.* 2. Romanus *conf.*64. *num.* 5.

[Limi-

[Limitationis loco nota, quod regula procedat, cùm quis sciens prudens actum repetit & confirmat: secus est si interveniat dolus, vel quod idem est error. Pac. *in comm. ad l. un. C. Ede rr. calc. in product.* 2. (2) Et quod geminata oratio incontinenti facta, nihil operatur. *l.* 4. & *ibi* Dd. *de pignor. act.* Umm. *de Process.* D. 1. *thes.* 7. *num.* 40. *in fin.*

Præterea in pluribus casibus Geminatio actus nihil operatur, de quibus Paris. *consilio* 110. *numero* 47. *cum sequentib. libr.* 1. videlicet quando exprimitur pluries illud, quod tacitè inest, & *numero* 48. quando expressio geminata induceret contrarium effectum, & *num.* 49. quando magis explicitè declaratur illud, quod erat expressum, & *num.* 50. quod non operatur contra naturam contractus, vel rei in contractum deductæ. Item non operatur, facta eodem contextu, quia dicitur una, Glossa *in l. si convenerit* 18. *ff. de pignerat. action.* Glossa *in verb. instanti. in cap. ab eo* 6. *de appellation. libr.* 6. Romanus *consil.* 427. *num.* 3. Cephal. *cons.* 94. *in fin. lib.* 1. Paris. *consil.* 71. *num.* 20. *vers. nec obstabit. libr.* 3. ubi declarat Decianus *consil.* 37. *num.* 92. *lib.* 2. ubi ait, quod licet geminatio plus operetur, quando ex intervallo ex diversis scripturis, tamen etiam aliquid operatur, si est in eodem instrumento. Item nihil operatur, quando gerens actum non habet potestatem, & in præjudicium tertii, & in actu suspecto, & ubi in actu geminato intervenit defectus, vel vitium, ita Cravett. *consil.* 494. *num.* 16. *&* 17. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 28. *à num.* 101. *usque ad num.* 120. ubi post eundem Cravett. *consil.* 70. *num.* 10. observat, aliquando verba geminari, ut quis sibi plenius, & clarius provideat, non autem ut plus operentur. Denique actus prohibiti, non dant robur actui. *Authent. si qua mulier. post l.* 22. *C. de SC. Velleian.* ubi Gothofred. Bald, & Jason.

CAP.

Cap. II.

Generalis. *Vid. in voce* Omnis.

Axioma I.

Generalia seu universalia judicia ut singularibus & specialibus differant. Vid. Cujac. *lib. 7. Resp. ad l. 8. de usur.*

II.

De Generalitatis, generalis sermonis, & generalium verborum restrictione, significatione, affectionibus &c. Vid. Mantic. *in tract. de ambig. convent. lib. 3. tit. 2. per tot.*

III.

Generaliter dictum, generaliter debet intelligi. *l. 1. §. generaliter.* 1. *de legat. praestand. l. ult. C. de dotis promiss.* Add. Everhard. *in loc. de Generalit. num.* 2. Sed tamen civiliter & sobriè. Qua de re vid. Zasium *libr. 1. singul. Respons. cap. 7. per tot.* Ratio, (1) quia, ubi Lex non distinguit, nec nostrum est distinguere. *l. de pretio* 8. *& ibi* Bartolus *de public. in rem act.* (2) nec à verbis in se est recedendum, etiamsi lex sit perquam dura. *l. 12. §* 1. *Qui & à quibus manum.* Exemplum est in renunciatione, transactione, liberatione generali, si facta sit ab omni, ex quo sibi partes hinc inde undequaque tenebantur, & ex omni causa, & ab omni jure: tunc verba ista generalia, salvâ ratione recti sermonis, non possunt restringi ad aliquam speciem. Socinus jun. 3. *cons.* 103. *num.* 4. Bertazol. *de clausul. Instrum. claus.* 35. *gl.* 2. *num.* 3. ubi ait verbis istis (videtur quod omnis causa quae esse possit, sit remissa) censentur etiam remissa, quae quis ignoret.

Limita (1) si constet plus scriptum, minus intellectum: tum enim verba debent restringi. *l. ult. C. de LL. l.* 17. *de LL. l.* 6 *de pign.* vid. V. G. Forster. *de jur. interpr. c.* 2. *num.* 5. Eleganter Quintil. 2. *Inst.* 15. *cap.* 3. *num.* 5. Omnia subjecisse Oratori videtur Aristoteles, cùm dixit, vim esse dicendi, quid in *quaque re* possit esse persuasibile: Et Patrocles: qui non quidem adjicit *in quaque re*: sed nihil excipiendo, idem ostendit.

Limita (2) Generalitas Legis recipit limitationem de habilitate. gloss. *l. ut gradatim* 11. *§. Etsi* 1. *de Muneribus. & in l* 1. *C. de SS. Eccles.* ubi Gothofred. *in lect.* Verba enim quantumcunque generalia, semper sunt civiliter accipienda, *l. fidejussor* 2. *§. quod ait praetor* 4. Et saepe voce generali intelliguntur singula generum, non genera singulorum. *l.* 13. *de injus vocand.* Hinc generalia verba, quae in una tantum re locum habere possunt, non autem ad multa, eius expressè mentionem facere videntur. *l.* 24. *de instruct. & instrum. leg.* Bart. *cons.* 196. & Generalitas, quae non nisi in una specie verificari potest, ad eandem speciem contrahitur, & pro expressa habetur.

Zas. *lib. 2. consf. 1. num. 73.* post Iasonem &c. Tiraquell. *de Retract. Verb. express. num. 137.*

Limita (3) quod generalia verba generaliter non sunt intelligenda, sed restringenda, ne altera pars maneat decepta, damnumque sentiat. *l. penult. ff. ad exhib. l. eum Aquiliana 5. ff. de transact. l. 35. ff. de pact. l. 6. de pignor. l. 11. de jurisdict.* Ratio, cùm non sit par eademque ratio omnium casuum, qui sub verbis illis generalibus possunt comprehendi. Bartol. *in l. si pluribus 44. p. 2. de legat. 2.*

Limita (4) quod generalia verba, quæ sequuntur, secundum ea quæ antecedunt, restringenda sunt, *l. non est novum 26. de Legib. l. 100. §. 1. de Legat. 3.* Decius *conclus. 179. col. fin.* & quod generalis dispositio ita intelligenda veniat, ne, quæ antecedunt, corrigere videatur. Roman. *cons. 499. column. 3.* Alex. *cons. 77. col. 5. Vol. 7.* & Generalis lex sive constitutio nunquam derogat speciali, licet anteriori, & clausulam derogativam habenti. Schrader. *de feud. p. 10. sect. 5. n. 42.* ubi multos citat.

IV.

Ire per generalia, est doctorum positivorum, quos vulgus procuratores appellat, è Felin. Nevizan. *lib. 5. Sylv. nupt. num. 43.* Quia generalia & indefinita enunciata periculosa sunt, ideò & Imp. Iustin. & boni Iurisconsulti solent sibi cavere per adjectionem particulæ *ferè* vel *penè*. Bachov. *ad §. jus autem Gent. I. de I. N. G. & C. n. 4.*

V.

Quando generalis seu universalis oratio in uno deficit, redditur in totum falsa. per text. *in l. si is, qui ducenta. §. utrum 3. de rebus dub.* Anton. Gom. *in l. 47. Tauri. num. 7.* Iohan. Gutier. *in repet. text. in §. sui. Instit. de hered. qual. & diff. num. 121. fin.* seu in omni enunciatione universali, si quid aliqua ex parte falsum inest, totam enunciationem falsam efficit; quæ est Iuliani sententia, sumpta à Dialecticis, *in l. si is qui ducenta 13. §. utrum 3. Vers. quæ cum significatio, de rebus dubiis.* Donell. *ad l. pignus 9. Cod. de pigneratit. act. num. 4.*

VI.

Novum non est, ut generalia specialibus subjiciantur. *l. si servus 27. §. 16. Ad Leg. Aquil.* Coll. Arg. *de Noxal. act. thes. 1.* Exquisitè Hering. *de fidejussor. cap. 17. num. 58.* Berlich. 2. *conclus. 22. num. 21.* Carpzov. 2. *constit. 17. defin. 2. & seqq. fac. text. c. 4. de Procur. in 6.*

VII.

An generalis clausula fortior sit, quàm specialis. Vid. Coll. Arg. *qui pot. in pign. thes. 3. num. 4.*

VIII.

Generalitas ad locum relata, debet restringi & intelligi secundum subjectam materiam: sicut restringitur generalitas relata ad bona. *fac. cap. ut anima-*

animarum ult. verſ. ſtatuto. de Conſtitut. in 6. & l. fin. §. cui dulcia. de ſinistric. ol. leg. Vid. Everh. *in loc. à nomin. dignit. n. 6.*

I X.

Vbicunque generalitas propter medium habile verificatur, in qualibet ſua ſpecie generalitas indiſtinctè operatur: quando autem medium non eſt habile, tunc operatur quantum poteſt. Everh. *in loc. à Generalit.*

X.

In omni diſpoſitione generalitas reſtringitur ad intellectum juris communis, ut patet *ex l. quaro. l. 54. §. 1. ff. Locati.* vid. fuſè apud Everhardum *d. loc. à generalit. num. 8.*

X I.

GENERALIS diſpoſitio omnes ſpecies comprehendit, & expreſſio generis, continentis ſpecies, operatur idem, ac ſi ſingulæ ſpecies eſſent expreſſæ, *l ſi chorus 79. ff. de legat. 3.* [*Facit l. ſi duo 51. ſub fin. de adminiſtrat. tutor. l. omnes 4. poſt princip. Cod. de praſcript. triginta vel quadraginta annorum.* Berlichius *lib. 2. concluſ. 22. num. 3.*] Alexand. *conſ. 233. Ponderatis. num. 16. lib. 6.* Federic. de Senis *conſ. 82. In puncto. in princ. & conſ. 85. Statuto civitatis. num. 2. & 3.* ubi quod tantum operatur genus quoad omnia, quantum ſpecies quoad ſpecialia, Zabarell. *conſil. 99. num. 2. verſ. quarto.* ubi quod idem operatur genus, ſeu diſpoſitio generalis, quod ſpecialis, quando non ſubeſt ratio diverſitatis, Anchar. *conſ. 3. num. 4. in fin.* ubi de legato generali, ut idem operetur in genere, quod ſpeciale in ſpecie, Gemin. *conſ. 65. num. 19. verſ. circa primum.* Bald. *conſ. 11. num. 5. verſ. ratio differentia. lib. 3.* ubi quod genus reſolvitur in ſingularitates, Natt. *conſ. 613. num. 3.* Curtius jun. *conſ. 199. num. 15.* ubi ampliat maximè, quando generalis diſpoſitio non poteſt verificari, niſi in una ſpecie, quia tunc habetur pro ſpeciali, & individua, & *conſ. 316. in princ.* ubi quod expreſſio generalis idem operatur, quod particularis, Franciſc. Becc. *conſ. 80. num. 7. cum ſeqq.* Cardinalis Tuſch. *pract. concl. tom. 4. concl. 29. per tot.* Fr. Molin. *de rit. nupt. quaeſt. 87. num. 17.*

[Limita: quod nullus eſt adeò generalis ſermo, à quo non tacitè quædam accipiantur ex mente loquentis, *arg. l. 6. de pignor. l. 9. de ſervitut. l. 60. de procuratorib.* Cuiacius *in lib. 4. reſponſor. Papin. l. 34. de*

lib. 34. de jure dot. vide supra *Axiomate* 4. & infra *libr.* 18. *in dictione Totus.*]

XII.

GENERALIS loquutio, seu prohibitio comprehendit omnia. *l. cum quaerebatur* 240. *in fin. ff. de verb. signific. l. servitus* 23. *de S.V.P.* ibi: *humanius est verbo generali omne lumen significare.* Josephus Sesse *Aragon. decis.* 48. *num.* 12. Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *quaest.* 54. *num.* 4. etiam minima, *cap. maioribus, de praebend.* D. Barbos. *in l. cum praetor,* 12. §. 1. *num.* 112. *ff. de judic.* Surdus *consil.* 33. *num.* 24. latè Sebastianus Medices *de Reg. jur. reg.* 1. & generalis prohibitio minima comprehendit. Dn. Barbosa *in l. cùm praetor* 12. §. 1. *num.* 112. *ff. de judic.*

XIII.

GENERALIS dispositio non extenditur ad non verisimilia, non cognita, non cogitata, illicita, neque ad ea, quae specialiter quis non expressisset. [Textus expressus & elegans *in l.* 1. *C. quae res pignor. obl. add. l.* 34. *de R.N.*] Federic. de Senis *consl.* 125. *num.* 1. Curt. jun. *cons.* 267. *num.* 3. ubi quòd generalis dispositio non trahitur ad ea, quae de novo superveniunt, *& cons.* 294. *num.* 71. ubi quod generalia verba nunquam trahuntur ad ea, quae disponentibus sunt impossibilia, *& consil.* 334. *num.* 36. ubi quòd generalis dispositio nunquam comprehendit actus juratos, Roman. *cons.* 209. *Pro verificatione. num.* 2. ubi quòd nunquam praesumitur quis velle comprehendere sub generali dispositione illud, de quo specialiter disponere non potuisset, *& cons.* 108. *in fin.* ubi quod generalis quietatio, vel liberatio non extenditur ad dolosè occultata, quia ad incognita non trahitur, *& cons.* 403. *Pro decisione. num.* 4. ubi quòd verba generalia laudi nunquam extenduntur ad ea, quae in specie arbitri non potuissent arbitrari, Johan. de Imol. *consil.* 82. *in princ.* ubi quòd generalis dispositio non comprehendit ea quae inducunt peccatum, Fulgos. *cons.* 146. *num.* 1. ubi quod generalis sermo non comprehendit prohibita, & quae de jure fieri non possunt. Corn. *cons.* 269. *In hac consultatione. num.* 23. *lib.* 1. ubi quòd generalis approbatio non trahitur ad dolosè gesta, *& cons.* 176. *num.* 2. *lib.* 2. ubi quòd in mandato generali non veniunt ea, quae quis in specie non

esset

esset mandaturus, *& consil.89. num.12. lib.3. & cons.83. num.2. lib. 4.* ubi quod generalis concessio, seu gratia non comprehendit ea, quæ concedens in specie non esset verisimiliter concessurus, Cravett. *cons.33. num. 5.* ubi quòd impugnatio generalis non comprehendit ea, quæ impugnanti sunt favorabilia, *& cons. 34. num.8.* ubi quòd sicuti generalis dispositio non comprehendit tertii præjudicium, ita neque præjudicium disponentis, *& cons.95. num. 10.* ubi quòd clausulæ generales non comprehendunt maiora expressis, *& consil. 70. num. 28.* ubi quòd generalis dispositio non comprehendit ea, in quibus potest esse capio & læsio, *& cons.100. num.6. & num.7. & num.8. & cons.109. num. 6.* ubi quòd non comprehendit ea, quæ sunt in specie prohibita, *& cons. 158. num. 9.* ubi quòd mandatum Principis non comprehendit illicita, *& cons. 160. num. 5.* ubi quòd generalis ratificatio non comprehendit illicita, neque ea quæ ratificans verisimiliter non inclusisset, *& cons.174. num. 4.* ubi quòd rescriptum Principis generale non extenditur ad ea, quæ Princeps facere non potest, vel etiam difficiliùs facere solet, latè Cardinalis Tuschus *tom.4. lit. G. conclus.31. per tot.* [Hanc autem regulam per omnia veram non esse, sed expressè refutatur per Br. & alios, quia omninò plus valet renunciatio specialis, quoad specialia, latè Berlichius *2.22.n.4.* Intelligendum autem de speciebus homogeneis, non de heterogeneis. (2) non procedit in privilegiis. *l.ab bu 10. de vacat. & excusat. mun.*

XIV.

Generalis loquutio personam loquentem non comprehendit, *l.inquisit. 10 18. C. de solut. cap.* 1. ubi *gloss. ult. de prohibit. a feudi alien. per Federic. 2. F. 55.* Curt. jun. *cons.332. num. 4.* ubi dicit esse vulgatam Juris regulam, Cravett. *cons. 274. num. 12. & cons.296. num.30. & cons.585. num. 30.* ubi dicit, quòd materia est brocardica, *& consil.25. num. 5.* ubi quòd per clausulas generales non censetur quis velle seipsum ligare, latè Surdus *cons. 47. num. 19.* ubi quod generale rescriptum, & generalis dispositio non comprehendit Principem confirmantem, vel concedentem; etiamsi dicat, *ex certa scientia.* & *num.20.* quòd statutum generale non ligat creditorem, & *num. 22.* quòd jurans adjuvare contra omnem personam, non intel-

ligitur contra seipsum, & *num.*23. quòd cedens jura contra omnes, non censetur cedere contra seipsum, Afflict. *decis.*319. *num.*8. ubi quòd promissio de defendendo non intelligitur contra seipsum. Et quod communitas non continetur sub generali loquutione gabellæ, quando ipsa non tenebatur prius solvere, resolvuunt Boër. *decis.*213. *num.*2. Surdus *d.cons.*47. *num.*21. *&* 23. Card.Tusch. *d.tom.*4. *lit.G. concl.*33. *à princ.*

Limita, quando constat de mente, vel materia subjecta aliud suadet, vel subest ratio, quod persona loquentis includatur, Cyn. *in d. l. inquisitio* 18. Gabr. *commun. tit. de verbor. signific. conclus.*9. *num.* 7. Cravett. *consil.* 274. *post num.* 12. Curt. jun. *cons.* 195. *in fin. num.*46. Menoch. *de præsumpt. lib.*3. *præsumpt.*44. *num.* 27. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 33. *num.* 17. ubi *num.* 18. *&* 19. post Decium *consil.* 104. *Et diligenter. num.* 4. *&* 5. limitat etiam, quando cessio fieret ex causa onerosa, vel quando sumus in dispositione legis, quia continetur persona loquentis, secus in dispositione hominis.

XV.

GENERALIS dispositio non comprehendit ea, quæ non esset quis in specie comprehensurus, *l. obligatione generali* 6. *ff. de pignorib. l.*3. *ff. de evict. l. qui peculii* 46. *ff. de peculio. cap. veniens* 16. *cap. Quintavallis* 23. *de jurejur. cap. ult. de offic. vicarii, lib.*6. Corn. *cons.* 89. *num.*12. *lib.*3. *& cons.*83. *num.* 2. *lib.*4. Surdus *cons.*73. *num.*17. Cardinal. Tusch. *dict. lit. G. conclus.*31. *num.*2. Item Surdus *consil.* 123. *num.* 63. *& de aliment. tit.*8. *privileg.*7. Carolus de Grassis *de except. except.*32. *num.*30. Stephanus Gratianus *discept. forens. tom.*5. *cap.*982. *num.* 20.

XVI.

GENERALIS mentio idem operatur quoad omnia, quod specialis quoad singula, *l. si chorus* 79. *ff. de de legat.*3. *l. si duo* 51. *ff. de admin. tut.* Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss.* 8. *in princ. num.*22. Surd. *cons.*2. *num.*44. *& cons.*350. *num.*20. Stephanus Gratian. *discept. forens. tom.*4. *cap.*656. *num.*30. *& cap.*766. *num.*21.

CAP.

Cap. III.

Generalis decisio.

Decidere per generalia, pauperis est Doctoris indicium, secundum Felinum *in cap. 1. de praescript.* Prudentis autem est, respicere ad decisiones particulares, & ex iis respondere, ut ex Aristot. 5. *Ethic. & 2. Rhet.* monet. Ant. Massa Gallosius *lib. 1. de Exercit. Iurispr. num.* 18. Eò quod specialia jura generalibus derogant. *l. in toto* 80. *de Reg. Iur. l.* 8. *C. de judic.* Et decisiones in terminis sunt tutiores, & omnia argumenta generalia excludunt. Albertus Brun. *de statut. art.* 6. *quaest.* 2. Adeò ut Doctoris alicuius decisionem habere in terminis, etiam sine lege loquentis, cùm in praxi casus incidit, magnum esse, post Gomez. probè dixerit Wesenb. 1. *cons.* 19. *n.* 63. & *cons.* 24. *num.* 15. Argentinens. 1. *cons.* 62. *num.* 1.

Cap. IV.

De Genitivi significatione.

Axioma I.

Regulas huc pertinentes vide eleganter declaratas apud Panciroll. 3. *Variar.* 25. adde Mascard. *de probat. lib.* 2. *conclus.* 841.

II.

Genitivus casus importat dominium. Bart. & Dd. *in Rubr. ff. de Op. Novi nunc.* adde Horatium Mandosium *in tract. de privileg. ad instar gloss.* 3. *num.* 1. & *sequentib.* Et Genitivus casus propriè de sui natura dicit dominium directum. *l. si domus* 71. *§. ult. ff. de Legat.* 1. *gloss. not. in cap.* 1. *in verb. terram propriam. de postul. praelat.* & Dd. omnes *in rubr. ff. de O. N. N.* Ampliationes, limitationes & fallent. vid. in Tom. Reg. Iur. *lib.* 7. *p.* 544.

Cap. V.

Genus.

Axioma I.

Genera in jure multa dantur. Ratio, quia plures sunt res, quàm vocabula. *l.* 4. *de praescr. verb. C.* ideò saepè nomen idemque verbum plures res significat: quod cum variis modis, tum hoc quoque accidit, ut unum verbum fungatur vice generis & speciei; cuiusmodi est vocabulum CVLPA, (quod in genere acceptum, etiam comprehendit dolum, à quo aliàs tanquam diversa species distinguitur) COGNITIO, PACTVM, Iurisdictio, Adoptio &c. Bachov.

chov. *ad §. Adptio* 1. *Inst. de Adopt.* & *Com. ff. eod. num.* 2. Donatio, *pr. Instit. de donat.* ubi Bachov. *num.* 5. Pignus, in pignus & hypothecam Novatio &c. delegatio. Plura vide à C.L.A. *de Novat. th.* 2.

II.

Intereſt inter genera ſingulorum, & ſingula generum. Sub univerſali veniunt genera ſingulorum, & ſingula generum. gloſſa *ad l.* 1. *de fidejuſſ.* Vid. *l.* 13. *de in jus voc.* Kub, *p.* 405. v. Tulden. *p.* 1. *c.* 4.

III.

Genus & ſpecies, cùm circa unam & eandem perſonam ponuntur, non limitationis ſed demonſtrationis cauſa ſpecies cenſetur adjecta. *l. quaſi. num.* 2. *§.* 32. *de inſtruct.* & *inſtrum. leg.* Pec. *in l. in toto* 80. *de R. I.*

IV.

Generi per ſpeciem derogatur, *l. in toto jure* 80. *ff. de Reg. Iur. l. ſanctio* 41. *ff. de pœnis. cap.* 1. *cap. paſtoralis* 14. *§. quoniam. de reſcr. cap.* 1. *de Regulis Iuris. lib.* 6. [vid. ad hanc regulam textum *in l.* 13. *de in jus voc.*] exornavit Fulgoſ. *conſ.* 215. *in princip.* Angel. *conſ.* 355. *Vtrum per ſtatutum. in princip.* Baldus *conſ.* 292. *num.* 3. *lib.* 2. Mant. *Dialog.* 90. *verſ. quia.* Menoch. *conſ.* 141. *num.* 26. *cum. ſeq.* & *num.* 37. Thomas de Thomaſſet. *in floribus Legum. reg.* 132. Surdus *de aliment. tit.* 12. *quaſt.* 15. *num.* 130. & *tit.* 9. *quaſt.* 8. & *deciſ.* 255. *num.* 21. & *conſil.* 352. *num.* 1. Gutier. *pract. lib.* 3. *quaſt.* 24. *num.* 6. Armendar. *in addit. ad recop. Legum Navarra, in proœm. num.* 5. Cardinal. Tuſch. *practic. concluſ. tom.* 4. *lit. G. concluſ.* 36. *per totam.* Aldrete *de relig. diſcipl. tuenda lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. Cæſ. Argel. *de contradict. legitim. quaſt.* 2. *num.* 212. Octav. Glorit. *reſp.* 11. *num.* 31. Sanctarel. *variar. reſolut. part.* 1. *quaſt.* 14. *num.* 5. Sebaſtianus Medices *de Regulis Iuris. reg.* 1. *verb. generi. num.* 44. latiſſimè Caſtill. *controverſ. lib.* 5. *part.* 2. *cap.* 95. *per tot.* Ovid. de Amicis *de Iure Emphyteut. quaſt.* 82. *num.* 1. *cum ſeqq.* Covarr. *var. p.* 1. *cap.* 11. *num.* 6. [Exempla ſunt in generalibus propoſitionibus exæquantibus jura. *ut l. ult. C. de inoffic. donat. l.* 33. *de condit. indeb.* Præterea aliud exemplum vide apud Tulden. *lib.* 1. *Iuriſprud. extemp. cap.* 4. *pag.* 27. & apud Bronchorſt. *ad l.* 80. *de Regulis Iuris.* ubi exemplificat in legibus, contractibus & ultimis voluntatibus.]

Ratio

Ratio huius Axiomatis in eo consistit, ut genus & species diversa concordentur; nam ubicunque duæ dispositiones sibi adversantur, debent ad concordiam reduci, salva, quoad fieri potest, utriusque natura & proprietate, si generi per speciem derogetur; *igitur*, &c. Juxta quam rationem intelligenda est glossa *in l. fi. domino* 107. *ff. de legat*.1. dum inquit, speciem derogare generi ex Juris interpretatione, & illa quæ movet Gamb. *in dialect. legali, lib.* 3. *cap*.3. *num*. 2. quia regula *l. semper in generalibus* 190. *ff. de Reg. Iuris*. cùm similibus, non procedit in specie excepta, quæ generi adversatur. [Aliam rationem affert Claud. Pratus, in *gnos. generalib. lib*.2. *tit*.2. *cap*.4. *pag. m*.45. Quia species sic opposita generi, in dispositione eximatur de genere. *l. si peculium* 10. *de manumiss. testam.* Alias rationes vide apud Kubach. *in Brocard. cap*.22. *sect*.6. *pag*. 405. Putarem & hanc subesse, quia genus repræsentat regulam, species opposita generi exceptionem. Nam exceptio quidem derogat regulæ; sed non regula exceptioni.

Hanc regulam declarat Pacius *in An. C. Quand. Impp. int. pup. vel vid. vel miser. personas cognosc. & ne exhibeantur, num. ult*. Quod è diverso, speciei non iterum derogetur per genus. Sic enim generalis constitutio *Novell*. 69. (qua quis vetatur de provincia sua extrahi) non derogat speciali privilegio miserabilium personarum, qua illis concessum est, adversarios suos ad Principem & extra provinciam trahere. Sic speciale mandatum derogat generali: non iterum generale speciali: Tulden. *d. cap*. 4. *pag*. 29. Obj. (1) *l*.7. *C. de iurisd.* ubi privilegio tanquam legi speciali derogatur per jus commune, seu constitutionem generalem. R. (1) Regula vera est in specialibus positivis, non privatis. (2) Quatenus species adhuc subsistunt: non si etiam iis specialiter & expressè sit derogatum. Est ergo (3) in inductione hac fallacia causæ. [4) Milites isti seipsos indignos reddunt privilegio militiæ, dum aliis negotiationibus & professionibus se immiscent. Quòd ergo privilegiū amiserunt, non possunt opponere generali legis comprehensioni & vinculo. Obj. (2) *l. pen. C. de injust. & inut. nupt.* ubi constitutio generalis derogat juri Ægyptiorum speciali. Resp. negando Ægyptiorum morem fuisse jus aut privilegium, sed fuit prævaricatio. Ergo sub idem genus legum haut quaquam pertinet. Eodem modo respondendum est ad Con-

ſtitutiones alias, clauſulam caſſatoriam continentes. **Verbi gratia**, de bonis naufragorum, de repreſſaliis, de obſtagio. Nam ſtatuta & conſuetudines damnatæ non ſunt amplius pro jure habendæ, ſed pro injuria.]

Amplia hanc regulam primò, ut procedat in omni materia, quod ſpecialis diſpoſitio derogat generali, ſi ſunt incompatibiles, Caſtrenſ. *conſ.* 476. *Videtur quod prædictus, in princ. lib.* 2. Cardinalis Tuſchus *d. lit.G. concluſ.*16. *num.*5. Beroi *conſ.* 57. *num.* 10. *volum.* 3. Natt. *conſ.*7. *num.*5. Surdus *conſ.*56. *num.*1. Octav. Glorit. *reſp.*11. *n.*31. *verſ. quod vendicat.*

Amplia ſecundò in legatis, quia legatum ſpeciale derogat generali, Abb. *conſ.*4. *In quæſtione, num.*5. *lib.*2. Baldus *conſ.*253. *num.*5. *verſ. ſi verò, libr.* 5. ubi quòd ſi lego Titio duas ſtatuas marmoreas, & etiam eidem lego omne marmor, non veniant niſi duæ ſtatuæ propter ſpecificationem ſpecialem, quod refert Cravett. *conſil.* 86. *num.*4.*&* 5. Ruin. *conſ.*90. *n.*9. *lib.*2. ubi quòd ſi teſtator legavit in ſpecie aliquibus ſororibus nominatis, poſtea in genere vocavit ſorores, intelligitur de aliis, quia ſpecialis proviſio præcedens derogat generali, & maximè dicit procedere, quando etiam prohibuit honoratas plus petere, Surdus *de aliment. tit.*2. *quæſt.*15. *num.* 130. Cardinal. Tuſchus *d. concluſ.*36. *num.* 7. 27. *&* 53. *cum ſeq.* latè Caſtill. *cap.* 95. *num.*23 *cum ſeqq.* ubi pariter ampliat in fideicommiſſis, inſtitutionibus, ſubſtitutionibus, & in omni ultima voluntate, in legibus, ſtatutis, conſuetudine, compromiſſis, judiciis, reſcriptis, mandatis, & in omni actu, materia & diſpoſitione.

Amplia tertiò, ut procedat ſive præcedat, ſive ſequatur genus, *l. ſervo* 15. *ff. de pecul. leg.* Dec. *num.*7. *&* 14. *in d. l. in toto jure* 80. *ff. de Reg. Iur. & in cap.* 1. *num.* 6. *de reſcript.* ubi Beroi. *num.* 45. Fulgoſ. *conſ.*215. *in princip. & conſ.*135. *col.*3. ubi quod imò etiamſi generalitas ſit poſterior, & habeat clauſulam derogatoriam, ſpecialitas attenditur, Bald. *conſ.*253. *verſ. quintò quia. lib.* 5. Joan. de Imol. *conſ.*139. *num.*7. *& conſ.* 140. *num.* 3. *in fin.* ubi quod generalis diſpoſitio ſequens non præjudicat ſpeciali ſpecificè, etiamſi generalis habeat verba habilia comprehendere ſpecialem.

Amplia quartò, ut ſicut generi per ſpeciem derogatur, ita etiam ſpeciei derogatur per ſpeciem magis ſpecialem, & individuam,

duam, Zabarell. *conf.149. num. 4. verf. item fcivit.* Alexand. *conf. 29. Quoniam. in princip. libr. 1.* Baldus *conf.371. In volumine, in princip. lib.5.* ubi intelligit, quando funt fpecies individua & dividua paris potentiæ, aliàs fecus Idem procedit etiam inter duo genera, quia minus univerfale habetur loco fpeciei, magis univerfale loco generis, Baldus *conf.253. num.4. verf. tertiò præmitto. lib.5.* Card. Tufch. *d. conclus.36. num.30.*

Amplia quintò in refcripto feu mandato fpeciali, quod derogat generali, etiamfi de eo nullam faciat mentionem, *cap. 1. de refcript.* Suar. *alleg. 28. num. 16.* Baldus *conf.88. Quæritur. in princ. lib. 2.* ubi extendit, idem effe in generali commiffione, revocatione, feu deputatione, quia non revocat fpecialem præcedentem, nifi conftet de mente, Rebuff. *tom. 2. ad Leges Galliæ. in præfat. tit. de refcript. num. 103.* Sebaftian. Medices *de Regulis Iuris, Reg.1. num.44.* Menoch. *de arbitrar. cafu 97. à num.2. & conf.36. num.48. & de præfumpt. lib.6. præfumpt.40.* Cardin. Tufch. *d. conclus.36. à num.43.* Valafc. *conf.72. num. 2.* Unde mandatum de providendo fpeciale derogare generali mandato præcedenti, licet de illo nulla mentio habeatur, tenent Xuar. *dict. alleg. 28. num. 3.* Cephal. *confil.393. à num. 19. libr. 3.* Cardinalis Mantic. *de conject. ultim. volunt. libr. 9. tit. 6. num. 22.* Valafc. *ubi proximè.*

Amplia fextò in ftatutis, quia ftatutum fpeciale femper prævalet generali, Decius *conf.188. col. 3. & conf.301. col. 1. & conf. 482. & conf.617. colum. penult.* Angel. *conf. 355. Vtrum per ftatutum.* Baldus *conf.78. Duo funt ftatuta. lib.1.* ubi declarat, quòd fi ftatutum fpeciale continet idem quod jus commune per omnia, tunc ftatutum generale contrarium difponens præfertur, fecus fi primum fpeciale in aliquo difcrepat à Jure communi, Alexand. *conf.89. Circa primum. num.10. lib.6.* Apoftil. *ad eundem conf.65. num.10. in verb. Baldus. lib.7.* Idem Alexand. *conf. 123. Scripfit. num. 10. cum feqq. lib. 4* Fulgof. *conf. 215. In primo, in princip.* ubi extendit etiam, quando ftatutum generale effet pofterius, quia adhuc fpeciale derogat generali ftatuto, Corn. *conf. 66. lib.1.* ubi quod fi duo funt ftatuta fpecialia, magis fpeciale attenditur, Angel. *conf. 160. in princ.* ubi extendit ad ftatutum generaliter loquens de alienationibus, & de bonis ad cridas ponendis, quia non extenditur ad bona minorum, in quibus per

statutum sub certa solemnitate est specialiter provisum, *& cons.355. per totum.* extendit ad statuta contraria, latè Card.Tusch.*d.concl.36. num.*10.*cum multis seqq.*

Amplia septimò in tempore, quia per tempus speciale, in quo aliqua immunitas conceditur, derogatur generali dispositioni, quod quocunque tempore solvatur gabella, Baldus *cons. 256. Præmittenda sunt, vers.quarto præmittendum. lib.*4. quem refert Cardin. Tusch. *d.concl.36 num.26.*

Amplia octavo in observantia, quia specialis derogat generali, Fulgos. *cons.232. In quodam instrumento, in fin.* quem refert Cardin. Tusch. *d. concl.36. num.36.*

Amplia nonò in compromissis, quia etiam in illis genus per speciem derogatur, ideò si fiat compromissum speciale super pretio venditionis factæ declarando, licet postea fiant alia compromissa inter easdem partes de litibus, & controversiis, non est derogatum primo, item Joan. de Anan. *cons.19. Visis instrumentis,n.6.& 7.* Card. Tusch. *d.conclus.36. num.38.*

Amplia decimò in consuetudine, quia specialis derogat generali, & attendi debet, Cravett. *cons.195. n. 16.* quia generalis recipit declarationem à magis speciali, Cravett. *cons.*118. *num.*4. Card. Tuschus *d. concl.36. num.*41.

Amplia undecimo, in facultate legitimandi latissimè concessa per Imperatorem etiam ad feuda, quia non veniunt ea feuda, in quibus specialiter Imperator disposuit, quod non succedant, nisi nati & concepti de legitimo matrimonio, quia generalis provisio demandata non se extendit ad specialiter provisa. sed species derogat generi, Anchar. *cons.*308. *Prima facie. num.7. &* 8. Cardin. Tusch. *d. conclus.33. num 39.*

Amplia duodecimò in probatione, quia magis creditur duobus testibus in specie, quàm mille in genere deponentibus, Decius *cons.* 488. *in fine.* Alexand. *cons.* 148. *num.* 4. *libr.* 2. Paris. *cons.* 88. *num.*31. *lib.*3. Cardinal. Tusch. *d.conclus.36. num.*42. *& num.65.* ubi *num.66.* post Alexand. *cons.* 27. *num.* 6. *lib.*1. subdit, quod probatio in specie delicti, prævalet probationi in genere, quod accusatus sit bonæ famæ.

Amplia

Amplia decimotertiò in contractibus, quia species derogat generi etiamsi præcedat specialis contractus, Fulgos. *cons.215. in pr.* Card. Tusch. *d.concl.36. num. 64.*

Amplia decimoquartò, quando in eadem lege sunt verba specialia & generalia, quia species derogat generi, Angel. *consil. 214. num.2.* Lap. *alleg.*88. *num. 5.* Fulgos. *cons. 215. in princip.* ubi extendunt, ut idem sit, quando species & genus sunt in aliis & diversis legibus, & se non compatiuntur, neque constat de mente, Cardin. Tusch. *d.concl.36. n. 57. cum seqq.*

Amplia decimoquintò in opinionibus Doctorum, quia communis opinio in genere, derogatur per opinionem in specie in casu individuo, ut per Riminald. jun. *cons.265. n.5.&6. lib.3.* quem refert Card.Tusch. *d.concl.36. n.71.*

Amplia decimosextò in provisione hominis, quia pœna promissa in genere, puta 200. in casu contraventionis, si partes per pactum speciale conveniunt, quod damnum reficiatur prout liquidabitur, tollit pœnam generalem, Alexand. *consil. 94. in fin. & cons.95. num.* 7. *lib.* 4. ubi extendit, ut procedat, etiamsi generalis provisio sit jurata, quæ habet vim specialis, quia intelligitur in eo, in quo consentitur, & non ultrà, refert Cardinalis Tuschus *d. conclus.36. num.72. & 73.*

Limita primò, quando species & genus se invicem compatiuntur, stare possunt, ita Bartol. *in l.servo 15. ff. de pecul. leg.* Cagnol. *in d.l. in toto* 80. *num.13. ff. de regulis iuris.* Roman.*sing.*249. Decianus *cons.51. num.16. vers. quartò considerato, lib.* 1. *& cons.122. num.13.lib.3.* Card. Tusch. *d.concl.36. n.95.*

Limita secundò, quando genus & species apponuntur favore eiusdem personæ, quia genus non tollitur, neque restringitur per speciem subsequentem, Bald.*cons.329. in fin. vers.in contrarium.lib.*1. Card.Tusch. *d. concl.36. n.79.*

Limita tertiò, quando species accedit generi, quia prorogato genere, vel mutato, prorogatur, & mutatur species, quæ habet substantiam ab illo genere, & non stat per se, Lap. *allegat.* 88. *Commune. num. 6. circa finem.* Ubi etiam pariter limitat, quando ratio suadet, quod per generalem providentiam sit recessum à speciali. Idem quando species apponitur ad coadjuvandum genus,

Surdus *consil. 56. num. 36. & 37.* Cardinalis Tuschus *dict. conclus. 36. num.* 80. & 81.

Limita quartò, quando genus est certum, determinatum & præcisum. Surd. *cons. 352. n. 11.* ubi *n. 17.* limitat etiam, quando genus exprimitur per verba dispositiva, species autem per verba enunciativa, Castill. *d. c. 95. n.* 40.

Limita quintò, quando declaratio generis consistit in eadem specie, quia tunc species non derogat generi, Bald. *cons. 177. In Ecclesia, in fin. lib.* 1. Card. Tusch. *d. concl. 36. num.* 103. [Ita quando verba specialia non determinationis gratia, sed ad maiorem evidentiam specialiter videntur facta, generi non derogant. *l. quæsitum* 12. *§. penult. de instruct. & instrum. leg.* Consil. Marpurgens. *libr. 1. consil. 7. num. 35.*]

Limita sextò in jurisdictionalibus, quia si datur in genere & in specie, censentur potius per speciem concessa accumulativè, quàm derogativè, ut per Surdum *consil. 5. num. 35.* Gutier. *pract. libr. 3. quæst. 15. num. 6.* Cardinal. Tuschus *d. conclus. 36. num.* 102. Castill. *d. cap. 95. num.* 22.

Limita septimò, in litteris gratiosis generalibus ad beneficia, quibus non derogatur per speciales posteriores, quando ex primis generalibus esset jus quæsitum, secus si effectus penderet ab eventu incerto, Federic. *cons. 69. circa fin. vers. item non obstat.* Card. Tusch. *d. conclus. 36. num.* 101.

Limita octavò in diversis dispositionibus diverso tempore factis, quia non habet locum regula, quod generi per speciem derogetur, sed contraria, quod ultima quantumcunque generalia derogant primis, Signorol. *cons. 87. num. 7.* & 8. Card. Tusch. *d. conclus. 36. num.* 112. Idem quando specialis provisio ad diversum tendunt finem, Surdus *cons. 359. num. 93.* Cassanat. *cons. 44. num.* 48. Stephanus Grat. *discept. forens. cap. 304. num. 5. cum seqq.* Castill. *dict. cap. 95. num. 35. cum seqq.* Vel quando genus & species super eodem jure non concurrunt, sed super diverso, latè Rolandus *consil. 8. num. 37. libr.* 1. Cardinalis Mantica *de conject. ultim. volunt. libr. 9. tit. 6. num. 22. & 23.* Surdus 426. *num. 36. vers. ad sextum.* Castill. *d. cap. 95. num.* 41.

Limita

Limita nonò in privilegiis, quia per speciale privilegium non derogatur generali, Federic. *cons.197. vers. non obstat.* gloss. *verb. sed ante. in sum. 25. quæst. 2. gloss. ult. verb. super privilegiu. in d. cap. 1. de rescript.* ubi Abb. *num.* 10. Felin. *num.3. vers. limita.* Rip. *n.* 74. & Beroi. *num.39.* Alexand. *cons.155. num. 1. lib.6.* Rebuff. *tom.2. ad Leges Galliæ. tit. de rescript. in præfat. num.* 105. Xuar. *allegat.* 28. *num.* 10. Loriot. *de Regulu Iuris Axiom.136.* Menoch *cons.36. num.*48. Card. Tusch. *d. concl.36. num.99.*

Intellige in totum, nam in illa speciali parte posse privilegium speciale posterius minuere prius generale, nulla facta illius mentione, per text. *in cap. dudum* 14. *§. nos igitur, & in cap. quamvis tibi* 38. *de præbend. in 6.* resolvunt Sylvest. *in sum. verb. privilegium, quæst.*10. Ruin. *cons.98. num.4. volum.4.* Menoch. *de præsumpt. lib. 6. præs.*40. *num.*21. Mar. Giurb. *consil. crimin. 65. num.* 41. Monet. *d. commut. ultim. volunt. cap. 8. num.529.* Soar. *de legib. lib. 8. cap. 39. num. 7.* Bonacin. *in simili tractatu, disput. 1. quæst. 3. punct. 8. §. 3. num.17. vers. ex dictis.*

V.

Genus includit omnes species sub genere comprehensas, *l. omnes* 4. ubi Angel. C. *de præscript.* 30. *l. semper* 147. *ff. de Reg. Iuris.* Mar. Anton. *var. resolut. lib.2. resolut.33. num.2.* Menoch. *cons.266. num.69.* Cravett. *cons.134. num.5.* etiamsi in una specie maior sit ratio, quàm in alia, *l.1. §. quod autem 3. ff. de aleatorib.* Riminald. jun. *cons.12. num.31. lib. 1.* Decian. *cons.51. lib. 1. & cons.122. lib.3.* Cardin. Tuschus *tom.4. lit. G. conclus.* 40. *num.*17. Surdus *cons.255. num.*20. *& cons. 559. num.19.* Mar. Anton. *d. resolut.33. num.3.* Menoch. *consil.141. num.33.* [Et Oratio generalis sermonis compendio res singulas & omnes species comprehendit, quod ex Logicis notum esse ait Bachovius *lib. 1. de pignor. cap. 5. in fin.* & firmat. *per l. namque 15. §. 1 de pignoribus.* ibi: *perinde ac si specialiter fuissent obligatæ. juncta l. res 17. C. de distract. pign.*]

VI.

Genus verè, & propriè repræsentatur in qualibet specie. *l. si quid earum 47. §. inter emptum 1. ff. de legat. 3.* Surdus *consil.121. num.3.* Baldus *cons. 239. Testator, in princ. lib.1.* Dyn. *cons.51. Quæstio. num.3.*

num.3. vers. praeterea. Card. Tusch. *tom.4. lit.G. concl.40. num.5.* & ideò quæ prædicantur de genere, debent prædicari de singulis speciebus, *l. jurisgentium 7. §. sed fraudandi 10. in fin. ff. de pact.* cum aliis citatis ab Everhardo *in top. legalib. loco 61.*

VII.

Genere remoto, removentur species, *d. §. sed si fraudandi 10. l. fundi 25. §. fin. ff. de fundo instruct. l. sancimus 3.* ubi Bart. *C. de usur. rei judic. d. l. 1. §. quod autem 2. ff. de aleatorib. l. 1. in fin. ff. de suis & legit. hered. l. si causa cognita 32.* juncta glossa *verb. peremisti. Cod. de transact. §. vulgo 4. Institut. de success. cognat.* cum aliis, de quibus Everhardus *loco 62.* Sigismund Scacc. *de appellat. quaest. 19. remed. 1. conclus. 2. num. 11.*

VIII.

Genus in suo genere tantum operatur, quantum species in sua specie, *l. si chorus 79. in pr. ff. de legatis 3. l. si duo 51. ff. de admin. tutor. d. l. omnes 4. C. de praescript. 30. annor.* Cravett. *cons. 161. num. 2.* Cardin. Tusch. *d. tom. 4. lit. G. conclus. 40. num. 20.* ubi *num. 21.* cum eodem Cravetta *cons. 118. num. 14.* extendit etiam in materia odiosa. [Nota tamen casum, in quo non operatur tantum genus, quoad omnia, sicut species, quoad speciem: Nam licet sub genere comprehendantur omnes species generis, ut not. *in l. 7. §. 10. de pact.* tamen ubi requiritur notabilis expressio speciei, non sufficit facere mentionem, quia expressio per speciem possit retardare Principem à concessione. Abb. *in c. in nostra 2. col. 1. de Rescr.*]

IX.

Genus perire non potest, *l. in ratione 30. §. incerta 5. ff. ad Leg. Falcid. l. si te bonis 10. C. de jure delib. l. incendium 11. C. si certum petatur.* Curtius jun. *cons. 239. num 35.* Anton. Gomez *var. tom. 2. cap. 2. num. 32. colum. 3.* Surdus *de aliment. tit. 3 quaest. 16. cum seqq. & cons. 391. num. 3.* Mar. Anton. *var. resolut. lib. 2. resol. 13. num. 3.* Card. Tusch. *d. lit. G. conclus. 40. num. 2.* ubi *num. 3.* post Paris. *consil. 94. num. 8. lib. 2.* ait, quod genus non est res mobilis, nec immobilis, sed consistens in intellectu.

X. Ge-

X.

GENUS quod non poteſt niſi in una ſpecie verificari, pro ſpecie reputatur, *l. 2. ff. de liber. & poſthum. l. ſi optio* 13. *ff. de opt. leg. l. fundus qui locatus* 24. *ff. de fundo inſtr.* Becc. *conſ.* 34. *num.* 14. Menochius *conſ.* 71. *num.* 23. Surdus *conſ.* 135. *num.* 2. *& conſ.* 179. *num.* 24. *& conſ.* 269. *num.* 29. *& conſ.* 431. *num.* 5. Vincent. Fuſar. *de ſubſtit. quaeſt.* 351. *num.* 34.

CAP. VI.

De Generatione.

Generationi natura magis ſtudet quàm intellectui, & magis curat de eſſe rerum quàm de ſcientiis. Guilhelm. Benedict. *in cap. Raynutius. in Verb. qua filium. ex eo num.* 3. *col.* 1. *& num.* 7. *Verſ. & tamen praeſumptio. Volum.* 3. *part.* 3. *extr. de teſtam.* Pacian. *conſ.* 1. *num.* 16. Naturaliſſimum enim eſt generare unum tale quale eſt, ut ait Ariſtoteles *lib.* 2. *de anima. text. & ibi gloſſ. in l. quod ſi nolit* 31. *§. qui mancipia* 21. *ff. de aedilit. edict.* Et natura nihil magis nos docuit, quàm generare & procreare aliquid nobis ſimile, ut immortalitatem, quam in individuo non poſſumus, in ſpecie ſaltem conſervemus. Thadaeus Piſo ad. *pr. Inſt. de jur. nat. gent. & civil. num.* 7. quo pertinet, quod Calliſtratus reſpondit, ideò nos filios filiaſque concipere atque edere, ut ex prole eorum earumque diuturnitatis memoriam nobis in aevum relinquamus. *l.* 222. *§. ult. de Verbor. ſignif.* Harprecht. *ad princ. inſtit. de jur. nat. gent. & civ. num.* 6. ſic pater prudens prudentem, & nobilis generat nobilem. *gloſſ. in l. nullus. C. de decur. lib.* 19. imò mirabilius voluit gloſſa *in l. fin. in Verſ. conſequentia. C. de Natural. liber.* quod filius ſpurius ſpurium generat, & ſimile producit ſuum ſimile, Ludovic. Gomez. *ad §. ſupereſt. Inſtit. de action. num.* 38. Siquidem ex bono bonum, ex malo malum naſci dixit Cardan. *ex art. de ſapient.* & natus ex mala progenie praeſumptionem prae ſe fert, quod ſit malus. Ang. *in l. ſi quis. C. de Conſulib. in fin.* Boeckel. *in tr. de public. judic. diſquiſ.* 4.

CAP. VII.

Gerundia.

Axioma I.

Gerundia de ſui natura inducunt formam. Bald. *in l. falſus. col.* 2. *Verſ. & Not. hic. C. de furt.* Ludovic. Gomez. *in Comm. ad rubr. Inſt. de action. num.* 8. & tum neceſſitatem important, id tamen non ſemper verum, nam aliquando etiam Gerundia non inducunt neceſſitatem, ſed ſaepe tantum de-

ſignant poſſibilitatem, ut *in l.* 20. *de Evictiõn.* Gerundium *excipiendum*, ſumitur, pro excipi poteſt, excipere licet. *l.* 66. *§.* 6. *de Leg.* 2. petendus eſt, pro peti poteſt. C.A. *de Legat. th.* 28. *n.* 6.

II.

Gerundia etiam paſſivè uſurpantur, (nam & ſic dicta putantur) quaſi duplicem ſignificationem gerant, activam & paſſivam: veluti (1) Gerundia in DO, Damnum dando. *in l.* 24. *de oblig. & act.* Iudicium ſuſcipiendo. *l.* 23. *de ſolut.* Sic apud Quintilian. Memoria exercendo augetur. Et Virgil.

Vtrique videndo
Fœmina.

(2) Gerundia in DVM. Cic. Verba ad *audiendum* jucunda, (id eſt, auditu) Res difficilis ad *judicandum lib.* 9. *Epiſt. ad Attic.* 11. Sic Lucretius *lib.* 2. Res difficilis ad credendum. (3) In DI. Cicero *Verrin.* 2. Hæc frequentia convenit ludorum cenſendique (id eſt, ut cenſeatur) contraria. Add Goclen. *lib.* 1. *Gram. probl.* 3. ubi dicit: In his paſſivam ſignificationem rariſſimam eſſe, & ideò notandam potius quàm imitandam.

III.

Gerundium pro participio in jure poni, non planè infrequens eſt. ut in *l.* 25 *§.* 2. *de uſur. & fruct.* quoad percipiendos fructus, id eſt, perceptos. Sic Rei judicandi tempus, pro judicatæ. *l.* 5. *§.* 2. *de liber. leg. l.* 7. *§.* 15. *quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eatur.*

IV.

Gerundia factum ſignificant, non ſubſtantiam, ut ait gloſſa & omnes *in rubr.* 1. *de action.* vel jus *l. Vim facit. ff. de vi armata cum ſimilib.* ut per Aretin. & Iaſon. *in rubr. Inſtitut. de action. & in rubr. C. de edend.* Corn. *conſ.* 224. *in antepen. col.* 4. Ludovicus Gomez *in comment. ad §. ſuperest Inſtit. de action. num.* 43.

Cap. VIII.
De Gloria.

Axioma I.

Gloria mundi quoad Deum eſt vanitas vanitatum & omnia vanitas. *Eccleſ. cap.* 1. *in princ.* Chaſſan. *in Catalog. glor. mund. p.* 1. *conſid.* 59. Bertrand. *conſ.* 24. *num.* 4. *p.* 1. Nolden. *de ſtat. Nob. c.* 7. *n.* 56.

II.

Promptius eſt cuivis parare quàm ſervare gloriam. Ioh. Gruter. *in Nov Trochaic. p.* 2 *floriteg. Ethicopolit. ex Polyb. legat. §.* 6. *n.* 23.

Nec minor eſt virtus quam quærere parta tueri.

Vid. Nolden. *de ſtat. Nob. cap.* 14. *num.* 145.

Cap.

Cap. IX.

Grammatica, Philologia.

Studiosos Iuris eos, qui nefas esse putant alios libros, quàm juris, attingere, ab aliis elegantioris sermonis amantibus, tam facilè internoscas, quàm hircosos & nitidos ab unguentatis & nitidis. Budæus *annot. in Pandect. ad l. Sed addes. Locati. pag.* 668. Hinc bene Athalaricus Gothorum Rex ad Senatum urbis Romæ apud Cassiodor. *Lib.* 9. *Varior. cap.* 21. Prima Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum &c. & prudenter Alber. Gentilis *lect. Virgil. cap.* 19. Grammatica non dedecet viros summos. Non eius puduit summum Imperatorem Cæsarem; summum Medicum Galenum; summum Theologum Augustinum; summum Iurisconsultum Labeonem; summum doctum Varronem; qui etiam privatos tractatus isthic scripserunt. Commune autem hoc excellentissimorum virorum fatum fuit, ut Grammatici per contemptum vocarentur; quod & Erasmo, & Lipsio, & Drusio, & Scaligero accidit. Sixtinus Amama *in præfat. librorum Drusii. de sectis Iudæorum.* Vid. Cuiac. 1. *observ.* 27. & P. Fab. 2. *semestr.* 2. Hanc tamen non nimis rigidè exigendam aut subtilem eius scientiam in viro practico requiri patet ex Alciato *lib.* 9. *par. c.* 24. quando, cum in quæstione facti respondissem, inquit, erectione furcarũ censeri quandam regulam quæstionis & meri Imperii quasi possessionem retinuisse, venditoque fundo, id jus distractum non videri: Ecce mihi nova cum adversario controversia; negabat ille, Furcam, apud Ciceronem veteresque autores usquam reperiri eo sensu: Dixi, idem mihi contingere, quod Cassio Severo clarissimo olim Oratori, cùm M. Pomponius Marcellus, sermonis Latini exactor molestissimus, solœcismum à cliente factum exprobrare adeò perseveravit, ut necesse habuerit dilutionem petere, ut Grammaticum adhibere posset: Quoniam putaverit cum adversario de jure, sed non de solœcismo sibi controversiam fore: ut est apud Tiraquell. ubi hoc ipsum etiam ad Dialecticam trahit. Vnde Iurisconsultorum nomini non multum officere, quod alias artes non perealluerint, probat Duaren. *in l.* 5. *de pact. p.* 50. Adde omninò Iohannem Ferrarium *libr.* 1. *de praexercit. judic. cap.* 10. *pag.* 57.

Cap. X.

Gratificatio, Gratia.

Axioma I.

Nullus unquam casus in jure reperiri poterit, nec excogitari debet, quæ contineat quæstionem pro amico & in qua gratificationi locus sit. *l. eum quem temerè* 79. *§.* 1. *de judic. Thesaur. decis.* 89. Berlich. 2. *conclus.* 22. *num.* 70. Et sanè in justitiæ administratione nihil interest. An pecuniâ ali-

quid, an nimiâ gratiâ fiat, *l.4. Si quis omiss. caus. testam. Novell.2. cap.1. & Novell.22. cap.25. l.6. §.2. & ibi* Cuiac. *in Paul. de reb. auth. jud. possid.* Et vix potest esse sine dolo. Anton. Faber *in rat. decid. ad l. tutores* 61. *de condict. indeb.* Maximè si accedat lucri captatio, quæ suspicione non caret. Menoch. 5. *præsumpt.* 20. *num.* 48. An & quando illi locus sit, vel non. Vide Hartm. Pistor. 3. *quæst.* 20.

II.

Plerique gratificari aliis cupiunt, sine suo tamen onere. *l.* 4. *in fin. ad SC. Trebellian.*

III.

Gratia semel recusata, non potest amplius acceptari. Baldus *in l. fin.* 10. *opp. C. de condit. insert. col. ult.*

IV.

Gratia, in dubio intelligitur, sine præjudicio tertii. *cap. quamvis* 8. *de Rescript. in* 6. Secus, si ex justitia, Baldus *in l. fin. C. de sent. pass.* Idem si concedatur à jure, sine ministerio hominis. Iohannes de Imola & Dd. *in cap.* 1. *de Præscript.*

V.

Gratia, quæ solita est concedi, si non concedatur, injuria est. *arg. l.* 1. *§. pen. ff. de aqu. quotid. Math. de Afflict. in constitut. Neapolit. lib.* 1. *rub.* 97. *qua est de pœna contum. num.* 22. & ex eo Gabrielius *lib.* 3. *commun. concl. tit. de jur. Emphyt. conclus.* 8. *num.* 2. Adde eundem Afflict. *in decis. Neapolit.* 238. & Bartol. *in d. l.* 1. *§. pen. de aqu. pluv.*

VI.

Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *l.*6 *C de LL. l.* 5. *C. de secund. nupt.*

VII.

Gratiâ solvitur morte. *cap. si gratiosè* 5. *de Rescript. in* 6. Gozzad. *consil.* 22. *num.* 8. procedit hoc re integra, etiam ante litem contestatam. *l. si defunctus* 35. *de Procur. cap. relatum* 19. *de offic. & potest. jud. delegat.* Alex. *cons.* 128. *Vol.* 6. Si tamen Gratia suum effectum jam assecuta est, non expirat per obitum concedentis. *cap. si super. de offic. deleg. in C.* Alvarot. *ad cap. unqui success. teneantur. num.* 3. sed successorem obligat, Roland. à Vall. *cons.* 3. *num.* 30. *Vol.* 1. *& cons.* 45. *num.* 13. *Vol.* 3. *per cap.* 1. *verb. prædecessores.* ubi Canonistæ *extr. de probat.*

VIII.

Gratia non præsumitur, nisi in gratiosè concedere solitis *arg. cap. bonæ memoriæ* ubi Canonist. *de postul. prælat.* Ioh. Meüchsner. *tom.* 1. *lib. decis.* 42. *n.* 4. *p.* 162. Harpr. *in Com. ad Inst. tit. de rer. divis. §. fera. n.* 250.

CAP.

Cap. XI.

Gratus.

Ex præsumptione naturæ quilibet gratus præsumitur. Alberic. *in l. sed si. §. consuluit. de petit. hered.* & Pacian. *lib. 1. de probat. cap. 53. num. 10. & lib. 2. cap. 40. n. 85. idem conf. 112.* Corn. *conf. 120. n. 7.*

Cap. XII.

Gravare, Gravamen.

Axioma I.

Gravaminis timor idem operatur, quod ipsum gravamen. *cap. dilecti 1. ibi: timentes à judicibus aggravari. de dilat.* Antonius Corset. *in singul. verb. metus.*

II.

Gravare non possum, quem non honoro, *l. ab eo 9. C. de fideicommiss. l. si adrogator 22. ff. de adoptionibus. l. unum ex familia 67. §. 1. ff. de legat. 2. l. 1. §. sciendum 6. ff. de legat. 3.* Tiraquell. *de privileg. pia causæ, privil. 37.* Donell. *comment. Iuris Civil. lib. 8. cap. 7.* Cardinal. Mantic. *de conject. ultim. volunt. lib. 8. tit. 1. num. 33.* Molin. *de primogen. lib. 1. cap. 1. num. 8. & lib. 2. cap. 4. num. 15. cum seqq.* Peregrin. *de fideicomm. art. 33. num. 33. & conf. 63. lib. 4.* Menoch. *conf. 707. num. 1.* Surdus *de aliment. tit. 8. privileg. 14 num. 1. & consil. 236. num. 16.* Cardinal. Pereira *quæst. forens. conf. 31. num. 3.* Benedict. Pinell. *select. Iuris interpr. lib. 1. cap. 1. num. 13.* Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 4. cap. 666. num. 18. & tom. 5. cap. 917. num. 21.* Mangil. *de imput. quæst. 16. num. 2.* [E contra gravari potest is, qui honoratus est. Hæc regula colligitur *ex l. filiusfam. 114. §. apud Marcellum 3. de Legat. 1.*

Declaratur tamen, ut non procedat ultra, quàm quis honoratus est. *d. §. 3.* Pone exemplum in eo, qui capellam constituere jussus est: nam non tenetur plus erogare in eam rem, quàm ei relictum est. Paul. de Cast. *in l. huiusmodi 84. de Legat. 1.*

Ampliatur regula, ut non possit in plus gravari, per modum conditionis implendæ, si conditio veniat adimplenda per honorem

& commodum ex testamento quæsitum. Saly. F. Rip. *l. ex facto. in fin. pr. ff. ad S.C. Trebell.*

Limitatur in eo, qui aliquod commodum consecutus est, quod pecuniarium non sit: nam constat, eum gravari non posse. *l. planè 2. §. fin. ff. de Legat. 1.* Sublimitatur, si conditionaliter quid relictum sit. *l. si quis testamento. ff. de condit. instit.*

Limitatur etiam in substituto exheredati. textus est *in l. fin. in princip. ff. de Legat. 3.*]

III.

GRAVARI nemo debet alterius odio, *l. si quis suo 33. in fin. C. de inoffic. testam. l. non debet alteri 74. ff. de Regulis iuris. cap. non debet 22. eod. tit. lib. 6.* Rebuff. *ad l. Vrbis appellatio 2. vers. in quantum. prope fin. ff. de verb. signif. pag. mihi* 19. Surdus *decis.* 102. *num.* 1. Farinac. *in praxi part.* 4 *cons.* 40. *num.* 45. Iniquum enim est, alium alterius odio pragravari, *d. l. si quis suo 33. §. legis 1. cap. si compromissarius 37. §. porrò, de elect. lib. 6.* Palat. *in repet. cap. per vestras. de donat. inter virum & uxorem. §. 8. num. 6. cum seqq.* Tiraquell. *de jur. mariti. gloss. 8. num.* 141. Rebuff. *in tract. de except. num.* 138. Farin. *dict. part. 4. cons. 65. num.* 98. Nam pro alieno commodo non debet quis jacturam sentire, *l. si quando 19. C. de testib.* Surdus *de aliment. tit. 7. quæst. 37. num.* 55.

IV.

GRAVARI nemo debet alterius facto. Vide supra *lib. 6. cap. 3. Axiom.* 23.

V.

GRAVATUS in uno, in alio debet relevari. *l. eum qui 30. de jurejur. l. iure succursum 6. ff. de iure dotium. l. secundum naturam 10. ff. de Regulis iuris.* Thomas de Thomasset. *in floribus Legum. reg.* 134. ubi ait, quod fallit, si unum veniat in consequentiam alterius, Francisc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. part. 2. cap. 15. num.* 57. Stephanus Gratianus *discept. forens. tom. 4. cap. 612. num.* 18. Johan. Maria Novar. *quæst. forens. lib. 1. q. 31. n. 9. & quæst. 86. num.* 4.

CAP.

CAP. XIII.

Græca, Græci textus.

Axioma I.

Græca sunt, ergò legi non possunt. Ideò §. 1. *l.* 15. *ad Legem Cornel. de Sicar.* planè à veteribus est omissus, à Gothofredo restitutus. Hic sequitur Græcum, quod intelligi non potest, inquit glossa *in l.* 19. §. 2. *verb. à viatore. de judic.* Imò sine textu Græco multas controversias expedire non possumus: illustre exemplum, vid. in C. A. *ad Leg. Iul. repetund. thes. ult. l.* 7. §. 1. *de Edend.* Ita variè hariolatur glossa in reddenda phrasi Græca. *l.* 29. §. 1. *qui testam. fac.* Glossa tamen bene græcissat. *l.* 1. §. 3. *verb. dicereris. Naut. caup. stabul.* interpretatur Græca. *l.* 6. §. 1. *verb. theatra. de Rerum Divis.* laudatque Græcos interpretes, Glossa *in l.* 6. §. *ultim. de Religios. in voce Cenotaphium.*

II.

Græci textus an sint authentici? v. c. liber. Modestini. *tot. tit. de Excus. tutor. l.* 48. *de judic.* An præferenda sit ibidem Latina versio? vide Cuiacium *ad l.* 1. *de Legib. ad lib. definit. Papin.* 1. *Obs.* 10. Ad Græcum exemplar provocat Pontifex *in cap. Etsi Christus* 26. *de jurejur.* Cuiacio tamen contradicit Forner. 2. *select.* 18. *in fin.* ubi de Græcorum auctoritate scribit. Haud scio satis sani simus in dijudicandis Romanorum scriptis; si perpetuò à Græcorum scriptis pendamus, & quidquid μικροφανῶς attulerint, ad digiti crepitum protinus amplectamur & probemus.

Finis Libri septimi.

LIBER

LIBER OCTAVVS.

Cap. I.

Habere.

Habere non tam is dicitur, qui rem simpliciter tenet, quàm is, qui rei dominus est. *l. stipulatio ista* 38. *§. habere* 9. *ff. de V. O.* Regner. Sixtin. 3. *Cons. Marp. 7. num.* 3.

Cap. II.

De Habilitate.

Axioma I.

Actus non potest celebrari, nisi personæ sint habiles. Wesenb. *parat. de auct. tut. num.* 5. quare rectè monet ICtus *in l.* 14. *de Iure Codicill. non ante juris ratio quàm persona quærenda est*, habilitas tamen personæ in dubio præsumitur, *cap. fin.* ubi glossa & Dd. *extr. de præsumpt.* vide plura in Tom. Reg. Iur. 1. *lit. H. pag. m.* 558.

II.

Verba generalia referuntur ad habilitatem personæ. De hac regula vide Tom. Reg. Iur. *d. loc.*

III.

Habiles termini in omni oratione subaudiendi sunt. Gloss. ad verbum habent *in l.* 30. *de adopt.* ratio, quia talia sunt subjecta, qualia permittuntur esse à prædicatis.

Cap. III.

Habitus.

Axioma I.

Habitus non facit Monachum, sed sola professio Regularis, *cap. porrectum* 13. *de Regularib.* ubi glossa *verb. non faciat. cap. consu-*

consuluit, qui clerici, vel voventes. Cardin. Tusch. *pract. concl. tom. 4. lit. H. conclus. 12. num. 1.* Campan. *in diversor. Iur. Canon. rubr. 12. num. 5.* Bellet. *disquisit. clerical. part. 1. tit. de disciplina clericali. §. 15. num. 10.* Fr. Barthol. de Vecchis *in praxi novitiorum, disp. 11. dub. 10. sub num. 1.* Gail. *de Arrest. cap. 10. num. 11.*

II.

HABITUS facit præsumptionem, ita ut in dubio judicetur talis, qualem habitus, quem defert, demonstrat. *l. item apud 15. §. si quis 15. ff. de injur.* Feder. de Sen. *cons. 13. n. 3. vers. si talis namq;.* Bald. *in l. non ignorat. C. de his qui accus. gl. in l. si ignorans. in verb. contemnit. ff. pro soc.* Gail. *1. O. 21. n. 8.* quia qualis actus apparet in sui figura, talis præsumitur in sua essentia, Hieron. Tort. *in suo consil.* post consilia Antonii de Butr. *num. 20. vers. & ideò multum ad propositum.* Castrens. *cons. 161. Visis & consideratis. in princ. lib. 2.* & contractus talis præsumitur, qualis in prima sui figura apparet, Decianus *cons. 59. in fin. lib. 1.* refert Cardinalis Tuschus *d. lit. H. conclus. 12. num. 2. cum seqq.* [Hinc Johan. Cirier *de primogenit. 2. quæst. num. 21.* ait chlamidem demonstrare militem, purpuram Regem, togam advocatum, cucullam monachum. Et viduam ex habitu cognosci respondit Alex. *cons. 151. col. pen. vol. 2.* Siquidem quilibet secundum ordinem & dignitatem vestitus esse debet. *l. sed si quod 14. §. mancipiorum 1. de usufr.* & in specie quod ex vestitu & habitu aliqua arguatur uxor. Affirmant Alexand. *cons. 151. col. pen.* Cephal. *cons. 435. num. 65.* & Dd. *in c. illud. de præsumpt.* Vult. 3. *cons. Marp. 34. num. 48.*]

CAP. IV. De Hæreticis.

Axioma I.

Non omnes hæretici eâdem austeritate plectendi sunt. *l. 65. Cod. Theodos. de hæret.* nam moderatè & quietè viventes asperius tractandi non sunt, textus notabilis *in Novell. 129. cap. 1.*

II.

Hæretici sunt, qui quatuor illa concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, & Chalcedonense non amplectuntur. *l. 8. C. de Hæret. Novell. 115. cap. 3. §. 14.* Matth. Wesenb. *in parat. C. de hæret. num. 1.*

Hinc quoad effectus juris, nec Lutherani, nec Pontificii pro hæreticis habendi. Carpzov. *p.3. c.1. c.14. defin.10. n.10.*

Cap. V.
De Herede.

Axioma I.

Heres non potest aut debet contravenire facto defuncti. *l.1. cùm ibi not. ff de reb. cred.* Socin. jun. *conf.107. num.57. Vol.3.* Mandell. *conf. 73. num.3.* Cephal. *conf.392. num. 35. Vol. 3.* vel factum ejusdem impugnare, *l. cum matre 14. C.de rei Vind.l.si ab eo 7. C.de neg. gest.l. 24. C. de donat. l. filium familias 114. §. cùm pater 15. ff.de legat.1. l. unum ex familia 67. §.sed si non 3. ff.de legat. 2. l. successores 10. C.de solut. l. si uxor 7. C. de bon. aut jud. possid.* Roman. *conf.140. in fin.* Ruin. *conf.1. num.13. & conf.7. num.39. Volum. 1.* Carpzov. *part.2. const.48. defin.3. num. 2.* Mantua. *conf. 71. num. 14. Vol. 2.* Decian. *conf.31. num.157. Vol.1. & conf.56. n.23.Vol.2. & conf.55.n.87. Vol. 3.* quin potius à defuncto est gestum & factum heredem omnimodo teneri ratum habere docent Tiraquell. *de retract. lign. §. 1. gloss.9. num. 48* Afflict. *decis. Neapolit. 285. num. 11. Vol. 2.* etiamsi propriâ suâ personâ proprioque jure niteretur, juxta textum *in d. l. si ab eo 7. C. de negot. gest. l. Venditorum 3. C. de reb. alien. non alien. l.1. ff. de Except. rei Vend. & in l. Seia 73. ff. de evict. l. filium 31. ff. de liberal. caus.* Bursat. *conf. 138. num. 38. Volum.2.* unde ad omne id, ad quod defunctus tenebatur heredem ex illo contractu teneri dixit Hieronym. Magon. *decis. Luc. 85. in princ.* Sic heres institutus, si ex testamento hereditatem adierit, tenetur alteri parti, cui facta est conventio & stipulatio ad observantiam dictæ conventionis vel stipulationis. Mynf *lib.1. conf. 4. num. 83. decad. 14. cent. 2.* Idemque voluit. Franciscus Vivius *decis. Neapol. 118. num.5.* dicens: Heredem absque ullo scrupulo teneri observare promissa & conventa per defunctum, quod Dan. Moller. *in Comment. suo ad constit. Saxon. p.2. const. 15. num 96.* eousque extendit, tametsi heres præter legitimam nihil acquirat; quod eò magis procedit, si juramento instrumentum per defunctum sit firmatum, cùm illud habeat duo vincula, unum quod obligat animam jurantis, & illud cùm sit personale, personam jurantis non egreditur, & aliud civile, quod ligat heredes & successores, ut contra factum defuncti juratum venire non possint. Angel. *in l. qui superstitis. in fin. ff. de acquir. hered.* quem sequuntur Romanus, Aretinus, Imola *ibid.* idem Imol. *in cap. cum contingat. num. 16. de jurejur.* Francisc. Monald, *conf.38. num. 16. Vol. 1.* Atque inde est, ut juramentum, quoad firmitatem contractus transire dicatur in heredes, Covarruv. *in cap. quamvis. de pact.* Seraphin. de Seraph. *in tract. privil. juram. priv. 52. num. 9.* Anton. Gabr. *in suis conclus. tit. de jurejurand. conclus. 6.* Franciscus Bursatus *conf.339. num.7. Vol.3.* & proinde ad juramenti istius observationem adstringantur per tradita ab Anton. de Butr. *in d. cap. cum contingat. col 5. in princ.*

& ibi-

& ibidem Panorm. num. 8. Afflict. decis. Neapol. 381. in fin. Hieron. Gabr. cons. 127. num. 22. Vol. 1. Alexand. Raudens. cons. 9. num. 17. Vol. 1. quo facit, quod heres dicitur heredem teneri exonerare conscientiam defuncti. cap fin. de sepult. cap. in literis & de raptor. Alexand. in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acquir. dom. Capyc. decis. Neapol. 4. num. 13. Carpzov. p. 3. const. 14. defin. 17. num. 3. Ruin. cons. 20. num. 2. Vol. 4. Menochius cons. 24. num. 22. Vol. 1. Decius cons. 272. num. 6. ratio esse potest, tum quia ex qua persona quis lucrum sentit, eius etiam factum improbare non debet. l. ex qua persona 149. & in l. secundum naturam 10. ff. de Reg. Iur. cap. qui sentit. eod. in 6. Marius Anton. de Amat. decis. March. 169. num. 21. tum etiam quod heres hereditatem adeundo dicatur quasi contrahere, atque eo ipso sese ad implendum omnia obligare, ad quæ defunctus tenebatur. §. heres quoque 5. Instit. de obligat. qua ex quasi contr. l. apud Iulianum 3. in fin. ff. quib. ex caus. in poss. l. si quis 5. §. heres 2. ff. de O. & A. Ias. cons. 63. num. 16. Vol. 3. Paris. cons. 16. n. 38. Vol. 2. Menoch. cons. 115. n. 59. Vol. 2.

Limita, nisi defuncti factum esset contra legem, atque sic invalidum non obstante regula, in d. l. cum à matre. per ea quæ adducit Menoch. cons. 89. num. 6. 7. 8. 9. & 10. quem allegat Ioh. Gœdd. 1. cons. Marp. 27. num. 127. Vnde quando alienatio à defuncto facta per se nulla est, etiam heredi contra factum defuncti venire licebit. l. quemadmodum 7. Cod. de agric. & censit. Bald. in d. l. cùm à matre. quem sequuntur Socin. lib. 4. cons. 29. num. 47. Cravett. cons. 200. num. 5. 6. & 8. Pincl. in l. 1. part. 3. num. 83. Vers. limitatur decimo. C. de bon. matern. Hartm. Pistor. 1. observ. 190. n. 10. Carpzov. part. 2. constit. 14. defin. 70. num. 10.

II.

Heres unâ eâdemque personâ cum defuncto putatur Novell. 48. cap. 1. Decius cons. 281. num. 5. Bursat. cons. 412. num. 18. lib. 4. Cephal. cons. 100. num. 5. lib. 1. Vult. lib. 1. cons. Marp. 18. num. 10. & lib. 3. cons. 21. num. 24. Pac. l. cum à matre 14. C. de rei Vindic. l. Vendstrici 3. C. de reb. alien. non alienand. Gilhaus. in Virid. cap 6. maximè in jure jam nato mortis tempore. l. pro hereditariis 2. C. de act. hered. Roland. à Valle cons. 50. num. 8. Volum. 2. & cons. 6. num. 15. Vol. 3. Hieron. Gabr. cons. 106. num. 5. Intellige 1. in his, quæ fecit defunctus in vita, secus autem in his, quæ non fecit, ut est glossa secundum Baldum ibid. in l. si servus fugitivus. in vers. extitisset. de condict. furtiv. Alex. in l. in executione. §. ex parte. de Verbor. oblig. & Dyn. in cap. raptum. col. pen. de Reg. Iur. in 6. Intellige 2. pro ea parte, quatenus est institutus, gloss. fin. in l. 2. ff. de prætor. stipul. quem sequitur Iason in l. 1. col. 1. num. 5. ff. de acquir. hered. & in l. si quis filium. §. 1. col. 1. num. 3. eod. tit. & in l. frater à fratre 38. l. 2. & l. 4. ff. de condict. indeb. l. cùm à matre. ubi Bald. C. de rei Vind. ratio esse potest, quia apud eum res defuncti reperiuntur, in quibus administrandis fingitur esse idem: secus autem quando ad illum nulla res defuncti proveniret, tunc enim cessaret illa repræsentatio, quamvis facto suo adiret hereditatem. Vis igitur tota repræsentationis & identitatis defuncti & heredis eius consistit in bonis, quibus demptis tota fictionis colli-

 gatio

gatio solvitur. *argum. cap. qua ipsis 5. 38. distinct.* & *cap. dicat 9. in fin. 32. quaest. 4.* cùm si re priveris neque nomen habere merearis. *cap. Chorepiscopi 5. ubi glossa fin. 68. distinct.*

Declara procedere largo modo & impropriè, sicut loquitur *dict. Auth. de jurejur. in princ. ibi, quodammodo eadem persona &c.* quod verbum denotare improprietatem concludit Bartolus *in l. 4. §. Cato in 6. opposit. ff. de V. S.* Siquidem propriè vera est alia persona defuncti, alia heredis, ut dicit Iason *in l. si ita quis promiserit. §. ea lege in 12. col. num. 47. de V. O.* adde & Dynon. *cap. ratum. fol. ult. de Reg. Iur. in 6.* Sicut alia est anima unius, & alia alterius, ut notabiliter declarat Socin. *consil. 60. incip. in praesenti. col. pen. Vol. 1.* & ideò licet defunctus de calumnia juraverit, nihilominus eius heres jurare tenetur, quia in istis eadem persona non reputatur, & ita in quibuscunque rebus facti, secus in his quae juris sunt, latè Mar. Socin. *in cap. fin. col. 10. de juram. calumn.* Phil. Franc. *in cap. 2. in fin. de confess. lib. 6.* idem esse & in quolibet alio juramento defuncti, *ex cap. Veritatis 14. de jurejur.* tradit Corn. *consil. 2. circa primam. col. 3. Volum. 3.* Natta *in repet. cap. quamvis. col. 22. extr. de pact.* & ideò heres non succedit in officio defuncti, cuius industria est electa, ut dicit idem Corn. *consil. 244. circ. primum. colum. penult. Volum. 3.*

II. Declara hanc regulam locum habere, quotiens heres simpliciter adiit hereditatem, at si inventarium confecit, ab omni damno redditur immunis. Quamvis enim heres post aditam hereditatem videatur quasi contraxisse, & omnia defuncti facta in se transtulisse; Inventarium tamen & personarum & factorum & jurium & actionum separationem conservat. *l. ult. §. 9. Cod. de jur. delib.* & fictionem illam contraria fictione perimit. Finckelthus. *disp. 6. de feud. thes. 22.* Confer omnino Dn. Carpz. *p. 2. C. 48. d. 3. n. 3.* & Forster. *lib. 2. de success. c. 2. n. 17.*

III. Fallit haec regula in omnibus juribus & privilegiis personalibus, ubi scilicet defuncto aliquid ob specialem favorem personae fuit concessum. vid. *l. 13. de dol.* & *ibid.* Ant. Fab *in rationalib.* Plures ab hac regula exceptiones qui desiderat, adire poterit Reig. *b. n. 109. p. 2072.*

III.

Heres non est, qui coactus hereditatem adit. *§ penult. Instit. per quas personas cuique acquir. l. 6. §. ult. ff. de acquir. hered.* Philip. Matth. *ad l. 4. ff. de Reg. Iur. num. 3.*

IV.

Heres semel factus nunquam potest desinere esse heres, *l. ait praetor 7. §. sed quod Papinianus 10. ff. de minor.* ne quidem per restitutionem in integrum praetoriam, Modest. Pistor. *consil. 46. num. 22. Vol. 1.* ratio, quia res factae infectae fieri nequeunt. *l. in bello 12. §. facti 2. ff. de captiv.* & *postlimin. Novell. 97. de aequal. dot. §. 1. vers. quia igitur.* Ioh. Goedd. *lib. 1. consil. Marpurgens. 28. num. 300.* adeò ut nec conventio, qua hoc ageretur, ut qui semel heres factus est, post mortem suam heres esse desinat, nullius momenti dicatur, *l. qui*

tur. *l. qui solvendo 4. ff. de her. inst. d. l. ait prator 7. §. sed quod Papinianus 10. de minor.* Phil. Matth 1. *cons. Marp. 21. n. 12.*

V.

Heres heredis etiam per multas successiones primi defuncti heres est. *l. heredis 65. l. sciendum est 70. l. heredis 170. ff. de V. S. l. 194. de R. I.* Goedd. 1. *cons. Marpurg. 28. num. 32.* Heredis enim mei heres meus quoque heres esse censetur. *l. si heredum 10. C. de inoffic. testam. l. fin. C. de hered. instit. l. 6. §. fin ff. de inoffic. testam.* Bartolus *in l. paterfam. ff. de hered. instit.* Cravett. *cons. 298. num. 9. lib. 2.* Cephal. *cons. 499. num. 13. lib. 4.* Vult. 1. *cons. Marpurg. 18. num. 29.* quamvis in testamento heres heredis non possit videri scriptus, eum oculis corporeis ibi non legatur. *l. 1. §. legi. ff. de his qua in testamento delentur.* Bartolus *in l. qui liberis. §. hac verba. ff. de pupill. substit.* Cephal. *cons. 58. num. 33. vol. 1.* adeò ut etsi testator in substitutione (idem est & in institutione) heredis mentionem fecerit, non tamen intelligatur heredis heredem substituere voluisse, ne dum substituisse. Cephal. *d. consil. num. 22.* Goedd. 1. *cons. Marp. 25. num. 52.*

VI.

Heredi sæpius plus permittitur, quàm defuncto. *l. fin. Cod. de evictione.* Bald. *in d. l. cùm a matre. vers. nunquid ergo filius. & ibi Castrens. num. 5.* Goedd. 1. *cons. Marp. 27. num. 125.*

VII.

heres nemo scriptus aut nuncupatus ex solis conjecturis dicitur. *l. unic. si tabul. testam. extab.* Bologn. *ad l. Gallus in princip. num. 125. & 131. de liber. & posthum.* Dauth. *de testam. ubi de hered. Instit. num. 331.* Goedd. 1. *cons. Marp. 25. num. 22.*

VIII.

Heredis institutio est basis & fundamentum totius testamenti. *§. ante heredis Instit. de legat.* imo caput & anima ipsius testamenti. Dauth *de testam. num. 272. per l. quarebatur 19. §. utrum 1. ff. de testam milit.* Vasq. *de succeff. creat. lib. 2. cap. 16 num. 21.* adeoque eius forma substantialis. *l. quod per manum 10. l. ult. ff. de jur. codicill. l. pen. ff. de his qua in testam. delentur. l. 1. in princ ff. de hered. instit.* Carpzov. *part. 3. Constit. 4. defin. 12. num. 2.* ut per eius perfectionem illud omninò fit quod est. *arg l. Iulianus 9. § si quis rem 3. in fin. ff. ad exhibend.* Baldus *in l. si nondum. Cod. de furt.* Decianus *resp. 86. n. 11. vol. 2.* Goedd. 3 *cons Marp. 27. num. 6. & 7.* Et sine hac heredis institutione nihil in testamento scriptum valet. *l. 1. in fin. ff. de vulg. & pup. substit.* neque potest ullum testamentum valere, quod heredem directò institutum non habet. *l. 3. vers. Calphurnius. ff. qua in testamento delentur.* & ut Iustinianus ait, inutile est testamentum, in quo nemo heres instituitur. *§. imprimis igitur. Instit. de fideicomm. hered.* Vnde Iulianus ICtus & post

eum Paulus ait, tabulas testamenti non intelligi, quibus heres scriptus non est. *d. l. ult. ff. de jur. Codicill.* Henricus Bocer. *in Comment. ad tit. de Instit. & exhered. liberor. num.* 15. *pag.* 324.

IX.

Vnicuique licitum est blanditiis & adulationibus inducere testatorem ad se instituendum. *l. fin. C. si quis aliq. testar. prohib.* Pacian. *cons.* 66. *num.* 41. Vbi limitat hoc non procedere in præjudicium filiorum & in præjudicium alterius restamenti jam facti, *per text. in l. non est enim* 5. *ff. de inoffic. testam.* Socinus jun. *cons.* 183 *Licet. num.* 30. *Verf. nec etiam prædictis obstat. col.* 2. Angel. *in dict. l. fin. Cod. si quis aliq. & l. non est enim. de inoffic. testam.* Afflict. *decis.* 69. *Quadam Domin. num.* 6. *colum. fin.* Iason *in l fin. Cod. si quis aliq. testar. prohib.*

X.

Institutiones heredis sunt favorabiles, & benignâ juvantur interpretatione. *l. filio* 22. *l. si posthumus* 14. *l. si ita* 13. *l. cum quidam* 19. *l placet* 4. ubi Bart. *ff. de liber. & posthum. l.* 1 *§. si ex fundo* 4. *ff. de hered. instit. l. pen. §. sed cùm Veteres. & §. illo. C. de necess. serv. hered. instit.* Conf. Arg. 1. *cons.* 84. *num.* 172. Hinc eius interpretatio non solùm ex verbis, sed & ex conjecturis evidentibus seu concludentibus elicietur. Mandell. *cons.* 31. *num.* 9. *Vol.* 1. Paul. Paris. *cons.* 66. *num.* 12. *Vol.* 3. Corn. *cons.* 101. *num.* 4. *Vol.* 3. *cons.* 5. *n.* 35. Dec. *cons.* 242. *in fin.* Cravett. *cons.* 62. *num.* 6. Non. *cons.* 31. *n.* 13. *cons.* 32. *n.* 9. Borell. *cons.* 3. *n.* 22. Gœdd. 1. *cons.* 25. *n.* 3.

XI.

Ad instituendum non potest quis adstringi spe præmii. gloss. *in l.* 71. *ff. de hered. instit. in fin.* quæ dicit, quod institutio debeat fieri ex mera affectione, non ex cupiditate lucri vel alterius successionis. Consil. Argentin. 1. *cons.* 85. *num.* 20.

XII.

Qui in re sua à parentibus instituitur, pro instituto non est habendus, sed revera præteritus est. Gloss. *in l.* 3. *§. sed utrum* 4. *ff. de minor.* Baldus *cons.* 93. *Vol.* 3. Castrens. *cons.* 455. *col.* 1. *circa fin. lib.* 2. Alexand. *consil.* 20. *col.* 3. *lib.* 3. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 19. *num.* 28. Dec. *in l. posthumo. col.* 3. *circ. med. C. de bonor. possess. contr. tabb.*

XIII.

Heres succedit in omne jus quod defunctus habuit. *l. heredem* 59. *l. hereditas* 62 *de Regulis Iur. l.* 119. *de Verbor. significat.* Excipe omnia ea, quæ facti sunt, & nominatim jus possessionis. *l. cùm heres* 23. *de Aquirend. vel am. possess.*

XIV. He-

XIV.

Heres tenetur præstare factum defuncti, & subsequi eius voluntatem. *l.14. C.de R.V. l.successores 10. C. de solut. l.114. §. cum pater 15. de legat.* 1. Carpzov.5. *Resp.73. num.* 8. Idque triplici ratione, (1) quia eadem persona cum defuncto reputatur per dicta *supr. h.loc. Axiom.* 2. (2) quia lucrum à defuncto capit. (3) per reg *l.Venditrices 3. C. de reb. alien. non alienand.* Iacob. Mandel. *consil.73. num.*3.

Declara hanc regulam 1. quod hactenus procedat quatenus voluntatem & factum defuncti lex admittat, non item cum illi refragatur. Ant.Fab. *in C.de hered. act. def.* 1. Oscasc. *decis.* Pedem.180. *ubi plura Vid.*

2. Limita, quod heres non teneatur implere voluntatem defuncti, sed possit contra eius factum venire, quando heres ipse non habet, illudque testator ei jure relinquere tenebatur *per l.2.cum tibi net. C. de inoffic. donat.* Iacob. Mandel. *d.Cons.73. num.*2.

XV.

Quicquid scelere ab aliquo quæsitum est, id heredi eius est extorquendum. *l.5 pr. de calum.* ubi C.I.A. plurima jura adducit.

XVI.

Actiones quæ damnum pecuniarium persequuntur, & in heredem dantur. *l.4. de calum. l. 5. §. 5. de his qui effud. vel dejec.* ubi C. A. *th.* 49. *in fin.* add. *l.35. de O & A. t.t. C. de hered. act.*

Amplia, quod hoc procedat in contractibus, etiamsi in eos delictum incidat, aut dolus interveniat. *l.ex depositi 12. de O & A.*

Limita, fallere hanc regulam, quotiens actio rei persecutoria ex delicto descendit, tum enim catenus contra heredem actio datur, quatenus ad eum pervenit. *l.un. C. ex del. def. l.26.de dol.mal.* Bach. *de act. disp.5.th.*4.

2 Limita, quod non procedat in contractibus stricti juris: ubi dolus incidens in contractum non vendicatur adversus heredes in solidum. *§.1.I.de perpet. & temp.act. & ibid. Loc.* ratio, quia in contractibus stricti juris dolus incidens etiam non actione ex contractu, sed doli vindicatur, adeoque per se principaliter & directò delictum venit in actionem. vid. *l.7.§.3 de dol.*

3. Limita in omnibus actionibus irregularibus, quæ eius naturæ sunt, ut contra heredem non transeant. Exempla vide apud Loe. *quæst.* 66. rationem *in l.* 14. *de legib.*

XVII.

Plerunque tam heredibus quàm nobismetipsis cavemus. *l.si pactum* 9. *in fin. de probat.*

Exceptio est in compromissis, ubi nisi expressa heredis mentio facta sit, is comprehendi pacto non censetur. *l.27. §.1. de recept. arb.*

XVIII.

Interpretatio testamenti eò dirigenda est, ut testator heredem quam minus fieri

fieri poteſt gravaſſe videatur. *l. Titia* 34. *§.* 5. *l. unum ex familia* 67. *§.* 8. *de Legat.*2. *Vide infra Legatum.*

XIX.

Heredis inſtitutio non debet pendere ab alieno arbitrio. *l.* 32. ubi Goedd. *de hered. inſt.* C. A. *d. l. ib.*16. *l.* 52. *in fin. de cond. & demonſtr.*

Declara hanc regulam, quod procedat in iis, qui ſuo pollent arbitrio ſecus in impuberibus. *pr. l. de pupill. ſubſt.*

Cap. VI.

De Hereditate.

Axiom, I.

Hereditas vicem perſonæ ſuſtinet *pr. de ſtip. ſerv. §.* 2. *de hered. inſt. l. non minus* 31. *§.* 1. *ff. eod. tit. l. hereditas* 61. *ff. de acquir. dom. l. cùm hereditas* 9. *C. depoſ. l.* 38. *de R. I.* Intellige verum quoad perſonam defuncti, ſed non ratione futuri heredis. Gail. 2. *obſ.* 130. *n.* 10.

Fallit tamen nonnunquam hæc regula; nam aliquando etiam perſonam heredis futuri repræſentat *l.* 24. *de novat.* Cuiac. *in l.* 4. *de pub. jud. in Paul. lib.* 37. *ad Ed.* ſcilicet quoad finem & emolumentum acquiſitionis. *d. l.* 37. *de novat.*

Secundò fallit, quod aliquando neutram perſonam ſuſtinet, velut in iis quæ ſunt facti *l.* 61. *de A. R. D.* vid. Dn. Harprecht. *ad princ. l. de ſtipul. ſerv. num.* 10. *l.* 68. *de furt.*

Tertiò fallit in omni poſſeſſione. *l.* 80. *§. ult. de furt.* ſive ea conſideretur ex animo ſive ex corpore. Quidquid enim aliquid facit ſeu agit, corpus eſt, hereditas autem non eſt corpus, ſed res incòrporalis. Viceverſa ſi poſſeſſio ex animo poſſidentis æſtimatur, neque tamen in hereditatem cadit. Cùm hereditas ſit jus inanime. Cuiacius *lib.* 12. *qq. Pap. in d. l.* 80. *§. ult.*

II.

Hereditas non pactionibus ſed teſtamentis & legibus defertur. *l. pactum* 15. *C. de pact. l. ult. ff. de ſuis & legitimis.* Neque enim per contractum teſtamentum, neque in teſtamento contractus fieri poteſt *l.* 5. *C. de pact. convent.* cum à jure publico dependeat. Hartm. Piſt. *part.* 4. *quaſt.* 2. *num.* 1. Carpzov. *part.* 3. *conſtit.* 5. *defin.* 22. *num.* 6. hodie tamen per pacta dotalia in vim teſtamenti confecta rectè transfertur hereditas. Vid. Weſenb. *in parat. de pact. dot. num.* 4. ſic etiam filia juratò renunciare poteſt in pactis dotalibus hereditati futuræ, *cap.* 2. *de pact. in* 6.

III.

Hæreditas non adita non tranſmittitur. *l.* 1. *§. & in noviſſimo. C. de Cad. toll. l. unic. C. de his qui ante apert. tabb. teſtam. l. quoniam* 7. *Cod. de jure delib.*

delib. ratio, quia hereditas competens heredi, ex testamento vel ab intestato ante actionem non est in bonis nostris. *l. pretia* 63. *ff. ad Leg. Falcid.* & *ibid.* Alexand. *num.* 3. Bart. *in l. si potest. num.* 14. *ff. de acquir. hered.* cùm illud, quod non est nostrum, impossibile sit ad aliquem transmittere. Gail. 2. *de P. P. cap.* 19. *num.* 15. Intellige verum esse de transversalibus & extraneis, qui hereditatem non aditam ad descendentes transmittere nequeunt. secus verò esse in liberis, qui soli hereditatem etiam non aditam, ad descendentes suos transmittunt. *d. l.* 1. *§. in novissimo* 5. ibi *exceptis videlicet liberorum personis, C. de caduc. toll.* idque ex præsumpto parentum voto, quo bona sua ad omnes posteros transire voluerint. *d. l.* 1. *C. de his qui ant. apert. tabb. l.* 1. *C. de condit. insert.* Corn. *consil.* 230. *num* 6. *circa fin. Vers. nec refragatur.* Tiberius Decianus *resp.* 1. *num.* 119. *&* *respons.* 46. *num.* 148. *Volum.* 2. Phil. Matth. 1. *consil. Marp.* 21. *num.* 57.

IV.

Hereditas augmentum & diminutionem recipit. *l. pecunia* 178. *§ hereditas. ff. de Verbor. signif. l. item veniunt* 20. *§. non solum* 10. *ff. de pet. hered.* Paris. *consil.* 26. *num.* 78. *lib.* 3. Ruin. *consil.* 107. *num.* 16. *& consil.* 135. *num.* 14. *lib.* 1. *& consil.* 60. *num.* 24. *lib.* 3. Vult. 1. *consil. Marp.* 17. *num.* 54. ratio dari potest, quia universalium judiciorum hoc dicatur proprium, quod tam augmenti quàm diminutionis ratio in eis habeatur. Bartol. & Salicet. *in l. si post moram. C. de pet. hered.* Ang. Aretin. *in §. actionum autem. Vers. ac etiam.* & *ibi* Iason *num.* 235. *& seq. Instit. de act.* Achill. Personal. *in tract. de petit hered. num.* 695. Iohan. Cop. *tract. de fruct. lib.* 3. *cap.* 3. Regner. Sixtin. 2. *consil. Marp.* 14. *num.* 75.

V.

Hereditatem nemo ex testamento consequi potest, nisi qui in eo heres institutus est. Gylman. *in symphor. supplic. & vot. Camer. Tom.* 1. *part* 3. *vot.* 6. *num.* 49. Tilem. de Benign. *in prodrom. decis. relat. Camer. syntagm.* 3. *decad.* 2. *vot.* 10. *num.* 49. Ioh. Dauth. *de testam. ubi de hered. inst. num.* 331. *Vers. atq; hinc infertur.* Mantic. *de conject. ult. volunt. lib.* 4. *tit.* 1. *num.* 5 *&* 6. Gœdd. 1. *consil. Marp.* 25. *num.* 19.

VI.

Hereditatis capax quilibet esse præsumitur, nisi qui in specie exceptus docetur. Rolandus à Valle *consil.* 67. *num.* 15. *volum.* 3. Gœddeus *lib.* 1. *consil.* 25. *num.* 73.

VII.

Hereditatis aditio rerum hereditariarum communionem inducit. Dd. *in §. item si. instit. de obligat. quæ ex quasi contr. & in rubr. ff. & C. famil. hercisc.* Vult. 1. *consil. Marp.* 22. *num.* 35. unde facit ut hereditas non amplius sit hereditas vel patrimonium defuncti sed heredis. *§.* 1. *Instit. ex quib. caus. manumitt. non licet. §.* 1. *Instit. de inoffic. testam. gloss. in l. eius qui in. ff. si cert. pet.* & *ibi* Bart. *post pr. col.* 2. *Vers. secundo oppono. l.* 2. *ff. de bonor. possess.*

l. cum heredes 23. *ff. de acquir. possess.* Cephal. *cons.* 429. Phil. Matth. 1. *consil. Marp.* 21. *num.* 6. Et hereditas adita amplius propriè non dicatur hereditas, sed patrimonium. Bart. *in l. Titius. in princ. ff. ad SC. Trebell.* Conf. Argent. *lib.* 1. *cons.* 76. *num.* 4. Wesenbec. *ad §.* 1. *Instit. ex quib. caus. manumitt. non lic. §.* 1. *Inst. de hered. qualit. & differ. l. sed si plures* 10. *§. filio* 2. *ff. de vulg. & pupill. substit. l. fin. in fin. C. de inoff. Testam. Gloss. in l. cum qui in provincia. ff. si cert. pet. & ibi* Bart. *post princ col.* 2. *verf. secundo oppono. Text. in l.* 2. *ff. de bonor. possess. l. cum heredes* 23. *ff. de acquir. possess.* Cephal. *cons.* 429. Philip Matth. 1. *cons. Marpurg.* 21. *num.* 6. *Gloss. in l. heres. de acquir. hered.* Decius *cons.* 318. Menoch. *cons.* 81. *num.* 24. Paris. 2. *cons.* 10. & 75. *num.* 27. C. A. *de acquir. hered. thes.* 16.

VIII.

Hereditas codicillis nec dari nec adimi potest. *§. Codicillis. Instit. de Codicill. l. hereditatem* 2. *C. eod. l. Divi* 6. *in princip. & l. quod per manus* 10. *ff. de jur. Codicill.* ratio est ne idem possint Codicilli quod testamentum. *d. §. Codicillis.* vel ut loquitur Papinianus *in d. l.* 10. ne per codicillos, qui ex testamento valerent, ipsum testamentum, quod vires per heredis institutionem accipit, confirmari videretur. Intellige verum, quando directò de hereditate in codicillis agitur & directo datur vel adimitur, per indirectum enim & fideicommissum, si nimirum quis hereditatem restituere rogatus sit, rectè in illis etiam hereditas relinqui dicitur. Regnerus Sixtinus *lib.* 2. *Consil. Marpurg.* 19. *num.* 61.

IX.

Hereditas & bona se habent ut continens, & contentum. Forster. 2. *de success; cap.* 14. *n.* 13. Regn. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 14. *n.* 41.

X.

Hereditas quandiu jacet, possessio est nullius. *l.* 1. *§. Scævola* 15. *ff. si is qui testam. lib. esse juss.* Carpz. *p.* 4. *C.* 37. *defin.* 6. *n.* 4.

XI.

Hereditas illa repudiari nequit, quæ nec adiri potest. *l.* 18. *ff. de acquir. hered.* Vnde qui sub conditione heres est institutus, pendente conditione hereditatem repudiare nequit, quia heres etsi pendente conditione velit hereditatem adire ob incertum tamen conditionis eventum adire illam non potest. *l. si quis heres* 23. *ff. de acq. hered.* Add. Phil. Matth. *ad l.* 3. *ff. de Reg. Iur. & ibid.* Hyppolit. à Coll.

XII.

Hereditas nomen juris est. *l. pecunia* 178. *§. hereditas* 1. *ff. de V. S.* etiam sine corpore intellectum juris habet, *l. hereditas* 50. *de petit. hered.* hoc est, intelligitur ex juris disciplina, hereditas existere, quantumvis nullum corpus seu nulla res corporalis, quæ sub sensum aspectumque cadit, in ea reperiatur.

Wesenb-

Wesenb. *in parat. ff. de petit. hered. num.* 2. Vnde hereditatem non corpus significare, sed juris nomen esse monstrat. *l.* 1. *ff. de rer. divis.* Propterea & Iustinianus eam inter res incorporales retulit, quantumvis maximè in ea sint corpora, *§.* 2. *Inst. de reb. corporalib. l.* 1. *§ quadam. ff. de rer. divis.* Goedd. *ad d. l. pecunia. §.*1. *de V.S.*

XIII.

Hereditatis aditio non tam facti quàm animi est. *l.*2. *ff. de acquir. hered.* adeoque in nuda voluntate adeuntis consistit. *§ fin Instit. de hered. qualit. & different. l. si avia* 6. *C. de jur. delib.* Consil. Arg. 1. *cons.* 104. *num.* 19. Gail. *lib.*2. *observat,* 128. *num.*9. *&* 29. Philip. Matth. *ad l. Non vult* 6. *ff. de Regulis Iuris. num.* 1.

XIV.

Hereditatis partem qui adit etiam alias partes adire videtur. *l si solus* 80. *ff. de acq. hered. l. quidam elogio* 20. *C. de jur. delib.* qui verò partem repudiat, non videtur alias partes repudiare, Gloss. *in l.*2. *ff. de adquir. her.* ratio, quia quod est aliquid positive, recipit augmentum, & potest prorogari, illud autem quod nihil est, non potest augmentum vel diminutionem accipere. *l. adeò* 7. *§. quod si* 5. *ff. de acquir. dom. fac. cap. significantibus* 38 *cum ibi notat. de offic. deleg.* Vasq. 2. *contr. cap.*14. *num.*5. imò absurdum est partem respuere, partem verò agnoscere velle, sed aut omnia accipere oportet, aut omnia repudiare, *d. l. quidam elogio. l.* 1. *l.*2. *l.*80. *in princ. ff. de acquir. hered.* Arnis. *de Maiest. lib.* 1. *cap.*7. *num.*12. Vnde qui partem hereditatis petit, universitatem petere dicitur, quod enim juris obtinet in toto, idem & in qualibet eius parte, *l* 76. *ff. de rei vindic.* & ut hereditas tota est universale corpus bonorum, ita & quota hereditatis portio. *l.*26. *§. fin. ff. de legat.* 1. Wesenb. *in parat. ff. de petit. hered. num.* 5.

XV.

Hereditatem non adire & nulliter adire sunt paria, Dd. *in l.*2. *C. de success. edict.* Pacian. *cons.*13. *num.*21.

XVI.

Hereditarius titulus est valde honorabilis. vid. *l.*5. *§.* 6. *ff. de legat. praestand. contr. tabb. b. p. pet.* longéque anteecedit titulum legati. *l.* 29. *si quis omiss. causs. testam.*

XVII.

Hereditas non est dividua. vid. Hottom. *in Epil. Si pars hered. pet. n.* 2. *arg. l.*1. *§.*2. *ff. d. tit.* & latius *quaest. illustr.*2.

Declara hanc regulam, quod procedat, quoad divisionem physicam non intellectualem. Goedd. *de contrah. stip. cap.*6.

XVIII.

Hereditas quae heredem invenit, haud dubiè solvendo esse praesumitur. *l. libertus* 36. *de bon. libert.*

Cap. VII.
De Historia, Historicis.

Axiom, I.

Historici qualem in jure fidem mereantur Vid. Gilken. *ad l. 15. Cod. de pact. num.* 87.

Cap. VIII.
De Homine.

Axioma I.

Hominis gratia omne jus est constitutum. *l. 2. ff. de stat. hom.* quia hic solus ratione atque ita jure utitur. *§. 1. Instit. si quadr paup. fecisse dicatur.* Gœdd. *ad l. 1. de Verb. sign. num.* 29. dicitur enim forma omnium rerum, ad cuius finem omnia sunt disposita. *§. final. Instit. de I. N. G. & C. §. in pecudum. Inst. de Act.* Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de act. n.* 113.

II.

Homo ex conjunctione animæ & corporis subsistit, ut explicat Innocent. *in c. quadam. V. sed adversus. de cel. miss. junct. cem. 1. §. porrò. de sum. Trin.* & ex Arist. D. August. explicat, *Navar. in manu. pral. 1. n.* 11. Gom. *var. res. tom. 3. c. 3. n.* 32. imò nobilissima Dei creatura; maximumque naturæ miraculum & inæstimabilis reputatur. *l. 3. si quadr. paup. fecisse dic.* Harpr. *ad §. fera instit. de rer. divis. num.* 310. dignissima creaturarum. *l. justissim è. ff. de adilit. edict.* Bœckel. *de publ. judic. in praloq.* vid. Besold. *in differt. de jur. & rer. divis. cap. 5. num. 11. pag. 42. & in delib. jur. ex lib. 1. Pandect. l. ult. de rer. divis. num. 35. pag.* 128. Harprecht. *in Comment. ad Instit. §. sancta. de rer. divis. num.* 23. Siquidem ad imaginem Dei conditus est, unde nec damnatum propter crimen in fronte esse signandum jura volunt, ne facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis cœlestis est figurata, maculetur. *l. Si quis in metallum 17. Cod. de pœn.*

III.

Hominis nomen plenum est fragilitatis, & eius index miseriæ, quamplurimum patitur in humana natura mortalitas. Fulv. Pacian. *lib. 2. de probat. cap. 44. num* 102. Sic nihil aliud esse hominem, attestatus est Aristoteles, quàm imbecillitatis exemplum, temporis spolium, inconstantiæ imaginem, invidiæ ac calamitatis trutinam, reliquum verò pituitam ac bilem. Et Simonides cùm Pausaniam in convivio admoneret, ut meminisset se esse hominem, sub eo nomine comprehendit omnium ærumnarum, omnium malorum appellationes, & omnium morborum genera, quæ nobis agminatim miserabilis naturæ nostræ conditio comparavit. Pac. *d. l. n.* 104. *ubi vid. plura.*

IV. Ho-

IV.

Homo hominis mei non est meus homo, Glossa *in l. Modestinus. de V.S. Verbor. signific. & in l. de accessionib. de div. vers. & tempor. præscript.* Bartol. *in l. si quis à liberis. §. pen. ff. de liber. agnosc.* Feudistæ *in c. 1. §. illud. de prohibit. feud. alien. per Frider.* Bald. *in l. 1. C. commun. de legat.* Felin. *in cap. qua in Ecclesiarum. de const.* Dec. & Cagnol. *in l. consilii 47. §. socii. ff. de Reg. Iur.* Wesenb. 1. *cons. 43. num. 51.* Speculat. *lib. 4. tit. de feudo. §. 1. col. 12. in vers. 14. quæritur.* sicut nec libertus liberti mei meus est libertus. *l. si quis a libertis 5. §. si quis à libertis 22. ff. de liber. agnosc. & l. alimenta 16. §. 1. ff. de alim. legat. fac. cap. legitur. dist. 81.* Gail. *de Arrest. cap. 7. num. 21.* Menoch. *remed. 10. recup. possess. num. 73.*

V.

Homo centum annos vivere præsumitur. Matth. Coler. *ad cap. cum. num. 7. extr. de præscript.* Frideric. Pruckm. *Vol. 1. cons. 32. num. 116.* Mascardus *de probat. Vol 1. conclus. 103. num. 4.* Petr. Wesenbec. *consil. 15. num. 47.* Cuman. *in l. ex facto. §. si quis autem. num. 6. vers. ego oppono. ff. ad Trebell. gloss. in l. 2. §. si dubitetur. in verb. liqueret. ff. quemad. testam. aper. per l. an usufructus. in fin. ff. de usufr. l. fin. §. & nobis quidem cordo. C. de SS. Eccles.* Corn. *cons. 204. quanquam videatur. lit. d. vers. his tamen non obstantibus. Volum. 3.* Iason *in l. notab. inter divinum. num. 31. vers. ultimo pro perfecto. Cod. de Sacros. Eccles.* Angel. *in l. heres. in fin. ff. de acquirend. hered.* Barbat. *cons. 10. Difficile. vol. 2. in fin. Vol. 3.* Decius *cons. 575. In casu. num. 10. sub vers. non obstat.* Riminald. sen. *cons. 265. Visis scripturis. num. 18. vers. num juris præsumptione. ad Vol. 2. & cons. 93. num. 35. vers. & maximè quando est. Vol. 1.* quod tamen ridiculum esse ex Menochio *lib. 6. præsumpt. 59. num. 11. & 12.* ait Carpzovius *part. 3. constit. 15. defin. 57. num. 6.* quinimò & contra legem divinam *Psalm. 90. vers. 10.* tutius enim existimat, si cum Cagnol. *in l. si emancipati. num. 92. C. de collat.* id judicis arbitrio relinquatur, nec prææallegatas leges ad rem facere respondet Aretinus *in l. sed si de sua. col. 5. vers. sed adverte diligenter. ff. de acquir. hered.* Aliud enim esse posse vivere usque ad centum annos, & aliud vivere, nec omne quod possibile est, statim præstatur. Vnde, quia vivere ad centum usque annos, sit ex rarò contingentibus, & à communiter accidentibus contrarium potius eveniat, idemque non benè ex dictis juribus hoc axioma probari poterit. vid. Corn. *cons. 119. Placet mihi. in lit. i. vers. & quod dicant. Vol. 1. & cons. 341. Quod dicta dos. in lit. n. vers. & sic non præsumitur. Vol. eod.* Gabr. *conclus. 16. num. 3. vers. contrarium videtur. lib 1. de præsumpt.* Alciat. *de præsumpt. 44. reg. 1.* Cagnol. *in l. Emancipati. num. 92. vers. non obstat. quod quis præsumatur. C. de collat.* Covar. *lib. 2. var. resol. cap. 7. num 6. vers. 3.* Curt. jun. *in d. l. emancipati. num. 12. vers. considera etiam. C. de collat.*

VI.

Hominis provisio facit cessare provisionem legis. *Vid. infr. lit. P. cap. Provisio.* quibus adde Carpzov. *part. 2. constit. 37. num. 5. & part. 3. constit. 7.*

 defin-

defin. 13. *num.* 4. Antonius Faber *in Cod. libr.* 4. *tit.* 41. *definit.* 51. *num.* 5. Homo duorum quis esse potest, diversis respectibus. *Vide infra literam P. cap. Persona.*

VII.

Homo non rectè dicitur, qui in utero adhuc est, etsi fieri speretur. *l. cum inter* 14. *C. de fideicom. lib. l. in Falcidia placuit* 9. *ff. ad Leg. Falcid.* Gloss. *in l. qui in utero. ff. de stat. hom.* Aristot. *lib.* 2. *de generat. animal. cap.* 11. Alberic. *in tract. statut. p.* 3. *quaest.* 59. Menoch. 357. *num.* 9. Schneidevv. *in Comm. ad Instit. §. quantitas. num.* 7.

VIII.

Homo in fructu non est. *§. in pecudum Inst. de rer. divis. l. pecudum* 28. *§.* 1. *in fin. ff. de usur.* Bart. *in l. Vetus. ff. de usufr.* Gothofr. *in not. ad Schneid. §. is verò. cum duob. seqq. n.* 10. *lit. b. de R. D.*

IX.

Homo rei minoris non potest esse accessio. *l. justissimè* 44. *ff. de adilit. edict.* Gothofred. *in not. ad Schneidevv. §. fin. inst. de Iur. nat. gent. & civil. lit. a.* Homo enim dignissimum animal. Ovid. 1. *Metamorph.* sanctius animal vocat, & qui dominatur in extera alia animantia. *Plin.* 7. *in princ.* in omnibus animantibus principium homini tribuit, cum eius causa videatur cuncta genuisse natura, Gothofr. *ad d. l.* 44. *ad verb. hominum. lit. l. & ad d. l. in pecudum* 28. *§.* 1. *lit. q.* unde nec homines mercis appellatione contineri dicuntur, *l.* 207. *ff. de V. S.* Goedd. *ad l.* 66. *n.* 4. *ff. eod.*

Amplia, quod homo nec venit in accessionem hominis. *l.* 63. *de legat.* 1. *§.* 17. *ubi Loc. lit. a. Inst. de legat.* Cuiac. *ad l.* 52. *de legat.* 1. Ratio itidem est in hominis dignitate. vid. Cuiac. *ad l. ulti.* 40. *de usu & usufr. leg. fac. l. justissimè* 44. *de adil. edict. obss. l.* 12. ibi: *matris furem etiam horum.* Cod. *de furt. junct. l.* 14. *§.* 15. *de furt.* C. A. *de condict. furt. thes.* 9. *n.* 3. Declarationis ergò causa distinguendum, an vox accessionis strictè sumatur, & tum partus non est accessio matris. *arg. §. in pecudum* 37. *I. de R. div.* an verò latè & impropriè pro sequela Harpr. *ad d. §.* 17. *Inst. de leg.*

X.

HOMINIS dispositio facit cessare dispositionem legis. *l. si maritus* 21. *ff. de procurat. l. ult. C. de pact. convent.* Anton. Gabr. *tom.* 3. *commun. opin. lib.* 6. *tit. de Regulis Iuris, conclus.* 8. Anton. Gomez *var. tom.* 1. *cap.* 9. *num.* 50. Molin. *de primogen. libr.* 1. *cap.* 2. *num.* 27. Vital. de Camban. *in tract. clausul. part.* 4. *num.* 5. Cardinalis Seraphin. *decis.* 829. *num.* 3. Cevall. *commun. contra commun. quaest.* 265. *à num.* 1. Stephanus Gratianus *disceptat. forens. cap.* 376. *num.* 1. Mendez. à Castro *in praxi Lusitana, lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 8. Rot. *decision.* 392.

sion. 392. *num.* 4. *apud Farinac. part.* 1. *recent.* ubi quòd hominis provisio non facit deficere provisionem legis, quando cum ea concurrere potest.

Cap. IX.
De Homonymia.

Homonyma sunt, quibus præter nomen nihil commune est. Arnis. 1. *relect. polit. cap.* 5. *sect.* 9. *num.* 56. maximus autem eorum est lapsus in definitionibus, qui præter cæteros est singularis, si quis antequam homonymiam explicaverit, unam faciat eorum, quæ varia significant, definitionem: cùm longè distent rerum definitiones à definitione nominum. Galenus *de different. puls. cap.* 3.

Cap. X.
De Honestate & Honesto.

Axioma I.

Id quod honestum potius, quàm quod utile est, sequi debemus, *l. semper in conjunctionib.* 197. *l. non omne* 144. *ff. de R. I.* Hine quod honestum est, meritò debere obtinere ICtus *in l.* 4. *§.* 2. *de in jus voc.* & jus honestatis ab omni lege & superioritate exemptum esse dicunt Decius & Cagnol. *in d. l. semper.* Baldus *in l. quod ex libera. Cod. de oper. libert.* ubi per hanc regulam dicit, quod Domini non possint cogere subditos suos, ut eant ad tripudiandum & ad choreas, quas ipsi faciunt, quoniam hoc non est honestum, & honestas est excepta ab omni jussu & imperio, prout allegat eum Pacian. *cons.* 4. *num.* 24. tantaque vis est honestatis, ut anteferenda veniat cuicunque utilitati, & verè apud viros bonos illud dicetur utile, quod honestatem quoque contineat, ait Menochius *lib.* 2. *arb. jud. cas.* 442. *num.* 3. unde sæpissimè accidit, quod ratione honestatis à licitis abstineamus, *can. aliud.* 11. *quæst.* 1. cuius forma, si oculis cerneretur, mirabiles amores sui excitaret, ut testis est Cicero *lib.* 3. *officior.* & multis ex sacris scriptoribus refert Iohannes Capistranus *in specul. conscient. §. restat. num.* 81. adeò ut nec commissioni Pontificis, quæ de honestate deviat, parendum sit, Abbas & Doctores *in cap. si quando. de rescript.* Crotius *consil.* 351. *num.* 6. *vide respons. juris feudal. in controvers. Ferrarens. num.* 17.

II.

Honestum magis quàm inhonestum est præsumendum. Paris. *cons.* 10. *num.* 50. *vol.* 2. Panorm. *in cap. intelligimus. de adult.* Menoch. 2 *de arb. jud. quæst. cas.* 89. *num.* 22. Vult. 1. *cons. Marp.* 15. *num.* 92. Gail 2. *observ.* 97. *n.* 2. quod procedere in dubio ait Vult. *d. cons.* 273. cùm semper hoc in casu credendum & præsumendum sit, quod honestum esse constat. Bartolus *in l. non solum.*

ſolum. §. ſed &. ff. de oper. nov. nunc. Palæoth. *de Noth. & Spur. cap.* 20. *num.* 3. & 4. ac ſemper in dubio præſumptio in partem meliorem fieri debet. *l. ſemper in dubiis* 161. *l. rapienda* 168. *de Regulis Iuris. l. penult. ff. de pœn. cap. fin. de præſumpt.* Alciatus *in tract. de præſumption. regul.* 3. *præſumpt.* 1.

III.

Honeſtatem vitæ multum operari ad excludendam præſumptionem doli poſt Bald. *in l.* 2. *C. de falſ.* Bart. *in l. quoties. §. ſed ſi non. ff. de hered. inſtit.* Hoſtienſ. Iohan. Andr. *in cap. finem litibus. de dol.* Alexand. *in l.* 13. *§. fin autem. C. de judic.* Gloſſa *in l. omnimodo. in verb. non licebit. Cod. de inoffic. teſtam.* refert Vult. *d. conſ.* 15. *num.* 91. niſi quando ex vita præcedente aliud induci poſſit & colligi. *cap. ſemel malus* 8. *de Reg. Iur. in* 6. *§. ſancimus. Auth. de teſtib. l. de minore* 10. *§. penult. ff. de quæſt.* Bald. *in l.* 1. *in fin. Cod. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Luc. de penn. *in l. quemadmodum. C. de Agricol. & Cenſit. lib.* 11. Aleiat. *de præſumpt. reg.* 3. *num.* 7.

IV.

Leges ac mores ſuum habent ævum ac fatum, ut quod quandoque inhoneſtum viſum eſt, deinde honeſtè fieri putetur. *Auth. ſed novo. Cod. ad Leg. Iul. de adult.* Nicolaus Boër. *deciſ.* 298. Iacob. Cujac. *lib.* 6 *obſerv.* 15. Carpzov. *Iuriſpr. for. part.* 4. *conſt.* 19. *defin.* 10. *num.* 3. ubi exemplo tranſactionis de adulterio hoc illuſtrat. Etſi enim quondam de adulterio tranſigere non licuit. *l. tranſigere* 18. *C. de tranſact.* ubi Iaſon, Salicet. Donellus, Petr. Heig. *p.* 2. *quæſt.* 16. *num.* 1. Hodie tamen ea impunè fieri perhibetur, vide Iulium Clarum 5. *ſentent. §. ult. quæſt.* 58. *num.* 11. Arniſæum *de jur. connub. cap.* 5. *ſect.* 9. *num.* 10.

CAP. XI.
De Honore.

Axioma I.

Honoris augmentum non ambitione ſed labore unicuique contingit. *l. ſancimus* 6. *C. ad L. Iul. repet. c. per illicitam* 25. 1. *q.* 7.

II.

Honores ambire & faſces dignitatum quærere per ſe illicitum non eſt, Baro *ad §. præterea. Inſtit. de public. judic.* Menoch. 2. *arbitr. jud. caſ.* 401. *num.* 4. ſed approbatum & exercitum à viris maximis. Salmuth. in Pancirol. *lib.* 1. *rer. memorab. de nomencl. pag.* 738. Decian. *lib.* 8. *cap.* 22. *n.* 8. *tr. crim.* Bœckel. *de pub. jud. diſq.* 12. *pag.* 282.

III.

Honores gradatim deferuntur. *l. ut gradatim* 11. *ff. de muner. & honor. tot. tit. ut dignit. ord. ſervetur. cap. legimus* 24. *in fin. diſtinct.* 93. *arg. cap.*

Monachos

Monachos 29.16. *quaest.* 1. *cap. si officia* 2. *cum* 3. *seqq.* 59. *dist. cap. fin.* 48. *dist. l. qui utiliter* 45. *de negot. gest.* Caepoll. *de Imp. mil. deleg. cap.* 2. *num.* 4. Bernhard. Bombin. *cons.* 22. *num.* 6. *Non per saltum. cap. sollicitudo* 1. 52. *distinct.* Zasius *in l.* 3. *§. si servus. num.* 6. *ff. de acquir. poss.* ut qui heri servus, hodie sit liber. *l.* 7. *§.* 2. *ff. de in jus voc.* Nam ut nemo fit casu bonus, Seneca *epist.* 123. *§.* 3. *in princ.* repente pessimus, Cic. *in orat. pro S. Rosc.* ita nec repente aliquis fit summus. Iohan. de Pavin. *in tract. de visitat. quaest.* 5. *num.* 29. Hieronym. Magon. *decad.* 40. *num.* 44. fortuna siquidem, quibus repentina iis & gravis. H. Kirchner. *in Mervilles lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 96. Nold. *de stat. Nobil. c.* 1. *n.* 1. non tamen semper spectandum est, qui priores in ordinem venerint, sed qui potiores sint. *l. honores* 7. *de decur.*

IV.

Honos dextrum virtutis latus claudit, ait Stephanus Vinand. Campensis prodit. in Pomp. Equestr. *fol.* 428. unde qui incedit à dextris, dicitur honorabilior eo, qui incedit à sinistris, Stephanus Gratianus *lib.* 1. *discept. forens. cap.* 106. *num.* 40. Castald. *in tr. de Imperat. quaest.* 22. *num.* 30. *&* *quaest.* 66. *num.* 3. *quaest.* 88. *num.* 7. Iohan. Staphil. *in tr. de grat. expectat. rubr. videndum. part.* 6. *num.* 41. Thom. Grammat. *decad.* 64. *num.* 24. unde si plures sint, medius erit dignior. Tholosan. *lib.* 6. *de Repub. cap.* 10. *num.* 12. quamvis in hoc cuiusque regionis consuetudo sit attendenda. Gail. 1. *obs.* 21. *in fin.* Knichen. *de Sax. non prov. jur. verb. Ducum. cap.* 2. *num.* 36. praesertim cum apud Germanos, quot ferè oppida tot dè hac re reperiantur differentiae. Rul. *de Commissar. lib.* 7. *cap.* 2. *num.* 12 *p.* 1. Pacian. *de probat. cap.* 26. *num.* 39. Nolden. *de stat. Nobil. cap.* 10. *num.* 81.

V.

Honore aucto prior conditio non mutatur. *l. falsa* 33. *§. sed si cui* 2. *ff. de cond. & demonstr.* & *ibi* Bald. *Auth. sed Episcopalis. Cod. de Episcop. & Cler.* Dignus enim trahit ad se minus dignum. Arnisaeus *lib.* 1. *de Maiest. cap.* 4. *num.* 1.

VI.

Honoribus publicis fungi prohiberi, vel ab ordine removeri maxima est infamia. *l.* 5. *§.* 2. *ff. de Extraor. cog.* unde nemo ab honoribus est prohibendus, qui accusatorem non habet. *l.* 2. *§.* 2. *de mun. & hon.* sed ad novos honores quilibet admittendus, donec inter reos sit receptus & postulatus, *l.* 1. *C de reis post.* quod fieri demum post litem contestatam, *ex l.* 7. *ff. de publ. jud.* probat Gylman. 4. 2. *num.* 93.

VII.

Honor ei non servatur, qui se deduxit in scelus. *l.* 47. *ff. de secundis nupt. l.* 1. *C. ubi Senator vel Clariss. l.* 47. *ff. de rit. nupt. l.* 2. *l. judices* 12. *l. quoties* 17. *C. de dignit. l. Divo Marco* 11. *C. de quaest. c. inter. de Exc. pral.* Nolden *de stat. Nob. c.* 16. *n.* 176.

VIII.

Honoribus maioribus functus ad minores non est devocandus *l. 2. Cod. quemadm. civil. muner. inducantur. lib. 10.* Ascendendo enim conferri debent honores *l. ut gradatim 11. ff. de muner. l. qua utiliter 45. in princ. de negot. gest.* non descendendo, ut ait glossa *in d. l. 2. & ibid.* Bald. quia, inquit, non cogitur quis incedere retrò circa honores, & qui semel assumptus est ad Digestum, non cogitur redire ad volumen. *l. 2. C. de Professor. lib. 10. cap. cum in tua 4. de consuetud. in 6.* quia hoc pertineret ad injuriam & imminutionem electi & nominati, & foret contra rationem, ac esset parvi facere maiorem ordinem prius obtentum, ut dicit Lucas de penn. *in d. l. 2. per cap. 1. de translat. Episcop. qui addit in l. 1. C. ne quis lib. invit. actum Respubl. lib. 11.* hominis pudori ac famæ parcendum esse, *per l. Quintus 48. in princ. ff. mandat. ad idem.* Alber. *in repetit. rubr. de muner. num. 18. vers. item servatur ordo, ut de minoribus ad maiora, non econtra munera imponantur, & in d. l. ut gradatim de muner. in princ.* ait, eum qui in maiore honore est, non debere eligi ad minorem, quod facit (inquit) contra eos, qui habuerunt regimina magnarum civitatum & nobilium, & postea acceptant inferiora : pro quo facit & etiam *Text. in l. honorem sustinenti 10. ff. de mun. & honor.* ubi dicitur honorem sustinenti munus imponi non posse, quia scilicet vilius est : munus verò sustinenti, honorem deferri posse, quia scilicet maius est : & declarat ibidem Bartolus, quod habenti officium sine dignitate vel honore, possit imponi dignitas vel honor : non verò illi, qui cum dignitate officium gerit. Vnde & Odofred. *in d. l. 1.* turpe esse asseruit, aliquem à maiori officio vocari ad indignum munus, & ideò neminem esse cogendum, & addit, si aliquis habuit magnum officium in aliquo loco, ut quia officialis fuit, vel Magistratus, non debet postea vocari ad aliud officium vilius, puta decurionatum, vel ut Rebuff. *ad d. l. 2.* loquitur, Doctor Iuris non debet vocari ad docendum Grammaticam, vel aliud munus deterius. vid & Alberic. de Rosat. *praalleg. loc. & ibi* Iohan. de Plat. ubi concludit, in ascendendo esse honorem, & in descendendo dedecus, quæ omnia obtinere putat Rebuff. *in d. l. 2.* quando remoto primo honore ad minorem quis vocatur : secus esse si duret : quia tunc cessat ratio, cùm non vocetur ad minorem honorem, ubi prior durat, *per l. si quando pen. C. de appell. §. 1. in Auth. de consulib. Nov. 105.*

IX.

Honorem petenti honor non est offerendus. *cap. sicut is qui 30. 1. quæst. 6.* Angel. de Clavas. *in summ.* Angel. *in verb. honor. num. 3.* fugienti verò dandus, *cap. in scripturis 9. 8. quæst. 1.* Roland. *de Commissar. lib. 8. cap. 3. num. 6.* sine peccato enim honor appeti non potest. Angel. de Clavas. *in d. loc. num. 3.* Hinc Aristoteles *lib. 3. Ethicor.* ait, non esse fortes, qui propter honores faciunt fortia. Hinc quod dicitur, honorem esse præmium virtutis, Aristotel. *lib 4. Ethic.* atque sic appetibilem, illud procedit ex parte aliorum, qui scilicet maius, quod retribuant, non habent, ideoque Philosophus ait, quod honor sit propter virtutem, non virtus propter honorem, proinde si non propter se-

ipsum

ipsum, sed ad laudem & gloriam Dei appetitur secus dicendum erit. arg. eorum, quæ D. Paulus 1. *Timoth.* 3. *& Philip.* 4. *vers.* 8. probat, adde & Aristot. *lib.* 4. *Ethic. cap.* 4. Pac. *de honore fol.* 19. Francis. de Vier. *in tract. de honor. cap.* 2. Fabian. Albergat. *de mod. redim. ad concord. privat. amul. libr.* 1. *cap.* 10. Sic virtutis uberrimum alimentum esse, existimatum fuit ab Ethnicis, teste Val. Max. *lib.* 1. *cap.* 1. & Lælius apud Ciceron. inquit, virtus honorem, & nec est virtutis alia merces, referr.. Cæl. Lactant. *de Instit. c.* 15. *lib.* 5. Virtus itaque principalis caussa honoris, licet etiam ratione alterius conferatur. Ioh. Tabiens. *in sua sum. in verb. honor. num.* 1.

X.

Honor diminuitur diminutis divitiis. Schneidevv. *in Comment. ad Inst. tit. per quas personas cuiq. acquir.* honor enim est sumptuosus, Gloss. *in §. hoc quoque. Instit. d. tit. in verb. decresceret.* atque sic honos sui numerositate vilescit. *cap.* 1. *de privileg.* unde bona olim plerunque agnatis servata. Vide *infr. Axioma* 12.

XI.

Honor delatus finem certi temporis & loci non habet. *l. Iurisperito* 5. 20. *ff. de excus. tut. l. sufficit* 56. *ff. de condict. indeb.*

XII.

Non meruit is honorem, qui non honoravit. Speculat. *lib.* 1. *part.* 4. *de Advocat. rubric. Iam nunc. num.* 5. juxta illud: Cur te habeo in Principem, cum me non habeas in Senatorem: *cap. esto* 7. *distinct.* 95. & qui dicit quod vult, audiet quod non vult. *cap. iniquum* 3. 32. *q.* 6. unde Martialis:

Deridens alios non inderisus abibit.

Et Seneca *in Epist.* Ab alio expecta, quod alii feceris. Propterea scriptum est: Patere legem, quam ipse tuleris. *cap. cum omnes. de Constit.*

XIII.

Honorem ab aliquo accipiens eum impugnare non debet. *l. qui necessario* 2. *Cod. de Advocat. divers. judic.* Honthem. *libr.* 1. *de Art. Notarior. cap.* 29. *num.* 11.

XIV.

Familiarum dignitati, honori, & conservationi jura quam plurimum solent favere. *arg. l. libertis* 108. *de cond. & demonstr. l. Titius* 83. *§. cum pater* 6. *de Legat.* 1. quippe in quibus est fons memoriæ. *l. permutatio* 194. *de V. S.* Alberic. *in rubr. ff. de vulg. & pupill. substit.* Idcircò meritò familiæ atque cognationis prima ea & præcipua caussa esse debet. *§. item vetustas. Inst. de hered. quæ ab intest. l.* 4. *C. de lib. prӕterit.* In qua bona conservari valde utile est ac propemodum necessarium, *l.* 14. *§. Divi* 11. *de legat.* 1. *l.* 4. *§. sed etsi servus. vers. publicè interest. de vent. inspic.* quoniam sine opibus ac divitiis familiarum dignitas atque amplitudo ægrè sustinetur. *d. l. ab omnibus* 104.

bus 104. de Legat. 1. *l. sunt agnati 7. de legitim. tut.* vide Reusner. *lib.* 4. *decis.* 7. *num.* 69. *& seqq.*

XV.

Quem non honoro, nec debeo onerare. *l.* 8. *§.* 1. *ff. de Codicill. §.* 1. *Inst. de sing. reb. per fideicomm.*

Declara, nisi alia caussa subsit, ut non tam onus quàm honor videatur, *§.* 3. *Inst. de pup. substit. l.* 4. *ff. de test. tut.*

XVI.

HONOR est maximum bonorum, *gloss.* 1. *in extravag. ad conditorem, in vers. honorem. de verbor. signific.* Philosoph. *Ethic. lib.* 4. D. Thom. 1. 2. *q.* 2. *art.* 2. Navarr. *in tract. de finib. honor. act. num.* 45. [Est enim omnium rerum pretiosissimus. *l. si in duabus* 104. *ff. de R. I. fac. text. in l. ex hac* 3. *ff. si quadr. paup. feciss.* graviorque oculorum amissione habetur. *per text. in l. infamia.* 8. *Cod. de decur. lib.* 10. ac præferendus omni commodo pecuniario. Bertazol. *cons.* 42. nec carere dolo dicitur, qui honorem proprium non curat. *l. Iulianus* 26. *in princ.* & *ibi* Baldus *ff. si quis omiss. causs. test.* idem *d cons.* 42 *n.* 7.] Et ideò non solùm lucro, sed etiam vitæ præfertur, *l. isti quidem* 8. §. 2. *ff. quod met. causs. l. reprehendenda* 5. *C. de instit. & substit. l. quisquis* 6. *C. de postulando. cap. nolo* 12. *quæst.* 1. Menoch. *de arbitr. cas.* 277. *num.* 19. Surdus *cons.* 426. *num.* 57. Farinac. *in praxi crim. q.* 1. *quæst.* 15. *num.* 6. Anell. Amat. *cons.* 89. *num.* 19. *&* 20. *& cons.* 30. *num.* 14. Nam honoris & vitæ causa æquiparatur, *l. iusta causa* 9. *ff. de manumiss. vind.* [*d. l. iulianus* 8. *ff. si quis omiss. caus. testam. gloss. in §. suspectus autem. verb. ob culpam. Inst. de suspect. tut.* Bartolus *in l. ut vim. num.* 10. *ff. de iust. & iur.* & *ibid.* Jas. *n.* 36. Dec. *n.* 36. *cons.* 686. *n.* 8. Petr. Gerhard. *sing.* 1. *num.* 9. *& sing.* 82 *num.* 7. *& sing.* 33. *num.* 4. Mant. *sing.* 383.] Gregor. Lop. *l.* 4. *verb. las leys. tit.* 13. *part.* 2. Cordub. de Lara *in l. si quis à liberis, in princip. num.* 34. *ff. de liber. agnosc.* Cassan. *in catalogo gloriæ mundi, p.* 1. *consid.* 2. Menoch. *cons.* 96. *num.* 15. *& cons.* 98. *num.* 8. *& cons.* 302. *à princ.* Menchaq. *illustr. cap.* 18. *num.* 13. Cald. Pereira *in l. si curatorem, verb. cùm non absimilis. num.* 10. *C. de in integr. restitut. minor.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. honor. num.* 4. Surdus *decis.* 89. *num.* 21. Mar. Anton. *var. resol. lib.* 3. *resol* 11. *num.* 2. [adeò ut crudelis esse dicatur, qui famam suam negligit. *cap. non sunt audiendi* 56. 11. *quæst.* 3. *cap. nolo* 10. 12. *quæst.* 1. & mortem potius

potius perferre, quam honorem perdere. Luc. de Penn. *in l. 1. quæst. cap. civ. cens. exim. lib. 4.* Neviz. *sylv. nupt. lib. 1. num. 24.* Socin. jun. *cons. 38. num. 40. vol. 1.* Cravett. *cons. 168. num. 3.* Unde sicut homicidium pro defensione commissum, impunitum est. *l. scientiam 45. §. qui cùm aliter 4. ff. ad Leg. Aquil. cap. si quis hominem. de pac. ten. 2. feud. 28.* Dd. *in d. l. ut vim. de I. & I.* ita etiam impunitum censeri debet ratione defensionis honoris. Vult. *1. cons. Marp. 29. num. 6.* siquidem naturaliter homo honorem appetit. Speculat. *in tit. de citat. §. jam de citatione. vers. porrò.* Hinc est quod notat pulchrè Johan. Andr. *in cap. si religiosus. super gl. in vers. obtenta. de Elect. in 6.* quod dictio *honor* scribatur cum aspiratione ex eo quod omnes ad honores aspirant, secus in dictione onus, quia nullus aspirat. Bertazol. *1. consult. decis. 42. num. 7.* Hyppolit. Riminald. *cons. 5. num. 98. 99. & 234. num. 18.* Honorem igitur suum nemo pati debet, à quopiam sibi imminui. Fichard. *lib. 1. cons. 77. num. 6.* qui ordinem turbare & honorem nostrum præripere vellet, contra eum agere possumus officio Judicis, ut nobis cedant, juxta Johannem Fabr. *in § alium verò. Instit. de bonor. possess.* quem sequitur ibidem Angel. sed & actione injuriarum, vel si res exigat, possumus resistere, de facto manu armata, secundum Baldum *in l. observare. §. antequam vero. ff. de offic. Procons.*]

XVII.

Honor patris est gloria filii, Federic. de Senis *consil. 185. num. 2. vers. ex hoc,* quem refert Cardinalis Tuschus *practic. conclus. tom. 4. lit. G. conclus. 32.*

Cap. XII.
De Honorariis.

Honorarium non impedit, quo minus negotium gratis celebratum videatur: unde est, quod contractibus gratuitis remuneratio rectè accedat, ut commodato, deposito, Treutl. 1. *disp. 26. thes. 1. lit. e. & l. 2. §. 24. de vi bon. rapt.* Mandato, Treutl. 1. *disp. 27. thes. 1. lit. e. & l. 6. Mand.* Aliud enim est merces, aliud honorarium. Merces est pretium quoddam. *l. ult. § ult. ad Leg. Rhod. de jact.* hoc verò honoris causa tribuitur. *l. 1. pr. si mens. fals. mod.* Hinc mercedem de factis locari solitis; honorarium de factis locari non solitis sumi observavit. Bachov. 1. *disput. 27. thes. 1. lit. E.*

Cap. XIII.

De Hospite.

Turpius ejicitur, quàm non admittitur hospes. Versiculus hic probatur *in cap. quemadmodum* 25. *de jurejur.* ubi Innocentius III. hoc dicterio utitur, quod mulier facilius ante nuptias, quàm post nuptias celebratas possit repudiari, eodemque utitur Vivianus *in rationalibus ad cap. antecedens* 24. *de Accusatione.*

Cap. XIV.

De Hyeme.

Providendum est de habitatione maturius, ut si hyems ingruerit, habeas quo te recipias. *l.* 6. *in fin. de S. P. R.*

Cap. XV.

De Hypotheca.

Axioma I.

Hypotheca nec activè nec passivè invito creditore potest dividi. *l.* 1. *Cod. de luit. pignor. l. solutum* 11. *§. si creditori* 4. *ff. de pignorat. action.* Molin. *in tract. de divid. & individ. part.* 3. *num.* 28. Gilman. 4. 1. *Vot.* 3. *numero* 102.

II.

Hypotheca transfert jus reale, *§.* 7. *l. de act.* excipe hypothecam feudi, per quam jus reale, nisi secuta traditione, aut investitura non transfertur. *cap. un. quid sit investit.* Præpos. & alii post Bald. *in cap.* 1. *de prohib. feud. alien. per Frideric.* Zas. *in Epit. feud. p.* 9. *num.* 18. Hartm. *obs.* 20. *per tot. de feud.* Curt. jun. *in tr. feud.* 4. *part.* 1. *num.* 95. Gilm. 4. 1. *Vot.* 3. *num.* 68.

III.

Hypotheca generalis non complectitur pecuniam, eaque quæ quotidiano usui inserviunt. *arg. l.* 6. *cum l. seq. de pign.* Bald. *in l. ubi adhuc. num.* 8. *Cod. de jur. dot.* Frider. *de contin. caus. cap.* 15. *num.* 8. Rauchbar. *part.* 2. *quæst. jur. civil. & Sax. q.* 9. *num.* 26. Ea enim plerunque non cadit super pecunia, sed super rebus soli. *§. item serviana. in verb. maximè. Inst. de act.* Pacian. *cons.* 131. *num.* 35.

IV.

Hypothecam expressam habere in bonis alterius est habere jus in re non ad rem. *l. in noxalibus* 30. *ff. de noxal. l. eorum* 19. *ff. de damn. infect.* Signorol. *cons.*

rol. *conf.* 90. *incip. Ambrosius mutuo. col.* 4. *num.* 23. & *conf.* 176. *Quaestio exponitur. col. fin.* Angel. *conf.* 288. *Viso puncto. col. fin.* ratio est, quia in hypotheca constituitur jus reale. *d. §. item Serviana. Instit. de act.* & habere jus reale dicitur jus in re habere. Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Institut. de action. num.* 30.

CAP. XVI.
De Hypothesi, Præsupposito.

Axioma I.

Dispositio intuitu certi præsuppositi facta non potest locum habere, nisi prius præsuppositum & hypothesis verificetur. *l. Lucius* 14. *de fideicommiss. libert.* Glossa & Dd. *in l. mancipia* 5. *in verb. avocandum. C. de serv. fugit.* Wesenb. 1. *conf.* 30. *num.* 8.

II.

Hypothesis & casuatio falsa vanum efficit responsum, vid. *supr. lib.* 1. *loco de antecedente & consequenti ax. imprimis* 3. 4.

III.

Rei evidentiam dimittere & præsuppositum quoddam fingere intellectus quædam ægritudo est & infirmitas. Everhardus *in topic. loc. a L. cessante. numero* 3.

LIBER

LIBER NONUS.

CAP. I.

Jactare, Jactatio, Gloriatio.

Axioma I.

DE Iactatione vid. Ant. Matth. *p.*105. *&* 771. C.C. *Car. V. art.*44. Menoch. *de arb. jud. quæst.*331.

II.

JACTARE suum nullus præsumitur, *l. cum de indebito* 25. *verf. qui non folvit. ff. de probat. l. qui vas.* §. *vetare* 3. *ff. de furt.* exornant Tiraq. *in l. si unquam. verb. donatione largitus num.*206. *cum seqq.* C. *de revoc. donat.* Nicol. Mozz. *de contractib. tit. de donationib. art. de naturalibus don. num.*2. *cum multis seqq.* Brunor à Sole *in locis communibus. verb. jactatio.* Menoch. *de arbitr.* 2. *casu* 88. *à princip.* Mascard. *de probationib. conclus.* 554. *num.* 2. Surdus *cons.* 7. *num.* 44. *&* *cons.* 80. D. Barbos. *in l. quæ dotis. num.* 17. *cum seqq. ff. soluto matrim.* Octav. Glorit. *responf.* 10. *num.*110. Ambrosin. Perus. *decis.* 15. *num.* 20. Rot. *decis.*34. *num.*3. *&* *decis.*108. *num.* 2. *part.* 1. *in posthum.* Farinac. præsertim in judiciis, in quibus semper facienda est interpretatio, quæ magis utilis & expediens sit facienti. Rot. *decis.*171. *num.*3. *ead. part.* 1. Alexand. Trentacinq. *consil.* 20. *num.* 13. *part.* 1. Laurentius Tennin. *in tr. cautel. caut.*152. *num.*17.

CAP. II.

Idoneus.

Axioma I.

Idonei sunt, qui lege non prohibentur. *l. cum prætor* 12. *ff. de judic. l. nullis* 3. *quod univerf. nom. l.*15. *ff. de jurisd. l. qui accusare* 8. *ff. de accusat.* Concennat. *quæst. jur. sing.*3. *n.*16. vel quem virtutum ornamenta probant. *arg. l.*1. *C. de cond. in publ. horr. l.*42. §. *fin. ff. de V.S.*

II. Ido-

II.

Idoneus & solvendo quilibet præsumitur, donec probetur contrarium. *l.5. in fin. ff. de separat. l.10. C. arbitr. tut. gloss. in l.5. §. qui pro rei. ff. qui satisdar. cogantur. l. si ve possidetis* 16. *C. de probat.* Hostiens. Iohan. Andr. Panorm. *in cap.1. in fin extr. de scrutin.* Pacian. *de probat. cap.54. num.*20. Gœdd. 1. *cons. Marp.24. num.*227. Innocent. III. *in cap. dudum. de præsumpt.* Honthem. 1. *de art. Notar. cap.22. num.*1.

Cap. III.
De Ignorantia.

Axioma I.

Ignorantia vel est κατ' ἀπόφασιν, quæ ignorantia scientiæ privativè opponitur, & in illos cadit, qui in Philosophorum scholis non sunt instituti: & κατὰ διάθεσιν, cùm quis putat verum esse, quod falsum est. Et opponitur hæc ignorantia scientiæ positivè, hoc est, contrariè: Et hæc duplex est: vel vera, quando quis certò statuit, id verum esse, quod verum non est: affectata, vide è Iacobo Martini *lib.*1. *de loco. cap.*1. *p.* 2. Aliter paullò ignorantiam distinguit Dn. Goth. *ad l.2. de Legib.*

II.

Ignorantia legum est lata culpa: Bart. *in repet. l. quod Nerva* 32. *num.*7. *depos.* Wesenb. *de jur. & facti ign. n.*7. *ubi lata culpa est jus commune ignorare. ubi* vide Bachov. Declarationis tamen caussa distingui potest, an jus sit *certum* vel *dubium*: *Certum* iterum sit *generale* an *speciale*. *Generale* iterum vel *merum civile*, id est, quod tantum ex inductione valet, vel *petitum ex principiis Iuris naturalis aut gentium.* Huius enim ignorantia ut non immeritò latæ culpæ tribuitur. *l.*123. *de Reg. Iur.* ita cæteras species latæ culpæ promiscuè imputare durum est. vid. Dn. Ludvveil *in not. ad Wesenb. d. loc.* & Bachov. 2. *disp.*4. *thes. ult. B.*

III.

Ignorantia in iis non excusat, quæ quis ratione officii tenebatur indagare, *cap. cùm in cunctis. & cap. innotuit. circa finem, extr. de Elect. text. in cap. quamvis. de R. I.* Gail. 2. *observ.*48. *sub num.*21. Ratio, quia scire & scire debere sunt paria. Carpz. 6. *resp.*10. *n.*17.

IV.

Nemo debet esse ignarus conditionis eius, cum quo contrahit. *l. quamdiu* 19. *de R. I.* ubi Cuiac. quin & aliquando inquirere debet creditor, quorsum res vertatur. *l.*27. *de R. C. l.*3. *§.*9. *de in rem vers.* licet regulariter nihil pertineat ad credentem, quomodo debitor pecunia utatur. *l.*11. *ad SC. Vell.*

V.

Ignorantiæ præsumptio potentior est quàm scientiæ. Bursat. 3. *cons.* 210. *num.* 13. Bertazol. *lib.* 2. *cons. decis. cons.* 442 *num.* 10. quod cumprimis in loco longinquo locum habet. Glossa *in cap. qui & divinus* 12. *quæst.* 2. Vran. 3. *cons.* 4. *num.* 30.

Excipe 1. in facto sæpius tractato: hic enim incredibilis & inexcusabilis. Gail. 2. *obs.* 48. *n.* 21. Menoch. 3. *præs.* 23. *n.* 93.

2. Limita in instrumentis penes se habitis, quorum tenorem nemo ignorare præsumitur. *l. non est ferendus* 52. *de transact.* Menoch. 6 *præs.* 23. *n.* 64. & 74. Mascard. *conclus.* 1293. *num.* 20. Ioh. Baptist. Cost. *de fact. scient. & ignor. insp.* 81. *n.* 15. & *insp.* 99. *n.* 16.

3. Similiter nec potest obtendi ignorantia eius, qui actui interfuit. Menoch 6. *præsumpt.* 21. & 23. *num.* 65. & 72. Tepat. *in compend. decis. tit.* 66. *cap.* 4. *§. præsens.*

V I.

Ignorantia unius alii neque utilis neque inutilis est. Bald. *in fin. quæst.* 5. *C. de Edict. D. Adr. toll.* Cravett. *cons.* 962. *p.* 5. *n.* 13.

V I I.

Ignorantia in animo consistit, Carpzov. *part.* 1. *Iurispr. forens. const.* 22. *defin.* 6. *num.* 5. adeoque ex numero est eorum, quæ juramento probari debent. Bart. *in l. inter omnes* 46. *§. rectè. num.* 2. *ff. de furt.* Andr. Gail. *lib.* 2. *observat.* 48. *num.* 24. Ioseph. Mascard. *de probat. Vol.* 2. *conclus.* 881. *num.* 2. *gloss. in cap. qui divinis* 12. *quæst.* 2. & *cap. proposuisti* 2. 82. *distinct. cap. nulli* 8. *de Elect. in* 6. Iason *in l.* 3. *§. jurari. num.* 12. *ff. de jurejur.* Abbas *in cap. cognoscentes num.* 9. *de constit.* & *ibid.* Decius, Felin. Menoch. *de arb. jud. q. cas.* 186. *n.* 2. 3. 4. & *cons.* 74. *n.* 17.

Limita, nisi quando alleganti ignorantiam, adversaretur præsumptio juris aliqua. Felin. *in cap. cognoscentes. de const. num.* 18. & *ibid.* Decius *num.* 10. *vers. similiter arbitrari.* Marant. *in l. si potest. num.* 247. *ff. de acquirend. hered.* Romanus *consil.* 47. *num.* 10. Anchor. *qu. fam.* 63. *num.* 3. Bursat. *cons.* 119. *num.* 10. Cacheran. *decis.* 71. *num.* 3. Regnerus Sixtinus *libr.* 3. *cons. Marp.* 13. *num.* 28.

V I I I.

Ignorans defectum alicuius actus non potest dici illum approbare. Alex. *cons.* 135. *col.* 1. *circ. med. num.* 1. *vers. & similiter. lib.* 7. Ratio, quia ignorans neque acceptat, neque ratificat. *l nec ignorans* 10. *C. de donat.* Bart. *in l. qua dotis. num.* 20. *ff. solut. matrim.* Socin. *cons.* 159. *num.* 31. *lib.* 2. Paris. *cons.* 47. *num.* 91. & *seq. lib.* 1. Farin. 1. *cons.* 70. *num.* 49. nec remittere aliquid potest. *l. mater* 19. *C. de inoffic. testam.* Gail. 2. *observ.* 139. *num.* 5. Hinc ut nec donare ignorans intelligitur. *d. l. ignorans.* Bart. *in l. Aurelius. §.* 1. *de liberat. leg.* ita nec renunciare ei juri, quod sibi errore quodam competere igno-

ignorat, ut argumentatur Bartolus *in l. si de certa. num. 4. C. de transact.* Wesenb. 2. *consf. 74. num.* 62. sicuti nec dici potest patientiam præstitisse. *arg. l. si quis longè. 5. in princ. vers. longè. ff. de oblig. & act. l. tres fratres 35. ff. de pact.* Vult. 2. *cons. Marpurg.* 30. *num.* 136. Vnde in materia litigiosi nullam pœnam sustinet. *l. fin. C. de litigios.* quia scientiam non ignorantiam obligari volumus. *l. generali 3. Cod. de tabular. lib.* 10. *l. fin. C. de decret. ab ord. fac.* Vult. 3. *cons. Marpurg.* 22. *num.* 48. neque in delictum consentire perhibetur Vult. 1. *cons. Marp.* 16. *num.* 192. cùm quælibet supina etiam & crassa ignorantia à dolo remota, crimen excludat. *l. Fabia 3. ff. de Leg. Fab. de plagiar. l. igitur 12. ff. de liberal. caus. & in l. 1. § bestias. ff. de postuland.* Bartolus & alii *in l. ex hoc jure. ff. de Iustit. & Iur.* nec Principis autoritatem contemnere, ac proinde rebellare. *l. ignorans 50. ff. locat.* quam citat Cacher. *decis. Pedemontan* 138. *num.* 24. Ideoque ignorantiam à pœna mendacii excusare post Vincent. Caroc. *de excuss. bonor. part. 2. quæst. 69. num.* 34. addit Carpzov. *part. 2. constit. 18 defin. 6. num.* 4. sicut & in crimine incestus tuentur. Henricus Bocerus *tract. de adulter. § 11. num.* 58. Salicet. *in l. 29. num. 38. C. de adult.* Carpzov. *part. 4. constit. 23. defin. 6.* & non posse dici eum contra legem facere, qui legis dispositionem ignorat; quia scientem & non ignorantem lex vult obligari, patet *ex l. ex generali 10. C. de Tabular. lib.* 10. Roman. *consil.* 473. *Circa propositam.* Tiraquell. *in caus. 13. de pœnis mitig.* Pacianus *cons. 4. num.* 14.

IX.

Quæ communia sunt apud omnes, verisimiliter ignorari non possunt Carrer. *in pract. m. 1. tr. de appellat. §. sext.* ibi: *item eorum. n.* 26. Decian. *in tr. crim. lib. 8. cap 3. num.* 26. Clar. *§. fin. q. 85. num. 2. vers. secundus est casus.* Arnis. *lib. 2. de Maiest. cap. 5. num* 9.

X.

Ignorantem jure suo privari iniquum est. *arg. l. fin. junct. gloss. ff. de decret. ab ord. faciend. l. si quis absentis 5. in princip. ff. de obligat. & action. l. genero 8. ff. de his qui not. infam. cap. 2. de constitut.* Decian. *consil. 23. num. 44. volum.* 1. Vult. *lib. 3. cons. Marp. 19. num.* 57. sæpius tamen id iniquum non est, quoties scilicet ignorantia ex culpa venit. *l. ult. Cod. de long. temp præscr.*

XI.

Duæ ignorantiæ species sunt, simplex & duplex; prior, cùm quod nescimus, non scire nos scimus: alterum, cùm aliquis ignorat, non ignorantia solum implicitus, sed sapientiæ opinione. Plato *lib. 9. de Legib.* de quo Cicero *lib. 1. de finib. column. 61. lit. f. Sol Democrito magnus videtur, quippe homini erudito, Geometriaque perfecto: Huic* (Epicuro scilicet) *bipedalis fortassè: tantum enim esse censet, quantus videtur, vel paullo aut maiorem, aut minorem.*

XII.

IGNORANTIA facti justa & probabilis excusat, de qua loquitur *cap. ignorantia* 13. *de Regulis Iuris. lib.* 6. affectata verò vincibilis, crassa, improbabilis, seu supina, quia propter rationem præcedentis negligentiæ volita censetur, minimè excusat, *l.*1. §.1. *ff. de act. empt. l. qui contra* 4. *C. de incest. nupt. cap.* 1. *de postulat. Prælat. cap. cùm in tua* 6. *qui matrim. accus. possunt. l. nec supina* 6. *ff. de jur. & facti ignor.* Gabr. *commun. sub tit. de regulis juris. conclus.* 6. *num.* 43. Sebast. Medic. *de casibus fortuitis. part.* 1. *quæst.* 3. *num.* 10. Sfort. *de in integr. restitut. part.* 1. *quæst.* 8. *num.* 57. & 58. [quia regulariter pro scientia habetur. *l. etsi consensum.* §. *ignorantia* 1. *ff. de contrah. empt. l. nec supina. ff. de juris & facti ignorant. gloss. in cap.* 1. §. *similiter. in verb. scientes. quibus modis feud. amitt.* Carpzovius *part.* 2. *constit.* 50. *defin.* 3. *num.* 5. *gloss. in cap. eos. in verb. affectata. extra de tempor. ordin. in* 6. latè Gail. 2. *observ.* 48. *num.* 12. *& seqq.* rationem vide *in eleg. can. ult. distinct.* 37. veluti si quis in facto publico ignorantiam prætendat: nam talis ignorantia non excusat, quia in iis quæ publicè nota sunt, scientia præsumitur, veluti in edictis publicis, in his enim non est necesse singulos convocare, & contenta edictorum omnium auribus inculcare, *cap. quod dicitur. distinct.* 16. Gail. *d. loc.* quam observationem vide *per tot.*

Limita, quod non procedat in edictis, quæ non proposita sunt, aut ad notitiam non pervenerunt. *l.* 1. §. 3. *Quæ sent. sine appell.* ubi Wesenb. *num.* 2.] Hinc etiam fit, ut ignorantia facti proprii non excuset tanquam crassa, & improbabilis, *l. quanquam* 2. *ff. ad Velleian. cap. ab excommunicato* 41. *in fin. de rescript.* Socin. *reg.* 219. Mant. *Paralip. cap.* 34. Marant. *in repet. l. is potest. num.* 227. *ff. de acquir. her.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 48. *num.* 19. Sfort. *d. quæst.* 8. *num.* 61. Mascardus *conclus.* 637. *num.* 3. *& conclus.* 879. *num.* 40. Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 23. *num.* 32. Cardinalis Tuschus *tom.* 4. *lit. I. concl.* 22. *num.* 1. & 10. *& conclus.* 23. *num.* 25. Præterquam in illis casibus, in quibus ex circumstantiis negotii, & personarum etiam in factis propriis admittitur probabilis excusatio, veluti quando factum est antiquum, [*l. peregrè* 44. *ff. de acquir. possess.* Socin. *in reg.* 219. *in secund. fallent.* Pacian. *cons.* 33. *num.* 49.] in quo sit verosimilis oblivio, secun-

secundum Marant. *in d. l. is potest. num.* 227. *in 3. limit. ff. de legat.* 1. Gail. *d. observat.* 48. *num.* 20. Sebastian. Medic. *de cas. fortuit. part.* 1. *quaest.* 3. *num.* 17. Cardinalis Tuschus *d. lit.* I. *conclus.* 22. *num.* 15. vel quando factum est intricatum & obscurum, Marant. *in repet. d. l. is potest. num.* 227. *in 4. limit.* Gail. *d. observat.* 48. *num.* 207. *vers. item si factum.* Sfort. *d. quaest.* 8. *num.* 28. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 41. Vel in eo, qui multis negotiis implicatus est, Marant. *d. num.* 227. *in 5. limit.* Medic. *d. quaest.* 3. *num.* 12. & 18. Honded. *cons.* 55. *num.* 57. & 58. *lib.* 1. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 47. & 48. aut in extremis laborat, Marant. *d. num.* 227. *in 2. limit.* Seraphin. *de privileg. juram. privileg.* 4. *num.* 28. Mascard. *de probat. concl.* 879. *num.* 51. *cum seqq.* Menoch. *de praes.* 23. *num.* 49.

Sic etiam licet regulariter ignorantia facti alieni in dubio praesumatur, & excusat, *l. verius* 21. *ff. de probationib. l. hoc autem* 6. *ff. de adminstr. tutor. l. fin. in fin. ff. pro socio*, cum aliis citatis per Honded. *cons.* 9. *num* 35. & *cons.* 55. *num.* 48. & *cons.* 109. *num.* 26. *lib.* 1. Gabriel. *comm. tit. de Regulis Iuris. conclus.* 5. *num.* 11. Gail. *dict. observat.* 48. *à num.* 1. & 19. *vers. secus.* Menoch. *d. praesumpt.* 23. *à num.* 51. Sfort. *dict. quaest.* 8. *à num.* 55. & *num.* 60. & *quaest.* 38. *num.* 5. non excusat tamen, [ubi quis tenetur investigare. *l. regula* 9. *verb. diligenter. ff. de juris & facti ignor. l.* 3. §. *sed si* 4. *ff. de in rem vers. l. qui hominem* 34. §. *si nullo* 4. *ff. de solution. cap. innotuit* 20. *vers. habito ergo. ibique gloss. in verb. ignorantiam. de Elect. cap. pen. de Regulis Iuris. gloss. in cap. penult. eod. tit. lib.* 6. *in cap. in nos. verb. scienter. de temp. ord. eod. lib.* Cravett. *cons.* 962. *p.* 5. *num.* 13. Unde sic ignorans dicitur in lata culpa. Castrens. *cons.* 295. *num.* 2. Hinc talis ignorantia, quando quis tenetur investigare, dicitur habere mixtam negligentiam non investigando, Castr. *cons.* 168 *circ. fin. p.* 2. & ideò alleganti eiusmodi ignorantiam tanquam negligenti jura non subveniunt. Gylm. 4. *vot.* 37. *num.* 49. Rol. à Vall. *cons.* 72. *num.* 20. *lib.* 3. vel] ubi aliquid proponitur, propter quod & potuit & debuit sciri per mediocrem diligentiam, ut quia factum vel est publicum, *d. c.* 1. *de postul. Prelat. c. cum illorum, de sent. excomm.* Gabr. *d. conclus.* 5. *à num.* 18. Mascard. *conclus.* 879. *num.* 11. 12. 16. & 17. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 68. *cum seqq.* Sfort. *d. quaest.* 8. *num.* 67. Sebastian. Medic. *d. quaest.* 3. *num.* 4. *vers. si erat publicè notum.* & *num.* 10. *vers.* 8. vel notabile, grave, & ponderosum,

Mascard. *d. conclus.* 879. *num.* 49. Menoch. *d. præsumpt.* 23. *num.* 81. & 82. Cardin. Tusch. *d. lit. I. conclus.* 22. *num.* 16. [Hinc etiam quod ignorantia & errore commissum est, sæpe pœnam meretur. *l.* 1. *de Legib l. ult.* §. 10. *de publ.*]

XIII.

IGNORANTIA Juris non præsumitur, ac proinde non excusat, *cap. ignorantia* 13. *de Regulis Iuris. lib.* 6. Gail. *dict. observat.* 48. *num.* 22. Gabr. *sub. tit. de Reg. Iur. conclus.* 7. *num.* 1. Paris. *cons.* 68. *à num.* 302. *lib.* 4. Valasc. *de Iur. emphyteut. quæst.* 38. *num.* 15. Sebastian. Medic. *d. quæst.* 3. *num.* 1. Menoch. *d. præsumpt.* 23. *à num.* 10. Sfort. *d. quæst.* 8. *num.* 39. & 40. Cardin. Tusch. *d. lit. I. conclus.* 11. *num.* 1. & 2. Leges enim scire omnes debent, & lata culpa est Juris dispositionem ignorare. *l. leges sacratissimæ* 9. *Cod. de Legib.* [Bartol. *in l. quod Nerva. num.* 3. & 7. *ff. deposit. Gail.* 2. *observat.* 48. *num.* 17. Wesenbec. *lib.* 1. *cons.* 33. *num.* 5.] Socinus *consil.* 108. *num.* 12. *vers. & licet.* Aym. *consil.* 671. *num.* 11.

Amplia procedere non tantùm in ignorantia Iuris divini, naturalis vel gentium. *cap. turbatur* 12. §. *notandum* 1. *quæst.* 4. *l.* 2. ubi gloss. C. *de in jus vocand.* Gloss. *in sum.* 38. *distinct.* Ign. *in l.* 3. §. *si conditioni, à num.* 3. *ff. ad Syllanian.* Sed etiam in ignorantia Juris humani, sive communis, sive municipalis, vel statutarii, ut per Gabr. *d. conclus.* 5. *num.* 12. Sebastian. Medic. *d. quæst.* 3. *num.* 42. *vers. item statuti ignorantia,* Gail. *d. observ.* 48. *num.* 29. Mascard. *d. conclus.* 879. Cardin. Tusch. *d. lit. I. conclus.* 11. *num.* 3. nisi civis esset novellus, [& qui parum moram traxit, eo in loco, ubi statutum illud viget. Ludovicus Romanus *cons.* 251. *num.* 3.] in quo tunc statuti ignorantiam præsumi, & ipsum excusari voluerunt Gail. *d. observ.* 48. *num.* 28. Seraphin. *d. privileg.* 4. *num.* 117. *cum seqq.* ubi etiam resolvit, quod licet ignorantia ne dum Juris, sed etiam statutorum, seu constitutionum non excuset, bene tamen excusat ignorantia alicuius Extravagantis non positæ in librorum, statutorum, seu constitutionum corpore.

Limita tamen, quando ignorantia Juris habet admixtam ignorantiam, seu errorem facti, Socinus *cons.* 47. *num.* 11. *lib.* 1. Mascard. *conclus.* 639. *num.* 20. Cardin. Tusch. *d. lit. I. conclus.* 13. *num.* 18.

Vel

Vel quando jus est dubium, obscurum, difficile, seu arduum, Sebastian. Medic. *d. quæst. 3. num. 1. vers. nisi esset.* Sfort. *d. quæst. 8. num. 44.* Seraphin. *d. privileg. 4. num. 16. & 17.* Mascard. *conclus. 639. num. 19.* Ignorantia Juris nunquid excuset rusticum, militem, vel minorem? vide Sfort. *d. part. 1. quæst. 9.* Cardin. Tuschus *d. lit. I. conclus. 13.* latè Farinac. *fragm. crim. part. 2. verb. Ignorantia. num. 273. cum multis seqq.* [Adde Bald. *in l. venditioni. num. 3. C. de usucap. pro emptore.* ubi eundem in minore præsumi probat *per l. 9. §. 1. ff. de jur. & fact. ignor.* juris euim ignorantiam in eo facilius præsumi quàm in alio, *ex l. cùm de indebito 25. §. si autem 1. ff. de probat.* confirmant Bartol. Alexand. & alii *in l. ne passim. Cod. de jur. & facti ignor.* Cephal. 377. *num.* 58. *vol. 3.* Corn. *cons. 26. num. 9. vol. 2.* Bald. *cons. 445. col. fin. vol. 3.* Aretin. *cons. 67. num. 9.* Decius *cons. 445. num. 35.* sicuti & de fœmina sive muliere idem respondit. Decius *cons. 351. in fin.* vid. Ruin. *cons. 60. num. 25. vol. 3.* ubi ait, quod mulier & minor qui quid agunt, præsumantur agere per ignoratiam & simplicitatem, adeò quidem, ut etiamsi super actu qui geritur, minor jurasset, adhuc tamen non præsumatur actum ille scire, juxta Baldum *in rubr. C. de rer. permut. num.* 4. quia etsi juramentum eum faciat maiorem, per hoc tamen eum non facit sagacem & prudentem, ut ait Socinus *cons. 263. n. 2. vol. 2.* quem sequitur Curtius jun. *cons. 141. num. 17.* Menochius *cons. 401. num. 202. vol. 5.* dicens præsumptionem esse minorem ex simplicitate quid fecisse, quod idem & de fœmina dicendum esse, quæ minori quoad consilii fragilitatem æquiparatur, confirmant Imol. *in c. cum contingat. de jurejur.* Corn. *cons. 124. in pr. vol. 3.* Soc. jun. *cons. 50. num. 4. vol. 3. Vult. 3. cons. 29. num. 152.*

XIV.

IGNORANTIA semper præsumitur in dubio, nisi scientia probetur, *l. verius 21. ff. de probat. cap. præsumitur 47. de Regulis Iuris. lib. 6.* Socin. *reg. 3.* ubi limitat tribus modis. Lap. *alleg. 90. num. 4. in fin.* Calderin. *cons. 84. num. 2. vers. circa secundum. aliàs cons. 4. de offic. legat. & cons. 366. in fin.* aliàs *cons. 37. de testam.* Roman. *cons. 273. Clarum est. num. 2.* Anton. Gabr. *commun. lib. 6. tit. de Regulis Iuris. conclus. 5.* ubi ponit ampliationes & limitationes, Menoch. *remed. 16. recuper. num. 28. & de arbitrar. quæst. 72. num 3. & de præsumpt.*

lib. 6.

lib.6. præsumpt.23. num.51. Mascardus *de probationib. conclus.* 879. Surdus *decis.* 221. *in princ. & num.*14. *& decis.* 246. *num.*8. *& cons.*7. *num.*35. *& cons.*73. *num.*42. Osasch. *decis.*71. *num.* 23. Joseph. Ludov. *Perus. decis.* 19. *num.* 22. Magon. *Lucens. decis.* 49. *num.* 11. Azeved. *l.*2. *num.*10. *cum seqq. tit.*20. *lib.*6. *nova recopil.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. Ignorantia* 5. Flores de Mena *var. lib.*1. *quæst.* 3. *n.*5. Sayr. *in clavi Regia, lib.*3. *cap.*5. *num.*4. *cum seqq.* Sanchez *de Matrim. lib.*9. *disp.*32. *num.*4. Mar. Anton. *var. resolut. lib.*3. *resolut.*29. *num.*12. Anton. Monach. *Florent. decis.*7. *num.* 15. Cardin. Tusch. *d. tom.* 4. *lit.I. conclus.*23. *per totam.* Glorit. *resp.*6. *num.*76. *& resp.*10. *num.*109. Castill. *controvers. lib.*5. *part.*2. *quæst.*127. *num.*47. Stephan. Gratian. *decis.* 69. *num.* 20. Intrigl. *cons.*1. *num.* 76. *lib.* 1. Mangil. *de imputat. quæst.*113. *n.*11. *& q.*135. *n.*15. Plures limitationes refert Farin. *fragm. crim. p.*2. *lit.L. n.*104. *cum multis seqq.*

XV.

IGNORANS nihil agere, nec consentire censetur, *l. mater decedens* 19. *ff. de inoffic. testam. l. in repudianda. de acquir. hered. Consil. Arg.* 1. *cons.* 24. *num.*87. Castrens. *cons.*46. *Viso & examinato. num.* 2. *vers. sed breviter. lib.*2. *& cons.*377. *num.*2. *lib.*1. ubi quod pacisci non dicitur, qui ignorat, vel errat, Alexand. *cons.*2. *Ex narratis. num.*9. *lib.*4. ubi quod consentire nec dissentire dicitur ignorans, nec confirmare factum quod ignorat. Abb. *cons.*20. *num.*2. *lib.*2. ubi quod renunciare nemo dicitur Juri, quod ignorat, nec exhæredare dicitur miles filium, quem ignorat habere, Romanus *cons.* 273. *Clarum est. col.*1. *in fin. vers. ad hæc autem.* ubi quod ignorans non renunciat jus ignoratum, *& cons.*409. *num.*2. *cum seqq.* ubi quod ignorans dicitur legitimo impedimento impeditus, & donec durat ignorantia, durat impedimentum, refert Cardinalis Tuschus *tom.* 4. *lit. I. conclus.*17. *per tot.* Nam ignorans dubio comparatur. Surdus *decis.*265. *num.*17. ubi *n.*47. *&* 62. limitat, quando dubitans tenetur inquirere, & de facili potuit certificari.

XVI.

IGNORANS non dicitur negligere, nec contemnere jus suum. *l. nec ignorans* 10. *C. de donationib. l. si quis in gravi.* §.4. *in fin.* ibi:

ibi: *ignoratum. ff. de SC. Syllan. l. generali 3. C. de Tabular. lib. 10. l. genero 8. ff. de his qui not. infam. cap. quod diversitatis. de concess. prabend.* Cravett. *consf. 226. num. 6. vers. non obstat. & num. 7.*] Surdus *decis. 25. num. 30. & cons. 7. num. 15. cum seqq. & cons. 454. num. 51.* Farinac. *in praxi crim. p. 4. cons. 96. num. 33.* Menoch. *cons. 120. num. 37.* ubi quod ignorans non dicitur ratificare. [Imò ignorans nihil facit, ut inquit Paul. de Castro *in l. servitutes. num. 11. ff. de servit.* Conf. Arg. 1. *consil. 24. num. 87.* Unde etiam ei nihil potest imputari, *l. fidejussor 29. in princ. ff. mandat.* Marc. Mant. *sing. 127.* Conf. Arg. *cons. 67. num. 25. lib. 1.* Sic non contemnere dicitur constitutiones Imperii, *argum. l. si ignorans 50. ff. locat. gloss. sing. in l. 1. verb. latrones. ff. de receptatorib.* & *ibi* Bartolus *in §. in pari. num. 2. Idem in fin. num. 2. ff. si quis testam. lib. esse juss. & in l. omnes. num. 1. C. de Agricol. & Cens.* Bald. *in c. à nobis. num. 1. extr. de Except.* Gail. 2. *de P. P. cap. 10. num. 7.* sicut nec dominum. *l. fin. ff. de operib. publ. d. l. generali 3. C. de Tabellar.* Gail. 2. *obs. 48. num. 6.*]

XVII.

Ignoranti non currit tempus, *l. quandiu 5. C. qui admitti.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 11. q. 4. num. 38. cum seqq.* Cald. Pereira *de renov. Emphyt. q. 7. n. 13. cum seqq.* Surd. *cons. 371. n. 86.* Joh. Bapt. Cost. *de fact. scient. & ignor. insp. 87. n. 5. & insp. 88. num. 2.* [sicuti nec præscriptio. *l. 1. §. fin. C. de annal. except.* Bart. *in d. l. genere. de his qui notant. infam.* Schurff. *cons. 61. num. 6. cent. 1. incip. licet in præsenti.* Gail. 2. *obs. 105. num. 5.* nam qui nescit experiundi potestatem non videtur habere. *l. 56. de Ædil. Ed.*

Cap. IV.
De Ignotis.

Axioma I.

Ad Ignota renunciatio non extenditur. *l. mater 19. vers. caeterum. ff. de inoffic. testam.* Fulgos. *ad l. 2. num. 5. Cod. de rescindend. vendit.* Gail. 2. *observat. 48. num. 12.*

II.

Ad Ignota juramentum non porrigitur, *l. fin. Cod. de non numer. pecun. cap. veniens 16. de jurejur.* Gail. 2. *obs. 41. n. 3.*

Cap. V.
De Illatione.

Axioma I.

ILLATIO non fit à diversis, *l.ult. in fin.* & *ibi* Bart. *ff. de calumniatorib.* *l.Papinianus exuli* 20. *ff. de minorib.* *l. inter stipulantem* 83. *§.sacram* 5. ibi: *sed hæc dissimilia sunt. ff.de verb. oblig.* *l. naturaliter* 12. *§. nihil commune* 1. *ff.de acquir.possess.* Lancel. *de attent. part.2.cap.12. limit.2. num.2.* Paris. *cons.18. num.10. vol.1.* Socinus *cons.18. num.41. vol.1.* Mar. Antonin. *var. resolut. lib.1. resolut.106. num.42. & lib.2. resolut.1. num.9.* Stephanus Gratianus *discept. forens. tom.3. cap.516. num.6. cap.524. num.56.* Anton. Monach. *Bononiens.decis.6. num.5. & decis.19. num.34.* Cancer. *variar. part. 2. cap. 5. num. 131.* Surdus *cons.150. num.94. & cons.460. num.59. & cons.551. num.17.* Johan. Mar. Novar. *quæst. forens. lib. 1. quæst. 15. num.6.* Quod procedit, etiamsi diversitas sit in sola ratione. Menochius *cons.106. num.304.* Stephan. Gratian. *discept.forens. tom.5. cap.859. num.20.* Rot. apud Paul. de Rubes *decis. 116. num. 46. & decis. 218. num. 28. & decis.255. num.20. tom.2. divers.* aliàs *p.2. recent.*

Cap. VI.
De Illicito.

Axioma I.

Ea quæ illicitè, & contra jura, legum prohibitionem, bonosque mores sunt, ne quidem facere nos posse credendum est. *§ 1. ibiq;* Wesenb. *Instit. de Iur personar.* *l.non dubium* 5 *C.de LL.* *l.35. l.61. ff de V.O.* *l.7. §.ait* Prætor *7. & §.& generaliter* 16. *l.27. § pacta* 4. *l.jus agnationis* 34. *ff.de pact.* Gœdd. 1. *cons.Marp.26. n.323.* Vnde sicuti illiciti, veluti eius, quod de jure est impossibile, nulla est obligatio, ita nec collatio, quia nec in familiæ herciscundæ judicium venit. *l. 4. §. 1. ff. famil. hercisc.* ideoque nec officium judicis, quod circa collationem obtinet. *l si soror* 8. *C de collat.* Vital. Nemaus. *in tr. de coll. ubi de personis n.25. in fin.* intercedere potest & jubere eiusmodi rei illicitæ collationem fieri. *d.l.4. §.1.* Gœdd. *d.cons.n.324.*

II.

Illiciti qualitas ex ipsa re ipsoque facto colligitur. *arg.l.si non convicii 5. C.de injur.* Gail. *de P.P.lib.1.cap.7. num.13.* Parit. *cons.52. num.33. & cons.78. num. 16.*

num. 16. Vol. 4. Gœdd. 2 *conf. Marp.* 28. *num.* 67. atque idcircò cum illicitè quid fit, semper præsumitur fraudulenter & dolo malo factum. *d. l. si non convicii l.* 1. *ubi gloss. C. unde vi. cap.* 1. *extr. de præsumpt.* Plot. *in l. si quando. num.* 264. *C. unde vi.* Cephal. *conf.* 113. *num* 20. *Vol.* 1. Farinac. 1. *cons. crim.* 30 *num* 30. Wesenb. 1. *conf.* 19. *num* 8. *conf.* 33. *num* 7. & 2. *conf.* 53. *num.* 21. Idem *in §. quia tamen. num.* 1. *Vers. ea tamen probanda. Inst. de Vi bon. rapt.* & *in §. item Lex Cornelia. num.* 2. *Inst. de publ. judic.* Gœdd. 3. *conf. Marpurg.* 28. *num.* 152. quo fit, quod illiciti qualitas hoc ipso probetur, quia non probatur contrarium. Mascard. *de probat. concl.* 419. *concl.* 815. *num.* 2 Gœdd. *dict. conf.* 28 *num.* 162. Vnde & illiciti juramenti transgressor multò melior quàm servator esse dicitur. *cap. ubi periculum* 3. *§. cæterum. in fin. de Elect. in* 6 Mynf. *resp.* 49. *num.* 3.

III.

Illicitæ rei dans operam, tenetur de omni eo quod consequitur. *l.* 6. *C. ad L. Iul. de Vi pub.* ubi vid. not. Carpz. 1. *q. crim.* 1. *n.* 29.

Cap. VII.

De Illiteratus, Imperitus, Ignorans.

Axioma I.

Illiteratus puer ille dici non debet, qui pro ætate didicit, quique ostendit pro tempore proficere posse. Card. de Turre Cremat. *in cap. illiteratos.* 36. *distinct.* & *ibi* Geminian. Rebuff. *in tr. de pacific. possess. num.* 263. Menoch 2. *quæst. arbitr. cas.* 405. *num.* 59.

II.

Iliterati omnia temerè affirmant. Cuiac. *ad l.* 1. *de Reg. Iur.* Cognito facto perito homini jus in facili & in proclivi est, imperito neque pes neque caput sermonis usquam apparet. Cuiac. *in præfat. recit. in libr. resp. suor.* Vid. *supra lib.* 1. *cap. Arrogantia.*

Cap. VIII.

Imaginarium.

Imaginarium dicitur, quod non verè sed simulatè dicis causa tale est, seu ut Modest. n. *in l. contractus* 25. *de R. I.* definit, in quo fides facti simulatur veritate non intercedente. Vide Philip. Matth. *ad l.* 16. *de Regulis Iur. num.* 3. & *ibidem* Hyppolit. à Coll.

tum casus unius oneris firma remanebit immunitas in exteris oneribus non exceptis. Bertazol. 1. *consf. decis. cons.* 21. *num.* 5. maximè si clausula taxativa & non ultra, quæ alia excludere solet, addita sit. *l. fin. in princ. C. de mod. mulct. l. eos* 26. *§.* 1. *C. de usur.*

X.

Immunitas semper est perpetua. Abbas *in l. antepen. in fin. ff. de annuis Legat.* Tiraquell. *in repet. l. boves. §. hoc sermone. limit.* 8. *num.* 4. *ff. de V. S.* Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 28. *num.* 29.

XI.

Immunitas est favorabilis, cum res ad primævam naturam reducitur. Sylvan. *cons.* 66. *num.* 19. Nicolaus Fest. *in tract. de collect. part.* 4. *quæst.* 22. *num.* 8. & 19.

XII.

Immunitas in dubio concessa censetur etiam pro bonis postea quæsitis vel quærendis. *cap. quia circa* 22. *extr. de privileg.* Bartolus *in cons.* 59. *Commune Spolets. dub.* 2. *num.* 4. Baldus *cons.* 407. *Super facto dub.* 2. *Volum.* 5. Aretin. *in l. si ex toto. in princ. col.* 2. *ff de legat.* 1. Alexand. *cons.* 168. & *consil.* 193. *dub.* 2. *Vol.* 2. Bertazol. 1. *consult. decis.* 27. *num.* 30. Paris. *consil.* 68. *num.* 9. & 10. *Vol.* 1. Carpz. *p.* 4. *jurispr. forens. const.* 6. *defin.* 8. *n.* 8. Hyppolit. de Marsil. *in pract. §. aggredior. n.* 143. Caeher. *decis.* 136.

CAP. XI.
De Impedimento.

Axiom. I.

Multa contrahendo præstant impedimentum, quæ non dirimunt contractum. *l.* 1. *§. origo. Vers. casum. de postul.* ubi vid. gloss. hoc amplificantem & declarantem.

II.

Culpæ reus est, qui impedimentum non amovet, cùm possit. *l. quib. diebus* 40. *in pr. ff. de condit.* & *dem.* Dd. *ad l. qui potest facere. ff. de R. I. c. fin. extr. de Elect.* Gœdd. 1. *cons. Marp.* 24. *num.* 66.

III.

Impedimentum non juvat in causa, quæ potest expediri per procuratorem. Vant. *in tract. de nullitat. tit. de nullit. ex defect. jur. num.* 161. Alexand. *in l. quæsitum. §. fin. de re judic.* Iosephus Ludovic. *part.* 1. *decis.* 36. *num.* 6.

IV. Quot

IV.

Quot sunt impedimenta, tot debent esse sublationes impedimentorum. *l. de pupillo 5. §. si in pluribus 16. ff. de nov. oper. nunc.* Lud. Roman. *cons.* 326. *num.* 3. Vnde, ubi plura impedimenta obstant, non sufficiet alterum tantum auferre, quia alterum impedit quod non est sublatum, *l. si non lex 83. ff. de hered. instit. l. si domus 21. ff. de servit. urb. præd.* Bald. *in l.* 1. *C. de furt.* Natta *tom.* 1. *cons.* 194. *num.* 10.

V.

Impedimentum non excusat cum suo facto, quis illud sibi imposuit. *arg. l. si fidejussor 7. § si necessaria 1. ff. qui satisd. cog.* Menoch. 2. *arbitr judic cas.* 337. *num.* 20. sicuti nec excusat, quando tolli potest. Decius *cons.* 677. Oldrad. *cons.* 247. *circa med.* Baldus *in l. quibus ff. de condit. & demonstr. per cap. fin. extr. de Elect. & cap. Romana 3. extr. de appellat.* Crot. *cons.* 87. *num.* 5. Natta *cons.* 60. *num.* 3. *lib.* 1. Ioseph. Ludovic. *decis.* 36. *num.* 1 *in fin.* Impeditus enim is non dicitur, qui de facili impedimentum removere potest. Baldus *in l. sed et si per Prætorem. §. 1. Vers. sed nec ad nos. ff. ex quibus caus. maior. per l. qui potest facere 174. ff. de Reg. Iur. item per ill. text. in l. quibus diebus* 40. *in princip. de condit. & demonstr. & cons.* 192. *Super eo. libr.* 3. Abbas *in cap. fin. de Elect.* Ludov. Gomez *ad §. rursus. Inst. de act. num* 15. Vnde impedimentum non suspendit præscriptionem, quando poterat ab impedito removeri. Balb. *in* 1. *part.* 6. *num.* 25. *Vers. & hac in foro. de præscript.* Cravett. *cons.* 263. *num.* 7. *Vers. nec videtur curandum. colum. penult.* Paris. *in cap. transmissa. n.* 29. *colum. fin. de præscript.* Pacian. 2. *de probat. cap.* 47. *num.* 27.

VI.

Impedimentum præsumitur præstitum ab eo, cuius intererat illud præstare, Bartol. *in l. fin. num.* 5. *Vers. illa re. ff. de quæst.* Corrad. *in pract. crim. rubr. de crimin. & torment. post num.* 26. *Vers.* 7. *quando rei subtracta cum aliis relatis.* per Campeg. *in tr. de testib. reg.* 394. *Vers. sexto illa præsumitur.* Farin. 1. *cons. crimin. cons.* 26. *num.* 8.

VII.

Impedimentum potuisse tollere, & quem non fuisse impeditum, sunt paria. Pacian. 2. *de probat* 47. *num.* 10. Qui enim potest facere ut possit conditioni parere, jam posse videtur. *l. qui potest* 174. *de Regulis Iuris.* Felinus *in cap. ex transmissa. colum.* 1. *Vers. pro tanto dixit. extr. de præscr.* Dec. *in l.* 1. *lect.* 1. *num.* 27. *Vers. similiter dicta regula. C. qui admitti. & in cap. cum inter. num.* 48. *Vers. prædicta conclusio. colum* 8. *extr. de Except.* Paris. 44. *absolutio. num* 2. *Vol.* 1. Socin. jun. *cons.* 117. *facti contingentia. num.* 6. *Vers. Verum hoc non obstante. Vol.* 2.

VIII. Im-

XII.

IGNORANTIA facti justa & probabilis excusat, de qua loquitur *cap. ignorantia* 13. *de Regulis Iuris. lib. 6.* affectata verò vincibilis, crassa, improbabilis, seu supina, quia propter rationem præcedentis negligentiæ volita censetur, minimè excusat, *l.1. §.1. ff. de act. empt. l. qui contra* 4. *C. de incest. nupt. cap. 1. de postulat. Prælat. cap. cùm in tua 6. qui matrim. accus. possunt. l. nec supina 6. ff. de jur. & facti ignor.* Gabr. *commun. sub tit. de regulis juris. conclus. 6. num.* 43. Sebast. Medic. *de casibus fortuitis. part. 1. quæst. 3. num.* 10. Sfort. *de in integr. restitut. part. 1. quæst.* 8. *num.* 57. *&* 58. [quia regulariter pro scientia habetur. *l. etsi consensum. §. ignorantia 1. ff. de contrah. empt. l. nec supina. ff. de juris & facti ignorant. gloss. in cap. 1. §. similiter. in verb. scientes. quibus modis feud. amitt.* Carpzovius *part. 2. constit. 50. defin. 3. num. 5. gloss. in cap. eos. in verb. affectata. extra de tempor. ordin. in 6.* latè Gail. 2. *observ.* 48. *num.* 12. *& seqq.* rationem vide *in eleg. can. ult. distinct.* 37. veluti si quis in facto publico ignorantiam prætendat: nam talis ignorantia non excusat, quia in iis quæ publicè nota sunt, scientia præsumitur, veluti in edictis publicis, in his enim non est necesse singulos convocare, & contenta edictorum omnium auribus inculcare, *cap. quod dicitur. distinct.* 16. Gail. *d. loc.* quam observationem vide *per tot.*

Limita, quod non procedat in edictis, quæ non proposita sunt, aut ad notitiam non pervenerunt. *l.1. §. 3. Quæ sent. sine appell.* ubi Wesenb. *num.* 2.] Hinc etiam fit, ut ignorantia facti proprii non excuset tanquam crassa, & improbabilis, *l. quanquam 2. ff. ad Velleian. cap. ab excommunicato* 41. *in fin. de rescript.* Socin. *reg.* 219. Mant. *Paralip. cap.* 34. Marant. *in repet. l. is potest. num.* 227. *ff. de acquir. hær.* Gail. *lib. 2. observ.* 48. *num.* 19. Sfort. *d. quæst.* 8. *num.* 61. Mascardus *conclus.* 637. *num.* 3. *& conclus.* 879. *num.* 40. Menoch. *de præsumpt. lib. 6. præsumpt.* 23. *num.* 32. Cardinalis Tuschus *tom. 4. lit. I. concl.* 22. *num.* 1. *&* 10. *& conclus.* 23. *num.* 25. Præterquam in illis casibus, in quibus ex circumstantiis negotii, & personarum etiam in factis propriis admittitur probabilis excusatio, veluti quando factum est antiquum, [*l. peregrè* 44. *ff. de acquir. possess.* Socin. *in reg.* 219. *in secund. fallent.* Pacian. *consil.* 33. *num.* 49.] in quo sit verosimilis oblivio,

secun-

secundum Marant. *in d. l. is potest. num.* 227. *in* 3. *limit. ff. de legat.* 1. Gail. *d. observat.* 48. *num.* 20. Sebastian. Medic. *de cas. fortuit. part.* 1. *quaest.* 3. *num.* 17. Cardinalis Tuschus *d. lit.* I. *conclus.* 22. *num.* 15. vel quando factum est intricatum & obscurum, Marant. *in repet. d. l. is potest. num.* 227. *in* 4. *limit.* Gail. *d. observat.* 48. *num.* 207. *vers. item si factum.* Sfort. *d. quaest.* 8. *num.* 28. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 41. Vel in eo, qui multis negotiis implicatus est, Marant. *d. num.* 227. *in* 5. *limit.* Medic. *d. quaest.* 3. *num.* 12. *&* 18. Honded. *cons.* 55. *num.* 57. *&* 58. *lib.* 1. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 47. *&* 48. aut in extremis laborat, Marant. *d. num.* 227. *in* 2. *limit.* Seraphin. *de privileg. juram. privileg.* 4. *num.* 28. Mascard. *de probat. concl.* 879. *num.* 51. *cum seqq.* Menoch. *de praes.* 23. *num.* 49.

Sic etiam licet regulariter ignorantia facti alieni in dubio praesumatur, & excusat, *l. verius* 21. *ff. de probationib. l. hoc autem* 6. *ff. de administr. tutor. l. fin. in fin. ff. pro socio*, cum aliis citatis per Honded. *cons.* 9. *num* 35. *& cons.* 55. *num.* 48. *& cons.* 109. *num.* 26. *lib.* 1. Gabriel. *comm. tit. de Regulis Iuris. conclus.* 5. *num.* 11. Gail. *dict. observat.* 48. *à num.* 1. *&* 19. *vers. secus.* Menoch. *d. praesumpt.* 23. *à num.* 51. Sfort. *dict. quaest.* 8. *à num.* 55. *& num.* 60. *& quaest.* 38. *num.* 5. non excusat tamen, [ubi quis tenetur investigare. *l. regula* 9. *verb. diligenter. ff. de juris & facti ignor. l.* 3. *§. sed si* 4. *ff. de in rem vers. l. qui hominem* 34. *§. si nullo* 4. *ff. de solution. cap. innotuit* 20. *vers. habito ergo. ibique gloss. in verb. ignorantiam. de Elect. cap. pen. de Regulis Iuris. gloss. in cap. penult. eod. tit. lib.* 6. *in cap. in nos. verb. scienter. de temp. ord. eod. lib.* Cravett. *cons.* 962. *p.* 5. *num.* 13. Unde sic ignorans dicitur in lata culpa. Castrens. *cons.* 295. *num.* 2. Hinc talis ignorantia, quando quis tenetur investigare, dicitur habere mixtam negligentiam non investigando, Castr. *cons.* 168 *circ. fin. p.* 2. & ideò alleganti eiusmodi ignorantiam tanquam negligenti jura non subveniunt. Gylm. 4. *vot.* 37. *num.* 49. Rol. à Vall. *cons.* 72. *num.* 20. *lib.* 3. vel] ubi aliquid proponitur, propter quod & potuit & debuit sciri per mediocrem diligentiam, ut quia factum vel est publicum, *d. c.* 1. *de postul. Praelat. c. cum illorum, de sent. excomm.* Gabr. *d. conclus.* 5. *à num.* 18. Mascard. *conclus.* 879. *num.* 11. 12. 16. *&* 17. Menoch. *d. praesumpt.* 23. *num.* 68. *cum seqq.* Sfort. *d. quaest.* 8. *num.* 67. Sebastian. Medic. *d. quaest.* 3. *num.* 4. *vers. si erat publicè notum. & num.* 10. *vers.* 8. vel notabile, grave, & ponderosum,

Mascard. *d. concluſ.* 879. *num.* 49. Menoch. *d. præſumpt.* 23. *num.* 81. & 82. Cardin. Tuſch. *d. lit. I. concluſ.* 22. *num.* 16. [Hinc etiam quod ignorantia & errore commiſſum eſt, ſæpe pœnam meretur. *l.* 1. *de Legib. l. ult.* §. 10. *de publ.*]

XIII.

IGNORANTIA Juris non præſumitur, ac proinde non excuſat, *cap. ignorantia* 13. *de Regulis Iuris. lib.* 6. Gail. *dict. obſervat.* 48. *num.* 22. Gabr. *ſub. tit. de Reg. Iur. concluſ.* 7. *num.* 1. Pariſ. *conſ.* 68. *à num.* 302. *lib.* 4. Valaſc. *de Iur. emphyteut. quæſt.* 38. *num.* 15. Sebaſtian. Medic. *d. quæſt.* 3. *num.* 1. Menoch. *d. præſumpt.* 23. *à num.* 10. Sfort. *d. quæſt.* 8. *num.* 39. & 40. Cardin. Tuſch. *d. lit. I. concluſ.* 11. *num.* 1. & 2. Leges enim ſcire omnes debent, & lata culpa eſt Juris diſpoſitionem ignorare. *l. leges ſacratiſſimæ* 9. *Cod. de Legib.* [Bartol. *in l. quod Nerva. num.* 3. & 7. *ff. depoſit. Gail.* 2. *obſervat.* 48. *num.* 17. Weſenbec. *lib.* 1. *conſ.* 33. *num.* 5.] Socinus *conſil.* 108. *num.* 12. *verſ. & licet.* Aym. *conſil.* 671. *num.* 11.

Amplia procedere non tantùm in ignorantia Iuris divini, naturalis vel gentium. *cap. turbatur* 12. §. *notandum* 1. *quæſt.* 4. *l.* 2. ubi gloſſ. *C. de in jus vocand.* Gloſſ. *in ſum.* 38. *diſtinct.* Ign. *in l.* 3. §. *ſi conditioni, à num.* 3. *ff. ad Syllanian.* Sed etiam in ignorantia Juris humani, ſive communis, ſive municipalis, vel ſtatutarii, ut per Gabr. *d. concluſ.* 5. *num.* 12. Sebaſtian. Medic. *d. quæſt.* 3. *num.* 42. *verſ. item ſtatuti ignorantia*, Gail. *d. obſerv.* 48. *num.* 29. Maſcard. *d. concluſ.* 879. Cardin. Tuſch. *d. lit. I. concluſ.* 11. *num.* 3. niſi civis eſſet novellus, [& qui parum moram traxit, eo in loco, ubi ſtatutum illud viget. Ludovicus Romanus *conſ.* 251. *num.* 3.] in quo tunc ſtatuti ignorantiam præſumi, & ipſum excuſari voluerunt Gail. *d. obſerv.* 48. *num.* 28. Seraphin. *d. privileg.* 4. *num.* 117. *cum ſeqq.* ubi etiam reſolvit, quod licet ignorantia ne dum Juris, ſed etiam ſtatutorum, ſeu conſtitutionum non excuſet, bene tamen excuſat ignorantia alicuius Extravagantis non poſitæ in librorum, ſtatutorum, ſeu conſtitutionum corpore.

Limita tamen, quando ignorantia Juris habet admixtam ignorantiam, ſeu errorem facti, Socinus *conſ.* 47. *num.* 11. *lib.* 1. Maſcard. *concluſ.* 639. *num.* 20. Cardin. Tuſch. *d. lit. I. concluſ.* 13. *num.* 18.

Vel

Vel quando jus est dubium, obscurum, difficile, seu arduum, Sebastian. Medic. *d. quaest. 3. num. 1. vers. nisi esset*. Sfort. *d. quaest. 8. num. 44.* Seraphin. *d. privileg. 4. num. 16. & 17.* Mascard. *conclus. 639. num. 19.* Ignorantia Juris nunquid excuset rusticum, militem, vel minorem? vide Sfort. *d. part. 1. quaest. 9.* Cardin. Tuschus *d. lit. I. conclus. 13.* latè Farinac. *fragm. crim. part. 2. verb. Ignorantia. num. 273. cum multis seqq.* [Adde Bald. *in l. venditioni. num. 3. C. de usucap. pro emptore.* ubi eundem in minore praesumi probat *per l. 9. §. 1. ff. de jur. & fact. ignor.* juris euim ignorantiam in eo facilius pręsumi quàm in alio, *ex l. cùm de indebito 25. §. si autem 1. ff. de probat.* confirmant Bartol. Alexand. & alii *in l. ne passim. Cod. de jur. & facti ignor.* Cephal. *377. num. 58. vol. 3.* Corn. *cons. 26. num. 9. vol. 2.* Bald. *cons. 445. col. fin. vol. 3.* Aretin. *cons. 67. num. 9.* Decius *cons. 445. num. 35.* sicuti & de foemina sive muliere idem respondit. Decius *cons. 351. in fin.* vid. Ruin. *cons. 60. num. 25. vol. 3.* ubi ait, quod mulier & minor qui quid agunt, praesumantur agere per ignoratiam & simplicitatem, adeò quidem, ut etiamsi super actu qui geritur, minor jurasset, adhuc tamen non praesumatur actum ille scire, juxta Baldum *in rubr. C. de rer. permut. num. 4.* quia etsi juramentum eum faciat maiorem, per hoc tamen eum non facit sagacem & prudentem, ut ait Socinus *cons. 263. n. 2. vol. 2.* quem sequitur Curtius jun. *cons. 141. num. 17.* Menochius *cons. 401. num. 202. vol. 5.* dicens praesumptionem esse minorem ex simplicitate quid fecisse, quod idem & de foemina dicendum esse, quae minori quoad consilii fragilitatem aequiparatur, confirmant Imol. *in c. cum contingat. de jurejur.* Corn. *cons. 124. in pr. vol. 3.* Soc. jun. *cons. 50. num. 4. vol. 3. Vult. 3. cons. 29. num. 152.*

XIV.

IGNORANTIA semper praesumitur in dubio, nisi scientia probetur, *l. verius 21. ff. de probat. cap. praesumitur 47. de Regulis Iuris. lib. 6.* Socin. *reg. 3.* ubi limitat tribus modis. Lap. *alleg. 90. num. 4. in fin.* Calderin. *cons. 84. num. 2. vers. circa secundum. aliàs cons. 4. de offic. legat. & cons. 366. in fin.* aliàs *cons. 37. de testam.* Roman. *cons. 273. Clarum est. num. 2.* Anton. Gabr. *commun. lib. 6. tit. de Regulis Iuris. conclus. 5.* ubi ponit ampliationes & limitationes, Menoch. *remed. 16. recuper. num. 28. & de arbitrar. quaest. 72. num 3. & de praesumpt. lib. 6.*

lib.6. præsumpt.23. num.51. Mascardus *de probationib. conclus.879.* Surdus *decis.221. in princ. & num.14. & decis.246. num.8. & cons.7. num.35. & cons.73. num.42.* Osasch. *decis.71. num. 23.* Joseph. Ludov. *Perus. decis.19. num. 22.* Magon. *Lucens. decis.49. num. 11.* Azeved. *l.2. num.10. cum seqq. tit.20. lib.6. nova recopil.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. Ignorantia 5.* Flores de Mena *var. lib.1. quæst. 3. n.5.* Sayr. *in clavi Regia, lib.3. cap.5. num.4. cum seqq.* Sanchez *de Matrim. lib.9. disp.32. num.4.* Mat. Anton. *var. resolut. lib.3. resolut.29. num.13.* Anton. Monach. *Florent. decis.7. num.15.* Cardin. Tusch. *d. tom.4. lit.I. conclus.23. per totam.* Glorit. *resp.6. num.76. & resp.10. num.109.* Castill. *controvers. lib.5. part.2. quæst.127. num.47.* Stephan. Gratian. *decis.69. num.20.* Intrigl. *cons.1. num.76. lib.1.* Mangil. *de imputat. quæst.113. n.11. & q.135. n.15.* Plures limitationes refert Farin. *fragm. crim. p.2. lit.L. n.104. cum multis seqq.*

XV.

Ignorans nihil agere, nec consentire censetur, *l. mater decedens 19. ff. de inoffic. testam. l. in repudianda. de acquir. hered. Consil. Arg. 1. cons.24. num.87.* Castrens. *cons.46. Viso & examinato. num. 2. vers. sed breviter. lib.2. & cons.377. num.2. lib.1.* ubi quod pacisci non dicitur, qui ignorat, vel errat, Alexand. *cons.2. Ex narratis. num.9. lib.4.* ubi quod consentire nec dissentire dicitur ignorans, nec confirmare factum quod ignorat. Abb. *cons.20. num.2. lib.2.* ubi quod renunciare nemo dicitur Juri, quod ignorat, nec exhæredare dicitur miles filium, quem ignorat habere, Romanus *cons.273. Clarum est. col.1. in fin. vers. ad hæc autem.* ubi quod ignorans non renunciat jus ignoratum, *& cons.409. num.2. cum seqq.* ubi quod ignorans dicitur legitimo impedimento impeditus, & donec durat ignorantia, durat impedimentum, refert Cardinalis Tuschus *tom.4. lit.I. conclus.17. per tot.* Nam ignorans dubio comparatur. Surdus *decis.265. num.17.* ubi *n.47. & 62.* limitat, quando dubitans tenetur inquirere, & de facili potuit certificari.

XVI.

Ignorans non dicitur negligere, nec contemnere jus suum. *l. nec ignorans 10. C. de donationib. l. si quis in gravi. §.4. in fin.* ibi:

ibi: *ignoratum. ff. de SC. Syllan. l. generali 3. C. de Tabular. lib. 10. l. genero 8. ff. de his qui not. infam. cap. quod diversitatis. de concess. prabend.* Cravett. *consil. 226. num. 6. vers. non obstat. & num. 7.*] Surdus *decis. 25. num. 30. & cons. 7. num. 15. cum seqq. & cons. 454. num. 51.* Farinac. *in praxi crim. p. 4. cons. 96. num. 33.* Menoch. *cons. 120. num. 37.* ubi quod ignorans non dicitur ratificare. [Imò ignorans nihil facit, ut inquit Paul. de Castro *in l. servitutes. num. 11. ff. de servit.* Consf. Arg. 1. *consil. 24. num. 87.* Unde etiam ei nihil potest imputari, *l. fidejussor 29. in princ. ff. mandat.* Marc. Mant. *sing. 127.* Consf. Arg. *consil. 67. num. 25. lib. 1.* Sic non contemnere dicitur constitutiones Imperii. *argum. l. si ignorans 50. ff. locat. gloss. sing. in l. 1. verb. latrones. ff. de receptatorib.* & *ibi* Bartolus *in §. in pari. num. 2. Idem in fin. num. 2. ff. si quis testam. lib. esse juss. & in l. omnes. num. 1. C. de Agricol. & Cens.* Bald. *in c. à nobis. num. 1. extr. de Except.* Gail. 2. *de P. P. cap. 10. num. 7.* sicut nec dominum. *l. fin. ff. de operib. publ. d. l. generali 3. C. de Tabellar.* Gail. 2. *obs. 48. num. 6.*]

XVII.

IGNORANTI non currit tempus, *l. quandiu 5. C. qui admitti.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib. 11. q. 4. num. 38. cum seqq.* Cald. Pereira *de renov. Emphyt. q. 7. n. 13. cum seqq.* Surd. *cons. 371. n. 86.* Joh. Bapt. Cost. *de fact. scient. & ignor. insp. 87. n. 5. & insp. 88. num. 2.* [sicuti nec præscriptio. *l. 1. §. fin. C. de annal. except.* Bart. *in d. l. genere. de his qui notant. infam.* Schurff. *cons. 61. num. 6. cent. 1. incip. licet in præsenti.* Gail. 2. *obs. 105. num. 5.* nam qui nescit experiundi potestatem non videtur habere. *l. 56. de Ædil. Ed.*

CAP. IV.
De Ignotis.

Axioma I.

Ad Ignota renunciatio non extenditur. *l. mater 19. vers. caeterum. ff. de inoffic. testam.* Fulgos. *ad l. 2. num. 5. Cod. de rescindend. vendit.* Gail. 2. *observat. 48. num. 12.*

II.

Ad Ignota juramentum non porrigitur. *l. fin. Cod. de non numer. pecun. cap. veniens 16. de jurejur.* Gail. 2. *obs. 41. n. 3.*

Cap. V.
De Illatione.

Axioma I.

ILLATIO non fit à diversis, *l.ult. in fin.* & *ibi* Bart. *ff. de calumniatorib.* l. *Papinianus exuli* 20. *ff. de minorib. l. inter stipulantem* 83. §. *sacram* 5. ibi: *sed hæc dissimilia sunt. ff. de verb. oblig. l. naturaliter* 12. §. *nihil commune* 1. *ff. de acquir. possess.* Lancel. *de attent. part.* 2. *cap.* 12. *limit.* 2. *num.* 2. Parisi. *cons.* 18. *num.* 10. *vol.* 1. Socinus *cons.* 18. *num.* 41. *vol.* 1. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut.* 106. *num.* 42. & *lib.* 2. *resolut.* 1. *num.* 9. Stephanus Gratianus *discept. forens. tom.* 3. *cap.* 516. *num.* 6. *cap.* 524. *num.* 56. Anton. Monach. *Bonomens. decis.* 6. *num.* 5. & *decis.* 19. *num.* 34. Cancer. *variar. part.* 2. *cap.* 5. *num.* 131. Surdus *cons.* 150. *num.* 94. & *cons.* 460. *num.* 59. & *cons.* 552. *num.* 17. Johan. Mar. Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 15. *num.* 6. Quod procedit, etiamsi diversitas sit in sola ratione. Menochius *cons.* 106. *num.* 304. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 859. *num.* 20. Rot. apud Paul. de Rubes *decis.* 116. *num.* 46. & *decis.* 218. *num.* 28. & *decis.* 255. *num.* 20. *tom.* 2. *divers.* aliàs *p.* 2. *recent.*

Cap. VI.
De Illicito.

Axioma I.

Ea quæ illicitè, & contra jura, legum prohibitionem, bonosque mores sunt, ne quidem facere nos posse eredendum est. § 1. *ibiq.* Wesenb. *Instit. de Iur personar. l. non dubium* 5 *C. de LL. l.* 35. *l.* 61. *ff de V.O. l.* 7. §. *ait Prætor* 7. & §. & *generaliter* 16. *l.* 27. § *pacta* 4. *l. jus agnationis* 34. *ff. de pact.* Gœdd. 1. *cons. Marp.* 26. *n.* 323. Vnde sicuti illiciti, veluti eius, quod de jure est impossibile, nulla est obligatio, ita nec collatio, quia nec in familiæ herciscundæ judicium venit. *l.* 4. §. 1. *ff. famil. hercisc.* ideoque nec officium judicis, quod circa collationem obtinet. *l si soror* 8. *C. de collat.* Vital. Nemaus. *in tr. de coll. ubi de personis n.* 25. *in fin.* intercedere potest & jubere eiusmodi rei illicitæ collationem fieri. *d. l.* 4. §. 1. Gœdd. *d. cons. n.* 324.

II.

Illiciti qualitas ex ipsa re ipsoque facto colligitur. *arg. l. si non convicii* 5. *C. de injur.* Gail. *de P.P. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 13. Parit. *cons.* 52. *num.* 33. & *cons.* 78. *num.* 16.

num. 16. *Vol.* 4. Goedd. 2 *conf. Marp.* 28. *num.* 67. atque idcircò eum illicitè quid fit, semper præsumitur fraudulenter & dolo malo factum. *d. l. si non convicii l.* 1. *ubi gloss. C. unde Vi. cap.* 1. *extr. de præsumpt.* Plot. *in l. si quando. num.* 264. *C. unde Vi.* Cephal. *conf.* 113. *num* 20. *Vol.* 1. Farinac. 1. *conf. crim.* 30 *num* 30. Wesenb. 1. *conf.* 19. *num* 8. *conf.* 33. *num* 7. & 2. *conf.* 53. *num.* 21. Idem *in §. quia tamen. num.* 1. *Vers. ea tamen probanda. Inst. de Vi bon. rapt. & in §. item Lex Cornelia. num.* 2. *Inst. de publ. judic.* Goedd. 3. *conf. Marpurg.* 28. *num.* 152. quo fit, quod illiciti qualitas hoc ipso probetur, quia non probatur contrarium. Mascard. *de probat. concl.* 419. *concl.* 815. *num.* 2 Goedd. *dict. conf.* 28 *num.* 162. Vnde & illiciti juramenti transgressor multò melior quàm servator esse dicitur. *cap. ubi periculum* 3. *§. cæterum. in fin. de Elect. in* 6 Mynf. *resp.* 49. *num.* 3.

III.

Illicitæ rei dans operam, tenetur de omni eo quod consequitur. *l.* 6. *C. ad L. Iul. de Vi pub.* ubi vid. not. Carpz. 1. *q. crim.* 1. *n.* 29.

Cap. VII.

De Illiteratus, Imperitus, Ignorans.

Axioma I.

Illiteratus puer ille dici non debet, qui pro ætate didicit, quique ostendit pro tempore proficere posse. Card. de Turre-Cremat. *in cap. illiteratos.* 36. *dist. init.* & *ibi* Geminian. Rebuff. *in tr. de pacific. possess. num.* 263. Menoch 2. *quæst. arbitr. cas.* 405. *num.* 59.

II.

Illiterati omnia temerè affirmant. Cuiac. *ad l.* 1. *de Reg. Iur.* Cognito facto perito homini jus in facili & in proclivi est, imperito neque pes neque caput sermonis uspiam apparet. Cuiac. *in præfat. recit. in libr. resp. fuer. Vid. supra lib.* 1. *cap. Arrogantia.*

Cap. VIII.

Imaginarium.

Imaginarium dicitur, quod non verè sed simulatè dicis causa tale est, seu ut Modestin. *in l. contractus* 25. *de R. I.* definit, in quo fides facti simulatur veritate non intercedente. Vide Philip. Matth. *ad l.* 16. *de Regulis Iur. num.* 3. & *ibidem* Hyppolit. à Coll.

Cap. IX.
De Immobilibus.

Immobilia bona non sequuntur conditionem personæ, sicut mobilia. *l. 1. C. de impon. lucrat. descript. cap. 1. §. si verò de pac. tenend. 2. F. 28.* Gilman. 4. 1. *vor.* 3. *num.* 6.

Cap. X.
De Immunitate.

Axioma I.

Immunitas concessa non intelligitur ab his quæ sunt necessitatis, *l. 1. C. ut nem. lic. se ab Empt. l. jubemus. C. de SS. Eccl.* Heig. *p.* 1. *quæst.* 18. *num.* 23. Ant. Fab. *in Cod. de mun. patr. defin.* 26. Aegid. Thomat. *in tract. de Collect. §. nobilitat.* Erenckel. *de privileg. cap.* 5. *num.* 75. Mynſ. 4. *observ.* 70. Gail. *lib.* 2. *observ.* 52. & belli tempore indicuntur. Winizler. *de Collect. decad.* 6. *num.* 13. Remig. de Genny. *de charitat. subsid. quæst.* 59. *num.* 35. Lucan. *de fisc. p.* 3. *num.* 23. Cacher. *dec.* 39. *num.* 14. *&* 20. præsertim si necessitas tanta, ut sustineri non possit, nisi perveniatur ad exemptos. Vasq. 4. *contr.* 6. Mart. *de jurisdict. p.* 4. *cent.* 1. *cas.* 9. *num.* 24. Bidenbach. *quæstion. nobil.* 19. *num.* 2. Curt. jun. *cons.* 61. *num.* 14. Natt. *cons.* 275. *num.* 4. Nolden. *de stat. Nobil. c.* 11. *n.* 96. Rol. à Vall. *cons.* 80. *n.* 23. *Vol.* 3.

II.

Immunitates concedere spectat ad supremum Principem. *l. sunt munera* 11. *ff. de vacat. muner. l. vacuatis* 19. *C. de decur.* Paris. *cons.* 69. Ioseph. Ludov. 10. *decis.* 3.

III.

Immunitas mediante contractu impetrata, temerè nec revocanda nec infringenda, latè Natt. 2. *cons.* 397. *num.* 9. sed sustinenda, maximè si ex causa onerosa descendat. Cacheran. *consil. ultim.* Sixtin. de Regal. *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 136. Ampliss. Dn. Doct. Tabor *in tract. de metat. part.* 3. *section.* 2. *cap.* 1. *num.* 14. & fortior est cæteris. Alber. *cons.* 1. *num.* 2. Neviz. *cons.* 66. *num.* 44. Cephal. *cons.* 58. *num.* 38. ubi dicit, in ea latiorem esse faciendam interpretationem. Rolandus à Valle *cons.* 79. *num.* 13. *& seq. Vol.* 2. *& decis. Pedem.* 91. *num.* 13. Vnde & plenior ea immunitas interpretanda venit, ex qua donatio facta fuit ex causa remunerationis meritorum. Sylvan *consil.* 98. *num.* 16. neque potest per concedentem revocari, si in contractum transiverit. Marsil. *sing.* 333. Rest. *in tract. de Imperat. q.* 55. *&* 94. *num.* 11. Grammat. *decis.* 65. *num.* 25. Roland. *cons.* 5. *num.* 8. *Volum.* 1. *& cons.* 13. *num.* 24. *Vol.* 3. Cùm talis per contractum concessa magis ad verbum servanda, & potius extendi

extendi quàm restringi debeat. Paris. *cons.* 69. *num.* 5. *Vol.* 1. Alber. *consil.* 2. *num.* 2. Nevizan. inter Consil. Brun. *cons.* 12 *num.* 29 Natta *cons.* 397 *num.* 9. & 10. Rolandus à Valle *cons.* 76. *num.* 18. Sylvan. *cons.* 66. *num.* 18 Hinc concluditur, quòd immunitas, quæ ex pacto & contractu fuit concessa realis non personalis censeatur. Sylvan. *cons.* 66. *num.* 51. Iason *cons.* 217. *colum.* 1. *Vers.* 1. *num.* 2. Bellon. *in consil.* 20. *num.* 9. Festus *dict. part.* 4. *quæst.* 22. *num.* 11. Iason *consil.* 217. *colum. fin.* Decius *cons.* 262. *num.* 8. Bertazol. 1. *cons. decis. Cons.* 42. *num.* 44.

IV.

Immunitas à muneribus patrimonialibus non tribuit exemptionem à personalibus, multò minus à Iurisdictione & foro. Alexand. *cons.* 157. *num.* 23. *Vol.* 2. concessio enim immunitatis non tribuit omnimodam civitatis liberationem, adeò quidem, ut etiam statutum loquens, de civibus locum habeat in civibus exemptis, non subeuntibus munera. Bart. *in l.* 1. *n.* 17. *ff. ad Municip.* Bald. *in l. urbe. de stat. hom.* Gilm. 4. 1. *Vot.* 30. *n.* 243.

V.

Immunitatis generalis concessio casus insolitos & publicam utilitatem concernentes non comprehendit. Cacheran. *decision.* 91. *num.* 1. Capell. Tholosan. *decis.* 349. & *ibi* Stephan. Aufrer. *num.* 9. Cæpoll. *cautel.* 63. Vivius *in Commun. opin. Verb. Immunitas.* Gilmann. *dict. Vot.* 30. *num.* 201. nisi quando concedatur sub eiusmodi verbis geminatis *omni quocunque*, tunc enim & casus improvisi veluti bellorum pestis & similes includuntur, licet non exprimantur. Cacheranus *decis.* 39. *num.* 21. Gilmannus *dict. loc. numero* 202.

VI.

Immunitatis concessio cum effectu fieri nequit, nisi cum clausula, non obstante. *l. Vacuatis* 19. *C. de decur.* Vest. *de æstim. p.* 4. *num.* 1. Boss. *in pr. crim. tit. de Princip. num.* 135.

VII.

Immunitas ex observantia subsecuta declaratur. Bart. *cons.* 59. *Commune Spolets. num.* 3. Cravetta *cons.* 101. *num.* 3. & 4. Alber. *cons.* 64. *num.* 31. Natta *cons.* 406. *num.* 28. Sylvanus *cons.* 66. *num.* 20. & *cons.* 88. *num.* 27. Bertazol. 1. *cons. decis. cons.* 21. *num.* 15.

VIII.

Immunes in sua libertate sunt manutenendi & conservandi. Castrens. *cons.* 323. *Postremò. colum.* 1. *Volum.* 1. Cravett. *cons.* 111. *num.* 10. Boss. *in tit. de fisco & privileg.*

IX.

Immunitas manet firma in casibus, non exceptis. Alexand. *cons.* 215. *col.* 1. *Vol.* 2. Decius *cons.* 151. *num.* 1. *ant. fin.* Unde si excipiatur unicus tantum ca-

tum casus unius oneris firma remanebit immunitas in cæteris oneribus non exceptis. Bertazol. 1. *consl. decis. cons.* 21. *num.* 5. maximè si clausula taxativa & non ultra, quæ alia excludere solet, addita sit. *l. fin. in princ. C. de mod. mulct. l. res* 26. *§.* 1. *C. de usur.*

X.

Immunitas semper est perpetua. Abbas *in l. aureapen. in fin. ff. de annuis Legat.* Tiraquell. *in repet. l. boves. §. hoc sermone. limit.* 8. *num.* 4. *ff. de V. S.* Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 28. *num.* 29.

XI.

Immunitas est favorabilis, cum res ad primævam naturam reducitur. Sylvan. *cons.* 66. *num.* 19. Nicolaus Fest. *in tract. de collect. part.* 4. *quæst.* 22. *num.* 8. & 19.

XII.

Immunitas in dubio concessa censetur etiam pro bonis postea quæsitis vel quærendis. *cap. quia circa* 22. *extr. de privileg.* Bartolus *in cons.* 59. *Commune Spolets. dub.* 2. *num.* 4. Baldus *cons.* 407. *Super facto. dub.* 2. *Volum.* 5. Aretin. *in l. si ex toto. in princ. col.* 2. *ff de legat.* 1. Alexand. *cons.* 168. & *consil.* 193. *dub.* 2. *Vol.* 2. Bertazol. 1. *consult. decis.* 27. *num.* 30. Paris. *consil.* 68. *num.* 9. & 10. *Vol.* 1. Carpz. *p.* 4. *jurispr. forens. const.* 6. *defin.* 8. *n.* 8. Hyppolit. de Marsil. *in pract. §. aggredior. n.* 143. Cacher. *decis.* 136.

CAP. XI.

De Impedimento.

Axiom. I.

Multa contrahendo præstant impedimentum, quæ non dirimunt contractum. *l.* 1. *§. origo. Vers. casum. de postul.* ubi vid. gloss. hoc amplificantem & declarantem.

II.

Culpæ reus est, qui impedimentum non amovet, cùm possit. *l. quib. diebus* 40. *in pr. ff. de condit.* & *dem.* Dd. *ad l. qui potest facere. ff. de R. I. c. fin. extr. de Elect.* Gœdd. 1. *cons. Marp.* 24. *num.* 66.

III.

Impedimentum non juvat in causa, quæ potest expediri per procuratorem. Vant. *in tract. de nullitat. tit. de nullit. ex defect. jur. num.* 161. Alexand. *in l. quæsitum. §. fin. de re judic.* Iosephus. Ludovic. *part.* 1. *decis.* 36. *num.* 6.

IV. Quot

IV.

Quot sunt impedimenta, tot debent esse sublationes impedimentorum. *l. de pupillo* 5. *§. si in pluribus* 16. *ff. de nov. oper. nunc.* Lud. Roman. *cons.* 326. *num.* 3. Vnde, ubi plura impedimenta obstant, non sufficiet alterum tantum auferre, quia alterum impedit quod non est sublatum, *l. si non lex* 83. *ff. de hered. instit. l. si domus* 21. *ff. de servit. urb. prad.* Bald. *in l.* 1. *C. de furt.* Natta *tom.* 1. *cons.* 194. *num.* 10.

V.

Impedimentum non excusat cum suo facto, quis illud sibi imposuit. *arg. l. si fideiussor* 7. *§ si necessaria* 1. *ff. qui satisd. cog.* Menoch. 2. *arbitr judic cas.* 337. *num.* 20. sicuti nec excusat, quando tolli potest. Decius *cons.* 677. Oldrad. *cons.* 247. *circa med.* Baldus *in l. quibus ff. de condit. & demonstr. per cap. fin. extr. de Elect. & cap. Romana* 3. *extr. de appellat.* Crot. *cons.* 87. *num.* 5. Natta *cons.* 60. *num.* 3. *lib.* 1. Ioseph. Ludovic. *decis.* 36. *num.* 1 *in fin.* Impeditus enim is non dicitur, qui de facili impedimentum removere potest. Baldus *in l. sed et si per Praetorem. §.* 1. *vers. sed nec ad nos. ff. ex quibus caus. maior. per l. qui potest facere* 174. *ff. de Reg. Iur. item per ill. text. in l. quibus diebus* 40. *in princip. de condit. & demonstr. & cons.* 192. *Super eo. libr.* 3. Abbas *in cap. fin. de Elect.* Ludov. Gomez *ad §. rursus. Inst. de act. num* 15. Vnde impedimentum non suspendit praescriptionem, quando poterat ab impedito removeri. Balb. *in* 1. *part.* 6. *num.* 25. *vers. & hac in foro. de praescrip.* Cravett. *cons.* 263. *num.* 7. *vers. nec videtur curandum. colum. penult.* Paris. *in cap. transmissa. n.* 29. *colum. fin. de praescript.* Pacian. 2. *de probat. cap.* 47. *num.* 27.

VI.

Impedimentum praesumitur praestitum ab eo, cuius intererat illud praestare. Bartol. *in l. fin. num.* 3. *vers. illa re. ff. de quaest.* Corrad. *in pract crimin. rubr. de crimin. & torment. post num.* 20. *vers.* 7. *quando res subtracta cum aliis relatis.* per Campeg. *in tr. de testib. reg.* 394. *vers. sexto illa praesumitur.* Farin. 1. *cons. crimin. cons.* 26. *num.* 8.

VII.

Impedimentum potuisse tollere, & quem non fuisse impeditum, sunt paria. Pacian. 2. *de probat* 47. *num.* 10. Qui enim potest facere ut possit conditioni parere, jam posse videtur. *l. qui potest* 174. *de Regulis Iuris.* Felinus *in cap. ex transmissa. colum.* 1. *vers. pro tanto dixit. extr. de praescr.* Dec. *in l.* 1. *lect.* 1. *num.* 27. *vers. similiter dicta regula. C. qui admitti, & in cap cum inter. num.* 48. *vers. praedicta conclusio. colum* 8. *extr. de Except.* Paris. 44. *absolutio. num* 2. *vol.* 1. Socin. jun. *cons.* 117. *facti contingentia. num.* 6. *vers. verum hoc non obstante. vol.* 2.

VIII. Im-

VIII.

Impedimentum alleganti incumbit onus probandi, *l. in exceptionibus* 19. *§. cum quis* 1. *ff. de probat. l. qui commeatu* 14. *ff. de re milit. l. 2. §. quod diximus* 6. *ff. si quis caut. l. 2. C. quib. ex caus. maior. l. 2. §. utrum* 1. *ff. de legationib.* Innocent. *in cap. ex transmissa. num.* 1. *vers. necesse tamen. colum.* 1. *extr. de rescript.* Salicet. *in d. l. in exceptionibus. § cum quis.* & *ibi* Florian. *in princ.* & Iacob. & Aren. *in l. scire oportet. §. consequens. vers. & nota, quod ex hac litera. ff. de Excusat. tut.* Alberic. *in d. l. qui commeatus. ff. de re milit. & in d. l. scire. §. sufficit. num.* 2. *vers. & nota. ff. de Excusat. tut.* Baldus *in d. l. 2. in fine. C. ex quib. caus. maior.* Felin. *in cap. pro debilitate. num.* 5. *vers. quaritur utrum. extr. de offic. iudic.* Abbas *in cap. plerunque. num.* 6. *vers. dic tamen. extra de Rescript.* Franc. *in cap. cupientes, §. quasi per viginti. in princ. de Elect. in* 6. Bart. *in l. 2. §. quod diximus, in fin. ff. si quis caut.* & *ibi* Baldus *in §. si quis tamen. num.* 3. *vers. primo casu debet. col.* 2. & *ibi* Castrens. *num.* 3. Dec. *cons.* 454. *Iudicat. num.* 6. *vers. & ad hoc adduco. col.* 2. *& in cap. ex ratione. num.* 61. *vers. tertio & ultimo. extra de apellat.* vid. Pacian. 2. *de prob. cap.* 47.

IX.

IMPEDIMENTUM non præstat, quod de Jure non sortitur effectum, *cap. non præstat* 52. *de Regulis Iuris. lib.* 6. Cald. Pereira *de potestate eligendi. cap.* 13. *num.* 5. Thomas de Thomasset. *in floribus Legum, reg.* 205. Sanchez *de Matr. lib.* 8. *disp.* 22. *num.* 21. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancel. gloss.* 57. *num.* 30. Cardinalis Tusch. *practic. conclus. tom.* 1. *lit. A. conclus.* 139. *num.* 2. *& tom.* 5. *lit. N.* Stephanus Gratianus *discept. forens. cap.* 58. *num.* 6. *cum seqq.* Dionysius Paul. *de vera quatuor Patriarch. Sedium erect. cap.* 6. *num.* 11. [Speculat. *in tit. de dolo & contum. §. restat. vers. sed vacuans.* Ludov. Gomez *ad §. pœnales. Inst. de act. num.* 42.]

CAP. XII.

Impeditus.

Axioma I.

Impedito agere non currit præscriptio, *l.* 1. *in fine, C. de annal. except.* rationem huius axiomatis vide infra *in lib.* 14. *cap. Præscriptio.* addi potest & Iason *ad §. rursus. Inst. de action.* ubi respondet, quod procedat in impedito impedimento juris, Aretinus *in l. pacta novissima. colum.* 2. *C. de pact.* Iason *in §. item si quis in fraudem. num.* 37. *ff. de action.* Corset. *cons.* 191. *in c. fatis.*

Vol. 3.

Vol. 3. *& cons.*304. *incip. Videtur. col. pen. Vol. eod.* Alex. *in l. fin. §. donec. col. fin. C. de jur. delib.* Henr. Boich. *in cap. auditis. in 2. dist inct. extr. de praescript.* Matth. de Afflict. *in tract. praeromiss. col.* 1. *pag.* 10 & hoc quando quis directè impeditur seu inhabilitatur à jure ad agendum, ut ipso facto impediatur praescriptio durante impedimento, sive impedimentum acciderit à principio, sive post inchoatam praescriptionem, exemplum vide in filiosam. durante patris potestate; *in l.* 1. *Cod. de Annal. Except.* & in muliere durante matrimonio in rebus dotalibus. *l. in reb* 30. *C. de jur. dot.* quod si enim directè quis non inhabilitetur ad agendum, sed extrinsecus veniat impedimentum, tunc licet illud sit veridicum, tamen praescriptio curret, sed dabitur restitutio. *l. sed et si per Praetorem* 26. *in princ. & §. si fersa* 7. *ff. ex quib. causs. maiores.* nisi ubi contrarium reperiretur expressum, quod praescriptio non curreret, quia tunc illud jus servandum erit. Panorm. *in cap. quia diversitatem. de concess. praebend.*

Unde limita, secus esse in impedito impedimento facti, tunc enim si impedimentum est justum, licet agere non possit, currit tamen praescriptio, sed restituitur. *l. Et Attilicinus* 35. ubi Bartolus *ff. de serv. rustic. praed.* si tamen impedimentum facti esset injustum, tunc bene currit praescriptio, sed non restituitur. *l.* 2. *§. si quis tamen. ff. si quis caut.* Bartolus *in l. senatus ff. de off. Proconf.* quanquam de jure Canonico non procederet, quia taliter impedito etiamsi impedimentum pervenerit culpâ suâ, praescriptio non currat, *ex d. c. diversitatem* asserit, Iason *d. loc.*

II.

IMPEDITO non currit tempus, *l.* 1. *§. fin. C. de annal. except. cap. quia diversitatem 5. de concess. praebend. cap. fin. de elect.* Tiraquell. *de retract. lig.* §. 3. *gloss.* 4. *num.* 6. *&* §. 35. *gloss* 4. *num.* 29. ubi intelligit, dummodo impedimentum sit affectatum, *& de retractu convent.* §. 2. *gloss. unic. num.* 78. Menoch. *cons.* 38. *num.* 35. Surd. *dec.* 151. *num.* 4. Flamin. Paris. *de resignat. benefic. libr.* 11. *quaest.* 13. *num.* 11. Gut. *pract. lib.* 3. *quaest.* 34. *à num.* 21. Cardin. Seraphin *dec.* 997. *num.* 3. *& decis.* 1066. *num.* 1. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori ecclesiast. resolut.* 550. *num.* 5. *in ult. impress.* Cardos. *in praxi Iudicum & Advocat. verb. impedimentum. num.* 2. Monet. *de opinione canon. cap.* 6. *quaest.* 5. *num.* 40. ubi etiam intelligit, dummodo impedimentum non sit affectatum, Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resolut.* 84. *num.* 5. Nic. Garc. *de benefic. part.* 10. *cap.* 2. *num.* 17. Ubi autem agitur de modico praejudicio, tempus, sive instantia currit impeditis, Abbas *cons.* 5. *col. fin. lib.* 2. Cravett. *cons.* 182. *num.* 15. *vers. rursus.* quos refert Card. Tusch. *pract. conclus.* 1. *tom.* 5. *lit. M. concl.* 239. *num.* 9.

Cap. XIII.

De Impensis.

Axioma I.

Impensarum onus ad eum ipso jure pertinet, ad quem fructus & commoda rei pertinent, *l.* 3. *l. neque* 13. *de impensis in rem dot. fact.* Petr. Anton. de Petr. *de fideicommiss. quæst.* 15. *num.* 234. Iohann. Gœdd. *libr.* 3. *consil. Marpurg.* 33. *num.* 88. vide latè Menochium hac de re *lib.* 2. *arbitr. judic. cas.* 215. *per tot.*

II.

Impensæ factæ circa res non præsumuntur donandi animo factæ, *fac. l. alimenta* 11. *C. de negot. gest.* & *ibi* Bart. *in fin.* Salicet. *col. fin. num.* 4. & Iohan. Sichard. *num.* 11. Toties enim donationis præsumptio cessat, quoties alia conjectura sumi potest. Iacob. Menoch. *de arbitr. judic. quæst. lib.* 2. *cent.* 1. *cas.* 88. *num.* 2. & *lib.* 3. *præsumpt.* 10. Schneidevv. *ad §. quadam actiones* 20. *tit. de Action. famil. ercisc. num.* 51. *Instit. de act.* Vnde Bart. *in l. si donatione* 13. *n.* 4. *C. de collat.* ait, si pater quid dat filio, præsumi id potius in peculium datum, quàm donatum, quod placet & Salicet. *in l. filia* 10. *col.* 4. *vers. Secundo igitur casu. C. famil. ercisc.* Menoch. 3. *præsumpt.* 30. *num.* 26. nisi cum benevolentiæ affectione concurrant causæ pietatis & impensæ exiguitas. Menoch. *d. cas.* 88. *num.* 61. Carpzov. *part.* 2. *constit.* 12. *defin.* 38. *num.* 8.

III.

Impensa præsumitur facta ab eo, qui erat obligatus facere impensam. Pacian. 1. *consil.* 98. *num.* 44. Bart *in l. cum servus. col.* 2. *ff. de V. S.* ubi ait, quod si testator injunxerit heredi, ut sub certa pœna faciat in Ecclesia cathedrali ædificari capellam, si illa reperiatur ædificata, nec constet à quo, tunc ad evitandam pœnam præsumitur ædificata ab eo, & expensis eius, qui obligatus erat, eam facere, juxta textum *in l. fin. C. de alim. pupill. præstand* quem sequitur & Bald. *cons.* 366. *Sequitur. Volum.* 1. ubi per eundem textum dicit, quod hospitale præsumatur ædificatum per eum qui tenebatur ædificare, adde Castrens. *in d. l. cum servus. num.* 2. *vers.* & *penult. hoc respondetur. col.* 2. Imol. *num.* 2. *vers.* & *prædicta faciunt ad quæstionem. col.* 2. Alexand. *num.* 4. *vers. subdit etiam subtiliter.* & Iason *num.* 5. *vers. unde infert.* Bart. *col. fin.* Baldus *in l. fin. C. de aliment. pupill. præst.* Felin. *in cap. sicut. num.* 53. *vers. fallit quinto. extr. de rejudic.* Socin. *in l.* 2. *col. fin. vers. præterea. ex quo navicularius. ff. de condit.* & *demonstr.* Pacian. 1. *consil.* 98. *num.* 44.

CAP. XIV.

Imperator, Imperare. *vide infra* de Magistro.

Axioma I.

Imperator omni virtute viritior est, ut ait Tertullianus atque omni Maiestate maior. *lib. de Trinitate* 4. Bart. *in cap. intellectu. num.* 5. *de jurejur. & in l. hosti. ff. de capt. & postlim. rev.* Bald. *in l. fin C. de appellat. & §. ult. num.* 24. *de prohibit. feud. alien. l. inter claras* 8. *C. de Summ. Trin. l. quaris* 3. *ff. de natal. restit.* cuius in terra Maiestate nihil maius. *l.* 12. *Cod. de Legib.* Carol. Tap. *in rubr. de constit. Princip. cap.* 4. *num.* 11. Covarr. *pract. quast.* 1. *num.* 9. Blarer. *cons.* 359. *lib.* 3. qui ideò meliore jure quadruplici β. gloriari potest, & esse βασιλεὺς, βασιλέων, βασιλεύων, βασιλεύουσι, ut Bodinus *de Imperat. Turcic.* ait, *cap.* 9. *lib.* 1. 146. cuius in Imperio αὐτοκράτεια, Italis Signoria, Gallis Souverainetè, nullum sublimius imperium, ut testantur de se Ludovicus IV. & Fridericus Pulcher Imperatores in verbis **über alle Welt.** Cuspinian. *in Austr.* præter Deum recognoscentis neminem, Aventin. *lib.* 8. Anton. Vacca *ad l.* 1. *de constit. Princip.* Hieron. Balb. *in coronat. Caroli V.* Hieron. à Monte *in tract. de fin. regund. cap.* 96. *num.* 9. Martin. de Curat. *in tract. de Principe.* Unde Hominem à Deo secundum, & solo Deo minorem dicit Tertullianus ad Scap. à quo potius immediatam dependentiam haber, & imperium accepit. *Novell.* 82. *cap.* 4. *l.* 1. *C. de V. I. E. l. fin. C. de Legib.* Hinc **Von GOttes Gnaden** titulum tenet præ aliis suum, Sigon. 9. *Histor,* qui potestatem divinæ succedaneam quamvis humano quidem utatur idiomate accepit Phil. Maced. *apophtegm.* Stobæus *serm.* 46. Unde prisci maiestatem cœlo delapsam finxerunt, quam ut Deam coluerunt filiam reverentiæ, inde sacram vocant. Brisson. *lexic. libr.* 17. Sixtin. 1. *de Regal.* quem ergo si quis mundi neget Dominum, *l.* 9. *ad L. Rhod.* hæreticum esse aiunt, Bartol. *in l. hostes. de captiv. & postlim.* Bald. *in l. cunctis. C. de Summ. Trinit. cap. jus Quiritum* 17. *distinct.* 1. *cap. ad Apostolica* 2. *de re judic.* & orbis Romani Monarcham scribunt *Clem. Pastoralis de judic.* Anton. de Butr. *cons.* 61. Ruin. *lib.* 5. *cons.* 3. Carolus de Grassal. *lib.* 1. *de Regal.* Franc. 6. *num.* 6 Ioseph. Sese *de inhibit. Instit. Arragon. c.* 8. *§.* 1. *num.* 2. Prosper. Caravit. *tit.* 46. *n.* 11. Gretser. *cap.* 20. *lib. de cruc.* Sturc. *de Imperio Romano cap* 1. Hubert. Goltz. *cap.* 5. *thesaur. antiqu* Reusner. *Isag. de Aquil. Rom. lib.* 1. quem serenissimum suum Dominum vocat Gregor. Machaius, & se indignum eius servum, *lib.* 2. *epist.* 4. *epist.* 34. Bœckel. *de publ. jud. disq.* 4. *f.* 31.

II.

Imperator est solus civium Romanorum Dominus. *l.* 3 *C. de Summ. Trin. l.* 3. *C. de quadr. præscript.* Zoannet. *de Rom. Imp. num.* 149. Castald. *de Imp.* Hhhh 2 *quæst.* 52.

quaest. 52. *num.* 1. Iason *cons.* 177. *num.* 11. *Vol.* 2. Reipublicae enim Maritus censetur *per not.* Igne. *ad l. necessarios* 5. §. 2. *part.* 4. *num.* 38. *ff. ad SC. Syllan.* Luc. de Penna *ad l. quicunque* 3. *col.* 3. *C. de omni agr. desert.* Harprecht. *ad proem Inst. num.* 56. imò tanquam stella matutina eminet inter omnes Reges in medio nebulae meridionalis. *l. penult.* & *ibi* Bartolus *C. de bonis quae liber.* Sixtinus *de Regal. cap.* 4. *num.* 6. *lib.* 1. A quo scaturiunt omnes dignitates tanquam à suo fonte & principio, Gail. 1. *obserV.* 30. *num.* 21. Gœden. *cons.* 3. *num.* 13. ad quem rursus tanquam rivuli & flumina ad mare redeunt, Vant. *in tract. nullitatis tit.* 10. *num.* 10. Rosenthal. *de feud. cap.* 5. *conclus.* 15. *num.* 3. in quo requiescunt tanquam thesauri in scrinio reconditi. Borcholt. *de feud. cap.* 4. *num.* 12. Modest. Pistor. *cons.* 51. *num.* 28. penes quem resident velut scabellum pedum suorum. Cravett. *cons.* 338. *num.* 1. adde Iosiam Nolden. *de stat. Nobil. cap.* 2. *num* 14. unde & solo verbo facit civitatem, Bartolus *in l.* 1. *C. de metropolit.* Fabianus de Anan. *cons.* 56. *num.* 19. solo verbo creat Doctores, Angel. *in l.* 1. *C. de sent. pass.* Restaur. Castald. *de Imp. quaest.* 100. *priV.* 41. Schneidevv. *de feud. p.* 3. *num.* 63. Cacheran. *cons.* 2. *num.* 30. solâ nominatione constituit Duces, Marchiones, Comites, Nobiles. Molin. *de Hispan. primog. lib.* 1. *cap* 11. *num.* 22. Vincent. Franch. *decis.* 62. *num.* 6. Peregrin. *cons.* 84. *num.* 13. *lib* 1. & in summa dignitate facit pro suo velle Andr *in cap.* 1. *num.* 22. *de Capit. qui cur. Vend.* Duaren. *de feud. cap.* 4. *n.* 8. Paris. *cons.* 23. *n.* 17. *Vol.* 1. Nolden. *de stat. Nobil. cap.* 2. *num* 14.

Limita tamen, quod superioritatem & maioritatem, qua omnibus Principibus praefulget, à se abdicare & in alium transferre non possit. Felin. *in cap. quae in Ecclesiarum. n.* 90. *extr. de constit.* ratio, quia inferior superioritatis non est capax, superioritas enim consistit in summo gradu, inferior autem cum ex necessitate naturali & absoluta superiorem habeat, in summo gradu existere non potest.

III.

Imperator in dubiis semper consulendus. Symm. *libr.* 1. *epist.* 33. hinc animata lex in terris dicitur, *NoVell.* 110. quo nihil maius, nihil sanctius, *l.* 12. *C. de LL.* Warem. de Erenb. 1. *de faeder c.* 2. *n.* 231. *pag.* 280 unde & Dominus mundi appellatus fuit, *in l.* 9. *ff. ad Legem Rhod. de iact. Vid. infra litera P. cap. Princeps.* Ideoque Imperatori debetur tanquam orbis Christiani capiti, *in Aurea Bulla cap.* 2. super alios Reges praeeminentia, & nulli Principum tanta debetur maiestas, quanta Imperatori, ut ait Purpurat. *in l. quicunque. num.* 116. *de off. eius cui mand. est iurisd.* quia omnia regna superat imperium antiquitate, Arnis. *lib.* 1. *de Maiest. cap.* 4. *num.* 1. *pag.* 78. & graviter peccare dicuntur, qui Caesari sunt inobedientes, Baldus *in cap.* 1. *in princip. num.* 1. *Vers.* & *peccant. tit. de Pac. iur. firm.* imò mortaliter, ut vult Hostiens. *in cap. per Venerabilem. §. Videbatur. col.* 2. *Vers. numquid ergo mortaliter. extr. qui fil. sint legitim.* qui tamen limitat, & tum valere asserit, si interpellati à Caesare, ad obedientiam tamen non redire cupiunt, quem sequitur & Laudens. *in tract. de Princip. quaest.* 17. & 60. vide & Arnis. *libr.* 1. *de Maiest. cap.* 2. *num.* 2.

IV. Im-

IV.

Imperator omnia ponderare & cum consilio facere debet. Baldus *in l. placet. num.* 2. *C. de SS. Eccles.* annotavit & Iason *ibid. in* 1. *lect. in* 1. *not. n.* 9. Conf. Arg. 110. *num.* 35. *lib.* 1.

V.

Imperatoris sententia vim habet Legis & pro Lege observatur, *l. fin. in princ. C. de Legib.* & *ibi* Bartol. Baldus *in proœm. ff. num.* 29. *vers. item. col.* 2. Pacian. *cons.* 149. *num.* 64. ex pactis tamen & conventionibus æquè ac alii obligatur, *l. donatione quas Divus* 26. *C. de donat. inter vir. cap.* 1. ubi Dd. communiter *de probat. cap.* 1. ubi Bald. *de Natur. Feud.* Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 9. *num.* 82.

VI.

Imperatori ut summo Principi multa permittuntur, quæ ab aliis inferioribus judicibus fieri nequeunt, *l.* 1. *§. quæstioni. §. ult. ff. de quæst. l. Divi fratres* 27. *ff. de pœn.* Alber. *in l. ab executore. ff. num.* 4. *de appell.* Regn. Six. 2. *cons. Marp.* 14. *num.* 49.

VII.

Imperator non nisi ex Germanis eligendus. *arg. cap. Venerabilem* 74. *post princip. de Elect.* vid. Harprecht. *ad proœm. inst. num.* 37. Besold 1. *polit. cap.* 5. *§.* 6. *num.* 34. Henning. Gœd. *cons.* 1. *p.* 2.

VIII.

Imperator in arduis in causa propria judex esse non potest, Dd. communiter *in cap.* 1. *extr. de probat.* idque suadet æquitas, cùm non sit verisimile aliquem judicaturum contra seipsum, præsertim in causa ardua & magni ponderis, ut testatur Castald. *in tract. de Imperat. quæst.* 98. Consil. Argent. *lib.* 1. *cons.* 1. *num.* 123. *lib.* 1.

IX.

IMPERARE sibi ipsi nemo potest, *l. prætor* 4. *l. pen. ff. de tutorib. & curatorib. datis ab his*, *l. ille à quo* 13. *§. tempestivum* 4. *ff. ad Trebell. l. pen. ff. de arbitr. l. Princeps* 31. *de Legibus.* Surdus *cons.* 152. *num.* 46. Bocer. *de feud. invest. cap.* 3. *num.* 86. Cardinalis Tuschus *practic. conclus. tom.* 4. *lit. I. conclus.* 47. *num.* 1. ubi *num.* 2. ampliat in tantum, ut nec possit præscribi, quod quis ipsi imperet, & *num.* 3. post Anchar. *consil.* 154. *in princip.* limitat, quia exequutor, qui debet compellere, potest officium exercere, etiamsi ipse sit unus de compellendis, agnoscendo bonam fidem, & obtemperando

fine imperio, quia hoc modo duplicem personam potest repræsentare.

Cap. XV.
De Imperfecto.

Axioma I.

Quod Imperfectum est, nullam inducit obligationem, *cap. audum* 20. ubi Panormitan. *de conVerf. conjug.* Socinus *conf.* 93. *circa part.* 1. per Bart.& Dd. *in l certi. in princ. ff. si cert. pet.* Panormit. & Dd. *in cap. ex parte de for. compet.* Decif. Neapolit. 77. *num* 7. Decius *conf.* 57. *conf* 62. *in princ.* Non enim dicitur actum, quamdiu superest aliquid agendum, *l. penult. in fin. de his qua ut indign.* Iason *num.* 3. *post gloss.* & *alios in l. cum Syllanianum. C. de his quib. ut indign.* Speculat. *de salar. AdVocat. num.* 11. Sandæ. *lib.* 4. *tit.* 1. *defin.* 5. Vnde & contractus non perfectus pro nullo dicitur, *gloss. pen. cap. tua. de Cler. non residens.* ubi paria definit, nullum esse actum, vel imperfectum, *per l. hac consultissima* 21. *§. ex imperfecto* 1. *C. de testam.* Wesenb. *libr.* 1. *conf.* 32. *num.* 42. *l.* 5. *Qui satisdare. §.* 7. *Inst. quib. mod. testam.* vid. *supr. lib.* 1. *cap.* 25. *Axiom.* 30.

II.

Imperfecta plura non possunt simul conjungi, quando unumquodque non est concludenter probatum, Bald. *in l. si quis ex argentariis. §.* 1. *num.* 4. *ff. de edend.* Alexand, *consil.* 180. *num.* 6. *lib.* 2. Grammat. *conf.* 3. *num.* 18. Surdus *conf.* 132. *num.* 58. *in fin. lib.* 1. Farinac. 1. *conf. crim. conf.* 70. *num.* 47. Duo enim imperfecta diversi generis non faciunt unum perfectum *l. unic. in fin. C. qui num. tut. l.* 1. *§. ult. ff. de Vacat. mun.* cum enim forma in unitate consistat, ineptum est eam de pluribus partibus imperfectis componere velle; Iulian. Peleg. *quæst. illustr. num.* 27.

Limita, nisi tendant ad unum eundemque finem (ut paries & tectum perficiunt unam domum) tunc enim facilè conjungi possunt. Consil Argent. 1 *conf.* 112. *num.* 71. Mynsing. 2. *obserV. ult.* Vnde si plures imperfectæ probationes etiam diversi generis tendant ad eundem finem, conjungi possunt ad faciendam plenam probationem. *cap. cum causam* 15. & *ibi gloss. in Verf. adminicula.* & *ibi* Abbas *num.* 2. Felinus *num.* 10. *Verf. secundo casu.* Decius 10. *de probat. glossa in l.* 2. *in Verf. legitimis de Excusat. tut.* Baldus *in l. Spadonem. § qui plura. ff. eod.* Bart. *in l. admonendi. n.* 48. & *ibi* Iaf. *de commun. n* 257. *de jurejur.* Farin. *d. conf.* 70. *n.* 67.

III.

Imperfectio sensus magis vitiat, quàm formæ & solennitatis, Baldus *in l. si is qui. ff. de testam.* Castrenf. *conf.* 205. *conf.* 201. & 363. Vnde dici solet defectum juris naturalis plus peccare quàm juris positivi. Alexand. *in l. hac*

consul-

consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. num. 2. Hinc aliud est non perfecta, alia non solennis voluntas, quippe nihil actum censetur, cùm aliquid adhuc superest peragendum. *l. pen. ff. de his quib. ut indign. cap.* 1. *de success. ab intest.* Abbas *cons.* 105. *Vol.* 1. & qui partem individui facit, nihil censetur peregisse. *l. fin. Cod. qui testam. fac. poss. l. fin. C. ad SC. Syllan.* Iason. *in l. si mihi. §. in legat. num.* 10. *ff. de legat.* 1.

CAP. XVI.

Imperitia, Negligentia.

Axioma I.

In quolibet artis suæ imperito imperitia culpæ venit annumeranda. *l. illicitas* 6. *§. sicuti de offic. præsid. l. si quis domum* 9. *§. Celsus. ff. locati §. præterea Inst. ad Leg. Aquil.* Exempla in jure passim invenire licet, in Medico est exemplum *in l.* 8. *ad Leg. Aquil. l.* 132. *de R. I.* in mulone, *d. l.* 8. *§.* 1. Idemque in Doctore, Procuratore ac omnibus vel minimæ artis professoribus usque ad bubulcum. Ang. Sand. & alii *ad §.* 3. *l. ad L. Aquil.*

Amplia hanc regulam (1) quod procedat etiam extra artis professionem, velut impotentia & infirmitas in culpa est, ut in gubernanda nave, regendis equis, jumentis &c. quæ ab aliis rectius regi potuissent, *d. l.* 8. *cap. significasti. de homicid.* ratio huius ampliationis est *in d. l.* 8. quod adfactare nemo debeat id, in quo intelligit vel intelligere debet (quod idem est, *l. quisquis* 15. *Cod. de rescindend. Vendit. l.* 4. *Cod. si cert. petat.*) imbecillitatem suam alii damnosam.

Amplia (2) ex hac ipsa ratione, quod ignorantia non excuset eum, qui scire debuit, ex facto suo damnum cuique contingere posse, *cap. ult. de injur.* Wesenb. *in Comm. Cod. ad L. Aquil.*

Limita (1) quod supradicta tum demum procedant, quando quis scientiam affectat, ut industriam suam profiteatur, *§.* 7. *ad L. Aquil.* fallat, ubi ea dissimulatur. *l.* 3. *Cod. de testam. milit.* Ostermannus *Rat. Dec. ad princip. Inst. de testam. milit.*

Limita (2) in eo, qui amicitiæ caussa adscitus est, *l.* 1. *§.* 2. *Si mens. fals. mod. dix.*

II.

Imperitis literarum beneficia non sunt conferenda, *cap. illiteratos* 1. 26. *distinct. cap. pœnitentes* 3. 55, *distinct. cap. cum in cunctis* 7. *de Elect. & cap. ult. de temp. ordin. in* 6. Menoch. 2. *arbitr. judic. cas.* 425. *num.* 6. sicut nec imperiti judices esse possunt, *Novell.* 82. neque enim convenit ut illi judicum gerant nomen, qui & legum sunt imperiti & in agendis rebus nullum habent usum, nullam experientiam, *d. Novell.* 82. *in princip.* Excipe, nisi eiusmodi casus emergat, de cuius justitia non minus imperito, quam jurisperito liqueat, tunc enim & imperitus rectè judicabit, vide Zasium *in l. certi. num.* 4. *C. de judic.*

judic. Donell. *lib.* 17. *comm.* 24. Vult. *disceptat.* 8. *pag.* 83. Vinm. *disp. ad process. thes.* 8. *num.* 45.

Cap. XVII.

Imperium.

Axioma I.

Imperium à Deo est ad dandam Legem. *Novell.* 72. *in princ. Deut. c.* 17. & ad faciendam justitiam, *Novell.* 26. *cap. fin.* ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, 1. *Petr.* 2. *cap. solita* 6. *de maioritate & obedient.* Honthem. *lib.* 1. *de Notar. cap.* 34. *num.* 4. Hinc Imperium Cæsareum immediatè à Deo esse profectum, patet & *ex l.* 1. *in fin. C. de Summ. Trinit.* ibi: *ex cœlesti arbitrio, &* §. 1. *Auth. de instr. Caut.* ibi: *Imperium Dominus de cœlo constituit &c. &* §. *si verò Auth. defunctis sent. fun.* ibi: *omnibus gentibus nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus &c. &* § *summus igitur. Auth. de bon. alien.* ibi: *Imp. cui plurimum Deus dedit &c. &* 2 F. 28. *vide & cap. Imperium. dist inct.* 96. *& cap. quæsitum* 45. 23. *quæst.* 4. *Deut. cap.* 17. *vers.* 1. 1. *Sam.* 8. *Luc. cap.* 2. *Iohan.* 19. & hanc opinionem defendit Anton. de Rosell. *in tract. de potest. Pap. vol.* 30. *col.* 4. *in fin. quæst.* 1. Mich. Vlcurrus *in tract. de regim. mund. quæst.* 2. *principal. per tot.* Schvvaneman. *observ. pract. obs.* 2. *num,* 4. *&* 5. Vnde & Imperatorum Leges censeri procedere ab ipso Deo, ratione eâ, quod Imperator dicatur divinâ gratiâ constitutus, ut sit Imperator in terris, sicut Deus in cœlo, & habere divinum numen, ait Marant. *in disp.* 1. *quæst. legal. num.* 33.

II.

Imperium extra Ecclesiam non est, *cap. schisma* 34. §. *sed nec illud* 24. *quæst.* 1. Sensus huius regulæ, quod illi tantùm competat Imperium de jure, cui Ecclesia id tribuerit, vid. Arnis. 1 *de Maiest. c.* 2. *n.* 3.

III.

Imperium par in parem non habet, *vid. infr. Par.*

Cap. XVIII.

De Impertinentibus.

Axiom. I.

Impertinentia non debent admitti. *l. si duo patroni* 12. §. *idem Iulianus* 2. *ff. de jurejur.* Decius *cons.* 162. *num.* 1. *incip. in causa quæ agitatur & consil.* 517. *num.* 1. *incip. in sententia.* Speculat. *tit. de positeon.* §. *sexto. num.* 36. *&* §. *septimo. num.* 4. *& num.* 6. Gail. 1. *observat.* 81. *num.* 3. quo fit ut nec articu-

articulis sive capitulis impertinentibus respondendum sit, pertradita à Parif. *cons.*67. *num.*14. *Vol.*4. eosdemque à judice, ac ne quidemcum clausula salvo jure impertinentium & non admittendorum admittendos, sed rejiciendos esse, per doctrinam glossæ *in cap. cum contingat. extr. de jurejur.* ubi Bald. & Dd. communiter. Iason *in d. l. si duo. in fin.* Muscatell. *in prax. civil. Verb. impertinentes, num.*21. Herm. Vult. 3. *cons. Marp.* 29. *n.*75. Honded. *decis.* 15. *num.*19. *Vol.*1. Mascardus *de probat. conclus.*1177. *num.*4. Menoch. *cons.*707. *num.*24. Vmm. *in disp. ad process. disp.* 15. *thes.*3. *num.*15. & *disp.*13. *thes.*2. *num.*15. ubi declarando admittit, si omninò impertinentes sint, quales erunt, si planè ad causam, neque directo neque indirecto accommodari possunt. Rutger. Ruland. 3. *de commiss.* 1. *c.* 4. *num.* 2. unde nec testes super talibus impertinentibus recepti quicquam probant, Vincent. *Neapolitan. decis.* 100. *num.*29. Menochius *cons.*717. *num.* 28. imò si judex tales admiserit, pars adversa bene posset appellare. Mascardus *de probat. conclus.* 132. *num.* 1. Sicut enim à rejectione & non admissione articuli relevantis datur appellatio, Hening. *cons.* 24. *num.* 11. Castrens. *cons.*335. *num.* 1. *lib.*3. quia vim habet definitivam. Castrens. *d. l.* ita etiam datur appellatio à rejectione exceptionis oppositæ, quod reus non teneatur respondere libello impertinenti irrelevanti generali & obscuro, si judex responderi & procedi mandaverit, Geminianus *cons.*218. *per tot.* Castrens. *d. cons.*335.

II.

Vitiosum est id augeri, quod convenit doceri. Cicero 2. *ad Herenn. sub fin.* ubi regulam hoc exemplo declarat: ut si quis quem arguat hominem occidisse, & antequam satis idoneas eius rei probationes attulerit, augeat peccatum, & dicat, nihil indignius esse, quàm hominem occidere: Non enim indignum sit annon, sed factum nec ne sit, quæritur: facit huc vulgatum proverbium; *Multa bona dicis, sed nihil ad propositum*: Schurff. *lib.* 1. *cons.*53. *in fin.* Quintil. *lib.*3. *Instit. Rhet. cap. ult.* Luther. *in Genes. cap.*18. *ad Verb. textus: Dixitq; Deus ad Abraham. Audivi aliquando Doctorem Heringium cum erudito eloquente & acri adversario disputantem de magna causa: cùm igitur adversarius magnum acervum ll. attulisset, & caussam suam, quam poterat, optimè communivisset: Heringius moderatè & amicè eum compellabat: Licere ei tota LL. Volumina adferre; sed etsi translocare montes posses, & imo aquarum incedere, tamen si proposita causa Voles mecum disputare, huc descendas necesse est, ostendens quis rei scopus esset. Atque hoc uno Verbo hominem facundum & eruditum compescuit & quasi prostravit.*

CAP. XIX.
Implementum.
Axioma I.

Qui ipse conventionem non implevit, is de pacto sibi non servato con queri non debet. *l. Iulianus* 13. *§. offerri* 8. *ff. de act. empt.* Carpz. *p.*2. *Iurisp. forens. const.*44. *defin.*12. *num.*6.

II.

Ex defectu Implementi arguitur dolus eius, qui implere tenebatur, nec tamen implevit., *l. dolus* 10. *& ibid. gloss. C. de rescindend. Vendit.* Corn. *cons.* 116. *in fin. Volum.* 1. *& cons.* 128. *column.* 2. *Volum.* 3. faciunt notata à Magon. *decision. Lucens.* 31. *num.* 12. Adde Vult. *libr.* 2. *consil. Marpurg.* 24. *num.* 32.

III.

Implevisse se probare debet, qui implere tenebatur. Bartol. *in l. in illa. ff. de Verb. oblig.* Alexand. *cons.* 101. *in fin. Volum.* 2. *& cons.* 41. *col.* 2. *Vol.* 3. *& cons.* 52. *col.* 2. *Vol.* 6. Corn. *cons.* 113. *col.* 2. *Vol.* 1. *& cons.* 11. *col.* 2. *Volum.* 1. Bald. *in d. l. in illa. ff. de Verbor. obligat.* Alexand. *cons.* 101. *in fin. Volum* 2. Tiberius Decian. *cons.* 60. *num.* 14. *vol.* 2. *& cons.* 1. *num.* 66. *Vol.* 3. Vult. 3. *cons. Marp.* 35. *num.* 226.

CAP. XX.

Impossibile.

Axioma I.

Impossibile est, cuius contrarium necessariò verum est. Arist. 4. *Met.* 2. Vnde Accursius, cum huius conditionis contraria sit impossibilis, consequens est, hanc necessariam esse. Cuiac. *ad l.* 8. *de V. O.*

II.

Conditio impossibilis, pro non adjecta habetur. *§.* 12. *Instit. de Hered. Instit.*

Declara hanc regulam procedere in iis, quæ per se & absolutè sunt impossibilia, nec in ullius hominis potestate: sed vel ipsa natura vel jure prohibita, ut *in l.* 137. *§.* 6. *de V. O.* Secus est, si tantum secundum quid impossibile: hoc est respectu tantum eius, cui aliquid in testamento est adscriptum per se difficile magis quàm impossibile, quæ omninò implenda est. *l.* 4. *§.* 1. *de statu lib.* Hæc tamen aliquando pro impleta habetur: ut si in personam tertii collata sit. *l.* 1. *C. de instit & substit.* Loc. disp. de legat. *thes.* 6. *quæst.* 6. plenius Bachov 2. *disp.* 13. *thes.* 6. *f.*

Declara secundo; quod regula hæc locum habeat in ultimis voluntatibus, vitietur in contractibus, in quibus conditio impossibilis vitiat ipsum negotium. *d. l.* 137. *§.* 6. *de Verb. oblig.*

III.

Impossibile quod est esse in sensu, impossibile est esse in intellectu. Florian. *in l. actor. num.* 11. *Vers. circa quod est sciendum. col.* 2. *C. de probat.* Pacian. *cons.* 13. *num.* 6.

IV. Im-

IV.

Impossibilium & inhonestorum idem est judicium. Gloss. *in l. Vulgo. ff. de stat. hom.* & *in l. si cùm dies. §. plenum. ff. de recept. arbitr. per text. in l. cum ita legatum* 63. *cum l. seq. ff. de condition.* & *demonstrat.* Pacian. *cons.* 4. *num* 25.

V.

Impossibile nullum sequitur possibili in esse posito. Bl. *in l. testium. n.* 24. *Vers. quia. C. de testib.* Pacian. 1. *cons.* 117. *n.* 4.

VI.

Dispositio, quæ pro parte est impossibilis, pro ea quæ est impossibilis, non debet impleri, sed tantum pro ea, quæ possibilis est, adimplenda erit. Baldus *in l. fin. in fin. ff. de condit. Inst.* & *ibid.* Castr. Forster. 1. *cons. Marpurg.* 8. *num.* 9. Validum enim in re sustinetur cum invalido, vel quod deinde non existit. *l. hereditas* 65. & *ibi* Alber. *in summar. ff. de hered. instit. arg. l. actus legitimi* 77. *ff. de R. I.* Paris. *cons.* 38. *n.* 34. *lib.* 3.

VII.

Culpam non admittit, qui rem impossibilem non aggreditur. *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo* 3. *ff. de usur. gloss ad cap.* 1. *§. soles. Verb. potuerit. de restit. spoliat. lib.* 6. *per text. in cap. quia diversitatem* 5. *Vers.* & *tunc si voluerit. extr. de concess. prabend. ibidemq; gloss.* Aym. Cravett. *cons.* 53. *n.* 10. & *cons.* 362. *num.* 2. & *cons.* 319. *num.* 15. *Vers. tertio culpa.* ubi ait: Culpa imputari non potest, si quis id non fecerit, quod facere non potuit, neque enim solum illud non possumus, quod facto nobis est impossibile, sed & quod jure, quia fit contra mores. *l.* 3. *§. idem cum Pollidius* 3. *ff. de usur.* vid. Gœd. 1. *cons. Marp.* 29. *num.* 99.

VIII.

Impossibilitas quæ nulla diligentia præcaveri potest. à mora excusat, Kohl. *exercit.* 12. *num.* 66. itemque à pœna, Coler. *cons.* 52. *num.* 51. imò à perjurio. *l. cum quidam* 17. *§. si pupillo* 3. *ff. de usur.* Cacheran. *decis.* 92. *num.* 20. Vnde debitor etsi juratus, si non potest solvere tempore debito, non incidit in perjurium. *cap. felicis* 5. *prope fin.* ibi: *si ei potest. u de pœn. in* 6. & *l. impossibilium* 185. *de Reg. Iur. ubi Dd.* Hinc cùm Ferdinandus I. Pontifici jurato promisisset, se schismaticos omnes extirpaturum, id autem non præstitisset, quibusdam Papæ assectis concludentibus Imperatorem dignitate suâ *per l. quoties* 17. *C. de dignit.* seipsum spoliasse, Doctor Seldius Cancellarius verissimè respondit, Imperatorem per verba juramento adjecta (pro posse) meritò esse excusandum, cùm regulariter in omnibus promissionibus conditio si potero subesse intelligatur, ita refert Mager. *in tract. de Vi armat. cap.* 11. *num.* 788. Carpzov. *ad Aur. Aull. cap.* 2. *sub fin.* Sic Vasallus excusatur à Felonia, quando per virium impotentiam Dominum suum non potuit

defendere. *§. sed non est alia. quæ sit prim. caus. benef. amitt.* Curtius jun. *p.4. num.61. cap.8. de feud. lib.1. cap.12.* Farin. *in fragm. crim. part. 1. lit. D. num.141.* Inopia enim & impossibilitas sunt magnæ Deæ, quæ etiam Suadæ & violentiæ resistunt, neque id quod petitur, dare concedunt. Besold. *in discurs. de arar. publ. cap. 4. thes. 5.*

IX.

IMPOSSIBILE dicitur id, quod rarò, vel nunquam evenit, licet evenire possit, Corn. *cons.217. num.5. lib.3.* Id quod est contrà bonos mores, vel quod honestis moribus non convenit, impossibile reputatur, Baldus *cons.373. Præmittendum est. in princ. lib.1.* Et impossibile dicitur, quod salvâ dignitate fieri non potest, Joan. Jacob. de Leonard. *consil. 117. inter consilia Bruni. num. 173. & 174.* Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom. 4. lit. I. conclus. 52.* [Illud etiam impossibile censetur, quod commodè fieri non potest. *l. Nepos Proculo 125. ff. de verb. signif. ibiq.* Alciat. & Bræchæus. Dec. *cons. 555. n.13.* Menoch. 2. *arbitr. judic. cons. 237. num. 24.* sicuti quodammodo pro impossibili est reputandum, quod vix accidere potest, *arg. l. 39. §. constat 9. de legat. 1. l. 1. §. permittitur 41. ff. de Aqua quotid.* Sogar. Consil. Illustr. *tom. 3. cons. 5. num. 3.*]

X.

IMPOSSIBILE censetur, quod pendet à Principis voluntate, *l. cùm servus 39. §. constat 7. ff. de leg. 1. l. continuus 137 §. cum quis 6. & ibi gl. verb. relicta. ff. de verb. obligat.* [*fac. l. 2. §. tractari 44. ff. ad SC. Tertull.* Bart. *in l. fin. num. 2. C. de sentent. pass. & in l. si quis sub conditione. col. 2. de testam. tut. & in tract. minor. in cap. incipere aliquis.* Vult. 1. *cons. 16. num. 57.* Jacob. de S. Georg. *in verb. sed an Princeps. num. 12. vers. quadragesima quarta. de feud.* Curtius jun. *cons. 182. num. 12.* Pacian. 1. *cons. 5. num. 46.*] Abbas *in cap. cum esses. num. 19. de testam.* Rebuff. *ad l. 143. vers. limitatur etiam. ff. de verb. signific.* Mandos. *ad reg. 32. Cancell. quæst. 31. num. 11. & 12.* Escob. *de ratiocin. cap. 25. num. 5.* Monet. *de distribut. quotid. p. 2. quæst. 3. num. 13.* Sanchez. *de Matrim. lib. 5. num. 4.* Francisc. Molin. *de rit. nupt. lib. 2. different. 2. num. 15. & differ. 3. num. 36.*

Intellige, quando Princeps regulariter illud concedere non consuevit, quamvis ex plenitudine potestatis potuisset; longè quidem aliter si consuevisset Princeps illud de facili indulgere, tunc enim

enim illud venit considerandum, & possibile judicabitur, adeò quod alicui imputari poterit, si illud non imputavit. *per l. quidam relegatus 5. in princ. ff. de reb. dub. l. 1. §. permittitur 41. ff. de aqua quotid. & æstiva.* tradunt Raph. Cuman. *in d. l. continuus. §. cum quis. col. 1. num. 7.* Paul. de castr. *num. 5.* & Francisc. Aretin. *notab. 2. col. 1.* ac alii, quos refert & sequitur Rendina *in promptuar. recept. sentent. tom. 1. tit. 91 num. 8.*

X I.

IMPOSSIBILE dicitur, quod tantùm fieri potest per remedium extraordinarium, Tiraquell. *de retract. lig. §. 32. gloss. unic. num. 56.* Mandos. *d. quæst. 31. num. 12.* Sanchez. *d. lib. 5. disp. 5. num. 4. vers. & confirmatur.* Card. Tusch. *d. tom. 4. lit. I. concl. 55.*

X I I.

IMPOSSIBILIA non obligant, seu ad impossibile nemo tenetur, *l. si quis in gravi 3. in princ.* ubi Bartol. *ff. ad Syllan. l. si stipulor 35. ff. de verb. oblig. l. Paulus 3. ff. quæ sentent. sine appellat. rescind. l. impossibilium. ff. de Reg. Iur. §. Impossibilis 10. Inst. de heredibus instituend. cap. nemo potest 6. de Reg. Iuris, lib. 6.* Thomas de Thomass. *in floribus Legum, reg. 194.* Oldrad. *cons. 232. Quidam testator. vers. tertia ratio.* Johannes Jacob. de Leon. *inter consilia Bruni cons. 117. num. 212. cum seqq.* ubi *num. 214.* ait, quòd procedit in contractibus, sententiis, & præceptis, Surdus *decis. 289. num. 21.* Flamin. *de resign. benefic. lib. 11. quæst. 13. num. 8.* Bellet. *disquisit. clerical. part. 2. tit. de clerico debitore. §. 1. num. 4.* Cardinalis Tuschus *dict. tom. 4. literâ I. conclus. 54.*

Declara hanc regulam quod procedat in impossibilitate vera, secus verò si causaria. *l. 1. §. 1. ff. de Excusat. tut.*

X I I I.

IMPOSSIBILIUM & valde difficilium idem est judicium, *l. cum servus 39. § constat. 9. ff. de legat. 1. l. cùm heres 4. §. 1. ff. de statulib.* Tiraquell. *de retract. lign. §. 1. gloss. 10. num. 120.* Surdus *decis. 141. num. 9. & 10.* Pyrrh. Maurus *de fidejuss. part. 1. in prælud. sect. 3. cap. 25. aliàs 34. num. 8. & 9.* Impossibilitati enim æquiparatur difficultas magna, *l. 2. §. ex quo. & l. continuus 137. § cùm quis 6. ff. de verb. oblig.*

Beroi. *conf.* 88. *In causa. num.* 35. *lib.* 1. Sebastianus Medic. *de casu fortuito. part.* 1. *quaest.* 4. *num.* 13. Farinacius *fragm. crimin. p.* 1. *lit. E. num.* 143.

XIV.

IMPOSSIBILITAS facit recedere ab omni interpretatione verisimili, vel mentis, etiamsi verba hoc importarent. Calderin. *conf.* 336. *aliàs conf.* 7. *in fin. de testam. & conf.* 150. *aliàs conf.* 5. *de verb. signific.* quem refert Cardinalis Tuschus *practic. conclus. tom.* 4. *lit.* I. *conclus.* 330. *num.* 27.

CAP. XXI.

Impugnare.

Qui actum impugnat, aut dispositionem ex ea se juvare non potest. *cap. ex eo* 38. *de reg. Iur. in* 6. Gabr. *Comm. opin. lib.* 6. *concl.* 1. *in pr. de R. I.* Surd. 1. *conf.* 136. *num.* 29. *all. Arg. p.* 149.

CAP. XXII.

Impunitas.

Impunitas non tollit turpitudinem, aut delet, imò quos indulgentia liberat, eosdem notat: nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. *l. fin. Cod. de gen. abol. l. generalis. C. de sent. pass.* quamvis pœna remittatur litura scelere inusta, perpetuò manebit. Cicero 1. *de Legib.* Arnis. 1. *relect. polit.* 3. *s.* 5. *num.* 37.

CAP. XXIII.

Improprietas.

Impropria subjecta non admittunt propria prædicata. *l.* 20. *C. de rebus creditis.*

CAP. XXIV.

De Imputatione.

Axioma I.

Multa Imputationi sunt obnoxia, quæ tamen collationem repudiant. *l. filia* 4. *l. filiam* 7. *l. à patre* 10. *ubi Dd. C. de collat. l. si quando* 35. *§. & generaliter. C. de inoffic. testam.* Cuiac. *lib.* 3. *observ.* 20. Bart. *in l.* 1. *§. nec castrensi. num.* 6. *de collat. bon.* Andr. Rauchbar. *part.* 2. *quaest.* 17. *num.* 36. Herman. Valt.

Vult. *de feud. lib.* 1. *cap.* 117. Hartm. Pistor. *part.* 2. *quæst.* 38. *num.* 17. Heig. *part.* 1. *quæst.* 24. *num.* 30. Goldbeck. *de Gerad. cap.* 6. *num.* 8. argumentum enim à collatione ad imputationem universaliter non procedit.. Carpzov. *part.* 3. *const.* 11. *defin.* 8. *num.* 11. quod declarat idem per rationem differentiæ. *d. const.* 11. *defin.* 10. *num.* 4. *ubi vid.*

II.

Imputandum est illi semper quotiescunque stat per eum, quo minus aliquid consequatur. *fac l. cum te* 6. *C. de pact. inter empt. & vendit. l.* 1. *Cod. de donat. quæ sub mod. cap. cum non stat. de Reg. Iur. in* 6. *& l. jure civile* 14. *ff. de condit. & demonstr.* Decius *in l. in jure. ff. de Reg. Iur. gloss. in l. in testamento ita. in verb. conditione. vers. illud notatur circa modum ff.. de condit. insert. gloss. in l. libertis. quos §. manumissis. in verb. si conditio. ff. de alim. legat. & l. illis libertis. vers. aut per eos non stetit. ff. de condit. & demonstr.* Pacian. 1. *cons.* 134. *num.* 81. Sic imputatur emptori nominis, si non investigavit, an debitor sit solvendo, vel non. Decius *in l. qui cum alio. num.* 3. *ff. de Reg. Iur.* Castrens. *in l.* 1. *num.* 3. *vers. Auget autem. ff. si quis in jus vocat. non ierit.* Alexand. *in l. si cum dotem. §. si prætor. col. pen. vers. cum addo. ff. sol. matr.* Stracha *in tract. de decoctorib. part.* 5. *num.* 4. *vers. & addit in ambiguo.* Pacian. *cons.* 50. *num.* 15. Sicuti & illi imputatur qui non quærit, an tutores pupilli legitimam autoritatem habeant. Vant. *de nullitat. ex defect. mandat. comparent. num.* 148. *vers. insuper si actor.* Vid. Craveit. *cons.* 223. *num.* 1. Borgni *de tutor. num.* 28. *vers. & ideò adversarius.* Pacianus 1. *cons.* 21. *num.* 52.

III.

De se quæri debet, qui sciens in rem alienam impendit. *l.* 38. *in princip. de hered. petit.*

CAP. XXV.

De Inæqualitate. *Adde supr. lib.* 1. *cap.* 36. de Aequalitate.

Axioma I.

Inæqualitas quantitatum facit inæquales & proinde dispares obligationes. Wesenb. *in parat. ff. de duob. reis. num.* 5. Idem est in disparitate caussæ, quæ iridem dispares facit obligationes, & duorum reorum constitutiones impedit, *l.* 9. *§* 1. *de duobus reis.*

Fallit hæc regula in disparitate circumstantiarum, veluti loci & temporis *l.* 7. *d. t.* quæ extra naturam obligationis plurium in solidum eius substantiam non evertunt. vid. Cuiac. *in Pap. ad l.* 9. *ff. de duob. reis.*

CAP.

CAP. XXVI.

De Incapace.

Axioma I.

Incapax gaudet beneficio capacis, *l. si communem* 16. *ff. quem servit. amitt. l. qui duos* 15. *ff. de liberat. legat.* Intellige in connexis. Gilman. 4. 1. *vol.* 330. *num.* 262. eoque casu regulariter procedit, ut qui ex sua persona consequi non possit, ex persona consortis consequatur. *l. si emancipati* 9. *Cod. de collat.* Felin. *in cap placuit. num.* 6. *de praescript.* Hippolit. *sing.* 108. Gail. 1. *de P. P. observ.* 6. *num.* 16.

CAP. XXVII.

De Incendio.

Axioma I.

Incendia plerunque culpa inhabitantium fiunt. *l. nam salutem* 3. *§.* 1. *de offic. praefect. vigil. l. si vendita* 20. *ff. de peric. & comm. rei vendit.* Gail. *lib.* 2. *observ.* 21. *num.* 3. Iason *in l. Iuris gentium. §. Praetor ait. num.* 21. *ff. de pact.* Tiraquell. *de retract. consanguin.* §. 1. *gloss.* 9. *num.* 224. Ludovicus Gomez *§. sed ista. num.* 21. *Instit. de action.* Alexand. *cons.* 50. *num.* 1. *&* 2. Baldus *in cons.* 149. *Quidam. in fin. lib.* 2. Iason *cons.* 116. *num.* 1. *lib.* 1. Calcan. *cons.* 39. *num.* 2. *& cons.* 40. *in fine.* Marsil. *sing.* 393. *in fine.* Gozadin. *cons.* 63. *num* 1. Francisc. de Marchis *quaest.* 61. *part.* 1. *& quaest.* 521. *part.* 2. vid. latè Menoch. 2. *arbitr. judic. cas.* 390. *num.* 3. Iohan. Kœpen. *decis.* 38. *num.* 22. Iohan. Gœdd. 3. *cons. Marp.* 33 *num.* 218. Vnde huius respectu incendium non censeri casum fortuitum, patet *ex d. l. nam salutem* 3. *§.* 1. *ff. de offic. praefect. Vigil.* Alexand. *cons.* 262. *Visis opportunè. col.* 2. *vol.* 2. Turzan. *commun. opin.* 185. *num* 8. *&* 11. Regner. Sixtin. 3. *cons. Marpurg.* 7. *num.* 87. quanquam etiam inter casus fortuitos enumerari possit, si nimirum fortuitò, atque ita aliunde quàm è domo & loco ipso ortum habuisse, ut puta, si è cœlesti fulmine immissus ignis sit, constiterit, quo exemplo usi Fulgos. *in d. l. si vendita* 20. *ff. de peric. & comm. rei vendit.* & cum eo Gozadin. *cons.* 63. *num* 2. *vers. quarto adduco.* Alberic. *in l. fistulas. §. ult. ff. de contrah. empt. & in tract. statut. part.* 2. *quaest.* 81. Marsil. *in l.* 1. *num.* 118. *ff. ad Leg. Cornel. de sicar. vid. & l. cum duobus. §. damna fatalia. ff. pro socio. l. quo fortuitis. C. de pignor. act. l. si ut certò* 5. *§. quod verò senectute* 4. *ff. commod. l. pen ff. de incend. ruin. naufrag. gloss. in l. incendium. Cod. si cert. petat.* & *ibi* Salicet. *in princ. l. ex conducto* 15. *§. fin. l. si quis domum* 9. *§. fin in fin. ff. locat. § item is cui* 2. *Inst. quib. mod. re contr. obligat.* Ioseph. Ludovic. *decis.* 25. *num.* 2. Petrus de Vbald. *in tract. de duobus fratribus.* 8. *part. principali. quaest.* 18. *num.* 19. Angel. Aretin. *in §. item is cui. num.* 2. *Institut. quibus modis re contrah.*

contrah. obligat. Igne, *in l. contractus. num.* 84. *de Regulis Iuris.* Gail. *dict. observ.* 21. *num.* 2.

Cap. XXVIII.

De Incertitudine & Incerto.

Axioma I.

Incertitudinis ratione licitum fit, quod aliàs in certo casu esset illicitum. *text. in l. si ea* 17. ubi gloss. *in verb. conducta. l. si oleo* 23. *C. de usur.* & *ibi* Salicet *num.* 1. Gail. 2. *observ.* 8. *num.* 3. *& observ.* 126. *num.* 5. Ob incertitudinem enim eventus multa sustinentur, quæ aliàs non subsistunt. *l. emptorem* 12. *in fin. cum l. seq ff. de act. empt.* Tiraquell. *ad l. si unquam.* 8 *verf. donatione largitus num.* 128. *C. de revoc. donat.* Carpzov. *part.* 3. *constit.* 20. *definit* 3. *num.* 4. Sic incertitudo à contractibus vel negotiis removet suspicionem crimen usurarum ac læsionem etiam in foro conscientiæ Tiraquell. *in l si unquam. in verb. donatione. num.* 126. *Cod. de revoc. donat. & de retract. convent. in fin. num.* 133. Vasq. *illustr. quæst. lib.* 2. *quæst.* 20. *cap.* 52. *num.* 11. Rauchbar. *part.* 2. *quæst.* 25. *quæst. Iur. civil. & Saxon.. num.* 77. *& part.* 1. *quæst.* 20. *num.* 24 suspendit omnem condemnationem. *l. item Mela* 11. *§. sed si plures* 2. *l. ita vulneratus* 51. *in princ. verf. rursus. ff. ad Legem Aquil.* Schneidevv. *in Comm. ad Instit. §. incertis. de legat.* à pacto de mutua & vicissitudinaria successione excludit votū improbum captandæ mortis alterius. Iason *cons.* 5. *verf. nec prædictis. vol.* 2. *Vol.* 3. Socinus *cons.* 43. *num.* 15. *Volum.* 4. Francisc. Hottoman. *cons.* 1. sustinet emptionem annuorum redituum ad vitam, quantumvis precium non extoluturum esse, vel vita emptoris in plures annos prorogata, vel obitus eius acceleratus postmodum comprobaverit. Dd. *in l. si ea lege. C. de usur.* Molin. *de usur. quæst.* 72. *num.* 472. Gail. *lib.* 2. *observ.* 8. Copus *de fructib. lib.* 1. *tit.* 3. *cap.* 5. Læl. Zechus *de usur. cap.* 10. *num.* 23. Heig. *quæst.* 72. *num.* 7.

II.

In re momentosa nemo se incerto committere tenetur. B. Argentræus *in consuet. Brit. tit.* 3. *art.* 96. *not.* 6.

III.

Incertum illud dicitur, quod multipliciter intelligi potest. Baldus *in l. scire* 17. *ff. de LL. & in cons.* 218. *incip. petita venia. col.* 1 *post med. & cons.* 340. *incip. & præmitto. col.* 2. *libr.* 3. Solin. *in rubr. ff. de rebus dubiis.* Cravett. *cons.* 415. *num.* 12. Harprecht. *in Commentar. ad Institut. tit. de nupt. pr. num.* 67.

IV.

Incertitudo rei vitiat actum, seu dispositionem. *l. idem Pomponius* 5. *§ fin. ff. de rei vendicat. l. duo sunt Titii* 30. *de testam. tutel.*

l.tutor. incertus, ff. eod. tit. l. ita stipulatus 115. *l. ubi autem non apparet* 75. *ff. de verb. oblig. l. si sic* 75. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. cùm post* 69. §. *gener* 4. *ff. de jure dotium.* §. *incertis* 25. *Instit. de legatu.* [Camill. Gallin. *cap.* 36. *num.* 46. *lib.* 9. *de verb. signif.* Farinac, 1. *cons. crim.* 85. *num.* 161. Sic ob incertitudinem vitiari privilegium asserit. Oldrad. *cons.* 257. *in fin.* idem de provisone beneficii Ecclesiastici ait, Oldrad. *cons.* 229. quem sequitur Cravetta *cons.* 104. *&* *cons.* 143. *in fin. & cons.* 147. *num.* 1. vid. & Marsil. *sing.* 206. *& sing.* 513. Tiraquellus *de primogen. quæst.* 17. *num.* 12. hinc incertitudinem omnem perimere probationem, *ex l. item apud* 15. §. *cui non* 9. *ff. de injur. l. si servitus.* 23. *ff. de serv. urb. præd.* probat Harprecht. *in comm. ad princ. Instit. de nupt. num.* 167. Sic incertitudo impedire perhibetur acquisitionem dominii. *l.* 3. §. *incertitudo. ff. de acquir. possess.* licet in rem actio detur ratione partis incertæ ab adversario possessæ. *l. qua de tota* 56. §. *incerta* 1. *ff. de rei vind.* Fachin. 11. *contr.* 51. imò ratione incertitudinis vitiari titulum, *ex l. locus* 26. *ff. de acquir. possess.* firmavit Oldrad. *cons.* 164. *Viso privilegio.* vide Baldum & Dd. post Dyn. *in l. si sic.* §. 1. *ff. de legat.* 1. & *ibi* Castrens. ubi ait, se habuisse in facto, & quod talis titulus non prosit, & censeatur venditus vel cessus dubius probat. *l. si jactum. ff. de contr. empt.* quem sequuntur Alexand. *in d. l. locus. & in cons.* 28. *Visis. colum.* 3. *in tract. de empt. & vendit. membr.* 6. Bertrand. *cons.* 1. *num.* 107. *p.* 2. Balb. *in tract. de præscript.* 1. *part.* 3. *in princ. quæst.* 6. Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 108. *num.* 62. cùm res incerta nec possideri possit, quia talis res ignoratur, ubi, qualis, quantave sit, & consequenter nec tradi nec accipi. *l.* 3. §. 2. *l.* 26. *ff. de acquir. possess. l.* 32. *ff. de usucap. l.* 4. *ff. pro Emptor.* Hegenit. *lib.* 1. *de possess. cap.* 3. *num.* 23.] vide latè Marsil. *in rubr. C. de probat. num.* 354. *cum multis seqq.* ubi multipliciter limitat. Bartol. *in l.* 1. §. *si quis in duobus. ff. de bonor. possess. secundum tab.* ubi de duobus testamentis eodem tempore factis, Fulgos. *cons.* 183. *Circa primum, in princip.* ubi declarat, quando incertitudo est incerta, secus si potest reduci ad certitudinem. *& cons.* 204. *col. pen. vers. ad secundum.* ubi idem dicit, additq; incertitudinem vitiare dispositionem in sententia, contractib. & ultimis voluntatibus, Cald. *cons.* 5. alias *cons.* 6. *de priv.* ubi quod privilegium concessum Ecclesiæ S. Venantii talis loci, si ibi sunt duæ S. Venantii, nec apparet, de qua senserit concedens privilegium, est nullum maximè ad petitionem par-

nem partis concessum, Alex. *conf.* 48. *Copiose. lib.*4. ubi quod institutio heredis vitiatur propter incertitudinem, sicut & tutoris datio incerta. Castr. *conf.*177. *In quaestione. n.*2. *lib.* 2. ubi quod non potest dari procurator incertus, refert Card. Tusch. *pract.concl.tom.*4.*lit.L. concl.* 65. *per. tot.* Marescota. *var.resol. lib.*1. *cap.*11. *n.* 44. Thom. de Thomass. *reg.*146. ubi intelligit, quando actus est omninò incertus. Steph.Grat.*discept. forens. tom.*4.*cap.*640.*num.*29. *&* *cap.*682. *n.*7. *&* *cap.*715. *num.*7.*&* 8. *& cap.*736. *num.*61. *& cap.*742. *num.*15. *& tom.*5. *cap.* 1000.*n.* 19. Mangil. *de imput. quaest.*82. *n.*18. [Exemplo illustrat Treutler.1. *disp.*27. *thes.*3.*lit.b.* ubi ait, quod mandatum de re incerta nullum sit, si res & pretium sit incertum, valeat autem, si res certa apparet. *l.*3. §.1. *ff.mandat.*]

Amplia etiam in favorabilibus, Dyn. *conf.*41. *num.*5. *vers.praeterea incertitudo.* Anchar. *conf.*216. *num.*4. & favore libertatis, Fulgos. *conf.* 204. *Albertus contraxit. in princip. num.* 1. Card. Tusch. *d. conclus.*65. *num.*25. *&* 26.

Limita de Jure Canonico, quia ubicunque potest mens haberi, etiamsi non sit expressà, tunc valet dispositio incerta, quae de Jure Civili non valeret, Alexand. *conf.*158. *num.*8. *lib.*7. quem refert Cardinalis Tuschus *d. conclus.* 65. *num.* 56. & quod de aequitate Canonica non obstante incertitudine actus valeat, & agi possit, ut declaretur arbitrio boni viri juxta qualitatem personae. & patrimonii, dictum fuit elegans Archid. quod Doctores miris laudibus prosequuntur, *in cap. sunt nonnulli num.*2. *vers. si res alia* 1. *quaest.*1. refert & sequitur Baldus *in l. qui mutuam.* §. *salarium. in lect. antiq. num.* 2. *vers. item vide. ff. mandati.* sequitur etiam Anton. de Butr. dicens esse notabile, & perpetuò mente tenentdum. *in cap.ex parte. num.*7. *de censib.* Panorm. *in cap.*1. *num.*5. *de decim.* Afflict. *decis.*337. *num.*10. Anton. Gomez *var. tom.*2. *cap.*11. *col.* 4. *vers. advertendum.* Gutier. *de juramento confirmator. part.* 1. *cap.*69. *num.*6. Rendina *in prompt. recept. sentent. tom.*1. *tit.*100. *num.*7. [vid. & Claud. de Seyssell. *in* 3. *colum. vers. ex hoc infero. ff. de verbor. obligat.* Ludovicus Gomez *ad* §. *item si quis. Inst. de Action. num.*8. ubi exemplo illustrat, ut si promissio incerta esset jurata, tunc talis promissio bene valeret, quia veniret certificanda per arbitrium boni viri, add. & Jas. *in l. triticum. col.*1. *de V.O.*]

 Limi-

Limita etiam, quando incertitudo potest reduci ad certitudinem, sive per circumstantias, sive per conjecturas, vel aliquo modo certitudo colligi potest, Calderin. *d. conf.* 521. aliàs *conf.* 6. *de privileg.* Roman. *conf.* 188. *In casu. num.* 3. & 4. [Illud enim non dicitur incertum quod habitâ relatione ad aliquid certificatur. *l. ubi autem non* 75. §. *illud* 4. *ubi gloss. de verb. obligat.* Decius *in l. certum. num.* 3. *ff. si cert. pet.* Ruin. *conf.* 165. *num.* 8. *lib.* 2. Menoch. 1. *arbitr. judic. quæst.* 68. *num.* 43. Exemplum vide *in l. quidam* 30. *ff. de legat.* 2. ubi si testator legat in refectionem viæ nec legati quantitatem exprimit, valet legatum, sed judicis arbitrio æstimatur, quantum censeatur legatum id, quod favore viæ reficiendæ constitui quidam sentiunt Bartol. *in d. l. quidam* Tiraquell. *in tract. de privil. piæ causæ in præfat. vers. item legatum,* sed plerique hoc concedi dicunt, quia illa incertitudo per relationem ad aliud, hoc est, ad patrimonii quantitatem judicis officio certa reddi potest. Rebuff. *in tract. de privil. scholar. privileg.* 8. Menoch. 2. *arbitr. judic. cas.* 188. sic incertitudinem non vitiare dotis constitutionem, patet *ex l. filiæ pater* 43. *de legat.* 3. *l. cum post* 69. §. *gener* 4. *ff. de jur. dot.* cùm certitudo ex his satis declaretur. Barbat. *conf.* 33. *col.* 4. *in fin. lib.* 1. Paris. *conf.* 8. *num.* 41. *lib.* 3. Socinus jun. *num.* 35. *lib.* 2. Grammat. *conf.* 101. *num.* 16. Sic etiam incerta petitio admittitur, si accessoriè aliquid petatur, cum re principali. *cap. inter dilectos* 6. *vers. hæc omnia.* & *ibi* Felin. *de fid. instrum.* Mynf. *in* §. *curare. num.* 18. *Instit. de action.* Regner. Sixtin. 1. *Consil. Marpurg. conf.* 11. *num.* 15. His alia incertitudo dicitur determinabilis. §. 25. *ff. de legat.* alia apparens, alia in veritate *l.* 7. §. 1. *de C. E. l.* 27. *de condit. & de monstr.*] Baldus *conf.* 188. *per tot. lib.* 5. ubi quod valet legatum factum futuræ uxori vel futuræ nurui, quia licet sit incerta, tamen ex facto potest reduci ad certitudinem, Cravett. *conf.* 162. *num.* 3. *vers. tertiò.* Ubi idem dicit, quando ex Juris dispositione potest reduci ad certitudinem, & *num.* 4. extendit, quando uno casu tantùm potest verificari, & *num.* 6. extendit etiam, quando incertum per judicem venit certificandum, vel quando relatio fit ad unum certum de incertis, Bartolus & alii *in l. fin. C. de codicill.* ubi quod non vitiat, quando provenit culpa adversarii, Baldus *conf.* 290. *Allegationes hinc inde num.* 2. *lib.* 4. ubi quòd incertitudo non vitiat dispositionem, vel opponi non potest, quando causatur à culpa oppo-

opponentis, Zabarell. *conf.* 105. *num.* 2. ubi quod incertitudo, quæ brevi tempore venit declaranda, non nocet, sed imò cessat, & ideò limitatur axioma, quando incertitudo ad certitudinem reduci non potest, vel adest incertitudo in universo. Surdus *consil.*128. *num.*19. *&* 20. *& cons.*221. *num.*56. & 57. Steph. Gratianus *d. tom.* 4. *cap.*766. *num.* 8. qui *cap.*742. *num.*56. limitat etiam in incertitudine circa accessoria.

CAP. XXIX.
Incidenter.

Incidenter permittuntur multa, quæ non fiunt per se. *l. quoties* 3. *C. de judic. l. nullum* 14. *de testib.* Curtius jun. *in l.* 2. *num.* 32. *ff. de jurisd.* Laur. Tennin. *cautel.*6. *num.*97. Cuiac. *ad cap. lator* 5. *qui fil. sint. legitim.* Sic is qui non potest cognoscere de causa status per se, cognoscere tamen potest de ea, si inciderit in quæstionem de hereditate. *l.* 3. *C. de judic. l.* 1. *Cod. de ordin. jud.* Sic Prætor de crimine capitali non cognoscit, nisi incidat in causam civilem. Cuiac. *in l.*6. *C. de reb. cred.* C. I. A. *de off. Prat. th. ult.*

CAP. XXX.
De Inclusione.

Axioma I.

Ex Inclusione non infertur alicui certæ personæ præjudicium. Corn. *cons.*95. *num.* 20. *& cons.* 133. *num.* 10. *lib.* 2. Honded. *cons.* 12. *num.* 18. *& cons.* 13. *num.* 41. *lib.* 1. *Farinac.* 1. *cons.*95. *num.* 16.

II.

INCLUSIO unius est exclusio alterius, *l. cùm Prætor* 12. *ff. de judic. l. cùm maritus* 21. *C. de procuratorib. l. quamvis* 2. *C. de pignoribus. l. ait Prætor* 7. *§. sed quod Papinianus* 10. *ff. de minorib. cap. nonne. de præsumpt.* [Exemplum est *in l.*22. *de Legib.* ubi Anton. Fab. *& l.*11. *§. ult. ff. de pignor. act. add. l.*14. *ut in possess. legat.* ubi C. J. A. *thes.* 6. *num.*40.] Angel. Aretin. *cons.*29. *Quando primum. à num.*6. *cum seqq.* Simon de Prætis *de interpret. ultim. volunt. lib.* 2. *dub.*3. *num.*32. *&* 33. *fol.*448. *vol.*2. ubi multipliciter limitat Jacob. Mandel. *cons.*164. *per totum*, ubi latè declarat Decianus *cons.*64. *num.*11. *lib.*2. Thomas de Thomasset. *in floribus Legum*, *reg.*148. Menoch. *cons.*106. *num.*314.

cum seqq. & conf.141. à n.9. & conf.406.n.44. & conf.452.n.27. & conf.583. n.11. & conf.148. à n.13. & de arb.jud.lib.2. cas.37. n.22. Surd. *decis.195. n.12. & decis.291. n.20. & conf.25. n.3. & conf.53. n. 2. & conf.152. n.55.* Pichard. *ad princ. Inst. de exhered. liber. num.* 10. Cardinalis Tuschus *practic. conclus. tom.4. lit. l. conclus.71. per totam.* Ugolin. *de officio & potestate Episcopi. cap.13. §.13. vers. hac regula.* Cæs.Argel. *de contradict. legitimo. quæst.5. num.32. & quæst.* 10.. *num.* 47. Mar. Antonin. *variar. resolut. lib.* 1. *resolut.1. num.10.* Octav. Glorit. *respons.1. part.3. num.132* Nicolaus Intrigl. *conf.3. num. 49. & conf.49. & conf.16. num. 15. libr.1.* Carolus de Graffis *de Exceptionib. except.* 7. Johann. Mar. Novar. *quæst.forens.lib.1.quæst.7. num.19.* Duran. *Rota decis.48. num.7.* Mangil. *de imputat. quæst.60. num.3. & quæst. 35. num.6.* Rot. *decis. 273. in fin. & decis. 364. num. 4. & decis. 477. num. 3. part. 2. in posth. Farinac.*

Amplia primò in consuetudine, privilegio, servitute,, præscriptione,& omni dispositione includente certum locum,tempus, rem, vel personam, quia excludit reliqua. plenè Ruin. *conf.112. circa primum. num.3.lib.5.* Angel. *conf.375. num.3.* Balb. *conf.33. Statuto cavetur. num. 3. vers. nam id. lib. 5.* ubi quòd si est permissum infra certum tempus probari, lapso tempore censetur, exclusa probatio, Signorol. de Homod *conf.39. Quæritur. in fin.* ubi quod in facultate & privilegio aliquid faciendi, inclusio unius est exclusio alterius. Castrens. *conf.468 Super hoc puncto. num 4. lib.1.* ubi quod exclusio ad tempus inducit inclusionem post tempus. Petrus de Anchar. *conf.70.num.8.* ubi quod concessum ad tempus, videtur post tempus denegatum, quia inclusio unius &c. Gemin. *conf. 15. num. 18. circa fin. vers. ad sextum. & num. 19.* ubi si alicui conceditur potestas aliquid faciendi usque ad certum tempus, post illud tempus censetur negata.

Amplia secundò in exemptione concessa in uno, quia operatur, ut alii non sint exempti, Castrens. *conf. 456. Visis. in fin. lib.1.* Card. Tusch. *d.concl.71. num.13.*

Ampliatertiò in rescripto, quia expressio unius causæ, vel speciei, ne dum non includit aliam, sed imò excludit. Calderin. *conf.543.* aliàs *conf.11. de sent. excomm. circa medium. vers. expressio autem.* Abb. *conf.57. Attingam. num.2. vers. sexto. lib.1.* ubi quod si in re-

in rescripto pluribus aliquid mandatur, & in aliquo unum excluditur, alios includi censetur, refert Cardinalis Tuschus *dict. lit. I. conclus. 71. num. 73.*

Amplia quartò in Judice, quia inclusio unius ut judicet, est exclusio alterius, *l. cum Prætor 12. ff. de judic.* Angel. *cons. 375. Pretensis. per totum.* maximè *num. 3.* ubi ait procedere quoad habentes parem vel minorem jurisdictionem, quia commissio uni facta privat æqualem, vel minorem habentes jurisdictionem, & quod delegatio facta uni de cognitione causæ alteri censeatur denegata, quando fieret per modum distribuendi jurisdictionem, nisi aliter constaret de intentione, vel in contrarium esset consuetudo, Bald. *cons. 253. num. 1. & num. 2. vers. idem quando. lib. 5.* ubi extendit, ut procedat, ubicunq; alicui specialiter committitur jurisdictio etiam delegata, vel ordinaria per modum superioritatis, vel ad excellentiam commissarii, quia tunc censetur prohibita cognitio cuicunque alteri; vel ubicunque aliquid committitur uni Judici, quod jure magistratus non competit alteri, quia tunc is solus cognoscitur, cui facta est commissio.

Amplia quintò in statutis, ut per Dyn. *consil. 16. Diligenter. num. 11. vers. preterea.* ubi quod statutum disponens de consanguineis, naturalibus, excludit spurios, ex quo inclusio unius est exclusio alterius, *& cons. 27. Quæstio articulus, circa fin. num. 5. vers. preterea.* ubi quod statutum inducens certum onus Magnatibus, ut fidejubeant, prout Florentiæ, censetur eximere ab aliis. Baldus *cons. 68. Quia statutum. circa finem. vers. preterea interim. lib. 1.* ubi quod statutum excludens fœminas postquam dotatæ fuerint, censetur illas includere ad successionem, antequam dotentur, *& consil. 205. Præmissis verbis, ante med. vers. item notandum. lib. 4. & consil. 95. Quæstio est, & cons. 339. Opinio communis. lib. 4. & consil. 459. Circa quæstionem. in princip. num. 2. lib. 5.* ubi quod statutum circa successionem includens certas personas, censetur alias excludere, Castrens. *cons. 441. Ista quæstio. in princip. vers. quantum verò. lib. 3.* ubi quod statutum novum corrigens antiquum in uno, censetur confirmare in aliis. [vid. & FrAnsel. *cons. 108.* ubi quatenus in statutis procedat, declarat.

Limi-

Limita primò, quando eadem ratio militat in excluso, quæ in incluso, ut per Thom. de Thomass. *d. reg.* 148. Menoch. *conf.* 197. *n.* 83. *ver. non obstat primò*, ubi etiam limitat, quando constat de mente, vel quando inclusio ad unum effectum. contrarium operaretur, refert Card. Tusch. *d. lit. I. concl.* 71 *n.* 86. Alex. Trentacinq. *var. resol. tom.* 1. *tit. de consuet. res.* 1. *n.* 13. *vers. huic. textus.*

Limita secundò, quando unum exprimitur ratione frequentioris usus, quia non est exclusio aliorum, Petr. Gerhard. *sing.* 97. *in fin.* Card. Tusch. *d. lit. I. concl.* 71. *num.* 87. Flam. Paris. *de confident. quæst.* 29. *num.* 52.

Limita tertiò, quando inclusio & enumeratio unius fit per verba ampliativa, ut est dictio, *maximè*, quia tunc non est exclusio alterius. Gemin. *conf.* 6. *num.* 3. & 46. ubi idem si inclusio fit comparativè, Alexand. *conf.* 133. *Viso processu. col.* 2. *in fin. vers. nec etiam ad hoc. lit.* 1. quos refert Cardinalis Tuschus *dict. lit. I. conclus.* 71. *numero* 79.

Limita quartò in illicitis. Alexand. *conf.* 59. *num.* 9. *vers. ne ad hoc. lib.* 1. ubi quod exclusio aliquorum statutorum non includit, ut alia illicita censeantur approbata, nisi Princeps simpliciter confirmans ea legerit, & discusserit, aliàs non, refert Cardinalis Tuschus *dict. lit. I. conclus.* 71. *num.* 83. ubi *num.* 85. limitat etiam in dispositione odiosa.

Limita quintò, quando inclusum & exclusum sunt connexa, quia regulantur eâdem ratione, quando ex dispositione Juris exclusum includitur, vel quando inclusio fit causa dubitationis tollendæ, Decius *conf.* 11. *num.* 17. & *conf.* 99. *colum. fin. vers. tertiò non obstat.* Alex. *conf.* 75. *Videtur. num.* 3. 4. & 10. *lib.* 5. & *conf.* 225. *Ponderatis. num.* 24. & 25. *lib.* 6. Simon de Prætis *de interpret. ultim. volunt. fol.* 448. *num.* 39. & 40. Card. Tusch. *d. conclus.* 71. *num.* 80. [sicut nec procedere potest regula Juris, cum de eo quęritur, quod alio jure vel medio inest, quàm eius, quod includitur. Gl. & Salic. *in l. qui de crimine* 9. *C. de accusat.* Wesenb. *in CC. de inoffic. testam. num.* 22. *p.* 804. Decius *in l.* 1. *in princ. in* 3. *lectur. num.* 84. *si cert. pet.* & *conf.* 11. *num.* 18. Paris. 1. *conf.* 111. *num.* 39.]

Limita sextò multis modis, ut per Mandel. *conf.* 164. *per tot.* Primò quia uno permisso alii non sunt prohibiti, sed in dispositione Juris remanent:

remanent : secundò, quia non censetur derogatum, aliis casibus, qui alia via includuntur : tertiò procedit, quando eadem est ratio, aliàs non : quartò, quando constat de mente & potestate : quintò, quando adest verisimilis causa, aliàs non; quando agitur de modico præjudicio, secus si de magno. Limitat etiam Mangil. *de imputat. quæst.69. num.11.* ubicumque favor unius includit eum,& excludit alium, ita demum alius excluditur, si ille, cuius favore inclusio est inducta, includitur, aliàs secùs. Et limitatur denique axioma in his, quæ sunt de genere permissorum, in quibus unius exclusio, non est exclusio alterius. Schrader. *de feudis. part.2. quæst.6. princ. sect.6. num. 68.* Mar. Giurba *ad consuetud. Messanens. part.1. cap. 15. gloss.12. num.13.*

Cap. XXXI.

De Incogitato.

Axioma I.

Incogitatum id dicitur, quod quis ignorat sibi competere,cui nunquam renunciare intelligitur. *l.mater decedens* 19. *ubi Dd. de inoffic. Testam.* Wesenb.2. *cons.*74. *num.*59.

II.

Ad incogitata dispositio non extenditur. *l qui cum tutoribus* 9 *§.1. & ult. ff. de transact. l.tres fratres* 35. *ff. de pact. l.mater decedens* 19.*de inoff. testam.* Alex. *cons.*81. *n.*22 *Vol.*6. Wes.2. *cons.*51. *n.*13.

Declarationis loco nota, non tamen alicui incogitatam posse proficere ignorantiam, sic, verbi causa, ferendus non est, qui cùm generaliter transegerit, postea causetur de una aliqua parte se tantum cogitasse, *l. non est ferendus* 12.*ff.de transact.* Illius enim animi incogitantia jus alteri inde quæsitum auferre non debet. Bart. Bald. Salic. Ias. *in l.sub prætextu specierum* 29. *l.si de certa* 31. *l.age* 3. *C. de transact. l. emptor* 47 *§. Lucius* 1. *ubi* Castr. *de pact. l. qui Romæ* 22. *§. duo fratres* 6. *ubi latè* Ias. Socin & communiter Dd. *de V. O.* Paris. *cons.*20. *num.*24.35.77 82 *Volum.*1. cùm propositum in mente retentum nihil operetur *l. si repetendi* 7. *C. de Condict. ob caus. dat.* Vnde eiusmodi quæstiones facti, cùm quis dicit se aliud sensisse quàm ex contractu apparet, judex non admittit. *l.sicut* 8. *§.si debitori* 16 *quib mod. pign. solv.* Itaque generalis transactio complectitur omnia, ad quæ salva recti sermonis ratione extendi potest, nec prætextu alicuius omissi vel non cogitati impugnari debet. *d.l.sub prætextu* Alex. *cons.*11. *Viso. num.*9 *&* 15 *Vol* 2. Paris. *cons.* 20. *num.* 78 *Volum.* 1. potissimum quando clausula de non amplius petendo subjecta. Bart. *in l. Aurelius. §. Cassius num.*15. *de liberat. Leg.* Ias. *in*

l. in hoc 14. *§. ult. ff. commun. divid. num.* 5. & 6. nec læsio ultra dimidium subest, nec maior potest peti summa, quàm quæ sit expressa. *l. sed etsi* 4. *§. quæsitum* 4. *ubi* Bart. *num.* 2. Bald. *n.* 4. Iaf. *num.* 15. & *Dd. si quis caut.* Panorm. *cap.* 1. *n.* 18. *commod.* Dec. *conf.* 27. *pro Virile. n.* 4. 5. & 8.

Cap. XXXII.

De Incommodo. *Adde lib.* 3. *cap.* 31. de Commodo.

Incommoda eum sequi oportet, quem commoda, & utilitates sequuntur. *Clem.* 1. *de censib.* [*l. manifestissimi. §. sed cum in secunda. C. de furt. l. secundum naturam. de reg. jur. reg. qui sentit. de Reg. iur. in* 6.] Escob. *de ratiocin. cap.* 42 *num.* 12. *& comput.* 20. *n.* 14. Ferrer. *in constitut. Cathaloniæ, gloss.* 3. *num.* 89. Vide dicta *supr. verb.* Damnum.

Cap. XXXIII.

De Incompatibilibus.

Axioma I.

Quoties duo incompatibilia concurrunt, tunc illud præferendum, quod est potius. *argum. l.* 10. *ff. de stat. hom. l.* 3. *in princip. ff. de tutel.* Schrader. *de feud. p.* 6. *cap.* 6. *num.* 6. Guilhelm. Anton. *in tract. de Rescript. morator. cap.* 59. *num.* 44.

II.

Incompatibilia plura quando copulantur, tunc copula resolvitur in alternativam vel disjunctivam Roman. *cons.* 480. *n.* 4. Socinus *cons.* 128. *num.* 3. Tusch. *tom.* 2. *lit. C. conclus.* 1033. *num.* 71. Et concurrentibus pluribus incompatibilibus prævalent ultima. Tusch. *eod. tom. conclus.* 1011. *per tot.* Assum. *in telo necessitat. pag.* 29.

Cap. XXIV.

Incontinenti.

Axioma I.

Incontinenti (von stund an) fieri dicitur, quòd in ipso actu fit. Bartolus *in l. obligari. §.* 1. *num.* 1. *ff. de autor. tutor.* Octav. Vulpell. *in tract. de præpos.*

præposf. ad Verba & conjunct. signif. lit. I. Verb. incontinenti faciunt, quæ de hac re notavit Cephal. *conf. 221. num. 16. Vol. 2. & conf. 710. num. 24 Volum. 5.* & significat actum esse expediendū summariè absque strepitu judicii sine novo processu, ut docet Bartolus *in l. 1. num. 2. ff. judic. solvi.* Panorm. *in cap. quia propter. num. 17. post gloss.* & Dd. *ibid. de Elect.* Hinc quando dicitur probationem incontinenti fieri debere, quidam pro incontinenti intèlligunt quasi in momento, *l. 3. Vers. hodie de fideicomm. Vt in possess. legat.* alii largiuntur biduum vel tridnum. *l. ult.* & ibi Castrens. *C. de errore Advocat. l. ult. C. de judic.* quidam decendium. *l. 20. §. 1. de constit. pecun.* Wesenb. *conf. 3. num. 32. & conf. 6. num. 38.* alii 15. dies. *arg. cap. 1. de restitut. spoliat.* nonnulli duos vel tres menses, *ex l. 45. §. 10. l. 46. §. 4. ff. de jur. fisc.* alii quatuor, *per l. fin. C. de usur. rei judic.* plerique tamen judicis arbitrio committunt, Hartm. Hartm. *tit. 5. observ. 1.* Menoch. 2. *arb. quæst.* [illegible] *num. 8.* Boer. *in decis. quæst. 296. num. 7.* Coler. *de process. execut. p. 4. cap. 2. num. 12.* Frider. 2. *de mandat. cap. 74. num. 3.* Vult. 2. *jurispr. Roman. cap. 21. num. 50.* Rauchbar. *p. 2. quæst. jur. civil. & Sax. quæst. 25. num. 104.* Qui pro subjecta materia variè hanc formulam interpretatur, adeo ut quandoque longum tempus contineat, sic exempli causa, si quis pecuniam recipit quasi statim redditurus, non prius tenetur ad usuras, quàm interpellatio judicialis facta sit, licet longo interposito temporis spatio. vid. Carpzov. 4. *conf. 56. per tot. add. plura de effectu huius form. ap. Dn. Barbos. in dict. usufreq. in hac Voce.*

II.

INCONTINENTI quæ fiunt à Jure, inesse dicuntur, *l. lecta 40. vers. dicebam. ff. si certum petat. l. petens 27. C. de pactis. cap. officii 38. de elect.* [Quod procedit maximè in contractibus, cùm ea quæ incontinenti fiunt, ipsi contractui inesse censeantur. *l. 7. §. quinimò 1. cum seq. de pact.* Tiraquell. *de retract. §. 1. gloss. 18. num. 11.* Berlich. *part. 2. conclus. 41. num. 15.* Carpzov. *part. 2. constit. 33. defin. 5. num. 12.*] vid. Alexand. *conf. 90. Ferè omnis. num. 5. lib. 1.* ubi ait locum habere in iis, in quibus partes possunt de novo disponere, non autem in Judice, qui functus est officium, propter verbum, *absolvo* vel *condemno.* Anton. Gabr. *commun. lib. 1. tit. de præsumpt. conclus. 13.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancellar. gloss. 43. num. 54.* Marian. Antonin. *variar. resolut. lib. 1. resolut. 69. num. 5. & resolut. fin. casu 62.* Cardin. Tusch. *pract. concl. tom. 4. lit. I. concl. 81. per tot.*

[Limita, nisi uterque contrahentium consentiat, id enim vult textus *in d. l. lecta.* dum de actis agit incontinenti adjectis quæ certè non nisi utriusque consensu constant. *l. 1. §. 2. de pact.* Schultz. *not. ad quæst. 4. p. 2. volum. 2.*

Cap. XXXV.
De Incorporalibus.

Incorporalia dividi non possunt. *l. 2. §. & harum* 1. ubi Iason *num. 2. l. 72.* ubi Bart. *de V O l. 17. de servit.* neque ad numerum mobilium immobiliumve aggregari, *l. 15. §. in venditione* 2. ubi Iason *de judic. l. 7.* ubi Bart. *de pecul.* nisi per interpretationem, cùm pro subjecta materia id fieri necesse sit, quo casu plerumque pro immobilibus habentur. *l. 2. C. de servit. vid. l. 14. C. de SS. Eccles. l. 1. C. si. advers. transact.* Wesenb. *in parat. ff. de rer. divis. n. 4.* quapropter nec possideri nec detineri intelliguntur. *l. 13. §. 1. ff. de acquir. dom. l. 4. §. 27. ff. de usucap.* ideoque nec actione rei vindicationis peti possunt, licet aliis actionibus in rem vindicentur *tot. tit. ff. si serv. vind.* & simpliciter nec traditionem nec usucapionem recipiunt. Quod si tamen aliquando possideri legantur, veluti *in l fin. de itin. act. priv.* & tradi *l. 11. §. 1. l. 3. in princip. ff. de usufruct.* hoc de impropria & analogica possessione intelligendum erit: sicut plerumque particula *quasi* vel *veluti* improprietatem denotans adjicitur: Itaque cum Vlpianus *in l. 2. circa fin. de precar.* loquatur de possessione juris vel corporis, non in uno significatu possessionem accipit, sed respectu corporis propriè, respectu verò juris impropriè, Hegenit. *lib. 1. de possess. cap 3. num. 28.* Ex quo consequitur, quod jurium incorporalium illa quasi possessio non aliter induci ac acquiri dicatur, quàm sciente & patiente Domino, in cuius præjudicium acquiritur, *l. quoties 15. & l. fin. ff. de servit. l. 2. C. eod. ibiq; Dd.* Gail. *lib. 2. observ. 66. num. 4.* Covarr. *in cap. possessor p. 2. in princip. num. 8. de Reg. Iur.* Schurff. *cons. 84 num. 3. cent. 2.* vid. & Fridericum Mindan. *in tract. de interdict. 28. num. 70.* ubi ait, quod licet aliqui Doctores putent scientiam & patientiam in his casibus non adeo esse necessariam, sed sufficere ad acquirendam quasi possessionem jurium incorporalium ipsum usum absque scientia illius, cui præjudicium fit, hoc ipsum tamen limitat, modo usus ille fuerit pacificus, & ab eo, cui præjudicat, non impeditus, add. & Covar. *d. loc. n. 9. vers. ego vero.* Ex diuturno enim usu & maximè non clandestino, sed manifesto actuum possessoriorum præsimitur quidem scientia & patientia eius, contra quem exercetur, sed ista omnia cessant & eliduntur, ubi per actus contrarios prohibitionis, protestationis liquido de dispatientia constet, contra quem possessio vel quasi vult quæri, adeo ut etiam vel per unicum actum dispatientiæ possessionis acquisitio impediatur. Wesenb. 1. *cons. 18. num. 19.* Molin. *in Consuet. Paris. rubr. 1. de feud. §. 7. num. 19.*

Cap. XXXVI.
De Incrementis Juris.

Sententiæ Iuris paullatim admittuntur, *l. 11. §. 13. de legat. 3.* Bitsch *in prælect. 1. F. 8. §. 1. in fin.* Cuiac. *ad tit. C. de præd. & aliis reb. min. l. 13. ff. de LL.*

§. 1. Inst

§. 1. Inst. de fideicomm. hered. §. 3. Inst. de testam. ordin. & *§. item si quis 13. vers. sed Inst. de inutil. stipul. princ. Inst. de Codicill. §. 1. vers. antiquissimo. 1. F. 1. l. 18. §. 1. ff. de judic. §. caeterum 3. ibi. Praetores paulatim. Inst. de legit. agnat. success.* Exemplum est *in l. 9. de oblig.* & *act.* ubi cum quatuor tantum actiones filiosfam. datæ essent, postea omnes datæ sunt: aliud vid. *in l. 5. de manumiss. vind.* ubi cum diceretur dubitatum fuisse, an Consul apud se posset manumittere, post collata cum *l. unic. §. 2. de offic. Consulis*, nullam amplius hac de re dubitationem esse ibidem deciditur. Simile habemus in Lege Falcidia, cum enim initio pactis demum heredes hoc obtinerent, ut detrahere ipsis partem de hereditate liceret *§. 2. in fin. Instit. ad Leg. Falcid.* Tribunus plebis id quod usitatum fieri in civitate, traduxit in legem. Bachov. *add. §. 2. Instit. d. tit. in fin.*. His adde & *l. 10.* & *ult. C de advocat. divers. judic.* facit huc illud Cuiacii *lib. 3. Paul. ad edict. l. 4. de pact. p. 51.* ubi ait, quod vulgo fieri solet, sæpe abit in Legem & habetur pro facto vel pro dicto, etiamsi dictum aut factum non sit. *l. ult. C. de fidejuss.* quod haut mirum est: non enim consistunt exempla, unde cœperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissimè evagandi sibi viam faciunt, & ubi semel recto aberratum est, in præceps pervenitur nec quisquam sibi putat turpe, quod alii fuit fructuosum. Velleius *lib. 2. histor. cap. 3.* Hinc dicit Imperator *in praefat. Novell 74.* nullam Legem esse, quæ ab initio statim suffecerit & perfecta fuerit, sed omnes indigere multa correctione, ut ad naturæ varietatem & eius machinationes sufficiat. Eodem etiam modo se habet res quoad decrementum, ut enim paulatim jus civile crescit, ita & illud non nisi paulatim decrescere potest Cuiac. *in parat. C. tit. de bon. libert.* & *jur. patr.* exemplum vide *in §. 2. Inst. quib. alien. licet vel non. l. 4. ibi: hoc jure utentium. Novell. 89. in praefat. vid. infr. cap. seq.*

CAP. XXXVII.

De Indefinitis.

INDEFINITA æquipollet universali, *l. si servitus 24. ff. de serv. urban. praed. l. si ita relictum 43. l. pluribus 44. ff. de Legatis 2. l. si plures 98. ff. de Legatis 3. l. Iulianus 60. ff. de legat. 2. l si quis filio 6. §. 1. ff. de irrito rupto testam. l. 2. ff. de liber. & posthum. l. Caesar 15. ff. de publican. l. si quis 5. §. idem Iulianus 2. ff. de lib. leg. cap. solicitae 6. de maiorit. & obedient. cap. quia circa 22. de privileg.* Gloss. *verb. aliorum. in cap. ut circa. de elect. lib. 6.* Menoch. *cons. 97. à num. 154. & cons. 173. num. 16. cum seqq. & cons. 329. num. 24. & de praesumptionib. lib. 4. praesumpt. 21. num. 5. & praesumpt. 62. num. 7.* Mascard. *de probationib. conclus. 1181. num. 38.* [vid. Carpzov. *6. Resp.* 8. ubi elegans huius rei ponitur exemplum.] Pichard. *ad §. si eadem res. I. de legat. n. 43.* Thom. de Thom.

in florib. Legum. reg. 150. Covarr. *var. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 6. Cardinalis Mantic. *de coniectur. ultim. volunt. lib.* 3. *tit.* 4. *num.* 12. *& lib.* 7. *tit.* 5. *num.* 1. *&* 10. Menchaq. *quæst. usufreq. lib.* 2. *cap.* 30. *à num.* 28. Surdus *de aliment. tit.* 5. *quæst.* 1. *num.* 45. *&* 16. *& tit.* 8. *privileg.* 27. *& tit.* 9. *quæst.* 13. *num.* 10. 13. *&* 17. *& decis.* 188. *num.* 4. *& cons.* 216. *num.* 25. *& cons.* 244. *num.* 21. *& cons.* 308. *num.* 48. Brunor. à Sole *in locis commun. verb. definita* 2. Francisc. Leo *in thesaur. for. Ecclesiast. part.* 1. *cap.* 9. *num.* 24. Dn. Barbos. *in rubr. ff. solut. matrim. p.* 4. *num.* 49. Mari. Antonin. *variar. resolut. lib.* 3. *resolut.* 29. *num.* 6. Farinacius *in praxi crimin. p.* 4. *decis.* 69. *num.* 8. *& decis.* 458. *num.* 1. Cardinal. Tusch. *pract. conclus. tom.* 4. *lit. I. conclus.* 86. *&* 87. Francisc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *quæst.* 40. *num.* 8. Eman. Figueira de Negreiros *in introduct. ult. volunt. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 37. Octav. Glorit. *resp.* 6. *num.* 89. [Est enim tantæ potentiæ, quantæ universalis, *cap. sicut nonnulli* 1. *quæst.* 1. *Gloss. in cap. pastoralis. de donat.* Bartolus *in l. si ita. de aur. & arg. leg.* Cravett. *cons.* 86. *num.* 60. *vol.* 1. v. c. sic *in pr. I. quib. mod. toll. oblig.* dicitur obligatio tolli solutione eius, hoc est, omnis eius, seu totius eius, quod debetur. ita *in l.* 1. *ff. de testam.* testamentum definitur voluntatis nostræ justa sententia de eo, hoc est, de omni eo &c. Sic *in l.* 1. *C. de Iur. Emphyt.* legitur, ipsius rei id est, totius. Si c agere, est in solidum agere. *l.* 40. *solut. matrim. l.* 5. *C. de rei vind. l.* 3. *in pr. ff. de const. pec. l.* 28. *§.* 9. *de liber. legat. l.* 7. *in pr. de tutel.*]

Intellige primò axioma procedere, quando subest eadem ratio omnium sub indefinita comprehensorum, [*cap. ut circa. verb aliorum veneficiorum. ubi gloss. de Elect. in* 6. Dyn. *de Reg. Iur. num.* 8. *in proœm.* Decius *cons.* 243. *col.* 1. *& cons.* 388. *num.* 3.] Castrens. *cons.* 153. *Super primo. num.* 3. *vers. circa secundum. lib.* 1. *& cons.* 176. *Videtur, num.* 2. *lib.* 2. Alexand. *cons.* 26. *Consideratis verbis, num.* 3 *lib.* 4. Card. Tusch. *tom.* 4. *lit. I. conclus.* 86. *num.* 1. *&* 2. Covarr. *d. cap.* 12. *num.* 9. [non solum si proferatur à Lege, sed etiam si ab homine, & hoc ex interpretatione non necessitate verborum. Vasq. *lib.* 2. *contr. Iur. cap.* 31. *num.* 43.]

Intellige secundò, ut indefinita æquipolleat universali distributivè, non collectivè, Cardinalis Seraphin *decis.* 409. *num.* 9. [Abb. *in cap.* 2. *de coniug. Leprosor.* Oldr. *cons.* 100. Alexand. *cons.* 10. *col.* 1. *lib.* 1. *& in l. rescriptum. ff. de pact.* Hippolit. *sing.* 171. Ludov. Gomez

Comm.

Comment. ad rubric. Institut. de actionib. num. 4. Rolandus *conf.* 89. *num.*15. *lib.*3.

Intellige tertiò, ut indefinita universalis significationis vim obtineat; non ex propria vocabuli significatione, sed ex æquitate & benignitate quâdam, propter mentem disponentis, vel materiam subjectam, ut per Bartolum *in l.*1.*num.*3.*de Reg. Iur.* Covarr, *d.cap.*13. *num.*5. Menoch. *d.conf.* 97. *num.* 155. Rendin. *in promptuario recept. sentent. tom.*1. *tit.* 82. *num.*1. Corn. *conf.* 160. *num.*6. *in fin. lib* 3. Cardin. Tusch. *d. conclus.*86. *num.* 16. Hippol. Riminald. *in cap. quæ in Ecclesiarum. num.* 225. *de constitut.* Cardin. Mantic. *dict. tit.*5. *num.*1. Peregrin. *de fideicom. art.*7. *num.*55. [Adde & Bartol. *in l. si pluribus. de legat.*2. *& in l. qui ædificium. ff. de servit. urb. præd. per text. in l. si servitus* 23. *de servit. urb. præd.* ibi: *& humanius est verbo generali &c.* Corn. *conf.*138. *placet mihi col. fin. lib.*2. *& conf.*250. *lib.*3. *col.*3. *pr. & conf.*83. *eod. libr. & conf.* 224. *Considerata. col.* 6. *eod. libr.* Ludov. Gomez *in Comm. ad rubr. Inst. de action. num*- 4.] Et hinc jam facilè constat decidendi ratio, & concordia ad textum *in l. placet* 4. *de liber. & posthum. cum l.*2. *eod. tit.* quare scilicet institutio indefinita posthumi valet, & ad omnes posthumos porrigitur, etiamsi ex alia, quàm testator duxit, uxore nati sint; exhæredatio verò non ita, juxta *d.l.*2. Nam ultra rationem differentiæ inter odiosas, & favorabiles dispositiones, utrumque illud ex verosimili partis mente facilè colligitur: nam sicut pietatis paternæ officiũ postulat, quod filium instituens de omnibus intellexisse videatur, cùm affectus paternus omnem alium vincat, *l. ult. C. de curat. furiosi*, & notatur *in cap. afferte, de præsumpt.* ita eadem paterna pietas exigit, ut videatur pater exhæredare voluisse; notant omnes præcitati, & melius cæteris. Cov. *d. cap.*13 *num.* 9. *vers.* 8. *& vers.*14. Paleoth. & alii plures, de quibus Alphan. *collect.* 658.

Amplia primò, ut etiam indefinita negativè concepta vim habeat universalis, [Fulgos. *in l. jurisgentium.* §. *sed si fraudandi. per gloss. ibidem ff. de pactis.* Decius *in cap. nam concupiscentiam. not.*5. *de constitut.* Felin. *in cap. fin. de Treug. & pac. & conf.*3. *incipit, Et diligenter. col.*3. *num.*5. *p.*1. Ludovicus Gomez *in dict. rubric. num.*5.] Cuman. *conf.* 38. *Maritus. col.*2. *vers. ex adverso.* Decianus *conf.* 13. *num.*11. *&* 12. *lib.*1. Cardinalis Tuschus *dict. conclus.*86. *num.*15. *&* 16. ubi

ubi *num.25.* post Castrens. *cons.441. Ista quaestio. num.3.* subdit, quòd indefinita negativa aequipollet universali indistinctè. Riminald. jun. *cons.150. num. 53. cum seqq.* Octav. Glorit *Resp.3.part.1. num.153.* & procedit juxta vulgarem traditionem, quae docet, quod plus tollit negatio, quàm ponit affirmatio; negatio enim malignantis naturae est, & quicquid sequitur negat, Gloss. *verb. à suspensis, in cap. cum dilectus. de consuetud.* Gloss. *verb. non potest. in cap.1. de Reg. Iur. lib.6. gloss.1. in l. Iurisgentium. §.sed si fraudandi. ff. de pactis.* quos sequuntur frequentissimè scribentes per text. *in l. si is qui ducenta. §.utrum. ff. de rebus dub.* cum multis aliis, quae latè prosequitur Tiraquell. *de primogen. quaest. 24. num.12. & in l.boves. §.hoc sermone. ff. de verbor. signif.* latè comprobans, quod licet ex illo textu conditio, *si nupserit*, affirmativa, de iis nuptiis solum intelligatur, negativa tamen, *si non nupserit*, de omnibus intelligitur, ex text. *in l. si sic stipulatus 134. ff. de verbor. obligat.* notat *gloss. ult.* per text. *in l. hoc genus 105. ff. de conditionib. & demonstrat.* & in nostris terminis receptum comprobat Covarruv. *d.cap.13. num.7.* eoque exemplo demonstrat, quia qui dicit, homo nusquam currit, dicere videtur, nullus homo currit, & sic de similibus. [Imò indefinitam orationem affirmativè prolatam, aequipollere universali, non ex propria verborum significatione, sed ex humanitate & benigna interpretatione, negativam ex virtute verborum, non autem ex humanitate universali, testantur Fulgos. *in l. si servitus. num.3. vers. secundum Dd. ff. de serv. urb. praed.* Tiraquell. *in l. boves. §.hoc sermone. num. 5. vers. hincque prodit in septima limitatione. ff. de V. S.* Dec. *cons. 400. num. 5. vers. & hoc omninò dicendum est. colum.3.* Felin. *in cap.2. colum. fin. in sexta fallentia. extr. de treug. & pac.* Cagnol. *in l 1. num.8. ff. de Regulis Iuris.* Decian. *cons.1. num.61. vers. & indefinita. vol.2.* Cephal. *cons.46. Adhuc. n.14. vers. sic etiam indefinita. vol.1.*]

Amplia secundò, quod indefinita à lege probata vim habet universalis, cùm enim de ratione legis sit, quod in omnes, non in singulos dirigatur. *l. Iura 7. ff. de legib.* meritò indefinita à lege prolata vim habere dicitur universalis ex materia subjecta & legislatoris mente, ut bene notavit Gloss. *verb. aliorum, in cap. ut circa. de elect. lib.6.* quam sequuntur alii omnes *in princip.* huius axiomatis citati, unde quoque, & consequenter deducentes, idem dicendum

esse in

esse in statutis municipalibus,quia similiter ad omnes subditos diriguntur, & omnibus de municipio, non singulis dantur, ac subinde verba indefinita eorum æquipollent universali, ita Bart. *in l. omnes populi. num.* 57. *ff. de Iustit. & Iur.* Corn. *cons.* 106. *num.* 5. *&* 6. *lib.*3. Socin. jun. *conf.*118. *num.*3. *lib.*3. *& conf.*110. *num.* 3. *eod. lib.* Rolandus à Valle *conf.* 61. *num.* 28. *lib.*3. Decianus *conf.* 17. *num.* 20. *&* 21. *lib.* 1. Covarruv. *d. cap.* 13. *num.* 8. *vers. Quartò.* Cardinalis Tusch. *d. conclus.*86. *num.*17.

Amplia tertiò, in supplicatione, ut per Rolandum à Valle *consil.* 61. *num.* 28. *libr.* 3. Cardinalem Tuschum *dict. conclus.* 86. *num.* 19.

Amplia quartò, ut indefinita æquipolleat universali in contractibus, & renuntiationibus, quando verba sunt apta comprehendere, Roman.*conf.*251. *Clarissimè dicitur. num.*5. *vers. Respondetur.* Cardinalis Tuschus *dict. conclus.* 26. *num.* 20. Cardinalis Seraphin. *conclus.*1008. *num.*8.

Amplia quintò, in alimentis, Alex. *conf.* 171. *Viso processu. n.*4. *&* 5. *vers. superest. lib.*2. Card. Tusch. *d. conclus.*86. *num.*14. Francisc. Molin. *de rit. nupt. lib.*3. *q.*46. *n.*12. Sebast. Medic. *de reg. jur. reg.*2. *n.*7. *vers. alimentorum favore.*

Amplia sextò, in omni dispositione, Fulgos. *conf.* 130. *Gaspar. notarius. num.*1. ubi loquitur in calculis & computis, quia calculus de gestis & factis æquipollet universali, ut comprehendat omnia gesta & facta. Alexand.*conf.*36. *Viso themate. num.*8. *vers. sed ita est. libr.* 2. ubi agit in renunciatione facta feriis messium indefinitè, quia intelligitur quoad omnes causas, & *num.*9. de constitutione procuratoris indefinitè ad causas, qui erit etiam procurator in causa appellationis. Et in ultimis voluntatibus. *l. si plurib.* 44. *ff. de legat.*2. *l. si plures* 98. *ff. de legat.* 3. Surdus *consil.* 336. *num.* 7. *& consil.* 352. *num.*19. Stephanus Gratianus *discept. forens. cap.*685. *num.* 9. Item & in statutis, Covarr. *lib.*1. *var. cap.*13. *n.*8. Rendina *in prompt. recept. sentent. tom.*1. *tit.*82. *num.*1. Surdus *conf.*393. *num.*6. *& conf.*402. *n.*14. *& conf.* 426. *num.* 24. Stephanus Gratianus *d. cap.*685. *num.* 9. *&* 15. [& quod indefinita oratio comprehendat remedia tam ordinaria quàm extraordinaria ponit. Petr. à Placha *in epitom. delict. lib.* 1. *c.* 1. *num.* 7. *ante fin. vers. Qartò his tandem praenotatis.*] nisi statutum sit

correctorium vel odiosum. Osach. *Pedem.decis.*168. *num.*21. Surdus *cons.*430. *n.*24. Sebast. Medic. *d.reg.*2. *n.*11.

Limita primò, quando non est eadem ratio particularium contentorum, sub indefinita, quia tunc distinguitur ex ratione, etiamsi lex indistinctè loquatur, [exemplum evidens est *in l.*20. §.2. *ff.qui testam. fac. poss. add.l.*42. §. 2. *de noxal. act.*] ita Calderin. *consil.* 494. *circa fin.* aliàs.3. *de haret.* Signorol. *cons.*69. *num.*8. *vers. nihilominus tamen.* Corn. *cons.* 83. *Circa primum. num.*2. *lib.* 4. Fulgos. *cons.*75. *in fin.* Francisc. Niconiq. *in cap. quoniam contra. p.*2. *num.*775. *de probationib.* Covarruv. *d. cap.*13. *num.* 9. Peregrin. *de fideicommiss. art.*7. *num.*56. Cardin. Tusch. *d.conclus.*86. *num.*29. Menoch. *d.lib.*4. *præsumpt.*21. *num.*5. *& præsumpt.*62. *num.* 7. *cum seqq.* rectè inferentes, quòd licet deficiente similitudine rationis indefinita universali non æquipolleat, comprehendat tamen eos tantum casus, quibus ratio convenit. Cardinalis Mantic. *de conject. ult. volunt. lib.*3. *tit.*4. *num.* 12. Surdus *cons.* 430. *num.* 22. Sebastianus Medices *d. reg.* 2. *num.*7. *&* 12.

Limita secundò, in materia odiosa, vel pœnali, in qua indefinitam non æquipollere universali, resolvunt [Jason. *in l.*2. *num.*18. *ff. de liber. & posthum. ibiq.* Alex. *num.*5.] Bartol. *in d.l. si plures. num.*6. *in fin. vers. si verò cadit.* Card. Tusch. *d. conclus.*86. *num.*28. Francisc. Molin. *d.lib.*3. *quæst.*85. *num.* 59. Sebast. Medices *d. reg.* 2. *num.* 16. Menoch. *cons.* 97. *num.*155. Surdus *cons.* 430. *num.* 21. *& cons.* 431. *num.* 70. Stephanus Gratianus *cap.* 650. *num.* 10. *tom.* 4. Sed rectè Covarr. *d. cap.* 13. *num.* 10. *vers.* 12. docet, quod si de mente constet, sive favorabilis sit materia, sive odiosa, semper indefinita universalis habet significationem, si mens deficit, neque etiam in favorabilibus id operabitur, Bartolus verò hanc communem distinctionem rectè procedere ait in casu dubio, quando scilicet de mente expresè non constat, tunc enim ex rationis paritate in favorabilibus possumus mentem conjecturare, in odiosis non ita, ut patet ex iis, quæ circa exhæredationem filii, & institutionem posthumi supra notavimus, & ipse Covarr. fatetur,

[Limita tertiò in materia contingente, *l.*42. §. *ult. de noxal. act.* ut enim habet canon Logicus: Propositio indefinita in materia contingenti habenda est pro particulari Arist. *περὶ ἑρμηνείας cap.*8. C.J.A. *de pro-*

de procurat. thes.7. ubi exemplum: Sic propositio illa: *Qui vim facit, dolo malo facit. l.2. §. 8. de vi bon.rapt.* Limitanda est, ut intelligatur de ea, quæ incidit in edictum de vi bonorum raptorum: Esse enim vim aliquam sine dolo, & extra eam, qua quis in edictum istud incidit, manifestum fit *ex §. ita tamen. Instit. de vi bonor. rapt. l.3. §. 2. Ne quis eum qui in jus voc.* Locam. *fasc.5. ἐναντίον.* 8.]

Limita quartò in probationibus, in quibus indefinita vim universalis non habet, quia scilicet id postulat ratio materiæ subjectæ, in qua regula certissima est, quod probationes debent esse concludentes, *l.neq. natales* 10. *C.de probationib. cap. in præsentia eod. tit.* Unde cùm indefinita ex sui proprietate universalis, significationem non habeat, sed ex benigna interpretatione, atque ita ex conjectura voluntatis, minimè in materia probationum debet sufficere, ut docuit Innocent. *in cap. audiris.de præscript.* quem sequuntur Felinus. *num.* 24. & Parif. *num.16.* & alii communiter ibi teste Covarruv. *d. cap.13. num.* 10. idem etiam tenent Andr. ab Exea *in cap. cum omnes. num.3.* & *ibi* Anton. de Burgos. *num.323. de const.* Alexand. *conf.110. num.2. vers. & expressiùs. lib. 1. & conf.68. Et viso. num.8. & conf.* 108. *In causa. num. 13. vers.præterea. lib. 2. & conf.112. In causa dominorum. num 4. lib. 7.* Menoch. *d. cap. 30. num. 27.* Rebuff. *de reprobat. testium, num.* 110. Brunor. à Sole *d. verb. indefinita. num.1.* Mascard. *de probationib. conclus.1199. à num.19. & concl.1205. num.20.* Surdus *decis.263. num.10.* Rendin. *in promptuar. recept. sent. tom.1. tit. 82. num. 2.* Morl. *in Emporio Iuris Civilis. tit. 11. in prælud. num.55.* Cardinal.Tusch. *d. conclus.86. num.31. & 39.* Rot. *decis.509. num.5.* apud Farinac. *p.1. recent.* Cardin. Seraphin *decis.490. num 1.* ubi *decis. 544. num.1.* disputat, an indefinita æquipolleat universali in confessione, Sebastian. Medices *d. reg. 2. num.13.* Stephan. Grat. *d. cap. 650. num. 6. cum seqq.* [Quid in testibus & instrumentis dicendum sit. vid. Jason. *in l. non hoc. num.* 14. *C. unde cognat.* Marsil. *sing.* 171. Villalob. *in commun.opin. lit.L. num.23.* Monticell. *in repet. test. pag. 431. col.2. vers.pen.* Jos. de Grass. *decis.82. num.13.* Pacian. *1. de probat. cap.35. num.20.*]

[Limita quintò, quando de præjudicio tertii ageretur, vel de privando quem jure suo. Grat. *conf.16. num.12. & conf. 122. num.17. lib.1.* Crot. *conf.94.n.26.* Olasc. *decis. Pedem.195.*]

CAP. XXXVIII.

De Indemnitate.

Indemnitatis promissio in maleficiis locum non habet. Bartolus *in l. si à reo* 20. *§. ultim.* per illum textum *de fidejuss.* Glocken. *de collectis. cap.* 17 *numero* 283.

CAP. XXXIX.

De Indiciis.

Axioma I.

Indicium unum alio contrario fortiore tollitur. Alex. *cons.* 77. *In causa circa fin. Volum.* 1. Angel. *in l. injuriarum. §. si quis de honore. de injur.* Baldus *cons.* 302. *Vers. inter. circa fin. Volum.* 2. Fulgos. *cons.* 173. *In causa.* Hippolit. *in practic. crim. §. diligenter. num.* 194. *& seq.* Blanc. *in pract. crim. §. datis. de defensionibus.* Mascardus *de probat. conclus.* 225. *num.* 15. *conclus.* 882. *num.* 15. Et plura vincunt pauciora. Masc. *de probat. conclus. ult. num.* 15. & verisimiliora semper sunt præferenda. Bursat. *cons.* 153. *num.* 45. Farin. 1. *cons.* 40. *num.* 71.

II.

Indicia duo levia faciunt unum indicium grave. Farin. 1. *cons. crim.* 5. *num.* 103. Corrad. *in pract. tit. de negat. crim. & torment. num.* 29. adeò ut sufficiat ad torturam, ne dum ad transmittendam inquisitionem, quia ad torquendum si non prosunt singula, multa juvant. Grammat. *decis.* 34. *num.* 35. Cephal. *cons. crim.* 32. *num.* 16. Gigas de crim. læs. maiest. *lib.* 2. *tit. quom. & per quos crim. læs. maiest. probatur. quæst.* 25. *in fin.* Hinc Indicia plura dubitata facere unum indicium indubitatum ad condemnandum sufficiens confirmant. Bald. *in l. fin. num.* 2. *Vers. sed quando. & Vers. item ponit. & num.* 3. *Vers. patet igitur. ibiq. etiam* Alberic. *num.* 2. *C. de probat.* Brun. *de indiciis & tortura. part.* 1 *quæst.* 10. *num.* 3. *Vers. quandoque tamen.* Iustin. Bonderan. *cons. crim. diVers.* 54 *num.* 30.

Declara procedere I. quando plura indicia, ex quibus generari debet, unum sint gravia & valde proxima, non verò levia vel remota. Brun. *de Indic. p.* 1. *q.* 4. *num.* 3. *Vers. quod intellige.*

II. Quoad pœnam pecuniariam, non verò corporalem. Gandin. *in tit. de præsumpt. & indic. indubit. num.* 2. Farinac. 1. *cons.* 10. *num.* 17. *& in addit. eius Cent. lit. F.* Bonderan. *d. cons. crimin. diVers.* 54. *num.* 32. *lib.* 2. Vnde indicium unicum remotum non sufficere, ut tortura locum habeat, aiunt Bartol. *in l. fin. num.* 6. *& ibi* Blanc. *ff. de quæst.* Bossius *in tit. de indic. num.* 71. Iohan. de Amic. *cons.* 127. *num.* 26. *& cons.* 131. *num.* 6. sed ut sufficiens sit, debet esse legitimum & legibus probatum, nec merè ex arbitrio & opinio-

opinione privata judicis dependere, ut patet ex Const. crim. Imp. *art.* 20. Paris. *cons.* 151. *n.* 14. *p.* 5. Cach. *decis.* 19. *n.* 56. Hippolit. de Marsil. *cons.* 15. *lib.* 1. Regner. Sixt. 2. *cons. Marp.* 16. *n.* 110.

III.

Indicia cessant cessante causa delicti. Farinac. 1. *cons. crim.* 56. *num.* 13. ratio, quia præsumitur sine causa delinquere. Bart. *inter cons. crim. divers. cons.* 8. *num.* 8. Foller. *inter eadem consilia* 138. *num.* 13. *& in pract. crimin. in verb. idem quod sororem venenavit. post num.* 19. Grammat. *cons.* 42. *n.* 10. *in fin.* Cason. *de indic. & tortur. tract.* 1. *cap.* 9. *num.* 2. Farinac. *in tit. de indic. & tortur. q.* 52. *n.* 150. *lib.* 2.

IV.

Ex Indiciis violentis nemo potest condemnari. Grandin. *tract. de Malefic. tit. de præsumpt. col.* 2. Boer. *decis.* 146. *num.* 6. huc faciunt *cap. literas* 14. *in fin. de præsumpt. l. fin. C. de probat. l. absentem* 5. *ff. de pœnis. cap. quia verisimile. de præsumpt.* Mascard. 3. *de prob. conclus.* 1222. Declara scilicet in criminalibus, quia regula est, quod solis præsumptionibus nullus condemnetur. Iohan. de Anan. *cons.* 17. *num.* 3. videlicet pœnâ ordinariâ, indicia autem sunt præsumptiones, & iisdem æquipollent. Alexand. *consil.* 124. *num.* 7. *lib.* 6. seu adminicula, quæ de se non probant. Mascard. *de probat. conclus.* 55. Bœkel. *de public. judic. disquisit.* 2. *num.* 5. *vide plura infr. lit. P. cap. Præsumptio.* Vnde indicia etiam indubitata per torturam reiteratam demum purgari. dixit Alberic. *in l. edictum. num.* 2. *ff. de quæst. & in rubr. C. eod. num.* 9. quod tortus persistens puram veritatem dixisse præsumitur. Cæpoll. *cons.* 32. *col.* 1. *vers. hoc potest dici.* Boer. *decis.* 163. *num.* 15. Grammat. *decis.* 8. *num.* 9. *& decis.* 96. *num.* 2. Boss. *in tit. de confess. num.* 28. *& in tit. de confess. per tort. num.* 26. Natt. *cons.* 202. *num.* 9. Hippolit. *cons.* 64. *num.* 2. Laurent. ab Occa *cons.* 60. *num.* 31. Farin. 1. *cons.* 25. *num.* 45.

V.

Indicia certa, quæ jure non respuuntur, non minorem probationis fidem quàm instrumenta continent. *l. Indicia* 19. *C. de rei vind.* Angel. *in singular. verb. Indicium. num.* 3.

CAP. XL.

De Indifferentibus, Identitate, uno, separatis.

Eadem quæstio est, cùm vel res eadem iterum petitur, vel eadem est causa petendi. *l.* 7. *& l.* 11. *§.* 4. *de Except. rei judic.* ubi Wesenb. *in parat. num.* 3. Hæc regula non caret difficultate: quid enim si mutatis personis eadem movetur actio, aliud ne an idem est judicium? Idem certè esse vult Pac. *in Anal. Cod. de Ed. num.* 3. contrà verò aliud esse disputat Cuiacius *ad l.* 75.

de jud. ibi: *Iudicium aliud est si mutetur. per l.64. §.1. de jud.* Declarationis causa res facile distinctione compescitur, aliud est totum integrale, aliud essentiale; illud mutatur mutatis partibus, hoc non mutatur. *argum. l.76. de jud.* Adde *l.30. de usucap.*

CAP. XLI.

De Indigenis.

Indigenæ in officiis præferendi sunt peregrinis, *l.11. C. de Episc. & Cler.* quod intellige procedere, quando scilicet habiles sunt ad munera sustinenda. *l. ut gradatim 11. §.1. de mun. & hon. l.1. §.pen. Quod cujusque universit. nomine*: hinc cùm Germania nunquam egena fuerit magnorum ingeniorum, factum, ut Carolo V. inter cæteras conditiones, sub quibus ipsi Imperium delatum, etiam hæc fuerit: ut negotiis publicis præficiat non exteros, verum Germanos ex nobilitate delectos: item quod Senatum in Imperio debeat constituere ex Germanis delectum, teste Sleidano *lib.1. Comment.* ratio, quia insita patriæ charitas haud facilè indigenam ad malum deviare sinet. Verùm huic regulæ & Germanis moribus vehementer repugnare videtur. *l.4. ff. de Adsessorib.* Ex qua lege manifestum fit, neminem in sua patria debere assessoratus vice fungi. Verum sciendum est, agi ibi de Assessoribus præsidum, quorum officium consistebat in cognitionibus causarum, postulationumque item decretis Edictisq; judicum concipiendis, hinc ne igitur amicitia aut consanguinitate judicia corrumperentur, ne quis in patria assideret, constitutum est, quæ specialis in assessoratu ratio mutata jam Reipublicæ forma generalitet vim suam exercere nequit.

CAP. XLII.

De Indigno.

Axioma I.

Qui indignus est ordine inferiore, multo minus superiorem merebitur. *l.4. ff. de Senat. l. non debet 21. de Reg. Iur.* Concennat. *quæst. jur. singul. quæst.3. num.8.*

II.

Indignus est beneficio dispositionis, qui diametraliter contra dispositionem peccat, eamque contemnit. *l. auxilium 37. §. ult. ff. de minor. gl. in l.fin. §.fin verò postquam. C. de jure delib.* Gail.2. *observ.138 num.2.* Indignus enim judicatur, qui deliquit, *dict. l. auxilium.* adeò ut si ex dolo conventus aliquid præstiterit, à cæteris tamen doli participibus nihil possit recuperare. *l.1. §.14. ff. de tutel. & rat. distrah.* unde & ingratus ob ingratitudinem se beneficio indignum reddere dicitur. *tt. de ingrat. liber. l. liberi. l. omnimodo 30. C. de inoffic. testam. l. ult. C. de revoc. donat.*

III. Ab

III.

Ab indigno ablatum fiscum sequitur, *l.8. §. meminisse 1. ff. de inoff. test. Eel. cap.7. Harm. cap.5. num.7.* quod toties habere locum ait Costal. *in adverf. p.2. d. l.8. §. meminisse.* quoties aliqua culpa, in eo à quo aufertur argui potest. Si enim nulla illius culpa detegitur, fisco non applicabitur, sed heredi competet. *l.4. C. de hered. instit.* Bartolus *post gloss.* itidem si indignitas favorem alicuius respiceret, illi applicatur commissum, non fisco. *l. penult. de Legatis.*

Cap. XLIII.

Indirectè.

Per indirectum non est concedendum, quod directo est prohibitum. *cap. cum qua una. de Reg. Iur. in 6.* Hartm. & Dd. *in l. Seius & Agerius 27. ad Legem Falcid.* Gail. *2. observ. 145. num.6. ubi exemplum. l. contra Leges. de LL.* Gilcken. *ad l. quisquis 16. C. si cert. pet. num. 2.* Barbat. *cons. 45. in fin. Vol. 2.* Fulv. Pacian. *1. cons. 164. n.4.* Hoc scilicet ita regulariter verum, sæpius tamen fallit: indirectè enim aliquando, oblique & in consequentiam aliquà licent, & consequimur, quæ directè & per nos non obtineremus. *l. 82. §. 2. in fin. de Legat. 2.* ita ex persona alterius aliquando quis consequitur, quod per se non posset. *l. si emancipati. in gloss. 1. per* Bartol. & Dd. *qui regulam hanc iis similibus & exemplis illustrant. C. de collat.* Reiger. *in voce factum. num. 29.* ita facere quis aliquando per alium potest, quod non potest per se. Gloss. & Doctores *in l. ultim. verb. accommodaverit. Cod. de pactis.* Reiger. *dict. loc. num. 31.*

Cap. XLIV.

Indistinctè.

Quæ indistinctè proferuntur, generaliter & sine distinctione sunt exaudienda. *l. de pretio 8. ff. de publ. in rem act. l. 1. §. generaliter 1. ff. de Leg. præst. l. 1. §. ait ergo 2. ff. quæ in fraud. cred. l. Iulianus 60. ff. de Legat. 2.* Vell. *3. consil. 17. num. 29.*

Cap. XLV.

De Individuo & Indivisibili.

Axioma I.

Individua ea esse dicuntur, quæ si separentur commodum & utilitatem tantam non afferrent, quantam afferunt conjuncta. *l. quod autem 11. §. fin. & l. seq.*

& l. seq. ff. de in diem addict. l. cùm eiusdem 34. §. interdum 1. ff. de adilit. edict. l. si quis aliam 46. ff. de solut. Bart. *in l. si non sortem. §. si centum. ff. de cond. indeb.* Hinc ea, quæ sunt individua & communia pluribus, & illis in solidum, tametsi cuique pro sua parte indivisa competere certum est. *l. 2. §. ex his ff. de verb. obligat.* Iohan. Anton. Lanar. *cons.* 59. *num.* 31. Vnde & jure constitutum, ut quæ sunt individua communia, & pluribus in solidum competentia, unum per se, quantum ad jus seu substantiam attinet, judicari sive intelligi sine altero non possit. *l. si ita scriptum* 13. *§. regula* 1. *ff. de liber. & posthum.* Bald. *in l. quidem. num.* 18. *vers. & confirmatis. C. de jure delib.* idem *in repet. l. edita. num.* 94. *C. de edendo.* ubi infert, quod libellus intelligatur esse unus, etiamsi ob res plures & diversas agatur, quoties eâdem actione, aut ex facto eodem omnes petuntur, quod idem refert & sequitur Socin. *cons.* 26. *num.* 1. *& seq. vol.* 4. Ex hac obligationis individuitate inde etiam sequitur, quod unius exactionis condemnatio non possit non trahi ad alterum. *cap. si quis objecerit* 7. *cap. si quis prabendas* 15. 1. *quæst.* 3. Iason *in l.* 2. *C. de judic.* imò etiam ea, quæ insequuntur, regulariter ex eadem individuitatis natura, ut plenè persequitur Cravett. *in repet. l.* 1. *limit.* 20. *ff. de Leg.* 1. Sic transactio super re una interposita ad alia connexa trahitur, tametsi horum nulla prorsus facta sit mentio. Gloss. *in cap. accusans de haretic. in* 6. Castr. *in l. si de certa. C. de transact.* Crot. *in l.* 4. *§. Cato. num.* 124. *vers. tertio facit. ff. de verb. oblig.* eademque ratione, quæ cum tutore uno facta est transactio, ad aliorum utilitatem in individuis trahitur. Iason *in l.* 1. *notab.* 2. *C. de transact.* & similiter appellatio unius, aliis etiam condemnatis in individuis sive rebus communibus prodest, cùm pro omnibus eadem defensionis causa sit. *cap. pen. de appellat. l. omnibus. ibiq.* Iason *notab.* 3. *C. de his quib. ut indign.* vid. Vult. 3. *cons. Marp.* 3. *num.* 35.

II.

Indivisa & connexa unum & idem esse existimantur. *l. quod concla ve. ff. de damn. infect.* Pacian. 1. *cons.* 139.

III.

Indivisibile semel factum divisibile, postea indistinctè divisibile manet, quod in terminis feudi Regalis, respondit Socinus *consil.* 68. *volum.* 1. *& consil.* 165. *num.* 18. *volum.* 2. Schrader. *de feud. p.* 8. *cap.* 8. *num.* 41. *vers. duodecimo.* Vult. *d. cons. num.* 246.

Cap. XLVI.
De Indulgentia.

Quæ per indulgentiam fiunt, juris vigorem non obtinent, nec præjudicium possunt creare. *l.* 1. *de const. Princ.* Arnis. 2. *relect. polit. cap.* 6. *sect.* 3. *num.* 6. vide plura de hac re *infr. in fin. lib.* 14. *cap. de privilegiis.*

Cap.

CAP. XLVII.

De Induſtrio,

Induſtrius ſemper præſumitur ditari & locupletior fieri quotidie, *Cornel. conſ* 199 *ad evidentiam lit q. verſ. nec obſtat. Vol.* 1. Bald. Salicet. *in l. ſi defunctus. C.arbitr.tutel.* Pacian. 1.*conſ.*117.*n.*5.

CAP. XLVIII.

De Inepto, Ridiculo.

In omni diſpoſitione ſenſus ineptus & ridiculus vitandus *l.* 86.*de hered. Inſt. l.* 100.*de Condit. & demonſtrat. ubi vid.* Cujac.

CAP. XLIX.

De Infamia & Infami.

Axioma I.

Infami dignitatis portæ non patent. *cap. infamibus.* 87. *de R. I. in.* 6.*l* 38.*C.de decur.l.cum Prator.*12.*§.non autem* 2 *ff.de. judic. l.*2.*C.de dignitat* Carpzov. *deciſ.* 17. *num.* 7. Vbi exemplificat in materia de poſtulando (ſcil pro alio) *gl.d.l.* 2. aſſidendo *l. liberti.* 2. *de offic. aſſeſſ.* judicando *d. l. cum Prator.* 12. *l.Caſſius.* 2. *ff. de Senat. gl. in c. cum deputati.* 16.*de judic.l.judices* 12.*C. de dignit.*procurando *l.reum.*6.*C. de procurat.cap.infames. cauſ.* 3. *q.* 7. *gl. in d. c. cum deputati.* 16. *in verbo. rationis.* Alviſ. de Albert. *ſing.* 47. militando *l.*3.*C.de re milit. l.*2.*§. ignominia ff de his qui not.infam.* vel ſi pro Principe & ſupremis tribunalibus agere vellet. Roman. *ſing.* 814. *per l. nemo Præfectus.* 5. *C. de dignitat. arg. l. ſed & milites* 8. *§.* 9. *ff. de Excuſ. tut.* Covar. *pract. quæſt.c.*19. *concluſ.*1.

Amplia primo hoc non tantum locum habere in juris, ſed etiam facti infamia *d. l.* 2. *C. de dignitat.* hoc eſt ea quæ licet revera infamem non faciant, opinionem tamen alicuius apud bonos gravat verecundiamque onerat *l.* 13. *l.* 17. *C. ex quibus cauſ. infam.* add Roman. *conſ.* 297 *in caſu iſto poſt. med. verſ. quoad ſecundum. ubi Apoſtill. in verb. incurreret.* Vnde non tam infamem infamia juris ex Bart. *in l. cunctos populos C. de ſumm. Trinit. per l. ſciant cuncti.* 25. *C. de probat. cap. teſtimonium. cap. licet ex quadam de teſtib. cap. præterea de teſtib. c&c.* quam infamia facti à teſtimonio dicendo poſt Bart. *in d l. cunctos num.*12. *Iaſ. ibid. in lectura.* 1.*num.* 70.Iul.Clar.*lib.*5.*§ fin.n.* 13.*quæſt.*24. repellit Honthem.*lib.* 1 *de art. Notar. c.* 35. *n.* 6. quod de jure Canonico admittit Vinnius *diſp.* 16. *ad proceſſ.judic. th.* 1. *num.* 11. in terminis vero juris civilis hoc via ſuſtineri poſſe,

propterea quod certi demum infames illo jure à testimonii dictione arceantur, concludit.

Amplia secundo quod procedat non solum ut repellatur quis à dignitate obtinenda, sed & obtenta *l. 8. C. de decur.* Castrens. *cons.* 180. *super eo quod n. 3. lib. 1.*

Limitationis tamen loco declaratur hoc axioma, quod id tum demum procedat 1. quando fuisset lata sententia privativa, vel in casu privationis ipso jure lata declaratoria Zabarell. *cons.* 129. Excipe I. nisi infamis infamia facti innocentiam suam purgaverit. *c. accusatum de simonia.* II. si annus lapsus postquam accusatus, denunciatus aut inquisitus fuit, causa tamen citra accusati culpam remanente indecisa. *d. l. reus delatus. 7. ff. de muner. & honor. quam refert. & sequitur gl. in c. omnipotens de accusat* III. si delectus personarum non esset *l. eos 12. ff. de decur.* tunc enim in subsidium infames infamia facti bene admitti possunt.

II.

Infamare nocentem jure est permissum *l. eum qui 18. in pr. ff. de injur.* quod intelligendum esse de eo, qui aliquem de vero, sed obscuro ad huc crimine pœnâ & vindicta publica digno infamat, ut scilicet flagitium ejus dispalescat & publicè à Magistratu coerceatur *per text. in l. un. Vers. sane quis C. de famos. libell. l. 3. C. de offic. Rector. Provinc.* post Gail. *lib. 2. obs.* 99. Myns. *cent. 4. obs.* 4. Fachin. *lib. 9. contr. jur. cap.* 10. Matth. Coler. *de process. Executiv. p. 1. c. 8. num.* 79. Cujac. *in lib. 55. Pauli ad edict. pag.* 78. & Donel. *lib. 15. comment. c. 24. pag.* 448. Bronehorst. *cent. 4. ναρτιο φανῶν. assert.* 77. declarat Bocer. *de Investit. feud. cap. 5. n. 97.*

III.

Infamiæ pœna gravis est. Clar. *§. fin. quæst. 72. in pr. &* comparatur periculo mortis *l. 9. de manumiss. Vindict. l. 5. ibiq. gl. ff. de Var. & extraord. cognit.* Alex. *cons. 133. num. 8. lib. 6.* Hartm. Pistor. *1. quæst. 30. num.* 28. Ideoque Crudelis dicitur qui famam suam negligit, & qui in jure infamatus non venit ad se purgandum, fateri videtur delictum, super quo infamatus, & recte condemnari potest. Panorm. *in c. Veritatis 27. cum seq. de dol. & contum.* vid. tamen distinctionem elegantem apud Gail. *2. de P. P. c. 7. n.* 22.

IV.

Infamis in uno loco dicitur infamatus ubique *c. postulasti. de for. compet.* Feder. de Sen. eitat. apud Tusch. *pract. concl. lit. I. concl.* 110.

V.

Infamia neminem sequitur ob defensa negotia publica patriæ suæ *l. 9. ff. de his qui not. infam.*

VI. Lege

V I.

Lege non convitio alicuius infamia quis notatur *l. 1. & tot. tit. ff. de his qui not. infam.* Nullius enim honor aut dignitas denigrari potest injuria sive contumelia alterius, qua premitur *l. unic. C. de famos. libell.* Donell. *lib. 15. comment. cap.* 38. *pag.* 504. *vers. nihil agit voluntas*, etiamsi convicium illud contemnatur *pr. Inst. de injur. & l. 1. in pr. ff. eod.* Bocer. *de investitur. feudi. c.* 5. *n.* 97.

V I I.

Infamiæ nomen non retinet qui malæ fuit famæ, si nunc est bonæ. Bald. *in l. 1. infin. C. locat.*

V I I I.

Cessante infamia cessat effectus ejus *l. reus. 7. ff. de muner. & honor. fac. l. qui ex libertate 26. ff. de liberal. caus.* Ludov. Gomez. *in §. rursus de Action. n.* 25.

X I V.

Infamiæ quando fit mentio in dubio de infamia juris intelligi debet. Panorm. *in c. super his* 8. *n.* 2. *de pœn. per cap. cum dilectus 2. de ordin cognit.* vid. Honthem. *lib. 1. de art. Notar. c.* 35. *n.* 5.

X.

Infamatus amplius infamari non potest *l. 2. C. ut intr. certum temp.* Speculat. *in tit. de accusat. §.* 6. *n.* 33. nec libellus famosus diei potest quandocunque infamari non potest *l. un. C. de famos. libell. c. qui in alterius famam.* 1. 5. *q.* 1. Farin. *consil. crim.* 30. *n.* 135.

Cap. L.

De Infante.

Axioma I.

Infantem excusat innocentia consilij *l. infans. 12. ff. ad L. Cornel. de siccar.* facit quia talis ætas quicquid videt, ignorat. *l. 1. C. de fals. monet. vid. qua not. in l. quod infans* 66. *ff. de rei vind. & l. sed etsi.* 5. *§. pen. ff. ad L. Aquil.* Vnde nihil etiam scire præsumitur, nec præscriptiones adversus eum currunt. *l. 1. & tot. tit. C. de bon. poss. furios. infant. ubi* Wesenb. *in parat.* Ita leges civiles crudele esse dicunt, ut infantes omnis tum culpæ tum doli incapaces peccasse intelligantur *l. si quis testamenti* 33. *§. Leges 1. C. de inoff. testam.* Hartm. Pistor. 1. *quæst. pract.* 32. *n.* 29. Sic infantem qui fari non potest non multum à furioso distare, neque ullum habere intellectum ex *§. furiosus.*

 Inst.

Inst. de inut. stipul. colligit Phil. Matth. *in l.* 5. *de R. I. n.* 5. quare nec infantis ullus esse ususfructus dicitur usque dum infantiam excesserit *l.* 1. 2. *§.*3. *l.*68. *in pr. ff. de Vsufr. l.*41 *§.*4. *de legat.* 1. hoc tamen intellige, quod licet ex infante nulla percipiatur utilitas, & ita factum utendi fruendi non sequatur, jus tamen utendi fruendi eo homine qui jam infans est, constitui & retineri possit. *dd. ll.* hine si Vsusfructus infantis ita constitueretur, ut intra infantiam tantum sit & finita infantia finiatur, tum revera ususfructus nullus erit C. I. A. *lib.* 7. *tit.* 1. *th.* 21. quo fit quod nec infantes donare possint, cum intellectu & προαιρέσει destituantur. Et licet aliqui fari possint, non tamen intelligunt quibus, quando, & quantum dare oporteat, & ubi honestum sit, aliosque modos, qui donationem rectam consequuntur, non attendunt, quæ omnia tamen ab homine liberali exigit. Aristot. 4. *Eth. Nicom. c.* 2. Ita etiam nec infanti hereditas proprie acquiri dicitur tutore autore, sed per tutorem: siquidem tutor nullo infantis actu interveniente, solus omne aditionis istius negotium expedit, per ea quæ not. Cujac. 1. *obs.* 34. & Phil. Matth. *in l.* 5. *ff. de R. I.* licet jure singulari ex causa peculiari per servum possessionem acquirere dicatur *l.* 1. *§. item. l.* 32. *in fin. ff. de acquir. poss.* Infantis enim servus peculium retinet, quod à patre ejus non est prohibitum *arg. l.* 3. *§. item. ff. de pecul.* Hegenits. *lib.* 1. *de possess. c.* 3. *n.* 36.

CAP. LI.
De Inferiori.

Axioma I.

Inferior non potest permittere quod superior prohibet. *c. cum inferior.* 16. *de major. & obed. l. nam magistratus.* 4. *de arbitr. c.* 1. 2. *dist.* 10. Bart. Bald. Alber. Castr. Iaf. & Dd. *in l. cunctos populos C. de Summ. Trin.* Bald. *in Auth. ad hac col.* 2. *C. de Vsur. & l.* 2. *q.* 4. *eod. tit.* Roland. à Vall. *cons.* 96. *n.* 49. *Vol.* 2 Cephal *cons.* 549. Laurent. Tennin. *intr. Cautel. cautel.* 94. *num.* 31. ratio quia Inferior locus servit superiori *l. in summa* 2. *in princ. de aqu. pluv. arc.*

II.

Inferiore qui gradu indignus multo minus superiore vide *supr. cap. Indignus.*

III.

INFERIOR non potest tollere legem superioris, *l. formam,* 2. *C. de officio prafecti prator. cap. cum inferior, de maior. & obed. Clem. ne Romani. de elect.* [*c. inferior.* 4. *dist.* 21. Melander. *in process. Cam. Nic. Meurers. p.* 1. *c.* 7. *n.* 54. *fol.* 137. *in f. Vant. de nullitat. sent. tit. ex defect. processus.* 13. *n.* 12.] gloss. *verb. figurâ in cap. fin. de haretic. lib.* 6.

lib. 6. gloss. *verb. mandamus, in Clem. sæpe, de verb. signific.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 147. ubi intelligit, nisi maior subjiceret se jurisdictioni minoris, & ab eo judicari vellet, Bart. *in l. omnes populi, col.* 4. *vers. sed hic dubitatur, ff. de iustit. & iure*, Brunor. à Sole *in locis communib. verb. inferior* 4. Azeued *l.* 2. *n.* 56. *tit.* 14. *lib.* 4. *nova Recopil.* Menoch. *quæst. illustr. cap.* 35. *n.* 10. *cum seqq.* Surd. *cons.* 58. *n.* 6. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 45. §. 1, *n.* 69. Cardos. *in praxi iudicum. & Advocator. verb. lex. n.* 9. Carol. de Grassis *de except. except.* 1. *n.* 5. Gutier. *alleg.* 1. *n.* 26. Ioan. Maria Nouar. *quæst. forens. lib.* 1. *q.* 56. *n.* 11. Mangil. *de imputat. q.* 51. *n.* 7. Non licet enim inferiori contra factum superioris dispensando venire, *l. pen.* § *pen. ff. de aqua pluvia arc. l. ille à quo*, 13. §. *tempestivum*, 4. *ff. ad Trebell. l. nam & magistratus*, 4. *ff. de arbitr. cap. litteras*, 13. *de restit. spoliat. cap. super eo*, 4. *de vsuris, cap. ut nostrum*, 56. *de appellationib.* Surd. *cons.* 558. *num.* 2. Vnde non licere inferiori concedere salvum conductum damnato per superiorem, resolvunt Grammat. *voto* 25. *num.* 11. Herculan. *in tract. de caution. de non offenden. cap.* 37. *rub. de salvo conduct. num.* 8. Menoch. *cons.* 109. *num.* 227. Farinac. *in praxi crimin. quæstion.* 29. *num.* 88.

Intellige, nisi aliter ex causa factum sit, propter quam licet inferiori contra factum superioris venire, arg. text. *in l. si hominem*, 30. *ff. mandati.* Innoc. *in cap.* 1. *de constitut.* ubi singulariter voluit, quod inferior ex causa potest transgredi Iura, quod latè prosequitur idem Felin. *sub. num.* 49. *vers. septimò fallit*, Ias. *in l. omnes populi, num.* 13. *in* 2. *lect. ff. de iustit. & iure, & cons.* 1. *num.* 6. *vol.* 1. Marsil. *sing.* 182. Cravet. *consil.* 21. *num.* 3. Abb. *in cap. studuisti, de offic. legati*, ubi ait, quod Episcopus ex causa potest statuere contra Canones, quod etiam voluit idem Abb. *in cap. & si clerici*, §. *de adulteriis, col.* 5. & *ibi.* Felin. *de iudic.* idem Felin. *in cap. quod super his, num.* 4. *de maior. & obed.*

Amplia Axioma in tantum, ut inferior ne dùm non possit tollere legem superioris, sed nec possit corrigere, mutare, modificare, vel addere, *Clem.* 2. *de elect.* Federic. de Senis *cons.* 12. *num.* 2. *vers. item videtur*, Oldrad. *cons.* 259. *num.* 6. *vers. tamen ad iura*, quos refert Card. Tusch. *tom.* 4. *lit.* I. *concl.* 119. *num.* 10. Nec aliquid potest inferior decidere super eo quod superior fecit, Surd. *d. consil.* 558.

 n. 3. *cum*

n. 3. cum seqq. Giurba *ad consuet. Messan. cap. 2. gloss. 1. num. 20. & 21.* nec interpretari. Caualcan. *decis.* 11. *num.* 49. *p.* 1. Alderan. Mascard. *de statut. interpr. conclus.* 8. *n.* 85. Giurba *d. gloss.* 1. *n.* 20.

Limita quando inferior non tollit factum superioris, sed distinguit, seu qualificat, quia tunc valet. Alexand. *cons.* 506. *num.* 15. & 16. *lib.* 2. ubi etiam idem ait, si limitat, vel distinguit jus superioris tam prohibitivè, quàm etiam permissivè, refert Cardin. Tusch. *d. concl.* 110. *à num.* 40. Ioan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst.* 51. *n.* 39. Iustis etiam de causis legem superioris destruere inferiori licet, Tiraq. *de pœnis temper. in præfat. num.* 29. Menoch. *de arbitr. in addit. q.* 54. *num.* 26. Card. Tusch. *d. concl.* 119. *num.* 37. Giurba *d. gloss.* 5. *num.* 23. *circa fin.*]

Cap. LII.

De Inficiatione.

Axioma I.

Inficiatio non est furtum sed est propè furtum. *l.* 3. *§. si rem.* 18. *ff. de acquir. poss.* ita scriptum reperitur in consuetudinibus Neustriæ. c. 7. jaçoit que l'on ne die pas que ce soit larrecin, que denier, si est ce quil y à vn peu de faueur de larrecin. quemadmodum nec abjuratio, quia ad furtum contrectatio seu loco motio requiritur vid. Cujac. *in lib.* 26. *qq. Papin. ad l. si rem.* 47. *ff. de acquir. poss.* quamvis dissentire videatur Loeam. *in not. ad §.* 1. & 6. *Inst. de obl. qua ex delict. nasc.* verum si distinguatur inter inficiationem per se & eam quæ conjuncta sit cum contrectatione utrumque bene subsistere poterit.

II.

Sæpius Inficiando lis crescit. Exempla in jure passim invenire licet; ut 1) in L. Aquilia *l. inde Neratius §. hac actio ff. ad L. Aquil §.* 26. *Inst. de Act.* (2) in actione si quadrupes pauperiem fecisse dicatur *l.* 1. *§.* 15. *si quadrupes paup.* (3) Legatorum ad pias causas *§.* 19. & 26. *de action* (4) depositi ex certis causis, ut tumultus, incendij, ruinæ, naufragij. *§. sed & facti* 26. *Inst. de act.* (5) condictio ex syngrapha. *Novel.* 18. (6) Ex contractu habitò cũ argentariis sine scriptura *ex ed. Iustin.* 7. Quorum omnium insignis is in jure effectus est, quod solutorum per errorem indebite nulla sit condictio *§. ult. Inst. de Obl. qua ex delict. nasc.* quia qui ea ultro solvit, videtur sciens soluisse vitandæ inficiationis causa, & sic transigendi animo. Cujac. *ad l.* 2. *C. de condict. Indeb.* vid omnino eundem *in Comment. ad Nov.* 18. *circ. fin.* & 4. *F.* 5.

Amplia quod non tantum lis sæpè in jure crescat inficiando, sed aliquando etiam

etiam obligatio jure civili minus valida consolidetur. *l. §. fin. Inst. de fideicom hared. ult. C. de fideicom.* Imò & possessio transferatur *l. ult. de Rei vind.* & quasi dominium quandoque amittatur: Veluti si Vasallus sciens qualitatem feudalem negaverit 2. *F.* 26. *§. Vasallus* 3. vid. Antonius Gothofredus *disp. feud. XI. th.* 3. *in fin.*

III.

Advocati negantes quid contra acta arbitrarie puniendi. Carpzovius 3. *resp.* 5. ubi plura cumulat.

Cap. LIII.

De Infinitate.

Infinitas est vitanda, *l. qui bona*, 13. *§. ult. ff. de damno infecto, l. fideicommissa*, 11. *§. si quis decem*, 18. *ff. de leg.* 2. *l. fin C. de sacros. Eccles. l. unic. C. de sentent. quæ pro eo*, [*cap. cum in multis de rescript. in* 6. siquidem in omni re quod est infinitum detestamur. Gilcken *ad l. properandum in pr. C. de judic. per l. non distinguemus* 32. *§. quæsitum* 16. *de recept. arbitr.* Socin. jun. *conf.* 25. *viso themate n* 10. *vol.* 2. Pantshman. 1. *pract. quæst.* 21. . *num.* 66.] Calderin. *conf.* 438. aliàs *consil.* 21. *de jure patron.* quod patronus, qui potest accumulativè præsentare plures, intelligitur de duobus, & non ultrà, ut tollatur infinitas, Bald. *in cap. fin. num.* 31. *de constitut.* ubi quod ut tollatur infinitas, prorogatio non debet esse longior prorogato, Marsil. *in l. unus. §. cogniturum, num.* 28. *cum seqq. ff. de quæstionibus*, ubi ponit multa verba importantia infinitatem. Exornant Axioma Vital. de Camban. *in tract. clausul. pag.* 56. *num.* 3. Escob. *de ratiocin. cap.* 18. *num.* 4. Valasc. *consult.* 51. *num.* 49. *& de partitionib. cap.* 9. *n.* 50. *&* 51. Garc. Gironda *de privilegiorum, seu exempt. explicat. n.* 1392. Cardin. Pereira *de potest. eligendi, c.* 3. *num.* 18. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 3. *cap.* 600. *num.* 30. Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.* 4. *lit. I, conclus.* 128. *per totam*, ubi *num.* 23. limitat, nisi verba patiantur infinitatem. Fusar. *de substit. quæst.* 382. *num.* 2. Cancer *variar. p.* 2. *c.* 16. *n.* 112. [quia tunc infinitas tolerabilis & in jure permissa veluti si adjecta sit dictio toties quoties aut quandocunque vel similes dictiones quæ sui natura & ex propria verborum significatione infinitatem important. *l. si ita stipulatus à seio.* 55. *ff. de fidejuss. & in l. si duo.* 34. *§. fin. ff. de recept. arbitr.* Alex. *in l. qui bona §. ult. ff. de damn. infect.*

infect. Gail. *de Arrest. Imper. c.* 11. *num.* 11. quanquam si infinitum accipias non pro multitudine incerta & quæ extremis carent, sed pro numero qui Lege quidem definitus non est, voluntate tamen testatoris definitur, illud non detestari sed potius permittere jura dicantur §. *& unum* 4. *Inst. de hered. instit. l. qui restituere.* 68. *ff. de rei vind. l. videamus* 4. § 2. *ff. de in lit. jur.* Bocer, *in Comm. ad* §. 4. *Inst. de hered. instit. num.* 2.]

Cap. LIV.

De Infortunio.

Axiom. I.

Infortunium unius alteri nocere non debet Pautshman 1. *quæst. pract.* 14. *num.* 9. Exemplum vid. *in l. si te bonis* 108. *de jur. delib.* ubi debitoris infortunium non nocere creditori collegit Bald. vid. Afflict. *decis.* 10. *n.* 6. 7. Cravett. *decis.* 6. *num.* 86. *&* 97.

II.

Tristis casus & adversa fortuna non solet esse in consideratione *l. inter. stipulantem* 83. § *sacram* 5. *de V. O. l. julianus* 6. *qui & à quib. manumiss. lib. non fiunt.* Pautshman. 1. *pract. quæst* 10. *n.* 39.

Cap. V.

De Ingerentibus sese in officia, sive se obtrudentibus.

Ingerentes se negotiis alienis merito suspecti *l.* 25. *de procur. l.* 21. §. *ult. Ex quib. caus. major.* Vnde invitos ad officia eligendos Imp. monet in *l.* 31. *C. de Episc. & Cler.* seu eos qui fugiunt *c. in scripturis* 8. *q.* 1. quia dignitates merentib. sunt dandæ, qui autem cum maxime solent desiderare, ij plerumque minime merentur *l. ut gradatim. de muner & honorib.* Decian. *tr. crim. c.* 21. *num.* 10. *add. c. officij, & ibi Abbas de Elect.* Petr. Theodor. *disp. crim.* 9. *th.* 6. *lit. B.*

Cap. LVI.

De Ingratitudine.

Axioma I.

Ingratitudinis vitio nullum majus est detestabilius Panorm. *in c. fin. extr. de donat.* Menoch. *cons.* 723. *n.* 3. Vasq. *de success. progress. in præfat. n.* 3. tollit

tollit enim naturæ debitum. *§. hoc autem quod plus. Nov.22. de Nupt.* & secundum Bernard. Ventus est ovans siccans fontem misericordiæ, rorem pietatis & fructum gratiæ. Panorm. *in d. c. fin.* Wenseb. 1. *cons.* 24. *n.*12. Goedd. 3. *cons. Marp.* 28. *n.* 132. diciturque inimica animæ, exinanitio meritorum virtutum dispersio, beneficiorum perditio. Iust. Meier. *in disp. de donat. simplic. th.* 93. Vnde & illam quando ex contemptu beneficii contingit inter peccata mortalia retulit. Thomas *e.* 22. *q.* 109. *art.* 3. quem sequitur Covar. *in c. cum in officiis num.* 9. *Vers. gloss.* Bernard.. *de testam.* vid Conf. Argent. 1. *cons.* 112. *num.* 175. quo circa & ingratus beneficio se indignum reddere dicitur *tot. tit. C. de ingrat liber. l. liberi* 28. *l. omnimodo* 30. *C. de inoff. testam. Nov.* 115. *l. ult. C. de revoc. donat.* Wensebec. 1. *cons.* 24. *n.* 11.

II.

Ingratus nemo præsumitur ergo genitorem, nisi doceatur. Monach. *lib.* 4. *de præsumpt. part.* 1. *præs.* 29. *n.* 2. 3. & 4. *per d. l.* 30. *C. de inoff. test.* & *Nov.* 115. *cap.* 3. *§. sin autem hæc omnia.* Vult. 3. *cons. Marp.* 28. *num.* 104.

III.

Ingratitudinis vitium considerari nequit, ubi non præcessit beneficium. Pacian. *cons.* 112. *n.* 31.

IV.

Ingratitudo matris, non est ingratitudo filiorum. *l. Divi fratres.* 17. *ff. de jur. patr. l. Emancipatum.* 7. *ff. de Senator. l.* 3. *§. si emancipatus* 5. *de bon. poss. contr. tab.* Fichard. 1. *cons.* 46. *n.* 17.

V.

Ingratus ex solo conatu nemo judicatur. Rip. *in l. ult. q.* 25. *C. de revoc. donat.* Menoch. *cons.* 101. *num.* 50. Wesenb. *p.* 1. *cons.* 29. *n.* 60. imo non potest committi sine donatarii & beneficiarii dolo. Schrader. *de feud. p.* 9. *c.* 4. *n.* 96. Vult. 1. *F. XI. n.* 53.

VI.

Ingratitudo non potest remitti. *l.* 1. *ubi Bald. C. de ingrat. liber. l. ult. C. de bon. libert. c. cum inter. de elect.*

Limita nisi juramentum accedat, Alex. *in l. stipulatio hoc modo. de V. O.* Tiraq. *in præfat. l. si unquam. num.* 140. *de revoc. donat.* Pautshman. 1. *quæst. pract.* 10. *n.* 59.

Limita 2. hoc procedere in ingratitudine futura, non præterita. *l. ult. C. de rev. donat.*

Cap. LVII. De Inhabilitate.

Axioma I.

Inhabile esse & non esse sunt paria *arg. l. 6. ff. qui satisdar. cog. l* 1. *§.* 2. *ff. quod cuiusque Vniversi. l.* 17. *ff. de manumiss. testam. §.* 2. *Inst. de satisd. tut*

 Sigismund.

Sigismund. Scaccia *de judic. c. 9. num.* 186. *lib.* 2. Cavalc. *decad.* 39. *num.* 43. Reusner. *decad.* 4. *num.* 25. *lib.* 3. Azeved. *cons.* 11. *n.* 22. *lib.* 1. Nolden. *de statu Nobil. c.* 3. *n.* 22.

II.

Habilitas unius supplet inhabilitatem alterius. Abbas *in c. per tuas. num.* 3. *extr. de arbitr.* Ubi in terminis laudi tradit, quod licet compromissum de re spirituali non possit fieri in Laicum, si tamen fiat in duobus, quorum alter sit laicus, alter Clericus, sustinebitur laudum, quia habilitas Clerici facit habilem Laicum, qui ex se ipso non erat habilis. *Felin. in c.* 2. *num.* 19. *vers. utrum causa col. pen. extr. de judic.* Socin. *cons.* 168. *imprimis determinanda est. col. pen. vers. in casu autem nostro vol.* 2. Blanc. *de compromiss. q.* 2. *n.* 64. *vers. Laicus & Clericus.* Sic etiam in simili dicimus de teste inhabili, qui cum per se nihil probet, conjunctus tamen cum alio habili fidem faciet, prout demonstrat. Marsil. *in l. de minore §. tormenta. n.* 8. *vers. sed ultra. ff. de quaest. & plenissimè* Gabr. *de testib. concl.* 5. Pacian. 1. *de probat. c.* 22. *n.* 2. *vers. sed limita quarto per l. si quis* 7. *§. cogentur. ff. de edend.* Pacian. 1. *cons.* 162. *n.* 49. ubi *n.* 60. praedicta vera esse ait, quando uterque esset habilis & compromissi capax, nam ex eo quod simul ceperunt cognoscere, debent etiam simul finire, quamvis in solidum jurisdictionem habeant, prout evenit idem in judicibus Ordinariis jurisdictionem in solidum habentibus, juxta *gl. in l. si uni. in verb. proferre. vers. item cum sic de ordinariis. ff. de re judicat.* Secus enim esset, quando daretur jurisdictio simpliciter insolidum duobus, quorum alter est capax, alter ab initio incapax. Nam licet simul sententiam dicant ratione tamen solidi sententia valebit ex parte illius qui capax erat, nec habebitur in consideratione, quod incapax in ferendo sententiam intervenerit, quia cum intervenerit, perinde est ac si non intervenisset, *exempl. l.* 1. *§. sed Pomponius* 3. *ff. quod fals. tutor.* cum paria sint non intervenire actui, & esse ad actum inhabilem, *l.* 1. *§. fin. ff. quod cuiusque univers. nom.* Felin. *in c. super Abbatia. n.* 6. *vers. limita. col.* 2. *extr. de offic. judic. delegat.*

Declara verum esse, si inhabilitas illa veniat ratione honestatis, non vero ratione personae incapacis, *d. l. Padius* 7. *in pr. vers. in servum ff. de recept. arbitr.* cum enim ibi servus omnino sit in capax compromissi, ideoque etiam à dicto munere propter incapacitatem personae removetur, nec associatio alterius personae habilis ipsum capacem facere potest, per ea quae refert Abb. *in cap. per tuas in quarto notab. de arbitr.*

Cap. LVIII. De Inhibitione.

Axioma I.

Inhibitio injusta non est timenda *cap. non solum* 7. *de appellat. in* 6. Bero. *cons.* 85. *dicam breviter num.* 23. *lib.* 3. *cum aliis citat. à* Robert. Lancellot. *de Atten-*

de Attent. c. 20. ampliat. 11. *n.* 5. & *limitat.* 2. *per tot.* Farin. 1. *consf. crim.* 27. *n.* 24. quia ad hoc ut operetur attentata & nullitatem actus contra ipsam gesti, requiritur quod sit canonica. prout voluit Rot. *decis.* 58. *alias* 412. *si appelletur. de appellat. innoc.* semperque inhibitio censetur decreta cum conditione si de jure fieri poterat. Bero. *d. consf.* 85. *num.* 23. quare si dicatur inhibitio, quæ de jure dari non debebat, non operabitur suum effectum, neque etiam illi parendum erit, ex quo deficit ejus conditio. Farin. *d. loc.* & *ibi* Famian. Cantolin. *in addit. lit. b.*

II.

Inhibitio præsupponit jurisdictionem fundatam & judicem competentem *c. Romana.* 3. *§. si vero. ubi Dd. de appellat. in* 6. *l.* 1. *ff. si quis jus dicent. non obtemp.* Inhibitio enim fieri non potest, quando inhibitus non recognoscit jurisdictionem inhibentis. Archidiac. *in c. de persona* 11. *q.* 1. Hostiens. *in c. Volentes de offic. delegat.* Bald. *in l.* 1. *C. quomod. & quand. judex & consf.* 99. *incip. serenissimus. n.* 21. & *seq. lib.* 3. Berous *consf.* 117. *in pr. usque ad n.* 9. *lib.* 3. Consf. Arg. 1. *consf.* 11. *num.* 102. siquidem hæc est provisio ad jurisdictionem, & jura partium de cætero conservanda à jure introducta, vel ab habente jurisdictionem ordinariam vel delegatam per sententiam interlocutoriam ex officio ad instantiam partis emanata actus contra eam facti nullitatem & pœnarum incursum inducens. Robert. Lancellot. *in tr. de Attent. p.* 2. *c.* 20. *in præfat. num* 7. ac jus inhibendi dependere à jurisdictione & superioritate dicitur *c. tuam* 3. *de ordin. cognit. ut post* Socin. *in consf.* 109. *lib.* 3. & *alios per eum. allegatos respond.* Berous. *consf.* 117. *num.* 2. *lib.* 3. atque operatur ut processus postea per eum factus nullus sit. Francisc. de Aret. *consf.* 75. *in pr.* Marat. *in disput. quæst. leg.* 6. *num* 25. nec ea habet clausulam justificatoriam, eo enim ipso, quod appellatio legitime interposita est, judex à quo amplius quid attentare jure prohibetur *text. in c. non solum* 7. *de appell. in* 6. *ibique Dd.* & *tot. tit. nihil innov. appellat. pendent.* quanquam si appareat eam per dolum & fraudem esse impetratam malitiis indulgendum non sit. *l.* 38. *de rei vind.* Boer. *decis.* 161. *num.* 4. inhibitio enim non aliter operatur effectum attentatorum, nisi sit Canonica. Felin. *in c. super quæstione §. fin. col.* 1. *de offic. deleg.* Roland. à Vall. *consf.* 77. *vol.* 2. *n.* 24. Alex. *consf.* 69. *col.* 7. Couar. *pract. quæst.* 24. *n.* 3.

Cap. LIX.
De Inimicitia & Inimico.

Axioma I.

Inimicitia semel causata, adhuc durare præsumitur. *l. in ipsius.* 5. *ubi* Bald. *C. famil. hercisc. idem* Bald. *in Auth. si dicatur C. de testib.* Alex. *consf.* 78. *in causa & lite lib.* 1. pro quo facit *text. in c. accusatores* 2. 3. *q.* 5. *c. cum P.*

Marconella. 10. *de accusat. gl. in c. per tuas* ʋ*ers. capitalis de simon.* Alex. *cons.* 99. *in causa inquisitionis lib.* 1. *col.* 1. Ludov. Gomez. *ad* §. *rursus Inst. de Action. num.* 25. maxime ubi causa inimicitiæ adest, ibi enim semper ea præsumitur. Alex. *d. cons.* 99. *lib.* 1. *num.* 2. Decian. *in tract. crim. lib.* 3. *c.* 25. *num.* 12. unde causa cessante etiam eius præsumptio cessabit. Bart. *inter cons. crim. di*ʋ*ers. cons.* 8. *num.* 8. *lib.* 1. Foller. *inter eadem cons. cons.* 138. *n.* 13. & *in tract. crim.* ʋ*erb. quod sororem* ʋ*enena*ʋ*it: post crim* 19. Grammat. *cons.* 42. *n.* 10 *in fin.* Francisc. Cason. *de indic. tract.* 1. *c.* 9. *n.* 2. Bertazol. *cons.* 556. *n.* 20. *lib.* 2. Farin. *cons. crim.* 63. *n.* 6.

II.

Ab Inimico omne malum est expectandum *c. repellantur* 7. *de Accusat. l. si inimicitia* 9. *ff. de his quib. ut indign. l.* 1. §. *cum quis* 26 *ff. de quaest.* Fachin. 9. *contr.* 82. Qua de causa etiam à testimonio repellitur *Auth. si testis C. de testib.* & *in* §. *si* ʋ*ero quis in Auth. de testib.* Hyppolit. *in l.* 1. §. *praeterea. num.* 1. & *seq. de quaest.* Petr. Anchar. *cons.* 246. *col.* 2. ʋ*ers. an testis.* Corn. *cons.* 101. *col.* 4. ʋ*ers. quia non omne odium.* ʋ*ol.* 2. Alex. *cons.* 99. *in pr.* ʋ*ol.* 1. Grammat. *cons. crim.* 46. *num.* 5. & 8. Paris. *cons.* 58. *num.* 73. ʋ*ol.* 3. Socin. jun. *cons.* 73. *num.* 14. ʋ*ol.* 2. Vmm. *disp.* 16. *ad process. judic. n.* 13. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 110. etiam in casibus, in quibus difficilis est probatio, & aliunde veritas haberi non potest, Aufrer. *de reprobat. test. num.* 16 ʋ*ers. item* ʋ*erum* Anton Gometz. *rubr. de probat. delict. cap. fin. num.* 21. ʋ*ers. ad*ʋ*ertendum tamen.* Menoch. 1. *arb. quaest.* 28. *n.* 2. Hyppolit. Riminald. *inter cons. crimin. di*ʋ*ers. cons.* 84. *n.* 8. Bursat. *cons.* 346. *n.* 12. ʋ*ers. quibus instantibus* & *num.* 37. *lib.* 4. Bertazol. *cons.* 528 *n.* 6. *lib.* 2. Honthem. 2. *de art. Notar. c.* 46. *n.* 15. nec inimico creditur etiam cum tortura *l.* 1. § *praeterea. ubi* Marsil. *ff. de quaest.* quod procedere etiamsi in articulo mortis esset, vel si essemus in criminibus exceptis, veluti læsæ Majestatis, simoniæ, vel hæreseos *è cap. per tuas* 32. ubi Iohann. de Anania *extr. de simon.* extendit Speculator *in tit. de accusat* §. 1. *in fin.* quem sequuntur Alberic. *in l. famosi. ff. ad L. Iul. Majest.* Gigas. *de crimin. laes. Majest. lib.* 2. *tit. per quos crim. laes. Majest. probetur. quaest.* 2. *n.* 1. Crot. *de testib. p.* 3. *n.* 97. *in prima* & *secunda ampliatione.* Campeg. *in tr. de testib. reg.* 26. *in pr.* Clar. *in pract.* §. *fin. q.* 24. ʋ*ers. item quaero.* Mascard. 1. *de probat. concl.* 462. *n.* 31. & *lib.* 2. *concl.* 857. *n.* 40. Farin. 1. *cons. crim.* 79. *n.* 6. Marsil. *cons.* 20. *n.* 27: & *cons.* 65. *n.* 20. Grammat. ʋ*ot.* 3. *n.* 30. ʋ*ot.* 11. *n.* 17. & *cons.* 45. *n.* 16. Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 38. *n.* 16. quapropter, quoad repellendum á testimonio, dici non solum eum qui odium in mente, sed etiam qui inimicitiæ causas habet vel habere præsumitur, etiam sine mentis odio: *arg. c.* 2. 2. *q.* 5. *post.* Innocent. *in cap. cum L.* & *A. de re judic.* ampliant Felin. *in c. quoties* ʋ*ers. nota quarto: de testib.* Hyppolit. *sing.* 178. *incip. inimicus repellitur.* Bursat. *cons.* 69. *num.* 31. *p.* 11 adeo ut nec reconciliatus quidem admittendus videatur. Panorm. *in c. cum oporteat n.* 6. *de accusat.* Felin. *in c. cum te* ʋ*ers. infidelitat limit.* 2. *de rescript.* Alciat. *de praesumpt. reg.* 2. *praes.* 11. quanquam non sufficiat quem allegari ut arceatur nisi etiam probetur.

probetur Vult. 1. *conf. Marp.* 15. *num.* 185. Vt enim talis repellatur ex causa inimicitiæ, requiritur probatio causæ inimicitiæ, & quidem capitalis, debetq; in specie allegari qualitas inimicitiæ, aliâs non dicitur esse probata. Imol. *in c. Rainutius de testam.* Ias. *in l. Titia textores ff. de legat.* 1. Bald. *in c. constitutus de rescript.* Ias. *in l. sororem C. de his quæ ut indign. aufer.* quæ autem gravis vel levis dicatur, illud arbitrio judicantis reliquit Bart. *in l. Maritus ff. de quæst.* quem sequitur Grammat. *decis. Neapol.* 34. *num.* 21. *decis.* 86. *n.* 4. Vult. 1. *cons. Marp.* 15. *num.* 187. Sic inimicum Capitalem ab accusatione repellunt *c. cum P.* 10. *c. cum oporteat* 19. *c. meminimus* 13. *de accusat.* & etiam in casibus exceptis *dict. cap. per tuas* 32. *de sim.* quod de jure Canonico non vero jure civili admitti posse, *per l. qui accusare* 8. *ff. de accusat.* probat. Petrei. *concl. crimin. concl.* 17. *lit. b.* add Mar. Socin. *in c. repellitur num.* 16. *de Accusat* Decian. *lib.* 3. *c.* 25. *n.* 3. *gl.* & Abb. *in c.* 1. *n.* 8. *de Accusat.* Bœckel. *de publ. judic. disquis.* 3. *n.* 15.

III.

Inimicus consanguinei mei meus inimicus dicitur Bart. *in l. tutor §. si tutor. absque* Alex. *in addit. ff. de suspect. tutor.* Alex. *cons.* 99. *n.* 4. *lib.* 1. & *in l. si ita stipulatus §. Chrisogonus n.* 21. *ff. de V. O.* Aufrer. *de reprobat test. n.* 46. *in fin.* Decian. *in tract. crim. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 25. *n.* 17. Mascard. *de probat lib.* 2. *concl.* 898. *n.* 39. imò amicum inimici mei dici etiam inimicum meum, ait Pacian. 2. *de probat. c.* 40. *n.* 21. adeo ut si cum inimico meo conversaretur pro inimico etiam habeatur, Blanc. *de indic. n.* 163. & *seqq.* Menoch. *lib.* 5. *de præsumpt.* 42. *n.* 12. Decian. *in tract. crim. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 42. *n.* 72. Pacian. *d. loco in addit. lit. C.* Castrens. *in l. liberi C. de inoff. test.* Vbi hoc verum intelligit in filio vel alio intrinseco, qui ab hoc debet abstinere mei contemplatione, secus in extraneo, qui propter me non cogitur ab inimico meo abstinere, Farin. 1. *cons.* 61. *num.* 14. Vbi intelligit dummodo fuerit conversatio directa & continuata, aliâs secus, Marsil. *in l.* 1. *§. præterea n.* 12. *Vers.* & *intelligi. ff. de quæst.* Blanc. *de indic. num.* 170. Gig. *de Crim. læs. Majest. lib.* 2. *rubr. qui. accusar. poss.* 9. 6. *num.* 11. *ante fin.* Mascard. *de probat. lib.* 2. *concl.* 898. *num.* 29. cum seq.

IV.

Inimicitiarum pluralitate data, semper præsumitur ex causa gravioris inimicitiæ Franc. March. *decis. Delph.* 423. *num.* 27. Ioh. Turrius *inter cons. crim. div. Vers. cons.* 81. *n.* 34. *lib.* 2. Foller. *in pract. crim. Verb. recipiantur defensiones reo. n.* 2. *Vers. item poterit.* Farin. 1. *cons.* 102. *n.* 18.

CAP. LX.

De Iniquo & Iniquitate.

Axioma I.

Iniquitas omnia præcipitat *cap. inter hæc hircum* 34. *de pœnit. dist.* 3. *cap. magna* 7. *extr. de Voto* Speculat. *lib.* 2. *p.* 2. *cap. de præparat. judic. n.* 2.

II.

Ad iniquum compendium occasio. juris trahi non debet *l. fin. in fin. C. de Vsucap. pro empt. c. quod nonnullis 25. in fin. & ibi gl. ult. de privileg.* Arnis. *lib. 2. de Majest. c. 4. n. 6.*

III.

Quod iniquum est, non est viri boni. *l. societatem. 76. ff. pro soc.* Cujac. *ad l. 22. §. generaliter. 1. de R. I.*

CAP. LXI.

Initium, Principium, exordium.

Axioma I.

Vniversa bene geruntur & competenter, si rei initium fiat decens & amabile Deo. *Nov. 6. in præfat.* Hœnon. *disp. juris contr. 1. n. 4.* Nihil enim rectè nihilq; sapienter homines auspicari possunt sine Dei immortalis auxilio, quod est fundamentum totius operis *c. cum Paulus 26. 1. q. 1. c. legimus 7. §. omnis ratio. dist. inct. 37. c. quam pio 2. 1. q. 2. c. qui sine Salvatore. 7. 26. q. 2. c. non observetis 17. §. dicit enim Apostolus 26. q. 7. § bene autem universa. Auth. quom. oport. Episc. Auth. de quæstore. in pr. Auth. de Armis. l. 1. in pr. C. de V. I. E. l. 1. 2. C. de offic. Præfect. Afric. & not.* Alber. *in proæm. C. num. 4.* Pacian. *1. de probat. c. 5. num. 1.*

II.

Quæ ab initio utiliter constituta sunt durant, licet in eum casum devenerint à quo incipere non possunt *l. 35. §. non est verum. de R. I.* huic sententiæ gravissime obstare videtur. *l. 82. de leg. 2.* distinguendum an ille casus in quem incidit sit accidentalis vel substantialis & intrinsecus, priori casu actus subsistet, posteriore vero secus *vid. not.* Dn. D. Locam. *ad §. 14. Inst. de legat. lit. C. &* Bachov. *ibid.*

III.

Non Eventus sed initium cuiusque rei spectandum *l. 8. ff. mand.* Sic verbi causa in contractib. semper principium spectatur *d. l. 8. l. 1. §. idem Pomponius quærit. 13. depos* Goedd. *p. 5. de contr. stipulat. num. 127.* Harprechr. *ad pr. Inst. quibus modis re contr. obl. n. 65. add.* Cujac. *lib. 28. Paul. ad Edict. l. 2. § 1. de L. C.*

Amplia quod idem procedat in distinguendis delictorum formis. *l. 6. de furt.* recte dixi in delictorum formis, nam quoad eorum quantitatem simul & exitus consideratur. Limita in testamentis & ultimis Voluntatibus, ubi regulariter non tantum primordium sed & exitus mortis scil. testatoris & aditionis spectatur *§. 4. Inst. de hered. qualit. & differ.*

Cap. LXII.

Cap. LXII.

De Injuria.

Axioma I.

Injuria ubi minor, ibi & pœna minor, esse debet, Angel. *in tract. de malefic. in verb. scienter num. 12. l. unic. C. de fals. monet.* Wesenb. *in parat de adult. num. 7.*

II.

Injuria ex affectu facientis constat *l. 3. §. 1. ff. de injur. ubi gl. ad verb. ex affectu* Wenseb. *1. cons. 22. num. 3.* Absque animo enim injuriandi ea non committitur *d. l. illud 3. §. 1. ibi cum injuria ff. de injur.* Roman. *cons. 69. per tot.* Gail. *2. obs. 106. num 40.* Barbat. *cons. 15. col pen. vol. 4.* Ruin. *cons. 145. n. 10.* cum dolus exigatur. Bald. *cons. 443. n. 4. vol. 4.* Alex. *cons. 209. n. 14. vol. 6.* Boss. *in tit. de injur. num. 13.* Sic animi absentia impedit actionem injuriarum nasci, quæ non nisi ex voluntate & affectu inferentis causatur. *l. si non convicij 5. C. de injur. vid. & l. 11. in pr. ibi qui dolo l. 26. ibi quoties ille qui suadet. ff. eod.* Rom. *cons. 96. num. 3.* Grammat. *decis. 37. n. 5.* Aym. Crav. *cons. 9. n. 35. in fin.* ubi amplius, quod in actione injuriarum lata culpa dolo non æquiparetur, Boer. *cons. 4 num. 3.* Iodoc. Damhaud. *in pract. crim. c. 136. n. 8.* Petr. Plac. *in Equit. delict. c. 6. n. 2.* Pract. Corrad. *tit. de injur. num. 4. f. 403.* Mynf. *cons. 7. n. 24.* Bajard. *in addit. ad Clar. § injuria. n. 19.* Mascard. *1. de probat. concl. 97. n. 7.* Claud. ad Bartazol. *cons. 206. vers. primum itaque.* Honded. *cons. 112. n. 22.* Surd. *decis. Mantuan. 89. n. 23.*

Excipe si non injurians de bono animo doceat, injuriantis enim animum etiam in dubio præsumi probat. *d. l. si convicij 5. in verb. probare potes. C. de injur.* sumpto inde argumento à contrario sensu, prout not. *ibi gl. in verb. probare* Butrigar. *in 2. notab. & in vers. oppono quod qui dolum* Bellapertica *in pr. Cyn. n. 2. vers. ad Legem istam & ibi in addit. lit. a.* Bald. *in summario* Salicet. *n. 1. in prima oppositione. Angel. n. 3.* Ioh. Fab. *n. 4. in fin.* Felin. *in c. cum te n. 18. vers. & omne verbum de sent. & re judic.* Baert. *in addit ad Bellvis. in pract. lib. 1. c. 3. rubr. de injur. n. 5. in verb. probare tenetur,* Augustin. *in addit ad Angel. de Malefic. in gl. verb. injuriosa. n. 3.* Roman. *cons. 96. n. 4. & ibi* Mandos. *in addit. lib. B.* Bonifac. de Vitallin. *tit. de injur. n. 44.* Socin. *cons. 146. num. 7. lib. 1.* Iodoc. Damhaud. *in pract. crim. c. 137. num. 14. in fin.* Pract. Corrad. *tit. de injurato. n. 5. pag. 403.* Mynf. *cons. 7. n. 27. & 28.* Ludov. de Peguer. *decis crim. 13. n. 7.* Mascard. *1. de probat concl. 97. num. 9 & 2 concl. 902. num. 6. ubi plures de communi testantes refert.* Magon. *decis. Florent 25. num. 6.* ubi tamen hoc in rustico limitat ex Grammat. & Cæpoll. *in locis per eum allegatis.*

Declara procedere in verbis seu factis, quæ de sua natura injuriam præ se ferunt, & illicita sunt, secus si quis vellet injuriā arguere ex verbis aut factis de sui

de sui natura licitis & injuriam in se non continentibus, hoc enim casu animus injuriandi non præsumetur, nisi probetur. Alberic. *in l. injuriarum actio in pr. num. 1. & §. si quis per injuriam l. item apud Labeonem §. si communem. per jura prædicta. ff. de injur. Vid. &* Ioh. Fabr bene declarantem *in d. l. si non convicij* ubi idem quando verba probata de se non sunt injuriosa, veluti ironicè dicta, *& in §. fin. n. 5 Inst. eod.* Azol. *in summa de injur. n. 4. in fin.* Vbi ponit septem casus, in quibus animus injurandi non præsumitur sed ostendi debet. Belvis *in pract. lib. 1. c. 3. tit. de injur. num. 7. in fin. junct. n. 8. Vers. & sic injuratus* Augustin. ad Angel. *de malefic. in gl. Verb. injuriosa n. 3.* Surd. *decis. Mant. 89. num. 28. in fin. Vers. respondetur secundo & n. 31.* Quare & in verbis indifferentibus, & quæ injuriam importare, vel non possunt, in dubio judicandum esse quod non importent, & quod non malo animo prolata sint, pluribus exornat. Aym. Cravett. *cons. 9. n. 20.* ubi amplius *num. 24.* quod verba debeant impropriari, & etiam intelligi per fictionem juris ad fugiendum delictum & malum animum, præsertim quando verba hujusmodi sint prolata palam & in publico, quo casu eo magis debet cessare suspicio injuriandi. Quare etiam justa causa ab injuria dicitur excusare, Oldrad. *cons. 53. consueVit col. fin. post med.* Barbat. *cons. 15. col. pen. post. med. Vol. 4.* ubi dicit coloratam sufficere etiamsi esset injusta, Bos *in tit. de injur. n. 4.* Bertazol. *1. consult. decis. cons. 28. n. 45.* Sic excusatur qui verba injuriosa protulit, de quibus erat fama, Bart. *in l. fin. num. 7. ff. de hered. instit. & in l. 1. 6 ubi ait. excusari à Calumnia ff. ad Turpil.* Cæpoll. *cons. 70. num. 13. inter crim* Boer. *cons. 4. num. 43.* idem est si ab amicis & consanguineis, Cæpoll. *d. n. 13.* Boer. *d. cons. 4. n. 45.* vel ab aliis fide dignis audiverit. Bart. *in d. l. fin. ff. de Hered. instit.* vel si à testibus fuisset deceptus, idem referentibus licet falso. Angel. *in l. 3. n. 3. C. qui accusar. non poss.* Aretin. *in tract. malef. Vers. nec non ad querelam. col. 2. Vers. requiritur. in fin.* Felin. *in c. 1. n. 18. de Except.* Stephan. Aufret. *in addit. ad decis. Capell. Tholos. super decis. 409. col. pen.*

III.

Injuria realis censetur qualibet etiam graviore gravior. *§. atrox. ubi Dd. Inst. de injur. l. 1. l. 5. l. 6. in fin. ff. de injur.* Gail. *2. obs. 104. num. 1. Vers. quia realis* Iacob Ræuard. *1. Varior. cap. 9. num. 4.* Goedd. *3. cons. Marp. 28. num. 123.*

IV.

Injuria scripta cæteris atrocior & inhonestior est. Menoch. *2. arb. jud. cas. 263. num. 34.* tum propter ejus diuturnitatem Gail. *2. obs. 104. num. 3. per l. African. 5. C. de haret.* tum etiam ex eo, quod graviore pœna & quandoque capitali puniatur. juxt. *l. unic. C. de famos. libell.* Menoch. *d. cas. 263. num. 34.* nec moveat aliquem (inquit Goedd. *3. cons. 28. num. 25.*) quod Gail. *d. loc. num. 1. arg. l. 5. §. si quis librum 9. ff. de injur.* implicitè asserat scriptam injuriam reali non esse parem vel atrociorem sed leviorem, quoniam ICtus eam non solum

solum quoad pœnam, sed etiam delicti qualitatem parem facit injuriæ verbali, primum enim ista comparatio ex illo textu elici nequit, deinde si qua ibi collatio foret instituenda tum famosa scriptura potius æquiparanda veniret injuriæ reali quam verbali. In antecedentibus enim & seqq. Ictus. *in d. l.* 5 agit de injuria ex L. Cornelia vindicanda, cum tamen verbalis non ex Lege, sed ex edicto Prætoris vindicanda sit. *§. pœna ibique Dd. Inst. de injur. l. Prætor. 7. l. 1. l. apud Labeonem 15. §. ait Prætor. 2. per tot. ff. de injur.* 2. Quia ex hâc Lege Cornelia scil. dicit agi propter librum famosum, pœnam dicit esse ut condemnatus fiat intestabilis, colligitur ergo hoc non de verbali sed reali accipiendum esse. Denique si ibi occurreret collatio, hæc tamen intelligenda esset, quoad communem verborum materiam & formam, non quoad reliqua.

V.

Injuria tanto gravior & atrocior, quanto major est cognatio sanguinis, reverentiæ, pietatis, necessitudinisque copulatio inter injuriantem & injuriatum. *l. cum oportet. 6. vers. quod etiam gravius C. de bon. quæ liber. ibique gl. l. 4 l. 6. 8 § 1. & fin. cum l. seq. l. 10. § Prætor ait 12. & fin. l. 12. cum seq. de in jus voc.* Hyppolit. de Marsil. *sing.* 573. Tiber. Decian. *resp.* 35. *n.* 30. *Vol.* 1. & *resp.* 82. *n.* 5. *Vol.* 2. Goedd. 3. *cons.* 28. *n.* 130.

VI.

Injuria uni ex familia illata respicit omnes, qui sunt de ejus familia & cognatione, *l. Lex Cornelia 5. ibique* Bart. *ff. de injur. l. 1. 2. 3. de liberal. caus.* Cravet. *post alios à se adductos cons.* 4. *Venerabilis Dominus n.* 3. Batt. Angel. & Salicet. *in l. unic. C. de rapt. Virg.* Menoch. *de arbitr. jud. quæst. cas.* 262. *in pr. cent.* 3. Hyppolit. de Marsil. *cons.* 68. *visa accusatione. n.* 3. & 4. ubi idem de affinibus tenet. late Tiraq. *de pœn. LL. rejicit causa n.* 68. Regner. Sixtin. 3. *cons. Marp.* 16. *n.* 29.

VII.

Injuria semel remissa in perpetuum remissa censetur. Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 2 *præs. ult.* Lancellot. *de offic. Prætor. §.* 3. *tit. de injur.* Farin. 1. *consil. crim.* 30. *n.* 142.

VIII.

Injuriam verbalem cum alia verbali injuria propulsare nemo prohibetur. Felin. *in c. dilecti col. 5. extr. de except. per l. agenda.* 19. *C. qui accusare non poss. & sequitur.* Boss. post Claud. *per eum citat. in suo tr. tit de homicid. n.* 86. Ias. *in l. ut vim. n. 36. ff. de injur. ibique* Bolognet. *num.* 16. ubi ait quod si injuriatus dedit causam injuriæ sibi illatæ, ei non competat actio injuriarum *juribus ibi per eum allegatis.* Mar. socin. *in c. fin. num. 21. ad fin. extr de injur.* Vbi tamen loquitur quando provocatus veram profert injuriam Angel. *de Malefic. in gloss. verb. injuriosa num.* 10. *ibique* Augustin. *in addit.* Giammat. *decis.* 37. *num.* 3. & *seq.* Damhoud. *in pract. c.* 136. *num.* 7. Vbi tamen loquitur

Pppp quando

quando injuriæ hinc inde illatæ non sint enormes, sed tolerabiles, *& c.* 137. *n.* 12. Petr. Plac. *in Epitom. delict. lib.* 1. *c.* 1. *n* 21. *pag.* 33. Fab. à Monteleon. *in prax. arbitr. p.* 4. *q* 9. *num.* 14. *&* 63. *pag.* 369. Conrad. *tit. de injuria. num.* 34. *Vers. decimoquarto cessat injuria pag.* 412. Vbi tamen loquitur quoad privatam vindictam, non quoad publicam vid. & Gail 2. *obs.* 100. *num.* 1. 2. 4. *cum obs. seq. num.* 5. ubi hoc pluribus ostendit atque sic cõmuniter ait observari, præsertim quando incontinenti injuria retorquetur. Bajard. *in addit ad Clar. §. injuria. n.* 63. *Vers. & quod provocatus. cum seq.*

Limita primo secus esse quando provocatus non incontinenti sed ex intervallo cum alia injuria illatam vult retorquere. Gail. *d. obs.* 100. *n.* 9. Clar. *in pract. §. fin. q.* 60. *n.* 14. Bajard. *in addit. ad* Clar. *§. injuria. n.* 66. Petr. Plac. *in epit. delict. lib.* 1. *c.* 28. *n.* 12. Vivius *opin.* 6. *n.* 4. Decian. *lib.* 3. *c.* 33. *n.* 6. *in suo tract. crim.* Gramit. *theorem.* 5. *num.* 2. *& n.* 11. Bertazol. *cons.* 358. *n.* 4. *& ibi* Claud. *in addit. Vers. qua conclusio.*

Limita secundo si convicium provocanti objectum aliud factum concernat, ita ut ad eius innocentiam non spectet, quo casu utrique actio injuriarum competit, *fac. cap. Veniens.* 16. *de iureiur. ibi alternatim. convicia inferendo*, vid tamen quæ distinguendo tradit Bolognet *in l. ut Vim. n.* 94. *sub Vers. sed ego puto. & Vers. secundo casu ff. de just. & jure.*

IX.

Injuria illi fieri non censetur, qui jam ante est infamis, nec lædi eius dignitas & honor videtur, quando ipsi probrũ aliquod objicitur. Bocer. *de feud. investi. c.* 5. *n.* 97. siquidem injuria pertinet ad imminuendum honorem alterius *l.* 1. *§. omnem.* 2. *& §. usque adeo* 5 *ff. de injur.* nec injuria sive contumelia alterius, qua quis premitur honor aut dignitas denigratur *l. unic. C. de famos. libell.* Donell. 15. *comm. c.* 38. *Vers. nihil agit Voluntas*, cum Lege, non convicio alicuius infamia quis notetur. *l.* 1. *& tot. tit. ff. de his qui not. infam.* etiamsi per convicium illud contemnatur *pr. Inst. de injur.*

X.

Injuriam qui faciunt constat & hãc pati posse *l.* 3. *in pr. ff. de injur.* quamvis qui facere nequeunt (veluti furiosus impubes) nonnunquam patiantur, *l.* 7. *§.* 1. *ff. eod. tit.* Wenseb. *in parat. ff. dict. tit. n.* 6.

XI.

Injuria nunquam censetur remissa, nisi remittendi animus ex verbis appareat. Farin. 1 *cons. crim.* 98. *n.* 5. declara nimirum non generalibus, sed specialibus, nõ dubiis & æquivocis, sed veris, necessariis & concludentibus. Belvis. *in pract. lib.* 1. *c.* 3 *n.* 89. Bald. *in L. in ipsius. n.* 4. *C. famil. hercisc.* Mascard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 992. *n.* 28.

XII.

Injuriam nemo facere potest nisi qui scit se injuriam facere etiamsi nesciat cui

sciat cui faciat *l. 45. §. pen. ad L. Aquil. l. 3. §. itaque de injur.* Phil. Matth. *ad l. 56. de R. I. n. 6. & n. 41.*

XIII.

Injuriam nullam videtur accipere qui semel voluit *l. in diem. 9 ff. de aq. pluv. arcend.*

XIV.

Injuria verbalis & per scripturam illata non inducit offensionem facti. *l. 1. §. 1. de injur.* Herculan. *in tr. de caution. c. 24. num. 11. in fin.* Farin. 1. *consil. crim. 87. num. 6.*

XV.

Injuria quæ fit viventi major est quam quæ committitur in defunctum. Cravett. *cons. 205. pernoctavit. n. 26. per not.* Bart. *in l. fideicommissum C. de fideicomm.* Wensfeb. 1. *cons. 22. n. 2.*

XVI.

Injuriam non propulsare, cum possis, injustitia est *c. non inferenda 7. 23. q. 3.* Cic. *lib. 1. offic.* ubi ait: duo esse genera injustitiæ unum eorum qui inferunt, alterum eorum, qui ab his quibus infertur, si possunt, injuriam non propulsant *add & c. fin 23. q. 3.* Hyppolit. *in l. unius §. cognitururum ff. de quæst. n. 56.* Gail. 1. *de P P. c. 16. n. 17.*

XVII.

Injuria per interpositam personam facta ab ipso committente facta censetur. *l. sed etsi unius 17. §. si jussu. 7. ff. de injur. & l. non solum 11 ff. eod.* quod enim quis facit per alium per se ipsum facere videtur *l. quod jussu. 180 ff de R. I. cap. qui facit. 72. eod. tit. in 6.* & dejecisse videtur, qui mandavit vel jussit ut aliquis dejiceretur. *l. 1. §. dejecisse 12. ff. de vi armat. l. hoc jure 152. §. 1. ff. de R. I. l. 2. §. restituas. 43. ff. ne quid in loc. publ.* Bart. *in d. l. sed si unius 17. §. si servus. n. 4. ff. de injur.* Gail. *de pignorat. obs. 5. n. 2.*

XVIII.

Tot sunt injuriæ, quot & personæ injuriam facientium *l. si plures. 34 ff. de injur.*

XIX.

Injuriam suam persequi magis est species defensionis quam offensionis. *gl. & Dd. in c. un. §. si delat. qua fuit prima caus. benef. amitt.* Curt. *in tract. feud. p. 4. n. 62.* Iaf. *eod. tract. p. 10 num. 47. fallent. 3.* Wesenb. 1. *cons. 43. num. 126.* ubi infert quod Vasallus qui Dominum accusat feudo privetur, si dolo malo facit tantum ad periculum & damnum Domino creandum, non vero

 si faciat

si faciat id juris sui tuendi causa, *per l. qui cum major. 14. §. 6. Vers. ignoscendum, de bon. libert.*

XX.

Ad injuriam vel damnum aliorum nemo facere præsumitur, sed potius propter seipsum. Alciat. *de præsumpt. 3. reg. 23. præs. n. 1.*

XXI.

Ius suum persequens injuriam non facit *l. nullus. 55 de R. I. l. 1. §. 12. de aq. pluv. arcend.* C. I. A. *tit. quib. appel. non lic. th.* 1. quod tamen ita accipiendum modo legitimè jus suum persequatur, & à verbis calumniosis iracundis, petulantibus, ac proximi, contra quem quis acturus est, famam & existimationē bonam sugillantibus & qualitatem calumniosam habentibus prorsus abstineat. *l. non debet. in fin. Verb. temperandam. de dol. l. 1. § secundo loco Verb. inverecunde de postuland.* & si vel in judicio vel extra judicium quis aliter faciat, injuriarum tenetur, *l. si non convicij. 5. ubi Dd. C. de injur.* Wurmbs. 1. *obs. 17. tit. 46.* Cothman. 2. *respons. 59. n. 62. & seqq.* ubi *n. 65.* dicit; imò talem in judicio factam iniuriam crescere & pro atrociori haberi, ut dolo facta videatur, nec dolus iste facile excusetur. Bl. *in l. non probasse. num. 3. C. de calumn.* Vnde tradit Speculator quod advocatus ab adversario lacessitus secure dicere possit. Tu mentiris.

XXII.

Tum maximè ad convicia personarum perveniri solet, cum causæ infirmitas deprehenditur: ut ex Amm. not. Gothofredus *ad l. 6. C. de postuland.*

XXIII.

Injuria non fit scienti & volenti. *l. 1. §. usque adeo, 5. ff. de injur. l. 1. ff. de action. empti, l. nemo. 145. ff. de regulis iuris, cap. scienti, 28. eod. tit. in 6.* Aristot. *lib. 5. Ethic. cap. 9. & 11.* S. Thom. 2. 2. *q. 59. art. 3.* Sot. *lib. de iustit. 3. q. 3. art. 3.* Padil. per text. *ibi in l. cùm donationis. C. de transactionib.* Menoch *cons. 98. num. 39. cum seqq.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg. 275.* Surd. *decis. 194. num. 1.* Sebast. Nævi. *ad l. 1. n. 15. ff. de injur.* Ioseph. Sesse *aragon. decis. 189. n. 15.* Cæs. Argel. *de contradict. legit. quæst. 10. n. 66. & n. 97.*

Ratio est, quia iniustitia non fit nisi ei, qui ab alio illam patitur, *l. 3. princip. & §. 1. ff. de injur.* nec enim potest ab aliquo sibi ipsi fieri, secundùm S. Thom. 2. 2. *quæst. 58. art. 2.* non obstante text. *in cap. quod verò. 25. quæst. 2. ibi, iniuriam mihi facio*, quia intelligitur per indirectum,

directum,& retorquutionem, secundùm Archid. & alios ibi, *planè sciens,& consentiens non patitur ab alio*, quia de natura patientis injustitiam est, quod resistens & invitus patiatur, sicut de natura agentis, quod sponte agat, ex Aristot. & Sot. *ubi suprà*. & ita qui consentit, potius ex se sponte agit, quàm ab alio patiatur, & consequenter eidem non fit injuria, nec injustitia. [injuria enim plerumq; invitis nobis fit. *l. cum donationis.* 34. *C. de transact.* non ubi scientia & consensus intervenit. Hœnon. *ad l.* 145. *de R. I. disp.* 11.

Limita non procedere ubi de honestate agitur, quia tunc benè fieret injuria, ut tenet. Bald. *in l.* 1. §. *usque adeo. ff. de iniur.* & *l.* 3. §. *si quis volentem. ff. de libr. hom. exhibendo. vid. l.* 7. *C. ad L. Iul. de adult. l.* 15. §. 24. *de iniur.* Wensenb. *de adulter. num.* 7. & *ibid.* Bachov. sed ibi vox injuriæ materialiter sumitur pro ignominia. Angel. *in* §. *sancimus per ill. text. in Auth. de Lenon.* Ludov. Gometz. *ad* §. *pœnales. Inst. de act. num.* 32.]

XXIV.

Injuriæ inde nasci non debent, unde Iura nascuntur, *l. meminerint.* 6. *C. unde vi. cap. qualiter & quando.* 17. *de accusationib.* Aym. *de antiquit. tempor. p.* 1. *cap.* 2. *ampl.* 13. *n.* 10. *cum seq.* [Ludov. Gometz. *in Comment. Inst.* §. *maleficijs de act. num.* 5. quod toties fit, quoties homines mala interpretatione juribus ad injurias suas tegendas abutuntur. ut conqueritur Iustin. *in Nov.* 160.]

Cap. LXIV.
De Innocentia.
Axioma I.

Innocentia nullo modo punienda. *l. absentem.* 5. *in pr. ff. de pœn.* satius enim esse ait Vlpianus *ibid.* impunitum relinqui facinus nocentis quam innocentem damnari, cum exemplo grave sit latronem requirere, ut innocentibus periculum fiat. *l.* 2. *C. de his qui latron. vel al. crim. reos occult.* Oldendorp. 2. *Cons. Marp.* 2. *num.* 5. imò judex ipse ex officio pro defensione rei laborabit. *l. si non defendantur.* 19. *ff. de pœn. l.* 1. *de quæst.* Auth. *qui semel. C. quom. & quand. judex.* Panorm. *in c. Veniens. num.* 19. & 22. *de accusat.* cum publicè intersit innocentes defendi. *l. servum.* 33. §. *publicè.* 2. *ff. de procur.* Matth. VVesenbec. 1. *cons.* 43. *num.* 179. non detrimentis affici. *l.* 2. §. *fratris. ne*

quis aliq. test. l. si fratres. 53. *§. fin. ff. pro soc. l. si is cum quo* 20 *commun. de vid. l. ad quod nostrum.* 11. *ubi* Cagnol. *num.* 2. & 14. *de R. I.* Bald. *in l. si constante, in fin. C. de donat. ant. nupt.* Aretin. *cons.* 71. *diligenter in* 3 *dubio.* Dec. *cons.* 107. *Ias. in l. servis electione. §. Labeo. num.* 15. *cum seqq. de legat.* 1. *l.* 2. *l. ult. num.* 3. *C. si contr jus vel utilit. publ.* Geminian. *in c. si sententia, §.* 1. *n.* 5. & 6. *de sentent excomm. lib.* 6. Saliect. *in l. jubemus,* 2. *num.* 1. *C. de SS. Eccles.* Zabarel. *clem.* 1. *§. tertia. num.* 29. *de poen.* Wesenb. 1. *cons.* 45 Unde etiam in favorem innocentiæ sæpissime à regulis juris receditur. Hyppolit. de Marsil. *in l.* 1. *§. si quis ultro. num.* 98. & *seqq. ff. de quæst.* & *in pract. crim. §. opportunè, num.* 7. Dan. Moller. *ad constit. Elect.* 23. *num.* 13. *p.* 4. Carpzov. *p.* 1. *constit.* 12. *defin.* 15. *num.* 4. & *in pract. crim. part.* 3. *quæst.* 15. *num.* 74. *cum seqq.* Ita pro rei innocentia & defensione unico testi etiam singulari plena fides adhibetur Ias. *in rubr. de jurejur. num.* 8. *quem sequitur,* Wesenb. 1. *cons.* 19. *n.* 21. Aegid. Boss. *in pract crim. tit. de defens. reor. num.* 10. Gabr. *comm. concl. lib.* 1. *tit. de testib concl.* 1. *num.* 37. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 16 *num.* 69. Ita quando de rei innocentia agitur in criminalibus, testibus tam negantibus quam affirmantibus creditur Bertrand. *cons.* 189. *col.* 2. *Vol.* 1. Ludov. Roman. *in l. illa col. pen. ff de V. O.* Hyppolit. de Marsil *sing* 541. Roland. à Valle, *cons.* 93. *in causa de qua agitur, num.* 9. *lib.* 4 etiamsi de credulitate deponāt. Gabr. Sarayna. *in addit. ad Mathesilan. sing.* 37. *num.* 12. Hyppolit. de Marsil. *cons.* 24. *Munda cor meum, num.* 33. idem tenent, Bald. & Salicet, *in l. non solum, C. de test.* Alex. *cons.* 76. *Visa inquisitione, lib.* 1. *num.* 5. Ias. *in l. ut vim. ff. de Iust.* & *jur. num* 4. ita pro eius innocentia & domestici testes admittuntur, Ias. *in d. l. ut vim. num.* 5. Angel *in pract. crim. verb. ut doctus Titius se defendendo, num.* 18. Iohann de Annania. *cons.* 59. *visa inquisitione in pr.* & quivis alii minus idonei *arg. c. literas.* 14. *de præsumpt.* Hostiens. *in summa de accusat. rubr. de inquisit. col* 3. *vers. sed nunquid infamatus.* Bald. Salicet. & Dd. *in l. parentes, C. de testib.* Ioh. de Anan. *d. cons.* 59 *in pr.* atque hanc sententiam tum æquam, tum etiam communem esse dicit. Anton. Gometz. *var. resol. lib.* 3. *c.* 12. *num.* 23 imò & suspectis testibus in criminalibus pro innocentia rei credi post Ias. & Cravett. tenet Wesenb. *cons.* 19. *n.* 13. quapropter actore in probatione deficiente innocentiam juramento purgationis probari defendit. Hostiens. *in summ. de purgat. Canon. num.* 3 *per cap. fin. de jurejur. ibique gl. verb. probationum,* & in terminis actionis injuriarum, *l. furti.* 6. *§. qui jussum.* 4. *ff. de his qui not. infam. ibique gl. verb. innocentiam, l. non damnatos.* 18. *C. eod. vid. l. præsenti.* 6. *§.* 4. *vers. sicuti C. qui ad Eccles. confug.* Gilman. 2 2. *vot.* 11. *num.* 4. Quo fit, quod nec statuta exceptionem innocentiæ expresse multo minus tacite (cum juris naturalis sit) tollere possint. *Clem. Pastoralis. §. nos igitur. de re judic. l. unius,* 18. *§. cogniturum,* 9 *ff. de quæst.* Bald. *in l. unic. C. de confess. n.* 27. & *in l.* 1. *n.* 3. *ff. ne quis eum qui in jus voc.* paris. *cons.* 2. *n.* 155. *Vol.* 4. Gail 2. *de P. P. c.* 8. *n* 5.

II.

Innocens est is, qui ignorat quod noceat. *Can. innocens.* 23. *caus.* 22. *q.* 5. Non tamen innocentia semper eadem, sed tres eius gradus sunt (1) malum non fa-

non facere (2) facientibus non consentire (3) fortius malum avertere *can. ita plene, caus. 23. q. 4. cap. tria sunt cum seq. dist. 45.* Gail. 2. *de P. P. cap. 1. num. 48.*

Cap. LXV.

Innovare Innovatio.

Axioma I.

Innovare aliquid non dicitur ille, qui utitur veteri possessione. Innocent. *in c. à memoria. Ut lit. pendent.*

II.

Innovatio seu confirmatio actus nec novum jus conferre nec vetus tollere potest, *c. quia intentiones. 29. de privil.* sed antiquum conservat. *c. cum dilecta, 4. de confirm. util. vel inutili.* Gail. 2. *obs. 1. n. 3.*

Cap. LXVI.

De Inopia.

Inopia & paupertas debitoris inanem constituit intentionem, *l. nam is nullam, 6. de dol.* Hæc regula ut penitius intelligatur, notandum inopiam debitoris dupliciter posse considerari (1) ratione rei quæ debetur, quod sc. ipsa species quæ est in obligatione deficit (2) ratione personæ debitoris quæ solvendo non est, prior omnino perimit vinculum obligationis, posterior non tollit jus agendi, sed impedit effectum plenariæ executionis *arg. l. 11. ubi* Donell. *C. si cert. pet. vid. pl. infr. de paupertate.*

Cap. LXVII.

De Inquisitione.

Axioma I.

Inquisitio loco accusationis succedit, *c. qualiter. 24. de accusat.* Bart. *l. 2. §. si publico. de adulter. l. infamem. notab. 8. de publ. judic.* Solennitas enim eadem requiritur in inquisitione quæ accusatione, *cap. qualiter. 17. cum seqq. & d. c. 24. de accusat.* cum surrogatum sapiat ac retineat naturam eius cui surrogatur, *l. si cum 10. §. qui injuriarum. 12. ubi gl. verb. danda. ff si quis caut.* Unde & Exceptiones, quæ accusationi ineptæ vel min⁹ solenniter institutæ recte opponuntur, similiter valent etiam adversus inquisitionem. Chilian. *in pract. c. 2. num. 4. per* Speculat. *tit. de inquisit. §. viso igitur vers. hoc autem fecias & Bart. in d. §. si publico vers. quaro utrum contra judicem & d. l. infamem*

famem de publ. judic. l. libertorum, ff. de accusat. Ideoque ut in eâ ordinarius processus est observandus *l.3. C. ubi Dd. de accusat.* ita & in inquisitione *c. ult. ubi* Hostiens. Panorm. & *Dd. ut lit. non contest.* imprimisque copia indiciorum ac famæ reo est facienda, ut de iis se purgare vel interrogatoria opponere articulis possit. Angel. *in pract. crim. Verb. fama publ.* Bart & Dd. *in l. ult. de quæst.* Barbat. *cons.47. lib.1.* & testes in eius præsentia jurare, sicut aliâs debent. Boer. *decis.309. num. 4. vers. debere jurare in præsentia,* alioquin processus inquisitionis nulliter instituitur, neque reum prægravat, cum inquisito formata sine indiciis & probationibus & sententia subsecuta pro nulla habeatur. Angel. de Malefic. *in Verb. hac est quadam inquisitio. num.* 30. Marsil. *in pract. §. constante. num.33.* Boss. *in tit. de Inquisition. num.* 21. Clar. *in pract. §. fin. quæst. 2 Vers. ad formandam.* Menoch. *2. arb. jud 1. quæst. 78. num. 1.* Cephal. *cons.204. num. 18. & cons 206. num. 21. lib. 2.* Roland à Vall. *cons. 96. num. 1. & seq. lib. 4.* Farin. *1. cons. 86. num. 61.* dato etiam, quando consuetudo esset in contrarium. Chilian. *in pract. c. 2. de Inquisit. num. 1. 2. 3. 4. per l. si Veriter. 14. de Excus. tutor. Clem. 1. §. Verum quia, de hæret.* Angel. *in l. si Vacantia. C. de bon. Vacant. lib. 10. §. oportet in Auth ut jud. sine quoque suffrag.* Card. Zabarell. *clem. 1. Vers. quarto quæro de offic. ordinar.* Bart. Bald. *in l. prolatam. 3. 4. C. de sentent.* idem *Bald. in Auth. generaliter. C. de Episc. & Cler.* VVesenb. *2. cons. 98. num. 7.* Quo fit quod ad inquisitionem formandam si non prius diffamatio & legitima indicia præcedant judex, procedere non possit. Bald. *in cap. licet undique de offic. ordin.* Ias. *in l. si sic legatum, num. 25. de legat. 1.* Dec. *in c. dilectis. de judic.* Plot, *in l. si quando num. 635 C. Vnde Vi.* Gandin. *in tract. malefic. sub rubr. de quæst. in fin.* Ludov. Cat. *inter consil. crimin divers. cons. 99. col. 1 & 2* Riminald. *cons. 105. num. 2.* Adeo ut etiam locum habeat si statutum iudici procedendi liberum arbitrium super crimine tribueret. Ruin. *cons. 147. num. 1. lib. 5.* quanquam si Princeps causa cognita nullâ habita indiciorum & diffamationis cognitione formari inquisitionem mandaret, secus dicendum foret. Bald. *in l. nullus per ill. text. C. ad L. Iul. Majest.* Dec. *cons. 175. num. 3. & cons. 256. in fin.* quod verum intelligit. Alex. *cons. 180. num. 11.* quando Princeps ex suo motu proprio procedi mandat, secus si ad judicis postulationem, vel quando Princeps clarè asserit ad sui notitiam pervenisse illum inquirendum deliquisse, quem sequitur & Menoch. *1. arb. jud. q. 78.* Sic & damnatum ex inquisitione infamem effici post. Bart. *in l. Athletas. §. calumniator ff de his qui not. infam. notat.* Cornel. *cons. 42. Vol 1. col. 2. Vid.* Canteran. *crim. quæst q 11.* maximè si causa sua natura esser infamatoria, ex qua proceditur. *l. 22 ff. de his qui not. infam.* quamvis gloss. contrarium tenere videatur *in l. fin. in Verb. ob negligentiam., Cod. de suspect. tutor.* cuius opinionem juxta Abbat. *in rubr de judic. num. 7. communem dixit.* Hieronym. de Cæval. p. 2 *quæst. pract. commun. opin. quæst* 430. *Vid.* Bœckel. *in tract. de publ. judic. disquis 2. n. 9.*

Declarationis tamen loco obsevabis de jure quidem Canonico omni subducto crimine medio inquisitionis procedi posse, *gl. in c. infames. 6. q. 1. cap. 1. ut Eccles. benefic. sine dimin.* Berber. *in prax. aur. p. 4. num. 128.* vid. tamen Laurent. Tennin. *in tract. cautel. caut. 116. n. 5. cum seqq.* cum de jure civili regulariter

regulariter per inquisitionem (ut detegantur facinora) non fiat processus, *l. 2. §. si publico. 5. ff. ad L. Iul. de adult.* Bart. *in l. congruit. ff. de offic. Praesid.* Caeval. *d. pract. quaest. comm. contr. comm. p. 2. q.* 430. Hyppolit. *cons.* 110. *num.* 17. Vnde eam odiosam, quia venit contra Regulas iuris, vocavit. Blarer. *cons.* 332. *post. med. vers. est verum, lib.* 3. *vid.* Tuich. *super hoc vocab. concl.* 175. nisi in casibus á iure expressis, *arg. l. credendum, 4. ff. qui pet. tut. arg. l. 1. & 3 ff. de suspect. tut.* boni tamen publici gratia, *l. 1. in pr. ff. ad SC. Syllan.* odio criminum atrocissimorum, *l. si quis. 5. C de Episc. & Cler. l. 4. §. mandati, ff. ad L. Iul. peculat.* & delictorum magnitudine. Bart. *in cap. ad reprimendam. 8. num. 41. de offic. iudic. Ordin.* iure locum habere testis est. Speculator. *tit. de inquisitione, §. 2.*

I I.

Inquisitio incerta minime admittenda, sed pro nulla reputanda. Bald. *cons.* 259. *n.* 2. *lib.* 1. Ias. *in § curare, n. 17. Inst. de action.* Marant. *in specul. tit. de inquisit. n.* 37. Farin. 1. *cons.* 86. *n.* 59.

III.

Inquisitionis defectum non supplet vera confessio. Bald. post Innocent. *in l.* 1. *num.* 30. *C. de confess.* quem allegat. Fulgos. *in l.* 1. *num* 3. *in fin. ff. eod, & in l. si confessus, num.* 2. *ff. de custod. reor.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra. verb. confessio. num. 21. extr. de probat.* Farin. 1. *cons. crim.* 86. *num.* 61.

IV.

Inquisitionem non supplet denunciatio. Farin. *d. cons. crim.* 86 *num.* 52. quia ex eâ non inducitur diversus ac separatus procedendi modus, sed tantum judici aperitur via ad inquirendum & inquisitionem formandam, & ita in praxi servari tradit. Angel. *de malefic. nec non ad denunciationem, num. 4. vers. praeterea dico.* Papiens. *in pract. §. fin. q. 7. in pr. & vers. quaro.*

V.

Inquisitio formari non potest, ubi non adest delictum. Farin. 1. *cons. crim.* 70. *n.* 7. Alberic. *in l praetor. §. praeterea. ff. de injur.* Marsil. *cons.* 128. *n.* 25. Riminald. *cons.* 327. *n.* 29. *lib.* 3. imò inquisitionem corruere, ubi crimen non est punibile, confirmant. Marsil. *in pract. crim. §. constante. in fin. & cons.* 128. *n.* 5. Paris. *cons.* 171. *n.* 27. *in quarto.* Dominic. Ludov. Cat. *cons.* 99. *n.* 12. *cons. crim.* Bertazol. 1. *consult. decis. cons.* 45. *n.* 1.

CAP. LXVIII.
De Inseparabilibus,

Axiom. I.

Inseparabilium inseparabile est judicium. Alvarot. *in cap. un. §. si quis de manso. 5. n. 5. si de investitur. feudi. 1. feud.* 4 VVesenb. 2. *cons.* 69. *n.* 17.

II.

Quæ inseparabilia sunt ea nec cassari queunt. *l. si mulier, 50. §. ex asse. ff. de jure dot.* VVesenb. 1. *cons.* 8. *n.* 20.

CAP. LXIX.

De Insolito.

Axioma I.

Quod insolitum est licitum non est, & econtrario quod solitum etiam impunitum. Ioh. Baptist. Cuccialup. *in tract. de ludis. q.* 17. *n.*72. Cons. Arg. 1. *cons.* 2. *num.* 138.

II.

Insolita non veniunt in dispositiones, *l. si merces.* 25. *§. vi. major.* 6. *ff. locat. fac. l. fistulas.* 78. *§. frumenta,* 3. *ibique gl. ff. de contr. empt.* Bald. *in l. à procuratore. C. mandat.* Zas. *in parat. ff. si quis caut. in jud. sist. num.* 9. Ex his enim quæ præter morem fiunt fraudem argui, *ex l. qua sub conditione,* 85. *ff. de condit. instit.* colligit. Oldend. *class.* 1. *act.* 2. *vid.* Cravett. *cons.* 477. *num.* 6. *vol.* 5. Ex insolito actu dolum præsumi scripserunt. Aym. *cons.* 321. *num.* 3. *vers. præsumitur contra eum & cons.* 100. *post. num.* 5. *vers. itaque ex actu ita insolito.* Guid. Papa. *in tract. de præsumpt. num.* 27. *vers. & insolitis.* Mascard. 2. *de probat. concl.* 815. *num.* 40. *in fin. &.* 42. Curt. *cons.* 74. *col. antepen.* sicuti nec contra dolum præsumi in eo, qui actum solitum facit, *ex l. quid sit.* 17. *§. apud Labeonem.* 12. *ff. de adil. adict.* affirmant. Bart. *in l. si pignore, §. fin. in pr. ff. de pignorat. act. quem sequitur,* Marsil. *cons.* 90. *num.* 12. & *cons.* 100. *num.* 12. & Alberic. *in l. dolum vers. idem si facis. C. de dolo.* ita ex nimia & insolita cautela dolus & fraus præsumitur. Bald. *in l. testamentum. num.* 3. *vers. quandoque tamen. C. de testam. & cons.* 75. *num.* 2. *lib.* 2. Castr. *cons.* 337. *primo quæritur. col.* 1. *post. num.* 20. *vers. quarto præsumitur fraus. lib.* 1. Giat. *respons.* 53. *num.* 10. *lib.* 1. Curt. *jun. cons.* 78. *num.* 13. *p.* 2. maximè si plures simul junctæ fuerunt. Bene. *cons.* 72. *num.* 26. *vol.* 1. Vultei. 3. *cons. Marp.* 37. *num.* 162. inde & insolitæ clausulæ omne negotium actumque omnem reddere. *can. quisquis,* 1. *distinct.* 41. Bald. *in l. si quis,* 7. *ff. de condit. instit. & lib.* 2. *F. tit.* 27. *in pr. num.* 8. *ibidemque.* Marth. de Afflict. *quos refert & sequitur.* Cæpol. *in tract. de simulat. contract. num.* 18. *vers. nona præsumptio add.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 122. *num.* 67. Bocer. *de investit. feudi. cap.* 4. *num.* 21. Tiraq. *de retract. convent. in præfat. num.* 71. suspicionemque parere dicuntur. Cravett. *cons.* 355. *num.* 10 & *cons.* 494 *num.* 25. *vol.* 3.

III. Inso-

III.

Insolita pacta probanda sunt ab eo, qui pacta insolita allegat. Iacob. de S.Georg. *in §. qui quidem investiri, num. 65. vers. in dubio.* Pacian. *cons. 104. num. 5.*

Cap. LXX.

De Instantia Logica.

Instantia data corruit argumentum. *c. Generabilem, 34. ubi pracipue.* Bald. *extra de Elect.* Bart. *in l. interdum in pr. ff. de condict. indeb.* Farin. 1. *cons. crim. 50. n. 40.* Vnde ad tollendam consequentiam sufficit etiam unam instantiam dare, *cap. sicut urgeri. 1. q. 1.* Crot. *in l. Gallus. § & quid si. col. 37. ff. de liber. & posth.* Pacian. *cons. 33. n. 15.*

Quod verum intellige, quando instantia est super ratione illius, de quo quaeritur. Ias. *in l. creditor. col. fin. ff. de oper. nov. nunc.* Alciat. *in l. creditor. autem verb. similis. ff. de V. S.*

Cap. LXXI.

De Instantia judicali.

Axioma I.

Instantia finita finitur judicis officium, *l. 4. C. depos. per ea qua allegat.* Bald. *in l. litigator. n. 5. in pr. & l. judex. de re judic.* VVesenb. 1. *cons. 6. n. 114.* Hinc instantia perempta omnia acta perire dicuntur. *l. cum lite mortua. ff. judic. sol. v.* Dec. *in l. 2. C. de edend. n. 53.* Ruin. *cons. 69 n. 5. lib. 1.* Socin. jun. *cons. 132. n. 2. lib. 2.* Bald. *in l. 2. n. 5. in fin. C. 2. de formul. sublat. l. C. de fructib. & lit. expens.* Gail. 1. *obs. 67. n. 3.* Vult 1. *cons. 15 n. 20.* Intellige verum de judiciis ordinatoriis, non vero decisoriis, ut sunt dicta testium. Bart. *in d. l. cum lite. n. 5.* Abb. *in cap. causam 1 de testib.* Ruin. *d. cons. num. 5.* Menoch. *de recup. process. remed. 1. num. 230.*

II.

Instantia perempta vitium litigiosi non attenditur, *l. 2. ibi lite nihilominus. C. de litigios.* Bart. *in l. 1. §. fin. ff. eod. DD. in l. postquam liti. C. de pact. l. cum mora, C. de transact.* Natt. *cons. 2. cum aliis auctoritatib. in hanc sententiam adductis per* Cravett. *cons. 279.* Cacheran. *decis. 144.* Tob. Non. *cons. 78.* qui loquitur de instantia per sententiam perempta, etiam in casu, quo de executione eiusdem sententiae etiamnum disceptatur, *vid.* Hartm. Pistor. 1. *quaest. 40. num. 14.*

III.

Instantia causae principalis triennio finitur, *l. properandum, 13. in pr. C. de judic.*

judic. quod verum intellige in civilibus, secus in criminalibus, cum in his biennii spacio pereat, *d. l. 13. in fin. l. fin. C. ut intr. cert. temp. crim. quæst. termin. de qua vid.* Grammat. *vol. 31.*

Amplia primo quod procedat non solum in causis, quibus non modo per viam actionis vel accusationis, verum etiam ubi per inquisitionem proceditur. Bald. *in d l, properandum, pr. col. 3. incip. Tunc instantia.*

Amplia secundo in causis, quibus per officium judicis procedi solet, *cap. Venerabilis de judic.* quinimo & in causis executivis & instrumentalibus, quibus executio parata est, locum habere perhibent Roman. *cons.* 174. Socin. *cons* 95. *vol.* 1. Felin. *in d. c. Venerabilis, in fin.* Alex. *cons* 50. *vol.* 2.

Amplia tertio obtinere non tantum coram judice ordinario, verum etiam delegato, *d. l. properandum, ibi sed omnes, judices.* An & coram arbitro, *vid.* Marant. *de ord. judic. p. 5. n.* 10.

Amplia quarto procedere etiamsi litigator pendente lite moriatur. *l. heres absens, l. si petitor. l. siqui Roma, ff. de judic. l. si eum hominem ibique.* Bart. & Ioh. de Imol. *ff. de fidejus.* Maria. Socin. *in cap. quia V. de judic.*

Limita primo axioma verum esse de jure civili, non vero Canonico, ut quæ vigore illius nunquam pereat. Panorm & Dd. *in c. Venerabilem & c. fin. de judic.* Alex. *cons.* 23. *col.* 1. *vol.* 3. Diaz *reg.* 228. Sebast. Vant. *in tract. de nullitat. tit. de nullit. ex defect. jurisd. & und. ac quib. mod. n.* 126. Eman. Soarez. *in suis commun. concl. tit.* 1. *n.* 113.

Limita secundo non procedere quando causa ventilatur in consistorio Principis. Bald. *cons.* 217. *col. fin. vol.* 3. *per Auth. sed lit. C. de temp. appellat.* vid tamen. Matth. de Afflict. *cons. Neapolit.* 283. his addi possunt & eæ quas adducunt. Robert. Marant. *d. p. 5. de ord. judic.* & Laurent. Tennin. de Rodolph. *in tract. cautel. caut.* 18 *n. 5. ubi vid.*

Cap. LXXII.

De Institutione Heredis.

Non temerè bona nostra relinquamus iis quos suspicamur ea per luxum statim consumptura, nec iis quos odio prosequimur, sed potius eorum liberis, *l. 3. §. 8. de minor, l. 25. C. de inoff. testam. l. pen. si tab. test. nulla extab. ubi* Cujac. *lib. 6. resp. Papin.*

Cap. LXXIII.

De Instrumentis.

Axioma I.

Instrumentum quod verbis non dicit nec nos supplere debemus. Bald. *in l. lecta in 2. opposit. si cert. pet. l. inquisito, num. 2. C. de solut. l. neque C. de probat.*

Rodolph. *col. 2. de rescript.* & *cons.* 297. *col.* 8. *Vol* 1. Ias. *cons.* 159 *num* 2. & *cons.* 220 *Vol.* 2 Vult. 3. *cons. Marp* 31. *n.* 8. Wesenb 1. *cons.* 15 *n* 42. & *cons.* 22. *num.* 5. Instrumentum enim est stricti juris. Idem, *in parat. num* 7 *ff de fid. instrum.* Vinn. *disp. ad process.* 17. *th.* 9. *n.* 43. Vnde dici consuevit, instrumentum quod non cantat, nec nos cantare debere ut Gulierez. 5. *pract. quæst.* 62. *n* 17. Pruckman. 1. *cons.* 14. *n* 92 Cothman. *cons.* 5. *num* 68 & *seq.* ideoque nec extenditur ad res & personas in ea non nominatas, *l. ad probationem,* 21. *ubi* Bald. *de probat.* Bart. *in l. admonendi, num.* 32. *ff. de jurejur.* Socin, *cons* 39 *visis n.* 10. *Vol.* 1. Wesenb. 1. *cons.* 4. *n.* 31. quia illud solum probat quod corporis oculis legitur quodque tenor illius demonstrat, *de l. ad probationem, l.* 1. *ff. de his quæ in testam. delen tur.* Francisc, Bursat. *cons.* 205. *num.* 1. nec inter partes creditur, quod instrumento omissum est. Bald. *in d. l. ad probationem* Cravett. *cons.* 630. *n.* 2. *Vers. actum enim.* Goedd. 1. *cons. Marp.* 26. *n.* 10.

Declara verum, quando fit super materia stricta veluti transactione & pacto, non etiam quoties apponitur contractui bonæ fidei. VVesenb. 2. *cons* 51. *num.* 56. cum enim instrumentum sit accessio tantum contractus, cui apponitur, *l.* 4. *de pignor* ideoque naturam contractus induere dicitur cui apponitur, *l.* 4. *ff. de Usur.*

II.

Instrumentum probatio probata & veritas apparens dicitur Bald. *in l. Imperator. n.* 10 *ff. de stat. hom.* Bart. *in l.* 1. *n.* 8. *ff. de nov. oper. nunc.* Hyppolit. *in rubr. C. de probat. n.* 3. Ioseph. Ludov. *decis.* 50 *n.* 5. *decis.* 26. *n.* 13 & *decis.* 82. *n.* 3. Vulr. 3. *cons. Marp.* 35. *n.* 60. Dec. *in l. cum precibus. C. de probat.* Specul. *de instrum. edit. §. restat. Vers. sed pone.* Bald. *ad l. quoties. C. de judic. in fin.* & *ad l. si pupillo. C. de Usur.* Tiber. Decian. *resp.* 66. *num.* 9. *Vol* 3 & *resp.* 55. *num* 6. *Vol.* 5. Alex *cons.* 37. *num.* 16. *Vol.* 2. Cravett. *cons.* 10. *num.* 17. inducit enim rem liquidam & evidentem prout aiunt. Bald. *in l. quoties. C. de judic.* Alex. *cons.* 119. *n.* 5. *vol.* 2. & *cons.* 135 *n.* 5. *Vol.* 6. Paris. *cons.* 110. *num.* 95. *Vol.* 1. ac facit rem clarissimam atque apertissimam. Ias. *ad l.* 1. *num.* 10. *ff. de nov. oper. nunc* Menoch. *cons.* 7. *num.* 4. *cons.* 348. *num.* 1. Tiber. Decian. *respons.* 55. *num.* 6. Carpzov. *p.* 2. *constit.* 43. *defin.* 7. *num.* 3. maxime in antiquis. Innocent. *ad cap.* 1. *extr. de probat. per e. Videtur. extr. qui matrimon. accus poss.* Ioh. Gallien *cons.* 2. *Feud. Varior. num.* 6. *cum seqq.* Iohan. Goedd. 3. *cons. Marp.* 32. *n.* 202. nec disceptatione fori indiget. Bald *in l. Imperator. col.* 1. *ff. de stat. hom.* Panorm. & Dd. *in c. cum olim. de censib.* & *cap. cum dilecti notab.* 1. *de donat.* Innocent *in cap. ex insinuatione. de appellat.* Bart. *in l* 1. *§. si quis neget. ff. quemad. testam. aper.* Ias *in l. jurisgentium. §. quod fere. num.* 2. Angel. *in l. interest. not. ult. C. de solut.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 3. *præs.* 13. *num.* 7. & *seq.* Cacheran. *decis. Pedemont.* 117. *num.* 1. Ioseph. Ludov. *decis. Perus.* 26. *num.* 13. *decis.* 50. *num.* 5. & *decis.* 82. *num.* 3 idemque consulendo adstipulantur. Decius. *cons.* 36. *num.* 2. & *cons.* 118. *in princ.* Alex. *cons.* 33. *num* 4. *Vol.* 3. Bald. *cons.* 400. *Vol.* 5. Curt. Iun. *cons.* 64. *num.* 4 & *cons* 109 *num.* 20. Cravett. *cons.* 31. *num.* 7 Roland. à Valle. *cons.* 85. *num.* 38. *Vol.* 1. *cons.* 6. *num.* 18. *cons.* 57 *num.* 4. *Vol.* 3. *cons.* 47. *num.* 13. &

*conſ.*49.*num.*4.*Vol.*4. Decian,*conſ.*66. *num.* 59. *& ſeq.* *Vol.*1. *conſ.* 72. *num.*4. *Vol.* 2. Burſat.*conſ.*82.*num.*10.*Vol.*2. Cephal.*conſ.*218.*num.*1. *Vol.* 2. quapropter inſtrumenta notorium inducere reſpoderunt. Bart.*in l.*1. *in pr. n.*8. *ibidem*, Iaſ. *num.*20 *de nov. oper. nunc.*Menoch.*de recup.poſſ.remed.*1.*n.*223. Maſeard. *de probat.* *Vol.*2. *concl.*1106.*num.*19 Bald.*in l.Imperator.col.*2. *ff.de ſtat.hom.* Tiraq.*de retract.lignag.§.*2.*gl.*1.*n.*20. Natt. *conſ.*51. *num.* 19. *Vol.*1. Purpurat. *conſ.* 490.*num.*1.

III.

Pro veritate inſtrumenti ſemper præſumitur.*l.cum precibus.* 18.*C.de probat.l.deſiderium* 7. *C. depoſiti.c. cum dilecto.*6.*extr.de donat.c.licet.* 9 *extr. de probat.*Novell.*reg.*120.Roland.à Vall.*conſ.*9.*num.*15.*conſ.* 61.*num.*28.*Vol.*1. *conſ.*85.*num.*37.*& ſeqq.conſ.*89 *num.*1.*eod.Vol.conſ.*40.*num.*7. *conſ.*58.*num.*6. *conſ.* 63.*num.*1.*lib.*4.*& conſ.*96.*num.*17.Anchar.Regiens. *quaſt.* 3. *num.* 16. *p.* 2.Herculan.*in tract.de negativ.num.* 150. Cephal. *conſ.* 4. *num.* 19. *conſ.* 109. *num.*5.*lib.*1.*conſ.*287.*num.*1.*& conſ.*261.*num.*5.Ludov. *decis. Lucens. num.*7. Bart. *in l.quod ſi nepotes.ff.de teſtam.cutel. quem ſequitur.*Alciat. *conſ.*22.*lib.* 8. *Tom.*3.Regner.Sixtin.2. *conſ. Marp.*8.*num.*34. niſi argumentis luce meridiana clarioribus contrarium probetur. *d. l. cum precibus.* 18. maximè ubi judex intervenerit. Curt.*in tract.de teſtib.concl.* 42. Salicet. *in l.ſi quis decurio. C.de falſ.*Sebaſt. Montic.*de inventar.hered. §.*7. *num.* 31.Thomas. Maſo. *in ſpecul. Notar. publ. ſpecul.* 3. *num.* 23. Vbi enim eſt inſtrumentum,illic cenſetur eſſe caſus Legis,ut ex Bald.tradit.Cravett.*conſ.*31.*num.*7. Bertazol. 1.*conſult.deciſ. conſ.*1.*num.*7.Tiraq. *in tract.de retract.tit.*1.*cap* 2.*gl.* 1. *num.* 20. de quo nec dubitandum ſicut nec de caſu Legis dubitari ſolet. Bald. *conſ.* 215. *col.* 2. *Vol.* 2. Roland.à Vall.*conſ.*57.*num.*4.*Vol.*3.*& conſ.*46.*n.*2.*Vol.*2. Vult.3.*conſ.Marp.*18. *num.*84.adeo ut ille qui inſtrumentum pro ſe habet, habere dicatur, Tangere me noli,prout poſt Baldum perhibent. Cravett. *conſ.* 31. *in fin.* Roland. à Vall. *conſ.*100.*num.*4.*Vol.*4.Cephal.*conſ.*109.*num.*9. *Vol.* 1. & ad hoc infinita alia accumulat.Tiraq. *de retract. conſanguin. §.* 2.*gl.* 1.*num.*20.quibus aſſentiunt. Schrader.*in tract.de feud p.*10.*ſect.* 12. *num.* 14. *&* VVeſenb. *conſ.* 34. *n.* 36. ubi ait,hanc probationis formam,quæ fit per inſtrumenta publica, probationem eſſe optimam ac expeditiſſimam, utpote per quæ probatio in continenti fieri dicatur,cum teſtium productio moras dilationeſque requirat. Bart. *in l.ille à quo § ſi de teſtamento. ff.ad SC.Trebell* Panorm.*in c.cum contingat. de offic. deleg.* Menoch. 1.*conſ.*7.*n.*4. Vnde & is intentionem ſuam habere fundatam dicitur, qui inſtrumentum publicum pro ſe habet. Dec.*conſ.*307. Socin. *conſ.*93.*num.*16.*Vol.*3. Roland. à Vall. *conſ.*61. *num.* 2. *Vol.* 1. inſtrumentoque publico creditur donec contrarium probetur. *l. generaliter.* 13 *C. de non numer.pecun.l.optimam.* 14 *C.de contrah. ſtipul. &* probat uſque dum de defectu ſolennitatis non opponatur Imol *in cap.cum dilectus. num.* 20. *in fin. de conſuet.* Felin. *in cap. ſicut. de ſentent. & re judic. n.* 28. Matthefil. *ſing.* 12. *incip. nota quod* vid.& Gail.2. *obſ.*71.*n.*6.quin imo Inſtrumentum non tantum veritatis, ſed tres omnino dicitur habere præſumptiones ſcil quod ſit ſolenne,

quod

quod sit verum, & quod sit consensu partium perfectum *gl. in l. jurigentium. §. quod ferè & ibid.* Iason. *num.* 1. *de pact.* Dd. *in cap. ad audientiam de praescript.* & *prater hos.* Goedd. 1. *cons.* 28 *n.* 48. *late.* Cothman. 1. *resp.* 18 *num.* 2. & *seqq.* Cotta. *in memorabil. verb. instrumentum praesumitur.* Nevizan. *lib.* 6. *Sylv. Nupt. n.* 47 *vers. item in dubio.* Bald. *cons.* 59. *vol.* 3. Dec. *cons.* 36. *n.* 6. Socin. jun. *cons.* 189. *n.* 14. *vol.* 2. Roland. à Vall. *cons.* 96. *n.* 11. *vol.* 2. Vulr. 3. *cons. Marp.* 21. *num.* 168.

Declara primò procedere dummodo instrumentum habeat sua solennia & sit validum, aliàs secus Socin. *in tract. regular. reg.* 351. Roland. à Vall. *cons.* 63. *n.* 45. *lib.* 4. & *cons.* 55. *n.* 9. *eod. lib.*

Declara secundo obtinere dummodo contra instrumenta nihil opponatur secus si opponatur, quia donec super validitate instrumenti discutitur, instrumentum nullam fidem faciet, prout declarat. Osasc. *decis. Pedem.* 129. *n.* 7. & *post eum.* Fatin. 1. *cons.* 11. *n.* 20. *in addit. lib. B.*

IV.

Instrumenta de jure communi non habent paratam executionem. Bart. Bald. & Dd. communiter in *l. minor.* 25. *annis cui fideicommissum. in pr. ff. de minor.* Alex. *in l. si cum Domino. §. eo autem tempore. num.* 6. *ff. solut. matrim.* Boer. *decis. Burdegalens.* 295. *n.* 5. *p.* 5. quam juris esse regulam affirmat. Menoch. *cons.* 180. *num.* 36. *vol.* 2. atque ex ea infert. Bursat. *cons.* 357. *num.* 1. *vol.* 4. Eum qui ex instrumento sive testamento vult agere via ordinariâ agere teneri, ac perhibet. Coler. *process. executiv. p.* 3. *c.* 2. *num.* 14 illam conclusionem quasi generalem esse quod obligationes, item instrumenta quantumcunque fide digna regulariter non habeant paratam executionem, sed ab actione, proposito videlicet ordinatio libello processus inchoandus sit. *per Dd. ibid. allegatos*: quibus accedunt. Modest. Pistor. *cons.* 60. *num.* 32. *vol.* 1. & VVesenb. *cons.* 14. *n.* 55. Vbi ait jure communi instrumenta non esse guarentigiata ut illis nihil opponi possit, sed quod admittant quaslibet exceptiones quibus testes ac alia instrumenta possunt coargui, quod & confirmat Scaccia *lib.* 1. *de judic. caus. civil. cap.* 62. *num.* 1. id etiam de instrumento publico verum esse, & hanc esse communem, Dd. sententiam attestantur. Roder. Sarez. *in l. post rem judicatam. verb. secutus vestigia num.* 6 Emanuel Soarez *in thesaur. comm. opin. verb. testamentum.* Francisc. Borch. *cons.* 17. *num.* 2. *vol.* 1. Tessaur. *decis. Pedemont.* 26. *num.* 1. inique tantum procedere de jure ait Angelus de Perus. relatus à Coler. *dict. loc.* ut etiam dixerit esse contra omnia jura mundi quod instrumenta paratam habeant executionem: hinc ille qui vult agere ex instrumento viâ executiva, prius probare debet illud instrumentum esse executivum. Bart. *in l. Divus. num.* 1. *ff. de testam. milit.* & *in l.* 1. *§ parvi num.* 2. *ff. quod vi aut clam.* Dec. *cons.* 10. *num.* 7. & *cons.* 458. *num.* 1. idemque multis comprobat. Sebast. Vant. *sub tit. quis possit dicere de nullitate. n.* 40. neque enim probat instrumentum antequam de eius juribus sit discussum. Imol. *in l.* 1. *num* 8. *de oper. nov. nunc.* & *ibid* Ias. *col.* 6 & donec disputatur de fide & validitate instrumenti, non potest illud habere aliquam virtutem vel effectum, sed oportet prius esse decisum, validitatem continere, ut virtutem & effectum parere possit.

Socin.

Socin.*conf.97.in fin. Vol.* 1. Roland. à Vall.*conf.57.num.*30.*Vol.* 3. Cephal. *conf.* 627.*num.* 7. *& conf.*768. *num.* 12.*Vol.* 3. Instrumentum siquidem disputabile executionem non meretur ut multis persequitur. Menoch. *de arbitr.jud quaest. lib.*2.*casu.*12 *num.*4.*in fin.& notabiliter ait.*Coler.*de process.executiv. p.*3.*c.* 1. *n.* 55. Super Instrumento dubitabili,de quo judex probaliter ambigit,an mereatur paratam executionem, consultius esse cessare interim ipsum à praecepto executivo,donec super eo audiantur partes,cum talis probatio instrumentalis, super qua denuo inter litigatores disputandum est,nequeat dici probatio in continenti oblata, eodemque faciunt tradita ab eodem. Coler. *p.*4.*de process. Execut.c.*1.*n.*18 *ubi vid.* Vnde quando statutū tribuit hanc vim instrumentis, ut paratam executionem habeant, illud intelligendū erit de instrumentis claris& liquidis quibus nihil vel in formâ vel materia opponi possit.Bart. *in l.proinde in fin ff.ad L.Aquil.*Alex.*in l.item quia.ff.de pact.& conf.*188.*col.*2.*Vol.* 2.*& conf.*33.*n.*7.*Vol.*6 Socin.sen.*conf.*51.*col* 1 *& conf.*120.*col.*5.*Vol.*1.Ruin.*conf.* 152. *num.*9.*Vol.*4. *& conf.*2.*in fin. Vol.*5. Dec. *conf.* 322. *num.*3. *& conf.* 682. *num.*9.Socin. jun. *conf.* 187. *num.* 78.*Vol.* 2. Cephal. *conf.* 204. *num.* 5. *vol.*2. Mynf.2. *obs.* 6. *his add. & relata.* à Sigismund. Scacc. *d. c.* 62. *num.* 30. *ubi vid pl.*

V.

Instrumenta debent esse apud eum ad quem pertinent. *l.si quis ex argentariis.*6.*§.*5.*vers. pertinere.ff. de edend.*Carpzov. *p.* 2.*jurispr. forens. constit.* 33. *defin.* 18. *num.* 6.

VI.

Instrumenti defectus veritatem non immutat. *l.* 1.*l.*4.*l.*6. *cum sex.seqq.C. de fide.instr.* VVesenb 1.*Conf.* 9.*n.* 29.

VII.

Instrumentum ad aliud se referens, absque relati productione nil probat. *Auth. si quis in alio.C.de edend.ubi* Bald.*n.*7. Mascard.*de probat.concl.* 923.*n.* 1.*Vol.*2.Vulr. 1.*conf.Marp.*28. *n.*69.

Declara verum, si nimirum inter alias personas probatio fiat,Instrumentum enim referens se ad aliud inter easdem personas,inter quas confectum est,probat,etiam absque relati productione. *l.optimam.* 14. *in med. C. de contrah.stipul.* quin & inter alias personas probat,si continent claram facti narrationem in instrumento relato contentam. Felin.*in cap.Epistola Verbis. extr.de probat.num.*26.Matth.Berlich.*p.*1.*concl.*43. *num.*14. Matth. Coler. *de process. Execut.p.*3.*cap.*1. *num.* 56. *& seqq.ubi ponit plures limitationes.* Vnde & in instrumentis ultimae voluntatis aliter rem se habere docet. Dan. Moller. *lib.* 5.*semestr.* 84.*vid.*Carpzov *p.*1.*constit.*17. *defin.*4.*n.*9. item quando contineret orationem certam rem & dispositionem plenam, seu id expresse & specificè contineret, quod in relato continebatur. *arg.l.*3. *C. de fals.*Mascard. *d. concl. num.* 6.

VIII. Instru-

V I II.

Instrumentum productum in judicio, censetur per producentem approbatum Carol. Molin. *in consuetud. Paris. p.1.§.5.n.36.* Felin. *in c. examinata.15. num.2. extr. de judic.* Matth. de Afflict. *decis.* 14. & 21. Dan. Moller. 1. *semest.* 22. nisi producatur cum protestatione, se velle eo uti non aliter, quam in quantum pro se faciat. Moller. *d.22. num.5.* Felin. *in c. imputari. extr. de fid. instrum.* Matth. Coler. *de process. execut. p.3.c.8.n.62.* Pract. Papiens. *in form. produ. instrum. §. in illis casibus. n.1* Iacob. Menoch. *de praesumpt. lib.2. praes.45. n.21.* Carpzov. *p.1. constit.17. defin. 7.n.4. adde infr. h. ax. XI.*

I X.

Instrumentum non nocet ei qui se in eo non obligavit. *l. ad probationem. 22. ubi* Bald. *num.1. & 2 C. de probat.* Wesenb. 1. *consil.* 42. *num.* 40. Vnde sicut instrumentum inter alios factum tertio non praejudicat aut nocet, ita nec contra tertium quid probabit aut fidem faciet, ex eâdem ratione quod res inter alios acta aliis nocere aut praejudicare non debeat, per doctrinam. Cyni. *in l. antiqua. q.3. C. ad SC. Velles. quem sequitur.* Speculat. *sub. tit. de instrum. edit. §. nunquam & sub. tit. de locat. §. nunc. vero vers. quinquagesimo septimo.* à Menoch allegatus. *2. arbitr jud cas.91. in fin.* quibus assentiunt. Francisc. Viv. *decis. Neapolit.* 342. *num.* 1. VVesenb. 1. *consil.* 12. *num.* 44 *per text. in l. exemplo.7. & l. rationes. 6. C. de probat.* ubi dicitur nemini scribenti eredi pro se contra tertium. Idque tam esse verum quod instrumentum non probet inter personas alias, quam inter quas est factum, ut tertio non tantum non noceat, sed etiam non prosit. refert Bart. *in l. admonendi. num.* 32. *vers item quaero si instrumentum.* Sic Instrumentum venditionis non probat venditorem fuisse Dominum illius rei â se venditae, quando is venditor vel eius heres rei vindicatione agit non contra emptorem sed contra tertium, qui ab illo emptore causam habuit. *juxta. gl.* & Bald. *in l. si quis conductionis. C. de locat.* Bart. *in l. ita ut si fur. ff. commod.* Corn. *consil.* 219. *n.* 7. *vol.* 1. quando in consilio Neapolitano decisum fuisse refert. Afflict. *decis.* 40. *num.3. vers. sed profecto.* Similiter instrumentum locationis & conductionis rei fidem solû facit inter conductorem & locatorem, non etiam contra tertium. Socin. sen. *consil.* 89. *num.* 16. *vers. concurrit & instrumentum. vol.* 1. Curt. jun. *consil.* 158. *num.* 16. *vol.* 1. Afflict. *decis. Neapolit.* 331. *num.7. quem sequitur.* Mascard. *de probat. vol.1. concl.* 521 *num.* 5. Sic liber officialis cui publica tributa est fides probat quidem inter officialem & eum cum quo negotium gestum est, non autem contra tertium. Imol. *consil.* 96. *in fin. Alex. consil.* 36. *vol.* 5. *quos sequitur.* Menoch. *d. cas.* 91. *in fin.* idemque decidit. Boer *decis Burdegal.* 105 *num.* 13. & *post eum.* Mascard. *de probat. vol.* 1. *concl.* 542. *num.* 1. ita litteras & concessiones Principum contra tertium non probare deducit Cravett. *in tract. de antiq. temp. p.* 1. *§.* 3. ita nec investituras (quae alioquin inter Dominum & Vasallum probat, quicquam contra tertium probare affirmat. Dec. *consil.* 468. *num.* 26. *vid.* & Castrens. *consil.* 72. *num.* 2. *vol.* 2. Et hoc procedere etiam cum versamur in antiquis, ut ne tum quidem in-

strumentum contra tertium probet, docet Cravett. *in tract. de antiq. temp. p. 1. num. 24. & seq. quem refert.* Menoch. *cons.* 402. *num.* 17. *vol.* 5. Observandum tamen quod sicut instrumentum contra scribentem probat. Aym. Cravett. *cons.* 815. *num.* 14. *vers. ceterum.* Speculat. *de instrum. edit. §. nunc. dicendum restat. num.* 5. 6. 7. Mascard. *de probat. vol.* 3. *concl.* 1294. *num.* 2. & *vol.* 1. *concl.* 109. *num.* 9. *concl.* 111. *num.* 20. & 22. Castr. *num.* 40. & 41. Iaf. *n.* 76. & *seqq.* & *num.* 90. 91. *ad l. admonendi ff. de jurejur. per l. Publia.* 26. *ff. depos. l. generaliter.* 13. *C. de nō numer. pecun.* addat. Francisc. Bursat. *cons.* 39. *num.* 26. Henric. Bocer. *sing.* 49. *num.* 4. Mascard. *vol.* 3. *de probat. concl.* 1032. *n.* 1. *per gl. in l. si procuratorem. verb. intelligendum. ff. de procurat. & l. distrahente. C. de reb. alien. non alienand.* Ita etiam adversus heredem eius, heredisque heredem ac singulares successores plenè probare dicitur. Ioh. Baptist. de Plot *in l. si quando. num.* 174. *C. und. vi.* Aym. Cravett. *de antiq. temp. p.* 1. *§. viso de verbis Enunciativis. num.* 2. 15. 16. *per d. l. Publia.* 26. *§. fin. depos. Auth. contra qui propriam. C. de non numer. pecun. l. eum de indebito.* 25. *in fin. ff. de probat.* Speculat. *in d. §. nunc dicendum. num.* 5. *cum seq.* Mascard. *d. concl.* 109. *num.* 3. Ancharan. *lib.* 2. *quaest.* 2. *num.* 22. *non attento quod.* Abb. & Dec. *n.* 6. *in c.* 2. *extr. de fid. Instrum.* ubi perhibent in præjudicium tertii privatam scripturam etiam in antiquis probare, moti ratione eâ, quod non sit in potestate debitoris præjudicare tertio, quia hoc procedit quoad tertium qui causam à debitore illo non habet, secus si ab eo causam suam post instrumentum constitutum acquisitam accepit prout explicat. Aym. Cravett. *d. n.* 2. 15. *cum seq.* & probat. Ancher. *d. q.* 2. *num.* 22. *lib.* 2. vel favor ejus aliud suadet, quapropter sicut instrumentum depositi inter alios celebratum probat. Goedd. *1. cons. Marp.* 28. *n.* 34. ita itidem instrumentum dotale fidem quoque inter omnes tertios faciet. Francisc. *decis.* 191. *n.* 2. *lib.* 1. præsertim antiquum, cuius magna censetur auctoritas. Bald. *in l. exemplo. C. de probat.* Innocent. *ad c. veniens. extr. de V. S.* Vnivers. Francofurt. *cons.* 31. *num.* 7. *cum seqq. var. lctor.* Corn. *cons.* 171. *n.* 9 & 18. & *cons.* 333. *n* 14. *vol.* 1.

X.

Instrumentum operatur quantum pactum. *l. adversus ubi gl. C. de Vsur.* Tiraq. *in LL. Connub. gl.* 5. *num.* 74. *cum seqq.* VVesenb. 1. *cons.* 11. *n.* 13.

XI.

Instrumenti parte aliqua qui pro se utitur, patiatur & totum contra se valere in capitibus non diversis. VVesenb. 1. *cons.* 2. *num.* 77. Bart. & Dd. *in l. quadam de edend. l. Publia.* 26. *§. fin. ff. depos. l. Aurelius.* 28. *§. idem quaesiit.* 12. *de liberat. leg. Auth. ad hec C. de fid. instrū.* VVesenb. *in parat. quod quisq. jur. in ult. stat. num. ult.* Dec. *num.* 4. & *Canonist. in c.* 2. *de fidejus.* Iaf. *in l. admonendi. n.* 129. Ripa. *num.* 123. & Purpurat. *num.* 205. *de jurejur.* Instrumentum enim est individuum. Castrens. *in l.* 1. *n.* 12. *C. si advers. vendit.* & instrumentum ac jus quod in eo continetur sunt connexa visu & intellectu. Bald. *in l. instrumenta.* 24. *num.* 5. *C. de fid. instr.* Vnde non potest negare in eo ne dum disposita, verum

verum etiam tantum narrata, dato etiam quod producat tantum in parte & in articulis pro se facientibus, nam & in aliis vice versa contra se admittere debet. Cravett. *cons.* 201. *num.* 6. adeo ut etiam illius verbis tantum enunciativis stare cogatur. Dec. *cap. cum venerabilis, col.* 14. *vers. predicta conclusio de Except.* Panorm. *cons.* 52. *lib.* 2. *in* 2. *dub. latè* Cravett. *cons.* 75. *de Anno. num.* 8. *p.* 1.

X I I.

Instrumenti verba formam dant contractus. Bald. *in l. quoties.* 12. *num.* 4. *de suis & legitim.* & obligationem constituunt. *l. non figura.* 38. *de O. & A.* nec aliud intelligitur actum, quam scriptura est expressum. *l. ult. ubi* Bald. & Salicet. *C. de fals. caus. adject.* Bald. *cons.* 189. *creditor. num.* 3. *Vol.* 2. cui nec addi nec detrahi quicquam debet. Bald. *in l. lecta.* 2. *oppos. si cert. petat.* VVesenb. 1. *cons.* 2. *num.* 25. Unde quod verbis instrumenti non continetur pro omisso censendum erit. *l. ad probationem.* 21. *ubi* Bald. *C. de probat.* VVesenb. 1. *cons.* 15. *num.* 7.

X I I I.

Instrumentum in conditionem conceptum, non potest executioni mitti antequam specificè conditio sit impleta. Cravett. *cons.* 220. *num.* 10. ne habet executionem paratam ante conditionem impletam, donec impletum esse probetur, etiamsi ex statuto guarentigionatū. Bald. *in l. cum testamento. in fin. C. de testam. man.* Imol. Angel. *in l. fin. §. Titius. ff. de Vulg. & pupil.* Alex. *in l. qui balneum. ff. qui pot. in pign.* Nec enim est instrumentum liquidum, antequam conditio eius liquidetur. Castr. & Alex. *in l. item quia. in pr. de pact.* Bald. *in l. si quidem. num.* 3. *C. de Except.* Alex. *cons.* 119. *p.* 1. Wesenb. 1. *cons.* 14. *num.* 91.

X I V.

Instrumenta publica nullam extraneam recipiunt interpretationem, sed eam ex ipsissimis verbis desumi necesse est. *l. ad probationem.* 21. *ubi* Bald. *C. de probat.* & secundum vulgarem regulam quod instrumentum non dicit, nec nos dicere debemus. Cothm. 2. *cons.* 5. *n.* 68. *& seq.* hine quod instrumentis & contractibus omissum est, pro non composito habetur. *l.* 7. *C. de condict. caus. dat.* Rol. à Valle. 2. *cons.* 76. *n.* 23. Schrader. *de feud. p.* 10. *sect.* 1. *n.* 130. Klock. *de contribut. c.* 16. *sect.* 1. *n.* 167. *Vid. supr. axiom.* 1.

X V.

Iudex semper debet inspicere instrumenta antiquiora, & secundum ea de recentioribus judicium facere, juxta nonitum Sonsbeccii, quod citat & laudat. Vult. 2. *F.* 3. *n.* 22. Ne alicui jus ex antiquioribus litteris competens auferatur. latè VVesenb. 4. *cons.* 139. *n.* 79

Cap. LXXIV.
De Intellectu.

Axioma I.

Intellectu magis percipi quædem, quem elocutione exprimi possunt. *l. ratum. 13. ff. de solut.*

II.

Intellectus subauditus servandus non est, quo quis ad malefaciendum invitatur. *l. 3. ibique gl. verb. voluntati. C. de Usur. l. quia autem. 6. in pr. ff. si quis omiss. caus. testam. l. Titia. §. idem respondit. 1. ff. de V. O. l. servo alieno. 11. §. pen. l. eo tempore. 50. ff. de peculio.*

III.

Illud quod potest intelligi habetur pro expresso. *l. fideicommissa. 11. §. si filio. 10. & ibi* Gothofr *ff. de legat.* 3 Guid. Pap. *in sing. n. 989.*

IV.

Intellectus absurdus est vitandus. *l. nam absurdum. 7. ff. de bonis libert. l. 1. §. & restituendi. vers. unde quæritur. ff. de publican. l. observare. 4. §. fin. ff. de officio. Procons. cap. quemadmodum. 25. de iureiur. cap. cùm inter. 5. de except. cap. dudum. 14. de prabend. lib. 6.* Prob. ad Monach. *in cap. generali. num. 18. cum seqq. de elect. in 6.* Valasc. *cons. 174. num. 11.* Garc. Gironda. *de privilegiorum, seu exempt. explicat. n. 284.*

V.

Intellectus ille recipi debet, per quem jura juribus concordantur, Alexand. *in l. si cùm dotem. §. maritus. num. 7. ff. soluto matrim.* Armendar. *in proœm. addit. ad recopilat. legum Navarra. n. 60.*

VI.

Intellectus vitandus est, per quem incidimus in superfluitatem, ut per Roland. *cons. 62. n. 5. vult* Octav. Glorit. *resp. 1. p. 3. n. 123.*

Cap. LXXV.
De Intentione.

Axioma I.

Intentio contrahentium ex qualitate rei & pretio dignoscitur. Roman. *in l. divortio. §. quod in anno. solut. matr. per text. in l. cum fundo. §. uxor viro. de jure dot.*

jure dot. Vbi pretium discernit an de omnibus fructibus anni in simplici venditione fructuū alicuius prædii, an vero de primis fructibus tantum cum binos vel plures in anno producant, actum fuerit. Simile quid adducit *gl. in l. 1. §. 1. verb. agendo. de superfic.* ubi pretium facit discerni contractum *add.* Pautshman. 1. *quæst. pract.* 21. *n.* 23.

II.

Intentio non verbis, sed verba intentioni servire debent. *cap. intelligentia.* 6. *e. in his.* 15. *de V.S. c. humanæ aures.* 11. 22. *quæst.* 5. *c. sedulo.* 12. *dest inct.* 38. Vult. 1. *cons. Marp.* 15 *n.* 45.

III.

Intentionis suæ fundamentum quilibet probare tenetur. *l. actor.* 23. C. *de probationib. l. qui accusare.* 4. C. *de edendo.* Joseph. Ludov. *tom.* 3. *commun. opinion. concl. vnic. sub. tit. de probation.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. actor.* 3. Mar. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resol.* 70. *num.* 15. *& resol.* 106. *num.* 21. *& lib.* 5. *resol.* 1. *num.* 13. *resol.* 9. *n.* 9. Cæs. Argel. *de contradict. legit. quæst.* 113. *n.* 64. [Paris. *cons.* 38. *num.* 16. *vol.* 1. *alleg.* Bald. *in cons.* 229. Bero. *cons.* 141. *In causa conductorum. num.* 7. *vol.* 1. *& cons.* 142. *In præsenti causa. num.* 3. *&* 8. *eodem vol.* Sylvan. *cons* 35. *num.* 26. Bellon. *cons.* 45. *num.* 6. Natt. *cons.* 449. *requisitus à Magnificis. n.* 2. Corn. *cons.* 128. *videtur primo aspectu. vol.* 2. Paris. *cons.* 38. *conductor. num.* 16. *vol.* 1. Hyppolit. Riminald. *cons.* 40. *elapsu. num.* 4. *&* 14. *vol.* 1. Aretin. *cons.* 53. *visa consultatione. col.* 3. *vers. tertio dico. idem* Riminald. *cons.* 92. *conductor molendini. n.* 10. *& cons.* 282. *num.* 62. *vol.* 3. Rol. à Vall. *cons.* 86. Iohannes Torello. *num.* 4. *vol.* 3. Grat. *resp.* 161. *in præsenti casu. lib.* 2. *num.* 9. Godazin. *cons.* 74 *ut ordinariè.* Francisc. Bursat. *cons.* 11. *species facti. num.* 32. *& cons.* 81. *Magnificus Dominus.* Hier. Pautschman. 1. *quæst. pract.* 2. *num.* 9.] Nam qualitas ubi est fundamentum intentionis alicuius, debet priùs probari, gloss. *recepta in l. si verò. §. qui pro rei qualitate. ff. qui satisd. cog.* Cou. *var. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 2. Menoch. *cons.* 301. *num.* 10. *& de præsumption. lib.* 2. *quæst.* 49. Rebuff. *in tract. nominat. quæst.* 12. *num.* 13. Brunor. à Sole *in locis communib. verb. qualitas.* 6. Gutier. *de juram. confirmat. p.* 1. *cap.* 1. *n.* 22. *& practic. lib.* 5. *quæst.* 40. *num.* 5. Farinac. *in praxi crimin. p.* 1. *quæst.* 1. *num.* 23. Mari Antonin. *var. resolut. lib.* 2. *resol.* 48. *num.* 12. Rot. *decis.* 747. *n.* 4. apud Farinac. *p.* 2. *recent. vol.* 3.

IV.

Intentionem suam qui non probat, dicitur carere Iure. *l. argenta-*

gentarius. 10. §.*cum autem.* 3. *ff.de edendo.* Cardin. Tusch. *practic.conclus.tom.* 1. *lit. A. concl.* 117.*num.* 19.

V.

Intentio agentium regulat omnes actus ad finem intentionis, seu actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, *l. non omnis.*19.*in princ.ff.si certum petat.* cum aliis citatis, *supr. b.* 1. *cap.* 26. *ax.* 37. [Vnde semper inspiciendum, quo respectu fine & intentione aliquid fiat. Wesenb. 6.*consf.*269.*n.* 41.] Maximè in sacramentis, quia si quis levat parvulum de fonte, non ea intentione contrahendi compaternitatem, non dicitur contracta, & statur juramento asserentis, quando non agitur nisi de præjudicio animæ illius, ut per Gemin. *consil.* 110. *num.* 5. *vers. quandoque, & cons.* 130. *vers. sed si intervenerit quid n.*5. extendit ad professionem & baptismum, asserens, quod nisi adsit intentio baptizandi, non erit baptizatus, & si assumens habitum religionis non habet intentionem profitendi, non dicitur professus, si hoc protestetur, refert. Cardin. Tusch. *tom.*4.*lit. I. concl.* 269.*n.*9.*cum seqq.*

Limita, quia actus agentium propter dolum adhibitum extenduntur ultra intentionem, quia licet is, qui scit, & patitur agi causam super re ad se spectante, & quam possidet, non possit impedire executionem trium conformium, tamen si dolosè se gessit, ut quia fuit procurator illius, qui succubuit, & tacuit jus suum, non audiretur postea volens impedire executionem trium conformium, ne dum in possessorio, sed neque in petitorio, latè. Anchar. *cons.* 333. *Ad dubia,num.*4.*&* 5.*vers.secunda regula.* Limita etiam ubi verba sunt clara, & non apparet de mente, & intentione, licet fuerit talis, non attenditur. Ioan de Imola *consil.* 102. *num.* 13. *&* 14. Aretin. *consil.* 2. *num.* 18. ubi quod si non constat de mente, statur verbis. Limita denique, quod intentio non impedit actum, quando adest voluntas, licèt coacta, quia tamen est voluntas, Gemin. *d. cons.*110.*n.*6. *vers. nec obstat,* quem refert. Cardin. Tusch. *d. concl.*269.*n.*26.

VI.

Intentio, & animus qualis fuerit à principio & postea gestis declaratur. *l. item si* 7. §. *proinde.* 7. *ff. ad Macedon.* Bolognet. *in addit. ad cons.* Ioan. de Anania, 32. *num.* 14. *vers. prosequer,* Cardin. Tusch. *d. tom.* 4.

d. tom. 4. *lit.* I. *concluſ.* 269. *num.* 30. Vide *ſupr. lib.* 1. *c.* 62. *Animus. Axiom.* 4.

VII.

Intentio concedentis ubi deficit, diſpoſitio remanet ſecundùm jus commune, quia omiſſum habetur pro omiſſo. Gom. *in reg. de impetrat. beneſ. per obit. famil. quaſt.* 7. *num.* 4. Cardin. Tuſch. *d. tom.* 4. *lit.* I. *concluſ.* 271. *num.* 9. ubi *num.* 10. poſt Pariſ. *conſ.* 1. *num.* 76. *lib.* 1. *& conſil.* 3. *num.* 59. *lib.* 4. Gabr. *commun. tit. de clauſulis, concl.* 1. *num.* 56. *& concl.* 2. *num.* 18. ſubdit, quód defectus intentionis habet locum etiam in gratia motu proprio facta, quia non trahitur ad ignorata.

CAP. LXXVI.

De Intereſſe.

Axioma I.

Intereſſe pendens ex alieno arbitrio non eſt conſiderabile, *l. Inde Neratius.* 23 *§. idem Iulianus.* 2. *ubi gl. ad verb. quia retrorſum. ff. ad L. Aquil.* Bald. *conſ.* 71. *n.* 2. *vol.* 1. Weſenb. 1. *conſ.* 34. *n.* 22.

II.

Intereſſe etiam lucrum amiſſum complectitur. *l.* 13. *§. ult. rem. ratam. hab. l.* 2. *§. ult. ff. de eo quod cert. loc. l.* 13. *§.* 1. 2. *de action. empt. l. ſi fundo.* 33. *§. fin. ff. locat.* Carpzov. *p.* 3. *Iurispr. forens. conſtit.* 30. *defin* 7. *num.* 4. Anton. Fab. *in C. lib.* 4. *tit.* 24. *defin.* 8. *num.* 3. imò & detrimentum, quod futurum timetur *l.* 14. *§.* 5. *l.* 67. *§.* 1. *ff. de furt.* Huic regulæ planiſſimè obſtare videtur. *l.* 21. *§.* 3. *de act. empt.* Declarationis cauſa cum Cujac. *in Paul. ad d. l.* 13. *rem rat. hab.* & ICto graviſſimo Dn. Iohanne Ottone Tabore. *in tracem crim. ad d. l.* 67. *§.* 1. reſponderi poteſt. Vocem Intereſſe quandoq; latius, nonnunquam ſtrictius ſumi, priori in ſenſu omnem rei utilitatem comprehendere, poſteriori tantùm utilitatem rei cohærentem, extraria prorſus excluſa denotare.

III.

Intereſſe quoad rerum naturam certum eſt. *l. cum ad præſens.* 37. *ff. ſi cert. pet. l. ubi autem.* 75. *§. illud.* 4. *verſ. ſed qui vinum. ff. de V. O.* Bart. *in l. fin. ff. ſi in jus voc. non ierit.* Regner. Sixtin. 1. *conſ. Marp. conſ.* 11. *n.* 11.

IV.

Intereſſe difficilis eſt eſt probationis. *l. ult. ff. de prætor. ſtipul.* Bart. *in l.* 2. *in fin.*

l. 2. in fin. C. de rescind. vend. Rebuff. *in l. unic. num. 482. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.* Menoch. *1. arb. jud. cas.* 119. Carpzov. *p. 2. constit.* 30. *defin. 8. num.* 6.

V.

Interesse non debetur nisi quis fuerit interpellatus. Bart. *in l. ita stipulatus. n. 54. in fin. ff. de V. O.* Aretin. *cons. 72. col. fin. vers. ad Octavum.* Ruin. *cons. 55. n. 4. & . 11. vol. 2. & cons. 33. n. 7. vol. 3.* Aym. Cravett. *cons. 89. n. 4. vol. 1.* Farin. 4. *cons. 15. n.* 37.

VI.

Interesse non debetur nisi à tempore moræ. *Dd. in d. l. lecta. ff. de reb. cred.* prout in terminis societatis *sextum est in l. socium. 60. ff. pro soc. quem citat.* Dec. *cons. 119. n. 3. in fin.* Farin. *d. cons. 15. n. 43.* adeò ut etiam instricti juris judiciis à tempore moræ peti possit. *l. si fundum. 114. ff. de V. O.* facit summoperè quod ex sententia Angel. Raphael. Ias. & recentiorum tradit Aleiat. *in l. cum fundus. ff. de reb. cred. ubi vid. add. &* Costal. *in l. ratio. 3. §. si emptor. ff. de action. empt. & l. videamus. 19. ff. de Usur.* ubi non solum hoc generaliter tradit. quod interesse instricti juris judiciis à tempore moræ peti possit, sed & in specie subjicit, in hujusmodi judiciis & fructus ut interesse venire. vid Regner. Sixtin 1. *cons. 11. n.* 10. contra quod tamen rectè disputat. Cujac. *ad African. in l. centum. 8. de eo quod cert. loc.*

VII.

Quorum interest ii ad actum necessariò sunt adhibendi. *l. 39. vers. adhibitis & hu ff. de adopt. l. 47. ibi præsentibus omnibus, quos causa continget. de re judic.* contra nemo se debet immiscere rei ad se non pertinenti eleganter Cujac. *in pr. recit. ad tit. C. de furt.* Vnde partie ne doit insister à une chose ou elle n'à point d'interest, quod si tamen plures concurrant ille præfertur, cuius magis interest. *l. ult. §. un. de collat. de reg. l. 8. de pact.*

VIII.

Interesse cessante, non auditur agens, *l. si unus.* 27. §. 4. *vers. ante omnia.* ubi Bart. *ff. de pactis , l. ex conventione , quidem* 11. & *ibidem.* Alexand, & Decius. *C. de pactis.* [Vbi enim non est subjectum interesse, non potest esse ejus determinatio. *cap. cum in urbe eius de celebr. missa. l. qui in provincia. 41. ff. de rebus cred. ibiq. Dd.* Socin. *cons. 253. num. 12. in fin. vol. 2.* Farin. 1. *cons. crim. 15. num. 14. &* 30.] Roman. *cons. 499. In præmissis, in princip.* ubi quòd is, qui petit declarari electionem nullam de alio factam, non auditur, nisi doceat de interesse, *& cons. 347. num.* 4. Dec. *cons.* 410. *Visa. n.* 10. Alex. *cons. 185. Viso titulo. num.* 27.

Cap. LXXVII.

Cap. LXXVII.

De Interpretatione.

Axioma I.

Interpretationi eius in quavis dispositione omnibus modis standum est, qui dixit vel sermonem protulit. *l. & idem.* 11. *ff. de LL. l. si quis intentione.* 66. *ibique. Dd. ff. de judic. l.* 43. *in pr. vers. respondi. ff. de vulg. & pupill. subst.* Hartm. Pistor. 1. *quaest. pract.* 26. *num.* 5. neque interpretatio verborum aliter fieri debet quam habitâ ratione eius, ad quod is qui protulit ea respexit. *l. si quis domum* 9. *§. pen. in fin. ff. locat. l. debitor.* 59. *ff. ad Trebell. l. profectitia.* 5. *l. fin. C. si ad vers. rem. judic.* Nicol. Everard. *in loc. legal. Tanquam seu respectivis* Regner. Sixtin. 1. *cons. Marp.* 10. *num.* 34. cum nulla certior sit interpretatio, quam quae fit ab ipsomet concedente. Bald. *in Auth. nisi rogati col.* 2. *vers. & per hoc solvitur. C. ad SC Trebell. cit. à* Tiber. Decian. *cons.* 141. *n.* 7. *Vol.* 2. Quod procedit quoties actus ab unius tantum volũtate dependet aut verba clara sunt sicut v. c. Leges ferre est Imperatoris solius, ita & Leges nterpretari, secus cum plurium voluntas in unum coite debet, tunc enim interpretatio potius contra proferentem, & concedentem in dubio & obscuro facienda & extendenda erit. *l. veteribus.* 39. *ubi* Bart. *& Dd. ff. de pact.* Dec *in l. contrabenda. num.* 3. *ff. de R. I.* Bald. *cons.* 413. *col.* 5. Corneus *cons* 64. *n* 51. *Vol.* 1. Decian. *resp.* 29. *num.* 41. *Vol.* 2. quin sibi imputet, quod Legem non dixerit apertius. *l. ult. C. de pact. inter. empt.* Petr. Peck. *in cap. contra eum de R. I. in* 6 Wesenb. *in parat. ff. de pact.* Sic in dubio pro promissore contra stipulatorẽ interpretationem fieri patet. *l. ex veteribus.* 39. *ff. de pact. l. Labeo.* 21 *ff. de contr. empt.* Hier. Cagnol. *ad l. semper in obscuris, num.* 16. *ff. de R. I.* quia hoc casu semper eligenda talis interpretatio, quae minorem inducit obligationem, h. e. unde levius & mitius promittentes obligentur. *l.* 9. *ubi* Dec. & Cagnol. *n.* 12. *ff. de R. I. per l. semper in stipulationibus* 34. *eod. l. fin. de praetor. stipul.* Aym. Cravett. *cons.* 387. *num.* 18. *per l. si quid venditor* 18. *in fin. ff. de aedilitio. edict. l. in eo quod* 110. *§. ubi verba ff de R. I. l. tutor qui repertorium.* 7. *§.* 10. *vers. ex caeteris, ff. de administr. tut. l. qui concubinã.* 29. *§. cum ita.* 2. *ff. de legat.* 3. & ut Dec. ait. *cons.* 423. *n.* 8. verba stipulationis dubia intelligenda quo minus obligent, idem si quis in re impertinenti se fundaret. *cap. in praesentia.* 8. *extr. de probat.* in concludentibus enim & quae ad rem pertinent, semper talis sumenda interpretatio, ut actus valeat, non pereat, & quoad fieri potest, diffidentes in speciem probationes concilientur inque unam redigantur harmoniam *cap. cum tu.* 16. *cap. in nostra.* 32. *ubi gl. extr. de testib.* Wesenb. *in parat. ff. de probat. num.* 12. *&* 13 *Sed etiam. Dd. in l. scriptura. C. de fid. instrum.* ubi autem verba sunt clara & perspicua, contra ea nulla prorsus admittenda interpretatio, sed verbis simpliciter standum est. *l. ille aut ille.* 25. *§. cum in verbis.* 1. *de legat.* 3. *l. ancilla.* 12. *C. de furt. l. eum qui Calendis.* 41. *in pr. de V. O.* nulla enim Interpretatio tanti, ut melior sensu ex verbis collecto existat. *l.* 3. *C. de liber. praeter ubi plura ad propositum congessit.* Felin. *in c. qualiter*

& quando. num.28. de accusat. vid. latè Tiraq. *in l. si unquam verb. libertis. num.5. cum multis seqq. C. de revoc. donat.* Cephal. *cons.* 130. *num.* 2. sic dicimus cum Bald. quod ubi extat perspicua legis vel statuti dispositio, cesset omne dubium *in l. Gallus. §. si eius in 2. notab. de liber. & posthum. add. &* Dec. *cons.* 488. *col.* 1. *& cons.* 563. *num* 7. Interpretatio præscripta dicitur esse textus Legis Bart *in l. ex hoc jure. col. 2. ff. de just. & jur.* Ioh. Nevizan. *cons.* 66. *videtur prima fronte. num.* 22. Cons. Arg. 1. *cons.* 1. *num.* 85. *& cons.* 29. *num* 89. & hominis interpretatio cessat, ubi manifesta aperta & expressa ipsius Legis interpretatio adest. *arg l. 5. C. de LL.* Forster. 1. *cons. Marp.* 8 *num.* 17. Vnde prohibita interpretatione per statutum, prohibitio illa non de Legis Interpretatione, sed hominis intelligitur. *l. non omnes. 9. ff. de just. & jur. ubi* Bald. & Ias *num.* 53. Barbat. *in l. cum acutissimi. num.* 169. *C. de fideicomm.* Sichard. *ad l. fin. num.* 334. *C. de edict. D. Adr. toll.* Nulla ergo melior interpretatio alicuius dispositionis vel instrumenti haberi potest, quam quæ habetur ex ipsâ dispositione vel instrumento. *l. ex facto.* 43. *in pr. ff. de Vulg. & pupill. substit.* Paris. *cons.* 91 *num.* 27 *cons.* 97. *num.* 24 Decian. *respons.* 84. *num.* 29. *vol.* 3 *resp.* 101. *n.* 7. *vol.* 2. Curt. sen. *cons.* 29. *num* 5. Goedd. 3. *cons. Marp.* 26. *num.* 91.

II.

Interpretatio ea recipienda est, quæ sententiæ Legislatoris congruit, licet verba id non patiantur. *l. quamvis* 11. *de in jus vocand.* Leges enim ex suis partibus invicem sunt interpretandæ. *§. 15. Inst. ad L. Aquil.* Via autem Legis interpretandæ est optima partim in explanatione scripti sive verborum, partim mentis & sententiæ est posita. Cum aliqua obscuritas est in verbis. (1) conservāda est ratio recti sermonis. *l. Plautius. 8. de aur. legat* Donel 1 *Comm.* 15. (2) Non aliter â significatione seu proprietate verborum recedendum, quam cum manifestum sit, scriptorem aliud sensisse. *l. non aliter* 69. *in pr. de legat.* 3. (3) Verba cum effectu accipienda. *l. 5. §. docere. Ne quis eo qui in jus voc. l. nomen. 16. §. ult. ff. de V. S.* (4) Non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debent. *l. Labeo. 7. §. Servius. de supellect. legat.* (5) in ambiguâ voce legis ea capienda, quæ vitio caret. *l. 9. de LL.* (6) quoties idem sermò duas sententias exprimit, ea est capienda quę rei gerendæ sit aptior *l. quoties. 67. ff. de R. I.* (7) Denique consuetudo aut res judicata inspicienda. *l. 38. ff. de LL.*

III.

Interpretatio dicti exponendo, non perimendo fieri debet. *c. cum dilectis. extr. de Accusat.* nisi interpretatio sit juris & de jure. *l. quamvis. 11. ff. de in jus vocand. ubi gl. in l. in tradendis. in pr. ff. comm. præd. l. Titia cum testamento. 34. §. Lucius Titius. 1. ff. de legat. 2.*

IV.

Interpretatio ea non est recipienda quæ â Prudentibus reprehendi potest. *l. Salvius.*

l. Salvum. 6. *ff. de legat. præst.* Socin. sen. *conf.* 21. *col.* 3. *num.* 9. *lib.* 3. *conf.* 27. *num.* 8. *lib.* 4 Socin. jun. *conf.* 1. *num.* 128. *lib.* 1. Cravett. *conf.* 3. *num.* 23. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 199. *num* 8. Bursat. *conf.* 176. *quunquam nullum. num.* 20. *lib.* 2. Becc. *conf.* 51. *num.* 13. & *conf.* 57. *num.* 19. Cons. Arg. 1. *conf.* 110. *num.* 75. Iudicis itaque est talem recipere, quæ reprehendi non possit. *d. l. Salvum.* 6. eique assentire, quæ juri communi magis sit consentanea *l. si stipulatum.* 4. *in pr. ff. de Usur.* quæ verisimilis. Cravett *conf.* 135. *num.* 33. quæ justior ex multis scripturæ sensibus. idem Cravett. *conf.* 70. *n* 14. quam jam consuetudo recepit Dec. *conf.* 441. *num.* 13. & quæ casum magis necessarium comprehendit. *l. in his.* 5. §. 2. *Vers sed etsi forte, ff. de solut.* vel qua utrique partiũ sit consultum & satisfactum. *l. adoptivus.* 14. §. 7. *ff. de rit. nupt. cap. juvenis.* 3. *extr. de sponsal. vid. infr. ax. IX.* & quæ pari formiter omnibus convenit. *l. jam hoc jure.* 4. *ff. de vulg. & pupill. substit. l. quamvis.* 4. *C. de impuber. substit.* Cravett. *conf.* 20. *incip. quod contractus. num.* 12. minusque onerosa. Plot. *in l. si quando. num.* 292 *C. und. vi.* Beccius. *conf.* 99. *compromissum lib.* 1. Conf. Arg. 1. *conf.* 110. *num* 63. *cum seq.* Interpretationem enim utrique convenientem observandam esse dixit. Cravett. *conf.* 301. *num.* 4. ne contrahentium alter damnum patiatur. *l.* 3 §. 1. *ff. de recept. arbitr.* Cravett. *conf.* 245. *num.* 9. *vid. latè.* 2. *arb. jud. cas.* 199. *num.* 315. atque talis quæ utrique parti favet minusque præjudicat parti gravatæ, ac simul de damno vitando certanti consulit omnino cœteris paribus amplecti ac præferri debet. Castr. *ad l.* 1. *in fin. ff. si quis caut. judic. sist.* & *conf.* 197. *in causa quam Magnifi. cus. col.* 5 *circ. med. tom.* 1. Cravett. *conf.* 333. *num.* 13. *conf.* 412. *num.* 8. *conf.* 396. *num.* 12. & *conf.* 888. *num.* 8. Abb. *conf.* 7. *in fin. vol.* 1. Tiber. Decian. *resp.* 29. *num.* 44. *vol.* 2. *per l.* 3. *ff. de suspect. tutor.* & *l. non debet.* 41. §. *in res.* 1. *de R. I* quia semper benignior est & humanior *l. majorem.* 8 *ff. de pact. l. proximè.* 3. *Vers. sed in re dubia. de his quæ in testam. delentur. l. si fuerit.* 10. §. *planè.* 1. *l. cum in testamento.* 24. *de Reb. dub. l. ea quæ in partes.* 192. §. 1. *de R. I.* Goedd. 3. *conf. Marp.* 26. *num.* 97. quod tamen limitat. Oldrad. *conf.* 95. nisi quando talis interpretatio verisimilis non esset relatis & probatis. *L. in contrahenda. num.* 3. *ff. de R. I. vid.* Vult. 3. *conf. Marp.* 21. *n.* 257.

V.

Interpretatio quævis, quæ iniquitatem continet rejicienda, eaque amplectenda qua æquitatem sapit *l. in ys.* 16. *ff. de condit.* & *demonstr.* quam ad hoc not. Bald. *in l. cum allegas. in fin.* & *Auth. ad hac. C. de Usur.* Socin. sen. *conf.* 159. *in præsenti. num.* 28 *lib.* 2. Menoch. 1. *arb. jud quæst.* 7. *num.* 18. & 2. *arb jud. cas.* 199. *num.* 4. Cravett. *conf.* 186. *num.* 14. Beccius. *conf.* 94: *cum anno. num.* 23. *lib.* 1. Conf. Arg. 1. *conf.* 110. *num.* 76. Vult. 1. *conf. Marp.* 22. *num.* 59. Interpretatio einm semper in meliorem non autem deteriorem partem fieri debet: *cap.* 2. *extr. de R. I. cap. Abbate.* 22. *extr. de V. S. l. pen. ff. de pæn. l. semper.* 56. *de R. I.* Phil. Matth.. 2. *conf. Marp.* 26. *num.* 49. maximè in casibus dubiis juxta. *gl. in cap. statutum. de prabend. in* 6. Ias. *in Auth. quas actiones. C. de SS. Eccles.* Paris. *conf.* 21. *num.* 31. *vol.* 1. Vult. 1. *conf. Marp.*

 33. *num.*

33. *num.* 56. Hinc in dubiis interpretationem faciendam esse quæ plenior & uberior. *ex l. quæritur.* 10. *ff. de statu homin. l.* 1. *§. qui in perpetuum.* 1. *si ager vectigal. per. deducunt.* Roland. à Valle. *cons.* 100. *num.* 38. *lib.* 2. Cephal. *cons.* 218. *num.* 18. & *cons.* 246. *num.* 2. *lib.* 2. Schurf. *cons.* 9. *num.* 3. *cent.* 3. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 18. *num.* 100. Sic etiam in dubio secundum id quod fieri solitum interpretatio fieri dicitur. *l. quod si nolit.* 31. *§. quia assidua.* 20. *ff. de adil. edict. l. semper.* 34. *ff. de R. I. l. eum, qui probabilem.* 19. *C. de Episc. & Cler. cap.* 1. & *ibi* Card. Ioh. Calderin. in Panorm. *de Cleric. non resident.* Roland. à Vall. *cons.* 81. *num.* 4. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 12. *num.* 156. Cravett. *cons.* 77. *num.* 13. maximè si fiat per punctum rationis. idem Cravett. *cons.* 135. *num.* 37. majoremque benignitatem in se contineat. *l. ult. C. qui bon. ced. poss.* cum ex ratione verborum interpretatio, non ex ipso cortice desumenda. Bald. *cons.* 77. item & interpretationem fieri debere, ut verba in potiori & digniori sensu accipiantur, per *d. l. quæritur.* 10. *ff. de stat. homin.* asserit. Herman. Det. *in l.* 4. *§. Cato. n.* 468. *de V. O. add.* & Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 321. *num.* 12.

VI.

Interpretatio in omni actu amplectenda, qua efficitur ut quis minus obligetur. *arg. l. si quid venditor.* 18. *in fin. de adil. edict. l si peculium.* 6. *§. sicut.* 4. *de pecul. leg.* Paris. *cons.* 96. *num.* 22. *lib.* 3. Cravett. *cons.* 35. *num.* 33. Menoch. *cons.* 31. *num.* 52. & *cons.* 56. *num.* 37. *allegatus,* à Regn. Sixt. 1. *cons. Marp.* 9. *num.* 53.

VII.

Interpretatio latissimè fieri debet, cum ad jus primævum per eam revertimur. Abb. *in c. cum dilectus, de consuetud. n.* 6. Dec. *in c. causam quæ. num.* 5. *de rescript* Socin. sen. *cons.* 38. *col.* 3. *vers. sexto* & *ultimo. lib.* 1. Est enim favorabilis is actus per quem ad jus antiquum reditur, & à novo receditur. *cap. ab Exordio.* 2. 35. *distinct. ubi gl.* ait nemini injuriam fieri cum res ad antiquum statum reducitur. *vid. gl. in l. si unus. §. pactus ne peteret. ibique.* Ias. *n.* 6. *de pact.* Ludov. Gozadin. *cons.* 9. *n.* 31. Dec. *in c. ad nostram, col.* 3. *vers. non. obstat. de appellat.* adeò ut etiam in præjudicium tertii subsistat. Regner. Sixtin. 1. *cons.* 10. *num.* 40.

VIII.

Interpretationem certam quæ receperunt, eadem minimè sunt mutanda. *l. minimè.* 23. *ff. de LL. l. quod si nolit.* 31. *§. qui assidua,* 20. *ff. de adil. edict.* sed potius ea quæ in eodem genere controversiarum antea fuerunt observata, studiose tenenda sunt. *arg. l. Labeo.* 21. *de stat. liber. l.* 3. *C. de adific. privat.* id quod tam à Ictis quam Imperatoribus factitatum fuisse reperimus, qui sæpius opinionis suæ fundamentum non aliunde, quam ex communi observatione desumpserunt, ut apparet, *ex l. filius emancipatus.* 14. *§.* 1. *ff. ad L. Cornel. de fals. l.* 1. *ad fin. vers. impubes, ad SC. Syllan.* & *§. pen. Inst. de satisdat.*

Hartm.

Hartm. Pistor. 1. *quæst. pract.* 16. *n.* 20. Interpretationem autem non debere inferri in textum, sed ex eo efferri tenet idem Hartm. Pistor. *p.* 1. *lib.* 2. *q.* 16. *n.* 22. ubi citat dictum D. Hilarii Episcopi, quod optimus interpres sit ille qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quam importat, & retulerit magis quam attulerit, ne cogatur id videri dictis contineri quod persuaserit ante lectionem intelligendum: cum per subauditiones incivile esset Legis correctionem inducere. Panorm. *in c.* 10 *extr. de testam.*

IX.

Interpretatio ex natura rei est desumenda. Bald. *in l. fin. C. commun. divid. gl. in l. & puto. ff. famil. hercisc.* Cuman. *cons.* 142. *col.* 2. & quod potius tolerari debeat, ut improprietur natura verborum, quam natura rerum, ait idem Bald. *cons.* 457. *col.* 1. *Vol.* 1. *Vid.* Vultei 3. *Cons. Marp.* 31. *num.* 42.

X.

Interpretatio ea in dubio semper capienda ac præferenda quæ delictum excludit. Bart. *ind. non solum. §. sed ut probari. ff. de nov. oper. nunc. per l. item apud. § si comunem. ff. de jurejur. l. semper in obscuris. 9. ff. de R. I.* Tiber. Decian. *resp.* 92 *num.* 529. *Vol.* 2. & *cons.* 93. *num.* 129. *Vol.* 2. Menoch. *cons.* 37. *num* 104. Goedd. 1. *cons. Marp.* 28. *num.* 163. ita ut omnis potius admittatur interpretatio, quam delictum Marsil. 1. *cons.* 132. *num.* 4. Grammat. *cons.* 25. *num.* 20. & *decis. Neapol.* 18. *num.* 5. Cephal. *cons.* 397. *num.* 98. *lib.* 3. Cravett. *cons.* 247. *in fin.* Vbicunque igitur actus se habet ad permissum & prohibitum, cum in dubio potius ad permissum trahendum esse, *per gl. in l.* 2. *verb. probaretur. C. de petit. hered. probat.* Tiraquel. *de retract. consanguinit. §.* 30. *gl.* 2. *n.* 24. Coler. *de process. executiv. p.* 3. *c.* 12. *n.* 57.

XI.

Etiam facilium non negligenda est interpretatio. *l.* 1. *§.* 11. *de vent. inspic.* ratio elegans redditur, quoniam licet multa intelligentibus facilia videantur, simplicibus tamen & ignorantibus satis sunt difficilia.

XII.

Legis verba facilius extenduntur, quam hominis ratio, quia productio non fit nisi ex mentis conjectura, Legis autem mens semper aperta est. Mynsf. *ad §. ult. qui testam. tut. n.* 6.

XIII.

Interpretatio alia fit ex subtilitate, alia ex æquitate. *l.* 31. *§.* 1. *depos. l.* 51. *§. ult. Ad L. Aquil.*

XIV.

Interpretari actum eius est, cuius est condere, seu illum facere, *l. non*

l. non ambigitur. 9. *ff. de legib. l. si Imperialis maiestas.* 12. *l. leges sacratissima,* 9. *C. eodem.tit.* [*l. ex facto,* 43. *ibi beneficia principalia. ff. de vulg. & pupill. subst.*] *cap. cùm venissent.* 12. *de iudic. cap. inter alia.* 31. *de sentent. excom.* Dec. *in cap.* 1. *notab.* 1 *de offic. deleg.* Rip. *in l. ex facto. num.* 6. *ff. de vulgari, & pupil* [nec enim absurdum est ut idem interpres sit actus, qui conditor, imò nihil melius, quia nemo certius Legem interpretari potest, quam ejus conditor, cum hic scire possit rationem actus veram immediatam & proximam, ut non male ἐπιτήμων dici possit, atque sic nec certior interpretatio quam quæ ab ipsomet concedente fit. Bald. in *Auth. nisi rogati. col.* 2. *vers. & per hoc solvitur. C. ad SC. Trebell.* legisque instar esse dicatur. *l. fin. C. de LL. vid.*] Alex. *cons.* 216. *num* 13. *lib.* 2. ubi quòd interpretatio statuti spectat ad statuentes, & interpretatio sententiæ spectat ad Judicem. Anch. *cons.* 398. *Pramitto, in fine,* Bald. *cons.* 305. *Verba Principis, in princ. lib.* 1. Federic. de Senis. *cons.* 233. *Casus talis est, in princip. vers. & quamvis,* Anton. Gom. *l.* 1. *Tauri, num.* 6. Decian. *consil.* 36. *num.* 8. *cum seqq. vol.* 5. Menoch. *cons.* 3. *num.* 22. *& cons.* 684. *num.* 23 Surd. *decis.* 2. *num.* 5. *& consil.* 383. *num.* 18. Gutier. *practic. lib.* 3. *quæst.* 28. *à num.* 2. Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 142. ubi asserit procedere in subsidium, & quando non potest ex consuetudine & practica judiciorum aliter haberi interpretatio legis, Hyeronim. Gabr. *consil.* 182. *per totum. lib.* 2. ubi declarat, quod si agatur de potestate, vel de intentione Principis concedentis, vel de eius interesse, inferior non potest interpretari, secus si agatur de subreptione, vel obreptione, aut de dubietate modica verborum inter privatos, quæ non respiciat neque potestatem, neque intentionem, neque interesse superioris concedentis, Joan. Garc. *de nobilit. gloss.* 1. §. 1. *num.* 2. Mascard. *de gener. stat. interpret. concl.* 2. *num.* 146. Morl. *in emporio iuris, p.* 1. *tit. de legibus. num.* 20. Vgolin. *de officio. & potest. Episcopi. cap.* 36. *num.* 1. Card. Seraphin. *decis.* 892. *num* 3. Fr. Ludov. Miranda *de ordine iudic. quæst.* 3. *art.* 2. *concl.* 1. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. lex, num.* 6. Mari. Antonin. *var. resolut. lib.* 1. *resol.* 103. *num.* 19. Christoph. de Pace *in schol. ad leges styli, l.* 39. *num.* 22. Cardin. Tusch. *practic. conclus. tom.* 4. *lit.* I. *concl.* 329. *per totam,* Octav. Glorit. *resp.* 13. *num.* 19. *vers. quia enim.*

Amplia,

Amplia, ut etiam interpretatio privilegii spectet ad concedentem, *d. l. ex facto*, 43. & *ibi* Doctores, *ff. de vulgari, & pupill. l. Neratius*. 50. *ff. de reg. iuris, cap. cùm venissent*. 12. *de iudic. cap. Ordinarij*. 2. §. *si verò, de officio Ordin. lib.* 6, Felin. *in cap. qualiter & quando il.* 1. *n.* 1. & 29. *de accusat.* Alexand. *d. cons.* 216. *num.* 13. *vol.* 2. Gail. *lib.* 1. *observ.* 1. *num.* 7. Ruin. *consil.* 38. *num.* 8. *vol.* 1. Lara *cons.* 18. *num.* 1. Surd. *cons.* 558. *n.* 6. Cardin. Tusch. *d. lit. I. con. l.* 329. *n.* 3. & 10. Card. Mantic. *de tacitis & ambig. conventionib. lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 55, & 56. Joh. Anton. Lanar. *cons.* 18. *n.* 1. Socin. jun. *cons.* 95. *n.* 73. *vol.* 3.

XV.

Interpretatio facienda est, ne dispositio fiat elusoria. *l.* 3. *ff. de milit. testam. l. si quando*, 109. *ff. de legat.* 1. Card. Mantic. *de tacitis & ambig. convent. lib.* 2. *tit.* 12. *num.* 30. Anton. Monach. *Florent. decis.* 1. *num.* 86. Ferrer *in constitut. Cathaloniae, gloss.* 1. *num.* 152. Octav. Glorit. *resp.* 1. *p.* 3. *num.* 129. [In omnibus enim actibus & negotiis regulariter quaevis vocabula ita sunt interpretanda, ut res de qua agitur, sit in tuto, ac negotium potius valeat quam pereat. *l.* 13. *l.* 22. *ff. de Reb. dub.* Phil. Matth. *ad l.* 67. *ff. de R. i. l. quoties.* 80. *de V. O.* eaque ita facienda, ut verba aliquid operentur, nec sit superflua. *l. item veniunt.* 20. §. 6. *vers. aptanda de petit. hered.* Jas. *in l. in hoc edicto. quod quisque iur. stat. in alium.* Regner. Sixtin. 1. *cons. Marp.* 9. *num.* 52.] Cardin. Tusch. *tom.* 4. *lit. I. concl.* 330. *num.* 22. ubi *num.* 30. ampliat interpretationem in dubio faciendam esse, ne absurdum, [quod ipsae Leges minime amplectuntur sed potius explodunt. *l. nam absurdum.* 7. *ff. de bon. libert. cap. Praelatis.* 2. *in fin. ubi not.* Gemin. *de homicid. in* 6. *cum latè deductis per* Hieron. Zanch. *in repetit. l. heredes mei.* §. *cum ita. num.* 365. *ff. ad SC. Trebell.* & Ludov. Zund. *in resp. pro uxor. num.* 123.] sequatur. & *num.* 33. & 54. ad evitandam correctionem, contrarietatem, repugnantiam, vel perplexitatem. Fuscar. *de substitut. q.* 241. *num.* 43. & *q.* 320. *num.* 59. Vincent. Carot. *sing.* 297. [quo melius leges Legibus concordentur, *cap. cum dilectus.* 8. *de consuet. l.* 2. & *ibi* Dd. *C. de noxal. action.* Hartm. Pistor. 1. *quaest. pract.* 38. *n.* 20. cum in interpretationibus duplex verborum interpretatio non admitti. *gl. in Clem.* 1. *verb. Dioecesanis. de jur patronat. quem secuti.* Gemin. *in cap. si duobus col.* 6. *in pr.* & *ibi* Phil. Franc. *de rescript. in* 6. Hartm. Pistor. 1. *quaest. pract.* 24. *num.* 13. sed ea potius assumi-

assumi debeat quæ jure communi consona sit. *l. ut gradatim.* 11. *§.1.ff.de muner. & honor. cap. cum expediat.29. de Elect. in 6.Dd.in l.2.si ex noxal.caus. agatur.*Hartm. Pistor. 1. *quæst.* 33. *n.* 8. ut ab ejus mente quam minime recedatur. *l. quæro.*54.*§. inter.* 1. *ff. locat.* Joh. Crot. *in cons.* 200. *num.* 43. *lib.* 1.Gozadin. *cons.* 74. *num.9. & cons. 59.num.* 20. Hieron. Grat.*cons.16. num.* 43. *cons.* 26. *num.* 23. *lib.* 1. Menoch. *de arb. jud. quæst. cas.199. num. 9. & cons.*82. *num.* 30. Regner. Sixtin. 1. *cons. Marp.* 10. *vol.* 1.] etiam impropriando verba. *l. Titius.§.1.ff.de legat.* 1. Peregr. *de fideicommiss. art.* 7. *num.* 18. Fusar. *de substit. q.* 650. *num.* 7. nisi recedatur à forma à contrahentibus data, quia tunc potius nullitatis inductio, quàm recessus à forma toleratur. Vinc. Carot. *d. sing.* 297. Item interpretatio illa sumenda est, quæ indicat validitatem actus, ut dixi *lib.1.cap. actus.25. ax.45.*

XVI.

Interpretatio facienda secundum mentem disponentis, si de mente apparere potest, quia mens obtinet primum gradum, & attenditur verisimilitudo, ita Calderin. *cons.* 327. *vers. de testamento,* aliàs *cons.* 8. *de donat.* Angel. *cons.* 261.*num.*4. Abb *cons.* 78. *Circa primum. in princip. lib.* 2. Bald. *consil.* 305. *Verba principiis,in princip. lib.* 1. *& cons.* 218. *Petita venia,circa princip. lib.* 3. Si verò de mente non constat, attenditur verisimilitudo, & iste est secundus gradus succedens menti, Alexand. *cons.* 179. *Viso num.* 13. *vers. ex quibus,lib.* 5. Cravet. *cons.363. num.26. & seq.* quos refert Card. Tusch. *d. tom.* 4. *lit. I. conclus.* 330. *num.* 10. Cessante verisimilitudine, & conjecturis, recurrimus ad meram significationem verborum, & si apparet, ea est tenenda, *l. non aliter,69.ff. de legat. 3. l. 4. §. toties, 6. ff. de damno infecto,* Angel. *consil.* 261. *col. pen. in princip.* Alexand. *d. consil.* 179. *num.* 11. Card. Tusch. *d. concl.*330.*n.* 46.Anton.Monach. *Florent.decis.*16.*n.*11.

XVII.

Interpretatio facienda est secundùm subjectam materiam, *l.* 17. *pr. loc.Obr.2. f.*14.*n.*3.Socin.*cons.*1.*n.*120.*vol.*1.

CAP. LXXVIII.
Intervallum Temporis.

Intervallum temporis ut minorem aliquando facit obligationem *l. 66. ad L. Fal.*

ad L. Falcid. ita & fidem post Cyn. Anchoran. & alios complures Mascard. *de probat.concl.*741.*n.*17.sic ut diu iacens vel debitum agnoscere vel eidem tacitè renunciare videatur. *l.* 6. *C. de remiss. pignor.* Menoch. *praes.* 135. *num.* 3. Mascard. *concl.* 1318. *n.* 27.

Cap. LXXIX.
De Intimatione.

Vbi intimatio seu monitio necessaria, ibi scientia non sufficit, præsertim ad incurrendam pœnam. Bart. *in l. denunciasse.§. quod ergo.Vers. quandoque requiritur. num.* 1. *& ibi* Angel. *n.* 3. *Vers. sequitur. ff. ad L. Iul. de adulter. & l.* 2. *§. fin. ff. solut. matr.* Alex. *cons.* 24. *num* 5. *lib.* 4. Farin. 1. *cons.* 93. *num.* 10. Bald. *in c. ad hoc. n.* 19. *in fin. tit. de Allodiis. & c. ad hoc n.* 3. *tit. Si de feudo Vasall. ab aliq. interpellat. in Vsib. Feud. gl. in clem. causam. in gl. fin. de Elect.* Covar. *lib.* 3. *Var. resol. cap.* 7. *num.* 3. Costal. *in adversar. ad l. item veniunt.* 20. *§. petitam. ff. de petit. heredit.* Vbi declarat obtinere si intimatio ad aliquid faciendum procederet. Tunc enim non sufficit scientia nisi ea adjiciatur. *l. denunciasse.* 17. *in pr. ff. ad L. Iul. de adulter.* secus si solum fiat ad certiorem aliquem faciendum, hoc enim in casu tantum operatur simplex scientia ac intimatio *d. §. petitam.* Hinc intimatione opus non esse, cù pars notitiam sententiæ contra se latæ habuit. *post* Dyn. *in cap. enm qui certus in fin. de R. I. in* 6. Socin. jun. *cons.* 120. *num.* 16. *lib.* 3. Rip. *in cap. enim M. Ferrariensis. de constit. refert.* Menoch. 1. *arb. judic.* 66. *num.* 3. *add. &* Tiraquel. *in tract de retract. consanguin.* 36. *gl.* 2. *n.* 34.

Cap. LXXX.
De Inverisimili.

Inverisimile quod est, pro falso & incredibili habetur. Farin. 1. *cons. crim.* 24. *num.* 12. quia inverisimilitudo est species falsitatis. *l. Mavius* 66. *in pr. ff. de legat.* 2. *l. qui filium.* 64. *ff. de legat.* 3. Bald. *in l.* 1. *col.* 3. *C. de serv. fugitiv.* latè Tiraq. *in l. si unquam. praefat. num.* 37. *& seqq. C. de revoc. donat.* Vnde & ad tollendam fidem probationis paria censentur, dicere quid falsum, vel inverisimile. Menoch. 2. *arb. jud. cas.* 442. *num* 59. Roland. *cons.* 7. *num.* 17. *vol.* 1. *& cons.* 73. *num.* 38. *vol.* 2. *& cons.* 27. *n.* 23. *vol.* 3. Cravett. *cons. crim. divers.* 116. *num.* 16. *tom.* 2.

Cap. LXXXI.
Investitura.

Axioma I.

Investitura vim contractus ostendit, in eamq; veluti scopum omnis feudi status dirigitur. Bald. *in praelud. feud. divis.* 4. *num.* 46. *& in cap. unic. §.* 1. *n.* 3. *de feud.*

de feud. Marchia. Zaſ. *in Epitom. feud part.* 8. *num.* 49. nec poteſt feudo potiri, quem tenor. inveſtituræ excludit. *arg. l. dies cautionis.* 4. *§ toties. ff. de damn infect. l. ad probationem.* 21. *ibi quem tenor ſcriptura deſignat.* & *ibi* Bald. *C. de probat.* Bart. *in l fin. C. de reb. cred.* quæ cauſa eſt, quod tam jura, quam interpretes Feudorum, tenorem inveſtituræ in quovis feudo præcipue attendi velint, *cap. unic. in fin. de duob. fratr. à Capit. inveſt. cap. unic. in fin. de ſucceſ. feud. cap. unic. §. denique qua fuit prim. cauſ. benef amitt.* Bald. *in l.* 1. *§. ſed etſi quis. in* 3 *notab. C. de latin. libert. toll* & *in l. quoties.* 12. *num.* 3. & 4 *C. de ſuis.* & *legitim.* Iaſ. *in prælud. feud.* 4. *deciſ. num.* 98. *cum ſeqq.* & *in conſ.* 136. *num.* 2. *Vol.* 4. *Pariſ. conſ.* 1. *num.* 1. & 2. & *conſ.* 5. *in pr.* Cacher. *deciſ. Pedem.* 23. *num.* 2. & *deciſ.* 139. *in pr.* Molin. *in conſuet. Pariſ. in pr. n.* 50. Phil. Matth. 1. *conſ. Marp* 31. *num.* 6. Tenor ſiquidem Inveſtituræ legem & naturam tribuit feudo, Pariſ. *conſ.* 106. *num.* 20. *Vol.* 1. Menoch. *conſ.* 58 *n.* 23. *Vol.* 2 Sonsbeck *in Comment. Feud. p.* 9. *num.* 26. Nevizan. *conſ.* 11. *n.* 6. Zaſ. *in epitom. feud. p.* 5. *num.* 60. quemadmodum contractus ex conventione legem accipit *l.* 1. *§. ſi convenient. ff. depoſiti. l. ſi ut certo.* 5. *§. interdum. ff. commod. l. contractus. §.* 1. *ff. de R. I.* eum ut conventio contractum, ita & inveſtitura alteret naturam feudorum. Iaſ. *in prælud. feud. num.* 99. Pariſ. *conſ.* 12. *n.* 10. Ioh. Fichard. *conſ.* 14. *num.* 11. *lib.* 1. Borcholt. *de feud. cap.* 1. *n.* 25. Hartm. Piſtor. 2. *quæſt.* 1. *num.* 4. Regner. Sixtin. 2. *conſ. Marp.* 18. *num.* 24. Vnde & derogare communi feudorum naturæ dicitur. Iaſ. *conſ.* 136. *num.* 2. *Vol.* 4. Pariſ. *conſ.* 13. *num.* 13. *Vol.* 1. Decian. *conſ.* 23. *num.* 34. *Vol.* 1. & *conſ.* 93. *num.* 12. *Vol.* 3. quam unam maximam eſſe in feudis dicit Laudenſ. *in cap.* 1. *num.* 5. *qui feud. dare poſſ.* & *in cap.* 1. *§. quis etiam. num.* 8. *Epiſ. vel. Abbat.* nec facile & ſine cauſa inveſtituræ verba reſtringenda ſunt, ſed interpretanda prout ſonant. Tiraq. *in l. ſi unquam verb. libertis. num.* 9. *C. de revoc. donat.* Pariſ de Puteó. *de redintegr. feud. c.* 30. *num.* 94. Roland. à Vall. *conſ* 79. *Vol.* 2. Schurf. *conſ.* 98. *cent.* 1. Zaſ. 1. *conſ.* 12. *num.* 59. *Vol.* 1. ita ut accipiantur cum effectu, ne ſuperfluitatem pariant, ſed aliquid operentur Alvarot. *in cap.* 1. *num.* 2. *de feud. non hab. propr. nat.*

II.

Inveſtitura eſt ſtricti juris. *c. unic. de duob. fratr. à Capitan. inveſt.* Alvarot. *ad tit.* 1. *in pr. n.* 4. *verſ. item quod materia lib* 2. *Feud.* Curt. jun. *tract. de feud p.* 1 *q* 9. *num.* 3. Iul. Clar. *in §. feudum. q.* 6. Zaſ. *in Epit. feud. p.* 1. *in fin* Schrader *in tract. feud. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 4. Henr. à Roſenth. *in ſynopſ. jur. feudal. cap.* 6. *num* 37. Vultei. 1. *de feud. cap.* 7. *num* 56. *pag.* 214. pertrahenda enim non eſt ultra ſua ſignificata, neque ad diverſa & ſeparata, multo minus ad ea, de quibus probabile eſt non ſenſiſſe contrahentes. Iohann. Goedd. *conſ. Marp* 33. *num* 37 quod locum habere reſpectu tertii, quando nimirum de præjudicio ac jure tertii agitur, reſpectu enim Vaſalli & Domini inveſtituras eſſe latius interpretandas docet. Bart. *in l.* 1. *in fin. C. de jur.* & *fact. ignor. l. ult. C. ſi contr. jus vel util. publ* Dec. *conſ.* 588. *num.* 20. Regner. Sixtin. 2 *conſ. Marp.* 18. *num.* 118. *quos refert.* & *ſequitur.* Weſ. *conſ.* 4 *num.* 108. ubi ſimul addit

r reſpectu

respectu Vasalli investiturarum verba latissime accipi debere. vid Ias. *in praelud.feud. num.* 26.& 27

III

Investitura prima est radix & sequentium fundamentum. Bald *in c.unic. §. 1.de feud. guard.* Dec.*cons.* 173. Paul. de Castr. *cons.* 17. *num.* 1. *Vol* 2. ubi ait investituram in descendentibus talem praesumi, qualis in majoribus fuit Phil. Matth. 2. *cons. Marp.* 26. *n.* 94. Vnde Posteriores investiturae non primam, sed haec illas declarat, & ex hac tanquam radice & fũdamento illae dependent. Dec. *cons.* 185. *col.* 2. & *cons.* 193. *n.* 3. Ruin. *cons.* 20. & *cons.* 187. *lib.* 1. Cephal. *cons.* 369. *n.* 102. *cons.* 307. *n.* 72. Ludov. Godazin. *cons.* 84.

IV.

Investiturae prioris innovatio in praejudicium illorum, qui in ea sunt vocati facta, nullius est momenti. *cap.* 1. *de success. feud.* Bald. *in l.* 1. *col pen. Vers. quod si Dominus. C. quand. non petant. part.* & *in l. ult. num.* 3. *de suis & legitim.* *Praeposit. in cap.* 1. *num.* 2. *an agnat. vel filius* Alvorat. *in c.* 1. *num.* 3. *de Vasall. decrepita. atat.* Gail. 2. *obs.* 49. *num.* 2. Dec *cons.* 410. *num* 12. *cons.* 544. *num.* 13. Carol. Ruin. *cons.* 7. *n.* 29. Cephal. *cons.* 23. *n.* 37. *lib.* 1. Ludov. Gozadin. *cons.* 26. *num.* 40.

V.

Investitura non confert possessionem, sed eam quae est confirmat. Ias *in l. quoties. num.* 29. *C. de rei vind.* Bald. *in rubr. C. de contr. emtp.* Vnde licet investitura prima per posteriores mutari nequeat, tamen per eas declarari ac illustrari potest, earumque merito ad corroborandũm intellectum primae investiturae ratio haberi debet. *arg. l. heredes palam* 21. *§. si quid post.* 1. & *ibi* Bald. *de testam.* Ioh. Andr. *in addit. ad* Speculat. *tit. de testam. §. nunc videndum. in verb. notat Dominicus.* Dec. *cons.* 139. *num.* 6. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 18. *num.* 11.

VI.

Investitura Investito praebet titulum & causam possidendi *Schurf. cons.* 53. *n.* 9. *cent.* 3. Cacher. *cons.* 34 *n.* 20. intentionem enim fundatam habere dicitur, qui pro se habet investituram. Isern. *in cap.* 1. *num.* 2. *de invest. de re alien. fact.* maximè si ab Imperatore habeat. Schurf. 53. *num.* 9. *cent.* 3. quia per investituram solam Imperatoris transfertur dominium & possessio. Menoch. *cons.* 910. *num.* 21. *Vol.* 2. Borell. *cons.* 1. *num* 41. Petr. Gregor. *de concess feud. quast.* 8. *p.* 3. praesertim si appareat eam in investiendo fuisse Imperatoris voluntatem, quod dominium & possessionem transferre voluerit. Ioh. Francisc. de Pōte *cons.* 55. *num.* 28. Vult. 3. *cons. Marp.* 35. *n.* 23. unde & hunc modum dominii translativum vocavit. Bald *in praelud. feud. num.* 27. modum acquirendi, qui dare solet jus ad rem absque traditione, & jus in re eum possessione: ut ait Affict. *decis. Neapol.* 299. *num.* 20. & ideo investitura praesumitur vera. Bald *in rubr.*

C. de contr. empt. num. 20. præsertim antiqua & à majoribus accepta atque ab immemoriali tempore continuata Bald. *in l. exemplo. num.* 2. *C de probat* sicut & continuata præsumitur nisi probetur contrarium *l. siVe possideris.* 16. *C. de probat.* Bald. *in cap.* 1. *in pr. de contr. int. masc. & foem* Vult. 2. *conf. Marp.* 30. *num.* 34.

VII.

Investituræ principum & illustrium virorum publicam merentur fidem proque publicis instrumentis reputantur Bald. & Salicet. *ad l. si qua C. de Episc and per cap. cessionem. ubi Canonista extr. de fid. instr.* VVes. *conf* 27. *n.* 10. & *conf.* 42. *num* 7. Estque probatio, probata uti quælibet alia instrumenta publica *l. cum precibus.* 18. *C. de probat.* Tiber. Decian. *resp.* 66. *num.* 59. *Vol.* 3. *resp.* 55. *num.* 6. *Vol.* 5. Rol. à Valle. *conf.* 76. *num.* 8. *conf.* 79. Ioh. Gallien. *tom.* 1. *conf. Feud.* 2. *num.* 10. ut quæ sunt optimæ feudi & actuum qui de feudo exercentur probationes *cap. un. §.* 1. *quid sit inVestit. cap.* 1. *de nat. feud.* Ias. *in prælud. feud. num.* 12. Innocent. *in cap. Veritatis de jurejur.* VVes. *conf.* 4. *n.* 77 Regner. Sixtin. 2. *conf. Marp.* 11. *num.* 78. ac faciunt rem indubitatam & apertam. Ias. *ad l.* 1. *num.* 10. *ff. de noV. oper. nunc.* Menoch. *conf.* 7. *num.* 4. *conf.* 384. *num.* 1. maxime in negotio antiquo. Bald. *in l. emancipatione Vers. ultimo. quaro. C. de fid. instr.* Decian. *resp.* 64. *n.* 9. *Vol.* 5. Cravett. *de antiq. temp. part.* 1. *§. ampliatur. num.* 10. etiamsi verba enunciativè sint posita. Castr. *conf.* 202. *num.* 4. *Vol.* 1. Cravett. *d. §. ampliatur. num.* 1. & 2. ne dum si dispositivè scripta. Dec. *conf.* 428. *n.* 5. Francisc. Bursat. *conf.* 27. *n.* 5. Felin. *ad c. cum causam. extr. de probat.* Iohann. Goedd. 3. *conf. Marp.* 33. *n.* 42.

VIII.

Investitura generis non probat concessionem vel possessionem speciei Innocent. *in c. in præsentia de probat.* Tiraq. *de retr. consang. §.* 36. *gl.* 3. *num.* 3. Cacher. *decis. Pedemont.* 101. *num* 12. Phil. Matth. 2. *conf. Marp.* 27. *n.* 63. VVesenb. 1. *conf.* 45. *n.* 38, Regner. Sixtin. 7. *conf. Marp.* 9. *n.* 27.

IX.

Investituræ recipiunt interpretationem ex consuetudine & observantia. *gl. in c.* 1. *§. hoc quoque Verb. successione, qui feud. dar. poss.* Alvarot. *in cap* 1. *§. in judicio num* 5. *de feud. cognit.* Gail. 2. *obs.* 148. *num.* 3. *Vers. nisi aliter.* Decian. *conf.* 124. *n.* 15. *Vol.* 3. Herman. Vult. 1. *conf. Marp.* 33. *n.* 59.

X.

Investitura facta super uno feudo, non extenditur ad aliud separatam Paris. *conf.* 15. *n.* 27. *lib.* 1. Wes. 1. *conf.* 4. *n.* 34.

XI.

Investitura & instrumentum quodlibet se ad aliud referens, idem continere intelligitur, quod illud ad quod se refert. Menoch. *conf.* 1. *num.* 83. &

dicitur

dicitur contineri in scriptura referente, idem quod continetur in relata *l. asse. toro. 77. ubi* Bart. *& Dd. de hered. instit. l. Institutio talis* 10. *de condit. instit. cap. Venerabilis de Confirmat. utili* quod maximè obtinere in investituris confirmantibus, scil. ut contineant nihil aliud quam confirmatum, ait Wesenb. 1. *cons.* 4. *num.* 77.

CAP. LXXXII.
De Invidia.

Axioma I.

Invidiæ crimen jure est exosum, ostendit hoc VVesenb. *de servit. num.* 3. adeoque vitandum. *Vid.* Hartm. Pistor. 3. *quæst.* 25. *n. pen. allegantem. l.* 1. *C. de caduc. toll. tot. tit. Inst. de L. Fus. Canin. toll. & latè* Anton. *de rescript. morator. tit.* 5 *concl.* 6. *num.* 30. *& seq.* Hinc semper à viris probis id quamvis æqualibus abfuisse, nec erubuisse alterum ab altero quod sciret appetere, testatur Cujac. *ad African. tr.* 1. *pr. gl. in l.* 4. *in Verb. non erit ei invidendum. de Usu & habitat.* Unde Versus.

Invidiosus ego, non invidus esse laboro.

II.

Ubi de Utilitate alicuius constat, animus invidia purgatur. Ias. *in l quo minus.* 2. *num.* 22. *de flumin.* Alex. 2. *cons.* 174. Gail. 2. *obs.* 69. *num.* 30. & 31. VVesenb *cons.* 34. *num.* 21. Unde alleganti æmulationem meritò probatio iniungitur. Gail. *d. loco.*

CAP. LXXXIII.
De Invito.

Axioma I.

Quibus invitis quis potest alienare, multo magis iisdem & ignorantibus & absentibus. *l.* 26. *ff. de R. I.* Plus enim est invito alienare posse, quam absente & ignorante, cum absens alienationi forsitan contradicturus non fuisset, & frustra expectatur præsentia aut scientia eius, quo invito actus expediri potest. Exemplum est in mandato, si nimirum tibi mandavero ut domum Seianum centum emas, utique mandasse videor ut minoris eam si fieri possit emas *§. is exsequitur. Inst. de mandat. l. cum de indebito.* 25. *ff de probat.* aliud exemplum reperitur in donatione qui enim donare potest, quia plus est, poterit etiam vendere & concedere. *l.* 163 *ff de R. I.*

Limita (1) In decurione, qui licet sua prædia vendere non possit, donare tamen potest. *l.* 3. *C. de præd. decur.* (2) in muliere, cui SC. Vellejanum succurrit intercedenti, non donanti. *l.* 4. *§.* 1. *ad SC Velles* (3) in Preside Provinciæ qui jus gladii habet & potest vitam admere, damnare in metallum. *l. re-*

legatos. §. 1. ff. de interdict. & releg. non tamen civitatem. Hyppolit. à Collib. *ad l. 21. de R. I.*

II.

Invitis etiam Dominis quæritur, quod servi acquirunt. *§. item vobis. 3. Inst. per quas person nob acquir. l. servus vel ante 62. de V. O. l. etiam invitus. 32. ff. de acquir. dom. l. 1. §. 5. l. peregrè. 44. §. 1. ff. de acquir. poss l. justè. 44. §. ult ff. de Vsucap.* Cujac. *ad l. 1 §. item acquirimus ff. de acquir. possess.* Boeer. *in Comment. ad tit. Inst. per quas person. cuique acquiritur. n. 21.*

Intellige scil commutabiliter, quia potest repudiare, non verò incommutabiliter, & sic in effectu non gaudet invitus *fac. l. placet. ff. de acquir. hered.* Vasq. *2. contr. jur. c. 39. num. 1.* ita legatum acquiritur invito, & fit Dominus à morte defuncti scil commutabiliter. postquam autem repudiat, fingitur non acquisitum. *l. servum filii. 44. §. 1. de legat. 1. l. cum pater. 77. § surdo. 3. de legat. 2. l. a Titio. 64. ff. de furt. l. proinde. 8. si cert. petat.* licet secus sit in fideicommisso, quod non acquiri invito dicitur nisi præcedat restitutio *l. restituta. 37. ff. ad SC. Trebell l. facta. 63. in pr. eod.* Rationem diversitatis *vid. apud.* Iaf. *in l. fin. C. de SS. Eccles. & in l. 1. Commun. de legat. col. 5.*

III.

Invitus nemo agere cogitur. *l. unic. C. ut nemo invit. agere & ibi* Cujac. *in l. fin. C. de Vsur. pupill. Auth. qui semel. quom & quand. judex* Boer. *decis. 255. Vmm. in process judic. Disp. 1. th. 4 num. 18.* Est enim cuivis liberum agere vel non agere *l. 5 §. ult. ff. de Except. dol.* nec quispiam cogi debet, ut jure suo utatur cum alterius non intersit: cum quilibet rerum suarum sit moderator & arbiter. *l. 21. C. mandat.* sicuti nec accusare cogitur. *d. l. unic.* quia accusatio ex liberâ, non coactâ voluntate proficisci debet, ne quis alterius interitu lætari dicatur. Vnde etiam Athenis nulli accusatores fuerunt, nisi voluntarii: ut not Cujac. *hic. vid* Carpzov. *p. 3. quæst. 104. num. 51.* sicut nec quisquam invitus curator bonis datur. *l. 1. § quæritur de Curator. bon. dand. l. 3. § si pupillus. de tutel.* Anton. Fab. *in C. suo de Curat. fur. defin. 1. num. 9.* ratione potissimum ea, quia Curator satisdare tenetur, satisdatione autem quem invitum onerari (excipe nisi ob officium publicum) incivile esset *l. hac stipulatio. 14. in fin. ut legat. nom. cav* Anton. Fab. *d. loc. defin. 6. n. 2.*

Intellige verum regulariter, non enim procederet quando quis expressè vel tacitè se ad agendum adstrinxisset. Exemplum est in diffamatore, qui tacitè se ad agendum arctat, Diffamare enim est tacitè ad judicium provocare, & diffamator, eo ipso quod diffamat ad judicem diffamari provocare & proinde agere velle intelligitur *l. diffamari 5. C. de ingen manumiss* Gail *1. obs. 9. n. 3.* ita etiam non procederet, quando lis esset contestata, cum possit quis invitus cogi, ut actionē institutā persequatur. *Novel 112.* item cum actor potest cogere reum cum quo contendit, ut is agat cum alio suâ actione. *l. 13 § pen ff. de act. empt. l. 6. §. massam. ff. locat.* ubi Gothofred. *l. 8. § fin. ff. de opt. legat.* Limitari

mitari etiã solet. *per tit. ff. ad SC. Syllan.* in quo heres necem defuncti vindicare, illiusque interfectores accusare cogitur. *l. 1 ff. d. tit.* cum aliâs nulla domus tuta esse possit nisi periculo capitis sui custodiam Dominitam à Domesticis, quam ab extraneis servis præstare cogantur: ideoque si Dominus occisus sit, rectè heres ante omnia necem defuncti ulcisci cogitur. *d. l. 1. & tot. tit. ff ad SC. Syllan.*

IV.

Invitus nemo donat. *l. 10. C. de donat. l. 5. ff. de transact. facit. l. 33. ff. de contrah. empt. tot. tit. C. plus. valer. quod agitur, quam quod simulate concip.* ratio quia veritas rei majores, quam scriptura vires obtinet *d. l.* 10. atque cum demum vera donatio efficitur, quando mens dantis & accipientis concurrunt. *l. 18. in pr. ff. de reb. Cred.* Iust. Meier. *in disputat. de donat. simplic. th* 8 sicuti nec vendere cogitur. *l. 11. l. 13. in fin. l. 14. C. de Contr. empt. l. 1. C. de rescind. vend* nisi certis casibus, veluti testamento jussus *l. 66 de legat.* 1. vel ratione communionis. *l. 13. §. 17. ff. de act. empt.* vel ut publicæ inediæ consulatur. *l. 1. §. 11. ff. de offic. praefect. urb.* Treutl. *disp. 28. & 3. lit. d. vol.* 1. Hunn. *p. 2. disp. 2. th.* 3. *q.* 19.

V.

Invitus nemo quid facere cogitur *vid. supr. lib. 1. c. 14. ax. 11. & lib. 5. c. 3. Axiom. XI.* quoniam injuriæ hoc esset proximum. *l. 14. C. de C. E.* Carpzov. 1. *R.* 103. *num.* 5.

VI.

Invito beneficium non datur. *l. 69. ff. R. I. l. 156. §. ult. ff. eod.* Auferri enim invito quid potest, non dari *l. hoc jure.* 19. *§. non potest. ff. de donat.* Sic liberalitas in invitum non confertur. *l. nec temerè. 26. C. de jur. delib.* nec bonorum possessio ab invito acquiritur. *l. 3. §. 3. de bon. possess.* sic etiam nec invitus arrogari *l. 5. l. 24 ff. de adopt.* nec emancipare *l. 4. C. de Emancip.* nec emancipationem accipere *l. 5. C. eod.* nec potestatem dissolutam redintegrare cogitur. Wesenb. *in parat. ff. de adopt. num. ult.* Limita in datione libertatis, quamvis enim libertas beneficium sit. *l 1. ff. de bon. libert* nihilominus tamen etiam invito datur. *l. ult. de manumiss. testam.* ita pupillo etiam invito tutorem dari patet. *ex l. 5. & 6. ff. de tutor. dat.* similiter, ei qui in possessione servitutis est constitutus invito nec de conditione sua litigari passo succurritur. *l. 1. cum seqq de liberal. caus.* ita solvere etiã invito debitore quis potest *l. quod quis 50. ff. de O & A. l. quod certâ. 70. ff. de solut. l. acceptam* 19. *C. de Usur. Dd. in l. qui Roma. 122. in pr de V. O.* Wesenb. *in parat. ff. de solut. n. 4.* cum commodum creditoris respiciat *l. solutione. 23. l. solvere. 53. ff. de solut.* ita & invitis honores & dignitates deferuntur, enim Reipubl. interfit benè meritos ad dignitates evehi. *l. 3 §. Prases 15. de muner. & honorib. Dd. ad l. dotem. in fin. de solut.* ita inviti etiam Episcopi fiunt. *l. 31. C. de Epise. & Cler.* ita invitum admonere & corrigere possum *c. novit. 13. de judic.* imò & invitis portiones

Portiones deficientium coheredum accrescunt. *l.* 3. *de O. A.* ubi VVesenb. *in paratit. Vid. plur. apud* Gothofred. *ad l.* 156. *ff. de R. I.* quæ omnia ut & alia, si quæ sunt, cum rationem aliquam specialitatis in se habeant commiserationis scil. vel libertatis non male à regula excludi ait Hyppolit. à Collib. *ad l.* 69. *de R. I.*

Declarationis causa distinguere licet inter rationem beneficii & rationem juris, seu inter necessitatem consequentis & consequentiæ: Vt alicui invito beneficium accedat non facit ratio beneficii seu conditio, sed ratio juris. Bachov. *ad §. item vobis.* 3. *Inst. de condit. & demonstr.* fit enim necessario ut accedat, sed non manet apud invitum necessario. Paulò aliter hæc declarat Cujac. *in l.* 71. *de condit. & demonstr. h. e. lib.* 17. *qq. Pap.* cujus tamen interpretatio eodem ferè recidit.

Cap. LXXXIV.
De Ioco Lascivo.

Axioma I.

Qui jocatur non mentitur. Cujac. *ad l.* 19. *de interrogat. in jur. in lib.* 8. *qq. Papin.* Mendaciū enim est species doli. *quid enim.* 14. *ff. de dol. mal.* Itaq; si quis eum qui jam decessit è vitâ, confiteatur servum suum esse, jocari non mentiri videbitur. *l. confessionibus.* 13. *& seq. l. si ante.* 14. *de interrog. in jur. fac.*

II.

Quod per jocum fit, non est sinistrè interpretandum. *l.* 3. *§.* 3. *de injur. Anton. de morator. rescript. c.* 4. *n.* 17. *lit. m.*

Cap. LXXXV.
De Ira, Indignatione.

Axioma I.

Iracundiæ calore quicquid fit, irritum censetur. *l.* 18. *ff. de R. I. cap. si quis iratus.* 2. *q.* 3. *ubi gl. l.* 19. *C. de inoff. testam. ubi* Ias. *num.* 4. *& seqq. hanc regulam variè ampliat & limitat.* Felin. *ad cap. sicut ex literis. extr. de jurejur.* Goedd. 3. *cons. Marp.* 28. *num.* 113. Ira enim sæpè innocentes ad crimen adducit. *gl. in l.* 3. *de divort.* Vbi iram excusare à culpa, & minuere delictum ait *idem gl. in d. l. quicquid ff. de R. I.* & quod inconsueto calore iracundiæ fit dolo caret. *l.* 1. *§. quart.* 5. *ff. ad S C. Turpill. l.* 2. *ibi seu calorem. C. de abolit. l. aut facta.* 16. *§. causa.* 2. *ibi. cum quis per iram ab extraneo. ff. de pœn. d. c. si quis ubi gl.* 2. *q.* 3. *c. ira.* 68 11. *q.* 3. per quæ & alia plura additis etiam Philosophorum, Aristotelis & Platonis authoritatibus, Historicorum Valerii Maximi & Agellii exemplis, Theologorū ac etiam sacræ paginæ confirmationibus

hanc re

hanc regulam pluribus comprobat & exornat. Tiraq. *de pæn. Temp. caus.* 1. *n.* 1. *& seqq.* cui adstipulantur Felin. *in cap. sicut. num.* 2 *& num.* 4. *in fin. de jurejur.* Dec. *in l. quicquid. num.* 7. *cum seq. ff. de R. I. & ibi* Cagnol. *num* 6 *&* 7. Ias. *in l. si filium suum. num.* 6. *Vers. tertio fallit. C. de inoff. testam.* Iacob. Boulen. *in repet. l. Capitalium. §. famosos. num.* 195 *ff. de pæn.* Novel. *in tract. ad defensum. num.* 82. Duenn. *reg.* 292. *in cap. limit. Vers. in quo est notandum* Boss. *tit. de homicid. num.* 60. ubi ex auctoritate D. Gregorii dixit difficilius esse iram continere, quam miracula facere. vid Clar. *in pract. § fin. quæst.* 60. *Vers. est etiam.* Carpzov. *in crimin. p.* 1. *q.* 6. *num.* 5. Siquidem ira mentis alienationem inducit & rationem perturbat. *text. in l. si adulterium.* 38. *§. Imperator.* 8 *ff. ad L. Iul. de adulter. d. c. si quis iratus.* 5 2. *q.* 3. Hyppolit. *in pract. crim. § quoniam. num.* 62. *& n.* 66 Gail. 2. *obs.* 110. *num.* 36. gignit insaniam, maximè si sit immodica, **ein übermässiger Zorn** / prout ait Luc. de Penn. *in l. omnes omnino. C. de decur. lib.* 10. Unde Persius. *satyra.* 3. *inquit.*

Nunc face supposita fervescit sanguis, & ira
Scintillant oculi, dicisque facisque, quod ipse
Non sani est hominis non sanus juret Orestes.

Hinc Bald. *in cap.* 1. *§. si quis. de Pac. tenend.* Hominem (ait) iracundiæ calore incensum & commotum sine sua culpâ non esse in plenitudine intellectus, cum difficilimum sit justum temperare dolorem, *per d. l. si adulterium. §. Impp. add.* Farin. 1. *cons. crim.* 4. *n.* 14 Et licet contrarium *ex l. si non convicii.* 5. *C. de injur.* quod nimirum ea in delictis non excuset, facile desumi posset, cum si aliter diceremus nunquam punirentur delicta, nec ullum sit ferè delictum quod sine ira committatur, declarationis tamen loco notari poterit, quod calor iracundiæ tunc vitio careat, & impunitus sit, quoties actus sine præjudicio tertii vel adversarii retractari potest, veluti in divortio, *l. divortium* 3. *ff. de repud.* secus si actus sine læsione & præjudicio adversarii retractari nequeat sicuti in actione injuriarum videre est, ubi revocata injuria calore iracundiæ facta non tollitur læsio injuriati, *d. l.* 5. *C. de injur.* Gail. 2. *obs.* 106. *num.* 11. addi possunt & ea quæ Bald. retulit *in d. l. si non convicii. post num.* 2. *Vers. Vel dic.* ubi ait quod quædam sint quæ sortiuntur juris effectum & ista nihil operantur, si calore iracundiæ fiant, quia non procedunt ex animo, sed potius secundum quandam alterationem, quædam vero sint, quæ non sortiuntur effectum, sicuti sunt maleficia, in illis enim non distinguitur an emanaverint calore iracundiæ, vel non, cum maleficia nunquam debeant manere impunita. vid Aretin. *in l.* 1. *C. si advers. delict.* Bertazol. 1. *cons.* 44. *num.* 8. ubi tamen limitat nisi fuerit ira talis & tanta, quæ hominem á mente extraxerit, quod est difficile probare, & hoc in casu non quidem excusabit in totum, sed tantum efficiet ut mitius delinquens puniatur. *l.* 2. *C. de abolit.* Gail. 2. *obs* 110. *num* 35. Navarr. *in d. c. si quis iratus. num.* 4. *Vers.* 3. *de pæn. distinct.* 1. *pag.* 261. *Tom.* 1. *in magnis.* Ludov. Peguer. *decis crimin.* 14. *num.* 15. Honded. *cons.* 99. *num.* 45. *lib.* 1. Grammat. *decis.* 17. *num.* 4. *Vot.* 23. *num.* 20. *& decis.* 23. *num.* 6. Wesenb. *in parat. de poen. num. ult.* Carpzov. 1. *qq. crim.* 6. *num.* 4. *ubi num.* 16. *plures limitationes addit.*

Vuuu II. Sæpe

II.

Sæpe iram in clementiam mutatio voluntatis flectit. *l. 5. C. famil. hercisc.* quod factum non semper evidenter probandum, sed ex subsequentibus meritis & variis indiciis præsumitur. *d. l. 5.*

Cap. LXXXVI.
De Irrelevantibus.

Irrelevantia ad probandum non sunt admittenda. *l. neque natales.* 10. *l. ad probationem.* 21. *C. de probat. c. cum contingat.* 36. *& ibi gl. de offic. deleg. cap. dilecti filii de Except. cap. quia verisimile.* 10. *de præsumpt.* adeò ut probatio eiusmodi irrelevans recepta nullius sit momenti Bald. *in d. l. ad probationem. not.* 2. Roland. à Vall. *cons.* 47. *num.* 28. *vol.* 3. quoniam frustra fit, quod factum non relevat. *l. hac stipulatio. § Divus. ff. ut legat. nom. cav.* Bero. *cons.* 25. *in fin. vol.* 2. cujusque nullius esse potest effectus Decian. *cons.* 18. *n.* 155. *vol.* 1. cum paria sint quid esse non probatum, vel esse quidem probatum, sed non relevare. Ioh. Andr. *in c. fraternitatis. ibique.* Socin. *col.* 25. *de testib.* Vult. 3. *cons. Marp.* 29. *n.* 3.

Cap. LXXXVII.
De Iteratione, Repetitione, Geminatione, Multiplicatione.

Axioma I.

Iteratio in jure non facilè admittitur v. c. in editione Instrumentorum *l.* 15. *de reb. auctor. judic. possid.* quam prætor non permittit iterare nisi ex causa *l.* 7. *de edend.* sic & dilationes temerè geminari non debent. *l.* 7. *de fer.*

II.

Iteratum delictum gravius. *l.* 3. *§.* 2. *de abigeis.* & ex iteratione facti illiciti diversa oriuntur crimina, quæ unica pœna non expiantur. *c.* 1. *de pæn.* Boer *decis.* 82. *num.* 10. Carpzov. *p.* 2. *crim. qq.* 62. *num.* 60. *& seqq. Ubi hoc axioma limitat.*

III.

Id quod ex intervallo repetitur animo deliberato & re penitus benèque discussa factum præsumitur. Paris. 1. *cons.* 10. *num.* 5 *&* 7. & multum operatur ad validitatem contractus. Bart. *in l. cum scimus. n.* 6. *&* 7. *C. de agricol & censit. lib.*

censet. lib. 11. *vid. omnino prolixè.* VVesenb. 4. *cons.* 194. *num.* 15. *&* 16. *late* Treutl. 1. *cons.* 5. *num.* 59.

IV.

Clausula in initio posita censetur repetita in sequentibus. *l.* 3. *§. filium.* 2. *de liber. & posthum.* VVesenb. *cons.* 51. *num.* 39. *in fin. & supr. lib.* 5. *cap. de clausula.*

Cap. LXXXVIII.
Iudicare.

Axioma I.

Iudicare non est testis. Innocent. *in c. cum causam. de testib.* Bart. *& Dd. in l. qui testamento. §. fin. ff. de testam.* Wesenb. 2. *cons.* 58. *n.* 25.

II.

Iudicatum dici non potest ab eo qui jus judicandi non habet, vel quod adhuc est in controversia. *l* 1. *§. hac autem verba. ff. quod quisque jur. stat. l.* 2. *in fin. ff. de poen. Dd. in l.* 2. *si quis in jus vocat. non ierit.* Mynf. *resp.* 26. *num.* 4. ubi addit requiri, ut judex sciat se esse judicem. *arg. l. quaro.* 3. *ff. de eo qui pro tutor.* Bart. *in l. multum, ff. de condit. & demonstr.*

III.

Iudicare est munus. *l. munerum.* 18. *§ judicandi.* 14. *ff. de muner. & honor.* quod qui à se abdicat, se ipsum exonerare dicitur. *cap. Pastoralis.* 28. *in pr. de offic. deleg* Et esse onus, non autem beneficium, omnium melius probat Langovall. *in l. Imperium. num.* 193. *ff. de jurisdict.* judicis enim nomine potius careat, qui nullam profert sententiam, cum à judicando nomen habeat.

IV.

Qui cito judicat ad pœnitentiam properat. Conf. Arg. 1. *cons.* 110. *n.* 29. Vnde & judex fulminare dicitur eum intra tam breve tempus sententiam fert, ut de causa perfectè cognoscere non potuerit. Bart. & Bald. *in l. prolatam. C. de sentent.* Perusf. *in c. dilecto. n.* 174. *de Appellat.*

Cap. LXXXIX.
De Iudice.

Axioma I.

Iudex est disceptator juris. *l. rem non novam.* 14. *C. de judic. l.* 3. *§.* 1. *ff. de recept. arbitr.* Dicitur enim disceptare seu dijudicare & cognoscere de par-

tium lite *l. cum Clericis. 21. in pr. C. de Episcop. & Cleric. l. 3. §. ibidem. 13. ff. ad exhibend. c. forum. 10. §. judex dictus. de V. S.* dictus à jure dicendo quasi jus dicens. *l. 1. ff. de jurisdict.* VVesenb. *in parat. ff. eod. num.* 10. secundum Leges & consuetudines. *§. 1. Inst. de offic. judic.* Gail. 1. *obs.* 36. quapropter etiam eius persona reliquis qui in judicio intervenire solent, dignior & præstantior Schrader. *de feud. part.* 10 *in praamb. num.* 2. Vnde & totius judicii Dux seu Imperator. Bald. *in rubr. C. si a non compet. judic.* Pacian. *de probat. lib. 2. cap.* 44. *n.* 2. basis ac fundamentum *d. c. forus extr. de V. S.* Vant. *de nullitat. ex defect. jurid. ord. num.* 2. Cons. Arg. 1. *cons.* 31. Gilman. 1. *p. 2. tit.* 11. *Vor. 2. num.* 24. juris justitiæ & Dei minister vocatur. *l. 1. ff. de just. & jur. l. 2. §. post originem. de O. I.* Regner. *in quæst. an judex secund. conscient. n.* 13. Hinc judicis præsentia omnem doli suspicionem excludere perhibetur. *cap. in præsentia. 6. de renunc. cap. sicut. 16. §. fin. de sent.* Gail. 2. *obs.* 76. *num.* 7. nec judex dicitur in quo justitia non sit, cum jure desceptare dicatur justè judicare. *cap. judicet ille.* 4. 3. q. 7. Gail. 2. *obs.* 76. *num.* 6. ideòque judice injustè exequente impunè resistere possumus. *cap. ex parte. 11. de accusat. cap. ponderet* 14. 50 *distinct. ubi* Geminian. Petr. de Ancharan. *cons.* 82. Roman. *in l.* 11. *de re judic.* Farin. 1. *cons. crim.* 4. *n.* 13. & comparatur privato spoliatori, quoties sine causæ cognitione aliquem suâ possessione privaret. Bart. *in l. 2. §. fin. de Custod. reor.* Dec. *in l. fin. col* 10. *C. de edict. D. Adr. toll. & cons.* 449. *num.* 30. Cravett. *cons.* 124. *num.* 4. ac proindè cessat præsumptio quæ aliàs pro eo militaret. Menoch. *de recup. poss. rem. 8. num.* 8. Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 10. *n.* 108. maximè quando contra communem judicaret opinionem, tunc enim pro imperito habetur & litem suam facere dicitur, partique læsæ ad id quod interest tenetur. Alex. *cons.* 95. *num.* 6. *Vol.* 2. Bart. *in l. fin. C. de pœn. temer. litig.* Phil. Matth. 2. *cons. Marp.* 26. *num.* 136.

II.

Iudex veritatem diligenter investigare tenetur. *Auth. qui semel. C. quom. & quand. judex. ibi. perquisita veritate. l. 2. ibique Dd. C. de edend. l. si non defendatur.* 19 *ff. de pœn. l. fin. ibi veritati semper locum fore. C. de probat.* & veritatem & æquitatem ob oculos habere dicitur. *l. quod si Ephesi. ff. de eo quod cert. loco. gl. in l. inter filios. C. famil. hercisc.* Roland. à Vall. *cons.* 47. *n.* 24. *lib.* 3. & *cons.* 12. *num.* 3. *eod.* Regner. Sixtin. *Vol.* 2. *cons. Marp.* 1. *num.* 21. Est enim jus quoddam inanimatum, nec ut bilanx videri debet eam in partem plus inclinans unde plus accipiat, cum jus atque justitiam animare & peramare animæ salus præcipit, nec unquam juri animum demere, vel judicando litem protrahere præsumere debet. Ire enim ad judicem est ire ad jus. Arist. *lib. 5. Eth. cap.* 4. nec quicquam pro decreti interpositione, vel spem ementi pretio præsentē vendēdo sordidè recipere audet. *l. fin. C. de præd. Decur.* Amaucell *daclar. Aquis. sing.* 175. aliâs redoleret hoc venalem habere justitiam. Coras. *ad l. plebiscitum.* 18. *de offic. præsid.* sed undiquaque invariabilis, undique irreprehensibilis. *Nov. 13. cap.* 3. esse cogitur, ἄνευ πασῶν καὶ προσωπολη[illegible]ίας utitidem eum esse voluit Imp. Constantinus quando dixit Wan dein ärgster

Feind

Feind recht hat/ so sprich jhm recht/ vnd wan dein bester Freund vnrecht hat/ so sprich jhm vnrecht/ quia sapientia Dei (ait) dilige justitiam richtig/ wehret ewig/ in æquitate adulabilis, in justitia inexorabilis esse debet. vid Boeckel. *de publ. judic. disqui.* 13 inde & manus continentes. Valer. Max. *lib.* 4. *c.* 3. & puras eum habere oportet. *Nov.* 8. *c.* 8 *§.* 1. *de defens. civit. Nov.* 17. *c.* 5.

III.

Iudicis Auctoritas facit licitum quod aliâs est illicitum. *l.* 1 *§. id. in Pomponius.* 5. *ff. quod fals. tut. aut. gest.* Andr. de Isern. *in const. 11. appellat. semp. col.* 3. Excusat enim eâ regulariter à pœna *l. ait Prætor.* 7. *§. pen. ff. de minor. ibiq; gl. l. furti.* 6 *§.* 3. *ibi qui jussu ff. de his qui not. infam. l.* 2. *§. Cassius.* 3. *ff. de aq. pluv. arc. gl. in l. si quis id quod* 7. *ff. de jurisd.*

Declara regulam tunc procedere, quando auctoritas est interposita secundum jus & ordinem, alias secus est, & nihil operatur judicis auctoritas. Panorm. *in c. consultationibus. col.* 2. *de jur. patron.* Marant. *disp.* 1. *quæst. legal. num.* 44. cum imputandum sit parti quod non appellaverit, quamvis qui non juris ordinem servat, actum eius ipso jure nullum, neque excusare, nec necessariam appellationem esse dicat. Panorm. *in cap. ad nostram. extr. de jurejur.* eodem modo & jussum patris vel Domini filium aut servum excusare dicit. *in l. servos.* 8. *C. ad L. Iul. de vi l.* 2. *de sepulchr. violat.* vid Bart. *in l. non solum. §. non mandato. ff. de injur gl. in l. si ea ff. de R. I.*

IV.

Iudex in re propria quis minimè esse potest. *l.* 10. *ff. de jurisd. l.* 10. *ff. de testib. l. ult. §. pen. C. ubi Senat. vel Clariss. l. unic. C. ne quis in sua caus. jud.* Ratio. 1. quia iniquum est admodum in re propria alicui licentiam tribuere sententiæ, cum homines à natura omnes plus sibi quam aliis faveant, & suæ potius utilitati quam alienæ consultum cupiant, quæ affectio judicandi syncceritatem plane corrumpit & impedit. *d. l. unic. ubi Obrecht. C. ne quis in sua causa.* 2. quia absurdum, eundem partis & judicis vice fungi, cum certum sit neminem simul judicis & partis aut testis officium in una eademque causa obire. *l. ille à quo.* 13. *§. tempestivum.* 4. *ff. ad SC. Trebell.* Schenck. à Tautenberg. 1. *F.* 10. *ubi omnino vid* Alvarot. *n.* 4. Amplia hanc regulam (1) in tantum quod etiam Rex vel Imperator non possit esse judex in causa propria, sed potius debeat illam delegare. Andr. de Isern. *in cap. Imperialem. §. præterea si inter. col.* 7 & 8. *de prohib. feud. alien. per Frider.* (2) quod dictum quoad judicem procedat etiam quoad arbitrum *l. pen. ff. de recept. arbitr. fac. l.* 1. *ff. eod.* si nimirum ut arbiter, non vero ut arbitrator consideretur. *l. si libertus.* 30. *de oper. libert.* (3) quod hinc nec in causa suorum liberorum seu familiarium regulariter judex quis esse possit. *d. l. qui jurisdictioni* 10. *ff. de jurisd.* cum valdè periculosum sit permittere, ut pater in causa filii jus dicat, quia in illius potestate omnes alterius fortunæ sitæ sunt, ut ne quidem bonus judex quicquam auxilii afferre possit, ut in judicio Agonidis accidisse notat Govean. *ad d. l.* 10. *ff. d. tit. vid* & Carpzov. *p.* 3. *quæst. crim.* 104 *n.* 64.

Limita I. non procedere in jurisdictione voluntaria *l. si consul. 3. ff. de adopt. l. apud filium. 18. ff. de manumiss. vind.* ideoque quis in sua causa filium coram eo emancipare poterit, *d. l. si Consul.* Costal. *ad d. l.* 10.

Limita II. quando actio tempore esset peritura, puta, si periculum esset in mora, tunc enim permittitur cognoscere ad litis contestationem & sic quousque perpetuetur actio. *gl. in d. l. qui jurisdictioni. verb. testu. fac. text. in l. sed si restituatur vers. sed cum. ff. de judic.*

Limita III. si causæ essent viles & exiguæ *l. Senatusconsulto. 16. ff. de offic. præsid.*

Limita IV. Vbi consuetudo disponat quod quis esse possit judex in proprio facto *c. 1. de pœn. in 6.*

Limita V. Si inter litigantes consanguineos esset paritas affectionis respectu judicis. *l. non solum 67. §. 1 ff. de rit. nupt. c. postremo. 36. de appellat.*

Limita VI. in judice pedaneo juxta *gl. in l. 1. ff. de judic. per l. 77. ff. de judic.* hoc enim in casu delegantis potestate fungi dicitur. Costal. *ad d. l.* 10. *d. tit.* nec judex potest judicando recedere à formula à Prætore præscripta, neque etiam ex affectione judicare, sed formulam præscriptam sequi cogitur, & consequenter iniquum non est filium patri vel contra judicem dari. Duar. *lib. 12. disp. c. 51. & cap. 53. eod. libr.*

Limita VII. cum Vasq. *lib. 2. contr. jur. cap.* 37. quoad exactiones pœnarum, atque hoc in casu Dominos territorii judices in propria causa esse, maxime quando crimina sunt notoria & manifesta, ait Cravetta. *cons.* 801. *n.* 6. executores cū magis quā cognitores vel judices videantur Bald. *in d. l. unic. n. 1. C. ne quis in sua caus.* plane Duces, Principes, aut comites in causa propria persuos consiliarios de consuetudine judicare dicuntur, quod de consuetudine Germaniæ testantur duo insignes Germani. Icti. Zas. *in d. l. qui jurisdict. n.* 20. & Wesenb 1. *cons.* 33. *n.* 43. & huiusmodi consuetudines valere assentit Cravett. *cons.* 233. *n.* 8. *per text. in c. 1. ibique gl. in verb. punire de pœn. in 6.*

V.

Iudex non communicat officium suum nisi imploratus *l. 4. §. hoc autem judicium. 8. ff. de damn. infect. l. 1. C. Vt quæ desunt Advoc. jud. suppl. l. & post peremptorium 79. ibique* Bart. *de judic.* Auth. *qui semel. C. quom & quand. jud cap bona memoria. 4. de postul. Prælat. ibiq. gl. in verb. curavimus.* Corn. *cons.* 293. *in litem. p.* 3. Donat. à Fin. *in suo enchirid. verb. officium judicis in pr* Quia ea quæ ante judicium contingunt, non valdè ad eum pertinent nisi nomi[illegible] tim fuerint injuncta Vlp. *in l. 25. §. item sciendum. 8. ff. de adil. edict. add. & l. 1. §. & post. 9. de Nov. oper. nunc.* Vultei. 1. *cons. Marp.* 15. *num.* 17. Vnde judex de facto nihil, sed tantum de jure supplere dicitur, *t. t. Cod. ut quæ desunt Advocat.* Bart. *in d. l. 4. §. hoc autem judicium. de damn. infect.* Vivius. *commun concl.* 1. *verb. judex. num.* 3. Regner Sixtin. 2. *cons. Marp* 7. *num.* 49.

Limita I. nisi quando judicis officium concernit id, in quo versatur publica utilitas *l. congruit. 13. in pr ff. de offic. Præsid. l. si quis in hoc 10. C. de Episc. & Cler.*

Limita

Limita II. in casibus, in quibus licet vertatur privata utilitas, concernit tamen honorem in judiciis. *l. eos. 6. §. fin. C. de appell. l. judicibus, 24. eod. tit.*

Limita III. Vbi officium judicis concernit miserabiles personas. *l. nec quicquam. 9. §. Advocatos. 5. ff. de offic. Proconf. l. fancimus. 28. §. 5. C. de administr. tut.*

Limita IV. In emergentibus post litem contestatam, etiamsi partis utilitatem concernat. *d. l. adiles. 25. §. 8. de adil. edict.* Vbi Costal. ratio, quia judici statim atque causa cognoscere cœpit omnium rerum officium incumbit, quæcunque in judicio versantur, ea vero quæ ante judicium contingunt, non valdè ad eum pertinent, nisi fuerint ei nominatim injuncta *d. l. 25. §. 8. de ad. edict.* Wesenb *in parat. de rei Vind. n. 7.*

Limita V. in his quæ concernunt jus Prætoris *l. quos perhibet. 7 ff. de postul.* item ea quæ ad superioris reverentiã pertinent ut interpositæ appellationi referenter deferre *illicitas 9. ff de offic. Præsid. l. congruit. 13. eod. tit* prohibere ne quis iniquum lucrum aut damnum sentiat: curare, ut quieta sit Respubl. providere, ut veritatis causa acta edantur *d. l. congruit. & l. 7. C. de edend.* Add. Barthol. Socin. *in fallent. regul. num. 245.* Gilcken. *ad l. properandum. §. 2. C. de judic. num. 3.*

VI.

Iudici terminare aliquid antequam termini quæstionis intelligantur difficile est. *l. Domitius Labeo. 27. ff. qui testam. fac. poss.* Duar. *1. disp. anniVers. cap. 41.* Alciat. *lib. 5. cons. 5. num. 1.* Carpzov. *p. 3. qq. crimin. 106. num. 10.*

VII.

Iudicis factum habetur pro facto partis *l. 1. Vers. nam invicem C. si in caus. judic. pign. capt. l. 13. C. de Evict.* Gail. *de Arrest. Imp c. 1. n. 20.* Cravett. *cons. 887. num. 3.* Berlich. *decis. 126. num. 3.* Vnde quando stat per judicem quo minus statuta tempora observari queant, eo ipso dilationẽ tantisper concessisse intelligitur, ita ut absq; damno moræ ex impedimento per judicem injecto causatæ, partis exinde impeditæ jura intacta maneant, *Auth sed & lu. & Auth. si appellatione. C. de tempor appel.* non secus ac si per ipsam partem adversam stetisset. *l. 40 in pr. ff* ubi Bald. *de cond. & demonst.* Marc. Anton. Bard. *de temp. util. & contin. c. 2. & 4.*

VIII.

Iudex Imperatoris mentem considerare debet. Panorm. *in c. ex literis. de dol. e. cum instantia de Censib.* Felin *in cap. 1. de rescript.* Gylman. *1. p. 2. tit. 11. Vot. 2. num. 24.* facti enim quæstio est in potestate judicantium, juris autem auctoritas non item *l. 1. ad Muncipal. ubi* Cuiac. *1. resp. Pap. p. 20. l. 1. §. 4. ad SC. Turpill.*

I X.

Iudex quo excelsior est, eo magis & turpius peccat. Vasq. *lib. 2. contr. jur. c. 37. num.*

37. *num.* 12. quia magis delinquere videntur illi, quibus majora committuntur. *l. Presbyter.* 16. *C. de Episc. & Cler. l.* 13. *§. fin autem.* 8. *C. de judic.*

X.

Quod Iudex turpiter capit, id fiscus aufert *l. Lucius.* 9. *ff. de jur fisci.* Abbas. *in cap. cum ab omni. de vita & honest. Cler. col.* 2. *circ. fin.* Vasq. 2. *contr. jur. c.* 37. *num.* 35.

X I.

Iudex sine causæ cognitione procedens non censetur esse judex sed pro privato habetur. Felin. *in cap. Ecclesia S. Mariæ. col* 12 *de constit. Princip.* Iudicare enim non processum de facto, sed causæ cognitionem præsupponit, sine qua judicium nullum esse potest. *l. judices.* 9. *ubi* Ias. *num.* 2. *C. de judic.* idemque censuit. Hyppolit. Marsil *in sua pract.* *§ successivè num.* 3. ubi ait quod judex non observans juris ordinem vel debitam consuetudinem redigatur ad instar privati, nec juvetur ratione officii, cum in illud deliquerit, quam ob causam casus insolitus & inopinatus dicitur, si ordine judiciario non servato procedatur. teste Natt. *cons.* 45. *num.* 22. *Vol* 3. accedit quod Bald. ait *in cap.* 1. *§ seu furtum & ibid.* Afflict. *num* 10. *de pac. juram. firm.* quod cognoscere juris ordine non servato sit auferre. vid & Marsil. *in pract. sua. §.* 2 *num.* 69 *& §. expedita. num.* 57. siquidem judex jus & justitiam administrare non censetur, quando ordine judiciario non servato procedit & decernit, *arg. eor. quæ notantur per gl. in l. juste ff. de acquir. vel amitt. poss.* Bart. *in l. meminerint. C. unde vi* Panorm. & Bero. *in c. conquerente. de restit. spol. fac. text. in l. si pacto.* 14. *ibi nam bona adversarii tui in te transferri citra solennem ordinem frustra deprecaris C. de pact.* Huc pertinet quod ait *text. in l. nec Magistratibus* 32. *ff. de injur.* nec Magistratibus licere injuriose aliquid agere, imò Innocent. *in cap. deberet de sentent. Excomm. in* 6. profitetur quod non solum Clerico, sed etiam Laico liceat se defendere etiam contra judicem ordinarium, qui ordine judiciario non servato injuriam sibi vel in rebus vel in personis facit. Sic & Iason inquit *in l. ut vim. num.* 9. *vers. secundo limita. ff. de just. & jur.* quod judici de facto aliquid facienti possit de facto resisti, quod idem traditur in speculo juris Saxonici *artic.* 78. *lib.* 3. Vnde quoties judex sine causæ cognitione aliquem sua possessione privaret, privato spoliatori comparatur Bart. *in l* 2. *§ fin ff. de Custod. reor.* Dec. *in l fin. col* 10. *C. de Edict. D. Adr. toll & cons.* 449. *num* 30. Cravett. *cons.* 124 *num.* 4. proindeque præsumptio quæ aliàs pro eo militaret cessat. Menoch. *remed* 8. *de recup poss. n.* 8. ac impunè ei resisti potest *l. prohibitum.* 5. *C. de jur. fisc.* Alciat. *de præsumpt. reg.* 3. *præs* 9. *in fin.* Regner Sixtin. 2. *cons. Marp.* 10. *num.* 105. eum taliter res suas auferri ipsi concessum non sit. *c. conquirente* 7. *de restit. spoliat. l.* 2. *C. si per vim vel alio mod l. auctoritatem.* 3. *d. l. meminerint.* 6. *C. und. vi Dd. in l. unic. C. de prohib. sequestr.* Diaz. *in tract. regul. & fallent. verb spoliatum.*

XII.

Iudex regulæ juris inhærere debet, ubi diserte de Exceptione non docetur. B. ld. *ad c.* 1. *n* 2. *&* 6. *extr. de alienat. judic. mut. caus. l. si tutor.* 6. *in fin C. de serv pign.*

servo. pign. dat. manumiss. & *in cap. 2. de feud. dat. in vicem L. Commiss* Dec. *ad l. 1. num. 8. ff. de R. I.* Felin. *ad c. quoniam. num. 4. extr. Vt lit. non contest.* VVesenb. 1. *consf. 7. num. 7.* adeò ut exceptione non probata seu in jure non existente, si contra Regulam iudicaverit, litem suam fecisse dicatur. Octav. Cacheran. *decis. Pedemont. 12. num. 2.* Schrader. *de feud. p. 10. tit. de Pers. min prin.* sententiaque nulla sit, quia contra ius constitutionis lata apparet. *l. si expressim. 16. ff. de appellat. l. 2. C. quand. prov. non est. necess.* Bart. Iaf. Duar. *ad l. praeses. 27. l. cum prolatis. 32. ff. de R. I.*

XIII.

Iudici incompetenti impunè non paretur. *gl. in cap. veniens. vers. propter contumaciam de Accusat.* & *in l. 2. ff. si quis in jus vocat. non ierit.* Dec. *in l. fin. num. 16. ff. de iurisdict.* quia ubi judex competens non est, ibi deficit judicium. Bald *in l. Clarum. C. de Auctor. praestand.* Barbat. *consf. 50. col. 3 in fin. vol. 1.*

XIV.

In iudicem suspicio nulla cadere debet, *l. 16. C. de iudic.* fallit tamen saepissime haec regula, sic statim judex suspectus redditur ob suspectum assessorem non remotum. Menoch. *de arb iud. quaest. cas. 485 num. 24* plures suspicionis causas *vid apud.* Vmm. *disp. 1. th. 9. num. 52.* & 54. Lanfr. *ad c. quoniam c. 3. num. 10.* Aufret. *in tract. de recusat. n. 3.* Morl. 1. *in tr. de jurid. in praemiss. num. 200. cum seqq.*

XV.

Optimum est iudicis arbitrio quam minimum permitti ut ex Aristot. 1. *Rethor.* benè monet. Scip. Gentil. *lib. 4. de donat. inter vir.* & *uxor. c. 9. vid. plura ad hanc rem pertinentia super. lib. 1. Cap. arbitrium.*

XVI.

Iudicis jussus excusat à dolo *gl. in c. dixit Dominus. 14. q. 5.* Tiraq. *de poen. temp. caus. 34. n. 4.* Decian. *tract. crim. lib. 9. c. 37. n. 4.* Dn. Barbosa *ad cap. per latum 8. qui fil. sint legitimi.* adeo ut aliquando eius auctoritas excuset à delictis. *l. 53.* & *ibi* Anton. Fab. *in rat. lit. C. de pact.*

XVII.

Multa pendent & in civilibus & criminalibus ex motu Iudicis *l. 10. C. de accusat.* Saepius enim voluntate magis, quam legitima auctoritate lites diriminutur. *§. 17. constit. tanta. de Confirmat. Digest.* Treutl. 1. *disp. 1. th. 8. lit. C.* Vnde rectè monet Caepolla, expertum se esse, esseque utilem cautelam, ut scil. aliquis bonam causam habens non tantum concludentia sed & frivola adducat. Cum enim quandoque imperiti iudicent, saepe aliquid per socordiam & ignorantiam committunt *l. 1. §. 1 de fer.* instarque boum sunt, ut ait Pap. *in form. sequestri in pr. vid.* Coth. 1. *resp. 18. n. 298.* sitq; ut magis moveantur ad iudicandum per

Xxxx

dum per rationem quæ minus facit, & aliquando nihil valet, quam per rationem urgentem, quæ eorum capita non intrat, adeoin hoc ipso fallendi sunt, ne errent, ut ait Quintilian. *lib. 2. c. 17.* Vnde notabiliter Zas. de Cumulatione actionum & exceptione præposterationis *ad §. fin. minus. num. 22. in fin. de Action.* scribit Allegavi istas duas leges sed non potui obtinere, credo nimis subtilem fuisse Assessoribus. Quod eo magis servandum, quod Iudices sive ut Carolus V. ait *l. in constit. crim. art.* 138. **Es sind viel Richter die die Recht nicht gelernet haben vñ durch Vnwissenheit die Leuthe beschwehren.** *add. c. 2. extr. de Excomm. cap. 22. extr. de rescript. l. 3. C. de offic. Præfect. Præt. Orient. & Illyr.*

XVIII.

Sæpe per conniventiam judicum multa negliguntur. *l. 2. C. de hæretic.* Sed caveant sibi judices, qui palliant delicta eo protextu quasi de iis non satis constaret, non enim evadent æterni judicis condemnationem. Iul. Clar. *§. ult. q. 4. in fin.*

XIX.

Iudex non debet esse Clementior lege. *Nov. 82. c. 10. l. ult. C. de compens.* hoc enim Imperatori tantum licet. *l. 1. C. de LL. Vid Responsum juris 3. Amplis.* Dn. D. Tabor. *in racemat. extra de crimin. stellionatus. ord. resolut. quæst. 2. pag.* 35 sed ut non clementior, ita nec severior lege. *l. 3. in fin. C. de Apostat. l. 3. §. fin. C. arb. tutel.* nec pœnam quamcunque (ne dum mortis) in casu jure non expresso inducere. late Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 276. incip. cum explicare cœperim. per tot.*

XX.

Iudex non debet ante prolationem sententiæ aperire, qualem sit laturus *l. observandum. §. ult. de offic. Præsid. l. ubi falsi. 22. C. ad L. Corn. de fals.* imò hoc casu teneri pœna falsi docet Paris. de Put. *in tr. de Syndic. verb. corrumpens. § si tempore.* Christian. *ad Cod. lib. 9. decis. 199. n. 26.*

XXI.

Fatuus est judex qui causam in sententia exprimit. *c. sicut. 16. de sent. & re judic. ibique* Panorm. VVesenb. *1. cons. 29. n. 62.*

XXII.

Iudicis est certa ratione judicandi perspecta frivolis advocatorum disputationibus non connivere, nec dilationes sine causa permittere Vigel. *in Dialect. præf. fol. 4.*

XXIII.

Iudicis commemoratio loco actionis habetur. Carol. *in l. si quis commodo in Lombar. de delict. & gaudimon.* Ludov. Carb. *in pract. pract. lib. 3. cap. 1. num.* 70, Ioh. à Sande. *lib. 5. decis. tit. 4. defin.* 1. ubi tamen nihil allegat, forte quia tex-

quia textus est notissimus *in l. ult. C. de fideicom. libert.* Vndè judicem absurde facturum, si quenquam in plus mitteret, vel ei adiudicaret quam ipse peteret, statuit Wesenb. *de damn. infect. n* 6. rationem addit Speculat. citatus à Carpzov. *p* 2. *constit.* 7. *defin.* 9. *num.* 5. quod eius potestas ultra libellum non extendatur. Ampliatur hæc regula quod non tantum in persona actoris procedat, sed si reus etiam plus debito offerat judex sequi debeat. *l.* 29. *ff. de re judic.*

XXIV.

Iudex semel approbatus, improbari amplius non potest Bald. *in l si propria §. 1. ff. de petit. hered.* Mascard. *de probat. Vol.* 2. *concl.* 945 *in fin.* Menoch. *cons.* 2. *num.* 39. *Vol.* 1. *per l. sed etsi susceptis.* 52. *ff. de judic.* Vant. *in tract. de nullit. sub tit. de nullit. ex defect. jurisd. num.* 23. *& tit. fin. num.* 36. neque ex post facto asserenti aliquem non esse iudicem creditur. Bald. *in l. gesta. C. de re judic.*

XXV.

Iudex gratis officium suum debet impendere. *c. cum ab omni* 10. *de Vita & honest. Cler.* pecunia enim seu munera judicum animos solent pervertere & coercere, ut non videant jus alterius partis *cap. sunt. nonnulli.* 114. 1. *q* 1. *Exod.* 23. ubi dicitur quod munera excœcant oculos prudentum. *fac. cap. qui recte.* 66. *in fin.* 11. *q.* 3. Vasqu. *lib.* 2 *contr jur. cap.* 37. *num* 35 quapropter si pecuniam recipit turpiter recipit, & sic eum sit corruptus sententia erit nulla. *l. Venales.* 7. *quando provoc. non est necess. c. ei qui appellat.* 41. *§. Venales.* 2. *q.* 6.

XXVI.

Judex fatuus reputatur, qui ultra petita judicat, *l. ult. C. de fideicom. libert. l. ut fundus,* 18. *ff. communi divid.* Castrens. *cons.* 291. *Visis, in princ. vers. & circa primam lib.* 1. Alex. *cons.* 163. *Viso processu. num.* 5. *&* 8. *lib* 2. Card. Tusch. *tom.* 4. *lit. I. concl.* 398. *num.* 14. Azeued. *l.* 10. *num.* 115. *cum seqq. tit.* 17. *lib.* 4. *novæ Recop.* Valasch. *cons.* 145. *à n.* 8. D. Barbos. *in l. si cum dotem. in princip. n.* 44. *ff. soluto. matrim.* Ordin. Regia Lusit. *lib.* 3. *tit.* 65. *in princ. & tit.* 66. § 1.

XXVII.

Judex debet judicare secundùm allegata, & probata, non autem secundùm propriam conscientiã. *l. illicitas.* 6. *§. veritas.* ubi Bart. & Doctores. *ff. de offic. deleg.* D. Th. 2. 2. *q.* 67. *art.* 2. Ordin. Regia Lusit. *lib.* 3. *tit.* 63. *in princip. & tit.* 66. *in princip.* Abb. *cap. pastoralis. §. quia verò, num.* 8. *de offic. deleg.* Federic. de Senis *cons.* 21. *Nunquid. num.* 2. *in princ.* Ioan. de Imola *cons.* 83. *In casu, in princ.* Rimin. jun. *cons.* 666. *n.* 47. Azor. *Instit. moral. p.* 3. *lib.* 2, *cap.* 2. *q.* 11. *in fine.* Covarr. *var. lib.* 1. *c.* 1.

Natt. *conf.* 276. *num.* 3. *vol.* 1. Pinel. *in l.* 2. *C. de rescind. vend. part.* 3. *c.* 4. *num.* 32. Petr. Magdalen. *de num. testium in testam. part.* 3. *cap.* 1. *num.* 18. *cum seqq.* Tusch. *lit.* I. *sing.* 60. Hippol. *sing.* 266. Bern. *reg.* 377. Ioan. Garc. *reg.* 254. Matien. *in dialog. relator. p.* 3. *cap.* 42. Martin. del Rio. *in repet. l. transigere. C. de transact. p.* 3. *num.* 139. *cum seqq.* Petr. Martin. *in cap. afferte. de præsumpt. in verb. date infantem. num.* 20. *cum seqq.* Flamin. Chartar. *de execut. sentent. capto bannito, in cap. ult. à num.* 365. Clar. *lib.* 5. §. *fin. quæst.* 66. *num.* 2. *& q.* 8. *num.* 5. Seraphin. *de privileg. iuram. privil.* 2. Anton. Corduba. *in quæst. Theolog. lib.* 1. *q.* 37. Ofasch. *decis.* 1. *num.* 39. Vivi. *Neapol. decis.* 178. Tiber. Decian. *in tract. crimin. lib.* 2. *cap.* 14. Menoch. *conf.* 92. *num.* 80. *cum seqq. & conf.* 786. *num. ult.* Mascard. *de probat. concl.* 948. Cavalcan. *decis.* 25. *num.* 5. *part.* 1. *& decis.* 19. *num.* 61. *& decis.* 23. *num.* 10. *p.* 3. Cened. *ad l. decreta collect.* 101. *num.* 11. Vgolin. *de officio Episcopi. cap.* 26. *num.* 3. Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. Iudex. num.* 7. Farinac. *in praxi crimin. p.* 1. *quæst.* 21. *num.* 163. *cum seqq.* Card. Tusch. *tom.* 4. *lit.* I. *concl.* 398. *per totam.* Ludov. Miranda *de ordine judic. quæst.* 28. *art.* 3. Sayr. *in Clavi Regia. lib.* 12. *cap.* 8. *num.* 6. *cum seqq.* Mari. Antonin. *variar. resolut. lib.* 1. *resolut.* 73. *num.* 7. Leon. Less. *de justit. lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 10. *num* 84. Octav. Glorit. *resp.* 10. *num.* 71. Camill. Borrell. *in summ. decis. part.* 1. *tit.* 42. *de judic. num.* 68. Trivisan. *decis.* 10. *num.* 28. *& decis.* 23. *num.* 9. *lib.* 2. Sigismund. Scacc. *de re judic. gloss.* 14. *quæst.* 8. *num.* 4. *& per tot. quæst.* 30. Ioan. Maria. Novar. *super pragm. Regni Neapolitan. collect.* 210. *num.* 9. Aloys. Ricc. *in collect. decis.* 717. *&* 1129. Greg. XV. *decis.* 224. *num.* 5. *&* 6. Sebast. Goazzin. *in defens. reorum, defens.* 30. *c.* 29. *à num.* 1. Mari. Giurba. *decis.* 99. *num.* 11. Ludov. de Torres. *in* 2. 2. *D. Thomæ, de Iustit. disp.* 48. *dub.* 2. *num.* 4. *&* 5. Vincent. Carot. *sing.* 312. ubi ait quòd ille, qui potest, vel debet judicare secundùm conscientiam, tenetur conscientiam publicam, & legibus munitam non propriam sequi. [judices enim jurant se velle judicare secundum Leges. *Nov.* 8. & quilibet perjurus esset, si illis omissis secundum suam conscientiam judicaret, cui adde quod judex teneatur judicare secundum veritatem. *l. rem novam.* 14. *C. de judic.* Veritas autem dicitur id quod probatum aut per legem rescriptum. *l. pen. ff. de probat. c.* 1. *c. laudabilem.* 5. *de frigid. & malefic.* imò judicem debere

debere contra privatam conscientiam sequi veritatem probationis evidenter probat. *text. in l. ult. § ult. C. de appell.*]

Limita multis modis. Primò, quando conscientia est informata à notorio. Secundò, in Iudice, qui est supra leges. Tertio, in criminalibus, ubi de pœna corporali agitur. Quartò, in jurisdictione voluntaria. Quintò, in Iudice, qui potest pronunciare in scriptis, & sine scriptis, refert Corrad. *in breviario fol.* 186. *num.* 18. Sextò, quando nihil est apparenter probatum, Bald. *cons.* 265. *Creditor. circa fin. n.* 3. *lib.* 1. Septimò, in arbitariis Iudici, Bald. *consil.* 310 *Aut mulier. num.* 2. *lib.* 1. Octavò, in arbitrio & arbitratore simul, Lap. *alleg.* 78. *num.* 9. *vers. quinto.* Nonò, in causa taxationis interesse, quia si non est probatum in quantitate, potest in conscientia Iudex secundùm æquitatem illud taxare & arbitrari, Bald. *cons.* 270. *Ad evidentiam*, *num.* 11. *lib.* 1. Decimò, quando probatum est hinc inde æqualiter, Card. Tusch. *d. lit. I. conclus.* 294. *post. num.* 23. Denique in Principe ipso. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 21. Gutier. *canon. lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 17. Morla. *in emporio juris. p.* 1. *tit.* 2. *de jurisd. omn. iudic. q.* 1. *num.* 29. Valer, Reginald. *in praxi fori pœnit. lib.* 21. *c.* 3. *num.* 32. Ioan. Maria Novarr. *d. loco num.* 9. *vers. & sic etiam quando est judex supra legem.* Aloys. Ricc. *collect.* 717. *vers. nunc limita primo, & collect.* 1129. *vers. limita tertio.* Sigism. Scacc. *d. q.* 8. *num.* 54. *cum seqq.* P. Torres *d. disput.* 48. *dub.* 4. *num.* 7. & 8.

XVVIII.

Pro judice ejusque processu Iura semper præsumunt. *l.* 1. *in fine, ff. de officio Præsid. l.* 2. *§. si Publicanus.* 20. *ff. de vi bonor. rapt. l. minus,* 2. *C. de acquir. possess. cap. in præsentia.* 6. *de renunciat.* [*cap. sicut nobis* 16. *in fin. de sentent. & re iudic. c. bonæ memoriæ.* 36. *§. contra vero de Elect. potest. l.* 2. *ibi quod non arbitramur. C. de offic. civil judic.*] Marant. *de ordine judic.* 2. *p.* 6. *in princip. tit.* 9. *num.* 21. Cou. *de sponsal. lib. p.* 2. *c.* 8. *§.* 12. *vers ex quibus primò,* Menoch. *cons.* 100. *num.* 1 *cum seq. & de præsumpt. lib.* 2. *præs.* 67. [non enim judex calumniari præsumitur, *l.* 3. *§.* 1. *ff. quod met. caus. l. vir bonus.* 18. *ff. iudic. solv. l.* 17. *§. ait Prætor.* 5. *ff. de appell l.* 137. *§. cum ita. ff. de V. O* Carpzov. *p.* 1. *constit.* 12. *defin.* 25. *num.* 3. judicis siquidem auctoritas omnem fraudis & læsionis præsumptionem excludit. *c. in præsentia.* 6. *extr. de renunc. c. sicut nobis.* 16. §.

bu. 16. §. *ult de senteut. & re iudic. l.* 1. *C. de præd. min. l. pacta novissima.* 12. *C. de pact.* Vnde fit quod nullitatis exceptionem judicis cõfirmatio excludat. Gail. 2. *obs.* 1. *n.* 10. Carpzov. *p.* 3. *constit.* 34. *defin.* 4. *n.* 5. ac sententia judicis prætextu læsionis non retractetur, *l. sub specie.* 4. *C. de re iudic. l. peremptorias.* 2. *C. sentent. rescind. non poss. l.* 2. *in fin. C. de quando provoc. non est necess.* Gail. 2. *obs.* 70. *n.* 9. *vid.*] Card. Tusch. *pract. conclus. tom.* 6. *lit. P. concl.* 621. *per totam.* Surd. *de aliment. tit.* 1. *quæst.* 120. *num.* 11. ubi intelligit, etiamsi à sententia sit appellatum. Seraphin. *de privileg. iurã. priv.* 132. *n.* 10. *cum seqq.* Mieres. *de maioratu. p.* 4. *q.* 1. *limit.* 1. *n.* 16. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 4. *c.* 698. *num.* 21. Giurba. *in consuet. Messanen. p.* 1. *c.* 14. *gloss.* 7. *num.* 2. Ille enim præsumitur pronunciasse secundùm quod ius disponit, & prout de jure tenebatur pronunciare, *l. miles.* 6. §. *decem.* 1. *ff. de re iudic.* Alexand. *cons.* 36. *in* 1. *dub. vol.* 5. Cravett. *cons.* 188. *n.* 8. *vol.* 1. Octav Glorit. *resp.* 9. *num.* 13. Alciat. *de præsumpt. reg.* 3. *præs.* 32. Bald. *in l. fundum.* §. *in vendicatione. ff. de pign.* Cæpol. *cons.* 17. *col.* 5. Card. Tusch. *d. concl.* 621. *n.* 4. [Vnde & justè possidere dicitur qui auctore Prætore possidet *l. iustè.* 11. *ff. de acquir. poss. l. qui auctore.* 137. *ff. de R. I.*

Limita tum procedere si cum causæ cognitione judicialiter parte alterâ de cujus præjudicio agebatur citata juxta *l. iudices.* 9. *C. de iudic. & l. terminato.* 3. *C. de fruct. & lit. expens.* procedatur, secus enim esset si in facto & extrajudicialiter ad unius partis petitionem procederet, quia hoc casu pro judice vel eius decreto aut sententia non præsumitur *c. conquerente.* 7. *de restit. spoliat. l. prohibitum est.* 5. *C. de iur. fisc. lib.* 10. *l.* 3. §. *fin. ff. quod met. caus. l. omnes iudices.* 33. *C. de decur.* Gail. 2. *obs.* 76. *num.* 5.

CAP. XC.
Iudicis Officium.
Axioma I.

Quando verba Legis ita concepta sunt ut dirigantur ad judicem, tunc non actio sed iudicis officium locum habet. *gl. in l. foror. C. de Collat.* Bart. *in l.* 1. *col.* 3. *de condict. ex L.* cui tamen contradicere videtur. *l.* 8. *C. de pact.* Vbi verba concepta sunt in iudicem, & tamen actio præscriptis verbis ex pacto traditione firmato, quod in se synallagma continet, producitur.

Limitat ergo Sichardus. *ad d. l.* 8. prædictam regulam, quod illa procedat in

cedat in dubio, secus, si ratio subiectæ materiæ eiusmodi sit, ut producat actionem, vel ut Dec. ait, quod prædicta regula vera sit, nisi verba directa in iudicem tantum executione præ se ferant. *ad. d. l. 8. col. 2.* Respponderi etiam poterit, quod licet hoc in casu actio dari possit, nihil tamen absurdi esse, si dicitur (præsertim si causa manifesta sit) brevi manu per nudam implorationem officii iudicis posse procedi, atque sic *in d. l. 8.* Imperatorem de eo remedio iuris esse locutum. ita sentit Wes. *d. l 8.* Sed non sunt captanda verba Imperatoris, licet enim aliquando hæc opponantur compelli aut cogi per prætorem aut per judicium, tamen sæpius præsertim in Cod. & iisdem verbis remissio ad remedium iud. ordinarium locum habet. *l. 24. de R. V. l. 10. C. de distr. pign. l. 1. C. de fideiuss. l. 14. C. F. Ercisc.* & alios ut à Magnif. D. Tabore. *de jur. secid. c. ult. n. 21.*

II.

Iudicis officio quæ debentur non sunt in obligatione. *l. qui per collusionem. 49. §. fin. ff. de act. empt. ubi* Bald. *fac. l. Mævia de manumiss. testam. c. nos quidem. 3. cap. si heredes. 6. cap. tua nobis. 17. extr. de testam.* Panischm. 2. *quæst. pract. 6. num. 26.*

III.

Iudicis officium finitur sententia dicta. *l. judex postea quam. 55. de re judic.* Wesenb. 2. *cons. 99. num. 5.*

Cap. XCI.

Iudicium.

Axioma I.

Iudicium certum super re incerta dari non potest. *c. grave. 73. 11. q. 3.* Wesenb. 2. *cons. 89. num. 9.*

II.

Iudicio qui se opponit turbare dicitur. *vid. infr. cap. turbatio.*

III.

Nulla major gloria quam præesse judiciis, per quæ conservatur hominum societas. *l. 12. C. de dignit.* Bodin. *lib. 3. de Republ. c. 3.* Schœnborn. 3. *polit. cap.* 39. Sebast. Vant. *tract. de nullit. tit. ex defect. jurisd. 10. num. 45.* Summos enim honores conciliat qui operatur decidendis litibus. *l. semper. 5. in pr. ff. de jur. immunit. l. 3. §. 1. quod. met. caus. l. ult. ibique.* Salicet. *n. 1. C quand. provoc. non est necesse. l. 17. ff. de offic. Præsid. c. ut debitus. 59. de appellat.* Gratian. *decis. 120. n. 2. lib. 1. & decis. 284. num. 22.* Nolden. *de stat. nobil. c. 17. num. 185.*

IV.

Iudicium censetur esse integrum quod plurimorum sententiis confirmatur. *cap.*

tur. *cap. prudentiam. 21. post. princ. vers. illa quippe sunt. de offic. deleg. c. in Canonicis. 6. 19. distinct. cap. de quibus. 3. & ibi gl. 20. distinct. l. 1. ff. de Senator.* Speculat. *in tit. de advocat. §. nunc tractemus. n. 6. & seq.* quia quod à pluribus sapientibus quæritur facilius invenitur. Malver. *in tract. de Canoniz. Sanct. dub. 2. n. 40.* & per ampliores homines perfectissima veritas revelatur. *l. fin. sub. fin. C de fideicomm. c. extra conscientiam. 5. distinct. 64. ibiq. gl.* 1. Conf. Arg. 1. *consil. 110. num. 57.*

V.

In judiciis non debet esse acceptio personarum. *cap. novit. 13. de judic. & cap. in judiciis. 13. de R. I. in 6.* Ludov. Gometz. *ad §. item si quis. Inst. de action. num. 42.* Servanda enim est æqualitas. *d. cap. novit. §. cæterum. de jud.* Phil. Matth. *ad l. 41. ff. de R. I.* Gail. 1. *obs. 91. num. 14.* nec judicium claudicare debet. *cap. cum inter. 5. ubi gl. ibid. in verb. judicare. de Except.* Gail. *d. loc. num. 14.* & hoc regulariter procedit, secus enim est in casibus à jure expressis. Alex. *l. fin. col. 2. vers. & allegat. C. de edend. Exemplum. vid. in.* Ludov. Gometz. *ad §. item si quis Inst. de act. n. 42.*

VI.

Judicia æquiparantur ultimis voluntatibus & non contractibus. *l. non est mirum. 26. ff. de pignor. act.* ubi pignoris constitutio à Magistratu & in testamento facta æquiparatur. *l. 1. §. si pupillus. 6. ff. de rat. distrah. l. qui testamento. 20. §. 4. ff. de testam. l. si sciens. 26. de contr. empt.* Pantschman. 1. *quæst. pract. 19. num. 59.*

VII.

Judicium est individuum nec potest pro parte valere & pro altera parte non valere. *gl. in l. fin. ff. de jurisd.* quam communem affirmat. Decius. *ibid. &* Zas. *n. 16.* nisi quando ratione summæ separationem reciperet, puta cum plures summæ ex diversis essent causis, quas & actor ex industria simul deduxit & cumulavit, hoc enim casu poterit judicium in uno capite valere, in altero non valere. *per l. quadam. 41. ff. famil. hercisc. l. Camelia. 24. de jure patron.* Menoch. 1. *arb. jud. quæst. 41. num. 10.*

VIII.

Judicia sunt juris publici Zas. *in enarr. jur. civil. tit. de just. & jur.* ratio, quia si judex est juris publici, sequitur per locum à conjugatis & judicia ejus juris esse, antequam enim jus civile conditum, erant judicia orta. *cap. per venerabilem. 13. §. rationibus. ibi si difficile & ambiguum apud te judicium extr. qui fil. sint legit.* Ludov. Gometz. *ad §. superest. Inst. de act. n. 35.* Intellige scil. quoad semet ipsa, non verò quoad exercitium & administrationem. vid Zas. *ad l. 1. §. hujus de justit. & jur. num. 10.*

IX.

Judicia publica sunt criminalia. *l. 1. C. quand. civil. act. crimin. præjud.* Clar. *in*

Clar. *in prax.* §. *fin.* q. 1. *Verſ.* 1. *in fin.* Blanc. *in pract. crim. Verſ. Viſis iudicii poſt. num.* 158. *Verſ. ſecunda opinio* ubi ait ad cognoſcendum an judicium dicatur civile vel criminale, non debemus perpendere, utrum pœna applicetur fiſco vel parti, ſed modum agendi, per quam dignoſcitur judicium civile à criminali, nec inſpicere finem vel effectum judicii, ſed originem & principium *l.* 22. *ff. de his qui not. infam. l. tamen ſi* 11. *ff. ad SC. Maced.* Farin. 1. *conſ.* 85. *num.* 39.

X.

Judicium ubi cœptum eſt, ibi finiri debet. *l. ubi cœptum.* 30. *ff. de iudic.* [nec emergente privilegio alio evocari aut deduci negotium de quo agitur poteſt. *l. ſi quis poſtea.* 7. *ff. de indic. l. pen. ff. de iurid.*] gloſſ. *in cap. propoſuiſti, de foro compet.* Federic. de Senis. *conſ.* 97. *Quoniam. num.* 3. Anton. Gabr. *commun. lib.* 2. *tit. de iudic. concl.* 1. Afflict. *decis.* 354. *num.* 3. *&* 4. ubi intelligit, ſi opponatur de pendentia litis, Surd. *conſ.* 57. *num.* 2. *& conſ.* 222. *num.* 11. Cardin. Tuſch. *pract. concluſ. tom.* 4. *lit. l. concl.* 487. *per totam.* Cardoſ. *in praxi iudicum, & Advocat. verb. lis. num.* 35. Aloyſ. Ricc. *in praxi rerum fori Eccleſ.* 596. *num.* 3. *in* 1. *edit.* aliàs *reſol.* 523. *n.* 3. *in* 2. *edit.* Hieron. Fernandez de Ottero *in interpret. cap. gratum. de offic. deleg. num.* 18. Giurba. *decis.* 23. *num.* 1. *cum ſeqq.* Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 5. *c.* 906. *n.* 5. Ioan. Maria Nouar. *in praxi elect. & variat. fori, quaeſt.* 6. *num* 1. *ſect.* 2. *pag.* 144. *& quaeſt.* 20. *num.* 9. *& ſect.* 1. *quaeſt.* 1. *n.* 30. *pag.* 30. Et procedit tam in principali negotio, quàm in alio, etiam ab eodem originem trahente. Polyd. Ripa. *obſerv.* 104. *num.* 2. *&* 3. Fachin. *controverſ. lib.* 11. *cap.* 78. & tam ad cognoſcendum, quàm ad exequendum. Mari. Giurba *d. decis.* 23 *n.* 2.

Limita multis modis. Primò, in contumacem, Secundo, ubi prius Iudex eſſet negligens. Tertiò, ſi non poteſt conſequi implementum Iuſtitiæ coram primo, Quartò, ſi ſuperveniat urgens neceſſitas. Quintò, ſi ex privilegio poſſit declinare. Sextò, in delegatis cum clauſula, *ſi non omnes*, &c. Septimò, in crimine hæreſis. Octavò, ſi actum eſſet coram arbitro, quia poterit agi coram ordinario ſoluta pœna. Quos omnes refert Felin. *in cap. ex tenore, num.* 15. *cum ſeqq. de reſcript.* & aliquos apud Iaſ. *in l. nulli. num.* 6. *cum ſeqq. C. de iudic.* Nonò, in judicio executivo. Anch. *conſil.* 363. *Si advertatur, num.* 4. Iaſ. *conſil.* 9. *lib.* 1. Caſtrenſ. *conſ.* 87. *n.* 3. *lib.* 1. Decimò, ſi primum judicium eſſet nullum, & tale per quod non poſſit procedi ad diffinitivam,

nitivam, Fulgos. *conf.* 219. *Visis. n.* 2. Vndecimò, si per appellationem, recusationem, vel superioris revocationem aliud fieri contingat, Federic. de Senis. *d. conf.* 97. *num.* 3. *vers. notandum*, refert Card. Tusch. *d. conclus.* 487. *num.* 18. *cum multis sequentibus.* Duodecimò, quando judicium non ex voluntate, sed ex necessitate cœptum est, Bernard. *reg.* 282. Anton. Gabr. *commun. opin. tit. de iudic. concl.* 1. *num.* 23. Stephan. Gratian. *d. tom.* 5. *c.* 909. *num.* 19. Denique limitatur in miserabilibus personis, quæ omisso judice, coram quo cœptum est judicium, ad Principis forum convolare possunt. Bellug. *in specul. Princip. rub.* 23. *num.* 2. *vers. sed pone.* Vrsil. ad Afflict. *decis.* 257. *num.* 2. Thesaur. *decis.* 177. *num.* 6. Vincent. de Franch. *decis.* 100. *in fin.* Cancer. *var. resolut. part.* 2. *cap.* 2. *de iurisdict. omn. iudic. num.* 26. Castill. *controv. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 34. *cum seqq.* etiamsi cum persona miserabili non miserabilis connexa sit. Ioan. Maria Novar. *in praxi elect. & variat. fori, quæst.* 6. *num.* 3. *vers. declara.*

XI.

Judiciis quasi contrahitur, *l.* 3. §. *idem scribit.* 11. *ff. de pecul. l.* 2. *ff. de prætor. stipul.* Cevall. *communium contra communes. tom.* 4. *quæst.* 89. *num.* 887. Bellet. *disquisit. clerical. part.* 1. *tit. de favore cleric. reali.* §. 1. *num.* 8. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancellar. gloss.* 6. *n.* 171. Ioan. Maria Novar. *in praxi elect. & variat. fori, quæst.* 20 *num.* 8. *sect.* 2, *pag.* 185.

XII.

In judiciis debet servari æqualitas. Vide *suprà lib.* 1. *c. æqualitas. ax.* 8.

XIII.

Judicium semel extinctum ampliùs reviviscere non potest, *l. qui res.* 98. §. *arcam.* 8. *ff. de solut. l. ejus qui,* 29. §. *fin. ff. de iure fisci.* Tiraq. *in l. si unquam, verb. susceperit liberos. num.* 19. *C. de revoc. donat.* Surd. *decis.* 51. *num.* 5. quos refert Octav. Glorit. *resp.* 8. *n.* 34.

XIV.

Judicium idem est de toto quoad totum, & de parte quoad partem, *l. quæ de tota.* 76. *ff. de rei vendic. l. à Titio,* 108. *ff. de verb. oblig. l. jurigentium.* 7. §. *adeò.* 6. *ff. de pactis, cap. pastoralis.* 28. §. 1. & *ibi* gloss. *verb. citationis, de offic. deleg.* cum aliis, de quibus Euerard. *in topicis legalib. loco*

*galib. loco.*80. Intellige, nisi detur diversa ratio. Flamin.Parif. *de resignat. benefic. lib. 6. quaest. 2. num.* 111. Monet. *de distribut. quotid. p. 2. quaest. 14. n. 32.* Vincent.Fusar. *de substit. q.* 308. *num.* 63. Steph. Grat. *discept. forens. tom. 4. c. 676. n. 16. & c. 792. n. 4. & c. 796. n. 14.*

Cap. XCII.

Jura.

Axioma I.

Quando duo jura contraria in materia quadam reperiuntur, illud attendi debet quod specialius. *arg. l. Decurionibus* 3. *C. de silentiar.* Bart. & Bald. *in 1. Const. C. §. si quis vero. reg. generi per speciem. de R. I. in 6. l. 1. §. hoc autem.* 12. *de nov. oper. nunc. ubi* Bart. Alex. *in l. sanctio. de poen. c. dudum. cap. quamvis. de praebend. in* 6. Iaf. *in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. n.* 5. Panischm. 2. *q. pract.* 17. *n.* 49.

II.

Iura sanguinis non mutantur. *l. jura sanguinis.* 8. *de R. I.* nec pactis subiacent. *l. jus agnationis.* 34. *de pact.* ratio assignatur. *in §. pen. ibi divina quadam providentia constituta. Inst. de jur. N. G. & C. ubi in commentario suo prolixe.* Vultei. *vid.* Hœnon. *lib.* 3. *disp. jurid. disp.* 3. *ad d. l.* 8. *de R. I.* Wesenb. 1. *cons.* 2. *num.* 59.

III.

Iura vigilantibus scripta sunt, non dormientibus. *l.* 6. *§.* 7. *l. pupillus.* 24. *in fin. ff. quae in fraud. cred. l.* 16 *ex quib. caus. maior. l.* 21. *ff. de pecul. l.* 2. *C. de annal. praescript.* VVesenb. 1. *cons.* 41. *num.* 131. vid infr. *lib. ult. c. Vigilantes.*

IV.

Iura paulatim crescunt. *§.* 5. *Inst. de hered. qualit. & diff. pr. Inst. de L. Falcid. §.* 1. *& 5. Inst. de fideicom. hered. pr. Inst. de Codicill. §.* 3. *Inst. de testam. ordin. §. ult. de testam. milit. pr. Inst. de servil. cognat.* sequentes enim leges, quae habentur in Cod. & Novellis semper aliquid correxere. *Nov.* 39. *cap.* 2. Speciale enim & novissimum derogare generali & antiquiori notum est ex *l. fin. ff. de constit.* Crescentis juris exempla. *vid supra cap. de incrementis juris.*

V.

Jura juribus expedit concordari, *l. sed & posteriores,* 28. *ff. de legib. l. non novum.* 26. *ff. eod. tit. l. praecipimus.* 32. *in fine.* C. *de appellat. l. unic. C. de inoffic. dotib. cap. cùm expediat.* 29. *de elect. lib.* 6.

Mantu. *lib. 3. Dial. 59. à princ. & dial.* 71. D. Barbos. *in l. 1. ff. soluto matrim. p. 1. n. 7. &* 8. Nam correctio jurium est vitanda, ut dixi *suprà lib. 3. cap. correctio. ax.* 11.

VI.

Jura promptiora sunt ad liberandum, *l. favorabiliores*, 125. *ff. de reg. Iuris. l. absentem. 5. ff. de pœnis*, Octav. Glorit. *resp. 1. p. 3, n. 61.*

VII.

Jura potiùs se adaptant ad ea, quæ frequenter, quàm ad ea quæ rarò eveniunt, *l. nam ad ea*, 5. *ff. de legib. l. Iura.* 8. *ff. de Legib.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 14. Menoch. *remed. 2. adipisc. possess. n.* 111. ubi de intellectu hujus Axiomatis.

CAP. XCIII.

De Juramento.

Axioma I.

Iuramentum vocatur religio. *l. Videamus. 4. §. deferre. 1. de in lit. jur. l. si quis. 11. C. de reb. cred. l. fin. C. de fideicomm.* adeò ut certum sit jusjurandum non aliter valere, nisi metu religionis ac proinde fidem & societatem omnem religione contineri Arnis. *de majest. cap. 5. num.* 2. Vnde & liberis hominibus tormentum quoddam esse dicitur apud Plutarch. *in quæst. Rom.* quod & ipsum cœteris tormentorum oneribus & tutius & expeditius esse dixit. Plat. *lib. 1. de LL.*

II.

Iuramentum non debet censeri ludibrio appositum. Paris. *cons. 75. n.* 28. *p.* 3. ut scilic. hoc inconveniens evitetur, ne juramentū dicatur esse otiosum, quod alioqui frustratorium & supervacuum esset, contra regulam, quod actus non debeat esse elusorius. *l. quoties. 12. de reb. dubiis. l. 3. ff. de testam. milit. l. Divus. 22. de Vsu & habitat.* Vnde Cicer *lib. 3. offic.* jusjurandum affirmationem religiosam esse asserit, quod servandum est, quasi Deo teste promiseris, nec majus vinculum ad adstringendam fidem jurejurando maiores arctius esse voluerunt. Id indicant LL. XII. Tabb. indicant sacra, indicant fœdera, & narratur ibi de Regulo, quem nec charitas Patriæ nec suorum retinuit, quin apertè reverteretur ad exquisita supplicia; ne transgressor esset juramenti etiam hostibus præstiti. *cap. quoties cordis oculus. 1. q. 7.* nam transgressor sanctum nomen Domini in vanum assumit & dolo proximus esse censetur. *cap. quacunque arte. 9. 22. q. 5.* & dicitur talis occidere animam suam *cap. jura-*

cap. juramento. 12.*eod.* atque sic cum periculo contra juramentum venire. *c. ex literis.* 10. *de sponsalib.*

III.

Iuramentum quod sine dispendio salutis servari potest servandum est. *cap. cum contingat.* 28. *extr. de jurejur. cap. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *Auth. sacramenta puber. C. si adverf. vendit.* Canonistæ communiter *in cap. cum sit generale extr. de for. compet.* latè Anton. *comm. concl. lib.* 2. *de jurejur. concl.* 6. Gail. 1. *obs.* 22. *num.* 1. Vult. 3. *cons. Marp.* 34. *num.* 93 Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 12. *num.* 119. Boer. *decis.* 221. *num.* 13. quia jusjurandum supplet omnem defectum, & servandum est, etiamsi absque curatoris consensu & judicis decreto minor contraxisset vel alienasset. *gl. in l.* 1. & *Auth sacramenta puberum. C. si advers. vend* & ibi Bart. Castr. Dec. *in cap. sicut. num.* 205. *de probat.* Alciat. *in d. cap. cum contingat. num.* 113. *extr de jurejur.* Corn. *cons.* 36. *num.* 8. *cons.* 69. *num.* 35. *cons.* 109. *in fin. cons.* 186. *num.* 17. *vol.* 2. *cons.* 71. *n.* 9. *vol.* 3. Everard. à Mittelb. *in loc. à vi seu energ. juram. num.* 3. & 7. Anton. Gomez. *de contract. cap.* 14. *n.* 18. *tom.* 12. *Var. resol.* Iacob. Mandell. *cons.* 11. *n.* 3. Cravett. *cons.* 7. *in fin.* Simoncell. *de decret. ceter. solenn. in contract. menor. lib.* 3. *tit.* 8. *inspect.* 18. *n.* 137. *ubi infinitis propè auctoritatibus confirmat & multis modis amplificat.*

IV.

Iuramentum si consensus deficit nihil operatur. *l. ult. C. de non numer. pecun.* Ias. *in l. si convenerit. num.* 17 *ff. de jurisd.* *Petrus de verb juram. eff.* 4. Fach. 2. *contr. jur.* 17. Cephal. *cons.* 94. *num.* 35. *lib.* 1. Menoch. *cons.* 84. *n.* 24. Roland. à Valle. *cons.* 7. *num.* 61. *lib.* 3. & *cons.* 28. *num.* 36. *lib.* 4. Tessaur. *decis. Pedemont.* 222. *num.* 4. nec animam obligare potest, si non sit liberum vel voluntarium. Menoch. *cons.* 37. *num.* 45. *lib.* 1. Natt. *cons.* 426. *num.* 24. Rauchbar. *p.* 2. *quæst. jur. civil.* & *Saxon. q.* 4. *num.* 47. Vndè nec defectum consensus & formæ supplere dicitur. *d. l. fin. C. de non numer. pecun.* Dec. *in l. non omnis. num.* 11. *ff. si cert. pet. cons.* 403. *col. pen. vers. cum ergo Stephanus.* & *cons.* 523. *num.* 12. *post* Bart. *in l. si quis pro eo. ff. de fideius.* Stephan. Bertrand. *cons.* 28. *num.* 10. *p.* 1. Crot. *cons.* 12. *num.* 15. 16. Vivius. *in opin. communib. verb. juramentum super contractu simulato vers. quia consensus deficit.* Octav. Cacheran. *decis. Pedem.* 92. *num.* 19. sicuti nec tanti operari potest, ut ex eo quod scientiæ deest, suppleatur. *cap. brevi.* 17. *de jurejur.* quia cum juramentum dependeat à deliberato consensu, is qui ignorat non videtur jurare, ut ait Bald. *cons.* 312. *col.* 2. Castrens. *cons.* 465. *num.* 5. *vol.* 1. *cons.* 122. *num.* 4. *vol.* 2. Dec. *cons.* 180. *num. fin.* nec jusjurandum facti ignorantiam supplère, aut exceptionem erroris aut ignorantiæ excludere. Dec. *cons.* 350. *in fin.* Socin. *cons.* 114. *vol.* 2. Vultei. 2. *cons. Marp.* 29. *num.* 109. quemadmodum etiam non operari perhibetur in illis, quæ specificari debent, cum non habeat vim specialis dispositionis ad supplendum defectum substantiæ Schurf. *cons.* 96. *quod prædicta. num* 7. & 8. neque suppleat, ne quidem in testamento vel codicillis solennitatem septem vel quinque testium requisitam

& aliam Covar. *in cap. Reinaldus. §. 3. num.* 10 *de testam.* Imol. *in c. cum contingat. num.* 70. *de iureiur.* Iaf. *in §. item si quis. num.* 14. *Inst. de action. per l. cum pater.* 77. *§. filium matrem.* 23. *de legat.* 2. Aleiat. *in l.* 1. *§. si quis ita. num.* 44. *de V.O. & in c. cum contingat. n.* 159. *de iureiur. per c. quanto.* 18. *eod.* Chassan. *cons.* 39.

V.

Iuramentum censetur esse personale, nec personam jurantis egredi. *cap. Veritatis.* 14. *extr. de jurejur. ubi* Panorm. Covar. *ad c. quamvis part.* 1. *relect.* 1. *§.* 5. *num.* 4. Georg. Natt. *ibid. num.* 124. *de pact. in* 6. Anton. Gabr. Roman. *lib.* 2. *comm. concl. tit. de jurejur. concl.* 6. Corn. *cons.* 301. *Vol.* 1. Nevizan. *cons.* 22. *num.* 49. Cum enim Iuramentum non liget, nisi animam jurantis. Bart. in Auth. *quod obtinet. n.* 3. *C. de probat.* Inde ad heredes ut juramentis constringantur non extendi, vel in eos transmitti poterit *d. c. Veritatis.* Bald. *ad l. ult. n.* 16. *ibique* Bart. & Castrens. *C. de pact.* VVesenb. 1. *cons.* 15. *n.* 28. Goedd. 1. *cons. Marp.* 27. *n.* 120. Boecer. *de feud. investitur. c.* 4. *n.* 26. *per text. in l.* 12. *in pr. C. de reb. cred.*

Declara hoc procedere quoad obligationem & observantiam contractus, licet enim juramentum quoad prius, ad successores non extendatur, virtus tamen & vinculum juramenti benè transibit Bald. *in l. ult. num.* 16. *in fin. C. de pact.* Aleiat. *in cap. cum contingat. n.* 120. *de jurejur.* Socin. *cons.* 4. *col.* 1. *Vers. praeterea. & plenius cons.* 38. *Vol.* 2. *Vers. firmatur. Vol.* 3. & hoc respectu quoad eum cui juratur reale erit. Gabr. *lib.* 2. *tit. de jureiur. concl.* 6. *num.* 2. Guid Pap. *sing.* 376. *num.* 2. Honthem. 2. *de art. Notar. cap.* 29. *num.* 51. Gail. 1. *obs.* 27. & Ludov. Gomez. *ad §. actiones. Inst. de action. num.* 6. ubi limitat, nisi agatur indirectè contra heredem implorato officio judicis Ecclesiastici, ut nimirum heres satisfaciat, exonerando animā defuncti jurantis, per ea quę refert Abbas. *in c. cum sit. in* 8. *Vol. & ibi* Felin. *col.* 6. *de for. compet. & in cap. fin. per ill. text. de sepultur.* quod licet impugnet Phil. Franc. *in cap. fin. in* 3. *notab. de for. compet. in* 6. & Andr. Siculus. *in d. cap. cum sit.* Ab opinione tamen Abbatis ut communi, non recedendum esse tandem per rationes ibid. allegatas, concludit. *add. &* Roman. *cons.* 201. *pro decisione col.* 2. Alex. *cons.* 99. *Videtur prima facie. col. pen. Vol.* 4.

VI.

Iuramentum est individuum. Bald *in l. ult. in opposit.* 4. *C. de edict. D. Adrian. toll.* Alex. *cons.* 133. *lib.* 1. idem Bald. *in cap.* 1. *§. cum autem de controvers. Feud.* Archidiac. *in cap. inter caetera.* 22. *q* 4. Iaf. *in l. scire debemus. num.* 6. *de V. O.* Francisc. Curt. *cons.* 68. *Dominus.* Cotta. *in memorabilibus. Verb. juramentum est.* Francisc. Beccius *cons.* 86. *Videtur primo aspectu. num.* 1. *& cons.* 45. *num.* 15.

Limita nisi quando juramentum ad corpus refertur, hoc enim in casu dicitur dividuum, sicut ipsum corpus. Alvarott. *in cap. omnes. Si de feud. defunct. fuerit controv. & ibi* Praepos. *notab.* 2. ubi perhibent, quod licet juramentum fideli

tum fidelitatis sit individuum, quoad corpus tamen feudale dividuum dicatur, sicut ipsum feudum divisibile est, juramentum enim posse pro parte valere pro parte non per regulam quod utile per inutile non vitietur. *ex gloss. in cap. petitio extr. de jurejur.* probat. Ias. *in l. 1. §. sed etsi. de V.O.* Unde si juramentum sit appositum super contractu continente plura capitula, etiam plura juramenta dicentur. Socin. *cons.* 69. *num.* 10. *Vol.* 3. Paris. *cons.* 14. *decisum & judicatum. num.* 16. *Vol.* 1.

VII.

Iuramentum est spirituale. *cap. 2. extr. de jurejur.* Ias. *in auth sacramenta. num.* 33. *&* 40. *C. si adVers. Vend.* Covar. *ad cap. quamVis. p. 1. §. 3. num. 4. de pact.* Socin. *cons.* 254. *in causa. p.* 2. Ubi dicit spiritualem esse torturam, ideoque statutum Laicorum contra juramentum vel eius observantiam nihil disponere potest. Bart. *in l. omnes populi in 2. q. 3. q. principali num.* 22. *ff. de just. & jur. ad quod Vid Dd. in cap. Ecclesia S. Mariæ & præcipue.* Felin. *extr. de constit.* Thom. Ferret. *caut.* 16. *in pr.* quod intellige verum super juramento præstito, secus super præstando. *fac. l. qua sub conditione 8. in pr. & §. quoties 6. ff. de condit. instit. gl. in l. adigere. §. quamVis. in Verb. L. Iulia. ff. de jur. patron.* Dominic. de S. Geminian. *in cap. quamVis col. fin. extr. de pact. in 6.* Cephal. *cons.* 466. *num.* 67. facilius enim ea quæ fienda sunt impediuntur, quam quæ jam facta sunt. *l. patre furioso. 8. ff. de his qui sunt sui Vel alien. jur.* Inde igitur non elicitur juramētum ad solā Ecclesiam pertinere. Arnis. *1. de Maiest. 4p. 6. n.* 9. Iurisdictio namque secularis super juramentis in multis locum habet. Prohibere enim potest ne juramentum interponatur. *d. l. qui sub conditione. §. si quis sub. 4. de condit. Instit. l. 2. C. de indict. Viduit. toll.* & statuere ut minor cuius contractui intervenit juramentum, præsumatur dolo inductus. Curt. *jun. cons.* 118. *num.* 16. item pœnam perjurii infligit. *l. si quis maior. 41. & ibi Dd. C. de transact. §. si Vero. NoV. 17. & cap. Res. 21. 23. q. 5.* & mandat executioni quod juste juratum est. *cap. licet mulieres 8. de jurejur. in 6.* Gail. *1. obs. 25. n. 4.* Arnis. *d. c. 6. num.* 9. Iul. Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 47. per tot.* & Felin. *in cap. cum sit generale. de for. compet. per tot.*

VIII.

Iurare non cogitur qui sufficienter probavit. *c. 2. & 3. de probat.* Bald. *in c. 2. Vers item in isto de probat.* Ias. *& Dd. in repet. l. admonendi & in l. ad pecunias. §. qui jusjurandum. not. 1. de jurejur. gl in l. 2. §. quod obserVari. C. de jurejur.* Ioh. de Arno. *solilog.* 29. Wesenb. 2. *cons.* 59. *num.* 31.

IX.

Iuramentum non sufficit quoties statutum probationem requirit. Wesenb. 1. *cons.* 36. *n.* 37. Iuramentum enim non est propria probatio nec vera, sed irregularis. *l. non erit. 5. § dato. Vers. quasi probatum. ubi* Saliect. & Alex. *de jurejur.* Roman. *in l. sed si possessori 11. § fin. eod. tit.* & ideo talibus statuti verbis non comprehenditur *c. si quis. Vers. absolVendum* quem textum ad hoc ponderat Bald. *ad cap. an. si de InVestit. inter. Dom. & Vasall.*

Intellige

Intellige verum quando statutum de probatione regulari legitimâ & ordinaria ut quę per testes, instrumenta & similes modos, non vero per juramenta fieri solet, loquatur, prout multis deducit. Ias. *in repet. l. admonendi. n.* 283. *de iureiur. per gl. in l. cum de indebito.* 25. *Verb. legitimis.* (*quam. ut singularem multum commendat.* Alex. *cons.* 119. *quaeritur. num.* 10. *Vol.* 2.) *de probat.* secus quando verbis utatur generalibus, videlicet quod quibuscunque probationibus standum sit, ut aliquid talia verba operentur, aut quando ulterius declarando procedat, quod etiam iuramentum sufficere possit. *c. statutum.* 11. *§. cum Vero.* 1. *de rescript. in* 6.

X.

Pro juramenti cuiusque observatione in dubio tutius est pronunciare, quam contra, ad anceps per jurium evitandum. Ias. *in l. licet. num* 5. *C. de pact. cap. enim infirmitas.* 13 *de pœn & remiss.* Imol. *in c. cum contingat. num.* 4. & 86. *de iureiur.* Alex. *cons.* 25. *Visis. num.* 17. *Vol.* 1. Iudex enim non debet esse cuiquam perjurii auctor. *l.* 2. *C. de indict. Viduit. toll.* ubi potest juramentum sine dispendio salutis æternæ servari *d. c. cum contingat. de iureiur.* Bart. *in Auth. sacramenta puberum. num.* 13. *C. si adVers. Vendit.* Socin. *cons.* 115. *num.* 6. *cum seqq. Vol.* 1.

XI.

Iuramenta sunt intelligenda secundum intentionem jurantis. *c. humana.* 11. 22. *quæst.* 5. Innocent. *in c. Veniens. de iureiur.* Cardin. *in Clem.* 1. *§. fin. q.* 16. *de iurei.* Calcan. *cons.* 18. *num.* 37. Nevizan. *cons.* 22. *num.* 31. Rota. *decis.* 1. *de iureiur.* Pantschm. 1. *pract. quæst. num.* 21. & penduntur secundum intentionem recipientis. *cap. quacunque.* 9. *c. ecce.* 10. 22. *q.* 5. Pantschm. *d. q.* 10. *num.* 61.

XII.

Iuramentum debet interpretari secundum dispositionem juris. *cap. ad nostram.* 21. *extr. de iureiur.* & *cap. quanto.* 18. *eod. tit.* Pantschman. 1. *quæst. pract.* 10. *num.* 9. Iohan. Andr. *in cap. Veniens. extr. de iureiur.* Bald. *in l. fin. C. de non numer. pecun.* Berous. *cons.* 148. *num.* 7. *Vol.* 1. quia præsumitur secum dispositione juris conformasse. Bart. *in l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad SC. Trebell.* Alciat. *in tract. de præsumpt. reg.* 4. *præs.* 32. Afflict. *decis.* 286. *num.* 4.

XIII.

Iuramentum recipit eam interpretationem, si res maneat in eodem statu. *l. fin. ad municipal. cap.* 2. *ubi Canonistæ extr. de renunc. l. quod Servius.* 8. *ff. de condict. ob causam. l. quaro.* 54. *§. inter locatorem. ff. locat. l. cum quis.* 38. *in pr. ff. de solut. cum multis à* Baldo. *in hanc rem adductis in l. clari. C. de fideicomm.* Andr. Tiraq. *in præfat. l. si unquam num.* 166. *cum seq. de revoc. donat.* Hinc juramentum in se habere dicitur tacitam illam conditionem quam

quam habet promissio cui juramentum inhæret. *l. si libertus. 30. ff. de oper. libert. §. omnis stipulatio. 2. Inst. de V.O.* Dec. *in cap. cum. super. de offic. deleg.* Bart. *in l. sed etsi quis. §. quæsitum. si quis caut.* Aretin. *cons.* 24. Alex. *cons.* 28. *in causa Vertente lib.* 1. Castr. *cons.* 377. *ad primum* Angel. *cons.* 315. *statuto cavetur. num.* 1. & potentia ejus non in plus extenditur quam extendi solet promissionis virtus. *c. Quinta Vallis. extr. de jurejur.* Speculat. *in tit. de arbitr. §. 1. Vers. arbitrator.* Angel. *cons.* 315. *statuto caVetur. num.* 1. Pantschman. *in pract. quæst.* 10. *num.* 88. nec ampliare interpretationem verborum perhibetur. Bald. *in l. si procurator. de condict. indeb.* quia est qualitas quædam accedens ad actus gesti probationem, non ad ampliationem, & sic qualitas accessoria, quæ sequitur naturam sui principalis actus, quo sublato tolli dicitur eius accessorium. *cap.* 1. *de his quæ fiunt à maior. part. cap. delecto.* 25. *de prabend. l. non dubium. §. C. de LL. gl. in l. si patronus ex debito. si quid in fraud. cred.* Ludov. Roman. *cons.* 293. *præsupposito.* Bart. *in l. si quis pro eo. de fideiuss.* & juramentum ad causam subsistentem tempore contractus & juramenti referendum, quod tamē secus, si causa de novo superveniret. *c. cum inter.* 2. *de renunc.* cum res tunc in eodem statu non permaneat. *c. quemadmodum.* 25. *de jurejur. c. significavit.* 13. *de censibus. c. nos sanctorum.* 4. *& c. juratos.* 5. 15. *q.* 6 *l. cum quis.* 38. *§. si debitorem.* 1. *de solut.* Feder. de Sen. *cons.* 281.

X I V.

Iuramentum inter cæteras tacitas conditiones eam habet si fides juranti servabitur. *gl. in cap. quemadmodum. Verb. conditio. extr. de jurejur.* Corn. *cons.* 96. *lit. L. Vol.* 1. *& cons.* 246. *Vers. item si. Vol.* 3. Laurent. Tennin. *in tract. cautel.* 145. *num.* 32.

X V.

Iuramentum eam præ se fert conditionem, si non valet quod ago ut ago, valeat omni, quo melius potest, modo. Bart. *l. si quis pro eo. n.* 43. *de fideiuss. & l. si quis major. n.* 110. *ubi &* Curt. jun. *num.* 35. *C de transact. per text. in l. cum pater.* 77. *§. filius matrem.* 23. *ff. de legat.* 2. Laurent. Tennin. *in tr. caut.* 191. *n.* 11. Imol. *in c. cum contingat. num.* 18. *&* 36. *de jurejur.* Wesenb. 1. *cons.* 39. *n.* 19. Cyn. *in l. si ex cautione. C. de non numer. pecun.*

X V I.

Iuramentum semper hanc habet conditionem subintellectam, si dolus absit. Imol. *in cap. Quinta Vallis num.* 45. *de jurejur. & cap. licet. eod.* Bald. *in l.* 1. *num.* 1. *C. si adVers. Vendit.* Ias. *num.* 29. *& Fab. num.* 3. *in Auth. sacramenta. eod. tit.*

X V I I.

Iuramentum ad enorme damnum non est extendendum. Marant. *in specul. aur. p.* 6. *cap. de appellat.* Imol. *in cap. Quinta Vallis. de jurejur.* Cravett. *cons.* 57. *num.* 5. *& cons.* 192. *num.* 3. VVesenb. 1. *cons.* 23. *num* 5. Iuramenti enim benigna & non acerba interpretatio facienda est, ut cesset omnis fraus

 & læsio

& læsio. *cap. unusquisque.* 8. 22. *q.* 4 ubi ex sententia D. Ambrosii vetatur in materia juramentorum, ne quis fratrem suum circumscriptione verborum inducat. *gl. & Dd. in cap. ex parte.* 13. *extr. de Cleric. non residens.* Gozadin. *cons.* 32. *num.* 6.

XVIII.

In juramentis sensus potius quam verba spectantur. *l. qui per salutem de jurejurand.* & plus inesse intelligitur quam dicitur. *c. antecessit.* 104. 11. *q.* 3. *c. beatus* 5. 22. *q.* 2. Wesenb. 2. *cons.* 52. *num.* 20. & 82.

XIX.

Iuramentum ex falsa causa non obligat. Paris. *cons.* 96. *num.* 24. *Vol.* 1. Anton. Gabr. *lib.* 2. *de minor. concl.* 5. *num.* 43. VVesenb. 1. *cons.* 23. *n.* 4.

XX.

Iuramentum in una causa præstitum ulterius vires suas non porrigit. *arg. l. si pro fure.* 7. *ff. de condict. furtiv. junct. gl. in l. si duo.* §. *idem Iulianus. verb. condictio. circ. princ. ff. de jurejur.* Laurent. Tennin. *in tract. cautel.* 161. *num.* 9.

XXI.

Iuramentum super actu libero interpositum non efficit actum necessarium. Pantschm. 1. *quæst. pract.* 11. *num.* 25.

XXII.

Iuramentum latè & plenè interpretandum. *l. in conventionalibus.* 12. §. *fin. ubi* Batt. *de V. O.* Pantschman. 1. *quæst. pract.* 10 *num.* 42. & 71.

XXIII.

Iuramentum ad ea quæ de novo accedunt non extenditur. *arg. eorum. quæ traduntur in textum inter.* 2. *de renunc.* Bart. *in l. qui Romæ.* §. *duo fratres. de V. O.* Abb. *in cap. petitio. circ. fin. extr. de jurej.* ratio quia quæ de novo emergunt novo etiam indigent auxilio. *l.* 1. *in pr. de ventr. inspic. l. de ætate,* 11. §. *ex causa.* 8. *de interrogat. act.*

XXIV.

Iuramentum non extenditur ad incogitata. *l. qui cum tutoribus.* 9. *de transact. l. mater decedens.* 29. *de inoff. testam. l. fin. C. de non numerat. pecun. l. fin. ff. ad municip. l. adigere.* §. *fin. ff. de jure patron. cap. veniens.* 16. *c. Quinta vallis.* 23. *cap. ad nostram.* 7. *extr. de iureiur. cap.* 2. *de renunc.* Bart. *in l.* 2. *C. de rescind. vendit. & in Auth. sacramenta. ubi latius* Ias. *eod. tit. num.* 51. Pantschman. 1. *quæst.* 10. *num.* 15. VVesenb. 2. *cons.* 74. *num.* 8. Zas. *cons.* 9. *n.* 29. *lib.* 2. Gylman. 4. 1. *vot.* 27. *num.* 120. Si enim de aliis æque actum fuisset, de aliis quoque expressum fuisset. *l.* 1. §. *fin. autem* 7. *C. de caduc. toll. c. inter corporalia.* 2. *de translat. Episcop. cap. ad audientiam.* 12. *de decim.* Tiraq. *de retract.*

de retract. proximus. §. 1. gl. 9. num. 38. & in l. si unquam. verb. libertis. num. 3. C. de revoc. donat. quod procedere maximè in materia stricti juris. *ex l. quod dicitur. 86. de V. O.* atque sic neque pacta, transactiones vel renunciationes ad ea trahi posse. *ex d. l. mater* tradit. VVes. 2. *cons.* 74. *num.* 58. vide tamen, quæ Everard. ait *in locis. Top. à vi energ. seu effect. iuramenti,* quod ultra expressa juramentum extendatur, quando ex verbis vel causa præsenti vel mente contrahentium ea de re actum videtur. Bart. *in l. si de certa. C. de transact.* Vult. 2. *cons. Marp.* 29. *num.* 136. *vid. sup. ax.* 18.

XXV.

Iuramentum contractum simulatum præcedentem non firmat. *gl. in l. emptione. C. plus valere quod agitur.* Francisc. Zabarell. *in c. ad nostram. in 2. quæst. extr. de Empt. vend.* Bald. *in l. rogasti. §. si tibi. col. ult. ff. si cert. petatur.* Angel. *in rubr. ff. de iureiur. col. ult.* Castr. *in l. contra Legem. ff. de LL.* Cœpoll. *in tract. de simulat. contract. m.* 7. *præsumpt.* 3. *num.* 46. Gozadin. *cons.* 59. *num.* 11. arg. eorum quæ habentur *in c. super. hoc* 5. *de renunc.* quia non habet consensum partium. Paul. de Castr. *in l. si quis pro eo. col.* 3 *ff. de fideiuss.* Marsil. *sing.* 327. *num.* 4.

Limita I. nisi expressè juratum fuerit omnia & singula in instrumento contenta vera esse, quia tunc quis simulationem allegando contra juramentum veniret, secus quando quis simpliciter se non contravenire jurasset, tunc enim juramentum non obstaret. Alex *cons.* 37. *vol.* 2. Gozadin. *cons.* 59. *num.* 17. Honthem. *lib.* 2. *de art. Notar. c.* 29. *num.* 36.

Limita II. procedere si in continenti apponeretur, secus si ex intervallo, quia tunc contractus talis validaretur. *arg. l.* 2. *cum ibi not. C. quod metus caus.* per Bart. *in l. nemo potest vers. quæro an renunciatio. num.* 11. *ff. de legat.* 1. Anton. de Butr. *in cap. cum contingat. de iureiur.* Ludov. Roman. *in l. si quis cum alter. ff. de V. O.*

XXVI.

Iuramentum deferens prius de calumnia jurare debet. *l. iusiurandum & ad pecunias.* 34. *§. qui iusiurandum.* 4. *ff. de iureiur. l. quæstionem.* 32. *C. de fideicomm. gl. & Dd. in cap. fin. super verb. famosa. in fin. extr. de iureiur.* Pract. Papiens. *in form. iuramenti quod præstatur a parte rei in verb. dicit. n.* 3. Boer. *decis.* 243. *num.* 1. *vid.* Laurent. Tennin. *in tract. cautel. caut.* 138. & *caut.* 132.

XXVII.

Iurare nolle vel non referre manifestæ est turpitudinis. *l. manifestæ.* 38. *ff. de jurejur.* Socin. *in tr. Fallent. reg.* 255. Qui enim juramentum legitimum & judiciale præstare recusat, veritatem denegare venire videtur, *l. F* 23. *in fin.*

Limita nisi quoties juramentum defertur in casibus, quibus non debet deferri, veluti cum defertur actori plene probanti. *c.* 2. *de probat.* vel cum actor

nihil

nihil probat. *c. fin. §. ult. extr. de jurejur.* idem placuit cum actor haberet levissimā præsumptionē sibi faventem. *gl. in l. 3. verb. si le vior. de minor.* vel cum condemnatio minueretur ex jurejurando, tunc enim actor non compellitur jurare, imò si juraverit, poterit iterum plenè probare & totam condemnationem consequi. *l. eum qui* 30. *ubi gl.* & Bart. *de jurejur.* item procedit tantum in judiciali, non autem in juramento in litem , quod quis non cogitur suscipere, potest enim probare per testes, *l. quod si possessor.* 71. *ff. de rei vind.* Batt. & Ias. *in l. ult. de in lit. jurand.*

XXVIII.

Iuramentum cedit pro pacto. *l. tutor.* 35. *§. prodigus.* 1. *ff. de jurejur* & si quod sua natura est illicitum aut in alterius incommodum redundat, juramento dispositio confirmari non potest. *c. quamvis.* 2. *in fin.* & *ibi gl. verb. dispendium de pact. in* 6. non enim obligationem auget. Benedict. Capr. *reg.* 87. *n.* 23. *ib. comm. opin.* sed tantum addit religionis vinculum ut ait. Bald. *in l. si procurator col.* 3. *ff. de condit. indeb.* Tiraq. *in l. si unquam in præfat. n.* 165. *de revoc. donat.* Arnis. 1. *de Maiest. c.* 6. *n.* 6.

XXIX.

Iuratus actus fortior est quam simplex. *l. cum pater.* 77. *§. filius matrem* 23. *de legat.* 2. *l. unic. §.* & *cum C. de rei Vxor. act. Dd. l. pactum,* 3. *C. de collat. gl. in c. cum non deceat de Elect. in* 6. *c. constitutus de rescript.* Alex. *cons.* 38. *vol.* 3. Pantschm. 1. *pract. quæst.* 10. *num.* 38.

XXX.

Iuramentum executionem habet paratam sicut sententia. *l. sed si possessori.* 11. *§. pen ff. de jurejur. l. post rem. ff. de re judic.* Bart. *in l.* 2. *num.* 7. *ibique* Fulgos. & Alex. *de jurejur.* Ias. *in §. si quis postulante. num.* 87. & *ibi* Ludov. Gomez. *num.* 2. *Inst. de action.* Alex. *in l. nam* & *postea. §. fin. ff. de jurejur.* Bart. *in d. l. sed si possess. § fin.* & *ibid.* Ang. Fulgos. Salicet. Paul. de Castr. *ff. eod.* Viv. *in suo commun. conclus. verb. juramentum.* Laurent. Tennin. *in tract. cautel.* 134. *num.* 4. Vult. 1. *cons. Marp.* 15. *num.* 129. Tiraq. *in l. si unquam vers. donationi largitus. num.* 104. *C. de donat.* Poman. ad Bart. *in d. l.* 2. *de jurei. lit. b. verb. juramentum post. ax.* 30. *f. ubi. vid. limitationes, add. Rec. de An.* 1600. *§.* wann einer. 33. & *infr. ax.* 37.

XXXI.

Omni juramento inest conditio honestatis. *c. quemadmodum.* 125. *ubi gl. extr. de jurejur.* facultatis. *cap. querelam.* 10. *c. brevi.* 17. *extr. eod.* Vnde si quis juramento promisit, se facturum & curaturum excusatur, si fecit quicquid potuit. *l. stipulatio ista* 38. *in pr. l. inter stipulantem.* 38. *in pr. de V. O. §. si quis alium.* 3. *Inst. de inut stipul. gl. in c. ex rescripto de jurejur. cap. ex literis. de sponsalib. c. gemma eod. tit. cap. significantibus de offic. deleg.* Ruin. *cons.* 67. *casu de quo quæritur. num.* 10. *vol.* 4. Necessitatis. *l. fin. ff. qui satisd. cogantur.*

c. si quis

c. si quis per necessitatem. de furt. Humber. de Bonyen. *in Auth sacramenta C. si adversus vend. num.* 55. Difficultatis. *d. c. brevi. de jurejur.* Ripa. *in l. quod te. n.* 40. *si cert. pet.* Alex. *cons.* 92. *perspectu. n.* 13. *ubi* Carol. Molin. *in addit.*

XXXII.

Iuramentum ad unguem est observandum ac præcise obligat, ita ut absque subterfugio sit adimplendum. *c. debitores. 6. de jurejur* Ias. *in §. item si quis. num.* 12. *Inst. de Act.* Roland. à Valle. *cons.* 70. *num.* 34 *Vol.* 2. & *cons.* 69. *num.* 32. *Vol.* 4. Paris. *cons.* 69. *num.* 31. *Vol.* 3. Rip. *in respons. de judic.* 112. *n.* 59. Tiraq. *de LL. Connubial. gl.* 7. *num.* 189. Ea enim est natura juramentorum, ut se obligantem præcisè obstringant. *gl. in l. si pecuniam. ubi* Ias. *de condict. caus. data. num.* 23. Gozadin. *cons.* 32. *num.* 12. & *cons.* 100. *num.* 25. Brun. *cons.* 89. *num.* 4. Rub. *cons.* 29. *num.* 6 itaque in iis magis conscientiam & veritatem, quam interpretationem. Ioh. Andr. *in c. is qui fidem. extr. de sponsal.* vel cum Bald. *in cons.* 2. *factum tale est. lib.* 3. *in fin.* lucem veritatis, quam somnium factionis inspicere debemus *§. quod eius. Auth. de Nupt.*

XXXIII.

Iuramentum vim habet litis contestationis. Gozadin. Bonon. *in repet. l.* 2. *col.* 16. *C. de pact. inter empt.* Hyppolit. de Marsil. *in sing. not.* 141. *incip. audistis.* Albert. Brun. *cons.* 38. *visis concessionibus. col. fin.* Barthol. Veronens. *in tract. cautel: caut.* 20. *incip. ex formâ statuti*, ratio quia sicut per negationem rei ad petitionem actoris inducitur litis contestatio. *l.* 1. *C. de lit. contest.* & *c.* 1. *eod. tit.* eodem modo & declaratione juramenti facta per reum actori: cum ista delatio videatur quædam confessio tacita contentorum in libello ad cuius responsionem litis contestatio fieri solet. *d. c.* 1. Socin. *in l. ait Prætor. la.* 2. *§. si is ff. de jurejur.*

Limita hoc locum habere tantum in juramento judiciali decisorio, quod actori à Reo defertur, secus in juramento extrajudiciali, quod instrumentis apponi solet, in hoc enim extrema litis contestationis habilia, quæ in judicio tantum fiunt, considerari non possunt: prout late prosequitur Andr. Sicul. post gl. & Abbat. *in d. c.* 1. *de lit. contest.*

XXXIV.

Iuramentum vim habet clausulæ codicillaris. *l. cum pater.* 77. *§. filium matrem.* 23. *ff. de legat.* 2. Bart. *in l. si quis in principio. num.* 13. *ff. de legat.* 3. Hyppolit. *sing.* 504. *num.* 2. *Ias. in l. sancimus. C. de testam. num.* 8. Gailz. *obs.* 114. *num.* 14.

Limita I. quod procedat in juramento testatoris, non verò in juramento heredi delato per testatorem. Bart. *in l.* 2. *per illi. text. cum gl. Commun. de legat.*

Limita II. quod obtineat quando testamentum deficit ratione solennitatis omissæ, secus enim esset quando deficeret ex defectu substantiæ in persona testatoris, vel ratione consensus. Francisc. de Aret. *cons.* 24. *incip. quatuor dubia in* 2. *col. fac. l. fin. C. de numer. pecun.* ubi juramentum nihil operatur,

quia deficiebat consensus vid Bart. Socin. *infallent. regular. Verb. juramentum num.* 153.

XXXV.

Iuramentum facit silere patriam potestatem. Laurent. Tennin. *in tract. cautel.* 186. *num.* 9. quia ipsum est de jure naturali seu divino, in his autem quæ juris naturalis sunt patria potestas non consideratur. *l. item in potestate. 3. ff. de his qui sunt sui vel alien. jur. §. 1. Inst. de patr. potest.* Clar. *in §. donatio. quæst.* 8.

XXXVII.

Iuramentum litis decisivum vim plenæ probationis habet. *l. non erit. §. §. dato. 2. Vers. quasi satis. l. 11. §. fin. Vers. perinde. ff. de jureiur. gl. in cap. 1. Verb. non probet. de constit. recti feudi.* ac vim sententiæ obtinere dicitur *d. l. 11. §. fin.* quia pro veritate habetur & majorem obtinet vim quam res judicata. *l. 2. ff. de jureiur.* quemadmodum itaque post rem judicatam quis audiri non debet. *c. quod ad consultationem. 15. extr. de re jud.* ita & post delatum & præstitum juramentum reus audiri non debet. *§. item si quis postulante. 11. Inst. de action.* cum non quæratur an ei pecunia debeatur, sed an juraverit. *d. §. item si quis. ubi* Ludov. Gomez. *Inst. de action.* Hinc & vim solutionis. *l. 27. ff. de jureiur.* VVesenb. *in parat. ff. eod. tit. n.* 8. fictæ nimirum, non veræ Bart. *in l. 26. ff. de jureiur.* Novationis. *l. qui jurasse. 26 §. fin ff. de jureiur.* scil. quando partes intenderent primā obligationem transferre in actionē jurisjurandi. Gomez. *ad d. §. item si quis num.* 6. obtinere dicitur, ac facit de non debito debitum. Schneidevv. *ad d. §. item si quis. Inst. de action. num.* 40. habetur pro certioratione, ac eam supplet. Hyppolit. de Marsil. *in pract. crim. §. 2. num.* 64. *Dd. ad Auth sacramenta puberum. C. si adv. Vers. vendit.* Socin. *reg.* 273. *num. 2. in tract. regular.* Andr. Tiraq. *in præfat. ad l. si unquam. num.* 135. *cum seq. C. de revoc. donat.* Gail. 2 *obs.* 77. *n.* 10. Hartm. Hartm. ab Epping. 2. *observ. pract. tit. 29. de fideiuss. obs.* 3. parit vim geminationis. Abb. *in c. cum contingat. col 2. de jureiur.* Ludov. Gomez *in d. §. item si quis. num. 8. per d. l. cum pater. 77. §. filium matrem. 23. de legat. 2.* vim expressi Alex. *cons. 27. lib. 1. cons.* 133. *num. 1. Vol.* 5. Socin. *cons. 70. num. 1. vol. 3.* Dec. *cons. 340. num.* 4. Bald. *in l. 1. in 2. col. Vers. secundo quaritur. C. de commod.* Francisc. Marcus. *decis* 217. *p. 2. per c. ex rescripto. 9. de jureiur.* ubi juramentum vim expressæ renunciationis habere dicitur. Bald. *in d. l. cum pater. §. filium. de legat.* 2. Iaf. *in l. 1. n. 20. si quis in ius vocat. non ierit.* Angel. *in l. sensum. C. qui testam fac. poss.* Roman. *in l. 1. §. si quis ita. de V. O.* Pantschman. 1. *pract. quæst.* 10. *num.* 28. quod procedere in eo, in quo constat esse consensum à jurante, secus si de hoc non constaret, respond. Salicet. *in l. 1. num. 72. C. de Commod.* impedit purgationem moræ. *l. si quis maior. 41. C. de transact.* Alex. *cons. 59. & cons. 158. Vol.* 2. Salicet. *in l. magnam. C. de contr. & committ. stipulat.* præsumit minorem esse majorem. *Auth. sacramenta ubi* Iaf. *num.* 55. Matth. de afflict. *decis.* 322. *num.* 5. Vult. 1. *cons. Marp.* 15. *num.* 302. Gail. 2. *obs.* 41. *num.* 6. nec retractatur ratione læsionis. *l. non erit. §. §. dato. 3. ff. de jureiur.* Gail. 2. *obs.* 70. *num.* 11.

In pro-

In procuratore desiderat speciale mandatum. *c. pen. & ult. de iuram. Calumn. in 6. l. 17. in fin. ubi gl. in verb. universorum. l. 34. §. defensor. ff. de iureiur.* Gail. 1. *obs.* 83. *num.* 2. Mynſ. 2. *obs.* 53. & 4. *obs.* 99. Bocer. *de investit. feudi c. 4. num.* 24. ac validum reddit contractum alias invalidum. *c. quamvis. de pact. latè* Panorm. *in c. cum contingat. col. 9. de iureiur.* ac denique defectum solennitatis jure communi requisitę supplet. *c. quamvis extr. de iureiur.* Iaſ. *in Auth. sacramenta. n. 7.* Seraphin. de Seraphin. *in tract. de privileg. iuram. priv.* 129. quamobrem juramentũ supplere defectũ insinuationis requisitę in donatione inter vivos quingẽtos aureos excedente tradunt. Alex *cons. 4. vol.* 1. Panorm. *cons.* 95. *num.* 3. *vol.* 2. Dec. *cons.* 432. *num.* 15. Iaſ. *cons.* 51. *num* 3. *vol.* 1. Plot. *cons.* 79. *num.* 6. Corn. *cons.* 221. *vol.* 1. & *cons.* 99. *vol.* 4. Socin. ſen. *cons.* 77. *vol.* 3. Curt. jun. *cons.* 81. *num.* 6. Paris. *cons.* 69. *num.* 97. *vol.* 3. Cephal. *cons.* 61. *num.* 18. *vol.* 1. Seraph. *in d. tract. de privil. iuram. priv.* 73. Hottom. *cons.* 73 *num.* 24. atque ſic in Parlamento Gratianopolitano deciſum fuiſſe teſtatur. *Guid. Pap. decis.* 350. idemque in Camera Imperiali obtinere refert. Gail. 2. *obs.* 39. plures effectus juramenti accumulat. VVeſenb. *in parat. ff. de iureiur. num. antep. ubi vid.*

XXXVII.

Juramentum regulatur ſecundùm naturam actus, cui adjicitur, *l. ult. C. de non num. pecun. l. sed et si possessori.* 11. *§. item si juravero*, 2. ubi Iaſ. *notab. 9. ff. de jurejur. l. fin. ff. qui satisd. cog. cap. quemadmodum.* 25. ubi Abb. *not.* 7. *de jurejur.* exornant. Dec. *conſ.* 240. & *conſ.* 351. *num.* 8. Petr. de Anchar. *conſ.* 76. *num.* 4. Roland. à Valle. *conſ.* 8. *à n.* 42. *lib.* 1. ubi intelligit, ſi deficiat conſenſus, Covarr. *in cap. quamvis pactum, de pactis. lib. 6. p. 1. §. 4. num. 1. & in rubr. de testament. part. 2. num. 9. & var. lib. 3. cap. 17. num.* 5. Coſta. *in l. si ex cautione, fallent. 9. pag. mihi.* 108. *cum seqq.* Thom. de Thomaſſet. *in floribus legum, reg.* 164. Tiraq. *in praefat. l. si unquam. n. 165. C. de revocand. donat & de iure constit. part. 3. limit. 7. num.* 35. Cacheran. *decis.* 49. *num.* 9. Burg. de Pace. *consil.* 14. *num.* 21. Mench. *de success. creat. §. 9. à n.* 19. Lara. *in l. si quis à liberis. §. parens, num. 85. ff. de liber. agnosc.* Molin. *de primogen. lib. 4. cap. 2. num.* 56. Anton. Gom. *l. 22. Tauri. num. 10. col. antepen.* Bellacon. *tom. 1. commun. opin. lib. 4. tit. 1. de rebus creditis. num. 72. pag.* 438. Anton. Gabr. *tom. 3. lib. 2. tit. de iureiur. conclus.* 10. Menoch. *consil.* 24. *num.* 7. Pichard. *in disput. de mora. num. 76. & ad princip. Instit. de adempt. legat. num.* 18. Bertazol. *in repet. l. si quis major. C. de transaction. num.* 281. 651. & 710. Gutier. *de juram. confirmat. p. 1. cap. 37. num. 2. & in repet. auth. Sacramenta puberum. num. 26. C. si adversus*

vendit.

vendit. Flamin. Parif. *de resignat. benefic. lib* 1. *q*. 8. *num*. 14. *& lib*. 13. *quest*. 1. *num*. 21. *& q*. 5. *num*. 17. *cum seqq*. Brunor. à Sole. *in locis communib. verb. iuramentum*. 19. Morl. *in emporio Iuris, p*. 1. *tit*. 5. *q*. 1. *num*. 51. *verf. qua de causa*. Valasc. *conf*. 5. *num*. 19. Cald. Pereira. *de potestate elig. cap*. 2. *num*. 35. *& in resp. pro Duce Pastrana, verf. qua sententia*. Ceuall. *communium contra commun. tom*. 4. *q*. 900. *num*. 7. Soar. *de Relig. tract. de Iuramento. cap*. 32. *num*. 2. *cum seq*. Molin. *de iustit. tract*. 2. *disp*. 151. *verf. ad quartum dicendum*. Card. Mantic. *de tacitis & ambig. convent. lib*. 4. *tit*. 32. *num*. 89. Camill. Borrell. *in summa omnium decis. tit*. 60. *num*. 301. Card. Tusch. *pract. conclus. tom*. 4. *lit*. I. *concl*. 506. *per totam*. Vincent. Carot. *sing*. 113. Stephan. Gratian. *discept. forens. tom*. 4. *cap*. 799. *num*. 3. Ovid. de Amicis *de iure emphit. q*. 27. *num*. 4. *& q*. 97. *num*. 5. Didac. de Britto. *ad cap. potuit*. §. *de locato. num*. 2. *pag*. 387. [Assumit enim omnes qualitates actus cui adjicitur. *l. ult. ff. qui satisdar. cog*. Iaf. *in l. decem. de V. O*. Parif. *conf*. 86. *num*. 48. *& conf*. 95. *vol*. 3. Grat. *conf*. 30. *vol*. 1. Sylvan. *conf*. 40. *num*. 20. *vol*. 1. Iaf. *in l. si convenerit. num*. 4. *de iurisdict*. Dec. *conf*. 536. *num*. 7. Schurf. *conf*. 27. *num*. 4. *cent*. 1. Bocer. *de Invest. feud. num*. 30. quod verum intellige scil. de natura primordiali non accidentali. *gl. in l. certi condictio. in pr. ff. de reb. cred. quam ibid omnes commendant per text. in l. item veniunt*. 20. §. *item* 3. *cum seq. ff. de pet. hered*. juramentum igitur quod se habet ut accessorium, non sequitur illam naturam accidentalem scil. ut ad interesse teneatur, sed primævam scil. ut præcise ad factum compellatur, per ea quæ tradit Ludov. Gomez. *in d*. §. *item si quis Inst. de act. num*. 8.]

XXXVIII.

Juramentum non auget obligationem, sed ei intra suos limites manenti addit religionis vinculum, [*l. fin. C. de non numerat. pecun. Titius rogatus*. 54. *Ad SC Trebell*. Bald. *in l. si procurator. col*. 3. *ff. de condict. indeb*. Tiraq. *in l. si unquam in præfat. num*. 165. *de revoc. donat*. Arnif. 1. *de Maiest. cap*. 6. *num*. 6.] Oldrad. *conf*. 294. *in fine, verf. non obstat iuramentum. & conf*. 238. *Cum mulier. num*. 2. *verf. unde, & conf*. 118. *Licet quantum*. Roman. *conf*. 269. *Non est dubium*, Alexand. *conf*. 37. *Viso. col*. 3. *lib*. 2. quos refert. Card. Tusch. *d. tom*. 4. *lit*. I. *concl*. 107. ubi *conclus*. 108. subdit, quod juramentum non com-

prehendit casum necessitatis. & consil. 522. quod juramentum in genere præstitum non extenditur ultra intentionem jurantis. [Vnde quado dici consuevit juramentum contractui, cui accedit semper quid addere. Bald. *in c. quæ in Ecclesiarum de constitution.* robur majoremque efficaciam præter & ultra naturam actus super quo interponitur adjicere. Hyppolit. de Marsil. *sing. 226. Emphyteuta & consil. 125. num. 6.* Gozadin. *cons.* 570. atque sic alterare contractum *l. 1. C. si advers. vend.* Pantschman. 1. *quæst.* 10. *num.* 41. hoc non intelligendum erit quasi juramentũ obligationem sive aliquid, eius quod in obligationem venit, augeat vel extendat, *c. pen. extr. de iureiur. l. Aurelius.* 28 *§. testamento de liberat. legat.* Bald. *in l. 3. C. si advers. rem. iudic. & in l. nominationes. C. de appellat.* Castrens. *cons.* 134. *Visa Imperiali concessione.* cum enim intra terminos obligationis illud contineatur actumque saltem confirmet vinculumq; religionis addat, necessariò inde sequitur per id nihil augeri quod in conventionem deductum. Efficacius igitur sed non in plus obligare dicendum erit. *d. l. cum pater.* 77. *§. filius matrem de legat.* 2. Alex. *in l. 1. de pact. rubr. de VO. & in l. stipulationes non dividuntur, eodem tit.* atque sic quando Dd. qui de additione loquuntur recto judicio ponderentur nõ ultrà quam de corroboratione & cõnfirmatione intelligendi erunt, vid de hâc re Cravett. *cons.* 102. Roland. à Vall. *cons.* 77. *num.* 22. *vol. 1.* Gozadin *cons.* 57. *num.* 19.

XXXIX.

Juramentum debet impleri in forma specifica, *cap. ad nostram. il. 1. de iureiur.* Ias. *in l. eum qui §. 1. ff. de iureiur.* Alexand. *cons.* 91. *Visis actis. lib.* 2. Thom. de Thomasset. *in floribus legum, reg.* 165. Bertazol. *in repet. l. si quis maior. C. de transaction. num.* 723. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. resol.* 255. *num.* 3. *in 2. edit.* Cardin. Tusch. *d. tom.* 4. *lit. I. conclus.* 527. *per totam.* Vincent. Fusar. *de subst. q.* 674. *num.* 8. Ovid. de Amicis *de iure emphyt. q.* 97. *n.* 1. [non enim sufficit per æquipollens adimpleri. Anton. Gabr. 2. *de iurei. concl.* 8. *per tot.* cum præcisè obliget quem ad factum. *gl. in l si pecuniam in pr. ff. de cond. ob. caus. dat.* maxime quando illud factum adimpleri sine interitu salutis æternæ possit, quia tunc omnino servandum est, *c. si vero.* 8. *de iurei.* nec liberat quë præstando interesse. Petr. Gerard. *sing.*

 98. *num.* 4.

98. *num.* 4. nec compensationem admittit. *Gabr. Sarayna. in fin. post.* Matthesilan. *sing.* 36. Honthem. 2. *de art. Notar. c.* 29. *num.* 48. *per text. in c. fin. ne prælat. vices suas fac. & l. fideicommissa.* 11. §. *fin. de leg.* 3. quia si in casu illius Legis quis vel favore testamenti vel Reipubl. præcisè ad factum tenetur. arg. à fortiori & favore animæ tenebitur. *arg. l. sancimus. C. de SS. Eccles. c. qui resistit.* 97. *& c. Iulianus.* 94. 11. *q.* 3. Ludov. Gomez. *ad d.* §. *item si quis. Inst. de act. n.* 7.

X L.

Juramentum vinculum iniquitatis esse non debet, *cap. cum contingat. de iureiur.* [*c. quanto.* 18. *eod. c. inter cætera.* 22. *q.* 4. Paris. *cons.* 16. *num.* 76. *vol.* 2. Corn. *cons.* 11. *num.* 5. *vol.* 3. Roland. à Vall. *cons.* 59. *num.* 25. *vol.* 1. Gail. 2. *obs.* 147. *num.* 2. sed tribus comitibus sociatum esse debet veritate, judicio, & justitia. *cap. Etsi Christus.* 26. *de iurei.* Gail. 2. *obs.* 77. Et si altero horum destituatur invalidum dicitur de quibus vid. 22. *q.* 3. *&* 4. *l. Imperialis.* 23. *C. de Nupt.*] & restringitur ad licita & honesta. *cap.* 1. *eod. tit.* Card. Mantic. *de tacitis. & ambig. conuent. lib.* 7. *tit.* 16. *num.* 19. Mari. Giurba. *ad consuet. Messan. cap.* 2. *gloss.* 7. *n.* 1. [Illicitum enim juramentum præstans non opus habet absolutione quia non tenetur illud observare. *d. c. quanto.* 18. *de iurei. d. c. inter cætera.* 22. *q.* 4. cum impia sit promissio quæ scelere adimpletur. *c. in malis.* 5. 22. *q.* 4. Gail. 1. *obs.* 25. *num.* 5. sicut] Non est servandum quod contra bonos mores præstitum est. *cap. non est obligatorium. de reg. iuris in* 6. Steph. Grat. *discept. forens. tom.* 4. *cap.* 692. *num.* 16. nec nutritivum peccati. Grammat. *decis.* 12. *num.* 12. *cum seqq.* Gavalcan. *de tutor. num.* 168. Mari. Antonin. *lib.* 2. *var. res.* 24. *num.* 18. nec illud quod est contra jus publicum. Fusar. *de substit. q.* 308. *num.* 26. nec quod redundat in tertii præjudicium. Mancin. *de iuram. p.* 4. *effectu.* 110. Seraphin. *de privil. iuram.* 151. *num* 3. Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.* 12. *tit.* 33. *num.* 44. *& lib.* 13. *tit.* 37. *num.* 8.

Cap. XCIV.
De Jurisconsultis.

Axioma I.

Iurisconsulti debent esse sacerdotes justitiæ & eidem ac veritati semper assistere. *l.* 1. *ff. de just. & jur.* malè contra illi qui vel in judicando vel consulendo

lendo magis personæ quam justitiæ favent, contra quos disputat. Fichard. *consil. at. 1. num. 1. & cons. German. 43. num.* 10. ideoque Servium Sulpitium laudibus maximis evehit Cicero *in Philipp.* 9. qui eum non magis Ictum quam justitiæ fuisse ait, ita ut quæ proficiscerentur à legib. & Icti semper ad æquitatem facilitatemq; referrēt, quod de hodiernis etiam requirit. G. Budæus *an not. in pand. p.* 3. qua de causa invitos etiam ad consulendum cogi posse. *post gl. in l. 2. C. de prox. sacr. scrin. lib.* 12. *nor.* Bart. *in l. de tutela. C. de in integr. restit. min.* Felin. *in c. si pro debilitate de offic. deleg.* Vult. 1. *cons.* 15. *n.* 4.

II.

Quantum anima corpore & Respubl. homine est præstantior, tantò præstantior & dignior medicina est Iurisprudentia. ita post Chassan Bodin. Heig. & alios. statuit Daniel. Ott. *de jure pub. cap.* 19. *p.* 681. ubi limitat de Ictis veris, de quibus est. *l. 1. de just. & jur. & l. 14. C. de advoc. divers. judic.* secus quoad rabulas forenses qui sacratissimam scientiam in mercenariam artem vertunt.

III.

Iurisconsulti officium est respondere, cavere, scribere. *l. 1. C. de offic. Assess.* Cujac. *ad L. Gallus de liber. & posth.* adeòque in jure, non in facto consistit, de quo nullus Ictus respondere cogitur. *l. eum quem temerè.* 79. *§. 1 ff. de judic. l. mora.* 32. *ff. de Usur. l. pen. ad L. Fab. de plagiar. l. 2. de jur. & fact. ignor. l. 34. deneg. gest. & ibi* Cujac. *in Pand. l. 1. referente ipso.* Cic. *in Top.* Vnde Ictum citra ruborem posse ignorare consuetudines & statuta dicit Fichard. *in cons. Germ. cons.* 18. *n.* 5. Icti enim divinare non possunt. Cothman. 4. *respons.* 4. *num.* 117.

CAP. XCV.
De Jurisdictione.

Axioma I.

Iurisdictio in dubio est ordinarii. *gl. in l. 1. infin. de judic. l. 1. in pr. §. cum urbem. ff. de offic. praefect. Vrbi. l. fin. ibi qui vel certa. C. ubi & apud quem Auth. habita ne fil. pro patr.* Cyn. *in l. si quis ex consensu.* 7. *C. de Episc. aud.* Frider. de Senis. *cons.* 130. *incip. factum tale est.* Vult. 1. *cons.* 16. *n.* 11. *vid. Ampl.* Dn. D. Tabor. *in diss.* Wesenb. 2. *q.* 1.

II.

Iurisdictio non ex eo quod revera debetur, sed quod petitur, est metienda. Costal. & Dd. *ad l. si idem cum eodem. ff. de jurisd.* Ias. *ad l. cum quadam puella.* 29. *n. 1. cum seqq. ff. eod.* Ioh. Goedd. 2. *cons. Marp.* 28. *n.* 16.

III.

Iurisdictione concessa, non intelligitur ex eo proprietas rei concessa.

Vult. 2 *conf. Marp.* 30. *num.* 162. quia proprietas fundorum nihil habet commune cum jurisdictione ut ait Modestin. Pistor. *conf.* 21. *num.* 75. *Vol.* 1. Vnde & Dominium separatum quid à jurisdictione dicitur. VVesenb. *conf.* 67. *num.* 27. & ut inquit Menoch. *conf.* 21. *num.* 8. *Vol.* 1. hæc qualitatem à se separatam à rei proprietate habet.

IV.

Iurisdictio quævis in Imperatore residet. *c.* 1. *§. judices & §. adhuc de pace tenend.* & ab ipso procedit in illos quibus per investituram confert in quacunque mundi parte. Rol. à Vall. *conf.* 88. *n.* 10. *Vol.* 1. Vult. 2. *conf. Marp.* 30. *num.* 90. De jure enim Regimen Republ. manat uti in fonte & origine apud Principem juxta *c. in apibus.* 41. 7. *q.* 1. & à Principe tanquam è fonte manat ac derivatur jurisdictio in alios Alex. *in l.* 1. *num.* 35 Baldus *in l. more ff. de jurisd. & in c.* 1. *§. injuria in pr. col.* 2. *de pac. jur. firm.* Felin. *in rubr. de appell. num.* 4. Alex. *conf.* 16. *lib.* 5. unde sicut radii solis non possunt à sole separari, ita nec jurisdictio à Rege Valasc. *de jur. Emphyt. q* 8. *num.* 21. Est enim jurisdictio per se res individua, nec in judicium communi dividundo venit, ut scil. dividatur, ne aliàs jurisdictio in minutias fracta confundatur. C. A. *lib.* 10. *tit.* 3. *th.* 14. Ex perceptione tamen & sublevatione fructuum potest censeri dividua, ut cum plures sunt filii alicuius comitis, apud quemlibet filium jurisdictio erit in solidum, quæ fuit apud patrem, sed d videndo inter se emolumenta territorialia quibus præsunt, efficient dividua. Zas. *in l. stipulationes non dividuntur de V. O. num.* 14. atque ita fructus jurisdictionales in prædictum judicium dividendi venire possunt. C. A. *d. th.* 14.

V.

Iurisdictionem omnimodam qui habet, universalem habere videtur. *gl. in Clem. c.* 1. *Verf. omnimodam de for. compet.* Felin. *in c. audistis n.* 13. *de præscript.* Vult. 3 *conf.* 19. *num.* 10 Qui enim habet territorium præsumitur habere jurisdictionem, & qui jurisdictionem habet in genere, omnes eius species habere præsumitur. Genus namque includit omnes eius species potentia, nisi alius quasdam species se habere dicere possit. Bart. & Alciat. *in l. pupillus. §. territorium. ff. de V. S. per text. in l.* 1. *ff. de offic. eius cui mandat. est jurisd. Auth. de defens. civil. §. jusiurandum.* Conf. Arg 1. *conf.* 19. *num.* 29.

VI.

Iurisdictionis distincti sunt modi nec ab unâ specie ad alteram colligere licet. Iat. *in l. imperium. ff. de jurisd.* Bertachin. *de Gabell. c.* 11. *n.* 1. Chassan. *in consuet. Burg. rubr. des justices. Verb. & droicts. num.* 96. Zas. *conf.* 16. *num.* 58. *lib.* 2. Alex. *conf.* 68. *num.* 18. *Vol.* 2. Mynf. *conf.* 16. *num.* 11. Meichsner *decis.* 4. *num.* 170. *tom.* 2. *& decis.* 17. *n.* 19. *decis.* 27. *num.* 18. *tom.* 4. Victor. *diss. de caus. Exemp. Imper. concl.* 34.

VII.

Iurisdictiones non debent confundi. *c. pervenit.* 39. 11. *q.* 1. *l. nemo.* 4.

C. de ju-

C. de jurisdict. & *ibi gl. Verb. auxilium.* Guid. *decis.* 436. *n.* 3. Gail. 2. *de P. P. obs.* 17. *n.* 5. Separatæ enim jurisdictiones separatos requirunt judices. *c.* 2. *licet. ex suscepto.* 10. *de for. compet.* §. *insuper.* 2. *Vers. præterea de prohib. feud. alien. per Frider.*

VIII.

Iurisdictio quæ secundum quid non existit in substantia multo minus potest consistere in qualitate. *l. actor.* 23. *C. de probat. ubi* Bald. Ias. *in l. eum qui* §. *quid si stipulatus. n.* 3. *si cert. petatur.* Cons. Arg 1. *cons.* 11. *n.* 95.

IX.

Quicquid est intra fines jurisdictionis dicitur esse sub jurisdictione dominantis. Socin. *in cons.* 127. *Vers.* 4. & *ult. col.* 3. *Vol.* 1. Afflict. *in c. ad hac not. de pac. juram. firmand.* Pacian 36 *n.* 46.

X.

Iurisdictionis fundamento sublato quicquid superstruitur corruit. *l. Ego tecum.* 26. *ff. de Except. rei jud. tot. tit. C. si à non compet. jud. Dd. in l. fin. C. de Except.* Vult. 3. *cons. Marp.* 35. *n.* 45. Et ubi jurisdictio statuentium cessat, ibi statuti dispositio non obtinet. *l. fin. ff. de jurisd. l.* 1. *fin. C. de susp. tut.* Gail. 2. *obs.* 124. *num.* 5.

X I.

Iurisdictio est jus transmissibile. *c. Venerabilem.* 13. *qui fil. sint legitim.* Bald. *in l.* 1. *C. de emancip. liber. l. mandati. C. mand. l.* 4. *C. de oper. libert.* Bart. *in l. non ambigitur ff. de LL.* Boer. *decis.* 204. *in fin.* quod de jurisdictione ex moribus hodiernis definita accipiendum esse, qua jurisdictionem, die Gerichte vnd Bottmässigkeit/ castro cohærere & ad heredes transire per tradita Gail. 2. *obs.* 2. *num.* 16. observavit. Ampl. Dn D. Tabor. *in quæst.* Wesenb *disp.* 2. *q.* 4. Vnde & jurisdictionem inesse in territorio passivè & materialiter veluti in re inanimata, in Magistratus verò persona formaliter & activè tanquam in subjecto animato notarunt, Bald. *in l.* 1. §. *initio. num.* 2. *de offic. præfect. urbi* & *in* §. *ad hoc num.* 5. & 6. *de allodijs.* Ias. *in l.* 1. *num.* 15. *de jurisdict.* Boer. *decis.* 227. *num.* 7. Hier de Mont. *in tract. fin. reg. c* 11. *num.* 15. imò & in dubio jurisdictionem potius cohærere territorio quam personæ extendunt. Bart. *in l. inter.* 29. *de acquir. dom.* & *cons.* 189. *primo quæsitum. num.* 2. Wes. *in paratit. ff. de jurisdict. num.* 10. Gail. *d. obs.* 2. *num.* 16. Menoch. 3. *de præsumpt.* 97. *n.* 48. quod procedere si loquamur de câ jurisdictione, quæ personæ cum territorio in consequentiam, ut hodie fieri solet conceditur. Reincking. *lib.* 1. *de R. S.* & *E class.* 5. *c.* 1. *num.* 8. secus verò esse si sermo sit de jurisdictione jure Magistratus & officii ut apud veteres competente quam personis cohærere limitavit. Dn. D. Tabor. *dict. disp.* 2. *q.* 10.

X II.

Iurisdictio ordinaria morte mandantis non finitur. VVesenb. *in parat. ff. de juris-*

de jurisdict. num. 14. Treut. 1. *disp.* 3. *th.* 12. *lit. à.* Alex. *in l. more. ff. de jurisdict.* Vt enim morte Proconsulis legatus ejus non amittebat jurisdictionem. Bocer. *cl.* 5. *disp.* 10. *in fin.* ita nec iste. conf. Paurmeist. *de jurisd. cap. ult.* Ampl. Dn. D. Tabor. *disp.* 1. *num.* 15. Vbi declarat verum esse quoad jurisdictionem propriam seu hereditariò competentem, non verò quæ Magistratus jure concessa & à primaria orta est, & inspecie mandata dicitur. *l.* 6. *ff. de jurisd.* adde. VVesenb. *d. num.* 14. *& post eum.* Vngepaur. *in not. ad dict. tit. Verb. maxime de jurisd.*

XIII.

Iurisdictionem concedens inferiori intelligitur eam in dubio non privativè sed cumulative concessisse. Panorm. *in c. Pastoralis. num.* 6. *extr. de offic. ordinar.* adeo ut eadem potestas & jurisdictio, superiori adversus homines sui Vasalli etiam competat juxta regulam si vinco vincentem te multo magis te vinco. *cap. auctoritate.* 7. *extr. de Concess. prabend. in* 6. *l. de accessionibus.* 14. *§. itaque Vers. nam qui me potior. ff. de temp. prascript.* & sic cumulativè concurrit superior cum inferiore circa jurisdictionem, nisi illa per inferiorem fuerit præventa. Dec. *cons.* 3. *num.* 3. Rip. *de peste. c. de remed. praservativ. num.* 60. Brun. *cons.* 47. *num.* 3. Menoch. *de arb. jud. quæst. libr.* 1. *q.* 40. *n.* 3. Carpzov. *p.* 3. *quæst. crim.* 109. *num.* 95.

XIV.

Iurisdictio non præsumitur sed probanda est. Bald. *in l. prohibitum. C. de jur. fisci num.* 11. quia jurisdictio est qualitas quædam accidentalis, quæ homini naturaliter non inest, sed ita competit uni & non alteri, ideo probanda. *gl. & Dd. in cap. si fortè. Verb. scientia. de Elect. in* 6. Conf. Arg. 1. *cons.* 31. *n.* 3.

X V.

Ea quæ jurisdictionis sunt, illa etiam possunt præscribi. Goeden. *cons.* 39. *f.* 131. *n* 55 *l. Viros.* 8 *C. de offic. divers. off. lib.* 12. Bald. *in l. fin. C. de prascript. long. temp.* Boer. *decis.* 227. *n.* 9. *per c. ex literis.* 7. *de jure patronat.* Francisc. Balb. *in tract. de prascript. n.* 2. *p.* 5. *q.* 1. 2. 3. Innocent. *in c. dilectus.* 2. *de cap. Monach. n.* 3. VVesenb. *in parat. ff. de jurisd. num.* 12.

Limita nisi in suprema, hæc enim præscribi non potest. *arg. l. competit. C. de prascript.* 30. *ann.* Ioh. Andr. *in c.* 1. *de Cler. ægrotant. lib.* 6. Vnde non posse præscribi ne appelletur ad Principem, quia hoc ad summam jurisdictionem pertinet ait. Bald. *in Auth quas actiones. num.* 4. *C. de SS. Eccles.* nec princeps poterit (licet maximè velit) concedere privato suam supremam jurisdictionem. Bald. *in l.* 1. *§. in initio ff. de offic. prafect. Vrb. num.* 6. *Vid.* Valasc. *de jur. Emph. c.* 8. *num.* 29.

X V I.

Iurisdictionis voluntariæ quæ sunt, exerceri possunt etiam in alieno territorio. *l.* 2. *ff. de offic. procons. l.* 7. *C. de Emancip. liberor.* Innocent. *in c. novit de*

solvit. de offic. legat. & *in cap. qua fronte. 25. de appell. clem. 1. de for. compet.* ubi nominatim refertur de Rege Romanorum quod militem creaverit in Senatu Parisiensi add. Tiraq. *de nobilit. c. 6. num. 26.* Intellige quoad proprios subditos vel eos qui proprio consensu prorogare possunt jurisdictionem & quo ad res in sua potestate existentes. *d. c. solvit. de offic. legat.* Covar. *de matrim. p. 2. cap. ult. num. 44.* Arnis. *lib. 2. de Majest. c. 2. num. 8.*

CAP. XCVI.

Jus.

Axioma I.

Ius totum consistit autin acquirendo aut conservando aut minuendo. *l. ult. ff. de LL.* intellige non de universi juris partibus, sed tantum de jure rerum & hominum hoc jure utentium sine ut apparet ex verbis *quis rem vel jus suum. d. l. fin.* & *ex* Ulp. *lib. 2. Inst.* ubi de rebus potissimum eum egisse docet collatio *l. 1. de servit. prad. rust. l. 1. Commun. prad. l. 115. de legat.* Ticutl. *disp. 2. vol. 1. et. 1. lit. a.*

II.

Ius semper certum & finitum esse dicitur. *l. 2. ff. de jur. & fact. ignorant.* Cujac. *5. obs. pen.* Wesenb. *de probat. num. 7.* quod hactenus verum est quatenus scil. de arte juris in se spectat loquimur. Aliàs enim si de jure omnibus facti speciebus applicando agitur, jus non semper certum sed potius incertum esse apparet, adeoq; discreti Iudicis arbitrio relictum dicitur, cum non omnes casus & articuli Legibus & Senatusconsultis comprehendi possint. *l. 10. ff. de LL.* Vmm. *in disp. ad process. 1. th. 3. n. 15.* Menoch. *cons. 367. n. 3. vol. 4.* Anton. Fab. *in rat. decid. ad l. 1. v. sive jus stipulatus de reb. cred.*

III.

Ius semel extinctum amplius reviviscere non potest. *l. qui res. 60. § aream. 8. ff. de solut. l. qui servum. 24. ff. de O. & A. l. inter. 83. §. 4. vers. nam eum de V. O. l. quidtamen. 10. §. 1. ff. quemadm. usufr. amitt. l. 3. § si capitu. 9. vers. amplius. ff. de bon. libert. l. in rem. 23. ff. de rei vindic. l. sed si meis. 26. §. arbor. 2. ff. de acquir. dom. l. in tantum. 6. §. fin. ff. de rer. divis. l. pen. C. de remiss. pign.* Phil. Matth. *2. cons. Marp. 26. num. 9.* Dec. *in l. cum mota. C. de transact. num. 3.*

IV.

Ius in facto est positum ex quo sumitur. *l. si ex plagis. 52. §. in clivo. 2. ff. ad L. Aquil. l. obligamur. 52. §. ex facto 8. ff. de O & A § fin. Inst. de fideicom. hered.* Roland. à Vall. *cons. 21. in pr. vol. 4.* & jurisconsultus facto certificato respondet. *l. eum quem. 79. §. 1. ff. de judic.* Vult. *1. cons. Marp. 14 num. 50.* ejusque pondus consistit. Bald. *ad l. petens. C. de pact. per l. ut responsum. 15. C. de trans.*

C. de transact. ut si in aliquo illud sit vitiatum, ipsam oporteat juris decisionem vitiari. Vigl. Zvvichem. *ad pr. num.* 25. *Inst. de testam. ordin. per. l.* 1. *l. omnis definitio.* 202. *ff. de R. I. l. nonnunquam.* 72. *ff. de judic. l. Pomponius.* 15. *ff. de negot. gest. l. jusjurandum,* 34. *ff. de jurejur. l. aut facta.* 16. *ff. de poen.* Goedd. 1. *cons. Marp.* 27. *n.* 1. *Vol.* 1.

V.

Ius Commune facilius tollitur quam speciale. *gl. in postquam liti. C. de de pact. ubi Dd.* Bald. *in cap.* 1. *quo temp. miles. gl. in c.* 1. *§. praeterea si quis. de prohib. alienat. per Frid.* Ludov. Roman. *in l.* 3. *§. si servus. de acquir. possess.* Socin. *cons.* 299. Pantschman *p.* 2. *quaest. pract.* 17. *n.* 63.

VI.

Aliud est jure fieri, aliud ipso jure fieri: illud facto opponitur. *l.* 27. *C. de inoff. testam.* hoc vel factum hominis judicis vel partis prorsus excludit. *ut in L.* 5. *C. de pact.*

VII.

Ius sibi qui dicit in eo quod jus dicentis autoritatem quam implorare debuerat, neglexit, indignus est, ut Legis aut Magistratus opem sentiat. *arg. l. auxilium.* 37. *in fin. ff. de minor.* Carpzov. *p.* 4. *jurispr. forens. constit.* 46. *de fin.* 10. *num.* 3. Anton. Faber. *in C. lib.* 9. *tit.* 20. *defin.* 8. *n.* 5. Ioh. Harprecht. *ad §. hac actio. n.* 78. *Inst. de injur.*

VIII.

Iure suo absque lege expressa nemo est privandus. *§. cum igitur. Vers. sicut enim patres ibi nec qualibet lex est, aliquid tale dicens Auth. de non eligent. secund. nupt. l. etsi quis Divus.* 14. *§. Divus.* 14. *ibi non recte facere, poenam tamen in eum statutam non esse. ff. de religios.* Barbat. *cons.* 11. *num.* 6. *Vol.* 1. Hieron. Pantschman. *p.* 1. *quaest.* 4. *num.* 25. Bald. *in Auth. ex testamento. C. de secund. nupt.*

IX.

Ius semel alicui acquisitum ei invito rursum auferri non potest. *l. fin. de pact. l.* 53. *pr. de judic.* C. I. A. *de appellat. recep. ib.* 3. *n.* 2. *§. ult. Inst. de his qui sunt sui vel alien. jur.*

Declara & limita hanc regulam nisi alicui adimatur auctoritate publica à Principe ob communem utilitatem. *gl. in l. ult. C. si contr. jus vel util. publ. l.* 13. *Comm. prad. vid.* Gothofr. Anton. *disp.* 6. *th.* 2. *vid. t. tr. P.* Anton. de Petra. *de jure quaesito.*

X.

Quoties alterutro jure quid est expressum, quod in altero est controversum toties ea definitio expressa valet in utroque foro. *c.* 1. & 2. *de juram. in* 6. *Ias. in l.* 2. *num.* 23. *C. si contr. jus vel util. publ.* Blanc. *de compromiss. quaest.* 2. *num.* 47.

num. 47. Corf. *indag. lib.* 2. *c.* 6. Alterum enim jus ſuppletur per alterum Panorm. *in cap. ſuper quæſtionem* 27. *de offic. deleg. c. meminimus.* 9. *de appellat. gl. in c. ult. de judæis & c.* 1. *ubi* Bald. *de præſcript. & c. nullus* 5. *de jurejur. c. Fraternitatem.* 15. 54. *diſtinct. facit l. nam ut ait.* 13. *Verb ſuppleri. de LL. l. unic. C. de inoff. dot.* Weſenb. 1. *conſ.* 1. *num.* 20.

X I.

Quod ipſo jure non tenet, id ligare non poteſt. *l. nam etſi ſub conditione.* 5 *de injuſt. rupt. & irrit. l. ſi expreſſim.* 9. *de appell.* VVeſenb. 1. *conſ.* 40. *num.* 78.

XII.

A jure ſuo nemo recedere præſumitur. *gl. in c. pen. Verb. præſumendum. de condit. appoſit.* Weſenb. 1. *conſ* 4. *num.* 75.

X I I I.

Vbi jus commune in conventione deficit, ibi exactio civilis naſci non poteſt. Bald. *& Dd. in l. ſi unus.* 27 *§. pactus ne peteret. de pact. per l licet.* 42. *§. ea obligatio.* 2. *de procur. l. pupilli.* 6. *§. Videamus.* 18. *ff. de neg. geſt.* Weſenb. *in parat. ff. de pact. num.* 9.

X I V.

Iure alterius utens, de ejus jure prius docere debet. *l. ut qua nondum.* 15. *§ quod dicitur.* 1. *ff. de pignor. l. cum res.* 5. *C. ſi alien. res pign. data ſit.* quia nemo plus juris transferre poteſt in alium, quam ipſe habet. *l. nemo poteſt.* 54. *ff. de R I. c. nemo.* 79. *eod. in* 6. *l. traditio.* 20. *ff. de acquir. dom.* Vnde Bart. *in l. ſi ſic. ff. de legat.* 1. dixit, quod ſi Comes conceſſerit Eccleſiæ quicquid habet juris in tali loco, conceſſio illa non valeat, nec quicquam operetur niſi conſtet de jure concedentis, quem ſequitur & Roland. à Vall. *conſ.* 82. *num.* 11. *Vol.* 2. *& conſ* 100. *num.* 161. *Vol.* 4. Eadem ratione de re aliqua ab Imperatore etiam facta alicui jus ullum donatario non tribuit, niſi oſtendatur, quod res iſta ſpectarit ad Imperatorem, per ea quæ reſpondet Ruin. *conſ.* 13. *num.* 7. *Vol.* 1 quare jus ſuum in inveſtitura ſibi ab alio facta fundans, probare debet de jure inveſtientis ſi illud negetur, prout multis deducit Cravett. *conſ.* 124. *Vol.* 1. & in terminis ceſſionis. VVeſenb. *per l. nec creditores.* 10. *C. de pign. act. conſ.* 2. *n.* 75.

X V.

Iuri communi quilibet ſe conformare voluiſſe cenſetur. *l. ſi duo. ff. de acquir. hered.* Bart. & Dd. *in l. heredes mei §. cum ita ff. ad Trebell.* Decian. *reſp.* 1. *n.* 121. *Vol.* 2. Paris. *conſ.* 40 *num.* 34. Regn. Sixtin. 2. *conſ. Marp.* 13. *n.* 26.

X V I.

Iuris auctoritas non eſt in poteſtate judicantium ſicut facti poteſtas. *l. ordine.* 15. *ff. ad municip.* judex enim non poteſt efficere, quin furti damnatum

Bbbbb ſequatur

ſequatur infamia. *l. non poterit.* 63. *ff. de furt.* Weſenb. *in parat. ff. de his qui not. infam. num.* 8.

XVII.

Jus quæſitum fortius eſt, quàm jus quærendum, *l. ſi ita ſcriptum* 45. §. 1. *l. ſi ita ſcripſiſſet.* 46. *ff. de legat.* 2. Brunor. à Sole. *in locis commu-nib. verb. Ius. num.* 21. Ioan. Maria Novar. *quæſt. forenſ. lib.* 2. *q.* 2. *n.* 2. & ideo difficiliùs amittitur. Franc. Molin. *de ritu nupt. lib.* 3. *q.* 67. *n.* 3. & remittitur. *l. fin. C. de acquirend. poſſeſſ. l. qui autem* 6. *in princ. ff. quæ in fraudem. cred.* Surd *conſil.* 351. *num.* 38. vel ab invito aufertur. *l. fin. ff. de pactis. l. id quod noſtrum.* 11. *ff. de regulis iuris.* Thom. de Thomaſſet. *in floribus legum. reg.* 239. Carol. de Graſſis. *de except. except.* 32. *n.* 20. Joan. Maria Novar. *d. lib.* 1. *q.* 14. *n.* 8. *& q.* 20. *num.* 1. *& q.* 100. *num.* 2. Faciliùs enim impeditur jus quærendum, quàm quòd tollatur jus jam quæſitum. [*l. fin. C. de acquir. poſſ. gl. & Dd. in l. ſervus.* 3. *C. de pact. fac. text. in l. quod autem.* 6. *in pr ff. quæ in fraud. cred. l. ſi ſponſus.* 5. §. *ſi maritus.* 1. *de donat. inter vir & uxor.* Conſ. Arg. 1. *conſ.* 91. *num.* 52. *per d. l. ſervus. l.* 1. §. *confertur.* 23. *ff. de collat. bon.*] Alexand. *conſ.* 196. *Viſis. num.* 5. *lib.* 7. quem refert. Card. Tuſch *pract concluſ. tom.* 3 *lit. F. concluſ.* 12. *n.* 7. Surd. *conſil.* 175. *num.* 40. *& conſil.* 519. *n.* 3. *& conſil.* 552. *n.* 9. Gratian. *diſcept. forenſ. tom.* 5. *cap.* 957. *n.* 12. *&* 13. Et jus quærendum facilius remittitur quàm quæſitum. *l. fin. C. de acquir. poſſeſſ.* gloſſ. & Doctores. *in l. ſervus. ff. de pact.* Surd. *conſ.* 351. *num.* 38. [Anton. Gabr. *concl. de jure quæſito non toll. citat. ab* Arnis. 2. *relect. polit.* 6. *ſect.* 1. *num.* 55. Vnde jus quod in ſpe duntaxat eſt quęſitum, pœnitendo, repudiando, & aliendo auferri alii poſſumus, priuſquam illud plenè & perfectè acquiratur. *l.* 3. *ubi* Bart. *poſt gl. ff. de ſerv. export. l.* 1. *ubi* Bald. *C. ſi mancip. ita fuerit.* Hartm. *Piſtor.* 2. *quæſt. pract.* 4. *num.* 32. quod procedit regulariter in his quę ab ipſomet pœnitente vel repudiante aut alienante ad nos debebant pervenire: ſecus enim eſſet in iis, quæ aliunde & ex providentia alterius habere debebamus, pro ut latè examinat. Hartm. Piſtor. *lib.* 2. *obſ.* 4. *n.* 32. *citat. à Goed.* 1. *conſ. Marp.* 27. *n.* 88.]

XVIII.

Juris executio nec metum, nec injuriam infert. *l. nullus videtur.* 55 ubi Dec. & Cagnol. *ff. de regulis Iuris,* Surd. *deciſ.* 21. *n.* 14. *cum ſeqq.* Anton. Gom. *Luſitan. deciſ.* 35. *n.* 1.

XIX. A Iu-

XIX.

A Jure communi concessum frustra precibus impetratur. *l.1.ff. ad municip. l Imperatores.30.ff. de privil. credit.l.* 1. *C.de thesaur. lib.* 10. Surd. *decis.* 173. *num.*18.*& cons.*216. *n.*23.*& cons.*298. *n.*26.Escob.*de ratiocin.cap.*6.*num.*29.*in fine.*Ioseph.Vela.*dissert.forens.dissert.* 1.*n.*28.*& dissert.* 17. *num.* 6.

XX.

Jure dantis confirmato, confirmatur jus accipientis. *l. cum vir.* 42.*ff. de usucap.l.rem alienam.*41.*ff.de pignorat. actionib.* Anton.Gom. *var.tom.*2.*c.*2.*n.*35.*in fine.*[Vnde Ius auctori superveniens confirmare dicitur jus successoris. *l. pen. in fin.ff. de castr. pecul.* Bart. *in l.cum vir. n.* 10.*ff. de Usucap.*eique prodest tam ad agendum quam ad excipiendum. *d l.rem alienam.ubi cōmuniter Dd.de pign.act.*quod tamen axioma in eo demum juris genere, verum est, si acceptor aliquid ab auctore habet, ut si acceptor dominium habeat, id ei confirmatur immutabiliter, si immutabili conditione accepit: mutabiliter, si & ita accepit: vel si pignus & hypotheca sit, id etiam acceptori confirmatur, sed non propterea, quod auctor rei istius factus sit Dominus immutabiliter, potest enim vel hypothecarius nactus videri dominiū, vel qui mutabiliter ab auctore dominium nactus, propterea videri Dominus quoque immutabiliter factus prout declarat. Costal. *in l.* 41. *de pign. act. l. si quis alienam.* 46. *ff. de action. empt. l. cum res.* 5. *C.si res alien. pign. dat.* Vult. 3. *cons. Marp. n.* 238.]

XXI.

Jure dantis resoluto, resolvitur & jus accipientis. *l. lex vectigali.* 31. *ff. de pignorib. l.* 4. §. *si ex duobus.* 2. *ff. de in diem adiect. cap. nuper.*6. *de donat. inter virum & uxor. decis. Pedem.* 156. *num.* 12. Anton. Gom.*var.tom.* 2.*cap.*3.*n.* 8.*in fine.*Bertazol.*de clausul. instrument.clausf.* 15.*gloss.* 2.*num.* 16.D.Barbos. *in l. quia tale. num.* 86. *ad fin. ff. soluto matrimon.* Mari. Antonin. *var. resol. lib.* 2. *resol. fin. casu fin.* Cardin.Tusch. *pract. concl. tom.* 6. *lit. R.concl.* 272. ubi intelligit in iis quæ habent dependentiam successivam, non in iis, quæ in ipso instanti radicantur, & perfectionem habent in se.

XXII.

Jure diverso una eademque res censeri non debet, *l. eum qui ædes. 23. ff. de usucap. cap. cognovimus. 29. 12. quæst. 2. cap. quia circa. 22. de privileg. cap. cum in tua 30. de decim.* Tiraq. *de retractu lign.* §. 1. *gloss.* 18. *num.* 23. & §. 8. *gloss.* 5. *num.* 14. *ante fin. & de nobilit. cap.* 28. *num.* 11. *cum seqq.* Mexi. *in tract taxæ panis, conclus.* 2. *n.* 63. Surd. *de aliment. tit.* 2. *quæst.* 15. *num.* 150. & *seq. & cons.* 152. *n.* 39. Vgolin. *de offic. & potest. Episcopi. c.* 20. §. 10. *n.* 2. Cardin. Tusch. *tom.* 3. *lit.* E. *conclus.* 54. Cevall. *commun. contra commun. tom.* 4. *q.* 899. *n.* 36. Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancellar.* §. 6. *proœm. n.* 64. 69. & *seq. & gloss.* 43 *n.* 160. Ludov. Rodolphin. *var. quæst. lib.* 2. *quæst.* 42. *num.* 48. Narbon. *de appellat. à Vicario ad Episcopum. p.* 1. *n.* 81. Anton. Monach. *Lucen. decis.* 21. *n.* 23. & *decis.* 67. *n.* 9. & *Florent. decis.* 28. *n.* 12. ubi secus ait respectu diversorum, Rot. *decis.* 669. *n.* 3. apud Farinac. *p.* 1. *recent.* Sanctarel. *var. resolut. part.* 1. *quæst.* 26. *n.* 15. Vincent. Carot. *in tract. de patre filiam simpliciter dotante. quæst.* 5. *vers. etsi dicatur.* Stephan. Gratian. *discept. forens. tom.* 5. *cap.* 940. *n.* 8. & 25. Reinoso *observ.* 54. *num.* 7. ubi dicit quod eadem res diversimode censeri potest, ubi concurrunt plures intelligendi formæ. Ioan. Maria Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 13. *n.* 6. Castell. *controvers. lib.* 5. *part.* 2. *cap.* 97. *n.* 29. & *seq. & cap.* 10. *n.* 15. Limita, ut dicebamus, respectu diversorum, quia tunc diverso jure censeri debet. Tiraq. *d. cap.* 28. *n.* 13. Gonzal. *d.* §. 6. *n.* 69. & 70. Menoch. *remed.* 1. *recuper. n.* 36. Mari. Giurba. *in consuet. Messan. cap.* 9. *gloss.* 10. *n.* 5. & *seq.* Vincent. Fusar. *in substit. quæst.* 297. *n.* 24. *cum seqq.* & *n.* 28. Ioan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst.* 37. *n.* 29. Vincent. Carot. *cit. loco. vers. secundo respondetur, qui, in vers. nam primò limitat,* etiam rationabili causa existente, per quam una & eadem res diverso jure censeri potest ex accidenti contingente ex præsumpta legis mente, similive modo, & in vers. tertio, limitat etiam & intelligit, ut una res diverso jure censeri non debeat corporali consideratione, secus intellectuali.

XXIII.

Jure suo qui utitur, nemini facit injuriam, *l. injuriarum.* 13. §. 1. *ff. de injur. l.* 3. §. *is tamen. ff. de libero homine exhib. l. quod Reip.* 33. *ff de injur.*

de iniur. l. fluminum. §. ult. ff. de damno infecto. l. Proculus. 26. ff. eod. tit. l. si donaturus. 9. §. si quis indebitam. 1. ff. de condict. caus. l. si in meo. 21. ff. de aqua pluvia arc. c. cum Eccles. 21. vers. quia, de elect. Cagnol. in l. nemo damnum, num. 2. ff. de regulis iuris. Nav. cons. 32. num. 4 sub tit. de praebend. in antiq. Thom. de Thomass. in floribus legum, reg. 251. Menoch. de praesumpt. lib. 6. praes. 29. Mascard. de probation. conclus. 1051. n. 31. Surd. cons. 374. num. 17. Flamin. Paris. de resignat. benefic. lib 13. quaest. 1. n. 164 Farinac. in praxi crimin. quaest. 105. n. 130. Franc. Leo. in thesauro fori Ecclesiast. p. 2. cap. 3. n. 75. Mari. Antonin. var. resolut. lib. 3. resol. 12. num. 2. Cardin. Tusch. pract. conclus. tom. 4. lit. I. concl. 162. per totam. [nec fraudem committere dicitur. l. merito. 51. ff. pro soc. Dec. in l. nullus. 56. de R. I. & latè cons. 621. num. 3. Wesenb. in cons. 34. num. 20.] Unde juris executio injuriam non continet. l. injuriarum actio. §. is qui inter. ff. de iniur. Roman. cons. 387. In terminis, in princip. [Ius enim suum tueri nemo prohibetur, nec in eo tuendo vim & injuriam inferre censetur. d. l. Proculus. 26. de damn. infect. Goed. cons. 2. num. 13. pag. 13. Unde si emptor, soluto pretio rem emptam venditori subtrahit, furti non tenetur. l. eum qui emit. 14. §. 1. ff. de furt. nec creditores, qui possessionem, non reddita sibi pecunia juxta conventionis Legem ingrediuntur, furti tenebuntur. l. creditor. 3. C. de pignor. neque etiam Vasallus rem per abusivam investituram sibi in feudum concessam apprehendere non prohibetur. arg. l. 48. de acquir. poss. Alvarot. in c. 1. 2. F. 2. Exemplum elegans est in Timoleone Duce Graeciae, cui cum Lamestius homo petulans vadimonium vellet imponere, plures autem concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coercere vellent; Timoleon rogavit omnes, ne id facerent. Nam id ut Lamestio caeterisque liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula: hanc enim speciem libertatis esse si omnibus, quod quisque vellet legibus experiri, liceret. Aemil. Prob. in vita Timoleon. d. c. 5.

Pro declaratione distingue inter jus in re & ad rem, qui ergo jus suum quod habet in re absque judicali auctoritate quaerit, magnoperè delinquit, nemo enim privata auctoritate arguere debet possessionem l. 176. de R. I. cum judicia vel ideò maximè constituta sint, ne quis per semet ipsum potius quàm per judicē jus suum consequatur l. nullus. 14. C. de Iudaeis. Pac. in analu. C. de acquir. poss. n. 6.

Merito itaque is,qui juri publico nititur, & spreto Legum auxilio sibi ipsi jus dicit contra *tot. tit. C. ne quis in sua causa.* temeritatis suæ pœnas luit, & cum vitiosa,jus simul omne suum amittit,ut in simili quoque casu constitutum est. *in l.* 13.*ff. quod met. caus. l.6.& seq. C. unde vi.*

XXIV.

Jure ejus uti debet, qui in jus succedit alterius. *l. si aquaductus.* 47.*ff. de contrab. empt. cap. is qui in jus. de regul. juris, lib.* 6. Rebuff.*in tract. nominat. q.*8.*n.*12. *cum seqq.* Aloys. Ricc. *in collect. decis. p.* 5.*collect.* 1784.Gonzal. *ad reg.* 8. *Cancell. gloss.*15.§.1.*n.*79.Monet. *in tract. de decimis,cap.* 8. *quæst.* 4. *n.* 50.

XXV.

Jure quod expressè sancitum non reperitur, non est superstitiosis inventionibus præsumendum, *l. si verò.* 64. §. *de viro.* 9. *ff. soluto matrim. cap. consuluisti.* 202.*quæst.*5.Surd. *de aliment. tit.* 1.*quæst.* 44.*n.* 2. *& decis.*87. *& decis.* 255. *n.* 2.*& cons.* 158. *n.* 13. *& cons.* 308. *n.*3.

XXVI.

Jus metimur ex persona Actoris, non ex persona rei, Surd. *de aliment. tit.*6.*quæst.* 4.*n.*9.*& cons.*150. *num.* 89.[sicut etiam metimur secundum potestatem concedentis. *l.*1. *C. si pign. pign. dat.* Alex. *in l.* 1.*col.* 11.*ff. solut. matr.*Conf. Arg.1. *cons.* 7. *num.* 34.] Card. Tusch. *tom.*1. *lit. A. concl.* 117. *num.* 13. ubi *num.* 14. subdit, procedere etiam respectu qualitatis,quæ fundat intentionem agentis, quia si non est probata,Reus absolvitur. Vide *suprà lib.*1.*c.*24.*ax.*7.*vers. ratio.*

XXVII.

Jus suum cedens,vel renuntians non habet amplius regressum ad illud. *l. quæritur.* 14. §. *si venditor.* 9. *ff. de ædilit. edicto. l. si maritus.* 15. §.*si negaverit.*5. *ff. de adulter. l.* 1. §. *qui semel.* 6. *ff. de success. edicto,* Dec. *cons.* 389. *Visa longa, num.* 10. Roman. *cons.* 369. *Circa primum. num.* 16. Afflict.*decis.*220. *n.* 19. Ias. *consil.* 133. *in princip. lib.*4. Cravet. *cons.* 74. *n.* 4. *& cons.*166. *n.*6.*& cons.*191.*n.*3. Vbi ait, quod tali agenti ex jure quod cessit, potest excipi. Amice jura tua cessisti alteri,tibi non com-

non competit actio, Roland. à Valle *conf. 95. n. 13. lib. 1. & conf. 57. n. 12. cum seqq. lib. 3.* ubi dicit, quod procedit Axioma, sive renunciet expresè, sive tacitè. Ambrosin. Perut. *decis. 3. n. 6.* Limita tamen in eo, qui cessit, vel renunciavit juri suo ex causa certa, vel sub conditione, quia causa non impleta, vel conditione non purificata revertitur ad jura sua, Cravet. *conf. 127. num. 13.*

XXVIII.

Juri suo quilibet renunciare potest. *l. si quis in conscribendo. 40. C. de Episcop. & cleric. l. pen. C. de pactis. cap. tuis. 39. vers. nisi. de testib. cap. ad Apostolicam. 16. de Regularib. cap. de terra. 6. de privil.* Tiraq. *de jure primog. quaest. 24. n. 4. cum seqq.* Socin *reg. 8.* Vital. de Camban. *in tract. clausul. pag. 203. n. 5.* Thom. de Thomasset. *in floribus legum. reg. 58.* D. Barbos. *in l. alia §. eleganter. n. 12. cum seqq. ff. soluto matrim.* Morla. *in emporio Iuris civilis. tit. 10. de locato, quaest. 2. num. 12.* Azori. *Instit. moral. p. 1. lib. 5. cap. 22. quaest. 10.* Card. Tusch. *tom. 6. lit. R. concl. 170. cum seq.* Ioan. Franc. Leo. *in thesauro fori. Ecclesiast. p. 2. c. 7. n. 49.* Hieron. Fernandez de Ottero *in interpr. cap. 1. de ordine cognit. n. 27.* Soar. *de legib. lib. 8. cap. 33. per totum* Card. Tusch. *tom. 6. lit. R. concl. 170.* Octav. Glorit. *resp. 1. p. 3. n. 42.*

Intellige procedere in iis, quae singulorum privatam respiciunt utilitatem, non ita si publicam offendat renunciatio, juxta text, *in l. jus publicum. 38. ff. de pactis & in l. 2. §. sed quia veremur. 4. C. de iureiur. propter cal. & in cap. si diligenti. 12. de foro comp.* Fortun. *in l. 1. §. huius studii, à n. 9. ff. de iustit. & iure*, Cou. *in cap. quamvis pactum. p. 2. §. 1. n. 5. & 6.* Gutier. *de iurament. confirm. p. 1. cap. 1. à num. 2. & cap. 16. n. 50.* Alexand. Turam *de legibus. p. 2. cap. 6. à n. 2.* D. Barbos. *in l. 1. p. 1. n. 63. ff. soluto matrim. & in d. § eleganter. à n. 14. cum seqq.* Soar. *d. lib. 8. cap. 6. à princip.* Noyarr. *in tract. de finib. hum. actu. num. 29.* Armendar. *in proœm. addit. ad recopil. legum Navarrae. num. 23.* Verùm ut clarius pateat haec resolutio, sic distinguendum credo: vel enim lex, seu privilegium respicit utilitatem alicuius communitatis, aut Ordinis, quia scilicet in favorem totius communitatis, aut Ordinis totius concessum est, ut in privilegio fori clericis concesso, ne ad forum saeculare trahantur, ut declarat Pontifex. *in d. c. si diligenti de jud.* inde meritò inferens, singulos clericos tali privilegio renũciare non posse,

posse, & ratio est manifesta, quia licèt privatum jus ex singulorum pendeat voluntate, non ita illud, quod respicit totam communitaté, & quia quælibet privatorum dispositio alteri tertio nocere non potest. *c. non debet. 23. de regulis Iuris. lib. 6. cap. quamvis. pactum, de pactis, eod. lib.* cum similibus. Huc etiam pertinent exempla, quæ ponit Iureconsf. *in d. §. huius studij.* Aut verò privilegium conceditur singularibus & privatis personis, & subdistingue; vel enim principaliter respexit earum favorem, & secundariò bonum publicum, quatenus scilicet lex, vel Princeps rectè disponendo res privatorum, intendit etiam communem utilitatem, quæ resultat ex eo, quod civitas, seu Regnum opibus abundet, & cives habeat locupletes, & in hoc casu procedit hoc Axioma, quod iis, quæ pro se introducta sunt (si aliud non obstet) quilibet renuntiare potest, nec attenditur utilitas Reip. secundaria, & minus principalis, juxta *reg. l. 1.* ibi, *prima enim ratio, ff. de auctor. tutor.* & in simili de præjudicio tertii minus principali, notat. *gloss. ult. in d. c. quamvis pactum*, recepta, ex multis, de quibus Cou. *p. 3. §. 3. num. 7.* & optimis exemplis explicat Sanchez. *in præcepta Decalogi, tom. 1. lib. 3. c. 9. n. 31. & 39.* Vel lex, aut privilegium disponendo de privatorum bonis, non respicit principaliter eorum privatum favorem, sed publicam utilitatem, quia non tam civium utilitati consulit, quàm publico incommodo, ut contingit in juramento calumniæ, juxta *d. §. quia veremur*, & in aliis, in quibus lex principaliter litibus, aut fraudibus obviare intendit, juxta reg. text. *in l. properandum. 13. C. de iudic. cap. finem litibus. 5. de dolo & contum. l. 1. ff. de usucap.* Atque ita hanc esse communem Doctorum sententiam post Abb. Felin. & alios *in d. cap. si diligenti*, testatur. D. Barbosa. *d. p. 1. num. 64.* quibus adde Cujac. *ad tit. C. de sponsal.* Card. Tusch. *tom. 4. lit. l. conclus. 511. num.* 28. Soar. *de legib. lib. 8. cap. 6. in princ.*

XXIX.

Juris plus nemo in alium transferre potest, quam in se habeat, Vide *infrà. Lib. 12. cap. Nemo.*

Cap. XCVI.
Jus Naturale, Gentium.

Axioma I.

Ius naturale est immutabile. *§. pen. & ibi.* Bocer. *in Comment. Inst. d. 1. N. G. & C. l. 2.*

G. & C. l. 2. §. fin. ff. de Vsufr. ear. rer. quæ usu consum. §. ult. Inst. de legit. agnat. tutel. ratio quia & eius causa h. e. natura & naturalis ratio est immutabilis, mutari ergo in totum multo minus tolli potest. *l. 8 ff. de cap. minut. arg. l. 6. C. de servit. & aq.* Exempli causa defensio sui corporis est juris naturalis, à nullo itaque Principe nullaque constitutione abrogari, nec ulla Senatus auctoritas interdicere aut tollere potest. Angel. de Clavas. *in casib. conscient. verb. defensio. num* 1. Vnde & jus hoc naturale indispensabile vocatur. *c. 1. & seq. distinct.* 13. Besold. 1, *polit. cap. 2. num* 38. adeo ut ne eius pars quidem tolli possit, quod dispensare vocant quidam. Gratian. *in pr. dist. 5 & in fin. dist. 6 utrobique. gl. & in cap. cum tanto. verb. naturali. de consuet.* quia totum est immutabile. *d. l. 8 ff. de cap. dimin.* Petr. Ravenn. *de consuet. sect. 3. num. 9.* & nihil aliud est quam recta ratio & fundamentum virtutum, quicquid igitur fit contra illud, vitiosum est & contra rectam rationem, quia si unum contrariorum est bonum, alterum relinquitur esse malum. *c. hospitiolum. distinct.* 32. quod vero tale est nulla ratione defendi vel subsistere potest. Mynf. 5. *obs.* 97. *vid.* Arnis. *lib. 2. de Majest. cap. 3. num.* 10.

Amplia quod etiam in jure divino hæc immutabilitas locum inveniat. Etiamsi enim Princeps & consuetudo sæpissime illud ex causa, quotiescunque ratio naturalis veluti propter publicam utilitatem limitare & distinguere possit ut post Abb. et alios refert Curt. *in fin. vers. prima est conclusio. de consuetud.* dum enim Dd. potestatem limitandi Leges divinas Majestati concedunt, id semper addunt si causa probabilis id exigat. Gratian. *in c. dispensationes.* 16. *& c. talis.* 17. 1 *q.* 7. Soto. 1. *de just. & jur. q. 7. art. 3. gl. in l. fin. C. si contr. jus.* Mynf. 5. *obs.* 97. Arnis. *lib. 2. de Majest. c. 3. num.* 5. atque sic ex sententia Canonistarum Pontifici potestatem declarandi, non vero dispensandi de eo relinquunt. *Vid gl in c. non est. verb. auctoritate de vot. gl. in c. quanto. verb. absolvi. de jurejur & in c. proposuit verb. dispensare. de conceß. præb.* Iac. Almain. *in tr. de potest. Eccles. cap* 13. Covar. *de matrim. p. 2. c. 6. §. 9. n.* 10. tollere tamen hoc non poterint. Injurius enim est in Deum sive Papa sive Imperator vel Princeps qui illud in totum tollere vellet, cum inferior jura superioris violare non possit. *Clem. Romani. 2. in pr. de Elect. cap. cum inferior. 16. ibique. gl. verb. ligare. de Major. & obed.* Declara axioma, quod intelligendum sit de ipsis principiis & genere juris naturalis, secus in speciebus: ipsum enim genus totum tolli & mutari nunquam potest. Species verò in subjectis individuis ex justa & idoneâ causa si non funditus tolli, minui tamen & temperari potest. Menoch. 1. *cons.* 100. *num.* 105. Donell. 1. *comm. jur. civil cap.* 12 *pag.* 29. Bocer *ad d. §. pen. Inst. de I. N. G. & C & ibi* Locam. *in not* Regner. Sixtin. 2. *cons. Marp.* 9. *num.* 108. Aliter declarat Ampl. Dn. D. Biceius. *in præloq. rerum quotid. disp.* 1. *num* 43. ubi dicit quod immutabilitas ista intelligenda sit de iis, quæ revera jura h. e. præcepta seu vetita sunt *fac. l. 7 ff. de LL. §.* 10. ibi: *in legis necessitatem. Inst. de testam. ordin.* non verò de iis, quæ perinde seu permissa & libera sunt, hæc enim mutari & alio modo per Legislatorem constitui, ideoq; prohiberi vel in necessitatem quandam redigi posse exemplum manifestum venationis subditis interdictæ & alia multa ostendunt. vid. & C. Arg. *lib. 41. tit. 1. th. 12. num. 3.*

II.

Non omne, quod rationem naturalem habet, juris est naturalis, nisi suam quoque formam & esse ab eo jure habeat. *l. jus civile 6. l. omnes populi. ff. de de Iust. & jur.* Goedd. 2. *cons. Marp.* 28 *num.* 115.

III.

Ius gentium facto Principis est potentius. *arg. l. sunt quidam.* 17. *ff. de pæn.* Dd. *in l. Gallus §. quid si tantum. ff. de liber. & posthum.* Decian. *resp.* 123. *num* 72. Curt. sen 1. *cons.* 56. *num.* 8. *per §. naturalia. Inst. de I. N. G. C.* Idemque etiam dicitur esse dignius, prout ex ordine rubricæ probat. Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de action. num.* 41. vid. Regn. Sixt. 2. *cons. Marpurg.* 14. *num.* 110.

CAP. XCVII.
Jus Civile.

Axioma I.

Ius civile est mutabile, *§. naturalia. Inst. de I. N. G. C.* quod tum novo contrario jure civili tolli & abrogari, tum ratione juris civilis in subjectis negotiis corrumpi potest. *§. ult. Institul. de legit. agnat. tutel.* Bocer. *in Comment. ad d. §. naturalia. num.* 5. Ius enim hoc consistit in arbitrio Principis. Bartolus *in l. fin.* 9 *Cod. sen t. rescind. non poss.* Felinus *in cap. quæ in Ecclesia, num.* 48. & Andr. ab Exea *num.* 147. *de pact.* Mynf. 5. *observ.* 97. Arnis. 1. *de Maiest. cap.* 3. *num.* 7. id quod reprehensibile judicati non debet, quippe cum non ut res divinæ perfectissimæ sunt, sic & humani juris conditio, quæ semper in infinitum decurrit, & nihil in eo est, quod perpetuò stare possit, eò quod multas formas edere natura novas deproperet, *l 2 § sed quia* 18. *C de Vet. jur enucl. & Novell.* 74. *in princip.* diversique eventus, diversa gignant consilia & remedia suggerant, *l. 1 in princ. ff. de Ventr. inspic.* meritoque ob evidentem novam civium utilitatem & novum jus condatur, *l. 2. ff. de const. Princ. & §. 1. ibi utilissimum. Inst. de Codicill.*

II.

De jure civili quando quid definitum est, non autem de jure Canonico, standum est juri civili, etiam in foro Canonico, *cap. 1. de oper. nov. nunc.* Barbat. *in extravag ad reprimendum Verb. per edictum. n.* 2. Socinus sen. *cons.* 3 *col.* 6. *lib.* 1 Nevizan. *lib.* 2. *sylv. Nupt. num.* 69. quia Canones non dedignantur sacras Leges imitari, *d. cap. 1. de op. nov. nunc. c. super specul.* 28. *de privileg.* unde & opera danda, ut jus Canonicum cum jure civili quoad id fieri potest concilietur, *cap. eum expediat* 29. *de Elect. in* 6. Regnerus Sixtin. 2. *cons. Marp.* 9 *num.* 8.

Quod Axioma intellige maximè procedere, quando differentiæ ratio assignari inter jus utrumque non possit, alias enim secus erit. Dec. *in l. edita. num* 1.

num. 1. *C. de edend.* Rebuff. *in tract. de nominat. quæst.* 5. *Principali. num* 16. Menoch. 2. *arbitr. jud. cas.* 185. *num.* 12. Hinc vice versa quando quid de jure civili sit dubium, quod definitum de Iure Canonico, sequendam esse decisionem Iuris Canonici in utroque foro, tam seculari quam Ecclesiastico, *post gloss. in cap. per venerabilem §. rationibus. verb. venies, qui fil. sint legit. per c.* 1. & 2. *de jurejur. in* 6. tradunt Wesenb. 1. *cons.* 1. *num.* 20. Blanc. *de compromiss. quæst.* 2. *num* 47. *Corset. indag. lib.* 2. *cap.* 6. Gail. 2. *observ.* 121. *num.* 5. Vult. 3. *consil. Marpurg.* 29. *num.* 59. Mynſ. 1. *observ.* 41. quocirca Ius Canonicum, quoad ea, quæ immediatè sunt spiritualia, & ad sui defensionem spectant, non autem quoad temporalia, quæ ex spiritualibus proveniunt, si Ius ipsum Cæsareum aliter de iis statuat, observandum esse respondit, Menoch. *cons.* 580. *num.* 5. & 6 inde videmus in contrahendis matrimoniis sæpe gradus computari secundum Ius Canonicum, cùm tamen computatio ea quoad successionem, non attendatur procedere, & in legitimatione per subsequens matrimonium, quoad filiorum legitimationem, non verò quoad successionem, refert Menoch. *d. loc. ubi vid.*

CAP. XCIX.

Jus Feudale.

In Iure feudali quandoquid non reperitur decisum, regulariter standum est juri civili, *cap.* 1. *de feud. cognit.* Bald. *in cap.* 1. *§. præterea.* & *ibi* Præpositus *num* 9. *de prohib. feud. alien. per Frider.* Alex. *cons.* 55. *colum.* 4. *lib.* 4. & *cons.* 5. *col.* 2. *lib.* 5. Hartm. Pistor. 1. *quæst.* 15. *num.* 76. quod in causis feudalibus deficiente constitutione feudali recurrendum sit ad id, quod juri communi decisum est. Curtius jun. *in tr. feud. p.* 1. *quæst.* 4. *in princ. num.* 1. Zas. *in Epit. feud. part.* 7. *num.* 6.

CAP. C.

Jus publicum.

Axioma I.

A qua persona jus publicum universum removet, ab eadem removet etiam omnes eius partes, *l. si Titio* 22. *in princ. ff. quand. dies legat. l. si quis eum totum* 7. *ff. de Exception. rei judic.* Oldendorpius *lib.* 2. *consil. Marpurg.* 5. *num.* 98.

II.

Ius publicum pactis privatorum non immutatur, *vide infra lib. XIV. cap. pactum.*

Cap. CI.

Jus strictum & summum.

Summum jus, summa injuria, Cic. *lib.* 1. *offic.* Cuiac. *l.* 3. *qq. Papin. ad l* 8. *de collat.* Vnde Iurisconsultus jubetur esse studiosus æquitatis, *l. hac lege* 8. *C. de pact. convent.* & sub juris (scilicet stricti & subtilis) auctoritate sæpe perniciosè errari ait ICtus *in l.* 91. *§. sequitur* 3. *de verbor. oblig. conf. l.* 51. *§.* 2. *ad Leg. Aquil.* quam allegat Iohan. Oldendorp. 1. *conf. Marp.* 3. *num.* 3. *vid. infr. lib.* 17. *cap. Subtilitas.*

Cap. CII.

Justitia, Justus, Justum.

Axioma I.

Iustitia æqualiter observari debet erga magnos & parvos, *cap. novit* 3. *de judic.* Ludovicus Gomez *ad §. ex maleficiis. Inst. de act. num.* 9. Fundamentum enim eius collocatum est in constantia voluntatis perpetuæ, Pacian. *conf.* 149. *num.* 65. Vnde & eam in Principe semper præsumi, *ex cap. si quando* 5. *de rescript.* refert, & exemplis justitiæ de Rege Antiocho & Imp. Anastasio illustrat, Gail. 2. *observat.* 58. *num.* 10. *cum seq.* Iustitiæ siquidem bona non sunt venalia, nec æstimationem etiam ea recipit, Menoch. 2. *arb. judic. cas.* 342. *num.* 21. Vnde & Iustitiæ (quæ aliàs gratuita esse debet) mercedem quærere, injustissimum esse, dicit M. Tullius *lib.* 1. *de Legib.* facilè enim ea auro venditur, nec suam culpam quis pertimescit, cùm sperat posse redimi. Ludov. Rom. *sing.* 119. *n.* 1. imò pauci reperiuntur, qui pro justitia, virtute & veritate egeni agant. Vn de is Deum tentare dicitur, si salem sapientiæ non habet, sine quo est insulsus, si salem conscientiæ profundit, sine quo diabolicus existit, & conscientiam ipse suam proximique charitatem defraudat, quando loculis aliorum inhiat, & marsupia exinanire studet, de munere accepto rectè se judicaturum persuadet, Kœpen. 2. *observ.* 137. *num.* 4. hinc si Princeps justitiæ fines & terminos extēdit, contra ordinationem Dei peccare, & Principis nomine indignum esse, *ex cap. scelus* 21. 2. *quæst.* 1. deducit Afflict. *in cap.* 1. *§ similiter potest. num.* 15. *de Capitan. qui cur.* 2. *feud.* 51. pulchrè hac de re Claudianus ad Honorium:

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,
Occurrat, mentem domet respectus honesti.

Quare etiamsi potestas Principis dicatur supra, intra fines tamen justitiæ eam conclusam remanere debere suadet, Zasius *in l.* 2. *verb. ratum. ff. de origine juris*, quanto enim immensior Principis potestas, tanto magis justitiam & æquitatem colere, & colendam præscribere debet. Gail. *lib.* 2. *observat.* 56. *num.* 12.

Qui

II.

Qui nimis justus est, plerumque in justitia sua perit, *gloss. in cap. nisi cum pridem* 10. *verb. elicit. extr. de renunc. fac. text. in cap. serpens* 47. *dist.* 1. *de pœnitent.* Pacian. *cons.* 33. *num.* 88.

III.

Iusto non adversabitur quicquam malignum, *l. inter claras* 8. *C. de summa Trinit. cap. qui rectè* 66. *cap. injustum* 89. 11. *quæst.* 3. *cap. omnis quæ justè* 10. *distinct.* 45. Speculat. *libr.* 1. *part.* 4. *de advocat.* §. *hic dicendum. num.* 12.

IV.

Iustum quod est, vel justum esse putamus, id justè nobis etiam est persequendum. *Deut.* 16. v. 20. Carpz. *p.* 3 *q. crim.* 107. *num.* 67.

CAP. CIII. & ult.

Juventus, Juvenis.

Axioma I.

Non expectanda ætas in eo, qui fulget virtutibus & moribus pollet. Valer. *apud Vopisc. in Probo.* Vnde ab eximia ætate expectandum non esse progressum ætatis dixit M. Tullius *in* 5. *Philip.* quod etiam notatur *in l. pen.* §. 1. *de Decur.* ibi: *& dignitas certa spem eius honoris id faceret, ut Princeps indulgere posset,* Cuiac. *in Papin. ad l.* 1. *Resp. in l.* 6. §. 1. *de decur.*

II.

Iuvenes tractabiliores senibus, & ad quosvis servitium aptiores, *l.* 37. *ff. de ædilit. edict.* quia in iis solent esse sensus acutiores, & ad capiendum velociores, *gloss. in l. Gallus* 29. *in princ. ff. de liber. & posth.* Panormitan. *in cap. quoties* 5. *in tert. notab. de testib.*

III.

Iuvenili ætate facile quid condonamus, *Vide supra lib.* 1. *cap. Aetas.*

Finis Libri noni.

LIBER DECIMUS.

CAP. I.

De Labore.

Axiom. I.

LAbor omnis optat præmium, & operarius dignus est suâ mercede, *cap. quicúnque* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. cùm secundum* 16. *extr. de prabend. gloss. in cap. fin. verb. laborem* 7. *quæst.* 1. & *cap. charitatem* 12. *quæst.* 2. Pacian. *conf.* 153. *num.* 27. Dictat enim ratio naturalis, ne quis fraudetur suis laboribus, sed ut præcipuum sibi habeat, quod sua industria suoq; sudore lucratur: cum æquum non sit, ut alius eâ in re fruatur commodo, in qua non laboravit, *l. jure succursum* 6. *§. si pater* 1. *ff. de jur. dot. l. rescriptum* 12. *§.* 1. *ff. de distract. pign.* Regner. Sixtin. 2. *cons. Marpurg.* 14. *num.* 170. seu potius justum, ut unicuique labor suus proficiat. Cassiodorus *lib.* 2. *Var. Epist.* 33. Adde Aristot. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. Vlpian. *in l.* 1. *§. ult. de aq. pluv. arcend.* Hyppolit. à Collib. *ad l.* 10. *de Reg. Iur.* imò & æquitati consonum, quod qui magis laborat, magis etiam illi tribuatur. *l.* 1. *Cod. de Consulib. cap. miramur* 5. *circ. fin.* 61. *distinct. cap. jus militare* 10. 1. *dist. cap. sacerdos* 9. 1. *quæst.* 2. Speculat. *in tit. de estat. num.* 5. *vers. porro. col.* 2. Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Instit. de action. num.* 3. Vnde & laborum nostrorum fructus ad alios transferri luctuosum esse, Imp. *in §.* 1. *Instit. per quas personas cuiq; acquir.* dixit.

II.

Cessante labore cessare debet & præmium laboris, *l. Seio* 10. *in princ. de ann. legat.*

Declara hanc regulam, quod vera sit, si labor cesset ob defectum personæ, quæ fortè mortua sit, vide Carpzov. *part.* 2. *const.* 6 *defin.* 17. *num.* 9. item si desidia personæ cessaverit, unde qui cessavit, amittit beneficium, vide *supra lib.* 2. *cap.* 5. *de Benefic. axiom. ult.* non autem procedat in bene emeritis & veteranis.

III.

In laboribus, operis exigendis valetudinis & honestatis est habenda ratio, *l.* 26. *de oper. libert.*

CAP.

Cap. II.
De Læsione.

Axioma I.

Læsus enormiter nunquam is dicitur, qui in læsionem consentit, Ang *in d. §. incip. duo litigantes. per cap. scienter. de reg. jur.* allegatus ab Imol. *in cap. Quinta Vallis. num.* 46. *de jurejur.* Wesenb. 1. *cons.*23. *num.*49. Cravet. *cons.*192. *num.*1. *cons.*114. *num.*12.

II.

Læsio ex judicio sortis vel fortunæ proveniens non retractatur. Gomez *in suis resolut. de contract. cap.*14. *num.*4. *Vers. nono infertur.* Bald, *in l. aut Prætor. ff. de minor.* Ant. Pinel. *ad l.* 2. *C. de rescind. Vendit. cap.* 1. *num.*6. Marant. *de ord. jud. part.* 6. *num.* 247. Philip. Matth. 1. *cons. Marpurg.* 32. *num.* 34. Non enim læsio est considerabilis, quando eventus, qui se habere posset ad incommodum vel commodum, dubius esset. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater puellæ* 12. *Cod. de inoff. testam.* cùm nemo videatur lædi, ubi casus fortuiti par in utramque partem est ratio, Cravett. *cons.* 598. *num.* 10. Cons. Arg. 1. *cons.*65 *num.*16. Unde & in dubio læsionem nunquam præsumi patescit, *ex l. si circumscripta* 6. *C. solut matrim. dos quem. pet.* ubi mulier dicens se deceptam esse in æstimatione rerum dotalium, deceptionem probare debet. *idem not. gloss. in l. si res. §. si mulier. ff. de jur. dot.* vide Gozad. *cons.*44. *num.*8. Cephal. *cons.*3. *in fin.* Port. *cons.*169. *num.*6. Alex. *cons.*92. *num.*28. *Vol.*6. Rolandus à Valle *cons.*10. *num* 9. & *cons.*28. *num.*27. *Volum.*4. Ruin. *cons.*129. *num.* 39. *Vol.* 1. Natt. *cons.*650. *num.*8. *Vol.*4. Paris. *cons.*96. *num.* 67. *Vol.* 1. neque etiam admitti debere ad læsionem probandam eum, contra quem præsumptio juris militat, post Iohan. Andr. *in cap.* 1. *in fin. de pact. num.*6. Alex. *cons.* 240. *num.*10. *Vol.*6 Ruin. *cons.*35. *num.*37. notat Alciat. *de præsumpt. in princ. p.* 2. *num.* 24. *in fin* quare nec læsum censeri in actu, cui boni viri & graves interfuerunt, cum horum præsentia omnem deceptionem excludat, dicunt Bald. *in l.* 35 *C. de transact.* Alex. *in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. sol. matr.* Alciat. *de præsumt. reg.* 1. *præs.*21. *n.*1. Angel. *in §. quadrupli. n.*11. *Inst. de Act.*

III.

Ex læsione enormi semper dolus præsumitur, *l. omnes* 17. *§. Lucius* 1. *ff. quæ in fraud cred. l. si superstite* 5. *C. de dol.* Gail. 1. *obser.*7 *num.*12. Carpzov. *cum alleg. decis.* 86. *num.* 14. læsionem enim enormissimam habere in se dolum re ipsa & iniquitatem quam æquiparari dolo ex proposito cum Covarruv. 2. *Var. resolut. cap.* 4. *num.* 5. affirmat Honthem. 2. *de art. Notar. c.* 29. *num.* 87. cum quando læsio enormissima apparet omnis præsumptio bona, quæ ex judicis præsentia oriri solet, cessare dicatur, Ruin. *cons.*170. *num.*17. *Vol.* 1.

Vol. 1. Boët. *decis.* 1 *legal.* 100. *num.* 9. Vult. 2. *cons. Marpurg* 29. *num.* 140. Hinc læsio enormis metum in actu intervenisse præsumi facit Bursatus *in Verb. læsio* Honthem. 2. *de art. Notar. cap.* 29. *num.* 87. dicitur etiam arguere ignorantiam justi valoris rei renunciatæ, & quod de ipsa renuncians consequi potuisset, nisi renunciasset, Glossa & Bartol. *in l.* 2. *C. de rescind. Vendit.* Ant. Butr. *cons.* 51. *in fin.* & quidem in facto proprio, Decius *cons.* 583. *num.* 3. juramento etiam interveniente, Corn. *cons.* 250. *Vol.* 4: Vult. 2. *cons. Marpurg. num.* 29. *Vol.* 106. Inde & hæc enormis læsio in omni generalitate verborum excipitur, *l. si libertus* 44. *de oper. libert. l. creditor* 60. *§. Lucius* 4. *mand. l* 3. *C. de dot. promiss.* Roman. *cons.* 91. *Viso themate. num.* 3. & *ibi* Mandos. *in addit. Verb. intelligitur.* Pantschm 1. *quæst. pract.* 11. *n.* 10.

Limita 1, non procedere in læsione modica cum hoc in casu petraiò quis restituatur. Speculat. *tit. de rest. in integr. §.* 1. *num.* 37. & *in §. ult. n.* 3. *per l. scio* 4. *ff. de restit. in integr.* Cons. Arg. 1. *cons.* 67. *num.* 22. vel si actus adessent reiterati, utpote in quibus remedium *L* 2. *C. de rescind. Vend.* cessare dicitur Paul. *cons.* 383. *col.* 2. *ad fin. Vol.* 2. Alex. *cons.* 133. *col.* 3. & *cons.* 147. *Vol.* 5. Decius *cons.* 181. *col.* 3. & *cons.* 216. *col. ult. Vers.* & *præsertim. ista conclusio.* Cravett, *cons.* 114. *num.* 18. Philippus Matth. 2. *consil. Marpurg* 32. *num.* 36. quæ autem modica vel enormis hoc arbitrio boni viri determinatur. Glossa *in §. pretium. Instit. de Empt.* Decius *cons.* 29. *Iuridicum.* Baldus *in l. cum autem. de arbitr.* Pantschman. 1. *quæst.* 2. *num.* 20. vide & Mynf. 5. *observ.* 60.

Cap. III.
De Lætitia.

Lætitiam populi submoveri Imperatores non patiuntur, *l.* 4. *C. de pagan.* modo scilicet abstrahatur omnis superstitio & impietas, *dict. l.* 4.. quin imò Imperatores eandem conservare & ad quietem popularium ac bene gubernandam Rempublicam pertinere arbitrati sunt, faciunt huc loca, quæ non sine singulari cura congessit Lipsius *in suis politic. lib.* 4. *cap.* 8. & Dn. Bernegger. *ad Tacit. Germ. quæst.* 96.

Cap. IV.
De Lascivia.

Lascivia culpa est & plerunque lata, *l. penult. ff. de Vi bon. rapt.* ideoque etiam coercetur. quod aliàs malè fieret, si nec culpa esset. Sic coërcetur miles per vinum aut lasciviam lapsus, *l. omne* 6. *§. penult. de re milit.* sic qui lascivia fugat armentum tenetur actione in factum, *§. interdum* 11. *Inst. de obligat. quæ ex delict.* denique coercetur, qui per lasciviam causam mortis alteri præbuit. *l.* 4. *§.* 1. *de sicar.* Adde Cujacium *tract.* 8. *ad African. in l.* 35. *locat.*

Cap.

Cap. V.

Laus, Laus propria.

Axioma I.

Proprio laus fordet in ore.

Vulgatum hoc est proverbium, quod & Iurisconsulti suum fecerunt, *in notis ad l. observare 4. §.3. de offic. Proconf.*

Verum limitationem hoc verbum recipit, *ex proœm. Inst. in princ.* ibi: *pius, felix, victor*, ut propria laus feratur, quoties non vanæ jactantiæ, sed defensioni vel exemplo tribuitur, *in notis ad l.4 §.3. & l 7. de offic. Proconf.* ubi Colleg. Argent. *thes.5 §.4. inst. quibus modis jus patria potest. solv. § item Roma 15. Institut. de excusat. tutor. l. 8. Cod. de metat. l. 6. Cod. de profess. & Medic.*

II.

Non oportet laudando alterius augere malitiam, *l.1. § 4 de serv. corrupt.* Cujac. *ad Edict. Pauli l. 2 & seqq. d.t.* Vnde & laudator maligni propositi tenetur, *d. §.4. vid. supr. lib. III. tit. commendatio.*

Cap. VI.

De Lectione.

Legimus aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non ut teneamus, sed ut repudiemus, *cap. legimus 9. distinct. 37. l. un. §. 2. 9. C. de Caduc. toll.* vid. Osterm. *ad §.1. Inst. de testam. ord.*

Cap. VII.

De Legato.

Axioma I.

Legatum non est de numero commerciorum, *l. 41. §. 5. ff. de legat. 1.* quia id non nisi ob amicitiam vel ob meritum fieri solet. *l. 9. ff. pro soc.* Conf. Arg. 1. *cons. 84. num. 102.*

Intellige verum in terminis commercii promercalis & negotiationis, quæstuosæ, *l. legatis 65. in princ. ff. de legat. 3.* negotiatio enim hoc respectu non aptè dicetur: *d. l. 41. §. 5 de legat. 1.* secus si sermo sit de commercio gratitudinis, quæ est consuetudinis & vicissitudinis amicæ, tunc enim legatum causam commercii habere refert, *post Imol. num. 12.* Zas. *ad d. l. 41. §. 5. d. t. n. 6. vid. & gl. in l. Marcellus de don. int. vir. & uxor.*

posse,& ratio est manifesta, quia licèt privatum jus ex singulorum pendeat voluntate, non ita illud, quod respicit totam communitatẽ, & quia quælibet privatorum dispositio alteri tertio nocere non potest. *c. non debet.* 23. *de regulis iuris, lib.* 6. *cap. quamvis. pactum, de pactis, eod. lib.* cum similibus. Huc etiam pertinent exempla, quæ ponit Iureconsf. *in d.§. huius studij.* Aut verò privilegium conceditur singularibus & privatis personis, & subdistingue; vel enim principaliter respexit earum favorem, & secundariò bonum publicum, quatenus scilicet lex, vel Princeps rectè disponendo res privatorum, intendit etiam communem utilitatem, quæ resultat ex eo, quod civitas, seu Regnum opibus abundet, & cives habeat locupletes, & in hoc casu procedit hoc Axioma, quod iis, quæ pro se introducta sunt (si aliud non obstet) quilibet renuntiare potest, nec attenditur utilitas Reip. secundaria, & minus principalis, juxta *reg. l.* 1. ibi, *prima enim ratio, ff. de auctor. tutor.* & in simili de præjudicio tertii minus principali, notat. *gloss. ult. in d. c. quamvis pactum*. recepta, ex multis, de quibus Cou. *p.* 3. §. 3. *num.* 7. & optimis exemplis explicat Sanchez. *in precepta Decalogi, tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 9. *n.* 31. *&* 39. Vel lex, aut privilegium disponendo de privatorum bonis, non respicit principaliter eorum privatum favorem, sed publicam utilitatem, quia non tam civium utilitati consulit, quàm publico incommodo, ut contingit in juramento calumniæ, juxta *d.* §. *quia veremur*, & in aliis, in quibus lex principaliter litibus, aut fraudibus obviare intendit, juxta reg. text. *in l. properandum.* 13. *C. de iudic. cap. finem litibus.* 5. *de dolo & contum. l.* 1. *ff. de usucap.* Atque ita hanc esse communem Doctorum sententiam post Abb. Felin. & alios *in d. cap. si diligenti*, testatur. D. Barbosa. *d. p.* 1. *num.* 64. quibus adde Cujac. *ad tit. C. de sponsal.* Card. Tusch. *tom.* 4. *lit. l. conclus.* 511. *num.* 28. Soar. *de legib. lib.* 8. *cap.* 6. *in princ.*

XXIX.

Juris plus nemo in alium transferre potest, quam in se habeat, Vide *infrà. Lib.* 12. *cap. Nemo.*

Cap. XCVI.
Jus Naturale, Gentium.

Axioma I.

Ius naturale est immutabile. *§. pen. & ibi*, Bocer. *in Comment. Inst. d. l. N. G. & C. l.* 2.

G. & C. l. 2. §. fin. ff. de Vsufr. ear. rer. qua usu consum. §. ult. Inst. de legit. agnat. tutel. ratio quia & eius causa h. e. natura & naturalis ratio est immutabilis, mutari ergo in totum multo minus tolli potest. l. 8 ff. de cap. minut. arg. l. 6. C. de servit. & aq. Exempli causa defensio sui corporis est juris naturalis, à nullo itaque Principe nullaque constitutione abrogari, nec ulla Senatus auctoritas interdicere aut tollere potest. Angel. de Clavas. in casib. conscient. Verb. defensio. num. 1. Vnde & jus hoc naturale indispensabile vocatur. c. 1 & seq. dist. 13. Besold. 1. polit. cap. 2. num 38. adeo ut ne eius pars quidem tolli possit, quod dispensare vocant quidam. Gratian. in pr. dist. 5 & in fin. dist. 6. utrobique. gl. & in cap. cum tanto. Verb. naturali. de consuet. quia totum est immutabile. d. l. 8 f. de cap. dimin. Petr. Ravenn. de consuet. sect. 3. num. 9. & nihil aliud est quam recta ratio & fundamentum virtutum, quicquid igitur fit contra illud, vitiosum est & contra rectam rationem, quia si unum contrariorum est bonum, alterum relinquitur esse malum. c. hospitiolum. distinct. 32. quod vero tale est nulla ratione defendi vel subsistere potest. Mynf. 5. obs. 97. Vid. Arnis. lib. 2. de Majest. cap. 3. num. 10.

Amplia quod etiam in jure divino hæc immutabilitas locum inveniat. Etiamsi enim Princeps & consuetudo sæpissime illud ex causa, quotiescunque ratio naturalis veluti propter publicam utilitatem limitare & distinguere possit ut post Abb. et alios refert Curt. in fin. Vers. prima est conclusio. de consuetud. dum enim Dd. potestatem limitandi Leges divinas Majestati concedunt, id semper addunt si causa probabilis id exigat. Gratian. in c. dispensationes. 16. & c. talis. 17. 1 q. 7. Soto. 1. de just. & jur. q. 7. art. 3. gl. in l. fin. C. si contr. jus. Mynf. 5. obs. 97. Arnis. lib. 2. de Majest. c. 3. num. 5. atque sic ex sententia Canonistarum Pontifici potestatem declarandi, non vero dispensandi de eo relinquunt. Vid. gl. in c. non est. Verb. auctoritate de Vot. gl. in c. quanto. verb. absolvi. de jurejur & in c. proposuit Verb. dispensare. de concess. preb. Iac. Almain. in tr. de potest. Eccles. cap. 13. Covar. de matrim. p. 2. c. 6. §. 9. n. 10. tollere tamen hoc non poterint. Injurius enim est in Deum sive Papa sive Imperator vel Princeps qui illud in totum tollere vellet, cum inferior jura superioris violare non possit. Clem. Romani. 2. in pr. de Elect. cap. cum inferior. 16. ibique. gl. Verb. ligare. de Major. & obed. Declara axioma, quod intelligendum sit de ipsis principiis & genere juris naturalis, secus in speciebus: ipsum enim genus totum tolli & mutari nunquam potest. Species verò in subjectis individuis ex justa & idoneâ causa si non funditus tolli, minui tamen & temperari potest. Menoch. 1. cons. 100. num. 105. Donell 1. comm. jur. civil cap. 12 pag. 29. Bocer ad d. §. pen. Inst. de I. N. G. & C & ibi Locam. in not Regner. Sixtin. 2. cons. Marp. 9. num. 108. Aliter declarat Ampl. Dn. D. Biecius. in praloq. rerum quotid. disp. 1. num 43. ubi dicit quod immutabilitas ista intelligenda sit de iis, quæ revera jura h, e. præcepta seu vetita sunt fac. l. 7 ff. de LL. §. 10. ibi: in legis necessitatem. Inst. de testam. ordin. non verò de iis, quæ perinde seu permissa & libera sunt, hæc enim mutari & alio modo per Legislatorem constitui, ideoq; prohiberi vel in necessitatem quandam redigi posse exemplum manifestum venationis subditis interdictæ & alia multa ostendunt. vid. & C. Arg. lib. 41. tit. 1. th. 12. num. 3.

 II. Non

II.

Non omne, quod rationem naturalem habet, juris est naturalis, nisi suam quoque formam & esse ab eo jure habeat. *l. jus civile 6. l. omnes populi. ff. de de Inst. & jur.* Goedd. 2. *cons. Marp.* 28 *num.* 115.

III.

Ius gentium facto Principis est potentius. *arg. l. sunt quidam.* 17. *ff. de pœn.* Dd. *in l. Gallus. §. quid si tantum. ff. de liber. & posthum.* Decian. *resp.* 123. *num* 73. Curt. sen 1. *cons.* 56. *num.* 8. *per §. naturalia. Inst. de I. N. G. C.* Idemque etiam dicitur esse dignius, prout ex ordine rubricæ probat. Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de action. num.* 41. vid. Regn. Sixt. 2. *cons. Marpurg.* 14. *num.* 110.

Cap. XCVII.
Jus Civile.

Axioma I.

Ius civile est mutabile, *§. naturalia. Inst. de I. N. G. C.* quod tum novo contrario jure civili tolli & abrogari, tum ratione juris civilis in subjectis negotiis corrumpi potest. *§. ult. Instit. de legit. agnat. tutel.* Bocer. *in Comment. ad d. §. naturalia. num.* 5. Ius enim hoc consistit in arbitrio Principis. Bartolus *in l. fin.* 9 *Cod. sen t. rescind. non poss.* Felinus *in cap. qua in Ecclesia, num.* 48. & Andr. ab Exea *num.* 147. *de pact.* Mynf. 5. *observ.* 97. Arnis. 1. *de Maiest. cap.* 3. *num.* 7. id quod reprehensibile judicari non debet, quippe cum non ut res divinæ perfectissimæ sunt, sic & humani juris conditio, quæ semper in infinitum decurrit, & nihil in eo est, quod perpetuò stare possit, eò quod multas formas edere natura novas deproperet, *l. 2 § sed quia* 18. *C de vet. jur enucl. & Novell.* 74. *in princip.* diversique eventus, diversa gignant consilia & remedia suggerant, *l.* 1. *in princ. ff. de venter. inspic.* meritoque ob evidentem novam civium utilitatem & novum jus condatur, *l.* 2. *ff. de const. Princ. & §.* 1. *ibi utilissimum. Inst. de Codicill.*

II.

De jure civili quando quid definitum est, non autem de jure Canonico, standum est juri civili, etiam in foro Canonico, *cap.* 1. *de oper. nov. nunc.* Barbat. *in extravag ad reprimendum verb. per edictum. n.* 2. Socinus sen. *cons.* 3 *col.* 6. *lib.* 1 Nevizan. *lib.* 2. *sylv. Nupt. num.* 69. quia Canones non dedignantur sacras Leges imitari, *d. cap.* 1. *de op. nov. nunc. c. super specul.* 28. *de privileg.* unde & opera danda, ut jus Canonicum cum jure civili quoad id fieri potest concilietur, *cap. cum expediat* 29. *de Elect. in* 6. Regnerus Sixtin. 2 *cons. Marp.* 9 *num.* 8.

Quod Axioma intellige maximè procedere, quando differentiæ ratio assignari inter jus utrumque non possit, alias enim secus erit. Dec. *in l. edita. num.* 1.

*num.*1.*C.de edend.* Rebuff. *in tract.de nominat. quaest.*5.*Principali. num* 16. Menoch. 2. *arbitr. jud. cas.* 185. *num.* 12. Huic vice versa quando quid de jure civili sit dubium, quod definitum de Iure Canonico, [illegible] esse decisionem Iuris Canonici in utroque foro, tam seculari quam Ecclesiastico, *post gloss. in cap. per Venerabilem §. rationibus. Verb. Venies, qui fil sint legit. per c.*1. *&* 2.*de jurejur. in* 6. tradunt Wesenb. 1.*consil.*1. *num.*20. Blanc. *de compromiss. quaest.* 2. *num* 47. *Corset. indag. lib.* 2. *cap.*6. Gail.2.*observ.*121. *num.* 5. Vult. 3. *consil. Marpurg.* 29. *num* 59. Mynf. 1. *observ.* 41. quocirca Ius Canonicum, quoad ea, quae immediatè sunt spiritualia & ad sui defensionem spectant, non autem quoad temporalia, quae ex spiritualibus proveniunt, si Ius ipsum Caesareum aliter de iis statuat, observandum esse respondit, Menoch. *cons.*380. *num.* 5.*&* 6 inde videmus in contrahendis matrimoniis saepe gradus computari secundum Ius Canonicum, cùm tamen computatio ea quoad successionem, non attendatur procedere, & in legitimatione per subsequens matrimonium, quoad filiorum legitimationem, non verò quoad successionem, refert Menoch. *d.loc. ubi vid.*

Cap. XCIX.

Jus Feudale.

In Iure feudali quando quid non reperitur decisum, regulariter standum est juri civili, *cap.* 1 *de feud. cognit.* Bald. *in cap.*1. *§. praeterea. & ibi* Praepositus *num.* 9.*de prohib. feud. alien. per Frider.* Alex. *cons.* 55. *colum.* 4. *lib.*4. *& cons.*5. *col.*2. *lib.* 5. Hartm. Pistor. 1. *quaest.* 15. *num.*76. quod in causis feudalibus deficiente constitutione feudali recurrendum sit ad id, quod juri communi decisum est. Curtius jun. *in tr.feud.p.*1. *quaest.*4. *in princ. num.* 1. Zas. *in Epit. feud. part.* 7. *num.*6.

Cap. C.

Jus publicum.

Axioma I.

A qua persona jus publicum universum removet, ab eadem removet etiam omnes eius partes, *l. si Titio* 22. *in princ. ff. quand. dies legat. l. si quis cum totum* 7. *ff. de Exception. rei judic.* Oldendorpius *lib.* 2. *consil. Marpurg.* 5. *num.*98.

II.

Ius publicum pactis privatorum non immutatur, *vide infra lib. XIV. cap. pactum.*

CAP. CI.

Jus strictum & summum.

Summum jus, summa injuria, Cic. *lib.* 1. *offic.* Cuiac. *l.* 3. *qq. Papin. ad l* 8. *de collat.* Vnde Iurisconsultus jubetur esse studiosus æquitatis, *l. hac lege* 8. *C. de pact. convent.* & sub juris (scilicet stricti & subtilis) auctoritate sæpe perniciosè errari ait ICtus *in l.* 91. *§. sequitur* 3. *de verbor. oblig. conf. l.* 51. *§.* 2. *ad Leg. Aquil.* quam allegat Iohan. Oldendorp. 1. *conf. Marp.* 3. *num.* 3. *vid. infr. lib.* 17. *cap. Subtilitas.*

CAP. CII.

Justitia, Justus, Justum.

Axioma I.

Iustitia æqualiter observari debet erga magnos & parvos, *cap. novit* 3. *de judic.* Ludovicus Gomez *ad §. ex maleficiis. Inst. de act. num.* 9. Fundamentum enim eius collocatum est in constantia voluntatis perpetuæ, Paeian. *conf.* 149. *num.* 65. Vnde & eam in Principe semper præsumi, *ex cap. si quando* 5. *de rescript.* refert, & exemplis justitiæ de Rege Antiocho & Imp. Anastasio illustrat, Gail. 2. *observat.* 58. *num.* 10. *cum seq.* Iustitiæ siquidem bona non sunt venalia, nec æstimationem etiam ea recipit, Menoch. 2. *arb. judic. cas.* 342. *num.* 21. Vnde & Iustitiæ (quæ aliàs gratuita esse debet) mercedem quærere, injustissimum esse, dicit M. Tullius *lib.* 1. *de Legib.* facilè enim ea auro venditur, nec suam culpam quis pertimescit, cùm speret posse redimi. Ludov. Rom. *sing.* 119. *n.* 1. imò pauci reperiuntur, qui pro justitia, virtute & veritate egeni agant. Vnde is Deum tentare dicitur, si salem sapientiæ non habet, sine quo est insulsus, si salem conscientiæ profundit, sine quo diabolicus existit, & conscientiam ipse suam proximique charitatem defraudat, quando loculis aliorum inhiat, & marsupia exinanire studet, de munere accepto rectè se judicaturum persuadet, Kœpen. 2. *observ.* 137. *num.* 4. hinc si Princeps iustitiæ fines & terminos excēdit, contra ordinationem Dei peccare, & Principis nomine indignum esse, *ex cap. scelus* 21. 2. *quæst.* 1. deducit Afflict. *in cap.* 1. *§ similiter potest. num.* 15. *de Capitan. qui cur.* 2. *feud.* 51. pulchrè hac de re Claudianus ad Honorium:

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit,
Occurrat, mentem domet respectus honesti.

Quare etiamsi potestas Principis dicatur supra, intra fines tamen justitiæ eam conclusam remanere debere suadet, Zasius *in l.* 2. *verb. ratum. ff. de origine juris*, quanto enim immensior Principis potestas, tanto magis justitiam & æquitatem colere, & colendam præscribere debet. Gail. *lib.* 2. *observat.* 56. *num.* 12.

Qui

II.

Qui nimis justus est, plerumque in justitia sua perit, *gloss. in cap. nisi cum pridem* 10. *Verb. elicit. extr. de renunc. fac. text. in cap. serpens* 47. *dist.* 1. *de pœnitent.* Pacian. *cons.* 33. *num.* 88.

III.

Iusto non adversabitur quicquam malignum, *l. inter claras* 8. *C. de summa Trinit. cap. qui rectè* 66. *cap. injustum* 89. 11. *quæst.* 3. *cap. omnis quæ justè* 10. *distinct.* 45. Speculat. *libr.* 1. *part.* 4. *de advocat.* §. *hic dicendum. num.* 12.

IV.

Iustum quod est, vel justum esse putamus, id justè nobis etiam est persequendum. *Deut.* 16. *v.* 20. Carpz. *p.* 3 *q. crim.* 107. *num.* 67.

Cap. CIII. & ult.

Juventus, Juvenis.

Axioma I.

Non expectanda ætas in eo, qui fulget virtutibus & moribus pollet. Valer. *apud Vopisc. in Probo.* Vnde ab eximia ætate expectandum non esse progressum ætatis dixit M. Tullius *in* 5. *Philip.* quod etiam notatur *in l. pen.* §. 1. *de Decur.* ibi: *& dignitas certa spem eius honoris id faceret, ut Princeps indulgere posset,* Cuiac. *in Papin. ad l.* 1. *Resp. in l.* 6. §. 1. *de decur.*

II.

Iuvenes tractabiliores senibus, & ad quosvis servitium aptiores, *l.* 37. *ff. de ædilit. edict.* quia in iis solent esse sensus acutiores, & ad capiendum velociores, *gloss. in l. Gallus* 29. *in princ. ff. de liber. & posth.* Panormitan. *in cap. quoties* 5. *in tert. notab. de testib.*

III.

Iuvenili ætate facile quid condonamus, *Vide supra lib.* 1. *cap. Aetas.*

Finis Libri noni.

LIBER DECIMVS.

CAP. I.

De Labore.

Axiom. I.

LAbor omnis optat præmium, & operarius dignus est suâ mercede, *cap. quicunque* 4. 12. *quæst.* 2. *cap. cùm secundum* 16. *extr. de præbend. gloss. in cap. fin. Verb. laborem* 7. *quæst.* 1. & *cap. charitatem* 12. *quæst.* 2. Pacian. *consf.* 153. *num.* 27. Dictat enim ratio naturalis, ne quis fraudetur suis laboribus, sed ut præcipuum sibi habeat, quod sua industria suoq; sudore lucratur: cum æquum non sit, ut alius eâ in re fruatur commodo, in qua non laboravit, *l. jure succursum* 6. *§. si pater* 1. *ff. de jur. dot. l. rescriptum* 12. *§.* 1. *ff. de distract. pign.* Regner. Sixtin. 2. *consf. Marpurg.* 14. *num.* 170. seu potius justum, ut unicuique labor suus proficiat. Cassiodorus *lib.* 2. *Var. Epist.* 33. Adde Aristot. *lib* 5. *Ethic. cap.* 4. Vlpian. *in l.* 1. *§. ult. de aq. pluv. arcend.* Hyppolit. à Collib. *ad l.* 10. *de Reg. Iur.* imò & æquitati consonum, quod qui magis laborat, magis etiam illi tribuatur. *l.* 1. *Cod. de Consulib. cap. miramur* 5. *circ fin.* 61. *distinct. cap. jus militare* 10. 1. *dist. cap. sacerdos* 9. 1. *quæst.* 2. Speculat. *in tit. de citat. num.* 5. *vers. porro. col.* 2. Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Instit. de action. num.* 3. Vnde & laborum nostrorum fructus ad alios transferri luctuosum esse, Imp. *in §.* 1. *Instit. per quas personas cuiq; acquir.* dixit.

II.

Cessante labore cessare debet & præmium laboris, *l. Seio* 10. *in princ de ann. legat.*

Declara hanc regulam, quod vera sit, si labor cesset ob defectum personæ, quæ fortè mortua sit, vide Carpzov. *part.* 2. *const.* 6 *defin.* 17, *num.* 9. item si desidia personæ cessaverit, unde qui cessavit, amittit beneficium, vide *supra lib.* 2. *cap.* 5. *de Benefic. axiom. ult.* non autem procedat in bene emeritis & veteranis.

III.

In laboribus, operis exigendis valetudinis & honestatis est habenda ratio, *l.* 26. *de oper. libert.*

CAP.

Cap. II.
De Læsione.

Axioma I.

Læsus enormiter nunquam is dicitur, qui in læsionem consentit, Ang. *in d. §. incip. duo litigantes. per cap. scienter. de reg. jur.* allegatus ab Imol. *in cap. QuintaVallis. num.* 46. *de jurejur.* Wesenb. 1. *cons.* 23. *num.* 49. Cravet. *cons.* 192. *num.* 1. *cons.* 114. *num.* 12.

II.

Læsio ex judicio sortis vel fortunæ proveniens non retractatur. Gomez *in suis resolut. de contract. cap.* 14. *num.* 4. *Vers. nono infertur.* Bald. *in l. aut Frater. ff. de minor.* Ant. Pinel. *ad l.* 2. *C. de rescind. Vendit. cap.* 1. *num.* 6. Marant. *de ord. jud. part.* 6. *num.* 247. Philip. Matth. 1. *cons. Marpurg.* 32. *num.* 34. Non enim læsio est considerabilis, quando eventus, qui se habere posset ad incommodum vel commodum, dubius esset. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater puellæ* 12. *Cod. de inoff. testam.* cùm nemo videatur lædi, ubi casus fortuiti par in utramque partem est ratio, Cravett. *cons.* 598. *num.* 10. Cons. Arg. 1. *cons.* 65 *num.* 16. Vnde & in dubio læsionem nunquam præsumi patescit, *ex l. si circumscripta* 6. *C. solut. matrim. dos quem. pet.* ubi mulier dicens se deceptam esse in æstimatione rerum dotalium, deceptionem probare debet. *idem not. gloss. in l. si res. §. si mulier. ff. de jur. dot.* vide Gozad. *cons.* 44. *num.* 8. Cephal. *cons.* 3. *in fin.* Port. *cons.* 169. *num.* 6. Alex. *cons.* 92. *num.* 28. *Vol.* 6. Rolandus à Valle *cons.* 10. *num* 9. & *cons.* 28. *num.* 27. *Volum.* 4. Ruin. *cons.* 129. *num.* 39. *Vol.* 1. Natt. *cons.* 650. *num.* 8. *Vol.* 4. Paris. *cons.* 96. *num.* 67. *Vol.* 1. neque etiam admitti debere ad læsionem probandam eum, contra quem præsumptio juris militat, post Iohan. Andr. *in cap.* 1. *in fin. de pact. num.* 6. Alex. *cons.* 240. *num.* 10. *Vol.* 6 Ruin. *cons.* 35. *num.* 37. notat Alciat. *de præsumpt. in princ. p.* 2. *num.* 24. *in fin.* quare nec læsum censeri in actu, cui boni viri & graves interfuerunt, cum horum præsentia omnem deceptionem excludat, dicunt Bald. *in l.* 35 *C. de transact.* Alex. *in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. sol. matr.* Alciat. *de præsumt. reg.* 1. *præs.* 21. *n.* 1. Angel. *in §. quadrupli. n.* 11. *Inst. de Act.*

III.

Ex læsione enormi semper dolus præsumitur, *l. omnes* 17. *§. Lucius* 1. *ff. quæ in fraud. cred. l. si superstite* 5. *C. de dol.* Gail. 1. *observ.* 7 *num.* 12. Carpzov. *cum alleg. decis.* 86. *num.* 14. læsionem enim enormissimam habere in se dolum re ipsa & iniquitatem quam æquiparari dolo ex proposito cum Covarruv. 2. *Var. resolut. cap.* 4. *num.* 5. affirmat Honthem. 2. *de art. Notar. c.* 29. *num.* 87. cum quando læsio enormissima apparet omnis præsumptio bona, quæ ex judicis præsentia oriri solet, cessare dicatur, Ruin. *cons.* 170. *num.* 17. *Vol.* 1.

CAP. V.

Laus, Laus propria.

Axioma I.

Proprio laus fordet in ore.

Vulgatum hoc est proverbium, quod & Iurisconsulti suum fecerunt, *in notis ad l. observare 4 §.3. de offic. Procons.*

Verum limitationem hoc verbum recipit, *ex proœm. Inst. in princ.* ibi: *pius, felix, victor*, ut propria laus feratur, quoties non vanæ jactantiæ, sed defensioni vel exemplio tribuitur, *n in d. l.4 §.3. & l 7. de offic. Procons.* ubi Colleg. Argent. *thes.5. §.4. inst. quibus modis jus patria potest. solv. § item Roma 15. Instit. de excusat. tutor. l. 8. Cod. de metat. l. 6. Cod. de profess. & Medic.*

II.

Non oportet laudando alterius augere malitiam. *l.1. § 4 de serv. corrupt.* Cujac. *ad Edict. Pauli l. 7 & seqq d. t.* Vnde & laudator maligni propositi tenetur, *d. §. 4. vid. supr. lib. III. tit. commendatio.*

CAP. VI.

De Lectione.

Legimus aliqua ne negligantur, legimus ne ignoremus, legimus non ut teneamus, sed ut repudiemus, *cap legimus 9. distinct. 37. l. un. §. 2. 9. C. de Caduc. toll.* vid. Osterm. *ad §.1. Inst. de testam. ord.*

CAP. VII.

De Legato.

Axioma I.

Legatum non est de numero commerciorum, *l. 41. §. 5. ff. de legat. 1.* quia id non nisi ob amicitiam vel ob meritum fieri solet. *l. 9. ff. pro soc.* Cons. Arg. 1. *cons. 84. num. 102.*

Intellige verum in terminis commercii promercalis & negotiationis, quæstuosæ, *l. legatus 65. in princ. ff. de legat. 3.* negotiatio enim hoc respectu non aptè dicetur. *d. l. 41. §. 5 de legat. 1.* secus si sermo sit de commercio gratitudinis, quæ est consuetudinis & vicissitudinis amicæ, tunc enim legatum causam commercii habere refert, *post Imol. num. 12.* Zas. *ad d. l. 41. §. 5. d. t. n. 6. vid. & gl. in l. Marcellus de don. int. vir. & uxor.*

II.

Legatum non potest dici, de quo non apparet, quid sit legatum. *l. quæsitum* 91. *ff. de legat.* 1. Menoch. *conf.* 337. *num.* 1. *Vol.* 4. Vult. 3. *conf. Marp.* 29. *num.* 143. Demonstratio enim vicem nominis fungi dicitur, *l. nominatim* 34. *in fin. de condit. & dem. l. certum* 6. *ff. de reb. cred.* estque nota & designatio certæ quantitatis certive corporis, extra tamen nomen eius, *§. huic proxima* 30. *de legat. l. demonstratio* 17. *ff. de cond. demonstr.* & plerunque rem factam ostendit, *d. l.* 34. *in fin. d. t.* Vnde licet demonstratio falsa sit, legatum tamen vitiare non dicitur, *d. §. huic proxima. l.* 17. *l. falsa* 33. *ff. de condit. & demonstrat.* quocirca ut falsum rei nomen officit legato, si quolibet alio modo res intelligatur, *l. si Fortianum* 7. *§.* 1. *Cod. de legat. § siquidem in nomine* 29. *Inst. eod.* ita nec rei falsa demonstratione ipsum legatum perimi debet, Henr. Boecr. *in Comment. Inst. de legat. num.* 295.

III.

Legata strictè sunt accipienda, & ita legatis nummis magis exiguiores legati videntur, *l. cum servus* 39. *§. Seio ex facto* 6. *de legat.* 1. *l. nummis* 75. *ff. de legatis* 3. vide Rolandum à Valle 3. *conf.* 16. *num.* 30. *& seqq.* Fach. 13. *contr.* 75.

Intellige verum regulariter in dubio, quando testatoris voluntas explorata satis non sit, ac ita res obscura & incerta, Natta *conf.* 626. *num.* 21. Aliâs enim ubi de voluntate testatoris apparet, legatorum interpretatio plenior erit, Cagnol. *ad l.* 12. *de Regulis Iur. num.* 6. quo faciunt ea, quæ tradit Wesenb. 2. *conf.* 89. *num.* 10. Sic vino legato propter præsumptam testatoris voluntatem vasa quoque deberi ex Celso refert Vlpian. *in l.* 3. *§.* 1. *de tritic. vin. ol leg.* cùm credibile sit mentem testatoris eam esse, ut voluerit accessionem vini esse amphoras. Adde Philipp. Matth. & Hyppolyt. à Collib. *ad d. l.* 12. *d. t. gloss. in l. in fundo. de legat.* 2. Oldrad. *conf.* 163. Bart. *in l. eum qui. §. qui ita. de verb. oblig. & in l. si quis ita. de aur. legat.* Castrens. *in l. certo generi. de servit. rust. præd.*

IV.

Legatum est accessorium testamenti. Alex. *in pr.* Iason *num.* 4. Niger. *num.* 3. Alvarot. *num.* 12. Bologn. *num.* 5. Cror. *num.* 4. Socin. jun. *num.* 21. *in rubric. de legat.* 1. ratio, quia si heredis institutio caput est testamenti, legata erunt quædam adjectiones, sine quibus testamentum quidem consistere possit. *l.* 1. *§. cui neque* 3. *de hered. instit.* cum sublato accessorio principale inde non corruat, *l. ult. §. ult. de verb. oblig.* econtrariò si non consistat heredis institutio nec legata debebuntur, *l. si nemo* 101. *de Reg. Iur. l. si nemo* 9. *de testam. tutel.* cum principali sublato soleat etiam accessorium corruere, *l. cum principalis* 178. *de Reg. Iur. l. cum aurum* 19. *§. perveniamus* 13. *de aur. legat.* 1. *&* 2. ubi Bart. *de pecul. legat.* vide latè in utramque partem disputantem Fach. 13. *contr.* 73.

V. Lega-

V.

Legati jus prima testatione (seu declaratione animi sui) consumitur. *l. Apud Aufidium* 20. *de Opt. & elect. leg.* ubi Wesenb. *in parat. n.* 3.

VI.

Legata non ex pœna heredis, sed benevolentia & amore legatarii proficisci debent. *l.* 9. *ff. pro soc.* Wesenb. *in parat. de his quæ pœn. caus. relinq.* & ideò olim pœnæ causa legatum prudenti legislatione fuit correctum, *§. ult. Inst. de legat.* ratio, quia in legatis voluntas testatorum cum primis dominari debet, *l.* 23. *C. de Legat. l.* 127. *de Legat.* 1. *l.* 11. *§.* 19 *de Legat.* 3. *l.* 95. *eod. l.* 16. *de dot. praleg.* l. 3. *§.* 9. *de adim. vel transfer. leg. l.* 7 *§.* 2. *de supellect. leg. l. quoniam indignum* 15. *C. de testam.* Franc. Mant. *de conject. ult. volunt. lib.* 6. *tit.* 14. *num.* 2. Carpz. *decis.* 19. *num.* 14.

VII.

Legatum quod non valet, si testator statim decessisset, ex post-facto non potest convalescere, *l.* 1. *de Reg. Caton.*

Fallit hæc regula I. in iis legatis, quorum dies demum adita hereditate cedit *l.* 3. *de Reg. Cat.* VVes. *parat. d. t. pr.*

Fallit II, in conditionalibus, *l.* 1. *§.* 1. *&* 2. *l.* 4. *de Reg. Caton.* Cujac. 4. *observat.* 4.

Fallit III. in novis legibus latis. *l. ult. de Reg. Cat.*

VIII.

Legata per omnia & in omnibus fideicommissis sunt exæquata & hæc illis, *l.* 1. *ff. de legat.* 1. *§. sed non usque* 3. *Inst. d. t. l.* 2. *Cod. Comm. de legat. & fideicommiss.*

Intellige hoc verum non quoad substantiam, hoc est, causam rei essentialis, ex qua primum res nata consistit, Theophil. *in §. fin. tit. de fideicom, miss. hered.* Zasius *in sing. respons. cap.* 12. Alciat. *lib.* 5. *paradox. cap.* 25. sed quoad naturam legatorum & fideicommissorum, *d. § sed non usque.* ibi: *hoc repleatur ex natura fideicommissorum.* item ibi: *per hoc crescat fideicommissorum natura. §. sed imprimis.* ibi: *& natura utriusque. Instit. de legat. l.* 1. ibi: *omnibus verò tam legatariis quàm fideicommissariis unam naturam imponere. d. l.* 2. ibi: *& omnia quæ naturaliter.* item ibi: *quod non habet naturam.* & deniq; ibi: *& secundum eius dirimatur naturam. C. com. de legat.* vid. Bocer. *in Com. l. de Legat. n.* 19.

IX.

Non potest plus legari ab alio, quàm idem ipse judicio legatoris accepit, Henric. Bocer. *in comm. Inst. de legat. num.* 69. Quod enim amplius est inutiliter relinquitur. *§. hoc solum observandum. Inst. de sing. reb. per fideic. relict.* Ant. Gom. *tom.* 1. *Com. c.* 12. *n.* 54.

X.

Qui vivus repræsentat, non legat, sed inter vivos donat. *l. huiusmodi* 84.

Ddddd 2 *§. si Ti-*

§. si Titio 11. *ff. de legat.*1. Bartol. *in l. legatum. de legat.*2. *num.*3. Bocer. *in Comm. Inst. de legat. num.*82.

X I.

Legatum in genere si minimum sit utile, minimum debetur. *l. legata generaliter* 37. *de legat.*1.

Fallit I. *in §. quid autem. Auth. de fidejuss.* ubi creditor potest eligere rem meliorem debitoris.

II. Fallit *in l. Stichum* 12. *de legat.*3. ubi quando legatur servus cum hoc quod exercitet artem, debet inspici ingenium servi, ad quam artem sit magis idoneum.

III. Fallit in casu, *l.* 15. *§. cui* 11. *ff. de alim. leg.* ibi enim quando legata sunt alimenta, debet etiam inspici conditio personæ, cui alimenta sunt legata.

IV. Fallit, quando datur electio legatario, tunc enim medium eligere debet, Gl. *in l. cum post* 69. *§. gener* 4. *ff. de jur. dot.* Bocer. *in Com. ad Inst. de legat. n.*230. Socin. *in fallent. Legal. lit. L. n.*277.

Cap. VIII.
De Legitima.

Axioma I.

A legitima exclusus dicitur, qui exclusus est ab intestato, *l. parentib.*8. *C de inoff. testam. l. posthumus* 6. *§. si quis ex his* 1. *ff.* & *l. cum quæritur* 6. *C. eod. l. maximum vitium* 4. *C. de liber. præter. l. non est* 12. *§.* 1 *ubi* Dd. *ff. de bonor. possess.* Hartm. Pistor. 2. *pract. quæst.*28. Heig. *p.*1. *quæst.* 25. Carpzov. *lib.*2. *consist.* 46. *de fin.* 24. *num.*3. Dicitur enim tertia pars illius portionis, quam quis habiturus esset ab intestato. *l. Papinianus* 8. *§. si quis* 6. & *§. quoniam* 8. *ibiq. gloss. eod.* Decius *cons.*505. *num.* 7. *Vers.* & *hoc idem. colum. fin.* Gozad. *cons.*43. *Videtur. num* 21. *Vers. sexto dico. col. penult..* Brun. *in cons. insert. post tract. de statut. exclud. fam. colum.* 2. Vide tamen Pacianum t. *cons.*4 *num.*49. ubi regulam hanc cum grano salis, quia multi dentur casus, quibus ea limitetur, accipiendam esse respondet. Exemplo sit filius impubes arrogatus, & sine causa emancipatus, qui, licet excludatur à successione & hereditate arrogatoris, non tamen à legitima excludetur. *§.* 3. *Vers. item non aliter. Inst. de adopt. l.* 1. *§. si impuberi* 21 *ff. de collat. bon. l. si arrogator* 32. *ff. de adopt.* Similis est casus *in Auth. si qua mulier. in fin. Cod. de SS. Eccles.* Vbi filii eius, qui in monasterio intestatus mortuus est, repelluntur à successione patris, non tamen à legitima excluduntur, idem confirmat *Auth. hoc amplius. C. de fideicommiss.* Vbi filius, qui monitus à judice voluntatem defuncti intra annum non implevit, privatur quidem successione, nihilominus tamen legitimam consequitur. Exempla alia vide apud Salicet. *in d. Auth. novissima. num.*12. *Vers. quinto quia mater. C. de inoff. testam.* & *cons.*453. *num.*3.

num. 3. *Vers. quia propter inter Cons* Bald. *Vol.* 1. Corn. *cons.* 290. *lit. L. Vers. & hoc quidem. col.* 2. *Vol.* 3. quapropter regulam de jure antiquo, exempla verò adducta secundum jura Authenticorum novissima intelligi debere concludit idem Pacian *d. cons. n.* 57.

II.

In legitima pater filio præjudicare non potest, *l. omnimodo* 30. *C. de inoffic. testam. Novell.* 115. *§. caterum. Auth. ut cum de appellat. cognosc* Castr. *in l. precibus. col. fin. in princ. C. de impub. substit.* Debetur enim filiis jure naturæ, *cap. Raynaldus. de testam.* Ludovicus Gomez *ad § fuerat. Inst. de de action. num.* 9. Sicut itaque ei apponere onus nequit, ita & immunem ab omni gravamine relinquere debet. *l.* 30. *l.* 32. *l.* 36. *C. de inoff. testam.* Dd. *in cap. Raynutius. de testam. & in l. coheredi. §. cum filia. de vulg. substit.* Giphan. *ad l.* 35 *C. de inoff. test* Gail. 2. *observ.* 19. Berlich. 3. *concl. pract.* 14. *n.* 3. Dan. Möller. 3. *semestr.* 11. *in fin.* Ubi Lipsiensi in Scabinatu sæpius ita responsum fuisse testatur, Schultz. *in synops. Inst. de inoffic. testam. lit. b.* adeo ut licet quis in legitima instituatur, & rogetur, ut mortuo eo, illa ad heredes testamento scriptos deveniat, non obstante fideicommisso de legitima suo arbitrio disponere possit, Matth. Coler. *decis.* 16. *num.* 11. *in fin.* In specie enim provisum, ne in legitima fideicommissum instituatur, prout docent Iason *in l. fin. §. sed quia. col. fin. limit.* 7. *ad SC. Trebell.* nisi quando reciprocè succederent. *l.* 12. *Cod. de inoffic. testam.* vid. Vultei. 3. *consil. Marpurg.* 29. *num.* 63.

III.

Legitimæ defectus ex substantia patris debet suppleri, *l. scimus* 36 *post princ. Vers. repletione m. Cod. de inoffic. testam.* Bart. *in l. quartam* 91. *ff. ad Legem Faleid. num.* 13. Carpzovius *part.* 3. *Iurisprud. forens. constit.* 13. *definit.* 18. *num.* 7.

IV.

Nulla valet dispositio patris, per quam fiat fraus legitimæ. *l. parentibus* 8. *& l.* 6. *C. de inoffic. testam.* cum liberis jure naturali debeatur, *l.* 7. *in pr. ff. de bon. damnat. l. scripto* 7. *in fin. ff si tab. test. extab. l.* 36. *§.* 2. *C. de inoff. test.* Carpz. *p.* 3. *const.* 7. *def.* 24. *n.* 7. & 8.

V.

Legitima non testatoris judicio, sed solius legis beneficio obvenit & debetur, *l.* 36. *§.* 1. *C. de inoff. test. l.* 6. *in princ. C. de secund. nupt* Nov. 1. *in præfat. & §.* 2. unde debitum & æs alienum vocatur. *d. l.* 36. *§. ult. Nov.* 18. *in pr.* Donell. 19. *Com.* 4. *ibiq. Hillig.*

VI.

Legitima loco alimentorum surrogata est. *Novell.* 18. *cap* 3. Harprecht. *in Comm. ad Inst. §. ult. tit. de inoff. testam. num.* 41. quæ jure naturali tam liberis quàm parentibus debentur, nec ullo modo iis denegari possunt. *l. si*

quis à liberis 5. *§ parens* 16. *ff. de agnosc. vel alend. liber.* Harprecht. *d. loc. num*,52. Carpzov. *p*.3. *const*. 12. *defin*. 1. *num*. 9. Hinc & argumentum à legitima ad alimenta valere confirmant. Ferdin. Vasq. *in tr. de success. creat. lib.* 2. *§*. 20. *requisit*. 42. *num*.341. Surd. *de alim. tit* 9. *q*.2. *n*.27. Carpz. *p*.1. *const*.28. *defin*.157. *num*.8.

Cap. IX.

Legitimi, Soboles justa.

Axioma I.

Legitimorum jus matrimonio & justis liberis est consequens, ut filia matri, Henric.Boic. *in cap. pervenit. qui fil. sint legit.* Cæsar de Graff. *decis. Roman*. 176. *n*.6. Vnde & filii fructus matrimonii dicuntur à Decio *cons*.153. *col*.2. Socin. jun. *cons*. 62. *num*.38. *Vol* 3. quos allegat Rot. Rom. *decis*. 477. *n*.2. *p*.1. vid. Vult.3. *cons.Marp*. 34. *n*.54.

II.

Legitimorum causa res est favorabilis. Cardin. Alexandr. *in cap. causam. num*.13. *qui fil. sint legit.* Bertaz. *cons. crim*. 365. *num*. 11. *Vol*.2. qua de causa per præsumptionem legitimi, coitus illicitus & delicti præsumptio excludi dicitur, Card. Alexandr. *cap. lator. qui filii sint legit. num*.27. Palæott. *in tr. de Noth. & spur. cap*.20. *n*. 3. *& cap*.22. *num*. 6. *in fin.* Bald. *cons*. 437. *num*. 4. *&* 5. Cæpoll. *cautel*. 118. *num*. 2 Cott. *in memorabil. Verb. filius præsumitur legitimus.* Socin: sen. *cons*.23. *n*. 19. *Vol*.1. Menoch. 2. *arb. jud. cas*.89. *n* 71. *& in tr. de præsumpt. præs*.54. *n*.20.

Cap. X.

Lex.

Axiom. I.

Lex est de praecepto,& omninò observari debet, *cap*.1. *ubi* Abbas *num*.4. *de constit*. qualis enim lex erit, si non observetur, & in desuetudinem abeat. *l.de quibus* 32. *ff.de Legib.* Carpzov. *p*.2. *constit*.28. *defin*.1. *num*. 6. siquidem ea pro imperfecta & pro ludibrio haberi non debet, Baldus *in cons. schism. col*.1. *posito sub tit. Cod si quis. aliq test. prob. fac. text. in cap. commissa. de Elect. in* 6. *& l*. 2. *§. sanè. Cod. de libert. & eor. liber.* Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Inst. de act. num*. 28. maximè si justa & honesta jurique naturæ conveniens sit, cum nihil aliud sit quàm divinitus animis nostris inscripta notio, per vivos prudentes in medium prolatæ societatis humanæ vinculum, quo dissoluto nulla Reipublicæ tranquillitas retineri, nihilque in toto mundo incolume consistere potest, *l*.9. *ibid. Cod. de Legib.* qua de causa Leges per ora Principum divinitus prolatas esse patescit, *ex cap. fin. caus*. 16. *quæst*.3.

*quaest.*3. Hinc qui eas Reipublicæ oculos esse dixerit, is profecto ita vocans nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res animali maximè est necessaria non titubans oculus, ita & Reipublicæ Legum æquus & rectus status, *Novell. Leon.* 19. Vnde & scita superioris potentiæ vocantur, quibus in officio continentur, qui suá sponte officium facere recusant *c. facta.* 1. *dist.* 4. Arnis. 1. *de Maiest. cap.* 3. *num.*6.

II.

Quæ contra Leges fiunt, ea ipso jure sunt nulla, *l. non dubium* 5. *ubi* Bart. & Bald. *C. de Legib. l. cum lex* 47. *ubi* Bart. *de fidejuss.* Idem *in l. si ita quis. §. ea lege. num.*5. *de V, O.* Iason *in l. filiusfam. §. Divi. num.*85. *de V. O. in* 2. *lectur.* Wesenb. 2. *cons* 66. *num.*3. Fraus enim legibus fieri dicitur, ubi id fit, quod fieri Legislatores noluerunt, fieri tamen apertè non vetuerunt, *l. fraus* 30. *de Legib.*

Limita, nisi Lex ipsa jubeat actum rescindi, *arg l.* 5. *de injust. rupt. & irrit. testam.* hoc enim casu non sunt ipso jure nulla, sed rescindi dicuntur. Exemplum vide *in Novell.* 115. *cap.* 3. *in fin. Vers. si autem hac observata non fuerint*, ibi: *& tanquam in hoc non rescissum &c.* Vbi si exheredatio secundum rationem & modum ibi præscriptum non sit facta, ipsum testamentum evacuari, rescindi & everti dicitur: erit ergo validum, cum id, quod per se nullum est, rescindi, everti aut evacuari non dicatur. *d. l. nam etsi* 5. *ff. de injust. irrit. testam.* Vasq. *in tract. de success. creat. lib.*2. *§.* 20. *p.* 3. *requisit.*29. *declarat.*3. *num.* 168. Duaren. *in comm. ad ff. de inoffic. testam. cap.* 3. *& ad tit. ff. de liber. & posthum. cap.* 3. *pag.* 457. Cuiacius *in Novell* 18. *num.*135. Donellus *in Auth. non licet. num.* 6. *Cod de liber prater. & lib.*6. *Comment. cap.* 13. Boecrus *in Comment. ad Instit. de exheredatione liberor. num.* 137.

III.

Legem sibi nemo potest imponere, à qua non liceat ei resilire, *l. si quis in principio* 22. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *C. de SS. Eccles.*

Declara hoc procedere in ultimis voluntatibus, quæ ambulatoriæ usque ad ultimum vitæ spiritum dicuntur, *l.* 3. *de legat. adim.* secus in contractibus, in his enim obtinebit illud, quod quæ ab initio sunt voluntatis, post factum fiant necessitatis, *l. invitum* 11. *C. de contr. empt.* Everardus à Mittelb. *in loc. à plenitud. potest. num* 5. & quod semel placuit amplius displicere non possit, *reg. quod semel. de R. I.* Bald. Paul. de Castr. & Dd. communiter *in l. si cum dotem. §. eo autem tempore. ff. solut. matr.*

IV.

Lex multum confidit de suo ministro. *cap. bona memoria* 1. *de Elect. cap. in præsentia* 6. *de renunc.* Laurent. Tennin. *in tract. Cautel.*271. *num.*5. *caut.*16. *caut.* 87. *num.* 13. *Vers multum enim. & caut.* 253. *num.* 8. ubi ait, hoc correctum esse hodie *per cap. quoniam. extr. de probat.* de quo glossa *in d. cap. bona. Verb. præsumitur.* Vnde limitando *num.* 9. pergit, secus esse, si

vergat

vergat in alterius præjudicium, quare tandem *num.* 23. declarando concludit, quod tum demum judicis auctoritati stetur in his scilicet, quæ rectitudinem, id est, solennitatem intrinsecam concernunt: non verò in iis, quæ titirudinem, id est, solennitatem extrinsecam respiciunt, *per d. cap. quoniam* 11. ubi Dd. communiter *de probat.*

V.

In Leges, quæ sanctæ sunt, nulla suspicio calumniæ cadere potest, *l. sacra* 9. *§. propriè* 3 *ff. de rer. divis.* Iacob. Schultz. *observ.* 36. *num* 20. Andr. Rauchbar. *part.* 1. *quæst.* 11. *num.* 34. Iacob. Thoming. *decis.* 44. *num* 20. Matth. Wesenb. 1. *cons.* 3. *num.* 50. Dan. Moller. *lib.* 2. *semestr.* 14. Carpzov. *p.* 3. *jurispr. forens. constit.* 12. *defin.* 25. *num.* 3. Reinhardus Rosa. *ad Moller. d. constit.* 12. *num.* 6.

VI.

Lex quæ repugnat fini æterno estque nutritiva peccati, ea pro nulla haberi nec observari debet. *l. claras* 8. *C. de summ. Trinit. cap. fin. de præscript. cap. inter hæc* 6. *caus.* 33 *quæst.* 2. *cap. erit autem Lex ista* 2. 4. *distinct. cap. consuetudo* 5. 1. *distinct* & *cap. non licet* 2. *cum* 4. *seqq.* 10. *dist.* Ea enim est secundum Legem Dei, ad cujus imaginem debet esse temporalis, *§. cum hoc.* ubi Angel. *in proœm. Instit.* ac Deus, constituit de cœlo Imperatores ad hoc, ut per ora eorum divinitus Leges conderet. *§. quia igitur in Auth. de instrum caut.* & *fin. Novell* 73. ideoque ab Imperatore Leges emanare divino quodam motu dicuntur, *l. fin. C. de præscript. long. temp* verbi causa, secundum legem Dei filius tenetur obedire patri, & honorem ei exhibere, *l. parentes* 6. *ff. de in jus vocand. l. Veluti* 2. *ff. de Iustit.* & *Iur. l.* 2. *l. liberto* 9. *ff. de obseq. patr. præst.* qui potestatem sui non habet, sed pater, *l* 1 & 2. *C. de patr. qui fil. distr.* Si ergo lex huic fini obviaret, non valeret, cum debeat esse sanctio sancta, jubens honesta, & prohibens contraria, *l. nam* & *Demosthenes* 2. *ff. de LL.* Vnde licet ea defenderet aliquem in foro fori, non tamen eum defenderet in foro poli, *text.* & *gloss. in cap. inter hæc* 33. *quæst.* 2. ubi disponitur, quod licet maritus defendatur à pœna homicidii uxoris, propter adulterium per dispositionem, *l Gracchus* 4. *C. de adulter.* illa tamen dispositio eum à pœna æterna non liberabit. Abb. *in cap. cum esses. de testam.* Ludov. Gomez *ad §. superest. num.* 53. *Inst. de act.* Add. Coll. Arg. *ad Legem Iul. de adult. thes.* 16. *num.* 16.

VII.

Lex quæ prohibet, longè est potentior, quam quæ concedit, Tiraquell. *in quæst.* 24. *num.* 9 *Vers. tamen Barbatias. de jure primogen.* adeoque Legis dispositio prohibitiva fortior quàm affirmativa. Baldus *in proœm. decret. num* 12. *Vers. item potentius est. col* 3. Decius *in cap. cum concupiscentiam* 3. *notab extr. de const.* Duabus itaque regulis concurrentibus una affirmativa altera negativa semper ei, quæ prohibet vel negat, attendenda erit, Baldus *in l. tutor. in princ. ff. de suspect. tutor.* Idem *in l. Ruffinus. ubi loquitur de duobus privilegiis. C. de re milit.*

Limi-

Limita, secus esse, ubi de pœna incurrenda ageretur, tunc enim Lex affirmativè loquens efficacius punire solet. Innocent. *in cap. extirpanda. colum. fin. vers. item hac habens locum. extr. de prabend.* ubi ait, quod si lex loquatur negativè, puta, si non confecerit inventarium, non fecerit residentiam, & similia, requiratur monitio, quia negativus sermo non habens tempus, omittentem in mora non constituit: secus ubi sunt verba affirmativa, puta si quis percusserit Clericum, seu accesserit ad Moniales, & similia, tunc monitio ad pœnam incurrendam non requiratur, quemadmodum pluribus exornat Felin. *in cap. 2. num. 4. vers. extr. gloss. extr. de Magistr. & in cap. 1. sub num. 12. vers. secundo intelligunt. colum. 3. extr. de constitut.* vide alium casum efficacioris affirmativæ apud eundem, *in cap. 29. num. 75. vers. pro qua re facit. pradict. etc.*

VIII.

Lex solum in casibus necessariis providet, *l. 1. §. ex hoc rescripto 1. de ventr. inspic.* nec frustra quicquam inducit, *l. hac stipulatio. §. Divus. ff. ut Legat. nom. cav. l. postliminius 5. §. fin. ff. de postlim. revers.* Menochius 3. *de recup. poss. num.* 110.

IX.

Lex superioris per inferiorem minimè tolli potest. *l. ille à quo 13. §. tempestivum 4. ff. ad SC. Trebell* quoniam illius est destruere, cuius est concedere, Legem autem concedere est Principis, *cap. Rex pacificus in proœm. decret. gloss. in l. 1. verb. Magistratum. ff. quod quisque jur. stat. cap. 1. extr. de const.* per inferiorem itaque tolli nequit, sed observari debet, Farinac. *libr. 1. cons. crim. cons.* 85. *num.* 88. nec concedentem ligat. *l. Princeps 31. ff. de LL. l. pen. de Arbitr. gloss. in cap. 1. verb. ab omnibus. ibiq.* Dd. *de constit.* Regn. Sixtin. 1. *cons. Marp. 9. num.* 21.

X.

Leges id constituunt quod plerumque fit, *l. 4. ff. de LL.* quia sunt universales, nec possunt de singulis rebus in universum sufficienter decernere. *l. jura 8. ff. eod.* cùm plura sint negotia quàm rerum vocabula. *l. natura 4. ff. de praescript. verb.* nec etiam possint omnium causarum circumstantias complecti, quia sunt infinitæ, dataque operâ à Legumlatoribus omittantur. Aristot. *lib. 1. Rhetor.* Unde & Alphenus jus in facto positum esse dixit, *in l. si ex plagis 52. §. in clivo 2. ad Leg. Aquil.* ac proinde judex suadente æquitate illud persæpe ex circumstantiis colligere solet. Obiecht. *ad l. 1. Cod. de Legib.*

XI.

Lex potentius annullat quàm hominis dispositio, Bart. *in l. amplius. ff. rem ratam haberi.* Felin. *in cap. pastoralis. §. hoc autem. de offic. deleg.* Hippol. Rimin. *cons.* 235. *n.* 23. Fr. Bursat. *cons.* 307. *Nobilis. n.* 132. *vol.* 1. Pantschm. 2. *pract. quæst.* 16. *num.* 54.

XII.

Leges & jura legibus & juribus concordare, nec uno verbo obiter prolato juris regulæ derogari oportet. *l. unica. C. de inoff. dot.* Pinell, *ad l.* 1. *p.* 3. *num.* 82. *C. de bon. matern.* Philipp. Matth. 2. *conf. Marp.* 26. *num.* 75. Unde quamvis eo casu, quo Leges tantum videntur contrariæ, posterior ad priorem quoque trahi soleat, *l.* 26. *de Legib.* secus tamen est, quando eæ revera essent inter se contrariæ, tum enim posterior omnino vincit, & supprimit priorem, *l.* 1. *§.* 13. *de quaest. l. ult. de constit. Princip.* Quæcunque enim Lex posterior est tempore, validior est sanctione, ut habet Novell. Valentiniani & Mariani *de matrim.* Senator. *in fin. tit.* 4. *pag.* 578. vid. Cuiac. *lib.* 4. *quaest. Paul. ad l.* 26. *de LL.* Ampl. Dn. D. Tabor *disp. de usur. part. altera. art.* 6. *num.* 2.

XIII.

Legis provisio cessat, ubi pacto provisum est, *l. fin. Cod. de pact. convent. sup. dot.*

Limita, nisi auxilium Legis habeatur pro expresso per viam Legis, quia tali casu provisio hominis per legis provisionem tollitur. Roman. *cons.* 121. *circa prim. col. fin. per text. in l. qui mutuam* 56. *in princ. ff. mandat. cum aliis. per eum deductis.* Vital. de Camban. *in tract. claus. claus.* 103. Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Instit. de action. num.* 29. *Socin. in tract. fallent. reg.* 286. *Verb. Lex.*

XIV.

Legis verba ubi deficiunt, ibi quoque deficit Legis dispositio, *l.* 4. *§. toties* 6. *ff. de damno infect.* Carpzovius *part.* 2. *Constit.* 15. *definit.* 12. *numero* 1.

XV.

Lex iniqua non est, cùm se habet ad commodum & onus, *l. si pater puella* 12. ubi Iason *Cod. de inoffic. testam.* Menochius *de recuper. possess. rem* 14. *num.* 13.

XVI.

Lex nova disponens de materia juris communis, omnes declarationes juris communis recipit. *cap. ex parte. ubi* Dd. *de Verb. signif. l.* 1. *§. Lex Falcidia* 1. *ad Leg. Falcid.* Bart. *in l. omnes populi* 6. *& ibi Dd. ff. de Iustit. & Iur.* Carpzov. *p.* 3. *jurispr. forens. const.* 29. *defin.* 6. *num.* 7. unde & Lex nova secundum Legem antiquam distingui & intelligi debet. *l. non est novum* 26. *l. sed & posteriores* 28. *ff. de Legib.* Gloss. & Bart. *in l. sciendum. in princ. ff. qui satisd. cog. cum aliis citatis.* per Octav. Cacheran. *in decis. Pedemont.* 167. *num.* 17. *cum seq.* Viv. *part. suar. comm. opin.* 200. *stat ult.* Bertazol. 1. *cons.* 93. *num.* 7.

XVII. Legis

XVII.

Legis ratione remota lex ipsa correcta intelligitur, *argum. l. adigere 6. §. quamvis 2. ff. de jur. patron. l. 6. in fin. ff. de verb. signific.* Carpzov. *p. 3. constit. 8. defin. 16. num. 8.*

XVIII.

Lex in remediis concedendis non solet esse parca & defectuosa. *l. 1. cum & seqq. l. quia 11. l. quoties 21. ff. de praescr. verb. l. 1. C. de condict. ex leg.* Berous *cons. 44. in causa mota. num. 3. volum. 3.* Pantschman. 1. *quaest. pract. 17. numero 132.*

XIX.

Non solum Lege contineri & approbari dicitur, quod verbis legis exprimitur, verum illud etiam, quod sententia & mente legis per certam rationem indicatur & eruitur, *l. 6. §. 1. de V. S. l. non possunt 12. l. scire 17. l. contra 29. l. fraus 30. ff. de Legib.* Si enim ratio legis anima eius est, nec magis lex sine ratione lex dici potest, quam exanimatum corpus homo, *l. cum mulier 47. ff. solut. matrim.* Everhardus à Mittelb. *in loc. à rat. Leg.* Siquidem iusta ratio non patitur, ut Legis mente & sententia neglecta nudis atque adeò aridis inhæreamus verbis. Et cùm in paribus causis paria jura desiderentur. *cap. unic. de allod.* quid vetat, ut à similibus ad similia progrediamur, *l. neque leges 10. d. l. non possunt 12. cum seqq. de Legib.* Et quis unquam à verbis sententiam sejunxit ob penuriam verborum, quibus singulis singula aptè nominantur, *l. 1. ff. de praescript. verb.* Sæpe plus volumus quam verbis exprimimus, nec minus voluisse quàm dixisse præsumimur. *l. ille aut ille 25. §. 1. l. non aliter 69. ff. de legat. 3. l. 3. l. 7. ff. de supell. legat.* sana itaque ratio non patitur ut à τῶ ῥητῶ διανοίας separemus, quin imò verba sæpe negligenda, ut verum Legis sensum ac sententiam retineamus, *l. non dubium 5. ibique* Bald. *C. de Legib.* quapropter contra Legem facere non solum is dicitur, qui id facit quod Lex prohibet, verum etiam qui in fraudem Legis, salvis eius verbis, sententiam eius circumvenit, *l. contra 29. ff. de Legib.* cùm id procul dubio faciat, quod Lex fieri noluit, licet id fieri non prohibuerit. *l. fraus 30. ff. de Legib.* quod ergo dici solet verbis Legis serviendum esse: nec distinguendum, ubi Lex distinguit, nec à forma constituta recedendum nihil exaudiendum nihilque supplendum, *l. constitutionibus 24. ff. ad Municip. Novell. 18. l. 1. de senat.* hoc sine calumnia accipe, ut procedat & verbis & mente & ratione Legis, constitutionis, SCti, Edicti simul cessantibus, *l. cum mulier 47. ff. sol. matr. l. nam ut ait 13. d. l. non possunt. de LL. l. si alii 19. de usufr. legat.*

* XX.

Lex est communis Reipublicæ sponsio. *l. 1. ff. de LL.* quod intellige, non quod ipsa Respublica, quæ inanimis & sine voce est. Bart. *in l. civitas ff. de reb. credit.* disertis verbis spondeat, & se Legi respondendo subjiciat, neque quod singuli cives eiusdem Reipublicæ omnes ac singuli articulata responsione Legem suffragio vincerent; sed quod cum tacitè, tum expressè civitas

legem consensu suo approbat. Quod ergo Papinian. dicebat, legem esse communem sponsionem pro eo ex Demosthene dixit τοῦτ' ἐστὶ νόμος πόλεως ϰαὶ συνθήϰη ϰοινὴ, hoc est, communis Reipublicæ consensus, *l.2, ff. de Legib.* ostendens inter sponsionem & consensum nihil interesse, vid. Gœdd. *ad l.7. ff. de Verb. signif. num.* 17.

XXI.

Lex naturam imitatur *§. minorem. Inst. de adopt.* Castrens. *in l. si inter. num.4. ff. de reb. dub.* Volckman. *p 3. de art. Notar. cap.* 11. Ea enim nihil sine colore veritatis fingit, *l. in bello* 12. *§. facti* 2. *ff. de captiv. & postlim. revers.* & colore fingendi ex æquo & bono destituta veritati quamvis duræ acquiescit, Gœdd. *ad l.* 80. *ff. de V.S. n* 5.

XXII.

Qui cum legis textu navigat, securus navigare dicitur: ratio, quia non amplius dubitationi ullus potest esse locus, sed cessant omnes cavillationes glossarum & advocatorum. Rolandus à Valle 1. *cons. 25. in princ.* Wesenb. *p.3. cons.* 108. *num.* 29. *& part.7. cons.* 319. *num.* 120. & sane quis hic posset calumniis esse locus, cùm veritas in textu sit & ratione, opinio tantum in glossis, adeò ut unum textum mille glossis rectè præferendum esse, rectè moneant. Sonsbeck. *de feud. p.9. num.* 103. *in fin.* Cothman. *Vol. 5. resp.* 14. *num.* 54. Finckelthus. *observ.* 32. *num.* 10. Unde non immeritò eorum ridendas ineptias censet Hilliger. 26. *Donell. Enucl. cap. 2. pag.* 1400. qui glossas in re sæpe claris verbis decisa adducunt quod cumprimis practicorum quorundam adscribendum: quapropter Cont. 12. *subs. cap.* 17. Pleraque observari (inquit) disertis legum verbis & rescriptis definita, quæ quia uno in loco vel altero tantum scripta sunt, sæpe fugiunt homines tot Pragmaticos & forenses, qui scilicet putidissimos juris interpretes diligentius & frequentius legunt, quam Iurisconsultorum aut Imperatorem autoritatem aut leges add. & Vigel. *in rat. leg. jur. contr. p.* 8.

XXIII.

Sine lege loquenti erubescendum esse, Dd. communiter tradunt *per Novell.* 18. *cap. 5. & alia loca à nobis superius notata lib. 5. cap.* 17. At si verum amamus non hoc, sed longè aliud vult Imp. *ind. cap.* 5. nempe Imperatoris munus non esse confundendum cum munere Iurisconsulti. Ab hoc desiderandam esse applicationem juris ad facta singula non ab Imperatore, qui Legislatoris non Iurisconsulti vicibus fungatur: & citra indignationem aliquid faciat, si super singulis caussis leges ferat. Ita se explicat Imperator *in Novell. 1. proœm. Novell. 61. in præfat. Novell. 98. præfat. vers. comprehendentes. Novell.* 108. *præfat. Novell.* 159. *cap. 6. add. d. l. ult. §. 6. C. de Episc. aud. l. pen. §. 1. C. de adopt.* Et sanè utut sententia hactenus admitti possit, quod nihil debeamus temerè & absque lege asserere, *l. 19. C. de collat. l. 5. C. de repud. l. 13. §. 7. de excus. tut.* Carpzov. *part. 2. quæst. crim. 76. num.* 42. Qui enim sine lege loquuntur nimis altè volant sine pennis, ideoque non mirum, si velut

si velut Icarus cadant. Cagnol. *in l. frater cum fratre de condict. indeb.* Limneus *lib. 1. de Iure publ. cap. 14. num.* 20. quo sensu & hoc dictum suum fecit Lutherus, qui sæpius dixisse memoratur: Iurisconsultis familiare esse, ut dicant, non licere quicquam pronunciare, nisi ex præscripto Legis, multo minus debere tolerari, si quid absque Scripturæ testimonio dicatur, Sleidanus *libr. 1. histor. in Anno* 1518. Attamen non decuit silentio prætermittere, strues illas ineptarum & otiosarum allegationum, quas sæpe Dd. memoriæ ostentandæ caussa frustra adducunt, cum Leges scire non sit verba tenere, sed vim & intellectum, *l. scire 17. ff. de LL. l. 2. §. 1. C. de const. pecun. fac. l. 6. §. 1. de Verb. signif.*

XXIV.

Leges neminem in paupertate vivere aut anxietate mori sinunt, *Novell. 1. in epilog. §. 1.* Ita iterum Dd. verbis Iustiniani contra eius mentem abutuntur. unde Chemnit *in discurs. jur. polit. cap. 5. num.* 196. *citat.* à Carpzov. *p. 1. constit. 1. desi. 9. num. 6.* dictum id non partibus, sed Assessoribus tribuit, eodemque incitamento antiqui olim Interpretes ut alacriorem juventutem ad capessenda juris studia redderent, nunquam re nummaria æstimanda, sed malè, impulerunt. Certè si mentem Iustiniani introspicimus, ea verba nihil continent, quàm commendationem Novellæ, quæ ut liceret prohibere Falcidiam in testamento, ut voluntas testatoris per omnia servaretur, additis quibusdam novis remediis introduxit: tandem ergo subjungit, se non dubitare, quemlibet facilè novam Legem suscepturum, quæ efficiat, ne quis pauper (non scilicet habens rerum suarum dum esset perfectum post mortem arbitrium) vivat, aut anxius (scilicet de ultimis suis elogiis) moriatur. Certè & ipsa hæc regula sæpissimè fallit non tantum in Doctoribus, qui vel profundiore scientiâ & sedulâ operâ destituuntur, sed optimo cuique probitas sæpe sua inopiæ causa. Elegans & memorabile pauperis Iurisconsulti & gratorum discipulorum in persona Sabini, quem discipuli sustentarunt. Exemplum vid. *in l. 2. §. 47. de O. I.*

XXV.

Leges Mosaicæ in tempore novi fœderis sunt abrogatæ, vid. Reincking. *de Regim. Eccles. & secul. cap. 2. §. 4. num. 25. &* 34. ubi id probare nititur, sed malè per dictum Christi, *Lex & Propheta usque ad Iohannem. Matt. 11. Vers. 13. Luc. 16. Vers. 17.*

Declarationis tamen loco nota, hoc procedere in Legibus ceremonialibus & judicialibus seu forensibus. vid. Besold. *2. polit. cap. 2. §. 4. num. 24. & 34.* nec in foro attendi, ut rectè monet Hilliger. 20. *Don. Enucl. 2. lit. E.* usus tamen harum legum non est inanis, quamvis non observentur vi Legis, muniunt tamen conscientias, Schneidevv. *Inst. de Nupt. p. 4. de divort. n. 62.* Bachstad. *de jure connubiali, p. 225.*

Limitatur tamen hæc regula primò, quatenus hæ leges in novo fœdere repetitæ, vel per Legislatorem civilem approbatæ, Hillig. *d. loc.*

Secundò sine dubio fallit in Lege morali, eiusque pœnis, è Philippo Melanchthone, Cothman. *in Commentar. Cod. de hæretic. num. 62. de pœnis.* non.

§. si Titio 11. *ff. de legat.* 1. Bartol. *in l. legatum. de legat.* 2. *num.* 3. Bocer. *in Comm. Inst. de legat. num.* 82.

X I.

Legatum in genere si minimum sit utile, minimum debetur. *l. legata generaliter* 37 *de legat.* 1.

Fallit I. *in §. quid autem. Auth. de fidejuss.* ubi creditor potest eligere rem meliorem debitoris.

II. Fallit *in l. Stichus* 12. *de legat.* 3. ubi quando legatur servus cum hoc quod exerceret artem, debet inspici ingenium servi, ad quam artem sit magis idoneum.

III. Fallit in casu, *l.* 15. *§. cui* 11. *ff. de alim. leg.* ibi enim quando legata sunt alimenta, debet etiam inspici conditio personæ, cui alimenta sunt legata.

IV. Fallit, quando datur electio legatario, tunc enim medium eligere debet, Gl. *in l. cum post* 69. *§. gener* 4. *ff. de jur. dot.* Bocer. *in Com. ad Inst. de legat. n.*230. Socin. *in fallent. Legal. lit. L. n.*277.

Cap. VIII.
De Legitima.

Axioma I.

A legitima exclusus dicitur, qui exclusus est ab intestato, *l. parentib.* 8. *C de inoff. testam. l. posthumus* 6. *§. si quis ex his* 1. *ff.* & *l. cum quæritur* 6. *C. eod. l. maximum vitium* 4. *C de liber. prater. l. non est* 12. *§.* 1 *ubi* Dd. *ff. de bonor. possess.* Hartm. Pistor. 2. *pract. quæst.* 28. Heig. *p.* 1. *quæst.* 25. Carpzov. *lib.* 2. *constit.* 46. *de fin.* 24. *num.* 3. Dicitur enim tertia pars illius portionis, quam quis habiturus esset ab intestato. *l Papinianus* 8. *§. si quis* 6. & *§. quoniam* 8. *ibiq. gloss. eod.* Decius *cons.* 505. *num.* 7. *vers.* & *hoc idem. colum. fin.* Gozad. *cons.* 43. *Videtur. num* 21, *vers. sexto dico. col. penult.*. Brun. *in cons. infert. post tract. de statut. exclud. fam colum.* 2. Vide tamen Paeianum 1. *cons.* 4 *num.* 49. ubi regulam hanc cum grano salis, quia multi dentur casus, quibus ea limitetur, accipiendam esse respondet. Exemplo sit filius impubes arrogatus, & sine causa emancipatus, qui, licet excludatur à successione & hereditate arrogatoris, non tamen à legitima excludetur. *§.* 3. *vers. item non aliter. Inst. de adopt. l.* 1. *§. si impuberi* 21 *ff. de collat. bon. l. si arrogator* 32. *ff. de adopt.* Similis est casus *in Auth. si qua mulier. in fin. Cod. de SS. Eccles.* Ubi filii eius, qui in monasterio investitus mortuus est, repelluntur à successione patris, non tamen à legitima excluduntur, idem confirmat *Auth. hoc amplius. C. de fideicommiss.* Ubi filius, qui monitus à judice voluntatem defuncti intra annum non implevit, privatur quidem successione, nihilominus tamen legitimam consequ tur. Exempla alia vide apud Salicet. *in d. Auth. novissima. num.* 12. *vers. quinto quia mater. C. de inoff. testam.* & *cons.* 453. *num.* 3.

num. 3. *Verſ. quia propter inter Conſ* Bald. *Vol.* 1. Corn. *conſ.* 290. *lit. L. Verſ. & hoc quidem. col.* 2. *Vol.* 3. quapropter regulam de jure antiquo, exempla verò adducta ſecundum jura Authenticorum noviſſima intelligi debere concludit idem Pacian *d. conſ. n.* 57.

II.

In legitima pater filio præjudicare non poteſt, *l. omnimodo* 30. *C. de inoffic. teſtam. Novell.* 115. *§. cæterum. Auth. ut cum de appellat. cognoſc* Caſtr. *in l. precibus. col. fin. in princ. C. de impub. ſubſtit.* Debetur enim filiis jure naturæ, *cap. Raynaldus. de teſtam.* Ludovicus Gomez *ad § fuerat. Inſtit. de de actiou. num.* 9. Sicut itaque ei apponere onus nequit, ita & immunem ab omni gravamine relinquere debet. *l.* 30. *l.* 32. *l.* 56. *C. de inoff. teſtam.* Dd. *in cap. Raynutius. de teſtam. & in l. coheredi. §. cum filia. de Vulg. ſubſtit.* Giphan. *ad l.* 35 *C. de inoff. teſt* Gail. 2. *obſerv.* 19. Berlich. 3. *concl. pract.* 14. *n.* 3. Dan. Moller. 3. *ſemeſtr.* 11. *in fin.* Ubi Lipſienſi in Scabinatu ſæpius ita reſponſum fuiſſe teſtatur, Schultz. *in ſynopſ. Inſt. de inoffic. teſtam. lit. b.* adeo ut licet quis in legitima inſtituatur, & rogetur, ut mortuo eo, illa ad heredes teſtamento ſcriptos deveniat, non obſtante fideicommiſſo de legitima ſuo arbitrio diſponere poſſit, Matth. Coler. *deciſ.* 16. *num.* 11. *in fin.* In ſpecie enim proviſum, ne in legitima fideicommiſſum inſtituatur, prout docent Iaſon *in l. fin. §. ſed quia. col. fin. limit.* 7. *ad SC. Trebell.* niſi quando reciprocè ſuccederent. *l.* 12. *Cod. de inoffic. teſtam.* vid. Vultei. 3. *conſil. Marpurg.* 29. *num.* 63.

III.

Legitimæ defectus ex ſubſtantia patris debet ſuppleri, *l. ſcimus* 36 *poſt princ. Verſ. repletionem. Cod. de inoffic. teſtam.* Bart. *in l. quartam* 91. *ff. ad Legem Falcid. num.* 13. Carpzovius *part.* 3. *Iuriſprud. forenſ. conſtit.* 13. *definit.* 18. *num.* 7.

IV.

Nulla valet diſpoſitio patris, per quam fiat fraus legitimæ. *l. parentibus* 8. *& l.* 6. *C. de inoffic. teſtam.* cum liberis jure naturali debeatur, *l.* 7. *in pr. ff. de bon. damnat. l. ſcripto* 7. *in fin. ff. ſi tab. teſt. extab. l.* 36. *§.* 2. *C. de inoff. teſt.* Carpz. *p.* 3. *conſt.* 7. *def.* 24. *n.* 7. *&* 8.

V.

Legitima non teſtatoris judicio, ſed ſolius legis beneficio obvenit & debetur, *l.* 36. *§.* 1. *C. de inoff. teſt. l.* 6. *in princ. C. de ſecund. nupt Nov.* 1. *in præfat. & §.* 2. unde debitum & æs alienum vocatur. *d. l.* 36. *§. ult. Nov.* 18. *in pr.* Donell. 19. *Com.* 4. *ibiq. Hillig.*

VI.

Legitima loco alimentorum ſurrogata eſt. *Novell.* 18. *cap* 3. Harprecht. *in Comm. ad Inſt. §. ult. tit. de inoff. teſtam. num.* 41. quæ jure naturali tam liberis quàm parentibus debentur, nec ullo modo iis denegari poſſunt. *l. ſi*

quis à liberis 5. *§ parens* 16. *ff. de agnosc. vel alend. liber.* Harprecht. *d. loc. num*,52. Carpzov. *p*.3. *const.* 12. *defin.* 1. *num*, 9. Hinc & argumentum à legitima ad alimenta valere confirmant. Ferdin. Vasq. *in tr. de success. creat. lib* 2. *§*.20. *requisit.* 42. *num*.341. Suid. *de alim. tit* 9. *q*.2. *n*.27. Carpz. *p*.1. *const*.28. *defin* 157. *num*.8.

Cap. IX.

Legitimi, Soboles justa.

Axioma I.

Legitimorum jus matrimonio & justis liberis est consequens, ut filia matri, Henric. Boic. *in cap. proVenit. qui fil. sint legit.* Cæsar de Graff. *decis. Roman.* 176. *n*.6. Vnde & filii fructus matrimonii dicuntur à Decio *cons*.153. *col*.2. Socin. jun. *cons*. 62. *num*.38. *Vol*.3. quos allegat Rot. Rom. *decis*. 477. *n*.2. *p* 1. vid. Vult.3. *cons. Marp*. 34. *n*.54.

II.

Legitimorum causa res est favorabilis. Cardin. Alexandr. *in cap. causam. num*.13. *qui fil. sint legit.* Bertaz. *cons. crim*. 365. *num*. 11. *Vol*.2. quæ de causa per præsumptionem legitimi, coitus illicitus & delicti præsumptio excludi dicitur, Card. Alexandr. *cap. lator. qui filii sint legit. num*.27. Palæott. *in tr. de Noth. & spur. cap*.20. *n*. 3. *& cap*.22. *num*. 6. *in fin*. Bald. *cons*. 437. *num*. 4. *&* 5. Cæpoll. *cautel*. 118. *num*. 2. Cott. *in memorabil. Verb. filius præsumitur legitimus.* Socin: sen. *cons*.23. *n*. 19. *Vol*.1. Menoch. 2. *arb. jud. cas*.89. *n* 71. *& in tr. de præsumpt. præs*.54. *n*.20.

Cap. X.

Lex.

Axiom. I.

Lex est de præcepto, & omninò observari debet, *cap*. 1. *ubi* Abbas *num*. 4. *de constit.* qualis enim lex erit, si non observetur, & in desuetudinem abeat. *l. de quibus* 32. *ff. de Legib.* Carpzov. *p*.2. *constit*.28. *defin*.1. *num*. 6. siquidem ea pro imperfecta & pro ludibrio haberi non debet, Baldus *in cons. schism. col*.1. *posito sub tit. Cod si quis. aliq test. prob. fac. text. in cap. commissa. de Elect. in* 6. *& l*. 2. *§. sanè. Cod. de libert. & eor. liber.* Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Inst. de act. num*. 28. maximè si justa & honesta jurique naturæ conveniens sit, cum nihil aliud sit quàm divinitus animis nostris inscripta notio, per vivos prudentes in medium prolatæ societatis humanæ vinculum, quo dissoluto nulla Reipublicæ tranquillitas retineri, nihilque in toto mundo incolume consistere potest, *l*. 9. *ibiq. Cod. de Legib.* qua de causa Leges per ora Principum divinitus prolatas esse patefecit, *ex cap. fin. caus*. 16. *quæst*.3.

quæst.3. Hinc qui eas Reipublicæ oculos esse dixerit, is profecto ita vocans nihil indecens pronunciaverit. Quemadmodum enim res animali maximè est necessaria non titubans oculus, ita & Reipublicæ Legum æquus & rectus status, *Novell. Leon*. 19. Vnde & scita superioris potentiæ vocantur, quibus in officio continentur, qui suâ sponte officium facere recusant *c. facta*. 1. *dist*. 4. Arnis. 1. *de Maiest. cap*. 3. *num*. 6.

II.

Quæ contra Leges fiunt, ea ipso jure sunt nulla, *l. non dubium* 5. *ubi* Bart. & Bald. *C. de Legib. l. cum lex* 47. *ubi* Bart. *de fidejuss.* Idem *in l. si ita quis. §. ea lege. num*. 5. *de V. O.* Iason *in l. filiusfam. §. Divi. num*. 85. *de V. O. in* 2. *lectur*. Wesenb. 2. *cons* 66 *num*. 3. Fraus enim legibus fieri dicitur, ubi id fit, quod fieri Legislatores noluerunt, fieri tamen apertè non vetuerunt, *l. fraus* 30. *de Legib.*

Limita, nisi Lex ipsa jubeat actum rescindi, *arg. l*. 5. *de injust. rupt. & irrit. testam.* hoc enim casu non sunt ipso jure nulla, sed rescindi dicuntur. Exemplum vide *in Novell*. 115. *cap*. 3. *in fin. Vers. si autem hæc observata non fuerint*, ibi: *& tanquam ex hoc non rescissum &c.* Vbi si exheredatio secundum rationem & modum ibi præscriptum non sit facta, ipsum testamentum evacuari, rescindi & everti dicitur: erit ergo validum, cum id, quod per se nullum est, rescindi, everti aut evacuari non dicatur. *d. l. nam etsi* 5. *ff. de injust. irrit. testam.* Vasq. *in tract. de success. creat. lib*. 2. *§*. 20. *p*. 3. *requisit*. 29. *declarat*. 3. *num*. 168. Duaren. *in comm. ad ff. de inoffic. testam. cap*. 3. *& ad tit. ff. de liber. & posthum. cap*. 3. *pag*. 457. Cuiacius *in Novell* 18. *num*. 135. Donellus *in Auth. non licet. num*. 6. *Cod de liber præter. & lib*. 6. *Comment. cap*. 13. Bocerus *in Comment. ad Instit. de exheredatione liberor. num*. 137.

III.

Legem sibi nemo potest imponere, à qua non liceat ei resilire, *l. si quis in principio* 22. *ff. de legat*. 3. *l*. 1. *C. de SS. Eccles.*

Declara hoc procedere in ultimis voluntatibus, quæ ambulatoriæ usque ad ultimum vitæ spiritum dicuntur, *l*. 3. *de legat. adim.* secus in contractibus, in his enim obtinebit illud, quod quæ ab initio sunt voluntatis, post factum fiant necessitatis, *l. invitum* 11. *C. de contr. empt.* Everardus à Mittelb. *in loc. à plenitud. potest. num* 5. & quod semel placuit amplius displicere non possit, *reg. quod semel. de R. I.* Bald. Paul. de Castr. & Dd. communiter *in l. si cum dotem. §. eo autem tempore ff. solut. matr.*

IV.

Lex multum confidit de suo ministro. *cap. bonæ memoriæ* 1. *de Elect. cap. in præsentia* 6. *de renunc.* Laurent. Tennin. *in tract. Cautel*. 271. *num*. 5. *caut*. 16. *caut*. 87. *num*. 13. *Vers multum enim. & caut*. 253. *num*. 8. ubi air, hoc correctum esse hodie *per cap. quoniam. extr. de probat.* de quo glossa *in d. cap. bonæ. Verb. præsumitur.* Vnde limitando *num*. 9. pergit, secus esse, si

vergat

vergat in alterius præjudicium, quare tandem *num.* 23. declarando concludit, quod tum demum judicis auctoritati stetur in his scilicet, quæ rectitudinem, id est, solennitatem intrinsecam concernunt: non verò in iis, quæ rititudinem, id est, solennitatem extrinsecam respiciunt, *per d. cap. quoniam* 11. ubi Dd. communiter *de probat.*

V.

In Leges, quæ sanctæ sunt, nulla suspicio calumniæ cadere potest, *l. sacra* 9. *§. propriè* 3 *ff. de rer. divis.* Iacob. Schultz. *observ.* 56. *num* 20. Andr. Rauchbar. *part.* 1. *quæst*, 11. *num.* 34. Iacob. Thoming. *decis.* 44. *num* 20. Matth. Wesenb. 1. *cons.* 3. *num.* 50. Dan. Moller. *lib.* 2. *semestr.* 14. Carpzov. *p.* 3. *jurispr. forens. constit.* 12. *defin.* 25. *num.* 3. Reinhardus Rosa. *ad Moller. d. constit.* 12. *num.* 6.

VI.

Lex quæ repugnat fini æterno estque nutritiva peccati, ea pro nulla haberi nec observari debet. *l. claras* 8. *C. de summ. Trinit. cap. fin. de præscript. cap. inter hæc* 6. *caus.* 33 *quæst.* 2. *cap. erit autem Lex ista* 2. 4. *distinct. cap. consuetudo* 5. 1. *distinct & cap. non licet* 2. *cum* 4. *seqq.* 10. *dist.* Ea enim est secundum Legem Dei, ad cujus imaginem debet esse temporalis, *§. cum hoc.* ubi Angel *in proœm. Instit.* ac Deus, constituit de cœlo Imperatores ad hoc, ut per ora eorum divinitus Leges conderet. *§. quia igitur in Auth. de instrum caut. & fin. Novell* 73. ideoque ab Imperatore Leges emanare divino quodam motu dicuntur, *l. fin. C. de præscript. long. temp* verbi causa, secundum legem Dei filius tenetur obedire patri, & honorem ei exhibere, *l. parentes* 6. *ff. de in jus vocand. l. Veluti* 2. *ff. de Iustit. & Iur. l.* 2. *l. liberto* 9. *ff. de obseq. patr. præst.* qui potestatem sui non habet, sed pater, *l* 1. *&* 2. *C. de patr. qui fil. distr.* Si ergo lex huic fini obviaret, non valeret, cum debeat esse sanctio sancta, jubens honesta, & prohibens contraria, *l. nam & Demosthenes* 2. *ff. de LL.* Unde licet ea defenderet aliquem in foro fori, non tamen eum defenderet in foro poli, *text & gloss. in cap. inter hæc* 33. *quæst.* 2. ubi disponitur, quod licet maritus defendatur à pœna homicidii uxoris, propter adulterium per dispositionem, *l Gracchus* 4. *C. de adulter.* illa tamen dispositio eum à pœna æterna non liberabit. Abb *in cap. cum esses. de testam.* Ludov. Gomez *ad §. superest. num.* 53. *Inst. de act.* Add. Coll. Arg. *ad Legem Iul. de adult. thes.* 16. *num.* 16.

VII.

Lex quæ prohibet, longè est potentior, quam quæ concedit, Tiraquell. *in quæst.* 24. *num.* 9 *Vers. tamen Barbatias. de jure primogen.* adeoque Legis dispositio prohibitiva fortior quàm affirmativa. Baldus *in proœm. decret. num* 12. *Vers. item potentius est. col* 3. Decius *in cap. cum concupiscentiam* 3. *notab extr. de const.* Duabus itaque regulis concurrentibus una affirmativa altera negativa semper ei, quæ prohibet vel negat, attendenda erit, Baldus *in l. tutor. in princ. ff. de suspect. tutor.* Idem *in l. Ruffinus. ubi loquitur de duobus privilegiis. C. de re milit.*

Limi-

Limita, secus esse, ubi de pœna incurrenda ageretur, tunc enim Lex affirmativè loquens efficacius punire solet. Innocent. *in cap. extirpanda. colum. fiv. Verf. item hac habent locum. extr. de prabend.* ubi ait, quod si lex loquatur negativè, puta, si non confecerit inventarium, non fecerit residentiam, & similia, requiratur monitio, quia negativus sermo non habens tempus, omittentem in mora non constituit: secus ubi sunt verba affirmativa, puta si quis percusserit Clericum, seu accesserit ad Moniales, & similia, tunc monitio ad pœnam incurrendam non requiratur, quemadmodum pluribus exornat Felin. *in cap. 2. num. 4. Verf. extr. gloss. extr. de Magistr. & in cap. 1. sub num. 12. Verf. secundo intelligunt. colum. 3. extr. de constitut.* vide alium casum efficacioris affirmativæ apud eundem, *in cap. 29. num. 75. Verf. pro qua re facit. pradict. tit.*

VIII.

Lex solum in casibus necessariis providet, *l. 1. §. ex hoc rescripto 1. de Ventr. inspic.* nec frustra quicquam inducit, *l. hac stipulatio. §. Divus. ff. ut Legat. nom. cav. l. postliminii 5. §. fin. ff. de postlim. reverf.* Menochius 3. *de recup. poss. num.* 110.

IX.

Lex superioris per inferiorem minimè tolli potest. *l. ille à quo 13. §. tempestivum 4. ff. ad SC. Trebell* quoniam illius est destruere, cuius est concedere, Legem autem concedere est Principis, *cap. Rex pacificus in proœm. decret. gloss. in l. 1. Verb. Magistratum. ff. quod quisque jur. stat. cap. 1. extr. de const.* per inferiorem itaque tolli nequit, sed observari debet, Farinac. *libr. 1. cons. crim. cons.* 85. *num.* 88. nec concedentem ligat. *l. Princeps 31. ff. de LL. l. pen. de Arbitr. gloss. in cap. 1. Verb. ab omnibus. ibiq.* Dd. *de constit.* Regn. Sixtin. 1. *cons. Marp. 9. num.* 21.

X.

Leges id constituunt quod plerumque fit, *l. 4. ff. de LL.* quia sunt universales, nec possunt de singulis rebus in universum sufficienter decernere. *l. jura 8. ff. eod.* cùm plura sint negotia quàm rerum vocabula. *l. natura 4. ff. de praescript. verb.* nec etiam possint omnium causarum circumstantias complecti, quia sunt infinitæ, dataque operâ à Legumlatoribus omittantur. Aristot. *lib. 1. Rhetor.* Unde & Alphenus jus in facto positum esse dixit, *in l. si ex plagis 52. §. in clivo 2. ad Leg. Aquil.* ac proinde judex suadente æquitate illud persæpe ex circumstantiis colligere solet. Obiecht. *ad l. 1. Cod. de Legib.*

XI.

Lex potentius annullat quàm hominis dispositio, Bart. *in l. amplius. ff. rem ratam haberi.* Felin. *in cap. pastoralis, §. hoc autem. de offic. deleg.* Hippol. Rimin. *cons.* 235. *n.* 23. Fr. Bursat. *cons.* 307. *Nobilis. n.* 132. *Vol.* 1. Pantschm. 2. *pract. quaest.* 16. *num.* 54.

XII.

Leges & jura legibus & juribus concordare, nec uno verbo obiter prolato juris regulæ derogari oportet. *l. unica. C. de inoff. dot.* Pinell, *ad l. 1. p. 5. num. 82. C. de bon. matern.* Philipp. Matth. 2. *conf. Marp. 26. num. 75.* Vnde quamvis eo casu, quo Leges tantum videntur contrariæ, posterior ad priorem quoque trahi soleat, *l. 26. de Legib.* secus tamen est, quando eæ revera essent inter se contrariæ, tum enim posterior omnino vincit, & supprimit priorem, *l. 1. §. 13. de quæst. l. ult. de constit. Princip.* Quæcunque enim Lex posterior est tempore, validior est sanctione, ut habet Novell. Valentiniani & Mariani *de matrim. Senator. in fin. tit. 4. pag. 578.* vid. Cuiac. *lib. 4. quæst. Paul. ad l. 26. de LL.* Ampl. Dn. D. Tabor *diss. de usur. part. altera. art. 6. num. 2.*

XIII.

Legis provisio cessat, ubi pacto provisum est, *l. fin. Cod. de pact. convent. sup. dot.*

Limita, nisi auxilium Legis habeatur pro expresso per viam Legis, quia tali casu provisio hominis per legis provisionem tollitur. Roman. *consf. 121. circa prim. col. fin. per text. in l. qui mutuam 56. in princ. ff. mandat. cum aliis per eum deductis.* Vital. de Camban. *in tract. clauf. clauf.* 103. Ludovicus Gomez *ad §. fuerat. Instit. de action. num. 29. Socin. in tract. fallent. reg. 286. Verb. Lex.*

XIV.

Legis verba ubi deficiunt, ibi quoque deficit Legis dispositio, *l. 4. §. toties 6. ff. de damno infect.* Carpzovius *part. 2. Constit. 15. definit. 12. numero 1.*

XV.

Lex iniqua non est, cùm se habet ad commodum & onus, *l. si pater puella 12.* ubi Iason *Cod. de inoffic. testam.* Menochius *de recuper. possess. rem 14. num. 13.*

XVI.

Lex nova disponens de materia juris communis, omnes declarationes juris communis recipit. *cap. ex parte. ubi* Dd. *de Verb. signif. l. 1. §. Lex Falcidia 1. ad Leg. Falcid.* Bart. *in l. omnes populi 6. & ibi Dd. ff. de Iustit. & Iur.* Carpzov. *p. 3. jurispr. forens. const. 29. defin. 6. num. 7.* unde & Lex nova secundum Legem antiquam distingui & intelligi debet. *l. non est novum 26. l. sed & posteriores 28. ff. de Legib.* Gloss. & Bart. *in l. sciendum. in princ. ff. qui satisd. cog. cum aliis citatis.* per Octav. Cacheran. *in decis. Pedemont. 167. num. 17. cum seq.* Viv. *part. suar. comm. opin. 200. stat ult.* Bertazol. 1. *consf. 93. num. 7.*

XVII. Legis

XVII.

Legis ratione remota lex ipsa correcta intelligitur, *argum. l. adigere* 6. §. *quamvis* 2. *ff. de jur. patron. l.* 6. *in fin. ff. de verb. signific.* Carp. zov. *p.* 3. *constit.* 8. *defin.* 16. *num.* 8.

XVIII.

Lex in remediis concedendis non solet esse parca & defectuosa. *l.* 1. *cum seqq. l. quia* 11. *l. quoties* 21. *ff. de praescr. verb. l.* 1. *C. de condict. ex leg.* Berous *cons.* 44. *in causa mota. num.* 3. *Volum.* 3. Pantschman. 1. *quaest. pract.* 17. *numero* 132.

XIX.

Non solum Lege contineri & approbari dicitur, quod verbis legis exprimitur, verum illud etiam, quod sententia & mente legis per certam rationem indicatur & eruitur, *l.* 6. §. 1. *de V. S. l. non possunt* 12. *l. scire* 17. *l. contra* 29. *l. fraus* 30. *ff. de Legib.* Si enim ratio legis anima eius est, nec magis lex sine ratione lex dici potest, quam exanimatum corpus homo, *l. cum mulier* 47. *ff. solut. matrim.* Everhardus à Mittelb. *in loc. à rat. Leg.* Siquidem justa ratio non patitur, ut Legis mente & sententia neglecta nudis atque adeò aridis inhaereamus verbis. Et cùm in paribus causis paria jura desiderentur. *cap. unic. de allod.* quid vetat, ut à similibus ad similia progrediamur, *l. neque leges* 10. *d. l. non possunt* 12. *cum seqq. de Legib.* Et quis unquam à verbis sententiam sejunxit ob penuriam verborum, quibus singulis singula aptè nominantur, *l.* 1. *ff. de praescript. verb.* Saepe plus volumus quam verbis exprimimus, nec minus voluisse quàm dixisse praesumimur. *l. ille aut ille* 25. §. 1. *l. non aliter* 69. *ff. de legat.* 3. *l.* 3. *l.* 7. *ff. de supell. legat.* sana itaque ratio non patitur ut à τῶ ῥητῶ διάνοιαν separemus, quin imò verba saepe negligenda, ut verum Legis sensum ac sententiam retineamus, *l. non dubium* 5. *ibique* Bald. *C. de Legib.* quapropter contra Legem facere non solum is dicitur, qui id facit quod Lex prohibet, verum etiam qui in fraudem Legis, salvis eius verbis, sententiam eius circumvenit, *l. contra* 29. *ff. de Legib.* cùm id procul dubio faciat, quod Lex fieri noluit, licet id fieri non prohibuerit. *l. fraus* 30. *ff. de Legib.* quod ergo dici solet verbis Legis serviendum esse: nec distinguendum, ubi Lex distinguit, nec à forma constituta recedendum nihil exaudiendum nihilque supplendum, *l. constitutionibus* 24. *ff. ad Municip. Novell.* 18. *l.* 1. *de senat.* hoc sine calumnia accipe, ut procedat & verbis & mente & ratione Legis, constitutionis, SCti, Edicti simul cessantibus, *l. cum mulier* 47. *ff. sol. matr. l. nam ut ait* 13. *d. l. non possunt. de LL. l. si alii* 19. *de usufr. legat.*

XX.

Lex est communis Reipublicae sponsio. *l.* 1. *ff. de LL.* quod intellige, non quod ipsa Respublica, quae inanimis & sine voce est. Bart. *in l. civitas ff. de reb. credit.* disertis verbis spondeat, & se Legi respondendo subjiciat, neque quod singuli cives eiusdem Reipublicae omnes ac singuli articulata responsione Legem suffragio vincerent; sed quod cum tacitè, tum expressè civitas

si velut Icarus cadant. Cagnol. *in l. frater cum fratre de condict. indeb.* Limneus *lib. 1. de Iure publ. cap. 14. num. 20.* quo sensu & hoc dictum suum fecit Lutherus, qui sæpius dixisse memoratur: Iurisconsultis familiare esse, ut dicant, non licere quicquam pronunciare, nisi ex præscripto Legis, multo minus debere tolerari, si quid absque Scripturæ testimonio dicatur, Sleidanus *libr. 1. histor. in Anno 1518.* Attamen non decuit silentio prætermittere, strues illas ineptarum & otiosarum allegationum, quas sæpe Dd. memoriæ ostentandæ causa frustra adducunt, cum Leges scire non sit verba tenere, sed vim & intellectum, *l. scire 17. ff. de LL. l. 2. §. 1. C. de const. pecun. fac. l. 6. §. 1. de Verb. signif.*

XXIV.

Leges neminem in paupertate vivere aut anxietate mori sinunt, *Novell. 1. in epilog. §. 1.* Ita iterum Dd. verbis Iustiniani contra eius mentem abutuntur. unde Chemnit *in discurs. jur. polit. cap. 5. num. 196. citat.* à Carpzov. *p. 1. constit. 1. defi. 9. num. 6.* dictum id non partibus, sed Assessoribus tribuit, eodemque incitamento antiqui olim Interpretes ut alacriorem juventurem ad capessenda juris studia redderent, nunquam re nummaria æstimanda, sed malè, impulerunt. Certè si mentem Iustiniani introspicimus, ea verba nihil continent, quàm commendationem Novellæ, quæ ut liceret prohibere Falcidiam in testamento, ut voluntas testatoris per omnia servaretur, additis quibusdam novis remediis introduxit: tandem ergo subjungit, se non dubitare, quemlibet facilè novam Legem suscepturum, quæ efficiat, ne quis pauper (non scilicet habens rerum suarum dum esset perfectum post mortem arbitrium) vivat, aut anxius (scilicet de ultimis suis elogiis) moriatur. Certè & ipsa hæc regula sæpissimè fallit non tantum in Doctoribus, qui vel profundiore scientiâ & sedulâ operâ destituuntur, sed optimo cuique probitas sæpe sua inopiæ causa. Elegans & memorabile pauperis Iurisconsulti & gratorum discipulorum in persona Sabini, quem discipuli sustentarunt. Exemplum vid. *in l. 2. §. 47. de O. I.*

XXV.

Leges Mosaicæ in tempore novi fœderis sunt abrogatæ, vid. Reineking. *de Regim. Eccles. & secul. cap. 2. §. 4. num. 25. & 34.* ubi id probare nititur, sed malè per dictum Christi, *Lex & Prophetæ usque ad Iohannem. Matt. 11. Vers. 13. Luc. 16. Vers. 17.*

Declarationis tamen loco nota, hoc procedere in Legibus ceremonialibus & judicialibus seu forensibus. vid. Besold. *2. polit. cap. 2. §. 4. num. 24. & 34.* nec in foro attendi, ut rectè monet Hilliger. 26. *Don. Enucl. 2. lit. E.* usus tamen harum legum non est inanis, quamvis non observentur vi Legis, muniunt tamen conscientias, Schneidevv. *Inst. de Nupt. p. 4. de divort. n. 62.* Bachstad. *de jure connubiali, p. 225.*

Limitatur tamen hæc regula primò, quatenus hæ leges in novo fœdere repetitæ, vel per Legislatorem civilem approbatæ, Hillig. *d. loc.*

Secundò sine dubio fallit in Lege morali, eiusque pœnis, è Philippo Melanchthone, Cothman. *in Commentar. Cod. de hæretic. num. 62. de pœnis.* non.

nis. non immeritò tamen dubitat. Wesenbec. *in paratit. ad Leg. Pompei. de parricid. num. 6.*

XXVI.

Legem rei suæ quisque dicere potest, quam vult, *Vide supr. lib. 4. cap. 33. Axiom. 6. per l. in re mandata 31. Cod. Mandat.* Thoming. *decis. 14. n. 6. et. Cod. de pactis inter empt. & Vendit. l. si in Venditione Commun. prad. l. legem* 10. *C. de pact.*

XXVII.

Lex generaliter & simpliciter seu indistinctè loquens, generaliter est intelligenda, *l. de pretio* 8. *ff. de publ. in rem act. l. in fraudem* 15. *§. ult. ff. de testam. mil. l. 1. §. generaliter* 1. *ff. de legat. præst. l. 1. §. quod autem* 3. *ff. de aleat. l. fin. in fin.* ubi Angel. C. *de dotis promiss. cap. solita* 6. *§. fin. de maiorit. & obed.* Thomas de Thomasset. *in floribus legum. reg.* 172. Bartholom. Perett. *in extravag. ambitiosæ, de rebus Ecclesiast. non alienand. num. 9. pag.* 85. Bertazol. *in repet. l. si quis maior*, C. *de transact. num.* 213. Surdus *cons.* 271. *num.* 28. Valascus *cons.* 113. *num.* 21. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis.* 419. *num.* 1. *& decis.* 605. *num.* 2. *in edit. aliàs resolut.* 529. *num.* 2. *in* 2. *edit.* Mari. Anton. *variar. resolut. lib.* 3. *resolut.* 18. *num.* 3. Narbona *de appellat. à Vicario ad Episcopum part.* 1. *num.* 27. Sebastian. Medices *de Reg. Iur. reg.* 1. Johan. Mar. Novar, *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 7. *sect.* 1. *num.* 4. Fusar. *de subst. quæst.* 394. *num.* 56. *&* 57. Ubi ampliat, etiamsi sit maior ratio in uno, quàm in alio. [Hinc contrà, quoties lex specialiter quid requirit, tunc non sufficit in genere fieri. *l.* 1. *quæ res pignori oblig. l. denique* 8. *l. obligatione* 6. *de pignor. l. penult. de privileg. cred. cap. generali. de Reg. Iur. in* 6. Pantschman. 1. *quæst. pract.* 10. *num.* 142.] Restringitur tamen, ne quis ad lucrum indebitè admittatur, vel ne quis damnum indebitè patiatur, secundum Armendar. *in proœm. addit. ad recopil. Legum. Navarræ. num.* 76. Item restringitur ex ratione particulari, *l. cùm pater* 77. *§. dulcissimis* 33. *ff. de legat.* 3. *l. si de certa re* 31. *C. de transact.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.* 9. *quæst.* 4. *num.* 19. Garc. Gironda *de privilegiorum seu exempt. explicat. num.* 276. *&* 526. Et recipit restrictionem de habilitate, *l. ut gradatim* 11. *§. & si* 1. *ff. de muner. & honorib.* cum citatis à Bertazol. *in repet. l. si quis maior. num.* 216. *C. de transact.* [Latè ultra Jason. *ad §. in personam. Instit. de action.* Aretin. *in §. ius civile in 6. colum.* 7. *de Iust.*

de Iust. & Iur. fac. gloss. in l. huiusmodi. ff. de legat. 1. ubi vult, quod jura loquentia de cautione, intelligi debeant de valida, ad idem facit. *text. in cap. Cumana 50. de Elect. quem ibi not.* Abbas *in notab.* 9. Sic quando jura loquuntur de consuetudine, eam de habili & bona accipiendam esse docet, Roch. de Curt. *in tract. de consuetud. m.* 23. *col.* 24. Unde & statutum dans præmium pro capiendo malefactore de capiente habili intelligit, post gloss. *in d. l. ut gradatim.* Bart. *in l. si tertius.* §. *fin. de aq. pluv. arcend.* Quod tamen limitat, nisi fieret favore Reipublicæ, *in l. si quis in gravi.* §. *utrum. vers. hi quoque. per illum text. ff. ad SC. Syllan.* Hoc enim in casu Leges non recipere restrictionem de habilitate personarum, assentiunt Andr. Siculus *in cap.* 1. *col.* 24. *num.* 160. *de constit. & cap. quæ in Ecclesiarum. num.* 5. *eod. tit.* Baldus Novell. *in tract. dot. part.* 16. *privileg.* 48. Baldus *in l. cum mulier. col.* 5. *ff. solut. matrim.* Ludovicus Gomez *ad d. l. si quis in gravi.* §. *utrum. ad SC. Syllan. & ad* §. *in personam. Inst. de Action. num.* 23.] debet enim lex esse æqua & sancta, *l. nam & Demosthenes* 2. *ff. de legib. cap. erit autem lex.* 4. *distinct.* Johan. Anton. Mangil. *de imput. quæst.* 50. *num.* 17. & 18. & quæ æqua & sancta non est, nulla est. Menoch. *de præsumpt. lib.* 2. *præsumpt.* 1. Anton. Sola *ad decreta Sabaudiæ in proœm. gloss.* 2. *num.* 27. Turamini *de legib. part.* 3. *cap.* 6. *num.* 24. Morla *in emporio jur. tit. de legib. in prælud. à num.* 42. [Unde est, quod extra Leges non liceat casum excipere & restringere indefinitè loquentem, *l. de pretio* 8. *de public. action.* Nebelkræ. *decis.* 10. *pag.* 141.]

XXVIII.

Lex ubi non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. non distinguemus* 32. *ff. de recept. arbitr. l. Præses* 3. *ff. de officio Præsid. l.* 2. §. *convenire* 1 *ff. de judic. l. quos prohibet* 7. *ff. de postulando. l.* 1. §. *generaliter* 1. ubi glossa *verb. in infinitum. ff de legat. præst. l. quamvis* 11. *ff. de in jus vocando. l. si servum* 71. §. *non dixit* 5. *ff. de acquirend. hered. l.* 1. §. *quod autem* 3. & *ibi* gloss. *vers. simpliciter. ff. de aleatorib. l. unic. C. qui pro sua jurisdict. l. illam* 19. *C. de collationib.* [*l.* 4. ibi: *oratio nullam causam aut personam excipit. Si quis ingen. esse dicatur. ibique Cuiacius.*) *cap. Noli* 9. 9. *distinct. cap. consuluisti* 29. *quæst.* 5. *cap. solitæ* 6. *de maior. & obed. cap. quia circa* 22. *de privileg. Clem. ult. de rescript.* Exornant Jason

Jason *in l. non dubium. num.38. Cod de Legib.* Gam.Lusit. *decis.105. n.2.* Thomas de Thomasset. *in floribus Legum, reg.300.* Bertazol. *in repet. l.si quis maior. num.354. C. de transact.* Surdus *cons.51. num.7. & consil.* 182. *num. 15. & cons.* 301. *num. 50. & cons.* 308. *num. 3. & cons.*340. *num.2. & decis.195. num. 4.* Escob. *de ratiocin. cap.18.num.42.* Flamin. Paris. *de resignat. beneficior. lib. 12. quaest. 5. num. 22.* Cardinalis Tuschus *pract. conclus. tom. 2. lit. D. conclus. 508.* Joseph. Altrede *de Religiosa disciplina tuenda. lib.2. cap. 28. num.11.* Narbona *de appellat. à Vicario ad Episcopum, part.1. num. 27.* Monet. *de distribut. quotid. part. 2. quaest.2. num.37.* Bellet. *disquisit. clerical. par. 1. tit. de bonis clericorum. §. 1. num.19. in fin.* Francisc. Anton. à Souza *in relect. de censuris Bulla Coena, cap. 2. disput. 8. num. 1.* Caes. Argel. *de contradict. legit. quaest. 20. num. 14.* ubi *num. 24.* declarat, si nullo modo dicat, nec virtualiter, nec realiter, secus si saltem virtualiter, Armendar. *in procem. addit. ad recopil. Legum Navarrae, num.27.* Ubi limitat, cùm alia lex distinguit, vel cùm ratio ex illa, vel ex legibus desumpta id facit; nam lex una indistinctè loquens per aliam distinguitur & limitatur, *l. sciendum 15. ff. qui satisd. cog. l. quamvis 11. ff. de in jus voc. auth. offeratur. C. de litis contest. l. filiusfamilias 9. ff. de action. & obligation. l. 1. ad Macedon. l. juris gentium 7. § si paciscar 14. ff. de pactis, juncta l. transigere 18.* & ibi glossa magna *in fin. Cod. de transactionib.* Bellet. *d. tit. de bonis Clericorum. §. 1. num. 20.* & una aliam supplet, *l. non est novum. cum legib. seqq. ff. de Legib.* Menochius *cons. 150. n.44.* Vincent. de Franch *decis. 435. num.24.* Nicol Intrigl. *decis. 15. n.36. & 37.* [Bartolus *in l. non dubium. C. de Legib.* Hartmannus Pistor. *1. quaest. 38. num.29.* Carpzovius *p. 2. const. 45. defin. 8. num.17.*] Lex si voluisset, expressisset, *l. unic. §. sin autem ad deficientis. C. de caduc. tollend. l. si servum 71. §. non dixit 5. ff. de acquir. hered. cap. ad audientiam 12. de decim. cap. 2. de translat. Prelat.* exornant Tiraquell. *in l. unquam. verb. libertis. num.3. C. de revocand. donat.* Menoch. *cons. 1. num. 178. & cons. 140. num. 4.* Surdus *decis. 88. num. 4. & decis 322. n.22. & cons. 245. n.45.* Gutier. *tract. lib. 3. quaest. 22. num. 7.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. gl. 9 §. 1. n.33. gloss. 42. num. 11.* Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. Lex. num. 28.* Cardinalis Tuschus *practicar. conclus. tom. 8. lit. V. conclus. 89. num. 5.* Mari. Anton. *variar. resolut. lib. 1. resolut. 1. num. 10.* Lex enim id noluisse praesumitur, cùm facilè id expri-

exprimere potuisset, neque expressit, Menoch. *consf.30. num.8.* Armendar. *in proœm. addit. ad recopil. legum Navarræ, num.150* quia quod lex non dicit, non est ab homine præsumendum, *l. dissentientis 5. C. de repud. cap. illa, ne sede vacan.* Surd. *conf.219. n.21.* [Neque nos etiam dicere debemus. *l. si servum. 71. §. non dixit. 5. ff. de acquirend. hered. l. 2. §. 1. de judic. l. 20. §. ult. de Evict. cap. inter. 2. de translat. Episc.* Hartm. Pistor. *1. quæst. 15. num. 19.* non enim sufficit quem sic voluisse, nisi & de hoc fiat dispositio. *l. quidam cum filium. 46.* ubi Bart. & Imol, *de hered. instit.* cum propositum in mente retentum nihil operetur. *l. si repetendi. 7. C. de condict. ob caus.* Dec. *consil. 696. num. 18.* Socin. jun. *cons. 4. n. 15. vol. 3.* Bald. *in juris gentium, §. pactorum. ff. de pact.* Pantschman. *1. quæst. pract. 23. n. 7*]

XXIX.

Legis verba cui non conveniunt, non convenit ejus dispositio. *l. 4. §. toties. 6.* ubi Paul. *ff. de damno infecto. l. quod constitutum. 21. ff. de testam. milit. l. ita autem. 5. in princ.* & ibi Bart. *ff. de administr. tutor. l. hos accusare. 12. §. omnibus. 4. ff. de accusat. l. 1. §. loquitur. 5. ff. de aqua quotid. l. si ancillas omnes. 63. ff. de legat. 1. l. adigere. 6. §. quamvis. 2. ff. de jure patron. l. 2. C. communia de legat. cap. indemnitatibus. 4. § sed cum eas. de elect. lib. 6.* Exornant Hippol. *consil. 25. num. 10. & consil. 40. num. 12.* Tiraq. *in l. si unquam. verb. libertis. num. 2. C. de revocand. donat.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. dispositio. 14.* Surd. *decis. 122. num. 13. & consil. 152. num. 38. & cons. 174. num. 8. & cons. 179. num. 38.* Gutier. *practic. lib. 3. quæst. 17. num. 227. & cons. 1. num. 8. & cons. 21. num. 1. cum seqq.* Escob. *de ratiocin. cap. 28. num. 17.* Gonzal. *ad reg 8. Cancell. gloss. 5. num. 24. & gloss. 45. §. 1. num. 51.* Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis. 518. num. 6. in 1. edit. & resolut. 445. num. 6. in 2. edit.* Ugolin. *de officio, & potest. Episcopi cap. 57. §. 2. num. 6.* Antonin. Menoch. *Lucen. decis. 13. num. 23.* Mari Anton. *var. resolution. lib. 3. resol. 9. num. 4.* Rot. *decis. 697. num. 7.* apud. Farin. *part. 1. recent.* Statil. Pacif. *de Salviano interd. insp. 3. cap. 1. n. 7.* Mangil. *de imput. quæst. 77. num. 71.*

XXX.

Legis ratione cessante, cessat quoque ejus dispositio. *l. in omni. 13.* ubi Bart. *ff. de adoption. l. quod dictum. 32. ff. de pactis. l. fin. ff. ad*

*Syllan.l.si maritus.15.§.praescriptiones7.ad l.Iul.de adulter.l.adigere.6.§.quamvis.2.ff.de jurepatron c.& si Christus.26.de iureiur.§.ult.Inst.de bon.addict.*Everard.*in Topicis legalib.loco 85.* Tiraq.*in tract. Cessante causa, part.1.num.*11. Bertazoll.*in repet.l.si quis maior.num.263.C.de transact.* Surd. *consil.375. num.*24. Mari.Antonin. *var.resolution. lib.2.resol.32. num.*8. Pichard. *ad princip. Instit. de milit. testam. num. 4. ad princ. Instit. de l.Falcid. num.28.& ad princ.Instit. de eo, cui libertatis causa bona addicuntur, num.41. & 42.* ubi quod cessante ratione legis negativè, & contrariè cesset lex. Robles *de repraes. lib.2.cap.6.num.*12. ubi quòd ratione finali legis cessante non cessat lex quando tractatur de lucro captando, sive quaerendo, *& lib.1.cap.12.num. 52.* dicit quòd una ratione legis ex omnibus cessantibus, non cessat legis dispositio, latè disputat Anguian. *de legibus, libr. 1. contr. 3.* Limita si plures sint rationes legis, quia una cessante, non cessat lex. *§. affinitatis 6. Institut. de nupt. l. liberorum. 11. §.1. ff. de his qui not. infam.* Tiraquell. *in tractat. Cessante causa limit. 22. num. 11.* Mexia *in tract. taxa panis, conclus.2. num.*34. Camill. Gallin. *de verb. signif. lib.10. cap.7.num.16.* Valasc. *consf.60. num. 6.* Mari Giurba *in consuet. Messan. cap.1.gloss. 1. num.13. part.1.* nisi plures causae collectivè exprimantur in lege, quia una cessante cessat lex ipsa, *cap.ex parte, de resc.c.quoniam frequenter. 5. §. porrò, ut lite non contest.* Osasch. *decis. 165. n.5.* Tiraq *d. limit.22. num.*12. Decian. *cons.49, num. 11. vol.5.* Cavalcan. *de tut. num. 260.* Valasc. *cons.149. num.*12. D. Barbos, *in l.1. part.1.num.83.ff.solut. matrim.* Giurba *d. cap.1.gloss.1. num. 12.* Farin. *1.cons. crim. cons.85.n.87.*

XXXI.

LEGIS casus ubi est, cessat omnis disputatio, *gloss.ult.in l.ancilla.12. C.de furtis.* Dec. *cons.452. in fine.* Cravet. *cons.273. n.7.* Becc. *cons.14. num. 28. & cons. 112. in fin. vol.1.* Surd. *cons. 53. num. 6. & cons. 58. num. 3.* Magon. *Lucen. decis.12.num 18.* Flamin. Paris. *de resignat. benefic. lib.9. in princ. num. 2.* Mar. Ant. *var. resolut. lib.1. resol.46.n.1. & lib. 2. resol. 51. num.5.* Mendez à Castro *in praxi Lusit. lib.3. cap.15, num. 9.* Joseph. Sesse *Aragoniae decis.153. num.25.* Octav. Glorit. *resp.1. p. 1. num. 135. vers. nec in casu.* Card. Tusch. *lit.L. conclus.262.num.4.* [maximè ubi casus Legis aliqua ratione fulcitur. Phil. Port. *consil. 55. num. 22.* Corn. *cons.136. n.3.* Zas. *cons.14. n.97. lib. 1.* Regn.Sixtin. *1. cons.Marpurg. 13. num. 34.*]

XXXII.

XXXII.

Quod Lege non cavetur in practica non habetur. Bald. *in c. nihil circa finem de Elect.* Ludov. Rodolph. *var. quæst. lib.2. quæst. 42. num. 39.* [per text. *in l. 64. §.9. ibi de socero nihil in l. scriptum est. Solut. matrim.* Hartman. Pistor. 2. *quæst. 13. num.36 f.* Everhard. *in loc. à Lege cessante.* Jason. *in l. illam. 19. num.*8. C. *de collat.* Carpzov. *part. 1. constit. 4. defin.2. num.*4. Unde est quod absque lege nihil asseverandum. *l.5. ibi nulla juris constitutio. C. de repud. Novell.* 18. *cap. 11. cap. is qui in Ecclesia. 18. in fin. pr. extr. de sent. excomm. in 6.* Hartman. Pistor. 2. *quæst.1. num.*103. *& quæst.13. num.35.* Carpzov. 1. *quæst. crim. 7. n. 11. & seqq. & decis.*80. *num.* 4. ubi hunc locum Barbosæ allegat & illustrat. Et quod Lex non credit nec nos credere debemus. Cotta *in memoralib. verb. heres.* Cujac. *in l.59. de O. & A* Sed casum à Lege specialiter non expressum potius pro omisso habere. *l.64. §. de viro. ff. solut. matrim. l.10. de liber. & posth. l.19. C. de collat.* Tiraq. *de pæn. temp. 2. §.61.* Mynſ. *ad c.2. n.5. de probat.*]

XXXIII.

Lege permittente quod fit, dicitur justè, & bene fieri, *l. quid sit fugitivus.* 17. §. *apud Labeonem.* 12. ibi. *quia id facit, quòd publicè facere licere arbitratur. ff. de ædil. edicto, c. quid dicam.* 11. 14. *q.*4 Pichard. *ad rub. Instit. de inoffic. testam. n.9.* Marc. Anton. Genuenſ. *in pract. Ecclesiast. quæst.*4 6. *n.*4 [nec pœnam meretur. *l 4. C. de ad adulter. l. ult. quod quisq; jur.* Ludov. Gomez *ad §. item si quis. Instit. de action. num.* 40. Hippol. de Marsil. *in l. patre. & l. idcirco. ff. de quæst.* Felin. *in c. sicut erunt. 1. de sentent. excomm.* nec injuriam continet. *l. iniuriarum. 13. in pr. l. quod Reipubl. 33. ff. de injur. l. nullus. 16 l. nemo. 194. de R. I.* Schurff. *consl.32, pro fundanda. n.4. cent.1.* Wesenb. *1. consl.33. n.52.*

XXXIV.

Legem quærere ubi est ratio naturalis, est infirmitas intellectus, Philosoph. *lib.8. Phys. cap 3.* Surd. *de aliment. tit. 1. quæst. 28. num. 9. & q. 44. num.12. & quæst.45. n.58.* Quia naturalis ratio vim & robur legis habet. *l. cùm ratio. 7. ff. de bonis damnat. l. scire oportet, 13. §. sufficit. 6. ff. de excusat. tutor.* Cald. Pereira *de empt. & vendit. c.1. num.7.* & allegari potest pro lege Surd. *d. quæst. 28. num. 7.* [nec unquam scribentis auctoritas tanta esse existimatur, ut rationes juris

cellat. secundùm Senecam relatum à Fulgos. *in l. pen. de condict. indeb.* Cravett. *de antiq. tempor. p.3. num.*7. Pantschman. 2. *q.*16. *n.*40.

XXXV.

LEGES nihil frustra faciunt. Jason. *in l. ait Prætor. num.* 1. *ff. de Iureiur.* Cæs. Argel. *de contradict. legitimo, quæst.* 2. *num.*200. *& q.* 13. *num.* 48. *& quæst.* 18. *num.*18. Armendar. *in proœm. addit. ad recopil. legum Navarræ, num.*50. Marilian. *decis.* 47. *num.* 5. Turamin. *de legib. part.*2. *cap.*21. *à num.*19. Mari. Giurba *ad consuet. Mess. cap.* 2. *gloss.* 1. *num.* 8. *& cap.*3. *gloss.* 12. *num.*17. Lex enim non debet habere unam syllabam superfluam, & vacuam, gloss. *verb. tanquam. in cap. solitæ de maiorit. & obed.* Mandos. *in reg.* 9. *Cancell. quæst.* 4. *num.* 4. Gonzal. *ad regul.*8. *Cancel. gloss.*21. *num.*5. quia omnia superflua sunt reprobata. *l.* 1. §. *quibus. C. de novo Cod. fac. l. fin. C. qui admitti. Clem. exivi.* §. *quamvis.* ubi Cardin. *num.* 220. *de verb. signific.* Gonzal. *ubi suprà gloss.* 13. *num.* 72.

XXXVI.

LEGIS mens magis est attendenda, quàm verba. *l. scire leges.* 17. *ff. de legib l. non aliter.* 69. *ff. de legat.* 3. *l. nominis & rei.* 6. §. *verbum ex legibus.* 1. *ff. de verb. signific.* Surd. *decis.* 35. *num.* 14. Marc. Anton. Genuens. *in practicab. Ecclesiast. quæst.* 144. *num.*3. Ferrer. *in Constit. Cathaloniæ. gloss.* 4. *num.* 66. & ratio generalis legis restringitur ex mente legis, Surd. *decis.* 9. *num.*13. Armendar. *in proœm. ad recopilat. legum. Navarræ, num.* 131. [non enim quid dixerit, sed quid intellexerit Legislator advertendum est. arg. *l. in conditionibus.* 19. *ff. de cond. & demonstr. l.*3. §. *conditio. ff. de adim. leg.* Carpzov. *part.* 3. *constitut.*3. *definit.* 16. *num.* 12.

XXXVII.

LEX non est posita verbis, sed rebus. *l.* 2. *in fine. C. communia de legat. l. fin. de usuris.* 4. *cap. secundo requiris.* 41. *de appellat.* [*cap. commissa.* 34. *ubi gloss. de Elect. in* 6. *cap.* 2. *extr. locat.* Salicet. *in l.*1. *C. de Iur. Emph.* Pantschman. 1. *quæst.* 17 *num.* 23. Petr. de Ancharan. *in c. propter sterilitatem extr. locat.* Carpzov. *p.*3. *constit.*38. *defin.*5. *n.*6.] Surd. *de aliment. tit.* 9. *quæst.* 21. *num.* 20. Abb. *cons.* 93. *in quæstione, col.* 2. *circa med. vers. ad idem facit. lib.* 2. Roman. *consil.* 428. *in terminis, num.* 12. Stephan. Gratian. *discept. forens. cap.* 156. *num.* 17.

Ferrer.

Ferrer. *in constit. cathaloniæ, gloss. 5. num.* 160. Sigism. Scacc. *de appellat. quæst.* 17. *limit.* 10. *num.* 14. Cardin. Tusch. *tom.* 2. *lit. L. conclus.* 272. *per totam.* Armendar. *in proœm. addit. ad recopil. legum Navarræ. n.* 104. [Gail. *lib.* 1. *obs.* 91. *num.* 17.]

XXXVIII.

Lex quantuncunque dura, est servanda, *l. prospexit*, 12. §. 1. *ff. qui & à quibus. l.* 40. *C. de LL.* Roland. à Valle *consil.* 99. *n.* 47. *lib.* 2. Cravet. *cons.* 46. *num.* 2. Armendar. *ubi supra num.* 152. Ægid. Bellam. *consil. n.* 3. ubi intelligit, quando est certa, & sine dubio, Franc. Becc. *consil.* 51. *num.* 18. *& seqq.* ubi ait procedere, quando est in specie super certo casu, subditque, illam *l. prospexit.* turbare multos Doctores, ut ad casum iniquum non admittant illam, Cardin. Tusch. *d. tom.* 5. *lit. L. conclus.* 262. *per totam.* Sigism. Scacc. *de appellat. quæst.* 17. *limit.* 48. *n.* 11. Ambrosin. *Perus. decis.* 3. *num.* 20. [sed hâc ultimâ visione non opus laborent enim ipsi Legum latores ne lex nimis dura videatur. Nov. 44. *cap.* 1. §. 4.].

XXXIX.

Legis auxilium frustra invocat, qui committit in legem, *l. auxilium* 37. §. 1. *vers. in delictu. ff. de minorib. l. sancimus.* 15. *C. de judic. cap. bonæ.* 33. *de elect. cap. ult. de immunit. Eccles. cap. contingit.* 45. *cap. in audientia.* 25. *de sentent. excomm. cap. quia frustra.* 14. *de usuris.* Petr. de Anch. *cons.* 37. *Contra Ioannem. num.* 4. *&* 5. Bertazol. *in reper. l. si quis maior. num.* 276. *&* 646. *C. de transactionib.* Surd. *cons.* 37. *num.* 3. Cardin. Tusch. *tom.* 2. *lit. C. concl.* 954. *& tom.* 5. *lit. L. concl.* 270. Accac. Anton. *in comment. ad l. Titio centum.* 71. *num.* 47. *ff. de condit. & dem.* Franc. Leo *in thesauro fori Ecclesiast. part.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. *& part.* 2. *cap.* 3. *num.* 8. Sigism. Scacc. *de appellat. quæst.* 5. *num.* 74. Aloys. Ricc. *in praxi rerum fori Ecclesiast. decis.* 291. *num.* 2. *in* 1. *edit. aliàs resol.* 250. *in* 2. *edition.* Bellet. *disquisit. clerical. part.* 1. *titul. de disciplin. clericalt.* §. 16. *num.* 9.

Amplia quod non tantum procedat in delinquente contra Legem, sed etiam in eo qui legem contemnit: contemnens enim vicissim à lege deseritur §. 5. *in fin. Institut. de hered. qualit. & diff. l.* 2. *C. quand. & quibus pars. quart. deb. Nov.* 82. *cap.* 11.

Declara & limita primo, quod tum hæc regula locum inveniat:

si circa idem quis in legem committat Innocent. *in cap. intelleximus. num. 4. vers. dicente. extr. de iureiur.* Pacian. 1. *de probat. cap. 59. n. 7.* secus vero sit, si lex & delictum circa diversa facta versentur. Alex. *in l. viro & uxore in fin. ff. solut. matr.* Dec. *in l. cum proponas. 21. num. 6. in fin. C. de pact.* Socin. sen. *cons. 59. col. 2. in pr. lib. 1.* Menoch. *de recuper. poss. remed. 9. n. 169.*

Limita secundo, quod fallat quoties post emendationem nominatim aliquod beneficium reservat, ut *in l. 18. §. unic. si quis omiss. caus. test. junct. l. 2. §. 2. ad L. Falcid.*

X L.

Lex non extenditur ad præterita, sed trahitur ad futura. *l. leges. 7. C. legib. auth. de nuptiis in princ. §. duo igitur. circa fin. collat. 4. Nov. 23. & in §. fin. in auth. de hæredib. ab intest. collat. 9. c. cognoscentes. cap. ult. de constitut.* Exornant Tiraq. *in præfat. retract. lig. a n. 18. & de jure primo. quæst. 43. num. 17.* Covar. *lib. 3. var. cap. 13. n. 4.* Nav. *in cap. cum contingat, de rescript. except. 14. except. 14.* Sebast. Medices *in tract. de legib. p. 4. quæst. 35.* Garc. *reg. 295.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu. 185. num. 1. & num. 26.* Natt. *cons. 66. num. 3.* Bursat. *cons. 214. n. 21. cum seqq. vol. 2.* Lancel. Conrad. *in templo omnium judic. lib. 1. cap. 1. §. 4. verb. legem generalem solus condit, num. 7.* Mandos. *in reg. 9. reservat. quæst. 3.* Caballin. *milleloq. 607.* Burg. de Pace *l. 3. Tauri. num. 37.* Brunor. à Sole *in locis communib. verb. Lex 13. & verb. Statutum. 63.* Perez *l. 10. gloss. 1. col. 2. ante finem. tit. 1. lib. 3. Ordinam.* Anastas. Germon. *in animadvers. lib. 1. cap. 2.* Azeved. *l. 6. tit. 1. lib. 2. novæ Recopil. pag. mihi 157.* Marien. *l. 3. gloss. 16. tit. 10. lib. 5. eiusdem novæ Recopil.* Mors. *in emporio iuris, part. 1 tit. 1. quæst. 6. per totam.* Castil. *l. 48. Tauri. gloss. de aqui adelante.* Fr. Emman. *quæst. Regul. tom. 1. quæst. 6. art. 17.* Azor. *Instit. moral. p. 1. lib. 5. cap. 16. quæst. 13.* Cardos. *in praxi Iudicum, & Advocat. verb. lex. num. 13.* Flamin. Paris. *de confident. quæst. 12. num. 2.* Ferrer. *in Constit. Cathaloniæ, gloss. 4. num 28.* Armendar. *in proœm. addit. ad Recopil. legum Navarræ, num. 26.* Bernard. Græveæ. *ad practic. Cameræ Imper. lib. 2. conclus. 9. num. 4.* D. Christoph. de Pace *in scholast. ad leges styli. l. 200. in 1.* Farin. *in praxi crimin. p. 4. decis. 10. n. 15. in fine.* & latè *fragment. crim. p. 2. verb. Lex. n. 25. cum multis seqq.* ubi multipliciter ampliat & limitat. Soar. *de legib. lib. 3. cap. 14* Cardin. Tusch.

Tusch. *pract. concl. tom. 5. lit. L. concl. 264. num. 1. & à num. 6.* [Gœdd. *ad l. aliud fraus est, 151. ff. de verb. signif. n. 7.* Ratio quia licet Lex sui respectu, tàm in præteritis, quàm in futuris causis locum habere possit, non tamen obtinebit respectu hominum, jus enim neminem obligat nisi scientem, *l. 9. C. de LL.* & in Leges committentem. *l. contra legem. 29. ff. eod.* siquidem nemo contrahentium futurorum scientiam habere. Bartol. *in l. omnes. ff. de just. & jur. num. 139.* Anton. de Butr. *cap. fin. num. 15. de constit.* Gail. *lib. 2. obs. 9. num. 3.* Bald. *in l. Leges. C. de LL* Farin. *1 cons. crim. 95. n. 16.* nec ante legē ullus divinare potest, fore ut hoc vel illud perhibeatur aliquando, neque etiam post legem revocari potest id quod factum est. Unde & Cicero *lib. 3. in Verrem*, illa edicta impugnavit quibus ejus rei fraus aut periculum proponitur, quod neque post edictum, nec ante illud provideri potuit. Obrecht *ad l. 7. C. de LL.* quare si quid in futurum simpliciter vetat, in præteritum quidem indulgere videtur, at præsentem casum jam jam progredientem, nisi eum expressè etiam excipiat, prohibuisse & complecti voluisse creditur. *l. contractus. 17. l. comparationes. 20. l. cum quadam. 21. de fide instr. l. mulier. 5. C. de sponsal. l. si à sponso, 16. C. de donat. ante nupt. l. in coniunctione. 20. l. imperialis. 23. per tot. C. de nupt. l. hac edictali. 6. C. de secund. nupt.* Gœdd. *ad l. 8. de V. S. num. 5.* quod tamen ita intellige, ut lex non trahatur ad præterita jam decisa, putà per sententiam, rem judicatam, transactionem, juramentum, solutionem, quietantiam, præscriptionem, & similia, etiam quod in eadem lege nominatim, & expressè fiat mentio de præteritis. *l. causas 16. C. de transact.* Bart. *in l. omnes populi. n. 41. vers. distingue.* ubi Cott. *num. 137. ff. de iust. & iure.* Abb. *in cap. fin. num. 9.* & Felin. *num. 3. vers. hanc fallentiam, de constitut.* Capra *reg. 6. num. 3.* Alex. *cons. 199. num. 4. vers. secundo respondeo, lib. 6.* Card. Tusch. *d. tom. 5. lit. L. concl. 264. num. 63. cum seqq. & conclus. 265. num. 13. cum seqq.* Alderan. Mascard. *de generali statutorum interpret. conclus. 13. num. 16. cum seqq.* Farin. *fragm. crim. p. 2. lit. L. num. 44. cum seqq.* ubi ampliat duobus modis, & limitat tribus. Gail. *2. obs. 9. num. 3.*

Limita primo quod lex antiqui juris declaratoria trahatur non solùm ad futura, sed etiam ad præterita, *auth. de filiis ante dotalia instrumenta natis Nov. 19. auth. de rapt. mulier. Nov. 43. ibi tanquam si lex nostra ab initio cum tali interpretatione promulgata fuisset.* Abb. *in d. c. fin.*

fin. num. 8. & ibi Felin. *num. verſ. fallit ſecundò.* Cald. Pereira *de poteſt eligendi, cap.*11. *num.*30. Rot. *deciſ.* 142. *num.* 2. *p.* 2. *diverſ.* Morl. *in emporio iuris p.*1. *tit.*1. *quæſt.*6. *num.*11. *cum ſeqq.* Cardin. Tuſch. *d. lit. L. concluſ.* 264. *num.* 45. & 51. & *concluſ.* 265. *num.* 4. Armendar. *ubi ſupra num.*45. Alderan. Maſcard. *d. concluſ.* 13. *num.* 41. Ribadeneira *in libro pro defenſione Societatis Ieſu, cap.*15. Chriſtoph. de Pace *in ſcholiis ad leges ſtyli. l.* 200. *num.* 2. & 29. *verſ. oritur.* latè Farin. *d. lit. L. n.* 51. *cum ſeqq.* ubi *num.* 52. limitat, quando uteretur aliquo verbo importante promulgationem novi Juris, & *num.* 53. quando in eadem lege adderetur aliquid Juri antiquo, ut putà ſi imponatur nova pœna, & *num.* 54. quando in eadem lege adeſſet aliquod verbum reſpiciens futurum, ut putà *de cætero, in futurum, deinceps,* & ſimilia.

Limita ſecundo lex annullet actum ex cauſa *cap. ult. verſ. ſi vero aliquid. junct. verſ. omnia. Nov.* 120. *l. ult. C. de pact. l. pen. C. de inceſt. nupt.* Farin. *p.*2. *fragm. in verb. lex. num.*34.

Limita tertio ſi lex diſponat ſuper actu ſucceſſivo habente plures partes. Talis actus eſt ordinatio litis, ideoq; lex diſponens de litis ordinatione locum habet in omnibus futuris litibus, quanquam eæ ſint ſuper negotiis præteritis. *l.*2. *pr.* & §. *penult. C. de iuram. Calum.* Maſcard. *de gener. ſtatut. interpretat. concluſ.*13. *num.*49.]

XLI.

LEGEM ſuperioris non poteſt tollere inferior. Dixi *ſupra lib.* IX. *cap.* 51. *ax.* 3.

XLII.

LEGES non ſolent quem duplici onere gravare. Dicam *infra lib.* XIII. *cap. Onus.*

XLIII.

LEGIBUS non exemplis eſt judicandum. Dixi *ſupra lib. V. cap.* 28. *axiom.* 9.

XLIV.

LEGUM correctio eſt vitanda. Dixi *ſupra lib.* III. *cap.* 69. *axiom.* 9.

XLV.

LEX mitiùs agit, quam homo miniſter legis, *l. Celſus.* 23. *ff. de arbitr.* Federic. *conſil.* 2. *in princ. verſ.* & *quia mitiùs,* ubi quod propterea

præterea sententia hominis debet operari idem, quod sententia Juris, quæ mitior esse debet. Anchar. *cons.* 182. *Thema est, num.* 4. ubi quod Judex lege clementior esse non potest. Roman. *cons.* 429. *num.* 3. ubi ait, quod regula est, quod Judex non sit clementior lege. Cardin. Tusch. *pract. conclus. tom.* 5. *lit. M. concl.* 292. *per totum*. Pichard. *in disput. de mora. num.* 92. Farinac. *in praxi crim. quæst.* 20. *num.* 60. & 61. Joan. Maria Novar. *quæst. forens. lib.* 1. *quæst.* 152. *num.* 7. [imò non solum cum lege, sed etiam cum Deo mitius agi quam cum homine, *ex gloss. in l. si quis rem.* §. *voto. ff. de pollicit.* affirmat Jas. *in l. generaliter in pr. de V. O.* Qui enim Legem offendit committere contra unum, sed offendentē ministrum Legis offendere duos videlicet legem & hominem dixerunt Domini de Rota *decis.* 19. *incip. nota quod non admittitur. tit. de sentent. excom.* atq; ita magis contemnere videtur, qui contra duos, quam qui adversus unum peccat. *argum. l.* 3. *C. de Episcop. aud.* Declarat hoc Bald. *in cap. sicut de habitat. Cleric. & mulier.* quod respectu annullationis actus durius agatur cum lege, sed ratione contemptus pœnæ durius cum ministro legis, cum viva majestas vel viva auctoritas ei nō debeat esse ludibrio, *d. l. Celsus.* ubi tamen intelligit regulariter, secus in casibus exceptis vid. quæ tradit Andr. Sicul. *in c. si diligenti in* 27. *col. n.* 120. *de for. compet.* Joh. de Monteferrat *in repet. l.* 2. §. *Cato. col.* 5. *de V. O.* Felin. *in c. significaverunt, col. ult. vers. in quo considera de except.* Ludov. Gomez *ad* §. *item si quis. Inst. de act. n.* 6. *cum multis allegatis ibid.*

Cap. XI.

Legum mutatio add. sup. lib. III. cap. correctio.

Legem aliquando mutari non est absurdum, *c.* 8. *extr. de consang. & affin. Nov.* 78. Eleganter hanc regulam declarat & explicat Iustinianus *in Nov.* 98. *præfat.* quod nempè ea quæ semper idem manent (ut sunt res divinæ juris naturalis & gentium primævi, §. *sed naturalia.* 11. *Inst. de I. N. G. & C.* nulla indigeant mutatione, secus fit in iis, quæ velut in tumultu actionum humanarū collocatæ & ipsæ mutantur & diversas expostulant constitutiones. Præter hanc autem Imperatoriam & Authenticam explicationem & quoad legislationem civilem notandum, mutari in tantum, mutari non debere in totum. Hic enim verè obtinet regula illa Liviana *lib.* 4. *histor. Nihil ex antiquo*

 motum

Imotum probabile eſt add. l. pen. pr. de in integr. reſt. l.33. de ll. l.183. de Reg. I. Hillig. 1, *comm.* 12. *in fin.*

CAP. XII.

Levia.

Axioma I.

Levia pertractare aliquando non eſt inconveniens. Ludov. Gomez *ad §. ſed iſte. Inſtit. de act.* Nam ut inquit Anton. de Butr. *cap.3. col.2. de Vit. & honeſt. Cleric.* ſæpius de his interrogari, minus eſt verecundum, neſcire reſponſum. Quin imo per hæc levia juvenum ingenia ſæpe excitantur, ac ſolent interdum facilius plurimorum animos movere, quam ea quæ penſatè & utiliter dicuntur, ut ait in notabili caſu Barth. Veron. *in tr. Cautel. caut.67. incip. ſunt multæ poſt* Anton deButr. *in c per tuas qui fil. ſint legit.* ſiquidê bonarum artium diſciplinæ non tàm utendi cauſa, quàm propter ea quæ ſingulariter enumerantur addiſcuntur, *c. legimus.* 9. 37. *diſtinct.* ac etiam ut otium propulſetur, ut loquitur *text. in cap. nunquam.* 33. *de conſecrat. diſt.* 5.

II.

Leviora & humiliora negotia minori ſolemnitate tractanda. Fundamentum hujus regulæ eſt *in l. ult. C. de pedan. jud. junct. Novell.* 82. *cap.* 5. Vnde patet leviores cauſſas nô tantum inferioribus judiciis & pedaneis committi, ſed nec opus eſſe ſolenni cauſæ cognitione, aut deſiderari formam ordinarij proceſſus, ſed ſub ſchemate annotationis rectè expediri: Ratio conſiſtit in utilitate publica & celeritate expediendarum litium. *d. Nov.* 82. *cap.* 5. ibi *ſic enim velocius lites judicabuntur, & circulis cognitionalibus ac temporis contritione omnes litigantes liberabuntur.*

Amplia dictum axioma procedere non tantum in civilibus, ſed etiam in criminalibus. Leviora enim crimina de plano rectè poſſunt expediri, *l.6. de accuſat.*

Limitationis tamen loco nota quod in levioribus ita leviter procedi nequeat, ut veritas ita occultetur per ea, quæ tradit Clem. *ſæpè côtingit de V.S.*

CAP. XIII.

Libellus.

Axioma I.

Libellus pro Commodo libellantis eſt interpretandus, *l. ſi quis intentione.* 66. *l. ſolemus.* 61. *ff. de judic.* Mynſ. *conſ.*28. *num.* 4. Gylman. 4. 1. *vot.* 30. *num.*273. Claud. Mayner. *in l.* 12. *§.* 1. *de acquir. poſſ.* & ibi Bolognet. *num.* 69. Gail. 1. *obſ.*61. *num.*16. & *obſ.*66. *num.*8. Libellus enim ſemper ſuſtinendus.

dus etiamsi verba prorsus sint improprianda. Bart. & Dd. *in l. sed si possessori. §. item si. num. 5. de jurejur.* Gail. *d. obs. 66. num. 7.* Mynf. 4. *obs. 5.* Bald. *in l. 2. verb. quaritur ergo. colum. 2. C. qui accusar. non poss.* Innocent. *in c. cum licet causam. in fin. de probat.* Regner. Sixtin. 2. *Cons. Marpurg* 22. *num.* 115. vide Gœden. *consil.* 43. *de Libello. pag.* 141. Vnde talem esse largissimi juris, ejusq; verba etiam largissimè interpretanda, ut includant & comprehendant intentionem libellantis etiam eum verborum improprietate, trad. Panorm *in cap. examinata de judic. c. litera. de dilat. c. cum Ecclesia. de caus. poss. & propr. col. ult. cap. auditis de praescript.* Gœden. *cons.* 33 *de jure civitat. num.* 12. Hartman. Pistor. 1. *quaest. pract.* 45. *num.* 26.

II.

Libellus secundum consuetudinem formandus. *gloss. in l. de quibus verb. inveterata. ff. de ll.* Angel. *in l. diuturna. eod. tit. & l. 1. ff. de offic. Assess.* Ludov. Gomez *ad §. superest. Inst. de action. num.* 44.

III.

Libellus est judicii fundamentum ad quod omnes actus regulari debent. Seaec. *de jud. caus. civil. cap. 5. num.* 25. Praecipuè locum habet haec regula in actis principalibus veluti litis contestatione, probatione, & sententia Latè & eleganter eam explicat Summus ICtus Carpzov. *decis.* 49. *num.* 15. *& seqq.* ubi ostendit ejus utilitatem & effectum, quod nempè judex non debeat attendere quae in termino probatorio deducuntur, nisi venerint in libellum conventionis, quia judicem debere formare sententiam ex intentione Actoris & responsione rei: licet partes clausula salutari: se *omni meliore jure* id petere, usae sint.

CAP. XIV.

Liberalitas, Liberalis.

Axioma I.

Liberalitas virtutum omnium est gratissima Polycrates *lib. 8. cap.* 15. ad dilectionem enim & amicitiam homines facit promptissimos Azeved. *ad constit. Hispan. lib. 5. tit. 9. num.* 1. Ioh. Roding. *de jur. Majest. verb. largum. num.* 4. Rayn. Corset. *de indag. jur. lib. 3. cap.* 13. *num.* 13. Thomas Actius *de Lud. Scachor. quaest.* 11. *num.* 3. Nolden. *de stat. nobil. cap. 2. num.* 30. *§. 5.* & consistit in animi voluntate ab avaritia aliisque vitiis libera, laudem donanti tribuens, Paeian. *cons.* 112. *num.* 23. *gloss. in l. 1. verb. liberalitatem. ff. de donat.* Excitat magis ad obsequia, quàm ad insolentiam, *l. 1. vers. nam qui. C. de revoc. donat.* Iust. Meier *in disp. de donat. simpl. thes.* 53 siquidem ex hac cognoscitur nobilitas ac summi Principis generositas, *cap. 1. de don.* Vult. 3. *cons. Marpurg.* 35. *num.* 89. Vti igitur Imperialis fortuna omnes supereminat alias, ita oportet principales liberalitates culmen habere praecipuum

cipuum, *l. cum multa 7.C.de bon. qua liber.* Vnde Baldus *in l. & in legatis in fin. C. ad Leg. Falcid.* ait proprium Principis esse, quod sit liberalis & gratiosus, *l.1. in fin. C. de Caduc. toll.* Dec. *in cap.1. num.36. extr. de probat.* & præclarè Titus Imperator non oportere quemquam à facie & sermone Imp. tristem recedere; nuper etiam Romæ in monte Quirinali, & foro Traiani inventa sunt multa marmoris frusta, variis signis cælata, in quorum uno hic erat titulus, POTENTISSIMA DOS IN PRINCIPE LIBERALITAS ET CLEMENTIA; prout refert Bartholom. Martian. *in Topograph. urb. Rom. lib.4. cap.22.* add. & Tiraquell. *de nobilit. cap.37. num.40.* Conf. Arg. 1. *conf.24. num.61.*

II.

Liberalitatem captiosam interpretatio prudentum semper fregit, *l.5 ff. de transact.* Gœdd. 3. *conf. Marp.26. num 66.*

III.

Liberalitas sua nemini debet esse damnosa, *l. si vir 3. ff. pro donat.* nec ullus ex liberalitate sua inops factus periclitari debet, *l. ne liberalitate 50. ff. de re judic.* ideoque mitius agendum est cum his, qui ex liberalitate sua conveniuntur, ne beneficium fiat ipsis onerosum, *per l. 62. ff. de ædilit. edict. l.7. ut legat. nom. cav.* Mynf. *cent.5. observ.36. n.2.* Coll. Iur. Arg. *in tit. usufr. quemadm. cav. th.3.* aliquando tamen liberalitas impunè non exercetur quotiens scilicet mali exempli causa est, *l.5. C. de metat. lib.12.* add. Carpyov 4. *conf.53. num.6. & 13.*

IV.

Liberalitas nolenti non acquiritur, nec liberalitas in alium collata reputatur & præsumitur ex antecedente profecta *l. nec adjecit 9. ff. pro soc.* quod intellige, si scilicet talis donatio non esset probibita, Costal. *ad d.l.9. pro soc.* sicuti etiam nec liberalitas ex multiplicis servitii præstatione cum diuturnitate temporis conjuncta, maximè ubi adest qualitas personæ, sed potius ex causa debita servitium esse præstitum præsumitur, Baldus & Alvarott. *cap.1. §. si verò quid sit investit.* Alex. *in prælud. feud. col.17. vers.15.* Bald. *in l. si certis annis. colum. ult. Cod. de pact.* Henning. Gœden. *conf.5. de probatione alias 48. num.ult.*

V.

De alieno largiri liberalitas non est. Vnde proverbium: *De suo largitor puer.* Fundamentum tamen huius regulæ vide *in l.83. de V.O.* Elegans exemplum occurrit in officialibus, qui ex corio alieno (ut dicunt) & fisco Principis liberales esse non debent. vid. 1. *F. 10. & ibid.* Hottom. *l.4. de decret. ab ord. jud.* furti enim species est, ex alieno beneficii debitorem acquirere, inquit ICtus *in l.54. §.1. ff. de furt.*

VI. Li-

VI.

Liberaliores plerumque morientes ſunt, quàm viventes, Cuiac. *in parat. C. de inoff. teſtam. add. §. unic. Inſt. de L. Fuſ. Can. toll. §. ult. qui, & ex quib. cauſ.*

VII.

Liberalitatem nemo reſpuere cenſetur Iul. Clar. & Hartm. Piſtor. *citat.* à Carpzov. *lib. 5. conſ.62. num.13.* Vnde concludit donationem valere, ſi ſpecialiter per nuncium ſignificetur, licet non expreſsè acceptetur, utut aliàs acceptationem requiri ſtatuat cum Guid. Pap. *deciſ. 21. num. 2.* Goldbeck. *de Gerad. cap.7. membr. n. 10.*

VIII.

LIBERALIS nemo exiſtit in neceſſitatibus, *l. cum legatum 18. ff. de adimend. legat.* Tiraquel. *in l. ſi unquam. verb. donatione largitus. num.* 106. C. *de revocandis donat.* Gam, *Luſitan. deciſ.71. num.3.* Valaſc. *conſ. 53. num. 24.* Pichard. *ad rub. Inſtit. de adoptionib. num.43.* Steph. Gratian. *diſcept. forenſ. tom. 4. cap. 796. num. 27. & tom. 5. cap. 915. num. 9.* Joan. Anton. Mangil. *de imputat. quæſt. 15. num. 36.* Hermoſil. *l. 56. gloſſ. 4. num.* 87. *tit. 5. part. 5.* Anell. Amat. *conſ. 45. num. 24. & conſil. 97. num. 59.* [Declarationis loco nota hujus axiomatis non eſſe hunc ſenſum quaſi liberalitas non ſit, quæ in neceſſitate fit, ſed iſtum potius quod nemo prudens dum eum premit egeſtas donet. Nemo enim donat propter neceſſitatem rei familiaris, ut ea ſe liberet dum donat. Cujac. 19. q. *Pap. ad l. 67. §. 1. de legat.*]

IX.

LIBERALITATEM non dicitur exercere, qui debitum ſolvit, *l. proximè 50. ff. de ritu nupt. l. ſi ſervo 84. ff. de hered. inſtituen.* Surd. *de aliment. lit. 1. quæſt. 108. num. 5.*

CAP. XV.

Liberatio.

Axioma I.

Liberatio nõn poteſt eſſe ſi prius non fuit obligatio. *l.*116. ubi Barrol. *in princ.de V.O.* Bellon. *in tract. de argument. cap.*12. *arg. à privat. ad habit.* Nicol.Everard. *in Top.prad. loc.* Gylman.1.*p.*2. *Vot.*4.*tit.*11. *num.*65. Rofred.Benevent. *in quaeſt. Sabbatin. q.*30. *n.*11.

II.

Per liberationem generalem dolus non cenſetur remiſſus, Bart. *in leg. Aurelio.* §. 1. *ff. de liberat. legat. num.* 6. Bald. *poſt gloſſ. in l. cum neceſſitatem. C.de fideicomm.* Caſtrenſ. *conſ.* 369. Pariſ. *conſ.* 80. *num.* 54. *lib.*2. *conſil.* 88. *num.*40.*lib.*1. Dec. *conſ.*178. *num.*1. Regn. Sixtin. 3. *Conſ. Marp.*12. *n.*19. Gylman. 4. 1. *Vot.*17. *num.*32. Siquidem in dubio in qualibet liberatione etiam generali interpretatio fieri debet, ne extendatur ad ea. in quibus eſt læſio vel captio, *l. obligatione generali* 6. *ff. de pignor. l. Aquiliana* 4. *l. cum Aquiliana* 5. *ff. de tranſact.* Alex. *conſ.*46. *num.*8. *lib.*1. *per l. tres fratres* 35. *ff. de pact.* imo ea ita reſtringenda quantumvis geminata, ut civilem & juſtum recipiat intellectum. *l.*1. *l. qui generali.* 33. *C. de SS. Eccleſ. l.*1. *ff. de eo quod cert. loc. l.*1. §. 1. *ff. de conſtit. pecun. l. fin. C. de cenſit.* & *reliq.* Bald. *in l.*2. *C. de fid. inſtr.* Maſcard. *de probat. concluſ.* 1252. *num.* 9. neque liberationem etiam generalem trahi ad actionem realem, concludunt Dd. *argum. leg.*18. *de accept.* ut nec ad incogitatà, *l.*4. & 5. *ff. de tranſaction.* Maſcard. *de probationib. concluſ.* 1252. *num.* 2.

III.

Liberari ab obligatione ſpecies eſt lucri. *l. ſi pupilli* 66. *ff. de ſolut. l. ſpeciei* 11. *ff. de accept.* Anton, Fab. *in C. lib.* 4. *titul.* 42. *defin.* 31. *num.* 4. Carpzov. 4. *conſtit.* 46. *defin.* 29. *num.* 5.

IV.

Liberatio reducenda ad cauſam in ea expreſſam, Maſcard. *de probation. concluſ.* 1252. *num.* 28. *per cap. cum ceſſante de appellat.* Bald. *in l. jubemus. C. ad SC. Vellei.* Socin. *conſ.*24. *col.*5. *Vol.*1. Verba enim generalia reſtringuntur, ſemper ad res & cauſam prius ſpecificatam. *l. ſi de certa* 31. ubi Iaſ. *num.*2. *C. de tranſact. l. legatorum* 33. *num.*1. ibiq; Bart. *ff. de legat.*2.

Limita niſi contra eam cauſam contrarium de mente contrahentium appareat Regn. Sixt.3. *Conſ. Marpurg.*12. *num.*45. Pariſ. *conſ.*88. *n.*46. *lib.* 1.

V. Iiſdem

V.

Iisdem modis quibus obligamur iisdem ferè & in contrarium actis liberamur. Fundatur hæc Regula *in l.* 113. *de R. I.* ratio quia hic modus est naturalissimus, ut unumquodque eodem modo dissolvatur, quo fuit colligatum. *l.* 35. *l.* 100. *ff. eod. l.* 80. *de solut.* Verum obstat quod omnes sive re, sive verbis vel literis celebrentur ne possint dissolvi præter *d. l.* 80. *vid. §.* 1. *Inst. quib. mod. toll. oblig.* Unde declarationis causa notandum hanc regulam nunquam poni exclusivè, sed tantum positivè, adeoque & alios modos præter hunc naturalissimum admittere: objiciunt etiam nonnulli exemplum nuptiarum, quæ nudo consensu ineuntur non itidem dissolvuntur. Sed facilis est responsio, in copulandis matrimoniis consensum divino humanoque jure roborari, unde sine eorundem juriummtratione mutuo dissensu rectè, & secundum hanc regulam non dissolvi.

VI.

Ad liberandum propensiores esse debemus, quam ad obligandum. *l.* 47. *ff de oblig. & act.* & ideò est, quod in dubio semper id quod minimum est in obligatione sequi debeamus. *l.* 9. *de R. I.* Exempla in jure passim reperire licet veluti: *l.* 39. *§.* 6. *de legat.* 1. *l.* 46. *de leg.* 2. *l.* 29. *§.* 1. *l.* 75. *de legat.* 3. *l.* 83. *§.* 3. *l.* 109. *de Verb. Obl. l.* 1. *ff. de jur. dot. l.* 51. *de condit. & demonstr.* nec tamen quod levius est accipitur, sed & inviti possumus liberari ut invitus nemo possit obligari. *l.* 23. *de solut. & liberat.*

VII.

E manibus calumniantium & sævientium liberare Imperatoris est. *cap. regum.* 23. *quæst.* 5. *proœm. Instit. princ. vers. Imperatoriam.* Carpzov. *cum. ait.* 1. *conf.* 53. *num.* 6.

CAP. XVI.

Libertas, liber homo, res libera, libera administratio, libera Voluntas, liberè.

Axiom. I.

Libertas inæstimabilis res est. *l.* 106. *de R. I.* imo infinita est æstimatio libertatis & necessitudinis. *l.* 176. *ff. eod.* cum indultum ei hoc sit, ut facere possit quod libet *l.* 4. *ff. de stat. hom.* Phil. Matth. *ad l.* 106. *& ibi* Hyppolit. de Collib. omnibusque rebus favorabilior. *l.* 122. *ff. d. titul.* adeò ut favore libertatis multa contra jus commune sint recepta, exempla vid. *in l.* 3. *§.* 1. *de alien.*

alien judic. mutand. l. unic. C. de commun. serv. manumiss. sæpè enim favor libertatis alias benigniores sententias exprimit. *l. 32. §. ult. ff. ad leg. Falcid.* Vnde libertati olim tantum fuit impensum, ut mori potius maluerint, quam libertate defraudari, *l. fin. C. de patr. potest.* Etenim nemo bonus libertatem, nisi cum anima, ut ait Sallust. *in Catilin.* amittere cupit. Boeckel. *de public. jud. disquisit. 6. num. 34. p. 158.* & ideò cum libertas & pia causa æquiparentur, Bald. *in l. 1. circ. princ. C. de fideicomm. libert.* & *in l. si de jure C. de manumiss. testam.* Bart. *in l. si unus. C. de testam.* libertatem inter actus pios per *l. 38. ff. de fideicommiss. libert. l. 1. §. penult.* ubi Bald. & Gothofred. *C. de commun. serv. manumiss* retulit Harprecht. *in Comm. ad §. rem suam. Inst. de legat. num. 14.* imò eam pia causa favorabiliorem esse autumat Butigella *in repet. l. quidam. ff. si cert. pet. num.* 19, atque sic omnibus rebus anteponendam. Cic. *in d. Agrar.* contestis est, unde distichon:

O felix nimium generoso pectore digna
Libertas cunctis anteponenda modis.

Hinc omnium humanorum bonorum maximum esse dixit Dionys. Halicarn. *lib. 1. c. 33.* Si enim eam cum divitiis comparare velimus Libegæ etiam paupertas præstantior est opibus. πενία ἀδέσποτος πάντη δουλεύοντος κρείσσων. Dundvica Britannica illa fœmina apud Xiphilin. in Nerone effata est, qua pereunte omnia simul pereunt. Isidor. 5. *orig. c. 27.* qua de causa Libertatis causam inter causas publicas non privatas per *l. si quis rogatus 53. in princ. ff. de fideicomm. liber.* refert Cravet. *cons. 792. incip. in causa communitatis. num. 3.* inter graves & arduas annumerant. Iason. *in leg. admonendi, num. 272. ff. de jurejur.* Menoch. *de arb. jud. quæst. 2. cas. 110. num. 5.* Wesenbec. *cons. 36. incip. in hac conventione. num. 15.* & *cons. 38. num. 8. lib. 1.* Consil. Argent. 1. *cons. 110. num. 8.* & 9. quæ regulariter præsumitur. *l. libertas 4. ff. stat. hom. l. si tibi 10. C. de servit.* Gail. 2. *obs. 69. n. 5.*

II.

Libertatis verbum per se positum plerumque directam libertatem significat. *l. 5. ff. de manumiss. vind. l. 2. §. 2. ff. de jur. Codicill. lib. 65. §. 2. ff. de legat. 2.* Est enim libertatis datio grande beneficium. *l. 1. ff. de bon. libertor.* & dicitur quædam dignitas. Panorm. *in cap. 1. de serv. ordin.* & quid spirituale, Bertrand. *in c. nullus. eod. tit.* & *c. 2. de appellat.* Benedict. Symphorian. *in Comm. de Arrest. amor. ar. 5. pag. 477.*

III.

Non requiritur alicujus requisitio vel licentia quando quis potest re sua liberè uti *cap. de multa 28.* ubi Abbas *num. 3. de præbend.* Dec. *consil. 360. num. 5.* Gozadin. *cons. 91.* latè Tiraquell. *in repet. l. si unquam. verb. revertatur. num. 535. C. de revoc. donat.* Non enim quis aliquid liberè facere dicitur, si faciendo incidat in pœnam. Cornel. *cons. 60. col. 3. volum. 2.* cum verbum liberè importet, quod liberum est omni libertate, & absolutum ab omni servitute

vitute & onere Cravett. *consil.* 122. *num.* 6. maximè in conventionibus, Afflict. *cons.* 3. *num.* 3. & *cons.* 8. *lib.* 4. Sic liberè facere importat sine contradictione impedimenti & sui arbitratu quid facere, *cap.* 1. *§.* 1. ubi Dd. *de censib. in* 6. Alex. *consil.* 14. *num.* 4. & *cons.* 214. *num.* 4. *in* 6. Dec. *in cap. irreprehensibilis. n.* 5. *de appellat.* Bertazoll. 1. *cons. decis.* 21. *n.* 21.

IV.

Quod liberum est in revocando non potest effici non liberum. *l. fin. C. de pact.* Cyn. *in l.* 1. *C. de SS. Eccles.* Bald. *cons.* 228. *reperitur quod quidem vol.* 1. ideoque juramentum interpositum super actu libero non efficit actum necessarium. Bald. *in l.* 1. *C. de SS. Eccles.* Pantschm 2. *quæst. pract.* 11 *n.* 26.

V.

Non libertas est facere quodvis, sed quod quisque judicio & ratione detegit. Alber. Gentil. 6. *de nupt. c.* 22. *p.* 566. & *p.* 568. Ratio quod omnis libertas redigēda veniat ad regulas honestatis, quia honestas seposita est ab omni excellentia potestatis. Bald. *in l.* 11. *C. de oper. libert.* adeò tamen non pugnat libertas & obedientia erga Leges, ut potius demum vera libertas sit, quæ divinis honestisque legibus paret, Unde Legum servi sumus Cic. *lib.* 1. *de offic.* inquit ut liberi esse possimus, add. Gerard. *loc. de conjug. n.* 84. *vers. resp.* 1.

VI.

Administratio quamvis libera concessa nunquam tamen includit donationem, *l.* 7. *de donat.* ratio quia nemo suum jactare velle videtur. *l.* 25 *ff. de probation.*

VII.

Liberorum corporum æstimatio nulla fieri potest. *l.* 2. *§. cum in eadem.* 2. *vers. jactura summa. ad L. Rhod. de jact. l. qua actione* 7. *in princ. ff. ad L. Aquil.* homines enim liberi sunt impretiabiles, Cujac. *ad d. l. in Paul. lib.* 34. *ad edict.*

Hic Locus pertinet ad multos juris articulos: ideò nemo potest ab liberum corpus occisum ex L. Aquilia agere, nec quisquam deformitatem cicatricum æstimare. *l.* 1. *§. sed cum homo. l. ult. ff. de his qui effud. vel dejec. l.* 3. *si quadr. paup. fecis. dicatur.*

Declara verum esse quoad ipsum corpus sive hominis membra, quæ in nullius bonis & dominio sunt, *l. liber homo* 13. *ff. ad L. Aquil. l. stipulantem.* 83. *§. sacram. ff. de V. O.* cum digniora ac præstantiora, quam quod pretium aliquod condignum eis respondere vel comparari possit. Secus quoad dolores & operationes per vulnerationes impeditas, quæ omnino valent deduci in taxationem, prout videlicet unius membri operatio melior est, quam alterius *l. eius artifici* 16. *l.* 38 *ff. de oper. lib.* Carpz. *p.* 3. *quæst. crim* 99 *n.* 30. Ubi ait de jure Saxonico hoc quidē (quod singulis membris hominum certam tribuit æstimationem pecuniariam) nōn procedere Landrecht. *lib.* 2. *art.* 13. &

33. & 16. cum Zobel. *in gloss. art.* 9. *lib.* 3. Landr. Matth. Coler. *de processib. execut. p.* 2. *cap.* 3. *num.* 51. *n.* tamen 32. sanctionem istam hodie non observari *ex constit. Elect.* 47. *p.* 4. tandem concludit.

Limitationem etiam quodammodo hæc regula recipit in iis, qui pretij participandi causa se venundari passi sunt: hîc enim in odium eorum qui libertatem contemnunt constitutum videtur, ut valeat venditio, & ita liberum corpus quodammodo æstimetur. *§.* 4. *ibiq. Dd. Inst. de jur. person.*

VIII.

LIBERA quælibet res præsumitur à servitute. *l. fluminum.* 24. *§. ult. l. Proculus. ff. de damno infecto. l. altius.* 8. *l. ædibus* 4. *C. de servit. & aqua, princ. Instit. de libertin.* Alciat. *de præsumpt. reg.* 2. *præs.* 3. Mynsing. *cent.* 5. *observ.* 25. Rebuff. *in tractat. congruæ portionis. num.* 127. Bonacos. *tom.* 1. *commun. opinion. lib.* 5. *tit.* 21. *communia servitutum. num.* 56. *pag.* 425. Bertazol. *de clausulis instrument. claus.* 21. *gl.* 1. *num.* 1. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *casu* 156 *& de præsumpt. lib.* 3. *præs.* 89. *num.* 1. ubi *num.* 6. ampliat etiam stante quasi possessione servitutis, *& præs.* 91. *& lib.* 6. *præs.* 29. *& cons.* 2. *num.* 43. *& cons.* 75. *num.* 4. *& cons.* 127. *num.* 17. Mascard. *de probationib. concl.* 79. *& concl.* 209. *& concl.* 1214. *num.* 17. *& concl.* 1305. Thesaur. *Pedem. decis.* 216. Brunor. à. Sole *in locis communib. verb. res* 4. Surd. *decis.* 177. *num.* 1. Mari. Antonin. *var. resol. lib.* 1. *resol.* 95. *num.* 8. Valasc. *de iure emphyt. q.* 51. *& consult.* 82. *num.* 6. Castill. *quotid. lib.* 1. *de usufruct. cap.* 7. *numero* 10. Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom.* 4. *cap.* 657. *num.* 39. [Unde & natura res omnes censentur liberæ & allodiales non feudales, *cap.* 1. *§.* 2. *ff. si de feud. defunct. fit contr. int. Dom.* Afflict. *in c.* 1. *num.* 280. *ex quib. caus. feud. amitt.* quam juris præsumptionem esse respondit Menoch. *cons.* 395. *n.* 2. *vol.* 4. vid. & Alvarot. *in c.* 1. *de contr. inter mascul. & fœm.* Mascard. *de probat. vol.* 1. *conclus.* 79. *n.* 6. Rol. à Valle *cons.* 2. *num.* 11. *vol.* 3. Cephal. *cons.* 4. *n.* 30. *vol.* 1. Gail. 2. *obs.* 69. *n.* 5.

CAP. XVIII.
De Liberis.

Axioma I.

Liberi vivo adhuc parente Domini paternorum quasi habentur. *l.* 11. *de liber. & post. §.* 2. *Instit. de hered. qual. & differ.* **Liberis enim à Deo & Ecclesia nihil magis debetur, quam paterna hereditas,** *cap. quicunque* 17. *q.* 4. *l. cum*

l. cum ratio. 7. ff. de bon. damnat. l. scripto. 7. in fin. ff. si tab. testam. extab. Gœdd. 1. *Cons. Marp. 26. num. 25.* ideoque quoad parentum successionem non tam in allodialibus. *§. intestatorum. 1. Instit. de hered. qua ab intest. §. fin autem Inst. de hered. qualitat. l. 1. ff. si quis. ordo in bon. poss.* quam in feudalibus omnibus aliis præferuntur. *cap. 1. in princ. de success. feud. cap. 1. §. quia de his qui feud. dar. cap. 1. in quib. caus. feud. amitt.* Regn. Sixt. 2. *cons.* 9. *n.* 93. hinc maximè providendum ne quid circa liberos iniquum accidat *Auth. nunc autem. post l. 20. C. de Episc. & Cler. l. 7. in fin. unde liber.* Inde est quod ipso jure in liberos paterna hereditas censeatur continuari. *d. §. 2.* damnatis & deportatis parentibus non omnia eorum bona confiscentur. *l. 7 de bon. damnat.* nec laudemium in Emphyteutam succedenti veniat solvendum Carpzov. *cum alleg. 1. const. 88. n. 6. p. 2. def. Ar. 39. 21. & p. 3. const. 15. def. 38. ubi praxin hujus regula vid.*

Amplia hanc regulam, quod licet in comparatione suorum heredum liberi matri pro extraneis habeantur, in comparatione tamen extraneorum etiam viva matre quodammodo Domini maternorum bonorum dici possint, ita ut ob conjunctionem sanguinis eadem cum matre persona fingantur ad instar suorum, *l. ult. C. de impub. subst.* Unde etiam fit ut hereditatem tantum delatam non aditam transmittat. *l. ultima. C. de his qui ant. apert. tab.* Carpzov. *part. 1. constitut. 29. defin. 96. ubi ad hanc materiam vid. plura.*

Limitationis tamen seu declarationis loco nota, quod liberi hoc respectu nihil sibi juris in bonis patris ne dum legitima prætendere queant, sed ista fictio juris tantum procedat, quoad spem successionis & necessitatem alimentorum, vid. Carpzov. *cum alleg. p. 2. constit. 12. def. 36.*

II.

Natura æquum ut liberi parentibus pareant. *l. 2. de just. & jur. l. 28. C. de inoff. testam. l. 3. l. 4. C. de patr. potest.* liberi enim pietatem & obedientiam non operas debent, *l. nulla cum 10. ff. de obseq. praestand.* adduci etiam solet. *l. 6. de his qui sui vel alien. jur.* sed is textus revera non de naturali obedientia, sed civili potestate loquitur, nec sanè hoc casu plus patri quam matri debent. *l. 4. de Curat. jur.* hinc est quod nec mater possit in jus vocari. *l. parentes de in jus vocand.* Unde nullum actum gerere possunt, per quem honor patris læditur. Carpzov. *p. 1. const. 29. def. 28.* cum liberi ideò in hunc mundum natura sint procreanti videantur, ut parentibus prosint non autem obsint. *l. 3. §. si filiis 4. ff. quod quisq. jur. statuerit.*

III.

Aequalitas inter liberos jure naturali est fundata. *l. 77. § dulcissimis 20 de legat. 2. l. 4. C. commun. divid. l. ult. C. commun. utriusq. jud.* Unde in dubio illa tenenda est regula, per quam liberi ad æqualitatem redigantur. Tiraquel. *de primog. quæst. 4. princ.* Hartman. Pistor. *p. 2. quæst. 38. num. 71.* Carpzov. *decis. 81. numero 10. & 11.* quin imò semper præsumitur parentes inter liberos æqualitatem servare velle, *l. illud 20. C. de collat. l. cum pater 77. §. evictis 8. ubi gloss. de leg. 2. l. quæsitum 12. §. 43. vers. sed & ipse de fund. instruct.*

instruct. nisi evidenter de mente parentis, quod inæqualitatem inter liberos servare voluerit, appareat, Socin. *cons.* 127. *num.* 23. *consil.* 3. Hartm. Pistor. *lib.* 1. *quæst.* 19. *num.* 11.

IV.

Liberis non licet impugnare factum patris, *l.* 14. *C. de rei Vind. ubi* Dd. Berlich. *cit.* à Carpzov. *p.* 2. *constit.* 12. *def.* 10. *num.* 7. Decet ergo liberos parentum dispositionem sacrosanctam habere, *l. fin. Cod. famil. hercisc.* Aliàs enim liberis præ cæteris vitio dari potest, quod frequenter objici solet apud Tragicos, quale est illud: *Nullus fidus est hominum amicus tumulo,* ut Euripides dixit, cui assentit, & Sophocles. *Papæ quam citò apud homines mortuis gratia diffluit.* & vetus Poeta Archilochus inquit: *gratia pietatis quæ fieri solebat interit cum quis domo effertur.* Consil. Argent. 1. *consil.* 63. *num.* 41. & *seqq.*

V.

Liberi progenitorum suorum solent imitatores esse, & sæpè solet similis filius esse patri. *gl. in l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de adilit. edict. l. quisquis* 5. §. 1. *verb. inquit. C. ad L. Iul. Majest.* & *in cap. si quis* 6. *quæst.* 1. Vultej. 1. *Cons. Marp.* 15. *num.* 87.

VI.

Liberi in nuptiis legitimis non matris, sed patris conditionem sequuntur. *l. cum legitimus* 19. *de stat. hom. l. liberos* 10. *ff. de Senat.* & familiam eorum. *l. familiæ appellatione* 196. *de V. S.* Regn. Sixtin. *lib.* 2. *Consil. Marpurg.* 9. *n.* 28.

VII.

Liberos innoxios tanquam nocentes puniri iniquissimum. *Novell.* 12. *in præfat. cit.* à Carpzov. *p.* 3. *const.* 6. *def.* 12. *n.* 6.

VIII.

Mutato concubitu parentes depravantur prælatis filiis posterioris copulæ, neglectis autem his qui ex priore geniti sunt Ambrof. 6. *Hexam.* eleganter Imp. *in l.* 22. *C. de admin. tut.* novis maritis mulieres non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt add. Cujac. *in parat. C. de secund. nupt.*

IX.

Liberi Reipublicæ magis quam parentibus nati sunt. *l.* 1. *§. si ex* 14. ubi Bart. *de Ventr. in possess. mitt. cit.* à Wesenb. *in parat. de rit. nupt. n.* 6.

CAP.

Cap. XVIII.

Libri.

Omnes libri improbatæ lectionis protinus corrumpendi. *l. 4. §. 1. ff. famil. hercisc.* eoque fundamento libri magici, item hæretici & damnatæ religionis solent comburi. *l. 6. §. 1. C. de hæret. Nov. 42. cap. 1.* quæ consuetudo in hoc usque tempus observatur. vid. Sleidan. *lib. 2. comment. sub fin.*

Cap. XIX.

Licitum, Illicitum.

Axioma I.

Non omnia quæ licent honesta sunt. *l. non omne 144. de R. I.* idcirco oportet à multis licitis abstinere, Paul. 1. ad Cor. 6. *& est text. in cap. aliud quidem 34. 11. quæst. 1.* ubi gloss. varia adducit exempla, & præsertim, quando quis petit quod suum est, quia licitè quidem petit, si tamen ex eo offenderentur alii, honestè non peteret, pro ut not. Alberr. Brun. *p. 3. statut. q. 62. incip. quæstio talis ad fin.* Specul. *in tit. de Leg. §. nunc ostendendum. col. penult. in fin.* Consil. Arg. 1. *cons. 9. num. 221.* Vnde quamvis multa de urbanitate non licere dicantur, quæ ipso jure sunt licita, Vsill. *in §. sic itaque num. 31. Inst. de Act.* Cujac. 16. *obs. 12.* Forster. 4. *Instit. disp. 4. pag. 588.* inde tamen de dignitate Iurisprudentiæ civilis nihil decedit. Eatenus enim tantum licere intelligenda sunt quatenus non expressè prohibeantur, vel pœna aliquâ coerceantur, non autem quod vel approbentur, vel impunita esse jubeantur: sed potius propter decisionem & ad singularia applicationem religioni judicantium relinquuntur. *fac. l. quæsitum 13. ff. de test.* quorum consequenter etiā erit, non tàm id quod licitum, quàm quod honestum respicere. *l. in conjunctionib. 197. de R. I.* & interdictis etiam singularibus prohibere, quæ expressè per leges prohibita non sunt. *l. 10. ff. de curat. furios. l. is cui 18. princ. ff. qui testam. fac. poss.* quin & de non prohibitis leges ferre prohibitivas, *§. ult. Inst. qui sui vel alien. jur.* quamvis nec omnia ad amussim redigere vel possint vel debeant, *fac. l. 2. C. de reb. cred. vid.* Petr. Fabr. *add. l. 197. in pr.* & Bocer. *de investit. feud. c. 3. n. 84.*

II.

Illicitæ rei dans operam, tenetur de omni eo quod consequitur. *l. 6. C. ad L. Iul. de vi publ. ubi vid. notata* Carpz. 1. *qq. crim. 1. n. 29.*

III.

Licentiam aliquando restringi maximè interest, quorum restringitur. *§. 1. Inst. de milit. testam. pr. Inst. ad L. Falcid.*

IV.

Quod non est licitum necessitas facit licitum, *cap.3. de fer. l.1. de offic. eius cui mand. jurisdict. l. 5. de hered. petit. l.3. C. de fer.* Ratio quia necessitas non habet legem, *c.4. de consuet. c.2. §. fin. de obs. jejun.*

Declarationis loco notandum hanc regulam non de præcisa & absoluta necessitate intelligendam, sed imminens quoque majus periculum & damnum aliquando ex non licito licitum facere. *dd. ll. add. l. 1. §. 2. cum ll. seqq. de fer. Vid. infr. lib.12. c. Necessitas.*

V.

Quod quis per se non potest nec potest alieno, & vice versa, *Vid. c. potest quis 68. de R.I. in 6.* ibique Dyn. *ubi etiam fallentias addit.*

VI.

Non debet cui plus licet, quod minus est non licere. *l.21. ff. de R.I. cap. cui licet 54. eod. in 6.* ubi Dyn. *l.22. ff. ad L. Iul. de adulter. ubi exemplum. l.15. ff. de mortis caus. donat.* Francisc. Viv. *decis. Neapolit.30. num.2. lib.1.* Matth. Afflict. *decis.288. num.3.* Trentacinq. *lib.3. Var. resol.10 de solut. resol.2.* Matt. Stephan. *de jurisdict. cap.7. num.395.* quia à contrario sensu absurdum esset, si non diceremus licere, quod plus est, cui non licet, quod minus est. *l. relegatorum 7. §. fin. de interd. & releg. l. quo indignus 4. ff. de Senat. l. cui pacto 5. ff. de serv. export.* Gœdd. 3. *cons. Marp 33. n.92.*

VII.

In dubio præsumitur quis licitè & juris sui tuendi causa, non autem alterius vexandi causa aliquid facere. Wesenb. 1. *cons.21. num.37.* Bald. *in l. item pupill. n.4. ff. de rer. divis.* Regn. Sixtin. 2. *cons.10. n.29.*

Cap. XX.
Limitatio.

Axioma I.

Limitatorium dicitur quod in totum jus non corrigit, sed in aliquo tantum ei derogat, Corn. *cons. 174. Vol.4.* Crot. *in l. omnes populi. Vers. pro complemento. col.39. de just. & jur.* Cravett. *de antiq. temp. p.4. n.37.* Pantschman. 2. *quæst. pract.19. n.4.* Hyppol. Riminald. *Inst. de donat. §.1. n.543.*

II.

Limitata voluntas ultra terminos limitationis non est extendenda. *l. operis non.33. ff. de oper. libert. l.1. §. Julianus 5. ff. de itin. act. privat. l. fin. C. ne uxor pro marito. l. tutores qui 39. ff. de admin. tut. l. tutorio. C. de negot. gest. l. Voluntaria 12. C. de excusat. tut. cap. auditis 15. c. cum olim 18. de præscript.*

c. ma-

c. manifesta 20. 12. *quæst.* 1. Vult. 2. *Cons. Marpurg.* 29. *n.* 162. Gœdd, 1. *Cons. Marp.* 26. *n.* 219. Innocent. *in c. dilectus de Capell. monach.* Ratio quia limitata causa limitatum producit effectum. *l. in agris* 16. *ff. de acquir. dom. l.* 2. *ff. de peric. & comm. rei. vend. gl.* & Dec. *in l. ambiguis. §. quoties. ff. de Reg. Iur.* Menoch. *cons.* 647. *num.* 4. *vol.* 7. Everard. *consil.* 135. *num.* 13. *& consil.* 165. *num.* 2. Wesenb. 2. *cons.* 52. *num.* 43. Viv. *decis. Neapol.* 380. *num.* 21. Cephal. *cons.* 288. *num.* 43. *vol.* 2. Hinc limitatam sententiam limitatam habere executionem, ait Roland à Valle. *cons.* 100. *num.* 82. *vol.* 4. & limitatum pactum limitatam recipere confirmationem nec ultra expressa extendi *ex l. jubemus.* 21. *C. ad SC. Vellej. l. si de certa.* 31. *C. de transact.* probat. Gœdd. 1 *Cons. Marp.* 27. *n.* 193 & limitatam renunciationem ad personas expressas restringi nec ad alias extendi, not. Roman *in l. damni.* §. *si is qui vicinus. ff. de damn. infect. ex l. si mulier* 22. *Cod. ad SC. Vellej. l. si unus* 27. §. 4. *vers. ante omnia. ff. de pact. l. actione* 4. *C. de transact. cap. unic. de eo qui fin. fecer. Agnat. de feud. pat.* add. Alex. *in l. veteres. col. antepenult. ff. de acquir. poss.* Aretin. *in l. qui super litis. ff. de acquirend. hered.* Paris. *cons.* 12. *num.* 90. *& cons.* 32. *num.* 13. *vol.* 1. Dec. *consil.* 319. *num.* 9. *consil.* 452. *n.* 21. *& cons.* 625. *n.* 6 Tiber. Decian. *respons.* 33. *num.* 46. *vol.* 1. *& respons.* 45. *num.* 11. *vol.* 2.

II.

Limitatoria causa potentior est correctoria, Menoch. *de adipisc. poss. remed.* 4. *num.* 33. In priori enim locum habere extensionem ex rationis identitate, not. Iason. *in l. si constante. num.* 73. *ff. solut. matrim.* & egregiè Gammar. *in tract. extension. num.* 93. cum in correctoria etiam ex majorate rationis ea denegetur. Ias. *in Auth. quas actiones. num.* 21. *C. de SS. Eccl.* Paris. *cons.* 16. *num.* 18. *lib.* 3. Socin. jun. *cons.* 131. *num.* 10. *lib.* 1. Exempla vid. apud Menoch. *d. loc. num.* 36. *& seqq.*

Cap. XXI.

Liquidatio, Liquidum.

Axioma I.

Liquidatio ex post facto idem operatur, quod purum ab initio. *l. cum testamento* 4. *C. de testam. manumiss. ibiq.* Bald. *l. si rem.* 30. §. *fin. de pign. act. l. si mandavero tibi* 22. *ff. mandat.*

II.

Liquidum non debet retardari propter illiquidum, *l. statuliber rationem* §. *ff. de statu lib.* Cuti, jun. *cons.* 122. *num.* 3. Cavalcan. *de tutor. num.* 215. Munoz de Escobarb. *de ratiocin. admin. c.* 21. *per tot.* cum nullus compensationis locus sperandus liquidi ad non liquidum. *l. fin. C. de compensat.* §. 30. *Institut. de action.* ibique Corras. Arum. *exerc.* 16. *th.* 9. Treutl. *vol.* 1. *disp.* 25. *th.* 8. *lit. g.* ibique Bachov. nec in diem dilati- *l.* 7. *princ. ff. de compensat.* Ludvvel.

Ludvvel. *in disp. ad Instit. 14. th. 7. lit. K.* Coll. Iur. Arg. *de compensat. th. 8. numero* 9. Rota Genuens. *decis.* 8. *num.* 15. & *decis.* 190. *num.* 19. Ioseph. Ludov. *decis. Perus.* 15. *num.* 15. adeò ut executio pro liquidis, etiam remanente litis pendentia super illiquidis rectè fieri possit. Lancellot. *de attentat. p. 2. num. 4. limit. 28. per tot.* Ioseph. de Sese *decis.* 88. *num.* 4. Gratian. *tom. 3. disceptat. forens. cap.* 529. *in fin.* & *tom. 4. cap. 728. num.* 11. Fontanell. *de pactis nuptial. cl. 7. gloss. 3. p. 6. num. 3.* & non liquidum in exceptione, liquidum in actione retardare non debet, quod verum quando exceptio altiorem indaginem requirit, *d. l. fin. C. de compensat. l. in hac actione 3. §. 13. ff. ad exhibend. l. ille à quo 13. §. 2. & 3. ff. ad SC. Trebell. l. 2. C. de edict. D. Adr. toll. l. fin. in fin. C. de ord. cogn.* Gail. 1. *obs.* 113. *num.* 11. Wesenb. *cons.* 220. *num.* 36. & *seqq.* Besold. *in thesaur. pract. lit. M. verb. mandata.* Mævius *in comment. ad jus Lubecens. lib. 5. lit. b. art. 2. num.* 1. Berlich. *Vol. 1. concl. ult. num.* 86.

Limita nisi de proximo non liquidum liquidandum esset. *l. fin. C. de compensat.* Socin *in tract. reg. 86. fallent.* 2. Quæ enim de proximo futura sunt, pro jam factis habentur. *l. penult. ff. de milit. testam.* Laurent. Tennin. *in tractat. cautel. 24. num. 3.* & pro liquido habendum est, quod in promptu liquidari potest, ut eleganter docet Anton. Faber *in C. lib. 4. tit. 23. defin. 2. n. 1.* vid. Gylman. *tom. 4. Symph. p. 1. Vot. 22. num. 9.* Carpz. *p. 1. const. 8. defin. 10. n. 4.*

Tripliciter autem liquidum dicitur vel quod constet ex confessione partis, seu genere quæstiones facti, aut juris, quod semper certum, denique ex celeritate probationis, vid. Zang. *p. 3. de except. 8. num. 95.* Mæstert. *tractat. de comput. quæst. 14. num. 2.* debet autem non tantum constare de ipso debito, sed etiam ejus quantitate. hoc est quid quale quantumque debeatur. *l. cersum 6. si cert. pet.* Carpz. 2. *cons.* 109. *num.* 22. & *seq.*

CAP. XXII.

Litera.

Litera est, quæ oculis cernitur, non autem quæ solo intellectu videtur, & colligitur. Alex. *in l. 1. num. 23.* ibiq; Socin. *num. 36. ff. de Vulg. subst. itut.* idem Alex. *in l. post aditam num. 4. C. de impub. substitut.* Felin. *in cap. translato. num. 5. de constitut.* Iason, *in l. non dubium. num. 12. C. de LL.* Monoch. *remed. 4. adipisc. poss. num.* 218.

CAP. XXIII.

Lites, Litigari.

Axioma I.

Litigari absque pecunia nunquam potest. *l. eum quem 79. ff. de judic. arg. l. alias 18. ff. de jurejur. l. 22. C. de mandat.* Herman, Lather. *de censib. lib. 3. cap. 5. num.* 35. sed prima media & ultima cautio litigiorum est de expensis solven-

folvendis & infumendis. *Auth. efferatur. C. de litis contest.* Vent. de Valent. *in parthen. litig lib. 1. cap. 4. num. 5.* Vnde litigantes fimiles effe Chymiftis, ait Carpzov. *p. 1. conftit. 1. def. 1. num. 4.* qui ficut laboriofi, quærunt lapidem, donec omnia dilapidaverint. ita litigantes & fe & opes conterunt, donec triftiffimum litis eventum experiantur, & Chymiftarum præmium nimitum paupertatem fentiant. *l. quod debetur 51. ff. de pecul.* Andr. Knichen. *in Comm. ad jus Saxon. c. 3 fol.* 260. Hering. *de fidejuff. c. 1. n. 25.*

II.

Lites qui execratur ejus verecundia non eft vituperanda. *l. item fi res 4. §. poteft 1. ff. de alienat. jud. mut.* Ejus enim cogitatio eft laudabilis, fiquidem lites Legibus & Papæ & Imperatori & omnibus probis viris effe odiofas, not. Marfil. *verb. lu pendet. num. 222. in fin. de bannit.* vid. Gomez *in c. difpendia. num. 6. verf. nota prime de refcript.* Pacian. *confil. 4. num. 1. vol. 1.* Vnde etiam ad judicis officium pertinet tollere fomenta & occafiones litium. *l. quidam 21. ff. fi cert. pet. l. 13. §. 3. verf. aquiffimum de ufufruct. c. finem de dolo.* & fi fieri poteft reftringere, non autem laxare, ne finis unius fiat principium alterius Lucas de Penna *in l. litibus. num. 5. verf. & generaliter. C. de agricol. & cenfit.* Pacian. *confil. 2. num. 54.* id quod præcipuum munus effe integerrimi Prætoris docent *l. properandum 13. C. de judic. l. litibus 20. Cod. de agricol.* cum ex litibus nihil nifi difcordia oriatur, *l. fervus 20. verf. fed aliqua. ff. de O. & A.* Vultej. *2. Conf. Marpurg. 25. num. 39.* Quare cum litis exitus fit dubius, *l. quod debetur 51. ff. de pecul. l. 78. ff. ad SC. Trebell.* Wefenb. *in parat. ff. de pactis. num. 1.* & lites non ex præfcripto legis, fed arbitrio judicis dijudicentur Bronckorft. *1. affert. 2.* liti indiftinctè five ante five poft litem conteftatem renunciare licet. *l. poftquam 4 C. de pact. l. defitiffe 10. de judic.* Ilico Vmm. *difput. 6. ad proceff. judic. num. 76.* nec lites refufcitare oportet Gail. *lib. 2. ob. ferv. 70. num. 8.* atque fic per folam litis renunciationem impediri novæ litis ingreffum addunt Caftrenf. *in d. l. poftquam 4. C. de pact. num. 2. ibid.* Iafon. *n. 4. verf. nota ex textu. col. 2.* Pacian. *conf. 71. n. 3.*

III.

Pro lite nemo mortis periculum fubire cogitur. *l. 2. §. fi quis judicio 3. ff. fi quis caut. l. fi pater 34. §. 1. ff. de donat.* Carpzov. *p. 1. conft. 31. def. 6. n. 2.*

IV.

Mutata perfona per mortem defuncti lis & caufa mutatur. *l. an eadem. 14. l. cum de hoc 27. ff. de except. rei jud.* Carpzov. *p. 1. conft. 17. defin. 41. n. 5.*

V.

Lites abbreviari publicè intereft. *l. properandum 13. C. de judic. l. fin. ff. pro fuo. l. 2. C. de re judic. l. 2. princ. ff. de aq. pluv. arc.* Carpzov. *cum alleg. 2. R. 4. num. 8. & 3. R. 17. num. 13. 2. R. 127. num. 12.* & idcò cum maximè abbreviandæ. *d. l. 13. l. 10. C. de tranfact.* contra maximè cavendum ne lites ex litibus ferantur. *l. fi quis 11. in fin. C. de reb. cred.* quod facilè obtinebitur fi vitilitigato-

tigatores coercentur, prout talem cautelam suggerit Mornac. *ad tit. Cod. ut nemo inVit agere Vel accus.*

V.

Litibus carere non minima beatitudinis pars est, ratio, quod istæ variorum molestiarum causa & origo sint & semper eventus dubius existat. *vid.* ad hanc rem. *axiom. II.* Carpz. 3. *resp.* 98. *n.* 1. 2. 3.

Cap. XXIV.

Litis contestatio.

Axioma I.

Litis contestatio est lapis angularis, ut Bald. *in cap.* 1. *col.* 1. *de lit. contest.* basis & fundamentum totius judicij cui omnia innituntur acta quæ sunt vehiculum ad sententiam, Roland. a Valle *Vol.* 4. *cons.* 8. *num.* 7. Georg. Obrecht *de lit. contest. cap.* 10. *num.* 6. *cit. à* Carpzov. *decis* 40. *num.* 1. & de jure communi unum de substantialibus judicij, adeò, ut si omittatur, vitiet totum processum, *Vid. l. unic. C. de lit. contest.* & *cap. un. extr eod. in* 6. *gloss. in cap. dudum. el.* 1. *de Elect.* Bart. & Dd. *in l prolatam. C. de sentent.* & Cardin. *in Clem. sapè in princ. opposit.* 4. *de V. S.* Gail. 1. *obs.* 75. *num.* 1. 3. *ult. cit. à* Carpz. *d. loc num.* 2. Consil. Argent. 1. *cons.* 28. *num.* 1. sine litis enim contestatione judicium esse non posse *ex d. l.* 1. *C. de litis contestat.* docet Philip. Matth, *ad l.* 86. *de R. I. num.* 4. adeò ut quicquid ante litem contestatam fiat hoc videatur extra judicium fieri, *l. adiles* 25. *§. item* 8 *de adil. edict.* Wesenb. *in parat. ff. de his qui not. infam. num.* 9. Vnde omnes actiones tempore perituras quamvis pœnales, perpetuas efficit ita ut heredibus dentur, & in heredes transeant, *l.* 26. *ff. de O.* & *A. l.* 139. *l.* 164. *de R. I.* imò & reo omnem exceptionum dilatoriarum opponendarum potestatem adimit, juxta *l. ult. C. de except.* solaque negatione inducitur, *gloss.* & *Dd. in c. un. de lit. contest.* Panorm. *in cap. in causis de re judic.* Vult. 1. *Cons. Marpurg.* 15, *num.* 24. atque adeò obligat ad instantiam ut ab ea quis discedere vel pœnitere amplius non possit. *l. is qui se obtulit* 25. *ubi gloss. Verb. qui discessit. ff. de rei Vind. l. sed etsi susceperit* 52. *ff. de judic. l. nemo* 4. *C. de jurisdict. gloss. sing. in l.* 2. *§. fin. ff. de prator. stipul.* Felin. *in cap. quamVis. num.* 6. *Vers. tertia declaratio de judic.* inde nec perfectam rei alienæ scientiam, sed dubitationem gignere perhibetur. *l.* 10. *Vers. qui licet. C. de acquir. poss.* Rauchbar. *lib.* 2. *quæst. jur. civil.* & *Saxon. quæst.* 28. *num.* 19.

II.

Litem contestari qui patitur judicio contrahit. *l.* 3. *§.* 11. *ff. de pecul. l.* 57. *ff. de solut. l.* 20. *ff. de petit. hered.* Litis enim contestatio est tantæ efficaciæ, ut etiam libellus post litem contestatam emendari: vel mutari nequeat. Dd. *in l. edita. C. de edend.* Menoch. *lib.* 2. *arbit. jud. cas.* 126. Mynf. *resp.* 27. *num.*

num. 5. *& resp.* 100. *num.* 11. Socin. *reg.* 292. *incipit libellus post litem.* Felin. *in cap. significantibus de libell. oblat.* etiamsi clausula *salvo jure addendi vel minuendi* apposita fuisset. *gloss. in cap. inter dilectas de fide instrum. & ibi* Panorm. Thom. Ferret. *caut.* 34. Iaf. *in l. non solum. §. morte. ff. de oper. nunc.* quin & hunc habet effectum, ut Dominus nuda sua voluntate procuratoris mandatum revocare nequeat, sed adversarius justam habeat contradicendi causam. *l.* 25. *§.* 1. *verb. sed et si adversarius dicat. ubi gloss. in verb suspectus de procur.* Carpzov. *decis.* 45. *num.* 11. *& seqq.*

III.

Lis sub conditione contestata pro nondum contestata habetur. *l. si quis* 8 *ff. si quis omiss. caus. testam.* Carpzov. *p.* 1. *constit.* 11. *defin.* 3. *num.* 3. *& decis.* 40. *num.* 13. *cum seq. add. O.C. p.* 3. *tit.* 13. *n.* 5.

Cap. XXV.

Litigiosum, Litis pendentia.

Axioma I.

Litigio res subjecta minus venit æstimanda. *l.* 1. *§. si heres* 16. *ff. ad SC. Trebell. l. mortis causa capimus* 14. *§. fin. de mort. caus. donat.* Laurent. Tennin. *cautel.* 236. *num.* 10.

II.

Litigiosi vitium non afficit tertium. Nicol. Milis *in repert. suo verb. lite pendentem.* Rota Rom. *decis.* 3. *num.* 2. *in fin. in novis* 15. Lancellot. de Attentat. *p.* 1. *cap.* 3. *a num.* 90. *usque ad num.* 153. Vnde quod perempta instantia vitium litigiosi durare dicitur illud quoad ipsos litigatores, nō quoad ipsum tertium intelligi debet, cum in tertium vel à tertio alienatio facta subsistat. Bart. *in l.* 2. *ibique* Alex. Iaf. Curt. *C. de edend.* Curt. sen. *consil.* 72. *num.* 9. Parif. *cons.* 104. *num.* 155. *vol.* 1. Vult. 3. *Consil. Marpurg.* 22. *num.* 42. Salicet. *in l. properandum. §. siquidem. num.* 15. *vers.* 20. *C. de judic.* Natt. *cons.* 350. *num.* 5. Satis enim lucrari dicitur, qui à lite discesserit, Petr. Gregor. Tholos. *Syntagm. jur. cap.* 1. *num.* 12. Carpzov. *p.* 1. *const. t.* 1. *defin* 9 *num.* 5. Satisque magnum commodum consequitur. *l. Lucius* 78. *§. fin. ff. ad SC. Trebellianum.* Tiber. Decian. *respons.* 103. *num.* 3.

III.

Lite pendente nihil est innovandum. *cap.* 1. *& cap. fin. extr. ut lit. pendent.* etiam ne principis quidem autoritate, rescriptum enim eo nomine impetratum omnino nullum est. *l. fin. C. si per vim. l. Meminisse* 6. *C. unde vi.* Hostiens. *in summ. ejus tit. num.* 2. Innocent. *in d. cap. fin. num.* 1. *ibiq.* Panor. Albert. Brun. *cons.* 203. Regn. Sixtin. *lib.* 2. *Cons. Marpurg.* 18. *num.* 78. *&* Reichs-

 abschied,

abschied *de Anno* 1570. *§. in quo antea.* quod verum esse de Dominio vel quasi not. Speculat. *in §. novissime. num.* 17. *Vers. item non obstat. de appellat.* Bellamer. *in cap. cum M. num.* 6. *Vers. ad hoc autem. extr. de constit.* Pacian. *consil.* 2. *num.* 37. Similiter litis pendentia coram uno judice impedit agitari eam coram alio. Socin. *consil.* 38. *Vol.* 1. maximè quando sententia lata ab uno parit exceptionem rei judicatæ coram alio, Marant. *in quæst. legal. disput.* 6. *num.* 24. licet quoad tertium ob litem inter duos pendentem, quamvis jure suo utatur secus sit. *arg. l. cuiuscunque* 60. *§.* 1. *de usufruct.* Vult. 3. *Consil. Marpurg.* 22. *num.* 43. imò sicut litis pendentia in petitorio non obstat agere volenti in possessorio. *l. cum fundum* 18. *§. eum qui* 1. *ff. de vi arm. cap. significaverunt* 36. *extr. de testib.* ita è contrario sententia & litis pendentia in possessorio non obstat agere volenti in petitorio. *l. & in eadem* 14. *§. fin. de except. rei judic.* Gœdd. 3. *Cons. Marp.* 32. *n.* 172.

IV.

Litis pendentia per solam etiam citationem inducitur, nec litis contestatio requiritur Mynſ. 4. *obs.* 26. Intellige si modo ea citatio sit apta, ut ex tenore citatus statum controversiæ cognoscere possit, eaque à judice competente decreta partique adversæ per nuncium legitimè & sufficienter sit insinuata. Mascard. *de probat. concl.* 386. *num.* 6. *Vol.* 2. Regner. Sixtin. 2. *Cons. Marpurg.* 18. *num.* 71.

Cap. XXVI.

Locare.

Locare nemo potest quod non habet ipse in sua potestate ac possessione. *l. litibus. C. de agricol. & cens. lib.* 11. Wesenb. 2. *cons.* 62. *n.* 7.

Cap. XXVII.

Locus.

Axioma I.

Locus non est fundus, sed portio aliqua fundi. *l. locus* 60. *ff. de V. S.* fundus enim integrum aliquid est, & plerumque sine villa locum accipimus. Fundus autem est substantia & continet omne quicquid solo tenetur, Iavolen. *l. quæstion.* 115. *de V. S.* & locus accidens, adhæretque suo subjecto: inde non magnitudo locum à fundo, sed nostra affectio separare dicitur. Sic locum religiosum vocamus, in quo corpus humanum sepultum est. *l.* 2. *in pr. ff. de relig.* cum non integer ager circa sepulchrum, sed saltem locus in quo corpus humatum est religiosus dicatur. *l. ade* 73. *ff. de contr. empt.* quia locus non

non hominem, sed homo locum sanctificet. *cap. illud. distinct.* 40. Gylman. 4. 1. *Ver.* 30. *num.* 76.

II.

Locus est solennitas instrumenti requisita. Iacob. Puteus *lib.* 1. *decis.* 336. *num.* 31. Alex. *in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. de operis. nov. nunc.* Bald. *in cap.* 1. *col.* 3. *Vers. quarto requiritur. de fid. instr.* Bart. *in l. si quis argentarius. §. si initium. num.* 26. *ff. de edend.* Capell. Tholos. *decis.* 492. *in princ.* Ratio ne scil. pars privetur defensione contra falsitatem si fieret, *per l. optimam* 4. *C. de commit. stipul.*

Amplia quod procedat non solum in accusatione quando agitur de crimine, sive civiliter sive criminaliter. Bart. *in l. Viro. num.* 6. *ff. de solut. matr.* sed etiam in eo, quod nec consuetudo valeat in contrarium, si disponat ut locus non apponatur, Stephan. Aufrer. *post decis.* Capell. Tholos. 492. *num.* 2. Covar. *pract. quaest. tom.* 2. *cap.* 20. *n.* 3. Mascard. *concl.* 4. *n.* 24.

Limita obtinere in his tantum ubi Lex vel consuetudo certum locum exigit. Mascard. *d. loc.* Felin: *in cap.* 1. *de fid. instr.* ubi enim certae solennitates exprimendae, ex statuto locus specificandus erit. Roland. à Vall. *consil.* 33. *per tot. lib.* 3. *Vid. latè* apud Honthem. 2. *de art. Notar. cap.* 3. *per tot.* Loci tamen omissio non vitiat, si locus tacitè fuisset repetitus. Bart. *in l. si quis. §. si initium ff. de edend. num.* 27.

III.

Locus contractus semper est requirendus, ubi sit celebratus, ratio quia is semper inspicitur. Amp liatur ut non tantum procedat in contractibus, sed & ultimis voluntatibus. *Vid. l. si fundus. de Evict. l. semper in stipulationibus.* 36. *de R. I.* Godazin. *cons.* 49. *num.* 14.

IV.

Locum exemptum esse vel non esse de territorio sunt paria. *cap. cum Episcopus de offic. ord. in* 6. Iason. *in l. ult. num.* 5. *de Iurisdict.* Iohan. Andr. *in cap. de constit. in* 6. Angel. *cons.* 233. *quadam.* Calcan. *cons.* 13. *contra. n.* 1. *de for. compet.* Anchar. *cap. si propter debita circa fin. de rescript. in* 6. Wesenb. 1. *cons.* 30. *n.* 17. *cons.* 33. *n.* 20. & *cons.* 37. *n.* 10.

Cap. XXVIII.

Locutio.

Axioma I.

Locutio generalis intelligitur secundùm determinationem sequentem. *l. si servus. §. fin. ff. de legat.* 1. *l. quisquis* 95. ubi Bart. *§.* 1. *ff. de leg.* 3. *l. quoties.* 10. *C. famil. hercisc.* Alex. *cons.* 77. *num.* 3. *Vol.* Dec. *cons.* 3. *n.* 2.

II.

Locutio generalis extendi debet ad ea quæ salva proprietate recti sermonis comprehendi possunt. *l. pluribus 6. de accepti.* Bart. & Dd. *in l. Lucius. §. emptor. de pac. l. Aurelio. §. Gajus de liber. leg. l. si de certa 13. C. de transact.* Alex. *cons.* 11. *viso. num.* 9. *& cons.* 15. *vol.* 2. Paris. *cons.* 20. *num.* 78. *vol.* 1. quapropter quando investitura est generaliter facta super toto territorio loca specialia reclamare non debent. Paris. *consil.* 22. *num.* 98. *vol.* 1. Wesenb. *lib.* 1. *consil.* 4. *num.* 77.

CAP. XXIX.
Locuples, Locupletari, Lucrum causa lucrativa.

Axioma I.

Locupletior is factus dicitur, qui non est factus pauperior. *l.* 47. *§.* 1. *de solut.* ita locupletior factus censetur, is qui indebitum accepit, si per illud factus est in rebus suis non pauperior; v. e. solvi tibi indebitum frumentum; tu frumentum consumsisti, ita ut neque frumentum habeas, neque pretium frumenti (quia scil. non vendidisti, sed consumsisti) tamen placuit te frumenti pretium mihi restituere debere. *l.* 65. *§.* 5. *de condict. indeb.* & habet hoc rationem: quia si tu frumentum meum non accepisses, coactus esses de tuo emere: Hinc est quod in rem domini vertisse servus videatur, quoties per eum res domini melior facta est, vel non deterior. *l.* 3. *§.* 2. *de damn. infect. vid. l.* 5. *§* 52. *junct. l.* 7. *§.* 1. *de don. int. vir & uxor. add.* Don. *ad l.* 1. *C. de condict. indeb. n.* 56. Hæc tamen regula multas patitur exceptiones, quæ colligi possunt ex *l.* 9. *§.* 2. *ad SC. Maced. l.* 5. *§.* 8. *l.* 7. *§.* 1. *de don. int. vir. & uxor.*

II.

Locupletionis probandæ onus incumbit ei qui dicit quem fuisse locupletiorem. Angel. *cons.* 133. *super primo puncto. vers. si autem non fuisset mala fidei. col.* 2. Pacian. 1. *cons.* 59. *num.* 9. ubi regulam exemplo bonæ fidei possessoris clarius illustrat, dum ait, eum non debere restituere fructus consumptos nisi adversarius probaverit, quod eos in suam utilitatem converterit, latius hoc idem deducit Angel. *consil.* 160. *Domina Catharina in fin.* ubi dicit: quod cautus Advocatus debeat deducere & probare speciem locupletionis, quod non sufficeret probare, quod possessor in suos usufructus converterit, neque etiam ex hoc sequitur quod factus sit locupletior, potuisset enim splendidius vivere, & per hoc nõ esset locupletior. *l. sed si lege* 25. *§. si qui re sua* 12. *ff. de petit hered. vid. hac de re* Curt. sen. *cons.* 71. *Princeps defunctus. num.* 11. *vers. septima conclusio, col.* 14. Iason. *in l. Nesennius §. fundum, numero* 3. *vers. in fructibus autem. ff. de re jud.* Felin. *in cap. de quarta. num.* 31. *vers. secunda restrictio, extr. de praescript.* Curt. jun. *cons.* 6. *circa has quatuor. num.*

num. 26. col. fin. & conf. 28. in causa vertente in fin. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 28. num. 52. Dec. in l. ex pœnalibus. num. 62. de R. I. Ludovic. Gomez ad §. actiones. num. 21. Institut. de action. Menoch. remed. 15. recup. poss. num. 586.

Distingue tamen inter eum qui habuit titulum lucrativum, & inter eum qui habuit titulum onerosum. ita ut priori casu non præsumatur quis consumpsisse, & fructus jactasse quos putavit esse suos per ea, quæ allegat Ruin. cons. 24 super his in fin. vol. 1. & latius consil. 29. quia testator in fin. vol. 2. quem sequitur. Iohan. Lupus in rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 48. requiritur in pr. & §. 49. num. 1. Petr. de Anchor. cons. 2. pro parte nobilis in pr. l. in pupillo 47. ff. de solut. posteriori vero casu non præsumatur locupletior ratione tituli onerosi, nisi probetur. per ea quæ tradit Bart. in l. si ipsa res. num. 1. vers. tertio casu. ff quod met. caus.

III.

Quilibet præsumitur bona sua ex propria industria acquisivisse non ex alieno rapuisse: fundatur hæc regula in eleganti textu, l. 10. Cod. Arbitr. tut. add. Pacian. libr. 1. de probat. cap. 54. num. 29. & 28. Carpzov. p. 3. qq. Cr. 122. num. 51.

1. Patitur tamen hæc regula suas limitationes, sic verbi causa quando mulier aliquid habet, & unde habeat non apparet, ut evitetur turpis quæstus suspicio, à marito habere creditur. l. 51. de donat. int. vir. & ux.

2. Si persona dubiæ fidei subito ex inope dives sit facta, nec titulum insperatæ fortunæ edere possit, præsumitur dolo furtisque accepisse. vid. Ord. Cr. art. 43. §. ult. & ibi: M. Stephan.

IV.

Qui lucrum quærit ex damno alterius in dolo esse videtur. l. 17. §. 4. de instit. Vnde consequitur, quod qui lucrum quærit sine damno alterius non sit in dolo. Ratio quia natura æquum est nequis cum damno alterius locupletetur. l. 14. de condict. indeb. l. 206. C. de reg. jur.

Limitatio est nisi ex culpa alterius quis locupletior fiat cum damno alterius, quo tamen eti[illegible] casu agenti minus favetur, quam si de damno vitando certet. l. 18. 19. e[illegible] sub. caus. maj. ubi vid. Cujac. lib. 12. Pauli ad Edict. & semper in jure id ob[illegible]rvatur, ut de damno vitando certans præferatur lucrum quærenti: arg. l. verum 11. §. item quæritur 6. de minor. l. ult. §. licentia 10. C. de jur. delib. l. ult. 9. C. de Codicillis. l. ult. C. de repud. her. l. 7. de jur. & fact. ignorantia. Harprecht. ad §. 2. Inst. quib. mod. re contrahitur obligat quod vel cumprimis in extraordinariis locum habet, d. l. 18. secus tamen est in minoribus, quibus & in damno & lucro subvenitur. l. 1. C. si ut omiss. hered. ubi Wesenb. in paratit.

V.

Lucrum perdere & damnum sentire inter se non æquiparantur. l. fin. §. licentia 10. C. de jure delib. l. fin. C. de Codicill. l. Proculus. 26. ff. de damn. infect.

Limita

Limita quod eo casu tantum procedat, quo lucrum non fuisset acquisitum, ut cum est in spe, quia tunc lucrum amittere non est damnum sentire, prout loquitur text. *in l. quod autem 16. in princ. ff. qua in fraud. cred.* secus enim est quando lucrum acquisitum est & radicatum, quia tale lucrum damnum dicitur. *l. liberto octuaginta 26. ff. de bon. libert. cum mult. concord. per* Alex. *in l. si fidejussor. §. in fidejussorem. col. 2. ff. qui satisd. cog.* Unde quando dici solet lucrum radicatum perdere, esse damnum sentire, maximè in successione plurium personarum obtinebit. *d. l. liberto.* cum tunc videatur mutare naturam lucri & transfundi in speciem propriorum bonorum. *arg. l. Titium 14. ibiq.* Bart. *ad SC. Trebell. l. sed et si plures 10. §. filio 2. ff. de vulg. substit.* atque sic illud lucrum aliter in persona primi acquirentis, quam in persona secundi judicabitur. Alex. *in l. si mihi & tibi. in princ. col. fin. de legat. 1.* Ludov. Gomez *ad §. item si quis. Inst. de act. n. 17.*

VI.

Cum quis alterius contemplatione privatur lucrum illi in dubio quaeritur, cujus contemplatione privatur. *l. si legatarius 25. C. de legat. l. cum emancipati 2. §. si duo 2. ff. de collat. bon. l. si defunctus 9. C. de suis & legitim.* Lud. Gomez *ad l. uxorem. §. heres. de legat. 3. add.* Socin. *consil. 5. praesens consultatio. col. 1. vers. 5. per tot. lib. 1. & consil. 241. circ. prim. difficult. col. 9. vers. 2. quomodo quis. lo. 2.* Felin. *in c. qualiter. §. ad corrigendas. col. 2. extr. de accus.*

Limita procedere, quando scil. fuit privatus à Lege, non vero ab homine. *d. l. uxorem 41. §. heres.* hoc enim in casu illi non acquiritur, cujus contemplatione fuit pœna apposita, sed quaeritur coheredi, vel substituto vel aliis ab intestato. Alex. *cons. 138. incip. opportunè. col. fin. lib. 1.* Ludovic. Gomez *ad §. superest. num. 21. Instit. de action.*

VII.

Lucrum ex culpa proveniens non potest deferri causanti culpam vel delictum. Bald. *in l. sed si hac. §. prostituta de in jus vocand. in fin.* Pacian. *consil. 4. num. 38. per text. in l. si ab hostibus 16. §. fin. ff. solut. matrim.* Nemo enim ex suo facto culposo debet praemium vel lucrum reportare. *l. relegatorum. 7. in fin. ibique gloss. de interd. & releg. l. sive hereditaria, 22. ff. de negot. gest.*

VIII.

Quod tibi non nocet, & alteri prodest, facilè concedendum est. *l. 5. §. item Varus 8. ff. de aqua. pluv. arcend.* Bart. *in l. si cui. ff. de servit.* Socin. jun. *consil. 76. num. 13. lib. 3.* Cravett. *cons. 226. num. 3. in fin.* Menoch. *2. arb. jud. cas. 237. num. 19.*

IX.

Lucrum assumit sibi naturam illam, quam habet capitale. *l. auri. statuta. 2.* ubi Bart. *C. de frument. urb. Const.*

X. Lucrum

X.

Lucrum cùm damno compensari potest. *l. 11. ff. de negot. gest.* Intellige si uterque vel in dolo vel culpa repetiatur. *l. si ambo 10. ff. de compens.*

Vnde inferunt Dd. primo. Lucri non fieri compensationem cum damno causato ex negligentia vel culpa vel dolo administratoris, quando lucrum contingit ex legali providentia potius quam ex facto ipsius administratoris. *l. Cajus 11. ff. de usur.* ubi Baldus *in lectur. antiq.* dixit, quod hominis culpa non compensetur cum provisione legali.

Secundo, quod damni fiat compensatio cum lucro proveniente ex industria administratoris mei, quando illud damnum provenit ex casu fortuito contingente in eo quod facit meus administrator. *l. si negotia. ff. de negot. gest.* ubi habetur quod administrator, qui insolitam negotiationem vel novam mercaturam fecit, teneatur de casu fortuito: sed si in quibusdam lucrum, in quibusdam damnum factum fuerit, debeat dominus lucrum cum damno compensare. Vnde per hunc textum dicit *ibi* Bart. quod lucrũ non compensetur cum damno emergente ex culpa administratoris, sed compensetur cum casu emergente, subjungens *in fin.* quia in compensatione lucri & damni non inspiciatur finis temporis totius administrationis, sed computetur de anno in annum, cujus contrarium tamen voluit. Angel. *ibi in princ. Vide tamen omnino* Alberic. *ibi eleganter distinguentem,* ubi dicit, quod aut quis accedit ad negotia solita tantum, & tunc omne damnum & lucrum erit domini, nisi damnum contingat ex culpa gestoris: aut accessit ad negotia domino insolita, tunc damnum spectabit ad gestorem: aut gessit solita & insolita, & tunc si lucrum est in solitis, & damnũ in insolitis, lucrum spectabit ad dominum & damnum ad gestorem: si vero lucrum & damnum contingit in insolitis tantum, fiet in solitis compensatio lucri & damni, sed in insolitis ita demum fiet compensatio, si erimus circa eandem speciem, circa enim diversas compensatio non fiet, alij dicunt, *prout*, ait Castr. *ibi in fin.* quod damnum aut contingit culpa gestoris, & non fiet compensatio, *l. de illo. ff. pro socio.* aut contingit sine culpa, licet in culpa fuerit gerendo insolita, & tunc fiet compensatio: quæ tamen distinctio Alberico non placet, quia hoc modo non esset differentia inter solita & insolita negotia. *Vid.* tamen *Dd. in c. nihil extr. de elect.* Vbi Ioh. de Imol. & Panorm. uterque *in fine* dicunt: quod quando diversi sunt contractus, tunc non fiat compensatio sive fuerint initi cum eadem persona, sive cum diversis, sed quando unicus est contractus fiat compensatio, veluti quando quis emit plura animalia eodem pretio, & aliqua obierunt & alia sunt augmentata, vid. & gloss. *in d. l. si negotia Verbo sit solitus de negot. gest. ubi not.* sex casus, ubi quis de casu fortuito tenetur.

Declarant tertio, quod quando dicitur lucri cessantis, provenientis ex negligentia administratoris seu consocij fieri compensationem cum lucro, quod provenit ex industria ejusdem procedat in administratore voluntario. *d. l. Cajus. ff. de usur.* secus in administratore necessario, prout sunt tutores & curatores, hic enim aut totam administrationem approbandam aut totam reprobandam esse, textus est *in l. cum quæritur 16. ff. de admin. tut.*

XI.

Lucrum nullum intelligitur nisi omni damno seu ære alieno deducto, sicut etiam contra damnum non intelligitur nisi prius compensato omni lucro. *l. Mutiss* 30. *ff. pro soc. l.* 59. *§.* 1. *ff. de V. S.* Hæc regula potissimum vires suas exercet in materia communionis, cum enim societas jus quoddam fraternitatis inducat, merito omnia bona malaque in commune rediguntur. *l.* 73. *l* 63. *l.* 38. *pro soc.* Anton. Fab. *in Cod. lib.* 4. *tit.* 41. *defin.* 22, *num.* 4. Vnde est quod ante omnia expensæ cum lucro veniant compensandæ. *l.* 82. *pro soc.* Schneidevv. *in §. quadam. tit. de Act. famil. hercisc. n.* 56.

Declarationis tamen causa restringenda est hæc regula tantum ad damna societatis, hoc est, quę quis occasione cōmunionis non extrinsecæ sentit, hæc enim communioni non imputantur. *Vid.* Carpzov. *p.* 3 *const.* 15. *def.* 46. *& seq.*

XII.

Lucrum quod lege datum est privatus auferre non potest. *NoVell.* 22. *cap.* 32. *in fin.* Ernest. Cothman. *Vol.* 1. *cons.* 74. *c. Raynutius* 16. *in med. Vers. praecepit etiam idem judex ext. de testam.* Soc. n. sen. *cons.* 121. *Vol.* 4 *num* 34. Exempla *Vid. apud* Gail. 2. *obserV* 187. *num.* 2. add. Matth. Berlich. *p.* 3. *concl.* 9. *num.* 3. *&* 4. Pantschman. *p.* 2. *q.* 5. *num.* 1. *&* 12. Matth. Coler. *part.* 1. *decis.* 54. *num.* 27. Wesenb *in paratit. ff. unde Vir. & ux. num* 3. Carpz. *p.* 3. *constit.* 7. *defin.* 1. *num.* 1. Bald. *in l. pro hareditariis. Vers. sextus. C. de hered. act.* Fulgos. Castr. Roman. & Dd. *communiter in Auth praterea. C. unde Vir. & ux.* Roman. *cons.* 448. *ubi* Horat. Mandos. *in addit.* Dec. *cons.* 19. *in fin* Bald. *in l filium quem. num.* 33. *famil. hercisc. & cap. Raynutius extr. de testam.* Alex. *cons.* 55. *consideratis. lib.* 1. *num.* 1. Roland. à Vall. *in tract. de lucr. dot. quast.* 82. Socin. *cons.* 108. *& cons.* 121. *num.* 16. *Vol.* 4. Cacheran. *decis. Pedem.* 20. Alban. *cons.* 50. *n.* 2. Riminald. *cons.* 192. *n.* 115. Bursat. *cons.* 212. *n.* 5.

XIII.

Lucrum facilius impeditur, quam quod damnum inferatur. *l. fin. C. de Codicill. l. si emancipata* 3. *C. de jur. & fact. ignor. l. error.* 3. *ff. eod. t.* Corn. *consil.* 22. *in hac consultatione. num.* 40. *Vol.* 2. Alex. *in l.* 2. *§. fin. qui satisd. cog.* Pantschman. *lib.* 2. *pract. quast.* 5. *num.* 41.

XIV.

Lucri incerti ac dubij ratio habenda non est. *l. Proculus* 76 *ff. de damn infect. l. non fraudantur* 176. *ff. de R. I.* Carpzov. *p.* 3. *constit.* 7. *defin.* 15. *num.* 9 Considerato enim dubio eventu lucrum non est considerabile. *l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l. si pater puella* 12. *C. de inoff. test.* Cravet. *cons.* 114. *numero* 13. Bursat. *cons.* 32. *num.* 38. *&* 39. Socin. *cons.* 122. *num.* 22. *Vol.* 1. Castr. *in l. si quando. § generaliter de inoff. testam.* Ripa *de Legib. lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 8. Tiraquel. *in Comment. consuet. PictaV. lib.* 2. *§. ult. gloss.* 4. Lap. *in allegat.* 25. *n.* 5. *ubi latè* Mandos. *in addit.* Pantschm. 2. *quast. pract.* 5. *n.* 31.

XV. Cui-

X V.

Cuilibet permissum est lucra sectari etiam cum alterius damno. *cap. fraternitatis 12. q. 1. l. omnium 19. C. de testam.* Petr. de Anchar. *consil. 47. pro clariori. n. 4.* Non enim dicitur fraus fieri ei qui tractat de jure quærendo. *l. quod autem 6. in pr. de iis qua in fraud. cred. §. item si quis in fraudem. ubi* Aretin. *num. 6. Vers. gloss. in rem suam. Instit. de action.* Boss. *in tit. de public. cat. bon. num. 29.* Francisc. Beccius *cons. 72. Alterum post secundo loco. num. 12.* Pantschman. *lib. 2. quæst. pract. 21. num. 34.*

X V I.

Quæ contra fas fiunt, lucrum calliditatis afferre non debent. *l. 3. Cod. de repud.* nemo enim ex sua improbitate aut negligentia lucrum quærere debet. *l. 12. §. 1. ff. de furt. l. 134. §. 1. de R. I.* Dn. D. Tabor *in suis racemat. crimin. disput. 2. thes. 76.* exempla elegantia occurrunt *in l. 53. §. 3. de furt. l. 71. §. 1. l. 76. §. 1. d. tit.*

X V I I.

Species lucri est ex alieno largiri & beneficij debitorem sibi acquirere. *l. 54. §. 1. de furt.* quemadmodum lucri loco computatur, gratiorem apud alium fieri. *in l. 17. §. 1. de Usur.*

X V I I I.

Lucrum ex alieno pendens arbitrio non est considerabile. *l. inde Neratius 23. §. idem Iulianus 2. ubi gloss. ad Verb. quia retrorsum. ff. ad Legem Aquil. l. Medicus 26. in fin ff. de oper. libert.* Bald *cons. 71. Vol. 1. & l. unic. numero 45. C. de sentent. qua pro eo quod interest.* Wesenbec. *1. consil. 34. num. 22. & 2. cons. 67. num. 22.*

X I X.

Duæ lucrativæ causæ in una eademque persona circa eandem rem non possunt concurrere. *§. si res aliena 6. Instit. de legatis. l. 108. § Stichum 4. ff. de legat. 1. l. 66. § 1. de legat. 2.*

Limitatur hæc regula in casu quo causa acquisitionis variatur. Eadem enim res bis debetur ex diversis causis, quæ non sunt incompatibiles *l. 18. de obl. & act. l. 13. de probat. l. 3. C. de petit. hered. l. 13. de lib. & posth. l. 46. pr. de legat. 3. l. 13. §. 4 ad SC. Trebell.* Christ. Philipp. Richter. *de success. sect. 3. p. 238. add.* Carpzov. *p. 3. const. 18. defin. 26. n. 5. & 6.*

X X.

Lucrum quod potest contingere uni ut alteri in considerationem non venit. *l. 11. C. de transact. l. si pater. 12. C. de inoffic. testament. cum simil. apud* Decian. *4. resp. 441 num. 27.* Anton. *de rescript. morat. lib. 5. conclus. 6. n. 30.* Carpzov. *p. 3. constit. 7. def. 15.*

XXI.

Lucrum ibi debet collocari, ubi & periculum. *l. ult. §.* 3. *C. de furt.* nec ante rem aliquam quæstui iniquam esse convenit. quam periculo ejus fit. *l. si quis* 13. *commod.* Vnde lucrum qui amplectitur damnum recusat, ferendus non est. *l. unic. §.* 4. *C. de Cad. toll.* Carpzov. 4. *R.* 19. *num.* 3.

XXII.

Lucrum cessans non præsumitur nisi probetur Wesenb. 1. *conf.* 50. *n.* 34. alioqui hoc lucrum Mercatores de facili fingerent, & applicarent ad ita mumutuandum, quia lucrum esset tutius ac frequentius & pecunia pecuniam acquireret. Cravett. *conf.* 189. *quando num.* 7 *conf.* 89. *num.* 5. & ita in mutuo concludunt Aretin. *conf.* 151. *viso num.* 3. 4. Dec. *conf.* 119. *num.* 9. *conf.* 167. *in fin.* Alex. *conf.* 20. *num* 3. Vnde cum Vsura sit quicquid ultra sortem quomodocunque accedit. Alex. *conf.* 61. *num.* 11. *Vol.* 6. non debetur quicquam hoc nomine nisi petatur & probetur, ut verum interesse. Dec. *conf.* 119. *n.* 11. Alex. *consil.* 121. *num.* 1 2. 3. 4. *Vol.* 2 *conf.* 63. *num.* 4. *Vol.* 4. *conf.* 31. *num.* 1. & 12. *Vol.* 6. alioqui est rapina & exactio nequissima. Alex. *conf.* 1. *num* 6. *Volum.* 2. omni jure prohibita. Alex. *consil* 93 *num.* 8. *Volum.* 6. *consil.* 49. *numero* 1. *Vol.* 4. *consil.* 107. *num.* 1. 2. *consil* 1. *num.* 2. 23. *Vol.* 2. eadem ordinantur in ordinationibus ac comitiis Imperii, ubi omnis generis lucra prohibentur supra sortem excepto pacto retrovenditionis annuorum redituum quinque pro centum. vid. hac de re **Reichsabschied**/ *de Anno* 1548. *tit.* **von Reformation guter Policey.** *cap.* **von wucherlichen Contracten.**

XXIII.

Lucrum cessans pro damno habetur. *l* 3. *§. fin. ubi gloss. de eo quod cert. loc. l. si commissa. ff. rem rat. haber. l.* 2. *§. merito.* 10. *ff. ne quid in loc. public. l.* 2. & 3. *de rebus. l. si manifeste. C. de servit. & aq.* Wesenbec. *lib.* 1. *consil.* 34. *num.* 14.

XXIV.

De quasi lucro idem judicium fieri debet. quod de vero lucro fieri solet. Ias. *in l. juris ignorantia in pr. C. qui admitti.* & *ibi* Dec. *in* 2. *lectura* & *gloss.* idem Iason. *in l.* 3. *in fin. C. de jur.* & *fact. ignor.* & *ibi* Bart *in fin.* Roman. *conf.* 185. *mater. num.* 3. *Vers. secundo quia hereditas. col.* 2. Aretin. *conf.* 17. *considerata num.* 7. *Vers. ex tertio etiam capite col.* 5. & Alex. *conf.* 17. *ponderatis. num.* 7. *Vers. quod autem dicta domina. Vol.* 3.

Declara hoc procedere largo modo & secundum quasdam juris communis dispositiones, secus vero in statutis quæ regulariter stricte (maxime quando juris communis correctionem & odium in se continent) interpretari debent. vid. Aretin. *in l. si duo. col.* 2. *Vers. tertio colligit. ff. de acquir. hered.* Tiraq. *in l si unquam in pr. n.* 19. *Vers.* & *sane. C. de revocand. donat. add.* & Pacian. *lib.* 2. *de probat. c.* 3. *n.* 169. *cum seq.*

XXV.

LOCUPLETARI nemo debet cum alterius jactura. *l. nam hoc natura* 14. *ff. de condict. indeb. l. naturaliter* 15. *§. fin. l. hac condictio* 66. *ff. eodem.*

ff.eodem tit.l.bona fides 50.ff.de action. empt. l.iure natura 206.ff.de Regulis Iuris,l.ult.C.de usucap. pro empt.l.fin.§.in computatione, C. de iure delib. cap.suam 9. de pœnis, cap.locupletari 47. de Reg. Iur. lib.6. Dec. *per text.ibi in l si me & Titium.num.3.ff.si certum pet. & cons. 254. num. 8.vers.sicut in simili,lib.2.* [Bursat. *cons.309. ; ratendit. num.*10. melius enim est quempiam non lucrari quam alterum damno afficere. Philip. Matth. *ad l.137. num. 5. de R. I.*] Alex. *cons. 92. Perspectu. num. 5. in fine,lib.*1.ubi *num.6.* ait æquitatem *d. l. si me & Titium.* non habere locum,nisi quando res aliena pervenit ad me titulo lucrativo. Vital. de Camban. *in tract. clausul.pag.mihi 15.num.*11. Socin. *cons. 254. n. 3.* Natt. *cons.384. num.*13. Thom.de Thomass.*in floribus legum, reg.* 24. Surd. *cons.*101. *num.*17. Ugolin. *de officio,& potest. Episcop.cap.* 18. §.2. *num.*4. Cæs. Argel.*de contr adict.legit.q.*20. *num.*48.Anton. Menoch. *Lucens.decis.*23.*num.*23. Pichard.*ad §.sed naturalia. Instit. de Iure naturali,num.3. & in disput de nobilit.communicativa,num.*73.Mari. Antonin. *var.resolut.lib.*1.*resol.*23.*num.*3. *& lib.*2.*resolut.*41.*num.*13. Cardin. Tusch.*practic.conclus.tom.*5.*lit.L.concl.* 438. *per totam.* Rot.*decis.* 47. *num.3.& decis.*524. apud Farin.*part.2.recent.*Stephan.Gratian.*discept. forens.tom.*4.*cap.*761. Cancer.*var.resol.p.2.cap.1.num.*164. Ovid. de Amicis *de iure emphyt. q.*70.*num.*4. *& q.* 73.*num.* 3. cum aliena enim jactura locupletari scienter, dolosum est, *l.*1.*§.an in pupillum* 15.*ff.deposit. l.si quis mancipiis* 17. *§. Proculus ait* 4. *ff. de instit.act.* Lancell. Gallia *cons.*105. *num.*87. Malvas. *cons.*79. *num.* 19. Franc. Vivi. *decis.* 160. *n.*5. Mari. Giurb. *in consuet.Messan.p.*1.*c.*1.*gloss.*8.*n.*64.

XXVI.

Lucrum non acquirere unicuique licet, *l.quod autem 6. alias. l.qui autem. ff. quæ in fraud. cred. l.non fraudantur 134. ff.de Reg. Iur. l. alienationis verbum 28. §.qui occasione. ff. de verb. signif. l. si sponsus 5. ff.de donat. inter virum.* Joan. Anton. Mangil. *de imputat. quæst.*70. *num. cum seq.* Giurba *ad consuetud. Messan.cap.5.gloss.* 8. *num.*5. *& cap.* 10.*gloss.* 8. *num.* 5.

XXVII.

Lucrum non debet quis capere ex eo quod existit impugnare, *c. ex eo 38.de R. I. in 6.c.olim 20. de censib.l.si à te 7.C.de pactis inter empt.l. quod si minor,§.restitutio 4.ff. de minorib.* Menoch. *de præsumpt. lib.2.*

præf. 45. *n.* 16. Mari. Anton. *var. resolut. lib.* 3. *resol.* 1. *num.* 62. Steph. Gratian. *disceptat. forens. tom.* 4. *cap.* 770. *num.* 21. *& tom.* 5. *cap.* 967. *num.* 28. Si impugnans scilicet obtinuerit, secus si succubuerit. Anton. Gabr. *commun. tit. de Regul. concl.* 1. *num.* 52. *limit.* 8. Steph. Gratian. *d. tom.* 4. *cap.* 688. *num.* 38. *& cap.* 704. *num.* 41. ubi *num.* 40. limitat. in impugnatione necessaria, & legali. Limita etiam dum lis pendet, quia ea durante impugnans ex actu impugnato lucrum consequi valet. Anton. Gabr. *d. conclus.* 1. *num.* 40. Francisc. Vivi. *decis.* 379. *num.* 6. Francisc. Antonin. *libr.* 1. *resolut.* 36. *num.* 7. Giurba *decis.* 55. *num.* 11.

CAP. XXX.

Ludus.

Axioma I.

In ludo quod fit non præsumitur animo nocendi factum. *l. si ex plagis.* 52. §. 4. *& ibi* Gothofred. *in not. ad corp. gloss. ut &* Ioh. Oldendorp. *ad L. Aq.*

II.

Ludi jure sunt prohibiti. *t. t. ff. & C. de aleat. & allus.* Ex ludis enim proveniunt blasphemiæ, perjuria, dilapidationes, lachrymæ. *l. fin. C. de aleat* inimicitiæ jurgia cædes & plurima alia incommoda, quæ enumerantur ab Hostiens. *in summ. de Eccl. prælat. §verb. Clericis.* Par. de Puteo *de ludo. num.* 4. Petr. Gregor. *in Syntagm. cap.* 3. *num.* 10. *lib.* 13. qui refert Anton. Florentium dicentem, ex ludo tot crimina nasci, quot sunt in taxillis puncta. Menoch, *lib.* 2. *arbit. jud. cas.* 399. Lancellot. *in tr. de offic. Prætor. in caus. criminalib. cap. de Lusorib. num.* 2. Vnde & aleatorum nomen pro infami haberi docent. *l.* 2. *§. ult ff. de his qui not. infam. l.* 225. *de V. S. l.* 26. *de injur.* imò non tantum pugnare eum jure naturali, quippe qui alterum locupletiorem cum damno alterius reddunt, contra *l.* 14. *l.* 66 *de condict. indeb. l.* 6. §. 3. *ff. de negot. gest.* sed & divino juri esse contrarios, ex Luthero ostendit Rauchbar. *p.* 2. *q.* 25. *n.* 36. qua de causa nec per contrariam consuetudinem induci posse, statuit Carpzov. 6. *R.* 96. ubi limitat hanc regulam in ludis qui non fortunæ tantum, sed & artis sunt: hos enim qui sola arte viribus vel ingenio peraguntur regulariter licitos & permissos esse. patet ex *l.* 2. §. 1. *l. fin. de aleat. l. fin. C. de religios.* hisce adjunguntur, & similes lusus qui virtutis & ingenij excitandi vel acuendi causa fiunt. *l.* 7. §. 4. *l.* 55. §. *fin. ff. ad L. Aquil. l.* 4. *ff. de his qui not. infam. l.* 8. *de Excus. tut. l.* 1. §. 6. *ff. de postul. l.* 40. *de re jud. l.* 5. *C. qua res pign. oblig. poss. l. unic. C. de Athlet.* Lancellot. *in cap. de Lusoribus. num.* 18. Stephan. Cost. *de ludo.* §. 2. *num.* 12. *&* 15. Clar. *lib.* 5. *sent.* §. *ludus. num.* 4. unde

unde etiam nec Clericis ludere interdictum Accurs. *in Auth. interdicimus. Verb. tabulas. C. de Episcop. & Cler. & in Nov. 124.* Paris de Puteo *de ludo. n. 6.* Ioh. Aquila *de omni ludor. genere. 5. periphrasi 3. Coroll. 1. 2. 3.* Rauchbar. *p. 2. quaest. jur. & civil. & Saxon. 24. num. 8.* daturque actio & petitio eorum quae ex hâc causa debentur. *l. 1. C. de alear.*

Excipe (1.) nisi & in his ludis licitis dolus fraus vel circumventio intervenirет. *l. fin. Vers. quibus sine dolo. C. de alear. l. 9. §. 4 ad L. Aquil.* Lancellot. *de lusorib. num. 13* Panorm. *in cap. Clerici de Vita & honest. num. 13* vel (2.) nisi quaestus & lucri causâ instituerentur. *l. 1. Vers. qui artis ludicrae pronunciandive. l. 2. §. 5. ff. de his qui not. infam. l. 1. §. removet 5. de postul. l. 14. de paen. l. 23. §. 1. C. de nupt. l. 4. C. de Episc aud. l. 8. §. Vir. C. de repud. l. 4. C. de spectac. Novell 115. cap. 3. §. si praeter. 10* vel (3.) si lusus tales essent cruenti noxij ex quibus crimina caedes & injuriae orirerentur. *§ illud in proem. ff.* ut sunt duella. *l. 3. princ. ff. de liber. & posthum. l. unic. C. de gladiator. cap. monomachiam. 2. quaest. 4 cap. 1. & 2. de purg. Vulg.*

Cap. XXXI.

Luere, Luitio.

Axioma I.

Luat in corpore, qui non habet in aere. *l. si quis 7. §. in servos 3. ff. de jurisdict. l. si sine 25. ff. de in ius voc. l. 1. § generaliter fin. ff. de paen. l. quicunque 4. §. quod si. C. de serv. fugit. l. quod si minor 25. §. si servus 2. Vers. si executio. ff. de minor. cap. finem litibus de dolo & contumac.*

Declara & limita I. hoc procedere quando est obligatus ex maleficio, vel quasi Panorm. *in c. 2 per ill. text. de maledic.* Ias. *in l. si idem cum eodem. col. 5. ff. de jurisd. & in § paenales. super gloss. in gloss. in eum. & §. fin. Vers. eum quoq; num. 3. Vers. quarto. Inst. de action. gloss. in cap. si res Verb. cruciatus 14. quaest. 6.* secus esse quando teneretur ex contractu. *l. 1. C. qui bon. ced. poss. l. Nemo carcerem 10. de exact. tribut.* Zas. *ad d. §. paenales. Inst. de actien. num. 24.* Ludov. Gomez *ad §. item si quis. Inst. de action. n. 42.*

II. Obtinere in vilibus personis: secus in honestis egregiis & nobilibus personis. Bart. *in l. 1. in fin. ff. de paen.* Felin. *in. cap. ad liberandum. col. 1. extr. de Iudais.* Bolognin. *in repet. Auth. habita. col. 12. Vers. & stante. C. ne filius pro patr.* Salicet. *in l. & si severior. col 3. C. in quib. caus. infam.* Hyppolit. de Marsil. *dum allegat.* Bart. *in l. Divus. col. 2. ff. de quaest.* Iason. *in Auth. ad hac in fin. C. de judic.*

III. Procedere si creditor ita voluerit. *d. l. ult. ibi ex querela. ff. de in jus vocand.* de quo tamen maxime dubitat, Lud. Gomez *in § paenales. Inst. de action. n. 16.* motus ratione ea, quod ubicunq; in defectum provisionis hominis succedit provisio legis, illud remedium per hominem privatum tolli non possit, quam multum commendat. Ias. *in l 2. Verb. repellere circa med. de jure Emphyt.* Bart. *in l. fin. C. de pact. convent. & in l. 1. §. unde quaeritur in fin. ff. de -publi*

publican. idem Iason. *in §. item serviana. Instit. de action. col.* 10. *num.* 69. & *in l. item quia. col.* 2. *num.* 3 *ff. de pact.* At in casu *d. l. ult.* pœna corporis succedit in defectum provisionis hominis: Igitur illa pœna corporalis non poterit per patronum remitti, cum sit pœna legalis & posita in arbitrio judicis, *ut in l.* 1. *§. fin. ff. de pœn. l. quicunque* 4. *C. de servis fugitiv.* cui privatus derogare non potest. *l. nemo potest.* 55. *de legat.* 1.

IV. Subsistere etiamsi reus totam pœnam persolvere vellet, excepto unico nummo, quia pro illo debet luere. *arg. l.* 5. *§. si sortem de V. O.* vid. Bald. *in l. cum scit. C. de sepulchro violat.* Ratio, quia qui in uno peccat factus sit omnium reus, *cap. defleat. de reg. jur.* Felin. *in cap. causam. col. fin. de probat.* ac nihil fecisse quis dicatur cum aliquid ad agendum supersit. *l. pen. C. de his quibus ut indign. cap.* 1. *de baptism.* modicumque fermenti totamq; massam corrumpat. ut ait Hostiens. *in cap. ad probandum de re judicat post gloss. in l. si unus. §. pactus ne peteret. verb. ipso jure in princ. ff. de pact.* Lud. Gomez. *ad d. §. pœnales. Inst. de actio. n.* 18. ubi tamen *n.* 20. non procedere dicit si nummus ille propter errorem calculi omissus esset, tunc enim pro illo puniri non deberet, per ea quæ tradit Bald. *in l. quamvis de condit.* & *demonstrat. quem sequitur.* Imol. *in l. Executione. ff. de V. O.*

V. Limitari etiam potest, eam non verificari in mulcta, quæ extraordinariè à judice indici solet: illam enim ob paupertatem remittendam esse, ex *l. illicitas* 6. *§. ult. de offic. præsid. probat.* Costal. *ad d. l.* 7. *ff. de jurisdict.* plures limitationes vid. apud Iasonem quas ordine recenset *in d. §. pœnales. super gloss.* & *§. fin. vers. eum quoque. num.* 13. *vers.* 4. *Inst. de action.*

II.

Luendi jus nullum existit donec sors solvitur. *l. si rem* 9. *§. omnis* 1. *ff. de pignor. act.* Bald. *in tr. de præscript.* 4. *part.* 5. *partis princ. q.* 2. *n.* 1. nec ulla ante oritur actio pigneratitia. *d. §. omnis. vers. omnis pecunia.* Wes. 1. *cons.* 8. *n.* 38.

III.

Luitionis jus inest naturæ pignoris licet non exprimatur. *l. ne creditores.* 10. *cum ll. seqq. C. de pignor. act. l. si rem* 9. *§. omnis* 3. *cum seqq. ff. eod.* Ratio, quia relatum inest referenti. *l. hac venditio* 7. *§.* 1. *de cont. empt.* Bald. *cons.* 99. *quidam. lib.* 1. Alex. *cons.* 75. *in causa. n.* 4. *vers. secundo respondeo. lib.* 7. Socin. *cons.* 227. *præsens in fin.* & *cons.* 251. *quoniam. num.* 6. *lib.* 2. Dec. *cons.* 532. *pro vera. n.* 2. Tiraq. *in LL. Connub. in fin. gl.* 5. *n.* 176. *cum seqq.*

IV.

Luitionis spe verisimiliter desinente, pignus in alium transit contractum. *l. qui habebat* 101. *ubi* Bart. *de legat.* 3. Ias. *in l. qui Romæ pr. num.* 26. *de V. O.* & *in l. si res obligata de legat.* 1. *l.* 4. *de just.* & *jur.* Wesenb. 1. *cons.* 2. *n.* 81.

V.

Luitio pars est contractus. Gozad. *in l.* 2. *n.* 7. *C. de pact. inter empt.* Tiraq. *in retract. convent. pr. n.* 21. & *§.* 1. *n.* 1. *eod. tit. per l. fundi partẽ* 79. *ff. de contrah. empt. ubi* Bald. & Salic. *in l. si sterilis de act. empt. cum aliis per eum allegatis.*

Finis Libri Decimi.